SANCTI PATRIS NOSTRI CYRILLI ALEXANDR. ... SERMONES PASCHALES...

Cyrillus : Alexandrinus santo (santo), Antonius Salmatia

SANCTI PATRIS NOSTRI

CYRILLI

ALEXANDR. ARCHIEPISCOPI

ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ Λ'.

SERMONES PASCHALES TRIGINTA:

Ex interpretatione ANTONII SALMATIÆ, S. Theologiæ in Ambrosiano Collegio Doctoris:

GRÆCE *nunc primùm* & LATINE *typis editi*,

EX AMBROSIANA MEDIOLAN. BIBLIOTHECA.

ANTVERPIÆ,
Apud Heredes MARTINI NVTII,
ET
IOANNEM MEVRSIVM.
ANNO M. DC. XVIII.

Superiorum permiſſu.

ANTONIVS SALMATIA SACRÆ THEOLOGIÆ ET COLLEGII AMBROSIANI DOCTOR

PIO LECTORI.

F*LORENTISSIMVM antiquæ Græciæ statum si quis animo contempletur, illúmque cum huius temporis conditione, qua miserrimi homines vtuntur, conferat, nisi penitus humanitatem exuerit, non poterit, opinor, non acerbissimo sensu doloris vehementissimè commoueri. Huccine recidisse prisca illa tam eximia decora, gentem pacis ac belli artibus longè clarissimam, celeberrimam toto terrarum orbe, imò verò totiùs penè terrarum orbis latè potentem, eò tandem esse redactam, vt pristinæ amplitudinis, ac gloriæ vix vllum, ne in ruinis quidem vestigium conseruet? Atque vt omittamus Imperatores ethnicos, ac fidei luce destitutos Oratores, ac Philosophos, qui post emensum breuissimum huius vitæ curriculum, inanem splendorem æternis tenebris, ac leuissima infelicis vitæ ludibria tormentis atrocissimis, nec vnquam intermorituris commutauerunt, vt illos inquam sileam, Themistoclem, Agesilaum, Epaminondam, Socratem, Aristotelem, Platonem, Demosthenem; vos, vos inquam, appello,* Cyrillos, Basilios, Chrysostomos, *innumerabilésque alios, qui cùm gloriosè in terris vixeritis, multo adhuc gloriosiùs in cælesti regione iam per tot secula triumphatis: date mihi hanc veniam, obsecro, vt ex vobis quæram, quidnam denique vestra gens dignum vobis, an aliquid, inquam, ex maxima doctrinæ vestræ, & sapientiæ amplitudine, ex sanctissimæ vitæ moribus atque institutis, vel tantillum retineat? Puderet procul dubio, (si in beatos cæli incolas cadere isthæc possent) puderet ac tæderet sanctissimos viros, tam longè ipsorum dissimilis, vt leuissimè dicam, támque ornamentis omnibus destitutæ posteritatis. Quæ mea quidem illò spectat oratio, vt intelligant homines, si quis antiqua illa decora reuocare, excitare intermortuam, & iamdiu sepultam omnium honestarum artium gloriam, renouare oppressum barbara immanitate imperium, Græciæque Græciam reddere sua facultate ac virtute posset, multo illum maximum operæ pretium, rémque toti terrarum orbi gratissimam, atque vtilissimam esse facturum. Quæ quidem quando optare potiùs quàm sperare liceat, illa quoque haud contemnenda fuerit cura, si quæ in litteris extant antiquæ Græciæ monumenta, illa omnibus modis sarta tectáque conseruare, & quantum liceat, augere etiam, atque amplificare studeamus. In quo nunquam satis commendata fuerit Illustrissimi Ambrosiani Collegij fundatoris diligentia, atque exaggerata illa, & immensa animi altitudo, qui hoc potissimum spectans, missis in omnes terrarum orbis partes conquisitoribus, tam multa Græcorum codicum manuscriptorum millia in suam Bibliothecam maxima impensa, & labore coaceruauit; nostrum quoque aliquod, (absit, ô bone Lector, verbo inuidia) obsequij meritum, qui eodem iubente, non exigua terrarum ac maris spatia emensi, haud pauca sanè, nec con-*

temnenda volumina ex collapsæ Græciæ parietinis collegimus: & post illam nostram absolutam pergrinationem, toto animo, totóque virium conatu in id incubuimus, vt optimos quosque auctores Græcos, velut in tenebris abditos erueremus, & Latinitate donatos, tanquam in lucem hominum, conspectúmque produceremus. Nec verò nos in seligendis Auctoribus hactenus iudicio lapsos esse liberè affirmare possumus. Nam & Zonaram, quem nuper edidimus, iampridem doctorum consensus, tanquam Reip. litterariæ vtilem approbauit: & pro CYRILLO, *quem nunc emittimus, multa dici possent quæ consulto breuitati studentes silemus. Vnum illud pro multis ad huius operis commendationem sufficere mihi persuadeo, quòd eundem hunc laborem, eodem fere tempore, vertendi* CYRILLI ἑορταστικὰς, *doctissimus vir* ANDREAS SCHOTTVS, *è Societate* IESV *susceperat. Susceperat verò? imo totum prorsus exanclarat, atque exhauserat. Qui quidem, vt est humanitate, ac bonitate quadam eximia secundus nemini, in gratiam Ambrosiani Collegij, nostramque, condonauit Collegio labores suos, suasque Homilias à prælo pænè subtraxit, vt nobis, quos aliquo interuallo præuerterat, nostras imprimere liceret. Quin ipsemet versionem ad nos suam misit, elegantissimam, quo & fidem faceret laboris exhausti, nobisque liberum esset illius studio, studium quoque nostrum, si videretur, iuuare. Magnus omnino vir in comparanda gloria, qua nomen suum iampridem immortalitati commendauit, sed nescio an maior in contemnenda. Certè nos debitum hoc illius virtuti testimonium, sine graui reprehensionis nota prætermitti haud potuisse existimauimus. Ama, bone Lector, tanti viri virtutes, nostróque qualicunque labore interea fruere. Vale.*

HOMI-

HOMILIARVM PASCHALIVM
S. CYRILLI
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI
ARGVMENTA.

HOMILIA I.

RIA pertractat. I. festũ Paschæ diem, festorum omnium principem, ritè celebrandum. II. Quis denunciare debeat, & hinc de EPISCOPI officio. Mox de ieiunio potissimùm agit, cùm spirituali, tum corporali. III. In Iudæos perfidos ac peruicaces inuehitur. Hinc figuram de duabus tubis argenteis Num. x. cap. ad veritatem transfert Euangelicam.

HOMILIA II.

I. Laborandum pro pietate. Quidam timentes ne oneri sustinendo sint impares, verendam ne peccent grauiùs, talentum humi defodiendo, vt seruus ille nequam. II. Hinc sex veteris Testamenti figuras ad Euangelicã traducit veritatem. III. Hortatur denique ad anniuersariam festi diei Paschatis celebritatem.

☆ ☆ ☆

HOMILIA IV.

I. Vt se quisque laboribus tolerandis ac ieiunio ad festi celebritatem seriò comparet: ducta ab athletis similitudine, qui in stadio gloriæ potissimùm studio currunt. II. Altera Sermonis pars in Iudaicam nationem incurrit.

HOMILIA V.

I. Paschæ festum non paganorum ritu celebrandum, sed piè ac Christianè. Quid hîc inter pios profanosque intersit. II. De duobus veteris Testamenti typis Incarnationis CHRISTI, quorum alter illustrior est.

HOMILIA VI.

I. Deum esse propitiandum domita carne, vt spiritus imperet. Ieiuniũ ad hanc pacem conciliandam aptissimum. II. Gentiles ac paganos relicta idololatria Deum pacaturos: in illam itaque inuehitur, vt & in Fatum, ac Genethliacos, qui natales cuiusque è stellis per fraudem aucupantur. Idque vt recens CHRISTO aggregatos ab idolorum cultu deterreat. III. Iudæos adhæc Deum placare vt studeant hortatur, figura duplici: puta circumcisionis, & sabbathi: hos ad veram Messię agnitionem inuitare conatur, typis illis ad veritatem traductis.

HOMILIA VII.

Ieiunium vt virtutum omnium parentem cum Basilio Magno, laudat, quòd puros efficiat. Animi robore ad ieiunium opus esse: quamobrem de fortitudine disserit ac de caritate, quæ fortes reddat. In hanc grauiter peccare Ægyptios, ea tempestate prædones agros vastantes. Terræ autem sterilitatem iræ diuinæ ob hominum illorum flagitia acceptam esse referendam.

HOMILIA VIII.

I. In festi diei Paschatis celebritate ignauiam esse pellendam. II. De caritatis officiis, & contra prædones, sicarios, ac piratas. III. De Dei vindicta ac grandinis plaga. Peccatis calamitates accersi. IV. In perfidam Iudæorum nationem inuehitur. V. Contra Nestorium, qui duos Christos Dei filios constituerit. VI. Contra hæresim mox exortam Eutychis Archimandritæ, qui duas in CHRISTO naturas post incarnationem negauit. VII. Vnigenitus, & primogenitus quid differant.

HOMILIA IX.

I. Pastoris munus esse festum Paschæ die mdenunciare, etsi eloquentia careat. II. Cur festum hoc vt plurimum in vernum tempus incidat, vt Hom. XVI. III. Animalis homo & spiritalis quid distent. IV. Ecclesiastem patienter esse audiendum, qui se ad rudium captum dimittat. V. In cultum idolorum iterum incurrit. VI. περὶ διψυχίας de duplicibus ac bilinguibus, in quos etiã Hom. XII. & XIV. VII. Vtroque pede claudicantium figuram ad veritatem detinat Euangelicam. VIII. Qui sint alienigenæ, aduenæ, mercenarij, hypocritæ, & serui.

HOMILIA X.

I. In illud Psalmi 9. v. 9. CHRISTVS *venit iudicare orbem terra in æquitate.* In Satanam, qui orbem fere suo subiecit imperio. II. De animi fortitudine copiosiùs, quàm Hom. VII. & XIX. Exornat enim variis veteris Testamenti figuris. III. Contra Iudæos peruicaces disputat.

HOMILIA XI.

I. Pugnandum strenuè potissimùm abstinentia & temperantia, cum hostibus, carne ac dæmone. II. De lege carnis & spiritus, III. Magna hîc opus esse animi fortitudine & constantia. IV. Expugnandam iracundiam & auaritiam. V. Misericordiæ VII. opera exercenda. VI. Fidem sine operibus ad salutem non sufficere. VII. Id Lazari ac diuitis epulonis exemplis fusiùs docet. VIII. De pauperis ac diuitis officio. IX. Rerum æqualitatẽ adamandam ex vmbra veteris Testamenti. X. Religiones plures in Rep. perniciosas esse, domi rixas & odia gignere, publicè factiones, seditiones ac defectiones.

HOMILIA XII.

I. A διψυχίας crimine rursum deterret, vt Hom. IX. II. In eos qui Angelos, Principatus, Potestates, &c. pro diis colerent. III. De vera fide Trinitatis. IV. Patrem è sua substantia verè Filium genuisse. V. Non esse CHRISTVM filium adoptionis latiùs disputat. VI. Argumentũ de ingenito obijcit ac diluit.

HOMILIA XIII.

I. Quò miseriarum Diaboli tyrannide decidit genus humanum, vt creaturæ potiùs quàm creatori seruiat. II. De CHRISTI diuinitate, qui ab illa nos dæmonis seruitute vindicauit. III. Ieiunium externum non sufficere nisi accedat & spiritale, quo à vitiis abstinemus: vt Hom. I.

HOMILIA XIV.

I. Ieiunij necessitas ac fructus. II. De veste nuptiali, ac triplici concupiscentia apud Ioannem I. Epist. c. 2. v. 16. *Omne quod est in mundo*, &c. fusiùs explicatum. III. Rursus de animo duplicibus, vt

Hom. IX. & XII. IV. In eos qui ariolos consulunt, latiùs. V. De aduentus CHRISTI Saluatoris causa longè necessaria, vt Hom. XVI. XVII. & XVIII.

HOMILIA XV.

I. Miles Christianus quibus tubis potissimùm ad dimicandum fortiter sit excitandus. II. Quibus armis instructus esse debeat. III. Duplici id figura veteris Testamenti expositum. IV. Tertia quoque figura docet quinam exauctorandi hac militia, leprosi nimirum & immundi. V. Bellicos labores CHRISTI exemplo fortiter tolerandos. VI. Generatio CHRISTI diuina & humana quid differant.

HOMILIA XVI.

I. Pro cælesti prçmio sudandum esse, exemplo mercatorum, qui ob lucellum pericula terra mariq; adeunt: & de præmijs Sanctorum. II. Cur Pascha in vere celebretur, vt & Hom. IX. quæsitū. III. Cur lex prçcedere Euangelium debuit, duplici similitudine docet. IV. Pascha qua præparatione celebrandum, vt in esu agni paschalis accincti lumbos. V. De necessitate aduentus CHRISTI, vt Hom. XIV. XVII. & XVIII.

HOMILIA XVII.

I. Deum rudiorum operâ sæpe docere petitiores è veteri Testamento probat. II. Vt Paschæ festum celebrandum sit è dictis CHRISTI. III. Alius Pater, alius Filius, sed vna essentia. IV. Modus vnionis Incarnationis ineffabilis. V. MARIA Dei mater θεοτόκος, contra Nestorium. VI. Qui fructus aduentus CHRISTI, vt Hom. XIV. & XVIII. VII. Quomodo ad diem festum præparare se quisque debeat. VIII. CHRISTVM verè esse Deum: omnia figuris veteris Testamenti ostensa.

HOMILIA XVIII.

I. Laborandum pro cçlesti præmio, similitudine persuadet. II. Armatura contra hostes, simili & figura. III. Abstinentiâ & temperantiâ perfugium ad Deum patet. IV. Armamur & ieiunio & oratione. V. Orationis vis exemplo Moysis & Samuelis. VI. Fructus aduentus CHRISTI, vt Hom. XIV. & XVII. similitudine Samuelis. VII. Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere.

HOMILIA XIX.

I. Quæ gratiarum actio CHRISTO pro redemptionis beneficio debeatur. II. Ad progressum in virtute opus fortitudine animi, similitudine persuadet, vt Hom. VII. & X. III. Per eleēmosynam comparanda quæ ad salutem çternam necessaria, pulcro simili docet. IV. De officio legis antiquæ, vt infrà Hom. XXIX. & XXX.

HOMILIA XX.

Festus Paschatis dies celebrandus omni diligentia ob redemptionis beneficium: quo pugnante Amalech hostis Satan deletus est. Membra domanda ieiunio, ne arma hosti tradamus. Denique iterum contra Iudços disputat.

HOMILIA XXI.

I. De beneficio per Incarnationis mysterium accepto. II. Nostri esse muneris ieiunio nos præparare ad festum Paschatis agendum, vt Hom. I. neq; externo tantùm sed & spiritali. III. Postremò, contra Iudæos agit.

HOMILIA XXII.

I. Vt se quisque Deo offerre debeat Biblicis figuris docet. II. CHRISTVM verum esse Messiam, contra Iudæos.

HOMILIA XXIII.

Qui longè à Deo dissiti per CHRISTVM ad fidem vocantur. De Gentium vocatione, figuræ veteris Testamenti.

HOMILIA XXIV.

I. Per CHRISTI aduentum qua simus miseria liberati. II. Liberatus vestem sibi comparet nuptialem. III. Opera præter fidem esse necessaria contra hæreticos. IV. CHRISTVM verum esse Dei Filium, contra Iudços. V. Incorruptos manere qui Deo adhærent, nec ab eo recedunt: cuius in veteri lege typus est.

HOMILIA XXV.

I. Mundi delicias longè esse à CHRISTI deliciis diuersas. II. Quæ huius sæculi sunt prudentes sedulò fugiunt. III. Vt Iudæorum periculo edocti cautiores reddamur, quos Deus deseruit, nos hortatur, exquirendo & fugiendo desertæ fidei causas.

HOMILIA XXVI.

I. Insistendum labori assiduò ob imminentes otiosis ac securis hostes. II. Typo vetere quanta nos cura præparare deceat, vt in Sancta sanctorum intremus. III. Nihil æquè Deum offendit atque mala de Deo fides.

HOMILIA XXVII.

I. Docet temporis rationem habendam, quia ad promerendam vitam æternam aliud tempus non dabitur. II. De eleēmosyna in pauperes eroganda. III. Deniq; de recta in Deum fide: de qua & S. Cyrilli liber contra Nestorium.

HOMILIA XXVIII.

I. Figuris veteris Testamenti docet quomodo in conspectu Dei apparere oporteat. II. Ter apparere coram Deo. III. Viriles homines Deo gratos, displicere effeminatos: contrà diabolo placere, qui molles amat; odit viriles. Clarum id variis figuris typicis.

HOMILIA XXIX.

I. CHRISTI athletam labores subire debere fusè docet. II. Legis antiquæ officium, vt Hom. XIX. III. Contra Iudæos qui CHRISTVM contumelia affecerunt, tandemque cruci affixerunt.

HOMILIA XXX.

I. De præparatione ad celebrandum diem festū Paschæ necessaria, deducta ex veteri Testamento ad veritatem figura. II. De veteris legis officio, vt Hom. XIX. & XXIX.

Eiusdem CYRILLI Episc. HOMILIA in Transfigurationem CHRISTI Domini.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

[illegible]RIA in anteceſſum præmittere, vt rei qua de agitur, maximè neceſſaria, placuit. Linguis fauete & animis. Primò de Scriptionis hoc genere. Deinde de Auctore legitimo, deque ἑορταστικοῖς, ſiue *Epiſtolas*, ſiue *Homilias Paſchales* libeat appellare, Alexandrinorum Epiſcoporum *Dionyſij* ac *Theophili*, pòſt, noſtri etiam CYRILLI. Denique de earum Homiliarum numero atque ordine breuiter diſſeram. Principio, vnde hoc in Eccleſia Catholica ſcripti genus initium ſumpſerit, & cauſam, paucis ſic accipe.

I. Quòd de Paſchatis feſti feſtorum omnium principis tempore celebrandi, ne cum Iudæis in quarta decima Luna conuenirent (à quibus Chriſtiani mirè hac in re diſſidebant, ritusque ac cæremonias fugiebant) multæ ſemper ac variantes ſententiæ in Eccleſia exiſterent, in Synodo Nicæna prima & antiquiſſima ſuper hac re Epiſtola eſt ſanctorum Patrum CCCXVIII. quotquot adfuerunt, ad CHRISTI nati annum CCCXXV. ad Alexandrinos: itemque Conſtantini verè Magni Imp. ad omnes Eccleſias: & Athanaſij ad Africanos Epiſcopos: decretumq; ac negotium datum Epiſcopis & Metropolitanis, & in his maximè Alexandrino Præſuli, (quòd in Ægypto Nili incrementis Mathematicæ potiſſimùm diſciplinæ vigerent) vt in CHRISTI Domini feſto natali proximi Paſchatis diem ſuis denunciarent Eccleſijs. At cùm adeſſe concionanti Præſuli pauci poſſent, qui *Paſchales* audirent *Sermones*, litteris veluti circulatorijs ſeu encyclijs paſſim ad Eccleſias eæ habitæ mittebantur Orationes: quæ hinc etiam *Epiſtolæ* heortaſticę ſeu Paſchales appellari cœperunt, vt ex Euſebio diſcimus lib. VII. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cap. XV. Qui verò deferret has Epiſtolas, à Syneſio Cyrenenſium epiſc. Epiſt. VIII. & XIII. dictus διακομιστὴς τῶν πανηγυρικῶν γραμμάτων, quaſi *ſolemnium lator litterarum*. Hæc itaque cura Alexandrino fuit Epiſcopo potiſſimùm delegata, ſed qui de more ad ſummum referebat Pontificem, vt Leo Magnus epiſtola LXXII. ad Marcianum Auguſtum, & Beda Venerabilis cap. XLII. de ratione Temporum luculenter exponunt. Item B. Ambroſij eſt Epiſtola de Paſchate euulgata. Tres quoque exſtant *Theophili Alexandrini* Antiſtitis, patrui noſtri CYRILLI *Paſchales Epiſtolæ*, à B. Hieronymo Latinæ de Græcis factæ, hoc fere temporum ordine digerendæ: vt prima ſit hoc principio: CHRISTVM IESVM, pertinens ad annum Chriſti CCCCI. altera verò incipit: *Primam ſolemnitatis*. ad ſequentem ſpectans annum, ſuperſtite etiamnum Anaſtaſio Papa in vulgus editæ, vt ex eiuſdem Hieronymi epiſtolis ad Pammachium & Marcellam, & Apologia contra Rufinum colligas. Hinc tertia Theophili Paſchalis, hoc initio: *Nunc quoque Dei*: quæ ad annum Chriſti CCCCIV. referenda, mortuo iam Anaſtaſio Pont. Max. & Theophilo ſuperſtite. Hiſce patrui inſiſtentem veſtigijs noſtrum adeò CYRILLVM Alexandrinum proximè poſt Theophilum viceſimum octauum Epiſcopum (vt numerat in Chronologia Nicephorus CP. Epiſcopus) eadem ratione *Paſchales* haſce *Homilias* habuiſſe colligo, vt è Sigeberto Gemblacenſi in Scriptorum Eccleſię Catalogo clarum; qui & *cyclos Paſchales* edidiſſe CYRILLVM adfirmet. Addit Gennadius Maſſilienſis presbyter, cap. LVII. Catalogi (en elogium ſanctiſſimi viri ſingulare) HOMILIAS *plurimas compoſuiſſe* CYRILLVM, *quæ ad concionandum à Græciæ totius Epiſcopis memoriæ mandarentur*. Quin & Alexandriæ ſolum Epiſcopum initio apud ſuos concionari, verbaque ad populum facere ſolitũ, refert in variis Eccleſiæ ritibus Nicephorus Calliſtus lib. XII. Hiſt. Eccleſiaſt. cap. XXXV. extremo. De Dionyſij verò vtroque antiquioris ἑορταστικοῖς mox videro. Carthaginienſis adhæc Epiſcopus ceteris Africæ Epiſcopis ſolemnè indicabat Paſchatis diem, quem tamẽ Pontifex Max. præſcripſerat, vt ex epiſt. X. Innocentij I. ad Aurelium Epiſc. Carthaginienſem apertè conuincitur. Toletanum præterea Concilium quartum Canone V. & Bracarenſe in Luſitania Act. II. cap. IX. mandãt, vt quotannis Paſchę tempus à Metropolitano ceteris denuncietur Epiſcopis & Diaconis: illi viciſſim populis, ſinguli in ſuis Eccleſiis, die Natalis Domini poſt Euangelicam lectionẽ denuncient. Ex his efficitur CYRILLI hos etiam eſſe, quos nunc primùm damus *Sermones*, vt Alexandrini Præſulis: quod exemplũ & aliæ Eccleſiæ cùm Aſiæ, Africæq; tum Europæ, ex decreto Nicænæ Synodi ſunt ſecutæ. Dehinc cur aut *Homiliæ*, aut *Epiſtolæ* à varijs nominentur dubitari video. Certè libri Græci calamo exarati, quibus in interpretando ſumus vſi, λόγους nominant: & declamatorio dicendi genere conſcriptos Dionyſij tales Sermones fuiſſe Hieronymus fatetur in Catalogo Eccleſ. Script. & res ipſa inſpicienti clamat. Semel dumtaxat, quod diſſimulandum non duxi, CYRILLVS noſter in προθεωρίᾳ Sermonis XXII. *Epiſtolam* nominat, vt *Orationem* tamen eſſe magis pronunciet, vt de Dionyſianis ἑορταστικοῖς pronunciat & Euſebius lib. VII. cap. XV. Sed *Homilias* primò, pòſt *Epiſtolas* variè miſſas dici eaſdem potuiſſe quid vetat? Hæreſes autem ob Paſchæ feſtum ortas in Aſia obſeruo *Quartodecimanorum*, vt & Nouatianorum, exorta quæſtione de celebrandi Paſchatis tempore, & *Sabbatianorum*, vt refert Nicephorus idem lib. XI. Eccleſ. Hiſtoriæ cap. XIV. &. lib. XII. cap. XXXII. & XXXIII. B. Auguſtinus lib. de Hæreſibus *Teſſariſcadecatitas* nominatos ait, & Tertull. Blaſtum quendam eius facit auctorem. *Paſchatitas* quoque commemorat Philaſtrius Brixienſis Epiſcopus. Legendi Epiphanius hæreſi XX. & LI. & Euſebius ac Socrates Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lib. V. vterque, & ille libro III. de vita Conſtantini Magni.

II. Quòd verò vtile hoc B. Cyrilli opus tamdiu in tenebris latuiſſe animaduertiſſem euulgaris latinè reliquis ſanctiſſimi viri monumentis; dubitare aliquando cœpi an ad alterum eſſent parentem hæ Homiliæ referendæ. Accedebat B. Hieronymi, ſummi ſanctique viri auctoritas, qui in Catalogo Eccleſiaſticorum Scriptorum, *Dionyſium*, Alexandrinum quoque ante Theophilum & Cyrillum Antiſtites Alexandrinos, ἑορταστικὰς *de Paſchate plurimas declamatorio ſermone conſcripſiſſe*, non Cyrillum, quem non attigit, affirmet: &, quidem vt alia pleraque per Epiſt. Quod ex Euſebio, vt ſolet Hiero-

Hieronymus latinè descripsit, vt ex hoc vicissim Græcè Sophronius. Eusebius autem lib. VII. Ecclesiast. hist. cap. XV. & ex eodem Nicephorus lib. VI. cap. XX. ἑορταστικὴν ad Flauium à Dionysio datam ait: qua tempestate sub Decio Imp. à Valeriano aduersa perpessus est. Alteram item ad Domitium & Didymum dedit, qua & octennij Canonem tradidit, & Pascha non nisi post æquinoctium vernum celebrandum esse docuit. Tertia Dionysij Paschalis epist. ad Presbyteros Alexandrinos missa, vt & quarta post reditum eius ab exilio, cùm seditio orta esset Alexandriæ, scripta ex Vrbe epistola. Quinta ad Hieracum Episc. Ægyptium, quem fortasse *Heraclam in Aegypto Episcopum* Hieronymus nominet: qua epistola seditionis Alexandrinæ rursum meminit. Sexta ad Alexandrinos rursum grassante post seditionem pestilenti lue. Septima denique ad Ægyptios iterum missa est, reddita iam pace ciuitati: & alias alijs missas auctor est Eusebius li. VII. capp. XVI. XVII. & XVIII. Episcopatus itaque nomen, & argumenta ἑορταστικῶν cum istis Cyrilli, siue *Epistolas*, siue *Homilias* libeat nominare, magnam partem habent communia, cùm etiam de Alexandrinis motibus, tum de Ægyptiacis agant grassatoribus. Verùm enimuero dum codices antiquos membraneos denuo in Vaticana Pontificis Max. bibliotheca, vnde descriptum nostrum est exemplar, attentiùs inspicio, legitur litteris integris: Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ΚΥΡΙΛΛΟΥ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἑορταστικοὶ λόγοι. Heortasticæ itaque siue *Homiliæ* siue *Epistolæ* præter Cyrillum ac Dionysium Alexandrinos Præsules, de quibus adhuc egimus, vsitatæ etiam Athanasio, & ex Theophili Græcis B. Hieronymo. Leonis quoque Augusti ἑορταστικοὶ λόγοι exstant à P. Gretsero Latina etiam ciuitate donatæ, & plures fortasse Patrum reliquerunt, sed quæ temporum iniuria, maiorumúe incuria intercideri nt. Ductum autem nomen à festorum dierum principe Paschate, κατ᾽ ἐξοχήν.

III. Venio ad vltimum caput de Homiliarum Cyrilli numero, cùm vndetriginta tantùm sint, præsederitque Alexandriæ B. *Cyrillus* annis duobus & triginta, vt singulas singulis annis orationes ad populum de *Paschate* habuerit, vel ad exteros Epistolæ forma miserit; ab anno Christi CCCCXIV. vsque ad CCCCXLIV. Hæc mihi animo reputanti in mentem venit Logisticen adhibendam, hoc est rationem ad calculum reuocandam, cùm ecce venit in manus Paulus Guldinus, Societatis IESV sacerdos, Gregorianum defendens Calendariũ, Sethum etiam Caluisium refellens: qui vidit acutè tertiam siue Epistolam, siue Homiliam in Cyrillo temporum ratione non desiderari, quod tamen librarius notarat. Id tabula subiecta eiusdem P. Guldini clarè docebit, vt Phamenoth mensis Ægyptius Martio, Pharmuthi verò Aprili ferè respondeat: quorum mensium est in omnibus hisce CYRILLI, vt & in illis Theophili Homilijs mentio.

Ordo Homiliarum.	Anni Christi, quo creatus Episc. *Cyrillus*	Paschatis dies in mensibus Alexandrinis.	Paschatis dies in mensibus Iulianis.	Littera Dominica.
1	414	Phamenoth 26.	Mart. die 22.	D
2	415	Pharmuthi 16.	Aprilis 11.	C
3	416	Pharmuthi 7.	Aprilis 2.	A B
4	417	Pharmuthi 27.	Aprilis 22.	G
5	418	Pharmuthi 12.	Aprilis 7.	F
6	419	Pharmuthi 4.	Martij 30.	E
7	420	Pharmuthi 23.	Aprilis 18.	C D
8	421	Pharmuthi 8.	Aprilis 3.	B
9	422	Phamenoth 30.	Martij 16.	A
10	423	Pharmuthi 20.	Aprilis 15.	G
11	424	Pharmuthi 11.	Aprilis 6.	E F
12	425	Pharmuthi 24.	Aprilis 19.	D
13	426	Pharmuthi 16.	Aprilis 11.	C
14	427	Pharmuthi 8.	Aprilis 3.	B
15	428	Pharmuthi 27.	Aprilis 22.	G A
16	429	Pharmuthi 12.	Aprilis 7.	F
17	430	Pharmuthi 4.	Martij 30.	E
18	431	Pharmuthi 24.	Aprilis 19	D
19	432	Pharmuthi 8.	Aprilis 3.	B C
20	433	Phamenoth 30.	Martij 26.	A
21	434	Pharmuthi 20.	Aprilis 15.	G
22	435	Pharmuthi 5.	Martij 31.	F
23	436	Pharmuthi 24.	Aprilis 19.	D E
24	437	Pharmuthi 16.	Aprilis 11.	C
25	438	Pharmuthi 1.	Martij 27.	B
26	439	Pharmuthi 21.	Aprilis 16.	A
27	440	Pharmuthi 12.	Aprilis 7.	F G
28	441	Phamenoth 27.	Martij 23.	E
29	442	Pharmuthi 17.	Aprilis 12.	D

Τοῦ ἐν ἁγίοις

ΠΑΤΡΟ'Σ Η'ΜΩ'Ν

ΚΥΡΙ'ΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟ'ΠΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙ'ΑΣ

Ο'ΜΙΛΙ'ΑΙ Ε'ΟΡΤΑΣΤΙΚΑ'Ι.

ΛΟ'ΓΟΣ α.

Τῆς μὲν † εὐθύμου καὶ θείας ἡμῶν ἑορτῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὰ φαιδρὰ περιλάμπει, καὶ φαίνεται φῶτα· οὐδὲν σκοτεινὸν καὶ ζοφῶδες τοῖς κατ' ἀρετὴν ἑορτάζειν ἐθέλουσιν † ὑπαντᾷν ἐπιτρέπουσα. διὸ καὶ τοῖς τοιούτοις ὁ μακάριος Ἀπόστολος τὴν συμφέρουσαν ἐμφανίζων ὁδόν, φησίν· ,, ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν· ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν. ἵνα καὶ ταῖς ἀσβέστοις τοῦ Σωτῆρος φωταγωγούμενοι λαμπάσιν εἰς τὴν ἄνω καταντήσωμεν Ἱερουσαλήμ, τοῖς ἁγίοις τῶν ἀγγέλων χοροῖς ἐν οὐρανῷ συνδιαιτώμενοι. ὁ μὲν οὖν μακάριος Δαβὶδ εἰς καλὴν ἡμᾶς συνάγων ὁμήγυριν, τὴν ἐπινίκιον ᾠδὴν τῷ δι' ἡμᾶς ἐπιδημήσαντι Χριστῷ, καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ τὸ τοῦ θανάτου καταργήσαντι † κέντρον προσᾴδειν κελεύεται, λέγων· ,, Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ, ἀλαλάξωμεν τῷ θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν, τοὺς γὰρ τοῖς θείοις ἐπανέχοντας νόμοις ἐπὶ τὸν σωτήριον καλεῖ χορόν. καὶ εἰς μίαν καὶ σύμφωνον διδάσκει συνάγεσθαι γνώμην, οὐ μεμερισμέναις διανοίαις, οὐδὲ τῷ διῃρημένῳ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογοῦντας πίστιν· ἀλλ' ἵνα σύμφωνοι, καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ Παῦλον, φρονοῦντες, ἀκλινῆ καὶ βεβαίαν τὴν εἰς αὐτὸν φυλάττωμεν ὁμολογίαν. οὕτω γὰρ ἂν τῆς θείας ἡμᾶς καὶ ἀκηράτου πανηγύρεως ἀναβαίνειν λοιπὸν † εἰς τὴν πνευματικὴν κελευούσης Ἱερουσαλὴμ καὶ δρομαίους ἀφικέσθαι πρὸς εὐσέβειαν διεγειρούσης· ἀκούσωμεν διὰ τοῦ Προφήτου· ,, ἀνασωζόμενοι ἐκ γῆς πορεύεσθε. μνήσθητε μακρὰν τοῦ κυρίου, καὶ Ἱερουσαλὴμ ἀναβήτω ,, ἐπὶ καρδίαν ὑμῶν. Παύλου τοίνυν βοῶντος οὕτως, ,, τρέχετε ἵνα καταλάβητε. καὶ τῆς † διαγούσης ἡμῖν ἡλίου δίκην ἀνατελλούσης ἑορτῆς, μακράν που τὸν ἀδρανῆ τῆς ἀργίας ῥίψωμεν ὄκνον· καὶ τὸν ἀμυδρὸν τῆς ἀργείας σκότον νικήσαντες, ἀνδρείῳ καὶ λαμπρῷ φρονήματι πρὸς πᾶσαν ἴωμεν ἀρετήν, ἐκεῖνο λέγοντες ἀλλήλοις τὸ γεγραμμένον.

† ἄλλ. εὐσήμου.
† ὑπαντιᾷν
† κρείτος.
† ἄλλ. ἐπὶ τὴν.
† ἄλλ. εὐσεβοῦς.

S. CYRILLI

ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI

FESTORVM PASCHÆ DIERVM HOMILIA PRIMA.

ANTONIO SALMATIO interprete.

Toto quidem orbe terrarum iucundæ, ac diuinæ nostræ solennitatis se clarus splendor exerit & coruscat, nec obscurum quidquam & caliginosum iis, qui dies festos ex præscripto virtutis agunt, obijci patitur. Proindeque viam vtilem eiusmodi hominibus beatus Apostolus commonstrans, ait: *Nox præcessit, dies autem appropinquauit: tanquam in die honestè ambulemus:* vt immortali Saluatoris luce præeunte, ad supernam Ierusalē perueniamus, atque vnà cum sanctis Angelorum choris vitam in cælo transigamus. Beatus itaque Dauid nos ad præclarā hanc societatem conuocans, CHRISTO, qui nostra causa peregrinatus est, ac per crucē mortis aculeum retudit, victoriale carmen occini iubet: *Venite*, inquit, *exultemus Deo salutatori nostro.* Homines nimirū diuinæ legi seruādæ addictos ad salutarē inuitat chorū, atque in vnam prorsus sententiam concordes ire iubet, ita vt non opinionū varietate distracti, non diuisi animis, CHRISTI profiteamur fidem, sed *idem sentientes, idemq.* vt ait Paulus. *sapientes*, confessionem in ipsum stabilem firmamq; teneamus. Ita namque diuino & immaculato cœtui, nos vt deinceps ad spiritalem Ierusalem ascendamus hortanti, atque vt festino cursu ad pietatem contendamus per Prophetā excitanti auscultemus: *Seruati è terra ambulate, & non stetis: mementote qui procul estis, Domini, & Ierusalem ascendat in cor vestrum.* Clamante itaque Paulo, *sic currite vt comprehendatis,* ac sacra celebritate nobis instar solis illucescente, languētis inertiæ torporē procul abijciamus, atque obscuram socordiæ caliginem superantes, magno & alacri animo ad omnem virtutem progrediamur, illud vsurpantes vicissim, quod scriptum est:

Rom. 13. 11. 12.
Psalm. 94. 1.
Rom. 15. 5.
Ierem. 51. 50.
1. Cor. 9. 24.

Esaia 2.3. *Venite & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius.* Ac Iudæi quidem se ab vmbratico & corporato cultu seiungere Esaia 1.11. nescientes audiunt: *Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus. Plenus sum holocaustomatis arietum, & adipem agnorum, & sanguinem taurorum atque hircorum nolo: neque veniatis vt coram me appareatis.* Ad eos verò qui procul ab eiusmodi recedentes, germanam cordis circuncisionem, spiritalem cultum Deo offerre studue- Esaia 55.6. runt, Propheta clamat: *Quærite Dominum, & cùm inueneritis, inuocate eum. Cùm autem appropinquauerit vobis, relinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & conuertatur ad Dominum, & misericordiam consequetur, quia multum dimittit peccata vestra.* Cùm igitur nobis ob susceptam nostri similitudinem Saluator noster Christus appropinquauerit, ex- Coloss.3.9. uamus veterem hominem, quemadmodum scriptũ est, & induamus nouum, qui ad ima- Ephes.4.22 Rom.6.4. Philip.3.13. ginem conditoris ipsius instauratur. Atque ea quæ retro sunt obliuiscentes ad ea quæ antè sunt posita contendamus, purique ad diuinæ celebritatis cõsortium ascendamus, Ieremiamque prophetam audiamus ita cla- Ierem.4.3. mantem: *Hæc dicit Dominus viris Iuda, & habitatoribus Ierusalem; Nouate ipsi vobis noualia, neque super spinas serite. Circuncidamini Deo vestro, & circuncidite duritiam cordis vestri, viri Iudæ, habitatores Ierusalem.* Siluescentem animum, atque omni pietatis cultura destitutum diuino timore tanquam igne expurgantes, bonum semẽ Saluatoris excipiamus: qui non inani nos aut vmbratico cultui addictos esse docuit, sed nouis ad salutem insti- Rom.11.29. tutionibus præclarè erudijt. Igitur eum qui in occulto est Iudæum, & eam quæ in occulto est circuncisionem exhibeamus Deo, circuncidẽtes omnem ex nostris cordibus pra- Nahũ 1.15. uitatem, quò etiam meritò audiamus: *Celebra, Iuda, dies festos tuos: redde Deo vota tua.* Quibus ergo prædicandi munus impositum est, iis non leuis ex hac re metus: ac iure quidẽ. Non exigua namque huius negligentiæ ac Ierem. 40. 10. socordiæ pœna. *Maledictus*, inquit, *qui facit opera Dei negligenter.* idque vel apertissimè cuiuis intelligere facile erit, de beato Iona cogitanti, ac pelagi in ipsum sæuientis furorem, immaneque & horrificum cete, aduersus eundem concitatum animo reputanti. Omnes præterea sanctos reperio diuini ministerij ingentem veluti molem formidantes. Moses siquidem sacrorum antistes, cùm illi Deus de populo seruituti eximendo præcepisset, humanæ naturæ vires facultatemque dimetiẽs, eamq; nequaquã parem ministerio prædicationis esse animaduertens,

Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακὼβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ τῆς κατὰ τύπον, καὶ σωματικῆς λατρείας ἐκβαίνειν οὐκ εἰδότες, ἀκούουσι· Τί μοι τὸ πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν, λέγει κύριος. πλήρης εἰμὶ ὁλοκαυτωμάτων κριῶν· καὶ στέαρ ἀρνῶν, καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι· οὐδ᾽ ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι. τοῖς δὲ μακρὰν τῶν τοιούτων ἀποδημήσασι, καὶ τῆς καρδίας τὴν ἀληθῆ περιτομὴν διὰ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας ἐπιδεικνύειν θεῷ μελετήσασιν, ὁ προφήτης βοᾷ· Ζητήσατε τὸν θεὸν, καὶ ἐν τῷ εὑρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε. ἡνίκα δ᾽ ἂν ἐγγίζῃ ὑμῖν, ἀπολιπέτω ὁ ἀσεβὴς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνὴρ ἄνομος τὴν βουλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπιστραφήτω ἐπὶ κύριον, καὶ ἐλεηθήσεται, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσει τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν. Ἐγγίσαντος τοιγαροῦν ἡμῖν διὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς ὁμοιώσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἐκδυσώμεθα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδυσώμεθα τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον κατ᾽ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὸν, καὶ τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενοι, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινώμεθα, καθαροὶ πρὸς τὴν θείαν ἀναβαίνοντες πανήγυριν. Τοῦ δὲ προφήτου βοῶντος † Ἱερεμίου. Τάδε λέγει τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ· νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐν ἀκάνθαις· περιτμήθητε τῷ θεῷ, καὶ περιτέμεσθε τὴν † κληροκαρδίαν ὑμῶν. ἄνδρες Ἰουδαῖοι κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ. ὑλομανοῦσαν καὶ κεχερσωμένην ἀπὸ † εὐσεβείας τὴν διάνοιαν, καθάπερ πυρὶ τῷ θείῳ φόβῳ καθήραντες, τὸν ἀγαθὸν τοῦ σωτῆρος δεξώμεθα σπόρον. οὐ ψιλαῖς ἀκολουθεῖν, οὐδὲ ταῖς ἐν τύπῳ λατρείαις διδάσκοντος, ἀλλὰ καινοῖς ἡμᾶς πρὸς σωτηρίαν ἀνανεοῦντος μαθήμασιν. οὐκοῦν τὸν ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖον, καὶ τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ περιτομὴν ἐπιδεικνύωμεν θεῷ, πᾶσαν κακίαν ἐκ τῆς ἑαυτῶν καρδίας περιτέμνοντες, ἵνα καὶ δικαίως ἀκούωμεν, ἑόρταζε Ἰούδα τὰς ἑορτάς σου· ἀπόδος κυρίῳ τῷ θεῷ τὰς εὐχάς σου. Τοῖς μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κηρύττειν ἀπεσταλμένοις, οὐκ ὀλίγος ὁ περὶ τούτου φόβος· καὶ μάλα εἰκότως. οὐ γὰρ μικρὰ τῆς ἐν τούτοις ἀμελείας τὰ ἐπίχειρα. Ἐπικατάρατος γὰρ, φησὶν, ὁ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἀμελῶς. καὶ τοῦτο μαθεῖν ἔξεστι σαφῶς, τὸν μακάριον ἐννοοῦσιν Ἰωνᾶν, καὶ τὴν ἐπ᾽ αὐτῷ μαινομένην θάλατταν· καὶ τὸ δεινὸν ἐκεῖνο καὶ φρικωδέστατον κατ᾽ αὐτοῦ κινούμενον κῆτος. εὑρίσκω δὲ καὶ τῶν ἁγίων ἕκαστον τῆς θείας λειτουργίας δεδιότα τὸ μέγεθος. ὁ μὲν γὰρ ἱεροφάντης Μωυσῆς, θεοῦ τὸν λαὸν ἐξαποστέλλειν ἐπιτάξαντος αὐτῷ, τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τὴν δύναμιν ἀναμετρησάμενος, καὶ μείζονα ταύτης ὁρῶν τοῦ κηρύγματος τὴν διακονίαν, ἔλεγεν·

† ἄλ. Ιερεμία.

† σκληροκαρδίαν, ἄλ. σκληροκαρδίαν.

† ἄλ. εὐθείας, al. ἀσεβείας.

Tarde,

Ἰσχνόφωνος εἰμι, καὶ βραδύγλωσσος. Συνῳδὰ δὲ τούτοις καὶ ὁ μακάριος Ἱερεμίας ἐπὶ τὸ προφητεύειν πεμπόμενος, βοᾷ· ὁ ὢν δέσποτα Κύριε, ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερός εἰμι ἐγώ. Εἰ γὰρ καὶ κάλλιστος ἡμῖν εὐλαβείας ὑπογραμμὸς οἱ ἅγιοι, τὰ τοιαῦτα φθεγγόμενοι φαίνονται, ἀλλά γε τοῖς περὶ τοῦτο δειλίας ὁ τρόπος, οὐ μικρὸν, οὐδὲ ἀκίνδυνον τοῖς ἀσθενέσιν ἀποτίκτει τὸν ὄκνον. δυσωπεῖ μὲν γὰρ ἡμᾶς ὁ θεὸς, καὶ τὸν φόβον ἀποπέμπειν παρακελεύεται, πρὸς μὲν Μωσέα λέγων· Τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπῳ; καὶ τίς ἐποίησε δύσκωφον, καὶ κωφὸν, βλέποντα, καὶ τυφλόν; οὐκ ἐγὼ κύριος ὁ θεός; καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου. πρὸς δὲ τὸν μακάριον Ἱερεμίαν· Μὴ λέγε, ὅτι νεώτερός εἰμι ἐγώ. ὅτι πρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ, καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαί σοι λαλήσεις. οὐκοῦν ἐπὶ τὸ κηρύττειν κἀμὲ τὸν ταπεινὸν τοῦ τῆς ἱερωσύνης καλοῦντος σχήματος, δεδιὼς τὸ γεγραμμένον, λάλει καὶ μὴ σιώπα, ἀναγκαίως ἐπὶ τὸ τὰ τοιάδε γράφειν ἔρχομαι. κρίσει γὰρ θεοῦ καλῶς τὸν καθ' ἡμᾶς ἀπαλλάξαντος βίον, καὶ πρὸς τὰς οὐρανίους ἀναπαύσαντος μονὰς, τοῦ τῆς ἀοιδίμου καὶ πανευφήμου μνήμης πατρὸς ἡμῶν Θεοφίλου τοῦ γενομένου ἐπισκόπου, καθ' ὃν οἶδεν ὁ πάντων ταμίας λόγον, αἰδοῦμαι γράφων, εἰς ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον ἡ τῆς ἐπισκοπῆς κατήντησε διαδοχή. ἀκούων δὲ τοῦ Παύλου γράφοντος· οὐαὶ γάρ μοι ἐστὶν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι· φοβοῦμαι λοιπὸν καὶ παρὰ δύναμιν ἐπὶ τὸ κηρύττειν ἐλήλυθα. τοιγάρτοι τῆς ἁγίας ἡμῶν περιλαμπούσης πανηγύρεως, καὶ πρὸς καθαρὰν καὶ νόμιμον ἡμᾶς καλούσης ἁγνείαν· τοῖς μὲν ἔτι τῇ κακίᾳ προσεστηκόσιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν· καθαρίσατε χεῖρας ἁμαρτωλοί· καὶ ἁγνίσατε καρδίας δίψυχοι. τοῖς δὲ τὸ βέβηλον τῆς ἁμαρτίας αἶσχος ἀποφυγοῦσι, καὶ σεμνὴν ἐπασκοῦσι πολιτείας † ἀγάπην, εὐαγγελιζέσθω ὁ προφήτης, λέγων· Φωτίζου, φωτίζου Ἱερουσαλήμ· ἥκει γάρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα κυρίου ἐπὶ σὲ † ἀνέτειλεν. ἐπειδὴ γὰρ οἱ τὴν ὑφ' ἡλίῳ πᾶσαν οἰκοῦντες ἄνθρωποι, μερίδες ἀλωπέκων γενόμενοι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εἰς πολυειδῆ καὶ πολύτροπον ἐμερίζοντο κακίαν, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας σκότῳ νικώμενοι, καθάπερ εἰς βόθρον εἰς βαθεῖαν ἔπιπτον ἁμαρτίαν· ἀναγκαίως † τὸν ἐξ οὐρανοῦ καλῶν ὡς ἡμᾶς θεὸν λόγον ὁ ψαλμῳδὸς ἔλεγεν· ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ πρόσχες· ὁ ὁδηγῶν ὡσεὶ πρόβατον τὸν Ἰωσήφ· ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, ἐμφάνηθι ἐναντίον Ἐφραὶμ, καὶ Βενιαμὶν, καὶ Μανασσῆ· ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς· ὅταν κειμένοις ἡμῖν καὶ πεπτωκόσιν, † εὐκαίρως αὐτὸν ἐπιφοιτήσειν αἰσθανόμενος πάλιν ἐβόα. ἵνα τί κύριε ἀφέστηκας μακρόθεν; ὑπερορᾷς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσιν;

† ἄλ. ἀγωγήν.

† ἄλ. ἀνατέταλκεν.

† ἴσως, ὡς ἐξ οὐρανοῦ καλῶν ἡμᾶς θεὸς λόγος.

† ἄλ. ἀκαίρως.

Tarda, inquit, *& impedita lingua sum.* Atq; his congruentia beatus quoque Ieremias, dum ad prophetandũ mittitur, clamat, *Qui es, dominator Domine, ecce nescio loqui, quia iunior ego sum.* Nam etsi speciosissimũ modestiæ ac reuerentiæ nobis exemplar exhibent sancti viri dum hæc loquuntur, ipse tamẽ ille in hac re timendi modus, non exiguam, neque periculo vacuam infirmioribus inijcit cunctationem. Verumtamen addit animos Deus, omnemque procul eijcere timorem iubet, Mosem quidem sic allocutus, *Quis dedit os homini, & quis fecit surdum, & surdastrum? videntem, & cæcum? nonne ego Dominus Deus? & nunc vade, & ego aperiam os tuum.* Ad beatum verò Ieremiam, *Noli*, inquit, *dicere, Quia iunior sum. ad omnes enim quos mittam te, ibis & iuxta omnia quæ præcepero tibi, loqueris.* Cùm igitur me quoque humilem atque abiectũ ad prædicandum sacerdotale munus vocet, timentem quod scriptum est, *Loquere, & ne sileas*, necessitate compulsus ad hæc scribenda me contuli. Etenim cùm Dei voluntate gloriosè vita functus, atque ad cæleste domicilium celebris ac laudatissimæ memoriæ Pater noster Theophilus prædecessor Episcopus euolauerit (quanam ratione, id quidem nouit rerum omnium arbiter ac moderator, me quidem pudor scribentẽ occupat) ad me omnium minimũ episcopatus successio peruenit. Paulum porro audiens scribentem, *Væ mihi est, si non euangelizauero*, vt hoc concionandi munus etiam supra vires aggrederer, metu adductus sum. Proinde diuina nobis celebritate illucescente, nosque ad purã & legitimam sanctitatẽ vocante, ad eos quidem qui prauitati adhuc addicti sunt, necesse habeo dicere, *Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo.* Qui verò impuram peccati turpitudinem effugerunt, vitæque honestæ rationem cum charitate instituerunt, ijs euangelizet Propheta dicens, *Illuminare, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.* Postquam enim vniuersi terrarum incolæ, *partes vulpium* facti, vt scriptum est, in variã multiplicemque prauitatem dilapsi fuerant, victiq; ignorationis tenebris in profundam veluti peccati voraginẽ præcipitauerãt, necessariò Dei Verbum è cælo vocans Psaltes dicebat, *Qui regis Israël intende, qui deducis velut ouem Ioseph: qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Beniamin, & Manasse: excita potentiam tuam, & veni, vt saluos facias nos.* Cùm quidem lapsis nobis ac iacentibus, opportunum illius aduentum fore sentiens, rursum clamabat, *Vt quid Domine recessisti longe? despicis in opportunitatibus, in tribulatione?*

Exod. 4.10. Ierem. 1.6. Exod. 4.11. Ezec. 29.27. 1. Cor. 9. Iacob. 4. 8. Esaie 60.1. Psal. 62. 11. Psal. 79.1. Psal. 9. 22.

Cùm enim nostri similitudinem nondũ Saluator induisset, longè, quod ad incarnationis rationem attinet, à nobis aberat. Multis namque spatiis ab humana natura Verbum Dei diuisum fuerat. De nobis namq; sanctorum quispiam, *Ego sum puluis & cinis*: de vnigeniti verò substãtia Esaias propheta, *Generationem*, inquit, *eius quis enarrabit?* Opportunè igitur nobis, dum multis vndiq; calamitatibus premeremur, Saluator affulsit, factus ex muliere secundũ carnem, vt homini ex muliere nato salutẽ afferret, eumq; mortis vinculis liberatum doceret gaudentem dicere, *Vbi mors victoria tua? vbi stimulus tuus inferne?* Non enim solũ nobis resurrectionis donum largitur, sed confracto inferni quoq; stimulo, peccato nempe animum vulnerante, ait, *Ecce dedi vobis potestatem calcandi serpentes & scorpiones, & omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.* Hoc præter cetera, Saluatoris nostri aduentus gloriosè perfecit. Igitur omnis quidem in terra vitæ sanctitas retinetur, longeque ignorationis tenebræ sunt depulsæ. Quod quidem diuini spiritus vi multo antè prospiciens Psaltes, dicebat, *Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna. Si enim cùm inimici essemus*, vt Paulus ait, *reconciliati sumus Deo per mortẽ filij eius*, abundantia nobis orietur paucis. Quo facto lunam quoque prorsus auferri necesse est, hoc est, noctis ac tenebrarum principem diabolum, qui hîc figuratè lunæ nomine designatur. Tantorũ igitur nobis ac talium luminum radij se exerunt, ac diuinæ nostræ solennitatis fulgor exoritur, nosq; rursus præclara ad se celebritas vocat. Ac altera quidẽ ex parte longè ab omni turpitudine recedẽdum esse contenta voce suadet, dicens, *Lauamini, mundi estote, aufer te nequitias ab animabus vestris coram oculis meis.* Si namque sapiens est parœmiographus cùm ait, *Omnia tempus habent*, & suum cuique negotio tempus tribuitur, cur non meritò hoc tempus totius quidem prauitatis inimicũ esse fateamur, ad illa verò tantummodo nos vocare, per quæ diuinæ legi honor defertur, quibusq; qui vtuntur præclarũ se diuinæ beneuolentiæ calculum laturos haud immeritò confidant. Ergo qui apud nos instituunt ludos, & magna suarum rerum iactura sibi hanc gloriam quærunt, atque ad hunc certaminum laborem adolescentes inuitant, multis illi quidẽ præmiis honestant victorẽ, sed quorum tamen haud magna gratia, neque vltra huius vitæ spatia fructus protenditur. Qui verò iustorum agonotheta est Deus, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderũt, piis hominibus dilargitur. Quorum namq;

Genes. 18. 28 — Esaia 53. 8. — Osea 13. 14. — Luc. 10. 19. — Psal. 71. 7. — Rom. 5. 10. — Esai. 1. 16. — Eccles. 3. 15. — 1. Cor. 2. 9.

οὔπω γὰρ τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν ὁ σωτὴρ ἀναλαβὼν, μακρὰν ἡμῶν, κατὰ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγον, ἀφειστήκει. ἐπειδὴ καὶ πολλὰ τῆς ἀνθρώπων φύσεως, καὶ τοῦ τοῦ θεοῦ λόγου τὰ μεταξὺ διαστήματα. ἡμῶν μὲν γὰρ, † περὶ τῶν ἁγίων φησίν· ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός. περὶ δὲ τῆς τοῦ μονογενοῦς ὑπάρξεως ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει· τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; εὐκαίρως τοιγαροῦν ἡμῖν, καὶ πολλὴν ὑπομένουσι θλίψιν, ἐπέλαμψεν ὁ σωτὴρ γενόμενος ἐκ γυναικὸς, τὸ κατὰ σάρκα, ἵνα τὸν ἐκ γυναικὸς ἄνθρωπον διασώσῃ, καὶ τῶν τοῦ θανάτου τοῦτον ἀπολύσας δεσμῶν, διδάξῃ χαίροντα λέγειν· ποῦ σου τὸ νῖκος θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου ᾅδη; οὐ γὰρ μόνον τὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμῖν δῶρον χαρίζεται, ἀλλὰ καὶ τὸ κέντρον τοῦ ᾅδου, τουτέστι τὴν πλήττουσαν ἁμαρτίαν ἀμβλύνας, φησίν· ἰδοὺ, δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσει. τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας κατόρθωμα. τοιγαροῦν πᾶσα μὲν ἐν γῇ σεμνότης πολιτεύεται· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας ἐλήλαται σκότος. καὶ τοῦτο τῇ τοῦ θείου πνεύματος δυνάμει προαναβλέπων ἔλεγεν ὁ ψαλμῳδός· ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη. Εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες, καθὰ Παῦλός φησι, κατηλλάγημεν τῷ θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πλῆθος ἡμῖν ἀνατελεῖ εἰρήνης. οὗ γεγενημένου, καὶ τὴν σελήνην πάντως ἀναιρεῖσθαι ἀναγκαῖον· τουτέστι, τὸν τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ σκότους ἄρχοντα διάβολον, σελήνην † ἐνταῦθα τροπικῶς ὀνομαζόμενον. οὐκοῦν τοσούτων ἡμῖν, καὶ τηλικούτων ὑπερλάμπουσιν αὐγαὶ, καὶ τῆς θείας ἡμῶν ἑορτῆς ἀνίσχει τὸ φῶς, πάλιν ἡμᾶς ἡ λαμπρὰ πρὸς ἑαυτὴν ἕλκει πανήγυρις. τὸ μὲν, ὅτι προσήκει τῶν αἰσχίστων ἀναχωρεῖν, γεγονώτερον συμβουλεύουσα, καὶ λέγουσα· λούσασθε, καὶ καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. Εἰ γὰρ σοφός ἐστιν ὁ παροιμιαστὴς λέγων· Τοῖς πᾶσιν ὁ χρόνος, καὶ καιρὸς παντὶ πράγματι. πῶς οὐκ εὐλόγως πάσης μὲν εἶναι πονηρίας ἐχθρὸν τουτονὶ τὸν καιρὸν ὁμολογήσαιμεν; ἐπέκεινα δὲ μόνα καλεῖν ὅσα καὶ τὸν θεῖον νόμον οἶδε τιμᾶν, καὶ τοῖς κεχρημένοις, ὅτι καλεῖν τῆς εὐνοίας † μεμοῦνται τὴν ψῆφον δίδωσι θαῤῥεῖν. οἱ μὲν οὖν κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀγωνοθετεῖν προελόμενοι, καὶ πολλῇ χρημάτων ζημίᾳ τὴν ἐπὶ τούτῳ προστηγορίαν ὠνούμενοι, ἱδρῶτα προθέντες τοῖς νέοις ἁμιλλητήριον, πλουσίοις μὲν ἄλλοις ἄθλοις τὸν † νικήσαντα γεραίρουσι. μικρὰ δὲ ὅμως τῶν δοθέντων ἡ χάρις, καὶ μέχρι τῶν τῇδε φέρουσα τὴν ἀπόλαυσιν. ὁ δὲ τῶν δικαίων ἀγωνοθέτης θεὸς, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, τοῖς εὐσεβέσι χαρίζεται. ὧν γὰρ ὑπὲρ τὴν

φύσιν

† ἴσως ὅτε τῶν. — † γρ. ἐνθάδε. — † ἄλ. κομιοῦνται. — † ἄλ. νενικηκότα.

φύσιν ἡ γνώμη, διὰ τῶν ἔργων εὑρίσκεται, τούτων ὁ τρόπος τῆς δωρεᾶς τὴν ἀνθρώπου διάνοιαν ὑπερβαλεῖται δικαίως. ξένην γὰρ ἐπιδειξάμενοι τοῦ βίου τὴν ἀγωγὴν, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀγνοουμένην διὰ δυσχέρειαν, ἐφάμιλλον μὲν τοῖς πεπραγμένοις εὑρήσουσι τὴν τιμὴν, ἄμετρον δὲ τοῦ δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν ἀσπασάμενοι, τοῖς ὑπὲρ τὴν φύσιν ἀγαθοῖς ἐντρυφήσουσι. φέρε τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοὺς εὐσεβείας ἐραστὰς ἐπὶ τὸν ἐτήσιον ἀγῶνα τῶν πόνων καλέσωμεν, καὶ τοῦ προφήτου λέγοντος· Σαλπίσατε σάλπιγγι ἐν Σιὼν, ἁγιάσατε νηστείαν, κηρύξατε θεραπείαν, μέγα τι κεκραγότες καὶ διαπρύσιον, τὴν ἱερὰν τῆς ἐκκλησίας κινήσωμεν σάλπιγγα. εὐσήμῳ δὲ καὶ περιφανεστάτῳ κηρύγματι τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς τὴν παρουσίαν καταμηνύσωμεν· καὶ τοῦ πανσόφου θεοῦ λέγοντος πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· ποίησον † σεαυτῷ δύο σάλπιγγας, ἀργυρᾶς ποιήσεις αὐτάς· καὶ ἔσονταί σοι ἀνακαλεῖν καὶ ὑπεξελθεῖν τὴν συναγωγὴν, πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων δύναμιν, καλῶς ἁρμοσώμεθα. δύο γὰρ εἶναι κελεύει τὰς σάλπιγγας. ὅτι διπλοῦς † τι ἐστὶ τῆς ἐκκλησίας ὁ λόγος, εἷς μὲν, ἐπὶ τὴν ὀρθὴν τῶν θείων δογμάτων κατάληψιν τοὺς ἀγνοοῦντας ἐπικαλῶν. ἕτερος δὲ, τὸ μὴ δεῖν τοῖς ἀτόποις τῶν ἔργων ἐμφύρεσθαι συμβουλεύων. ἀργυρᾶς δὲ τὰς σάλπιγγας εἶναι προστάττει· λαμπρὸς γὰρ καὶ ἀκηλίδωτος ἐπ' ἀμφοτέρων ὁ λόγος· καὶ τῆς ἐν τοῖς δόγμασι πλάνης ἀποφοιτῶν. καὶ τῶν πρακτέων τὴν αἵρεσιν εἰσηγούμενος. τρεχέτω τοίνυν ἐντεῦθεν ἡμῖν ὥσπερ ἀπὸ βαλβίδος ὁ λόγος, καθάπερ ἐπ' αὐτὴν καλείτω τὴν σκηνὴν τοὺς τοῦ νόμου μακρὰν, ἑλκέτω πρὸς τὴν τοῦ νομοθέτου βούλησιν, τοὺς διὰ τῆς ἁμαρτίας ἔτι κεχωρισμένους, ἁγιαζέτω νηστείαν, κηρυττέτω θεραπείαν, καθάπερ ὁ προφήτης φησί. πῶς δ' ἂν ἑτέρως γενώμεθα τῶν τοιούτων ἐργάται; πῶς δὲ τὴν θείαν ἀποπληρώσαιμεν ἐντολήν; ἢ πάντως, τὸ μὲν εἶναι κακὸν, διαφεύγοντες, καὶ τοῖς αἰσχίστοις προσομιλεῖν φυλαττόμενοι· ὅσα δὲ τοὺς νηστεύοντας ἁγιάζειν ἐπίσταται, ταῦτα περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι σπουδάζοντες. οὕτω γὰρ οἱ καλῶς ἑορτάζειν θέλοντες, τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν θεραπεύσουσι θεόν. ἡκέτω τοιγαροῦν εἰς μέσον ἡμῶν ὁ Χριστοῦ μαθητὴς, διδασκέτω τῆς νηστείας τὸν τρόπον, αὐτοῦ λέγοντος ἀκουσώμεθα· νηστεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ θεῷ καὶ πατρὶ αὕτη ἐστίν· ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν· ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου. ὅπως δὲ, καὶ τίνα τρόπον τῶν εἰρημένων περιεσόμεθα ῥᾴδιον ἐξευρεῖν. ἀρκέσειν μὲν γὰρ ἔγωγε τοῖς εὖ φρονοῦσι καὶ αὐτὸν οἶμαι τὸν τῆς φύσεως νόμον διδάσκοντα, μισεῖν μὲν ὅσα ταῖς θείαις ἐντολαῖς ὑπεναντίως ἔχειν δοκεῖ. τὴν δὲ τοῦ νομοθέτου βούλησιν κρατεῖν ἐν ἡμῖν ἀναπείθοντα. εἰ δέ τῳ δοκεῖ καὶ

† ἄλ. σεαυτῶν.

† ἄλ. τίς. ἴσως, διπλοῦν τί ἐστι.

sensus, & consilia supra naturam efferri ex ipsorũ actionibus facilè dignoscitur, quæ illos manent præmia, sensum hominis, atq; intelligentiam iure optimo superabunt. Cùm enim inusitatam ac peregrinam vitæ rationẽ, multisq; ob difficultatem ignotam instituerint, æqualem rebus per eos gestis honorem consequentur, ac Domini benignitatẽ amplexantes, bonis supra naturã positis magna lætitiæ voluptate perfruentur. Age igitur nos quoque ad anniuersariũ certamen laborum, pietatis amatores vocemus, ac propheta dicente, *Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, prædicate medelam*, magna & contenta voce clamantes, sacram Ecclesiæ cieamus tubam, insignique ac celeberrimo præconio sanctæ nostræ solennitatis aduentum significemus, cùm Deus quoq; sapientissimus Mosi sacrorum interpreti præcipiat, *fac tibi duas tubas, argenteas facies illas, & erunt tibi ad vocandum dimittendũmue synagogã.* Quæ quidem ad eorum quæ diximus vim indicandam egregiè accommodabimus. Duas siquidem iubet tubas esse, quòd sit duplex Ecclesiæ oratio: altera quidem ad diuinorum dogmatũ cognitionem ignaros erudiens; altera verò, ne se quispiam vitiosis operibus cõtaminet præcipiens. Argẽteas porro eas esse mandat, splendida enim & ab omni labe pura vtraq; oratio est, tum quæ ab erroribus dogmatum se abducit & auocat, tum quæ in actionibus, quænam eligendæ sint, docet. Prodeat hinc igitur nobis, tanquã è carceribus sermo, vocet in ipsum veluti tabernaculũ eos qui procul à lege disiuncti sunt, quique ob peccatũ adhuc est diuisus, ad legislatoris pertrahat voluntatem, sanctificet ieiunium, prædicet curationem. Nam quo alio modo hæc præstare, ac diuina mandata implere liceat, quã si prauitatem omnino refugiamus, ac turpissimorum commercium penitus deuitemus, cùm quæcunq; sanctitatem in ieiunantibus efficiunt, in iis studium omne curamq; ponamus? Ita namque qui laudabiliter dies festos agere cupiunt, benignum Deum nostrũ grato obsequio demerebuntur. Prodeat igitur nobis in medium Christi discipulus, doceat nos ieiunij modum, ipsum audiamus dicentem: *Ieiunium mundum & immaculatũ apud Deum & Patrem, hoc est, visitare orphanos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum custodire se ab hoc seculo.* Quonam verò pacto ea quæ diximus à nobis obtineri possint facile est inuenire. Nam sufficere ego quidem arbitror apud eos qui rectè sentiunt vel ipsam naturæ legem, quæ cùm omnia diuinis præceptis aduersantia odisse docet, tum vt præpollere in nobis legislatoris imperium velimus, hortatur. Quòd si adhuc apertiùs hæc

Ioel. 2. 15.

Num. 10. 1.

Ioel. 2. 15.

Iacob. 1. 27.

præcipienda esse quispiam existimet, Paulũ audiat dicentẽ. *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam.* Nec enim in sola inedia, ciborumq; delectu veram inueniemus ieiunij gratiam, nec ab his tantummodo abstinentes, mundi & sancti omnino erimus, sed illa ex animo eijcientes, ob quæ ipsa ieiunij instituta est medicina. Sancto itaq; viro auscultemus, dum ait, *Mundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo.* Hic est verè ieiunij modus: hinc optimarum actionum specimen, & documentum promas. Ne flagitiosis voluptatibus ale mentem: nulli sint apud te libidinum stimuli, animum ab omni perturbatione liberum geras: sceleratorũ hominum societatem fac auerseris. Per hæc teipsum probabis Deo, per hæc tibi iustitiæ coronam acquires. Est namque sanè honestum, cùm tempus postulat, tum à superuacaneis abstinere cibis, tum à mensis lautioribus refugere, ne indulgentes supra modum epulis, quod in nobis sopitum quiescit peccatum, excitemus. His enim caro saginata & lasciuiens, difficilem se ac morosam præbet, & desideriis spiritus refractaria obluctatur; imbecilla verò, nec nimia copia rerum adiuta, victoriam illi necessariò concedit. Quod quidem nos beatus quoque Paulus docens sic ait, *Sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem.* Quæ enim propter opinionũ contrarietatẽ, ac dissitos omnino inter se mores iungi amicitia non possunt, horum in altero copia maior victoriã aduersus alterum facilè dilargitur. Victoriã porro melioribus deberi, nemo, vt ego quidẽ arbitror, inficiabitur. Ex hoc namque tantũ nobis accedit lucri, quantum ex illo vicissim detrimenti, si meliores à deterioribus superari cõtingat. Omnis igitur in nobis prauitas cesset, valeant omnes epularum deliciæ, proque illis ieiunium sobrietate ornatum, ac totius peccati inimicum admittamus; cuius pulchritudinem vobis etsi non ignotam antiquis exemplis à me demonstrari oportere arbitratus sum, ô dilecti. Vnde enim obsecro beatus Baptista vir talis ac tantus extitit? Vndenam factũ, vt illo tam insigni nostri Saluatoris præconio cohonestaretur, de ipso pronuntiantis, *Inter natos mulierum, non surrexit maior Ioanne Baptista?* Quid verò Mosi sacrorũ interpreti, aditum ad caliginem, atque ad ipsum Dei conspectum muniuit? Nonne ieiunium, à quo nobis omnium virtutum genera procreantur? Ieiunium inquam, simulachrum angelicæ vitæ, temperantiæ fons, continentiæ principiũ, lasciuiæ ac libidinis abolitio. Huius boni tres quoque

Coloss.3.5.

Iacob.4.8.

1.Cor.4.16.

Matt.11.11.
Luc.7.28.

σαφεστέρων ἡμᾶς ἐπὶ τοῦτο δεῖσθαι παραγγελμάτων, ἀκουέτω Παύλου λέγοντος· νεκρώσατε τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακήν. οὐ γὰρ δήπου ψιλαῖς ἀσιτίαις, καὶ μόνων βρωμάτων ἀποβολαῖς τὴν ἀληθεστέραν τῆς νηστείας εὑρήσομεν χάριν. οὐδὲ μόνων τούτων ἀπεσχημένοι, καθαροὶ καὶ ἅγιοι πάντως ἐσόμεθα, ἀλλ' ἐκεῖνα τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἀποπεμπόμενοι, δι' ἃ καὶ τὸ τῆς νηστείας ἐξεύρηται φάρμακον. οὐκοῦν ὑπακούσωμεν τῷ ἁγίῳ λέγοντι· καθαρίσατε χεῖρας ἁμαρτωλοί, καὶ ἁγνίσατε καρδίας δίψυχοι. οὗτος ἀληθῶς τῆς νηστείας ὁ τρόπος· ἐν τούτοις ἡ τῶν ἀρίστων ἔργων ἐπίδειξις· μὴ τρέφε τὸν νοῦν ἀκολάστοις ἡδοναῖς· ἀργείτω παρά σοι τῆς πορνείας τὸ κέντρον· πάθους ἐλευθέραν ἔχε τὴν γνώμην· φεῦγε τῶν ἀκαθάρτων τὴν κοινωνίαν. διὰ τούτων σαυτὸν ἐπιδείξεις θεῷ. ταῦτά σοι τῆς δικαιοσύνης προξενήσει τὸν στέφανον. καλὸν μὲν οὖν καιρῷ καὶ βρωμάτων ἀπέχεσθαι περιττῶν, καὶ περιέργου τραπέζης ἀναχωρεῖν· ἵνα μὴ τοῖς ὑπὲρ τὴν χρείαν ἐδέσμασιν ἐντρυφήσαντες κοιμωμένην ἐφ' ἑαυτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ἐγείρωμεν. πιαινομένη γὰρ καὶ σπαταλῶσα διὰ τούτων ἡ σάρξ, χαλεπή τίς ἐστι, καὶ ταῖς τοῦ πνεύματος ἐπιθυμίαις δυσανταγώνιστος. ἀσθενοῦσα δὲ, καὶ τῷ περιττῷ μὴ βοηθουμένη, ἐξ ἀνάγκης ἐκείνῳ δίδωσι τὸ νικᾶν. τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διδάσκων ἡμᾶς, οὕτως φησί. κἂν γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρηται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέραν καθ' ἡμέραν. οἷς καὶ γνώμης ἐναντιότης, καὶ τρόπος ἀσύμβατος τὴν φιλίαν ἀναιρεῖ, τούτοις τὸ δύνασθαι τοῦ ἑτέρου κρατεῖν τὸ πλέον ἔχειν χαρίζεται. τὸ δὲ νικᾶν ὅτι προσήκει τοῖς κρείττοσι, πάντες ἂν οἶμαι συμφύσειαν. τοσοῦτον γὰρ ἡμῖν ἐκ τούτου προσέσται τὸ κέρδος, ὅσον † εἰς ἐξ ἐκείνου † προσέσεσθαι τὸ βλάβος, εἰ λάβοι τὸ τῶν ἀμεινόνων ὑπερτερεῖν. ἀργείτω τοίνυν ἐν ἡμῖν τὸ κακόν· καὶ πᾶσα μὲν βρωμάτων οἰχέσθω τρυφή. ἡ δὲ σώφρων ἡμῖν εἰσίτω νηστεία ἡ πάσης ἁμαρτίας ἐχθρά. ἧς τὸ κάλλος ἐξ ἀρχαίων ὑποδειγμάτων, καίπερ εἰδόσιν ὑμῖν, ἐπιδεῖξαι δεῖν ᾠήθην ἀγαπητοί. τί γάρ, εἰπέ μοι, τὸν μακάριον Βαπτιστήν, ἄνδρα τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἀπέφηνε; πόθεν δὲ τὴν ἀρίστην ἐκείνην ψῆφον ἐκέρδανε, λέγοντος περὶ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ· οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ; τί δὲ τὸν ἱεροφάντην Μωσέα εἰς τὸν γνόφον εἰσελθεῖν, καὶ παραστῆναι θεῷ παρεσκεύασεν; οὐχὶ νηστεία, πάσης ἡμῖν ἀρετῆς ἰδέαν ἀποτίκτουσα; νηστεία, τῆς ἰσαγγέλου πολιτείας τὸ μίμημα· σωφροσύνης πηγή· ἐγκρατείας ἀρχή· λαγνείας ἀναίρεσις. Διὰ ταύτης καὶ οἱ τρεῖς νεανίαι φοβεροὶ καὶ ἀκα-

† εἰκός. † ἄλλ. προσέσται.

ἀκαταμάχητοι τοῖς Βαβυλωνίοις εὑρίσκοντο· οἱ μετέχειν ἐξὸν τραπέζης βασιλικῆς, καὶ λαμπρῶν ἑστιάσεων ἀπὸ τῶν σπερμάτων † τῆς οὐ τρέφεσθαι παρεκάλουν· πολυσαρκίαν μὲν, καὶ σαρκὸς ἐπιθυμίαν Βαβυλωνίοις ἔχειν παραχωρήσαντες, καὶ τὸ κρατεῖν αὐτοῖς ἐπιτρέψαντες, ἐν ᾧ τὸ νικᾶσθαι καλὸν, ψιλὴν καὶ ἀπέριττον ἀγαπήσαντες τροφήν. ἀλλ' ὅρα μοι τὸν ἐκ τούτου καρπόν· θείων ὀπτασιῶν ἠξιώθησαν, καὶ πυρὸς ἐφαίνοντο κρείττονες, καὶ βασιλέως ἤλεγχον ἀπειλήν· καὶ λεόντων ἐκράτουν, εἰς τὴν παρὰ φύσιν αὐτοὺς ἡμερότητα μεταβάλλοντες. τί δὲ τοὺς Νινευίτας τῆς μεγάλης ἐκείνης διέσωσεν ἀπειλῆς; ὁ μὲν γὰρ προφήτης ἐκήρυττεν, ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὶ καταστραφήσεται. οἱ δὲ, καθάπερ τι φρούριον ἀρραγὲς καταλαβόντες τὴν νηστείαν, τὴν θείαν ἐδυσώπουν ὀργὴν, καὶ τῶν προσδοκηθέντων κακῶν ἀπηλλάττοντο. καὶ πολλὰ μὲν ἄν τις ἔχοι λέγειν τῆς νηστείας τὰ χρήσιμα. τὸ δὲ πᾶσι καταφανὲς καὶ γνώριμον, ὅτι χρηστὸν εἴη πειρᾶσθαι δεικνύειν. καὶ τοῦτο διὰ πολλῶν, περιττὸν οἶμαι καὶ μάταιον. ἔχει γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ τῆς ἀληθείας τὰ γνωρίσματα. ἐπειδὴ δὲ τῇ τῶν ἐναντίων ἀντιπαραθέσει, φαιδρότερον αὐτῆς τὸ κάλλος εὑρίσκεται· φέρε δὴ καὶ τὰ ἐκ τρυφῆς βρωμάτων ἐπιδείξωμεν πταίσματα· καὶ τὰ ἐκ ταύτης τισὶ συμβεβηκότα ἀναπτύξαντες, μάρτυρας ὥσπερ τῶν εἰρημένων τοὺς πεπονθότας καλέσωμεν· ηὐλίζετό ποτε κατὰ τὴν ἔρημον ὁ τῶν Ἑβραίων λαός· καὶ Μωσῆς μὲν ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνεκέκλητο τὸ Σινᾶ, ἐκεῖ παρὰ θεοῦ τὸν νόμον ὑποδεξόμενος, οἱ δὲ τοῦ παιδαγωγοῦντος τὴν ἀπουσίαν ἀφορμὴν ἀβουλίας ποιησάμενοι, καὶ τῆς προλαβούσης εὐταξίας ὀλιγωρήσαντες, πρὸς ἀλλοκότους ἐπιθυμίας ἐτρέφοντο. ἐκάθισε γάρ, φησι, ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν· τὸ δὲ παίζειν ἐνθάδε, πορνεύειν ἐστὶν, εὐφήμως παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ, παιδιᾶς ὀνόματι καλυπτόμενον. καὶ τί τοῖς πεπορνευκόσι τὸ ἐκ τούτου κακόν; ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· μὴ δὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλοντο. τί δὲ πάλιν αὐτοῖς λυπηρὸν συνέβη παθεῖν, ὅτε τὴν οὐράνιον τοῦ μάννα τροφὴν παρ' οὐδὲν ἡγησάμενοι, τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τροφῆς ἐμέμνηντο λέγοντες· ὄφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ κυρίου ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσαμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν, καὶ ἠσθίομεν εἰς πλησμονήν. οὐκοῦν καὶ διὰ τούτων ὑμῖν, ὥς γε νομίζω σαφῶς ἀποδέδεικται τῆς νηστείας τὸ κέρδος. ἐρεῖ δέ τις τυχὸν, οἶδα μὲν, ὅτι τὸ νηστεύειν, οὐκ ἀκερδὲς, ἀλλὰ τὸ πονεῖν οὐκ ἀζήμιον, μᾶλλον τῇ φύσει πολεμιώτατον. Εἶτα πῶς οὐκ αἰσχρὸν, καὶ πάσης ἀτοπίας ἀνάμεστον,

† ἄλλ. τοῦ οὐ τρέφεσθαι. puto τῆς οὐ τρέφεσθαι, vel τῆς γῆς τρέφ.

pueri formidabiles, & inuicti apud Babylonios inuenti sunt, quibus cùm mēsa regia, lautiq; ciborum apparatus suppeterent, terræ seminibus ali vt liceret rogauere. Ac obesa corpora, carnisque cupiditatem Babyloniis concedentes, & in eo in quo vinci præclarum est, victoriam ipsis permittentes, simplicem ac sobriam cibi victusq; rationem adamarunt. Sed tu mihi, quem inde fructum illi ceperint animaduerte. Habiti sunt digni visis cælestibus, & ignem sine noxa euaserunt, tum regias repressērūt minas, & leones deiicērūt, ad mansuetudinem præter ipsorum naturam, facilitatemq; traductos. Quid verò Niniuitas ab illa ingenti irarū denuntiatione liberauit? Inclamabat nimirum Propheta: *Adhuc tres dies, & Niniue subuertetur.* Illi verò ieiunium velut inexpugnabile propugnaculum arripientes, diuinā declinauere iracundiam, seque à malis imminentibus liberarunt. Ac multos quidem ieiunij fructus cuius dicendo explicare facile sit: sed in eius vtilitate multis verbis demonstrāda laborare, cùm ea nota omnibus ac perspecta sit, superuacaneum omnino ineptumque arbitror. Est id namque ipsa veritate per se testatum. Quoniam verò contrariorū comparatione se adhuc clariùs eius pulchritudo indicat, age iam ferculorum luxuries quantum damni afferat demonstremus, quæq; mala quibusdam ab illa contigerint explicantes, eorum quæ diximus veluti testes, qui illa passi sunt, aduocemus. Degebat olim in deserto Hebræorum multitudo, ac Moses quidem in Sina montē fuerat euocatus, vt illic à Deo acciperet legem. Illi verò magistri absentiam, suæ temeritatis occasionem nacti, prioris disciplinæ negligentes, animum insanis cupiditatibus aduerterunt. *Sedit*, namque ait, *populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.* Ludere porro hoc loco est fornicari, diuina Scriptura, id vitiū, dum honestati seruit, ludi nomine obtegente. Quidnam verò iis qui fornicati fuerant acciderit mali, cognoscas licet ex Pauli verbis: *Neque fornicemur*, inquit, *sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & à serpentibus perierunt.* Quid verò iterum acerbitatis postea subierint, cùm cælesti manna contempto memoriam adhuc ad Ægypti cibos & alimenta referebant, dicentes: *Vtinam mortui essemus percussi à Domino in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panes ad satietatem.* Igitur ex his quoq; vobis ego quidem ieiunij vtilitatē perspicuè demonstratā fuisse arbitror. Sed dicat fortè aliquis, Noui equidem non inutile esse ieiunium, verùm labor quoque adiunctus molestia non vacat, quin est naturæ omnino inimicissimus. Itane verò? Quid turpius, aut quid omnino absurdius, quàm

Iona 3.4.

Exod.32.6.

1.Cor.10.8.

Exod.16.3.

quàm amare quempiam scilicet res optimas, rerumq; sibi vtilium possessionem magni æstimare: deinde verò in ea sibi vtilitate comparanda, vel ne tantulum quidem operæ sumere, vel in eo certè se negligentiorem ostendere? ac ieiunium quidē vtile esse profiteri, labores autem per quos eam vtilitatem consequamur, vitare? Vt enim qui è terra enascuntur surculi, habent à radice sui ortus initium, sine qua nec esse possint; sic hilaris, & tranquillæ mentis quies originem à laboribus trahit, ac per eos profert sese latè, atq; ostendit. Duorū ergo alterum eligere nos oportet. Aut enim laborem omnem declinando, totius gloriæ ac dignitatis expertes, mortuis non absimiles erimus, nullam omnino curam nostræ salutis gerentes, aut adamantes ieiunandi laborem, illa iure optimo consequemur, quorum iacturam ab eo refugientes subire necesse fuerit. Nemo itaque dubitet futurū, quin si quidem sapere velimus, optimam de nobis feramus sententiam, quæque præstantiora sunt, iis quæ prodesse nihil possunt præferamus. Quamobrem siquis res illas, quę pulcherrimę apud homines sunt, ob exiguos labores fugiens, nihil tamen ex eo sentiret detrimenti, atque ab omni damno procul, id faciens, periculoq; abesset, eum nihilominus ego omnium insipientissimum existimarem. At verò si exigua quædam pati recusantes, in maiora, & grauiora incurremus mala, an non consentaneum fuerit id pati malle, cui labores & minùs graues, & fructuosi magis adiuncti sunt? Libenter autem eos rogem, qui ita sunt affecti, vtrum odiosius, ieiuniúmne, an æterna supplicia existiment? Fatebuntur, vt arbitror, vel inuiti, esse de suppliciis, tanquam de longè peioribus, iudicandum. Cùm ergo nobis vtrumque necessitas proponat, cur id quod præstantius est eligentes, non ipsi de nobis quàm rectissimè statuamus? Necesse est enim aut per labores liberari malis, aut si illos recuses, flammis inextinctis mulctari. Illud quoque præterea, ad ea quæ discimus adiungi placet, voluptatis vsum tum demum fruentibus reddi iucundiorem, quotiescunque illis quidquam minùs iucundum experiri contigerit. Sic ægrotantibus, quantum in integra valetudine sit boni, certius apparet. Proinde & qui paupertate, ac rerum inopia premuntur, attentiores sunt ad lucrum. coguntur enim quodammodo vt iis frui velint, quibus carent. Atque vt vno verbo dicā, carentia voluptatum, maiorem earundē cupiditatem gignit. Eodem nempe artificio sapientissimus quoque rerum opifex vniuersum hoc constituit, atque descripsit, qui solem succedere voluit nocti, noctem soli, vt gratiorem vtriusque præsentiam mutua vicissitudo

τῶν μὲν ἀμεινόνων † ὁρᾶν, καὶ τὴν τοῦ συμφέροντος κτῆσιν ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ, τὸ † δ᾽ ὅπως περιέσται τῆς ἀπ᾽ αὐτῶν ὠφελείας γενέσθαι κυρίους, ἢ μηδόλως προσίεσθαι τὴν ἀρχὴν, ἢ περὶ αὐτὸ ῥαθυμότερόν πως ἔχοντας φαίνεσθαι; καὶ τὸ μὲν νηστεύειν, ὡς οὐκ ἀκερδὲς εἶναι λέγειν· φεύγειν δὲ τοὺς πόνους, δι᾽ ὧν τὸ κέρδος εὑρήσομεν; ὅνπερ γὰρ τρόπον τὰ ἐκ γῆς ἀνατρέχειν πεφυκότα βλαστήματα· ῥίζαν ἔχει τῆς γενέσεως τὴν ἀρχὴν, ἑτέρως οὐκ εἶναι δυνάμενα· οὕτως ἡ τῆς εὐθυμίας ἀρχὴ, διὰ πόνων εὑρίσκεται, καὶ δι᾽ αὐτῶν ἀνατέλλει καὶ φαίνεται. Δεῖ τοίνυν ἡμᾶς δυοῖν ἑλέσθαι θάτερον· ἢ γὰρ τὸ μηδόλως ἐθελῆσαι πονεῖν βουλευσάμενοι, δυσκλείας μὲν πάσης καὶ τιμῆς ἀμοιρήσομεν, ἐσόμεθα δὲ νεκροῖς παραπλήσιοι, μηδεμίαν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ποιούμενοι πρόνοιαν· ἢ τὸν ἐκ τοῦ νηστεύειν ἀγαπήσαντες πόνον κερδανοῦμεν ἐκεῖνα δικαίως, ὅσα μὴ τοῦτο ποιοῦντες † ζημίας συμβήσεσθαι· ὅτι δὲ τὴν ἀρίστην ἐφ᾽ ἑαυτοῖς κυρώσαντες ψῆφον, τὸ κρεῖττον τοῦ ὠφελεῖν οὐ πεφυκότων προτιμήσομεν, εἰ τὸ εὖ φρονεῖν αἱρησόμεθα παντί τῳ σαφές. εἰ μὲν οὖν τὸ φεύγειν τὰ κάλλιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις πραγμάτων, διὰ πόνους μικροὺς, βλάβος οὐδὲν προσοίσει τοῖς κεχρημένοις. ἔξω δὲ πάσης ζημίας καὶ κινδύνου καθίστησι τοὺς μὴ τοῦτο ποιεῖν ἑλομένους, πάντων ἂν ἔγωγε θείην ἀλογωτέρους. Εἰ δὲ τὰ μικρὰ παθεῖν παραιτούμενοι, μείζοσι καὶ χαλεπωτέροις περιπεσούμεθα, πῶς οὐκ ἀκόλουθον, μᾶλλον ἐκεῖνο ἑλέσθαι παθεῖν, ᾧ καὶ τῶν πόνων τὸ ἔλαττον, καὶ τὸ κρεῖττον ἀκολουθεῖ. πυθοίμην ἂν ἡδέως τῶν οὕτω διακειμένων, πότερόν ποτε τὸ νηστεύειν ἐροῦσιν σκληρὸν, ἢ τὸ δι᾽ αἰῶνος κολάζεσθαι; ἀλλ᾽ οἶμαι καὶ † ἄκοντας ἂν ὁμολογήσειν, ὅτι τὸ χεῖρον εἰς τιμωρίαν ἀποβλητέον. ἀνάγκης τοίνυν ἡμῖν προσαγούσης ἀμφότερα † τί μὴ τὸ κρεῖττον ἁρπάσαντες, ἄριστα περὶ ἑαυτῶν βουλευσώμεθα; δεῖ γὰρ ἢ πονοῦντας ἡμᾶς, τῶν κακῶν ἀπαλλάττεσθαι· ἢ τοῦτο πράττειν ὀκνήσαντας, πυρὶ ἀσβέστῳ κατακρίνεσθαι. κἀκεῖνο δὲ τοῖς εἰρημένοις † προσθῆναι καλόν· ὅτι τῶν ἡδέων ἡ χρῆσις, τότε μᾶλλόν ἐστι τοῖς ἔχουσι χαριεστέρα, ὅταν τι τῶν μὴ τοιούτων γενέσθαι συμβῇ. τοῖς μὲν γὰρ διὰ νόσον κειμένοις, τὸ τῆς ὑγείας ἀγαθόν ἐστι καταφανέστερον. οἱ δὲ πενίᾳ καὶ τῇ τῶν ἀναγκαίων ἀπορίᾳ † τριβόμενοι, περὶ τὸ κερδαίνειν εἰσὶ διὰ τοῦτο προθυμότεροι. ὧν γὰρ οὐκ ἔχουσι (ζητεῖν ἀναγκάζον) τὴν ἀπόλαυσιν· καὶ συλλήβδην εἰπεῖν τῇ τῶν ἡδέων ἀπολείψει μείζων ὁ περὶ ταῦτα πόθος γίνεται). οὕτω καὶ ὁ τῶν πάντων ἀριστοτέχνης θεὸς τόδε τὸ πᾶν διεκόσμησεν· ἡλίῳ μετὰ νύκτα τὸ φαίνεσθαι δοὺς καὶ μετ᾽ ἐκεῖνον αὐτῇ, ἵνα δι᾽ ἀλλήλων ἀμειβόμενοι, χαριεστέραν τὴν ἑαυτῶν παρουσίαν ἀποτελῶσι

† ἄλλ. ἐρᾶν.
† ἄλλ. δ᾽ ἢ πῶς;
† ἴσως, ζημιωθησόμεθα.
† ἄλλ. ἄκοντες.
† ἄλλ. καὶ τί μή.
† γρ. προσθεῖναι.
† ἴσως, τρυχόμενοι.

λῶσι τῆς χρείας. τοῦ μὲν παρόντος ὀλιγωρεῖν τῆς ἀνθρώπου διανοίας εἰθισμένης ἀεὶ, τῷ δὲ κόρῳ τοῦ φθάσαντος, ἀνηβώσης ἐπὶ τὸ μέλλον καὶ προσδοκώμενον. κρατήσει δὲ τῶν εἰρημένων ἡ δύναμις ἐπί τε νηστείας καὶ τρυφῆς. οὐκοῦν τὸ νηστεύειν οὐκ ἀκερδές, ἵνα καιροῦ παρόντος ἀπολαύσῃς † ἡδύστερον. ἀγαπήσωμεν τοίνυν τὴν νηστείαν, ὡς παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης εὐθυμίας μητέρα. ταύτην μὲν Ἑλλήνων ἀτιμάζουσι παῖδες, οἱ δοκήσει σοφοί. Ἰουδαῖοι δὲ πάντας ἀνθρώπους ὑπερβαλλόμενοι τῇ τῶν ἀσεβημάτων καινότητι, εἰδέναι μὲν οὐκ ἀρνοῦνται. πράττουσι δὲ, οὕτως αἰσχρῶς, ὡς εἶναι τάχα τοὺς κρείττους ὅτι μὴ τοῦτο ποιοῦντες εὑρίσκονται. πάσης γὰρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, πονηρίας πεπληρωμένοι, καὶ πᾶσαν ἐν ἑαυτοῖς ἀκαθαρσίαν ὠδίνοντες, † μόνῳ δὲ τῷ τῆς νηστείας ὀνόματι σεμνυνόμενοι πρόφασιν ἀλαζονείας πολλάκις ποιοῦνται τὴν ἀρετήν. τί γὰρ ἄν τις εἴποι τὸν ἀμαθέστατον ἐκεῖνον καὶ ἀπαίδευτον Φαρισαῖον ἐννοῶν, ὃν ὁ κύριος ἡμῶν Χριστὸς ἐν εὐαγγελίοις διαγράφει προσευχόμενον ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ βοῶντα·
„ ὦ θεὸς εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοι-
„ ποὶ τῶν ἀνθρώπων ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ ἢ καὶ
„ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου·
„ ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα ἂν κτῶμαι. τί φῂς ἐμβρόντητε, † ἐπὶ νηστείᾳ μεγαλαυχούμενος; οὔπω τοσαύτην ὑπερηφανίαν αἰσθάνῃ νοσῶν; ἐπὶ τοῖς οὕτω μικροῖς ἀκριβολογούμενος; οὕτω τῆς ἀλαζονείας τὸν ὄγκον ὁρᾷς; οὐ παύσῃ διυλίζων τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνων, κα-
„ θά φησιν ὁ σωτήρ; καὶ νομομαθῆ σεαυτὸν εἶναι
„ λέγων † ὅτι τὸ γεγραμμένον ἀγνοεῖς· ἐγκω-
„ μιαζέτω σε ὁ πέλας καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα ἀλλό-
„ τριος, καὶ μὴ τὰ σὰ χείλη. οὐαὶ ὑμῖν γραμμα-
„ τεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ ὅτι παρομοιά-
„ ζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες μὲν φαί-
„ νονται τοῖς ἀνθρώποις ὡραῖοι· ἔσωθεν δὲ γέμου-
„ σιν ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. πάσης γὰρ ὄντως ἀκαθαρσίας ἡ τῶν Ἰουδαίων γνώμη πεπλήρωται· καὶ τῶν φαύλων οὐκ ἔστιν οὐδὲν ὃ μὴ παρ' ἐκείνοις τετίμηται· οὐ γὰρ εἰδέναι τὸν θεῖον ἐθελήσαντες νόμον· ἀλλὰ καὶ τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς διαπτύσαντες ἐντολὴν, ἀνήκοοι μὲν ὄντες καὶ ἀπειθεῖς διετέλουν. ἐπὶ δὲ τούτοις αὐτοὺς καται-
„ τιᾶται θεὸς, διὰ τοῦ προφήτου βοῶν· πρὸς τίνα
„ λαλήσω καὶ διαμαρτύρωμαι, καὶ ἀκούσεται; ἰδοὺ
„ ἀπερίτμητα τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ οὐ δύνανται ἀκού-
„ ειν· ἰδοὺ τὸ ῥῆμα αὐτοῖς κυρίου ἐγενήθη εἰς ὀνει-
„ δισμὸν, οὐ μὴ βουληθῶσιν αὐτὸ ἀκοῦσαι. φορτικὴ γὰρ τοῖς ἐθικῶς ἁμαρτάνουσιν ἡ τῶν συμφερόντων παραίνεσις· καὶ τοῖς ἀκολασταίνειν ἐθέλουσι, τὸ σωφρονεῖν οὐχ ἡδύ. ὅνπερ γὰρ τρόπον τοῖς ἐξ οἴνου μεμεθυσμένοις, βεβάπτισται μὲν εἰς ἀβουλίαν ὁ νοῦς. τὸ φρονεῖν δὲ ὀρθὰ διὰ τοῦτο παρῃρημένος, ὅτι τοῖς χείροσι προσομιλεῖν ἐπιζήμιον οὐκ αἰσθάνεται. οὕτως οἱ τῇ φιληδονίᾳ νενικημένοι, καὶ καθάπερ εἰς τέλμα βαθὺ πεσόντες τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὴν σώφρονα νοῦν τοῖς ἀκαθάρτοις ἐγκα-

† ἄλ. ἡδύτερον.

† ἄλ. μόνον.

† ἄλ. τῇ νηστείᾳ.

† ἴσως, ὅς τις.

efficeret. Cùm perpetua illa consuetudo sit humanæ mentis, vt quæ adsunt cõtemnat, ac satietate præsentiũ ad illa aspiret quæ expectantur, & impendent. Valent hęc procul dubio in ieiunio quoque, & mer sarũ luxu. Quare ieiunio illa adiuncta vtilitas est, vt voluptatis, cùm tempus inciderit, iucundior fit oblectatio. Igitur ieiunium, velut omnis boni ac lætitiæ parentem amplectamur. Hoc Græci, vt sibi quidẽ videntur, sapientes cõtemnunt. Iudæi verò qui omnes homines impietatum nouitate superant, illud quidem se nosse haud negant, verum tam indecorè exercent, vt fortè meliores illos cùm id non attingũt reperias. Pleni siquidẽ, vt vno verbo dicam, omni improbitate, omnemq; intra se impuritatem fouentes, solo ieiunij nomine sibi plaudunt, atque ex virtute, superbiæ occasionem petunt. Quid enim dixerit quispiam de imperito illo ac inscientissimo Pharisæo cogitans, quem Christus Dominus nobis in Euangelio describit orantem in templo, & clamantem: *Domine gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominũ, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo.* Quid loqueris fanatice? quid ob susceptа ieiunia te iactas? quàm graui arrogantiæ morbo teneare non sentis? ac res adeò paruas tam accuratè prosequeris? quanta inflatione superbiæ tumeas nondũ animaduertis? Non cessabis excolare culicẽ, camelum autem deglutire, vt Saluator ait? teq; legis peritũ venditabis, qui quod in lege scriptũ est nõ intelligis? *Laudet te vicinus, & non os tuũ, extraneus, & non labia tua. Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent hominibus speciosa, intus autẽ plena sunt ossibus mortuorũ, & omni immunditia.* Est enim reuera totius immunditię plena Iudæorũ mens, nec quidquã est mali, quod non apud illos in pretio fuerit. Quippe diuinã legem ignorãtes, mandataq; adeo ipsis proposita contẽnentes, sese contumaces ac rebelles prębuerunt. Proinde ipsos obiurgat Deus, clamãs per prophetam: *Cui loquar, & quem contester, & audiet? ecce incircuncisæ aures eorum, & audire non possunt. Ecce verbũ Domini factum est illis ludibriũ, nolunt illud audire.* Graue est siquidẽ iis qui peccandi consuetudine tenentur, de rebus vtilibus admoneri, nec quibus vitam libidinosè agere decretum est, temperãtia iucunda. Nam quemadmodum illorum mens, qui ex vino ebrij sunt, mergitur in amentiam, proindeque ad ea quæ recta sunt adspirare haud potest, nec turpissima quæque amplecti perniciosum existimat; ita qui voluptati seruiũt, atq; alto peccati veluti cœno obruti sunt, sedatumq; ani-

Luc. 7. 11.

Mat. 23. 24.

Prou. 27. 11.

Mat. 23. 27.

Ierem. 6. 10.

ἐγκα-

mum fœdis cupiditatibus implicuerũt, immotum apud se malũ retinent, toti in id inclinantes, atq; illud intuentes vnum, hoc sanè morbo premuntur. Ac dementissimi quidẽ omniũ Iudæi, scelerum magnitudine cum patrum impietate certantes, turpiter se irridendos ducebãt si improbitate vinci se ab illis paterentur. Nec enim aliter animũ se maioribus suis dignũ gerere arbitrabãtur, nisi eisdem se ac turpioribus etiam facinoribus maculassent. Quas quidem ob res grauiter & acerbè commotus, eiusmodi verbis ad eos omnium Dominus vsus est: *A die qua egressi sunt patres eorum de terra Aegypti, vsque ad diem hanc misi ad vos omnes seruos meos prophetas, per diem consurgens diluculo, & misi, & non audierũt me, & non intendit auris eorum, & indurauerunt ceruicem suam, super patres suos.* O qui parentes soli germana impietatis similitudine retulistis, quiq; à quibus prognati sitis, eadẽ cum iis sentiẽtes iudicatis. O qui maiores impietate superastis, ac nouis contra legẽ inuentis, nimiæ illos infirmitatis damnastis: vobis tantũmodo vincere concessum est in iis in quibus superare omnino vtilius fuerat. O qui victoriam incommodiorẽ quacunque ignominia tulistis. O quibus eam victoriã sortiri contigit, qua qui caruerunt tanquam leuiora mala ausos vestrũ omniũ iudex condemnat Deus. *Indurauerũt*, inquiens, *ceruicem suam*. Ob hæc autem lamentari ac lugere Prophetam iubet. *Tonde capillum tuum, & proÿce, & sume planctũ in labÿs quia reprobauit Dominus, & repulit sobolem qua fecit hæc. Quoniam fecerunt filÿ Iuda malum in oculis meis, dicit Dominus.* Mox impietatis modũ explicans, ait: *Constituerunt abominationes suas in domo, in qua inuocatum est nomen meum, vt pollucrent illud, & ædificauerũt altare Tapheth.* Eò namq; demũ dementiæ sunt deducti, vt ipsum etiam benefactorẽ suum non agnoscerent, cultumq; Idolis impẽdere vtilius existimarent. Igitur sibi ipsis Deorum nomina confingentes, sacrificia iisdem offerebant. Alij suis affectibus obsecuti, mentẽ prodigiosis cupiditatibus addixere: sibiq; lætissima quæq; in montibus nemora deligentes, in iis hostias dæmonibus immolabant, nymphas, vt ego arbitror, ex Grçcorũ poëtarũ inuentis, Hamadryadas, Oreadasque inuocantes. Tum in omnem turpem cupiditatem effusi, quæq; occultanda maximè fuerant, in iis se impensiùs iactantes, non mediocrem legis auctori molestiam afferebant. Proinde is ad Ieremiam Prophetã: *Vides*, inquit, *quæ fecit mihi domus Israël? Abÿt in omnem montem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & fornicata est ibi. Et dixi, postquam fornicata est omnia hæc, Reuertere ad me, & non est*

Ierem. 7.25.

Ierem. 7.26

Ierem. 7.29.

Ierem. 3.6.

†ἐγκαταπήξαντες πάθεσιν, ἀσάλευτον ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς τὸ κακὸν, ὅλοι πρὸς τοῦτο κεκλιμένοι καὶ βλέποντες, ταύτῃ πεπεδημένοι τῇ νόσῳ. καὶ οἱ πάντων ἀνθρώπων παραφρονέστεροι Ἰουδαῖοι, καὶ τῷ τῶν πλημμελημάτων ὑπεροχαῖς, τῇ τῶν πατέρων ἀσεβείᾳ φιλονεικήσαντες, αἰσχύνης καὶ γέλωτος ἄξια πράττειν ἐνόμιζον, εἰς τὸ νικᾶν αὐτοὺς ἐν ἁμαρτίαις παραχωρήσαιεν. μὴ γὰρ ἑτέρως ἄξια τῶν γεγεννηκότων φρονοῦντας εὑρίσκεσθαι σφᾶς αὐτοὺς ὑπελάμβανον, εἰ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ χείροσι περιπίπτοιεν ἀτοπήμασιν. ἐπὶ τούτοις δυσχεραίνων, καὶ δικαίως ἀγανακτῶν ὁ πάντων δεσπότης ἔφασκε θεός· ἀφ' ἧς ἡμέρας † ἐξήλθοσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ἐξαπέστειλα πρὸς ὑμᾶς πάντας τοὺς δούλους μου τοὺς προφήτας ἡμέρας † ὄρθρου· καὶ ἀπέστειλα, καὶ οὐκ ἤκουσάν μου, καὶ οὐ προσέσχε τὸ οὖς αὐτῶν· καὶ ἐσκλήρυναν τὸν τράχηλον αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς πατέρας αὐτῶν. † ὦ μόνοι τοὺς φύσαντας τῇ συγγενείᾳ τῶν ἀσεβημάτων ἐπιδειξάμενοι, καὶ τῇ ταυτότητι τῆς γνώμης, τὸ τίνων γεγόνατε παῖδες γνωρίσαντες. † ὦ τοὺς γεγεννηκότας ἐν ἀσεβείᾳ νικήσαντες, καὶ τοῖς κατὰ τοῦ νόμου νεανιεύμασι τῶν ἐκείνων ἀσθενείας κατηγορήσαντες· μόνοις ὑμῖν περίεστι κρατεῖν, ἐν οἷς † τὴν ἡττᾶσθαι λυσιτελέστερον. † ὦ νίκην δραμόμενοι πάσης ἀδοξίας χαλεπωτέραν. † ὦ ψῆφον λαχόντες ἐλεεῖν ἢ νικᾶν τοὺς οὐκ ἔχοντας, ἐπ' ἐλάττοσι κακοῖς, τάχα που τολμᾶν καὶ σεμνύνεσθαι, ὑμῶν ὁ πάντων κριτὴς καταδικάζει θεός. ἐσκλήρυναν, φάσκων, τὸν τράχηλον αὐτῶν. ἐπὶ τούτοις αὐτοὺς θρηνεῖσθαι κελεύει τῷ προφήτῃ, καί φησι· κεῖρε τὴν κεφαλήν σου, καὶ ἀπόρριπτε, καὶ ἀνάλαβε ἐπὶ χειλέων θρῆνον ὅτι ἀπεδοκίμασε, καὶ ἀπώσατο κύριος, τὴν γενεὰν τὴν ποιήσασαν ταῦτα· ὅτι ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰούδα τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν μου, λέγει κύριος. Εἶτα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἐξηγούμενος φησίν· ἔταξαν τὰ βδελύγματα αὐτῶν ἐν τῷ οἴκῳ ᾧ ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτὸν, καὶ ᾠκοδόμησαν τὸν βωμὸν τοῦ Ταφέθ. εἰς γὰρ † τοσαύτης μανίας ἐξῆλθον ὑπερβολὴν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν εὐεργέτην ἀρνήσασθαι, καὶ τὸ λατρεύειν εἰδώλοις ἡγεῖσθαι χρησιμώτερον. καὶ γοῦν ὀνόματα θεῶν † ἐν ἑαυτοῖς ἀναπλάττοντες, θυσίας αὐτοῖς ἐπετέλουν. ἕτεροι δὲ τοῖς οἰκείοις παρελκόμενοι πάθεσιν, εἰς ἀλλοκότους ἐπιθυμίας τὸν νοῦν ἐμερίζοντο. καὶ καταλαβόντες τῶν ἐν ὄρεσιν ἀλσῶν τὰ διανθέστερα, θυσίας ἐκεῖ τοῖς δαίμοσιν † ἐπῆγον· νύμφας, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, κατὰ τοὺς Ἑλλήνων ποιητὰς, Ἁμαδρυάδας, καὶ Ὀρειάδας ἐπικαλούμενοι· καὶ πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀναιδῆ διαχεόμενοι, ἐφ' οἷς καταδύεσθαι μᾶλλον ἐχρῆν ἐπὶ τούτοις μεγαλαυχούμενοι, οὐ μικρὰ τὸν νομοθέτην λυποῦντες ἐφαίνοντο. διὰ τοῦτο καὶ Ἱερεμίᾳ τῷ προφήτῃ φησίν· Εἶδες ἃ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ; ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν, καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους, καὶ ἐπόρνευσαν ἐκεῖ· καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα, πρός με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ ἀνέ-

† κα. ἐγκαταπήξαντες.
† ἄλλως ἐξήλθησαν.
† ἄλ. καὶ
† ἄλ. ὦ.
† ἄλ. ὦ.
† ἄλ. οὐ ἡττᾶσθαι.
† ἄλ. ὦ.
† ἄλ. ὦ.
† ἄλ. τοσαύτην ἄγνοιας.
† ἄλ. παρ' ἑαυτοῖς.
† ἄλ. προσῆγον.

ἀνέστρεψε. μισοῦσι γὰρ τῆς ὠφελείας τοὺς τρόπους, οἷς οὐκ ἀρέσκει τὸ σώζεσθαι. καὶ οὐ φεύγει μὲν τῆς φιληδονίας τὸν καιρὸν ὁ τοιοῦτος εἶναι μὴ τῷ [illegible]μενος· ἀεὶ δὲ πρὸς τὸ χεῖρον ἐκτείνεται, τὸ σωφρονεῖν οὐκ εἰδώς. μαρτυρήσει τοῖς εἰρημένοις ἡ σκληρὰ καὶ ἀμείλικτος τῶν Ἰουδαίων προαίρεσις· μήτε τὸ προπεσεῖν τοῖς τοιούτοις φυλαξαμένη τὴν ἀρχήν, καὶ τῆς τοῦ δεσπότου φιλοτιμίας ὑπερφρονήσασα. εἰ γὰρ ἐξὸν αὐτοὺς μεταγινώσκοντας σώζεσθαι, καὶ τῶν συμφερόντων ὀλιγωρήσαντες, καὶ τοσαύτην φιλανθρωπίαν παρ' οὐδὲν λογισάμενοι, πῶς οὐκ εὐλόγως καθ' ἑαυτῶν τὸ μὴ δεῖν ἐλεεῖσθαι κυρώσουσι; πῶς γὰρ οὐ πάσης ἐπέκεινα δραμόντες ἀλαζονείας εὑρίσκοιντο, οἱ παρὸν αὐτοῖς εὑρέσθαι τῆς τιμωρίας ἀπαλλαγὴν τῆς ἁμαρτίας ἀποδημήσασι, βαρυτέραν ἑαυτοῖς καλοῦσι τὴν κόλασιν, ἀεὶ τοῖς φθάσασι μείζονα προστιθέντες τὰ πλημμελήματα; τοῖς δὲ τοῦτον διακειμένοις τὸν τρόπον τὸ κολάζεσθαι πλέον, ἢ τὸ μὴ κακῶς παθεῖν πρεπωδέστερον. οὐκ ἂν γάρ τις ἁμάρτοι τοῦ ἐπὶ τούτοις † ἔλαιον ἀναιρεῖσθαι συμβουλεύων. οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος· ὁ πάντων δεσπότης τὰ τοιαῦτά φησιν, ὅτε τὸν προφήτην ὑπὲρ αὐτῶν προσδεχόμενον ἀπέτρεπε. Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίου τὸ ἐλεηθῆναι αὐτούς, καὶ μὴ εὔχου, καὶ μὴ προσέλθῃς μοι περὶ αὐτῶν, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι. ἢ οὐχ ὁρᾷς τί οὗτοι ποιοῦσιν ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσαλήμ; οἱ υἱοὶ αὐτῶν συλλέγουσι ξύλα, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν καίουσι πῦρ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν τρίβουσι σταῖς τοῦ ποιῆσαι χαυῶνας τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔσπεισαν σπονδὰς θεοῖς ἀλλοτρίοις, ἵνα παροργήσωσί με. Οἱ υἱοὶ τὰ ξύλα συλλέγουσιν. οἱ πατέρες τὸ πῦρ ἀνακαίουσι. τὰ γύναια τρίβουσι τὸ σταῖς, ἵνα μηδὲν ἔξω τῆς ἁμαρτίας εὑρίσκηται· πάνυ δὲ τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζόμενοι, δικαίως † ἀκούσουσιν. Ὅτι σὺ ἐπίγνωσιν ἀπώσω, κἀγὼ ἀπώσομαί σε τοῦ ἱερατεύειν μοι· καὶ ἐπελάθου νόμου θεοῦ σου, κἀγὼ ἐπιλήσομαι τέκνων σου. Φιλονεικεῖ γὰρ ἀεὶ τῷ μεγέθει τῶν ἁμαρτημάτων ὁ τῆς κολάσεως τρόπος, καὶ τοῖς ἐπταισμένοις ἀκολουθεῖν ἀνάγκη † τὴν ἁμαρτίαν ἰσόρροπον. τί δ' ἂν γένοιτο μεῖζον εἰς τὸ παθεῖν ἃ προσῆκεν ἢ χαλεπώτερον τοῖς ἐπὶ τοσούτῳ ἑαλωκόσιν; ἢ τὸ μὲν θείας ἱερουργίας ἀπείργεσθαι, ζημιοῦσθαι δὲ τὴν αὐτοῖς ὑπάρχουσαν παρὰ θεῷ μνήμην, δι' ἣν τοῦ εὖ εἶναι λαχόντες πάσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, εὐθυμίας διετέλουν ὄντες ἀπροσδεεῖς. ἀλλὰ γὰρ ἡ εὐπραγία δεινόν τι χρῆμα καὶ τοῖς ἀνοήτοις ἀφόρητον. ὅταν δὲ δὴ καὶ οὓς ἔχειν αὐτὴν ἥκιστα χρῆ, φαίνωνται περισσάμενοι, τότε καὶ πρόφασις ἀπονοίας τοῖς κεκτημένοις εὑρίσκεται. τοῦτο παθόντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, καὶ τῆς τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας ὑπερφρονήσαντες· τὸν μὲν θεῖον ὅτι προσήκει φυλάττειν νόμον οὐκ εἰδέ-

† ἴσως, ἔλεον.

† ἄλ. ἀκούσωσιν.

† ἴσως, τὴν τιμωρίαν.

reuersa. Oderunt enim suæ vtilitatis vias quibus ipsamet inuisa est salus; nec voluptatis occasiones auersatur, qui voluptati seruire iucũdum existimat; verùm assiduè ad deteriora prolabitur, nec sanæ mentis vllam retinet partem. Confirmantur porro ea quæ diximus, si quis peruicacem atque indomabilem Iudæorum animum videat; qui nec initio ne in eiusmodi mala inciderent prouiderunt, & Domini sui gloriam ac dignitatem penitus contempserunt. Si enim cùm ipsis liceret pœnitẽtiam agentibus seruari, illi & sibi vtilia neglexerunt, & tantam benignitatem nihili omnino fecerunt: certè suo ipsi calculo se misericordia prorsus indignos esse iudicauere. Nam quis eos vltra omnem vanitatis modum progressos fuisse neget, quibus cùm liceret, si à peccato abscederent, supplicio eximi, grauiorem sibi indies pœnam accersunt, admissa scelera maioribus assiduè sceleribus cumulantes? Qui verò hoc modo sunt affecti, eos potiùs mulctari grauiter quàm immunes à noxa haberi consentaneum est. Nec enim quispiam errauerit, qui misericordiam erga illos tollendam esse suadeat. neque hæc à me inuenta oratio est. Ita omniũ Dominus loquitur, cùm pro ipsis orantem prophetam auersatur: *Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne roges vt misericordiam consequantur, & ne ores, nec accedas mihi pro eis, quia non exaudiam te. An non vides quid isti faciant in ciuitatibus Iuda, & in viis Ierusalem? Filij eorum colligunt ligna & patres ipsorum incendunt ignem, & vxores ipsorum miscent similaginẽ, vt faciant placentas militiæ cæli, & libauerunt libamina diis alienis, vt me ad iracundiam prouocarent.* Filij, ait, ligna colligunt, patres ignem incendunt, vxores miscent similaginem, ita vt nemo à noxa immunis sit. Cùm igitur peccatis supra modum sint addicti, meritò audient: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te & ego, ne sacerdotio fungaris mihi. Oblita es legem Dei tui, & ego obliuiscar filiorum tuorum.* Certat enim semper cum magnitudine scelerum supplicij modus, ac æqualem peccatis pœnam succedere necesse est. Quænam verò pœna maior aut grauior iis, qui tam nocentes reperti fuerant, infligi meritò potuit, quàm vt à sacerdotio arcerentur, cùm illos ex animo suo & memoria deleret Deus, per quam vt feliciter agerent consecuti, omni, vt vno verbo dicam, iucunditate abundarẽt. Enimvero res quædam grauis felicitas est, insipientibusque intolerabilis. Cùm verò etiam ad eos quos minimè oportuerat recidit, fit iis ipsis ad quos peruenit, occasio dementiæ. Id nimirum Israëlitis contigit, qui contemptâ Domini benignitate, nec diuinæ legis seruandæ curam quidquam ad se pertinere arbitrati sunt, seque socordiæ peni-

Ierem. 7.16.

Osee 4.6.

tus

tus addicentes ad peruersas quasque cupiditates festinè contendere non destiterunt: nec ea quæ legis auctori placuerant effecerunt, sed pro lege suam sibi constituêre libidinem, solisque, quæ sibi quisque pro arbitrio ferret, præceptis paruerunt. Hominum itaque, qui sic affecti, atque eiusmodi sensu præditi sunt, miseriam sancti viri non immeritò deplorantes dicunt: *Audite verbum Domini, quia ego assumo super vos planctum. Domus Israël cecidit, neque ampliùs adiiciet vt resurgat. Vocate nænias, & præficas, & veniant, & ad sapientes fœminas mittite, & loquantur, & assumant super vos lamentum, quia grex Domini contritus est.* Ieremias autem Propheta, veluti iam pressos malis spectaret, atque à supplicio haud longè abesse animaduerteret, ipsos suammet ipsorū vicem lamentantes inducit his verbis: *Appropinquauit tempus nostrum, impleti sunt dies nostri, quia venit finis noster. Leues fuerunt persequentes nos super aquilas cæli.* Cùm igitur ignoratio, atq; error omnia peruasisset, sibique vniuersum orbem terrarum diabolus subiecisset, *Dilatauit*, vt ait propheta, *infernus animam suam, & aperuit os suum, vt non cesset.* Græci siquidem ob insignem amentiam ad inaniū deorum cultum dilapsi, & mutantes gloriam incorruptibilis, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, volucrum, quadrupedum, & serpentium, tanquam secundo vento accelerarent nauigium, in mortis barathrū contento cursu deferebantur. Iudæi autem præscripta sibi mandata spernentes, imò verò eò deducti amentiæ, vt etiam ignominiæ labem aspergi sibi existimarent, si ea præstitissent, per quæ optimè institutæ vitæ laudem necessariò adipiscerentur, iisdem illos vestigiis properè sequebantur. Sed cùm nox veluti quædam & caligo terras mariaque inuoluisset, vniuersorum Dominus ac Deus, omnium in terris pulcherrimum opificium suum, hominem inquam pereuntem, à se negligi non est passus: sed tanquam insanabili morbo correptam humanam naturam animaduertens, suum ad nos mittit Verbum, quod solum & diaboli tyrannidem euertere, & ab iis quibus premebamur malis liberare posset. Hic [Dei Filius] nostri similitudinem assumens, & homo factus, atque ex sancta Virgine Maria genitus, non id quod erat dimittens, sed quod non erat sibi adsciscens, nostram salutem operatur. *Manet autem*, vt Paulus ait, *heri & hodie, idémque in sæcula.* Nec variationem aliquam diuinitatis ex eo quòd homo factus est, mutationémve sustinuit, sed idemmet est, qui antè fuit, eritque perpetuò. Hic cùm in mundum venisset, diabolum olim clamantem, *Orbem comprehendam, vt ni-*

Amos 5.1.

Thren. 4.18

Esaie 5.14.

Rom. 1.23.

Heb. 13.8.

Esaie 10.14

ναι θελήσαντες, ῥαθυμίας δὲ πάσης προθυμότερον ἀντεχόμενοι πρὸς † ἀλλοκότους ἐπιθυμίας ἐκβαίνειν † ἐπείγοντο. οὐχ ὅσα τῷ νομοθέτῃ δοκεῖ χρῆναι ποιεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ νόμον ἑαυτοῖς τὴν οἰκείαν ὁριζόμενοι βούλησιν, καὶ μόνοις τοῖς ἑαυτῶν παιδαγωγούμενοι διατάγμασιν, οὕτως ἔχοντας γνώμης, καὶ τοῦτον διακειμένους τὸν τρόπον, εὐλόγως θρηνοῦντες οἱ ἅγιοι λέγουσιν· Ἀκούσατε λόγον κυρίου, ὃν ἐγὼ λαμβάνω ἐφ' ὑμᾶς θρῆνον· οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν. οὐκέτι μὴ προσθῇ τοῦ ἀναστῆναι· καὶ πάλιν καλέσατε τὰς θρηνούσας, καὶ ἐλθέτωσαν, καὶ πρὸς τὰς σοφὰς ἐξαποστείλατε, καὶ φθεγξάσθωσαν, καὶ λαβέτωσαν ἐφ' ὑμᾶς θρῆνον, ὅτι συνετρίβη τὸ ποίμνιον κυρίου. ὁ δέ γε προφήτης Ἱερεμίας, ὥσπερ ἤδη κακωθέντας ὁρῶν, καὶ τῆς τιμωρίας ὄντας οὐ μακρὰν, αὐτοὺς † ἐφ' ἑαυτοὺς θρηνοῦντας εἰσάγει, καὶ λέγοντας· ἤγγικεν ὁ καιρὸς ἡμῶν. ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι ἡμῶν, πάρεστι τὸ πέρας ἡμῶν. † κοῦφος ἐγένοντο οἱ διώκοντες ἡμᾶς ὑπὲρ ἀετοὺς οὐρανοῦ. πλάνης τοιγαροῦν τοσαύτης καταλαβούσης τὰ σύμπαντα, καὶ πάσης ὑπὸ τοῦ διαβόλου τῆς ὑφ' ἡλίῳ κεκρατημένης. Ἐπλάτυνεν ὁ ᾅδης, καθά φησιν ὁ προφήτης, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ μὴ διαλιπεῖν. Ἕλληνες μὲν γὰρ εἰς πολυθεΐαν ἐξ ἀβουλίας πολλῆς ὀλισθήσαντες, καὶ ἀλλάξαντες τὴν δόξαν τοῦ † μεγάλου θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου· καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν· ὥσπερ † ἐξ οὐρίας ἐπὶ τὸ πλεῖν ἐπειγόμενοι, τρέχοντες ἦσαν ἐπὶ τὸν τοῦ θανάτου μυχόν. Ἰουδαῖοι δὲ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς ὀλιγωρήσαντες, μᾶλλον δὲ εἰς τοσαύτην ἐκβεβηκότες ἀμαθίαν, ὡς νομίζειν εἶναί που καὶ δυσκλεὲς ἐκεῖνα πράττοντας φαίνεσθαι, δι' ὧν ἦν αὐτοῖς τῆς ἀρίστης πολιτείας τὴν ψῆφον κερδαίνειν ἐπάναγκες, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις βαδίζειν ἠπείγοντο. ἀλλ' ὥσπερ νυκτὶ καὶ σκότῳ γῆς τε καὶ θαλάττης κατειλημμένων, ὁ πάντων δεσπότης καὶ θεὸς, τὸ ἐπὶ γῆς ἑαυτοῦ ποιημάτων τὸ κάλλιστον, τὸν ἄνθρωπον λέγω, περιιδεῖν οὐκ ἐκαρτέρησεν ἀπολλύμενον. ἀλλὰ καθάπερ ἀνιάτῳ περιπεσοῦσαν νοσήματι τὴν ἀνθρώπου φύσιν ὁρῶν, πέμπει πρὸς ἡμᾶς τὸν ἑαυτοῦ λόγον, τὸν μόνον τοῦ διαβόλου καθελόντα τὴν τυραννίδα δυνάμενον, καὶ τῶν συνεχόντων ἡμᾶς ἀπαλλάξαι κακῶν. ὃς τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν ἀναλαβὼν, καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ διὰ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας τεχθεὶς, οὐχ ὅπερ ἦν ἀναλαβὼν, ἀλλ' ὅπερ οὐκ ἦν προσλαβὼν, τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐργάζεται. μένει δὲ, καθάπερ ὁ Παῦλός φησι, χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. οὐ τροπὴν ἵνα τῆς θεότητος † ἢ παραλλαγὴν ἵνα ὑπομείνας διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως· ἀλλ' ὢν ὅπερ ἦν, καὶ ἔσται διαπαντός. οὗτος ἐπιδημήσας τῷ κόσμῳ, τὸν πάλαι βοῶντα διάβολον· τὴν οἰκουμένην καταλήψομαι ὡς

νοσσιὰν

† ἄλλ. ἀλληκότως.

† ἄλλ. ἠπείγοντο.

† ἄλλ. ἐφ' ἑαυτοῖς.

† ἄλλ. κοῦφοι.

† χ. ἀφθάρτου.

† ἄλλ. ἐξ οὐρίας.

† ἄλλ. ἃ.

† Puto καταλελειμμένα.

νεοσσιὰν τῇ χειρί μου. καὶ ὡς † καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεταί ἢ ἀντείπῃ μοι. γέλωτα καὶ παίγνιον τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσι χαρίζεται. οὗτος τὴν τυραννήσασαν ἐφ᾽ ἡμᾶς ἁμαρτίαν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας καθελών, καθαρὰν ἀνέδειξε τὴν οἰκουμένην. οὗτος ἡμᾶς ἐδίδαξε τῆς σωτηρίας τὴν ὁδὸν καὶ καθάπερ ἀχλὺν ἢ νέφος ἀποσκεδάσας τὴν ἄνοιαν, λαμπρὰν ἡμῖν τὴν θείων δογμάτων τὴν γνῶσιν ἀπέφηνεν. αὐτὸς ἡμᾶς ἰσοπολίτας τοῖς ἐν οὐρανῷ καθίστησιν ἀγγέλοις. αὐτὸς τοῖς ἐπουρανίοις συνῆψε τὰ ἐπίγεια. καὶ ὁμοδίαιτον τοῖς ἐκεῖσε τυγχάνουσι πνεύμασι τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀπέδειξε, κεχωρισμένην μὲν πάλαι διὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ δραπετεύσασαν, συναφθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας. Τοῦτον οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι σωτῆρα καὶ κύριον ὁμολογεῖν οὐκ ἠθέλησαν. ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐπὶ πλείστοις ἠδικημένοι, ὅτι δὴ τὸ γένος εὐεργετήσων παρῆν, καὶ σώσων ἡμᾶς ἐκ τοσαύτης ἀπωλείας ἐλήλυθε· δέον ἐφ᾽ οἷς εὖ πεπόνθασιν ὁμολογοῦντας τὴν χάριν, εὐγνώμονας φαίνεσθαι, θανάτῳ καὶ σταυρῷ παραδεδώκασιν. ἐπὶ δὲ τοῦ ξύλου κρεμάμενον βλέποντες, πάλιν ἐδυσφήμουν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ὀνειδίζοντες, ἔλεγον· Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ κατάβηθι νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομέν σοι. ὑπομείνας τοίνυν τὸν ὑπὲρ πάντων ἡμῶν θάνατον ὁ σωτήρ, καὶ καταβὰς εἰς τὸν ᾅδην· σκυλεύει μὲν τοῦ διαβόλου τὸν πλοῦτον, λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλύφθητε, καθάπερ ὁ Προφήτης φησί. τριήμερον δὲ τὸν ἑαυτοῦ ναὸν ἀναστήσας, τῶν κεκοιμημένων ἀπαρχήν, τὴν μὲν φύσιν τοῦ θανάτου δεσμῶν ἐλευθέραν ἀπέδειξε, λέγων· ποῦ τὸ νῖκός σου θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου ᾅδη; βατὸν δὲ αὐτῇ κατασκευάζων τὸν οὐρανὸν μετὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν ἀναλαμβάνεται· ἀπαρχήν τινα τῆς ἀνθρώπων φύσεως προσάγων ἑαυτὸν τῷ πατρί· ἀρραβῶνα δὲ ὥσπερ ἡμῖν τῆς μελλούσης ἐλπίδος τὸ πνεῦμα χαρίζεται, λέγων· λάβετε πνεῦμα ἅγιον. ταῦτα τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν † σωτηρίας τὰ γνωρίσματα. ἐπὶ τούτοις αὐτὸν εὐεργέτην, καὶ σωτῆρα κηρύττομεν. ἐπειδὴ δὲ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν προσήκει γνησίους εὑρίσκεσθαι καὶ καλὴν διὰ τούτων ἀντιδιδόναι τῷ δεσπότῃ τὴν ἀμοιβήν. ὑπακούσωμεν Παύλῳ λέγοντι, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ. οὕτω γὰρ οὕτω καθαρὰν τῷ δεσπότῃ τὴν νηστείαν ἐπιτελέσωμεν, ἀρχόμενοι μὲν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ πεντεκαιδεκάτης τοῦ Μεχὶρ μηνός. τῆς ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους † πάθους ἀπὸ εἰκάδος τοῦ † Φαρμουθὶ μηνός. ἐκλύοντες † δὲ τὰς νηστείας τῇ πέμπτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνὸς κατὰ τὸ ἔθος. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Φαμενώθ.

† ἄλλως παρουσίας.

† κατὰ πάσχα.
† Puto Φαμενώθ
† ἄλλως μέν.

dum, manu, & sicut derelicta oua tollam, neque erit qui aufugiat, vel contradicat mihi, ad risum ac ludibrium iis qui in se crediderant propinauit. Hic peccato, cuius tyrannide premebamur, per lauacrum regenerationis abolito, suæ mundum reddidit puritati. Hic nos viam salutis docuit, & ignoratione instar caliginis aut nebulæ discussâ, claram nobis diuinorum dogmatum intelligentiam exhibuit. Ipse nos cæli ciues, æquali cum Angelis iure constituit. Ipse cælestibus terrena copulauit, sociamque supernis spiritibus humanam naturam addidit, segregatam quidem olim ob peccatum, ac fugitiuam, nunc verò per fidem quæ in ipsum est pietatemque nouo amicitiæ vinculo colligatam. Hunc infelices Iudæi Saluatorem ac Dominum noluerunt confiteri, sed tanquam plurimis ab eo iniuriis læsi, qui generi benignè facturus, ac nos ab eiusmodi internecione liberaturus venisset, cùm beneficia in ipsos collata agnoscere, gratosque se præbere debuissent, illi morti crucique tradiderunt. Inde suspensum ligno intuentes, iterum blasphemabant, increpabantque dicentes, *Si filius Dei es, descende de cruce, & credemus tibi*. Postquam igitur mortem pro nobis omnibus Saluator sustinuit, descenditque ad inferos, omnes quidem diaboli opes vastauit ac diripuit, dicens *iis qui vincti erant, Exite, & qui in tenebris erant, Reuelamini*, vt Propheta ait. Triduo verò suum excitans templum, dormientium primitias, naturam vinculis mortis exemit, dicens: *Vbi est mors, victoria tua? vbi stimulus tuus, inferne?* patefactaque ipsi in cælum viâ, perfecto incarnationis opere, perditam recreauit. Tum primitias veluti quasdam eiusdem naturæ, seipsum Deo Patri offerens, nobis tanquam arrhabonem futuræ spei, Spiritum sanctum largitur, dicens, *Accipite Spiritum sanctum*. Hæc habemus aduenientis nostri Saluatoris indicia: ob hæc benefactorem, Saluatoremque prædicamus. Quoniam verò officij nostri ratio exigit, vt nos legitimos filios ipsis actionibus probemus, atq; egregiam pro iis Domino rependamus vicem, Paulo auscultemus dum ait: *Mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei*. Ita namque prorsus purum Domino ieiunium celebrabimus. Inchoantes sanctam quidem Quadragesimam decimaquinta Februarij mensis; hebdomadam verò salutaris Paschæ, vicesima mensis Martij; soluentes ieiunia de more, vicesima quinta eiusdem mẽsis; festum porro diem Paschæ celebrantes, illucescente deinceps Dominicadie, vicesima sexta eiusdem mensis Martij.

Matth. 27. 40.

Esaia 49. 25

Osea 13. 14. 1. Cor. 15. 55.

Ioan. 20. 22.

2. Cor. 7. 1.

adijcientes proinde septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namque cum Sanctis regni cęlorum hęreditatem adibimus in Christo in secula seculorum. Amen.

συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ μετὰ τῶν ἁγίων τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Homilia secunda.

Philip. 4. 4. GAudete in Domino semper, iterum dico, gaudete. Et verò nobis quoque eodem principio vti in hac quam proclamamus celebritate valdè consentaneum videtur. Nam cui scilicet propositum est, vt nos ad memoriam rerum à Saluatore præclarè gestarum iucundè ac suauiter vsurpandam inuitet, quodnam ille sanè accommodatius eo quod à nobis excogitatum est, exordium reperiat? Igitur eo nos quidem congruè vtemur; cæterùm ne à proposito aberremus scopo vbique cauebimus; ac prolixas dissertationes longè amouētes, quæ rectè dici, atq; auditoribus profutura esse arbitrabimur, ea opportuno tempore proferre in medium nitemur. Nam tempus quidem vniuscuiusq; rei suum ac proprium esse diuino admonemur oraculo. Tempus verò si quod aliud, hoc certè nobis ad prædicationis vsum est accommodatissimum. Iam nostra siquidem felicissimi auspicij celebritas, annuo vertente circulo foribus astitit, ac propemodum superato limine, domicilium sibi in animis omnium constituit. Esset ergo, vt mihi quidem videtur, maximè absurdum, si Iudæi quidem, qui in lege & vmbra figuraque gloriantur, festos dies suos tubarum clangore prænuntient; nos autem qui meliora præ iis quæ apud illos sunt elegimus, ac veritatem imaginibus anteponendam esse, rectè iusteque iudicauimus, longè minus studij ad hanc rem afferre videamur, qui silentio nobis inuicem indicto, feriati otiemur, atque insignē adeò celebritatem silentio transigamus. Et quidem Deo dicente: *Buccinate in neomenia tuba, in insigni die solennitatis vestræ.* Procedat igitur in medium nobis oratio, insignem celebritatis diem, insigni prædicatione denuntians. Etenim quæcunque ob Saluatoris benignitatem humanæ naturæ beneficia contigerunt, etiamsi nos sileamus, *lapides clamabunt*, quemadmodum eiusdem Saluatoris voce testatum est. Mihi verò singula eorum quæ contigerunt attentiùs consideranti, ingens quædam rerum series se ostendit, vt propterea meritò qui tacere decreuerit, non mediocriter reprehendendus esse videatur. Si namque, rectis quidem sensibus euntes ob collata in nos beneficia, Deo gratias agendas esse meritissimò arbitramur:

Psalm. 80. 3.

Luc. 19. 40.

Λόγος β'.

ΧΑίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. τρέχει δὲ καὶ ἡμῖν ἐπὶ ταύτην ὁ λόγος τὴν ἀρχήν, καὶ μάλα εἰκότως· ἑορτὴ γὰρ τὸ κηρυττόμενον· ᾧ δὲ τὸ δεῖν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς τοῦ σωτῆρος ἡδέα κατορθώμασιν ἀγγέλλειν σκοπὸς, τούτῳ πῶς ἂν εὐλόγως καὶ ἑτέρα γένοιτο τῆς εἰρημένης πρεπωδεστέρα. οὐκοῦν βαδιεῖται μὲν ἐπὶ ταύτην ὀρθῶς· τὸ δὲ δοκεῖν ἔξω φέρεσθαι τοῦ πρέποντος ἡμῖν σκοποῦ πανταχοῦ παραιτήσεται. διηγημάτων μὲν εἰκαίων ἀποφοιτῶν· ἃ δὲ καλῶς ἔχειν εἰπεῖν, καὶ λυσιτελήσειν τοῖς ἀκροωμένοις ὑπείληφε· ταῦτα καιρῷ τῷ δέοντι φέρειν εἰς μέσον προθυμούμενος· καιρὸς μὲν οὖν, τὸ θεῖον παντὶ πράγματι διηγόρευσε λόγιον. Καιρὸς δὲ, εἰ καί τις ἕτερος ἡμῖν, ὁ παρὼν πρὸς τὴν τοῦ κηρύγματος χρείαν ἁρμοδιώτατος. ἤδη μὲν οὖν ἡ πανεύφημος ἡμῶν ἑορτὴ, τὸν ἐτήσιον ἐξελίττουσα κύκλον, γέγονεν ἡμῖν ἐπὶ θύραις· καὶ μονονουχὶ τὸν οὐδὸν ὑπερτείνασα, ταῖς ἁπάντων ψυχαῖς εἰσοικίζεται. Εἴη δ' ἂν, ὥστε μοι φαίνεται, τῶν ἀτοπωτάτων· Ἰουδαίους μὲν ἐπὶ νόμῳ καὶ σκιᾷ, καὶ τύπῳ σεμνυνομένους, τοῖς διὰ σαλπίγγων ἀπηχήμασι προκηρύττειν τὰς ἑαυτῶν ἑορτάς· ἡμᾶς δὲ τοὺς τῶν παρ' ἐκείνοις τὰ ἀμείνω προτιμήσαντας, καὶ τῶν ἐσχηματισμένων ὅτι δέοι προκρίνειν τὴν ἀλήθειαν ὀρθῇ καὶ δικαίᾳ ψήφῳ κυρώσαντας· πολὺ περὶ τοῦτο τῆς ἐκείνων σπουδῆς ἔλαττον ἔχοντας φαίνεσθαι, εἰ σιγὴν ἔχειν ἀλλήλοις εἰπόντες ἡσυχῇ † καθεδούμεθα, καὶ σιωπῇ παραδώσομεν τὴν οὕτως εὔσημον ἑορτήν· καίτοι τοῦ θεοῦ λέγοντος· „Σαλπίσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι ἐν „εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ὑμῶν. † ἡκέτω τοιγαροῦν εἰς μέσον ἡμῶν ὁ λόγος, τὴν εὔσημον τῆς ἑορτῆς ἡμέραν εὐσήμῳ διαγγέλλων κηρύγματι. ὅσα μὲν γὰρ διὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φιλανθρωπίας † ὑπήρχθη τῇ φύσει πλεονεκτήματα· κἂν ἡμεῖς σιωπήσωμεν, οἱ λίθοι κεκράξονται, κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ σωτῆρος φωνήν. ἐμοὶ δὲ τῶν γεγονότων ἕκαστα διασκεπτομένῳ σαφῶς, πολύς τις πραγμάτων ὄχλος ἀναφαίνεται. ἐφ' ᾧπερ ἄν τις εἰκότως, οὐ μετρίαν ἔχοι τὴν μέμψιν τὸ σιωπᾶν ᾑρημένος· οἱ γὰρ ὀρθὰ καὶ δίκαια φρονεῖν μελετήσαντες, τῶν ἀρίστων εἶναι λογιούμεθα, τὴν ἐφ' οἷς εὖ πεπόνθαμεν εὐχαριστίαν † ἀναπέμπειν θεῷ.

† ἄλ. καθαιδέμεθα.

† ἄλ. ἱκέτω.

† ἄλ. ὑπῆρχον.

† χ. ἀναφέρειν.

deinde

εἶτα τοῦτο παρ' ἡμῖν ἐν οὐδενὸς μέρει τετάξεται, πῶς οὐ πάντως αὐτοὶ κατὰ τῶν οἰκείων † στρατευσώμεθα βουλευμάτων, εἰ μὴ ταῦτα πράττειν ἐθέλοιμεν, ἐφ' οἷς ἂν εὐλόγως καὶ ἑτέρους αἰτιασαίμεθα ῥαθυμήσαντας; οὐκοῦν ἀναφέρωμεν τῷ σωτῆρι τὰ χαριστήρια. ἀλλ' ἴσως ὄκνου πρόφασιν καὶ δειλίας ποιησόμεθα τὸ μὴ δύνασθαι λέγειν ἐπαξίως τῶν κατορθωμένων. καίτοι πάντες ἂν οἶμαι συμφήσειαν, ὅτι τοῖς ἀμείνοσι τὸ νικᾶν ἐπιτρέπειν, † ἀσθενείας ἔγκλημα φέρει, ἀλλ' εὐβουλίας ὑπόληψιν ἐκπορίζεται. τί δ' ἂν γένοιτο τῶν τοῦ σωτῆρος κατορθωμάτων μεγαλοφυέστερον; πῶς οὐ πάντα νικήσει τὰ θεοπρεπῆ » λόγον; δόξα μὲν γὰρ κρύπτει λόγον, φησὶν ἡ θεία γραφή. ὁ δέ γε μακάριος Μωσῆς, καίτοι τοσοῦτος ὑπάρχων ἐν ἀρετῇ, ὡς ἀκοῦσαι λέγοντος πρὸς αὐτὸν » τοῦ θεοῦ, οἶδά σε παρὰ πάντας, καὶ χάριν » εὗρες παρ' ἐμοί. ἰσχνόφωνον, καὶ βραδύγλωσσον ἑαυτὸν εἶναι λέγων οὐκ ᾐσχύνετο· καὶ πρὸς τὴν τοῦ κηρύγματος διακονίαν οὐκ ἐπιτήδειον. εἰ δὲ ψόγου καὶ πάσης αἰτίας αἰσχρᾶς τὰ τοιάδε λέγων ἀπήλλακται· μᾶλλον δὲ παντὸς ἐπαίνου δοίη τις ἂν τὸν προφήτην ἄξιον, πῶς οὐκ εὐλόγως τοῖς ὑπὲρ νόμον τοῦ σωτῆρος κατορθώμασι τὸ δύνασθαι τὸν πάντα καταγωνίζεσθαι λόγον παραχωρήσωμεν; ἔτι τε πρὸς τούτοις ἀνάλογον εἰπεῖν, ὡς ἡμεῖς μὲν οἱ περὶ τοὺς λόγων ἀγῶνας ἠσκήμεθα. οὐ δὲ γλώττης Ἀττικῆς ἐπίδειξιν ὑπισχνούμεθα, ἀλλ' ἑτέροις μὲν, αἱ περὶ ταῦτα μελλόντων σπουδαὶ, καὶ † διαπρεπὲς ἐν λόγοις τὸ ἐπιτήδευμα. ἡμῖν δὲ ἀγαπητοὶ, βραχύς τε ὁ λόγος ἐστὶ, καὶ τὸ γράφειν ἀνάγκης ἐπίταγμα. οὐαὶ γάρ μοί ἐστι, ἐὰν † μοι εὐαγγελίζωμαι. εἰ γὰρ ἑκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι. ἐντεῦθεν οἶμαι μηδένα τοῖς ἐμοῖς ῥηματίοις ἐπισκῆψαι δικαίως. ἃ γὰρ ἂν ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ὑπαγορεύῃ κατὰ διάνοιαν, ταῦτα καὶ εἰς ὑμᾶς φανερὰ καταστήσομεν· τὴν ἄκαιρον αἰδῶ σώφρονι λογισμῷ περιστείλαντες· Μωσέως τοίνυν λέγοντος, » φύλαξαι τὸν μῆνα † τὸν νέον, καὶ ποιήσεις » τὸ Πάσχα κυρίῳ τῷ θεῷ σου· πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἤδη παρόντας μηνύειν τῆς ἑορτῆς τὸν καιρόν; οἴχεται μὲν γὰρ ἡ στυγνὴ τοῦ χειμῶνος ἀπειλὴ, ἀπελήλαται δυσαερία καὶ σκότος, ὑετοί, καὶ πνευμάτων ἀγρίων ὁρμαὶ, λοιπὸν ἡμῖν ἐκποδών· ὧραι δὲ πάλιν ἀνατέλλουσιν ἠριναί· ὄκνου μὲν καὶ ἀργίας τὸν φιλεργὸν ἀπαλλάττουσαι μονονουχὶ φωνὴν ἀφιεῖσαι γηπόνοις, ὅτι προσήκει πρὸς ἔργα χωρεῖν· χειμῶνες μὲν γὰρ ποικίλην ἀνθέων ἀναβρύουσιν ἰδέαν. φυτὰ δὲ τὰ ἐν

† ἄλ. στρατευσώμεθα.
† ἴσως οὐκ.
† ἄλ. διαπρεπές.
† ἄλ. μή.
† χ. τῶν νέων.

deinde verò nullam habeamus huiusce rei rationem, annon ipsimet prorsus contra nostra ipsorum cōsilia exercemus bellum; dum ea præstare nolumus, in quibus alios quoque negligentiores iure accusemus? Gratiarum igitur munus Saluatori debitum persoluamus. Sed eam fortè socordiæ ac timori nostro prætexemus excusationem, quòd res egregiè gestas pro meritis celebrare haudquaquam possimus. Et tamen omnes, vt puto, fatebuntur, victoriam melioribus cedere, non habere imbecillitatis culpam, sed prudentiæ potiùs opinionem afferre. Quid autem fieri possit præclaris Saluatoris actionibus magnificentius? Annon quamcunque dicendi facultatem diuinæ res vincunt? *Gloria enim Dei sermonem celat*, ait diuina Scriptura. Beatus verò Moses, quamuis tantum virtute profecisset vt Deum sibi audiuerit dicentem, *Noui te præ cæteris omnibus, inuenisti enim gratiam apud me*, ipse se balbutientem ac tardiloquum, atque ad prædicationis ministerium minimè aptum dicere haud erubuit. Quòd si hæc ille citra omnem reprehensionem & culpam loqui potuit, ac in eo potiùs maximè laudandum esse Prophetam aliquis arbitretur, an non Saluatoris præclarè factis, quæ supra legem excellunt, omnē orationis vim superari iure optimo fateamur? Ad hæc verò præterea consentaneum est dicere, non esse nos quidem eos qui ad orationum certamina exercitati simus, aut qui Atticæ linguæ ostentationem polliceamur; sed aliis scilicet eiusmodi studia sint curæ, & præclara in excolenda oratione diligentia: nobis verò dilecti, & sermo breuis, & scriptio necessitatis præceptum est. *Væ namque mihi est si non euangelizauero.* Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Proinde neminem arbitror fore qui nostræ orationis tenuitatem meritò accuset. Etenim quæ Dei gratia cogitanti subiecerit, hæc apud vos proloquemur, intempestiuo pudori velum modestæ rationis obducentes. Cùm nempe dicat Moses, *Obserua mensem nouarum, & facies Pascha Domino Deo tuo*: annon & nobis instantis iam celebritatis diem indicare necesse fuerit? Cessere scilicet hyemis importuni terrores, iam aëris intemperies & caligo disiecta, iam imbres, ac ventorum efferi impetus pacati, ac nulli. Tum vernæ rursum tempestates procedunt, quæ agricolam à torpore atque inertia vindicantes, ad opera properandum esse aratoribus propemodum emissa voce denuntiant. Prata nimirum variis vndequaque floribus ornantur. Arbores porro in montibus,

Prov. 25. 2.
Exod. 33. 17.
1. Cor. 9. 16.
Deut. 16. 1.

bus, & hortis, conceptum sibi proferunt germen, ac veluti parturientes ex vtero naturæ suæ opes effundunt. Campi iam herbis conuestiuntur, & hoc quoque diuinæ benignitatis monumentum proponunt. *Qui producit*, inquit, *fœnum iumentis*. Neque verò nos hæc temere in medium protulisse, aut inanem de hisce rebus orationem instituisse quispiam existimet, verùm vt quid in hoc præcepto sit vtilitatis appareat. Neque enim frustra lex nobis mensem nouarum seruandum esse præcepit. Fuit illud namque, fuit omnino rationi consentaneum, vt hominis quoque natura cum herbescentibus aruis fœcunditate certaret, ac pietatis, vt sic dicam, germinibus vndique efflorescеret. Age verò, rerum naturam ad nos ipsos traducentes, & cogitationis scopum ad vtilitatem accommodantes, diligenter videamus, num à vero & commodo sensu oratio aberret, si mensem nouarum tempus peregrinationis IESV Christi nostri Saluatoris interpretemur, quo nos omnes festam celebritatem exultabũdos agere deceat. Nempe iam exitio datus est ille inuentor mali dæmon, qui more hybernæ tempestatis vniuersorum occupasset animos, nosque nouarum cupiditatum velut assiduo imbre perfunderet. Ventorum porro impura vis disiecta, tristisque peccati nimbus gratiæ bono discussus. Tum vernum se in nos veluti lumen effudit, datæque præterea spiritus primitiæ, instar Zephyri cuiusdam, aut auræ lenis omnium animos perflant; quorumque insedêre mentibus, eos à nouis floribus odoris iucunditate vinci minimè patiuntur. *Christi namque bonus odor sumus Deo*, vt Paulus ait. Atque anteactæ quidem vitæ vetustatem foliorum instar exuimus, & in alterum denuo vitæ modum florentem, recentemque renouamur. Ita namque beatus quoque Paulus, *Si qua* inquit, *in Christo noua creatura, vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia*. Quòd si cui placet ex diuina quoque Scriptura non longè à veritate aberrantem orationem cernere, sponsum loquentem audiat, ac germanum mensem nouarum sponsæ indicantem. *Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Iam enim hyems transiit, imber abijt, & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit.* Quo enim modo qui agriculturę artem egregiè docti sunt, ramos quidem in vite inutiles circuncidunt, quicunque verò fructui ferendo idonei videntur, manere in ea patiuntur, eo quo nouerunt artificio ad id quod prodest pariter deducentes; sic & sapientissimus Deus noster vniuscuiusque mentem inue-

Psal. 103. 14. — 2. Cor. 2. 15. — 2. Cor. 5. 17. — Cant. 2. 10.

† ὄροις καὶ κήποις τὴν ὠδινομένην αὐτοῖς ἀποτίκτει βλάστην, ὥσπερ ἐκ λαγόνων τῆς οἰκείας φύσεως ἐρευγόμενα τὴν ἐνέργειαν. † παιδία δὲ ἤδη χλοηφορεῖ. ὑπόμνημα τοῦτο τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ τοῦτο δεικνύοντα. Ἐξανατέλλων γάρ, φησι, χόρτον τοῖς κτήνεσι. ταῦτα δὲ ἡμῖν οὐχ ἁπλῶς εἰς μέσον ἤχθη τὰ ῥήματα. μὴ γάρ τις οἰέσθω † τηνάλως ἡμᾶς περὶ τούτων διαλαμβάνειν, ἀλλ' ἵνα τὸ ἐκ τῆς ἐντολῆς ἀναφαίνηται χρήσιμον· οὐ γὰρ μάτην ἡμῖν τὸν μῆνα τῶν νέων ἐπιτηρεῖν ὁ νόμος προστέταχεν. ἔδει γὰρ ἔδει καὶ τὴν ἀνθρώπου φύσιν χλοηφορούσαις ταῖς ἀρούραις φιλονεικεῖν καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας, ἵν' οὕτως εἴπω βλαστήμασι περιανθιζομένην ὁρᾶσθαι. φέρε γὰρ † εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν τῶν πραγμάτων μετασκευάζοντες δύναμιν· καὶ μεταθέντες εἰς τὸ χρήσιμον τοῦ νοήματος τὸν σκοπόν, ἴδωμεν ἀκριβῶς εἰ τοῦ πρέποντος ἡμῖν ὁ λόγος διαμαρτήσεται· μῆνα τῶν νέων ἀποκαλῶν τὸν καιρὸν τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐφ' ᾧ δὴ σύμπαντας ἑορτάζειν ἀκόλουθον· οἴχεται μὲν γὰρ ἤδη πρὸς ἀπώλειαν ὁ δαίμων ἐκεῖνος ὁ ἀρχέκακος· χειμῶνος δίκην ταῖς ἁπάντων ἐπισκήπτων ψυχαῖς· καὶ ὥσπερ τι πλῆθος ὑετοῦ τὰς ἀτόπους ἡμῖν καταστάζων ἐπιθυμίας. ἡ δὲ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ἰσχὺς ἀπελήλαται. τὸ στυγνὸν τῆς ἁμαρτίας νέφος ἀπηλάχθη διὰ τῆς χάριτος· ἠρινὸν δὲ ὥσπερ εἰς ἡμᾶς † πέταται φῶς· εἶτα πρὸς τούτοις ἡ δοθεῖσα τοῦ πνεύματος ἀπαρχή, καθάπερ τις ζέφυρος ἢ αὔρα λεπτὴ τὰς ἁπάντων ψυχὰς περιπνεῖ, καλύκων εἰς εὐωδίαν οὐχ ἡττωμένους τούτους ἐν οἷς † κατοικεῖν διαφόρως κατασκευάζουσα. Χριστοῦ γὰρ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ, καθάπερ Παῦλός φησι· καὶ τὴν μὲν παλαιότητα τοῦ παρῳχηκότος βίου, οἷά τι φύλλον ἀποβεβλήκαμεν· εἰς ἑτέραν δὲ αὖθις ἀνανεούμεθα πολιτείαν ἀρτιθαλῆ τε καὶ νεόφυτον· οὕτω καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε καινά. εἰ δέ τῳ δοκεῖ καὶ διὰ τῆς θείας γραφῆς, οὐ μακρὰν τῆς ἀληθείας ἀποδημήσαντα τὸν λόγον ὁρᾶν, ἀκουέτω λέγοντος τοῦ νυμφίου, καὶ τὸν ἀληθέστερον μῆνα τῶν νέων τῇ νύμφῃ σημαίνοντος. ἀνάστα, ἐλθὲ ἡ πλησίον μου, καλή μου, περιστερά, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν παρῆλθεν· ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν. ἐπορεύθη ἑαυτῷ τὰ ἄνθη. ὤφθη † ἐν τῇ γῇ. καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασεν. ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ τὴν τοῦ γηπονεῖν ἐπιστήμην ἐξησκημένοι καλῶς, τὰ μὲν ἀχρεῖα τῆς ἀμπέλου περικείρουσι κλήματα. τὰ δὲ, ὅσα πρὸς καρποφορίαν ἐπιτηδείως ἔχειν δοκεῖ, † μένειν ἐν αὐτῇ συγχωροῦσιν, ὁμοῦ τῆς οἰκείας τέχνης πρὸς τὸ συμφέρον χειραγωγούμενοι. οὕτω καὶ ὁ πάνσοφος ἡμῶν θεός, τὴν ἑκάστου διάνοιαν διερευνώμενος,

† Puto ὄρεις vel ὄρεσι. ἄλ. ὄρει.
† ἄλ. πε. διά.
† ἄλ. τηνάλεως. puto τηνάλλως.
† ἄλ. ἐφ' ἡμᾶς.
† ἄλ. πέπακται.
† ἄλ. κατοικεῖ.
† ἄλ. μέν.
† ἄλ. μένει μὲν αὐτῇ.

νούμενος, τὰ μὲν † ἀργότερα πρὸς εὐσέβειαν, καὶ ὡς ἂν τις εἴποι λοιπὸν ἀπεσκληκότα βουλεύματα περιτέμνει. ἀνίεσθαι δὲ καὶ σώζεσθαι, καὶ μένειν ἐᾷ τὸν σώφρονα λογισμόν. ἐντεῦθεν ἤδη πρὸς σωτηρίαν παιδαγωγούμενοι· τὰ μὲν τῆς σαρκὸς ἀποπεμπώμεθα πάθη· τὴν δὲ καθαρὰν τοῦ πνεύματος χάριν ἐν ἑαυτοῖς εἰσοικίζοντες, εἰς ἀμείνονα πολιτείαν ἀναμορφούμεθα, καὶ τῶν τοῦ Παύλου ῥημάτων μεμνήμεθα, λέγοντος· ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος ἐσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ· ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. εἰ δὲ ἀπεθάνομεν ἐν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ † συζήσομεν αὐτῷ. συζησόμεθα γὰρ ἀληθῶς, καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ, τὸν μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκτρεπόμενοι μολυσμόν, καὶ μισοῦντες καθάπερ τις τῶν ἁγίων φησί, τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα· τιμῶντες δὲ τὴν τῷ θεῷ φίλην ἐγκράτειαν, καθάπερ τι δῶρον τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι Χριστῷ τὸν ἐν ἀρετῇ βίον † ἀποκομίζοντες. οὕτω καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἔλεγε· πάντες οἱ κύκλῳ αὐτοῦ οἴσουσι δῶρα. ποῖον οὖν ἔσται παρ' ἡμῶν τῷ κυρίῳ τὸ δῶρον; ἢ τίνι τρόπῳ προσαχθήσεται; πῶς δὲ πάλιν ἔσται δεκτόν, ἄξιον ἐρευνῆσαι, καὶ παρὰ τῆς θείας τοῦτο μανθάνειν γραφῆς. τί τοίνυν φησί; ἐὰν δὲ ψυχὴ προσφέρῃ δῶρον θυσίαν τῷ κυρίῳ, σεμίδαλις ἔσται τὸ δῶρον αὐτοῦ, καὶ ἐπιχεεῖ ἐπ' αὐτὸ ἔλαιον· καὶ ἐπιθήσει ἐπ' αὐτῷ λίβανον. θυσία ἐστί. τὰ μὲν οὖν τῆς σεμιδάλεως ψήγματα εἰς ἄρτον ἕνα πηγνύμενα, τὸ πολύχουν τῶν ἀρετῶν σημαίνει πλῆθος, μίαν ἀποτελούντων εὐσέβειαν, ἥτις ἐν τάξει θυσίας καὶ δώρου παρ' ἡμῶν προσάγεται τῷ θεῷ· ἐπιχεῖσθαι δὲ αὐτῇ κελεύει τὸ ἔλαιον, ὅπερ ἐστὶν ἱλαρότητος σύμβολον. οὐ γὰρ ἐπιστυγνάζειν τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἱδρῶσι προσήκει τὸν δίκαιον· ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι χαίροντα τὴν ἁμαρτίαν καταγωνίζεσθαι. ὁ δὲ λίβανος ἐπιπαττόμενος τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων εὐωδίαν παραδηλοῖ. δεῖ γὰρ ἔξω πάσης ἀκαθαρσίας ὑπάρχειν, καὶ πᾶσαν ἡδονὴν ἀποτρέπεσθαι πονηράν, τὸν τῆς ἁγνείας ἔχειν ἐπιθυμοῦντα τὸ καύχημα. οὕτω γὰρ αὐτὸς μὲν εἴη παντὸς ἐπαίνου μεστός. δεκτὸν δὲ αὐτοῦ τὸ θυμίαμα γενήσεται. ἴδωμεν δὲ τῶν λεγομένων τὴν φύσιν, ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοὺς τὰ θειότερα δοκιμάζοντες. ἆρα γὰρ εἴ τις τινὶ τῶν κατὰ τὸν βίον λαμπρῶν, δῶρον ἐθελήσει προσφέρειν, ἐτόλμησεν ἂν προσελθεῖν βορβόρῳ τὸ σῶμα καταπεχρισμένος; οὐ βδελυρὸς τις ἂν εἴη καὶ ὑβριστής; οὐ πάσης ἀηδίας ὁ τοιοῦτος ἄξιος; εἰ δὲ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν, τὸν ἄριστα τοῖς πράγμασι χρώμενον, οὐκ ἔξω τοῦ πρέποντος εἶναι δώσομεν λογισμοῦ, πῶς ἂν τις εἰκότως, οὐκ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ἐγκλήμασι καταιτιῷτό τινα. εἰ θεῷ μὲν πλησιάζειν ἐθέλοι, οὔπω † μὲν τῆς ἁμαρτίας τὸν ῥύπον ἀπονιψάμενος φαίνοιτο, καίτοι τοῦ θείου νόμου διαρρήδην λέγοντος· πᾶσα θυσία ἣν ἂν προσφέρητε τῷ θεῷ,

† ἄλ. ἀργότερα.
† ἄλ. συζήσωμεν.
† ἄλ. ἀντικομίζοντες.
† ἄλ. δέ.

stigans, quæ quidẽ ad pietatẽ inutiliora sunt, & quæ velut arentia & exsiccata quispiá dixerit cõsilia præscindit; emergere verò, seruatiq;, & manere prudẽtẽ rationẽ sinit. Hinc iam ad salutẽ eruditi, carnis quidẽ affectiones reijciamus, puram verò spiritus gratiã in nobis ipsis recipiẽtes meliorẽ viuendi rationem ineamus, memores verborum Pauli dicentis: *Vetus homo noster crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, nec vltrà seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autẽ mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam viuemus cum illo.* Viuemus namq; reuera cum ipso, vnaq; regnabimus, siquidẽ inquinamẽta corporis auersemur, atq; oderimus, quemadmodum sanctus quidam ait, carne contaminatam vestem, temperantiã verò Deo dilectã veneremur, ac veluti munus Christo pro nobis mortuo vitã ex præscripto virtutis offeramus. Ita & Psaltes aiebat: *Omnes in circuitu eius offerent munera.* Quale igitur à nobis Domino munus exhibendum sit, aut quo modo offerendũ, quæúe vt sit gratum ratio ineunda, meritò quærendum, atque ex diuina Scriptura perdiscendum est. Quid igitur illa inquit? *Anima cùm obtulerit oblationem sacrificij Domino, simila erit eius oblatio, fundetq; super eam oleum, & imponet thus.* Sacrificium est. Similæ igitur puluisculus in vnum panẽ compactus, multiplicem copiam virtutum indicat, ex quibus pietas vna conficitur, quæ sacrificij instar & muneris Deo à nobis offertur: infundi verò ipsi oleum iubet, quod hilaritatis est symbolum. Nec enim tristari sudoribus ob pietatem susceptis iustum oportet, sed spe gaudentem peccatum debellare. Thus verò illud inspersum, eam quæ ex actionibus existit odoris suauitatem designat. Ab omni siquidem inquinamento liberũ esse, omnemque malam voluptatem auersari qui puritatis gloriã concupierit, oportet. Ex hoc namque cũ ipsi laus non mediocris, tũ sacrificio gratia illustris accedet. Iam verò eorũ quæ hactenus dicta sunt contẽplemur naturam, diuina ex iis quæ apud nos contingunt examinãtes. Age namq; si quis illustri viro deferens munus, corpus cœno infectum gerens prodire audeat, an nõ is odio dignus atq; iniurius fuerit? nõ omni prorsus ille acerbitate excipiẽdus? Quòd si apud nos ipsos qui sciẽter rebus vti velit, à recta ratione deflectere haudquaquam patiemur; an non ille meritò sceleris grauissimi accusetur, qui peccati illuuie nondũ abstersa, proximè ad Deum accedere haud formidet? præsertim cũ perspicuè diuina lex clamet: *Omne sacrificiũ quod offeretis*

Rom. 6. 6. 9.
Psal. 75. 11.
Leuit. 2. 1. & 15.
Leuit. 2. 11.

Deo, non facietis fermentatũ. Omne enim fermẽtum & omne mel, non adijcietis ex eo ſacrificare Domino oblationẽ. Primitias offeretis ipſa Domino. Super altare autem non imponetur in odorem ſuauitatis Domino. Et omnis oblatio ſacrificij veſtri ſale ſalietur. Non ceſſabit ſal fœderis à ſacrificijs veſtris, & in omni dono veſtro offeretis Domino Deo veſtro ſal. Quid ergo fermentũ ſignificet, intelliges Paulo dicente: *Expurgate vetus fermentũ, vt ſitis noua cõſperſio, ſicut eſtis azymi.* Quo pacto namque in odorem ſuauitatis à Domino prauitatis vetuſtas excipietur, qui nouam, & dolo carentem à nobis vitam requirit? Mellis quoque præterea oblationem abnuit. voluptatis enim hoc quoque ſymbolum eſt. Dulcis ſiquidem videtur eſſe adiuncta vnicuique peccato voluptas, ſed exitum bile amariorem ſortitur. Nos igitur oportet, ſi Deo placendi cura nos tangit, non eam, quæ in turpitudine & voluptatibus poſita eſt, viuendi rationem ſectari, nec quibus rebus minimè par eſt per inertiam oblectari, verùm quod legis auctori placitum eſt in eo omni ſtudio contentioneque laborare. Cæterùm ſale ſacrificia conſpergi iubet, hoc quoque ſanæ mentis, & prudentiæ ſymbolum inferens. Oportet enim, vt ego ſentio, diuino timore, veluti ſale, illorum qui Deo ſacra faciunt mentem aſpergi, ne ad fluxas cupiditates diffuſa ac diffluens, facilè ſpretis melioribus ad id quod deterius eſt, deferatur. Quidni igitur omni laude proſequemur id quod Paulus exclamat? *Sermo veſter in gratia ſale ſit conditus.* Sed opinor haud talem ſeſe prodet ſermo, niſi priùs nobis mens rite compoſita & conſtituta fuerit. *Ex abundantia enim cordis os loquitur.* Sale igitur mens piorum condiatur, peccatum excrementi inſtar abijciat, nec ſupinè ad indecoras voluptates delata molleſcat. Proinde hoc idemmet Paulus monet: *Stabiles eſtote & immobiles, abundantes in opere Domini ſemper.* Dum enim ſtabiles eſſe nos iubet, eos qui nondum compoſitam firmatamque mentem habent, laudis omnino expertes eſſe demonſtrat. Quos & ipſe omnium Dominus accuſat per Prophetam his verbis: *Dilexerunt mouere pedes ſuos, ac non ceſſauerunt, & Deo ipſi non placuerunt.* Pedes autem, hoc loco, tranſeuntem quandam ſignificant motionem, & mentis impetum in vtramque partem, tum ad ea inquam, quæ mala ſunt, tum ad ea quæ admirabilia omnium opinione iudicantur: vt omnino veluti conſtrictos ac defixos humi eſſe oporteat pedes, qui conſtantiam tenaci habitu ſeruent, viamque improbitatis ac vitiorum ingredi vereantur. Talem ſe beatus Pſaltes monſtrabat dicens: *Statuit ſupra petram pedes*

1.Cor.5.7.

Coloſſ.4.6.

Luca 6.45.

1.Cor.15.58

Ierem.14.10

Pſal.34.3.

τῷ θεῷ, οὐ ποιήσετε ζυμωτήν· πᾶσαν γὰρ ζύμην, καὶ πᾶν μέλι, οὐ προσοίσετε ἀπ' αὐτοῦ καρπῶσαι τῷ κυρίῳ δῶρον ἀπαρχὰς προσοίσετε αὐτά. ἐπὶ δὲ τὸ θυσιαστήριον οὐκ ἀναβήσεται εἰς ὀσμὴν εὐωδίας κυρίῳ· καὶ πᾶν δῶρον θυσιασμάτων ὑμῶν, ἁλὶ ἁλισθήσεται· οὐ διαπαύσεται ἅλας διαθήκης κυρίου ἀπὸ θυσιασμάτων ὑμῶν. καὶ ἐπὶ παντὸς δώρου ὑμῶν προσοίσετε κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν ἅλας. Τί μὲν οὖν ἡ ζύμη παραδηλοῖ, νοήσεις τοῦ Παύλου λέγοντος· ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα καθώς ἐστε ἄζυμοι. πῶς γὰρ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας κυρίῳ τῆς κακίας ἡ παλαιότης παραδεχθήσεται, νέαν καὶ ἄδολον παρ' ἡμῶν ἐπιζητοῦντι ζωήν; † ἀποφάσκει μὲν καὶ τὴν τοῦ μέλιτος προσαγωγήν· ἡδονὴν γὰρ καὶ τοῦτο σημαίνει. γλυκεῖα μὲν γὰρ εἶναι δοκεῖ ἡ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἁμαρτημάτων ἡδονή, καὶ χολῆς πικρότερον ἔχει τὸ πέλος. δεῖ δὲ ἡμᾶς εἴ τι ἀρέσκειν θεῷ πεφροντίκαμεν, οὐ τὸν ἐν αἰσχρότητι καὶ ἡδοναῖς μεταδιώκοντας βίον ὁρᾶσθαι· οὐδ' οἷς ἥκιστα χρὴ ῥαθυμοῦντας ἐφήδεσθαι, ἀλλ' ὅπερ ἂν εἴη τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν, τοῦτο περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι σπουδάζοντας. ἁλίζεσθαι δὲ ὅμως τὰς θυσίας κελεύει, λογισμοῦ καὶ φρονήσεως εἰσφέρων † σύμβολον. δεῖ γὰρ οἶμαι τῷ θείῳ φόβῳ, καθάπερ ἁλὶ καταπάττεσθαι τὴν διάνοιαν τῶν ἱερουργούντων θεῷ, ἵνα μὴ κεχυμένη καὶ διαῤῥέουσα πρὸς ὑδαρεστέρας ἐπιθυμίας, ῥαδίως ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκφέρηται, τῶν ἀμεινόνων ὑπερφρονήσασα· πῶς δὲ οὐκ ἐπαίνου παντὸς ἀξιώσομεν τὸ διὰ τοῦ Παύλου βοώμενον· ὁ λόγος ὑμῶν ἐν χάριτι ἅλατι ἠρτυμένος. ἀλλ' οἶμαι μὴ πρότερον δύνασθαι τοιοῦτον ὁρᾶσθαι τὸν λόγον, πρὶν ἂν ἡμῖν τὰ κατὰ γνώμην ἔχοι καλῶς. ἀπὸ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. ἁλιζέσθω τοίνυν τῶν εὐσεβούντων ὁ νοῦς. ἀποῤῥείτω καθάπερ τι περίττωμα τὴν ἁμαρτίαν· μὴ μαλακιζέσθω, πρὸς ἐκτόπους ῥεμβόμενος ἡδονάς· διά τοι τοῦτο καὶ Παῦλός φησιν· Ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι· περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κυρίου πάντοτε. ἑδραῖοι μὲν γὰρ γίνεσθε λέγων, παντὸς ἐπαίνου τίθησι μακρὰν τοὺς οὔπω συμπεπηγότας, καὶ ἠσφαλισμένον ἔχοντας τὸν νοῦν· οὓς καὶ αὐτὸς ἡμῶν ὁ πάντων δεσπότης καταιτιᾶται, διὰ τοῦ προφήτου λέγων ὡδί. ἠγάπησαν κινεῖν πόδας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐφείσαντο· καὶ ὁ θεὸς οὐκ εὐδόκησεν † αὐτοῖς· οἱ δὲ πόδες ἐνθάδε, μεταβατικήν τινα σημαίνουσι κίνησιν, καὶ τὴν ἐφ' ἑκάτερα τῆς διανοίας ῥοπὴν τήν· ἐπί τε τὰ φαῦλά φημι, καὶ ὅσα τὴν τοῦ θαυμάζεσθαι ψῆφον ἐφ' ἑαυτοῖς ἀπαιτεῖ, ὡς πάντως· ὡς πεπηγότες εἶεν οἱ πόδες, ἔχοντες ἤδη τὸ ἑδραῖον ἐκτικῶς, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ φαῦλον ὀκνοῦντες ὁδόν· τοιοῦτός ἐστιν ὁ μακάριος ψαλμῳδὸς, λέγων· ἔστησεν ἐπὶ πέτραν

† ἄλ. ἀποφάσκει δέ.

† ἄλ. καὶ τοῦτο.

† ἄλ. ἐν αὐτοῖς.

» σὺν πόδας μου· τὸ στερρὸν καὶ ἀμετάθετον τῆς ἕξεως διὰ τούτου μηνύων· παραινῶν δὲ ἡμῖν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, τὸ δεῖν ἐν ἔργῳ κυρίου περισσεύειν, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τῇ φύσει τὸν ἄνθρωπον, ἀμέριστον δὲ τῆς πρὸς τὸ θεῖον φιλίας δι' ἔργων ἀγαθῶν ἀναφαίνεσθαι· οὐ γὰρ σώφρονος οἶμαι διανοίας ἔργον ἐστὶ, ποτὲ μὲν τῶν θείων νόμων ἀποστατεῖν· ποτὲ δὲ πάλιν, ὥσπερ ἐξ ὕπνου διαναστὰς, ἀντέχεσθαι τῶν αὐτῶν· οἱ γὰρ τοιοῦτοι ταυτόν μοι δοκοῦσι παθεῖν τοῖς ἀποπίπτουσι τῶν ὁλκάδων, ἐν θαλάσσῃ μέσῃ καὶ κύμασιν· οἷς ἐνὸν ἀπαλλάττεσθαι τοῦ φόβου, παραιτουμένοις τὴν ῥᾳθυμίαν· ἐπειδὰν ἐν αὐτῷ γένωνται τῷ κακῷ, τότε μόλις ἐρῶσι τὸ χρήσιμον· καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν ὁλκάδα νηχόμενοι, τὴν ὅθεν ἀποπεπτώκασι ζητοῦσιν ἀσφάλειαν. καίτοι μᾶλλον ἐχρῆν οὐ τοῦ κινδύνου περιμεῖναι τὸ τέλος, ἀλλ' οὔπω παρόντα μισεῖν. οὕτω γὰρ ἂν ἐβουλεύσαντο σωφρονέστερον. εἰ δὲ παντὶ τῳ φαίνεται μωρίας ἀνάπλεως ὁ τὴν τῶν τοιούτων ἀποδεχόμενος μίμησιν, καὶ θαυμάζων τὰ δικαίως κατηγορούμενα, πῶς οὐ πᾶσαν προσήκει προθυμίαν εἰσφέροντας ἀπρὶξ τῶν θείων ἔχεσθαι νόμων. καὶ ἀδιάλειπτον ὥσπερ θῦμα τὴν ἀκηλίδωτον ἀναφέρειν πολιτείαν. ἄκουε δὲ πάλιν, τί περὶ τούτων ἡμῖν ὁ θεῖος διαγορεύει νό-
» μος. καὶ ἐλάλησε Κύριος, λέγων· ἔν-
» τειλαι Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ· οὗτος
» ὁ νόμος τῆς ὁλοκαυτώσεως. αὕτη ἡ ὁλο-
» καύτωσις ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ὅλην τὴν
» νύκτα ἕως πρωΐ, καὶ τὸ πῦρ τοῦ θυσιαστη-
» ρίου καυθήσεται ἐπ' αὐτοῦ, οὐ σβεσθήσεται. ἀλλὰ πῶς ἂν ἀγαπητοὶ μικρὸς ὑπάρχων καὶ ἀσθενὴς, διασαφήσαιμι κατὰ λόγον δυναίμην, τὰ διὰ τῆσδε τῆς ἐντολῆς σημαινόμενα; ποῖος ἡμῖν παραστήσῃ λόγος τὴν ἀκριβῆ τοῦ νοήματος δύναμιν;
» ἐπειδὴ δὲ γέγραπται. ἄνοιξον τὸ στόμα σου,
» καὶ πληρώσω αὐτό· φέρε δὴ πάλιν τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καταθαρσήσαντες χάριτι, καὶ τῆς ἐν τούτοις σαφηνείας ἐχώμεθα· ἕλκει πάντας ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν ὁ φιλάνθρωπος τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ διεγείρει πρὸς ἀρετὴν σὺν ὅσοι τὴν ἀκοὴν τοῖς θείοις αὐτοῦ νόμοις εὐπειθεστέραν ἔχειν οἴονται δεῖν. ἀλλ' οὐ πᾶσιν ἴση περὶ τοῦτο σπουδή. οὐδὲ διὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας ἕκαστος ἄγεται. οἱ μὲν γὰρ ἐκτενέστερον προσίασι τῷ θεῷ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν † εὐσεβείας ἡγούμενοι οὐδὲν προτιμότερον, ὁλόκληρον ὥσπερ ἱερεῖον καὶ ἀμέριστον θῦμα προσάγουσιν ἑαυτοὺς εἰς ὀσμὴν εὐωδίας κυρίῳ. τούτοις τὸ τῆς ὁλοκαυτώσεως ὄνομα πρεπωδέστατον· αὕτη γὰρ ὄντως ἐστὶν ἡ ὁλοκαύτωσις, ὅταν τις ὅλος ἐξ ὅλου προσφέρηται τῷ θεῷ, ἐν οὐδενὶ καιρῷ τὸ

† ἄλλως, οὐδὲν τῆς εὐσεβείας ἡγούμενοι προτιμότερον.

pedes meos, solidam penitusq; immotã habitus firmitatem hac loquendi ratione designans. Præcipit verò nobis Apostolus Paulus, vt in opere Domini abundemus, quantum quidem humanæ naturæ fas est, nosq́ue Deo inseparabili charitate iunctos bonis ac honestis actionibus declaremus. Nec enim, vt arbitror, cordati hominis fuerit, nunc quidem à diuina lege desciscere, nunc verò rursus velut è somno excitatum, eandem omni virium contentione retinere. Hi namque mihi similes esse videntur ijs, qui ex oneraria naui in profundum æquor fluctusque deciderunt, quibus cùm licuisset socordiam vitantibus nihil timere, postquam in ipso iam malo versantur, tum demum vix quod vtile est animaduertunt; rursúmque onerariam natando repetentes, amissam exquirunt securitatẽ. Et tamen satius fuerat non ipsummet periculi expectare discrimen, sed vitare aduenienṡ: ita namque sibi sapientiùs consuluissent. Quòd si quis prorsus eiusmodi homines imitetur, atque ea quæ meritò reprehenduntur admirabundus excipiat, stultissimus omnium existimatione iudicabitur; quidni deceat omnem animi alacritatem retinentes, diuinas præceptiones retinere mordicus, ac perenne veluti sacrificium Deo vitam omni labe carentem offerre? Audi verò rursus quid his de rebus nobis lex diuina præcipiat: *Et locutus est Dominus Mosi dicens, Præcipe Aaron, & filiis eius: Hæc est lex holocausti. Hoc holocaustum, in altari totam noctem vsque mane: & ignis altaris cremabitur in ipso, non extinguetur.* Sed quonam modo, dilecti, cùm paruus sim & infirmus, quæ hac præceptione significantur, explicare pro dignitate possim? quæúe nobis oratio probè atque exploratè vim sententiarum aperiat? Quoniam verò scriptum est: *Aperi os tuum, & implebo illud*, age rursum gratiæ nostri Saluatoris fidentes horum quoque interpretationem inuestigemus. Trahit omnes ad pietatem salutare hominibus Dei verbum, atque ad virtutem excitat quicunque aures diuinis ipsius legibus obsequentes afferunt. Sed non omnibus in hac re eadem ex æquo cura, nec eodem omnes studio atque alacritate aguntur. Nam alij quidem vehementiore conatu feruntur ad Deum, nec quidquam pietate erga ipsum potius ducentes, integram velut hostiam, suisque absolutã partibus seipsos Domino in odorem suauitatis offerũt. His hominibus meritissimò holocausti nomen attribuas, siquidẽ holocausti vera hæc ratio est, cùm quis se totũ penitus offert Deo, se quouis tempore ab

1. Cor. 9. 8.

Leuit. 6. 8.

Psal. 80. 11.

omni prorſus ſcelere atque improbitate ſeiungens. Sed vide quid in hac re lex quæ de holocauſto eſt, iubeat: *Hoc holocauſtum totam noctem in altari vſque mane. Et ignis altaris ardebit, non extinguetur.* Quid aliud porro hic ignis altari impoſitus omnino demonſtrat, quàm ſanctum Spiritum in nobis perpetuò habendum? Quod nobis Saluator quoque indicauit, dum ait: *Ignem veni mittere in terram.* Quicunque igitur ex holocauſti lege totum ſeſe penitus deuouet Deo, ignem in ſe ipſo perennem conſeruet, ſanctæque illius flammæ vis in eo perpetuò vigeat, tota nocte nimirum, ait Scriptura, quod de ea quam hîc traducimus vita intelligendum eſt. Neque enim decet, nunc quidem frigeſcere animum ad flagitia declinantem, mox nouas rurſum flammas concipere, ſed eundem ſemper tenorem ſeruare, & quemadmodum Paulus ait, ſpiritu aſſiduè feruere oportet. Fiet autem hoc nobis aliis exemplis adhuc apertius, ſi reconditam legis ſententiam diligentiùs inueſtigemus. Ita namque deinceps rurſum interpretẽ ſacrorum Moſem Deus alloquitur: *Et hæc erunt quæ facies ſuper altare. Agnos anniculos immaculatos duos quotidie, oblationem aſſiduitatis. Agnum vnum facies mane, & agnum ſecundum veſperi facies, & decimam partem ſimilæ oleo conſperſæ in oleo contuſæ quartæ parti hin, & libationem quartam partem hin vini agno vni.* Quippe ex his quoque nobis certò licet cognoſcere, nullum eſſe tempus prætermittendũ, quo non meritis honoribus veneremur Deum, eique bonorum operum fragrantiam veluti iuge quoddam ſacrificiũ deferamus. Cùm enim alterum prima luce, alterum veſpere agnum immolari iubeat, tempus vniuerſum videtur notare, ac ſub extremis media complecti. Vino verò, & oleo ſimilam conſpergi, nec plenam ipſi menſuram, ſed quartam heminæ partem infundi iubet, illud ænigmaticè innuens, futurum vt qui iugi veneratione Deum colunt, vel potiùs ſeipſos inſtar victimæ legiſlatori longè iucundiſſimæ offerunt, miſericordia lætitiaque perfundantur; ſed in hac quidem certè vita modicum quid muneris reportaturos (quarta nempe heminæ pars iubetur inſpergi) verùm futuro in ſeculo gratiæ bonis vberrimè cumulandos, Quo quidem tempore, vt ait Propheta, *Lætitia ſempiterna ſuper capita ipſorum, & fugit dolor, triſtitia, & gemitus.* Cùm igitur perſpicuè lex omnino vetet ne ad deteriora declinare animum, atque ad flagitia delabi ſinamus, quod nobis ſupplicij genus meritò recuſare liceat, ſi tam honeſtam præclaramque adeo diſciplinam neglexeri-

Leuit. 6. 9.

Luc. 12. 49.

Exod. 29. 38

Eſai. 35. 10.

πονηρὸν ἐργαζόμενος. ἀλλ᾽ ὅρα τί περὶ τούτου φησὶν ὁ τῆς ὁλοκαυτώσεως νόμος. „αὕτη ἡ ὁλοκαύτωσις, ὅλην τὴν νύκτα ἐπὶ „τοῦ θυσιαστηρίου ἕως πρωΐ, καὶ τὸ πῦρ τοῦ θυ-„σιαστηρίου καυθήσεται, ἐπ᾽ αὐτοῦ οὐ σβεσθήσεται. ποῖον δ᾽ ἂν εἴη τοῦ θυσιαστηρίου τὸ πῦρ, ἢ πάντως ἡ ἐν ἡμῖν τοῦ ἁγίου πνεύματος σχέσις; ὅπερ ἡμῖν καὶ ὁ σωτὴρ ἐσήμαινε, λέγων. „πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. ὁ μὲν οὖν ὁλοκαυτούμενος, καὶ ὅλος ἐξ ὅλου θεῷ προσφερόμενος, ἄσβεστον ἐφ᾽ ἑαυτῷ τηρείτω τὸ πῦρ. καὶ τῆς ἁγίας ἐκείνης φλογὸς ἀκμαζέτω διαπαντὸς ἡ δύναμις ἐν αὐτῷ. ὅλην γὰρ τὴν νύκτα φησί, ἥτις εἰς τὸν παρόντα βίον ἐκληφθήσεται. οὐ γὰρ προσήκει, ποτὲ μὲν, ἀποψύχεσθαι παρακλίνοντα πρὸς τὸ φαῦλον. ποτὲ δὲ πάλιν ἀναζωπυρεῖσθαι τὸν νοῦν, ἀλλὰ μονότροπον εἶναί τινα, καὶ ἀεὶ τῷ πνεύματι ζέοντα, καθάπερ φησὶν ὁ Παῦλος. εἴη δ᾽ ἂν ἡμῖν καὶ δι᾽ ἑτέρων ὑποδειγμάτων τοῦτο καταφανέστερον. εἰ τὴν ἀκριβῆ τοῦ νόμου περιεργαζοίμεθα βούλησιν. λέγει γὰρ πάλιν οὕτως ἐφεξῆς πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα θεός. „καὶ ταῦτά ἐστιν, ἃ ποιήσεις ἐπὶ τοῦ „θυσιαστηρίου. ἀμνοὺς ἐνιαυσίους δύο τὴν ἡ-„μέραν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐνδελεχῶς. κάρ-„πωμα ἐνδελεχισμοῦ. τὸν ἀμνὸν τὸν ἕνα ποιή-„σεις τὸ πρωΐ. καὶ τὸν ἀμνὸν τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ „δειλινόν. καὶ δέκατον σεμιδάλεως πεφυραμένης „ἐν ἐλαίῳ τῷ τετάρτῳ τοῦ ἰν οἴνου τῷ ἀμνῷ τῷ ἑνί. ἀλλ᾽ ἔστι καὶ διὰ τούτων ἡμᾶς εἰδέναι σαφῶς, ὅτι καιρὸν οὐδένα προσήκει παρατρέχειν ἐᾶν, ὅτε μὴ καθηκόντως ἐν αὐτῷ τιμᾶται θεός, τὴν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν εὐωδίαν, ὥσπερ τινὰ θυσίαν διηνεκῆ παρ᾽ ἡμῶν προσδεχόμενος. τὸ γὰρ ἀρχομένης μὲν τῆς ἡμέρας τὸν ἕνα σφάζεσθαι κελεύειν ἀμνόν. ἐπὶ τέλει δὲ ταύτης τὸν δεύτερον, τὸν πάντα σημαίνειν ἔοικε χρόνον, διὰ τῶν ἄκρων τὰ μέσα περιλαμβάνων. οἴνῳ δὲ καὶ ἐλαίῳ τὴν σεμίδαλιν ἀναφύρεσθαι βούλεται. οὐχ ὁλόκληρον αὐτῇ τὸ μέτρον ἐπιχεῖσθαι κελεύων. ἀλλὰ τὸ τέταρτον τοῦ ἰν, δι᾽ αἰνίγματος ἐκεῖνο διδάσκων, ὅτι περ † οἱ διηνεκῆ τῷ θεῷ προσάγοντες τὴν τιμὴν. μᾶλλον δὲ καθάπερ τι θῦμα τῷ νομοθέτῃ προσαγόμενοι θυμηρέστερον, ἐλεηθέντες εὐφρανθήσονται. ἐν μὲν τῷ παρόντι βίῳ μικρόν τι τοῦ δώρου κομισάμενοι μέρος. τὸ γὰρ τέταρτον τοῦ ἰν ἐπιχεῖσθαι κελεύει. ἐπὶ δὲ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, πληρεστάτης αὐτοῖς ἀποδοθησομένης τῆς χάριτος, ὅτι, καθά φησιν ὁ „Προφήτης, εὐφροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ κε-„φαλῆς αὐτῶν. καὶ † ἀπέδρα † ὀδύνη, καὶ στε-„ναγμός. διαῤῥήδην τοίνυν τοῦ νόμου † κελεύοντος, μηδαμοῦ ταῖς ἐπὶ τὸ χεῖρον παρατροπαῖς, ἀποκλίνεσθαι συγχωρεῖν εἰς ἁμαρτίαν τὸν νοῦν, πῶς οὐ πάσης ἐσμὲν τιμωρίας ὑπεύθυνοι, τὸν οὕτω καλῶς δεδεγμένων ὀλιγωροῦντες-

† ἄλ. οἱ.

† ἄλ. ἀπέδρω.

† Puto ὀδύνη καὶ λύπη, καὶ στεν.

† ἄλ. λέγοντος.

ῥήσαντες; εἰ δέ σοι τῆς ἀνθρώπου φύσεως περισκεπτομένῳ τὴν ἀσθένειαν, δυσχερὴς εἶναί πως καταφαίνεται τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς ὁ τόνος. μὴ γὰρ δύνασθαι διαπαντὸς, ἴσως ἐρεῖς ἄκμονος δίκην σκληρῶς, καὶ ἀμεταλήκτως διακεῖσθαι περὶ τοὺς πόνους. καὶ τῆς οὕτως ἀκριβοῦς πολιτείας δυσέφικτον εἶναι λέγοις τὸ τέλος, λύσει σοι τὴν ἀφορμὴν ὁ νόμος ὑποβεβηκότα βίου τρόπον ἀναδεικνύς. τοῦ μὲν εἰρημένου καταδέστερον. πολὺ δὲ τῶν ἄλλων ἀναβεβηκότα, καὶ ἐξαλλόμενον. ποῖον δὲ τοῦτόν φημι, πάλιν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς παραλαβὼν, τὴν εἰκόνα σαφῆ σοι ποιῆσαι πειράσομαι. ὅτε γὰρ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ἐν πυρί τε καὶ γνόφῳ, καὶ θυέλλῃ θεὸς ἐπιφαίνετο, καὶ τὸν περὶ τῶν πρακτέων ὥριζε † νόμους, ἀναγκαῖον εἶναι νομίσας ὁ πάνσοφος Μωσῆς, καὶ διὰ πράγματος ἐναργοῦς ἐπιδεῖξαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τῆς ἀρεσκούσης τῷ νομοθέτῃ πολιτείας τὸν τύπον, ὅσον πρὸς τὴν ἐκείνων ἕξιν καὶ διάνοιαν, οὔπω δυναμένων παραδέχεσθαι τὰ τελεώτερα, τοιοῦτόν τι διαπράττεται. ὀρθρίσας γάρ, φησι, τὸ πρωΐ, ᾠκοδόμησε θυσιαστήριον ὑπὸ τὸ ὄρος, καὶ δώδεκα λίθους εἰς τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ· καὶ ἐξαπέστειλε τοὺς νεανίσκους τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, καὶ ἀνήνεγκαν ὁλοκαυτώματα καὶ ἔθυσαν θυσίαν σωτηρίου τῷ θεῷ μοσχάρια· λαβὼν δὲ Μωυσῆς τὸ ἥμισυ τοῦ αἵματος, ἐνέχεεν εἰς τοὺς κρατῆρας. τὸ δὲ ἥμισυ τοῦ αἵματος προσέχεε πρὸς τὸ θυσιαστήριον. ἀλλ' εἴδωμεν πάλιν ἕκαστα τῶν γεγραμμένων διαπτύσσοντες ἀκριβῶς. οἷος ἡμῖν ὠφελείας ἐκ τούτου ἀναφαίνεται τρόπος. ὀρθρίζει μὲν οὖν ὁ Μωσῆς, καὶ ἀνίστησι τὸ θυσιαστήριον. διὰ τούτου διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι προσήκει πρότερον ὥσπερ ἐξ ὕπνου διεγερθῆναι, καὶ πρὸς νῆψιν ἀναστῆναι τὸν ἄνθρωπον. τὴν μὲν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀχλὺν, ὥσπερ τινα νύκτα σκοτεινὴν παρελάσαντα· τρέχοντα δὲ ἤδη πρὸς τὸ τῆς γνώσεως φῶς ἵν' οὕτως πρὸς τὸ δύνασθαι λοιπὸν ἱερουργεῖν τῷ θεῷ. καλὸν † αὐτῷ θυσιαστήριον τὴν οἰκείαν ἀναστήσῃ διάνοιαν. τοῦτο γὰρ οἶμαι καὶ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν εἰπεῖν· ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρός σε ὁ θεὸς, διότι φῶς τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς. τὸ μὲν οὖν ὀρθρίσαι Μωσέα τοιοῦτόν τι σημαίνει· ἀλλ' ἵνα τῆς τοῦ νοήματος ἀκολουθίας † δεχώμεθα, ἐπ' αὐτὴν ἤδη βαδιούμεθα τοῦ ζητουμένου τὴν τάξιν. ἵστησι τὸ θυσιαστήριον οὐκ ἐπὶ τὸ ὄρος, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄρος. ὅπερ δεικνύει τὴν ἔτι ταπεινὴν τῆς τελειότητος ἀπολειπομένων διάνοιαν, οὔπω δυναμένων ὥσπερ εἰς ὄρος ἀναβαίνειν εἰς τὴν ἀκρότητα τῶν τελείων παραγγελμάτων. ἀλλ' ἐγγὺς μὲν εἶναι τούτων. ὑποβεβηκέναι δὲ ὅμως. οὐκ ἐπὶ τὸ ὄρος, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄρος προσιόντας θεῷ. εἶτα περὶ τὸ θυσιαστήριον δώδεκα λίθους κεῖσθαι δεῖν ὑπελάμβανεν, εἰς τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ· ἵνα καὶ διὰ τούτου μάθωμεν ὅτι περ ἀεὶ τῷ θεῷ προσεδρεύειν ὀφείλομεν.

† ἄλλ. νόμος.

† ἄλλ. αὐτόν.

† ἄλλ. ἐχώμεθα.

mus? Quòd si tibi naturæ humanæ imbecillitatem cogitanti, difficilis esse aliquo modo eiusmodi perpetua vitæ contentio videtur, (dices enim fortasse minimè posse te incudis instar, duris ac non intermissis laboribus perpetuò sufficere) tum vsqueadeo perfectæ viuendi rationis fastigium inaccessum esse contendas, excusationem hanc refellit ipsamet lex remissiorem vitæ modum indicans; imperfectiorem quidem eo quem memorauimus, cæterùm qui inter alios longè superet & excellat. Qualis porro ille sit, age rursum adducta ex diuinis litteris similitudine exploratè vt intelligas operam dabo. Nam quo tempore filiis Israël in igne & caligine, ac procella apparuit Deus, atque illis rerum agendarum modum lege lata descripsit; cùm necessarium putaret sapientissimus Moses, etiam per aliquā rei gestæ euidentiam vitæ formam legislatori placitam indicare, pro illorum habitu & captu, nondum perfectioribus admittendis idoneo, tale quidpiam exequitur: *Surgens*, inquit, *Moses mane, ædificauit altare sub monte, & duodecim lapides, in duodecim tribus Israël; & misit iuuenes filiorum Israël, & obtulerunt holocausta, & sacrificauerunt victimam salutarem Deo vitulos. Accipiens autem Moses dimidium sanguinis, effudit in craterem, dimidium autem super altari.* Sed videamus iterum eorum quę scripta sunt singula diligenter explicātes, quidnam hinc nos vtilitatis capere possimus. Manè igitur consurgit Moses, altareq; excitat; nos proinde docens primū tanquā è somno exurgere, atq; ad vigilantiam excitari hominē oportere; tum peccati caligine instar obscuræ noctis depulsa, festinare illico ad cognitionis lucē, vt hoc pacto egregium altare, in quo Deo deinceps sacrificet, suā ipsemet excitet mentem. Idem namque hoc arbitror Isaiam quoque Prophetam dicere: *De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua super terram.* Matutina ergo hæc Mosis cōsurrectio, tale quidpiā indicat. Verùm vt seriem totius sentētiæ teneamus, ad reliqua iam inuestiganda ordine progrediamur. Constituit altare, non supra mōtem, sed sub monte: quo designat eorū qui à perfecto absunt humilē adhuc sensum, qui ad perfectorum mandatorum sublimitatem, tanquam ad montem ascendere haud queant; cæterùm cùm absint propiùs, depressi tamen ferantur, non supra montem, sed sub monte Deo appropinquātes. Tum in altaris ambitu duodecim statui lapides iussit, pro numero duodecim tribuū Israël: vt hinc quoq; intelligamus, debere nos Deo semper affixos esse.

Exod. 24. b.

Isai. 26. b.

nullatenus ad peccati turpitudinem delabentes. Quod nobis apertiùs indicans Psaltes dicebat: *Et circumdabo altare tuum Domine.* Addit porro deinceps: *Misit*, inquit, *adolescentes filiorum Israel, & attulerunt holocausta, sacrificauerúntque sacrificium salutare Deo, vitulos.* Non igitur segnis aut imbecillæ mentis, sed robusti ac generosi pectoris esse dicemus, sacrificare Deo. Hanc enim ob causam missos adolescentes ait. Vitulos illi nihilominus, sacrificium salutare offerunt. Ex quo illud licet animaduertas, tanquam ex forma & exemplari, quod in moribus est discriminis coniectans, laudabilem hanc esse offerentium voluntatem, imbecilliorem tamen, & quæ à summo perfectoque deficiat. Nec enim iuuencus offertur, sed vitulus, qui nec mole nec viribus plenam iuuenci mensuram æquet. Accipiens autem sanguinem, eius dimidium fudit in craterem, alterum autem dimidium in altare. Inspicere hic postremò licet, tanquam in ænigmate, partitam eius qui diuino cultui addictus est, vitam. Gerit hic nempe sanguis animæ typum, cuius vitam nobiscum ex æquo partitur Deus, vt non nobis tantùm viuamus, sed & destinatam altari partem seruemus. Talis quædam est media hæc & moderata viuendi ratio, quæ neque austeritate nimia sit acerba, neque blandimentis delinita voluptatum licentiam nanciscatur peccandi; sed dissolutiore quidem præstãtior sit ob religionem & metum, neque rursum vigore quodam & strenuitate destituta conferri cum perfectioribus queat. Permixto autem quodammodo ex vtrisque habitu, earúnque in vnum coalescente natura, honestum quoddam & placidum vitæ genus emergit. Nempe propter mutuam vtriusque inter se habitudinem, quod in singulis molestum est tollitur: ac seuerioris quidem disciplinæ contentio in securitatis æquabilitatem delata fit lenior; quod verò securitatis exuberat, animi vi & acrimonia, quasi falce amputatum, rectam, nec vlli obnoxiam reprehensioni viuendi formam constituit. Præclarum igitur est, ô dilecti, æmulari meliora, & quo quidque ad virtutem vtilius fuerit, eo plus in eo delectationis reponere. Verùm vt Paulus ait: *Vnusquisque vestrûm proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic.* Pro ea namque qua præditus est bonitate nostrum omnium procreator, imbecillioribus quoque salutis occasiones largitur, maiorem quidem illi laudem impartiens, qui in perfectioribus excellere studuerit, sed eum quoque tamen, cui non tantum

Psal. 25. 6.
Exod. 24. 6.
1. Cor. 7. 7.

οὐδαμοῦ πρὸς τὴν αἰσχρὰν ἁμαρτίαν ἐκπίπτοντας. ὅπερ ἡμῖν σαφέστερον διαγγέλλων ὁ ψαλμῳδὸς, ἔλεγε· „καὶ κυκλώσω τὸ „θυσιαστήριόν σου κύριε. μετὰ δὲ τοῦτο πάλιν· „ἐξαπέστειλε, φησὶ, τοὺς νεανίσκους τῶν υἱῶν „Ἰσραὴλ, καὶ ἀνήνεγκαν ὁλοκαυτώματα, „καὶ ἔθυσαν σωτηρίου θυσίαν τῷ θεῷ μοσχάρια· ὀκνηροτέρας μὲν οὖν, ἢ καὶ ἄλλως ἀσθενοῦς διανοίας οὐκ ἔργον εἶναί φησομεν τὸ δύνασθαι θυσίας ἀναφέρειν θεῷ, ἀλλὰ νεανικοῦ καὶ γενναίου φρονήματος. διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν νεανίσκους εἶναι τοὺς ἀπεσταλμένους φησὶ, ἀναφέρουσι δὲ ὅμως θυσίαν σωτηρίου μοσχάρια. ἀλλ' ἔστι καὶ διὰ τούτου πάλιν ἰδεῖν, ὥσπερ ἐκ τύπου καὶ σχήματος εἰς τρόπων διαφορὰς μετασκευαζομένου τοῦ πράγματος. ἐπαινετὴν μὲν τῶν προσαγόντων τὴν προαίρεσιν· ἀσθενεστέραν δὲ ὅμως καὶ τοῦ μείζονος, καὶ τελειοτέρου καταδεεστέραν· οὐ γὰρ μόσχος, ἀλλὰ μοσχάριόν ἐστι τὸ † προσαγόμενον, καὶ μεγέθει καὶ ἰσχύϊ τοῦ πλείου μόσχου † λειπόμενον· λαβὼν δὲ τὸ αἷμα, τὸ μὲν ἥμισυ προσέχεεν εἰς κρατῆρα· τὸ δὲ ἥμισυ, εἰς τὸ θυσιαστήριον. ὁρᾶν δὲ λοιπὸν ἐνθάδε μεριζομένην δι' αἰνίγματος τὴν ζωὴν τοῦ λατρεύοντος, εἰς ψυχῆς μὲν γὰρ τύπον τὸ αἷμα λαμβάνεται, ἧς τὴν ζωὴν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ διαιρεῖται μεθ' ἡμῶν ὁ θεός· ἵνα μὴ μόνον ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ θυσιαστηρίου μερίδα φυλάττωμεν. τοιοῦτός τις ἐστὶν ὁ μέσος οὗτος καὶ ἐπιεικέστερος βίος, οὔτε τοῦ λίαν αὐστηροῦ δριμεῖαν ἔχων τὴν μέθεξιν. οὔτε τῷ πολὺ † κεκλεῖσθαι πρὸς ἄδειαν, ἐκπίπτων εἰς ἁμαρτίας· † ἀλλὰ τῷ μὲν ὑδαρεστέρῳ ἄνω βεβηκὼς δι' εὐλάβειαν, συγκρίνεσθαι δὲ τοῖς τελειοτέροις οὐκ ἔχων διὰ τὸ τῆς προθυμίας ἐνδεές· κρεμαμένης δὲ ὥσπερ ἐξ ἀμφοῖν τῆς ἕξεως, καὶ τοῦ ἐν τοῖς εἰρημένοις πιέστητος † συνούσης εἰς ἕν, σεμνός τις καὶ προσηνὴς ἀναδείκνυται τρόπος· ἐν τῇ πρὸς ἄλληλα σχέσει, τὸ ἐν ἑκάστῳ λυποῦν † ἀφανίζεται· καὶ τὸ μὲν ἀκριβείας ὁ τόνος ἐν τῷ τῆς ἀδείας † λείῳ περικλυθήσεται· τὸ δὲ τῆς ἀδείας περιττὸν, οἷά τινι δρεπάνῃ ταῖς ἀπὸ τοῦ νοῦ δεινότησι περιτεμνόμενον, ὀρθὴν καὶ ἀκατηγόρητον ἀποδείξει τὴν ἀγωγήν. καλὸν μὲν οὖν ἀγαπητοὶ ζηλοῦν τὰ βελτίονα· καὶ ὅπερ ἂν ἔχοι τὸ πλέον εἰς ἀρετὴν, τούτῳ μᾶλλον † φείδεσθαι· ἀλλ' ὥσπερ ὁ Παῦλός φησιν· „ἕκαστος ἡμῶν ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ θεοῦ· ὁ μὲν, οὕτως· „ὁ δὲ, οὕτως· „ἀγαθὸς γὰρ ὑπάρχων ὁ πάντων ἡμῶν δημιουργὸς. καὶ τοῖς ἀσθενεστέροις τοῦ σώζεσθαι δίδωσιν ἀφορμάς· ἐπαίνου μὲν μείζονος ἀξιῶν τὸν ἐν τοῖς τελειοτέροις διαπρέπειν σπουδάζοντα· φιλανθρωπίας δὲ ὅμως οὐκ ἀμοιρεῖν ἐπιτρέψας, καὶ τῷ τοσοῦτον οὐ

μέτεστιν

† προσαγόμενον, καὶ ἴσως, προσαγόμενον ἄγονον.
† ἄλλ. λειπομένων.
† ἄλλ. κεκλῖσθαι. ἢ κεκλίσθαι.
† ἄλλ. τῷ μὲν ὑδαρεστέρου ἀναβάς.
† ἄλλ. συνιούσης καὶ προσηνὸς
† ἐμφανίζεται.
† ἄλλ. λέγω.
† ἐφείδεσθαι.

μέτεστιν ἀρετῆς· ὥσπερ γὰρ οὐχ ὅμοια πρόσωπα προσώποις, καθά φησιν ὁ Σολομών, οὕτως οὐδὲ αἱ διάνοιαι τῶν ἀνθρώπων. μία μὲν γὰρ ἡ τοῦ σώματος φύσις, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀπηρτισμένη μορίων· τὸ δὲ τῶν ἐν ἑκάστῳ χαρακτήρων διάφορον, τὴν † ἀλλαγὴν ἐργάζεται. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας εὑρήσομεν· διὰ μὲν τῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν ἴσην ἐν ἅπασι συγκειμένην· ταῖς δὲ τῶν ἕξεων ποιότησι μεριζομένην εἰς ἀνομοιότητα. τοιοῦτόν τινα νῦν καὶ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς ἀποτίκτεσθαι νομίζω. Ἐξῆλθε γάρ, φησιν, ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ σπείρειν αὐτόν, ἃ μὲν, εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ τὰ πετρώδη. ἃ δὲ, εἰς τὰς ἀκάνθας· ἃ δὲ, εἰς τὴν γῆν πέπτωκε τὴν καλήν, καὶ ἐποίησε καρπόν. ὁ μὲν † ἑξήκοντα· ὁ δὲ, τριάκοντα. ὁρᾷς πῶς τὴν μὲν γῆν ἔφησε πᾶσαν εἶναι καλήν, περὶ δὲ τὴν τῶν καρπῶν διαφορὰν τὸ ἀνώμαλον φαίνεται; ὁ μὲν οὖν ἑκατὸν ἀριθμός, τοὺς ἐν ἀρετῇ τελείους παραδηλοῖ, καὶ τοὺς εἰς ἀκροτάτην ἀναβεβηκότας εὐσέβειαν. ὁ δὲ ἑξήκοντα, τοὺς ὀλίγον μέν τι τῶν εἰρημένων ὑποβεβηκότας, εἴσω δέ πως καὶ αὐτοὺς ἀρετῆς ὑπάρχοντας οὐ μικρᾶς. ὁ δὲ, τριάκοντα τοὺς ἔτι μὲν καταδεεστέρους, οὐ μὴν ἔξω τῆς καλλίστης ὑπάρχοντας γῆς, οὐδὲ τοῦ διδόναι καρπὸν ἐστερημένους, κἂν τοῦ τελείου, καὶ τοῦ μικρὸν † ὑποβεβηκότος ἀπολιμπάνωνται, ὥσπερ δὲ ἐν τρίτῃ τάξει τῶν ἐν ἀρετῇ κείμενοι· πολλαὶ γὰρ μοναὶ παρὰ τῷ πατρί, καθά φησιν ὁ Σωτήρ, τὸ ἑκάστῳ χρεωστούμενον τῆς τιμῆς μέτρον ὁρίζουσαι. οὕτω καὶ ἡ τῶν ταλάντων διανομὴ τοῖς οἰκέταις ἐγένετο. ᾧ μὲν γάρ, φησιν, ἔδωκε πέντε· ᾧ δὲ, δύο· ᾧ δὲ, ἕν. καί τοι τῆς φύσεως ἐν ἴσῳ πᾶσι κειμένης, καὶ ὅσον εἰς τὸν οἰκεῖον λόγον ἐπιτηδείως ἐχούσης, καὶ πρὸς τὸ τέλειον οὐδεμίαν ἔδει διαφορὰν ἐν τούτοις ὁρίζεσθαι· ἀλλὰ πᾶσιν ἐξ ἴσου τὰ πέντε τάλαντα διανέμεσθαι· νυνὶ δὲ τῆς δόσεως τὸ ἀνώμαλον ἀνομοιότητά τινα τῶν ἕξεων εἰσφέρει, οὐκ ἐν ἴσῳ μέτρῳ παραδεχομένων τὴν εὐσέβειαν. ἀλλ᾽ ὅγε τὰ πέντε τάλαντα λαβών, ἤκουσε μέν, Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω, εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. ὁ δὲ τὴν δυοῖν ταλάντοιν τὴν ἐπικαρπίαν εἰσποιησάμενος, τῶν ἴσων ἐπαίνων μεταλαγχάνει, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς τετίμηται ψήφου· ἀλλ᾽ οὐκ ἄδικος ἐν τούτοις ὁρᾶται θεός, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγαθὸς καὶ φιλότιμος. οὐ γὰρ ἐλαττώσει τοῖς ἀμείνοσι τὰς τιμὰς ἡ περὶ τὸν ὑποβεβηκότα χρηστότης. οὐδέ τι τῶν ἐκείνοις χρεωστουμένων ὑπεξελθὼν προστίθησι τοῖς ἐλάττοσιν.

† ἄλλ. ἐξαλλαγήν.

† ἑκατόν. ὁ δέ.

† ὑπερβεβηκότος.

inest virtutis, expertem esse benignitatis haud sinit. Nam quemadmodum similis non est faciei facies, vt ait Salomon, ita neque humanæ mentis. Vna siquidem cùm sit natura corporis, atque ex iisdem perfecta membris, peculiaris tamen in vnoquoque figuræ diuersitas discrimen constituit. Idem in animis quoque fieri videas, vt cùm ob easdem agendi facultates in omnibus sint æquales, habituum proprietatibus diuersos inter se ac dissimiles animaduertas. Sententiam huiusmodi quampiam ex euangelica quoque parabola effici arbitror: *Exijt*, inquit, *qui seminat, seminare semen suum, & dum seminaret, quædam quidem in vias atque petrosa, quædam in spinas, alia autem in terram bonam ceciderunt: feceruntque fructum, hoc quidem centesimum, illud verò sexagesimum, aliud denique tricesimum.* Vides quomodo terram quidem vniuersam bonam esse asserit, verùm ex fructuum diuersitate discrimen apparet. Nam centesimus quidem numerus, eos qui in virtute perfecti sunt, quique ad summum pietatis fastigium peruenerunt, designat. Sexagesimus verò eos qui modico quidem post hos substitere interuallo, cæterùm & ipsi progressionibus in virtute non exiguis profecere. Trigesimus demum, inferiores adhuc, non tamē extra optimam positos terram, nec qui omnino destituantur fructibus; quamuis & à perfecto, & ab eo qui perfecto proximus est, relinquantur, sintque proinde veluti in tertio ordine eorum qui virtuti militant, constituti. *Multæ* enim, *mansiones apud Patrem*, quemadmodum Saluator ait, quæ meritum honoris modum vnicuique definiunt. Hoc idem illa quoque inter seruos talentorum partitio indicat. *Nam vni quidem*, inquit, *quinque dedit, alij duo, alij verò vnum*. Et quidem posita in omnibus eiusdem æqualitate naturæ, quæque, quod ad ipsius rationem attinet, suis partibus perfecta est, nullum in his discrimen ad perfectum constitui, sed quinque talenta singulis ex æquo distribui oportuerat. Nunc verò concessi muneris inæqualitas, habituum qui non eandem pietatis mensuram admittant, dissimilitudinem quandam significat. At qui talenta quinque acceperat, audiuit ille quidem: *Euge serue bone, & fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui.* Verùm & qui duo talenta lucratus fuerat, iisdem laudibus ornatus, eodemque suffragio cohonestatus est. Nec se tamen hîc iniustum Deus, sed benignum potiùs liberalemque demonstrat. Neque enim sua præmia melioribus minuet, quæ in inferiorem liberalitas confertur, nec eorum quidpiam quæ illis debentur subducens, tenuioribus attribuit.

Eccles.34.5.

Matt.13.4.

Ioan.11.2.

Matt.25.15.

verùm

verùm hic quidem quod debetur pro ratione suscepti ab ipso laboris gaudens accipiet; quod verò mercedis deest, gratia compensat. Quòd si quis animo haud ingenuo prosperis aliorum successibus inuideat, Dei à se benignitatē accusari non animaduertit. At enim non est, dicet aliquis, vllo modo ęquali cum melioribus loco habendus, qui virtute illis inferior est, si quidem iustè de vtroque iudicetur, ac vniuscuiusque actionibus, sua proportione, tanquam ponderibus, gratiæ modus respondeat. Sed audiat is Christum Saluatorem nostrum dicentem: *Amice, non facio tibi iniuriam. Tolle quod tuum est, & vade. Volo autem huic vltimo dare sicut & tibi.* Erigat igitur vniuscuiusque mentem Paulus ad omne opus bonum, languentemque animi cunctationē discutiat clamans, *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.* Nam etsi humano more in somnū delapsus, qui te peccatis, veluti hausto mero largè ingurgitaueris, & cogitationum obscura nocte velut ebrietate correptus es, tempus tamen iam adest quo expergiscare ad salutē, atque oculum ad iustitię solem intendas. Excipiet te quippe qui benignus est Dominus, miserabitur licet fugitiuum, nō auersabitur lugentem, emaculatū reddet si errasse pœniteat, teque in pietatis possessione denuo collocabit. Qua de re rursum nobis ab exemplis oratio ducetur. Verbosior siquidem in hanc sententiam disputatio, haud mediocrem vtilitatem affert. Quo igitur tempore Deus ex Ægyptiaca seruitute vindicare Israeliticum genus decreuerat, tunc vatem sacrū Mosen, qui benignam Domini voluntatem indicaret, ad eos properè destinauit. Cæterùm cùm orationi fidem miraculorū exhibitione conciliari oporteret, his illum affatus est verbis: *Quid est in manu tua? ille verò respondit, virga. Et dixit, Proijce ipsam in terram. Et conuersa est in serpentem, & fugit Moses à facie ipsius. Et dixit Dominus ad Mosem: Extende manum tuam, & sume caudam, & facta est virga in manu ipsius.* Verùm, vt arbitror, per hæc beatus Moses edocebatur futurum, vt qui Ægypti erroribus abducti sunt, longeque ac multum in peccata digressi, per eam quæ numini debetur venerationem ad pietatem denuo traducantur. Ille siquidem, instar virgæ cuiusdam è tellure pullulauit, sed vbi ad corporeas affectiones declinans, è manu quodammodo legum conditoris exciderit, tunc morum facilitate, & mansuetudine abiecta, serpens venenatus existit, ad peccatum acerbus, vehemens ad iracundiam. Rursum verò ab auctore legum assumptus, iterum pulcher erit,

Matt. 10. 13.

Ephes. 5. 14.

Exod. 4. 2.

ἀλλ' ὁ μὲν τοῦ οἰκείου πόνου τὸ χρέως ἀναλογοῦν ἀπολήψεται χαίρων. τοῦ δὲ μισθοῦ τὸ λειπόμενον ἡ χάρις ἀναπληροῖ. εἰ δέ τις ἔχοι τὴν γνώμην τοῦ διαφθονεῖσθαι ταῖς ἑτέρων εὐπραγίαις οὐκ ἐλευθέραν, τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας κατηγορῶν, οὐκ αἰσθάνεται. οὐ γὰρ δή, πού φησι, τοῖς ἀμείνοσιν ἐν ἴσῳ μέτρῳ τετάξεται τῆς ἐκείνων ἀρετῆς ὁ λειπόμενος, εἰ δίκαιον ἐπ' αὐτοῖς ἐνεχθείη τὸ κρίμα, καὶ τῶν ἑκάστῳ βεβιωμένων, ἰσοῤῥόπως, ὥσπερ ὁλκαῖς τὸ τῆς χάριτος μέτρον ἀντισταθμίζεται. ἀλλ' ἀκουέτω λέγοντος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ· ἑταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησαί σοι; ἆρον τὸ σὸν, καὶ ὕπαγε. θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὥσπερ καί σοι. ἐγειρέτω τοίνυν τὴν ἑκάστου προαίρεσιν ὁ Παῦλος εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν, καὶ τὸν ἀδρανῆ τῆς διανοίας ὄκνον ἀποπεμπέτω βοῶν. Ἔγειρε ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός. εἰ γὰρ καὶ κατεκοιμήθης ὡς ἄνθρωπος, καθάπερ ἄκρατόν τινα τὴν ἁμαρτίαν ἐμφορησάμενος, καὶ πρὸς μέθην ἐνεχθεὶς σκοτεινῶν ἐνθυμημάτων, ἀλλ' ἤδη σοι καιρὸς ἀνανῆψαι πρὸς σωτηρίαν· καὶ πρὸς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἀνατεῖναι τὸν ὀφθαλμόν. ὑποδέξεταί σε φιλάνθρωπος ὢν ὁ δεσπότης· ἐλεήσει καὶ δραπετεύσαντα, οὐκ ἀποστρέψεται δακρύοντα, καθαρὸν ἀποδείξει μεταγινώσκοντα, καὶ μεταστήσει πάλιν εἰς εὐσέβειαν. ἔσται δὲ ἡμῖν καὶ νῦν ἐξ ὑποδειγμάτων ὁ περὶ τούτου λόγος. τὸ γὰρ ἐν τοῖς τοιούτοις νοήμασιν ἀδολεσχεῖν, πολύ τι τὸ χρήσιμον ἀπεργάζεται. ὅτε τοίνυν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας ἀπαλλάξαι τὸ γένος τὸ ἐξ Ἰσραὴλ ὁ θεὸς ἐβούλετο, τότε τὸν ἱεροφάντην Μωσέα τρέχειν ἐκέλευσε πρὸς αὐτοὺς, τὴν φιλάνθρωπον τοῦ δεσπότου διερμηνεύσοντα βούλησιν. ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν τῶν ἀκροωμένων εὐπείθειαν ἐχρῆν ἀκολουθῆσαι καὶ τὴν διὰ τῶν σημείων ἐπίδειξιν, λέγει πρὸς αὐτόν. τί τὸ ἐν τῇ χειρί σου; ὁ δὲ εἶπε, ῥάβδος· καὶ εἶπε, ῥίψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἐγένετο ὄφις· καὶ ἔφυγε Μωυσῆς ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. καὶ εἶπε κύριος πρὸς Μωυσῆν, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς κέρκου, καὶ ἐγένετο ῥάβδος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. ἀλλ' ὡς οἶμαι, διὰ τούτων ὁ μακάριος Μωσῆς ἐπαιδεύετο, ὅτιπερ οἱ τὴν Αἰγυπτίων νοσήσαντες πλάνην, οἱ πολὺ πρὸς ἁμαρτίαν ἐκβεβηκότες, διὰ τῆς περὶ τὸ θεῖον τιμῆς, εἰς εὐσέβειαν μεταποιηθήσονται. ἐβλάστησε μὲν γὰρ οἷά τις ῥάβδος ἀπὸ γῆς· ἀλλ' ὅτε πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς ἀποκλίνας πάθη τρόπον τινὰ τῆς τοῦ νομοθέτου χειρὸς ἀποπίπτει, τότε τὸν πρᾶον καὶ ἥμερον τρόπον ἀποβαλὼν, † ὄφις ἰοβόλος εὑρίσκεται, πικρὸς εἰς ἁμαρτίαν, δεινὸς εἰς ὀργήν. ἐπαναλαβόντος δὲ αὐτὸ τοῦ νομοθέτου πάλιν, ἔσται καλὸς εἰς τὸ

† ὄφις.

εἰς τὸ ἀρχέτυπον τῆς ἀρίστης ἕξεως σχῆμα μεταμορφούμενος. τὸ γὰρ τοῦ νομοθέτου πρόσωπον Μωυσῆ περιθήσομεν. ὅτι τοίνυν τὸν ἐκ ῥαθυμίας ἐφ᾽ ἃ μὴ προσῆκεν ὀλισθήσαντα διανίστησι πάλιν καὶ μεταβάλλει θεός, εἴη μὲν ἂν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὥς γε πιστεύω, παντί που καταφανές· οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τῶν προφητῶν ἐπιμαρτυρήσουσιν αἱ φωναί· ἄνω καὶ κάτω τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐπιστρέφειν πρὸς θεὸν συμβουλεύουσαι· οὐδένα γὰρ ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης παραλέλοιπε καιρόν, † ἐν ᾗ μὴ πάντας ἐκάλει πρὸς σωτηρίαν. ἔστι γοῦν ἀκοῦσαι καταπληττομένου τὸ σκληρὸν καὶ δυσήνιον, καὶ τὴν ἀμετάθετον τῶν ἁμαρτανόντων ἕξιν αἰτιωμένου· ποτὲ μὲν γὰρ ἔλεγε· „μὴ ἐμὲ οὐ φοβηθήσεσθε, λέγει „κύριος; ἢ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου οὐκ εὐ„λαβηθήσεσθε; τὸν τάξαντα ὅριον τῇ θα„λάσσῃ, πρόσταγμα αἰώνιον, καὶ οὐχ ὑ„περβήσεται αὐτό; τῷ δὲ λαῷ τούτῳ ἐγενήθη „καρδία ἀνήκοος, καὶ ἀπειθής. ἐξέκλιναν „καὶ ἀπήλθοσαν, καὶ οὐκ εἶπαν τῇ καρ„δίᾳ αὐτῶν, φοβηθῶμεν δὴ κύριον τὸν θεὸν „ἡμῶν. ποτὲ δὲ δριμύτερον ἐπισκήπτων τοῖς ἀναιδέστερον δραπετεύουσιν· ἔλεγεν· „εἰ ἀλ„λάξεται αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ; καὶ πάρ„δαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς; καὶ ὑμεῖς δυνή„σεσθε εὖ ποιεῖν, μεμαθηκότες τὰ κακά. ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ † ἐκράτη τοῦ γένους ὁ πάσης ἁμαρτίας πατήρ, ὡς ὀλίγους εἶναι παντελῶς τοὺς τιμῶντας θεόν, καὶ τοῦ νομοθέτου μεμνῆσθαι δεῖν ἐγνωκότας. ἀλλ᾽ οὐκ ἀγῶνος ἡμῖν δεήσει τινὸς περὶ τὴν τούτων ἀπόδειξιν, διαρρήδην βοῶντος τοῦ ψαλμῳδοῦ· „πάντες ἐξέκλι„ναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρη„στότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός. οὕτω γὰρ κατὰ πάντων τυραννούσης τῆς ἁμαρτίας, καὶ καθάπερ τινὸς ὁμίχλης ἐπὶ πᾶσαν κεχυμένης τὴν γῆν, τὸν τοῦ θεοῦ λόγον εἰς ἡμᾶς ἀφικέσθαι παρεκάλουν οἱ ἅγιοι, ταῖς ἁπάντων διανοίαις τὸ σωτήριον φῶς ἐπιλάμψοντα· καὶ γοῦν ἀναβοῶσι λέγοντες· „ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου, καὶ τὴν „ἀλήθειάν σου. ἐξαπεστάλη τοιγαροῦν πρὸς ἡμᾶς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· τουτέστιν, ὁ τοῦ θεοῦ θεὸς λόγος, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἀναλαβών· τίκτεται μὲν διὰ τῆς ἁγίας παρθένου· διασώζει δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ἀρχαιότητα τῆς ἀφθαρσίας τὴν φύσιν ἀναγαγών, καθάπερ ὁ Παῦλός „φησι. ξένην ἡμῖν ἐγκαινίσας ὁδόν, συνῆψεν „τοῖς ἐπουρανίοις τὰ ἐπίγεια, τὸ μεσότοιχον „τοῦ φραγμοῦ λύσας, καὶ τὴν ἔχθραν τῶν ἐντολῶν „ἐν δόγμασι καταργήσας. ὡς ἐπὶ τούτῳ καταπληττομένους καὶ τοὺς μακαρίους ἀγγέλους „εἰπεῖν· δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρή„νη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. εὐδοκοῦντος γὰρ εἰς ἡμᾶς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ τὸν

† ἄλ. ἐπ.

† ἄλ. ἐκράτει.

eius forma & figura ad optimi habitus archetypũ cõmutata. Mosi siquidẽ legum auctoris personam accõmodabimus. Ceterùm quicunque ob segnitiem ad ea quæ minimè decet delapsus est, excitari & immutari rursum à Deo, vnicuiq; , ex iis quæ diximus, vt puto, perspicuũ fuerit. Neque verò minùs prophetarum quoque voces id testabuntur, quæ passim vt ad Deum conuertantur, peccantes admonent. Nullum etenim tempus, pro ea qua homines prosequitur beneuolentia Dominus noster prætermisit, quo non omnes ad salutem vocaret. Audire licet igitur increpantẽ duritiem intractabilitatemque peccantium, obfirmatamque [in malo] consuetudinem accusantem. Dicebat enim aliquando: *Non me ergo timebitis, ait Dominus? aut à facie mea non cauebitis? qui posui terminum mari, mandatum æternum, & non superabit illum? Populo verò huic factum est cor inobediens, & exasperans. Declinauerunt, & abierunt, & non dixerunt cordi ipsorum, Timebimus Dominum Deum nostrum,* Aliquando verò eos qui impudentiùs fugiebant asperiùs obiurgans, dicebat, *Nunquid potest Aethiops mutare pellem suam? & pardus varietatem suam? & vos poteritis bene facere, qui didicistis mala.* Eousque siquidem generi humano dominabatur omnis peccati parens, vt essent planè pauci Dei cultòres, quique legum conditoris memoriam retinendam esse persuasum haberent. Verùm hæc vt demonstremus, non erit nobis vehementiori contentione opus, cùm apertè Psaltes vociferetur: *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum.* Ita namq; peccato in omnes tyrannidem exercente, ac instar caliginis cuiusdam per omnem terram diffuso, Dei Verbum vt ad nos descenderet, ac salutari lumine omnium mentibus illucesceret, sancti precabantur. Clamant itaque illi dicentes: *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam.* Emissa est igitur ad nos vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ, hoc est Dei Verbum, Deus ipse, nostrique in se suscepta similitudine, sanctæ Virginis partu editus, generi humano salutem attulit, antiquâ naturæ incorruptibilitate reuocatâ, quemadmodum Paulus asserit: *Nouam nobis renouans viam, coniunxit cum cælestibus terrena, medium parietem maceriæ dissoluens, & inimicitias in carne sua legem mandatorum decretis euacuans.* Ex quo sanctorum & beatorum Angelorum hanc ob rem stupentium illa vox: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus voluntas bona.* Cùm enim se erga nos benignè affectum Seruator noster Christus ostendit, crucemq;

Ierem.5.22.

Ierem.13.23

Psal.13.3.

Psal.24.3.

Ioan.1.9.

Ephes.2.14.

Luc.2.14.

nostra causa sustinuit, multis implicita nexibus mortis vincula dissoluta sunt, omnesq; ab omnium ore sublatæ lacrymæ; vt Propheta ait, *luctusq́; in gaudium commutatus est*, vt illud nos quoque opportunè vsurpare possimus: *Conuertisti laborem meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitia*. Nam quæ nobis ampliùs mœrendi causa superest? aut quæ tandem adhuc nobis lacrymarum occasio relinquetur? quin potiùs, an non omni nos, quæ à Seruatore consecuti sumus, voluptate perfundent? *qui non nobis tantùm salutis viam monstrauit, sed & ijs qui † apud inferos erant spiritibus veniens prædicauit, qui † increduli fuerant aliquando*, vt Petrus ait. Neque enim vni tantùm parti benignitas tribuenda, sed vniuersam naturã in exhibendo munere complecti oportuit. A Prophetis siquidem congruè dicebatur: *Pars vna compluetur, & pars vna super quam non pluam, arescet*. Seruatori verò accommodata illa vox est: *Accedite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos*. Cùm igitur prædicasset & iis qui apud inferos erant, spiritibus, *& ijs qui in vinculis, Pacificè egredimini, & ijs qui in tenebris, Reuelamini*, suum quidem ipse templum tribus diebus perfectum excitat, naturæ verò nouum in cælos quoque ascensum parat, seipsum, veluti primitias humani generis Patri offerens, & sancti Spiritus communicationem, pignus gratiæ, iis qui in terris degebant, largitus. Ob hæc igitur tam ingentia, dilecti, festos dies † celebramus, non in fermẽto veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis; regem nostrum cum omni gratiarum actione venerantes, & ieiunium, ex quo bona omnia proficiscuntur, ea, quæ nos decet, alacritate excipiẽtes. Et charitatem quidem inter nos mutuam retineamus, hospitalitatem vehementiore studio sectantes, misericordia pauperibus impertita fulgentes, vinctorum memores, tanquam simul vincti, & laborantium, tanquam & ipsi in corpore morantes, & in omnis, vt vno verbo dicam, cultum virtutis intenti. Ita namque perfectiorem ieiunij quoque celebrandi viam inibimus, sanctæ quidem Quadragesimæ initium à quinta Martij mensis die ducentes, salutaris verò Paschæ hebdomadam decima Aprilis inchoantes, eiusdem mensis decimaquinta, vespere sabbati, recepta consuetudine ieiunia soluentes, festum verò diem [Paschæ] agentes, illucescente deinceps Dominica die, eiusdem mensis Aprilis vigesimasexta, ex legis præscripto, septem

Hier. 31. 13. — Psal. 30. 11. — 1. Petr. 3. — Vulg. in carcere. — Vulg. inobedientes. — Amos 4. 7. — Matt. 11. 28 — Isai. 49. 9. — Vulg. epulamur. — 1. Cor. 5. 8. — Hebr. 13. 13.

ὑπὲρ ἡμῶν σταυρὸν ὑπομεμενηκότος, † λέλυται μὲν τὰ πολύπλοκα τοῦ θανάτου δεσμά. ἀφῃρέθη δὲ πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου, καθάπερ ὁ προφήτης φησί· καὶ τὸ πένθος εἰς χαρὰν μεταβέβληται, ὡς δύνασθαι καὶ ἡμᾶς δικαίως εἰπεῖν· ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί. διέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην. ἐπὶ τίσι γὰρ ἔτι στυγνάσωμεν ἄν; ποία πάλιν ἡμῖν ἔσται τοῦ δακρύειν ἡ πρόφασις; μᾶλλον δὲ, πῶς οὐ πᾶσιν ἡμῖν ἀναπλεῖ θυμηδίαν, τὰ διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῖν γενόμενα; ὃς οὐ μόνοις ἡμῖν τῆς σωτηρίας ἀνέδειξε τὴν ὁδὸν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἐν ᾅδου πνεύμασι πορευθεὶς, ἐκήρυξεν ἀπειθήσασί ποτε, καθάπερ ὁ Πέτρος φησί. οὐ γὰρ ἔδει μερικὴν γενέσθαι τὴν φιλανθρωπίαν, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν ἐκτείνεσθαι τὴν φύσιν τῆς δωρεᾶς τὴν ἀπόδειξιν. διὰ μὲν γὰρ τῶν προφητῶν δικαίως ἐλέγετο· μερὶς μία, βραχήσεται· καὶ μερὶς μία ἐφ' ἣν οὐ βρέξω, ξηρανθήσεται. πρέπουσα δὲ τῷ σωτῆρι ἡ φωνή· δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι. κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. κηρύξας τοίνυν καὶ τοῖς ἐν ᾅδου πνεύμασι, καὶ τοῖς ἐνδεσμίοις, εἰρηνικῶς ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλύφθητε. τριήμερον μὲν ἀνίστησι τὸν ἑαυτοῦ ναόν· καινοτομεῖ δὲ τῇ φύσει καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν, ἀπαρχὴν ὥσπερ τῆς ἀνθρωπότητος ἑαυτὸν προσάγων τῷ πατρί, τὸν ἀρραβῶνα τῆς χάριτος τοῖς ἐπὶ γῆς δωρησάμενος τὴν τοῦ πνεύματος μετουσίαν. ἐπὶ τοῖς οὕτω μεγάλοις ἀγαπητοὶ ἑορτάζωμεν· μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας, καὶ πονηρίας. ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. μετὰ πάσης εὐχαριστίας τὸν ἑαυτῶν βασιλέα γεραίροντες· καὶ τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μητέρα νηστείαν μετὰ τῆς ἡμῖν πρεπούσης † εὐχαριστίας εἰσδεχόμενοι· καὶ τῆς μὲν εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχώμεθα, συντονώτερον τὴν φιλοξενίαν διώκοντες· τῷ περὶ πένητας ἐλαίῳ διαλάμποντες· μνημονεύοντες τῶν δεσμίων, ὡς συνδεδεμένοι· τῶν κακουχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. καὶ πᾶσαν ἁπαξαπλῶς λιμῶντες ἀρετήν. οὕτω γὰρ καὶ τὴν ἀληθεστέραν νηστείαν ἐπιτελέσομεν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ πέμπτης τοῦ Φαμενὼθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ δεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός. περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἑσπέρᾳ σαββάτῳ κατὰ τὸ ἔθος· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ ἑκκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς. κατὰ τὴν τοῦ νόμου διαγόρευσιν, τὰς ἑπτὰ ἑβδο-

† ἄλ. λέλυται. — † ἄλ. προθυμίας

ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ἐπισυνάπτοντες· οὕτω γὰρ μετὰ τῶν ἁγίων τὴν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. δι᾽ οὗ καὶ μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

sanctæ Pentecostes hebdomadas adiungentes: ita namque cum Sanctis regni cælorum hæreditate potiemur, in Christo IESV Domino nostro, per quem, & cum quo Patri gloria & imperium cum sancto Spiritu in secula seculorum. Amen.

Tertia desideratur.

Λόγος δ΄.

Πάλιν ἡμῖν ὁ τῆς ἁγίας ἑορτῆς ἀναλάμπει καιρὸς, οὗ τῆς καρτερίας ἀγῶνος βραχύ τι προανατέλλοντος· καὶ καθάπερ ἐτήσιον ὄφλημα καταθέσθαι κελεύοντος, τῷ πάντων κρατοῦντι θεῷ, τήν τε βίου σεμνότητα, καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης ἐπίδειξιν ἀρετῆς· λόγος δὲ οὐδεὶς τοῖς εὖ φρονοῦσιν εἰς † ἀπείθειαν † ἀπρεπὴς, τὸ ἐκ τοῦ πράγματος περιαθροῦσι χρήσιμον. ἀγαθῶν μὲν γὰρ πόνων, καρπὸς εὐκλεής· ὄκνου δὲ καὶ ἀργίας, οὐδὲν ἂν γένοιτο χαλεπώτερον, καὶ τὸ μηδὲ ποιεῖν ὑπὲρ οὗ μὴ λυσιτελήσειν μέλλοντος ἀξιῶσαι παθεῖν, πικρὰν ἔχει τὴν ζημίαν, καὶ † οὐ περὶ τῶν τυχόντων ὡσανεί τις εἴποι τοὺς λόγους, ἀλλ᾽ εἰς αὐτὸν ἤδη † βλέποντα τῆς ψυχῆς τὸν ὄλεθρον. κειμένου δὲ οὕτω, καὶ ὄντος φύσει τοῦ πράγματος, πρέπειν ἐμαυτῷ μάλιστα πάντων καὶ νῦν ἡγούμενος ὑπὲρ τῶν συμφερόντων πρὸς ὑμᾶς ποιήσασθαι λόγους· μονονουχὶ δὲ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο βοᾶν· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου· ἥκω πάλιν εἰς μέσον, ἔσεσθαι μὲν οὐ φορτικὸς ὑπολαμβάνων παρά γε τοῖς σώφροσιν, εἰ τὰ ἐν οἷς εἰσιν, ὅτι προσήκει τιμᾶσθαι μειζόνως κατὰ τὸν παρόντα μάλιστα καιρὸν συμβουλεύων φαινοίμην. εἰ δέ τῳ δοκῶ μὴ τὰ κράτιστα λέγειν, καίτοι πολλὴν εἰς τοῦτο ποιούμενος τὴν σπουδὴν, ὁράτω μὴ πονηρὰν καθ᾽ ἡμῶν τὴν ψῆφον ἐκφέρων, ἐν τοῖς τιμῶσι τὸ φαῦλον ἑαυτὸν κατατάττῃ, † καὶ λάθῃ τοῦ καταλόγου τῶν σοφῶν ἔξω τιθείς· τὸ γὰρ ἐφήδεσθαι μὲν οἷς ἄν τις εὐλόγως ἐπιτιμήσειεν, ἡγεῖσθαι δὲ παρεγγὺς φαῦλον τὴν ἐν τοῖς ἀμείνοσι δόξαν· ἢ καὶ ἄλλως τοῖς ὑπὲρ αὐτοὺς λόγοις ἀλγύνεσθαι, πῶς οὐ τῆς ἐσχάτης γνώρισμα κακίας ἐστίν; ἐγὼ δὲ πρὸς δεῖν μὲν ἡγοῦμαι τοὺς τὰ βελτίω ζηλοῦν † ἐρημένους τοῖς ἀπὸ τῶν ἄριστα λεγόντων παραψυχῆς τε καὶ παραμυθίας· ὡς ἂν τὴν περὶ αὐτὰ συντονωτέραν ποιοῖντο προθυμίαν. τοῖς δὲ † οὔτω γνώμης κεκρατηκόσιν ἀγαθῆς, τὸ ἐπανορθοῦν πεφυκὸς ἐκπορίζειν χρῆναι

Marginal notes (Greek column): † leg. εὐπείθειαν. † εὐπρεπής. † χ. καὶ οὐ περὶ τῶν τυχόντων. † leg. βλεπόμενον. † ἄλ. καλάθῃ. Mihi videtur ἄχρηστον esse. † leg. τοῖς ᾑρημένοις. † leg. οὔπω

Homilia quarta.

RVrsum nobis sanctæ celebritatis tempus effulget, quam tolerátiæ labor breuiore interuallo præcedit, ac veluti annuum pensum, omnium rerum moderatori Deo, vitæ grauitatem, aliarumque virtutum omnium documenta persolui iubet. Nulla verò oratio quæ ad parendum hortetur, apud sapientes, qui rei de qua agitur vtilitatẽ † perspiciunt, absurda est. Laborũ siquidem, qui in bene agendo suscipiuntur, fructus est gloriosus; socordia verò & ignauia nihil ex omnibus difficilius, quique nihil eius causa quod profuturũ est ferre velit, acerbè mulctatur. [Neque verò de leuis momenti rebus, scilicet, quispiam verba fecerit, sed de ipsa quę iam oculis cernitur, animi pernicie] Cùm igitur res ita constituta sit, ac natura ita se habeat, mihi ipse ex omnibus maximè nunc quoque conuenire arbitratus de rebus vtilibus apud vos sermonem habere, ac tantùm non propheticum illud acclamare, *Parate viam Domini*, rursus in medium prodeo, grauem me quidem fore nequaquã ratus apud prudentes, si ea in quibus sunt, maiores scilicet honore prosequendos, hoc præsertim tempore me suadere profitear. Quòd si me quisquã non optima in medium afferre existimet, quamuis id vt efficiam non mediocriter elaborem, videat ne, dum malignam in nos sententiam pronuntiat, ipse se illorum ordini, apud quos malum in pretio est, adiungat, atque è sapientum virorum albo inscius explodatur. Siquidem ijs rebus, quas iure quispiam reprehendat lętari, quod verò locum inter meliora obtinere iudicatum est, malo proximum arbitrari, aut etiam alios ijs qui ipsorum captum superant, sermonibus offendi, an non id summæ prorsus nequitiæ argumentum est? Ego verò cùm eos qui meliorum sectatores esse concupiuerunt hominum qui dicendi facultate pręstant alleuatione & solatio fouendos esse arbitror, vt in iisdem persequendis vehementiore conatu & alacritate contendant; tum verò qui obliquis adhuc sensibus aguntur, remediũ iis, quo ad frugem bonam per-

Marginal notes (Latin column): f.m. circũspiciunt. Suspectus locus. Esaiæ 40. 3. Lucæ 3. 4. Ioan. 1. 23

 ducan-

ducantur, præberi oportere, & vt meliores in posterum fiant, laborare. Erit igitur nobis eius quam instituimus orationis series ad vtrumque accommodatissima, quæque vtrique hominū generi, quod ipsis debetur exhibeat. Ad hanc igitur nos prædicationem trahit, atque ad insignem celebritatem denuntiandam impellit prophetarum chorus: qui partim ob res egregiè à Seruatore patratas gaudio efferuntur, partim vt silentium de his rebus quàm longissimè facessere iubeamus, hortantur. Illi verò etiam vociferantur, alius quidem: *Clama in fortitudine, ne cesses dicens, quasi tuba exalta vocem tuam.* Alius verò qui non dissimilia ab eo docet & sentit: *In montem*, inquit, *excelsum ascende qui euangelizas Sion, extolle in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Ierusalem. extollite, ne timeatis.* Omni re igitur sublatâ, quæ nostram in his alacritatem impedire posset, ad congruentem dogmati sermonis libertatem ascendam, & continētiæ tempus ad vos festinans, velut è montis specula procul aspiciens, ac tantùm non pietatis athletis manu silentio indicto, dicam: Exuite iuuenes, deponite veterem hominem. Aduenit iterum nobis ieiunij tempus, quod omnium virtutum experimenta edi postulat. Diiudicatur autē non corporum viribus, neque palæstricis saltationibus hoc stadium; neque verò vt quisque his rebus maximè abundauerit, ita illi victoriam cessuram esse existimādum fuerit: *Non est enim nobis colluctatio aduersus sanguinem, & carnes, sed aduersus principatus, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, aduersus spiritualia nequitiæ in cælestibus.* Oportere verò arbitror eos, quicunque horum insidiis obsistere decreuerunt, sic ad pugnam instructos esse, vt fortitudine cæteris præstare meritò iudicari possint: aut planè, nisi tales fuerint, sese in discrimen apertum coniicient, eritque totum superbæ ostentationis, quodcunque de se ipsi gloriabundi prædicauerint. Humilioris namq; sortis homo, si plus sibi quàm quod est tribuat, cùm risu dignus, tum verò periculis quoque fuerit obnoxius. Quòd si eiusmodi meritò fugienda sunt, (fugienda porro, quibus nihil ad cauēdi prudētiam defuerit, omnes fatebuntur) omnemque nequitiæ turpitudinem omni conatu repellere non inutile est, an nō meliora quærere, atque vt aduersariis superiores simus, multo studio simul omnes laborare necesse est? cumque malorum spirituum contra nos bellum ingruat, necesse est & spiritu feruentes esse, nobisque tantum animi esse, vt contra illos arma ferre audeamus ostendere; cumque nos in hac re nihil corporum ars &

Isai. 58. 1. *Isai. 40. 9.* *Ephes. 6. 12.*

φάρμακον, καὶ ὅπως ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀμείνους φανοῦνται ζητεῖν. ἔσται τοιγαροῦν τῆς ὑφηγήσεως ἡμῖν ὁ λόγος κατάμφω λυσιτελέστατος· ἑκατέρῳ μέρει διδοὺς τὸ αὐτῷ χρεωστούμενον. ἕλκει μὲν οὖν ἡμᾶς ἐπὶ τουτὶ τὸ κήρυγμα· καὶ τὴν λαμπρὰν ὅτι χρὴ προμηνύειν πανήγυριν, προφητῶν ἀναπείθει χορὸς· γεγηθότων μὲν ἐπὶ τοῖς σωτῆρος κατορθώμασι· ῥίπτειν δὲ ὡς πορρωτάτω τὴν ἐπὶ τούτοις σιωπὴν παρακελευομένων, καὶ δὴ καὶ κεκράγασιν. ὁ „ μὲν, ἀναβόησον ἐν ἰσχύι, καὶ μὴ φείσῃ, λέ- „ γων· ὡς σάλπιγγα ὕψωσον τὴν φωνήν σου. ἕτερος δὲ τις, ἐκείνῳ διδάσκων, καὶ φρονῶν συγγενῆ· ἐπ' ὄρος, φησὶν, ὑψηλὸν „ ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· ὕψω- „ σον τῇ ἰσχύι τὴν φωνήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος „ Ἱερουσαλήμ. ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε. παντὸς „ τοιγαροῦν ἀνῃρημένου πράγματος τοῦ παραποδίζειν ἡμῶν τὴν ἐπὶ τούτοις προθυμίαν ἰσχύοντος, ἐπὶ τὴν τῷ δόγματι πρέπουσαν παῤῥησίαν ἀναβήσομαι. καὶ καθάπερ ἐξ ὄρους πόῤῥωθεν ὡς ἡμᾶς τρέχοντα βλέπων τὸν τῆς ἐγκρατείας καιρὸν, μονονουχί τε τὴν χεῖρα τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀθληταῖς κατασείσας, ἐρῶ. ἀποδύσασθε νέοι, ἀπόθεσθε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. ἥκει πάλιν ἡμῖν ὁ τῆς νηστείας καιρὸς ἀρετῆς ἁπάσης ἐπίδειξιν ἀπαιτῶν. κρίνεται δὲ, οὐ ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμαις τὸ στάδιον· οὐδὲ τοῖς ἐν παλαίστραις σκιρτήμασιν· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ὁ τὸ πλέον ἔχειν ἐν τούτοις πεπιστευμένος, οὗτος καὶ τοῦ δύνασθαι νικᾶν τὴν ψῆφον ἀποίσεται. οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷ- „ μα καὶ σάρκας· ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, „ πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας „ τοῦ σκότους † τούτου· πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς „ πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. δεῖν δὲ οἶμαι „ τοὺς, ὅσοι ταῖς τούτων ἐπιβουλαῖς ἀντιτάττειν κεκρίκασι, † τούτους εἶναι πρὸς μάχην, ὡς δύνασθαι τὴν † ἀμείνω ψῆφον ἐπ' ἀνδρείᾳ κομίζεσθαι· ἢ πάντως ἔσται προφανὴς τοῖς μὴ τοιούτοις ὁ κίνδυνος. καὶ μέχρι μόνης ἀλαζονείας τὸ καύχημα. τὸ γὰρ τετάχθαι μὲν ἐν τοῖς ἥττοσι, φρονεῖν δὲ μεῖζον, ἢ ὅπερ ἐσμὲν· πρὸς τῷ γελᾶσθαι δικαίως, καὶ κινδύνων οὐκ ἀμοιρεῖ· εἰ δὲ φεύγειν ἄξιον τὰ τοιαῦτα, ἄξιον δὲ δή που πάντες ἐροῦσιν, οἷς οὐδὲν εἰς εὐλάβειαν ἐνδεῖ, καὶ τὸ ἐπὶ ταῖς φαυλότησιν αἶσχος ἀποκρούεσθαι παντὶ σθένει χρωμένοις, οὐκ ἀκερδὲς, πῶς οὐκ ἀνάγκη τὰ βελτίω ζητεῖν; καὶ ὅπως τῶν ἀντικειμένων περιεσώμεθα, πολλὴν συγκατεπράττειν σπουδήν· καὶ εἰ πνευμάτων πονηρῶν εἰσελαύνει καθ' ἡμῶν ὁ πόλεμος, ἀνάγκη τῷ πνεύματι ζέοντας εἶναί τε καὶ φαίνεσθαι † τοῖς ἀνταίρειν ἐκείνοις τὰ ὅπλα θαρσήσαντας· καὶ εἰ σωμάτων οὐδὲν εἰς τοῦτο ἡμᾶς, τέχνη καὶ δύνα-

† Puto τοῦ αἰῶνος

† leg. τοιούτους.

† ἄλ. ἀμείνω.

del. τοῖς ἀνταίρειν.

δύναμις ὠφελεῖ, ἀκόλουθον κατὰ τὴν
» τοῦ Παύλου φωνήν· ἐνδύσασθε τὴν στρα-
» τιωτικὴν τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ,» καὶ τὴν
» παντευχίαν τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας κα-
» λῶς ἐναρμόσασθαι· οὕτω γὰρ ἂν ἀπο-
σβεσθείη μὲν τοῦ πονηροῦ τὰ † πεπυλωμέ-
να βέλη· τὸ δὲ παντὸς ἔξω γίνεσθαι τραύ-
ματος, προσέσται τοῖς ἀνδριζομένοις. ἀλλ'
ἵνα πάλιν ἐπὶ τοὺς ἐν ταῖς σκηναῖς ἀ-
γῶνας μετοίσω τὸν λόγον, ἐκεῖνό φημι·
† χρῆναι γὰρ δεῖ πανταχόθεν τὸ ὠφελοῦν
ἐρανίζεσθαι τούς, οἷς τοῦτο πράττειν ἐσπού-
δασται, καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς συγκαταβαίνειν ἑ-
τοίμως ὑπολαμβάνω· ἀκούω τοίνυν ὅτι τῶν
ἐπὶ ταῖς γυμνοπαιδείαις ἀγώνων, οἱ προ-
εδρεύοντες, οἷς καὶ τὰ χρήματα προσανα-
λίσκειν ὑπὲρ τῆς ἐν τούτοις δόξης οὐ χα-
λεπὸν ἴσως † καταφαίνεται, ἐπειδὰν μέλ-
λωσι ποιεῖσθαι τοῦ πράγματος τὴν ἀρ-
χήν, σάλπιγγι μὲν τὸν ἀγῶνα προεπαγ-
γέλλουσιν· εἰσκαλοῦντες δὲ ὑπ' αὐτὸν πᾶν
ὅσον πέφυκεν ὁρᾶσθαι χρήσιμον· καὶ τοὺς
ἐν τούτοις εὐδοκιμεῖν εἰωθότας· ἀποπέμ-
πουσι δὲ τῶν πολέμων, † ἧς μαλακω-
τέραν ἡ τέχνη τὴν ἐπίδειξιν ἔχει· μὴ γὰρ
δὴ χρῆναι, σφόδρα ποιοῦντες καλῶς ἐδο-
κίμασαν τοὺς ἐπ' ἀνδρείᾳ κεκλημένους, ἢ
ἑτέρου τινὸς ἐπιτηδεύματος σεμνοτέραν ἔ-
χειν δυναμένους τὴν ἐμπειρίαν, τοῖς αἰσχίο-
σιν ἀναμίγνυσθαι· μὴ δὲ ταῖς ἐκείνων κατα-
μιαίνεσθαι βδελυρίαις, οἷς ἡ κρείττων ὑπό-
ληψις ἀκολουθοῦσα φαίνεται. εἰ δὲ ἐπὶ μι-
κροῖς καὶ εὐτελέσι μισθώμασιν οὕτω γεν-
ναῖος ἐκείνοις ὁ σκοπός, καὶ πᾶσαν ἐν αὐ-
τοῖς κειμένην ὁρᾶν ἔξεστι προθυμίαν· αἰ-
δοῖ τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς ἑτέρων ῥώμης ἀπολιμ-
πάνεσθαι, πῶς οὐ φροντίζειν ἄξιον, ὅπως
ἀμείνους ἐκείνων γενώμεθα· καὶ τοσούτῳ
πλέον, ὅσῳ καὶ τῶν στεφάνων ἡ διαφο-
ρά· τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ μικροῖς τισι τοῖς προ-
κειμένοις ἀλῶναι, φυγάδα, καὶ κατοκνῆ
πονεῖν, οἴσει τινὰ τυχὸν τοῖς τοῦτο πεπονθόσι
παραίτησιν· οὐ γὰρ τὴν ἄξιον ἐροῦσι, κιν-
δύνους οὕτω μακροὺς μικρῶν ἀλλάξασθαι γε-
ρῶν· εἰ δὲ τοιούτοις ἡμᾶς χρῆσθαι λόγοις
οὐκ ἔνεστι, πολὺ τοῦ στεφάνου τοὺς πόνους ὑ-
περανίσχοντος· τί ἂν εἴη ἕτερον τὸ προθύ-
μως ἀγωνίζεσθαι κωλῦον; οὐδὲν ὄκνου δὴ
λοιπὸν καὶ ῥαθυμίας τὸ ἔγκλημα, καὶ τῆς ἐπὶ
τὰ χείρω ῥοπῆς τῆς ἐπὶ τοῖς ἐπαινουμένοις ἀ-
ναιρούσης σπουδήν. οἶμαι δὲ ἔγωγε τῶν εἰρη-
μένων ἕκαστον πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀγῶσι
κεκλῆσθαι πόνους, οὐ χρημάτων ἡττωμένους
ἐπιθυμίᾳ τοσοῦτον, ὅσον εὐκλείας καὶ τιμῶν·
ἔχει γάρ τινα παρ' ἐκείνοις καὶ τὰ τοιαῦτα
χάριν· καὶ τὸ μὴ τυχεῖν ὧν ἂν ἕκαστος βούλοιτο,

† ἄλλ. πεπυρωμένα
† leg. οἶμαι γὰρ δεῖν.
† ἄλλ. καταφαίνεσθαι.
† ἄλλ. οἷς.

vis adiuuet, consequens est id quod Pauli
voce admonemur: *Induite vos militarem ar-
maturam Dei, & loricam pietatis in ipsum bene
accommodate*. Ita namque ignitæ aduersarij
sagittæ extinguentur; vtque à quocunque
vulnere immunes sint, qui se viros præbue-
rint, præterea consequentur. Sed vt iterum
ad ea quæ in theatris exhibentur certamina
orationem transferam, illud assero. (Opor-
tere enim arbitror vndique id quod vtile est
colligere eos qui in hoc præstando operam
studiumq; collocauerunt, vosq; ipsos in ean-
dem sententiam pedibus ituros esse facile
mihi persuadeo.) Audio igitur eos qui in pa-
læstricis certaminibus præsident, qui & pe-
cunias pro ea quæ in his reposita est gloria
profundere sibi fortè haud graue ducunt,
vbi rei ipsius initium facturi sunt, tuba qui-
dem denuntiare certamen: ac sub ipsum, o-
mnes quicunq; futuro certamini habiles in-
uenti sunt, aduocantes, quorumq; in his o-
pera probari cōsueuit, illos vicissim ablegare
à congressibus, in quibus non nisi tardior
ostentatio artis esse queat. Neque enim o-
portere, & verò egregiè admodum, iudi-
cauerunt, eos qui fortitudinis gloria com-
mendati, quiúe alterius cuiuspiam studij
experientia ornatiores esse possunt, tur-
pioribus permiscere, neque illorum odio-
sis fœditatibus inquinari, quos honestiori
existimatione haberi facile appareret. Quòd
si in mercede parua & exili, vsque adeò
generosa illis mens & propositum fuit, o-
mnemque in ipsis alacritatem intueri licet,
pudore scilicet, ne ab aliis robore superari
viderentur, nonne vt illis meliores simus
nobis meritò laborandum est? atque eo qui-
dem ampliùs, quo maius præmiorum quo-
que inter se discrimen existit? Si quis enim
laborem leuibus omnino pretiis consti-
tutis refugiat, segnemque impendat ope-
ram, erit fortasse aliquis iis qui id fecerit,
excusationi locus. Neque enim æquum esse
dicent, exigua præmia diuturnis adeò labo-
ribus promereri. Quòd si nobis eiusmodi
oratione vti non licet, quibus corona lon-
gè quàm pro laborum ratione præstantior
proposita sit, quid aliud quo minus strenuè
certamen subeamus, impediat? nihil pror-
sus. totum igitur, quod reliquum est ignа-
uiæ ac socordiæ crimen, & eius inclinationis
quæ cùm ad deteriora propensa feratur, stu-
dium omne prorsus ad res laudabiles tol-
lit. Ego verò eorum quos diximus vnum-
quemque, non tam pecuniæ, quàm gloriæ
& honorum cupiditate victum, ad certami-
num labores suscipiendos impulsum fuisse mihi persuadeo. Habent siquidem hæc
quoque nescio quid apud illos iucunditatis; atq; ea non assequi quæ quisque vellet,

Ephes. 6.

gloriæ iactura existimatur: eius verò inquam gloriæ quæ apud ipsos in honore pretioque habetur. Cùm itaq; sic animo constituti sint, perspicuum esse arbitror eos in hanc sententiam generosi spiritus adductos fuisse, vt si quis singulos ex ipsis accedens roget, Cùm multa alia sint in vita genera studiorũ, quid ita quæso habitum hunc mentemq; suscepisti? quid ita relictis aliis, quæ in palæstris exercentur ludicra elegisti? quid tandẽ ex his lucri te facturum existimas? honorumne, an nummorũ? Vtrum horum tandẽ per eos labores quibus tantis in certaminibus exerceris, adeptum te malis? relaturũ vnumquemque confestim arbitrer, Valeant pecuniæ; longè harũ facultati & copiæ victoriã prætulerim, ipsumq; si ita res tulerit, ne ridiculo sim, spiritũ effundam. Cùm sint illi igitur sic affecti, an non vehementer absurdũ fuerit, nos quibus ampliora præmia proposita sunt, neque cum illorũ strenuitate certantes conspici, neq; vt meliora suffragia feramus studiosè contendere; sed torpere ignauia, ac rerum bonarũ inopia confici, cùm tam multa quibus ad victoriam peruenire liceat, à Deo nobis auxilia suppeditentur? Nam illi quidẽ vt aduersarios superare possint, in ipsorũmet peritia & corporis viribus positum est, vt si cui facultas horum nulla suppetat, eius quæ ex victoria efficitur iucunditatis expertẽ esse necesse sit. Nobis verò non eadem est certaminis ratio, sed contrario prorsus modo sese res habet. Quamuis nulla in te virium pars sit, posce athletam, & confestim accipies. Quamuis te luctãdi ars aliquatenus deficiat, magister propè est, qui stadij methodum vsquequaque comprehenderit. Suppeditabit scilicet vires [ad certamen] Deus. Rursum, quæ cum aduersarijs certandi ratio esse debeat, si diuinas litteras perscrutere, facilè intelliges. Ibi Paulum inuenies dicentẽ: *Omnia possum in eo qui me confortat Christo*. Ibi Psaltẽ admirabere suauiter canentem, & clamantẽ ad Deum: *In te inimicos nostros ventilabimus, & in nomine tuo spernemus omnes insurgentes in nos.* Oportere autem arbitror præter ea quæ diximus, alias quoque tibi rationes, quæ ad fortitudinẽ acuere possunt, explicare. Siquidem in iis certaminibus, quæ hoc tempore apud homines exhibentur, si quẽ aliis omnibus superiorẽ esse contigerit, vel quòd artis peritia cæteros vincat, vel etiã quia corporis firmitas in eo deligendo causam ambitionis efficiat, is præmiorũ largitorem sibi vel inimicissimum experietur. Quanto namque victorum laus præstantior fuerit, tanto maiorem editores ludi pecuniarum iacturam facere oportebit, & quanto illi ampliùs cele-

Phil. 4. 13.

Psal. 43. 6.

δόξης ζημία λελόγισται. δόξης δὲ πάλιν φημὶ τῆς παρ' αὐτοῖς τετιμημένης. οὕτω δὲ ἔχοντας γνώμης, οἶμαι φαίνεσθαι καὶ εἰς τοῦτο φρονήματος ἀφῖχθαι νεανικοῦ· ὥστε εἴ τις ἕκαστον αὐτῶν ἔροιτο προσιών, πολλῶν ὄντων ἑτέρων ἐπιτηδευμάτων κατὰ τὸν βίον, τί δήποτε ὦ τᾶν, ἐπὶ τουτὶ τὸ σχῆμα καὶ γνώμην ἀπηντήκας. οὗ δὲ χάριν τὰ ἄλλα ἀφεὶς, τὰ ἐν ταῖς παλαίστραις πεπόνηκας παίγνια; τί ποτε ἄρα τοὐντεῦθεν οἴει κερδαίνειν; πότερον, τιμὰς ἢ χρήματα; τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγῶσιν οὕτω πονεῖν, τίνος ἄν σοι μᾶλλον † ἔλοιο γενέσθαι πρόξενον; εὐθὺς ἂν ἕκαστον ἀποκρίνεσθαι † πιστεύω, ἐρρέτω χρήματα· πριαίμην ἂν μᾶλλον ἡδέως τῆς τούτων εὐπορίας τὴν νίκην, καὶ αὐτὴν εἰ πρὸς τοῦτο καλοίη καιρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ μὴ γελᾶσθαι προήσομαι. οὕτω τοίνυν ἐκείνων διακειμένων, πῶς οὐ σφόδρα γε ἄτοπον ἡμᾶς † τοὺς, οἷς τὰ μείζω πρόκειται γέρα, μηδὲ ταῖς ἐκείνων προθυμίαις ἁμιλλωμένους ὁρᾶσθαι, † ἀλλὰ ὄκνῳ δεδέσθαι, καὶ τῇ τῶν ἀγαθῶν πενίᾳ κατατρίβεσθαι; μηδ' ὅπως τὴν ἀμείνω ψῆφον κερδαίνωμεν ἐπείγεσθαι, τοσαύτην ἔχοντας ἀφθονίαν βοηθημάτων παρὰ θεοῦ. δι' ὧν ἡμῖν πρόεισι τὸ νικᾶν. εἰ μὲν γὰρ ἐν ταῖς σφῶν αὐτῶν ἐμπειρίαις, καὶ ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμαις, ἔχουσι τὸ δύνασθαι τῶν ἐναντίων κρατεῖν· ὥστε εἴ τις αὐτῶν ὑπάρχοι τῶν εἰρημένων ἀμέτοχος, ἔξω κείσεται πάντως τῆς ἀπὸ τοῦ νικᾶν εὐθυμίας· ἡμῖν δὲ, οὐχ οὕτω τὰ τοῦ ἀγῶνος κρίνεται, ἀλλ' εἰς πᾶν τοὐναντίον τὸ πρᾶγμα καθίσταται· κἂν ἰσχύος ἀμοιρῇς, αἴτει τὸν ἀθλοθέτην, καὶ λήψῃ προχείρως. κἂν ἡ τέχνη σοι λίπῃ τι τῶν παλαισμάτων, ἐγγὺς ὁ παιδοτρίβης, εἰδὼς ἅπασαν τοῦ σταδίου τὴν μέθοδον· χορηγήσει μὲν γὰρ τὸ δύνασθαι θεός· τὸ δὲ ὅπως προσήκει πάλιν τοῖς ἀντιπάλοις ἀνταγωνίζεσθαι, μαθήσῃ τὰς θείας ἐξετάζων γραφάς. ἐκεῖ τὸν Παῦλον εὑρήσεις λέγοντα· πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ· ἐκεῖ θαυμάσεις τὸν ψαλμῳδὸν μελῳδοῦντα καὶ βοῶντα πρὸς τὸν θεόν· ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν· χρῆναι δὲ ἡγοῦμαι πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ἑτέρους σοι † τρόπους εἰπεῖν, ἀρκοῦντας δυναμένους εἰς εὐτολμίαν· ἐν μὲν γὰρ τοῖς κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀγῶσιν ὅτῳ περ ἂν γένοιτο τὸ, πάντων κρατεῖν, ἢ ταῖς περὶ τὴν τέχνην ἐμπειρίαις πλεονεκτοῦντι τῶν ἄλλων ἢ καὶ τῇ τοῦ σώματος εὐρωστίᾳ τὴν ἐπὶ τούτῳ φιλοτιμίαν † χορηγουμένῳ, τούτῳ πάντως ἔσται πολεμιώτατος τῶν στεφάνων ὁ χορηγός. ὅσῳ γὰρ ἂν εἰς ὕψος αἴρηται τῶν νικώντων ὁ ἔπαινος, τοσούτῳ πλέον αὐξήσει τοῖς ἀγωνοθετοῦσιν ἡ ἐπὶ χρήμασι ζημία· καὶ ὅσῳ μειζόνως εὐδοκιμοῦσιν ἐκεῖνοι,

† ἄλλ. εἵλοιο, ἢ ἕλοιο.

† πίστιν.

del. τοὺς.

† Hoc ordine alij cod. μηδ' ὅπως τὴν ἀμείνω ψῆφον κερδαίνωμεν ἐπείγεσθαι, ἀλλὰ ὄκνῳ δεδέσθαι, καὶ τῇ τῶν ἀγαθῶν πενίᾳ κατατρίβεσθαι, τοσαύτην.

malim λόγους.

leg. χορηγουμένη.

ἐκεῖνοι, † τούτῳ πλέον αὐτοῖς εἰς † αὔξειν ἐπιδώσει τὰ τῆς φιλοτιμίας, ἀκολουθούσης δηλονότι τῆς τῶν μισθῶν ἀναλογίας τῷ μεγέθει τῶν κατορθωμάτων. ἀλλ᾽ οὐ τοιούτοις διοικεῖται θεσμοῖς τῆς εὐσεβείας τὸ στάδιον. πλούσιος ὁ χορηγὸς· χαίρων ἐπὶ τοῖς ἀνδριζομένοις τοσοῦτον, ὅσον εἰ τι παθεῖν ἔχωμεν καὶ ἀνθρώπινον, ἐπὶ τοῖς ἡττωμένοις λυπούμενος· λέγει γάρ που διά τινος τῶν „ προφητῶν· οἴμοι ἐγὼ, ὅτι ἐκλείπει ἡ „ ψυχή μου ἐπὶ τοῖς ἀνῃρημένοις· διά τοι τοῦτο καὶ τοὺς πεσόντας ἀνίστησι· καί † τοι τῶν παρ᾽ ἐκείνοις νόμων τοὺς ἅπαξ ἐπὶ τούτῳ κατεγνωσμένους, ἔξω τῶν ἐν εὐκλείᾳ ὄντων· καὶ τῆς τοῦ νικᾶν ἀποικιζόντων τιμῆς· καὶ γοῦν αἰτιᾶται θεὸς τοὺς, ὅσοι πεσόντες, μακρὰς ἐν τούτῳ ποιοῦνται τὰς διατριβάς· καὶ διὰ τοῦ προφήτου φησί· μὴ ὁ „ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; προσήκει μὲν γάρ, ὡς „ ἔνι μάλιστα τοῦτο παραιτεῖσθαι παθεῖν· καὶ οὐδείς ἐστι τῶν ὄντων, ὃς οὐ φαῦλον ἐρεῖ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ῥᾳστώνην· πολὺ δὲ λίαν τῆς φύσεως τῆς † ἀνθρώπου φημὶ βλεπούσης εἰς ἁμαρτίαν, ἄν πού τι τῶν † ἀνθῶν ὑπομεῖναι συμβαίη· δεύτερον ὥσπερ ἔσεσθαι τρόπον εὐδοκιμήσεως ὑπολαμβάνω, τὸ σπουδαίως ἐν τοῖς ἀμείνοσι γενέσθαι † παθεῖν, καὶ παλινδρομῆσαι γοργῶς ἐπ᾽ ἐκεῖνο τὸ φρόνημα, ὅπερ ἔχοντας ἔδει φαίνεσθαι τὴν ἀρχὴν, καὶ μέχρι παντὸς διασώσασθαι. εἰ μή τις ἐκ τῶν εἰρημένων οἰέσθω χαλεπήν τινα σφόδρα, καὶ δυσκατόρθωτον εἶναι τὴν νίκην· ἀλειφέτω δὲ μᾶλλον τὸν τοιοῦτον ὁ Παῦλος βοῶν· „ πιστὸς δὲ ὁ θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς † πει„ ρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει „ σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνα„ σθαι ὑπενεγκεῖν· ὅτι γὰρ δώσει τοῦτο κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνὴν, αὐτόν σοι παροίσω „ τὸν Χριστὸν λέγοντα. ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πα„ τεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶ„ σαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ „ μὴ ἀδικήσει· πάντα γὰρ ὄντως ἡμῖν δύνασθαι κατορθοῦν, ὅσα βλέπει πρὸς ἀρετὴν, προθύμως ὀρέγει Χριστὸς διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ· ἐφ᾽ ᾧ γελῶσιν Ἑλλήνων παῖδες, οἱ μέχρι μὲν γλώττης σοφοὶ, καὶ ἐπὶ ψιλοῖς ὡραϊζόμενοι ῥήμασι· περὶ δὲ τὴν τῆς ἀληθείας εὕρεσιν, οὕτως ὄντες βραδεῖς, ὡς μηδὲν ἕτερον εἶναι δοκεῖν, ἢ αὐτὸ δὴ τοῦτο κανθήλιοι· † ἢ τοῖς ἥδιστα μελῳδεῖν εἰωθόσι, τὰ ὦτα κατασείοντες, κατ᾽ οὐδένα τρόπον τῆς τοῦ λυροκτύπου τέχνης αἰσθάνονται. δέον οὖν αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς οἰκείαις ἀβουλίαις αἰσχύνεσθαι, καὶ τοῖς τἀληθῆ διδάσκειν δυναμένοις προσεδρεύοντας ὠφελεῖσθαι· γελῶσιν, οὓς ἔδει ζηλοῦν καὶ † ψέγουσιν, οὓς εἴπερ ἦσαν σοφοὶ, μιμεῖσθαι πάντως ἐχρῆν. λοιποὺς δὲ τῷ βίῳ,

leg. τοσούτῳ & αὔξησιν.
† del. τοι.
† leg. ἀνθρωπίνης.
† leg. ἀνθρωπίνων.
† leg. πονεῖν, ἀλλ. παθεῖν.
† ἄλλ. πειρασθῆναι.
leg. οἱ.
† ἄλλ. ψεύγουσιν.

brabuntur, tanto magis ipsis quæ ad ambitionem pertinent, augebuntur, cùm mercedem videlicet rectè factorum magnitudini respondere par sit. Verùm non eiusmodi legibus administratur pietatis stadium. Diues est ædilis, tantumque ex iis qui strenuè rem gerunt haurit lætitiæ, quantum ob eos qui vincuntur, siquid etiam humanum eos pati contigerit, mœroris. sic enim alicubi apud prophetam loquitur: *Heu me quoniam deficit anima mea, ob eos qui interfecti sunt.* Proinde & eos excitat qui lapsi sunt, & quamuis illorum legibus, qui semel ob eam rem sunt improbati inter inglorios postea numerentur, eos nihilominus obiurgat Deus, quicunque vbi lapsi sunt, diuturniorem in eo casu moram trahunt, ac per Prophetam: *Nunquid*, ait, *qui cadit, non exurgit?* Decet igitur quàm maximè fieri potest, id ne contingat vitare, nec quisquam est hominum, qui socordiam in bonis rebus adhibitã non sit improbaturus. Cùm verò ad peccatum vehementer propensa sit hominis natura, si cui quidpiam hominum more contingat peccare, alterũ veluti modum claritatis adipiscendæ esse arbitror, si quis adnumerari melioribus studiosè contẽdat, ac magno animo vitæ ratione commutata illam induat mentẽ, quam ab initio eos qui salutem omnino consequi vellent, præ se ferre oportuerat. Neque verò quisquam ex iis quæ diximus arbitretur difficile admodũ atque arduum esse victoriã obtinere. Inungat verò potiùs eiusmodi hominem Paulus clamans: *Fidelis autem Deus, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentũ, vt possitis supportare.* Concessurum namque id, quemadmodũ Paulus asserit, producto Christi ipsius testimonio confirmare licet, cuius illa sunt: *Ecce dedi vobis calcare super serpentes & scorpiones, & super omnem potestatem inimici, & nihil vos quicquam offendet.* Vt enim omnia planè quæ ad virtutem spectãt rite possimus præstare, impensè tribuit Christus, ope sancti Spiritus & salutaris crucis, quã quidẽ irrident † Græci linguatenus sapientes, & in nudis sibi tantũmodo verbis placentes, in inuestiganda porro veritate adeò tardi, vt nihil aliud esse videantur, quam ipsum illud, quod vulgò dicitur, asini: qui citharœdis quàm suauissimè canentibus aures agitant, verumtamen nullo sensu musicæ artis omnino ducuntur. Cùm igitur ipsos, ob inconsultam temeritatem pudore suffundi par esset, & iis à quibus vera edoceri possent assidentes iuuari, eos irrident quos oportuerat æmulari, atq; illos carpunt, quos quidem si sapientes fuissent, imitari omnino debuerant. Eos verò in hominum vitam

Hier. 4. 31.
Psal. 40. 9.
1. Cor. 10. 13
Luc. 10. 19.
al. Gentes.

vitam, præter illum qui natura est, Deos inuehunt, quos vnicuique libitū fuerit; cumq; à nostris abhorreant, meritò audiant illud, quod poëtarum quendam apud ipsos dixisse autumant:

Non multos regnare bonum est; Rex vnicus esto in omnibus, & per omnia & super omnes Deus. Et illorum quidem culpas nunc prætermittam, quæ verò magis ad rem nostram facere, atque huic tempori aptiora videntur esse, hæc, vt par est scilicet, in medium proferre debemus. Scandalizantur ergo ob crucem Christi Seruatoris nostri, qui omnino summum impietatis apicem attigerūt, Iudæi; atq; eousque, ni fallor, † Græcorum insanias superant, vt si quis iudex inter vtrosque constituatur, confestim hos damnaturum, & illos minoribus malis vrgeri pronuntiaturū mihi persuadeam. Qui enim, dicet is fortè, nondum diuinas Scripturas legerunt, mirandum non est si in cognoscendis veritatis decretis hallucinati sunt. Iudæi verò qui per legem, qui à prophetis pietatē edocti sunt, tanto Græcis insipientiores fuerunt, quòd illi quidem ignorationis suæ excusationem probabilem possunt afferre, his verò nihil superest quo se tueantur, & imperitiæ morbū nullo modo à se vitari potuisse defendant. Ipsum verò Christum, si libeat, videre est meis verbis suffragantē. Ita namque alicubi de ipsis loquitur: *Nisi venissem, & ad ipsos locutus essem, peccatum non haberent; nunc verò excusationem non habent peccati ipsorum.* Itaque eò iam illi adducti sunt, vt si quis eos Græcorum ordini adscribat, & cum iis qui Deum prorsus ignorant numerari oportere contendat, nihil in illos prorsus contumeliosum locutus fuisse existimari possit. Nihil verò fortasse obstat, quin potiùs necessariū existimo, iam ex rebus ipsis id quod proposuimus demonstrare: ita namq; cùm maledicētiæ crimen facilè effugiemus, tum verò nos vt vera afferremus vehementer laborasse auditoribus apertè probabimus. Ad ipsam verò generis originem me conuerto, generis inquam Hebræorum: hinc etenim id de quo nunc agimus perspicuum fiet. Genere igitur Chaldæus fuit beatus Abraham, ac sub parente † educatus qui verum Deum ignorabat, ad certum tempus, dum præscriptis à genitore legibus vitam instituit, in eadem & ipse ignoratione versatus est. Fuit is aliquando ex eorū numero qui venerabātur idola. Duci namque manu solet aliorū consiliis adolescētia, atque illius ætatis maximè proprium esse reor, quæ nimirum sibi profutura arbitretur, minùs exactè perspicere ac peruidere, nisi tempore, & diuinis erudita

1.Cor.1.23.

Meliùs Gentium.

Ioan.15.22.

Thare Gen.11.26.

παρὰ τὸν ὄντα φύσει, θεοὺς ἐπεισφέροντες, ὥσπερ ἂν ἑκάστῳ δοκῇ, καὶ τὰ ἐξ ἡμῶν παραιτούμενοι ῥήματα, εὐλόγως ἀκούσειεν, ὃ δὴ καί φασιν ἕνα τῶν παρ' αὐτοῖς ποιητῶν εἰπεῖν.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω·
Εἷς βασιλεύς, —

ὁ ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐπὶ πάντας θεός. καὶ τὰ μὲν ἐκείνων ἐγκλήματα παρήσω νυνί· ἃ δέ γε εἰπεῖν οἰκειότερον, καὶ τῷ παρόντι καιρῷ δοκεῖ πως ἔχειν ἐγγύς, ταῦθ' ὡς ἔοικεν εἰς μέσον ἄγειν ἀκόλουθον. σκανδαλίζονται τοίνυν ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, οἱ † πάντης ἀσεβείας εἰς ἄκρον ἐλάσαντες Ἰουδαῖοι. καὶ τοσοῦτον οἶμαι τὰς Ἑλλήνων μανίας ὑπερβαλλόμενοι, ὥστε εἴ τις ἐπ' ἀμφοῖν γένοιτο κριτής, εὐθὺς ἂν οἶμαι τούτων καταδικάσαιεν, ἐν ἐλάττοσι κακοῖς τὰ ἐκείνων εἰπών. οὔπω γὰρ ἴσως ἐρεῖ τὰς θείας ἀνεγνωκότες γραφάς, θαυμαστὸν οὐδὲν εἰ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων διημαρτήκασιν· οἱ δέ γε διὰ νόμου καὶ προφητῶν τὰ πρὸς εὐσέβειαν παιδαγωγούμενοι, τοσοῦτον Ἑλλήνων εἰς ἀβουλίαν διενέγκαι, ὅσον τῆς μὲν ἀγνοίας ἐκείνοις, εὔλογος ἡ παραίτησις· τοῖς δὲ, τρόπος οὐδεὶς εἰς ἀπολογίαν περίεστιν, † ἀναγκαίας εἰσφέρων τῆς ἀμαθίας τὴν νόσον· ὄψει δὲ, εἰ βούλει, καὶ αὐτὸν τοῖς ἐμοῖς λόγοις συναγορεύοντα τὸν Χριστόν· λέγει γάρ που περὶ αὐτῶν· εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἴχοσαν. νυνὶ δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. εἰς τοῦτο δὲ ἤδη καταστάσεως τὰ ἐκείνων ἐλαύνει πράγματα, ὡς δοκεῖν ὄντως λοιδορίας οὐκ εἶναι τρόπον, εἴ τις αὐτοὺς ἐν Ἑλλήνων τάξει, καὶ ἐν τοῖς οὐδ' ὅλως εἰδόσι θεὸν † καταριθμῆσαι χρῆναι, διισχυρίζοιτο, κωλύειν δ' ἴσως οὐδέν, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον ἤδη φαίνεται, καὶ ἐξ αὐτῶν ἡμᾶς τῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι τὴν ἀπόδειξιν· οὕτω γὰρ ἂν ἐπὶ ταῖς λοιδορίαις ἔγκλημα ῥᾳδίως ἀποδυσαίμεθα· καὶ τοῖς ἀκροωμένοις, ὅτι λέγειν ἡμῖν τἀληθῆ διὰ πολλῆς τίθεται σπουδῆς, φανερὸν καταστήσομεν. ἐπ' αὐτὴν δέ εἶμι τοῦ γένους τὴν ἀρχήν· γένους δὲ τοῦ Ἑβραίων φημί. ἐντεῦθεν γὰρ ἔσται καταφανὲς τὸ δηλούμενον. Χαλδαῖος τοιγαροῦν κατὰ γένος ὑπάρχων ὁ μακάριος Ἀβραάμ, καὶ ὑπὸ πατρὶ τεθραμμένος οὐκ εἰδότι τὸν κατ' ἀλήθειαν ὄντα θεόν, μέχρι μέν τινος χρόνου τοῖς τοῦ φύσαντος νόμοις διοικούμενος, ἐν τοῖς ἀγνοοῦσιν ἔπλει. καὶ συνηρίθμητό ποτε τοῖς τῶν εἰδώλων προσκυνηταῖς· φιλεῖ γὰρ ἡ νεότης ταῖς ἑτέρων χειραγωγεῖσθαι βουλαῖς, καὶ τὸ μὴ σφόδρα δέχεσθαι τοῦ λυσιτελοῦντος τὴν αἴσθησιν, τοῦ χρόνου θείην ἂν ἢ κατ' ἐκείνης χάριν.

Hom. ἰλ. β'. vers. 204.

† ἄλλ. πάσης. leg. πάντως.

† ἄλλ. ἀναγκαίαν.

† ἄλλ. καταριθμεῖσθαι.

γραφήν· ἐπειδὴ δὲ θεὸς τὸ τῶν Ἑβραίων † γένος φυτεῦσαι ἐβούλετο, καλεῖ μὲν αὐτὸν εἰς ἐπίγνωσιν τὴν ἑαυτοῦ· ἕλκει δὲ ὥσπερ ἐξ ἀκανθῶν ῥίζαν εὐγενῆ, καὶ μετάθησιν εἰς εὐλάβειαν, καὶ γέγονεν ὅπερ νῦν ἐστι, τῇ προσθήκῃ τῆς † εἰς θεὸν ἐπιγνώστως, καθάπερ εἰς ἕτερόν τινα μεταβεβλημένος, καὶ διὰ μόνον τὸ λατρεύειν ἐθελῆσαι θεῷ, τῶν ὅσοι δήποτε πρὸ αὐτοῦ γεγόνασι διενεγκών. οὐκοῦν εἰ τῆς εὐσεβείας ὁ τρόπος, καὶ τῆς εἰς θεὸν λατρείας ἡ δύναμις μεταποιηθέντα δεικνύει τὸν ἄνθρωπον, ἡ τῶν εἰρημένων ἀποβολὴ πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον καλέσει, τὸν ᾧ συνέβη τοῦτο παθεῖν. καλὸν γὰρ ἀποσυλῆσαι τὸν λόγον τῆς τοῦ δικαίου κεφαλῆς, καὶ εἰς τὸν ἀπὸ τῆς ῥίζης καρπὸν ἐνεγκεῖν. οὕτω γὰρ φανεῖται καὶ † ἀληθής, ὅτι διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ἀπειθείας, ἁπάσης εὐσεβείας ἀπηυτομολήκασιν. ἄκουε δὲ φησὶ διά τινος τῶν προφητῶν ὁ σωτήρ· οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπεπήδησαν ἀπ' ἐμοῦ. δείλαιοί εἰσιν, ὅτι ἠσέβησαν εἰς ἐμέ· πρῶτον μὲν γὰρ ἐκεῖνο καὶ κυριώτατον ἔγκλημα ταῖς τῶν Ἑβραίων ἐπιγράφεται κεφαλαῖς. Εἰ δέ τις αὐτῶν καὶ ἕτερα πρὸς τούτῳ βούλοιτο † καταριθμεῖσθαι ἐγκλήματα, τοσοῦτον εὑρήσει τὸν ὄχλον, ὡς μὴ δύνασθαι τοῖς περὶ αὐτῶν ἀρκεῖσθαι διηγήμασι. μὴ δὲ τὸν ἄριστα μὲν ταῖς περὶ τοὺς λόγους ἐμπειρίαις † ἐξηρτυμένον. ἠσκημένον δὲ οὕτως εἰς εὐγλωττίαν, ὡς μηδενὶ τῶν ἄλλων παραχωρεῖν, οἷς τό γε ἐν τούτῳ φαίνεσθαι λαμπροὺς, τῆς ἄλλης ἁπάσης εὐημερίας ἄμεινον ἔχειν δοκεῖ· ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ ὁλοσχερῶς σιωπῆσαι, πρὸς τὸ πλῆθος ὥσπερ τῶν ἐγκλημάτων † ἀποναρκήσαντας, ὀλίγα κομιδῇ, καὶ δι' ὧν ὅπως ἀπεπήδησαν εἰσόμεθα παραθεῖναι σπουδάσω· λέγει τοίνυν ὁ πάντων ἡμῶν δεσπότης θεὸς, ἐπὶ ταῖς ἐκείνων δυσσεβείαις ἀγανακτῶν. πάντες οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἀπειθοῦντες· ἐποίησεν Ἐφραὶμ τὰς ῥίζας αὐτοῦ, ἐξηράνθη· καρπὸν οὐκ ἔτι μὴ ἐνέγκῃ· διότι καὶ ἐὰν γεννήσωσιν, ἀποκτενῶ τὰ ἐπιθυμήματα τῆς κοιλίας αὐτῶν. ἀπώσεται αὐτοὺς ὁ θεὸς, ὅτι οὐκ εἰσήκουσαν αὐτοῦ, καὶ ἔσονται πλανῆται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. ἆρ' οὐχὶ τῶν ἐμῶν λόγων ἡ πεῖρα, τοῦτο βοᾷ γεγωνότερον; καὶ τῶν πραγμάτων ἡ ἔκβασις οὐχὶ τὴν ἀλήθειαν τοῖς εἰρημένοις ἐπιμαρτυρεῖ; ἐπειδὴ γὰρ τὴν εἰς αὐτὸν εὐλάβειαν ἀπεσείσαντο, ἀπειθοῦντες ἅμα καὶ ἀντιλέγοντες, διὰ τοῦτο πρὸς ἀκαρπίαν ἐλαυνόμενοι, καὶ ὅσον οὐδέπω ξηρανθήσεσθαι μέλλοντες, ὥσπερ τὰ τῶν ὑδάτων ἀπῳκισμένα φυτὰ, τὰς ῥίζας τὸ τηνικάδε παραλγήσαντες, ὅτε πρὸς αὐτοὺς ὁ τῶν προφητῶν ἐγίνετο λόγος, τελευτῶντες, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ἀπειθείας, ἀπεξηράνθησαν. τοιγάρτοι καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας ἀποπεμπόμενοι δικαίως ἀκούουσι· μεμίσηκα, ἀπῶσμαι ἑορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν,

† γ. ἔθνος.

leg. τῆς θεοῦ.

† malo ἀληθές.

† ἄλ. καταριθμεῖσθαι πλημμελήματα.

† ἄλ. ἐξηρτημένον.

† leg. ἀποναρκήσαντας.

scriptis. Postquam verò gentem Hebræorũ cõdere decreuit Deus, traducit illum ad agnitionem sui, & veluti surculum generosæ indolis detractum è dumetis, transfert ad religionem, qui in id quod nunc est commutatus, sola diuinæ agnitionis accessione auctus, alterum quodammodo hominẽ induit, vnaque numinis sanctè colendi voluntate, ab omnibus quicunque ante ipsum nati fuerant, diuersus est. Ergo si mores ad pietatem, Deique venerationem compositi hominem in aliam quandam naturã commutare potuerunt, si quem iis bonis destitutum esse contingat, rursum in antiquam remeabit naturam. Operæ pretium est enim abducere sermonem à iusti persona, & ad eos qui ex illa stirpe deducti sunt transferre; ita namque illud quoque perspicuum erit, Iudæos, quòd in Christum contumaces fuerint, ab omni itidem pietate quã longissimè defecisse. Audiamus quidnã apud vnum aliquem ex Prophetis Saluator loquatur: *Væ ipsis, quoniam dereliquerunt me; infelices sunt, quoniam impij fuerunt in me.* Hoc quidem primò, & maximè proprio crimine Hebræi accusantur. Cæterùm si quis alia quoque præterea ipsorũ peccata percensere velit, tam multa reperiet, vt iis commemorãdis neminem sufficere posse mihi persuadeam: neminem inquam, licet in eloquentiæ studio optimè versatum, & in dicendi facultate eousq; exercitatum, vt nulli alij cõcedat eorum, qui huius studij gloriam reliquæ omni felicitati anteponendam esse duxerunt. Verùm ne penitus sileamus, multitudine criminum velut obstupefacti, pauca admodum ex quibus illos conturbasse intelligemus, afferre cõtendam. Hæc igitur Deus omnium cõmunis Dominus, iisdem ob scelera infensus, ita loquitur: *Principes ipsorum omnes increduli, fecit Ephraim radices suas & exsiccatus est, fructum ampliùs non afferet. Quòd si & genuerint, interficiam amantissima vteri eorum. Abijciet eos Dominus Deus meus, quia non audierunt eum, & erunt vagi in nationibus.* An non id distinctiùs ipsa experientia, quàm nostra clamat oratio? annon ipsemet rerum exitus vera esse, quæ diximus, testatur? Postquam enim à religione in Deum desciuerunt, contumaces pariter & refractarij, proinde sterilitate damnati, ac propemodum iam arescentes, tanquam arbores procul à fluentis consitæ, tunc quidem primò radicibus malè affectis, cùm ad illos prophetarum oratio intendebatur; demum repudiata in Christum fide, vitali humore penitus destituti sunt. Proinde exclusi quoque ipsius amicitia meritò audiunt: *Odio habui, ac proieci festiuitates vestras, & non capiam odorem cœtuum vestrorum.*

Osee 7.13.

Osee 9.16. iuxta LXX.

Amos 5.21.

Quòd

Quòd si obtuleritis mihi holocaustomata & munera vestra, non suscipiam, & vota pinguium vestrorum non respiciam. Aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ non audiam. Quippe cùm veritatem adamarit Deus, nullo modo sibi adumbratis honoribus lætandum existimauit, sed eius quæ in spiritu est adorationis tempus iam iam affore significauit, quo quidem antiquis ritibus sublatis, meliores à se substituendos esse demonstrat. Et quidem apertissimè id prophetę vnius voce denuntiat: (Ierem. 3.16.) *Et erit in diebus illis, ait Dominus, non dicent vltrà, Arca testamenti Domini, neque ascendet super cor, nec recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet vltrà.* Si quis autem tempus illud cognoscere aueat, quo nec cogitandum ampliùs de arca, nec illius nomen vsurpandum propheta confirmat, videat is quæ nunc rerum geruntur, atque in Christianorum mysteria intendat oculos. Nec enim (Exod. 25.34. Heb. 9.4. 3. Reg. 8.9.) ampliùs ritibus Hebræorum Deus à nobis coli voluit, neque arca apud nos est, extrinsecus quidem auro præfulgens, internè verò Mosis libros parturiens; verùm vnusquisque qui Christi fidem amplectitur, templum efficitur Spiritus sancti, totumq; in se fontem, vt sic dicam, sanctitatis capit. Neque verò auditorum quispiam existimet, nos aut contra Mosem verba facere, aut leges per illum conditas criminari velle. Nunquam ego tam vehementer insaniam, vt ad illum scopum meam intendam orationem, cùm longè aliter diuinę Litteræ loquantur. (Rom. 7.12.) *Nam lex quidem sancta est, & mandatum sanctum & iustum & bonum,* quemadmodum Paulus ait. Iacebat tamen ad tempus, donec emendatam veram colendi numinis rationem indicaret. Propterea Deus se illud in melius commutaturum Prophetæ cuiusdam voce testatus est, his verbis: (Ierem. 31.27) *Ecce dies veniunt, ait Dominus, & disponam domui Israel, & domui Iuda testamentum nouum.* Quod quidem optimè Paulus intelligens, ait, (Hebr. 8.13.) *Dum nouum dicit, primum antiquauit: quod verò antiquatū est & consenuit, propè est vt deleatur.* Et rursum: (Ibidem.) *Si enim illa irreprehensibilis fuisset, nequaquam alterius locus quæreretur.* Quoniam igitur priorem reprehensione haud carituram dixerat, neque enim ad perfectum adduxit lex, alteram necessariò pro mundi incolumitate substituędam fuisse confirmat. Quousque tandem igitur, ô Iudæe, pertinax eris? quandonam sanctorum vocibus auscultabis? Sed dices fortè, Tuus, ô amice, Paulus est, non meus. Stultissimus ego quidem fuerim, si illorum paream sermonibus, qui me nullo genere coniunctionis attingunt; eadem prorsus ratione, ac si quis in præliorū contentionibus,

„ διότι καὶ ἐὰν ἐνέγκητέ μοι ὁλοκαυτώματα, καὶ θυσίας, οὐ προσδέξομαι αὐτά. καὶ σωτηρίου ἐπιφανείας ὑμῶν οὐκ ἐπιβλέψομαι. μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου, καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. οὐ γὰρ ἐπὶ ταῖς κατὰ τύπον τιμαῖς ἐφήδεσθαι δεῖν ἐδοκίμαζεν ὁ τὴν ἀλήθειαν ἀγαπήσας θεός· ἀλλ' ὅσον οὐδέπω τῆς ἐν πνεύματι λατρείας καιρὸν ἀναδειχθήσεσθαι καταμηνύων, ἀνατετράφθαι μὲν ἔσεσθαι τῶν ἀρχαίων ἐθῶν εἰσηγούμενος· ἀντὶ δὲ τούτων, χαριεῖσθαι τὰ βελτίονα· καὶ γοῦν σαφέστατα διά τινος τῶν προφητῶν τοῦτο βοᾷ. „ καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, οὐκ ἐροῦσιν ἔτι, κιβωτὸς διαθήκης ἁγίου Ἰσραήλ. οὐκ ἀναβήσεται ἐπὶ καρδίαν, οὐδὲ ὀνομασθήσεται· οὐδὲ † ἐπισκευθήσεται, καὶ οὐ ποιηθήσεται ἔτι. († ἄλλ. ἐπισκεφθήσεται.) Εἰ δέ τις βούλοιτο μαθεῖν, ὃν ὁ προφήτης ἐδήλου καιρόν, καθ' ὃν οὐκ ἀναβήσεσθαι μὲν ἐπὶ καρδίαν, οὐκ ὀνομασθήσεσθαι δὲ ἔτι τὴν κιβωτὸν διισχυρίζεται, ὁράτω τὰ νῦν πράγματα ἐν οἷς τί ἐστι, σκοπείτω τὰ Χριστιανῶν μυστήρια. οὐ γὰρ δή που τοῖς Ἑβραίων ἔθεσιν εἰς λατρείαν κεχρῆσθαι [καὶ] ἡμᾶς ἠβουλήθη θεός· οὐδὲ κιβωτός ἐστι παρ' ἡμῖν χρυσίῳ μὲν ἔξωθεν ἠγλαισμένη· ἔσωθεν δὲ τὰς Μωσέως βίβλους ὠδίνουσα· ἀλλ' ἕκαστος τῶν πιστευόντων εἰς Χριστόν, ναὸς τοῦ πνεύματος ἀποτελεῖται· ὅλην, ἵν' οὕτως εἴπω, τοῦ ἁγιασμοῦ τὴν πηγὴν εἰσδεχόμενος. καὶ μή τις οἰέσθω τῶν ἀκροωμένων· ἢ κατὰ Μωσέως ἡμᾶς ποιεῖσθαι τοὺς λόγους, ἢ τοῖς δι' ἐκείνου † νομοθετουμένοις ἐπιτιμᾶν. († χε. νενομοθετημένοις.) μὴ γὰρ οὕτω φρενῶν ἔξω γενοίμην, ὡς τοῦτον ἔχειν ἑλέσθαι τὸν σκοπόν, ἑτέρα λεγούσης τῆς θείας γραφῆς. „ ὁ μὲν γὰρ νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία, καὶ δικαία καὶ ἀγαθή. καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν· ἔκειτο δὲ μέχρι καιροῦ διορθώσεως, οὔπω τὴν ἀληθῆ λατρείαν εἰσφέρων. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς μεταποιήσειν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἄμεινον διά τινος τῶν προφητῶν ὑπισχνεῖτο, λέγων· „ ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ, καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινήν. ὅπερ ἄριστα νοήσας ὁ Παῦλός φησι, ἐν τῷ λέγειν καινήν, πεπαλαίωκε τὴν πρώτην· τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. καὶ πάλιν. εἰ γὰρ ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος· ἐπειδὴ τοίνυν † μομφῆς μὲν οὐκ ἐλευθέραν ἔφησεν εἶναι τὴν πρώτην· († ἄλλ. μορφῆς.) οὐδὲ γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος, ἀναγκαίως τὴν δευτέραν ἀντεισάγεσθαι πρὸς τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν διισχυρίζεται. μέχρι τίνος οὖν ἀπειθήσεις Ἰουδαῖε; πότε δὲ πεισθήσῃ ταῖς τῶν ἁγίων φωναῖς; ἀλλ' ἴσως ἐρεῖς, σὸς ὁ Παῦλος, οὐκ ἐμός, ὦ οὗτος. εἴην δ' ἂν μωρίας ἀνάπλεως, εἰ τῶν ἐμοὶ κατὰ μηδένα προσηκόντων δεξαίμην τοὺς λόγους· ὅμοιον γὰρ ὡς εἴ τις ἐν πολέμῳ καὶ μάχαις,

ἀσμένως

ἀσμένως προσδέχοιτο τὰς τῶν ἐναντίων πληγάς. καλῶς εἰκότα μοι φαίνῃ καὶ δίκαια λέγων· ἀρνήσῃ μὲν γὰρ οὐκ ὀρθῶς· καὶ τῆς ἴσης ὁμοφυλίας ἐξοικιεῖς, Ἑβραῖον ὄντα τὸν Παῦλον· ἀκούω γὰρ λέγοντος αὐτοῦ. „καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμί· Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φαρισαῖος. Ἐπειδὴ δέ σοι χαλεπὸν εἶναί πως δοκεῖ, τὸ μεμνῆσθαι ἡμᾶς λόγων ἀποστολικῶν, καὶ τὴν σὴν ἐλέγχειν πειρᾶσθαι κακόνοιαν. καὶ τοῦτο παρήσω νυνί· μυρία δὲ ὄντα τῶν διὰ Μωσέως καὶ προφητῶν εἰρημένων παραθεῖναι δυνάμενος, βραχύ τι προσερωτήσας, ἀπελεύσομαι· ἴθι τοίνυν ὦ βέλτιστε σύ, λέγε δή μοι τρανώτερον τὰς βαθυτέρας τῶν ζητημάτων σκέψεις παραδραμών· εἰ μὴ τὸν νόμον μεταποιηθήσεσθαι, † τὴν ἀλήθειαν προσδοκᾷς, εἴη δὲ ὡσαύτως ἕξειν ἀεὶ, μηδὲ μιᾶς ἐπακολουθούσης μεταβολῆς, τί τὸ κωλῦόν ἐστι, τῶν αὐτῶν ἔχεσθαί σε πραγμάτων· ἔτι δὲ χάριν τῆς εἰς θεὸν λατρείας, οὕτως ὀλιγωρεῖς, ὡς ἐθῶν μὲν ἀποστῆναι πατρῴων, λόγου δὲ μηδενὸς ἀξιοῦν τὰ ἐκείνοις τιμιώτατα; ποῖ γὰρ † ἔχεται μὲν ὑμῖν ὁ νεώς; ποῖ δὲ τὰ ἐν αὐτῷ θυσιαστήρια, καὶ αἱ τῶν θυμάτων προσαγωγαί; ζητῆσαι δὲ ὅποι προσήκει τῶν ἱερείων τοὺς βωμοσκόπους, ἱερατικῶν φημι καταλόγων ἐσμοὺς, καὶ λευιτικὰ συστήματα; τὰ δέ γε τοῦ ἀρχιερέως ἐσθήματα, καὶ τὸ παμποίκιλον σχῆμα, ποῖ ποτε πάλιν ὑμῖν μετακεχώρηκεν; οἱ δὲ τῶν κρασπέδων ἐξηρτημένοι κώδωνες, ὅτου † δὲ χάριν σεσιωπήκασι, δῆλος δὲ οὐδείς; τοῦτο δὲ ὄνομα τῷ λίθῳ, πεποιημένον ἀπὸ τοῦ πράγματος. ταῖς τῶν χρωμάτων ἐξαλλαγαῖς, τὴν ἐπὶ τοῖς μέλλουσι προμήθειαν εἰσφέρει κατὰ βούλησιν θεοῦ. τὰς δὲ κατὰ νόμον εἰπέ μοι † θυσίας, αὐτὸς οὐ προσάγεις διὰ ποίαν αἰτίαν; εἶναι μέν σοι κατὰ γνώμην τὴν ἐν τούτοις ὀλιγωρίαν εἰπὼν, ἐλέγχῃ παράνομος, καὶ οὕτω σοι κεχρήσομαι μάρτυρι πρὸς τὴν κατὰ σοῦ γραφὴν, οὐχ ἑτέρων εἰς τοῦτο δεήσομαι· εἰ δὲ ἀβούλητον ἔχεις τὴν ἐπὶ τούτοις ἀργίαν, εἴργεσθαι δὲ τινος ἀνάγκης δεσμῷ, καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖς, ἄθρει δὴ λοιπὸν μὴ τῷ τῆς ἀβουλίας † περιπίπτῃς ἐγκλήματι, μακρὰν οὕτω τὴν ἀπείθειαν ποιούμενος. τίς γὰρ ὁ τοσοῦτον ἰσχύσας, ὡς ἀνάγκης ὑποθεῖναι θεσμῷ τὸν βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, λίαν γάρ σε † μανθάνω καὶ ἐπὶ τούτῳ σεμνύνεσθαι οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. θεία τοίνυν ὀργῇ, τοῦτο γὰρ τὸ λειπόμενον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἐπισκήψασα, πάσης μὲν εὐθυμίας ἔρημον ἀπέδειξε τὸ γένος ἐπὶ

† Addo κατά.

† Mal. οἴχεται.

† ἄλ. δή.

† ἄλ. οὐσίας.

† ἄλ. περιπίπτεις.

Del. μανθάνω & adden. ἀγνοῶν.

suum ipsemet corpus hostium vulneribus lacerandum sponte subijciat. Aequa scilicet, meo quidem iudicio, atque honesta oratio. Paulum tamen, Hebręus cùm sit, qui repudias, atque à tua cognatione excludis, haud æquum facis. Audio namque ipsum dicentē: *Nam & ego Israelita sum, Hebræus ex Hebræis, secundùm legem Pharisæus*. Quoniam verò tibi quodammodo durum videtur, meminisse nos sermonum Apostolicorum, tuamque ex his ignorationem coarguere, istud quoque hoc quidem tempore prætermittam. cumq; innumerabilia proferre possim, quæcunque scilicet à Mose, & Prophetis explicata sunt, breui tantùm interrogatiuncula vsus, perorabo. Age ergo, mihi planiùs, ô vir optime, edissere, omissis obscuriorum quæstionum ambagibus, si legem reuera nunquā immutandam existimas, sed eandem semper fore, nulla mutatione intercedente tibi persuades, quid obstat quominus consueta tibi instituta retineas? quid ita verò diuini cultus obseruationem tam valdè negligis; vt consuetudinibus maiorum abrogatis, quæ summo in pretio apud illos fuerunt nihili æstimes? Quò etenim vobis templum illud abiit? quò vobis altaria in ipso excitata, hostiarumque oblationes cessere? quære porro suis locis descriptos sacrorum custodes, sacerdotum inquam numerosa examina, Leuitarumque collegia. Illa verò summi sacerdotis indumenta, habitusque omni varietate distinctus, quonam gentium quæso asportata sunt? quid ita verò illa è fimbriis pendētia tintinnabula conticuere. Rationale verò iam nullum est? Nomen porro id est lapillo ex re ipsa inditum, siquidem varia colorum mutatione quæ pòst euentura erant, Deo nimirum ita volente, monstrabat. Quam verò ob causam, dic mihi, à sacrificiis offerendis quæ lege præcipiuntur, destitisti? nam si quidem illa à te sponte neglecta asseris, violatæ legis crimine manifesto teneris, ac proinde tua ipsius confessione, nullo alio teste adhibito, te diuinarum litterarum testimonio damnatum esse conuincam. Sin autem inuitum te cessare, ac necessitatis vinculo implicitum studia hæc omisisse ipsemet confiteris, vide ne temeritatis & amentiæ culpam effugere non queas, qui tam longo temporis interuallo tamē adhuc à pertinacia non discedas. Cuius enim tanta potestas fuit, vt eum necessitatis legibus obnoxiū potuerit efficere; qui præsenti diuina ope subleuaretur? Id namq; te gloriosiùs de te ipso iactare solitū, nemo est qui nesciat. Numinis igitur iracundia (hoc namque solum relinquitur) infensi Israelitis, omnem generi vniuerso hilaritatem ademit, vt neq; iis ob ac-

Actor.23 6.
Philipp.3.5.

Exod.28.4.

ceptam legem gloriari hactenus liceat,& verò pœnas temulentæ in Christum impietatis expendere sint coacti. Hinc Deus simul cum gratia diuini quoq; cultus ritum aliò traductum præstantiore cultu commutauit. Iam verò tempus hoc quoq; cessationis tuæ prophetarum voce antea indicatum fuisse demonstrabo. Nam te quidem arbitror pudere tuarum calamitatum, atque eniti vt ea nos celes, quæ minimè quidem tibi scilicet sunt ignota, sed infamiæ metu, quòd te à Deo longè pulsum atque exclusum esse intelligi nolis, nequaquam tibi innotuisse simulata ignoratione profiteris. De his igitur ita loquitur beatus propheta Osea: *Dies multos sedebunt filij Israel, sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine Teraphim.* Hæc in vestris libris ita se habere quispiam inficiabitur, ac tam erit impudens, vt quę omnium oculis cernuntur, ea nunquã facta fuisse audeat affirmare? Verumtamen omnia ita vt diximus euenisse, cuicunque prorsus facilè est animaduertere. At tu iterũ fortè abnuis, ac natiuam tibi incredulitatem retinens, nihil te à saxis spiritu carẽtibus differre sentis. Vera siquidẽ illa prophetæ vox: *Omnis quippe domus Israel, attrita fronte est, & duro corde.* Verum est id quoq; quod ait Dominus, dum apud quendam è sanctis hominibus, de tua impudentia ita commemorat; *Noui enim ego, ait, quòd durus sis & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea.* Incusat porro tuæ incredulitatis magnitudinem ipse quoque Saluator, dicens: *Tota die expandi manus meas ad populum incredulum, & contradicentem.* Et verò, quænam, dic mihi, tam diuturnę incredulitatis ratio? an ignorabas illum qui tibi ex promissione debebatur, quemadmodum ex sacris Litteris discere potuisti, nesciebas, inquam, futurum vt ad nos aliquãdo Dei Verbum è suis sedibus commigraret? Ne illa quidẽ Zachariæ prophetæ verba audieras: *Gaude & lætare filia Sion, quoniam ecce venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus.* Annon ergo dum illustris adeò Christi nostri Seruatoris aduentus sanctorum prædicatione celebratur, gaudere vos atque omni lætitię voluptate perfundi æquum fuit? Cùm enim totam, vt sic dicam, hominis naturam, instar turbinis irruens in seruitutẽ diabolus redegisset, atque illius immodicam tyrannidis amplificandæ cupiditatem nemo quisquam effugisset, omnesque pariter sceleribus addicti forent, verecundiæ quidem prorsus obliti, id verò sibi maximę laudi futurũ existimantes, si flagitijs omnibus cooperti fuissent; (erat illud namque vnicuique propositum, vt omnes homines, quique antea fuerãt, quique

Osee 3.4.
Ezech. 3.7.
Isaie 48.4.
Isaie 65.2.
Rom.10.21.
Zach.2.10.

νόμῳ μεγαλαυχεῖν, οὐκ ἔτι συγχωρήσουσα· δίκας δὲ τῆς εἰς Χριστὸν ἀσεβείας εἰσπραττομένη, σὺν εἰς αὐτὸν παροινήσαντας. καὶ μετέθηκε θεὸς ἅμα τῇ χάριτι τῆς λατρείας τὸν τρόπον ἐπὶ τὸ ἄμεινον. ἤδη δέ σοι καὶ τοῦτον ἐπιδείξω τῆς σῆς ἀργίας τὸν καιρὸν, διὰ τῶν προφητῶν ἀναβοώμενον. καὶ γάρ σε ταῖς σαῖς ἐπαισχύνεσθαι συμφοραῖς ὑπολαμβάνω, καὶ πειρᾶσθαι κρύπτειν, ἅπερ οἶσθα μὲν, ὡς εἰκός. αἰδοῖ δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν ἀποβεβλῆσθαι παρὰ θεοῦ μακρὰν, ὑποκρίνῃ τὴν † ἄνοιαν· λέγει τοίνυν περὶ τῶν τοιούτων ὁ μακάριος προφήτης Ὡσηέ· ἡμέρας πολλὰς καθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ἄρχοντος, οὐκ οὔσης θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὔτε † ἱερατείας, οὔτε δήλων. ταῦτά τις ταῖς παρ' ὑμῖν ἀρνήσεται βίβλοις οὐχ οὕτως ἔχειν. καὶ πρὸς τοσαύτην ἀναισχυντίαν ἐλάσει, ὡς τὰ πᾶσιν ὁρώμενα τολμῆσαι λέγειν; οὐκ ἂν γένοιτό ποτε· ἔστι μὲν γὰρ καὶ τῷ προστυχόντι καταφανὴς τῶν εἰρημένων ἡ ἔκβασις· ἀνανεύεις δὲ ἴσως αὐτὸς πάλιν, καὶ τὴν σύντροφον ἀπείθειαν τιμήσας, λίθων ἀψύχων οὐδὲν αἰσθάνῃ διενεγκών· ἀληθεύει γὰρ λέγων ὁ προφήτης, ὅτι πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ φιλόνεικοί εἰσι καὶ σκληροκάρδιοι· ἀληθεύει δὲ πάντως θεὸς, διά τινος τῶν ἁγίων τὴν σὴν ἀναίδειαν ἐξηγούμενος· γινώσκω γὰρ ἐγώ, φησιν, ὅτι σκληρὸς εἶ, καὶ νεῦρον σιδηροῦν ὁ τράχηλός σου, καὶ τὸ μέτωπόν σου χαλκοῦν. τῆς δὲ σῆς ἀπειθείας τὸ μέγεθος, καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ καταιτιᾶται, λέγων· ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα, καὶ ἀντιλέγοντα. καὶ τίς, εἰπέ μοι, τῆς οὕτω μακρᾶς ἀπειθείας ὁ λόγος; οὐκ ᾔδεις, ἀπὸ τῆς θείας δεδιδαγμένος γραφῆς τὸν ἐξ ἐπαγγελίας σοι χρεωστούμενον; ἠγνόεις † ἐπιδημήσων μέλλοντα τὸν τοῦ θεοῦ λόγον; οὐκ ἤκουες λέγοντος οὐδὲ προφήτου Ζαχαρίου· Τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιὼν, ὅτι ἰδοὺ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει κύριος; πῶς οὐκ ἔδει † χαίρειν ὑμᾶς, καὶ πάσης εἴσω γίνεσθαι θυμηδίας, τῆς οὕτω λαμπρᾶς ἀφίξεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ διὰ τῶν ἁγίων κηρυττομένης. Ἐπειδὴ γὰρ ἅπασαν, ἵν' οὕτως εἴπω τὴν ἀνθρώπου φύσιν, πρηστῆρος δίκην ἐπισκήψας ὁ διάβολος, κατεδουλώσατο, καὶ λοιπὸν ἦν οὐδεὶς τῆς ἐκείνου πλεονεξίας † ἀπείρατος, πάντες δὲ ἦσαν ἐν ἁμαρτίαις, αἰσχύνης μὲν οὐδένα ποιούμενοι λόγον. ἐφ' ἅπασι δὲ τοῖς δεινοῖς, ὡς ἐπὶ μεγάλαις εὐκλείαις φιλοτιμούμενοι. ἑκάστῳ γὰρ ἦν ὁ σκοπὸς πλεονεκτεῖν ἐν φαυλότητι, καὶ τὸν ἤδη προγεγονότα, καὶ τὸν ἔσεσθαι

† ἄλ. ἄγνοιαν.
†
† ἄλ. ἐπιδημήσαν.
† ἄλ. χαίρειν.
† ἄλ. ἀπείρατος.

ἵστασθαι προσδοκώμενον, καὶ τὴν ἡμῶν ἐν αἰσχύναις ἡ δόξα, καθάπερ ὁ Παῦλός φησι· ἀναγκαίως ὁ πάντων δημιουργὸς, πολλοὺς θεραπείας τρόπους διερευνώμενος, πανταχόθεν ἐζήτει διασώζειν τὸ γένος † τῶν ἀνθρώπων. καὶ προφῆται μὲν κατὰ καιρὸν ἀπεδεικνύοντο, τὰ εἰς σωτηρίαν πᾶσιν εἰσηγούμενοι. ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἦν ὁ τούτοις πειθόμενος, αὐτὸν ἐκάλουν ἐξ οὐρανοῦ τὸν πάντων βασιλέα τοῦ θεοῦ λόγον. ποτὲ μὲν λέγοντες· Κύριε, κλῖνον τὸ † οὖς σου » καὶ κατάβηθι· ποτὲ δὲ βοῶντες· ἐξαπόστει» λον τὸ φῶς σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου. ἐπεδήμησε τοίνυν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας ἀκριβέστατος χαρακτὴρ, τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑποδὺς, καὶ γενόμενος » ἄνθρωπος, ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώ» ποις συνανεστράφη, καθάπερ ἔλεγέ τις τῶν σοφῶν. ὁρῶν δὲ τὴν ἀνθρώπου φύσιν εἰς ὁλοτελῆ δραμοῦσαν ἀπώλειαν, καὶ τῶν ἀγαθῶν οὐδὲν ἐργάζεσθαι δυναμένην, οὐ τοῖς ἔργοις ἐδίδου τῆς δικαιοσύνης τὴν χάριν, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσι † τοῦτο δωρούμενος, πάντας ἐκάλει πρὸς σωτηρίαν· εἶτα δέον ἀπὸ τῆς τοσαύτης φιλανθρωπίας, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐπιγνώσκειν αὐτὸν, καὶ προσκυνεῖν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα τοῦ θεοῦ λόγον, ἐκ τῶν ἐναντίων σταυρῷ προσηλώκασιν οἱ πάνδημοι τῶν Ἰουδαίων λαοὶ, καὶ πᾶν εἶδος ἐπενεγκόντες κακίας τε ὁμοῦ, καὶ ἀτιμίας, θανάτῳ παραδεδώκασιν. ἐπειδὴ δὲ, καθά φησιν ἡ θεία γραφὴ, οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου, πάλιν ἀνέστη τριήμερος, εἰρηκὼς καὶ τοῖς ἐν ᾅδου πνεύμασιν, ἐξέλθετε· καὶ πάντα τοῦ διαβόλου σκυλεύσας τὸν πλοῦτον· ἔλυσε καὶ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἀρραβῶνα μὲν τῆς μελλούσης ἐλπίδος θεὶς ἐν ἡμῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐνέχυρόν τι τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν. αὐτὸς δὲ, ὥσπερ ἐκ παραδείσου καρπῶν ἀπαρχὴν προσάγων ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ πατρὶ, ἐν ἀνθρώπου φαινόμενος σχήματι. ἐπεδήμησε γὰρ, ἵνα καὶ τὸν ἄνθρωπον οὐρανοῦ πολίτην ἐργάσηται, καὶ τοῖς ἐκεῖσε συνάψῃ χοροῖς. ἐφ' ἅπασι τούτοις ἀγαπητοὶ, κἂν Ἰουδαῖοι μὴ βούλωνται, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς μεγάλα μὲν προσεῖσθαι τὰ χαριστήρια; προσαγαγεῖν δὲ τῷ τιμήσαντι θεῷ, καὶ οὕτως ἡμᾶς ἀγαπήσαντι, καθάπερ τινὰ δικαίαν ἀμοιβὴν τὴν ἐν ἔργοις σεμνότητα, τὴν φιλαλληλίαν, τὴν φιλοξενίαν, τὴν ἀγάπην, τὴν φιλαδελφίαν, καὶ τὸ μέγιστον ἐν τούτοις τῶν ἁμαρτημάτων φάρμακον, τὸν εἰς τοὺς † δεσμίους ἔλεον· χρὴ γὰρ μεμνῆσθαι τῶν δεδεμένων, ὡς συνδεδεμένους· τῶν κακουχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὺς ὄντας ἐν † σώματι. ἔτι δὴ τότε καθαρῶς † ἑορτάσομεν, καὶ τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μητέρα νηστείαν καθ' ὃν δεῖ τρόπον † ἐπιτελέσομεν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας

† γρ. τὸ ἀνθρώπινον.

† Lego οὐρανούς, ex οὖς & in vulg. cælos tuos.

† Puto τούτῳ.

† γρ. δεσμίους.

† ἄλ. σώμασι.

† ἄλ. ἑορτάσωμεν.

† ἄλ. ἐπιτελέσωμεν.

mox futuri essent, improbitate superaret, eratque nobis in confusione gloria, vt Paulus asserit,) necessariò rerum omnium opifex, multis modis generi humano facere medicinam, atque vndique salutis viam aperire conabatur. Ac prophetæ quidem identidem mittebantur, qui viam omnibus ad salutem præirent. Cùm verò ipsis nemo obtemperaret, ipsummet è cęlo vocabant regem omniũ Dei Verbum, nunc quidẽ dicentes: *Domine inclina aurum tuam, & descende*, clamãtes verò alibi: *Emitte lucem tuam, & veritatẽ tuam.* Migrauit itaq; ad nos vnigenitus, Dei Verbum, substantiæ Patris perfectissimum exemplar, *nostri similitudinẽ induens, & factus homo in terra conspectus est, & cum hominibus cõuersatus est,* vt vir quidam sapiens affirmauit. Cùm verò naturam hominis certum ad exitium planè deductam, omnique rectè aliquid agendi facultate priuatam animaduerteret, non dedit operibus iustitiæ gratiã, sed iis qui credidissent eam largitus, omnes ad salutem vocauit. Hinc cùm Dei Verbum & propter tam eximiam in nos benignitatem, & ob alia omnia agnoscere, & qui nostra causa hominem induisset venerari par esset, cõtrà prorsus Iudęorum scelestissima gens cruci affixit, omniq; genere cruciatuum simul, & ignominiæ affectum morte mulctauit. Sed cùm illum à morte vinci, quemadmodum sacræ Litteræ testantur, fas non esset, trium dierum interuallo rursum extitit rediuiuus, *dicens & iis qui apud inferos detinebãtur, spiritibus, Exite*, & opima dæmonũ spolia vniuersa diripiens. Tum mortis quoque imperium euertit, ac futuræ spei arrabonẽ, & pignus bonorum quæ expectamus, sanctũ in nobis Spiritũ collocauit. Ipse verò sese hominis specie, velut ex horto fructuum primitias, pro nobis Patri obtulit. Ideo namque ad nos venit vt hominẽ quoq; cælesti patriæ adscriberet, & eiusdem supernæ ciuitatis ordinibus sociũ aggregaret. Ob hæc omnia, dilecti, quantumuis Iudæi reclament, necesse est nos omnino, cùm ingentes Deo gratias agere, tum verò, quòd nos tantis honoribus cumulauerit, ac tanto amore sit complexus, iustam veluti vicem rependere, morum scilicet grauitatem, beneuolentiam mutuam, hospitalitatem, charitatem, fraternum amorem, & quod maximũ præ cæteris aduersus peccata remedium est, misericordiam in pauperes. Debemus enim memores esse vinctorum tanquã simul vincti, & laborantium, tamquam & ipsi in corpore morantes. Hoc namq; pacto cùm festos dies sanctè peragemus, tum verò ieiunium, ex quo bona omnia proficiscuntur, qua decet ratione celebrabimus; inchoantes quidem sanctam

Phil. 3. 19.

Psal. 143. 6.

Psal. 24. 3.

Baruc. 3. 38.

Actor. 2. 24.

Isaia 49. 9.

Quadragesimam sexta & vigesima mensis Februarij; hebdomadam verò salutaris Paschæ calendis Aprilis; soluentes quidem ieiunia, vt Euangelicis constitutionibus sancitũ est, vespera sabbati, sexta eiusdem mensis Aprilis; festum verò diem Paschæ agentes, illucescente deinceps Dominica die, eiusdem mensis Aprilis septima; addentes deinde septem quoque sanctę Pentecostes hebdomadas, & cum Sanctis promissa nobis diuinitus cælestia bona credentes accipiemus in Christo IESV Domino nostro in ęternum. Amen.

τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἕκτης καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχὶρ μηνός. τὴν δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα ἀπὸ νεομηνίας τοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς, περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας κατὰ τὰς εὐαγγελικὰς διατάξεις, ἑσπέρα σαββάτῳ, τῇ ἕκτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ ἑβδόμῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς, καὶ μετὰ τῶν ἁγίων τὰς ἐν οὐρανοῖς ἐπαγγελίας πιστεύοντες λήψεσθαι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Homilia quinta.

Eccles. 3.

PRoprium ac suum cuiusque rei tempus esse sacræ Litteræ testantur, quam quidẽ ego sententiam ad rerum naturam maximè appositam, atque accommodatam esse mihi persuadeo. Nihil enim tam incommodum in negotiis accidere solet, quàm si quid non obseruata temporis oportunitate peractum est. Quoniam igitur hoc quidem malum esse nemo inficiabitur, quin id potiùs omnes sana mente præditi fatebuntur, quod huic contrarium est, rectum ac laudabile iudicare necesse fuerit, vti nimirum in omnibus rebus quid tempus postulet, quidque vnicuiq; negotio accommodatũ sit, obseruemus. Igitur hoc tẽpus est, festiuæ celebritatis, ac rursum quid nobis diuina Scriptura pręcipiat, audiẽdum. *Canite*, inquit, *initio mensis tuba, in die insignis solennitatis vestræ.* Quod porro tempus eo in quo nũc agimus nobilius elucescat? Quid tam insigne, quàm nostra hæc nunquã satis laudata celebritas? quæ reuera, nouum mensis initium, hoc est nouam ætatemq; ua Saluator ad nos migrauit, ostendat; *in qua omnia facta sunt noua, & vetera transierunt*, vt Paulus asserit. Clamet igitur Ecclesia tuba, atque exultabũda nobis denuo prædicationis annuæ sonum profundat. Nunquid verò illas quæ in exercitibus adhiberi solent, nostra hæc imitabitur? Nunquid nobis iam hostium phalanges adesse, iam instare pugnæ tempus, mortisq; periculum imminere, iam in ingruentem aduersarium arma inferenda esse significabit? Nihil minus. Alium ego noui tubæ nostræ clangorem. Nihil illa sonabit huiusmodi, sed triumphale carmen, & audientibus iucundissimum inflabit. *Venite*, siquidem canet cum beato Psalte, *exultemus Domino, iubilemus Deo Salvatori nostro.* Quidnam igitur illud fuerit, in quo meritò exultandum esse quispiam arbitretur? scilicet ob Saluatoris mortem gaudio exiliendum, illamque magnificis prædicationibus extollendam, cùm omnes fatebuntur, tum ego vobis, licet rei totius

Psal. 80.4.

2. Cor. 5.17.

Psal. 94.1.

Λόγος ε΄.

ΚΑιρὸν παντὶ πράγματι, φησὶν ἡ θεία γραφή. καί μοι δοκεῖ κάλλιστα διεσκέφθαι τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν. οὐδὲν γὰρ αὐτὴν οὕτως οἶδε λυπεῖν, ὡς τὸ καιροῦ διαμαρτάνειν τοῦ δέοντος. οὐκοῦν ἐπειδήπερ ὅτι δὴ φαῦλον τοῦτό ἐστιν, ἀντιρεῖ μὲν οὐδείς· συνθήσεται δὲ πάντως ὁ, γε νοῦν ἔχων, ἀνάγκη τὸ ἐναντίον τοῦ ἀμείνονος δόξης ἀξιοῦν καιρὸν δή φημι τὸν ἐφ' ἅπασιν ἐπιτήδειον, καὶ τὸν ἑκάστῳ πράγματι πρέποντα. ἑορτῆς τοιγαροῦν καιρὸς ὁ παρὼν, καὶ τὸ πείθεσθαι πάλιν ἐπάναγκες τῇ θείᾳ γραφῇ· σαλπίσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι· ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ὑμῶν. εἶτα ποῖος καιρὸς ἀναλάμψει ἡμῖν τοῦ παρόντος ἐπισημότερος; τί δὲ οὕτω περιφανὲς, ὡς ἡ πανεύφημος ἡμῶν ἑορτή; νεομηνίαν ὄντως ἀληθῆ τὸν νέον ἡμῖν αἰῶνα τὸν τῆς τοῦ σωτῆρος ἐπιδημίας ἀναδεικνύουσα· ἐν ᾧ πάντα γέγονε καινὰ, καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ὡς ὁ Παῦλός φησι· βοάτω τοιγαροῦν τῆς ἐκκλησίας ἡ σάλπιγξ· καὶ χαίρουσα πάλιν τὸ ἐτήσιον ἡμῖν ἀναπνείτω κήρυγμα· ἆρ' οὖν ἐκείνας τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἀπομιμήσεται; σημαίνει δὲ ἡμῖν ὡς ἤδη μὲν πάρεισι τῶν πολεμίων τὰ στίφη, ἀπειλὴ δὲ μάχης, καὶ θανάτου φόβος περιαγγέλλεται; χρὴ δὲ ὡς τάχιστα τοῦ πολέμου τὰ σκεύη τοῖς ἐπιοῦσιν ἀνταίρειν; οὐδαμῶς ἑτέραν οἶδα τῆς ἐμῆς σάλπιγγος τὴν φωνὴν, βοήσει δὲ τῶν τοιούτων † οὐδὲν· ἀλλ' ἐπινίκιον † γρ. οὐδὲν. μέλος, καὶ τοῖς ἀκούουσι θυμηρέστατον. Δεῦτε γὰρ, ἐρεῖ, κατὰ τὸν μακάριον ψαλμῳδὸν, ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ, ἀλαλάξωμεν τῷ θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν. τί δὴ οὖν ἐστιν, ἐφ' ὅτῳ περ ἄν τις εὔκαιρον ἴδοι τὸν ἀλαλαγμόν; τί δὲ ἀγαλλιᾶσθαι χρεὼν καὶ σεμνὸν ἀναστῆναι τοῦ σωτῆρος τὸν θάνατον ψηφιεῖται καὶ αὐτὸς, καίπερ εἰδόσιν

non

ἡμῖν ἐξηγήσομαι. νενίκηται θάνατος ὁ τὸ νικᾶσθαι † παραιτούμενος· κεκαινοτόμηται φθορά· λέλυται θανάτου πάθος ἀήττητον· ᾅδης δὲ ὁ πᾶσαν ἀπληστίαν νοσῶν, καὶ κόρον ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν οὐδένα δεξάμενος· ἐδιδάχθη καὶ ἄκων, ὃ μὴ μαθεῖν νῷ πρότερον ἠνείχετο· οὐ γὰρ ὅπως τῆς ἔτι πιπτόντων ἔσται κατοχῆς φιλονεικεῖ, ἀλλ' ἤδη καὶ τοὺς ἁλόντας ἀπήμεσε, τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰσχύϊ καλὴν ὑπομείνας τὴν ἐρημίαν. ἐπεδήμησε γὰρ λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε. καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλύφθητε. καὶ κηρύξας τοῖς ἐν ᾅδῃ πνεύμασιν, ἀπειθήσασί ποτε, ἀναβέβηκε νικηφόρος· ἀπαρχὴν ὥσπερ ἵνα τῆς ἐλπίδος ἡμῶν τὸν οἰκεῖον ἀναστήσας ναὸν καὶ ὁδοποιήσας μὲν τῇ φύσει τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ἕτερα δὲ πρὸς τούτοις ἡμᾶς ἐργασάμενος ἀγαθά. ἐν τούτοις ἡμῖν ἀγαπητοὶ τὰ λαμπρὰ τῆς ἑορτῆς συνθήματα· ἐπὶ τούτοις οἶμαι δεῖν ἀνασκιρτῶντας, εἰπεῖν· δεξιὰ κυρίου ἐποίησε δύναμιν, δεξιὰ κυρίου ὕψωσέ με. τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἅπασι, παρ' οἷσδηποτοῦν, ὁ τῶν πανηγύρεων εἵμαρται νόμος, εὐειμονεῖν μὲν ὡς ἔνι, καὶ λίαν ἐσπουδάσθαι τὸ δὲ μὴ πᾶν, ὅπερ ἂν ὑπάρχῃ παρ' ἑκάστῳ τίμιον, τοῦτο δὴ καὶ ἠμφιεσμένον ὁρᾶσθαι ῥαθυμίας, ἤτοι φαυλότητος τῆς ἐσχάτης εἶναι δοκεῖ· τοιγάρτοι καὶ πανδήμους, ὅτε δὴ πόλεις ἄγουσιν ἑορτάς, λαμπροῖς μὲν ἄν τις ἴδοι τοὺς ἐν αὐταῖς κατηγλαϊσμένους ἄνθεσιν· ἐπὶ λαμπροτέραν δὲ προθύμως ἰόντας τράπεζαν· καὶ ταῖς περὶ γαστέρα ζημίαις ἐντρυφῶντας μᾶλλον ἤπερ ἀλγυνομένους· ἡμῖν δὲ, οὐ διὰ τούτων τὰ τῆς πανηγύρεως ἔρχεται, οὐδὲ τοῖς δημοτελέσιν ἀποκεχρῆσθαι νόμοις, φίλιόν τι καὶ περισπούδαστον. ἀλλ' ἀμφίεον μὲν τὸ πάντων καθαρώτατον, ὁ Χριστός· ἐνδύσασθε γὰρ τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ὁ Παῦλός φησι· καὶ τράπεζα δὲ οὐ πολυτελείαις ὄψων καταβαρουμένη, καὶ ἄσωτον ὠδίνουσα τὴν φιλοτιμίαν, ἀλλ' ἐκείνη μᾶλλον προσφιλὴς, πρὸς ἣν ἡμᾶς ἡ σοφία, βοῶσα καλεῖ· ἔλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν. τὸ μὲν γὰρ τοῖς κατὰ γῆν ἐδέσμασι τὴν γαστέρα πληροῦν, καὶ τοῦτο μὴ ταῖς τῆς φύσεως ἀνάγκαις εἴκοντας, μηδὲ ταῖς ἀπαραιτήτοις τοῦ σώματος χρείαις ἡττωμένους, τοσοῦτον ὅσον ἔχει καλῶς· εἰς ἡδονὴν δὲ μᾶλλον ἐκκεχυμένους καὶ βλέποντας, οὐδὲν ἕτερόν ἐστι ζηλοῦν, ἢ τῶν ἀλόγων θηρίων τὴν φύσιν, ἃ καὶ μόνῳ τῷ πλήθει τῆς τροφῆς † ἐπαγγάλλονται. † χαίρει δέ τοι μειζόνως, ὅταν λυπήσῃ τὸν κόρον, ἀπλήστοις ἐπιθυμίαις, πολὺ τὸ ἀρκοῦν ἀναβαίνοντα· τὸ δὲ,

† χ. παραιτούμενος κεκαινοτόμηται.

† leg. ἐπαγάλλονται, vel ἐπαγλαΐζονται.

† ἄλ. χαίρει.

non ignaris edisseram. Superata mors est, quę ne vinceretur omnibus modis pugnabat, sublata corruptio, ac humanũ genus ab insuperabili malo liberatum. Infernus verò, qui auiditate insaturabili, pereuntium multitudine infinita tamen non expleretur, id vel inuitus didicit, quod antea nunquã in animũ inducere sustinuisset. Nec enim nunc est illi de iis qui in præsentia labuntur intercipiendis certamen, sed eos quoq; quos iam captos tenebat euomuit, atque in pulchram solitudinem nostri Saluatoris virtute redactus est. Aduenit enim dicens *iis qui in vinculis erant: Exite, & qui in tenebris, Reuelamini, cumq; iis qui apud inferos erant spiritibus, qui aliquando increduli fuerant, prædicasset,* victor ascendit, ac veluti primitias nostræ spei proprium excitans templũ, cùm nostræ naturæ à mortuis reuiuiscendi viam aperuit, tum aliis nos præterea muneribus cumulauit. Hęc sunt nobis, dilecti, insignes admodũ agendæ celebritatis veluti tesseræ; ob hæc gaudio exilientibus, illa meritò vsurpare liceat, *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me.* Ergo alij omnes, quicunq; panegyricis conuentibus recepta cõsuetudine interesse cõsueuerunt, quantum licet elegantẽ corporis cultum summo studio consectantur: quòd si quis non omnibus ornamentis quæ alicuius pretij sunt, conspicuus prodeat, ignauiæ, vel etiam nequitiæ summæ ea res esse iudicatur. Quo tempore itaque totius populi conuentu festi dies in vrbibus agũtur, vndequaq; ciues nitidissimis floribus ornatos intueare. Hinc ad mensas lautiores læti se conferunt, ac damna ventris ita non formidant, vt iis etiam ad delicias voluptatesq; suas abutãtur. Nobis verò alia quædam in agendis celebritatibus proposita sunt, neq; in ea re vulgari hominũ consuetudine vti placet. Sed est indumentũ quidem omnium nitidissimum, Christus. *Induimini* siquidem *Dominũ Iesum Christum,* ait Paulus. Mensa verò non quæ obsoniorũ varietate multiplici onerata sit, & cùm ambitione luxum præ se ferat; sed illa potiùs lõgè amabilior, ad quam nos sapiẽtia inuitat, clamans: *Venite, comedite panẽ meum, & bibite vinum quod miscui vobis.* Nam terrenis quidem epulis farcire ventrem, idque non vt à natura impositæ necessitati pareamus, neque vt in vsus corporis necessarios, quantum satis fuerit impendamus, sed in voluptatẽ potiùs effusos, eique tantummodo seruientes; nihil est aliud quàm belluarum naturam imitari, quæ & sola pabuli copia exultant, ac tum maximè gestiunt, cùm ob inexplebilem cupiditatem longè modum supergressa satietas, mœrendi potiùs causam afferre debuerat. Cõtrà verò, studio

Isaia 49. 9.
Psal. 117. 16
Rom. 13. 14.
Prou. 9. 5.

studio diuinarum disciplinarum teneri, & sapientiæ verbis, tanquam apparatissimi conuiuij epulis pasci & oblectari, rem esse præclarissimam prorsus & admirandam, quæq; hominē ratione præditum, atque ad imaginem creatoris efformatum maximè deceat, sapientissimus quisque affirmabit. Sed enim, quod festos dies agentibus maximè vsitatum est, id me imprudentē silentio prçteriisse animaduerto. Quidnā verò illud inquam? faces ij noctis caligini discutiendæ adhibēt, neque adueniente vespera domum tenebris obduci patiuntur, verùm lychnis ex omni ædium parte suspensis, illorum fulgore squallorem à tenebris inductum effugare nituntur. Apud nos autem vicissim, non lumen, vt sic dicam, manufactū, nec lucernæ modico splendore fulgentes, tenebras dispellunt, sed Christus ipse, qui ait, *Ego sum lux mundi.* Quam ad nos peruenturā beatus quoq; Isaias profitebatur clamans, *Illuminare, illuminare Ierusalem, venit enim lumen tuum.* Delata siquidem ad nos est Saluatoris gratia, & instar lucis vndequaque coruscans, dissipauit obscuram ignorationis nubem, quam cùm supra nos tecti laqueati modo diabolus explicasset, omnem terram, quæ sub sole est, vt sic dicam, suæ subiecerat ditioni; vt neque purgatam animi aciem ad supera intendere, nec ex ea quę in rebus creatis elucet bonitate, conditoris potestatem, ex quo scilicet errātibus non parum adiumēti accedere potuisset, metiri cuiquam liceret. Tum ne quid eorum quæ ad salutem opportuna videntur, adepti libertatem naturæ debitam recuperarēt, excæcauit ipsorum mentes, vt Paulus ait, vt non fulgeat illuminatio Euangelij gloriæ Christi. Verùm infelicē sua spes fefellit. Erat is nempe maior, qui ad salutem vocabat. Magna itaque gentium multitudo ab interitu vindicata, serò quidem illa, sed tamen agnouit conditorem suum. Iudæi verò, quos ad agnitionem Iesu Christi nostri Saluatoris lex erudiebat, ac Mosis decreta veluti manu prehensos ducebant, *dereliquerunt*, quemadmodum scriptum est, *vias vineæ ipsorum, & in sulcis segetis suæ aberrauerūt.* Ignorauerunt siquidem Dei Verbum, quod nostra causa humanam naturam assumpsit. *Qui propter nos egenus factus est*, quemadmodū Paulus ait, *vt illius inopia nos diuites essemus.* Quapropter eos Ieremias propheta haud mediocriter increpat, clamans: *Quomodo dicitis, Sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarū, confusi sunt † sapiētes, perterriti, & capti sunt. Verbum enim Domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis.* Proiecerūt illi siquidē re vera vnigenitū Dei Verbū, sed quātumuis recla-

Ioan. 8. 12.
Isaie 60. 1.
2. Corint. 4.
2. Cor. 8. 9.
Ierem. 8. 8. iuxta vulg.
*Cyr. mendaci.

θείων μὲν μαθημάτων ἐρᾶν, πανδαισίαν δὲ ἡγεῖσθαι λαμπρὰν τῆς σοφίας τοὺς λόγους, ἀξιολογώτατόν ἐστι χρῆμα, καὶ † ἀξιάγαστον, πᾶς τις οὖν τῶν εὖ φρονούντων ἐρεῖ· πρέπον δὲ ὄντως ἀνθρώπῳ λογικῷ, καὶ κατ' εἰκόνα πεποιημένῳ τοῦ κτίσαντος. ἀλλὰ γὰρ αἰσθάνομαι τῇ σιωπῇ παραδοὺς, ὃ καὶ μάλιστά ἐστι τοῖς ἑορτάζουσι φίλον. ποῖον δὴ τοῦτό φημι; δᾶδας ἐκεῖνοι τῷ τῆς νυκτὸς ἀνθοπλίζουσι σκότῳ. καὶ μελαινούσης τῆς ἑσπέρας αὐτοῖς, τὴν ἑστίαν οὐκ ἀνέχονται· ὅλον δὲ λύχνοις τὸ δωμάτιον καταστέψαντες, ταῖς ἐντεῦθεν μαρμαρυγαῖς τὴν ἀπὸ τοῦ σκότους κατήφειαν ἐξελαύνουσιν· ἡμῖν δὲ πάλιν οὐ χειροποίητον, ἵν' οὕτως εἴπωμεν φῶς, οὐδὲ λύχνα μετρίῳ γελῶντα πυρὶ διώκει τὸ σκότον, ἀλλ' αὐτὸς ὁ λέγων Χριστός· Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὅπερ ἥξειν ὡς ἡμᾶς καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας κατεπηγγέλλετο, βοῶν· Φωτίζου, φωτίζου Ἱερουσαλὴμ, ἥκει γάρ σου τὸ φῶς. ἐπεφοίτησε γὰρ ἡμῖν τοῦ σωτῆρος ἡ χάρις φωτὸς μὲν νόμῳ τὸ σύμπαν περιαστράψασα· τὸ δὲ συννὸν τῆς ἀμαθίας λύσασα νέφος· ὅπερ ἡμῖν ὀρόφου δίκην ὑπερτανύσας ὁ διάβολος, πᾶσαν, ἵν' οὕτως εἴπω, τὴν ὑφ' ἡλίῳ κεχείρωτο· ἐπιτρέπων μὲν οὐδενὶ καθαρὸν τῆς καρδίας ἀνατεῖναι τὸ † ὄμμα· ἀπὸ δὲ τῆς ἐν τοῖς ποιήμασι καλλονῆς, ἀναλόγως τοῦ δημιουργήσαντος ἐκμετρεῖσθαι τὴν δύναμιν· ἦν γὰρ ἐντεῦθεν ὄνησιν εὑρέσθαι τοὺς πλανωμένους οὐ μικρὰν· ἵνα δὲ μή τι κερδάναντες τῶν, ὅσα πρὸς σωτηρίαν συντελοῦντα φαίνεται, εἰς τὴν τῇ φύσει χρεωστουμένην ἐλευθερίαν ἀνανήψωσιν, ἐτύφλωσεν αὐτῶν τὰ νοήματα, καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν, εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι † τῆς δόξης τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. ἀλλ' ἐσφάλη τῆς ἐλπίδος ὁ δείλαιος· μείζων γὰρ ἦν ὁ πρὸς σωτηρίαν καλῶν. ἡ μὲν οὖν πολλὴ τῶν ἐθνῶν ἀνεσώθη πληθύς. καὶ ὀψὲ μὲν, ὅμως δ' οὖν ἐπέγνω τὸν κτίσαντα. οἱ δὲ νόμῳ παιδαγωγούμενοι πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῖς διὰ Μωσέως χειραγωγούμενοι δόγμασιν Ἰουδαῖοι, ἀπέλιπον, καθάπερ γέγραπται, τὰς ὁδοὺς τοῦ ἑαυτῶν ἀμπελῶνος. τοὺς δὲ ἄξονας τοῦ ἰδίου γεωργίου πεπλάνηνται· οὐ γὰρ ἐπέγνωσαν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα τοῦ θεοῦ λόγον· τὸν δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντα, καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν, ἵν' ἡμεῖς πλουτήσωμεν ἐν αὐτῷ· διόδη καὶ λίαν αὐτοῖς ὁ προφήτης Ἱερεμίας ἐπιπλήττει βοῶν· πῶς ἐρεῖτε, ὅτι σοφοί ἐσμεν ἡμεῖς, καὶ νόμος κυρίου μεθ' ἡμῶν ἐστιν. εἰς μάτην ἐγενήθη σχοῖνος ψευδὴς γραμματεῦσιν. ᾐσχύνθησαν † πτωχοὶ, ἐπτοήθησαν καὶ ἑάλωσαν· σοφία τίς ἐστιν ἐν αὐτοῖς, ὅτι τὸν λόγον κυρίου ἀπεδοκίμασαν. ἀπεδοκίμασαν γὰρ ὄντως τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ λόγον, ἀλλὰ γίγονεν εἰς

κεφα-

† ἄλ. ἀξιοθαύμαστον.
† ἄλ. τὸν ὀφθαλμόν.
† χ. τὸν φωτισμόν.
† LXX. σοφοί.

κεφαλὴν γωνίας, κἂν ἐκεῖνοι μὴ βούλοιντο. διὸ δὴ καὶ δικαίως φησί που περὶ αὐτῶν ὁ
» προφήτης· υἱοὶ ἄφρονές εἰσι, καὶ οὐ συνετοί. Εἶτα πῶς οὐκ ἀληθὲς παντί τῳ φανεῖται, τὸ ὑπὲρ αὐτῶν εἰρημένον; πῶς δὲ οὐκ ἀσύνετοι καὶ παράφρονες, οἱ παρὸν μὲν αὐτοῖς ἐκ προφητικῶν ἀναγνωσμάτων τὸ τῆς εὐσεβείας ἐκπαιδευθῆναι μυστήριον; ἐξὸν δὲ ὁμοίως διὰ τῶν μωσαϊκῶν συγγραμμάτων, περὶ αὐτοῦ σοφίζεσθαι διαρκῶς, τοσοῦτον τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας κατεῤῥαθυμηκότες ἁλίσκονται, ὡς μὴ δὲ ταῖς τῶν ἐθνῶν εἰς τοῦτο † παρεῖσθαι σπουδαῖς· καὶ γοῦν φησί που τοιοῦτον
† ἄλλ. παροισοῦσθαι.
τι πρὸς αὐτοὺς ὁ θεός. καθέστηκα ἐφ᾽ ὑμᾶς
» σκοπούς. ἀκούσατε τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος,
» καὶ εἶπον· οὐκ ἀκουσόμεθα. διὰ τοῦτο ἤκουσαν
» τὰ ἔθνη, καὶ οἱ ποιμαίνοντες τὰ ποίμνια ἐν
» αὐτοῖς, ἄκουε γῆ. ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ τὸν λαὸν
» τοῦτον κακά. τὸν καρπὸν † ἀπὸ τροφῆς αὐ-
» τῶν, ὅτι τὸν † νόμον μου οὐ προσέσχον, καὶ τὸν
» λόγον μου ἀπώσαντο. ἀπώσαντο γὰρ ὄντως
» τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, οὔτε ὅτι προσήκει τοῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων κηρύγμασι κατακολουθεῖν ἐγνωκότες, οὔτε μὴν τοῖς παλαιοτέροις βιβλίοις προσέχειν τὸν νοῦν οἰόμενοι δεῖν. χρῆν γὰρ δήπουθεν, εἴπερ ἦν † ὄντως αὐτοῖς τὸ ὠφελεῖσθαι περισπούδαστον, μὴ τῷ τῆς νομομαθείας ὀνόματι πρὸς ἀλαζονείαν ἀναφυσωμένον, ἐπιτρέπειν ἐξαπατᾶσθαι τὸν νοῦν, αἰδοῖ τε τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς ἀκριβείας ἀπολιμπάνεσθαι, τὴν ἐπ᾽ αὐτῇ καρποῦσθαι ζημίαν. ἐξετάζειν δὲ μᾶλλον τὰ περὶ τοῦ σωτῆρος διὰ τῶν ἁγίων λαλούμενα. ἢ καὶ ἄλλων ὡς ἐν σχήματι καὶ τύποις ἀναπλαττόμενα. πολλὰς γὰρ ἄν τις ἴδοι πραγμάτων εἰκόνας, ἐν τοῖς λογίοις τοῦ πνεύματος, ἐναργεστάτην ἐχούσας τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας τὴν γραφήν. ἀλλ᾽ ἤδη μοι κατὰ νοῦν † ποικίλοι μὲν θεωρημάτων ἀνίσχουσι τρόποι, ἀνακινουμένῳ δὲ εἰς μνήμην τῆς ἁγίας γραφῆς, μυρίος μὲν νοημάτων ἑσμὸς εἰσοικίζεται. χρῆναι δὲ ὅμως ἡγοῦμαι τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων ποιεῖσθαι πραγμάτων. καὶ δι᾽ ὧν ἡμῖν ἔσονται πρὸς τὸ πιστεύειν ἑτοιμότεροι, διὰ τούτων ἤδη χωρεῖν. οὐκοῦν ἐξετάζωμεν εἰ δοκεῖ, τήν τε δίαιταν αὐτὴν, ὅπως τε καὶ ἐν † τοῖσιν ὑπῆρχεν ὁ μακάριος Ἀβραάμ. ἐρευνάσθω δέ μοι πρὸς τούτοις καὶ ἡ τριπόθητος τοῦ Ἰσαὰκ γένεσίς τε καὶ σπορά. ὄψει γὰρ ἐν τούτοις Ἰουδαῖε, καὶ εἰς αὐτὴν, ἵν᾽ οὕτως εἴπω, τοῦ γένους τὴν ῥίζαν, τὸ περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καθάπερ διὰ χαλκοῦ καλῶς τε καὶ ἐντέχνως ἀναπεπλασμένον μυστήριον. ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν παρακρούεσθαι πιθανῶς, λέγειν ἔχοντα τῶν ἐξ ἀληθείας οὐδὲν, αὐτήν σοι παραθήσω τὴν διὰ Μώσεως ἐξήγησιν, καὶ τὴν ἱστορίαν ἀναπτύξω σαφῶς· νοήσεις γὰρ οὕτω

† ἄλλ. ἀποστροφῆς.
† ἄλλ. τῷ νόμῳ μου.
† ἄλλ. οὕτως.
† ἄλλ. ποικίλως.
† ἄλλ. ἐν τίσιν.

mantibus Iudæis, in caput anguli factum est. De iis itaq; meritò sic alicubi propheta pronuntiat: *Filij stulti sunt, & imprudentes.* Cuius quidem assertionis veritatem quis obsecro audeat in dubium vocare? Quis neget stultos esse & amentes, quibus cùm ex Prophetarum lectione pietatis mysterium ediscere, atque ex mosaicis pariter commentariis satis superque de eo erudiri liceret, vsque adeò in salute sua dissoluti ac negligentes fuerunt, vt ad eam rem longè plus studij gentes attulerint. Propterea tale quidpiam Deus, nescio quo loco, ad eos loquitur: *Constitui super vos speculatores, & dixi, Audite vocem tubæ, & dixerunt, Non audiemus. Ideo audierunt gentes, & pascentes in ipsis greges. Audi terra, ecce ego adduco mala super populum istum, fructum auersionis ipsorum: quia legem meam non receperunt, & verbum meum proiecerunt.* Proiecerunt namque re vera Dei verbum, qui nec sanctorum Apostolorũ prædicationi auscultare, neque verò ad ea quæ veteribus libris continebantur, animũ adiicere oportere existimauerint. Debuerant scilicet illi cauere, si quidem vtilitatis aliquid percipere ex animo cupiebant, ne legalis disciplinæ nomine, fastu arroganti elata mens adduceretur in fraudem. deinde, ne dum eos pudet antiqui moris parum retinentes videri, eiusmodi verecundiæ pœnas cogerentur subire: sed erant potiùs cur ea quę de Saluatore à sanctis viris explicata sunt, diligenter inuestigarent, aliaque sub inuolucris imaginum atque exemplorũ abdita scrutarentur. Multa namque in sacris libris videre est ita descripta, vt in iis rerum à Saluatore gestarum imaginē, velut in tabella efformatam, planissime liceat intueri. Sed mihi iam animo variæ hoc tempore commentationes occurrunt, atque ad memoriam eorum quæ in sacris litteris continentur excitato, sese innumerabilis sententiarũ series ostendit. Verumtamen ab antiquioribus gestis repetendum esse arbitror nostræ orationis initium, quæque faciliùs fidem apud eiusmodi homines inuenire queant, ea potissimùm proferri hoc tempore oportere. Videamus igitur, si placet, ipsammet viuendi rationem, qualis ea demum foret, quam beatus Abraham retinebat: tum optatissimum Isaaci conceptum, & satum præterea indagemus. Nempe hîc, ô Iudæe, in ipsamet, vt sic dicam, gentis radice, Saluatoris mysterium, velut in æneo prototypo scitè, atque ex arte fabrefactum animaduertes. Sed ne me putes cùm veri nihil suppetat ad dicendum, verisimilia tantùm fallendi causa proferre, ipsam tibi ex historia mosaica depromptam narrationem quàm apertissimè explicabo; ita namque maiori compendio

Ierem. 4. 22.
Ierem. 6. 17.

quæ à nobis dicentur, intelliges. Fuerat igitur Sarra primo generis auctori in matrimonium legis instituto copulata. Erat eidem & ancilla, Ægyptiam illam dico, cui nomen Agar. Sed ea quæ libera ex liberis erat nata, partus ac puerperij inexperta, nec vllum ex vtero suo fructum aspiciens, cùm ex altera parte à natura inditum prolis desiderium vehementissimè vrgeret, ingenti admodum mœrore misera tabescebat. Illud autem vel maximè alios quoque ad eius miserationem impellere poterat, quòd in decurso vitæ spatio, octoginta iam annos Abraham numeraret, vt proinde omnem in ipso naturæ calorem procreandique libidinem penitus refrixisse credibile foret. Ipsa verò, quę domesticam solitudinem vterique sterilitatem vehementissimè lamentabatur, iam ad extremam vsque ætatis exactæ metam peruenerat. Igitur prolis desiderio sapienter vsa, spretoq; ad eam rem ipsius naturæ incitamēto, maritum ad nuptias cum ancilla contrahendas hortatur, vt quoniam ingenui non suppeterent, eorum certè liberorum, quos de supposita matre procreasset, parens diceretur. Porrò hæc in sacris libris ita se habent: *Sarra verò vxor Abraham, non genuerat sibi liberos, sed habens ancillam Aegyptiā nomine Agar, dixit marito suo: Ecce conclusit me Dominus ne parerem, ingredere ad ancillam meam, si fortè saltem ex illa suscipiam filios.* Neque verò quisquam existimet hac Sarrę oratione Patriarcham temere ad voluptatem incitari, aut omnino impelli ad incontinentiam. Absit vt hoc vnquam mulieri propositum fuerit. Sed cùm seipsam, vt diximus, sui pœniteret, quòd ad pariendum idonea non esset, graue prorsus & intolerandum ducebat, tanta integritate præditi hominis, nullam, ex alia saltem muliere, progeniē superesse. Talis ergo Sarrę fuit erga coniugē sensus. Et quidem id quod volebat Patriarchæ persuasit, ac puerum nothum ex Ægyptia muliere Ismaelem suscepit. Quod cùm ita factum esset, proinde libera vxor desiderio magis ac magis æstuabat. Quę namque legitimo partu lætam se fore sperauerat, cùm vicissim ob ereptam sibi pariendi facultatem grauiori molestia afficeretur, veluti temulenta denique, tota ad mœstitiā rapiebatur. At verò totius bonæ spei parens, quiq; res omnes pro arbitrio suo moderatur Deus, ipsam miseratur, ob id quod acciderat se affligentem, quæque dudum infœcunda ac sterilis, & ætatis affectæ vitio, pariendi facultate orbata fuerat, repentè fœcundam ac suscipiendæ proli idoneam efficit. Ita verò Abrahamum alloquitur: *Sarai vxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram. Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum; eritq́;*

Gen. 16. 1.

Gen. 17. 15.

παρ' ἡμῶν προχειρότερον. οὐκοῦν συνεζεύχθω μὲν κατὰ νόμον τῷ τοῦ γένους προπάτορι Σάῤῥα. ἦν αὐτῷ καὶ παιδίσκη. φημὶ δὲ τὴν αἰγυπτίαν, Ἄγαρ ὄνομα αὐτῇ. ἀλλ' ἡ μὲν ἐλευθέρα ἐξ ἐλευθέρων, τόκου τε καὶ ὠδίνων ἀπείρατος ἦν· καρπὸν δὲ οὐδένα τῆς οἰκείας ὁρῶσα γαστρός· εἶτα πρὸς φιλοπαιδίαν τῷ δριμυτάτῳ τῆς φύσεως πόθῳ ἐξελκομένη, βαρεῖα μὲν σφόδρα τῇ δυσθυμίᾳ καταφορτίζετο. τὸ δὲ δὴ μάλιστα, καὶ συναλγεῖν ἀναπεῖθον, ἐκεῖνο ὑπῆρχεν. ἦν μὲν γὰρ εἰς ἐτῶν ἀριθμὸν Ἀβραὰμ ἀναβεβηκὼς ὀγδοήκοντα. ἐν ᾧπερ ἦν εἰκὸς ἀποψύχεσθαι λοιπὸν ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ θερμὸν τῆς φύσεως πρὸς παιδοποιΐας κίνημα. αὐτὴ δὲ ἡ τέκνων ἐρημίαν ὀδυρομένη, καὶ ἐπὶ τῇ τῆς γαστρὸς ἀκαρπίᾳ, † πολύαν ἀνοιμώζουσα, εἰς αὐτὸ βεβήκει τὸ τῆς ἡλικίας ἀκρότατον· σοφιζομένη τοιγαροῦν τῆς φιλοπαιδίας τοὺς πόθους, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἀπαμβλυνοῦσαν κέντρον, παρεκάλει τὸν ὁμόζυγα, τοῖς τῆς παιδίσκης ὁμιλήσαντα γάμοις, ἐπειδὴ γνησίων οὐκ ἠξίωτο τέκνων, κἂν γοῦν νόθων ὀφθῆναι πατέρα. ἔχει δὲ οὕτω τὰ τῆς θείας γραφῆς. Σάῤῥα δὲ ἡ γυνὴ Ἀβραὰμ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ, ἦν δὲ αὐτῷ παιδίσκη αἰγυπτία, ᾗ ὄνομα Ἄγαρ. εἶπε δὲ Σάῤῥα πρὸς Ἀβραὰμ, ἰδοὺ συνέκλεισέ με κύριος τοῦ μὴ τίκτειν, εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην σου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς. καὶ μή τις οἰέσθω πρὸς φιληδονίαν ἐγκυλίεσθαι παραλόγως, ἢ καὶ ἄλλως εἰς ἀκρασίαν παραθήγεσθαι, διὰ τῶν τῆς Σάῤῥας τὸν πατριάρχην ῥημάτων, οὐχ οὕτως ἦν ἐκείνῃ σκοπὸς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον, ὡς ἔφην, καταιτιωμένη, πρὸς τὸ δύνασθαι τίκτειν ἀνεπιτήδειον, χαλεπὸν ἡγεῖτο καὶ βαρὺ, εἰ μὴ τῇ τοσαύτῃ τοῦ δικαίου κεφαλῇ, κἂν γοῦν ἐξ ἑτέρας γένοιτο σπέρμα. τοιαύτη μὲν οὖν ἡ Σάῤῥα περὶ τὸν ὁμόζυγον· καὶ δὴ καὶ εἰς πέρας ἤγετο τῷ πατριάρχῃ τὸ βούλευμα· καὶ παῖς αὐτῷ νόθος ἐκ τῆς αἰγυπτίας ὁ Ἰσμαὴλ ἀπετίκτετο. ἐφ' ᾧ τῆς ἐλευθέρας ἐπλατύνοντο μὲν οἱ πόθοι· χαίρειν γὰρ ᾤετο δεινῶς ἐπ' ὠδῖνι γνησίῳ· δριμυτέραν δὲ ὅμως τὴν ἐπὶ τῷ μὴ δύνασθαι τεκεῖν ἐκπίνουσα λύπην, μεθύουσα λοιπὸν τῷ πάθει κατέφορος ἦν. ὁ δὲ πάσης ἐλπίδος ἀγαθῆς χορηγὸς, καὶ πάντων ἔχων τὴν ἐξουσίαν θεὸς, ἐλεεῖ μὲν αὐτὴν, τῷ συμβεβηκότι λίαν ἐπιστυγνάζουσαν· τὴν δὲ ἄγονον πάλαι καὶ ἀπειρότοκον, καὶ τῷ μήκει τοῦ χρόνου τὸ δύνασθαι τίκτειν παρῃρημένην, εὔπαιδά τε εὐθὺς καὶ πρὸς τὸ τίκτειν ἐπιτηδείαν ἀπέδειξε. λέγει δὲ πρὸς Ἀβραάμ· Σάραι ἡ γυνή σου, οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρα, ἀλλὰ Σάῤῥα ἔσται τὸ ὄνομα αὐτῆς· εὐλογήσω δὲ αὐτὴν, καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογήσω αὐτό. καὶ ἔσται εἰς ἔθνη,

† ἄλλ. πολυλίαν.

„ εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξε-
„ λεύσονται. καὶ ἔπεσεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρό-
„ σωπον, καὶ ἐγέλασε, καὶ εἶπε τῇ διανοίᾳ
„ λέγων· εἰ τῷ ἑκατονταέτει ἔσται υἱός; καὶ ἡ
„ Σάῤῥα ἐνενήκοντα ἐτῶν οὖσα, τέξεται; εἶπε
„ δὲ ὁ θεὸς πρὸς Ἀβραάμ. ναὶ ἰδοὺ Σάῤῥα,
„ ἡ γυνή σου τέξεταί σοι υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ
„ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ· καὶ θήσω τὴν διαθή-
„ κην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον·
„ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ᾽ αὐτόν· αὕτη μὲν
οὖν ἡ πρὸς Ἀβραὰμ ὑπόσχεσις, ἀληθής.
ἐπειδὴ δὲ εἰς πέρας ἤχθη τὸ διηγγελμένον,
καὶ ἡ στεῖρα τὸ τίκτειν ἐμάνθανεν, ἤδη δὲ ἦν
ἐν ὀφθαλμοῖς τὸ παιδάριον, καὶ τῶν πα-
τρῴων οἴκων ὁ κληρονόμος ἐφαίνετο, ὡς
περιττὴ λοιπὸν ἡ παιδίσκη, τῆς δεσποτι-
κῆς ἑστίας ἀπηλαύνετο, νόθον ἐξ Ἀβραὰμ
ἔχουσα τὸν Ἰσμαήλ. φεύγουσαν δὲ αὐτήν, καὶ
ὡς πορρωτάτω τῆς † οἰκείας ἤδη γεγενημέ-
νην, ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ προσφωνεῖ, λέγων.
Ἄγαρ παιδίσκη Σάῤῥας, ποῦ πορεύῃ; ἡ δὲ
„ πρὸς ταῦτά φησι, ἀπὸ προσώπου Σάῤῥας τῆς
„ κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω· εἶπε πάλιν
„ ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν, ὑποστράφηθι πρὸς
„ τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι † ἐπὶ τὰς χεῖ-
„ ρας αὐτῆς· ἡ μὲν οὖν ἱστορία μακροτέρων ἐ-
δεῖτο διηγημάτων· ὅμως δ᾽ οὖν ἐν τούτοις ἡ-
μῖν συμπεπεράσθω· λείπει δὲ λοιπὸν ἐντεῦ-
θεν ἡμᾶς τὴν εἰκόνα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδει-
κνύειν· αὐτοῦ γὰρ δὴ τούτου χάριν καὶ ὁ πλα-
τὺς οὑτοσὶ πρὸς ἡμᾶς διεπτύχθη λόγος·
ὁ μὲν οὖν θεσπέσιος Παῦλος ἐν ὀλίγοις τὰ τῆς
ἱστορίας συντεμών, καὶ μακρῶν διηγημάτων
κατάλογον εἰς ἓν συναγείρας θεώρημα, τὸ τοῦ
πράγματος ἀκαλλὲς πρὸς χαριεστάτην
πραγμάτων μετεποίησεν εἰκόνα. ἐπιστέλλει
„ γὰρ οὕτω τισὶ τὸν νόμον † οὐ καταγινώσκουσι. γέ-
„ γραπται γὰρ ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν. ἕνα
„ ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἕνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. ἀλλ᾽
„ ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης, κατὰ σάρκα γεγέννηται. ὁ
„ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἐξ ἐπαγγελίας ἅτινά ἐστι
„ ἀλληγορούμενα. αὗται γάρ εἰσι δύο διαθῆ-
„ και· μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ εἰς δουλείαν γεν-
„ νῶσα ἥτις ἐστὶν Ἄγαρ· τὸ δὲ Σινᾶ, ὄρος ἐστὶν ἐν
„ τῇ Ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ,
„ δουλεύει γὰρ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς· ἡ δὲ ἄνω
„ Ἱερουσαλήμ, ἐλευθέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ
„ ἡμῶν. Ἐγὼ δὲ ἀγαπητοὶ καίτοι σφόδρα
θαυμάζειν ἔχων, καὶ μάλα εἰκότως, τῆς ἀλλη-
γορίας τὴν δύναμιν, χρῆναι δεῖν ὑπολαμ-
βάνω πλατείας οὔσης τῆς θείας γραφῆς, καὶ ἑτέ-
ρας τοῖς ὀρθῶς εἰρημένοις προσευρίσκειν ἐν-
νοίας. οὐχ ὡς ἔχων τι κάλλιον εἰπεῖν· μὴ γὰρ
εἰς τοῦτο μανίας γένοιτο πεσεῖν, ὡς οἴεσθαί τι
μεῖζον ἢ ἄμεινον δύνασθαι νοεῖν, ὧν ὁ τῆς ἀληθείας
κῆρυξ ἐπεσημείνατο· ἐπειδὴ δὲ τὸ γυμνάζεσθαι
κωλύον οὐδέν, φέρε δὴ καὶ φυσικωτέρας τοῖς θε-
ωρήμασιν ἐπεισκυκλοῦντες ἐννοίας, καὶ ὥσπερ τισὶ

† γρ. οἰκίας

† ἄλλ. ὑπό.

† ἄλλ. οὐκ ἀναγινώσκει.

in nationes, & reges populorum orientur ex eo. Et cecidit Abraham in faciem suam, & risit in corde suo dicens: Putásne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet? Et ait Deus ad Abrahã: Sara vxor tua pariet tibi filium, vocabísq; nomen eius Isaac. Et constituã pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini eius post eum. Hæc igitur Abrahæ facta promissio fidem ex vero traxit. Postquam verò id quod homini nuntiatum fuerat, perfectum est, eaque quæ fuerat sterilis didicit parere, eratq; infans in conspectu, iamque paternarum possessionum hæres apparebat, tum verò ancilla velut inutilis ex herili domo foras extrudebatur, nothum ex Abrahamo puerum Ismaelẽ ferens. Ipsam verò dum fugeret, iamque ab ædibus quàm longissimè abscessisset, ita delapsus è cælesti regione Angelus compellauit: *Agar ancilla Sarai, vnde venis, & quò vadis? Quæ respondit, A facie Sarai dominæ meæ ego fugio. Dixitq; ei angelus Domini: Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius.* Pluribus quidem narrationis series explicanda fuerat, sed nobis eam hucusque produxisse sit satis. Reliquum est nunc vt hoc loco nobis delineatam esse Saluatoris imaginem demonstremus. Ea namque potissimùm de causa hanc orationem ad vos longiorem instituimus. Diuinus igitur Paulus, historiam paucis complexus, prolixiorumque narrationum catalogum, sub vnum veluti aspectum constituens, quod in ea minùs venustum apparebat, ad exprimendam pulcherrimarum rerum imaginem transtulit. Ita enim in vna ex epistolis scribit: *Scriptum est enim quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. Sed qui de ancilla, secundùm carnem natus est, qui autem de libera, per repromissionem. Quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Vnum quidem in monte Sina, in seruitutem generans, quod est Agar. Sina enim mons est in Arabia, qui coniunctus est ei quæ nunc est Ierusalem, & seruit cum filiis suis. Illa autem quæ sursum est Ierusalem libera est, quæ est mater nostra.* Ego verò, dilecti, quamuis huius allegoriæ vim, & meritò quidem, vehementer admirer, tamen cùm latior sit campus de iis quæ diuinis litteris continentur, disserendi, præter ea quæ rectè ab aliis dicta sunt, alias quoque depromptas ex nostro ingenio sententias afferri arbitror oportere. Non ego quidem, quasi melius aliquid pronuntiaturus sim (Absit vt eò progrediamur amentiæ, atque aliquid maius, aut præstantius iis quæ præco veritatis indicauit, à nobis cogitando indagari posse statuamus:) sed cùm exercitationis saltem causa dicere nulla causa vetet, agedum, naturales rationes speculationibus inuoluentes, & velut imaginem

Genes. 16. b.

Galat. 4. 22.

Obscurus locus.

varijs vndequaque coloribus exornantes, iisdem vestigiis ad eandem allegoriæ formam diuerso modo pergamus. Abrahamum itaq; ætatem priscam, atque, vt sic dicam, decrepitum tempus intellige: vxorem verò Abrahamo iunctam, hominis naturam. Ea namq; feminei nempe sexus cùm sit, habilem se ad pariendum demonstrat; quòd verò senili ętate, antiquitatem indicat. Antiquissima siquidem & maximè fecunda humana natura est, quæ cum æuo longiore nupta ætatem egit, stelliferi huiusce orbis domicilio, veluti thalamo inclusa. Ergo natura hominis libera. illi namq; & libertas, & imperium in res omnes diuino munere concessum, quæ fere vetustatē temporis, quasi ab eo manu duceretur, æquabat, nec vllam prolem legitimam, atq; à Deo datam susceperat, ex alienis filiis, eam quæ scilicet ex spuriis percipi potest, voluptatem capiebat, ex filiis inquam, quos Ægyptia, hoc est tenebris inuoluta mulier peperisset. Ægyptū siquidem tenebras interpretamur. Quam verò nos tenebricosam hanc mulierem esse arbitrabimur? Certè illam quæ sibi falsò nomē hoc vindicat, mundi sapientiam, per quam pariebantur, vt sic dicam, sapientes olim, ac velut ex vtero erroris ipsos parturientis, emittebantur in lucem; erantque seculi filij, hoc enim nomine illos Saluator quoque appellabat, sed nothi nihilominus, atque in seruitutem educati: commentitiis siquidem ac fictitiis numinibus seruiebant. Postquam verò senescente iam æuo, & vergente ad extremū, datus est ex promissione filius, libera verò hominis natura, quæ priùs in multa prole, otiosa tamen & inutili, perinde se habebat, ac si nullos vnquā liberos genuisset, sterilisq; & orba proinde vocabatur, generosum illum infantē, illum inquam ex millibus electū, progenuit, tandemq; hæres Dominus noster Iesus Christus apparuit, atque ancilla cum filiis simul eijcitur. *Vbi namque sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor huius seculi? stultā fecit enim Deus sapientiam huius mundi*, vt ait Paulus. Hæres est tamē, qui ex libera natus est. *Postula*, inquit alibi ad Filiū in cælis Pater, *à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, & possessionē tuam terminos terræ.* Sed eiectam ancillā cum liberis, diuina quædam bonitas perire haud siuit. Reuocat namq; ipsam, ac humilem se summittere liberę imperio iubet. *Reuertere*, inquit, *ad dominam tuam. & humiliare sub manu ipsius.* Falsa siquidem illa mundi sapientia, quæ liberas olim nuptias irridebat, famulatur iam hoc tempore Dei filiorum ingenuitati, ac rerum diuinarum commentationibus quàm apertissima verborū compositione subseruit. Itaque nihil aliud eius qui ex promissione est Isaaci natiuitas indicat,

Cant. 5. — 1. Cor. 1. — Psal. 2. 8. — Gen. 16. 9.

πολυειδέσι χρώμασι, τὴν εἰκόνα καταποικίλλοντες, διὰ τῶν αὐτῶν χαρακτήρων ἐπὶ τὸ ἴσον σχῆμα τῆς ἀλληγορίας ἐξηλλαγμένως ἐρχώμεθα. δέχου μοι τοίνυν τὸν Ἀβραάμ, εἰς τὸν ἀρχαῖον αἰῶνα· καὶ ἵν' οὕτως εἴπω, τὸν † γηρῶντα χρόνον. τὴν δὲ τούτῳ συνοικισθεῖσαν γυναῖκα, τὴν τῆς ἀνθρωπότητος φύσιν· διὰ μὲν τοῦ θήλεος, τὸ γόνιμον ὑπεμφαίνουσαν. διὰ δὲ τοῦ γήρως, τὴν ἀρχαιότητα· ἀρχαιοτάτη γὰρ καὶ γονιμωτάτη τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, μακρῷ μὲν αἰῶνι συζήσασα· καθάπερ δὲ εἰς ἕνα παστὸν ὑπὸ τόδε συγκεκλεισμένη τὸ στερέωμα. αὕτη γὰρ ἡ ἐλευθέρα τῆς ἀνθρωπότητος φύσις, οὕτω γὰρ πεποίηται παρὰ θεοῦ, τὸ πάντων ἄρχειν κληρώσασα, μονονουχὶ πρὸς χεῖρας ἐλαύνοντι τῷ χρόνῳ συντρέχουσα, καὶ τέκνον οὐκ ἔχουσα γνήσιόν τε καὶ θεόδοτον, ἀλλοτρίοις ὥσπερ καὶ νόθοις παισὶν ἐπηγάλλετο, τοῖς ἐκ τῆς Αἰγυπτίας φημί, τουτέστι τῆς σκοτιζομένης· Αἴγυπτος γὰρ σκοτασμὸς ἑρμηνεύεται. τίνα δὲ εἶναι τὴν σκοτιζομένην λογιούμεθα; ἢ πάντως τὴν ψευδώνυμον τοῦ κόσμου σοφίαν, ὑφ' ἧς ἐτίκτοντο μέν, ἵν' οὕτως εἴπωμεν οἱ πάλαι σοφοί, καθάπερ ἐκ λαγόνων τῆς ὠδινούσης αὐτοὺς τικτούσης πλάνης, καὶ ἦσαν αἰῶνος υἱοί· οὕτω γὰρ αὐτοὺς καὶ ὁ σωτὴρ ἀπεκάλει. νόθοι δὲ ὅμως, καὶ εἰς οἰκετίαν τρεφόμενοι. ἐδούλευον γὰρ τοῖς μὴ φύσει θεοῖς· ἐπειδὴ δὲ † γεγηρακότι τῷ χρόνῳ, καὶ εἰς τέλος ἤδη καταίροντι, δέδοται μὲν ὁ ἐξ ἐπαγγελίας υἱός. ἡ δὲ ἐλευθέρα τῆς ἀνθρωπότητος φύσις, ἡ τὸ ἐν πολλοῖς † ἀργοῦντι καὶ ἄχρηστον ἴσον ἔχουσα τῷ μηδενί, στεῖρά τε καὶ ἄπαις διὰ τοῦτο κεκλημένη, τὸ εὐγενὲς ἀπεκύησε βρέφος, † τὸ ἐκ μυριάδων ἐκλελεγμένον φημί. ὤφθη δὲ λοιπὸν ὁ κληρονόμος, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· ἐκβάλλεται δὲ ἡ παιδίσκη, τοῖς τέκνοις ἐμοῦ· „ποῦ γὰρ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς „τοῦ αἰῶνος τούτου; ἐμώρανε γὰρ ὁ θεὸς τὴν σο„φίαν τοῦ κόσμου, καθάπερ ὁ Παῦλός φησι· „† κληρονομεῖ δὲ ὅμως ὁ ἐκ τῆς ἐλευθέρας. φησὶ που πρὸς τὸν υἱὸν ὁ ἐν οὐρανοῖς πατήρ· „αἴτησαι γάρ φησι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι „ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατά„σχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς· „ἐκβεβλημένην δὲ τὴν παιδίσκην μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων ἀπολέσθαι θεία τις οὐ συγκεχώρηκεν ἀγαθότης. ἐπιστρέφει δὲ αὐτήν, καὶ ὑπὸ τὰς χεῖρας τῆς ἐλευθέρας ταπεινοῦσθαι κελεύει. ἐπίστρεφε γάρ φησι πρὸς τὴν κυρίαν σου, „καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς. „ἡ γὰρ ψευδώνυμος τοῦ κόσμου σοφία, ἡ πάλαι τῶν ἐλευθέρων καταγελῶσα γάμων· δουλεύει νῦν τῇ εὐγενείᾳ τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ, διὰ τῆς τῶν λέξεων ἀρτιωτάτης συνθήκης, τοῖς θείοις ὑπηρετοῦσα θεωρήμασι. σημαίνει τοιγαροῦν ἕτερον οὐδὲν τοῦ ἐξ ἐπαγγελίας Ἰσαὰκ ἡ γέννησις ἢ τὸν

† ἄλ. χαίροντι

† Puto γεγηρακότι.

† ἄλ. τέκνοις.

† ἄλ. τὸν.

† ἄλ. κληρονομεῖ.

ἢ τὸν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων γεννηθέντα Χριστόν. χαλεπαινέτω δὲ μηδεὶς εἰ μὴ πάντα τῆς ἱστορίας τὰ μέρη εἰς ἀλήθειαν ἐφήρμοσται. κατὰ γὰρ τὸ ἐνδεχόμενον οἱ τῶν ἀλληγοριῶν εἰσβαίνουσι τρόποι. ἐπεὶ καὶ προβάτῳ μὲν πολλάκις ὁ δίκαιος παρεικάζεται, διὰ τὴν ἐνοῦσαν τῷ ζώῳ πρᾳότητα. κερατοφορεῖν δὲ αὐτὸν ἢ καὶ ἄλλως χηλαῖς ἐπερείδεσθαι λέγειν, παντελῶς † ἀπείθανον. χωρητέον δὴ οὖν ἐπὶ τὴν τῶν προκειμένων ἀπόδειξιν. ἀναγκαῖον γὰρ οἶμαι φαίνεσθαι τὸν Χριστὸν ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἰσαὰκ γενέσει, καθάπερ διὰ τύπου μορφούμενον· ἵνα δὲ μὴ δοκοίην περιττοῖς τισι καὶ περιέργοις ἀποκεχρῆσθαι λόγοις· καὶ πειρᾶσθαι μὲν πανταχόθεν † σοφίζεσθαι τὴν ἀλήθειαν· ῥαψῳδεῖν δὲ ἄλλως καὶ νοημάτων εἰκαίων ἐξιτήλους ἀναπλάττειν εἰκόνας, φέρε δὴ πάλιν ἡμεῖς, καὶ ἀπ' αὐτῆς παραστήσωμεν τῆς θείας γραφῆς, ὡς ἀληθῆ μὲν λέγων εἴην ἐγώ· ἑτέρου δὲ χάριν οὐδενὸς πεποίηται θεὸς τὴν πρὸς Ἀβραὰμ ὑπόσχεσιν, τὴν ἐπὶ † τὸν Ἰσαὰκ γενομένην φημί. ἢ μόνης ἕνεκα τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας· ἐφ' οὗ καὶ τὸ τῆς εὐλογίας συμπέρασμα τρέχει. αὐτὸ δὲ ἡμῖν τὸ θεῖον λόγιον παραθήσω, διαγορεῦον ὧδε. εὐλογήσω δὲ „αὐτὴν περὶ τῆς Σάῤῥας φησὶν ὁ θεός· καὶ δώσω „σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογήσω αὐτὸν, καὶ „ἔσται εἰς ἔθνη. καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξε-„λεύσονται. καὶ πάλιν. στήσω τὴν διαθήκην μου „πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ „σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. ἀλλ' ἔστι παντί που δῆλον, ὡς ἑνὸς μὲν γέγονεν υἱοῦ πατὴρ Ἰσαάκ, καὶ μόνον ἐξ αὐτοῦ βεβλάστηκεν ὁ μακάριος Ἰακώβ. ᾧ δὴ παῖδες μὲν γεγόνασι τὸν ἀριθμὸν δέκα ἐπὶ † δύο· ἓν δὲ καὶ μόνον ἐξ αὐτῶν ἀνεδόθη γένος, τὸ τῶν Ἰουδαίων δηλαδή. πῶς οὖν πληρωθήσεται τὸ, ἔσται εἰς ἔθνη; εἰ γὰρ καὶ εἰς δώδεκα φυλὰς κατατέμνεται τὸ γένος τὸ ἐξ Ἰσραήλ, ἀλλ' ἕν ἐστιν ἔθνος, ἐκ πολλῶν μὲν ὥσπερ μελῶν συγκείμενον, εἰς ἓν δὲ διὰ πάντων ἀναπληρούμενον σῶμα. ὅτι δὲ πάλιν οὐκ εἰς διαθήκην αἰώνιον ἔσται παρὰ θεοῦ τοῖς ἐκ σπέρματος Ἰσαάκ, ἡ διὰ Μωσέως ὁρισθεῖσα διαθήκη, γνωσόμεθα, τοῦ προφήτου λέγοντος Ἰωήλ· ἰδοὺ „ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος· καὶ δια-„θήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ, καὶ τῷ οἴκῳ Ἰού-„δα διαθήκην καινήν· ὅπερ ἄριστα συνεὶς „ὁ Παῦλός φησι· ἐν τῷ λέγειν καινήν, „πεπαλαίωκε τὴν πρώτην· τὸ δὲ πα-„λαιούμενον καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισ-„μοῦ. διὸ δὴ καὶ γέγονεν ἀθέτησις μὲν προα-„γούσης ἐντολῆς, κατὰ τὴν αὐτοῦ πάλιν φωνὴν ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ θεῷ. πανταχόθεν τοιγαροῦν ἀποδεδειγμένου σαφῶς. ὅτι περ ὁ ἐξ Ἀβραὰμ, ἑνὸς ἔθνους γέγονε πατήρ. ἑτέρου δὲ πάλιν ἐπαναγκάζοντος λόγου δεικνύειν

† Puto ἀπίθανον.
† leg. σοφίζεσθαι.
† ἄλ. τῷ.
† ἄλ. δυοῖν.

quàm illũ qui in consummatione seculorum natus est, Christũ. Neque verò cuiquam durum videatur, si minùs omnes historiæ partes ad veritatem aptæ atque accommodatæ sint. Sufficit enim si cum rebus significatis, quoad eius fieri potest, allegoriæ conueniãt. Nam & oui sæpe, ob mite animantis ingenium, iustum hominem comparamus; cornua porro ferre ipsum, aut vngulis niti, non nisi ineptè prorsus atque absurdè quispiam affirmarit. Aggrediamur ergo ad eorum quæ proposuimus explicationem. Illud namque liquidò constare arbitror, in Isaaci natiuitate Christum, velut in imagine, designari. Sed ne in apparatu verborum superuacaneo nimij esse videamur, cumque nobis propositum sit veritatẽ, conquisitis vndequaq; rationibus, demonstrare, nugari temere, atque inanium sententiarum vana simulachra cõfingere existimemur; age nos iterum, veritatis assertores esse ipsomet diuinarum litterarum testimonio confirmemus. Nullius igitur alterius rei gratia promissio Abrahamo à Deo facta est, illa inquam promissio quæ Isaac attingebat, nisi vt nostri Saluatoris, ad quem exitus benedictionis refertur, aduentũ designaret. Quinimo ipsummet vobis diuinum oraculum recitabo, cuius hæc sunt, *Et benedicam ei*, ait Deus de Sara loquens, *& ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum. eritq; in nationes, & Reges populorum orientur ex eo.* Et mox: *Constituam illi pactum meum in fœdus sempiternum, & semini eius post eum.* Attamen Abrahamum vnius filij Isaac patrem extitisse, nec alium, vno beato Iacob excepto, ex hoc (vt germine, cui duodecim filij sint nati: ex quibus vnum tantùm genus deriuatum est, nempe Iudęorum) prognatum fuisse nemo est qui nesciat. Quo pacto igitur verum illud, *Erit in gentes?* Quamuis enim in duodecim tribus genus Israeliticum diuidatur, vna tamen gens est, quæ ex multis veluti membris efficitur, omniumque inter se coniunctione in vnum corpus coalescit. Præterea neque testamentum iis qui ex semine Isaac gignerentur à Deo per Mosem datum, æterni testamenti vim habiturum, ex eo Ioëlis prophetæ intelligere facile est: *Ecce dies veniẽt, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum.* Quod optimè intelligens Paulus, ait: *Dicendo autem nouum, veterauit prius; quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est. Proinde & reprobatio præcedentis mandati facta est*, vt idemmet alio loco asserit, *introductio verò melioris spei per quam appropinquamus ad Deum.* Cùm igitur omnino certissimum sit eum qui ex Abrahamo editus est filium, vnius gentis parentem fuisse: quod verò de ipso scriptum est,

Gen. 17.16.
Imo Ierem. 31.31
Hebr. 7.19.
Heb. 9.4.

cum veritate consentire altera ratio confiteri cogat (siquidem mentiri Deus haud potest) ad ipsum scilicet Christum promissionis euentum referre necessariò oportebit. Ipsum enim, vt iam antè dixi, Isaaci persona designabat. Is multarum gentium pater extitit, quin potiùs omnes sibi per fidem adiunxit, & verò earum quoque multitudine haud mediocriter delectatur: *Ecce*, inquit, *ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus.* & hæc quidem à nobis in hanc sententiam dicta sufficiant. Prodeat mox ipse quoque veritati firmandæ testis, suffragetur iis quę attulimus sapientissimus Paulus, mecumque vociferetur: *Qui ergo tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis ex operibus legis, an ex auditu fidei? sicut scriptum est, Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Intelligitis opinor eos qui ex fide sunt, filios esse Abraham. Nequaquam igitur prorsus in iis, qui secundùm carnem nati sunt, vis promissionis implebitur, sed in iis scilicet, qui suscepta Christi fide, patrem sibi Abrahamum adoptauere. Atque id quidem mihi videtur beatus Ioannes Baptista iis qui genus ex Israele ducebant perspicuè admodum denuntiasse, ad quos, dum in sola coniunctione sanguinis gloriarentur, nec aliud quàm auctorem generis sui Abrahamum prætenderent; *Facite ergo*, ait, *fructus dignos pœnitentiæ. Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham.* vbi lapides eos dicit, in quibus adhuc obdurata mens, nec vllus quodammodo in prægraui corde sensus extiterit. Quod siquis de gentilibus attentiùs cogitet, tales omnino, nec vlla ex parte diuersos fuisse reperiet, qui & excitati per fidem, & Abrahamo in filios adoptati sunt, & cum Isaac hæreditatis compotes, eiusdemque benedictionis participes sunt effecti. Cuius quidem rei testis Paulus aderit, clamans: *Prouidens autem Scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænuntiauit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.* Christum igitur Iesum, Dominum nostrum, in Isaac Abrahami filio designari, facilè admodum, vndique demonstrari potest. Persuaderi verò id posse arbitror cuicunq; vel tardissimo, ex iis quæ beatus Paulus epist. ad Galatas clamat: *Fratres, secundùm hominem dico: tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. Non dicit, Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, Et semini tuo qui est Christus.* Præterea promissionem Abrahamo factam, in iis, qui in Christum credunt, impletam fuisse, nec

Gal. 3. 5.
Gen. 15. 6.
Matth. 3. 9.
Galat. 3. 8.
Gen. 13. 6.
Gal. 3. 15.
Hebr. 9. 17.

τὸ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον ἀληθές. ἀδύνατον γὰρ ψεύσασθαι θεὸν· ἀνάγκη λειπὸν ἐπ' αὐτὸν ἤδη φέρειν Χριστὸν τῆς ἐπαγγελίας τὴν ἔκβασιν. αὐτὸς γὰρ ἦν, καθάπερ ἤδη προεῖπον, ὁ ἐκείνῳ ζωγραφούμενος· αὐτὸς γέγονε πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν, πάντας μὲν διὰ τῆς πίστεως ἕλκων εἰς ἑαυτὸν· ἐπὶ δὲ τῇ τῶν ἐθνῶν πληθύϊ καὶ μάλα γαννύμενος, καὶ λέγων· ἰδοὺ ἐγὼ ,, καὶ τὰ παιδία μου, ἅ ἔδωκεν ὁ θεός. καὶ ταῦτα ,, μὲν περὶ τούτων ἡμεῖς. εἰσίτω δὲ καὶ αὐτὸς τῆς ἀληθείας ὁ μάρτυς, ἐπαγωνιζέσθω τοῖς εἰρημένοις ὁ σοφώτατος Παῦλος, βοάτω σὺν ἐμοί. ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν ,, δυνάμεις ἐν † ἡμῖν ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀκοῆς ,, πίστεως, καθὼς Ἀβραὰμ ἐπίστευσε τῷ θεῷ, καὶ ,, ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· γινώσκετε ,, ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ. οὐκοῦν βαδιεῖται τῆς ἐπαγγελίας ἡ δύναμις, οὐ πάντως εἰς τοὺς κατὰ σάρκα γεγενότας υἱούς, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνους δηλαδὴ, ὅσοιπερ ἂν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐπιγράψωνται πατέρα τὸν Ἀβραάμ. τοῦτο γὰρ δήπου καὶ διαῤῥήδην φαίνεται λέγων ὁ μακάριος Βαπτιστὴς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ γεγενόσιν, ὅτι δὴ καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ κατὰ σάρκα κοινωνίᾳ μεγαλαυχούμενοι, ἀρχέτυπον οὐδένας προετείνοντο τὸν Ἀβραάμ. ποιήσατε οὖν ,, φησὶ, καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ δό- ,, ξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν ,, Ἀβραάμ· δύναται γὰρ ἐκ τῶν λίθων τούτων ὁ ,, θεὸς ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ· καὶ λίθους ἐν- ,, θάδε φησὶ, τοὺς ἀπεσκληκότας μὲν ἔτι † φρονοῦντας τὸν νοῦν ἀναισθήτως δὲ ὥσπερ καρδίᾳ βεβαρυμένους. Εἰδέτω τις ἀκριβῶς περιαθρήσαι τοὺς ἐξ ἐθνῶν, τοιούτους ὄντας καὶ οὐχ ἑτέρους εὑρήσει, οἳ καὶ ἠγέρθησαν διὰ τῆς πίστεως, καὶ εἰς τέκνα γεγόνασι τῷ Ἀβραάμ· καὶ συγκληρονόμοι τοῦ Ἰσαὰκ ἀνεδείχθησαν, καὶ μέτοχοι τῆς ἐπ' αὐτῷ γεγόνασιν εὐλογίας· καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος παρέσται βοῶν· προϊδοῦσα δὲ ἡ γραφὴ ὅ- ,, τι ἐκ πίστεως δικαιοῖ τὰ ἔθνη ὁ θεὸς, προευηγ- ,, γελίσατο τῷ Ἀβραάμ, ὅτι ἐνευλογηθήσονται ,, ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη. ὥστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλο- ,, γοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ. ὅτι μὲν τοίνυν ,, εἰς αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ὁ ἐξ Ἀβραὰμ γεγονὼς, Ἰσαὰκ σχηματίζεται· πανταχόθεν ἄν τις ἀποδεῖξαι, καὶ μάλα ῥᾳδίως· † ἀναπείθειν δὲ οἶμαι, καὶ τὸν σφόδρα δυσμαθέστατον, ἐξ ὧν ὁ μακάριος Παῦλος Γαλάταις † ἐπιστέλλων βοᾷ. ἀδελ- ,, φοὶ, κατὰ ἄνθρωπον λέγω. ὅμως ἀνθρώ- ,, που κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθε- ,, τεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται. τῷ δὲ Ἀβραὰμ ,, ἐῤῥήθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρ- ,, ματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. οὐ λέγει, καὶ τοῖς σπέρ- ,, μασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν. ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνὸς, ,, καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅς ἐστι Χριστός. ὅτι δὲ ,, πάλιν ἐν τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν ἡ πρὸς Ἀβραὰμ ὑπόσχεσις † συμπεπέρανται. καὶ

† ἄλλ. ὑμῖν
† leg. φρονοῦντας.
† leg. ἀναπείθεσθαι.
† ἄλλ. ἐπιστέλλει βοῶν.
† ἄλλ. συμπεπέρασται

οὐκ

ὅτι ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τὸ κατὰ σάρκα γένος τὴν ἐπαγγελίαν μετοίσομεν τὴν χάριν ἐκβιαζόμενοι, αὐτὸς ἡμᾶς πληροφορήσει
„ λέγων ὁ Παῦλος· ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐ-
„ βαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε· οὐκ ἔνι Ἰου-
„ δαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ
„ ἐλεύθερος· οὐκ ἔνι ἄρρεν καὶ θῆλυ, πάν-
„ τες γὰρ ὑμεῖς ἐστε Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἄρα τοῦ
„ Ἀβραάμ ἐστε, καὶ κατ' ἐπαγγελίαν κλη-
„ ρονόμοι· ἐξαρκέσειν μὲν οὖν τῶν εἰρημένων τὸ πλῆθος ὑπολαμβάνω πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ προτεθέντος τῷ λόγῳ σκοποῦ· εἰ δέ σοι δοκῶ μικρὰ μὲν εἰπεῖν ὦ Ἰουδαῖε, καὶ λόγου μὲν οὐδενὸς ἀξιώσεις τὸ φρονεῖν ὀρθῶς, συνθήσῃ δὲ πάλιν ἡμῖν οὐδαμῶς, ἔτι δεῖ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν † κόπον. οὐκ ἐμὸν ὦ ἑταῖρε, ἀλλὰ τῆς σῆς ἀπειθείας τὸ ἔγκλημα· οἷς μὲν γὰρ τὰ κράτιστα λέγειν ἐσπούδασται, τούτοις δὴ πάντως τὸ μὴ δυνάσθαι πείθειν τοὺς ἀκροωμένους. οὐδὲν ἂν οἶμαι προστείσῃ τὸ ἔγκλημα. ὃ γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς, τοῦτο δὴ καὶ μάλα προθύμως εἰργασμένοι, πάσης ἂν εἶεν εἰκότως αἰτίας ἐλεύθεροι· τοῖς δὲ τῶν βελτίστων ἀκροωμένοις, αὐτὸ δὴ καὶ μόνον τὸ μὴ βούλεσθαι συναινεῖν, οἷς ἄν τις εὖ λέγει, τὸν αἴσχιστον ἐπιμαρτυρήσει τρόπον, ὥσπερ οὖν ἀμέλει. καὶ εἴ τις παρά του δάνεισμα λαβὼν, ἀχάριστός τι ὁμοῦ καὶ ἀγνώμων εὑρεθείς, οὐ τὸν δεδανεικότα πονηρὸν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐπιδείξει. ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὰς τῶν ἰατρῶν ἐμπειρίας ἀποβλέπων, συναισθάνομαί πως, ὅτι σοφὸν μὲν αὐτοῖς τῆς τέχνης τὸ ἐπιτήδευμα· τὰ δ' ἐπὶ τοῖς νενοσηκόσιν εὑρήματα οὐκ ἔξω βαίνει λογισμοῦ τοῦ σώφρονος, φέρε δὴ τὸν ἴσον ἐκείνοις ζηλώσαντες τρόπον, τοῖς αὐτοῖς, ἵν' οὕτως εἴπω, φαρμάκοις τὸν δυσμαθῆ † θεραπεύωμεν Ἰουδαῖον· ἰατροὶ μὲν γὰρ τὴν τοῦ πεσόντος εἰς ἀρρωστίαν ἀναρρωννύντες δίαιταν, ἂν ἴδωσί πως τῷ πάθει σεσυλημένον, τὴν ἐπὶ τῇ τραπέζῃ πόθησιν, ποικίλων ἐδεσμάτων παρεσκευάσαντες ὄχλον, πανταχόθεν αὐτῷ τὸ ἀρκοῦν ἐρανίζεσθαι, σφόδρα γε ποιοῦντες καλῶς, ἐπιτάττουσιν. ἡμεῖς δὲ πάλιν, οἷς τὰ ἐκείνων μιμεῖσθαι σκοπὸς, πρὸς οἷς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν, ἑτέρων αὖθις θεωρημάτων ἁπτώμεθα. καλείσθω πανταχόθεν εἰς εὐπείθειαν ὁ πολλὴν ἀπόνοιαν νοσήσας Ἰουδαῖος. ὁράτω πάλιν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν Ἰσαὰκ καὶ πάλαι σχηματιζόμενον. ἐκεῖθεν ἅψομαι γὰρ ἤδη τῶν περὶ τούτου λόγων· εἰσίτω πάλιν ὁ πανεύφημος Ἀβραάμ, πρὸς ὃν ἔφησέ που θεός,
„ λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητὸν, ὃν ἠγάπησας
„ τὸν Ἰσαὰκ, καὶ πορεύθητι εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψη-
„ λὴν, καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν εἰς ὁλοκάρπωμα ἐφ'
„ ἓν τῶν ὀρέων ὧν ἐάν σοι εἴπω. Καὶ παράδοξον
„ μὲν ἴσως φανεῖται τισὶ, καὶ σκληρὸν εἰκότως

† ἄλλ. τρόπον.

† ἄλλ. θεραπεύσωμεν.

esse cur illam gratiæ vim afferentes, de iis qui sanguinis communione iuncti sunt, necessariò accipiamus; nobis Paulus ipsemet fidem faciet: *Quicúnque*, inquit, *in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque femina. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Si autem vos Christi, ergo semen Abrahæ estis, secundùm promissionem hæredes.* Satis quidem id quod nobis hac oratione propositum fuit, ex tam multis quæ hucusque attulimus, arbitror comprobari. Quòd si tibi, ô Iudæe, non ita magna hæc videbuntur, neq; vt bonam mentem induas quicquam pensi habebis, nec adduci potueris vt assentiare nobis, atque ea quæ diximus admittenda esse concedas, non iam hoc meum, ô amice, sed pertinaciæ tuæ crimen est. Vacat siquidem prorsus omni culpa, qui vt quàm optimè in medium consuleret, laborauit, quamuis ea quæ volebat auditoribus persuadere nequaquā potuerit. Nec enim vllo modo in crimen vocari par est, qui id quod in ipso fuit, magna animi contentione perfecit. At in iis quibus optima proponuntur, vel hoc ipsum, quòd recta præcipientibus assentiri nolint, summę prauitatis est argumentum. Quo pacto scilicet, is qui pecuniam mutuam accepit ab altero, si se postea ingratum & immemorem beneficij prodat, non eum qui dedit, sed seipsum, in vitio esse demonstrat. Sed quoniam dum medicorum disciplinam cogitatione pertracto, sapientiæ quiddam in eius artis studio contineri, quæque ab iis ad ægrorum curationem excogitata sunt, nequaquam prudentia carere animaduerto; age nunc illos imitati, crassæ mentis Iudæo iisdem, vt sic dicam, pharmacis medeamur. Illi siquidem, dum ægroti vires largiore victu reficere conantur, si fortè cibi appetitionē morbi vis abstulerit, mensam multiplici ferculorum varietate extrui, eúmque sibi quantum satis esse queat vndequaque corrogare, egregio sanè consilio iubent. Igitur nos quoque, quibus eorundem artes imitari propositum est, ad ea quæ iam hactenus elocuti sumus, alias præterea commentationes adiungamus, & Iudæum amentiæ morbo grauiter laborantem, conquisitis vndique argumentis, flectere ad facilitatem nitamur. Videat ille iterum Christū Iesum Dominum nostrum in Isaac etiam antiquitus designatū. Vt igitur iam sermonē hunc ingrediamur, prodeat rursum inclytus ille Abraham, quem sic aliquando affatus est Deus: *Tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terrā * visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum, super vnum montium, quem monstrauero tibi.* Et inexpectatum fortè & acerbum

Galat. 3. 27.

Gen. 22. 2.

* excelsā.

hoc

hoc mandati genus Abrahamo accidisse, meritò quispiam existimabit. Filium scilicet vnicum, & dilectum, & serò editum, quem diu cupitum vix affecta demum ætate parens susceperat, quid ita tandem Deus immolari iubet? A iusto porro homine filium interfici, an non, quæso te, inconsideratissimæ ac dementissimæ temeritatis videtur? Quis inde ita ferreus, & eousque in hominis figura belluarum ritu efferatus, vt in filium obarmet dexteram, atque in eum, qui ex ipso genitus est, hostili more desæuiat? Quam rem igitur hoc mandato Patriarcha edoceretur, iam à nobis, quãtum res ipsa patietur, explicari necesse est. Etenim tacendo, futurum, vt dum obscuram esse patimur in hoc præcepto prudentiam imperantis, immanitatem veluti quandam mitissimæ naturæ tribuamus, nemo est qui non animaduertat. Igitur quoniam promissa quæ in Isaac ostendebantur, non aliter quàm cruce Christi, per quem in omnes gentes benedictio transfunderetur, à Deo implenda fuerant, cùm Abrahamũ Deus intelligere omnino vellet, quid, & quantum ipsi muneris impertiret, qui pro salute generis ab ipso deducti, filium suum morti offerre non dubitaret, sic eum & quidem appositissima ad significandum oratione alloquitur: *Accipe filium tuum*, tum vt amorem parentis erga filium vnicum insitum à natura, flammæ instar acriùs incenderet, cum additamento iterataque repetitione, subiungit, *Dilectum, quem diligis, Isaac, atque offeres eum super vnum montium, quem monstrauero tibi.* Quibus verbis hoc prorsus indicare videtur voluisse, vt scilicet ex tuo dolore ipsemet discas, quænam illa communis omnium parentis iactura futura sit, cùm eius filij quem dilexit vitam, pro generis humani incolumitate offeret. Quam rem sibi quoque suprà quàm dici possit admirandam videri, his verbis ipse etiam Saluator ostendit. *Sic Deus*, inquit, *dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Deo igitur hæc præcipienti, Patriarcha haud segnis obtemperauit, ac dummodo diuinæ iussioni obsequeretur filij amore posthabito. *Consurgens manè*, quemadmodum scriptum est, *strauit asinum suum, ducens secum duos iuuenes, & Isaac filium suum. Cumq; concidisset ligna in holocaustum, abijt ad locum quem præceperat ei Deus. Die autem tertio, eleuatis oculis, vidit locum procul, dixitque ad pueros suos: Expectate hic cum asino, ego & puer, illuc vsque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos. Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum. Ipse verò portabat in manibus ignem & gladium. Cumq; perge-*

Gen. 22. 2.

Ioan. 3. 16.

Gen. 22. 3.

τὸ πρόσταγμα. εἰ γὰρ καὶ μόνος ἦν καὶ ἀγαπητὸς, καὶ ὀψίγονος, ὁ μόλις αὐτῷ καὶ ἐν γήρᾳ δοθεὶς υἱὸς, πῶς ὅτι χρὴ θύειν αὐτὸν συμβουλεύει θεός; παιδοκτονεῖν δὲ εἰπέ μοι τὸν δίκαιον, πῶς ἦν οὐ πάσης ἀτοπίας ἀνάμεστον; τίς δὲ οὕτω σκληρὸς, καὶ τῇ πρεπούσῃ θηρίοις ὠμότητι συντεθραμμένος, ὡς ἐξοπλίσαι μὲν, τέκνῳ τὴν δεξιὰν, χρήσασθαι δὲ, ὥσπερ ἑνὶ τῶν πολεμίων, τῷ οἰκείῳ γεννήματι. τί δὴ οὖν ἄρα καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἐντολῆς ὁ πατριάρχης ἐδιδάσκετο, λοιπὸν ἐπάναγκες, ὡς ἔνι μάλιστα δὴ εἰπεῖν. ἔστι γὰρ δέ που παντελῶς συμφανὲς, ὅτι ταῖς σιωπαῖς, τὴν ἐπὶ τῷ διηγγελμένῳ καταχωννύντες οἰκονομίαν, ἀπανθρωπίαν ὥσπερ τῆς ἡμερωτάτης καταψηφιούμεθα φύσεως. οὐκοῦν ἐπειδήπερ οὐχ ἑτέρως ἦν τὴν ἐπὶ τῷ Ἰσαὰκ δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν ἀποπληρωθῆναι παρὰ θεοῦ, εἰ μὴ διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ πέμποντος τὴν εὐλογίαν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἀναγκαίως θελήσας ἐπιδεῖξαι θεὸς, ὅσην αὐτῷ καὶ πηλίκην ἀπονέμει τὴν χάριν, ὑπὲρ τῆς τοῦ σπέρματος αὐτοῦ σωτηρίας, θανάτῳ παραδιδοὺς τὸν ἴδιον υἱὸν, † καί φησι πρὸς αὐτὸν, καὶ λίαν ἐμφαντικώτατα· λάβε τὸν υἱόν σου. ἀναζωπυρῶν δὲ ὥσπερ ἐν αὐτῷ τὴν τῷ φύσει πρέπουσαν ἐφ᾽ ἑνὶ καὶ μόνῳ τέκνῳ φιλοστοργίαν, ἐπιλέγει. μετὰ προσθήκης καὶ ἀναδιπλασιασμοῦ, τὸν ἀγαπητὸν ὃν ἠγάπησας τὸν Ἰσαάκ· καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν ἐφ᾽ ἓν τῶν ὀρέων ὧν ἄν σοι εἴπω. μονονουχὶ τοῦτο λέγων· ἵνα δὴ μάθῃς παθὼν, ὅπερ ὕστερον ὑπομένει καὶ ὁ πάντων πατὴρ ἀναφέρων εἰς τὴν † ὑπερκόσμιον οὐσίαν ὃν ἠγάπησεν υἱόν. ἐφ᾽ ᾧ δὴ καὶ λίαν ὑπερθαυμάζων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐπεσημείνατό που λέγων· οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ δέδωκεν. ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ᾽ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ἐπιτάττοντι τοίνυν τὰ τοιαῦτα τῷ θεῷ, ἀμελητὶ μὲν ὁ πατριάρχης ἐπείθετο κρείττονα δὲ τῆς εἰς τὸν παῖδα φιλοστοργίας τὴν θείαν ἐντολὴν ποιησάμενος· ἀναστὰς τὸ πρωὶ, καθὼς γέγραπται ἐπέσαξε τὸν ὄνον αὐτοῦ, καὶ παρέλαβε μεθ᾽ αὐτοῦ δύο παῖδας, καὶ Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. καὶ σχίσας ξύλα εἰς ὁλοκάρπωσιν, ἀναστὰς ἐπορεύθη καὶ ἦλθεν εἰς τὸν τόπον ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς, τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ. καὶ ἀναβλέψας Ἀβραὰμ εἶδε τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ τὸν τόπον μακρόθεν, καὶ εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ· καθίσατε αὐτοῦ μετὰ τῆς ὄνου, ἐγὼ δὲ καὶ τὸ † παιδίον διελευσόμεθα ἕως ὧδε, καὶ προσκυνήσαντες ἀναστρέψομεν πρὸς ὑμᾶς. ἔλαβε δὲ Ἀβραὰμ τὰ ξύλα τῆς ὁλοκαρπώσεως, καὶ ἐπέθηκεν Ἰσαὰκ τῷ υἱῷ αὐτοῦ· ἔλαβε δὲ καὶ τὸ πῦρ μετὰ χεῖρα, καὶ τὴν μάχαιραν, καὶ ἐπορεύθησαν

†del. καὶ.

† ὑπερκόσμιον, aut error, aut noua significatione pro *salute mundi.*

† ἄλ. παιδάριον.

βησαν οἱ δύο ἅμα· πορευθέντες δὲ ἀμφότεροι, ἦλθον εἰς τὸν τόπον ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεός. καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ Ἀβραὰμ θυσιαστήριον, καὶ ἐπέθηκε τὰ ξύλα, καὶ συμποδίσας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπάνω τῶν ξύλων, καὶ ἐξέτεινεν Ἀβραὰμ τὴν χεῖρα αὐτοῦ λαβὼν τὴν μάχαιραν σφάξαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν ἄγγελος κυρίου, καὶ εἶπεν· Ἀβραάμ, Ἀβραάμ· ὁ δὲ εἶπεν, ἰδοὺ ἐγώ. καὶ εἶπε, μὴ † ἐπιβάλῃς τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὸ παιδάριον, μηδὲ ποιήσῃς αὐτῷ οὐδέν. νῦν γὰρ ἔγνων ὅτι φοβῇ τὸν θεὸν σύ, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ. καὶ ἀναβλέψας Ἀβραὰμ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε· καὶ ἰδοὺ κριὸς † εἷς κατεχόμενος ἐν φυτῷ Σαβὲκ τῶν κεράτων· καὶ ἐπορεύθη Ἀβραάμ, καὶ ἔλαβε τὸν κριόν, καὶ ἀνήνεγκεν αὐτὸν εἰς ὁλοκάρπωσιν ἀντὶ Ἰσαὰκ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ὧδε μὲν οὖν τὸ λόγιον ἔχει τῆς θείας γραφῆς, ὅλον δι' ὅλου τὸ περὶ τοῦ σωτῆρος ἐξεικονίζον μυστήριον. ἡμᾶς δὲ ἀνάγκη τοῖς ἐν τύπῳ γεγενημένοις τῆς ἀληθείας ἐφαρμόσαι τὸ κάλλος· καὶ τῶν εἰρημένων ἕκαστα διαπτύξαι σαφῶς. οὕτω γὰρ τοῖς ἀκροωμένοις εὐσύνοπτον τὸ βάθος τῆς εὐσεβείας μυστήριον. παραλαμβάνει τοιγαροῦν τὸ παιδάριον ὁ τρισμακάριος Ἀβραάμ, καὶ εἰς τὸν τόπον ἐπείγεται τὸν παρὰ θεοῦ δεδειγμένον αὐτῷ. ἔρχεται δὲ μόλις ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ἀκολουθεῖν ἐπιτάξας καὶ οἰκέταις δυσί. τὸ μὲν οὖν διὰ τοῦ πατρὸς ἀναφέρεσθαι τὸ παιδάριον ἐπὶ τὴν θυσίαν, σημαίνει διὰ συμβόλου καὶ σχήματος, ὡς οὐκ ἀνθρωπεία δύναμις, οὐδὲ ἡ τῶν ἐπιβουλευόντων πλεονεξία τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ἀνήγαγεν ἐπὶ τὸν σταυρόν, ἀλλ' ἡ τοῦ πατρός, ἵν' οὕτως εἴπω, βούλησις, τὸν ὑπὲρ πάντων θάνατον ὑπομένειν αὐτὸν οἰκονομικῶς συγχωρήσασα. τοῦτο καὶ ὁ σωτήρ, ποτὲ μὲν Πιλάτῳ προσδιαλεγόμενος ἔφασκεν· οὐκ εἶχες οὐδεμίαν ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν· ποτὲ δὲ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα, τοὺς λόγους ποιούμενος ἔφασκε· πάτερ, εἰ δυνατόν, † ἀπελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. οὐκ ἀντιλέγει τῷ πατρὶ τὸ παιδάριον· ἐταπείνωσε γὰρ ἑαυτόν, καίτοι θεὸς ὢν ὁ υἱός, ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου τῷ πατρί, θανάτου δὲ σταυροῦ. διὸ δὴ καὶ διὰ τοῦ προφήτου φησὶν Ἡσαΐου· ἐγὼ οὐκ ἀπειθῶ, οὐδὲ ἀντιλέγω. τὸ δὲ ἐν ἡμέρᾳ τρίτῃ μόλις φθάσαι εἰς τὸν τόπον, τὸν τελευταῖον σημαίνει καιρόν, καθ' ὃν ἐπεδήμησεν ὁ σωτήρ. προηγουμένων γὰρ πρώτου καὶ μέσου, τρίτος ἔσται πάντως ὁ ἐπὶ τέλει. ἡ δὲ τῶν οἰκετῶν ξυνωρίς, ἡ καὶ ἀκολουθεῖν ἐπιτεταγμένη, ἐδήλου πάλιν ὡς διὰ σχήματος, ὅτι ἐπὶ τὸ σωτήριον πάθος ἀναβαίνοντι τῷ Χριστῷ, ἀκολουθήσειν ἔμελλον οἱ δύο λαοί. τὸ δὲ μακρόθεν τεθεᾶσθαι αὐτὸν τόπον τὸν μακάριον Ἀβραὰμ τὸν

† ἄλ. ἐπιβάλῃς.
† ἄλ. εἷς.
† ἄλ. παρελθέτω.

rent duo simul, venerunt ad locum, quem ostenderat ei Deus, in quo ædificauit altare, & desuper ligna composuit. Cumq́ alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altari super struem lignorum, extenditq́ manum, & arripuit gladium, vt immolaret filium suum. Et ecce angelus Domini de cælo clamauit dicens, Abraham, Abraham. Qui respondit, Adsum. Dixitq́ ei, Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam. Nunc cognoui quòd timeas Dominum, & non pepercisti vnigenito filio tuo propter me. Leuauit Abraham oculos suos, viditq́, & ecce aries vnus detentus in planta Sabec cornibus; & abijt Abraham, & accepit arietem, & obtulit in holocaustum pro filio suo Isaac. Hæc itaque est totius rei gestæ series, quæ sacrarum Litterarum monumentis consignata, mysterium Saluatoris tanquam in tabula omnibus suis numeris absolutum designat. Nobis verò necesse est, iis quæ in figura contigerunt, pulchram veritatis speciem aptare, atque eorum quæ attulimus, sigillatim vnumquodque certiùs explicare; ita namque auditoribus, pietatis mysteriũ abstrusum atque abditum manifestò deprehendere facile erit. Assumit ergo puerum beatissimus Abraham, atque in eum, quem ipsi Deus monstrauerat, locum festinat, eoq; tandem itinere trium dierum, duobus seruis comitatus peruenit. Quòd igitur à parente puer ad immolandum duceretur, eius rei symbolum & argumentum est, videlicet, quòd in crucem Iesus Christus Dominus noster sit actus, non id humanæ potestati, aut inimicorum improbitati adscribendum, sed Pàtris, vt sic dicam, voluntati, quæ ipsum pro omnibus mortem subire, prouiso iam antè consilio permisit. Quod aliquando Pilato ipsemet Saluator significauit: *Non haberes*, inquit, *potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Alio loco rursum suum in cælis parentẽ alloquens ita ait: *Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Verumtamen non vt ego volo, sed sicut tu.* Nullo modo parenti puerulus aduersatur: *Humiliauit enim semetipsum, quamuis & ipse Deus esset, factus obediẽs vsq́ ad mortem, mortem autem crucis.* Quin apud Isaiam quoque prophetam, *Ego*, inquit, *non contradico, retrorsum non abij.* Quòd autem tertia luce demum ad constitutũ locum peruenerint, tempus extremum indicat, quo scilicet ad nos Saluator aduenit. Cùm namque primum ac medium tempus abiissent, tertium videlicet extremo loco relinquebatur. Par verò illud famulorum, quos Abraham sequi iussit, velut in imagine significabat futurum, vt Christum, dum ad viuificam mortem properaret, duo quoque populi comitarentur. Porrò quòd beatus Abraham locum

Ioan. 19. 11.
Matt. 26. 39
Philip. 2. 8.
Isaie 50. 5.

cum è longinquo speculatus sit, æternũ summi parentis, de sua progenie, Christo videlicet Saluatore præsagium declarat; ita namq; de illo Paulus † quoq; asserit: *Præcogniti quidẽ ante mundi constitutionem, manifestati autem nouissimis temporibus.* Deinde verò, *Expectate hic,* inquit ad seruos suos beatus Abraham, *cum asino, ego verò & puer transibimus vsque illuc.* Iam hæc quoque quid nobis significẽt, pro ea quæ mihi suppetet facultate deinceps explicabo. Ergo qui ad fidem primò vocatus est, & Christum Saluatorem sequi in animum induxerit, si tamen adhuc peccato seruilem in modum sit obnoxius, nequedum ad illam quæ ex sancto baptismate efficitur iustitiæ libertatẽ vocatus, sed antiquam nihilominus, quæ in asino exprimitur, imperitiam atque ignorationem retineat; huic Christi mortem planè ac dilucidè contemplari, aut veri agni sacrificio statim communicare haud licebit. Verùm alicubi in inferiore loco subsistet, seque ad humilem catecheseos orationem audiendam patienter accommodabit, donec diuina miseratione, excusso peccati onere, ad altissimam diuini mysterij perceptionem, tanquam ad verticem montis lucidissimũ ascendere concessum fuerit. Quam in sententiam illud à quibusdam dictum est: *Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius.* Eorum porro me non mediocris capit admiratio, quæ ad seruos suos beatus Abraham locutus est, vt iam diximus. *Expectate hic, ego autem & puer transibimus vsque illuc, & postquam adorauerimus, reuertemur ad vos.* Prophetauit siquidem, vt iustus. Futurum enim erat vt reuerterentur; tacuit autem, vt sapiens, neque mysterium prophanis quippe adhuc hominibus indicauit, nobis huius quoque rei in seipso exemplum relinquens, ad quos nescio quo loco ipsemet Saluator: *Nolite,* inquit, *dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* Quo loco *margaritarum* nomine, clara & perspicua S. Spiritus oracula intelligit. Subijcit deinde, *Ligna holocausti imposuit Abraham super filium suum.* Non enim superata, & coacta per vim diuinæ naturæ potestate, quæ ipsis obluctaretur, sed æterno Patre ex prouiso iam antè cõsilio permittente, & illis propemodum subseruiente, Iudæi crucem Saluatoris humeris imposuerunt. Cuius rei testem ab omni mendacij suspicione alienum, Isaiam prophetam, ita de ipso dicentem inueniemus: *Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisq; in viam suam declinauit, & posuit in eo Dominus iniquitatem omnium nostrum.* Cùm verò tandem

leg. Petrus | 1. Pet. 1. 20. | Gen. 22. | Isaie 2. 3. | Matth. 7. 6. | Genes. 22. | Isaie 53. 5.

† προαιώνιον τοῦ πατρὸς σημαίνει πρόγνωσιν, ἣν ἔχων ὁρᾶται περὶ τοῦ οἰκείου γεννήματος, τουτέστι Χριστοῦ· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Παῦλος περὶ τοῦ σωτῆρός φησι, ὅτι προεγνωσμένου μὲν, πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτοις. εἶτα πάλιν ἐπὶ τούτοις. καθίσατε αὐτοῦ, πρὸς τοὺς οἰκέτας φησὶ ὁ μακάριος Ἀβραὰμ, καὶ τοῦτο, μετὰ τοῦ ὄνου· ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον διελευσόμεθα ἕως ὧδε. τί δὲ ἡμῖν καὶ τὸ ἐντεῦθεν ὑποδηλούμενον, † ὁρῶ πάλιν ὡς ἂν οἷός τε ὦ. ὁ πρὸς τὸ πιστεύειν ἄρτι κεκλημένος, καὶ ἀκολουθεῖν μὲν ἐθελήσας τῷ σωτῆρι Χριστῷ· ὅμως δ' οὖν ταῖς ἁμαρτίαις ἔτι δουλοπρεπῶς ὑποκείμενος, καὶ πρὸς τὴν τῆς δικαιοσύνης ἐλευθερίαν οὔπω κεκλημένος διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. ἀλογία δὲ ἔτι καὶ ἀμαθίᾳ συνών, ἥτις διὰ τοῦ ὄνου σημαίνεται, οὐκ ὄψεται καθαρῶς τὸ σωτήριον πάθος, οὐδὲ μεθέξει παραχρῆμα τῆς θυσίας τοῦ ἀμνοῦ τοῦ ἀληθινοῦ· κάτω δέ που μενεῖ, καὶ προσκαρτερήσει τῷ ταπεινῷ τῆς κατηχήσεως λόγῳ, ἄχρις ἂν ἐλέῳ θεοῦ τὸ ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀποσεισάμενος βάρος, ἀναβῆναι δυνηθῇ, καθάπερ εἰς ἴνα διαφανεστάτην ὄρους ἀκρώρειαν, τὴν ὑψηλοτάτην τοῦ θείου μυστηρίου κατάληψιν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπό τινων. δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. θαυμάζειν δ' ἐμοὶ καὶ λίαν ἐπέρχεται τὸν μακάριον Ἀβραὰμ λέγοντα πρὸς τοὺς οἰκέτας, καθάπερ ἤδη προεῖπον· καθίσατε αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον διελευσόμεθα ἕως ὧδε· καὶ προσκυνήσαντες ἀναστρέψομεν πρὸς ὑμᾶς· προφητεύει μὲν οὖν ὡς δίκαιος, ἔμελλον γὰρ ὑποστρέφειν· σιωπᾷ δὲ, ὡς σοφὸς, καὶ ὡς ἀμυήτοις ἔτι τὸ μυστήριον οὐκ ἐμφαίνει· τύπον ἡμῖν κἀν τούτῳ ἑαυτὸν τιθεὶς, οἷς καὶ αὐτός που φησιν ὁ σωτήρ, μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί· μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων. μαργαρίτας λέγων τὰ λελαμπρυσμένα καὶ διειδῆ τοῦ † πνεύματος λόγια. εἶτα πάλιν φησὶ, ὅτι τὰ ξύλα τῆς ὁλοκαρπώσεως ἐπέθηκεν Ἀβραὰμ τῷ παιδί. συγχωρήσει γὰρ τῇ κατ' οἰκονομίαν μονονουχὶ καὶ συνεργαζομένου τοῦ πατρὸς, καὶ οὐκ ἄκουσαν παραβιασάμενοι τὴν θείαν ἰσχὺν, ἐπέθηκαν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ σωτῆρι τὸν σταυρόν· καὶ μάρτυς ἡμῖν ἐπὶ τούτῳ ἀψευδὴς ὁ προφήτης Ἡσαΐας εὑρεθήσεται λέγων περὶ αὐτοῦ. παιδία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν, τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν· πάντες, ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν. ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. Γεγονὼς δὲ ἤδη

† ἄλλ. προαιωνίαν. | † leg. ἐρῶ. | † ἄλλ. πατρός.

καὶ

καὶ φθάσας ἐν τοῖς προηγγελμένοις τόποις, τὸ θυσιαστήριον ὁ πατριάρχης, εὖ δὴ καὶ μάλα καλῶς ἀνεδείματο· ἵνα πάλιν ἡμεῖς διὰ τούτου νοῶμεν ὅτι, παρὰ μὲν τοῖς ἀνθρωπίνοις ὀφθαλμοῖς σταυρὸς ἦν, καὶ ξύλον ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὸ ὁρώμενον· ἐν δὲ ὀφθαλμοῖς τοῦ πάντων πατρὸς, θυσιαστήριον ὄντως μέγα καὶ ὑψηλὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας ἐγηγερμένον, ὁσίῳ τε καὶ πανάγνῳ † καπνιζόμενον θύματι· τὸ δὲ ἐπιτεθῆναι μὲν ἐπὶ τὰ ξύλα τὸν Ἰσαὰκ, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ὑπομεῖναι τὴν σφαγὴν τὸν κριὸν, σαφέστατα δηλοῖ, ὅτιπερ ἀνέβη μὲν ὁ † θεὸς λόγος ἐπὶ τὸν σταυρὸν, καὶ ἦν ἐν τῷ κρεμαμένῳ ναῷ· ἔπασχε δὲ † κύριος οὐκ αὐτὸς ἀπαθὴς ὢν φύσει. οὐ γὰρ ἐπηνέχθη τῷ Ἰσαὰκ ἡ μάχαιρα, τουτέστι τῷ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς προελθόντι λόγῳ. ἀντ' αὐτοῦ δὲ, καὶ ὡς αὐτὸς ἤγετο πρὸς σφαγὴν ὁ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου ναὸς, ὃς διὰ τοῦ προβάτου σημαίνεται. οἰκειοῦται δὲ ὁ λόγος καὶ μάλα εἰκότως, τὸ πάθος· αὐτοῦ γὰρ ἦν τὸ σῶμα, καὶ οὐχ ἑτέρου τινός. ἐπεὶ καὶ τοῦ σώματος μαστιζομένου πάλιν, ἐμπτυομένου δὲ οὐδὲν ἧττον παρὰ τῶν παντολμῶν Ἰουδαίων, αὐτὸς διὰ τοῦ προφήτου φησὶν Ἠσαΐου. τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα. εἷς γὰρ θεὸς ὁ πατὴρ, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. ὃς διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, αἰσχύνης, καθὼς γέγραπται, καταφρονήσας· καὶ ὑπήκοος γενόμενος τῷ πατρὶ, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου. ἵνα καὶ ἀποθανὼν δι' ἡμᾶς, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἑαυτῷ πάλιν ἡμᾶς ἐκ νεκρῶν † ἀναστήσῃ, ζωοποιήσας διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ ἀνοίξῃ μὲν ἡμῖν τῶν οὐρανῶν τὰς πύλας. ἀνάγῃ δὲ εἰς αὐτοὺς, καὶ † ὀφθαλμοῖς παραστήσῃ τοῦ πατρὸς τὴν πάλαι, διὰ τὴν ἁμαρτίαν δραπετεύσασαν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν. ἐπὶ τοῖς τοσούτοις ἀγαπητοὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κατορθώμασιν, † ἀνειγνύσθω μὲν πᾶν στόμα † εἰς εὐφημίαν· ἔστω δὲ γλώσσης ἁπάσης ἔργον ἡ εἰς αὐτὸν ὑμνῳδία. βοάτω δὲ ὥσπερ τι λιγυρὸν ἀνιεῖσα μέλος. ἀνέβη ὁ θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. ἀναβέβηκε γὰρ τὴν καθ' ἡμᾶς † πληρώσας οἰκονομίαν· καὶ ἀναβέβηκεν, οὐχ ἁπλῶς· ἀλλ' αἰχμαλωτεύσας αἰχμαλωσίαν, καὶ δόματα δοὺς ἐν ἀνθρώποις. πάντας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν ἐξαρπάσας αἰχμαλώτους μένοντας ἐλυτρώσατο· πεπλήρωκε δὲ † δογμάτων ἀγαθῶν· ποικίλα γὰρ τὰ διὰ τοῦ πνεύματος εἰς ἡμᾶς διαβεβηκότα χαρίσματα. πάσης τοιγαροῦν εὐλογίας πεπληρωμένοι παρὰ Χριστοῦ ἑορτάζωμεν ἀγαπητοὶ, μὴ τοῖς ἐπωφελέσι

† Puto καπνιζόμενον.
† leg. θεοῦ.
† ἄλλ. κυρίως. καὶ κριός.
† ἄλλ. συναναστήσῃ.
† ἄλλ. ἐν.
† ἄλλ. ἀναγνόσθω.
† πρός.
† ἄλλ. πληρώσαν.
† lege. δομάτων.

ad præmonstratũ sibi locum Patriarcha peruenisset, altare scitè admodum, & ex arte fabricatus est. Nimirum vt hinc nos intelligeremus, quam Saluatori nostro impositam crucem esse ac lignum homines iudicabant, eam in conspectu communis omnium parentis instar magni excelsique altaris obtinuisse, quod pro salute mundi excitatum, sanctæque ac purissimæ hostiæ fumo imbutum fuerit. Esse verò ligna quidem Isaac imposita, sed pro ipso arietem interfectum, perspicuè indicat, in crucem scilicet ascendisse Dei Verbum, atque in pensili templo astitisse, sed mactatum arietem, non ipsum, ad quem nullus dolor aspirare potest, mali aliquid pertulisse. Nec enim Isaaci iugulo machæra adacta est, Verbi nempe quod ex substantia Patris procedit, sed pro ipso aries ad necem ductus, triduanum templum, videlicet illud quod ex sanctæ Virginis vtero prodijt, ac sub illius pecudis imagine designabatur. sed mortis tamen obitæ titulum, & quidem iure optimo, ipsum sibimet Verbum propriè vindicat. Proprium siquidem ipsius erat, non alterius cuiuspiam, corpus quod patiebatur. Proinde & dum flagellis aliquando corpus illud cæderetur, atque eodem tempore nihilominus ab audacissimis Iudæis conspueretur, apud Isaiã prophetam illa pronuntiat: *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus*. Vnus enim Deus est Pater, & vnus Dominus Iesus Christus, benedictus in secula, Amen. *Qui propter nostram salutem*, quemadmodum scriptum est, *dedecore neglecto est factus obediens Patri, humiliauit semetipsum vsque ad mortem*, vt cùm nostra causa & gratia ipsammet vitam Saluator profudisset, nos sibi vicissim, sancto Spiritu viuificatos excitaret à mortuis, atque in cælesti domicilio, reserato cælorum aditu sisteret, humanamque naturam, quæ se pridem ob peccatum fuga subtraxerat, in Patris conspectu atque oculis collocaret. Ob hæc tam egregia, ô dilecti, nostri Saluatoris facinora, resoluantur omnium ora in gratulationem, linguæ omnes laudibus illi concinendis allaborent, vsurpentque illud prædulce carmen, *Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ*. Ascendit namque expleto opere salutis humanæ, nec ascendit modò, sed *captiuam duxit captiuitatem, dona hominibus elargitus*. Nos omnes siquidem, ex diaboli manibus ereptos, à quo captiui tenebamur, redemit, deinde muneribus quoque amplissimis cumulauit. Plurima namq; sunt, quæ ad nos per Spiritum sanctum dona peruenerunt. Omni igitur benedictione, Christi benignitate ditati, festam celebritatem agamus, dilecti, neque nos ob labores qui

Isaia 50. 6.
Rom. 1. 25.
Hebr. 12. 2.
Philip. 2. 8.
Psal. 46. 6.
Psal. 67. 19.
Ephes. 4. 8.

adiunctam vtilitatẽ habent, in maiorẽ conijci patiamur, neque velut sub imposito pondere, ob ieiunij patientiam gemamus, sed alacri animo properemus ad certamina, spe gaudentes, vt Paulus ait, ac futurorum bonorum expectatione iam † ex hoc tempore exultantes. Præcipuè verò charitatem inter nos mutuam retineamus, præcidatur amarulenta obtrectandi licentia, eijciatur ex animis nostris inuidiæ malum, dolus & improbitas exulet, mendacium, quæque primum in malis locum obtinet, peierandi consuetudo tollantur. Sed nolite iurare omnino, sit autem sermo vester, ex Saluatoris præcepto, Est, est, Non, non. Respiciamus eos, qui cum maximè efferata bestia, paupertate nimirum luctantur, orphanum, & viduam patrocinio tegamus, miserorum calamitates opportunis officiis subleuemus, & in iis qui in carcere degunt iuuandis, beneuolentiam humanitatemque prodamus. Ita namque profecto verum & purissimum ieiunij genus Christo exhibebimus; inchoantes quidem sanctam Quadragesimam decimasexta mensis Martij, hebdomadam verò salutaris Paschæ vndecima mensis Aprilis; soluentes quidem ieiunia sexta & vicesima eiusdem mensis, vespere sabbati; festumq; diem Paschæ agentes, illucescente deinceps Dominica die, septima & vicesima eiusdem mensis Aprilis, addentes deinde septem sanctę Pentecostes hebdomadas. sic enim regni cælestis hæreditatem cernemus in Christo Iesu Domino nostro, per quem & cum quo Patri cum sancto Spiritu gloria & imperium nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

† ἐντεῦθεν propriè de loco.

Matth. 5. 37

πόνεις ἐπισυγχάζοντες· μὴ δὲ ὥσπερ ἐν φορτίον ἡγούμενοι τὴν ἐπὶ ταῖς ἀσιτίαις ἰδέαν. ἀλλ᾽ ἱλαρῷ δὲ φρονήματι πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἰόντες· τῇ δὲ ἐλπίδι χαίροντες, κατὰ Παῦλός φησι, καὶ τοῖς προσδοκωμένοις ἀγαθοῖς ἐντεῦθεν ἐπαγαλλόμενοι. πρὸ δέ γε πάντων, τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχώμεθα. ἐλαυνέσθω τὸ πικρὸν τῆς καταλαλίας δαιμόνιον· ἐξοικιζέσθω φθόνος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. φευγέτω πονηρία καὶ δόλος. ἀποδημείτω ψευδολογία, καὶ τὸ πρῶτον ἐν κακοῖς ἐπιορκία· ἀλλὰ μηδόλως ὀμνύωμεν· ἔστω δὲ ἡμῶν τὸ ναί, ναί· κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνὴν, καὶ τὸ οὔ, οὔ. ἐπισκεπτώμεθα τοὺς τῷ παγχαλέπῳ θηρίῳ παλαίοντας, τῇ ἐνδείᾳ φημί· ὀρφανὸν καὶ χήραν ἀνακτησώμεθα· λελωβημένους ταῖς περιστάσεσιν ἀναπαύσωμεν θεραπείαις φιλοστόργοις, συμπαθεῖς περὶ τοὺς ἐν δεσμοῖς εὑρισκώμεθα. τότε γάρ τοι, τὴν ὄντως ἀληθῆ καὶ καθαρωτάτην νηστείαν ἐπιτελέσομεν τῷ Χριστῷ. Ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ ἑκκαιδεκάτης τοῦ φαμενὼθ μηνὸς· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ μιᾶς καὶ † δεκάτης τοῦ φαρμουθὶ μηνὸς· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ φαρμουθὶ μηνὸς ἑσπέρας σαββάτου· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἐφεξῆς τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς· οὕτω γὰρ κληρονομήσομεν βασιλείαν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι᾽ οὗ καὶ μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, καὶ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

† ἄλ. εἰκάδος.

Homilia sexta.

AFFVLGENTE iam nobis sacræ solennitatis luce, atq; eos qui clarescere bonis operibus consueuerunt, ad gloriosum patientiæ certamen vocante, consentaneum est, opinor, nos omnes ad spiritale theatrum conuenire, illud vsurpantes: *Venite ascendamus in montem Domini, & in domum Dei Iacob*, vt in eo scilicet instituta sanctissima societate, ac spiritalibus vinculis mutuę charitatis in vnam veluti lyram coagmentati, occinamus illud symphoniæ nostræ moderatori carmen: *Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis*. Meritò namque negligentiæ adhibitæque in optimis rebus socordiæ accusetur, siquis omnino debitas Saluatori gratias haud persoluat. Qui cùm innumerabilibus donis exornauit humanam naturam, tum verò illam vniuersam

Isaia 2. 3.

Psal. 46. 2.

Λόγος ϛ΄.

Τῆς μὲν ἁγίας ἡμῶν ἀναλαμπούσης ἑορτῆς, καὶ τοὺς κλεινὰ τῆς καλλιεργίας προτιθείσης ἀγῶνα τοῖς ἐπ᾽ ἀγαθοῖς εὐδοκιμεῖν εἰωθόσιν, ἀκόλουθον εἶναι συμπάντας ἐπὶ τὸ πνευματικὸν συναγείρεσθαι θέατρον. δεῦτε δὴ λέγοντας· ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ· ἵνα δὴ, καὶ πανάγνου ἐν αὐτῷ συνησιάμενοι θιάσου, καὶ διὰ τῆς κατὰ πνεῦμα πρὸς ἀλλήλους ἑνότητος, καθάπερ εἰς μίαν συναρμοσθέντες λύραν τὴν αὐτῶν χορηγέτην † ἀναμέλπωμεν λέγοντες. πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας· ἀλαλάξατε τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως. ὄκνου γὰρ καὶ μελλήσεως τὸ ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι δικαίως τις ἐγκαλέσει γραφὴν, εἰ καὶ τὸ μὴ † δύνασθαι, καθάπερ ἐν ὀφλήματος τάξει, καταθείη τῷ σωτῆρι τὰ χαριστήρια. ἀναριθμήτων μὲν ἀγαθῶν πλήθει τὴν ἀνθρώπου φύσιν καλλωπίσαντι. ὅλην δὲ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ δυνάμει

† ἄλ. ἀναμέλπωμεν.

† ἄλ. ἐκλείποι.

δυνάμει πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην μεταμορφώσειε δόξαν· καὶ τὸ μὲν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀκαλλέστατον ἀφανίσειε σχῆμα· πρὸς δὲ τὴν ἀρχέτυπον εἰκόνα, καὶ † πρὸς τῆς οἰκείας φύσεως ἀναστοιχειοῦντι χαρακτῆρας, σὺν ὅσοιπερ ἂν αὐτὸν ἐπιγινώσκοντες, λέγωσι „ κατὰ τὸν σοφώτατον ἐκεῖνον μαθητήν. ὁ κύ„ριός μου, καὶ ὁ θεός μου, πρὸς μὲν οὖν τὸν μακάριον ἐκεῖνον προφήτην Ἠσαΐαν ἐνηχεῖ„το διὰ τοῦ πνεύματος, ἀναβόησον ἐν ἰσχύϊ, „ μὴ φείσῃ· ὡς σάλπιγγα ὕψωσον τὴν φω„νήν σου. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡμῖν ὁ τῆς ἱερατείας θεσμὸς, καὶ πάτριος ἄνωθεν κλῆρος, ἔκ τε χρόνων μακρῶν ἑλκυσθεῖσα συνήθεια, ὅτι δὴ καὶ μάλα προθύμως τοῦτο παρ' ἡμῶν εἰσπράττεσθαι χρὴ, δίδωσιν ἐννοεῖν, φέρε σάλπιγγος εὐηχέστερον, καὶ † διὰ τούτου πάλιν ἀναφθεγξώμεθα τοῦ κηρύγματος, ὅτι, κατὰ τὸ „ ἐν ψαλμοῖς γεγραμμένον καιρὸς τοῦ ποιῆσαι „ τῷ κυρίῳ. ἀλλ' ὅτι μὲν τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ πάρεστιν ὁ καιρὸς, ἀντερεῖ μὲν ἴσως οὐδείς. τί δὲ ποιῆσαι προσήκει, δικαίως ἂν ἔροιτό τις ἡμᾶς τῶν φιλομαθεστέρων· ἐγὼ δὲ καὶ λίαν ὑπερθαυμάσας τὸν ἐκπυνθανόμενον, καὶ διερωτᾶν ὅτι χρὴ περὶ τούτων † οἰηθέντι, καλῶς τοῖς τῶν ἁγίων προφητῶν χρήσομαι λόγοις. ἀκουέτω τοίνυν „ Ἠσαΐου φάσκοντος· ποιήσωμεν εἰρήνην αὐ„τῷ, ποιήσωμεν εἰρήνην οἱ ἐρχόμενοι. ἐπειδὴ δέ πως οὐ λίαν ἐστὶν ἐμφανὲς ὡς ἄν τις εἰκάσαι τὸ εἰρημένον, φέρε τοῖς ἀποσμήχειν εἰωθόσι τὰ ἐκ παλαιότητος χρόνου νῦν κεκρυμμένα μελετῶντες τὰ παραπλήσια, ἐπισημοτέραν τῶν λεγομένων τὴν διάνοιαν καταστήσωμεν· ἐμπέφυκε τοίνυν τοῖς τῆς σαρκὸς ἡμῶν μέλεσι, φυσικός τις καὶ ὁμογενὴς, ἵν' οὕτως εἴπω νόμος, ἐξοπλίζων ἡμᾶς τῷ πεποιηκότι θεῷ. καὶ τὸ οἰκεῖον φρόνημα τῆς τοῦ πνεύματος ἐπιθυμίαις ἀντιτιθείς· λογισμοὶ δὲ ἡμῖν ἐντεῦθεν, καὶ ἀτάκτων ἐπιθυμιῶν οὐκ εὐαρίθμητος ἑσμὸς τοῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἑλκούσαις ῥοπαῖς ἀντιφερόμενος· καὶ ὥσπερ ἄν τινα πολεμίων πλῆθος, τῶν εἰς τὸ συμφέρον † ἐργαῖς ἑαυτὸν ἀντιπαράττων. τοῦτον οὕτως αὐθάδη καὶ ἐν ἡμῖν τυραννήσαντα τῆς σαρκὸς νόμον. καὶ ὁ μακάριος Παῦλος φανερόν „ που καθίστησι βοῶν. συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ „ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον· βλέπω δὲ ἕτερον νό„μον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ „ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, „ τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. ἕως ἂν οὖν ἐν ἡμῖν ὁ τοιοῦτος ἰσχύῃ νόμος, καὶ ταῖς τοῦ πνεύματος ἐπιθυμίαις † καταθρασύνηται, ἀντεξάγῃ δὲ τὸ οἰκεῖον θέλημα, καὶ δεῖ καὶ πράττειν ἡμᾶς τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἐκβιάζηται, πολεμιωτάτους ἀπεργάζεται τῷ θεῷ, καὶ τὴν εἰρήνην ἐξείργει δεξιῶν, διατειχίζει δὲ τῆς τοῦ πεποιηκότος φιλανθρωπίας, σὺν ἐν οἷς ἂν φαίνοιτο κρατῶν· ἀτονήσας δὲ, καὶ τῷ πρὸς εὐσέβειαν τόνῳ πλεονεκτούμενος, καὶ τοῖς ἡττωμένοις ἐν παρατάξει προσοικὼς, ῥίψαντος

† ἄλλ. πρὸς τὰς τῆς οἰκείας.

† ἄλλ. διὰ τοῦδε πάλιν

† ἄλλ. οἰηθέντι. leg. οἰηθέντα.

† ἄλλ. ἐρμαῖς.

† ἄλλ. καταθρασύνηται.

immensa vi potestatis suæ ad pristinæ gloriæ splendorem reuocauit, & exutos turpissimo peccati habitu, ad antiquę imaginis formam proprijs naturę coloribus delineatam traduxit, quicunq; ipsum agnoscentes, cum sapientissimo illo discipulo dixerint: *Dominus meus & Deus meus.* Ac beatum quidem illum prophetam Isaiam his verbis sancti Spiritus voce alloquebatur, *Clama in fortitudine, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.* Quoniam verò & sacerdotij lege, & more maiorū, & inueterata iam diuturni temporis consuetudine idem à nobis quoque (magna animi alacritate) præstandum esse intelligimus, age tuba sonantiùs exclamemus, illius quoque oraculi memores quod in psalmis scriptum extat; *Tempus faciendi Domino*; nam hoc quidem esse tempus faciendi Domino, nemo quisquam, vt arbitror, pernegabit. Quidnam verò facere oporteat, meritò quispiam discendi cupidior à nobis quæret. Ego vero qui sibi de his rebus quærendum, & huiusmodi interrogatione vtendum existimauerit, vehementer admiratus, haud malè cum sanctis Prophetis homini respondebo. Audiat igitur Isaiam dicentem: *Faciamus pacem ipsi, pacem faciamus qui ingredimur.* Quod cùm sit obscurius, quàm vt quiuis illud intelligere atque interpretari possit, age illorum consuetudinē imitati qui ea quæ ab antiquis temporibus hactenus delitescunt in lucem proferre soliti sunt, nos quoque eius dicti sententiā apertiùs explicemus. Est igitur in nostri corporis membris naturalis quædam & insita, vt sic dicam, lex, quæ nos aduersus Dei conditoris imperiū armet, ac suos sensus ex aduerso spiritus desideriis opponat. Hinc cogitationum, peruersarumq; cupiditatum examen innumerabile contra impetus volūtatis ad meliora propēsæ exurgit, & velut instructā aciem nitentibus ad id quod vtile est animi appetitionibus obiicit. Hanc carnis legem tam proteruam, quæque nos tyrannico dominatu premit, beatus quoque Paulus nescio quo loco apertè indicat clamans: *Condelector enim legi Dei secundùm interiorem hominē, Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ est in membris meis.* Donec igitur hæc in nobis lex dominatur, & contra spiritus desideria audacter insurgit, atque arbitrio nostro spoliatos sibi in omnibus obnoxios esse, & obtēperare cogit, reddit ea nos omnino Deo quā inimicissimos, pacem arcet, nec eos in quos imperium exercet, vlla ex parte conditoris sui benignitate perfrui sinit. Contrà verò si animo se ad pietatē acriùs intendente ipsa debilitatur, & iis qui in acie vincuntur similem præbet speciem, tandemque proiecto scu-

Ioan. 20. 28

Isaia 58. 1.

Psalm. 118. 126.

Isaia 27. 5.

Rom. 7. 21.

scuto terga vertit, facile iter ac planum ei qui rectè atque ex diuinæ legis præscripto vitam agere instituerit, ad Dei amicitiam relinquit. Hinc soluto se opponentium impetu, iis quę spiritus imperauerit, facile quod reliquū est, obtemperabimus; nec quicquam erit impedimenti, quominus *pacem ergo Deum* amplectendam esse arbitremur, qui per fidem in ipsum salutem consecuti sumus. *Mortificabimus membra quæ sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinē, concupiscentiam malam, & cum his omnibus auaritiam.* Occidat, melioribus desideriis, tanquam acuto transfixa ferro, lex carnis. Cedat quicquid est in nobis terreni atque impuri sensus. Vincat porro diuina lex, hostemque potiùs fuget ipsa, quàm fugiat. Ea namque dum pollet magis, atque aduersariorum potentiæ superior est, serit in nobis omne virtutum genus, ac fugitiuos antea, quàm acceptissimos Domino reddit, tum spe sanctorum, qua nihil optabilius est, ea carentium animos complet. At si fortè corporeis motibus, veluti reflante ventorum impetu agitata retrocedat, tunc scilicet securitas nostra omnis ad nihilū recidet, peccato contra nos, nobis ita volentibus, inualescente, *partesq; vulpium erimus*, vt scriptum est, omnemque ex animis nostris honestatem eradentibus nobis, scelesti atque impuri dæmones auferent: atque instar vineæ, quæ nec circùm sæpibus, nec vlla custodum diligentia munita sit, expositi, atque obuij prædatorum licentiæ relinquemur. Quòd si mala hæc effugere cuilibet optabile est, strenuè quisque & ex animo ieiunandi exercitationē amplectatur, totius sanctimoniæ fontem, castiget corpus suum, & in seruitutē redigat, ac laborum tolerantia seipsum, *velut agrum spinis circumsæpiat*, vt quidam è nostris sapientibus dixit. Et ad eos quidem qui ab aliqua virtutis perfectione propiùs absunt, nec à solidioris doctrinæ gustu omnino abhorrent, satis ea quæ dicta sunt sufficere arbitror, vt ad ea quæ honesta sunt exquirenda, quæque sibi profutura existiment vbique inuestiganda, animum inducant. Neque verò diutiùs iis, opinor, in hac re laborandum fuerit. Sola namque vt officio fungantur, postulatur alacritas animi, quæ si quid obstet, tanquam amnis incitatus prominentes in medio alueo ripas assiduè impellat, atque impetu insuperabili quicquid obluctatur euoluat. Quod verò inter ea quæ diximus præcipuum locum obtinet, reliquum est vt adiungamus, nempe qui hoc pacto vitam instituerunt, eos in patrocinio ac tutela Dei ipsius omnium victoris esse positos, & ipsum vnde rebus omnibus vis ac potestas, ad eosdē iuuādos virgæ instar ac neruorū obtinere.

Isaiæ 27. 5. — Coloss. 3. 5. — Psal. 62. 11. — 1. Cor. 9. 27. — Osea 2. 6.

τι ὁμοῦ καὶ ψυχὰς ἀναδεικνύμενος τοῖς ὀρθῶς καὶ κατὰ νόμον τὸν θεῖον ἑλομένοις βιοῦν, τῆς πρὸς θεὸν φιλίας τὴν ὁδὸν εὐπήλατον ἀπεργάζεται. εἶτα λελυμένος ἐντεῦθεν τῆς τῶν μεσολαβούντων ἀφορμῆς, συνθησόμεθα λοιπὸν οἷς ἂν ἡμῖν ἐπιτάττῃ τὸ πνεῦμα· καὶ τὸ † ἀντιδοτοῦν οὐκ ἔχοντες, ὅτι σωζόμενον τὴν πρὸς θεὸν εἰρήνην ἀγαπᾶν οἰησόμεθα δεῖν οἱ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ἐπὶ σωτηρίαν ἐρχόμενοι. † νεκρώνωμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακήν, καὶ προσεπὶ τούτοις τὴν πλεονεξίαν· τεθνάτω ταῖς εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐπιθυμίαις, ὥσπερ ὀξεῖ σιδήρῳ βαλλόμενος ὁ τῆς σαρκὸς νόμος. πιπτέτω τὸ ἐν ἡμῖν γεῶδές τε καὶ ἀκάθαρτον φρόνημα. καταρκρατείτω δὲ ὁ τοῦ θεοῦ νόμος· διωκέτω δὲ μᾶλλον, ἢ φευγέσθω φυγάς. δρισδίων μὲν γάρ, καὶ τῆς τοῦ πολεμοῦντος ἰσχύος, ὅτι κρείττων εὑρίσκεται, ῥιζοῖ μὲν ἅπασαν ἡμῖν ἀρετήν. φιλαιτάτους δὲ τῷ δεσπότῃ τοὺς πάλαι δραπέτας ἀποτελεῖ, καὶ τὴν τριπόθητον τῶν ἁγίων ἐλπίδα τοῖς οὐκ ἔχουσι πραγματεύεται. ἂν δέ πως τοῖς σαρκικοῖς κινήμασιν, ὥσπερ ἀνέμων ἀντιπνοαῖς τισὶν ἀνωθούμενος ὀπίσω χωρῇ, τότε δὴ τότε πᾶσα μὲν ἡ ἐν ἡμῖν ἀσφάλεια βαδιεῖται πρὸς τὸ μηδέν, νενευρωμένης ἐν ἡμῖν τῆς ἁμαρτίας ἐξ ἡμετέρου θελήματος· μερίδες δὲ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλωπέκων ἐσόμεθα, πανούργοις καὶ ἀκαθάρτοις δαίμοσι τὴν ἑαυτῶν χαριζόμενοι εὐκοσμίαν· καὶ ὥσπερ ἄν τις ἀμπελών, ὁμοῦ καὶ † θριγγίου καὶ τῆς τῶν φυλαττόντων ὄψεως ἔρημος ὤν, ἑτοιμοτάτη τοῖς διαρπάζουσι προκεισόμεθα τροφή. ἀλλ' εἴπερ ἑκάστῳ γλυκὺ τὸ μηδενὸς τῶν τοιούτων εἰς πεῖραν ἐλθεῖν, εἰσδεχέσθω προθύμως τὴν ἁπάσης σεμνότητος μητέρα νηστείαν. ὑπωπιαζέτω τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγείτω, καὶ διὰ τοῦ βούλεσθαι πονεῖν, ἀκάνθαις τὸ οἰκεῖον κτῆμα περιφραττέτω· καθάπερ ἔφησέ τις τῶν σοφῶν ἐν ἡμῖν· τοῖς μὲν οὖν τελειοτέροις τὴν ἕξιν, καὶ † στερεωτέροις δυναμένοις ἀπογεύεσθαι μαθημάτων ἀποχρήσειν οἶμαι καὶ ταῦτα πρὸς τὸ δύνασθαι, καὶ λίαν εὐπετῶς ἐπὶ τῶν δεόντων ἐξοίχεσθαι θήραν. καὶ πανταχόθεν ὅπερ ἂν αὐτοῖς φαίνηται λυσιτελοῦν ἐρανίζεσθαι. δεῖ δὲ οἶμαι, πόνων † αὐτοῦ οὐ μακρῶν· ἀρκέσει γὰρ εἰς τὸ δύνασθαι κατορθοῦν ἡ προθυμία ποταμίου ῥεύματος δίκην, καθάπερ τινὰς ὄχθας ἀεὶ τὸ ἀνθιστάμενον ὑποσύρουσα καὶ ἀπλεονεκτήτοις ὁρμαῖς τὸ ἀντιτεῖνον ἐξαφανίζουσα. ὃ δὲ δὴ † μεγίστην ἐστὶ τῶν ἐν τοῖς εἰρημένοις προτιμητείας προσθεῖναι λοιπὸν ἀναγκαῖον. τοῖς γὰρ κατὰ τὸν δεδηλωμένον τρόπον, αὐτὸς ὁ πάντα νικῶν ἐπαμυνεῖ θεός. καὶ ἡ † πάντων ἰσχὺς καὶ δύναμις, βακτηρία καὶ νεῦρα γίνεται.

† ἄλ. ἀντιπατῶν. — † ἄλ. νεκρώσωμεν — leg. θριγκίου. — † Puto στερεωτέρων — † leg. αὐτοῖς. — † χ. μέγιστον ἐστι. — † Add. αὐτοῖς.

καὶ

καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ σοφώτατος μελῳδός· „Ἡ ῥάβδος σου, καὶ ἡ βακτηρία σου αὐταί με „παρεκάλεσαν. ὅτι μὲν οὖν λαμπροὶ καὶ ἀξιοθαύμαστοι τῆς πρὸς θεὸν εἰρήνης εἰσὶν οἱ καρποί, συνθήσεται πᾶς τις οὖν οἶμαι τῶν εὖ φρονούντων· ἀνασκοπούμενος δέ, καὶ καθάπερ οἱ πρὸς ἄκρον γηλόφου τινὸς ἀναποδήσαντες, καὶ πρὸς ὅσον οἶδεν ἐκτείνεσθαι τῶν ὀφθαλμῶν ἡ ὀξύτης, τοσοῦτον ἐπιχειροῦντες ὁρᾶν· οὕτω δὴ καὶ αὐτὸς κύκλῳ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς διανοίας περιάγων, καὶ τὰς τῶν πραγμάτων, ὡς ἔνι μάλιστα διασκεπτόμενος φύσεις, οὐ μόνον οἶμαι προσήκειν τοῖς ἀρτίως διηγγελμένοις ὑπὸ τοῦ λόγου, † ὅτι δή σοι τὰ πρὸς εἰρήνην μελετᾶν τῷ θεῷ συμβουλεύειν· ἀλλ' ἤδη μοι καὶ ἑτέρα τις ἀνδρῶν ἀναδείκνυται πληθύς. ὥσπερ γὰρ τὰ τῶν μοσχευμάτων ἀρτιθαλῆ τε καὶ ἀρτίγονα μόλις τῆς τεκούσης † ὑπερτέλλονται γῆς, ταῖς τῶν φυτηκόμων ἐμπειρίαις, καὶ ταῖς τῶν ὑδάτων παροχαῖς εἰς αὔξησιν ἐπείγεται· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον κἀκεῖνοι ἄρτι καὶ μόλις τοῖς τῆς ἐκκλησίας ῥιζούμενοι κήποις, ὥσπερ τινὰ πηγὴν ὑφ' ἑαυτοὺς τὴν ἐκ τῶν διδασκάλων καλοῦσι τέχνην. οἷς δὴ καὶ μάλιστα πρέπειν ὑπολαμβάνω, τὴν καλὴν ἐκείνην τοῦ προφήτου φωνὴν ἐπιφθέγξασθαι· „ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ· ποιήσωμεν εἰρή„νην οἱ ἐρχόμενοι· ἐρχόμενοι δὲ πόθεν, ἢ καὶ ὅποι καταλύειν μέλλοντες, ἄξιον ἰδεῖν. ἀλλ' ἔστι παντί τῳ σαφές, ὡς βαδίζει μὲν διὰ τῆς πίστεως ἐξ ἀμαθίας τὰ ἔθνη πρὸς παίδευσιν· ἐξ ἀβουλίας εἰς εὔφρονα λογισμόν· ἐκ μακρᾶς καὶ συντρόφου πλάνης, εἰς ἀληθεστέραν περὶ τῶν ὄντων διάληψιν, εἰς θεογνωσίαν, εἰς εὐλάβειαν, εἰς τὸ βιοῦν ἐξηλλαγμένως, ἢ πρότερον. εἰς ἐλευθερίαν, εἰς ἀνανέωσιν, καὶ ἁπαξαπλῶς εἰπεῖν, εἰς † ἄνω πρέπουσαν ἀρετήν τε καὶ δίαιταν· † ἄνω δέ φημι, λογικῷ δηλονότι καὶ κατ' εἰκόνα πεποιημένῳ τοῦ κτίσαντος. οἱ γὰρ τοῖς τοῦ διαβόλου πανουργεύμασιν ἀνασεσοβημένοι τὸν νοῦν, καὶ πρὸς τὰ τῶν εἰδώλων ἀνεπτοημένοι παίγνια· καὶ τῷ ξύλῳ λέγοντες, „θεός μου εἶ σύ, κατὰ τὸν προφήτην, καὶ τῷ λίθῳ, „σύ με ἐγέννησας· πάσης μὲν ἂν εἶεν ἀβουλίας εἰκότως ἀνάπλεῳ· καὶ ταύτην ἐφ' ἑαυτοῖς καλοῦσι τὴν ψῆφον παρὰ τῶν, οἷς τὰ δίκαια κρίνειν ἐσπούδασται. καὶ † μὴ δοκοῦσιν, ἐρῶ γὰρ ὅπερ ἀληθέστερον εἰπεῖν· † ὅτι μὲν εἰς τὴν τοῦ σώματος φύσιν, διασώζειν εἶναι τὸν ἄνθρωπον καὶ μόνοις τοῖς ἐντεῦθεν χαρακτῆρσι, καὶ σχήμασιν· ὅτι δὴ καὶ ζῷα λογικὰ γεγόνασιν ἐπιγινώσκεσθαι· τὸ δὲ ὅσον εἰς νοῦν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ τοῖς τῶν ἀλόγων † ἀνοίαις ἁμιλλᾶσθαι φιλοτιμότερον. δοίη δ' ἄν τις αὐτοὺς κἀν τούτῳ κρατεῖν εἰ τὰ παρ' αὐτοῖς γινόμενα † περισκέποιτο. ἀλλ' ἵνα μὴ δοκοίην διαλοιδορεῖσθαι μᾶλλον αὐτοῖς, ἢ πειρᾶσθαι διελέγχειν, ὡς πολὺ τῶν δεόντων ἀποστατήσαντας, καὶ πρὸς ἐσχάτην

† leg. ὅτι δεῖσθαι.

† ἄλλ. ὑπερτέλλονται.

† ἄλλ. ἀνθρώπῳ.

† ἄλλ. ἀνθρώπῳ.

† leg. μοί.

† leg. ὅσον.

† ἄνους.

† ἄλλ. περισκέπτοιτο.

Quod idem testatur sapiētissimus psaltes, illis verbis: *Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.* Pacis igitur cum Deo conciliatæ ac retentæ fructus egregios & admirabiles esse, nemo, vt puto, sana mente præditus inficiabitur. Sed dum attentiùs meditor, atque velut qui ex edito colle omnia lustrare oculis, quantū ipsorum acies eniti potest, vndequaque contendunt: sic ego oculos mentis in omnes partes circumfero, ac rerum naturam, quantum licet, exactè contemplor, non iis tántummodò quos nuper memorauimus, vt de pace cum Deo habenda soliciti sint, persuaderi arbitror oportere, sed alia præterea quædam se mihi offert hominum manus. Et quemadmodum recentes ac tenellæ propagines arborum, quæ vixdum è terra ipsas gignente emergūt, agricolarum solertia excultæ, atq; immissis fontibus irrigatæ augescunt; eodem modo illi quoque in Ecclesiæ hortis iamiam enati, velut irriguum fontē, Doctorum in ipsis iuuandis diligentiam requirunt. Apud quos etiam præclaram illam Prophetę vocem vsurpare maximè consentaneum esse arbitror: *Faciamus pacem ipsi, pacem faciamus qui ingredimur.* Sed vndenam hi adueniāt, aut quem ad locum denique progrediantur, meritò quæri potest. Porro nemini dubium est progredi gentes per fidem, ab rudi imperitia ad liberalē disciplinam; à temeritate ad prudentiam; ab longo & congenito errore ad veriorem de rebus existimationem, ad Dei cognitionē, religionem, vitæ normam longè à priore diuersam, ad libertatem, ad renouationem morum, atq; vt vno verbo dicam, ad hominis naturæ cōsentaneam virtutis perfectionē institutumq; viuendi, hominis, inquā, ratione præditi, atq; ad sui conditoris imaginem efformati. Nam qui diaboli artibus sibi mentem eripi patiuntur, atque in idolorum vanis stupētes ad ligna dicunt: *Deus meus es tu,* vt est apud Prophetā, *& lapidi, Tu me genuisti,* iis hominibus nihil imperitius esse fateri necesse est, nec aliter de ijs statuent illi, quibus ęqua lance rerum momenta perpendere studium & cura fuit. Ac mihi quidem videntur, (si vera proloqui licet) in corporis quidem figura seruare naturam hominis, atq; illius solo habitu & ornatu homines sese natos esse declarare; quod verò ad mentem attinet, mentique adiuncta, vehementer admodum cum brutis animantibus tarditate ac stoliditate certare. Quinimo eos in hoc certamine etiā superiores esse, si quis illorum actiones attentiùs intueatur, haud grauatè concedet. Sed ne videamur ipsos magis conuitiis insectari, quā vrgere argumentis, quibus eos ab officio quā longissimè fieri potest abscessisse demonstremus,

Psalm. 22.4

Isaia 27.5.

Ierem. 2.27.

mus, ipsum iam audiant omnium Deum ac Dominum, apud vnum è Prophetis tale quidpiam pronuntiantem: *Videte quoniam cinis est cor ipsorũ, & errant.* Errant illi siquidẽ reuera, qui à recto, vt sic dicam, tramite diuinæ agnitionis abducti, inuijs sese diuerticulis opinionum, stultitiæ, & fraudibus, omnique temeritate implicitis ita permiserunt, vt honorẽ ineffabili ac supremę naturæ debitum, lignis ac lapidibus deferrent, quæq; hominum industria fabricata sunt, excellentiora esse ipsis hominibus iudicent, & quarum rerum domini à natura sunt instituti, earum se ipsi vicissim seruos esse profiteãtur. An verò ijs qui omnia recto iudicio examinant, quidquã absurdius videri queat? Verùm me de his rebus disserẽtem illud quoq; prætereà non fugit, non deesse cõplures qui tam humiles & abiectas de diuinitate opiniones repudient, atq; aliam erroris viã velut sublimioribus vestigijs ingressi, ad ea quæ in rebus creatis nobilitate præ cæteris excellunt, confugiendũ esse opinantur. Supercilio itaque ad frontem sublato, latum quiddam sonorumq; excreantes, tum barbã bene longam demulcentes manu, cæli structuram demirãtur, quippe quod suo ambitu vniuersa quæ sub sole sunt complectatur, & velut in gremio vniuersa contineat, sitque instar vmbraculi supra res alias vndequaq; diffusum: hinc syderum ipsi inhęrentium situm curiosè rimantur, comminiscunturque solis & lunæ cursus, ignem verò, aquam, aërem, ac terram tanquam rerum elementa producũt, tum rerum creatarum originem, ex quatuor principiorum concretione à se deprehensam fuisse fabulosa oratione decantãt. Hinc cùm omniũ imperatorẽ ac ducem inuestigare, atque ex rerum creatarũ pulchritudine ad Dei agnitionem, cuius beneficio illa ornata visuntur, gradum facere debuissent, ipsi nihil aliud quàm res effectas admirantur. quo quidem an vllum, obsecro, maius erratũ admitti, aut in contemplanda rerum natura quidquã magis inconsideratè fieri potuit? Est verò illud, vt puto, vnicuique notissimũ, si quis domum, aut nauẽ, aut aliud eiusmodi quidpiam, summo artificio elaboratũ intueatur, suam illum adhibere in admiratione prudentiam, atque vbi rei quam præ oculis habet, situm, descriptionem, ornatumque collaudarit, commeare illico animum ad artificij eius auctorem, quantusque ille vir, quantaque illius in tam præclari operis molitione solertia fuerit, cogitare. Ast hi homines, in sola verborum volubilitate occupati, linguaque in variis, vt sibi persuadent, disciplinis explicandis exercitati, ad ea solùm quæ vident animum intendentes, nec vlteriùs cogitatione prouecti, ipsum rerum omnium conditorem, &

Sap. 15. 10.

ἀποδημίαν ἀποστετήσαντας, αὐτὸν ἤδη παρείσω τὸν ἁπάντων θεὸν καὶ δεσπότην, τοιοῦτόν τι λέγοντα δι' ἑνὸς τῶν προφητῶν. ἴδετε » ὅτι σποδὸς ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ πλα- » νῶνται. πλανῶνται γὰρ ὄντως, τὴν εὐθεῖαν, ἵν' οὕτως εἴπω, τῆς θεογνωσίας ἐκβεβηκότες διάληψιν· παρατροπαῖς δὲ λοιπὸν ἀνοήτοις, καὶ λογισμῶν ἀπάταις διεστραμμένων εἰς πᾶσαν † ἀβουλίαν κατασειρόμενοι, ὡς καὶ τῆς ἀρρήτου, καὶ πάντα ὑπερκειμένης οὐσίας τὴν δόξαν, ξύλοις καὶ λίθοις ἐπιστωτεύεσθαι, καὶ ἀμείνω τῆς ἀνθρώπου ποιεῖσθαι φύσεως τὰ δι' αὐτὴν εἰς τὸ εἶναι παρηγμένα, καὶ δεσπότας ἐπιγράφειν, ὧν αὐτοὶ γεγόνασι κύριοι. Εἶτα τί τοῖς ὀρθῶς ἐξετάζουσι φαίνοιτ' ἂν τῶν τοιούτων παραλογώτερον· ἀλλ' οὐ γάρ με τὸν περὶ τούτων διειληφότα λόγον, λανθάνει πρὸς τοῖς εἰρημένοις κἀκεῖνο· ὡς ἀποφοιτῶσι μέν τινες τῆς οὕτω χαμαιζήλου λατρείας· ὑψηλοτέραν δὲ ὥσπερ ἐπιτηδεύοντες πλάνην ἐπὶ τὰ τῶν κτισμάτων ἀναφεύγειν οἴονται δεῖν ἐπισημότερα· καὶ κροτάφοις μὲν, γείτονα τὴν ὀφρὺν ἀνασπάσαντες· ἀναπλύνοντες δὲ πλατύ τι καὶ μέγα· καὶ γενειάδα μακρὰν τῇ χειρὶ καταξαίνοντες, οὐρανὸν μὲν ἀποθαυμάζουσι, κύκλῳ πάσης † περιτιθεῖσαν τῆς ὑφ' ἡλίου λέγοντες, καὶ ὥσπερ ἐν κόλποις ἔχει τὰ σύμπαντα· σκηνῆς τινος δίκην τοῖς ἔσω κειμένοις ἐπικεχεόμενον. εἶτα τὰς ἐν αὐτῷ τῶν ἄστρων περιεργάζονται θέσεις, καὶ ἡλίου μὲν καὶ σελήνης καταπλάττονται δρόμους· πῦρ δὲ, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, καὶ γῆν εἰς ἀρχὰς τῶν ὄντων εἰσφέρουσι, καὶ ῥίζαν εὑρῆσθαι τοῖς γενητοῖς τὴν τῶν στοιχείων μυθολογοῦσι σύνοδον. Εἶτα δέον αὐτοὺς τὸν τῶν εἰρημένων ταξίαρχόν τι καὶ ἡγεμόνα ζητεῖν, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν κτισμάτων καλλονῆς ἐπὶ τὸν τοῦ κάλλους αὐτῶν δοτῆρα θεὸν ἀνατρέχειν, ὅλον τοῖς ποιήμασι τὸ θαῦμα χαρίζονται· καὶ πῶς ἂν εἴπε μοι μειζόνως ἐσφάλησαν; ἢ πῶς ἄν τις ἀβουλότερον τὴν τῶν ὄντων κατεσκέψατο φύσιν, καί τοι πᾶσιν οἶμαι τοῖς οὖσιν ἐστὶ προδηλότατον. ὡς εἴ τις οἶκον ἢ ναῦν, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον ἐντεχνέστατα διηρτισμένον θεάσαιτο, οὐκ ἀταμιεύτῳ χρῆται τῷ θαύματι, ἀλλὰ † τῇ θέσει, τὴν κατασκευὴν, † τὸ κάλλος τῶν ὁρωμένων ἐπαινέσας, τὸν † ἀρχιτέκτονα εὐθὺς φαντάζεται, τίς τε καὶ πόσος εἴη κατὰ τὸν νοῦν, ὁ τῶν οὕτω καλλίστων δημιουργὸς ἐννοεῖ. ἀλλ' οἱ δὲ περὶ μόνας τὰς τῶν λόγων στροφὰς καὶ ποικίλοις ὡς οἴονται μαθήμασι κατηγλαϊσμένοι, μέχρι μόνων τῶν ὁρωμένων τὴν διάνοιαν ἱστᾶσιν, καὶ τὴν ἐπέκεινα τοῦ νοῦ κολοβώσαντες φορὰν, οὐχ ὁρῶσι τὸν ἁπάντων γενεσιουργὸν

† ἀβουλίας potest iũgi, vel cũ διεστραμμένων, vel cum κατασειρόμενοι.

† ἄλλ. περιπεθεῖσθαι.

† ἄλλ. τὴν θέσιν.

† add. καὶ.

† ἄλλ. ἀριστοτέχνην.

καὶ τεχνίτην θεόν· οὐδὲ αὐτῷ τὴν δόξαν ἀνατιθέντες, ἅτε δὴ κυρίῳ, καὶ τῶν ὅλων ποιητῇ, ἀποδέχονται τὴν ἐν τοῖς ποιήμασι τάξιν, ἵνα δὴ συνετοί τινες εἶεν ὄντως σοφοί. νυνὶ δὲ εἰς τοῦτο πεσόντες ἀνοίας, οὐκ αἰσθάνονται. ὥστε εἰ καὶ πᾶσαν εἰσενόμιζον σπουδὴν ὑπὲρ τοῦ † πατρὸς τὴν ἀκροτάτην ἀβουλίαν καταδραμεῖν, οὐκ ἂν οἶμαι μειζόνως αὐτοῖς διηνύσθη τὸ παραλόγως πεθυμημένον. ἀλλ' † ἡκέτω μοι Παῦλος, καὶ τοῖς ἐμοῖς περὶ τούτου προσμαρτυρείτω λόγοις ἀναφθεγγόμενος· ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἐστιν· ὅτι δὲ ἀληθὴς ἡ τοῦ ἁγίου φωνή, διὰ τῶν πραγμάτων † ἰόντες ἐρεύνης, μανθάνομεν. πρῶτον μὲν γὰρ ὄχλον τῷ βίῳ θεῶν ἐπεισφέρουσι, καὶ τοῖς προσκυνοῦσιν ἀγνοούμενον· ἐξ ὧν ἐνίοις, οὐδὲ τὸ κοινὸν δὴ τοῦτο καὶ ἀνθρώπινον ἀποσώζοντες σχῆμα, ὑὸς δὲ ἢ κυνὸς ἐγκαταμίξαντες μοῖραν, μεμοιχευμένην ὥσπερ ἡμῖν εἰσφέρουσι τὴν φύσιν, καὶ νόθαις τισὶ χαρακτήρων ἐξαλλαγαῖς τὴν καλλίστην τῶν ἐπὶ γῆς παραλύουσιν εἰκόνα. ἀλλὰ τί μοι καὶ μακροὺς ποιεῖσθαι τοὺς λόγους περὶ τῶν οὕτως ἑτοίμων εἰς γέλωτα; ἐπ' ἐκεῖνον δὴ μᾶλλον ἴωμεν, ὅπερ ἐστὶν ἀναγκαῖον· καὶ ποῖον τοῦτό φημι· βαθύς τις ἀμαθίας τοὺς Ἑλλήνων παῖδας περικέχυται σκότος, καὶ δίκην ἀχλύος ταῖς ἁπάντων διανοίαις ἐπιπεπτόμενος, ἀναβλέπειν μὲν πρὸς τὴν τοῦ συμφέροντος θύραν οὐκ ἐᾷ. ἀβασανίστοις δὲ μᾶλλον, καὶ διεψευσμένοις λογισμοῖς † τὸν τῆς ἀληθείας ἐξοικίζει δογμάτων. τί γὰρ δὴ καὶ ποιοῦσιν οἱ παράφρονες; ἀποστεροῦσι τῶν καλλίστων τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ μέγα τῆς φύσεως γέρας πληροῦντες, ἀφανίζουσιν. οὐ γὰρ δή φασιν, οὐδὲ βούλονται τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως εἶναι κάτοχον· οὐδὲ ἐλευθέραν ἐν τοῖς πρακτέοις ποιεῖσθαι τὴν αἵρεσιν, ὡς τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἔργων † ῥοπὴν μὴ τοῖς αὐτοῦ κεῖσθαι θελήμασιν, ἀλλὰ ταῖς ἑτέρων ἀπονενεμῆσθαι ψήφοις· εἱμαρμένη γάρ τις καὶ γένεσις, ὥς φασι, κατὰ τὸ αὐτῇ δοκοῦν, τὸν ἑκάστου βίον ζυγοστατεῖ· καὶ ἀπονέμει μέν τισι τὰ κάλλιστα, καὶ οἷς ἂν δέξαιτό τις δικαίοις προσομιλεῖν· ἀντορέγει δὲ πάλιν ἑτέροις, ὧν οὐκ ἂν ἕλοιτό τις εἰσπαρανελθεῖν· ὡς αὐτόκλητον μέν, ἐν μηδενὶ βαδίζειν, μήτε τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς ἐξουσίαν ἔχοντα, μήτε μὴν τὴν ἐπὶ θάτερα· σειραῖς δὲ ὥσπερ, καὶ τοῖς ἐξ ἀνάγκης, ἵν' οὕτως εἴπω, καλεῖσθαι σχοινίοις πρὸς ἄμφω· ἵνα μηδὲν ἔτι τῶν ἀλόγων διαφέρῃ ζώων, ὁ πάντων ἄνωθεν τὴν ἡγεμονίαν λαχών.

† ἄλλ. πρὸς
† ἄλλ. οἰκείτου.
† ἀνιόντες.
† ρυτο τ τ ἀληθείας.
† ἄλλ. ῥοπήν.

& parentem Deum non agnoſcunt, nec illi tanquam domino, atque vniuerſorum procreatori honorem habentes, ordinem vllum in rebus creatis admittunt, qua in re ſe prouidos vereque ſapientes probauiſſent. Nunc verò eò amentiæ nihil ſentientes prolapſi ſunt, vt illos exiſtimem, ſi in hoc vt ſtultiſſimi fierent, omne ſtudium atque operam locauiſſent, in eo quod malè concupierant obtinendo feliciores eſſe nullo modo potuiſſe. Prodeat verò mihi in medium Paulus, meamq; de hac re ſententiam ſuo teſtimonio confirmet: *Sapientia*, inquit, *huius mundi, ſtultitia eſt apud Deum.* Quam quidem ſancti viri vocem veritati conſentaneam eſſe totius rei naturam ſcrutati facilè reperiemus. Primùm namq; Deorum turbam in vitam inuehunt, ipſis qui venerantur ignotam, tum quibuſdā ex illis communē quoq; hanc hominum figuram eripiunt, & cum ea ſic aptant porcinæ aut caninæ partes, vt naturam velut adulterio pollutam nobis exhibeant, atque adulterina commixtione formarū, pulcherrimam ex omnibus quæ in terris conſpiciuntur figuram corrumpāt. Sed quid ego de tam ridiculis rebus verboſiùs diſſero? quin ad illud potiùs de quo iam agi neceſſe eſt, tranſeo? Quidnam verò illud eſt? Nox quædam inſcitiæ tenebroſa Græcorū animos occupauit, ac nebulæ inſtar illorum mentibus offuſa attollere oculos, & quæ ſibi profutura ſint inueſtigare haud ſinit; quin eos potiùs incertis ac falſis ratiocinationibus deceptos, in maxima dogmatū quæ à veritate traduntur, ignoratione conſtituit. Nam quid tandem præter cætera inſani homines excogitauere? Quod eſt in homine omnium præſtantiſſimū, id homini eripiunt, ac munus quo nullum maius à natura datum eſt, vanis commentis auferunt. Siquidem illum voluntatis ſuæ potentem, libertatiſq; in agendo compotē eſſe præfractè negant. proinde, quòd quis ad quamcunq; actionē feratur, id non in eius qui agit voluntate poſitum, ſed ab aliis quibuſdam cauſis pendere contendunt. Fatum ſiquidē, & genitura quædam, vt aiunt, vitam vniuſcuiuſq; moderatur, ac vni quidem optima tribuit deſideria, per quæ facilè in bonorum virorum numerum veniat, in alio rurſum cupiditates immittit eorum, quæ ille vt ſponte aggrederetur, nunquam omnino adduci potuiſſet. Nihil itaque hominem ſuopte conſilio ac nutu facere, aut attentare, neque vlla bene, vel malè agendi facultate præditum eſſe, ſed veluti vinculis quibuſdam, ac neceſſitatis, vt ſic dicam, catenis conſtrictum ad vtrumque pertrahi, vt proinde nihil relinquatur in quo à beſtijs differat hoc animal, cui imperium in res omnes cæleſti prouidentiæ decreto conceſſum eſt.

1. Cor. 3. 19.

Faciunt idem prorsus, vt mihi quidem videtur, qui eiusmodi opinionibus adhæserunt, ac si quis vbi aurigam constituisset curruiq; præfecisset, mox regendorum equorum curam alteri demandaret. Sed nec ille auriga sibi quicquã ex victoriæ gloria decerpet, nec si è curru effusus obteratur, sibi ipse auctor calamitatis fuisse meritò existimabitur. Causam alij sustinent vtriusq; casus, illi nimirũ quibus habenæ creditæ, non qui currui, omni agendi quidquam ereptã facultate, otiosus insidebat. Quorum namq; quis facultatem nullam habet, quo iure alius ab eo rationẽ reposcat? Tum verò id faciet, cùm in manu eius qui agit situm est vtrum velit, & illum deniq; quicunq; rei exitus fuerit, non alium quempiam auctorem euentus agnoscet. Sed vt ex narrationibus quibus suos illi libros infarciunt, atq; ex ipsorummet fabulis contra ipsos argumẽta colligentes, plenam esse ineptiarum stultitiæq; haud mediocris opinionẽ hanc, apertiùs auditoribus demonstremus, nec quidquã iis hominibus dementius fieri potuisse, qui nec sui arbitrij hominem esse in iis quæ agit, nec sponte sua ad ea quæ magis collibitũ fuerit, ferri posse sentiunt, pauca quædã è multis, vt antea dixi, commemorabo. Tantali igitur nescio cuius, Tityiq; , & Ixionis, Sisyphiq; calamitatis, eorum libri meminere, pœnasq; ab illis, & valdè quidem ex merito persolui autumant, quas ipsi nimirum pro ratione criminum excogitauere. Tantalo siquidem saxum ingens ceruici impositum imminere, eumque impendentis periculi metu assiduè torqueri aiunt. Inde si quærat quispiam huius mali causam, quòd linguã procacẽ habuerit vociferantes audiet, atque hoc vitium fœdissimi morbi appellatione circunscribẽtes. Alterius verò, cui Tityo nomẽ, per tota nouem iugera corpus protendunt, geminasq; affixas vultures hominis iecur depasci tradunt, atq; illi quoque noxam quandam conceptæ libidinis causam æternæ calamitatis præbuisse affirmant. Ixionem porro, & Sisyphum asserunt, illum quidem non intermissa voluentis rotæ vertigine perpetuò agitari; alterum verò diuturno sudore puniri: eosdemque ne per iniuriam torqueri existimes, neque paucorũ, neque mediocrium criminum reos faciunt. At si reuera, quemadmodũ illi putant, fatali necessitati obnoxium esse hominem arbitrabimur; non iam ij quos paulò antè nominauimus, delictorum, ob quæ supplicia in illos decreta sunt, culpam sustinẽt, sed fatum potiùs, quod & ad eiusmodi facinora impellit, & cùm vniuscuiusq; voluntatem pro arbitrio moderetur, solum meritò accusari debet. Aut ergo illi soluantur pœnis, atque ab æternorum sup-

καί μοι δοκοῦσιν οἱ ταῖς τοιαύταις συντιθέμενοι δόξαις παραπλήσιόν τι ποιεῖν, ὡς ἂν εἰ καί τινα ἡνίοχον ἱστάντες, καὶ τῶν ἁρμάτων αὐτὸν ἐπιβιβάσαντες, ἑτέρῳ τὸ ἱππηλατεῖν ἐπιτρέψειαν· ἀλλ᾽ οὔτε τὴν ἐπὶ τὸ νικᾶν ὁ τοιοῦτος ἀποίσεται δόξαν, οὔτε μὴν εἰ συντρίβοιτο πεσὼν, αὐτὸς ἑαυτῷ παραίτιος τοῦ πάθους γεγενῆσθαι πιστεύοιτο. ἑτέρων γὰρ ἔργων ἀμφότερα, καὶ τῶν τὰς ἡνίας ἐχόντων, οὐ τοῦ μάτην τοῖς δίφροις ἐφεστηκότος ἡ † ἔμβασις· ὧν γὰρ ἄν τις οὐκ ἔχει τὴν ἐξουσίαν, πῶς ἂν εἰκότως περὶ αὐτῶν ἀπαιτοῖτο τοὺς λόγους; τὸ δὲ ἐν προαιρέσει τῇ τοῦ ποιοῦντος κείμενον, ὅποι περ † ἂν ἥξει ἢ καὶ πράττοιτο δηλονότι, καὶ οὐχ ἑτέροις ἀναθήσει τὰς αἰτίας. ἀλλ᾽ ἵνα καὶ διὰ πραγμάτων, ὧν ἐκεῖνοι τοὺς βίβλους κατερραψῳδήκασι, καὶ διὰ μύθων τῶν παρ᾽ αὐτοῖς σὺν ἐπὶ τὸ ληρεῖν αὐτοὺς ἐλέγχους ἐρανιζόμενοι, γυμνότερον τοῖς ἀκροωμένοις ἐπιδεικνύοιμεν, ὡς ἀμαθίας αὐτοῖς οὐ τῆς τυχούσης τὸ δόγμα πεπλήρωται. καὶ τὸ μὴ ταῖς οἰκείαις ὑπολαμβάνειν κεχρῆσθαι βουλαῖς ἐν τοῖς πρακτέοις τὸν ἄνθρωπον. μηδὲ αὐτονόμῳ γνώμῃ βαδίζειν ἐφ᾽ ὅπερ ἂν βούλοιτο, τῆς ἐσχάτης ἀνοίας ἔγκλημα φέρει, ὀλίγων, καθάπερ ἤδη προεῖπον, ἐπιμνησθήσομαι. Ταντάλου τινὸς, καὶ Τιτυοῦ, καὶ Ἰξίονος, καὶ τῆς Σισύφου ταλαιπωρίας, οἱ παρ᾽ ἐκείνοις μνημονεύουσι λόγοι· καὶ δίκας αὐτοὺς ἀποτιννύειν, καὶ μάλα δικαίως διισχυρίζονται, ἃς αὐτοὶ κατὰ τὸ εἰκὸς ἐβουλήθησαν. Τάνταλον μὲν γὰρ λίθου τῇ κεφαλῇ δυσαχθεστάτου λίαν ἐπηρτημένου, καὶ φόβῳ κινδύνων ἀεὶ προσδεχομένων κολάζεσθαί φασιν. εἶτα τὴν αἰτίαν εἴ τις ἔροιτο τοῦ κακοῦ, ὡς ἀκόλαστον εἶχε γλῶσσαν ἀνακεκραγότων ἀκούσεται· καὶ νόσον αἰσχίστην ὄνομα γραφόντων τῷ πάθει. Τὸν δέ γε Τιτυὸν τὸν οὕτω καλούμενον, ἐπ᾽ ἐννέα μὲν ὅλοις ἐκτείνουσι πλέθροις· † ἀνημένων δὲ ξυνωρίδι γυπῶν τὸ ἧπαρ ἀνακείρεσθαι λέγουσι, καὶ τρόπον ἀκολασίας πρόφασιν αὐτῷ τῆς ἀνηκέστου συμφορᾶς γεγενῆσθαι διισχυρίζονται. Ἰξίονα δὲ καὶ Σίσυφον, τὸν μὲν, ἀεικινήτοις στροφαῖς καὶ τροχοῦ περιόδοις ὑπεστρωμένον· τὸν δὲ ἱδρῶτι μακρῷ κολάζεσθαί φασιν. εἶτα καὶ † τούτοις, ἵνα δὴ δικαίως φαίνοιντο τιμωρούμενοι, διαφόροις πλημμελημάτων ὑποβάλλουσι γραφαῖς· † ἀλλ᾽ ὥσπερ ὄντως κατὰ τὴν αὐτῶν διάληψίν τε καὶ ἔννοιαν, ταῖς ἐξ εἱμαρμένης ἀνάγκαις ὑποκεῖσθαι νομιζομένων τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἂν εἶεν, ὥς γέ μοι δοκεῖ, τῶν δήτως ὀνομασμένων τὰ ἐφ᾽ οἷς πεπόνθασι πλημμελήματα, ἀλλὰ τῆς εἰς ταῦτα καλούσης εἱμαρμένης, καὶ διὰ τὸ δύνασθαι τῆς ἑκάστου γνώμης κρατεῖν ὑπὸ χεῖρα πεποιημένης † τὸ ἑαυτῆς ἢ τοίνυν ἀνιέσθωσαν τῆς

† leg. ἔκβασις.
† leg. αὐτῷ.
† leg. ἀνημμένων.
† leg. τούτους.
† ἀπ. αἰτ. εἶπε.
† leg. ἑαυτῇ.

ἀνηκ-

ἀνηκέστων τιμωριῶν, καὶ τῆς ἀθανάτου ταλαιπωρίας ἐκεῖνοι. κατηγορείσθω δὲ μᾶλλον ἡ πλεονεκτήσασα γένεσις, καὶ ὑποκείσθω ταῖς κολάσεσιν, εἴ τινες ἂν † εἶεν οἱ τοῦτο ποιεῖν ἐγνωκότες· ἢ εἴπερ τις ἐρεῖ δικαίως ἐκείνους κολάζεσθαι, γυμνὸν ἡμῖν ἀνάγκης εἰσκομιζέτω τὸν ἄνθρωπον. καὶ τὴν ἐκ τῆς εἱμαρμένης ἀναιρείτω † πλεονεξίας, ἵνα Ταντάλου φαίνηται, καὶ Σισύφου τὰ ἐγκλήματα. εἰ γὰρ οἶδε τῶν ἀτοπωτάτων καὶ παρ' ἡμῖν ὁ τοῦ δικαίου θεσμός, μὴ τοὺς ἡμαρτηκότας μᾶλλον, ἀλλ' ἑτέρους ἀντ' ἐκείνων εἰσπράττεσθαι δίκας, πῶς οὐκ ἔσται παντί τῳ συμφανές, ὅτι τῶν παρ' ἐκείνοις νενομισμένων θεῶν, οὐδὲν ἂν εἰκότως δοίη τις εἶναι τὸ ἀθλιώτερον, εἴπερ οἱ πάντων διανομεῖς καὶ ταμίαι, πεπιστευμένοι τὸ δύνασθαι κρίνειν οὐκ ἔχουσιν ὀρθῶς. πῶς δὲ οὐκ ἀμείνους οἱ παρ' ἡμῖν εὐθεῖαν ἐφ' ἑκάστῳ τὴν κρίσιν ἐκφέροντες. καὶ τὸν μὲν δίκαιον ὅτι † προσήκει τιμᾶσθαι διεγνωκότες. τοὺς δὲ τοῖς αἰσχίοσιν ἐνόχους ἀναδεδειγμένους, μισεῖν μὲν οἴεσθαι δεῖν λογιζόμενοι· ἐπιτιμῶντες δὲ ἀναλόγως οἷς ἐλεγχθεῖεν παρανομήσαντες. ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν δὴ περὶ τούτων δοκεῖ, ὦ οὗτος, τοῖς σοῖς ποιηταῖς τε καὶ λογάσιν. ἄκουε δέ τι καὶ τῶν παρ' ἡμῖν λεγόντων σοφῶν, „ ἀφροσύνη ἀνδρὸς λυμαίνεται τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. τὸν δὲ θεὸν αἰτιᾶται τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· ὥστε, εἴπερ ἦν τις ἀφροσύνης ἐλεύθερος, οὐκ ἂν λελυμασμένην ἔσχε τὴν ὁδόν. οὐδ' ἂν ὅλως τὴν θείαν κατῃτιάσατο φύσιν, ὡς αὐτὴν ἐπ' ἐκεῖνο καλοῦσαν ὃ καὶ νόμῳ κεκώλυκεν· οἱ μὲν γὰρ καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον, καὶ ὥσπερ ἄριστον δικαστὴν τὸν οἰκεῖον ἑαυτοῖς ἱδρυσάμενοι νοῦν· ἀεὶ μὲν οἵπερ ἄν τις ἐπιψηφίσηται τὰ κάλλιστα διαπρέπειν ἐπείγονται. τὰ δὲ, ὅσα τῆς ἀρίστης ἐξοικίζει βουλῆς τε καὶ πράξεως, σὺν πολλῷ τινι παραμείβονται πόνῳ· οὐκοῦν οὐχ εἱμαρμένη καὶ γένεσις κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν ἑκάστῳ βραβεύουσαι ἢ τῶν φαύλων ἐργάτην ἢ τῶν ἀγαθῶν ἐραστὴν ἀποτελοῦσι τὸν ἄνθρωπον. ἀλλ' ἐθελούσιοι πάντες ἐπ' ἄμφω βαδίζουσι· καὶ ὅποιπερ ἂν ἑκάστῳ δοκῇ, τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀπευθύνειν ἐξ ἀνάγκης, τὸ κωλύον οὐδέν· εἰ δὲ χρή τι τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι λοιπὸν, καὶ τῆς Ἑλλήνων ἀπαιδευσίας κατασημαίνειν τὸν γεννήτορα, καὶ πόθεν αὐτοῖς εἰς τοῦτο πεσεῖν ἀβουλίας συμβέβηκεν, ἐρῶ καὶ μάλα προθύμως. δαίμων ἐκεῖνος ὁ ἀρχέκακος ὁ τῆς ἁμαρτίας πατὴρ, παραβάτην τῆς θείας ἐντολῆς † δείξας τὸν ἄνθρωπον· καὶ ὥσπερ τινὰ τῶν δορυκτήτων ὑπὸ χεῖρας ἑλὼν, καὶ τύραννος ἐξ ἀπάτης ἐφ' ἡμᾶς ἀναδεδειγμένος, ἐδεδίει τῆς † ἐλευθέρας φύσεως τὴν † ἐφ' ἅπερ ἦν ἀνα-

† leg. εἶπεν
† γρ. πλεονεξίαν.
† ἄλ. προσῆκον.
† ὑποδείξας.

plicíorum cruciatibus liberentur, ac genitura illa quæ peccauit in crimẽ vocetur, dedaturque tortoribus, si qui demum pœnas expetere ab sontibus decreuerunt, aut siquis in eos iure vindicatum esse contendat, fateatur nullum esse in hominem necessitatis imperium, nec fatum vlla in re accuset, si Tantalum, ac Sisyphũ nocentes existimari velit. Nam si illud apud nos quoque vehementer à iustitiæ legibus abhorrere semper existimatum est, cùm non is qui peccauit, sed pro illo alius innocens plectitur; quis, obsecro, non animaduertat, nihil istis, quos in Deorũ numero illi habent, infelicius esse posse? siquidem omniũ administratores & arbitri, quorumq; fidei rerum omnium iudicia commissa sunt, rectè, & ex fide iudicare non possunt. An non æquiores multo nostri iudices, qui pro meritis de vnoquoq; decernunt, vitæque integros in honore habendos; qui verò sceleris conuicti fuerint, odio dignos existimant, suppliciaque pro criminum ratione vnicuiq; constituunt. Sunt hæc igitur, ô amice, quæ de hoc genere poëtæ tui, ac disciplinæ proceres, sentiunt. Audi tu vicissim illud vnius è nostris Sapientibus dictum: *Stultitia hominis supplantat gressus eius, & contra Deum feruet animo suo*, vt proinde, siquis sit à stultitia liber, nec illius gressus quisquã supplantaturus, nec habiturus sit aliquid quod de diuina conqueratur natura, quasi ad ea ipsamet impellat, quæ ne fierent etiam lata lege interdixit. Is namque veluti ducem ac magistram, optimeq; quidquam diiudicandi peritam suam sequetur conscientiam, & quęcunque maximè honesta, & cum virtute coniuncta esse statuet, ad ea perpetua contentione feretur; quæcunque verò optimis consiliis atque actionibus repugnare, omnem in iis vitandis ac superandis conatũ impetumq; adhibebit. Nullum igitur fatum, aut natalitium sidus, vitam vniuscuiusque pro arbitrio moderatur, singulosq; aut praui tenaces aut virtutis sectatores facit. sed sponte quisque & volens fertur in vtrumque, atq; ad eam quam sibi proposuerit metam, nulla id necessitate prohibente, vitę cursum intendit. Quòd si ad ea quæ diximus, aliquid etiam adiungere cõsentaneum videatur, Græcorumque ignorationis parentem ostendere, atque illorum tam insignis amentiæ causam indicare, id verò ego quamprimũ nec inuitus expediam. Dæmon ille antiquus inuentor scelerum, cùm diuinæ legis imperium contemnere hominem docuisset, eumque sibi, velut bello captum, seruire coëgisset, sibiq; fraude quæsitam in nos omnes tyrannidẽ vsurparet, naturæ, quæ quamcunq; in partem ipsi collibitum esset, suo iure ferretur, libertatem me-

Prou. 19 3.

 tuebat.

tuebat. Nouerat ille ſiquidem hominē conſcientiæ ſtimulis, vt ad optima quæque feſtinaret, aſſiduè incitari, peccatum odiſſe tanquam alienū à natura, mœroremq; vbi quidpiam delinqueret ipſo vultu indicare; tum ſi fortè ſenſim in crimen, voluptatis exiguæ titillatione abductus delaberetur, timebat ne ſuo arbitrio relictus, nimio potiundæ libertatis deſiderio impoſitum excuteret voluptatis iugum, iamq; peccatis omnibus indicto bello, renouaret priſtinæ dignitatis gloriam; atq; in actionibus virtutū aſſiduè occupatis, facilè aditus ad petendā cæleſtis ſubſidij opē pateret. Alium igitur fallendi modū excogitauit, cui fraudes ac doli, inſtrumenta malitiæ ſemper fuere. Suffuratur quodāmodo quicquid mœroris in animo ob crimina admiſſa cōtracti ſuperat, conſcientię ſtimulis ſeſe nunquam non fraudulenter opponēs. Non vos, inquit, quòd ſaniora conſilia non ſequamini, culpæ aliquid ſuſtinetis: neque verò virtutem veſtri arbitrij eſſe voluit Deus. Iugo vos ſcilicet inextricabili alligauit, fatiqúe ac ſideris natalitij ſubiecit imperio, nec quidquā niſi ex horum decreto agere vobis conceſſum eſt. Per has fraudes iniquus ille hominem expugnat, longeq; à veris opinionibus abductū, ad ſuſcipienda ſcelera procliuiorem habet. Fatali namque neceſſitati quiſque ea quorum ipſe auctor fuit adſcribens, & vim quandam ſideris inſuperabilē prætexens, quæcunq; peccauerit ea demum omnia ſeſe impune laturum exiſtimat. Atque hi quidem illorum ſenſus, quorum in pectoribus planè nulla ſanæ mentis pars relicta eſt. Loquantur porro Eccleſiæ præcones, qui Chriſtum induerunt, quorum in mentibus ipſa ſibi veritas domicilium ac ſedem delegit. Nec enim ipſius cogitationes ignoramus. Audiant verò qui fraudibus iis quas nuper explicauimus ſūt obnoxij, ſuaque conſilia legum conditoris voluntati opponunt, ne ſtultitiæ morbo tam diu laborantes, contra eum quem minimè oportuit bellum gerant, audiant inquam id quod ab initio

Iſaiæ 27.5.

diximus, Faciamus ipſi pacem, componamus inimicitias, pugna omnis & contentio procul abſint, demus Saluatori manus, pacē ab ipſo per fidem poſtulemus, ac propheticum illud

Iſaiæ 26.12.

nos quoque vſurpemus: *Domine Deus noſter pacem da nobis, Domine poſſide nos, præter te alium neſcimus, nomen tuum nominamus.* Atque hæc quidem hactenus, tum ad Græcorum, tum ad illorum quibus in Eccleſiam nuper aditus patuit, vberem fructū, ſatis dicta ſufficiāt. Quoniam verò alia quædam multitudo mihi ſe oſtendit, quæ hinc militem inconſultiſſimum ignorationis armis cinctū producit, inde Saluatori freta vmbris, figuriſque, & littera, ex

δρομεῖν. ᾔδει γὰρ ᾔδει τὸν ἄνθρωπον τοῖς ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἐλέγχοις, ἀεὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀναφοιτᾶν ἐπειγόμενον καὶ μισοῦντα μὲν ὡς ἐπείσακτον τὴν ἁμαρτίαν· ἐν δὲ τῷ πλημμελεῖν ἀεὶ σκυθρωπάζοντα· εἰ καὶ ἐκλέπτοιτό πως πρὸς τοῦτο διὰ μικρᾶς ἡδονῆς, ἀλλ' ἵνα μὴ ταῖς οἰκείαις αὐτονομίαις χρησάμενος, ἀφανίσῃ μὲν τῷ πρὸς ἐλευθερίαν ἕλκοντι τόνῳ τὴν τυραννήσασαν ἡδονήν· μακρὰν δὲ οἰμώζειν ταῖς ἁμαρτίαις εἰπών, ἐπὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς ἀναβαίνοι πλεονεκτήματα, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἔργοις ἐμφιλοχωρῶν, ἀχείρωτος ἤδη ταῖς ἄνωθεν ἐπικουρίαις εὑρίσκοιτο. ἕτερον † ἀπάτης ἐπενόησε τρόπον, ὃς ταύτην ἀεὶ τῆς ἑαυτοῦ †κακουργίας ὅπλον ποιησάμενος· ὑποκλέπτων δὲ ὥσπερ τῆς ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις λύπης τὸ πλέον, ἀεὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἐλέγχοις διὰ δόλου μαχόμενος. οὐκ αὐτοί φησιν, ἑαυτοῖς ἐστὲ τοῦ μὴ δύνασθαι τὰ ἀμείνω πράττειν παραίτιοι· οὐδὲ τέθεικε θεὸς ταῖς ὑμετέραις ἐξουσίαις τὸ σωφρονεῖν ζυγὸν ὑμῖν ἀναγκαῖον ἐπελήλακεν· εἱμαρμένη κρατεῖ καὶ γένεσις, καὶ πράττειν ἀνάγκη τὸ ἐκείναις δοκοῦν· ταῖς τοιαύταις ἀπάταις ὁ πονηρὸς χειροῦται τὸν ἄνθρωπον, καὶ τῶν τῆς ἀληθείας ἀποβουκολήσας δογμάτων, ἑτοιμότερον εἰς πᾶσαν ἁμαρτίαν ἀπεργάζεται. εἱμαρμένῃ γὰρ τῶν καθ' αὑτὸν ἀναπιθεὶς τὴν ἔκβασιν, καὶ γενέσεως ἀφύκτοις ὑποκεῖσθαι λέγων δεσμοῖς, οὐδεμίαν ὑποστήσεσθαι κόλασιν, ἐφ' οἷς ἂν φαίνηται πλημμελῶν ὑπολαμβάνοι· ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν ἐκεῖνοι τὸ σωφρονεῖν παρωσάμενοι· λεγέτωσαν δὲ τῆς ἐκκλησίας οἱ κήρυκες, οἱ Χριστὸν ἐνδυσάμενοι, καὶ τῆς ἀληθείας φοροῦντες τὸν νοῦν· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. ἵνα δὲ μὴ μακρὰν οὕτω νοσοῦντες τὴν ἀβουλίαν οἱ ταῖς ἀρτίως διηγορευμέναις ἀπάταις ἔνοχοι, καὶ τοῖς τοῦ νομοθέτου θελήμασι τὴν ἑαυτῶν ἀντιτάττοντες ἔννοιαν, πόλεμον ἔχωσι πρὸς ὃν ἥκιστα χρῆν, ἀκουέτωσαν ὅπερ ἔφημεν ἐξ ἀρχῆς· ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ, καταλύσωμεν τὴν ἔχθραν· εἰχέσθω μάχη καὶ πόλεμος, ἐπιδῶμεν τῷ σωτῆρι τὰς δεξιάς. αἰτήσωμεν εἰρήνην διὰ τῆς πίστεως· λέγωμεν μετὰ τοῦ προφήτου καὶ ἡμεῖς· Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην δὸς ἡμῖν. κύριε κτῆσαι ἡμᾶς, ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἴδαμεν, τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομεν. τοῖς μὲν οὖν Ἑλλήνων παισί, καὶ τοῖς ἀρτίως τὰς τῆς ἐκκλησίας εἰσβεβηκόσι πύλας, † ἀποχρήσειν πρὸς ὠφέλειαν· καὶ ταῦτα ἐπειδὴ δέ μοι καὶ ἕτερος ἀναδείκνυται λεώς· τοῖς μὲν οὖν τῆς ἀμαθίας ὅπλοις, εἰς ἀβουλότατον στρατιώτην ἐξηρτυμένοις, ἀντιτάττων δὲ τῷ σωτῆρι τὴν γνώμην διὰ σκιᾶς καὶ τύπου, καὶ γράμματος·

† add. οὖν.

† ἄλλ. κακούργης.

† leg. ἀποχρήσει vel add. οἶμαι

τος ἔχων τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως ἐν τῷ νόμῳ, καθὼς γέγραπται, τῇ τῶν πραγμάτων ἀληθείᾳ πολεμεῖν οἴεται δεῖν, φέρε δὴ καὶ αὐτοῖς διὰ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐπιβοήσωμεν· ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ· μέχρι τίνος Ἰουδαῖε τοῖς ἀπὸ τοῦ γράμματος τύποις † ἐντετηκώς, παρελαύνεις τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν; πότε τῆς σῆς ἀμαθίας τὸ πέρας ὀφθήσεται; πότε τῆς ἐν τῷ νόμῳ σκιᾶς ἀποστήσεις τὸν νοῦν; ἢ ποῖός σε χρόνος ἡμῖν ἐπιδείξει σωφρονέστερον; πότε δὲ τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν προσοίσεις τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων θεῷ; „πνεῦμα ὁ θεός, καθὼς γέγραπται. καὶ τοὺς προσκυ„νοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ „προσκυνεῖν. σὺ δὲ τὸ ἐν πνεύματι λατρεύειν ἀφεὶς, καὶ ἥδιονα τῆς εἰς τὸ ἄμεινον ποιησάμενος τὴν ἐπὶ τὰ χείρω φέρουσαν, τῇ τοῦ γράμματος ἐναβρύνῃ παχύτητι. εἶτα ἱμὰν εἴη διὰ τούτου θεὸν, καὶ τὴν ἀκριβεστάτην τοῦ νόμου διάληψιν ἀποσειόμενος, ὡς πᾶσαν ἔχων τῶν γεγραμμένων τὴν εἴδησιν, οὐκ αἰσθάνῃ † πλημμελῶν: φέρε γὰρ δή σοι καὶ εἰς ἕκαστα τῶν παρά σοι τιμίων ὀλίγα διαλεξώμεθα. νοήσεις γὰρ οἶμαι καὶ μάλα ῥᾳδίως ἐντεῦθεν εἴπερ ἔνεστί σοι τὸ βούλεσθαι σωφρονεῖν, ὅτι χρόνους ἐν πλάνῃ κατατρίβεις μακρούς. ἀποδέχῃ μὲν γὰρ ὡς μέγα τι χρῆμα, καὶ εἰς λατρείαν τὸ καιριώτατον τὴν ἐν σαρκὶ περιτομήν. ὑπερθαυμάζεις δὲ λίαν τὴν κατὰ τὸ σάββατον ἀργίαν, καὶ μηλοσφαγεῖς μὲν, ἡδέως. οἴει δὲ λίαν ἐπὶ σαυτῷ μεγάλα χαίρειν θεὸν ὅταν αὐτῷ φαίνῃ βουθυτῶν, καὶ βρωμάτων δὲ πέρι καὶ τῆς ἐν τούτοις διαφορᾶς πολὺς παρά σοι καὶ ἀκριβὴς ὁ λόγος, ἐν τούτοις ἔχειν τὸ καύχημα· ταῦτα παρά σοι τῆς ἀκροτάτης ἀρετῆς ὠδίνει τὰ γυμνάσματα· ἐν τούτοις ἔθου σαυτῷ τοὺς τῆς εὐδοκιμήσεως ὅρους. Ἐγὼ δὲ τὴν τοῦ νομοθέτου σοφίαν καὶ σύνεσιν, παντὸς εἶναί φημι καὶ λόγου, καὶ θαύματος κρείττονα· ἐπισκήψαιμι δ᾽ ἄν, καὶ μάλα εἰκότως ταῖς ἰουδαϊκαῖς ἀβουλίαις. † νοοῦσι μὲν γὰρ, οὐχ ἑτοίμως. φεύγουσι δὲ τὸ μαθεῖν, πλημμελοῦντες † καθ᾽ ἑτέρων· καὶ μόναις ταῖς ἑαυτῶν ἀμαθίαις εἰς τὸ μηδενὸς ἀπολαῦσαι τῶν ἀγαθῶν παρηγμένοι. ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ „διὰ τῆς προφητικῆς ἀκουέτωσαν φωνῆς· ἐκ„νήψατε οἱ μεθύοντες ἐξ οἴνου αὐτῶν. φέρε γὰρ δὴ τί ποτε ἄρα ἐστὶ τὸ ἐκ τοῦ περιτέμνεσθαι χρήσιμον, διασκεψώμεθα· ἢ ποῖον ἡμῖν ὁ νομοθέτης διὰ τούτου παρεισοίσει τὸ ὠφελοῦν. τὸ μὲν γὰρ τοῖς τοῦ σώματος μορίοις, δι᾽ ὧν ἡ φύσις ὑπηρετεῖται πρὸς γένεσιν ἐπάγεσθαι τὴν περιτομὴν, εἰ μὴ λόγον † ὑφ᾽ ἑαυτῷ τὸν κάλλιστον ἔχον, γελοιότητος οὐκ ἀμοιρεῖ· μᾶλλον δὲ τὴν τοῦ δημιουργήσαντος γράφεται τέχνην, ὡς εἰκαίοις ποσὶ περιττώμασι τὸ τοῦ σώμα-

† ἄλλ. ἐντετηκώς.

† leg. ληρῶν.

† ἄλλ. νοοῦσι

† ἄλλ. ἐφ᾽ ἑαυτῷ.

aduerso suos sensus opponit, habensque formationē cognitionis in lege, quemadmodum scriptum est, rebus ipsis agendū, atque in certamen veniendum esse arbitratur; age ad illos quoque mutuæ charitatis studio clamemus; *Faciamus ipsi pacem.* Quousque tandem ô Iudæe, litteræ ac figuris affixus, omnem à te vim veritatis repellis? quandonā aliquem inscitiæ tuæ finem aspiciemus? ecquando ab vmbra legis animū auocabis? aut quæ te dies nobis sapientiorem dabit? quandonā regem vniuersorum Deum mentis intima affectione venerabere? *Spiritus namque est Deus*, vt sacræ docent Litteræ, *& eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* tu verò spiritali adoratione omissa, magisque deteriore via, quàm ea quę ad optima quæque dirigit oblectatus, in sola litterali obesitate deliciaris, Deumq; te hac ratione venerari censes, ac dum à vera legis intelligentia longissimè aberrans Scripturarum sententias à te optimè percipi putas, maximas te in eo nugas agere non animaduertis. Age namque, de iis quæ maximo apud te in pretio sunt, sigillatim paucula disseramus. Hinc siquidem nullo negotio, vt opinor, intelliges, si quę modò tibi resipiscendi cura reliqua est, te iam propè immēsum tempus deuium in cæca errorum nocte versari. Arbitraris magnum quiddam esse, atque ad diuini cultus rationem maximè opportunū, circuncisionē in carne. Admiraris vehementer sabbatariam cessationē; siquæ tibi † ouis mactanda est, gaudes; numen verò te eximiè demereri, immolato boue tibi persuades; de ciborum porro generibus ac delectu, multus apud te atq; accuratus sermo. in his te iactas, hæ tibi scilicet exercitationes absolutæ virtuti fœtum parturiunt, hîc tibi extremos glorię terminos constituisti. Ego verò Dei sapientiam atque intelligentiam, à quo lex promulgata est, suprà quàm dici aut cogitari possit admirabilem esse autumo; Iudæos autem, magno illorum merito stultitiæ ac temeritatis accusem. Nam cùm ipsi per se in diiudicādis rebus tardi atque hebetes sint, cùm ab aliis, vbi peccant, corrigi abnuunt, seque ita suæ stoliditati regendos tradunt, vt omni bonorum fructu perpetuò careant. Sed audiant ij quoq; prophetæ vocem, *Euigilate qui ebrij estis ex vino vestro.* Age namque, quid ex hac circuncisione vtilitatis existat, aut quem nobis fructum per eam auctor legis impartiri voluerit, cogitemus. Etenim pudenda corporis, quibus ad generandum natura vtitur, præcidere, nisi pulcherrimā vtiq; rationem subiectam habeat, sanè ridiculum fuerit. Quin potiùs supremo artifici quandā inurit notam, quasi efformatum à se corpus opere inani ac

Ioan. 4 24.

† μῆλος propter bouem.

Ioel. 1. 5.

superuacaneo vſpiam degrauauerit. Deinde verò, ſiquidem res ita ſe habet, nec aliam vim in iis quæ dicta ſunt ineſſe arbitremur, annon diuinam mentē decori ignoratione peccaſſe neceſſariò fatendum eſt? ſi namq; in circunciſione ea quæ corporis naturæ ac dignitati ſunt aptiora, ſeruantur, annon id multo magis in ipſo creationis exordio fieri debuit? Ergo quicunq; naturam immortalem, atque errati neſciam, quid decori ratio ac dignitas poſtularet, minùs vidiſſe affirmet, quis non hominē apertè nugari ac delirare ſibi perſuadeat? Innumerabiles ratione carentium animantiū formas Deus vniuerſorum procreauit: nihil in eorum ſtructura ad eximiam cuiuſque pulchritudinē deſiderari poteſt, nihil quod addi poſſe, aut quod ſuperfluere videatur reperias. Caret vtrinq; prorſus omni vitio, nec eſt quod in alterutram partem peccatum eſſe quiſquā affirmet. Deum igitur tam egregiū artificem, qui minora tanta prouidentia fabricatus eſt, in vno omniū præſtantiſſimo opere peccaſſe arbitrabimur? Ille inquam, cùm ad imaginem ſuam hominem conderet, beſtiis turpiorem effecit? ſiquidem in iis nihil, in hoc aliquid peccato loci relictū eſt? Verùm in hanc ſententiam ipſos quoq; Iudæos ituros exiſtimo, vt niſi ex circunciſione aliquid præſtātius indicetur, ipſam quidem ſecretam à quocunq; alio, ridiculum quidpiam eſſe fateantur. Sed quoniam conſentaneum eſſe arbitror, vt in quibus Saluator demoratur, ac Spiritus ſanctus inhabitat, ij ſe ſuperiores Iudæis inſipiētibus oſtendant; age rurſum eius à quo lex lata eſt decretis congruam orationem afferentes, præclariſſima ſapientiſſimæ mentis conſilia in iis contineri demōſtremus. Quam igitur ob cauſam per Moſem promulgata lex, octaua die infantē circuncidi, ac Deo dominatori, celebrato prius ſolenni pro infante ſacrificio, offerri iubeat, qualemve nobis id quod ea circūſectione carnis indicatur commentandi materiam præbeat, audi iam explicantes quantum res ipſa patitur, & ita vt quàm optimè huius rei rationē à nobis inueſtigatam eſſe ſibi quiſque perſuadeat. Animus igitur in nobis eſt, quo nihil habet omnis natura fœcundius, in quo inſunt omnium ſemina virtutum, quique occultis incrementis, telluris inſtar, cupiditates ad honeſtiſſima quæque capeſſenda aſſiduè ſummittit. Hanc namque is naturam à ſuo conditore eſt ſortitus. Aſt circa ipſum, inſtar inuolucri cuiuſdam diſcurrit, tanquam ex innata radice pullulans obliuio, quæ quidem omnis impuritatis altrix & mater eſt. Hæc meliora deſideria nebulæ inſtar diffuſa inuoluit ac depaſcitur, & poſtquam amorē optimarum rerum velut vmbris obduxit, memoriæ ſenſum in nobis pro ſpiritali terrenum efficit,

τὸ καταβαρῦνον σχῆμα. εἶτα πῶς, εἴπερ ἂν οὕτως ἔχει τι καὶ παρ' ἡμῖν νοοῖτο τῶν εἰρημένων ἡ δύναμις, οὐ τοῦ πρέποντος ἁμαρτεῖν τὸν θεῖον ὑποφωμεῖτε νοῦν; εἰ γὰρ ἐν τῷ περιτέμνεσθαι μᾶλλον σώζεται τῇ τοῦ σώματος φύσει τὰ πρεπωδέστερα, πῶς οὐ πάντως ἦν ἐν ἀρχῇ τοῦτο κρεῖττον καὶ ἄμεινον; τίς οὖν εἴποι μοι τὴν ἀπλανῆ καὶ ἀκήρατον φύσιν ἐν † ἁμαρτίαις τοῦ πρέποντος γεγενῆσθαι λέγων· οὐ παντί τῳ φανεῖται ληρῶν; † μυρία μὲν γὰρ ὁ ἐπὶ πάντων θεὸς ἀλόγων ζώων ἐδημιούργησε γένη· ἀλλ' οὐδὲν τῇ τούτων κατασκευῇ πρὸς τὸ ἀκριβέστατον κάλλος, οὔτε ἔχον ἐλλιπῶς, οὔτε μὴν περιττῶς ἐγκείμενον φαίνεται· ἀπήλλακται δὲ παντελῶς τῆς ἐπ' ἄμφω διαβολῆς, καὶ τὴν ἐν ἑκατέροις κατηγορίαν διαπέφευγε· πῶς † ὁ οὕτως ἀριστοτέχνης θεὸς, ὁ τὴν ἐν τοῖς ἐλάττοσι προμήθειαν τοσαύτην πεποιημένος περὶ τὸ πάντων ἂν ἰσφάλη τιμιώτατον; καὶ τὸν κατ' εἰκόνα παραγαγὼν εἰς μέσον τῶν ἀλόγων αἰσχίονα φαίνεσθαι παρεσκεύασεν, εἴπερ ἐν ἐκείνοις μὲν, οὐδὲν· ἐν δὲ τούτῳ τι † διέπταισται; ἀλλ' οἶμαι καὶ αὐτοὺς συνερεῖν Ἰουδαίους, ὡς εἰ μή τι τῶν ἀγαθῶν διὰ τῆς περὶ κατὰ σάρκα περιτομῆς σημαίνοιτο, γέλωτος ἀξία, τό γε † τῆς ἐκείνων ἀμαθίας φαίνεσθαι κρείττονας· ἐν οἷς ὁ σωτὴρ αὐλίζεται, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνοικεῖ· φέρε πάλιν τὸν πρέποντα λόγον τοῖς τοῦ νομοθέτου διατάγμασιν ἐφαρμόσαντες, ἀξιολογωτάτην οὖσαν ἐπιδείξωμεν τὴν ἐν αὐτοῖς κειμένην διάνοιαν. διατί τοίνυν ὁ διὰ Μωσέως προστάττει νόμος, ἐν ὀγδόῃ τὸ βρέφος ἡμέρᾳ περιτέμνεσθαι, καὶ προσάγεσθαι τῷ δεσπότῃ θεῷ, τῆς ἐξ ἔθους θυσίας ἐπ' αὐτῷ προτετελεσμένης· εἶτα ποῖον ἡμῖν εἰσοίσει τὸ θεώρημα τὸ διὰ τῆς ἐν σαρκὶ περιτομῆς ὑποδηλούμενον. ὥρα λοιπὸν ἐκκαλύπτοντας, ὡς ἔνι μάλιστα διειπεῖν· καὶ ὡς ἂν οἴηταί τις ἄριστα τὸν ἐπ' αὐτῇ διασκέψασθαι λόγον· νοῦς τοιγαροῦν ὁ ἐν ἡμῖν τὸ πάντων † ἐστὶ τῇ φύσει γονιμώτατον. ἀρετῆς μὲν ἁπάσης ἔχων ἐν αὐτῷ τὰ σπέρματα, καὶ τὰς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν καλλίστων ἐπιθυμίας, καθάπερ ἀπὸ γῆς ἐξ οἰκείων κινημάτων ἀεὶ χορηγούμενος· πεποίηται γὰρ οὕτω παρὰ τοῦ κτίσαντος· † ἐπιτρέχει δὲ αὐτὸν ὥσπερ τι κάλυμμα, καθάπερ ἐμφύτου ῥίζης ἐξέρπουσα λήθη, ἣ καὶ πάσης ἐστὶν ἀκαθαρσίας τροφός. καὶ τὴν μὲν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσιν ἔφεσιν, ἀχλύος δίκην ἐκτείνει μὲν, ἢ καταβόσκεται· τὴν δὲ, ἐπὶ τῷ χρῆναι τὰ βέλτιστα ὁρᾶν † ἐπισκιάζουσα, μνήμην τὸ γεῶδες ἡμῖν ἀντὶ τοῦ πνευματικοῦ πράγματος ἐστί)

† ἄλλ. ἁμαρτίᾳ.

† ἄλλ. μυρίαν.

† add. οὖν.

† ἄλλ. διέπταισται.

† ἄλλ. καθ' ἑαυτὴν ἀρεσθῆναι). ἐπειδὴ δὲ ἡγοῦμαι προσήκειν.

† ἄλλ. ἐστὶ.

† Mal. περιτρέχει.

† ἄλλ. ἐπισκιάζουσα.

φρόνημα, οὕτω τε πάσης ἀκαθαρσίας ἀνάπλεων δεικνύει τὸν ἄνθρωπον· καὶ γοῦν οἷς τοῦτο συνέβη παθεῖν, διὰ προφητικῆς λέγεται φωνῆς. „μνήσθητε οἱ μακρὰν τοῦ κυρίου, καὶ Ἱερουσαλὴμ „ἀναβήτω ἐπὶ καρδίαν ὑμῶν. ἔδει γὰρ ἔδει, καθάπερ ὕδωρ ἐπιχεῖσθαι πυρὶ τοῖς ἀπὸ τῆς λήθης κακοῖς τὴν τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀνάμνησιν, καὶ διὰ τῶν ἐναντίων βοηθημάτων τὸ † λοιποῦν ἀφανίζεσθαι. ἕως ἂν οὖν τοῖς ἀπὸ τῆς λήθης κακοῖς ὁ ἐν ὑμῖν κατακαλύπτηται νοῦς· καὶ τὸ τίκτειν τὰ † κάλλιστα πεφυκὸς, τῆς ἐντεῦθεν ἀμαθίας ἐπιθολούμενον, μηδαμόθεν ἔχοι τὸ δύνασθαι διαπρέπειν ἐν ἀγαθοῖς, ἀκάθαρτοι τὸ τηνικάδε καὶ βδελυρώτατοι· καὶ τί γὰρ ἔχει τῶν τοιούτων, λελογίσμεθα παρὰ θεῷ. τὴν δὲ ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι λήθην ἀποκρουόμενοι, καὶ ὥσπερ τινὰς περιττωμάτων ἐκδρομὰς τὰ ἐντεῦθεν ἀποτέμνοντες πλάσματα, ἐλεύθερον μὲν ἁπάσης φαυλότητος· γυμνὸν δὲ, τῶν ἐκ πονηρίας κακῶν, τὸν ἄρσενα καὶ γονιμώτατον ἐν ἑαυτοῖς διατηρήσομεν νοῦν. οὑτωσὶ λοιπὸν τὴν μὲν ἐκ τῆς ἁμαρτίας παλαίωσιν ἔξοικον τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ποιησάμενοι. εἰς δὲ τὴν ἐκ τῆς ἀκακίας νηπιότητα μεταστοιχειούμενοι παραστησόμεθα, μετὰ παῤῥησίας τῷ θεῷ· οὐκ αὐτοὶ δὲ πάντως ἑαυτοὺς προσοισόμεθα, ὥσπερ οὖν οὐδὲ τὸ ἀρτίτοκον βρέφος ἑαυτὸ προσῆγε τῷ θεῷ. προσοίσει δὲ ἡμᾶς ὁ διὰ τῆς πίστεως ἀναγεννήσας Χριστὸς, ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν ἀναφέρων τῷ πατρί· καὶ προσοίσει κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν. τουτέστι μετὰ τὸν † ἔννομον σαββατισμόν. οὗτος γάρ ἐστι τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας ὁ καιρὸς· ἐπεὶ καὶ τέλος νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός. διὰ ταύτην οἶμαι τὴν αἰτίαν, μᾶλλον δὲ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἡ ὀγδόη παρ' ἡμῖν κυριακὴ κατωνόμασται, ὡς εἰς τέλος μὲν ἤδη τὸν τοῦ νόμου καιρὸν κατακλείουσα. ἀρχὴν δὲ ἡμῖν κυριακῶν εἰσφέρουσα χρόνων, ἐν οἷς γέγονε τὰ πάντα καινά. ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ ὁ Παῦλός φησι. „ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, „τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα „καινά. τοῦτον ἡμῖν εἰσκομίζειν τῶν θεωρημάτων τὸν τύπον εἴωθε † τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴν ἐν ὀγδόῃ μὲν ἐπιτελουμένην, καθάπερ εἶπον, ἡμέρᾳ· εἰς ὄψιν δὲ ἄγουσα τὰ νεογνὰ τῷ θεῷ. προσμαρτυρείτω δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὁ τῶν τοῦ σωτῆρος μυστηρίων ταμίας εἰσίτω βοῶν· „οὐ γὰρ „ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν· οὐδὲ ἐν τῷ φα„νερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ „Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν γράμματι. „οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ „θεοῦ. ἐπιστελλέτω δὲ πάλιν ἑτέροις περὶ τῶν αὐ„τῶν οὕτω λέγων· βλέπετε τοὺς κύνας, βλέ„πετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν „κατατομήν. ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομὴ οἱ

† leg. λυποῦν.

† ἄλ. κάλλιστα ἢ μάλιστα.

† ἄλ. ἐν νόμῳ.

† ἄλ. χρή.

efficit, ex quo omnis impuritatis copia ingēs in hominum animis exuberat. Proinde & ij quibus id mali contigit, prophetica illa voce admonentur: *Recordamini qui procul estis, Domini, & Ierusalem ascendat in cor vestrum.* Oportuit siquidem velut aquam extinguēdo igni, ita rerum bonarum memoriam inductis ab obliuione calamitatibus superinfundi, & ex contrariis petere contractæ ægritudini medicinam. Igitur donec animus vndequaque obliuionis malis obtenditur, & quamuis ad proferenda pulcherrima quęque natum, quæ inde efficitur impedit ignoratio, quò minùs ad insignem aliquam in rebus honestis gloriam emergat, nos iam impuri & execrandi, & si quid aliud est huius generis, diuino iudicio denuntiati sumus. Quòd si obliuionem bonorum omnem excutiamus, quique inde nascuntur errores, velut inutilia excrementa subnascentia abscindamus, liberum ab omni prauitate, tum ab omnibus malis, quæ ex improbitate efficiuntur securum, masculum, & fœcundissimū in nobis animum cōseruabimus. Proinde longè à nostris mentibus peccati vetustate sublata, atque ad innocuæ simplicitatis infantiā denuo traducti coram Deo præsidentes astabimus; neq; verò nos scilicet ipsimet offeremus Deo, quemadmodum nec seipsos modò geniti infantes offerunt. Offeret porro qui nos per fidem regenerauit, seipsum Patri pro nobis in sacrificium exhibens Christus. offeret autem octaua die, hoc est post sabbatismū, qui lege præcipiebatur, exactum. signat namque ea dies aduentum nostri Saluatoris, in quo & legis, & Prophetarū finis apparuit. Quam eandem ob causam opinor, vt subtilius aliquid proferam, octauam hanc diem apud nos Dominicę nomen obtinuisse; quippe quæ legi ipsā demum finem imposuerit, principium verò attulerit Dominici temporis, in quo facta sunt omnia noua. Quod sanè Paulus quoq; ipse affirmat: *Vt si quis,* inquit, *in Christo noua creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua.* Hoc modo nobis de ea corporis circumsectione commentandum esse existimare oportet, quæ octaua luce, vt diximus, perficiebatur, ac paulò antè genitos infantes sistebat Deo. Confirmet verò hæc omnia sapientissimus Paulus suo testimonio, ille ille omniū Saluatoris mysteriorum conscius & particeps in medium prodeat clamans: *Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne est circumcisio, sed qui in abscōdito Iudæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non littera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.* Idem in alia quadam epistola de iisdem rebus ita pronuntiat: *Videte canes, videte malos operarios, videte circumcisionem. Nos enim sumus circumcisio qui spiri-*

Ierem. 51. 50.

2. Cor. 5. 17.

Rom. 2. 28.

Philip. 3. 2.

spiritu seruimus Deo, & gloriamur in Christo Iesu, & non in carne fiduciã habentes. Nam quæ est in corporis circũsectione gloriatio, si per se sola spectetur, nec aliquid ex adiecta cõmentatione splẽdoris accipiat, cordatorũ iudicio nihili res, opinor, existimabitur. At si spiritalis circunsectionis ferat typũ, mentisq; purgatæ expiationem significare intelligatur, tunc eam quispiam fortè commendabit, nempe quæ id quod intellectu difficilius erat, ipsa quàm appositissimè adumbret atque indicet, & corporis dolore vitato, de sola mentis emundatione cogitabit. Quod etiam vt sine cunctatione præstarent Iudæi prophetica oratione admonebantur, quæ sic habet: [Ierem. 4. 4.] *Hæc dicit Dominus, Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas. Circuncidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum viri Iuda, & habitatores Ierusalem*: vt proinde si quis in carne circumcidatur, omnino circumsectum esse Deo dici non possit; qui verò spiritalem circumcisionẽ ex euangelica prædicatione susceperit, ipsi nempe vniuersorum Domino, non legali litteraturæ, quæ veritatis quandam velut vmbram tantummodo exhibet, circumcisus est. Porro veræ circũcisionis vim non in aliqua corporis detruncatione positam esse, sed in sola diuinis præceptis obtemperandi voluntate, Paulum id apertissimè pronuntiantem audiamus: [1.Cor. 7.19.] *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est.* Quam rem, ne solùm verbis obstrepere videatur, qui nihil esse dicat id quod in lege magno dignum honore iudicatum est, adhuc apertiùs explicans ait, [Rom. 2. 25.] *Circumcisio quidem prodest, si legem obserues; si autem præuaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Si igitur præputium iustitias legis custodiat, nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? Et iudicabit id quod ex natura est præputium legem consummans, te qui per litterã & circumcisionem præuaricator es legis.* Cùm igitur inutilem circumcisionem esse affirmet, nisi qui ea affecti sunt, virtutum præcipuè actionibus excellant, quique natiuum adhuc præputium retinent, circumsectis meliores, atque in cultu legis obseruantiores reperiantur, quænam reliqua sit in circuncisione gloriatio, discere ab insulsissimo Iudæo magnopere velim. Quòd si aliquid etiam ad ea quæ diximus adiungi placet, alterius quoque rei symbolum in circumcisione fuisse, idem Paulus affirmat. Et signaculi instar eius fidei, quam in præputio haberent Abrahamo generis auctori, [Rom. 4. 17.] vt esset *multarum gentium pater, non tantùm*, ait, *qui sunt ex circumcisione*, sed & ijs qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ. *Credidit enim Deo, & reputatum est illi ad iustitiam*, cir-

πνεύματι θεῷ λατρεύοντες· καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες· καύχημα μὲν γὰρ τῆς κατὰ σάρκα περιτομῆς, εἰ μόνη νοοῖτο, καὶ τὸ ἐκ τῆς θεωρίας οὐκ ἔχουσα κάλλος, οὐδὲν εἶναι παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσιν εὑρεθείη ποτέ. ὅτε δὲ τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς εἰσφέρει τὸν τύπον, καὶ τὸν ἐν καρδίᾳ καθαρισμὸν ὑποσημαίνουσα φαίνεται, τότε δή τις ἐπαινέσει μὲν ἴσως ὡς ἄριστα σχηματίζουσαν † τὸν [† leg. τὸ.] ἐν λεπτῇ † θεωρίᾳ [† ἄλλ. θεωρίαν.] κείμενον. ἀποφοιτήσει δὲ δηλονότι τοῦ παθεῖν, τὸν ἐν καρδίᾳ μελετήσας καθαρισμόν. ὃ δεῖ καὶ δρᾶν ἐπείγεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις προφητικὸς συνεβούλευε λόγος, ἔχων ὧδε. τάδε λέγει κύριος· νεώσατε αὐτοῖς νεώματα· καὶ † σπείρετε ἐπ' [† ἄλλ. σπείρετε. ἄλλ. καὶ μὴ σπείρετε.] ἀκάνθαις· περιτμήθητε τῷ θεῷ καὶ περιτέμεσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, ἄνδρες Ἰούδα οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ. ὥστε εἴ τις ἐν σαρκὶ περιτέμνοιτο, οὐ πάντως τοῦτο ποιήσει τῷ θεῷ· ὁ δέ γε τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν διὰ τῶν εὐαγγελικῶν δεχόμενος κηρυγμάτων, αὐτῷ δηλονότι τῷ πάντων δεσπότῃ, οὐ τῷ νομικῷ γράμματι περιτέμνεται· μορφοῦν εἰωθότι, καὶ καθάπερ ἐν † σκηναῖς [† ἄλλ. σκιαῖς.] τὴν ἀλήθειαν. ὅτι γὰρ ἡ κατὰ ἀλήθειαν περιτομῆς ἡ δύναμις, οὐκ ἐν τῷ κατὰ τὴν σάρκα πληροῦται πάθει, ἀλλ' ἐν τῷ βούλεσθαι δρᾶν ἅπερ ἐπιτάττει θεός, ἄκουε Παύλου σαφέστατα λέγοντος· ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστι, ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν· ἀλλ' ἵνα μὴ λόγους ἡμῖν φαίνηται προτείνων ψιλούς, οὐδὲν εἶναι λέγων τὸ διὰ νόμου τετιμημένον, ἐπεξηγεῖται σαφέστερον καί φησι· περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράττῃς· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέγονεν· ἐὰν οὖν ἡ ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλάττῃ, οὐχ ἡ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθήσεται; καὶ κρινεῖ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία τὸν νόμον τελοῦσα, σὲ τὸν διὰ γράμματος καὶ περιτομῆς παραβάτην νόμου. ὅτι τοίνυν † ἀνόητον [† leg. ἀνόνητον.] μὲν ἐν τοῖς πάθεσιν ὁρᾶσθαί φησι τὴν περιτομήν, ὅταν αὐτοῖς μὴ † πρὸς [† ἄλλ. πρὸς ἢ. an προσῆ.] τὸ διὰ πραγμάτων εὐδοκιμεῖν. οἱ δὲ τὴν ἐκ φύσεως ἔτι σώζοντες ἀκροβυστίαν ἀμείνους τῶν μὴ τοιούτων νομοφύλακες † εἶναι [† ἄλλ. ὄντες.] εὑρίσκονται. ποῖον ἔσται λοιπὸν τὸ ἐκείνης καύχημα, πυθοίμην ἂν ἡδέως τῶν ἀνουστάτων Ἰουδαίων· εἰ δὲ χρή τι τοῖς εἰρημένοις προστεθῆναι, καὶ ἕτερον σημεῖον δεδόσθαι τὴν περιτομήν, ὁ Παῦλος διισχυρίζεται. καὶ ὥσπερ τι σημαντήριον τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως τῷ προπάτορι τοῦ γένους Ἀβραάμ· εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν. οὐ μόνον φησὶ τοῖς ἐκ περιτομῆς, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ. ἐπίστευσε γὰρ τῷ θεῷ, καὶ δεδικαίωται, περιτομὴν

†leg. οὕτω

τομὴν † οὕτω λαβών. μετὰ δὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐκ ταύτης δικαίωσιν σημεῖον αὐτῷ τοῦ πράγματος γέγονεν ἡ περιτομή. δέχου τοιγαροῦν Ἰουδαῖε τὴν τοῦ πνεύματος μάχαιραν, ἀπόθου τὴν σκληροκαρδίαν, ὡς γέγραπται, περιτμήθητι τῷ θεῷ. μάνθανε σαββατίζειν οὐ καθάπερ αὐτὸς οἴει ἔχειν καλῶς, ἀλλ' ὡς ἡ τοῦ νομοθέτου διαστέλλει βούλησις. ὅτι γὰρ δὴ καὶ περὶ τούτου φησὶ ὁ νομοθέτης, ἄξιον ἰδεῖν. ἔργων ἀπέχεσθαι κελεύει· καὶ πόνων μὲν ἀνεῖσθαι σωματικῶν κατὰ τὸ σάββατον. ἐξοίχεσθαι δέ τινα τῆς Ἱερουσαλὴμ οὐ βούλεται, οὐδὲ εἰς ὁδοὺς ἐκτείνεσθαι μακράς. κέχρησθαί τι μὴν οὐ ταῖς παραυτίκα πεποιημέναις, ἀλλὰ ταῖς ἤδη προητοιμασμέναις τροφαῖς· ἀχθοφορεῖν δὲ ὅλως, ἢ ὑπὸ τοῦ καταφορτίζεσθαι παντελῶς, ἀποκωλύει, σαφέστατα λέγων διὰ φωνῆς Ἱερεμίου. « καὶ οὐκ ἐξελεύσεσθαι ἔξω « τῆς πύλης Ἱερουσαλὴμ τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαβ- « βάτων· καὶ οὐκ ἐξοίσετε βαστάγματα ἐξ « † οἰκειῶν ὑμῶν. ἐν τούτοις ὑμῖν ὁ νόμος ὁρίζει τὰς τοῦ σαββάτου τιμάς. ἀλλ' ἡκέτω μοι πάλιν εἰς μέσον ὁ μόνῳ τῷ γράμματι συνηγορεῖν μελετήσας, καὶ λεγέτω τις ἡμῖν τῶν ἐξ ἰουδαϊκοῦ συστήματος πότερόν ποτε λόγος ἐφήρμοσαι τοῖς θεόθεν διατεταγμένοις σοφός; ἤγουν ἐν ψιλαῖς ἡμῖν κεῖται ταῖς λέξεσι, καὶ γυμνῷ τῷ γράμματι, τῶν θείων μυστηρίων ἡ δύναμις. Εἰ μὲν οὖν ὥσπερ ἐπὶ καλύμματι τοῖς θεωρήμασι τὴν ἐκ τοῦ γράμματος ἐπαλείφεσθαι παχύτητα, συνεχέστατά τι ποιῶν ὁμολογεῖ, ζητείτω τὸ νόημα, καὶ μὴ τοῖς ἐν σχήματι λαλουμένοις ἐμφιλοχωρῶν, αὐτὸς ἑαυτὸν ζημιούτω τὰ κάλλιστα. εἰ δὲ ὅτι προσήκει μόνῳ προσεδρεύειν τῷ γράμματι, καὶ μηδὲν ἐπ' αὐτῷ πλέον λογίζεσθαι, αὐτὸς †. δὲ ποιοῖτο διὰ σπουδῆς καὶ προσέτι διδάσκειν ἑτέρους φιλονεικοίη, ἀκούσεται κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνήν· « οὐαὶ ὑμῖν « γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι « ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως. οὔτε ὑμεῖς εἰσέρ- « χεσθε, οὔτε τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελ- « θεῖν. Φέρε δὴ γὰρ καὶ ἐπὶ τῷ κατὰ σάββατον λόγῳ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν. ὅπως ἂν ἔχοι διασκεψώμεθα, καὶ λεπτομερέστερον βασανίζοντες τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, ἴδωμεν, εἰ μὴ μωρίας ἀνάπλεως, κἀν τούτῳ πάλιν ὁ τῶν Ἰουδαίων ἁλίσκεται νοῦς· τί γὰρ δὴ τὸ πεπεικὸς, εἰπέ μοι, τὸν ἁπάντων δημιουργὸν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, οἷς ἔχειν ὀρθῶς ἐδοκίμαζε· καὶ ἀργεῖν ἐν σαββάτῳ νομοθετεῖν, καίτοι τῆς ἄλλης ἁπάσης κτίσεως, τὰ ἐκ φυσικῶν κινημάτων ἐνεργούσης, ἀκωλύτως κατὰ τὸ σάββατον, ἢ καὶ ὅπερ ἕκαστον τῶν ὄντων τέτακται ποιεῖν, οὐ καταλυόντων διὰ τὸ σάββατον; ἥλιος μὲν γὰρ ἀνίσχει, καὶ τὸν συνήθη δρόμον ἐξελίττων οὐ παύεται. γῆ δὲ ἡ φυτοῖς κομῶσα ποικίλοις καὶ

† ἀπ. οἰκιῶν.

† leg. τι pro δέ.

cumcisione nondum suscepta: pòst fidem verò, & effectam ex fide iustificationẽ, signum eius quod factum fuerat, circuncisionem accepit. Proinde recipe demum ô Iudæe machæram spiritus, exue tandem cordis duritiem, *circuncide te*, vt scriptum est, *Deo*. Disce iam sabbata, non eo cultu quem tibi pro arbitrio fingis, sed illo quẽ legis auctor impendi postulat, celebrare. Nam quid is de hac quoque re statuat operę pretium est cognoscere. Primò nihil quicquàm operis exerceri, atque à corporis fatigatione cessare sabbato iubet. Deinde extra Ierusalem egredi, aut peregrinari longiùs eo die haud sinit. Non cibis eo die paratis, sed iam antè inseruitis epulis vult curari corpora. Porro vectare aliquid, aut oneris quidpiam tollere omnino vetat, apertissimè id Ieremiæ voce præcipiẽs: *Nolite portare pondera in die sabbati, nec inferatis per portas Ierusalem, & nolite eijcere onera de domibus vestris in die sabbati.* Hæc vobis, per quæ sabbati cultum tueamini, lex præfiniuit. Sed prodeat mihi rursus in mediũ, cui litteræ verba mordicus tueri cordi est, edisseratq; aliquis nobis ex Iudaico cõuentu, num aliqua ratio sapiẽs iis quæ à Deo præcipiuntur subiecta sit, an verò vltra exiles dictiones, nudamq; litteraturam, diuinorum mysteriorum vis nullatenus progrediatur. Si namque latentibus sententiis velut integumentum litteræ crassitudinem superinduci, prudenti sanè consilio fateatur, inuestiget abditos sensus, nec in iis quæ in figura pronunciata sunt nimis libenter immoratus, ipse sibi pulcherrimarum rerum intelligentiam inuideat. si verò in nudis tantummodò litteris hærendum, nec quicquam præterea cogitandũ esse, cùm ipse sibi in animum induxerit, tum aliis quoque persuadere contendat, in eum illud à Saluatore prolatum quadrabit: *Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introëuntes sinitis intrare.* Age namque quoniã de sabbato sermonẽ instituimus, rei naturam, qualis demum ea sit, attentiùs consideremus, ac rationum momenta subtiliùs examinantes, ex hoc quoque plenam dementissimæ temeritatis esse Iudęorum mentem facilè comperiemus. Quæ enim, rogo te, vniuersorũ conditorem ratio impulit, vt præter alia quę prę clarè à se constituta esse sciret, de cessatione quoque per sabbatum indicenda cogitaret? idque cùm res creatæ omnes institutis à natura motibus agi pergant, neque quam quæque actionem sortita est, eam vllo sabbato intermittat? Siquidem, & sol exoritur, suosque cursus vertigine inquieta de more conficit; nec tellus vndique arboribus conuestita, ac mul-

Ierem. 4.4.

Ierem. 17.21.

Matt. 23.13
Luc. 11.52.

multiplici herbarũ varietate conſpicua, ſuo ornatu per ſabbatum deſtituitur, aut ex ipſa editos fœtus alere deſinit. Fontes verò eodẽ modo, atque venæ gelidarum aquarum parentes, aliquando ſcilicet cõpreſſis vberibus ſuos fluxus retinent, aut minùs vndarum copiam conſueta ipſis largitate ſuppeditãt. Neque verò nunc illud ô Iudæe dicas, exiſtimare te vnicuiq; rei creatæ eas leges à conditore conſtitutas eſſe, quarũ ex præſcripto motus exerceant, ſtatumq; ſuum, ac ſeipſas tueantur ac ſeruent. Nam ſi, vt tu putas, ſabbatum ceſſatione coli volebat, nec aliud quidquam emolumenti ad nos ea lege peruenit, cur non eadem res omnes penitus alligauit? Quodnam autem, quæſo te, hoc tantũ mali, quod ad nos attinet, ſibi aliquem obſonia coquere, aut farinã die ſabbati comparare, aut alios alẽdo corpori cibos raptim inſtruere? Lex tamen veluti rem magnam, minimeque negligendã denuntians, primũ operis quidpiam fieri vetat, tum nullum onus domo efferri ſinit, ſed nec lõgiùs ab Hieroſolymis diſcedere itineris cauſa patitur, epulas demum non præſenti cura inſtructas, ſed prouiſo iam antè conſilio apparatas, in cõuiuio & menſis adhiberi iubet. tum hæc omnia capitali pœna ſancita; quæ tamen eiuſmodi ſunt, vt nihil prorſus in ſe culpæ ſuſcipiat, ſi quis eorum aliquid quouis alio tempore admiſerit; nec ea legis ipſius decreto criminũ loco duci ſanus quiſpiam dixerit, quæ tamen alia à quibus omnino abſtinendum ſit, planiſſimè explicat. [Marg.: Exod. 20.13] Nam illa: *Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falſum teſtimonium dices,* & quæcunque iis ſimilia in vno eodemque ordine collocantur, non ſabbato tantùm cauebit, qui ſupplicium effugere voluerit, ſed ea nullo non tempore penitus euitabit. Ex quo facilè, vt puto, omnes intelligẽt, non eſſe aliquam in ijs culpam, quæ ſabbato fieri vetantur, ſed in illis potiùs pulcherrimarum rerum nobis imaginem deſignari, quam etiam, tui emolumenti cauſa explicare pro viribus non grauabor. Ac primum quidẽ de ceſſatione ſermonẽ inſtituemus, in qua duas res cogitatione luſtrare, atq; animo veſtigare licet. Poſtquam enim egreſſi è patria tellure, Iſraelitæ in Ægypto conſtiterũt, decurſu temporis, ex Hebræorũ genere, atq; ex Abrahami ſtirpe ſeſe prognatos eſſe, ne memoria quidẽ, vt fieri ſolet, ampliùs vſurpabant. Hinc obliti patrios mores, ac pietatẽ quam à maioribus acceperant abdicata, ad idololatriam, incolarum contagione, conuertebãtur: quaſi videlicet iis qui profugos domi excepiſſent, inſignem à ſe contumeliam irrogari perſuaſum haberent, niſi ad eoſdem errores, quibus illi

πολυειδέσιν ὡραϊζομένη βλαστήμασιν οὐκ ἀποστερεῖται. ἀλλὰ τὸ σάββατον οὐδὲ τοῖς ἐξ αὐτῆς τὴν θρεπτικὴν † ἐψεύσατο δύναμιν. [Marg.: † f. ἐπαύσατο.] πηγαὶ δὲ ὁμοίως καὶ αἱ ψυχρῶν ὑδάτων μητέρες ποτὲ τὸν ἐξ οἰκείων μαστῶν ἀνακόπτουσι δρόμον, τὴν αὐταῖς συνήθη χορηγίαν ἐπαύσαντο φέρειν. ἀλλ' οὐ τοῦτο νῦν ἐρεῖς Ἰουδαῖε. καίτοι νόμους ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πεποιημένων παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τεθεῖσθαι πιστεύομεν, καθ' † οὓς κινεῖταί τε καὶ πέφυκε, διασώζεταί τε καὶ σώζεται. [Marg.: † leg. κινεῖσθαι.] ἀλλ' εἴπερ ὡς οἴει κατὰ γνώμην αὐτοῦ τὸ τιμᾶσθαι τῇ ἀργίᾳ τὸ σάββατον, οὐδενὸς ἡμῖν ἑτέρου διὰ τῆς τοιαύτης νομοθεσίας χρησίμου παρεισβαίνοντος, διὰ τί μὴ τὸν αὐτὸν ἐφ' ἅπασιν ἔθηκε νόμον; διὰ τί δέ, εἰπέ μοι, τὸ λυπηρὸν ὀψοποιεῖσθαι ἵνα † τῷ καθ' ἡμᾶς, ἢ ἀλφιτουργεῖν ἐν σαββάτῳ, ἢ τί τὸ κωλῦον τὰς ἑτέρας τοῦ σώματος ἀποσχεδιάζεσθαι τροφάς; [Marg.: † leg. τὸ] νυνὶ δὲ ὥσπερ τι μέγα καὶ περισπούδαστον ὁ νόμος ἡμῖν εἰσηγούμενος, ἔργου μὲν ἀπείργει παντός· βάσταγμα δὲ τῆς ἑστίας ἐκκομίζειν οὐκ ἐᾷ· ἀλλ' οὐδὲ ἐξοίχεσθαί ποι μακρὰν τῆς † ἐν Ἱερουσαλὴμ πύλης τοὺς ὁδὸν παραμείβοντας. [Marg.: † κ. ἐν Ἱεροσολύμοις.] σιτίοις γε μὴν οὐ τοῖς παραυτίκα πεπορισμένοις, ἀλλὰ τοῖς ἐκ προμηθείας ἡτοιμασμένοις ἀποκεχρημένους ἐπὶ δαῖτα καὶ τράπεζαν ἰέναι κελεύει, καὶ θανάτῳ τιμᾶται τὸ παραβαίνοντα. καίτοι τῶν διηγγελμένων οὐδέν, εἰ καθ' ἕτερόν τινα πράττοιτο καιρόν, ἁμαρτίας ἔγκλημα προσοίσει τῷ δεδρακότι· καὶ οὐ δή που φήσειεν ἄν τις, εἴγε σωφρονοίη, ἐν πλημμελημάτων † λέξει, καὶ ταῦτα κεῖσθαι παρὰ τῷ νόμῳ· [Marg.: † ἄλ. τάξει.] καθάπερ οὖν καὶ τὰ ἕτερα ὧν ὅ,τι προσήκει παντελῶς ἀποφοιτᾶν, διαγορεύει σαφῶς. τὸ γὰρ οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, καὶ ὅσα τούτοις συνήρμοσται πρὸς τὴν αὐτὴν καὶ μίαν βλέποντα † λέξιν, οὐκ ἐν μόνῳ σαββάτῳ παραφυλακτέον ἀνδρὶ μισοῦντι κολάζεσθαι, [Marg.: † ἄλ. τάξιν, οὐκ ἐν νόμῳ.] ἀλλ' ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ παραιτητέα. ὅθεν δὴ καὶ μάλα σαφῶς ὑπολαμβάνω κατάδηλον ἔσεσθαι τοῖς ἀκροωμένοις, ὡς ἁμαρτίαι μὲν οὐκ εἰσὶ τὰ ἐν σαββάτῳ κεκωλυμένα. χαρακτῆρα δὲ μᾶλλον ἡμῖν ἀνατίκτουσι πραγμάτων εἰκόνα· ἣν δὴ καὶ ὅπως ἂν δυνώμεθα διειπεῖν διὰ τὴν σὴν ὠφέλειαν, οὐκ ἀποκνήσω. προκείσεται δὲ τῶν ἄλλων ὁ περὶ τῆς ἀργίας λόγος, διπλοῦν εἰσφέρων θεώρημα. ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἐνεγκούσης ἀπάραντες, τὴν Αἰγυπτίων κατῳκίκασι χώραν οἱ ἐξ Ἰσραήλ, μακροὺς ἐν αὐτῇ παρατείνοντες χρόνους, ὅτι μὲν Ἑβραῖοι τὸ γένος εἰσί, καὶ τῆς Ἀβραὰμ ἐξέφυσαν ῥίζης, οὐδὲ ἐν μόναις ἔτι κατὰ τὸ εἰκὸς διέσωζον μνήμαις· ἐπιλαθόμενοι δὲ τῶν πατρίων ἐθῶν, καὶ τὴν προγονικὴν εὐσέβειαν ἀρνησάμενοι, πρὸς τὰς τῶν ἐπιχωρίων ψευδολατρείας ἐτράποντο. ἀδικεῖν δὲ ὥσπερ οὐ μετρίως ὑπειληφότες τοὺς ἔσω γῆς οἰκείας εἰσδεξαμένους τὸν μετανάστην λεών, εἰ μὴ καὶ τῆς αὐτῆς ἐκεί-

ἐκείνοις συμμετέχοιεν πλάνην. ἡλίῳ μὲν χρῆναι προσκυνεῖν ὑπελάμβανον· οὐρανῷ δὲ καὶ γῇ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις, καὶ τίνι γὰρ οὐχὶ τῶν στοιχείων τὴν θεῷ πρέπουσαν δόξαν ἀπονέμειν ᾤοντο δεῖν; βαθὺς γὰρ ἦν αὐτοῖς τῆς ἀγνοίας ὁ σκότος· καὶ καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν· ἐλάτρευον τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς τῆς Αἰγυπτίων ὠμότητος, καὶ τῆς πικρᾶς ἐκείνης δουλείας ἐλευθεροῦν ὁ νομοθέτης ἐπείγετο, καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐκάλει, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ πλάνην ἀποφορτίζεσθαι μελισμοῦ τινος δίχα προσέταττεν. ὅρα δὴ λέγων· μὴ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἰδὼν τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, πλανηθεὶς προσκυνήσῃς αὐτοῖς. κύριος ὁ θεός σου, κύριος εἷς ἐστιν. ἐπειδὴ δέ πως ἐχρῆν καὶ διὰ πράγματος ἐναργοῦς ἐπαναγκάζειν ὥσπερ καὶ οὐχ ἑκόντας ὁμολογεῖν, ὡς πεποίηται μὲν οὐρανὸς ἥλιός τε, καὶ σελήνη, καὶ ἄστρα, καὶ γῆ, καὶ ἡ ἄλλη δὲ σύμπασα κτίσις ἐκ τοῦ δημιουργήσαντος τέχναις εἰς τὸ εἶναι κεκίνηται, † συσχηματίζεσθαι κελεύει τῷ δημιουργῷ καὶ καταλύοντας ἐν σαββάτῳ, τῆς ἑορτῆς τὴν αἰτίαν εἰδέναι βούλεται. κατέλυσε γάρ, φησιν, ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. οἱ δὲ καταλύοντι τῷ δημιουργῷ συγκαταλύειν σπουδάζοντες· πῶς οὐκ ἂν ὁμολογήσαιεν, καὶ μάλα σαφῶς, ὡς πεποίηται μὲν τὰ σύμπαντα. εἷς δὲ ἁπάντων γενεσιουργός, καὶ τεχνίτης ἐστί. συμβέβηκε τοίνυν, διὰ τῆς κατὰ τὸ σάββατον ἀργίας, καὶ τὸν περὶ τῆς θεότητος εἰσφέρεσθαι λόγον τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, καὶ τὴν ἁπάντων τεχνίτην καὶ δημιουργὸν ἐπιγινώσκεσθαι φύσιν· καὶ τὴν τῶν ὁρωμένων στοιχείων οὐκ ἀγνοεῖσθαι δουλείαν. εἷς μὲν δὴ λόγος οὗτος τῆς κατὰ τὸ σάββατον ἀργίας. δεύτερος δὲ ἐπὶ τούτῳ καὶ μάλα σεμνός, καὶ τοῖς τὴν ἕξιν τελειοτέροις ἁρμοδιώτατος· οὐ γὰρ τοῖς ἔτι νηπιάζουσι τὰς στερεωτέρας τῶν μαθημάτων παραθετέον τροφάς· ἀλλὰ τοῖς διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένοις, ὡς ὁ Παῦλός φησι. σημαίνει τοίνυν ἡ κατὰ τὸ σάββατον ἀργία, καὶ ἡ † αὐτῶν τῶν ἔργων ἀπόθεσις τὴν ἐσομένην ἐπὶ τέλει τῶν ἁγίων κατάπαυσιν· ὅτε δὴ πόνων ἀποσεισάμενοι, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς σταδίοις ἱδρῶτας ἀπονιψάμενοι, πρός τε τὴν ἄνω πόλιν † ἀναποδίσαντες, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, ἐν ἀναπαύσει καὶ τρυφῇ τὸν ἅπαντα διοίσουσι χρόνον· ἔργων μὲν οὐκέτι καὶ πόνων ἁπτόμενοι. τὰ δὲ ἐν τῷ παρῳχηκότι βίῳ † καυχήματα, ἐφόδιον πρὸς σωτηρίαν ἔχοντες, εἰς ἀθάνατον ζωὴν τὰς ἑαυτῶν ἀποθρέψουσι ψυχάς. τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ προευτρεπίζεσθαι δεῖν τὰς ἐν σαββάτῳ τροφάς. τὸ δὲ βαστάγμασιν, ἤτοι φορτίοις μὴ ἐξεῖναί τισι καταβρίθειν ἑαυτοὺς ἐν σαββάτῳ, ἐκεῖνο σημαίνειν ἔοικε καλά γε τὴν ἡ-

† ἀπ. σχηματίζεσθαι

† leg. πάντων.

† f. ἀναπηδήσαντες.

† ἴσως καύματα.

addicti erant, ipsi quoque dilaberentur. Itaque & solem pro Deo colendum esse censebant, tum cælo, ac telluri, lunæque & sideribus, atque omnibus demum elemẽtis venerationem Deo debitam tribui oportere arbitrabantur. Densa nempe ignorationis caligine inuoluti tenebantur, & quemadmodum Paulus ait, *seruiebant creaturæ potiùs quàm creatori.* Cùm verò ipsos ab Ægyptiorum crudelitate, duraq; illa seruitute vindicare legis auctori maximè cordi esset, eosq; in terrã promissionis vocaret, susceptos in Ægypto errores deponere omni lenocinio verborũ amoto iussit. *Vide,* inquiens, *ne eleuatis oculis in cælum, videnśq́ solem, & lunam & astra, omnémque ornatum cæli, errore deceptus adores ea. Dominus enim tuus, dominus vnus est.* Sed cùm præterea certo aliquo ex ipsis rebus petito indicio opus esset, quo fateri quodammodo vel inuiti cogerentur, & cælum à suo conditore factum, & eiusdẽ opera solem, lunam, astra, tellurem, aliasq; res omnes vt essent accepisse, eos opificem suum imitari iubet, vultque per sabbatũ quiescentes festiuitatis causam cognoscere: *Requieuit enim,* inquit, *Deus ab omnibus operibus suis die septimo.* Qui verò student vt rerũ opifice quiescente conquiescãt & ipsi, annon illi res omnes ab alio conditas atque effectas fuisse, vnumque vniuersorum molitorem & artificem esse, & quidem apertissimè confitentur? Factũ est igitur dum sabbato cessant, vt ex eo diuinitatis quoque rationem Israelitæ intelligerent, atque vnam à qua omnia condita & procreata sunt, agnoscerent naturam. Atque vna quidem hæc ratio est, sabbato indictæ requietis. Altera verò præterea est, & quidẽ plena grauitatis, atque hominibus, quorum magis absoluta virtutis perfectio est, longè accommodatissima. *Non enim adhuc infantibus solidiores disciplinarũ cibi apponendi sunt, sed qui consuetudine exercitatos habent sensus,* vt Paulus ait. Indicat ergo cessatio hæc per sabbatum agi consueta, atq; ab omni opere feriatio indicta, futuram extremo tempore Sanctorũ requietem; cùm à laboribus immunes, ac sudore quem in stadiis contraxerant deterso, atque ad supernã ciuitatem reuocati, in cælesti Ierusalẽ quieti, ac delicijs affluentes æuũ omne traducent, nullis ampliùs operibus, aut laborum munijs occupati, sed præclaris anteactæ vitæ facinoribus, tanquam viatico ad salutem instructi, suos ipsorum animos ad immortalem vitam enutriẽt. Id namq; ex eo, quòd cibi antè præparati sabbato adhibendi forent, arbitror significari. Quòd autẽ ponderibus seu oneribus degrauare sese cuiquam sabbato non licuerit, illud indicari videtur, vt ego quidem

Rom. 1. 25.

Deuter. 4.

Gen. 2. 2.

Heb. 5. 14.

existimo, futurum vt post mortuorũ resurrectionẽ, sabbato quod in superna ciuitate agetur, nullum ampliùs peccati onus nos degrauet, neq; rursum suis illecebris impulsos ad prauitatem hostis discruciet; sustinebit is nempe apud inferos ignis æterni pœnas, nos verò ab eo quod in nobis operatur peccato, omnino soluti erimus. Ex eo verò quòd intra portas Ierusalẽ sabbatò permanerent, eadem planè res iisdem ex argumentis videtur designari. Nam qui semel in sanctorum stationes fuerint aduocati, ac sedẽ in conuentu primogenitorum obtinuerint, securitatem æterno tempore voluptatibus perfruendi nunquam requirent, nec concessa ipsa munera vnquã amittẽt, sed illa, per Sp. sancti gratiã corroborata mẽte perpetuò obtinebũt. Ita enim scriptũ est: *Lætitia sempiterna super caput ipsorũ: super caput namq, ipsorũ laus & gloriatio: fugit mæstitia, & dolor, & gemitus.* Obliuiscentur verò tribulationẽ ipsorũ primã, & non ascendet in cor ipsorũ. Porro illam quæ futura est in seculorũ perfectione sanctorũ requietem sabbato significari, suo testimonio nobis ipsemet Paulus cõfirmet atq; asserat, dum epist. ad Heb. de antiquis ita scribit: *Timeamus ergo ne fortè relicta pollicitatione introeundi in requiẽ eius, existimetur aliquis ex nobis deesse. Etenim & nobis nunciatũ est, quemadmodũ & illis.* Et quia videri poterat minùs intelligẽtibus, requietis nomine hoc loco ingressũ in promissam tellurẽ indicare, quæ cõtigit imperitãte exercitui Iesu, illo inquã Iesu, cui Naue cognomẽ fuit; vt apertiùs ostendat de hac se ne minimũ quidẽ cogitare, sed futurã illam quam expectamus designare, atque ad illam, velut in scopum animi sensa dirigere; hæc deinceps adiungit: *Nam si eis Iesus requiem præstitißet, nunquam de alia loqueretur post hac die. Itaq, relinquitur sabbatismus populo Dei.* Sabbatismum hoc loco, sanctorum quietẽ, quæ post hanc vitam futura est, apertissimè nominans. Et quidem in iis quæ sequuntur euidenti signo rem ita accipiendam esse demonstrat, hæc subijciens: *Qui enim ingressus est in requiem eius, etiam ipse requieuit ab operibus suis, sicut & à suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illam requiem, vt ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.* Certò iam cognosce ac intellige ô Iudæe, ex iis quæ hîc loquitur, qui ante Gamalielis pedes enutritus fuit, qui totius legis scientiam animo complexus, Hebræus ex Hebræis, ex tribu Beniamin, secundùm legem Phariseus; qui dum cessationem sabbato institutam figuratam appellat, hanc quæ ex littera legis infertur, nihil omnino esse autumat, sed exhibere imaginem potiùs eorum quæ speramus bonorum, & illius quietis qua sanctis

Isaia 35.10.
Hebr. 4.1.
Ibid. 6.8.
Ibid. 10.
Rom. 11.1.
Philip. 3.5.

μέτερον νοῦν, ὡς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, κατὰ τὸν ἐν τῇ ἄνω πόλει σαββατισμὸν, οὐκέτι τὸ τῆς ἁμαρτίας ἡμῖν φορτίον ἐπικείσεται· οὐδὲ συντρίψει πάλιν εἰς παρανομίας δελεάζων ὁ πονηρός· αὐτὸς μὲν εἰς ᾅδου δίκας ὑπέχων τὰς † διαιωνίου πυρὸς· λελυμένης δὲ εἰς τὸ παντάπαν τῆς νῦν ἐνεργούσης ἐν ἡμῖν ἁμαρτίας. τό γε μὴν τῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ πυλῶν ἔσω μένειν κατὰ τὸ σάββατον, αὐτὸ διὰ τῶν αὐτῶν ἔσω † μένειν δοκεῖ. οἱ γὰρ ἅπαξ εἰς τοὺς τῶν ἁγίων ἀνακεκλημένοι χοροὺς, καὶ εἰς τὴν τῶν πρωτοτόκων εἰσελάσαντες ἐκκλησίαν, οὐκ ἐκβοήσονταί ποτε τὴν ἐν θυμηδίαις ἀσφάλειαν· οὐδὲ ἐξελοῦσονται τῆς δοθείσης αὐτοῖς δωρεᾶς· ἀλλ᾽ ἐν αὐτῇ μενοῦσιν ἀεὶ, τῇ τοῦ πνεύματος χάριτι πεπυργωμένοι τὸν νοῦν, οὕτω γὰρ γέγραπται· εὐφροσύνη αἰώνιος † ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν. ἐπὶ γὰρ κεφαλῆς αὐτῶν αἴνεσις καὶ ἀγαλλίαμα· ἀπέδρα ὀδύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. ἐπιλήσονται δὲ τὴν θλίψιν αὐτῶν τὴν πρώτην, καὶ οὐκ ἀναβήσονται αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν. ὅτι δὲ πάλιν τὴν ἐσομένην τοῖς ἁγίοις κατάπαυσιν ἐπὶ τῇ τῶν αἰώνων συντελείᾳ σημαίνει τὸ σάββατον, αὐτὸς ἡμῖν εἰσίτω μάρτυς ὁ Παῦλος, καὶ λεγέτω πρὸς Ἑβραίους, περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐπιστέλλων· φοβηθῶμεν οὖν μήποτε καταλιμπανομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκεῖ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναι. καὶ γάρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κἀκεῖνοι. ἐπειδὴ δέ πως ἐδόκει παρὰ τοῖς οὐκ εἰδόσι νοεῖν, κατάπαυσιν ὀνομάζειν ἐνθάδε τὴν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἴσοδον διὰ τῆς Ἰησοῦ στρατηγίας πεπληρωμένην· Ἰησοῦ δέ φημι τοῦ καλουμένου Ναυῆ· δεικνύων ἐναργέστερον, ὡς ἐκείνης μὲν οὐδὲ εἷς λόγος αὐτῷ· εἰς δὲ τὴν προσδοκωμένην ἔσται βλέπων, καὶ κατ᾽ ἐκείνης ὁ τῶν νοημάτων σκοπὸς συντείνεται, πάλιν φησὶν ἐφεξῆς. εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας. ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ. σαββατισμὸν ἐνθάδε λέγων σαφέστατα, τὴν ἐπὶ τέλει τῶν ἁγίων κατάλυσιν· καὶ γοῦν ἐφεξῆς σημεῖον τοῦ νοήματος δίδωσιν ἀκριβὲς, ἐπιφέρων αὐτίκα· ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ θεός. σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας. κατανόει σαφῶς, καὶ μάνθανε Ἰουδαῖε, δι᾽ ὧν ἐνθάδε φησὶν ὁ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Γαμαλιὴλ ἀνατεθραμμένος, ὁ σύμπασαν ἔχων τοῦ νόμου τὴν γνῶσιν· Ἑβραῖος ὢν ἐξ Ἑβραίων, φυλῆς Βενιαμὶν, κατὰ νόμον φαρισαῖος. ὅτι τὴν μὲν τυπικὴν ἀργίαν, τὴν κατὰ τὸ σάββατον, λέγων, τὴν διὰ τοῦ νομικοῦ γράμματος εἰσφερομένην, οὐδὲν μὲν ὅλως εἶναί φησιν· εἰκόνα δὲ μᾶλλον εἶναι τῶν ἐν ἐλπίσιν ἀγαθῶν, καὶ τῆς κατ᾽ † ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς ἁγίοις

† ἄλ. δι᾽ αἰωνίου.
† ἄλ. ὑποσημαίνειν δοκεῖ.
† ἄλ. ἐπί.
† ἄλ. ἐκεῖνον καιρόν.

ἁγίοις δοθησομένης ἀναπαύλης, καθ' ὃν ἂν ὁ πάντων σωτὴρ ἐξ οὐρανοῦ παραγένηται ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καθὼς γέγραπται. καὶ διαδίδωσι τοῖς ἁγίοις τὰ γέρα. ἀλλ' οἶμαι διαρκῶς καὶ τὸν περὶ τούτων ἡμῖν κατεξητάσθαι λόγον, ὅθεν δὴ λοιπὸν ἰτέον περὶ τὰ συνήθη καὶ πρεπωδέστερα. ἐπειδὴ τοίνυν Ἑλλήνων μὲν ἐπλανῶντο παῖδες, λατρεύοντες τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ εἰς πολύθεον ἀπάτην ἐγκεχυμένοι, τὴν πλατεῖαν εἰσεπήδων τοῦ θανάτου πύλην. Ἰουδαῖοι δὲ πάλιν τοσοῦτον εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐξημάρτανον ψυχάς, ὡς ποιεῖσθαι μὲν τοῦ νόμου φροντίδα οὐδαμῶς, ἡγεῖσθαι δὲ φορτικοὺς, καὶ ληρεῖν ὑπολαμβάνειν σὺν τοῖς τῶν καλλίστων εἰσηγητάς. καὶ τοῖς διὰ τῆς ἄνωθεν προκεχειρισμένοις χάριτος διαρρήδην ἐπιφωνεῖν. ἀλλὰ ἡμῖν λαλεῖτε, καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν. ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὴν τρίβον ταύτην. καὶ ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸ λόγιον τοῦ Ἰσραήλ. ἀναγκαίως ὁ πάντων δεσπότης, οὐκέτι διακόνοις τισὶ καὶ ὑπηρέταις ἐχρῆτο πρὸς κατόρθωσιν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, ἀλλ' ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀντιτιθεὶς τῷ τυραννήσαντι διαβόλῳ, γέγονεν ἄνθρωπος. καὶ τίκτεται μὲν διὰ τῆς ἁγίας παρθένου· πολλὰ δὲ σημεῖα καὶ τέρατα τοῖς διδασκαλικοῖς ὁμοῦ παρεχόμενος λόγοις, πάντα μετετίθει πρὸς τὸ ἄμεινον, καὶ τὴν † καταφθαρμένην τοῦ ἀνθρώπου φύσιν εἰς καινότητα † μεταρυθμίζων ζωῆς, καθάπερ ἐκ δεσμῶν λελυμένην, ἐλευθέραν προσῆγε τῷ πατρί, καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἁμαρτίας συντετριμμένους, ἡμερωτάτῳ δόγματι, πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλει λέγων· δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἐτίθετο μὲν οὖν ἐν τούτοις τὰ καθ' ἡμᾶς· διεπρίετο δὲ πάλιν ὁ τύραννος ἐπὶ τοῖς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κατορθώμασι· καὶ θρήνου πρόφασιν ἐποιεῖτο τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· ὡς δὲ τῆς ἐκ πλεονεξίας αὐτῷ πεποιημένης ἀρχῆς ἐξωθούμενος εἰς βαθεῖαν ἐβαπτίζετο λύπην. ἡλίου μὲν γὰρ δίκην ἀναλάμπον τὸ θεῖον κήρυγμα βλέπων, κατεσκεδασμένην δὲ ἤδη τὴν τῆς ἀρχαίας ἀσεβείας ἀχλύν, ὠδῖνας τὰς ἐπὶ τούτῳ δριμείας ἐδέχετο· ἀναζέων δὲ τοῖς θυμοῖς, καὶ θερμοτάτῳ συντηκόμενος φθόνῳ, θανάτῳ περιβαλεῖν ἐβούλετο τὴν ζωήν· καὶ τὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ πάντων ἐπιδημήσαντα κύριον τοῖς τῆς φθορᾶς ὑποθήσειν δεσμοῖς προσδοκήσας ὁ παραφρονέστατος, ἀναπείθει τῶν ὁμογνωμόνων τινὰς Ἰουδαίων, ὑπηρέτας αὐτῷ γενέσθαι τοῦ δράματος, καὶ τῆς ἀνοσίου τόλμης † ὑπουργούς. οἱ καὶ σταυρῷ παραδόντες τὸν ἁπάντων δεσπότην, ὅσον εἰς τὴν τῶν τολμησάντων ὑπεροχήν, κρείττους ἤδη καὶ τῆς διαβολικῆς ὑπονοίας ἐφαίνοντο, καὶ τὸ ἐκείνου παρατρέχοντες † θάρσος,

† Puto κατεφθαρμένην.

† ἄλλ. μεταριθμίζων.

† ἄλλ. ὑπηρασπιστάς.

† θράσος.

hominibus frui dabitur eo tēpore, cùm Saluator omniū è cælo adueniet in gloria Patris sui, quemadmodū scriptum est, & in sanctos prēmia dilargietur. Verū satis diu iam de his rebus disputatum esse arbitror, proinde ad consueta nobis, & in quibus plus splendoris inest, oratio progrediatur. Quoniam igitur Græci erroribus obnoxij ferebātur, seruientes creaturæ contra creatorē, atq; in vesanā deorum venerationem effusi, in latam mortis portam recta desiliebāt, Iudæi quoq; tantum in suos ipsorū animos peccabant, vt cùm ipsi de lege nihil prorsus laborarēt, tum verò eos qui hōnestissima queque suaderent auersati nugas agere arbitrarentur, quosque gratia è superis manu prehensos duceret, illos apertè inclamarent, *Loquimini nobis alia, & alium annunciate nobis errorem, auferte à nobis semitam hanc, & auertite à nobis verbum Israel.* Necessitate compulsus omnium Dominus, nequaquam ampliùs ministros quosdam & seruos nostræ salutis curatores adhibuit, sed se ipse pro nobis diabolo tyrannidem exercenti opponens humanam induit naturam, ac partu quidem sacrosanctæ Virginis editur in lucem, tum multa signa & prodigia sermonibus, quos docendi causa habebat, admiscens, omnia commutauit in melius, ac naturam humanam situ marcidam traducens ad nouitatem vitæ, velut exemptam è vinculis in conspectum Patris liberam adduxit, tum à peccato pessimè acceptos, plena benignitatis sentētia ad se aduocabat, dicēs: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Nostra quidem igitur hoc pacto se habebant. Tyrannus verò ob Saluatoris nostri res prēclarè gestas rabie accensus ferebatur, nostramq; salutem suam calamitatem ducebat, atq; veluti dominatu, quem sibi impotēti cupiditate acquisierat, deiectus ingenti mœrore penitus tabescebat. Cùm namq; diuinam prædicationē solis instar vndique collucentē, & antiquæ impietatis caliginem iam iamq; dissipatam animaduerteret, graui admodū dolore propterea cruciabatur: tum iracundia feruēs, & inuidiæ stimulis vndequaq; confectus, mortis integumēto vitam vt obuolueret laborauit, ac Dominum qui ad nos vt orbi salutem daret aduenerat, corruptionis vinculis obnoxium se habere posse ratus, qui plenus omnis dementiæ foret, persuadet quibusdam qui cum ipso sentiebāt Iudæis, vt ipsi se totiùs actionis ministros, ac flagitiosæ audaciæ satellites exhiberent. Qui etiam cruci tradentes omnium Dominū, eorum quæ patrauerunt facinorū magnitudine, ipsam quoq; diaboli opinionē vicerunt, & illum ipsum audacia superantes,

Matt.16.27.

Isai.30.11.

Matt.11.28.

 effe-

effecerũt vt rudis in hoc genere dux ipse atque auctor certaminis videretur. At verò Saluator omnium, iis quæ ad salutem nostri generis pertinerẽt quàm optimè, admodumq; artificiosè administratis, posuit, quemadmodum scriptũ est, pro nobis animã suam; quippe qui pastor bonus esset, ac pro ouium suarũ grege periculum adire non recusaret. Ille autem Iudaicorum scelerum dux atque auctor, quique retia disposuisset, quibus ipsemet caperetur, tandem aliquando se sua spe frustratum animaduertit, cùm rem contrà prorsus quàm is voluerat, cecidisse, ex euentu didicit; ac velut nauigij rector inter marinos fluctus cùm secundo vento ageretur implicata rudentibus naui, discruciabatur, quòd rerum exitum suæ expectationi nullatenus respondisse intelligeret. Qui namque dominatũ à se vsurpandũ, nosque acerbiori quàm antea tyrannide opprimendos sperauerat, omni quoque aliquid in posterum audendi facultate priuatus fuit. Nam veluti fera bestia, catenis indissolubilibus constrictus, ac robore omni spoliatus, in intima mortis penetralia tanquam propriam sibi regionem ac ciuitatem compulsus est; quique ieiunis cogitationibus deceptus, similẽ se Altissimo fore sperauerat, ac de suo throno supra cęlestes orbes collocando quandoq; consilia agitauerat, nihil inferorũ Principe infelicius proferre potuit. Hominum siquidẽ animæ, quas ille suis fraudibus irretitas ad interitũ traxerat, extra subterraneas portas egrediebantur, atque ex abyssi profundo emergẽtes, mortis tenebricosas stationes effugiebant, traiectaq; obscura illa caligine, ad Saluatoris lucẽ progrediebantur. Aderat ille namque *dicens ijs qui in vinculis sunt, Exite, & qui in tenebris, Reuelamini.* Postquam autem spiritibus spoliatus est infernus, ac solutum mortis imperium, exurgit quidem Saluator victoria potitus triduo verò templum suum restituens, corporum quoque resurrectionem manifestissimo exemplo quodammodo subiecit oculis, atq; vbi spem bonorum omnium in nobis firmauit, ac præscripsit discipulis suis leges, iussitq; baptizare omnes gentes in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, tum in ipsummet cælum ascendit, vt hominis naturam peccati vitio penè confectam, iam gratiæ munere repubescentem ad immortalitatem Patri sistat, ac seipsum veluti spicarũ primitias genitori offerat. Propter hęc, ô dilecti, exiguam Saluatori gratiam referentes, & eum qui nos beneficiis ornauit, collatis vicissim pro facultate muneribus oblectantes, nostram paupertatem confiteamur, dicentes, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem*

[Margin: Ioan. 10. 21. — Isaie 49. 9. — Matt. 28. 19. Mar. 16. 15. — Psal. 115. 3.]

μικρὸν ἐν τούτοις ὄντα, τὴν ἑαυτῶν ἀπέφαινον βραβευτήν. ὁ μὲν οὖν ἁπάντων σωτὴρ, τὴν τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίαν, ἄριστά τε καὶ λίαν ἐντέχνως διοικούμενος, ἔθηκε, καθὼς γέγραπται, τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ἅτε δὴ καὶ ποιμὴν ὑπάρχων ἀγαθὸς, καὶ τῆς τῶν προβάτων ἀγέλης προκινδυνεύειν οὐ παραιτούμενος. ὁ δὲ τῶν Ἰουδαικῶν τολμημάτων ἐξηγούμενος, καὶ τῆς ἐφ' ἑαυτῷ παγίδος κατασκευαστὴς, μόλις ἔγνω παθὼν, ὅτι τῆς ἐλπίδος ἐσφάλλετο, πρὸς πᾶν τοὐναντίον μετακεχωρηκότος τοῦ πράγματος, καὶ θαλαττίου δίκην πλωτῆρος, καθάπερ ἐξ οὐρίου πνεύματος εἰς πόδα τῶν λίνων μεσούσης αὐτῷ τῆς νεὼς, ἐθρήνει βλέπων ἐξ ἀντιστρόφου τὰ προσδοκώμενα. κρατήσειν γὰρ οἰηθεὶς, καὶ χαλεπωτέραν τὴν καθ' ἡμῶν καταστήσεσθαι τυραννίδα, καὶ τοῦ δύνασθαί τι λοιπὸν ὁ δείλαιος ἐξεβάλλετο. σειραῖς γὰρ ἀλύτοις, καθάπερ τι θηρίον καταδεσμούμενος, καὶ τῆς ἐνούσης ἰσχύος ἀποδυόμενος, χώραν ἐποιεῖτο καὶ πόλιν τὸν ἐσώτατον τοῦ θανάτου μυχὸν, καὶ ὁ ψυχραῖς ἠπατημένος ἐλπίσιν, ὡς ὅμοιος ἔσεσθαι τῷ ὑψίστῳ δοκῶν, ἐπάνω τε τοῦ οὐρανοῦ τὸν οἰκεῖον ἱδρύσειν θρόνον ἐκμελετήσας ποτὲ, οὐκ εἶχεν εἰπεῖν ᾅδου † τοῦ ἀθλιώτερον. αἱ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ διὰ τῆς ἐκείνου κακουργίας συσαγηνευόμεναι πρὸς ἀπώλειαν, ἔξω τῶν ὑποχθονίων † ἐγένοντο πυλῶν· καὶ σὺν τῆς ἀβύσσου κευθμῶνας ἐκδύουσαι, τὰς ἀνηλίους τοῦ θανάτου διέφυγον αὐλάς. καὶ τὸν βαθὺν ἐκεῖνον † διανηχόμεναι σκότον, πρὸς τὸ τοῦ σωτῆρος ἐβάδιζον φῶς· παρειστήκει γὰρ λέγων· „τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύφθητε. ἐπειδὴ δὲ ἐσεσύλητο τῶν πνευμάτων ὁ ᾅδης, καὶ λέλυτο τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἄνεισι μὲν ὁ σωτὴρ νικηφόρος· ἀναστήσας δὲ τριήμερον τὸν ἑαυτοῦ ναὸν, καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἀναβίωσιν ἐναργεστάτῳ τρόπον ἵνα ζωγραφήσας ὑποδείγματι· καὶ πάσας ἡμῖν τὰς ἐπ' ἀγαθοῖς ῥιζώσας ἐλπίδας, συνταξάμενος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, καὶ βαπτίζειν ἐπιτάξας πάντα τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς αὐτὸν ἀναβαίνει τὸν οὐρανὸν, ἀνηβῶσαν εἰς ἀφθαρσίαν διὰ τῆς χάριτος ἐπιδείξων τῷ πατρὶ τὴν ἐξ ἁμαρτίας συντετριμμένην τοῦ ἀνθρώπου φύσιν· καὶ ὥσπερ ἵνα † ἀσταχύων ἀπαρχὴν ἑαυτὸν ἀνακομίζων τῷ φύσαντι. ἐπὶ τούτοις ἀγαπητοὶ, μικρὰς ἀποδιδόντες τῷ σωτῆρι τὰς ἀμοιβὰς, καὶ τοῖς κατὰ δύναμιν χαριστηρίοις τὸν εὐεργέτην ἀντευφραίνοντες, τὴν ἑαυτῶν ὁμολογῶμεν πενίαν, λέγοντες· „τί † ἀνταποδώσωμεν τῷ κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι. ποτήριον

σωτη-

[Margin: † leg. τί. — † γρ. ἐγίνοντο. — † ἄλλ. διανηχόμεναι. — † ἄλλ. ἀσταχίων. — † ἀνταποδώσω.]

σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἐπικαλέσομαι. σωτηρίου γὰρ ὄντως ποτήριον ἡ εἰς θεὸν εὐχαριστία. εὐχαριστοῦντες δὲ οὐ μόνον ἐν λόγοις καὶ ῥήμασι, καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀνδραγαθημάτων προσθήκας προσκομίζομεν αὐτῷ· τὸ μὲν σῶμα πάσης μοχθηρᾶς ἀφιστῶντες ἡδονῆς· ἐκκαθαίροντες δὲ καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ πάσης αὐτὸ πονηρίας ἐλευθεροῦν ἐπειγόμενοι, λελωβημένους ἐπισκεπτόμενοι, τοὺς ἐν πενίᾳ παρακαλοῦντες· ὀρφανοῖς καὶ χήραις τὸ ἐκ τῆς συμφορᾶς ἐπελαφρίζοντες βάρος. τοῖς δεσμίοις διὰ τοῦ συναλγεῖν συνδεσμούμενοι· τοὺς κακουχουμένους ἀνακλώμενοι, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. τῆς γὰρ οὕτω σεμνῆς ἐχόμενοι πολιτείας, καὶ πάντα κατὰ τὸν θεῖον πράττοντες νόμον, εὐδοκιμήσομεν παρὰ τῷ πάντων ἡμῶν σωτῆρι Χριστῷ. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ νουμηνίας τοῦ Φαμενὼθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ἕκτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός. καταπαύοντες τὰς νηστείας τῇ ἑνδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς ἑσπέρᾳ σαββάτου, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ δωδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς· ἵνα καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἀξιωθῶμεν ἐν οὐρανοῖς κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Hauritis namque reuera calicem salutaris, quicunque Deo gratias agit. sed dum verbis & oratione gratias agimus, iisdem & rectè facta adijcientes illi offeramus: corpus quidem ab omni impura voluptate longiùs inhibentes, purgantes verò itidem spiritum, liberumq; ab omni prauitate reddere studentes, eos qui damno afficiuntur respicientes, qui inopia premuntur consolatione mulcentes, pupillorum & viduarum calamitatem auxilio leuantes, cum iis qui in vinculis sunt doloris societate simul vincti, & laborantibus succurrentes, tanquam & ipsi in corpore existentes. (Hebr. 13.3.) Ita namque præclaris moribus instituti, & omnia ex diuinę legis præscripto peragentes, omnium nostrûm Saluatori Christo probati erimus. Inchoantes quidem sanctam Quadragesimam calendis Martij mensis, hebdomadam verò salutaris Paschæ sexta Aprilis mensis; cessantes à ieiunio vndecima eiusdem mensis Aprilis vespera sabbati, vt in Euangelio traditũ est. solemnem verò diem Paschæ celebrantes, illucescente deinceps Dominica die, duodecima eiusdem mensis Aprilis: adiungentes deinceps septem quoq; sanctæ Pentecostes hebdomadas: vt sanctorum quoque societatem in cælis consequamur in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri gloria & imperium cum sancto Spiritu, nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

Λόγος ζ.

Χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. ἰδοὺ γὰρ ἡμῖν διὰ τῶν αὐτῶν ἀνακυκλημάτων ἐρχόμενος ὁ περιπόθητος τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς ἀνίσχει καιρός· καὶ τοῖς ἐξ ἀλλοδαπῆς εἰς τὴν ἐνεγκοῦσαν καταίρουσι παραπλήσιος. εἴσω δὲ τῶν λιμένων ἤδη φαίνεται, καὶ λοιπὸν ἐξάπτει τῆς ἠπείρου τὰ πείσματα. ἐπειδὴ δὲ ἤδη πάρεστι, καὶ μονονουχὶ γέγονεν ἡμῖν ἐνδήμιος, ἀκόλουθον οἶμαι καὶ πρέπον, ἡμᾶς δὴ μάλιστα, εἴγε τῆς θείας ἱερωσύνης ἐπειλημμένοι, τὴν ἱερὰν ἐπὶ γλώττης φοροῦμεν σάλπιγγα, τὰ λαμπρὰ τῆς πανηγύρεως διδόναι συνθήματα. καὶ καθάπερ εἰς θίασον ἕνα τοὺς ἀπὸ † παντοχόθεν συναγείρειν, λέγοντας κατὰ τὸν ἅγιον ψαλμῳδόν. δεῦτε τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον κυρίου διδάξω ὑμᾶς· ἑκάστῳ μὲν γὰρ ἀπονέμειν καιρῷ τὰ αὐτῷ πρέποντα· καλὸν δηλίαν οἶμαι καὶ σοφόν. τὸ δὲ πειρᾶσθαι τὸ τοῦ συμφέροντος θήρας οὐχ ἁμαρτάνειν· μόνοις εἶναί φημι τοῖς ἀγαθοῖς τὸ

† ἄλ. ἁπανταχόσε.

Homilia septima.

Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete. Ecce enim nobis, per easdem annui circuitus conuersiones adueniens optatissimum sanctæ nostræ festiuitatis tempus exoritur, & iis adsimile qui ab externa regione in patriam deferuntur, iam in portu conspiciũtur, ac deinceps telluri rudentes adnectunt. Quoniam verò iam adest, atque in media propemodum nobis ciuitate habitat, reliquum est, vt opinor, ac decet, nos scilicet in primis, siquidem diuino sacerdotio initiati sacram in lingua gestamus tubam, solemnitatem signis illustribus prænuntiare, atque ex omnibus partibus in vnum veluti thiasum omnes cõgregare, sancti Psalmistę illud vsurpantes: *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos.* (Psalm. 33.12.) Vnicuique tempori siquidem quæ illi accommodata sunt attribuere, præclarũ omnino esse duco, propriumq; sapientis. Laborare autem vt ab eius quod vtile est inuestigatione nunquam aberres, iis tantummodo qui ex habitu boni sunt, maximè conue-

nire

nire autumo. Igitur quoniam nobis gloriosi sudoris tempus monstratum est, promptè illud protendamus, dum adest. Mundemus nos ab omni inquinamento, ac per ieiunium bonũ mortificemus membra nostra quę sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiã malam. Ita namq; prorsus purissimo Deo consociabimur dicenti: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Medici quidẽ igitur summo artificio pluribus remediis excogitatis faciunt humanis corporibus medicinam; quiq; ob illa perturbantur, quæ rite temperatam in nobis elementorum constitutionem lædere consueuerunt, anniuersarias eis purgationes adhibent, ac molestiæ quidem in præsentia nonnihil inferunt, cæterùm non leuium morborum imminentia pericula auertunt. Proinde vicissim nobis quoque arbitror haud mediocriter laborãdum, vt diuturnam nobis ipsis in futurum tempus securitatem comparemus, ac mediocres potiùs dolores ex iis quæ prosunt eligamus, quã vt dum labores modicos recusamus, in difficiliora & grauiora, quin potiùs horrida & ineuitabilia pœnarum cruciamenta incurramus. Hæc ergo scientibus, & credentibus, quid iam aliud nobis reliquum est agendum, nisi vt sensum virilem induti, purgantiũ medicamentorum loco purissimũ ieiunium in nostros animos admittamus, ieiunium inquam, ex quo omnes virtutes progignuntur, quod ad sanctimoniam præmonstrat iter, cuius est mentem vt in rebus honestis primas appetat, assiduè excitare? Aduersatur siquidem peruersis animi motibus, interimit autem in membris ferociùs se efferentem carnis legem, ac turbam voluptatum quæ in nobis pugnant consopiens, vehementi & contenta voce tantum-non clamans, ait, *Exhibete corpora vestra hostiam viuentem, Deo placentem, rationabile obsequiũ vestrum.* Sed nec quisquam, vt mea quidem opinio fert, tam præclarum certamen facilè conficiet, nisi iuuenili quidem fiducia plenus prodeat, tum verò libens quamplurimos sudores ob virtutẽ perferat, laboresq; honestatis causa susceptos sibi gloriæ ducat. Quemadmodum enim qui palæstricis exercitationibus dant operam, quamuis & multo corporis robore valeant, neque se minùs artis scientia iactent, si mœrentes ac pauidi, ante ipsum aduersariorum conspectum prodeant in arenam, ac iam timore victi, pulueri se stadiorum committant, illico concidunt; quippe qui priusquam cum aduersarijs congrederentur, ipsi semet ob formidinem eneruarint; qui verò nihil eiusmodi passi sunt, vel solo sæpe habitu corporis antagonistarũ turbata audacia, victoriã

2.Cor.7.

Coloss.3.

Rom.12.

ἕξιν ἁρμοδιώτατον. οὐκοῦν ἐπείπερ ἡμῖν, ὁ τῶν εὐκλεῶν ἱδρώτων ἀπεδείχθη καιρὸς, προθύμως παρόντος ἐπιδραξώμεθα. καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ· καὶ διὰ νηστείας ἀγαθῆς νεκρώσωμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακήν. οὕτω γὰρ οὕτω τῷ παναγνῷ θεῷ συνεσόμεθα λέγοντι, ἅγιοι ἔσεσθε, διότι ἐγὼ ἅγιος. παῖδες μὲν οὖν ἰατρῶν οἱ φιλοτεχνέστατοι, διὰ ποικίλων εὑρημάτων τὰς τῶν σωμάτων ἐξαρτύουσι θεραπείας· καὶ τοῖς ὀχλουμένοις ὑπὸ τούτων, ὅσα τὴν εὔτακτον τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων κρᾶσιν διαλυμαίνεσθαι φιλεῖ, προσάγουσι τοὺς ἐτησίους καθαρισμοὺς· μικρὰ μὲν λυποῦντες ἐκ τοῦ παραχρῆμα τὸν προσερχόμενον, πλὴν οὐ † μακρῶν ἀποπέμποντες νοσημάτων ἐλεύθερον. διὸ δὴ πάλιν οἶμαι προσήκειν ἡμᾶς ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ, μακρὰν ἑαυτοῖς τὴν εἰς τὸ μέλλον ἀποσωρεύειν ἀσφάλειαν. τὸ δὲ μετρίως ἐκ † τῆς ὠφελοῦσιν ἀλγύνεσθαι δεχομένους, † ἤγουν τὸ κάμνειν ὀλίγα παραιτουμένους, χαλεπωτέροις καὶ μείζοσι, μᾶλλον δὲ σκληροῖς καὶ ἀνυθετήτοις περιπίπτειν τοῖς ἐκ τοῦ κολάζεσθαι πόνοις. Ταῦτ' οὖν εἰδότας, καὶ πεπεισμένους, τί δὴ λοιπὸν ἕτερον ποιεῖσθαι προσήκει, ἢ μετὰ γοργοῦ τοῦ φρονήματος ἐν βοηθημάτων τάξει καθαίρειν εἰδότων, ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς τὴν πάναγνον εἰσοικίζειν νηστείαν, τὴν ἁπάσης ἀρετῆς μητέρα· τὴν ἐπὶ σεμνότητα ποδηγόν. τὴν ὅ,τι διαπρέπειν προσήκει ἐν ἀγαθοῖς ἀεὶ συμβουλεύουσαν· μάχεται μὲν γὰρ τοῖς ἐκτόποις τοῦ νοῦ κινήμασιν· ἀναιρεῖ δὲ τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἀγριαίνοντα νόμον· καὶ τὸν ὄχλον τῶν ἐν ἡμῖν † ἀντιθετῶν ἡδονῶν κατευνάζουσα· μονονουχὶ μέγα τι καὶ διαπρύσιον ἀναβοῶσά φησι· παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. ἀλλ' οὐκ ἂν οἶμαί τις τὸν οὕτω καλλίνικον ἆθλον ἐξανύσαι ῥᾳδίως, εἰ μὴ νεανικῷ μὲν ἐπιθαρσοίη φρονήματι. δέχοιτο δὲ ἀσμένως τὸ καὶ πολλάκις ἱδροῦν ὑπὲρ ἀρετῆς ἐπείγεσθαι· καὶ δόξαν † ἡγεῖτο τὸ πονεῖν ἐπ' ἀγαθοῖς. ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ τὰ ἐν ταῖς παλαίστραις μελετῶντες γυμνάσματα, καὶ πολλῇ μὲν εὐρωστίᾳ σώματος, τέχνῃ δὲ ταύτης † ἐπαυλοῦντες οὐκ ἐλάττονι, εἰ στυγνοὶ, καὶ † κατεπληχότες, καὶ πρὸ τῆς θέας αὐτῆς τὸν ἀντίπαλον εἰς τὸ τῆς μάχης εἰστρέχοιεν ἐργαστήριον· καὶ προηττηθέντες τῷ φόβῳ τῆς ἐν σταδίοις κόνεως ἅπτοιντο, πίπτουσιν ἑτοίμως, καὶ πρὶν εἰς χεῖρας τῶν ἀνθεστηκότων ἐλθεῖν, ἑαυτοὺς ταῖς δειλίαις ἀπονευρώσαντες· οἱ δὲ τῶν τοιούτων παθόντες οὐδὲν, καὶ μόνῳ πολλάκις τῷ σχήματι, τὸ τῶν διεναντίων θορυβήσαντες θράσος, τὴν νικῶσαν ἐφ' ἑαυτοῖς ἁρπά-

† leg. μικρῶν.

† leg. τῶν ὠφελούντων.

† ἄλλ. ἤγουν.

† leg. ἀντιπασόντων. vel ἀντιπίπτοντι.

† ἄλλ. ἡγεῖτο.

† ἄλλ. ἐπαυχοῦντες

† ἄλλ. καταπεπληγότες

ἁρπάζουσι ψῆφον· οὕτως οἶμαι, καὶ οὐχ ἑτέρως, οἱ νόμῳ μὲν θείῳ συμβιωτεύοντες, πολιτείαν δὲ τὴν ἐξαίρετον ἐπιτηδεύειν σπουδάζοντες. ὁ μὲν γὰρ πρόθυμός τε καὶ καρτερικώτατος, χαίρει μὲν γὰρ μᾶλλον εἴπερ † ἄχθεται πόνων· πλοῦτον δὲ ἡγεῖται τοὺς ἀγῶνας καὶ τρυφήν. ὁ δὲ δειλός τε καὶ ἄνανδρος, ὀκνηρῷ τῆς ἀδρανείας κεκρατημένος νοσήματι, ἀποφρίττει, καὶ μόνον † ἀκούειν ὅτι χρὴ πονοῦντα πλουτεῖν. διὸ καὶ σοφός που τοῖς τοιούτοις ἐφάλλεται λόγοις· ἕως γάρ ποτε φησιν, ὀκνηρὲ κατάκεισαι; ὀλίγον μὲν ὑπνοῖς· ὀλίγον δὲ κάθησαι· μικρὸν δὲ νυστάζεις· ὀλίγον ἐναγκαλίζῃ χερσὶ στήθη. εἶτα παραγίνεταί σοι ὥσπερ κακὸς ὁδοιπόρος ἡ πενία καὶ ἡ ἔνδεια, ὥσπερ ἀγαθὸς δρομεύς. φύγωμεν τοίνυν τὰς ἐξ ὄκνου ζημίας, παραιτώμεθα τὴν ἀρετῶν τὴν πενίαν, καὶ τὸ πτωχεύειν ἐν ἀγαθοῖς, ὡς ἁπάντων αἴσχιστον τῶν νοσημάτων ἀποκρουσώμεθα, ἀνδριζώμεθα, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία ἡμῶν, καθὼς γέγραπται. τῆς γὰρ τοιαύτης ἡμῖν ἀρετῆς καὶ αὐτὸς ἐδίδου τὰ συνθήματα λέγων ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· οἶμαι δὲ δεῖν. μᾶλλον δέ φημι καὶ ὑπάρχειν ὁμολογουμένως, δειλίας μὲν ἁπάσης ἀμείνω τὸν ἀκολουθεῖν ἐθέλοντα τῷ Χριστῷ. τὸ δὲ † κατὰ παντὸς κατεσοβαρεύεσθαι φόβου μονονουχὶ τὸν οἰκεῖον ἐπωμάδιον ποιεῖσθαι σταυρόν. ὥσπερ οὖν ἀμήχανον παιδίον ἀρτιγενὲς, μικροῖς τε καὶ ἁπαλωτάτοις ποσὶν, ὀλίγα μόλις ἰέναι δυνάμενον τοῖς ὀξυδρομοῦσι νεανίαις ἀκολουθεῖν, οὕτως ἀδύνατον τὸν εἰς μόνην ἀνανδρίαν βλέποντα νοῦν, ἀκολουθῆσαι δύνασθαι τοῖς ἴχνεσι τοῦ Χριστοῦ· ὃς ὑπέμεινε σταυρὸν αἰσχύνης καταφρονήσας, καὶ τῆς τοῦ θανάτου πικρίας δι' ἡμᾶς ἀπεγεύσατο. καίτοι θεὸς ὢν ἀπαθὴς, καὶ ἀθάνατος, ἅτε δὴ λόγος ὑπάρχων καὶ πατρὸς μονογενὴς, ἵν' ὑμῖν ὑπόδειγμα καὶ ὑπογραμμὸν ἑαυτὸν ὑποθεὶς, πρὸς τὴν ἐγχωροῦσαν καλέσῃ μίμησιν. ἐπ' αὐτῷ γὰρ δὴ τούτῳ τῷ κατορθώματι, καὶ ὁ πολὺς εἰς εὐτολμίαν ἀπεσεμνύνετο Παῦλος· μιμηταί μου γίνεσθε, λέγων, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ. ποίοις οὖν ἄρα ἑαυτὸν στεφανοῦν ὁ Χριστοῦ μαθητὴς πλεονεκτήμασιν ὁ Χριστοῦ στρατιώτης ἠπείγετο, ὁ καὶ ταξίαρχος ἐφ' ἡμᾶς διὰ τὴν ἐνοῦσαν ἀρετὴν εὐλόγως κεχειροτονημένος; οὐκοῦν, οὕτω φιλόχριστος ἦν, ὡς οὐδὲν ἡγεῖσθαι τὸ πάντα παθεῖν, ἵνα γένηται γνήσιός που Χριστοῦ μαθητής· ἄκουε γὰρ δὴ καὶ βοῶντος, εἰ δοκεῖ, πρὸς τινας τῶν οἰκείων, ὅτι τῶν ἄθλων αὐτὸν

† ἄλ. ἄρχεται.

† ἄλ. ἀκούων.

† ἄλ. καὶ παντός.

reportant. Idem prorſus, mea quidem ſententia, ijs hominibus accidit, qui diuinæ legi obtemperantes, viuendi rationem præ ceteris laudabilem amplexi fuere. Nam qui magno animo eſt, ac fortitudine præcellit, plus omnino trahit ex laboribus voluptatis, quàm moleſtiæ, ac difficultates inſtar diuitiarum ac lautioris vitæ ducit. Ille verò alter timidus, ac mollis, ſegnis inertiæ morbo languens, totus tremit atque horret, ſi diuitias labore quærendas eſſe tantummodo audiat. Quapropter & Sapiens alicubi in eos eiuſmodi verbis inſultat: *Vſquequò piger*, inquit, *dormies? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conſeres manus tuas vt dormias, & veniet tibi quaſi viator egeſtas, & pauperies quaſi vir armatus.* Fugiamus itaque propoſitas inertiæ pœnas, deuitemus inopiam virtutum, & egeſtatem rerum bonarum, tanquam turpiſſimum omnium morbi genus eijciamus. *Viriliter agamus, & confortetur cor noſtrum*, vt ſcriptum eſt. Huius namque virtutis ipſe quoque nobis teſſeram dedit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, dum ait: *Amen, amen dico vobis, qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus.* Porro qui Chriſtum ſequi velit, eum nullo metu terreri oportere arbitror, quin id potiùs omnium confeſſione certum atque exploratum eſſe affirmo: qui verò magno animo quicquid eſt pauoris contemnat, eum hoc ipſo ſuam crucē propemodū in humeros tollere aio. Quemadmodū itaque fieri non poteſt, vt infans modò genitus, qui paruulis ac tenerrimis pedibus vix exiguū quiddam progredi queat, iuuenum velocitatem ſequendo æquet; ita mens quoque in ſolam mollitiem ac pauores intenta Chriſtum veſtigiis inſequi nullo modo poteſt. Qui quidē crucem ſuſtinuit, contempto dedecore, ac mortis amaritudinem pro nobis guſtauit, quamuis Deus eſſet nulli dolori obnoxius, & immortalis, Verbum quippe Patris vnigenitum, vt ſeipſum velut imaginē atque exemplar proponens nos ad imitationem ſui pro viribus excitaret. Hoc ipſum namque illud eſt perinſigne decus, in quo ſe Paulus quoq; ille ſemper confidentiæ plenus magnopere efferebat, dicens: *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.* Quibuſnam igitur prærogatiuis ſeipſum veluti coronis honeſtare Chriſti diſcipulus ac miles ſtudebat, ille inquam, qui propter eam qua pollebat virtutem dux in nobis iure meritò cōſtitutus eſt? ſcilicet Chriſtum tam impenſè diligebat, vt omnia perpeti pro nihilo duceret, dummodo germanus Chriſti diſcipulus inueniretur. Audi ergo, ſi placet, clamantem ad quoſdam familiares, qui eum ne ad propoſita præmia aſpiraret,

Prou.6.9.10

Pſal.26.14.

Matt.10.38

1.Cor.11.1.

 auer-

Actor. 21. 13. auertere nitebantur: *Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego enim non solùm alligari, sed & mori paratus sum, pro nomine Domini nostri Iesu Christi.* Talis itaque fuit in viro fides. In iis autē quæ ad ipsius vitam & actiones pertinent, qualem se præbuerit, vbi audieris, obstupesces. Hic enim vir qui tantum virtute profecisset, in ea pugna quam aduersus suum corpus exercebat, ieiunij armis se potissimùm tuebatur, ac tāquam probatissimum militem se honestis intelligentiæ motionibus præcingens, carnis leges vincebat; quæque in membris nostris dominatur voluptatem, veluti captiuam premens, imperio spiritus subijciebat. Sed vt harum rerū commemoratione nobis quoque prodesset scri-
2. Cor. 6. 5. & 11. 27. bit in epistolis, nunc quidem se fuisse *in ieiuniis frequenter*, alibi verò rursum: *Castigo cor-*
1 Cor. 9. 27. *pus meum & in seruitutem redigo, ne fortè cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Meminerat ille siquidem, vt coniicere possumus, Do-
Matt. 5. 19. mini sui clamantis. *Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui verò fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Igitur quod aliis prædicauerat studiosè ipse præstabat, ieiunij frænū carni iniiciens, sibique adiutricem, quo faciliùs ad virtutem tam admirabilē niteretur, inediam assumēs. Neque verò hæc ab illo solùm præcepta didicimus, neque intra solius temperantiæ terminos, suos consistere discipulos voluit. Neque enim hoc satis erat ad gloriam, si quis aliis omnibus virtutibus destitutus esset. Ille verò rite viam præmonstrat ad singula, quibus iuuari possimus, atque ad ipsum bonorum caput, mutuam scilicet charitatem, deducit: quam etiam certissimam notam illorum, qui legitimi ipsius ac iusti censeri debeant, futuram esse Dominus indicauit, di-
Ioan. 13. 35. cens: *In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem.* Quibus autem verbis nos diuinus quoque Paulus ad hanc virtutem veluti manu prehensos ducat, operæ pretium est cognoscere. Igitur ad Co-
1. Cor. 13. 1. rinthios scribens sic ait: *Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ita vt montes transferam; charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero: nihil mihi prodest.* Cernis quemadmodum si charitas erga Deum mutuaque inter nos absit, aliarum virtutum multitu-

ἀποκαλύψει ἐστύδαζον. τί ποιεῖτε κλαίοντες, καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ, οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἑτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. εἰς μὲν δὴ τὴν πίστιν, τοιοῦτος. ἐν δέ γε τοῖς καθ' ἑαυτὸν ὁποῖός τις ὁρᾶται, καταπλαγήσῃ μαθών. ὁ γὰρ τοσοῦτος εἰς ἀρετὴν ἐν ταῖς κατὰ τοῦ σώματος μάχαις, συνόπλον ἐποιεῖτο τὴν νηστείαν. καὶ ὥσπερ ἵνα δοκιμώτατον στρατιώτην τοῖς ἀγαθοῖς τῆς ἑαυτοῦ διανοίας ὑποζώξας κινήμασι, τὸν τῆς σαρκὸς κατεκράτει νόμον· καὶ τὴν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν † τυραννοῦσαν ἡδονὴν, ὥσπερ τινὰ τῶν δορυλήπτων ἑλὼν ὑπὸ χεῖρας, τοῖς τοῦ πνεύματος ὑπετίθει θελήμασιν· ἀλλ' ἵνα καὶ ἡμᾶς διὰ τούτων ὠφελῇ πάλιν ἐπιστέλλει· ποτὲ μὲν γεγενῆσθαι λέγων ἐν νηστείαις πολλάκις· ποτὲ δὲ † πάλιν, ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. ἐμέμνητο γὰρ κατὰ τὸ εἰκὸς τοῦ οἰκείου βοῶντος δεσπότου. ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. οὐκοῦν ὅπερ αὐτὸς ἑτέρους † ἐκήρυξεν, ὑπείγετο δρᾶν· χαλινὸν ἐπιθεὶς τῇ σαρκὶ τὴν νηστείαν καὶ συνεργάτιν εἰς τὴν οὕτως ἀξιάγαστον ἀρετὴν, τὴν ἀσιτίαν δεχόμενος. καὶ οὐκ ἐν τούτοις ἡμῖν ὁρᾶται μόνοις τὰ παρ' ἐκείνου παιδεύματα. οὐδὲ μέχρι τῶν τῆς ἐγκρατείας ὅρων τὸν οἰκεῖον ἵστησι μαθητήν· οὐ γὰρ ἐξήρκει τοῦτο καὶ μόνον εἰς εὐδοκίμησιν, τῆς ἄλλης ἁπάσης ἔρημον τῆς ἀρετῆς. ποδηγεῖ δὲ εἰς ἕκαστα τῶν συμφερόντων εὐρύθμως, καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἀναφέρει, τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην φημί· ἣν καὶ τῆς εἰς αὐτὸν γνησιότητος ἀκριβέστατον ὁρίζεται χαρακτῆρα λέγων ὁ κύριος· ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ὅταν ἀγάπην ἔχητε εἰς ἀλλήλους. διὰ ποίων δὲ λόγων ἡμᾶς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἐπὶ ταύτην ἐχειραγώγει τὴν ἀρετὴν, ἄξιον ἰδεῖν· οὐκοῦν Κορινθίοις ἐπιστέλλων ὧδέ φησι. καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι. ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀγγέλων λαλῶ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. κἂν προφητείαν ἔχω, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα, καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, κἂν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὄρη μεθιστάναι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. κἂν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. ὁρᾷς, ὅπως ἀπούσης τῆς εἰς θεὸν καὶ ἀλλήλους ἀγάπης, ἀσχήμονά τι καὶ ἀκαλλέστατον ὁρᾶσθαί φησι, τῶν ἄλλων ἀρετῶν

† ἄλλ. τυραννεύσαντας.
† puto del.
† γρ. ἐκήρυττεν.

τὸν

τὸν ἀξιοζήλωτον θεσμόν; συμπαρούσης δὲ αὐταῖς εὐπρεπεστάτην τοῖς ἔχουσιν ἀποτελεῖσθαι τὴν εὔκλειαν; ἆρ' οὖν, εἴποι τις ἄν, ἐπαινεῖ μὲν τὴν ἀγάπην, ὡς μέγα τι χρῆμα καὶ ἀξιοθαύμαστον, τίς δὲ αὐτῆς ὁ τρόπος οὐχ ὡρίσατο, οὐδὲ ὅπως ἄν τις αὐτὴν ἐπιτελέσαι φησίν; οὐκ εὐφημήσεις ἄνθρωπε· παρατρέχει δὲ τῶν δεόντων οὐδὲν † τὸ νηφάλιον μαθητήν. οὐ γὰρ μόνον ὅτι προσήκει τὴν εἰς θεόν τε καὶ ἀλλήλους ἀγάπην † ζημίαν διδάσκειν ἠπείγετο· ἀλλὰ καὶ ὅπως ἄν τις αὐτῆς ἐργάτης ὁρῷτο δεικνύει. ἐπιλέγει γὰρ πάλιν ἑξῆς· ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ· ἡ ἀγάπη χρηστεύεται· ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ· οὐ περπερεύεται· οὐ φυσιοῦται· οὐκ ἀσχημονεῖ· οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς· οὐ παροξύνεται· οὐ λογίζεται τὸ κακόν· οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ· συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει· πάντα πιστεύει· πάντα ἐλπίζει· πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. ἀκούεις ὅπως εἰς τὸ τῆς ἀγάπης καὶ φιλαλληλίας ἀξίωμα τοῖς ἐθέλουσιν ἀναβαίνειν οὐ χαλεπόν, ἀλλ' ἕτοιμον ἤδη τὸ πρᾶγμα φαίνεται; ὁρᾷς οὐ κεκρυμμένην, ἀλλ' ἡλίου δίκην ἐκλάμπουσαν τῆς ἐντεῦθεν εὐδοκιμήσεως τὴν ὁδόν; οὐκοῦν διὰ μὲν ταύτης ἰόντες, καὶ κατ' αὐτὴν ἵν' οὕτως εἴπωμεν, τῶν ἁγίων τὴν ἁμαξιτὸν ἐρχόμενοι, πρὸς τὴν ἄνω καταντήσομεν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ θεός· ἀποκλίνοντες δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον, καὶ τῆς ὀρθῆς τε καὶ εὐθείας ἀποπίπτοντες γνώμης. εἶτα βίου τρίβον τὴν διεστραμμένην ἐλαύνοντες, εἰς πυθμένα καταντήσομεν ᾅδου, καθά φησιν ὁ σοφὸς Παροιμιαστής. Οἶμαι δὲ δεῖν ἀναγκαίως, ἀνθρώπους ὄντας ἡμᾶς λογικούς, καὶ πρὸς τὴν ἀκήρατον τοῦ κτίσαντος εἰκόνα πεποιημένους, τοῖς τῆς ἀγάπης ἐξημεροῦσθαι θεσμοῖς· καὶ μιμεῖσθαι μᾶλλον σπουδάζειν τὸν λέγοντα κύριον· μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· οὐ πρὸς τὴν τῶν ἀτιθάσσων θηρίων ἀγριότητα καταολισθαίνειν, καὶ ἀντὶ τῆς ἀγάπης εἰς μισάλληλον παραθήγεσθαι τρόπον· μᾶλλον δὲ καὶ θηρίων ἀγρίων ἀγριωτέρους, καὶ ζώων ἀλόγων ἀλογωτέρους ὁρᾶσθαι· θῆρες μὲν γὰρ καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τῶν ἀλόγων ζώων τὰ πολύμορφα γένη, καίτοι λογισμοῦ πρὸς ἀρίστην ἕξιν οὐ διοικούμενα. φι[illegible]πως ἀλλήλοις συνδιαιτᾶσθαι, καὶ κοινὰς ἔχειν τὰς διατριβάς. καὶ βόες μέν, ἡδέως βουσί· πρόβατα δέ, προβάτοις συννέμεται· ἤδη δὲ καὶ κύνες οἱ κατὰ πολλῶν ἑτέρων λελυττηκότες πολλάκις, καὶ φύσεως ὥσπερ ἰδίας τὴν μανίαν ἔχοντες πλεονέκτημα, ἀγαπῶντες ἀλλήλους ὡς ὁμογενεῖς, ἐθαυμάσθησαν· καὶ ἄρκτοι μὲν ἄρκτων, καὶ λεόντων φείδονται λέ-

† χ. τὸν

† leg. τιμῶν.

dinem quamuis maximè amabilem, indecoram tamen atque inornatam conspici affirmet? huius verò comitatu adiuncto, qui iis exculti fuerint, splendidissimis gloriæ ornamentis clarescere? Num ergo, dicet aliquis, charitatē quidem effert laudibus, veluti rem magnam & admirabilem, quis verò eius sit modus, quáue ratione aliquis illius perfectionem assequatur, nullatenus explicat? Dij meliora. Nihil eorum quæ necessaria sunt, sobrium discipulum præterit. Nec enim solùm charitatem erga Deum atque inter nos mutuam magni faciendā esse docuit, sed & quo pacto quis illam exercere possit, indicat. subijcit namque in ijs quæ sequuntur: *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit.* Audis quemadmodum ad charitatis, mutuæq; dilectionis dignitatem ascendere volentibus, nōn difficile, verùm expeditum admodum iter est. Cernis non absconditam, sed instar solis effulgentem hanc ad gloriam viam. Eam nos igitur si teneamus, & per ipsam, vt sic dicam, sanctorum orbitam incedamus, ad supernam ciuitatem, cuius artifex & fabricator Deus est, perueniemus. At si aliò deflectamus in aduersa, atque à recto sensu excidamus, fiet vt per obliquam vitæ semitam delati, in profunda inferni incidamus, vt sapiens Parœmiographus asserit. Arbitror verò necessariò oportere nos, cùm homines simus ratione præditi, atque ad imaginem conditoris immortalem procreati, charitatis legibus excultos mansuescere, ac laborare vehementiùs vt Dominum imitemur dum ait: *Discite à me quia mitis sum & humilis corde*, non ad intractabilium bestiarum feritatem delabi, ac pro charitate odia inuicem exercere, quin potiùs & feris bestiis ferociores conspici, & minus etiam rationis, quàm ipsa animātia expertia rationis ostendere. Feræ siquidē & multiformes præterea ratione carentium animantium species, quamuis nulla in eis ratio extet, per quam perfectionem optimorū habituum consequātur, solent quadam consuetudine inter se copulari, ac viuendi societatem habere communē. Ac boues quidem sociati bobus, oues ouibus iunctę libenter pascuntur. Iam verò & canes qui aduersus alios multos sæpe rabiem exeruissent, ac furore velut suæ naturæ prærogatiua incitati ferrētur, amoris inter se mutui, ac si consanguinitatem agnoscerent, admirabilē speciem præbuere. Vrsi quoque vrsis, ac leones leonibus

1. Cor. 13. 4.

Prou. 4. 14. & 19.

Matt. 11. 29

parcunt. Homo autem cui in hæc omnia ius imperij attributum, prudentiæ ac rationis, per quas sibi in omnibus moderetur, tanquam gubernaculis instructus, se in summam amentiam incidisse minimè animaduertit. Nempe fortitudinis laudem in efferatis moribus sitam arbitratur, atque in multa immanitate perinsignem sibi gloriam locat; nec communem reueretur naturam, nec honorem conditoris sui respicit, nec aliud quidquam eorum quibus ad bonam mentem traduci possit cogitādo vsurpat. Sed in quibus oportuit erubescentem lugere, in iis se insulse admodum iactat, vt meritò Paulus quidem dicat, *Quorum gloria in confusione ipsorum*; beatus autem propheta hæc admirans loquatur: *Nonne vnus Deus creauit nos? nonne pater vnus omnium nostrûm? vt quid derelinquitis vnusquisque fratrem suum?* Omnes enim quicunque hanc terram inhabitamus, ab vno parente prognati sumus. Vnus est namque Adam auctor nostri generis, vnus nos Deus procreauit, non vt inuicem dissidiis ac seditionibus distracti simus, sed potiùs vt tanquam ab vna radice pullulantes, ac naturalibus quibusdam vinculis dilectionis implicati, furores, qui præter naturam se exerunt, deuitemus, atque iram fratrum cæde sæuientem exulare ex nostræ mentis finibus iubeamus. Atque hæc quidem ad vos potissimùm, quicunque Ægyptiorum incolitis regionem, oratio spectat. Oportuit namque prorsus spiritales esse aliquos patres, qui vos bene monendo tanquam filios ad ea quæ vobis essent profutura, atque ad legitimam vitæ agendæ societatem deducerent. Nunc verò rumores quidam graues ad nos perferuntur, quibus omnium turpissima atrocissimaque facinora à quibusdam è vestro numero patrari significatur. Siquidem adolescentes, vt ferunt, corporis viribus præfidentes, & iuuentutis bono ad ea quæ minimè decuit, ausu maximè temerario abutentes, horrenti quidem gladio dextrā obarmant, tum illam clauæ gestandæ assuefaciunt, atrociùs omnino quàm vsu recepta consuetudo regionis patiatur. Hinc robur corporis ad iniusta studia atque operas conferunt. Vel enim iræ causas aduersus finitimos colligunt, atque in eos insano modo bacchantur, vel damnosam alienæ pecuniæ profusionē adamantes, sese vinculis insolubilibus non sentientes adstringunt, ac suum caput mortis, aliorumque periculorum asperis casibus obiiciunt. Ita namque scriptum est: *Iniquitates virum capiunt; catenis autem suorum peccatorum quisque constringitur.* Verum, ô filioli, quemadmodum Paulus ait, (vos namque iam maiori voce contestor: *Increpate peruersos homines*

Philip. 3.
Malac. 2.10
Prou. 5.22. iuxta lxx.
1. Thes. 5.14.

οντες. ὁ δὲ τούτων ἁπάντων ἡγεμονίαν λαχὼν, ὁ φρονήσει καὶ λογισμῷ πρὸς ἕκαστα πηδαλιουχούμενος ἄνθρωπος, εἰς ἐσχάτην ἀβουλίαν οὐκ αἰσθάνεται πεσών. ἀνδρείας μὲν γὰρ ὑπόληψιν τὸν ἀνήμερον ἡγεῖται τρόπον· καὶ τὸ πολὺ πρὸς ἀγριότητα βλέπειν, δόξαν ἡγεῖται περιφανῆ. οὐ τὴν κοινὴν αἰδούμενος φύσιν· οὐ τὸν κτίσαντα ἡμῶν· οὐχ ἕτερόν τι τῶν, ὅσα συνάγει πρὸς σώφρονα λογισμὸν ἐννοῶν· ἀλλ' ἐφ' οἷς ἔδει μᾶλλον ἐρυθριῶντα θρηνεῖν, ἐπὶ τούτοις ἀπαιδεύτως † μεγαλαυχούμενος, ἵνα δικαίως εἴπῃ μὲν ὁ Παῦλος· ὧν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν. ὁ δέ γε μακάριος Προφήτης ἀποθαυμάζων, „ λέγει· οὐχὶ θεὸς εἷς ἔκτισεν ἡμᾶς; οὐχὶ πατὴρ „ εἷς ἁπάντων ἡμῶν; τί ὅτι ἐγκατελίπετε ἕκα- „ στος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ; πάντες μὲν γὰρ „ ὅσοι τὸν περίγειον τοῦτον οἰκοῦμεν χῶρον, ἑνὸς ἐκπεφυκότες πατρὸς εὑρισκόμεθα. εἷς γὰρ ὁ τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγέτης Ἀδάμ· εἷς δὲ ἡμᾶς ἔκτισε θεός. οὐχ ἵνα καθ' ἑαυτῶν μεριζώμεθα, καὶ διχονοῶμεν· ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀναβλαστήσαντες ῥίζης, καὶ φυσικοῖς ἤδη ἀγάπης ὁλκοῖς εἰς φιλαλληλίαν σφιγγόμενοι, τὰς παρὰ φύσιν μανίας παραιτώμεθα. καὶ τὴν ἀδελφοκτόνον ὀργὴν ἔξοικον τῆς ἑαυτῶν διανοίας ποιησώμεθα· καὶ ταῦτα φαμὲν ἀξίως πρὸς ὑμᾶς δὴ μάλιστα ὄντας, ὅσοι τὴν Αἰγυπτίων νέμεσθε χώραν· ἔδει γὰρ ἔδει, πατέρας ὄντας πνευματικοὺς, μὴ ἀνουθετήτους ἐᾶν, ἀλλ' ὡς τέκνα χειραγωγεῖν ἐπὶ τὰ συμφέροντα, καὶ τὴν σώφρονα πολιτείαν· θρύλλοι τοιγαροῦν ὡς ἡμᾶς ἀφικνοῦνται δεινοὶ, τὰ πάντων αἴσχιστά τε, καὶ χαλεπώτατα τολμᾶσθαι παρά τινων παρ' ὑμῖν ἀπαγγέλλοντες. νεανίαι γὰρ, ὥς φασι, ταῖς τῶν σωμάτων εὐρωστίαις ἐπιθαρσήσαντες, καὶ τῇ ἐκ τῆς νεότητος χρείᾳ ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ἀβουλότατα παρατρέποντες· ἀνημέρῳ μὲν ξίφει τὴν δεξιὰν ἐξοπλίζουσι. ῥοπαλοφορεῖν δὲ διδάσκουσιν ἀγριώτερον, ἤπερ ὁ τῆς ἐπιχωρίου συνηθείας δίδωσι νόμος· εἶτα τοῦ σώματος τὴν ἀκμὴν εἰς ἀνόσιον δαπανῶσι σπουδήν· ἢ γὰρ ὀργῆς ἀφορμὰς κατὰ τῶν ὁμόρων συλλέγουσι, καὶ τοῖς γείτοσιν ἀλογώτερον ἐπιμαίνονται. ἢ χρημάτων ἀλλοτρίων τὴν ἐπιζήμιον ἀγαπῶντες ἄφεσιν, ἑαυτοὺς οὐκ αἰσθάνονται, βρόχοις ἀφύκτοις ἐγκαταπείροντες· θανάτῳ δὲ καὶ κινδύνοις ὑποτιθέντες πικροῖς· οὕτω γὰρ γέγραπται· παρα- „ νομίαι ἄνδρα ἀγρεύουσιν· σειραῖς δὲ τῶν ἑ- „ αυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται. ἀλλ' „ ὦ τεκνία, κατὰ τὸν Παῦλον· μεγάλῃ γὰρ ἤδη διαμαρτύρομαι τῇ φωνῇ. νουθετεῖτε τοὺς

† ἄλ. μεγαλαυχούμενος.

ἀτάκτους, παιδαγωγεῖτε τοὺς ἐξ ἀχαλίνου νεότητος πρὸς ἀβουλίαν † ἔτι πλεονεκτουμένους, οἷς καὶ αὐτοῖς ἤδη φημί· καταλήγετε τῶν τοιούτων πλεονεκτημάτων· παύσασθε λυποῦντες καὶ καθ' ἑαυτῶν παροτρύνοντες τὸν ἁπάντων βασιλέα καὶ κύριον. καὶ τῆς μὲν χειρὸς, τὸ μιαιφόνον ἀποτινάξατε ξίφος· τῆς δὲ διανοίας τὴν ἄδικον τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμίαν ἀποσείσασθε· ἀνακόψατε τὰς ἐπ' ἀλλήλοις ὁρμάς· συστείλατε τὸν θυμόν. παύσασθε τῶν ἀνοσίων ἐπιχειρημάτων. μὴ κατ' ἐκεῖνον † ὀργίζεσθαι τὸν Κάϊν, τὸν ἀδελφοκτόνον φημὶ τὸν ἀνήμερον· τὸν ἐφ' αἵματι δυσσεβείας τὸν διδάσκαλον· ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν, ὁ πάντων ἔφη δημιουργός· Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρός με ἐκ τῆς γῆς. διατρέχει δὲ εἰς πάντας τοὺς ὁμοτρόπους ὁ λόγος· ἀκουέτω γὰρ ἕκαστος τῶν τὰ τοιαῦτα † τολμώντων, καὶ νῦν οὐδὲν ἧττον βοῶντος τοῦ θεοῦ· Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρός με ἐκ τῆς γῆς· ἀλλ' ὥσπερ ἐκείνῳ πάλιν ἐλέγετο, στένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς· οὕτω καὶ ἑκάστῳ τῶν τοιούτων ἐρεῖ πάλιν ὁ τῆς ἀγάπης θεός. οὐ γὰρ τοῦ παρανομοῦντος δειλότερον· ἢ ποῖος αὐτὸν † οὐ καταπλήσσει λόγος, οὗ ἐνὸς ἢ οὐ καταφρίττει καὶ μόνον ὁρῶν εἰς ἑαυτὸν τετραμμένον τὸ βλέμμα; ἔσω γὰρ ἀεὶ καὶ καταπίπτει τὸ συνειδὸς, τοῖς εἰς † ἁμαρτίας ἐλέγχοις ἀπονευρούμενον. δίκαιος μὲν γὰρ ὥσπερ λέων πέποιθε, καὶ πρὸς ἅπασαν ἀγαθοεργίαν ἐλευθέρῳ τῷ συνειδότι μαρτυρούμενος, πάσης αἰτίας καταθρασύνεται· ψυχῆς δὲ φιλαμαρτήμονος τὸ χεῖρον εἰς ἀνανδρίαν οὐδέν. οὐκοῦν, ἵνα κατὰ τὸν προφητικὸν εἴπωμεν λόγον. Ἐκνήψατε οἱ μεθύοντες ἐξ οἴνου αὐτῶν, θρηνήσατε πάντες οἱ πίνοντες οἶνον εἰς μέθην. ὅτι ἐξῆρται ἐκ στόματος ὑμῶν εὐφροσύνη καὶ χαρά· ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ δι' αὐτῆς ὁρᾶται τῆς πείρας, ἀληθὴς ἐφ' ἡμᾶς ὁ τοιοῦτος λόγος; ὦ τῆς Αἰγύπτου γηπόνοι· ποῖον ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος διήγημα; ποῖος δὲ λόγος εὐφροσύνην ἔχει καὶ χαράν; τίς δὲ τῶν παρ' ὑμῖν ἢ μικρὸς ἢ μέγας ὑπὸ τῆς ἀρτίως ἐπενεχθείσης ὀργῆς, εἰς τοῦτο πεσὼν ἀναλγησίας ὁρᾶται, ὡς θρήνου μὲν καὶ ὀδυρμοῦ καταλήγειν ἰσχύσαι· δακρύοις δὲ διάβροχον οὐκ ἐπιδεικνύειν τὴν παρειάν; ὡς εὐκαίρως καὶ νῦν ἐφ' ἡμῶν εἰπεῖν τὸν Προφήτην. οἱ γεωργοὶ θρηνεῖτε κτήματα ὑπὲρ πυροῦ καὶ κριθῆς, ὅτι ἀπόλωλε τρυγητὸς ἐξ ἀγροῦ· ἡ ἄμπελος ἐξηράνθη· καὶ αἱ συκαῖ ὠλιγώθησαν. ῥοὰ, καὶ φοῖνιξ, καὶ μῆλον, καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ ἐξηράνθησαν· ὅτι ᾔσχυναν † χαρὰν οἱ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων· ὁ μὲν γὰρ ἀγαθὸς τῇ φύσει, καὶ φιλοικτίρμων θεὸς, ἱλαρωτάτῳ κομῶσαν καρπῷ πᾶσαν ὑμῖν ὑπέδειξε τὴν ἄρουραν. καὶ ὑψηλοὶ μὲν ἦσαν οἱ τῶν ἀσταχύων ὄχμοι, δαψιλεστάτην τοῖς κεκμηκόσιν ὠδίναντες τὴν ἐλπίδα·

mines, castigate qui ex infræni adolescentia temeritate in dies maiore abundãt, quibus ego quoque iam nunc denuntio: Sit iam tandem huic licentiæ finis; absistite ab ijs quibus omnium Regem & Dominum mœrore afficitis, atque ad iracundiam contra vosmetipsos prouocatis, atque è manibus quidem excutite homicidam ensem, tum è mentibus iniustam rerum alienarum cupiditatem eijcite. Rescindite mutuos furores, coërcete iracundiam, à nefarijs facinoribus vos continete: Intuemini Cain illum, illum inquam interfectorem fratris sui, efferum illum, ac sanguinariæ impietatis magistrum. Verùm ad illum quidem omnium opifex ait: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Sed ad omnes qui ijsdem moribus prediti sunt oratio pertinet. Audiat itaq; quisquis eadẽ audet, nunc quoque non minus clamantẽ Deum: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Sed quemadmodum illi dictum est: *Gemens & tremens eris super terram*, ita eiusmodi quoque homines Deus charitatis, ijsdem verbis accipiet. Nam quid est eo homine qui facinus aliquod in se admisit, timidius? vel quis non illum sermo terrore cõcutit? cuius ille, vel solum oculorum obtutum, si quando in se dirigi videat non exhorret? Intus namque semper labans conscientia succumbit, indicijs admissi sceleris debilitata. *Iustus*, autem, *tanquam leo confidit*, cumque in omni genere honestæ actionis versatum libero testimonio conscia mens profiteatur, quodcunq; obiectum crimen facilè contemnit. Animo verò peccatis dedito, nihil abiectius. Igitur, vt cum propheta loquamur: *Resipiscite & euigilate, vino vestro ebrij: flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam perijt ab ore vestro lætitia & gaudium.* Annon etenim vobis accommodatam eiusmodi orationem esse experientia ipsa demonstrat? O Ægypti agricolæ, quænam demum hoc tempore enarratio, quæue nobis oratio lætitiam & hilaritatem adiunctam habet? Quis porro ex vobis, paruus aut magnus, ob nuper conceptam iracundiã tantum stuporis contraxit, vt à fletu & querelis temperare queat, nec perfusam lacrymis faciem præseferat? vt illud quoque propheticum meritò in nos dici possit: *Agricolæ, lugete iumẽta super frumento, & hordeo, quia perijt vindemiator ex agro. Vitis exaruit, & ficus imminutæ sunt. Rosa, & palma, & malum, & omnia ligna agri exaruerunt: quia confuderunt gaudium filij hominum.* Nam Deus quidem natura bonus & misericors, tellurem nobis vndequaq; lætissimis frugibus conuestitam ostendit; efferebant se altiùs spicarũ ordines, spem vberrimi prouentus ijs qui laborauerant afferentes,

Marginal notes: † ἄλ. ἐπιτεθ. — † ἄλ. ὀργίζεσθε. — † ἄλ. πεπλοκότων. — † ἄλ. οὐ καταπλήσσει. — † ἄλ. ἁμαρτιῶν. — † ἄλ. χαρὰν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων — Gen. 4. 10. — Gen. 4. 12. — Prou. 28. 14. — Ioel. 1. 5. — Ioel. 1. 11.

quique agricolæ animum ingenti lætitiæ voluptate complerent: verũ confusum est gaudium ab ijs qui inhabitant terram. Postquam enim nonnulli cędibus se contaminauere, ac frugiferam tellurem humano sanguine imbuere, sibique inuicem inimicos intentauere gladios, ac ferrum telluri vertendæ apprime aptum, atque ad id potissimùm à Deo procreatum, maximæ omnium impietatis ministrum effecere; iratus est meritò cui prima virtutis cura est, Deus noster, ac terram quæ fœcũda fuerat, immisso igne sterilem reddidit, atque velut iniecto fræno spem expectatæ lætitiæ coërcens, gaudium in mœrorem commutauit. Atque hoc nempe illud erat, quod vnus è sanctorum prophetarum numero ita enuntiauit: *Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituum dominator. In omnibus plateis plāctus, & in cunctis quæ foris sunt dicetur, Va, va: & vocabunt agricolam ad luctum & ad planctũ eos qui sciunt plangere, & in omnibus vijs erit planctus, quia pertransibo in medio tui, dicit Dominus.* Cerne tu verò mihi quã valdè cum veritate hæc oratio cõsentiat. Quis enim neget eiulatu, & infinita quadam vi lacrymarum prosequenda esse quæ contigerunt? Ecce fames, fera bestia, nostram regionem vniuersam absumit. Illa verò totius orbis terrarum, vt sic dicam, nutrix, importato pane, atque ad hominis naturam minùs accommodato cibi genere indiget, vt de hac quoque non immeritò lugens Ieremias Propheta dicat: *Omnis populus eius gemens, & quærens panem.* Et rursum: *Adhæsit lingua lactentis ad palatum eius in siti. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Qui vescebantur voluptuosè, interierunt in vijs. Seminauimus enim multum, & intulimus parum,* quemadmodum scriptum est, quia ad iracundiam prouocauimus spiritum Domini. Pœnitentiam igitur agamus, & abstineamus nos quidem ab antiquis sceleribus, accedamus autẽ ad Deum misericordiarum parentem, vbertim effundentes ex oculis lacrymas, & cum vno Prophetarum dicentes: *Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitates, & non conseruas in testimonium iram tuam, quoniam volens misericordiam tu es.* Et rursum: *Iniquitates nostræ restiterunt nobis Domine, fac nobis propter nomen tuum, quoniam multa peccata nostra in conspectu tuo: quoniam tibi peccauimus, expectatio Israel, Domine, & saluas in tempore malorum.* Qui namque ita pœnitentia ducti resipuerint, eos oratione illa plena suauitatis alloquetur: *Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini in eis. Noli timere terra, exulta, & lætare, quoniam magnificauit Dominus vt faceret. Nolite timere animalia regionis, quia germina-*

Amos 5.16. Thren. 1. 11. Ibid. 4. 4. Aggæi 1. 6. Mich. 7. 18. Ierem. 14. 8. Ioel. 2. 19. 21

καὶ θυμηδίας ἀνάπλεων τὴν τοῦ γεωπονοῦντος ἀποπληροῦντες ψυχήν· ἀλλ' ἤχρωσαν τὴν ἑαυτῶν χαρὰν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν· ἐπειδὴ γὰρ εἰς ἀνδροκτασίας ἐτράποντό τινες, καὶ ἀνθρωπίνοις αἵμασι τὴν καρποτόκον ἐμέθυσαν γῆν, ἀνέτειναν δὲ τὸ μισάδελφον ἐπ' ἀλλήλοις ξίφος, καὶ τὸν ἄριστα γεωπονοῦντα † σίδηρον, διά τι τοῦτο κατὰ τὸ πλεῖστον γεγονότα παρὰ θεοῦ, τῆς ἐσχάτης ἀπέδειξαν δυσσεβείας ἐργάτην· ὠργίσθη μὲν εὐλόγως ὁ φιλάρετος ἡμῶν θεός· πυρὶ δὲ τὴν καρποφόρον † ἀπεστείρωσε γῆν· καὶ ὥσπερ τινὶ χαλινῷ τὰς προσδοκηθείσας θυμηδίας ἀνακόπτων ἐλπίδας, εἰς λύπην μετέστησε τὴν χαράν. καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν εἰρημένον. τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ· ἐν πάσαις πλατείαις κοπετός· καὶ ἐν πάσαις ὁδοῖς ῥηθήσεται, οὐαί, οὐαί· κληθήσεται γεωργὸς εἰς πένθος καὶ κοπετόν. καὶ εἰδότας θρῆνον, ἐν πάσαις ὁδοῖς κοπετός. διότι διελεύσομαι διὰ μέσου σου, εἶπε κύριος. ἀλλ' ὅρα μοι πάλιν ὅπως ἀληθὴς ὁ λόγος. ἦ γὰρ οὐχὶ κοπετοῦ καὶ θρήνων ἀπεράντων ἄξια φήσαιτε ἄν τις τὰ συμβεβηκότα; ἰδοὺ τὸ πικρὸν τοῦ λιμοῦ θηρίον ὅλην ἡμῶν καταβόσκεται τὴν χώραν· ἡ δὲ πάσης, ἵν' οὕτως εἴπω, τῆς ὑφ' ἡλίῳ τροφός, ἄρτου δεῖται τοῦ παρεμπίπτοντος, καὶ τῆς οὐ σφόδρα πρεπούσης τοῖς ἀνθρώποις τροφῆς, ἵνα καὶ ἐπ' αὐτῇ δικαίως καταθρηνῶν ὁ προφήτης Ἱερεμίας λέγῃ· πᾶς ὁ λαὸς αὐτῆς καταστενάζοντες ζητοῦντες ἄρτον· καὶ πάλιν· ἐκολλήθη ἡ γλῶσσα θηλάζοντος πρὸς τὸν φάρυγγα αὐτοῦ ἐν δίψει, νήπια ᾔτησαν ἄρτον, καὶ ὁ διακλῶν οὐκ ἦν αὐτοῖς· οἱ ἔσθοντες τὰς τρυφὰς ἠφανίσθησαν ἐν ταῖς ἐξόδοις· ἐσπείραμεν γὰρ πολλά, καὶ εἰσηνέγκαμεν ὀλίγα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι παρωργίσαμεν τὸ πνεῦμα κυρίου· μετανοήσωμεν τοίνυν, καὶ τῶν μὲν ἀρχαίων πλημμελημάτων ἀποπαυσώμεθα· προσίωμεν δὲ τῷ φιλοικτίρμονι θεῷ. δαψιλὲς μὲν βλεφάρων καταχέοντες δάκρυον· λέγοντες δὲ καθ' ἕνα τῶν προφητῶν· τίς θεὸς ὥσπερ σύ; ἐξαίρων ἀνομίας, καὶ ὑπερβαίνων ἀδικίας, καὶ οὐ συνέσχεν εἰς μαρτύριον ὀργὴν αὐτοῦ, ὅτι θελητὴς ἐλέους ἐστί. καὶ πάλιν· αἱ ἀνομίαι ἡμῶν ἀντέστησαν ἡμῖν· κύριε ποίησον ἡμῖν ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου· ὅτι πολλαὶ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἐναντίον σου· σοὶ ἡμάρτομεν, ὑπομονὴ Ἰσραὴλ κύριε· καὶ σώζεις ἐν καιρῷ κακῶν· οὕτω γὰρ οὕτω μεταγινώσκουσι, τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην χαριεῖται φωνήν. ἰδού, ἐγὼ ἐξαποστελῶ ὑμῖν τὸν σῖτον, καὶ τὸν οἶνον, καὶ τὸ ἔλαιον, καὶ ἐμπλησθήσεσθε αὐτῶν. θάρσει γῆ, χαῖρε καὶ εὐφραίνου, ὅτι ἐμεγάλυνε κύριος τοῦ ποιῆσαι. θαρσεῖτε κτήνη τοῦ πεδίου, ὅτι βεβλά-

† ἄλ. σίδηρ.

† ἄλ. ἐπεστείρωσε.

» στηκε τὰ πεδία τῆς ἐρήμου· † ὅ ξύλον ἐξήνεγκε
» τὸν καρπὸν αὐτοῦ, ἄμπελος, καὶ συκῆ, καὶ ῥοὰ ἔδω-
» καν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν· καὶ τὰ τέκνα Σιὼν χαίρε-
» τε, καὶ εὐφραίνεσθε ἐπὶ τῷ κυρίῳ θεῷ ὑμῶν·
» διότι δέδωκεν ὑμῖν βρώματα εἰς δικαιοσύνην·
» καὶ βρέξει ὑμῖν ὑετὸν πρώϊμον καὶ ὄψιμον, κα-
» θὼς ἔμπροσθεν· καὶ ἐμπλησθήσονται αἱ ἅλω-
» νες σίτου, καὶ ὑπερεκχυθήσονται αἱ ληνοὶ οἴνου καὶ
» ἐλαίου. καὶ ἀνταποδώσω ὑμῖν ἀντὶ τῶν ἐτῶν ὧν
» κατέφαγεν ἡ ἀκρὶς, καὶ ὁ βροῦχος, καὶ ἡ ἐρυσί-
» βη, καὶ ἡ κάμπη· καὶ φάγεσθε, καὶ ἐμπλησθήσε-
» σθε, καὶ αἰνέσετε τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν,
» ἃ ἐποίησε μεθ' ὑμῶν θαυμάσια. μὴ γὰρ ἐν-
δοιάσῃς ἄνθρωπε, μηδὲ λογίζου κατὰ σαυτὸν,
ὡς εἴπερ αὐτῷ προσίοις μετανοῶν, οὐκ ἐπι-
δώσει προχείρως τὸν ἔλεον. ἔχεις καὶ νῦν οὐκ
εὐκαταφρόνητον ἀρραβῶνα τῆς κατ' εὐχὴν
ἐλπίδος, ἔχεις ἤδη τῆς φιλανθρωπίας ἐνέ-
χυρον· ἰδοὺ ποταμίοις † ναύμασιν ὅλην † ἐ-
πέκλυσε τὴν γῆν. ἰδοὺ τῆς συνήθους χορηγίας δα-
ψιλεστέραν ἀπόλαυσιν ἁμαρτάνουσιν ἔτι χα-
ρίζεται. οὔπω τὸ σὸν ἐφάνη δάκρυον, καὶ φι-
λοικτίρμων ἔτι δέδεικται θεός. ὁ δὲ οὔπω δα-
κρύοντας ἐλεεῖν οὐ παραιτούμενος, πῶς οὐκ
εὐφρανεῖ μετανοοῦντας εὐκόλως; οὐκοῦν ἀκου-
έτωσαν οἱ παρ' ὑμῖν πατέρες, οἱ τῶν ἁγίων θυσι-
αστηρίων πατέρες † ῥέται καὶ λειτουργοί. σαλπί-
» σατε σάλπιγγι ἐν Σιών. ἁγιάσατε νηστείαν,
» καὶ κηρύξατε θεραπείαν· συναγάγετε λαὸν,
» ἁγιάσατε ἐκκλησίαν· ἐκλέξασθε πρεσβυ-
» τέρους· συναγάγετε νήπια θηλάζοντα μαστούς·
» ἐξελθέτω νυμφίος ἐκ τοῦ νυμφῶνος αὐτοῦ, καὶ
» νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς. ἀναμέσον τῆς κρηπῖ-
» δος τοῦ θυσιαστηρίου κλαύσονται οἱ ἱερεῖς οἱ λει-
» τουργοῦντες τῷ κυρίῳ· καὶ ἐροῦσι, φεῖσαι κύριε τοῦ
» λαοῦ σου. καὶ μὴ δῷς τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὄνει-
» δος· ὅπως μὴ εἴπωσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι, ποῦ ἐστιν ὁ
» θεὸς αὐτῶν; οὕτως ἡμᾶς προσιόντας ἀμελητὶ,
προσδέξεται, καὶ κατελεήσει λέγων· ἐγώ εἰμι, ἐ-
» γώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων ἁμαρτίας σου, καὶ οὐ μὴ
» μνησθήσομαι. ἔστι γὰρ κατά τινα τρόπον ἀπη-
» νὴς εἰς ἡμᾶς, ὅς γε, κατὰ τὸν Παῦλον, τοῦ ἰδίου υἱοῦ
» οὐκ ἐφείσατο. ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέ-
» δωκεν † ἑαυτόν. ἐπειδὴ γὰρ ἐν ταῖς τοιαύταις
πλημμελείαις οἱ παλαιότεροι ἦσαν· κατε-
κρατεῖτο μὲν, ἵν' οὕτως εἴπω, ὁ διάβολος τῆς ὑφ'
ἡλίῳ. ἐβασίλευε δὲ οὕτως ἐφ' ἡμᾶς ἡ ἁμαρ-
τία, καὶ ὁλοκλήρῳ τῷ γένει διελυμαίνετο, ὡς
ὁρᾶσθαι μὲν οὐδαμοῦ τὸν ποιοῦντα χρηστότητα·
μᾶλλον δὲ ὅλως οὐκ εἶναι, καθά φησιν ὁ ψαλ-
» μῳδὸς, ἕως ἑνός. πάντες γὰρ ἐξέκλιναν, ἅμα
» ἠχρειώθησαν. ἀναγκαίως ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ
λόγος, ἐν μορφῇ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ὑπάρχων,
» καθὼς γέγραπται· οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ
» εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δού-
» λου λαβών. καὶ δι' ἡμᾶς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐλο-
» γίσθη, γεννηθεὶς ἐκ γυναικὸς καὶ ἄνθρωπος ὄν-
» τως πεφηνὼς ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα καθάπερ ὁ Παῦλός φησι, ἐλεήμων γένηται, καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν θεόν.

† ἄλ. ὅτι.
† ἄλ. νάμασιν.
† ἄλ. ἀπέκλυσε.
† Puto ὑπηρέται.
ἄλ. πρεσβεῦται.
† ἄλ. αὐτόν.

uerunt speciosa deserti. Quia lignum attulit fructum suum, ficus & vinea & mala punica dederunt virtutem suam. Et filiæ Sion exultate, & lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis escas in iustitiã, & descendere faciet Dominus ad vos imbrem temporaneum & serotinum, sicut in principio. Et implebuntur horrea tritico, & redundabunt torcularia vino & oleo. Et reddã vobis pro annis quos comedit locusta, bruchus & rubigo, & eruca. Et comedetis, & saturabimini, & laudabitis nomem Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum. Etenim caue dubites, ô quisquis es, aut in animum inducas futurum, vt si ad ipsum pœnitentia ductus accesseris, misericordiam tibi non ita facilè impertiatur. Habes namq; iam nunc spei, quam in precatione colloces, non contemnendũ arrhabonem, habes iam benignitatis pignus: ecce fluuialibus vndis vniuersam tellurẽ irrigauit, ecce abundantiorẽ quàm solitus sit cõmeatũ adhuc peccantibus largitur. Nondũ tuæ lacrymæ cõspectæ sunt, seque iam misericordẽ ostendit Deus. Ergo qui necdum lacrymantium misereri haud recusat, quis dubitet quin libenter pœnitentiã amplectẽtes gaudio perfundat? Audiant igitur qui apud vos sunt Patres, quiq; sanctorũ altariũ sacerdotes sunt ac ministri: *Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populũ, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos, & sugentes vbera. Egrediatur sponsus de cubili suo, & spõsa de thalamo suo. Inter vestibulũ, & altare plorabũt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium, vt non dicant inter Gentes: Vbi est Deus eorum?* Hunc ad modum si accedatis excusso torpore, vos excipiet & miserebitur, dicens: *Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas, propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.* Nam quo modo crudelis sit aduersum nos, *qui*, vt Paulus ait, *proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum?* Nam ex eo quòd huiusmodi sceleribus veteres illi detinebantur, imperium, vt sic dicam, terrarũ orbis diabolus obtinebat. Peccatum verò in nos eousque dominabatur, & vniuerso generi hominũ infestum erat, vt nullibi aspiceretur qui faceret bonũ, vel potiùs omnino *non esset*, vt Psaltes ait, *ne vnus, quidem. Nam omnes declinauerunt, inutiles facti sunt*, necessariò Dei Verbũ vnigenitũ in forma Dei & Patris existens, vt scriptum est, *Non rapinã arbitratus est esse se æqualẽ Deo, sed seipsum exinaniuit formã serui accipiens.* Atque in iis quæ nostra sunt propter nos reputatus est, factus ex muliere, & homo reuera apparuit in terra, *vt*, quemadmodum ait Paulus, *misericors fieret, & fidelis Pontifex ad*

Ioel. 2. 15.
Isaia 43. 25.
Rom. 8. 32.
Psal. 13. 3. & 52. 4.
Philip. 2. 6.

Hebr. 2. 17. 1. Pet. 2. 24. Coloſſ. 2. 14.

Deum, vt omnium noſtrûm peccata, quemadmodum alio loco ſcriptum eſt, *perferens in corpore ſuo ſuper lignum, deleret quod aduerſus nos erat chirographum decreti*: vt noſtræ carnis imbecillitate aſſumpta, voluptatẽ quæ in membris noſtris dominabatur extingueret, ac concitatis animi motibus, tanquam furenti pelago diceret: *Tace, obmuteſce*; tum omnibus quæ in nobis ſunt, ad meliorem ordinem firmitatemq; traductis, vniuerſam naturã componeret ad virtutem, tanquam ad primum exemplar, cui ſimilis ab initio condita atque efformata fuiſſet. Neque verò hæc ſola munera per incarnationem nobis Dei Vnigenitus contulit. Cùm enim eius natura ſit ipſamet vita, quemadmodum & eius à quo genitus eſt, carnem in qua inhabitauerat mortis victricem effecit: Iudæi quidem igitur infelices, atque omnis impietatis pleni, cruci quidem ipſum & morti tradiderunt, diaboli imperio in omnibus obſequentes. Verùm is per dolores peruenit ad victoriam, propriæque carnis mortem, ſalutis noſtræ fundamẽtum conſtituit. Subitò namque direptis inferis, cùm portas, vnde antea nullus exitus ſpiritibus qui dormierant reſeraſſet, deſertumque ac ſolum illic diabolum deſtituiſſet,

Mar. 4. 39.

Actor. 2. 24.

Surrexit tertia die, *ſolutis doloribus inferni*, vt ſcriptum eſt, *iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo*: nouamque præmonſtrans humanæ naturæ reſurgendi à mortuis viam, in ipſummet cælum aſcendit: *Vt appareat nunc vultui Dei pro nobis*, quemadmodum Pauli voce edocemur, vt ad ſplendidas quoque angelorum habitationes aditum terræ incolis patefaceret. Ipſe enim *eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum*, & homines quidem cum angelis amicitiæ nexu copulauit, angelorum verò beneuolentiam ad nos traduxit, vt ſcilicet regnemus cum Chriſto, vt participes & conſortes immortalis gloriæ inueniamur; omnem quidem inertiam abijcientes, ac tædium rerum bonarum velut extra terminos mentis noſtræ ablegantes: ſudoribus porro pro virtute ſuſceptis iucundiſſimè oblectemur, *dum tempus habemus operemur bonum ad omnes*, non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis immoremur, ſed induamur Dominũ Ieſum, ſuſcipiamus viſcera & miſerationes, mutuæ charitati ſtudeamus, benignitatẽ, humilitatẽ, temperantiam, miſerationem erga omnes; atque vt vno verbo abſoluam, pietatem in Deum mordicus retinentes, omnemque in omnibus cautionem religioſè adhibentes. Ita namque prorſus pura conſcientia magnaq; animi hilaritate ſanctiſſimam feſtiuitatem celebrabimus.

Hebr. 9. 24.

Epheſ. 2. 14.

Rom. 13. 13.

θεόν· ἵνα τὰς ἁπάντων ἡμῶν ἁμαρτίας, καθὼς γέγραπται πάλιν, ἐνεγκὼν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἐξαλείψῃ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον. ἵνα τῆς ἡμετέρας σαρκὸς τὴν ἀσθένειαν οἰκειωσάμενος, ἀπονεκρώσῃ μὲν τὴν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν τυραννήσασαν ἡδονήν. ὥσπερ δὲ μαινομένῃ θαλάσσῃ τοῖς ἐν ἡμῖν πάθεσιν εἴπῃ, σιώπα, πεφίμωσο· καὶ πάντα μεταρρυθμίσας τὰ ἐν ἡμῖν, εἰς ἀμείνονα τάξιν, καὶ ἑδραιότητα· τὴν ἀρετὴν δὲ ὅλην ἀναμορφώσῃ τὴν φύσιν, ὡς καὶ πρὸς τὴν ἀρχέτυπον εἰκόνα, καθ' ἣν καὶ πεποίηται. καὶ οὐ μέχρι τούτων τῶν εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τὴν χορηγίαν ἔστησεν ὁ μονογενής. ζωὴ γὰρ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ὥσπερ οὖν ἐστι καὶ ὁ γεννήσας αὐτόν, θανάτου κρείττονα τήν, ἐν ᾗ κατῴκησεν ἀπέδειξε σάρκα. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ οἱ τάλανες, καὶ δυσσεβείας ἁπάσης ἀνάπλεῳ, σταυρῷ μὲν αὐτὸν καὶ θανάτῳ παραδεδώκασι, ταῖς τοῦ διαβόλου στρατηγίαις κατὰ πάντα πειθόμενοι. ἀλλ' ἐνίκησε παθών, καὶ σωτηρίας ἡμῖν ὑπόθεσιν τὸν τῆς ἰδίας σαρκὸς ἀνέδειξε θάνατον, ὅλον γὰρ εὐθὺς σκυλεύσας τὸν ᾅδην, καὶ τὰς ἀφύκτους τοῖς τῶν κεκοιμημένων πνεύμασιν ἀναπετάσας πύλας, ἔρημόν τι καὶ μόνον ἀφεὶς ἐκεῖσε τὸν διάβολον, ἀνέστη τριήμερος· λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, καθὼς γέγραπται, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ· καινοτομήσας δὲ τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τὴν ὁδόν, εἰς αὐτὸν ἀνέβη τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· ἵνα καὶ τὰ λαμπρὰ τῶν ἀγγέλων ἐνδιαιτήματα βάσιμα τοῖς ἐπὶ γῆς ἀποδείξῃ. αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν· καὶ ἀνθρώπους μὲν ἀγγέλοις εἰς φιλίαν συνάψας. τὴν δὲ παρὰ τῶν ἀγγέλων ἀγάπησιν εἰς ἡμᾶς καταγαγών· ἵνα τοίνυν συμβασιλεύσωμεν τῷ Χριστῷ· ἵνα μερισταὶ καὶ κοινωνοὶ τῆς ἀθανάτου δόξης εὑρισκώμεθα. πάντα μὲν ὄκνον ἀποπεμψάμενοι· καὶ τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς ῥαθυμίαν, ὥσπερ ἔξω τῆς ἑαυτῶν διανοίας ποιούμενοι, ἥδιστα δὲ λίαν τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς ὁμιλοῦντες ἱδρῶσιν, ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας. μὴ κώμοις, καὶ μέθαις· μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις σχολάζωμεν. ἀλλ' ἐνδυσώμεθα τὸν κύριον Ἰησοῦν. ἀναλάβωμεν σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμούς, τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην ἐπιτηδεύσωμεν· τὴν πραότητα, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν ἐγκράτειαν, τὸν περὶ πένητας ἔλεον· καὶ ἁπαξαπλῶς εἰπεῖν τῆς εἰς θεὸν † ἐξουσίας ἀπρὶξ ἐχόμενοι· καὶ πᾶσαν μελετῶντες εὐλάβειαν. οὕτω γὰρ οὕτω, καθαρῷ συνειδότι, καὶ μετὰ φρονήματος ἱλαροῦ τὴν πάναγνον ἐπιτελέσωμεν ἑορτήν.

† ἄλλ. εὐσεβείας.

Ἀρχό-

Ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ τε τῆς καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχὶρ μηνός. τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ὀγδόης καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενὼθ μηνὸς, περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ τρίτῃ τοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς, ἑσπέρᾳ σαββάτου, κατὰ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ τετάρτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας † τεσσαρακοστῆς. οὕτω γὰρ καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι· καὶ νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

† Puto πεντηκοστῆς

Inchoantes quidem ſanctam Quadrageſimã vigeſimatertia Februarij menſis: hebdomadam verò Paſchæ ſalutaris vigeſimaoctaua Martij, ſoluentes quidem ieiunia tertia die menſis Aprilis veſpera ſabbati, ex traditionibus Apoſtolicis: feſtumq; diem Paſchę agentes illuceſcẽte deinceps Dominica die, quarta eiuſdem menſis Aprilis, addentes deinde ſeptem quoq; ſanctæ Pentecoſtes hebdomadas. Ita namque regni cælorum hæreditatẽ adibimus in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem, & cum quo Patri honor & imperium cum ſancto Spiritu, & nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

Λόγος η'.

Σαλπίσατε σάλπιγγι ἐν Σιὼν, νόμος που φησὶν ἱερὸς, τὴν ἐτήσιον τῆς ἐκκλησίας λόγον ἐπὶ τὰ συνήθη διανιστὰς σπουδάσματα, καὶ τοῖς ἄριστα βίον ᾑρημένοις τὰ τῶν θείων ἀγώνων ψηφηφορεῖν † ἀναγκάζων συνθήματα. ἰδοὺ γὰρ ἰδοὺ, καὶ εἰσαῦθις ἡμῖν καθάπερ ἔκ τινος κύκλου, καὶ περιστροφῆς τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς ἀνίσχει καιρὸς, προελαυνούσης δηλονότι νηστείας, καὶ τοῦ τῆς καρτερίας ἀγῶνος ἑωσφόρου τάξει προανατέλλοντος. ὁ μὲν γὰρ τοῖς ἔχουσι φιλεργὸν τὴν διάνοιαν, μονονουχὶ καὶ φωνὴν ἀφιεὶς, τὰς ἡλίου κατασημαίνει βολάς. καὶ ἵν' οὕτως εἴπω θυρῶν εἴσω βεβηκὼς, τῆς ἡμέρας ἐπιδεικνύων τὸ φῶς, ἀποθέσθαι μὲν, ὀμμάτων τὸν ὕπνον· παραιτεῖσθαι δὲ δρᾶν τὰ νυκτὶ πρέποντα συμβουλεύει λοιπόν. ἡ δὲ πάναγνος αὕτη καὶ καθαρωτάτη νηστεία, τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς προαναπηδῶσα, καὶ ἀναλάμπουσα, πρὸς ὑπόμνησιν ἄγει τῶν φιλαρέτων τὸν νοῦν, τῶν διὰ τοῦ Παύλου διηγγελμένων πνευματικῶς. „ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν· ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ „ἐνδυσώμεθα τὰ ἔργα τοῦ φωτὸς, ὡς ἐν ἡμέρᾳ „εὐσχημόνως περιπατήσωμεν μὴ κώμοις καὶ „μέθαις· μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις· μὴ ἔριδι „καὶ ζήλῳ· ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν κύριον ἡμῶν Ἰη„σοῦν Χριστόν. τὸ λαμπρὸν ὄντως τῶν εὐσεβούντων ἀμφίον. τοὺς μὲν οὖν ἐν ἡδονῇ θεμένους τὸ πλεῖν, καὶ ναυτίλλεσθαι φιλεῖν ἑλομένους αὖραι κατὰ πρύμνης ἰοῦσαι λεπταί. τῶν μὲν λιμένων ἀπαίρειν ὡς τάχος, ἀπολύειν δὲ τῆς ἠπείρου τὰ πείσματα † δεδιότας, οὐδὲν ἀναπείθουσιν· ἀλλὰ καὶ περκάζων † ἐν ὄρχοις ὁ βότρυς, καὶ ῥαγάδα δεικνὺς σχιζομένην ἤδη καὶ μεθύουσαν ᾆσμα καὶ μέλος καλεῖ πως τὸ ἐπιλήνιον· ἀναφρίττων δὲ τῆς ἀρούρας ὁ στάχυς, καὶ

† ἄλλ. ἀναγκαίως.

† leg. δεδιότας οὐδὲν. ἀναπ.

† leg. ὄροις

Homilia octaua.

Ioel. 2. 1.

CAnite tuba, in Sion, alicubi ſacra lex ait, atq; anniuerſariam Eccleſiæ orationẽ, qua ad conſueta ſtudia excitemur expoſcit, eoſque qui optimam viuendi rationẽ elegerunt; diuina certamina ineundi ſignum proferre cogit. Ecce namque rurſum nobis, tanquam vertente ſe circulo ſanctæ noſtræ feſtiuitatis tempus exoritur; præcedente nimirum ieiunio, & exercitatione patiẽtiæ ante illam luciferi inſtar prænaſcente: quę quidem iis qui ſunt animo ad labores propenſo, propemodum emiſſa voce ſolis ortum indicat, atque, vt ſic dicam, portas ingreſſa, diuinam inferens lucem ſuadet, vt in poſterum ſomnum quidem ab oculis excutiamus, tum verò actiones illas quæ nocturno tempore fieri amant deuitemus. Ipſum porro caſtiſſimum & puriſſimum ieiunium, proſiliens ante aduentum ſanctæ noſtræ feſtiuitatis, ac ſplendore coruſcans, in memoriam reuocat ijs quibus cordi virtus eſt, illa quæ Pauli voce ſpiritaliter ſunt denuntiata, *Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſtè ambulemus. Non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione, ſed induimini Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* Splendidum reuera piorum hominum indumentũ. Et eos quidem qui nauigatione oblectantur, quibuſq; velificandi ſtudium & conſuetudo eſt, auræ tenues à puppi flantes facilè adducunt vt è portu ſe quàm celerrimè proripiant, tum à continẽti funes omni abiecto metu quamprimum ſoluant. Sed & vuæ in collibus nigreſcentes, quæq; acinos iam ſemiruptos, ac muſto plenos oſtendunt, homines quodammodo ad occinendũ vindemiale carmẽ inuitant. Iam ariſtę horrẽtes in campis, atq;

Rom. 13. 12.

aureo iam fulgentes culmo granisq; plenioribus curuescẽtes, offendũtur nescio quomodo procrastinatione metentis. Scilicet, vt arbitror, temporis opportunitas omnibus grata, atq; ad res quascunq; vtiles necessaria est. His igitur ita cõstitutis, annon prorsus turpe, omniq; odio dignum fuerit, si à recta quidẽ ratione aberremus, tum vero Deo nos præbeamus, & valdè quidem ex merito ridẽdos, nisi oblatam huius temporis occasionem sedulò amplectamur, quo insignem virtutum perfectionem quicunque ad eas citato cursu contenderint, adipisci queant. Etenim si à melioribus omni studio consectandis absistamus, ac nobis ipsimet insipienter rerum bonarum iacturam inferamus, meritò audiemus illud in desides vsurpatum: *Diuitiarum inopes fiunt pigri.* Illud igitur ego quidem piis hominibus maximè conuenire existimarim, vt honestis actionibus perpetuò detineãtur, primamq; sibi commendationẽ ac laudem, ab optimis moribus aucupentur. Hoc ipsum namq; quòd à virtute quispiam desistat, initium improbitatis habere mihi persuadeo. Verùm ad consuetam vitæ integritatem aliquid etiam adiungere huic tempori consentaneum existimo, quod à nobis munificentiam in eiusmodi muneribus singularem tanquam iure debitã repetit. Quemadmodum enim qui corporis robur adamarunt, & in eo vt apud magistrũ palęstræ probati appareãt, suam sibi felicitatẽ positam existimant, semper quidem exercitationi vacare debẽt, nec gymnasticæ operam impendisse vnquam illis inutile fuerit. At siquando ad eius fortitudinis quam profitentur specimen exhibendũ ædilis vocet, tum verò maximè oportere arbitrati, eam diuturnę exercitationis fructum non sine hominum admiratione proferre, vt spectatorum opinione iudicentur probatissimi, omni contentione virium penitus allaborant. Sic ijs quoque vicissim existimo quibus diuina lex instar certaminis cuiusdam atque exercitationis proposita est, perpetuò quidem colendã esse religionem, atque omni studio legislatoris imperiis obtemperandũ: sed cum à nobis ieiunij tempus illustriora documenta exhiberi postulat, tum verò segnitiem abijciendã esse, quę viros emasculat, vimque potiùs animi exerendam, ac generosi pectoris fortitudinẽ insigniter exercendã. Nunc ergo agite, amplexi studiũ rerum bonarum, atque ea quæ prodesse possunt impuræ voluptatis anteponentes præstigijs, tum præ desiderio rerum vtilium consortiũ prauorum hominum repellentes, veros adoratores Christo nos sistamus, integramque & synceram in ipsum seruemus fidem, ac con-

Prou. 21. 5.

χρυσῇ μὲν ἤδη καλάμῃ λαμπρὸς οὐ τραφῇ δὲ τῷ † κόσμῳ καταβριθόμενος ἐπιχάλλει τάχα τῷ τοῦ κείροντος μελησμῷ· καιρὸς γάρ οἶμαι πᾶσι προσφιλὴς, εἰς ἕκαστον τῶν χρησίμων ἐπιτήδειος. τούτων δὲ τῇδε διεγνωσμένων, πῶς οὐ λίαν αἰσχρὸν, καὶ τῆς † ἀπασῶν βδελυρίας ἄξιον, λογισμοῦ μὲν ἡμᾶς διαμαρτάνειν τοῦ πρέποντος, γέλωτα δὲ ὀφλεῖν παρὰ θεῷ; καὶ σφόδρα εἰκότως. εἰ μὴ παρόντος ἤδη προθύμως ἐπιδραττόμεθα τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἂν γένοιτο καὶ τὸ δύνασθαι διαπρέπειν ἐν ἀρεταῖς, τοῖς ἐπ' † αὐτὰ ἴσον ἱππήλατον· ἀναδυόμενοι γάρ, καὶ ἀπορρίπτοῦντες ἀεὶ τὸ θηρᾶν ἐπείγεσθαι τὰ βελτίω, καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν ζημίαν ἀσυνέτως ἑαυτοῖς ἐπαντλήσαντες, ἀκουσόμεθα δικαίως τὸ τῆς † ῥαθυμίας πρέπον, πλούτου ὀκνηροὶ ἐνδεεῖς γίνονται. ἀεὶ μὲν οὖν τὸ ἀγαθουργεῖν, καὶ τρόποις τοῖς ἀρίστοις ἐπισεμνύνεσθαι· φαίην ἂν ἔγωγε τοῖς εὐσεβέσιν ὅτι μάλιστα πρεποδέστατον. τὸ γάρ οἶμαι καταλήγειν τῆς δικαιοσύνης, ἀρχὴν ἂν ἔχοι φαυλότητος. ἀλλὰ τῆς συνήθους ἐπιεικείας, ἐπιδοῦναί τι καὶ πλέον οὐκ ἀπεικὸς τῷ παρόντι καιρῷ, καθάπερ ἐν ὀφλήματος τάξει τὴν † ἐν τούτοις ἡμᾶς φιλοτιμίαν καταθέσθαι κελεύοντι. ὅνπερ γὰρ τρόπον τοῖς τὴν τοῦ σώματος εὐρωστίαν τετιμηκόσι, καὶ τὸ παρὰ τοῖς παιδοτρίβαις εὐδοκιμεῖν τῶν ἄλλων πάντων τεθεικόσιν ἐν ἀμείνονι, ἀεὶ μὲν γυμνάζεσθαι πρέπει, καὶ διὰ τῆς ἐν παλαίστραις ἰέναι τέχνης, οὐκ ἀσυντελὲς εἰς τὴν χρείαν. † ἐὰν δὲ πρὸς ἐπίδειξιν αὐτοὺς τῆς ἐνούσης † ἀνδρείας ἀθλοθέτης καλῇ, τότε δὴ μάλιστα χρῆναι διενθυμούμενοι τὸν οὕτω μακρᾶς † ἐπιεικείας, οὐκ ἀθαύμαστον ἀποδοῦναι καρπὸν, ὅλοι βαδίζουσι σθένει πρὸς τὸ θέλειν ὁρᾶσθαι † διαπρεπέστεροι. οὕτως οἶμαι δὴ πάλιν καὶ τοὺς, οἷς θεῖος πρόκειται νόμος, ὡς ἐν ἀγῶνος τάξει, καὶ γυμνάσματος· εὐσεβεῖν μὲν χρῆναι διὰ παντὸς, καὶ τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ· καιροῦ δὲ τοῦ τῆς νηστείας εἰς λαμπροτέραν καλοῦντος ἐπίδειξιν, ὄκνον μὲν ἀπορρίπτειν τὸν τῆς ἀνανδρίας γεννήτορα· φρόνημα δὲ μᾶλλον ἐπασκεῖν, καὶ † τετρεμμένης αὐτῆς εὐτολμίας τὸ νεανικώτερον. ἄγε δὴ οὖν πάλιν περιζωσάμενοι τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς προθυμίαν, καὶ τὸ ὠφελεῖν πεφυκὸς τῶν ἐκ βδελυρᾶς ἡδονῆς γοητευμάτων † προτάττοντες, ἐφέσει τι τῇ πρὸς τὸ χρήσιμον τὸ τοῖς ἀδικοῦσι προσομιλεῖν σωφρόνως εὖ μάλα παραιτούμενοι, γνησίους ἑαυτοὺς προσκυνητὰς παραστήσωμεν τῷ Χριστῷ, ἄθραυστον μὲν καὶ ἀπαραποίητον τὴν εἰς αὐτὸν τηρήσαντες πίστιν. ἀκλινῆ δὲ καὶ † ἀπαράφορον τὴν ὁμολογίαν

† χ. κέκαφ.

† leg. ἀπάσης.

† leg. αὐτὰς & ἵππηδον.

† ἄλλ. ῥαθυμοῦσι. vel τῇ ῥαθυμίᾳ.

† ἄλλ. ἐπι[illegible]

† ἐπὰν δὲ.

† ἄλλ. ἀνδρίας.

† leg. ἐπιεικείας.

† ἄλλ. διαπρεπέστατοι

† ἄλλ. τεθρυμμένης puto τεθρυμμένης

† leg. ἀντιτάττ.

† ἄλλ. ἀπαράφθορον.

γίαν φυλάξαντες, ἣν ὡμολογήκαμεν ἐπὶ
πολλῶν μαρτύρων· τῶν ἁγίων ἀγγέλων φημί·
πολλοὶ γὰρ τῆς εὐσεβείας τὴν μόρφωσιν, κα-
θάπερ τι προσωπεῖον ἑαυτοῖς περιπλάττον-
τες· τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι, κατὰ τὴν
τοῦ Παύλου φωνὴν· τὰς τῶν ἁπλουστέρων ληΐζον-
ται νοῦς, ἀπατηλοῖς περισύροντες λόγοις, καὶ
συνολισθαίνειν αὐτοῖς ἀναπείθοντες εἰς πα-
γίδα θανάτου, καὶ εἰς πύθμενα ᾅδου, κατὰ
τὸ γεγραμμένον. οὐ γὰρ ἐκεῖνα χρῆναι προσ-
λαλεῖν τοῖς προσιοῦσιν αὐτοῖς ἐγνώκασιν, ἃ
καὶ τοῖς ἱεροῖς συνδοκεῖ γράμμασιν, ἀλλ' ὅσα
καθ' ἑαυτὸν ὁ ἀδόκιμος αὐτῶν φαντάζε-
ται νοῦς, ταῦτα ἀναπείθουσι φρονεῖν, μὴ εἰδό-
τες, μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβε-
,, βαιοῦνται· σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες, καθάπερ
ὁ Παῦλός φησι. ματαίας μὲν λογομαχίας
ἀποφεύγων· τὰ δὲ γραώδη τῶν αἱρετικῶν
διαπτύων ῥημάτια· καὶ τοὺς μὲν εἰκαίους ἐκ-
τρεπόμενος μύθους· ἔχων δὲ τὴν πίστιν ἐν
ἁπλοῖς λογισμοῖς, καὶ τὴν ἐκκλησίας τὴν πα-
ράδοσιν καθάπερ τι κειμήλιον ἐν τοῖς τῆς καρ-
δίας ταμιείοις ἐνθεὶς, ἔχου τῶν ἀρεσκόντων
τῷ θεῷ † διδαγμάτων· ἵνα μὴ μόνον ἐν πίστει
λαμπρὸς, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐν εὐσεβείᾳ
κατορθωμάτων ὑπάρχῃς διαφανέστατος·
πολυειδὴς μὲν γάρ τις ἐπὶ τὸ δύνασθαι τῆς ἀρε-
τὴν κατορθοῦν ἀποκομίζει τρίβος· καὶ διὰ ποι-
κίλης ἄν τις ὁδοῦ, καταντήσαι μόλις πρὸς τὸ
βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως· ἐν ἑνὶ δὲ οὖν ὅμως
τὸ σύμπαν ἡμῶν ἀναδέσμεῖται καλὸν ἐν τῷ, ἀ-
γαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν· καὶ χαλεπὸν
οὐδὲν ἀληθὴς ὅτι γέγονεν ἡμῖν ὁ λόγος, ἐπιδεῖ-
κνύειν· † ἐναγωνιεῖται γὰρ καὶ σφόδρα γνησίως
τοῖς περὶ τούτων εἰρημένοις ἡμῖν ὁ σοφώτατος
,, ἐπιστέλλων Παῦλος· μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε,
,, εἰ μὴ τὸ, ἀλλήλους ἀγαπᾶν. ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν
,, ἕτερον, νόμον πεπλήρωκε. τὸ γὰρ, οὐ μοιχεύ-
,, σεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις. οὐκ ἐπιθυμήσεις,
,, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολὴ, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνα-
,, κεφαλαιοῦται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου
,, ὡς ἑαυτὸν. ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίου κακὸν οὐκ ἐρ-
,, γάζεται. πλήρωμα γοῦν νόμου ἡ ἀγάπη. ἀκούεις
ὅπως ὁ σύμπας λόγος ἐν τῷ τῆς ἀγάπης ὅρῳ
περιχοινίζεται; ὅσα γὰρ τῶν πραγμάτων, τὸν
θεῖον ἐκβεβηκότα φαίνεται νόμον, ταῦτα δὴ
πάντως τῶν τῆς ἀγάπης κύκλων ἐξωλίσθεν-
οις δὲ τὸ θαυμάζεσθαι δεῖν εὐλόγως ἀκολουθεῖ,
τούτοις ὁρᾶται προσὸν τὸ διὰ πραγμάτων εἴ-
σω τῆς ἀγάπης ὁρᾶσθαι. ὁ μὲν γὰρ ἀδικῶν, οὐκ
ἀγαπᾷ τὸν πλησίον· ὁ δὲ μισῶν ἀδικίαν, ἀγα-
πᾷ δή που πάντως, ὅλον ἐν τούτῳ τὸν νόμον ἀπο-
πληρῶν. πλήρωσιν μὲν γὰρ τῶν ἐν τῷ νόμῳ κει-
μένων τὸ, τιμᾶν ἐπείγεσθαι τὴν ἀγάπην προ-
ξενεῖ. ῥαθυμία δὲ ἡ περὶ αὐτὴν τὴν ἐκ νόμου κατη-
γορουμένων τὴν γένεσιν ἔχει. τίς γὰρ ἄν, εἰπέ μοι,
πρὸς τὴν τοῦ δεῖνος εἰσέλθοι γυναῖκα, καὶ γάμοις
ὀθνείοις ἂν ἐπιπηδήσοι, τὸ λυπεῖν ἐξ ἀγάπης

† χ. συν-
δασμά-
των.

† malo
συναγ.

fessionem quam coram multis testibus, san-
ctis angelis nempe confessi sumus, stabilem,
atque inconcussam tueamur. Multi namque
pietatis imaginem, veluti personam sibiipsis
obducentes, *virtutem autem eius abnegantes*, 2.Tim.3.5.
vt Paulus asserit, simplices hominum mentes
prædantur, ac fallacibus verbis agunt trans-
uersos, suadentes vt cum ipsis dilabantur in
rete mortis, & in profundum inferni, vt scri- 1.Tim.6.9.
ptum est. Nec enim si qui ad ipsos accedunt,
ijs ea loqui oportere arbitrantur, quæ sacris
litteris testata sunt; sed quæcunq; illorum mi-
nùs probata mens somniat, hæc tenenda esse
persuadet, & ea quæ dicunt, & de quibus af-
firmant penitus ignorantes. *Tu verò permane* 2.Tim.3.14
in ijs quæ didicisti, quemadmodum Paulus ait,
stultas verborum contentiones deuitans, aniles 1.Tim.4.7. Tit.3.9.
hæreticorum voculas respuens, ac vanas fa-
bulas auersatus, fidem simplici mente con-
serua, Ecclesiæq; traditionem, veluti funda-
mentum in cordis penetralibus constituens,
doctrinam retine Deo placentem, vt non so-
lùm fide clarus, sed iam ex ipsis quoq; pieta-
tis operibus multo gloriæ splendore insignis
effulgeas. Ac multiplex quidẽ est, quæ ad vir-
tutis possessionem perducit semita, plenoque
varietatis itinere quispiam demum *ad super-* Philip.3.14.
næ vocationis brauium perueniat; in vna ta-
men re tota nobis honesti ratio posita est,
in eo nempe, *diliges proximum tuum sicut te-* Matt.19.19
ipsum. Quam orationẽ à nobis ex vero vsur-
patam probare difficile non est. Suffragabi-
tur siquidem, & quidem strenuè admodum
ijs quæ diximus sapientissimus Paulus, ita in
epistolis scribens: *Nemini quidquam debeatis,* Rom.13.8.
nisi vt inuicem diligatis. Qui enim proximum
diligit, legem impleuit. Nam illud, Non mœ-
chaberis, non occides, non furtum facies, non
concupisces, ac si quod aliud extat præceptum, in
hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum
sicut teipsum. Dilectio proximi malum non ope-
ratur. Plenitudo ergo legis est dilectio. Audisne
quemadmodum vniuersa oratio dilectionis
terminis cõcludatur. Quæcunq; enim actio-
nes diuinæ legis terminos transgressæ viden-
tur, hæ prorsus charitatis cancellos preterue-
ctæ sunt. Quos verò admiratione meritò pro-
sequimur, his videmus adiunctũ, vt suis actio-
nibus se in charitate esse declarent. Nam &
qui iniuriam alteri infert, non diligit proxi-
mum; qui autem iniustitiam odit, ille verè di-
ligit, ac totã, quo ad hoc, legem implet. Ple-
nitudo siquidem omnium quæ in lege præci-
piuntur, ab studio colẽdæ charitatis efficitur;
eam verò qui negligat, proinde se vetitis lege
criminibus alligabit. Quis enim, obsecro te,
cum alterius vxore rem habeat, & inuadat
alienum thorum, qui præ studio charitatis à

molestia cuiquam inferēda vehementer abhorreat? Quis porrò ab interficiēdo homine quantum possit non absistat, pudore ac reuerentia erga illum cui nex paratur, veluti quodam fræno ad mansuetudinē, facilitatemque traductus? Cui verò homini non execrabilis & detestanda rerum alienarū possessio videatur, qui fraudare fratrem, rem omnino acerbam, & ex omnibus turpissimā esse iudicet? Lex igitur quæ ad omnē nos virtutem informat, plenitudinem in charitate sortitur. Sed consentaneum esse arbitror, virtutis partes cuius modò nomen edidimus, diligentiùs inspicientē quid hinc efficiatur, explicare. Vtar ergo hîc quoq; Pauli voce: *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquā excidit.* Animaduertis quantam nobis copiam bonorū vis charitatis suppeditet. *Charitas*, inquit, *patiens est*, nempe in vicini pusillitate perferenda non deficit: nam qui omnino patiens est, is scilicet etiam iniurijs ab aliquo læsus patientiā adhuc retinet, & contra ea quæ aliis molestiam afferre solent, ipse se obarmat. Iracundiæ verò vltionem suadenti, prudens nequaquam obtemperat. Est iniuria scilicet reuera res plena asperitatis, quæq; non leuem iracundiæ flammam excitare queat: & hoc ipsum, quòd ab alio, & quidem natura scelesto prior læsus sis, iracundiam acuit, eique patrocinatur: quasi nimirum iniuriosè agenti obsistendū, & eum qui prior molestia affecit, vicissim repercutiendum esse suadeat. Verùm qui magno animo charitatis respiciunt legem, sibique patientiæ rationē habendam esse cogitant, efferuescentem illi quidem iram, atque instar equulei saltibus temere lasciuientē, tolerantiæ veluti frænis coërcent: dumque se postea quoque iis à quibus læsi sunt meliores ostendunt, virtutis perfectæ laudem non dubiis suffragiis assequuntur. Quod autē est in charitate pulcherrimum, penè me præterierat. Quid enim de illa rursum patronus virtutis pronunciet, quidúe aliud præterea dignū admiratione præstari iubeat, differamus. *Charitas*, inquit, *non quærit quæ sua sunt, non irritatur*. Ac propria quidem & germana huius loci explicatio ea est, vt illū dicamus res suas non quærere, qui eas dum publicæ vtilitatis rationem exequitur, pro nihilo ducit, quale illud fuit, (liceat enim mihi exemplis quoq; rem illustrare.) Præceperunt aliquādo Apostolis Iudaicorū ordinum duces, ne cuiquam loquerentur in nomine Christi. Hi verò nihil

1.Cor. 13.4.

Actor. 4.18.

τινὰ δυσωπούμενος; τίς δ' ἂν οἶμαι τὸ μιαιφονεῖν, οὐκ ἂν παντὶ παραιτήσαιτο σθένει, αἰδοῖ καὶ τιμῇ † τῇ πρὸς τὸν τοῦτο πεισόμενον, καθάπερ τινὶ χαλινῷ πρὸς ἡμερότητα διακρατούμενος; τίνι δὲ τῶν ὄντων οὐκ ἀπέπτυστος, ἂν καὶ βδελυρωτάτη τῶν ἀλλοτρίων ἡ κτῆσις ὁρᾶτο· πικρὸν εἶναι διενθυμουμένῳ, καὶ ἐν τοῖς αἰσχίστοις τιθέντι κακοῖς τὸ ζημιοῦν ἀδελφόν; οὐκοῦν ὁ πρὸς πᾶσαν ἡμᾶς ἀρετὴν † ἀπευθύνων νόμος, ἐν ἀγάπῃ τὴν πλήρωσιν ἔχει. ἀλλ' οἶμαι προσήκειν τὰ τῆς ἀρτίως ὠνομασμένης ἡμῖν ἀρετῆς περιεργότερον ἐναθρήσαντα μέρη, τί τὸ ἐντεῦθεν ἐκβαῖνον εἰπεῖν. οὐκοῦν κεχρήσομαι γὰρ κἀν τούτῳ τῇ τοῦ Παύλου φωνῇ· ἡ ἀγάπη „ φησὶ μακροθυμεῖ· χρηστεύεται. ἡ ἀγάπη οὐ „ ζηλοῖ· ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται· οὐ φυσιοῦται· „ οὐκ ἀσχημονεῖ· οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς. οὐ παροξύνεται· „ οὐ λογίζεται τὸ κακόν· οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ „ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει· „ πάντα πιστεύει· πάντα ἐλπίζει· πάντα ὑπομένει· „ ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. „ ὁρᾷς ὅσην ἡμῖν ἀγαθῶν ὠδίνει πληθὺν τῆς ἀγάπης ἡ δύναμις; ἡ ἀγάπη, φησί, μακροθυμεῖ, τουτέστιν ἐπὶ ταῖς τοῦ γείτονος ὀλιγοψυχίαις οὐκ ἀσθενεῖ· ὁ γὰρ ὅλως μακροθυμῶν, πάντως δή που καὶ † ἐπί τισι τοῖς ἀτόποις εἰς αὐτὸν πεπραγμένοις ὑπό του, μακροθυμεῖ. καί τι τῶν ἀνιᾶν εἰωθότων καταγωνίζεται· παροξύνοντι δὲ τῷ θυμῷ πρὸς τὴν τῶν ἴσων ἀντίδοσιν, σωφρονῶν οὐ πείθεται. χρῆμα μὲν γὰρ ὄντως ἡ ἀδικία φορτικὸν, ἱκανὸν εἰς ὀργὰς ἀνακαῦσαι δεινάς· καὶ τὸ προπαθεῖν ὑπό του τυχὸν, καίτοι κατὰ φύσιν ὄντι πονηρῷ, καὶ συνεξοπλίζεται, καὶ συνηγορεῖ τῷ θυμῷ· δόξει γὰρ ἄν πως ἀδικεῖν ἀντεξάγειν ἀναπείθων· καὶ ἐπείγεσθαι ἀντιπλήττειν τὸν λελυπηκότα. ἀλλ' οἱ λογισμῷ νεανικῷ πρὸς τὸν τῆς ἀγάπης ὁρῶντες νόμον, καὶ μακροθυμεῖν αὐτοῖς ὅτι πρέπει διενθυμούμενοι, ἀναζέουσαν μὲν τὴν ὀργὴν, καὶ ὥσπερ τινὰ πῶλον ἀτάκτοις ἀναπηδῶντα σκιρτήμασι, καθάπερ τισὶν ἡνίαις τῆς ἀνεξικακίας, ὀπίσω πάλιν ἀνασειράζουσιν. ἀμείνους δὲ τῶν λελυπηκότων, καὶ μετὰ τοῦτο φαινόμενοι, τὴν ἐφ' ἅπασι τοῖς ἀγαθοῖς ἀποκαρδοῦσι ψῆφον· ὃ δὲ δὴ κάλλιστόν ἐστι τῆς ἀγάπης, μικροῦ περιπτεῦσαν ᾤχετο. τί γὰρ δὴ πάλιν περὶ αὐτῆς που φησὶ τῆς ἀρετῆς ὁ συνήγορος. τί δὲ πρὸς † τοῦτο κατορθοῦν ἕτερον τῶν ἀξιαγάστων διεκελεύετο. † διεξίωμεν πάλιν· ἡ ἀγάπη φησὶ οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται. ὁ μὲν οὖν ἀκριβής τε καὶ νομικώτερος ἐν τούτοις λόγος, ἐκεῖνον ἂν ἐπιδείξειεν οὐ ζητοῦντα τὰ ἑαυτοῦ, τὸν ἐν τῷ μηδενὶ τὰ οἰκεῖα πεποιημένον, ἕως ἂν αὐτῷ τὸ τῶν πολλῶν ἐξανύηται χρήσιμον. οἷον τί φημι, δότε γὰρ ἐξελθεῖν καὶ διὰ παραδειγμάτων τὸν λόγον. ἐπέταττον ποτὲ τῶν ἰουδαϊκῶν ταγμάτων οἱ καθηγούμενοι, τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις μηδενὶ προσλαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ,

φρον-

† delendum.

† ἀλλ. ἀπευθυνῶν. puto ἀπευθύνων.

† leg. ὑπό τινος.

† ἴσως τούτῳ.

† ἀλλ. διεξιόμεθα.

φροντίσαντες τῶν ἐκείνα ληρούντων οὐδὲν, καί τοι κινδύνων ἐπηρτημένων αὐτοῖς τῶν ἐσχάτων, πάλιν τοῖς ὄχλοις περιτυχόντες ἐδίδασκον. ἐπαμύνειν μὲν ὅ,τι πρέποι τοῖς πλανωμένοις διεγνωκότες ὀρθῶς· παντελῶς δὲ τοῖς ἐντεῦθεν ἀλεγοῦντες ἐπιβουλῆς. οὐ γὰρ ἐζήτουν τὰ ἑαυτῶν, ἀλλὰ τὰ ἑτέρων, τὸν θεοφιλῆ τῆς ἀγάπης οὐκ ἐκβαίνοντες ὅρον. ἀλλ' εἰ καί τινα τοιαύτην θεωρίαν ἡμᾶς ἐξαιτεῖ τὸ προκείμενον· ἀλλ' εἰς τὸ τοῖς ἁπλούστερον εἰωθόσι νοεῖν, φέρε δὴ πάλιν αὐτῷ περιτρέποντες, τοῖς τοῦ σωτῆρος ἐφαρμόσωμεν λόγοις· εἰς ἀκροτάτην τοιγαροῦν ἀναφέρων ἡμᾶς ἡμερότητα, καὶ φιλαδελφίαν, καὶ τὸ δύσεριν καὶ φιλόνεικον, καὶ τὴν τῶν οὐδὲν ἡμῖν προσηκόντων ἐπιθυμίαν, ἀκάνθης δίκην τῆς ἡμετέρας ἀποκείρων ψυχῆς· „ παντί, φησι, τῷ αἰτοῦντί σε δίδου· καὶ „ ἀπὸ τοῦ αἴροντος τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει. ἀκούεις ὅπως ἀποφρίττειν κελεύει τὸ ἀλλότριον; οὐ δ' ἂν ἀφέληταί τις ἡμᾶς τι † δικαίων, ἀντιστῆναι βούλεται· ἀμείνους δὲ μᾶλλον ὁρᾶσθαι, καὶ τῶν ἐκ ζημίας ἐρεθισμῶν, ἤγουν τοῖς ἀφαιρουμένοις ὑπόπτου τυχόν, ἀκρατῶς † ἐπωδίνοντας· εἰς ἀσχήμονα θυμὸν ἀνακαίεσθαι φιλεῖν. ἀλλὰ τί μοι πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ λωποδύτης ἐρεῖ; ὁ ταῖς μὲν τριόδοις θηρίου δίκην ἐγκαθήμενος, καὶ τὸν οὐδὲν ἀδικήσαντα, καθάπερ τινὰ τῶν πολεμίων παρατρέχοντα λοχῶν, ποταμίοις δὲ νάμασι τὸ τῆς λῃστείας ἀπλώσας λίνον, κἂν ἁλῷ τις, εὐθὺς ἀναπηδῶν, καὶ πρὸς τὸ παρὰ φύσιν ἀνακαιόμενος θράσος. ποῦ μοι τέθεικας, εἰπέ μοι, τοῦ σωτῆρος τὸν νόμον; καὶ τί λέγων εἶναι χριστιανός; περιτρέπεις μὲν γὰρ τὸν τῆς ἀγάπης θεσμόν· ὥσπερ δὲ εἰς θηρίων τῶν ἀτιθάσων τινὰς μεταπεποιημένος, καὶ εἰς ἔκφυλον ἀγριότητα † πεσὼν, οὐκ αἰσθάνῃ λοιπόν· τὸν δὲ κατ' εἰκόνα γεγονότα τὴν θείαν, ἐν τῷ μηδενὸς καταταξας λόγῳ, ὁρᾷς μὲν, οὐκ † οἶστα· σιδήρῳ δὲ πλήττειν ἀνοσίως ἀποτολμᾷς· ἀλλὰ † ἀσπαίροντα νεκρὸν ἐπὶ γῆς, ἔσθ' ὅτε τὸν ὁμογενῆ σοι θεώμενος ἄνθρωπον, οὐκ αὐτήν σοι παραχρῆμα διαχάναι ποθεῖν, οὐδὲ λογίζῃ τοῖς οὕτως ἀγρίοις ἐπιπηδῶν τολμήμασιν ὡς † ἀρ οὖν μέν σοι γέγονεν ἐν ἔθει τὴν γῆν· ἀνατέμνειν δὲ τοῖς ἀρότροις τὰς ἀρούρας· † εἶτα ἐγκατακρύπτειν αὐταῖς τὸ δοκοῦν, καὶ σιδήρῳ πάλιν ἀποκείρειν τελεσφορηθὲν διὰ τοῦ θεοῦ. καὶ θαυμάζεις μὲν, τὸ τηνικάδε τὴν γῆν, ὡς καρπῶν ἀγαθῶν μητέρα. ὡς ἀρκεῖ σοι † περὶ τὸν τῶν ἀναγκαίων ὑπηρετοῦσαν ἐκπορισμόν. ἐπαινεῖς δὲ ὡς εἰκὸς καὶ τοῦ σιδήρου τὴν χρείαν· πῶς οὖν ἀδικῶν οὐκ ἐρυθριᾷς τὰ δι' ὧν ἦν σοι τὰ ζωαρκῆ. τὸν μὲν γὰρ † ἐτίθης ἀνδροκτόνον· τὴν δὲ τοῖς ἀθῴοις καταφοινίξας αἵμασι. πῶς οὖν ἔτι καρπῶν σοι γενέσθαι μητέρα παρακαλεῖς, ἣν ἀφειδήσας ἠδίκεις; † εἰς μητέρα δέ.

† ἄλ. ἀδικαίως.
† ἄλ. ἐπωδίνοντες.
† ἄλ. πατρός.
† ἄλ. οἶσθα, οἶδα.
† ἀσπαίροντα.
† leg. ἀρῶν
† εἰ τι.
† ἄλ. πλεῖον τῶν.
ἄλ. ἐτέθης.
† Hæc delenda.

eiusmodi nugis commoti, quamuis extrema ipsis pericula imminerent, rursum ad turbas se conferentes docebant. Erat hoc illis siquidem meritò persuasum, errantibus omnino facem præferri oportere, nec eos insidiarum quæ propterea tendebantur, vlla cura tangebat. Non enim sua quærebant, sed aliorum, Deo dilectæ charitatis terminos nullatenus egressi. Sed quamuis aliquã à nobis eiusmodi obseruationem propositus locus postulet, tamen ob eos qui simpliciùs de rebus cogitare solent, age rursum circa eundem immorati, illum Saluatoris verbis accommodemus. Igitur vt nos ad summã mansuetudinẽ, mutuamq; charitatẽ deduceret, dissidiaq; & cõtentionũ studia, & eorũ quæ nihil ad nos attinent cupiditatem, veluti spinas enascentes ex animis nostris resecaret: *Omni*, inquit, *petenti te tribue: & qui aufert qui tua sunt, ne repetas.* Audis quemadmodũ nos iubet res alienas perhorrescere? Etiam si quis à nobis, quæ nostra sunt auferat, ne tum quidẽ obsisti sinit sed potiùs concitatos ebullientis iracundiæ motus fortiter superari. † Verùm quid mihi rursum ad hæc respondebit grassator? ille inquam qui veluti fera bestia in triuiis assidet, ac prętereũnti à quo nulla in re lęsus est, tanquam hosti insidiatur, tum in fluminibus latrocinij retia explicat, ac si quis demũ captus fuerit, prosilit subitò, & audacia contra naturæ legem totus incenditur. Vbi mihi, fare age, Saluatoris legem collocasti? & quidẽ qui te Christianum esse profiteare? violas nempe charitatis sanctiones, teque in immitem bestiam immutatũ fuisse, & in feritatem naturę inimicam incidisse non sentis. Tu verò eum qui ad imaginem diuinã conditus est, nihili æstimans, nescio quidem an interficias, certè ferro per nefas inuadere audes, atq; aliquando etiam cadauer hominis qui tibi eiusdem naturæ consors est in terra porrectum adhuc spirantis adspiciens, non ipsam tibi extemplò dehiscere tellurem optas: neq; illud cogitas dum cœpta adeò sæua aggredi audes, tibi quidem consuetum esse vt terram colas, arvaque aratro proscindas, tum ipsis quod placet infodias, moxq; fruges Deo dante prolatas ferro metas. Ac tum quidem miraris terram veluti frugum optimarũ parentẽ, quæq; tibi res necessarias abunde suppeditet, laudas verò etiam, vt probabile est, ferri vsum. Potes igitur non pudore suffundi, dum in ea quæ tibi vitæ tolerandæ adiumenta sunt te iniurium præbes? eorum namq; alterum homicidam effecisti, alteram verò innoxio sanguine cruentasti. Quo pacto adhuc orabis vt terra tibi fructuum mater sit, in quam omni abiecta reuerentia iniurius extitisti?

Luc. 6. 30.
Mat. 5. 42.

† Quod sequitur, fortè huc intrusum, vel ex Homil. VII. quæ in eosdem incurrit prædones.

 Pò-

Poteris fulgẽti ferro admouere manus, quod in vsus minimè ipsi proprios translatum hominis cæde cõtaminasti? Quo pacto demum, nisi planè desipias, anniuersarijs aquarum deriuationibus à Deo tellurẽ irrigari postules, qui nullo recto fine inter fluuiales arundines delitescas, nec vt ea venere quæ in aquis degunt scapham remigio propellas, sed potiùs studeas auaritiæ, atque iniusto sanguine latices diuino munere concessos inficias, hominemq; tibi cognatum feris aquatilibus indulgeas deuorandum. Ergo quasnam manus agedum ad Deum tolles? quidnam demum precando effabere? aut quo pacto bona tibi vt cõcedantur deposces, dicente Deo apud Prophetam: *Cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis, & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam. manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.* Qui verò leges ab ipso constitutas omnino negligit, quanã illi iuuando amplius cura impendetur? *Sed quicunq; honorificauerit me*, inquit Saluator, *glorificabo eum; qui autẽ cõtemnit me, erit ignobilis.* Aut ergo inflecte ipsi ceruicẽ, ac tibi vicissim decus, ac largam rerum omniũ necessariarũ accessionem postula; aut si iugum excutias, pœnarum quoque animaduersionẽ fac non inuitus patiare. Nam si aliquid ad ea quæ diximus addi oportet, ebrietas quædam ex bonis, & eorum quæ optanda maximè duceres affluentia, aliquando tibi causam tantæ impietatis præbuere. Quiddam namq; eiusmodi Deus quoq; omnium Dominus loquitur: *Impleti sunt ad satietatem, & exaltata sunt corda ipsorũ. Propter hoc nesciui eos.* Est namq; scilicet est omnino facilis in luxu prolapsio; nec mirum si ex illo superbia vecordiæ parens progignatur. Ex vecordia porro proles acerba Dei contemptus enascitur, demum ex Dei contemptu genus omne scelerum procreatur. Ergo te in hoc statu positum intuentes meritò lacrymis prosequemur, ac nefariis sceleribus tuis studio mutuæ charitatis indolentes cũ Propheta dicemus: *Hei mihi anima, quia perijt sanctus de terra, & rectus in hominibus non est. Omnes in sanguine iudicant, proximum quisq; suũ affligit: ex afflictione manus suas ad malũ extollunt.* Ob hæc à nobis patrata facinora iure indignatur Deus, vt videre est, atq; irascitur. Ecce namq; quod à Prophetis dictũ est, nobis non semel, sed sæpe iam euenit: *Ponite corda vestra super vias vestras, dicit Dominus omnipotens. Seminastis multũ, & intulistis parum. Comedistis & non estis satiati, bibistis & non estis inebriati, operuistis vos & non estis calefacti. Et qui mercedes congregauit, misit eas in sacculum pertusum.* Verùm ad hæc illud quoque addit: *Respexistis ad amplius, & ecce factum est mi-*

Isaia 1.15. — 1.Reg.2.30. — Osea 13.6. — Mich.7.a. — Aggai 1.6.

πῶς τὸν λαμπρὸν ἐπαφήσεις σίδηρον; ὃν παρατρέψας τῆς οἰκείας περιπτώσεως χρείας, ἀνδροφόνον εἰργάσω; πῶς δ᾽ ἂν ὅλως, εἰπέ μοι, τὰ εἰκότα φρονῶν, καλαρδεύεσθαί σοι τοῖς † αἰτησίοις παρὰ θεοῦ νάμασιν ἐξαιτήσεις τὴν ἄρουραν. ἐπ᾽ οὐδενὶ μὲν τῶν ἀγαθῶν τοῖς περὶ ποταμίοις ἐνιζάνων δόναξιν; οὐκ ἐπὶ θήρᾳ δὲ τῶν ἐν τοῖς ὕδασι περιερέττων τὸ σκάφος· πλεονεξίαν δὲ ἔχων μᾶλλον τὸ ἐπιτήδευμα, ἀδίκοις τε καταμολύνων αἵμασι τὸ θεοδώρητον νάμα, καὶ θηρσὶ ἐνύδροις τὸν συγγενῆ χαριζόμενος ἄνθρωπον; εἶτα ποίας, εἰπέ μοι, χεῖρας ἀνατενεῖς τῷ θεῷ; τί δὲ ὅλως ἐρεῖς προσευχόμενος; ἢ πῶς αἰτήσεις τὰ ἀγαθὰ τοῦ θεοῦ λέγοντος δι᾽ ἑνὸς τῶν προφητῶν; ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρός με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ᾽ ὑμῶν, καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. αἱ χεῖρες γὰρ ὑμῶν αἵματος πλήρεις· ὁ δὲ λόγον οὐδένα τῶν παρ᾽ αὐτοῦ ποιησάμενος νόμων, ποίας ἐπιφροντίδος † ἀξιωθήσεται; τοὺς δὲ δοξάζοντάς με δοξάσω, φησὶ ὁ σωτήρ· καὶ ὁ ἐξουθενῶν με, ἐξουδενωθήσεται. ἢ τοίνυν ὑπόθες αὐτῷ τὸν αὐχένα, καὶ ἀνταπαίτει τὴν τιμὴν, καὶ τὴν ἐφ᾽ ἅπασι τοῖς ἀναγκαίοις πλουσίαν ἐπίδοσιν· ἢ τῆς ζεύγλης οὐκ ἀνεχόμενος, καὶ καρτέρει κολαζόμενος. εἰ γὰρ χρή τι πρὸς τούτοις εἰπεῖν τὸ μεθύειν ἐν ἀγαθοῖς καὶ περιχεῖσθαι τοῖς κατ᾽ εὐχὴν ἔσθ᾽ ὅτε τῆς τοσαύτης σοι γέγονεν ἀσεβείας πρόξενον· τοιοῦτον γάρ τι φησὶ καὶ ὁ πάντων δεσπότης θεός· καὶ ἐνεπλήσθησαν εἰς πλησμονὴν, καὶ ὑψώθησαν αἱ καρδίαι αὐτῶν, ἕνεκεν τούτου ἐπελάθοντό μου· καὶ γὰρ δὴ καὶ ὄντως δεινὴ μὲν ἡ πρὸς ὄλισθον τρυφή. ἱκανὴ δὲ πρὸς τῦφον ἐνεγκεῖν τὴν τῆς ἀπονοίας γεννήτειρα· πικρὸν δὲ ἀπονοίας ἔγγονον ἡ τοῦ θεοῦ καταφρόνησις· καταφρονήσεως δὲ τῆς ἐν τούτῳ καρπὸς, πᾶν εἶδος πλημμελημάτων. τί οὖν ὅταν σε τοῦτο παθόντα βλέπωμεν, καταθρηνήσομεν εἰκότως, καὶ προφητικὴν ἐροῦμεν φωνὴν, τοῖς σοῖς ἀνοσιουργήμασι φιλαλλήλως ἐπιστυγνάζοντες· οἴμοι ψυχὴ, ὅτι † ἀπολώλεκεν εὐλαβὴς ὁ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει· πάντες εἰς αἵματος δικάζονται· ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐκθλίβουσιν, ἐκθλιβῇ ἐπὶ τὸ κακὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν † ἀνέχουσιν. ἐπὶ τούτοις ἡμῶν τοῖς πλημμελήμασιν, ἀγανακτεῖ μὲν, εἰκότως ἐπαχθαλλεῖ δὲ ὡς ὁρᾶται θεός. ἰδοὺ γὰρ ἰδοὺ τὸ διὰ τῶν προφητῶν εἰρημένον, εἰς πέρας ἡμῖν οὐχ ἅπαξ, ἀλλ᾽ ἤδη πολλάκις ἐκβέβηκε. τάξατε γὰρ δὴ τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὰς ὁδοὺς ὑμῶν, λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἐσπείρατε πολλὰ, καὶ εἰσενέγκατε ὀλίγα. ἐφάγετε, καὶ οὐκ εἰς πλησμονήν. ἐπίνετε, καὶ οὐκ εἰς μέθην· περιεβάλεσθε, καὶ οὐκ ἐθερμάνθητε ἐν αὐτοῖς. καὶ ὁ τοὺς μισθοὺς συνάγων, συνήγαγεν εἰς δεσμὸν τετρυπημένον. ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτοις ἐπιφησίν. ἐπιβλέψατε εἰς πολλὰ, καὶ † ἐγένοντο ὀλίγα·

† leg. ἐτησίοις.

† ἄλλ. ἀξιωθήσεται.

† leg. πεπονθότα? [margin: γαρὖν.]

† ἄλλ. ἀπόλωλεν.

† ἄλλ. ἐπανέχουσιν.

† ἄλλ. ἐγένετο.

χε· καὶ εἰσηνέχθη εἰς τὸν οἶκον, καὶ ἐξεφύσησα αὐτά, λέγει κύριος παντοκράτωρ. ἴδωμεν γὰρ εἰ μὴ ταῦτα συμβέβηκεν ἀληθῶς· ἐπιδεικνύτω τις τὸν χαίροντα παρελθών, καὶ νενίκημαι. ὀφθαλμὸν ζητείτω τὸν ἀδάκρυτον· κἂν εὕρῃ, πέπαυσμαι. Φιλονεικεῖτε πρὸς τὸ παρὸν οἱ † τῶν Αἰγυπτίων οἰκοῦντες γηπόνοι, ἐπὶ μόνῳ τῷ παθεῖν θάτερος θατέρου τὰ χαλεπώτερα· καὶ ὁ νικῶν ἐν ὑμῖν τῶν ἡττᾶσθαι δοκούντων ἀθλιώτερος. νικᾷ γὰρ ἐφ' οἷς ἀλγύνεται· καὶ τῶν τοῦ γείτονος πόνων πλουσιωτέραν ἔχει τὴν συμφοράν. τὰ δὲ οἷς ἦν ἔθος ὑμῖν ἐπαυχεῖν, μακροῖς ἤδη χρόνοις ἀποδημεῖ· ἢ γάρ, οὐχὶ ταλαιπωρίας ἡμῖν ἁπάσης ἀνάμεστα, καὶ δακρύων τὰ διηγήματα; τί δέ, εἰπέ μοι, τὰς κώμας ἔν ποσιν ὁρῶμεν κειμένας; ἡ μὲν † γὰρ αὐτῶν τὰς ἀπὸ χαλάζης ἐνεγκοῦσα πληγάς, λιμῷ καὶ θρήνῳ μαραίνεται. οὐδαμόθεν παντελῶς, κἂν γοῦν εἰς τὰ μέτρια λυπεῖσθαι βοηθουμένη· ἡβηκὼς μὲν γὰρ ἤδη καὶ ὑπερτινὴς ὁ στάχυς· θεριζέτω τις ἤδη μονονουχὶ καὶ ἐφθέγγετο· καὶ ὁ μὲν ἀρόσας τὴν γῆν, ἐφέστιον, ἤδη τὸν ἀμητῆρα λαβών, † ζωννυμένῳ πρὸς ἔργον † ἐπέρπετο, τάχα δὲ καὶ † οὐκ ἀρέσει αὐτῷ τὴν ἅλω πολλάκις διελογίζετο· τὰ δὲ ἦν ὄναρ ἢ σκιὰ καὶ χαλάζης ἔργον, οὐ † θεριστοῦ. ὁ δὲ περιχεῖσθαι τοῖς ἀγαθοῖς ἤδη δοκῶν, πάντων εὐθὺς ἔρημος ἦν. ἀντὶ δὲ τῶν σταχύων χαλάζῃ πλουτῶν, πολύ τι καὶ μέγα τῆς ἐλπίδος ἐσφάλλετο. κώμη δὲ ἡ ταύτης γείτων καὶ ὅμορος ἡμερωτέραν νοσήσασα τὴν ὀργήν, στένει μὲν ἐπὶ τοῖς ἀρότροις ὀδύρεται πόνους· μακρὸν δὲ καὶ πλατὺ γεωργήσασα λήιον, πλοῦτον ἡγεῖται πρὸς τὸ παρὸν τὴν εἰς κόρον τροφήν. μᾶλλον δὲ τὴν πολύ τι καὶ λίαν ἀποδέουσαν κόρου. τίς οὖν ἡ τούτων κατασκεψώμεθα αἰτία· εἰδῶμεν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς· οὐκοῦν ἐρεῖ πάλιν ἡμῖν ὁ πάντων ἔχων τὴν ἐξουσίαν. αἱ ὁδοί σου, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματά σου ἐποίησαν ταῦτά σοι. αὕτη ἡ κακία σου, ὅτι πικρά· ὅτι ἥψατο ἕως τῆς καρδίας σου. ἀκολουθεῖ γὰρ τοῖς † πλημμελήμασιν ἐκτόπως, τὸ χρῆναι δικαίως κολάζεσθαι. καὶ ταῖς παρ' ἡμῶν ἀπονοίαις ἰσοστατεῖν ἀνάγκη τὴν δίκην. ἀποπαυσώμεθα τοίνυν παντὸς ἀνοσίου τολμήματος· συγκόψωμεν, καθὼς γέγραπται, τὰς ῥομφαίας εἰς ἄροτρα· καὶ τὰς ζιβύνας εἰς δρέπανα. καί, ὡς φησιν ὁ μελῳδός· δεῦτε προσκυνήσωμεν, καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ. καὶ δεδακρυμένοι λέγωμεν· ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν· τότε γὰρ τότε, καὶ ἵλεως ἔσται θεός· καὶ ἀποστήσει μὲν τὴν ὀργήν· † εὐφρήσει δὲ πάλιν ἡ γῆ, καὶ δώροις ἡμᾶς τοῖς κατὰ συνήθειαν εὐφρανεῖ. οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα, μὴ δυνά-

† ἄλλ. τὴν Αἴγυπτον.
† leg. γοῦν.
† leg. ζωννύμενος & ἐτέρπετο.
† ἄλλ. οὐκ ἀρκέσει.
† ἄλλ. θεριστοῦ.
† χ. πλημμελοῦσιν, vel πλημμελήσασιν.
† χ. εὐφορήσει.

nus. Et intulistis in domum & exsufflaui illa, dicit Dominus omnipotens. Videamus enim vtrum hæc reuera non ita facta sint. Ostendat mihi præteriens aliquis hominem lætum, & victus sum: oculos mihi quærat lacrymis non madentes, ac si quem inuenerit, tacebo. Hæc vna est inter vos hoc tempore, ô Ægypti habitatores agricolæ, contentio, vt alius alio grauiora mala patiatur, in qua qui superior fuerit, iis qui victi videntur infelicior est. Superat enim in iis ob quæ dolet, & in vicini ærumnis, vberiore ipse calamitatũ prouentu abũdat. Ea verò in quibus vobis gloriari mos erat, iam à multo tempore nulla sunt. An non etiam vestri sermones pleni vndiq; mœroris & lacrymarũ exaudiuntur? Quid verò, dic mihi, vicos alicubi prostratos intuemur. Terra nempe circum grandine verberata, fame luctuq; tabescit, nec vllum omnino leniendo dolori vlla ex parte auxilium ostenditur. Messis namque iam adulta & grandior, propemodũ emissa voce qui demeteret inuitabat. Et arator quidem arrepta domestica falce iam succinctus ad opus properabat; fortè etiam aream sibi angustam futuram sæpe volutabat animo. Sed hæc omnia somniũ & vmbra, atque à grandine, non à metente confecta. Qui verò iam sibi copiam bonorũ abunde affuturam expectauerat, omnibus se repentè destitutũ animaduertit, ac pro aristis ditatum grandine hominem spes sua vehementer admodum frustrata est. Proximus igitur illi pagus placidiore iracundia laborãs, suscepta in colenda tellure incommoda lamẽtatur; ac subactis longe lateq; camporum spatijs satis vberem prouentum pro ratione temporis fore arbitratur, si alimenta suppetant ad satietatem, aut multo minore copia quàm vt etiam satietati sufficiant. Quænam igitur horum causa sit, cogitemus, atq; ex sacris Litteris inuestigemus. Dicet ergo nobis rursum ille penes quem omnium rerum potestas est: *Viæ tuæ, & cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum.* Qui enim grauiter peccauerũt, consequens est vt meritis in eos pœnis animaduertatur, & vecordiæ nostræ supplicium vicissim ex æquo respondere necesse est. Abducamus nos igitur à quocunque nefario facinore: *Concidamus,* vt scriptum est, *gladios in aratra, & lanceas in falces.* Et quemadmodum Psaltes ait: *Venite adoremus, & procidamus ante eum,* ac flentes dicamus, *Peccauimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus.* Tunc enim procul dubio propitium se Deus exhibebit, ac cessabit ab iracundia, rursumque tellus frugibus abundabit, suisq; nos de more muneribus hilarabit. *Non enim habemus Pontificem qui non possit*

Ierem. 4. 18.
Ioel. 3. 10.
Psal. 94. 3.
Daniel 9. 5.
Hebr. 4. 15.

possit compati infirmitatibus nostris, vt Paulus ait, *tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato*. Esse namque vnigenitum Dei ad misericordiā propensum, nec mihi, vt arbitror, vllo modo laborandum fuerit, si probare velim; tum vos quoque nullo negotio in eandē sententiam traduci posse mihi persuadeo, si & quo nos amore complexus sit, & quanta nostra causa sustinuerit, cogitetis. Cùm namque omnes qui terrā hanc incolimus superbissimo dominatu aduersarij dæmonis oppressi, piscium instar inclusi sagenis ad interitum ac perniciem destinati essemus, vnigenitus Dei factus est homo, vt omnes liberaret, *prædicaretq́; captiuis remissionem, & cæcis visum*, vt ipse alicubi asserit, *ac vocaret annum acceptabilem Domino*. Igitur misericors est vnigenitus quamuis dispensationis modum non intelligentes Iudæi, tantum abest vt ei se penitus adiungere in animum induxerint, vt nunc quidem per contumeliam Samaritam quoq; appellarent, nunc verò rursum non ferenda importunitate, & inusitato furore correpti etiam lapidibus incessere ausi fuerint. Quo quidem tempore cum Deo bellantes coarguens, causam quoq; enormis insaniæ ex ijs quærebat Dominus dicēs: *Multa bona opera ostendi vobis ex patre meo, propter quod eorū opus me lapidatis? Responderunt ei ineptè Iudæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.* Hic quid ad illos Saluator? *Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, etsi mihi non vultis credere, operibus credite.* Non enim ex quibus qua homo intuētibus apparebat, sua probari volebat, sed ex iis quæ tāquā Deus præstabat, non adscita extrinsecus dignatione diuinitatis, quomodo nos alicubi diuina Scriptura Deos nominat, sed quæ ipsi potiùs substantialiter inest; quippe qui natura Deus, & eius qui genuit proprietatis hæres sit. Habet hoc quoque scilicet, vt omnia possit, non facultate accepta ab altero, sed ex eo quòd sit Dominus virtutum, atq; ex ipsamet Dei Patrisq; substantia. Nam etsi ob suam erga nos charitatem factus est homo, non tamē ideo rerum omnium dominum ignoremus, aut diuinam ab Emmanuele separemus naturam; sed nec eadem cum Iudæis sentientes humanitatem nostra causa susceptā in ipso accusemus; nec dicamus iniquè obtrectantes, ad eum qui propter nos similis nobis factus est absq; peccato, Non te adorabimus; quoniam homo cùm sis, teipsum facis Deum. Fuit namque & est, eritq; natura Deus, & antequam sibi adiungeret, & post adiunctam carnem. Contestabitur idem Paulus quoque scribens: *Christus Iesus heri, & hodie, ipse & in secula.* Vides

Esa. 61.1. Luc. 4.19. — Ioan. 10. 31. — Ioan. 10. 32. — Ioan. 10. 37. — Psal. 81. 6. Ioan. 10. 34. — Heb. 13. 8.

μῆναι συμπαθῆσαι τ̃ † ἀνομίαις ἡμῶν, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· πεπειραμένον δὲ καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας. ὅτι γὰρ ἔνεστι προχείρως ἐπικτείρειν ἐθέλειν τῷ μονογενεῖ, πόνου μὲν οἶμαι δεῖσθαί με πρὸς τὸ δύνασθαι πείθειν, οὐδενός. ἑτοιμότατα δὲ καὶ ὑμᾶς συγκατατεύειν ὑπολαμβάνειν, τὸ εἰς ἡμᾶς ἀγαπήσεως περιαθρήσαντας τὸ μέτρον. καὶ ὧν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν ἐννοήσαντας τὸ μέγεθος. ἐπειδὴ γὰρ ἡμῶν ἅπαντες, οἱ τὸν δε τὸν περίγειον οἰκοῦντες χῶρον ἀνανταγωνίστῳ πλεονεξίᾳ τῇ τοῦ τυραννήσαντος δαίμονος, ἰχθύων δίκην σαγηνευόμενοι πρὸς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν, γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενής, ἵνα πάντας ἐξέληται, καὶ κηρύξῃ μὲν αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, τυφλοῖς δὲ ἀνάβλεψιν, ὡς αὐτός που φησὶ καλέσῃ δὲ πρὸς τούτῳ, καὶ ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν. οὐκοῦν ἐλεήμων ὁ μονογενής, οἱ δὲ τὸν τῆς οἰκονομίας τρόπον οὐ συνιέντες οἱ Ἰουδαῖοι, τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ κἂν ὅλως ἐθελῆσαι τοῦτον λαβεῖν, ὡς ποτὲ μὲν ὑβρίζοντας καὶ Σαμαρείτην ἀποκαλεῖν· ποτὲ δὲ πάλιν ἀφορήτως λελυττηκότας, καὶ εἰς ξένην καταπηδῶντας μανίαν, καὶ καταλεύειν ἤδη τολμᾶν. ἐπειδὴ δὲ θεομαχοῦντας ἐλέγχων, καὶ τὴν ἀκράτου μανίας ἀνεπυνθάνετο παρ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν ὁ κύριος λέγων· πολλὰ καλὰ ἔδειξα ἔργα ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρός μου. διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον † λιθάζετέ με; παραληρήσαντες ἔφασκον· περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε· ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὤν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. εἶτα, τί πρὸς αὐτοὺς ὁ σωτήρ; εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετέ μοι. εἰ δὲ μὴ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε. οὐ γὰρ ἐξ ὧν ὡς ἄνθρωπος τοῖς ὁρῶσιν ἐφαίνετο, δοκιμάζεσθαι τὰ καθ' ἑαυτὸν ἠξίου, ἀλλ' ἐξ ὧν † ὁ θεὸς εἰργάζετο. οὐκ ἐπακτὸν ἔχων τὸ τῆς θεότητος ἀξίωμα καθάπερ ἡμεῖς, ὅταν ἡμᾶς λέγῃ ἡ θεία γραφὴ θεούς· οὐσιωδῶς δὲ μᾶλλον ἐνυπάρχων αὐτῷ, ἅτε δὴ καὶ ὄντι κατὰ φύσιν θεῷ, καὶ τῆς τοῦ γεννήσαντος ἰδιότητος κληρονόμῳ. ἔχει δὲ καὶ τό, πάντα δύνασθαι δρᾶν, οὐ παρ' ἑτέρου λαβών, ἀλλ' ὡς τῶν δυνάμεων κύριος, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ καὶ πατρός. εἰ γὰρ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, διὰ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' οὐκ † ἀγνοήσωμεν διὰ τοῦτο τὸν ἁπάντων κύριον, οὐδὲ τὸ κατὰ φύσιν εἶναι θεὸν τὸν Ἐμμανουὴλ ἐκπέμψομεν· ἀλλ' οὐδὲ τοῖς Ἰουδαίοις τὰ ἴσα φρονοῦντες ἐγκαλέσομεν αὐτῷ τὴν δι' ἡμᾶς ἀνθρωπότητα. οὐδὲ ἐροῦμεν, ἀνοσίως ἀπαιτιώμενοι, τὸν δι' ἡμᾶς γεγονότα καθ' ἡμᾶς χωρὶς ἁμαρτίας, οὐκ ἄν σε προσκυνήσαιμεν. ἐπείπερ ἄνθρωπος ὤν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. ἦν γάρ, καί ἐστι, καὶ ἔσται θεός, κατὰ φύσιν, καὶ πρὸ σαρκὸς καὶ μετὰ σαρκός· ἐπιμαρτυρήσει δὲ καὶ ὁ Παῦλος γράφων· Χριστὸς † χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. ὁρᾷς πῶς

† ἀλ. ἀθεσίαις. — † ἀλ. ἐμὲ λιθάζετε. — † leg. ὡς θεός. — † ἀλ. ἀγνοήσωμεν. — † add. Ἰησοῦς.

πῶς

πῶς οὐκ εἰς υἱῶν δυάδα κατατεμὼν εὑρίσκεται τὸν Ἐμμανουήλ. οὐδὲ γυμνῷ καθ' ἑαυτὸν ὄντι τυχὸν, τῷ ἐκ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀπαστράψαντι λόγῳ, τῷ ὡσαύτως ἔχειν διαπαντὸς ἀπονέμει. ἀλλ' υἱὸν ἕνα καὶ μόνον κατὰ φύσιν εἰδὼς τὸν ἐνανθρωπήσαντα, καὶ Χριστὸν ὀνομάζει, καὶ Ἰησοῦν. πόθεν γὰρ ἂν ἐπιδείξειέ τις, Ἰησοῦν ἢ Χριστὸν ὀνομασθέντα τὸν λόγον, εἰ μὴ ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος· Ἰησοῦς μὲν γὰρ, παρὰ τὸ σώζειν τὸν λαόν· Χριστὸς δὲ πάλιν, διὰ τὸ κεχρῖσθαι δι' ἡμᾶς. οὐκοῦν οὐ γυμνὸν ἔτι πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, τὸν ἐκ θεοῦ πατρὸς ὄντα λόγον· ἀλλ' ἐν σαρκὶ γεγονότα, καὶ Ἰησοῦν καὶ Χριστὸν ἀποκαλεῖ, περὶ αὐτοῦ τε φησὶν ἐνδοιασμοῦ τινος δίχα, ὡς ἦν χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀλλ' ἴσως ἀναφανεῖταί τις τῶν ἑτεροδοξεῖν εἰωθότων, καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυσσεβείας τὸν ἰὸν ἐρευγόμενος, οὐκ ἐσχάτοις εἰπέ μοι καιροῖς ἐγεννήθη Χριστὸς, ὦ οὗτος ἀνακεκράξεται. πῶς οὖν ἦν διαπαντὸς, καὶ πρὶν γεννηθῇ; πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτα καὶ ἡμεῖς οὖν † περὶ τῆς ἀληθείας ἀντεξάγοντες τοὺς λόγους, συναγορεύσεις τοῖς παρ' ἡμῶν ἄνθρωπε τοῦτο λέγων ἀναβοήσομεν. πῶς γὰρ ἂν ὁ πνευματοφόρος, καὶ τῶν τοῦ σωτῆρος μυστηρίων ταμίας, τὰ τοῦ ζῶντός τε καὶ ὄντος ἀεὶ λόγου, τῷ ἐν τελευταίοις τεχθέντι καιροῖς ἐχαρίσατο ναῷ, εἰ μὴ δυσσεβὲς ἡγεῖτο τὸ διατεμεῖν, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τὸν ἕνα καὶ μόνον καὶ ἀληθῶς υἱὸν ἀπενάρκησε διελεῖν εἰς δύο; τὰ δὲ ἰδικῶς τε καὶ φυσικῶς προσόντα τῷ λόγῳ, καὶ πρὸ σαρκὸς, ταῦτα πάλιν αὐτῷ καὶ ἐν σαρκὶ γεγονότι προσάπτει· οὐχ ἕτερον εἰδὼς γεγονότα διὰ τὴν σάρκα. ἀκέραιον δὲ φυλάττων αὐτῷ καὶ † ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος τῆς θεότητος τὸ ἀξίωμα· καὶ μὴ θαυμάσῃς ἄνθρωπε τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. οὐ γὰρ τῶν τῆς εὐσεβείας κατατυραννήσας δογμάτων, καὶ εἰς τὸ δοκοῦν ἁπλῶς † κατείνας, τὰ τοιαῦτά φησιν, ἀλλ' ἐξ † αὐτῶν τῶν τοῦ σωτῆρος πεπαιδευμένος ῥημάτων· τί γὰρ ἔφη πρὸς τὸν Νικόδημον, εἰ βούλει μαθεῖν ἔξεστι μὲν ἐντυχόντι τοῖς εὐαγγελίοις εἰδεῖν· ἐρῶ δ' οὖν ὅμως, διὰ τὸ πᾶσι λυσιτελοῦν· εἰ γὰρ τὰ ἐπίγειά, φησι, εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἴπω τὰ ἐπουράνια πιστεύσετε; καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. ποτὲ δὲ πάλιν τοῖς Ἰουδαίοις προσλαλῶν διετείνετο, καὶ ἐπεδείκνυ σαφῶς, ὡς ἀμέτοχοι παντελῶς μένουσι τῆς αἰωνίου ζωῆς, τῆς μυστικῆς εὐλογίας οὐκ ἀπογευσάμενοι· χαλεπῶς δὲ πρὸς τοῦτο διακειμένοις, καὶ ἀπελθοῦσιν εἰς τὰ ὀπίσω, καθὼς γέγραπται· πάλιν φησὶ τὴν ἐντεῦθεν εἰς οὐρανοὺς προδιδάσκων ἀποδημίαν· „τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον.

† ἀλλ. ὑπέρ.
† ἀλλ. ὅτι.
† γρ. κατατείνας.
† leg. αὐτῷ

quemadmodum non in duos diuidit filios Emanuelem, nec de solo Verbo seorsim, quod ex Dei & Patris substantia promicat, eodem modo semper se habere pronuntiat, sed vnũ solumq; filium secundùm naturã agnoscens, qui humanitate indutus est, & Christũ & Iesum nominat. Vnde enim ostẽdat aliquis Iesu aut Christi nomen Verbo attributum, nisi quia factus est homo? Iesus siquidẽ à saluando populo, Christus autem eò quòd propter nos vnctus sit dicitur. Igitur non Verbũ seorsim quod existit ex Patre, priusquam humanam naturam induisset, sed iam in carne factum, & Iesum & Christũ appellat, ac de ipso absque vlla dubietate affirmat, *Christus heri, & hodie, ipse & in secula.* Sed fortè existet aliquis eorum qui à nobis dissentire soliti sunt, & insitæ impietatis euomẽs virus, Annon vltimis temporibus Christus genitus est, ô amice, vociferabitur. Quo pacto igitur etiam priusquam genitus, semper fuit? Ergo huiusmodi sermonibus nos quoq; pro tuenda veritate nostra verba opponẽtes, Confirmabis nostra dum hæc loqueris, ô amice, clamabimus. Cur etenim plenus spiritu vir atque omnium Saluatoris mysteriorũ conscius, quæ viuentis ac semper existentis Verbi propria sunt, vltimis temporibus genito templo attribuisset, nisi diuidere eum, qui etiam post susceptam hominis naturam vnus ac solus, & verè filius est, impium putasset, & in duo dissecare exhorruisset? Ergo quæ propriè & naturaliter Verbo ante carnem assumptã coniuncta sunt, hæc ipsi rursum etiam in carne existẽti accõmodat, sciens videlicet non immutatũ ob assumptam carnem, & integram diuinitatis dignitatem, etiam postquã homo factus est, ipsi conseruãs. Neq; verò te aliqua huius Pauli assertionis capiat admiratio. Non enim quasi tyrannidem aliquam in dogmata pietatis exercens, eaq; arbitratu suo definiẽs, sed ipsiusmet Saluatoris verbis eruditus illa pronuntiat. Quid enim ad Nicodemum sit locutus, si discere velis, licet tibi quidem ex Euangelijs legenti cognoscere, sed ego id tamen communis vtilitatis causa proferam: *Si enim,* inquit, *terrena dixi vobis, non creditis mihi, quomodo si dixero cælestia, credetis?* Et illud, *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo filius hominis.* Rursum verò cùm Iudæos alloqueretur, asseuerabat, demonstrabatq; apertè, excludẽdos eos penitus à cælesti vita, mysticæq; benedictionis partem nullam degustaturos. Quod illi cùm molestè ferrent ac retro abirent, quemadmodũ scriptum est, subiicit ille iterum, vt viam quæ hinc ad cælum fert præmonstraret: *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentẽ vbi erat prius?*

Ioan. 3.12.
Ioan. 3.13.
Ioan. 6.62.

Itaq; vt iam vniuersam orationem meam recolligam, genitus quidem est in terris à sancta Virgine, quod spectat ad corpus, descendit verò Dei Verbum è cælo. Quo pacto igitur nobis è cælo filium hominis descendisse autumat? quo pacto iterum illuc vbi antea fuit ascensurum affirmat? Vides igitur quemadmodum indistincto atque indefinito vnitatis vinculo Verbũ ineffabili coalitione coniungens verum nos Christum, & ante, & post susceptam carnem vult profiteri? Propterea namq; carnem, etsi natura terrenã, supernè, & è cælo descendisse ait, tum in cælum vbi antea fuerat ascensuram? Quod enim ipsi secundùm naturam inest propriæ carni attribuit, quippe qui non alius sit ab illa, quod ad vnionem attinet ex dispensatione effectam. Neque verò quæ dissimilia natura sunt, eo quòd penitus insint, idcirco tollemus, scilicet quod secundùm propriam rationẽ splendor sit Patris, secundùm aliam verò terrena caro, hoc est perfectus homo: verùm quamvis hęc ita se habere agnoscamus, tamen singularum rationem sola cogitatione separantes, indiuiso rursum vnitatis vinculo inter se colligabimus. *Verbum* namque *caro factum est*, vt sanctus Euangelista ait, non in carnem mutatum: nec enim hoc dicit, sed pro homine perfecto, ac suis partibus absoluto carnis vocabulum vsurpauit. Igitur quemadmodum noster laudatissimus parens & Episcopus Athanasius, ille quem orthodoxæ fidei regulã certissimam sequimur, in suis libris asseruit, duarum rerum inæqualium secundùm naturam in eodem facta est vnio diuinitatis & humanitatis. Vnus autem ex vtrisque Christus. Ineffabilis quidẽ nobis hactenus, atq; intelligendi facultatem penitus superans communicationis modus, fide nihilominus mysterij profunditas suscipienda. Etenim quæ nostrã intelligentiã prudentiamq; superant, ea non curiositate vllo modo, sed sola fide admirabilia sunt. Quoniam igitur non diuersum aliquid à seipso carnem arbitrabatur, sed suum sibi templum in ea constituebat, qui & homo factus esset, adoratur etiam ab sanctis angelis: *Cùm enim*, ait, *introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, Et adorent eum omnes angeli Dei.* Quærerem porro ego non inuitus ab ijs qui temere contrarijs opinionibus adhærere ausi sunt, separantq;, vt ipse alicubi Saluator ait, *quæ Deus coniunxit*, duos autem Christos, duosque filios constituunt, si tamen aliqui omnino sunt, quonam modo scilicet Verbo ex Deo Patreq; existenti rite conuenire posset, vt ante susceptam humanã naturam primogenitus vocaretur. Nam si primogenitus sit, vnigenitus esse qui possit? si enim vnigenitus

f. Dial. de Trinit.

Heb. 1. 6.

Matt. 19. 6

καίτοι, ὅλον γὰρ αὖθις ἀναλήψομαι τὸν λόγον· γεγέννηται μὲν ἐπὶ γῆς, διὰ τῆς ἁγίας παρθένου, τὸ κατὰ σάρκα. καταβέβηκε δὲ ὁ † θεὸς λόγος ἐξ οὐρανοῦ. πῶς οὖν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καταβῆναί φησιν; πῶς δὲ καὶ αὖθις, ὅπου πρότερον ἦν ἀνελεύσεσθαι λέγει; ὁρᾷς οὖν ὅπως ἀδιαστάτῳ τε καὶ ἀδιορίστῳ περισφίγξας ἑνότητι τῆς ἀπορρήτου συνόδου τὸν λόγον, ἕνα καὶ πρὸ σαρκὸς καὶ μετὰ σαρκὸς παρ' ἡμῶν ὁμολογεῖσθαι βούλεται Χριστόν; διὰ γάρ τοι τοῦτο, κατὰ φύσιν, καίτοι ἀπὸ γῆς οὖσαν τὴν σάρκα, ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβῆναί φησιν. ἀνελεύσεσθαι δὲ καὶ εἰς οὐρανοὺς ὅπου τὸ πρότερον ἦν. τὸ γὰρ ἐνὸν αὐτῷ, κατὰ φύσιν, τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ περιτίθησιν, ὡς οὐκ ὢν ἕτερος παρ' αὐτὴν, ὅσον εἰς ἑνότητα τὴν ἐκ οἰκονομίας, καὶ οὐκ ἀναιρήσομεν διὰ τὸ εἰς ἄκρον ἐνοῦν τὰ ἀνόμοια κατὰ τὴν φύσιν· τὸ ὑπάρχειν μέν τι κατ' ἴδιον λόγον τὸ ἀπαύγασμα τοῦ πατρὸς, ἕτερον δὲ πάλιν τὸ ἀπὸ γῆς σαρκίον, ἤτοι τελείως τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ καὶ οὕτω ταῦτα διεγνωκότες, καὶ μόναις διελόντες ταῖς ἐννοίαις τὸν ἐφ' ἑκάστῳ λόγον, ἀδιαστάτῳ πάλιν ἑνότητι περισφίξομεν· σὰρξ γὰρ ὁ λόγος ἐγένετο, κατὰ τὸν ἅγιον εὐαγγελιστὴν, οὐκ εἰς σάρκα μεταβεβλημένος· οὐ γὰρ τοῦτό φησιν, ἀντὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ὁλοκλήρως εἰπεῖν τὴν σάρκα ὠνόμασεν. οὐκοῦν, ὡς ἔφησεν ἐν ἰδίοις συγγράμμασι καὶ ὁ πανεύφημος ἡμῶν πατὴρ καὶ ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος, ὁ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κανὼν ἀδιάστροφος· δύο πραγ-„ μάτων ἀνομοίων κατὰ τὴν φύσιν ἐν ταὐ-„ τῷ γέγονε σύνοδος θεότητος δηλονότι καὶ„ ἀνθρωπότητος. εἷς δὲ ἐξ ἀμφοῖν ὁ Χρι-„ στὸς, καὶ ἄρρητος μὲν † που ἦν, καὶ ἀπερινόη-„ τος ὁ τῆς ἀνακράσεως τρόπος παντελῶς πω ἡμῖν, πίστει δ' οὖν ὅμως παραδεκτὸν τοῦ μυστηρίου τὸ βάθος. τὰ γὰρ ὑπὲρ νοῦν καὶ σύνεσιν τὴν ἐν ἡμῖν, περιεργίᾳ μὲν οὐδαμῶς, πίστει δὲ μόνῃ θαυμάζεται. ἐπειδὴ τοίνυν οὐκ ἀλλοτρίαν ἡγεῖτο τὴν σάρκα, ἴδιον δὲ μᾶλλον αὐτῆς ἐποιεῖτο ναὸν, καὶ ἄνθρωπος γεγονὼς προσκυνεῖται δὲ καὶ παρὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. ὅ-„ ταν γάρ, φησιν, εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς„ τὴν οἰκουμένην, λέγει· καὶ προσκυνησά-„ τωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ. πυθοί-„ μην ἂν ἔγωγε καὶ λίαν ἡδέως τῶν ἑτεροδοξεῖν ἀσυνέτως τετολμηκότων, καὶ χωριζόντων μὲν, ὥς αὐτός που φησιν ὁ σωτὴρ, ἃ συνέζευξεν ὁ θεός· δύο δὲ εἶναι Χριστοὺς καὶ δύο υἱοὺς οἰομένων, εἴπερ τινες ὅλως εἰσὶ, κατά τινα δὴ τρόπον ἁρμόσει καλῶς τῷ ἐκ θεοῦ καὶ πατρὸς ὄντι λόγῳ, πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ καλεῖσθαι πρωτότοκον. πῶς γὰρ ἔτι μονογενὴς, εἰ πρωτότοκος; εἰ μὲν γάρ ἐστι μονογενὴς,

† leg. θεοῦ.

† ἄπ.

γενής, οὐκ ἂν εἴη πρωτότοκος, ἀλλ' ἔστι κατὰ
ταυτὸν ἀμφότερα Χριστὸς, καὶ οὐκ ἄν τις εἰς
δύο καταδιελὼν τὸν ἕνα καὶ μόνον υἱὸν· ἑνὶ μὲν
ἀναθήσει τὸ, πρωτότοκος· θατέρῳ δὲ τὸ,
μονογενής. εὑρήσει γὰρ ὅλην αὐτῷ μαχο-
μένην τὴν θεόπνευστον γραφήν. ἀμφω γε
μὴν ἐπὶ Χριστοῦ κυρίως εὑρήσομεν. ἐπεὶ
» πρωτότοκος μὲν, ὡς ἄνθρωπος ἐν πολλοῖς
» ἀδελφοῖς· μονογενὴς δὲ πάλιν, ὡς λόγος ἐκ
θεοῦ καὶ πατρός. οὐκοῦν ὡς ὁ Παῦλός φησιν, εἷς
» θεὸς, καὶ εἷς μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἄνθρω-
» πος Χριστὸς Ἰησοῦς. ἕνα γὰρ καὶ αὐτὸν εἰδὼς
» τὸν Χριστὸν· κἂν ποτὲ μὲν, ὡς λόγος· ποτὲ
δὲ πάλιν, ὡς ἄνθρωπος, διὰ τὴν μετὰ σαρ-
κὸς οἰκονομίαν εἰσφέρηται· πάλιν ἐπιστέλ-
» λει περὶ αὐτοῦ· ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρω-
» σιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὅς ἐστιν εἰκὼν
» τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτί-
» σεως· ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα· τὰ ἐν
» τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τὰ ὁρατὰ,
» καὶ τὰ ἀόρατα· εἴτε θρόνοι· εἴτε κυριότη-
» τες· εἴτε ἀρχαὶ· εἴτε ἐξουσίαι. τὰ πάντα
» δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· καὶ αὐτός ἐστι
» πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέ-
» στηκε· καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος
» τῆς ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἐν ἀρχῇ πρωτότοκος
» ἐκ τῶν νεκρῶν. ὁρᾷς δὴ πάλιν, ὅπως ἡμῖν
ἀναμίξας τοῖς θεοπρεπέσιν ἀξιώμασι τὰ τῆς
ἀνθρωπότητος ἴδια; τὸν αὐτὸν εἶναί φησι,
καὶ εἰκόνα τοῦ ἀοράτου πατρὸς· ἀπαύγασμα
γάρ ἐστι καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καὶ
πρωτότοκον τῆς κτίσεως ἀποκαλεῖ· καὶ θρό-
νων μὲν καὶ κυριοτήτων, καὶ πάντων ἁπαξα-
πλῶς δημιουργὸν ὁμολογεῖ. τὸν αὐτὸν δὲ πά-
λιν πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν εἶναί φησι. καί-
τοι καθὸ πέφηνεν ἄνθρωπος ἐν ὑστέροις τοῦ
αἰῶνος, πῶς ἂν εἴη πρὸ πάντων; φορέ-
σει δὲ πῶς τοῦ δημιουργοῦ τὸ ἀξίωμα; ἢ κατά
τινα τρόπον εἰκὼν ἔσται τοῦ ἀοράτου θεοῦ; ἀν-
θρώπῳ δὲ πάλιν οὔπω γεγενημένῳ· κατὰ
† leg. λό-
γον.
τίνα προσέσται † λόγῳ τὸ, πάσης κτίσεως εἶ-
ναι πρωτότοκον, καὶ πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν;
ὅνπερ γὰρ τρόπον οὐκ ἀνθρώπῳ νοοῖτο πρέ-
πειν τὸ δημιουργεῖν, θεοπρεπῶς, οὕτως ἀλ-
λότριον τὸ τεθνάναι θεοῦ· ἀλλ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐ-
τῷ περιτιθεὶς ὁ Παῦλος ἀμφότερα φαίνε-
ται. οὐχ ἕτερον ἄρα καὶ ἕτερον οἶδεν υἱὸν·
ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτόν· καθάπερ οὖν ἀμέ-
λει καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας τοιοῦ-
τό τι περὶ Χριστοῦ φρονῶν καὶ λέγων εὑρίσκε-
» ται· καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι δεδεμένοι
» χειροπέδαις· καὶ ἔσονται δοῦλοι, καὶ προσκυ-
† ἄλ.
προσεύ-
ξονται.
» νήσουσί σοι. καὶ ἐν σοὶ † προσεύξονται, ὅτι ἐν
» σοὶ ὁ θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι θεὸς πλήν σου. σὺ
» γὰρ εἶ θεὸς, καὶ οὐκ ᾔδειμεν. ὁ θεὸς τοῦ
» Ἰσραὴλ σωτήρ. ἀκούεις, πῶς σοί, φησι,
προσκυνήσουσι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, καὶ
ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι θεὸς πλήν σου;

est, certè non fuerit primogenitus, sed est se-
cundùm idem vtrumq; Christus. Neque ve-
rò mihi quisquam in duo diuidens vnum &
solum filium, alteri quidem vt primogenitus
sit attribuat, alteri verò vt vnigenitus. Totam
enim diuinitus inspiratam Scripturã sibi re-
pugnantem inueniet; vtrumq; siquidem pro-
priè de Christo dici reperiemus. Est is nam-
que *primogenitus*, quà homo est, *in multis fra-
tribus*: vnigenitus verò rursum, quà Verbum
est ex Deo & Patre existens. Igitur quemad-
modum Paulus asserit: *Vnus Deus, & vnus me-
diator Dei & hominũ, homo Christus Iesus.* Vnum
enim & eundem Christũ agnoscens, quam-
uis nunc quidem vt Verbum, nunc verò rur-
sum vt homo post vnitam sibi ex dispensa-
tione carnem producatur, de illo in altera
quadã epistola scribit: *In quo habemus redem-
ptionem, & remissionem peccatorũ. Qui est imago
Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quo-
niam in ipso condita sunt vniuersa in cælis & in
terra, visibilia & inuisibilia, siue Throni, siue Do-
minationes, siue Principatus, siue Potestates: omnia
per ipsum, & in ipso creata sunt. Et ipse est ante o-
mnes, & omnia in ipso constant. Et ipse est caput
corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus
ex mortuis.* Rursum ergo vides quemadmo-
dum conuenientibus diuinæ maiestati præ-
rogatiuis proprietates humanitatis permi-
scens, eundem & imaginem inuisibilem Pa-
tris esse affirmat: est namque splendor & fi-
gura substantiæ ipsius, & primogenitum cre-
aturæ vocat, ac Thronorum, Dominationũ-
que, ac rerum omnium denique conditorem
confitetur. Eundem verò mox primogenitũ
ex mortuis esse asserit. Et quidem in eo quòd
homo extremis seculi temporibus apparuit,
quonam modo ante omnia existat? aut quo
modo illi rerum omnium effectoris dignitas
conueniat? aut quo pacto imago sit inuisibi-
lis Dei? Rursum de homine nondum in lu-
cem dato qua ratione dicamus esse primo-
genitum omnis creaturæ, & primogenitum
ex mortuis? Vt enim summi conditoris di-
gnitas, homini attribui sine quadam diuinæ
maiestatis iniuria haud potest, sic & mori a-
lienum à Deo; sed vni tamen & eidem Pau-
lus vtrumque adscribit. Non alterum igitur
& alterum, sed vnum, eundem filium agno-
scebat: quo pacto scilicet beatum quoque
prophetam Isaiam simile quiddam de Chri-
sto sentientem ac dicentem inuenias: *Post
te sequentur vincti ferreis manicis, & adora-
bunt te, & in te orabunt. Quoniam in te est
Deus, & non est Deus præter te. Tu enim es
Deus, & non agnouimus: Deus Israelis Saluator.*
Audis quo modo *te*, inquit, *adorabunt*, & *in te
orabunt*, & *in te est Deus*, & *non est Deus præter te?*

Rom. 8. 29.
1. Tim. 2. 5.
Coloss. 1. 14.
Isaia 45. 14.

Hæc verò dicent, templum quoque in quo inhabitauit ſcientes, ac Verbum quod inhabitauit haud ignorantes: adorabunt porro non id ſolum quod inhabitat ſeiungentes illud à velamento carnis, ſed vnum ex vtroque ineffabili modo coagmentatum. Habitauit ſiquidem diuinum Verbum in proprio templo, corpore nimirum aſſumpto ex muliere anima rationali prædito, verùm in propriam gloriam quod aſſumpſerat reformauit. Idcirco namque etſi ſoli Deo ſecundùm naturam adorationem deberi diuinæ litteræ doceant, nihilominus auſus eſt Paulus dicere,

Philip. 2. 10. *Vt in nomine Ieſu Chriſti omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua cõfiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Quid verò ad illud dicemus, cùm ſanctorum Euangeliſtarũ libros legentes Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum inuenerimus halitu corporeo in diſcipulos ſuos

Ioan. 20. 22. inſufflantem, & dicentem: *Accipite Spiritum ſanctum?* Rurſum verò Paulus in ſuis epiſto-

1. Cor. 2. 12. lis ita ſcribit: *Nos enim non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui eſt ex Deo & Patre.* Ali-

Rom. 9. 5. bi verò rurſum de Iudæis: *Quorũ ſunt promiſſa, quorum patres, ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Amen.* Thomas verò quidnam contrectans poſt rediuiuum à mortuis Chriſtum, ſa-

Ioan. 20. 29. pientiſſimam illam vocem emiſit? *Dominus meus, & Deus meus.* Nunquid manus quoque attactu Verbum quod ex Deo Patre eſt percipi poſſe arbitrabimur? verũ, vt arbitror, deſipere nos quiuis haud mediocriter dicet, ſi hoc per temeritatẽ auſi fuerimus affirmare. Quid verò id eſſet quod ille contingeret, nemini hominũ inueſtigare difficile exiſtimo. Prodeat verò iam inſuper Petrus quoque ille ſanctorum diſcipulorum princeps, qui à Sal-

Mat. 16. 16. uatore aliquando rogatus: *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* clamat apertè, *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Non ait, *eſt in te filius*, ſed cùm vnum & eundem tum ante carnem, tum poſt aſſumptam carnem agnoſceret, *tu es*, inquit, *filius Dei viui*. Quid hinc porro conſecutum eſt? beatus prædicatus eſt diſci-

Ibid. pulus qui hoc diceret: *Beatus es Simon Bar-iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt.* Munus præterea quantum cogitatione aſſequi poſſumus præclarũ atque amplum, fideique orthodoxæ præmiũ tulit claues regni cælorum, quemadmodum ſcriptũ eſt. Hanc fidẽ & nos ſequamur, noſque à Iudæorũ ſenſu quã longiſſimè diſiungentes, cum illis Saluatorem omnium non

Ioan. 10. 34. ſic alloquamur: *Quare tu homo cùm ſis facis teipſum Deum?* ſed Chriſtum vnum adoremus, vnum confiteamur, qui vnus idemque eſt &

ἐροῦσι δὲ ταῦτα, καὶ τὸν ἐν ᾧ κατῴκησεν εἰδότες ναόν· καὶ τὸν ἐνοικήσαντα λόγον οὐκ ἀγνοήσαντες, προσκυνοῦσί γε μὴν, οὐ τὸν ἐνοικήσαντα μόνον ἀποδιελόντες τοῦ προβλήματος τῆς σαρκὸς· ἀλλ' ἕνα τὸν ἐξ ἀμφοῖν ἀρρήτως κεκερασμένον. κατῴκησε μὲν ὁ θεὸς λόγος ἐν ἰδίῳ ναῷ, τῷ ἐκ γυναικὸς ἀναληφθέντι σώματι, ψυχὴν ἔχοντι τὴν λογικήν· ἀλλ' εἰς τὴν οἰκείαν ἀνεστοιχείωσε δόξαν τὸ ἀναληφθέν. διὰ γάρ τοι τοῦτο, καὶ μόνῳ τῷ κατὰ φύσιν ὄντι θεῷ τὸ προσκυνεῖσθαι πρέπειν, τῆς θείας ἡμῖν ἀναπιθείσης γραφῆς, κατεθάρσησε πάλιν ὁ Παῦλος εἰπεῖν, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶν „ γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ κα- „ ταχθονίων· καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσε- „ ται· ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν „ θεοῦ πατρός. τί δὲ δὴ πάλιν ἐροῦμεν, ὅτι τοῖς „ τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν περιτυχόντες συγγράμμασι, τὸν μὲν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν σωματικῶς εὑρίσκομεν τοῖς ἑαυτοῦ προσφυσῶντα μαθηταῖς, καὶ λέγοντα· λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Παῦλος δὲ πάλιν „ ἐπιστέλλει, λέγων· ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ „ κόσμου ἐλάβομεν. ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ „ τοῦ θεοῦ, καὶ πατρός. ἑτέρους δὲ πάλιν ὡς περὶ „ τῶν Ἰουδαίων, ὧν αἱ ἐπαγγελίαι· ὧν οἱ πα- „ τέρες· καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα, ὁ ὢν „ ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶ- „ νας, ἀμήν. Θωμᾶς δὲ τίνα ψηλαφήσας μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν † ἀποβίωσιν, τὴν σοφωτάτην ἠφίει „ φωνήν· ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου. ἆρα καὶ τὸν „ χειρὸς ἀφῇ ὑποπίπτειν δύνασθαι τὸν ἐκ θεοῦ πατρὸς οἰησόμεθα λόγον; ἀλλ' οἶμαι, ληρεῖν τις ἡμᾶς οὐ μετρίως ἐρεῖ, τοῦτο λέγειν ἀσυνέτως ἀποτολμήσαντας. τί δ' ἂν εἴη τὸ παρ' ἐκείνου ψηλαφώμενον, οὐδενὶ τῶν ὄντων ἐφικέσθαι δυσθήρατον. ἀλλ' εἰσίτω πρὸς ἅπασι τούτοις, καὶ ὁ τῶν ἁγίων μαθητῶν ἡγούμενος Πέτρος· ὃς διαπυνθανομένου τοῦ σωτῆρός ποτε, τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι „ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, διαῤῥήδην ἀναβοᾷ· „ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος· „ οὐκ ἐν σοί, φησιν, ὁ υἱός· ἀλλ' εἰδὼς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν, καὶ πρὸ σαρκὸς, καὶ μετὰ σαρκὸς, σύ, φησιν, εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. τί οὖν ἄρα τὸ ἐντεῦθεν ἐκβέβηκεν· ἐμακαρίζετο τοῦτο „ λέγων ὁ μαθητής· μακάριος εἶ Σίμων Βαρ „ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ „ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· δῶρον δὲ ταῖς ἐννοίαις ἰσόῤῥοπον, καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀμοιβὴν ἐκομίζετο, τὰς κλεῖδας τοῦ οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται. ταύτῃ καὶ ἡμεῖς ἀκολουθῶμεν τῇ πίστει· καὶ τὸ συμφρονεῖν τοῖς Ἰουδαίοις ἀποῤῥιπτοῦντες ὡς πορρωτάτω, μὴ λέγωμεν σὺν ἐκείνοις τῷ πάντων ἡμῶν σωτῆρι Χριστῷ, διατί σὺ ἄνθρωπος ὤν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν; ἀλλ' ἕνα † προσκυνοῦμεν, καὶ † ὁμολογοῦμεν Χριστὸν, τὸν αὐτὸν καὶ λόγον ἐκ

† ἄλ. ἀναβίωσιν. ἄλ. ἀνάστασιν.

† ἄλ. προσκυνῶμεν.

† ἄλ. καὶ ὁμολογῶμεν.

ἐκ θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ ἄνθρωπον ἐκ γυναικὸς, καθὼς γέγραπται. ἐπειδὴ γὰρ ἦμεν ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις, καὶ τὴν ἑκάστου ψυχὴν τὸ πικρὸν τῶν ἐν ἡμῖν ἡδονῶν κατελῄζετο σίφος· ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, ὡς ὁ Παῦλός φησι, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· καὶ σὺν αὐτῇ τὸν ἐξ αὐτῆς βλαστήσαντα θάνατον, ἵνα πάντας ἀναστοιχειώσῃ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ζωήν. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ οἱ δείλαιοι, ταῖς τοῦ διαβόλου στρατηγίαις τὰ πάντα πειθόμενοι, τὸν τῆς δόξης ἐσταύρωσαν κύριον· ἀλλ' οὐκ ἦν δυνατὸν ζωὴν ὄντα κατὰ φύσιν καὶ θεὸν, τοῖς τοῦ θανάτου κρατεῖσθαι δεσμοῖς. τοιγάρτοι σκυλεύσας τὸν ᾅδην, καὶ πάντα τοῦ διαβόλου κενώσας μυχὸν, ἀνέστη τριήμερος· ὁδὸς καὶ ἀρχὴ καὶ θύρα τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει γενόμενος, πρὸς τὸ ἀνατρέχειν εἰς ζωὴν, καὶ τοὺς τοῦ θανάτου καταγνύεσθαι βρόχων. πάντες γὰρ ἦμεν ἐν Χριστῷ, καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος, χωρὶς ἁμαρτίας· καὶ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπελάβετο κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἵνα κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθεὶς, νικήσῃ τὸν θάνατον, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος· εἰς τοῦτο γὰρ ὅλος ὁ σκοπὸς τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας ὁρᾷ τι καὶ βλέπει. ἀναστὰς δὲ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ δι' ἡμᾶς ἐκ νεκρῶν, ὤφθη μὲν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς. ἐπιτρέψας δὲ βαπτίζειν αὐτοῖς εἰς ὄνομα πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, καὶ ὅλην τῷ λόγῳ καταφωτίζειν τὴν οἰκουμένην, καὶ εἰς αὐτὸν ἀνέβη τὸν οὐρανὸν, συνεμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν, καθὰ γέγραπται· ἵνα παράκλητον αὐτὸν ἔχοντες πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἱλασμὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὡς Ἰωάννης φησὶ, δρομαῖοι βαδίζωμεν ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως· ἁμαρτίας μὲν ἁπάσης ἀποπηδῶντες εὐτόνως· ἐπιτρέχοντες δὴ μᾶλλον τὸ κατορθοῦν ἐπείγεσθαι τὴν φιλόθεον ἀρετήν· σωφροσύνην ἐπασκοῦντες· ἐγκράτειαν ἀγαπῶντες· παριστῶντες τὰ μέλη τοῦ σώματος ὅπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ· τῶν ἐν ταλαιπωρίαις μνημονεύοντες· ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἀνακτώμενοι· τοῖς δεσμίοις ἐπελαφρίζοντες· τὴν ἐκ τοῦ δεῖσθαι συμφορὰν, καὶ ἁπαξαπλῶς τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχόμενοι. τότε γὰρ τότε τὴν καθαρωτάτην καὶ παντὸς ἀγαθοῦ μητέρα νηστείαν ἐπιτελέσομεν· ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ δωδεκάτης τοῦ Φαμενὼθ μηνὸς· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ἑπτακαιδεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας, τῇ δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ σαββάτου· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ex Deo Patreque Verbum, & *ex muliere homo*, vt Scriptura docet. (Galat. 4. 4.) Cùm namq; multis sceleribus obnoxij teneremur, & vniuscuiusq; animi bona crudele agmen habitantium in nobis voluptatum diriperet, *Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati*, vt Paulus ait, *de peccato damnauit peccatum in carne*, (Rom. 8. 3.) & cum ipso mortem quę ex eo progenita fuerat, vt ad priorem nempe vitam omnes reuocaret. Ac Iudæi quidem infelices diaboli imperio vbique obsequentes Dominum gloriæ crucifixerunt. Sed fieri non poterat, vt qui natura vita, ac Deus erat, mortis vinculis detineretur. Proinde spoliatis inferis, abditisque diaboli penetralibus vndequaque vastatis ac direptis, post triduum resurrexit, factus humanæ naturæ via, initium, & ianua per quam festinare ad vitam, mortisque laqueos perrumpere liceat. Omnes enim eramus in Christo, quatenus homo factus est, absque peccato, *Et semen Abrahæ apprehendit*, vt scriptum est, *vt per omnia fratribus assimilatus mortem deuincat ex eo quod factus est homo.* (Hebr. 2. 17.) Hunc enim ad finem & scopum vniuersum incarnationis mysterium refertur. Postquam verò nostra causa à mortuis rediuiuus extitit, conspectus est nimirum à suis discipulis, quibus cùm præcepisset vt baptizaret in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, totumque terrarum orbem prædicationis luce illuminarent, (Mat. 28. 19. Mar. 16. 15.) in ipsummet cælum ascendit, *vt se præsentaret ante faciem Dei pro nobis*, (Hebr. 9. 24.) quemadmodum scriptum est: *vt aduocatum ipsum habentes apud Patrem, & propitiationem pro peccatis nostris*, vt Ioannes ait, *ad brauium supernæ vocationis contento cursu tendamus*, (1. Ioan. 2. 2. Philip. 3. 14.) ab omni quidem peccato impigrè refugientes, potiùs verò in eo studiosè laborantes, vt virtutis Deo inprimis gratæ partes omnes sedulò impleamus, castimoniã exercentes, temperantiam diligentes, *constituentes membra corporis arma iustitiæ Deo*: (Rom. 6. 13.) memores eorum qui in ærumnis versantur, pupillos ac viduas patrocinio iuuantes, eorum qui in vinculis sunt subleuantes inopiæ calamitatẽ, ac mutuam denique, vt vno verbo dicam, charitatem retinentes. Sic fiet vt castissimum omnisque boni parentem ieiunium persoluamus, inchoantes quidem sanctam Quadragesimam duodecima Martij mensis, hebdomadam verò Paschæ salutaris decimaseptima mensis Aprilis. absoluentes quidem ieiunia vicesimasecunda eiusdem mensis Aprilis, extremo vespere sabbati: festum verò diem Paschæ agentes illucescente deinceps Dominica die, tertia & vicesima eiusdem Aprilis mensis; in Christo Iesu, cui gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Homilia nona.

DIes ecce rursum sese nobis ostendit, quo prçclara sanctæ solennitatis signa proferentes magna & contenta voce exclamemus: *Tẽpus faciendi Domino.* Aduenit enim iterum atque aduentat nobis, annuo se vertẽte circulo ieiunij dies; ac veluti cùm ex orientali plaga sol primùm exoriens se supra terram effundit, ita tamen vt nondum è terra totus emerserit, fulgentes sese exerunt radij, qui nocturnæ tristitiæ mœrorem grata colorum varietate, ac pleno iucunditatis aspectu commutent. Eodem modo, vt mihi quidem videtur, diuina nostra solemnitate iam denuntiata, quidam se ex illa splendor venerationis effundit, atque interea dum suum de illa decretum Ecclesia promulgat, albescit quodammodo velut hilaritatis colore perfusus vniuscuiusq; mentis affectus; dixerimque, vt mihi persuadeo, fortasse non immeritò, etiam tempus hoc exercitationis, nimiæ tarditatis, quod illius aduentum prçstolantes adhuc moretur, à vobis accusari. Afflictatur nempe atque angitur, vt credibile est, mens ad labores propensa, quod denuntiata certamina non simul cum ipsa indicentis voce proponi atque adesse videt. Proinde, nec immeritò quidem, qui tam intenso studio feratur, eum equo bellatori diuinitus inspirata Scriptura comparat, qui ita prorsus affectus est, vt *è lõginquo à se bellũ sanguine & voce odorari* significet. Et equum quidẽ per se alacrem & erectum, cùm vehemens belli strepitus, sonitusq; armorũ, tum ferri coruscantis intuitus, ac tubarum in prælijs haud vacuus terrore clangor ad belli amorẽ excitant atq; impellunt: hominis autẽ iusti animum ad diuinum certamẽ acuit sermo de rebus præclarissimis institutus, atq; ad diuini amoris affectũ haud mediocriter excitans. Sermone igitur huius generis vti, præclarũ quiddã & optabile esse, quiuis, vt arbitror fateatur. Quòd verò nos ad id minimè habiles videremur, ea res & aliquẽ fortè timorem incutere, & silentij cupidiores efficere potuit: sapiẽtes etenim seipsi norunt, vt scriptũ est, nisi nos contrà diuina lex ad loquendum impulisset. *Sacerdotes,* enim inquit, *audite, & testificamini domui Iacob, ait Dominus omnipotens.* Quid autẽ nos sciscitari, ac domui Iacob testificari oporteat, nobis alterius prophetæ voce indicauit: *Sanctificate ieiunium, vocate cætũ, congregate senes, omnes habitatores terræ in domũ Dei vestri, & clamate ad Dominũ vehemẽter.* Nec enim, dixerit aliquis, illotis veluti pedibus in interiorem scenam ingredi fas est, sed priùs omni facilitate morũ, ac mo-

Psalm. 118. 126.

Iob 39. 25.

Amos 3. 13.

Ioel. 1. 14.

Λόγος θ'.

ΑΡΑ πάλιν ἡμᾶς τὰ λαμπρὰ τῆς ἁγίας ἑορτῆς ἀναδεικνῦντας συνθήματα, μέγα τι καὶ διαπρύσιον ἀνακραγεῖν, καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ. ἥκει γὰρ ἥκει καὶ αὖθις ἡμῖν διὰ τῆς ἐτησίου περιφορᾶς ὁ τῆς νηστείας καιρός. καθάπερ ἐξ ἑώων ἄρτι κλιμάτων ἡλίου μὲν γῆς † ὑπερύπλασθαι λαβόντος ἀρχὴν· εἴσω γε μὴν ἔτι τὴν αἴγλην ὠδίνοντος, αἱ λαμπραὶ τῶν ἀκτίνων προσαινίττουσι βολαὶ, τὴν ἐκ τοῦ σκότους μεταπειθεῖσαι κατήφειαν, εἰς ἡδὺ γελῶσαν εὔχροιαν, καὶ ὄψιν· τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον τῆς θείας ἡμῶν ἑορτῆς προαγγελλομένης ἤδη καὶ προσλάμπει αὐτῆς τὸ σεμνὸν † δὴ τοῦτο τῆς ἐκκλησίας ἀναπειθούσης κήρυγμα, διαλευκαίνεταί πως τῆς ἑκάστου διανοίας εἰς φαιδροτέραν ἕξιν τὸ † κήρυγμα· καί μοι δοκεῖ, φαίην δ' ἂν ἴσως, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, μέλλοντά πως ἔτι καὶ καταιτιᾶσθαι τάχα τὸν τοῦ σταδίου καιρόν. ἀλύει γὰρ, ὡς εἰκὸς, καὶ βαρύνεται φιλεργὸς ὢν ὁ νοῦς, ὅτι μὴ συνειστρέχοντας τῷ κηρύγματι τοὺς ἀγῶνας ὁρᾷ· τοιγάρτοι καὶ λίαν ὀρθῶς τὸν ἐν προθυμίαις ὄντα ταῖς οὕτω θερμαῖς, ἵππῳ πολεμιστηρίῳ τὸ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς παρεικάζει λόγιον, ὧδέ πως ἔχον. πόρρωθεν ὀσφραίνεται πολέμου, † σὺν αἵματι καὶ φωνῇ. ἵππον μὲν γὰρ τὸν ὑψαυχένα, καὶ ὁ πάνδεινος τοῦ πολέμου κρότος, καὶ κτύπος ἐνόπλιος, καὶ σιδήρου στίλβοντος ὄψις, καὶ τῶν ἐν μάχῃ σαλπίγγων οὐκ ἐλεύθερα † δήματος ἠχὴ, πρὸς τὸν ἐπὶ τῷ πολέμῳ παρεγείρει πόθον. ἀνδρὸς δὲ ὁσίου ψυχὴν εἰς ἀγῶνα παραθήγει τὸν θεῖον, λόγος τῶν καλλίστων εἰσηγητικὸς, καὶ εἰς φιλόθεον ἕξιν μάλα διανιστάς. λόγῳ μὲν οὖν κεχρῆσθαι τοιῷδε, λαμπρὸν οἶμαί τι τὸ χρῆμα καὶ ἀξιοζήλωτον ὁμολογήσειεν ἄν τις· τό γε μὴν † ἐπιτηθείως ἔχοντας ἡμᾶς, εἰς τοῦτο μηδαμόθεν ὁρᾶσθαι τάχα ἄν τι καὶ δέος ἡμῖν προσεποίησε, καὶ περισπούδαστον ἔδειξε τὸ σιγᾶν. οἱ γὰρ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες σοφοὶ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εἰ μὴ θεῖος ἡμᾶς ἐπὶ τὸ χρῆναι λαλεῖν ἀντεισέβαλε νόμος. ἱερεῖς, γάρ φησιν, ἀκούσατε, καὶ ἐπιμαρτύρασθε τῷ οἴκῳ Ἰακὼβ, λέγει κύριος παντοκράτωρ. χρὴ δὲ δή τι διαπυνθάνεσθαι μὲν ἡμᾶς· ἐπιμαρτύρασθαι δὲ τῷ οἴκῳ Ἰακὼβ, δι' ἑτέρου προφήτου κεχρησμῴδηκε, λέγων· ἁγιάσατε νηστείαν· κηρύξατε θεραπείαν· συναγάγετε πρεσβυτέρους, πάντας κατοικοῦντας τὴν γῆν εἰς οἶκον κυρίου θεοῦ ἡμῶν· καὶ κεκράξατε πρὸς κύριον ἐκτενῶς· οὐ γὰρ δή που φαίη τις ἄν, ὡς ἀνίπτοις ἰέναι ποσὶν ἐπὶ τὴν εἴσω θέμις σκηνὴν· προεκκεκαθαρμένους δὲ μᾶλλον

δια

† γρ. ὑπερεῖπλασθαι.

† leg. καί.

† ἄλ. κίνημα.

† σὺν ἀλαλάγματι καὶ κραυγῇ. est in lxx.

† ἄλ. θεάματος.

† Puto ἐπιτηδείως

διὰ πάσης ἐπιεικείας· καὶ τοῖς ἐξ ἀσκή-
σεως πόνοις τὰ ἐπὶ τῆς γῆς νεκρώσαντας
μέλη. τότε δὴ τότε τῶν θείων ἐπέκεινα
καταπετασμάτων ἐπείγεσθαι δεῖν, τὸ βα-
θὺ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν περισκεπτομένους
μυστήριον. οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστι τῆς ἄνωθεν
ἡμῖν εὐλογίας πλουσίως μεταλαχεῖν, μὴ
οὐχὶ δρᾶν ἑλομένοις, καὶ μάλα προθύμως
τὰ τῇδε διηγγελμένα· ταύτα τῷ λόγῳ πρὸς
τὸ παρὸν ἡ πρόφασις ἐκ νομικῶν συνθη-
μάτων στρατηγεῖν μὲν, καὶ συνοπλίζεσθαι
τοῖς ἁγίοις μαχηταῖς ἐπιτεταγμένοι. πα-
νηγυριαρχεῖν δὲ τοῖς ἑορτάζουσι, καὶ συμπα-
ρεῖναι μυσταγωγόν. καὶ τίς ἡ τούτων ἀπό-
δειξις, αὐτὸς ὁ πάντων δεσπότης, οὕτω
„ πρὸς ἡμᾶς διὰ Μωσέως εἰπών· ἐὰν δὲ ἐξέλ-
„ θητε εἰς πόλεμον ἐν τῇ γῇ ὑμῶν πρὸς τοὺς
„ ὑπεναντίους τοὺς ἀνθεστηκότας ὑμῖν, καὶ
„ σημανεῖτε ταῖς σάλπιγξι, καὶ ἀναμνησθή-
„ σεσθε ἔναντι κυρίου, καὶ διασωθήσεσθε ἀπὸ
„ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν. καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς
„ εὐφροσύνης ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς ὑμῶν,
„ καὶ ἐν ταῖς νεομηνίαις ὑμῶν σαλπιεῖτε ταῖς
„ σάλπιγξι· καὶ ἐπὶ τοῖς ὁλοκαυτώμασι, καὶ
„ ἐπὶ ταῖς θυσίαις τῶν σωτηρίων ὑμῶν· καὶ
„ ἔσται ὑμῖν ἀνάμνησις ἐναντίον τοῦ θεοῦ ὑμῶν·
καὶ σκιὰν μὲν ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων
ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμά-
των, καιροῦ πρὸς μάχην ἐπείγοντος τοὺς
ἱερᾶσθαι λαχόντας κεχρῆσθαι δεῖν ἐπιτάτ-
τει ταῖς σάλπιγξιν. ὑψηλὸν δὲ καὶ ὑπέρ-
τονον ἱέντας ἠχὴν, εἰς ἀνδρείας ἀνάμνη-
σιν ἐγείρειν τὸν † ὁπλητεύοντα. τοῖς γε μὴν
ἑορτάζουσι, τὸν ταῖς θυμηδίαις πρέποντα ποιεῖ-
σθαι ῥυθμόν. οἱ δὲ τὰ ἐκ τῆς ἐντεῦθεν σκιᾶς
εἰς τὴν τῆς ἀληθείας μεταπλάττοντες δύ-
ναμιν, ἀντὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης σάλπιγ-
γος, καὶ ἀχρείου καταβοῆς, τὸν διδασκα-
λικὸν ἐπιτηδευόμενον λόγον, παρορμῶντα μὲν
εἰς εὐπλημίαν τὴν σώφρονα, τοὺς τοῖς
τῆς σαρκὸς κινήμασιν ἀντιπαρεξάγοντας
τὴν ἐγκράτειαν· καταστρατευομένους δὲ
τῶν οἰκείων παθῶν, καὶ τοῖς τῆς δικαιο-
σύνης ὅπλοις ἐναρμόσασθαι δεῖν ἑλομένους·
τοῖς γε μὴν οὖσιν ἐν εὐπαθείαις καὶ πνευ-
ματικοῖς † ἀναθήμασι, τὴν ἁπάντων βασι-
λίδα φύσιν ἀντιγεραίρουσιν, συνανασκιρ-
τᾶν εἰωθότα, καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὰ
παντὸς ἐπέκεινα θαύματος εὐφημεῖν κα-
τορθώματα. ἠρινὸς μὲν οὖν ἐστιν ὁ παρὼν
καιρός. καί μοι δοκεῖ πολλοῖς ἂν αὐτὸν δύ-
νασθαι † καταστρέψαι λόγον τὸν εὐτρόχῳ
μὲν γλώττῃ. νῷ δὲ τῷ πανσόφῳ διαπρέ-
ποντι. νῦν μὲν γὰρ ἀμειδῆ τοῦ χειμῶνος ὄ-
ψιν, οἷά τινα κόνιν ἀπονιψάμενος, κα-
θαροῖς ἡλίοις διαφαιδρύνεται· ὄρεσι δὲ καὶ
νάπαις, δρυμοῖς τε καὶ λοχμαῖς ἀπονέμει
πάλιν τὸ ἐν τῷ καλλίστῳ γίνεσθαι σχήματι.

† puto ὁπλιτεύοντα.

† leg. ἀγαθήμασι.

† ἄλ. καταστέψαι λόγοις.

deratione purgatos, atque exercitationis laboribus mortificantes membra quæ sunt super terram, tum demũ diuina circum obducta vela arcanum Saluatoris nostri mysteriũ contemplantes subire oportere. Non enim vllo modo nobis licebit supernæ benedictionis vberes fructus consequi, nisi quæ hîc nobis denuntiata sunt, & magna quidem animi alacritate perficere aggrediamur. Hinc nobis hoc quidem tempore orationis occasio, ex legalibus præceptis. Iubemur nempe, & ad bella procedere, & vnà cum sanctis pugnatoribus capere arma: iubemur & hanc festiuam celebritatem agentibus duces nos ac veluti choragos præbere. Sed quodnam huius rei argumentũ? ipsemet omnium Dominus qui nos ita per Mosem allocutus est: *Si exieritis ad bellum in terra vestra contra hostes, qui insurrexerunt in vos, signum date tubis, & in memoriam redibitis coram Domino Deo vestro, & saluabimini ab inimicis vestris. Et in diebus lætitiæ vestræ, & in festiuitatibus vestris, & in neomenijs vestris clangite tubis: atque super holocaustis & sacrificijs salutaribus vestris. Et erit vobis recordatio coram Deo vestro.* Ac lex quidem vmbram habens futurorum bonorum, non ipsammet rerum imaginẽ continens, vbi pugnæ tempus instaret, eos, quibus munus sacerdotale obuenisset, tubis vti oportere denuntiat, & illas contento & vehementi sonitu inflantes, ad fortitudinẽ excitare armatorum animos, festam verò celebritatem agentes lætitiæ accommodata modulatione oblectare. Nos autem qui adumbratas hasce rerum imagines ad veritatis traducimus facultatem, pro illa antiqua tuba, inutiliq; vociferatione orationẽ viuendi præcepta continentem amplectimur; quæ quidem ad fortitudinem prudentiæ coniunctam acuat eos qui aduersus carnis rebellantis motus temperantiæ copias opponunt, ac bellum contra proprias animi perturbationes exercent, seque iustitiæ armis indutos prodire oportere decernunt: qui verò in voluptatibus bonisque spiritalibus degunt, naturamque reginam rerum omnium venerantur, cum iis simul exultare, & egregia Saluatoris nostri facinora, quæ omnem admirationem superant predicare ac laudibus efferre consueuit. Vernum siquidem est hoc tempus quod nunc agimus: ac mihi quidem videtur ab eo qui & linguæ facundia, & sapientia mentis excellat, multis illud verborum veluti sertis ornari posse. Ecce namq; tetrico hiemis vultu deposito, tanquam deterso puluere puris vndequaque solibus refulget, montibusq; & vallibus, & nemorosis siluarũ recessibus plenam eximię pulchritudinis speciẽ rursum largitur.

Num. 10. 9.

Repu-

Repubeſcit ſiquidem tellus, ac nouis frondibus vndiq; efflorescit. Hinc lætus paſtor gratis ſtrepit modulis, ac ſtridulum calamo carmen inflans ad floridæ ac tenellæ herbæ paſcua gregem compellit: cùm ſalientem cum matre iuuenculam ad gramen depaſcendum bubulcus emittit. Ac vitium quidē ſe iam noui ſurculi proferunt, quę clauicularū adminiculis velut manibus arundines cōplectuntur, ac ſuperadiacentes ſibi arbuſculas inſiliunt. Eſt hoc illis nempe conſuetum, vt in ſublime perpetuò ferantur, ex quo vuarū eximia pulchritudo conſpici queat. Prata quoq; grata florū ſuauitate multis modis redolentia conſuetis muneribus terræ cultores exhilarant. Innumerabilia alia præterea quis adiungat, per quæ huius floridæ tempeſtatis laudes dicendo extollat. Sed non in eo multum eſt, vt arbitror, ſi tantummodo eiuſmodi laudibus efflorescat. Quod autem alia omnia nobilitate ſuperat illud eſt, quòd reuixit hoc tempore ſimul cum arboribus natura rerum omnium quæ in terris ſunt dominatrix, humana inquā natura. Adducit ſiquidē ad nos vernum hoc tempus noſtri Saluatoris anaſtaſim, per quam omnes in nouitatē vitæ transformamur, importatam mortis corruptionem effugientes. Nec enim erat profectò rationi cōſentaneū, arborū quidem varia genera vi ac poteſtate omnia vegetantis Dei antiquam faciem reſumere, ſolum verò illū ſine ſpiritu, atq; omni cæleſtis prouidentiæ cura deſtitutū iacere, cuius cauſa ipſa quoq; arborum adinuenta procreatio eſt. Recidit itaq; nobis in hoc vnū tempus, vt cum alijs omnibus omnium quoq; quæ in terris ſunt optima natura renouetur. Rei porro totius opifex Chriſtus. Proinde ita Deus & pater apud vnum aliquē è prophetis loquitur: *Confide Sion, ne diſſoluantur manus tuæ. Dominus Deus tuus in te fortis, ſeruabit te, & renouabit te in charitate ſua.* Suæ namq; erga nos dilectionis tempore, quo ſcilicet noſtra cauſa factus eſt homo, reformata in ſeipſo ad vitæ nouitatem vniuerſa natura, atque ad priſtinū ſtatum traducta; quippe qui Deus eſſet, ver quoddā ſpiritale nobis exhibuit, noſque ipſos qui animales eſſemus ob peccatū, cuius diuturno ſeruitio premebamur, ſpiritales reddidit ob pietatem. Ac ſiquidem diſcere dulce eſt, illud quoq; præterea ſtudio dignum eſt, atque optandū, vt quidnā duobus hiſce verbis indicetur, certò liceat cognoſcere. Quodnam verò ſit & quantum inter iſta diſcrimē, me quoq; annuente Paulus explicabit, dum ait: *Animalis autem homo non percipit ea quæ Dei ſunt. Stultitia enim eſt illi, & nō poteſt intelligere, quia ſpiritaliter examinatur. Spiritalis autem iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur.* Qui enim

Sophon. 3. 17

1. Cor. 2. 14.

ἀνηβάσκει γὰρ ἤδη καὶ νεογενεῖ φυλλάδι περιανθίζεται· καὶ χαίρων μὲν ὁ ποιμὴν, ἡδέα διασυρίζει· καὶ λιγυρὸν ἀνιεὶς ἐκ καλάμου τὸ μέλος εἰς εὐανθῆ, καὶ ἁπαλὴν φυὴν κατανέμεσθαι πόαν, τὴν ἀγέλην ἀφίησι. σκαίρουσαν δὲ τὴν δάμαλιν ὁμοῦ τῇ τεκούσῃ † χλοηφορεῖν ἐπείγει βουκόλος. καὶ ἀμπέλων μὲν ἄρτι νέοι προέχουσι κλῶνες. καθάπερ ποσὶ δακτύλοις ταῖς τῶν ἑλίκων † προσεκδρομαῖς τῶν δονάκων ἐπιδραττόμενοι, καὶ τοῖς παραπεπηγόσι τῶν φυτῶν ἐπιθρώσκοντες. ἀεὶ γὰρ αὐτοῖς πρὸς ὕψος ἰέναι φίλον, ἵνα τὸ λαμπρὸν τῶν βοτρύων διαφαίνηται κάλλος. λειμῶνές γε μὴν τῇ τῶν ἀνθέων εὐωδίᾳ πολυτρόπως εὐωδιάζοντες, τῇ συνήθει δωρεᾷ τοὺς γηπονοῦντας εὐφραίνουσι. προσθείη δ' ἂν τις τούτοις μυρία ἕτερα τὸν ἀνθοκομεῖν εἰωθότα κατασεμνύνων καιρόν. ἀλλ' οὐδὲν οἶμαι πολὺ τὸ τούτοις αὐτὸν † ἀγλαΐζεσθαι μόνοις· τὸ γὰρ δὴ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀξιώτερον, ἐκεῖνό ἐστι. συναναθεῖ γὰρ τοῖς φυτοῖς καὶ ἡ πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἡγεμονεύουσα φύσις, φημὶ δὲ τὸν ἄνθρωπον· ἐαρινὸς γὰρ ἡμῖν εἰσκομίζει καιρὸς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὴν ἀνάστασιν, † δι' ἧς οἱ πάντες ἀναμορφούμεθα εἰς καινότητα ζωῆς, τὴν ἐπείσακτον τοῦ θανάτου διαδράντες φθοράν. οὐ γὰρ δὴ καὶ † ὄντως ἀπίθανον, φυτῶν μὲν εἴδη καὶ γένη πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὄψιν ἀνακομίζεσθαι, δυνάμει τοῦ πάντα ζωογονοῦντος θεοῦ, κεῖσθαι δὲ ἄπνουν, οὐδεμιᾶς ἄνωθεν λαχόντα φροντίδος, δι' ὃν καὶ ἡ τῶν φυτῶν ἐξεύρηται γένεσις. συντρέχει τοίνυν καθ' ἕνα † τοῦτον ἡμῖν τὸν καιρὸν, τὸ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τῶν ἁπάντων κρείττονα τῶν ἐπὶ γῆς συνανακαινίζεσθαι φύσιν. δημιουργὸς δὲ τούτου Χριστός. καὶ γοῦν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ δι' ἑνὸς ἐφώνει τῶν προφητῶν· θάρσει Σιὼν· μὴ παρείσθωσαν αἱ χεῖρές σου. » κύριος ὁ θεὸς ἐν σοὶ δυνατός· σώσει σε, » καὶ ἀνακαινίσει σε ἐν τῇ ἀγαπήσει αὐτοῦ. ἐν » γὰρ τῷ καιρῷ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀγαπήσεως, τουτέστιν, ὅτε δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος, πρὸς καινότητα ζωῆς, ὅλην ἐν ἑαυτῷ ἀναμορφώσας τὴν φύσιν, καὶ εἰς ὅπερ ἦν ἐξ ἀρχῆς ἀναστοιχειώσας, ὡς θεὸς· ἔαρ μὲν ἡμῖν ἔδειξε νοητόν. ψυχικοὺς δὲ ὄντας, διὰ τὴν πάλαι κρατήσασαν ἁμαρτίαν, πνευματικοὺς ἀπέδειξε δι' εὐσέβειαν· καὶ εἴπερ μανθάνειν ἡδὺ, καὶ τί θεῖον περισπούδαστον, καὶ εἰδέναι σαφῶς, τί μὲν εἴη τὸ ἐξ ἀμφοῖν παραδηλούμενον· ποδαπὴ δὲ καὶ † ὅσια τῶν ὀνομάτων ἡ διαφορὰ, παρήσω λέγοντα Παῦλον· ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ » πνεύματος τοῦ θεοῦ. μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι, καὶ » οὐ δύναται γνῶναι ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται. » ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα » αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. οἱ μὲν γὰρ »

ἀδια-

† ἄλ. χλοηβορεῖν.

† ἄλ. προεκδρομαῖς

† ἄλ. ἐπαγλ.

† δι' οὗ.

† οὕτως.

† ἄλ. τοῦτο

† ἄλ. ὅση τῶν ὀνομά- ποιν.

ἀδιακρίτως εἰς ἅπαν ἁπλῶς χωρεῖν μελετήσαντες τὸ ἀναβαῖνον εἰς νοῦν. καὶ ταῖς τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίαις πάντα κάλων ἀνέντες, ἀφορήτως ἔχουσι περὶ τοὺς τοῦ πνεύματος νόμους σωφρονεῖν ἀναπείθοντας, καὶ φυᾶ τε, καὶ πεπορνευμένον ἐπισκῆσαι τὸν βίον. οἱ δὲ τοῖς τοῦ πνεύματος νόμοις τὸ χρῆναι νικᾶν ἐπιτρέποντες, εἰς οὐδὲν ἀπεριεσκέπτως τῶν πρακτέων † ἠχήσονται· τὸ δὲ πεφυκὸς ὠφελεῖν ἀεὶ δοκιμάζοντες· καὶ προτάττοντες μὲν τῶν ἡδέων τὸ λυσιτελές. κατόπιν δὲ τοῦ συμφέροντος τὸ μὴ οὕτως ἔχον τιθέναι σπουδάζοντες, ὑπ᾽ οὐδενὸς κατακρίνονται· πάντα δὲ μᾶλλον διακρίνουσιν αὐτοί. τίς γάρ εἰπέ μοι † τῶν οὕτω ζῆν ᾑρημένων, ὡς πονηρὸς εὐλέγων, οὐχὶ τῆς ἰδίας μᾶλλον καταψηφιεῖται κακίας, καὶ τὰ πάντων αἴσχιστα τῆς ἑαυτοῦ † καθορεῖ κεφαλῆς· τὸ γὰρ οἶμαι καλῶν ἀσυνέτως ἀποτολμᾶν, οἵπερ ἂν μᾶλλον θαυμάζεσθαι πρέποι, τῆς ἐσχάτης φαυλότητος ἀπόδειξιν ἔχειν· καὶ ὁ τοῖς οὕτως αἰσχροῖς συναγορεύειν οὐ παραιτούμενος, αὐτὸς μάρτυς τῆς ἑαυτοῦ βδελυρίας εἰσρήσεται. δι᾽ ὧν γὰρ ἔγνω τιμᾶν ἃ χρῆν ἐλέγχειν ὡς πονηρά, διὰ τούτων αὐτῶν, ὅτι μὴ πέφυκεν εἶναι χρηστὸς ὁμολογήσει λαμπρῶς. ἀρρώστημα δὲ τῶν ἄλλων ἔλαττον οὐδενός, καὶ τοῦτο ὑπάρχειν ἡ θεία διορίζεται γραφή, τὸ μὴ δύνασθαί φημι διακρίνειν „ὀρθῶς τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις· οὐαὶ „γὰρ οἱ λέγοντές φησι, τὸ καλὸν πονηρόν· καὶ „τὸ πονηρὸν καλόν· οἱ τιθέντες τὸ σκότος „φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος· οὕτω γὰρ οἶμαι ῥᾳδίως διέλοι τις ἂν τῶν αἰσχρῶν τὰ βελτίονα ἀταλαίπωρόν τε τὴν ἐπ᾽ ἀμφοῖν ποιήσεται κρίσιν. ὡς εἰ καὶ φωτὸς καὶ σκότους ποιοῖτο τῷ λόγῳ διαφοράν. οὐαὶ τοίνυν φησί, τοῖς εἰς τοῦτο παροινίας κατωλισθηκόσιν ὡς καὶ τὰ † λίαν εὐσυνοπτα συγχεῖν, καὶ τῷ ἐν φωτὶ τὸ τοῦ σκότους ὄνομα· τῷ δ᾽ αὖ σκότῳ τὸ τοῦ φωτὸς ἀπονέμειν, οὐκ ἐρυθριᾶν. ἀλλ᾽ οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πνευματικῶν φαίη τις ἂν τὰ τοιαῦτα ἀρρωστήματα· ψυχικῶν δὲ μᾶλλον καὶ πονηρῶν. ἡδοναῖς γὰρ ταῖς τοῦ παρόντος βίου τὸν νοῦν ἔχοντες τυραννούμενον, ἀφεστᾶσι τοσοῦτον τοῦ δρᾶν ἐθέλειν τὸ ἀγαθὸν, ὡς καὶ ὅτι ποτέ ἐστιν ἀγνοῆσαι λοιπόν. ἐπειδὴ δὲ, οὐ κατ᾽ ἐκείνους ἡμεῖς φιλόθεοί τε ὄντες καὶ πνευματικοί, παραστήσωμεν ἑαυτοὺς ὡσεὶ ἐκ νεκρῶν ζῶντας τῷ δι᾽ ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι, καὶ ἐγερθέντι Χριστῷ· καὶ ὡς ὁ θεῖος „ἡμῖν ἐπιτάττει Παῦλος· εἰ ζῶμεν πνεύ-„ματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν· μὴ περιελκόμενοι πρὸς ἀλλοκότους ἡδονάς, μηδὲ ἐξιτήλοις ἐπιθυμίαις, καθάπερ εἰς βάραθρόν τινα χώραν ἀποδημοῦντες τὴν ἁμαρτίαν· ἀλλ᾽ εἰς τὴν τῶν ἁγίων καλλίπολιν ἀποβλέ-

† leg. οἰχήσονται.

† ἄλ. τὸν.

† γρ. καθαριεῖ.

† ἄλ. λείαν.

nullo delectu, aut iudicio adhibito quæcunq; prorsus in mentem veniunt ad ea demũ efficienda incumbere non abnuerunt, omnesq; rudentes animi cupiditatibus remiserunt, iis intolerabiles omnino sunt spiritus leges quæ nos ad temperantiã, vitamq; rectè ac laudabiliter instituendam erudiunt. Qui verò legibus spiritus primas vbiq; deferendas esse statuunt, nullã ex humanæ vitæ actionibus aggredientur inconsideratè, sed vbiq; quæ profutura sunt eligentes, ac voluptati anteferentes vtilitatem, tum ijs quæ iuuare possunt inutilia posthabẽtes à nemine diiudicantur, quin ipsi potiùs omnes diiudicãt. Quis enim, obsecro te, qui vitam sic instituerit vt maledicentiæ virus passim effundat, non suam ex eo potiùs prauitatem indicabit, ac fœdissimis suum ipse caput deuotionibus obstringet? Nam eos temere ac licẽter probris insectari, quos potiùs admiratione prosequi debuerat, summę, vt ego quidẽ arbitror, habet improbitatis argumentũ: quiq; se tantæ turpitudinis patronum profiteri non verebitur, suo se ipse testimonio nequitiæ condẽnabit. Quòd enim ea quæ veneratione digna sunt condemnet vt mala, hoc ipso se natura minimè bonum esse hauddubiè confitetur. Morbum verò nullo alio minorem esse diuinæ quoque litteræ statuunt, si quis videlicet rerum naturas rectè dijudicare minimè possit: *Væ, qui dicitis*, inquiunt, *bonum malum, & malum bonũ, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras*. Nec enim minùs facile est, mea quidem sententia, à turpibus honesta segregare, iudiciumque minimè ambiguum de vtrisq; ferre, quàm lucis tenebrarumq; discrimen ratione dignoscere. Vę igitur, inquit, vobis qui eò amentiæ prolapsi estis, vt ea quoque quæ maximè perspicua sunt permiscere, ac luci quidem tenebrarum nomen, tenebris rursum lucis appellationem indere non erubescatis. At nequaquam eiusmodi morbis bonos viros ac spiritales laborare quispiam dixerit, animalium potiùs, & improborũ hominũ ista sunt. Nempe cùm illorum mens tyrannide huius vitæ voluptatum oppressa teneatur, tantum ab eo absunt vt bonum amplecti velint, vt ne illud quidem quid sit queant dignoscere. Quoniã verò nos haudquaquam illorum similes, verùm & Dei amantes, & spiritales sumus, sistamus nos ipsos tanquam viuentes ex mortuis Christo, qui nostræ salutis causa mortuus est, & surrexit. ac quemadmodum nobis diuinus Paulus præcipit: *Si viuimus spiritu, spiritu & ambulemus*, nec peruersis voluptatibus abstrahamur, nec à fluxis cupiditatibus in peccati veluti barathrum nos deduci patiamur, sed oculis in Sanctorum pulchram ciuitatem

Isaia 5.20.

Gal. 5.25.

intentis cælestem Ierusalem, quæ est mater nostra, omni moderatione sobrietateq; adhibita vitam nostram momentis omnibus illustrem reddamus, rectaque præterea ac minimè dubia fide Dominum nostrum pro meritis veneremur, illius memores quod scriptum est: *Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis.* Omnem verò dilectionis mensurã vt impleamus præcipiens, nullatenus diuisam in partes, aut aliò abstractam, Deum integra fide venerari iubet, nihil prorsus in fide mancum, aut imperfectum in ijs quæ ad pietatem pertinent cogitantes, nihil videlicet quidquã boni de diis commentitijs opinantes. Propterea namque alibi: *Non erunt tibi Dij alij præter me.* Si quis namq; se facilem ad defectionem mutationemq; sententiæ præbeat, atq; ad res vetitas nullo negotio adduci patiatur, suam ipse pusillitatem animi nimiam haud dubiè prodit, ac se ridiculum etiam in rebus leuissimis ostendit. Et quidem nos hominibus qui ob summam sympathiæ exercitationem perfectos habitus assecuti sint, & iam solidiore cibo exsaturari consueuerint, non admodum necessaria loqui hoc tempore ego quoq; facilè intelligo. Sunt enim hæc *elementa & principia exordij sermonũ Dei,* vt Pauli verbis vtar. Non ero tamen in rebus hisce vulgaribus explicandis longior, sed mihi nunc quidem vt ignoscatur petam, & illis vtar nostri Saluatoris verbis: *Non est opus valentibus medico, sed male habentibus.* Qui namq; sana mente intrinsecus vigeat, quamuis medici auxilio destituatur, stabit is nihilominus; at qui ægra valetudine cordis laborat, multa ei curatione opus est; nec enim aliter morbi vexationem effugiat. Porro nostra per exempla decurret oratio. Arbores siquidem bene à radicibus constitutæ, multisq; caudicibus ramorum egregiè firmatæ, cùm se in altitudinẽ longè lateq; diffundunt, tum verò ventorũ exuberantiã penitus contemnẽtes, etiamsi magno atque intolerabili impetu sibilantes circunfundantur, securæ consistũt. Quæ verò non multum adhuc excreuerunt, tenellæq; ac recentes ex telluris fœtæ sinu nunc primùm emergunt, non paucis illæ adiumentis fulciri debent. Tanta in iis namq; est imbecillitas, quanta & temporis quo adoleuerũt breuitas, & ita debili stant vestigio, vt vel vna quandoque perflantis spiritus impressione disijci à fundamẽtis queant. Has autem simili prorsus modo quo iuuenes primæuo ætatis flore pubescentes constitutas esse arbitror. Nam quibus stabilis ac penitus in diuino amore obfirmata mens est, ac validas fidei in Deum radices egerunt, manẽt inconcussi prorsus, quamvis

Deut. 6. 5. Mat. 22. 25.

Exod. 20. 3.

Hebr. 5. 12.

Luc. 5. 31.

ποθοῦντες τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, ἥ τίς ἐστι μήτηρ ἡμῶν, διὰ πάσης ἐπιεικείας καὶ νήψεως τὸν οἰκεῖον καταφαιδρυνοίμεθα βίον· ὀρθῇ δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἀν ἐνδοιάστῳ τῇ πίστει τὸν ἑαυτῶν δεσπότην ἀντιμησοίμεθα, τὸ γεγραμμένον ἔχοντες εἰς νοῦν. „ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς „ σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. „ ἅπαν δὲ ἡμᾶς τὸ τῆς ἀγαπήσεως μέτρον ἀναπληθῆναι προστάττων διαμοιρηθὲν οὐδαμῶς ἢ ἐφ' ἕτερόν τι παρηλκυσμένον, ὁλοκλήρῳ τῇ πίστει κελεύει τιμᾶν, μηδαμῇ νοοῦντας τὸ ἐν πίστει βραχὺ, καὶ ἀπλοῦς εἰς † εὐσέβειαν· ἤγουν ἀπονέμοντάς τι καὶ δόξης ἀγαθῆς τοῖς οὐκ οὖσι θεοῖς. τοιγάρτοι καὶ ἐπιφέρει λέγων· οὐκ „ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι, πλὴν ἐμοῦ. „ τὸ γὰρ εὔκολον εἰς ἀπόστασιν καὶ παρατροπὴν, καὶ ἐφ' ἃ μὴ θέμις εὐπάρεισον, μικροψυχίας μὲν ἁπάσης ἀπόδειξιν ἂν ἔχοι σαφῆ· καταγέλαστον δὲ καὶ ἐν τοῖς μηδενὸς ἀξίοις ὁρᾶσθαι ποιεῖ. καὶ ὅτι μὲν τοῖς εἰς τελείαν ἕξιν, διὰ τῆς εἰς ἄκρον συμπαθείας ἐξησκημένοις κατειθισμένοις τε ἤδη τῆς στερεωτέρας ἀναπίμπλασθαι τροφῆς, οὐ σφόδρα λαλοῦμεν, ἔν γε τῷ παρόντι τὰ ἀναγκαῖα συνίημι κἀγώ· στοιχεῖα γὰρ ταῦτα „ καὶ ἀρχαὶ τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου „ φωνήν. ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν μὲν ἐκείνης τὰ συνήθη διαλέξομαι· συγγνώμην δὲ ἔχειν εἰς τὸ παρὸν αἰτήσομαι, καὶ τοῖς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποκεχρήσομαι λόγοις· οὐ χρείαν ἔχου- „ σιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ· ἀλλ' οἱ κακῶς ἔ- „ χοντες. „ ὁ μὲν γὰρ οἴκοθεν ἔχων ὑγιᾶ τὸν νοῦν, καὶ εἰ μὴ τούτων παρακαλούντων τύχοι, πάλιν οὐδὲν ἧττον στήσεται· ὁ δὲ ἀσθενὴς τὴν καρδίαν, πολλῆς ἂν δέοιτο τῆς ἐπικουρίας· οὐ γὰρ ἂν ἑτέρως διακρούσαιτο τοῦ πάθους τὴν ἐπήρειαν. ἥξει δὲ ἡμῖν διὰ παραδειγμάτων ὁ λόγος. τὰ μὲν γὰρ εὔρριζα τῶν φυτῶν, καὶ περιπληθέσι τοῖς † πρέσμοις καλῶς ἱδρύσθαι πεπιστευμένα, πρὸς ὕψος μὲν ἀναθρώσκει μέγα καὶ πολὺ, δι' οὐδενὸς τε παντελῶς ποιούμενα λόγον τὰς τῶν ἀνέμων πλεονεξίας διαπέπηγεν ἀσφαλῶς, κἂν πολλῷ καὶ ἀφορήτῳ διασυρίζουσαι ῥοθίῳ ὁρμῆς περιχεῖσθαι σπουδάζωσι· τὰ δὲ μὴ λίαν ἀδρυνθέντα τῶν ξύλων, τρυφερώτερα δέ πως ἔτι καὶ νεοπαγῆ καὶ ἄρτι τῆς αὐτὰ τεκούσης ὑπερκύπτοντα γῆς, οὐκ ὀλίγων ἂν δέοιντο τῶν ὑπορθωμάτων· ἔνεστι γὰρ τοσοῦτον ἀσθενείας αὐτοῖς, ὅσον καὶ χρόνου σμικρότητος, σφαλερωτάτην δὲ οὕτως ἔχει τὴν στάσιν, ὡς ὑπὸ μιᾶς ἔσθ' ὅτε πνεύματος προσβολῆς καταρριπτεῖσθαι τῶν βάθρων· νεανίαις δὲ κεῖσθαι τοῖς ἄρτι ἀκμάζουσι προθήβαις ἐν ἴσῳ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον· οἱ μὲν ἤδη πρὸς ἀσφαλῆ καὶ τὴν ὄντως φιλόθεον ἀναδραμόντες διάνοιαν, καὶ τῇ πίστει τῇ εἰς θεὸν ἐρριζωμένοι, καλῶς διαμένουσιν ἀκλόνητοι,

καὶ

Fort. ἄνευ ἐνδοιάσεως τῆς πίστεως & sup. ὀρθῆς.

† ἄλ. ἀσέβειαν.

† ἄλ. πρίμνοις ἢ πρέμνοις.

† καὶ προσταθῇ περιέζων ὁ σατανᾶς· οἷς γε μὴν ἔτι † τρυφὰν ἔχοντες τὴν καρδίαν, εἰ μὴ σφόδρα συχνὸν τὸν ἐπανορθοῦντα δέχοιντο λόγον, εὐκόλως ἂν οἶμαι διολισθήσειαν, καὶ πρὸς ἅπαν ἠχήσονται τὸ τῷ καταστρέφοντι δοκοῦν. εἰ μὲν οὖν οὐκ ἦσαν ἐν † ἐμοῖς οἱ τοιοῦτοι, κἂν εὐθὺς ἐχρῆν ἰθυδρομῆσαι τὸν λόγον ἐπὶ τὰ τῶν μαθημάτων ἐξησκημένα, καὶ πλειοτέραν ἔχοντα τὴν ὑφήγησιν. ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς οἶμαι κατίδοι τις ἄν, οἷς οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἐπὶ τὸ διαρριπτεῖσθαι φίλον, ἐπαμφοτερίζουσάν τε τὴν διάνοιαν ἔχειν πρός τε τὸν φύσει καὶ τοὺς οὐκ ὄντας τοῦτο θεοὺς, ἢ καὶ οὕτω κατωνομασμένους, ἵν᾽ τὸ νοσοῦν ἀφέντες, ἀβούλως ἐπὶ τὸ μὴ οὕτως ἔχον † ἴομεν εὐθύς. † ὅρα τοίνυν, ὡς ἔοικε, κατὰ τὸν θεσπέσιον Παῦλον τοῖς τοιούτοις εἰπεῖν· Βλέπετε, ἀδελφοί, μήποτε ἔσται ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ θεοῦ ζῶντος. εἰ γὰρ χρή τι καὶ ἡμᾶς ἀναφανδὸν εἰπεῖν, μηδεμίαν ἐπαφέντας τῷ λόγῳ περιστολὴν εἰ προσέρχῃ τῇ πίστει, πρόσιθι καθαρῶς, ὁλοτρόπως δηλονότι, καὶ μὴ σκάζοντι τῷ νῷ, μηδὲ καρδίᾳ μεμερισμένῃ. μᾶλλον δὲ, εἰ χρή τι καὶ ἀληθέστερον εἰπεῖν, ὅλην ἐχέτω πρὸς ἐκεῖνα τὴν ῥοπὴν, ἐξ ὧν ἡ χάρις λυτροῦται τὸν ἀληθῶς ἐπιστρέφοντα. Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. λογισώμεθα γὰρ ὧδε τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ἐκ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς αὐτούς. βεβαρβάρωταί τις τυχὸν, ἁλοὺς παρ᾽ ἐκείνοις ἐν ἡλικίᾳ μικρᾷ· ἀνατεθραμμένος δὲ παρ᾽ αὐτοῖς, ἐσπάσατο μὲν τῶν ἠθῶν· συνεπλάσθη δὲ ὥσπερ ἀγρίοις ἔθεσί τε καὶ νόμοις· εἶτα τοῦ χρόνου πρὸς ἐπίδοσιν ἄγοντος ἡλικίας τε καὶ φρενῶν ἔγνω τῆς ἐνεγκούσης ἐστερημένος· † ἀλύει δὲ τὸ ἐντεῦθεν, καὶ πατρίδος μὲν τῆς φιλτάτης ἐρᾷ· καὶ μὴν καὶ πατρῴοις ἐπιθωπεύεσθαι νόμοις διαπύρως ἔχει. εἶτα πρὸς τὴν ἄνωθεν ἡμερότητα μετατιθεὶς, γνώμην τε τὴν ἑαυτοῦ, καὶ σὺν ἐκείνῃ τὴν δίαιταν, προσκεχώρηκε βασιλεῖ, καὶ τὰς τοῦ πράγματος αἰτίας εἰπών· ὡς εἴη μὲν σφόδρα φιλόπατρις· † νόμων δὲ τῶν ἡμέρων ἐρᾷ, τιμῆς ἠξιώθη καὶ γερῶν. ἆρ᾽ οὖν, ἐρήσομαι γὰρ ἐπὶ τούτῳ τοὺς ἀκροωμένους· οὐχὶ τὸν τοιοῦτον οἴεσθε, βαρβαρίζοντα μὲν ἔτι, καὶ φρονοῦντα τὰ ἐκείνων, ὡς ἐφ᾽ ἅπασιν εὐλόγοις ἂν εὐθύνεσθαι τοῖς κακοῖς, καὶ κολάσεως εἶδος τὸ αὐτῷ πρέπον οὐκ ἔχειν· ἐμμένοντά γε μὴν τοῖς εἰρημένοις ἐξ ὀρθότητος λογισμῶν· καὶ ἀκατηγόρητον τῷ τιμήματι τὴν εὔνοιαν ἀποσώζοντα, καὶ τῶν ἔτι μειζόνων

† ἄλ. κἂν. † leg. τρυφερὰν. † ἄλ. ἡμῖν. † ἄλ. ἵεμεν. † leg. ὥρα. † ἄλ. ἀλύει δή. † ἄλ. νέμων.

suis eos exploramētis tentabundus vexare satanas non desistat. At quibus adhuc mollis animus nisi crebrioribus monitis, & cohortatione subleuētur, labentur in procliue nullo negotio, vt ego quidem arbitror, atque ad omnem impellentis nutum huc illuc trāsuersi ferentur. Quòd si nemo in hoc nostro numero talis existeret, ad peracta ea monumenta disciplinarum exequenda festinare orationē oportuisset, quarū explicatio maius quiddā habet atq; perfectius. Quoniā verò multos, vt censeo, videre licet quibus adhuc nescio quomodo in diuersa iactari iucundū est, & ambiguam de vero Deo habere sententiam, ac de ijs qui natura non sunt Dij, quamvis eo nomine vocitentur, quid ita nos omissa morbosę partis curatione temere ac subitò ad eam in qua nihil ęgritudinis est, accedamus? Tempus igitur mihi quidem videtur, vt cum diuino Paulo sic eiusmodi homines alloquamur: *Videte fratres, ne fortè sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis discedendi à Deo viuo.* Nam siquid nobis quoq; liberè profari concessum est, nullum orationi velum prætexentes, siquidem accedis ad fidem, accede purè, hoc est omni viriū conatu, non claudicante animo, nec diuiso corde atque in contraria distracto; quin potiùs, si vera loqui fas est, tota inclinatione ad ea propenso, ex quibus qui seriò resipiscunt gratiæ munere liberantur. *Nemo enim potest duobus dominis seruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum sustinebit, & alterum contemnet.* Ipsius namq; rei naturam ex iis quæ apud nos accidunt contemplemur. Barbariem induit fortè quispiā captus à barbaris, dum tenera adhuc ætas, atq; inter illos educatus eosdem traxit mores, ac totus ex agrestibus institutis ac legibus quodāmodo conflatus est. Hinc postquā decursu temporis ætate & ingenio processit, agnoscit se priuatū patria, & ex eo proinde mœret, cùm patriam quidem sibi charissimam deperit, tum patrię institutis emolliri ardenter optat. Itaq; ad pristinam mansuetudinem traductus mutato animo, & mutata cum eo viuendi ratione Regi se sistit, enuntiataque totius rei serie, ac se patriæ valdè amantem, disciplinęq; mansuetioris cupidum ferens, honore ac præmiis ab illo ornatus est. Annon igitur, (de hoc namq; vos qui me auditis interrogabo) eiusmodi hominem arbitrabimini, si ad barbarorū ritus iterum transeat, eorumq; studeat partibus, omnibus suppliciis meritò puniendum, nec pœnam eius merito parē inueniri posse? at si stet promissis integer animi, vacuamq; omni reprehensione beneuolentiam pro iis quibus affectus est honoribus conseruet, amplioribus adhuc

Heb. 3. 12.

Mat. 6. 24.

præmiis cohoneſtandū? Nullam, vt ego quidem exiſtimo dubitationē hæc habet oratio. Igitur ex ea quam nunc attulimus velut rei imagine, ad ipſam veritatem percipiendam progredi oportere affirmo. Age namque ad primam noſtri generis originem animum referētes, quę in primo homine facta ſunt cogitemus, atque ad ea quæ diximus proportione ſeruata cōmentationē traducamus. Erat ille omnibus bonis refertus, atq; ad ſummū eius quę apud nos eſſe poteſt felicitatis peruenerat, ita vt etiam rerum omniū dominus conſtitutus eſſet, niſi diuinæ iuſſionis præceptū dolo captus violaſſet. Verùm etiam ſi hoc illi ſic euenerit, non tamen illum ab vnius atque veri Dei cultu & veneratione deſciuiſſe meritò quiſpiam affirmet. Etenim gemini quoq; liberi quos primos ſuſcepit, eorum quæ apud ipſos inueniebantur primitias numini obtulere. Deum ſcilicet venerari natura nouerat, nec lege vlla quæ hoc præciperet indigebat. Atq; Abel quidē de grege, Cain verò de terræ frugibus munera pro beneficiis acceptis perſoluere ſoliti ſunt. Nam alter quidem armentis præerat, alter arborum alturam præ cęteris amplexatus hāc exercebat. Sed breui tempore hominibus ſemper ad deteriora labentibus, ac prauitatis morbo in dies magis magiſq; ingraueſcente, peſſum iuit, ac ſublata funditus eſt lex à natura diſſeminata, quæ vnū agnoſcendū eſſe Deum ſuadebat. Emerſit porro præter alia mala deorū quoq; multiplicitatem aſſerentium error, diſciplina nefaria prorſus, ô fratres, & in qua ſe tota diaboli amarulētia penitus effuderit. Putabat enim oportere non nos ſolùm à diuina amicitia ob peccatum quod ab ipſo immiſſum fuerat excludere, ſed etiam veri Dei cognitione priuatos execrandos ac deteſtabiles reddere. Hæc illi namque via qua nos omnibus fortunis omnino euerteret, ſola relinquebatur. Metuebat ille ſiquidē, vt credibile eſt, ne fortè dum nos vero Deo adiungimus, omniumq; rerum conditorē ſtudioſè inquirimus, excutiamus illius in nos impotētis dominatus iugum, atque ad antiquā naturæ noſtræ pulchritudinem feſtinare contendamus. Hanc igitur ob cauſam noſtræ mentis oculum turbauit, ac peregrinitate idololatriæ indutum hominē captiuum veluti quendam vinculis oneratū, qui priùs liber erat, abduxit. Sed non potietur fraudulentus hac præda, quemadmodū † ſcriptū eſt: nec enim illi ex animi ſententia rerum exitus proceſſerunt. Bellum nempe cum Deo ex amentia infelix gerit, ac mihi videtur nonnullos in mari nauigātes imitari, qui dum artis rudes cum reflantibus ventis luctantur, cum naui ſimul ipſi periere. Afful-

† Fort. vt verbo dici ſolet. Olet enim Prouerbium.

ὑπάρχειν ἄξιον; ἀλλ᾽ οἶμαι σαφὴς ὁ λόγος. οὐκοῦν ἀπὸ τοῦ παρατεθέντος ἡμῖν ἀρτίως, ὡς ἐν εἰκόνος σχήματι, καὶ ἐπ᾽ αὐτὴν ἰέναι φημὶ δεῖν τὴν ἀλήθειαν. φέρε δὴ οὖν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀναδραμόντες τοῦ γένους, τὰ ἐπὶ τῷ πρωτοπλάστῳ διασκεψώμεθα, κατὰ τὴν ἴσην τοῖς εἰρημένοις, † ἀναλόγως διεξάγοντες τὸ θεώρημα· ἦν μὲν γὰρ παντὸς ἀνάπλεως ἀγαθοῦ, καὶ εἰς λῆξιν τὴν ἀνωτάτω τῆς ἐν ἡμῖν εὐθυμίας, ἧς ἂν καὶ μέχρι παντὸς κατέστη κύριος, εἰ μὴ τὴν θείαν ἐξ ἀπάτης παραδεδράμηκεν ἐντολήν. ἀλλ᾽ εἰ καὶ τοῦτο συνέβη παθεῖν, τὸν γοῦν τὸν ἕνα καὶ φύσει θεὸν προσκυνεῖν τε καὶ σέβειν ζημιωθεὶς, οὐ καλῶς ἔστι· τοι γάρτοι καὶ ἡ πρώτη τῶν ἐξ αὐτοῦ γεγονότων υἱῶν ξυνωρὶς, αὐτῷ προσεκόμιζε τῶν εὑρημένων τὰς ἀπαρχάς. θεὸν γὰρ ἡ φύσις ᾔδει τιμᾶν, νόμου † πρὸς τοῦτο δεηθεῖσα μηδενός· καὶ ὁ μὲν Ἄβελ, τοῖς ἐξ ἀγέλης· Κάιν δὲ τοῖς ἀπὸ τῆς γῆς ἐτίμων τὰ χαριστήρια. ὁ μὲν γὰρ ἡγεῖτο ποιμνίων· τῷ δὲ χρηστὸν ἐδόκει τὸ φυτουργεῖν, καὶ τοῦτο εἰργάζετο. κατὰ βραχὺ δὲ τοῦ γένους ἀεὶ πρὸς τὰ χείρω διολισθαίνοντος· καὶ πολὺ τῆς περιλαβούσης αἰσχίονα νοσοῦντος κακίαν· ὁ μὲν τῇ φύσει κατασπαρμένος διωλώλει τε, καὶ πεπάτητο νόμος, καίτοι θεὸν ἀναπείθων εἰδέναι τὸν ἕνα καὶ μόνον· προσεξεύρητο δὲ τοῖς ἄλλοις ἅπασι κακοῖς καὶ ἡ πολύθεος πλάνη μάθημα δεινὸν, ὦ ἄνδρες ἀδελφοὶ, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου πικρίας λῆξιν ἔχων τὴν ἀνωτάτω· † ὥστε γὰρ δεῖν, οὐχὶ μόνης ἡμᾶς τῆς πρὸς θεὸν ἐξῶσαι φιλίας διὰ τὴν εἰσποίητον ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ γνώσεως ἀληθοῦς νοσοῦντας τὴν ἐρημίαν, † βελυροὺς ἀποφῆναι καὶ διεπτυσμένους. ἦν γὰρ οὕτω καὶ οὐχ ἑτέρως εἰς τελεωτάτην καταστροφὴν τὰ καθ᾽ ἡμᾶς † καταγαγεῖν· ἐδεδίει γὰρ ὡς εἰκὸς μὴ ἄρα τῷ φύσει προσιόντες θεῷ, καὶ τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν εἰδέναι σπουδάζοντες, ἀποσεισώμεθα τῆς αὐτοῦ πλεονεξίας τὸν ζυγόν· πρὸς δὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ἑαυτῶν φύσεως ἀναθεῖν ἑλόμεθα κάλλος. ταύτης τοι τῆς αἰτίας ἕνεκα, τὸν τῆς ἡμετέρας διανοίας τεθόλωκεν ὀφθαλμόν· καὶ ταῖς ἐπεισάκτοις εἰδωλολατρείαις ἐνδήσας τὸν ἄνθρωπον, τεθήτην ὥσπερ τινα, καὶ ἐν † δορυκτήτου τάξει τὸν ἐλεύθερον ἐποιήσατο. ἀλλ᾽ οὐκ ἐπιτεύξεται δόλιος θήρας, κατὰ τὸ γεγραμμένον. οὐ γὰρ ἐκβέβηκεν αὐτῷ κατὰ νοῦν τῶν πραγμάτων τὸ πέρας. θεομαχεῖ γὰρ ἐξ ἀνοίας ὁ δείλαιος· καί μοι δοκεῖ τοῖς ἐν θαλάσσῃ πλωτῆρσι τὰ ἴσα παθεῖν· οἳ ταῖς τῶν ἀνέμων ἀντιπνοίαις ἀτέχνως προσερίζοντες, αὐτῇ νηὶ διωλώλασιν. ἐπιλαμ-

† γρ. ἀναλογίαν.

† ἄλ. πρὸς ἑ.

† γρ. ὥσπερ.

† γρ. βδελυρούς.

† ἄλ. ἀγαγεῖν.

† γρ. δοριάλωτου.

ψε

ψε γὰρ ἡμῖν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ τῶν ἐκείνου δεσμῶν ἐξείλετο· καὶ ἀντ' αἰχμαλώτων ἔδειξεν ἐλευθέρους. ταυτὶ δὲ πρὸς τὸ παρὸν ἀναγκαίως ἡμῖν εἰσεκομίσθη τὰ διηγήματα· †ᾠήθην γὰρ δεῖν ἐπιδεῖξαι χρησίμως ὡς ἀρχαῖον μέντοι χρῆμά ἐστι, καὶ τῇ φύσει συναναδειχθὲν ἡ εἰς θεὸν ἐπίγνωσις, τὸν ἕνα καὶ ἀληθῆ· ἐπείσακτον δὲ καὶ δυστροπίας εὕρημα τὸ πολύθεον νόσημα. ἀλλ' εἰ καὶ τῆς ἐκείνου τυραννίδος ἡττώμενοι, καὶ τὴν ἀφόρητον οὐκ ἐνεγκόντες πλεονεξίαν, ἐπλανήθημέν ποτε, καὶ λελατρεύκαμεν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· οὐρανῷ, καὶ ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις, καὶ γῇ, καὶ ὕδατι τὸ τῆς θεότητος ὄνομα χαριζόμενοι, καὶ ἀριθμοῦ κρείττονα τὴν πολυθεΐαν †γραψάμενοι· παραιτώμεθα λοιπὸν τὴν ἐπ' ἐκείνοις αἰσχύνην, καὶ τῆς οὕτω βδελυρᾶς ἀπάτης λελυτρωμένοι διὰ Χριστοῦ, πιστοὶ καὶ ἀληθεῖς προσκυνηταὶ τοῦ τιμήσαντος διαμένωμεν· καὶ μὴ ἐν ψιλῇ μὲν γλώττῃ τὴν πίστιν· τὴν δὲ ἀπιστίαν εἰς νοῦν ἔχοντες, ἁλισκόμεθα. μὴ δὲ πλαττέσθω μέν τις τοῖς ἔξωθεν σχήμασι τὸν χριστιανόν· κρυπτέτω δὲ πρὸς τὰ εἴσω τὸν εἰδωλολάτρην. εἰ μὲν †ὅλων ἔτι †βαρβαρίζειν τὴν γνώμην, τί τὰ βασιλέως φρονεῖν ὑποκρίνεται; ἄριστον οἶδε τοῦ κρατοῦντος ὑπασπιστὴν τῆς ἐλευθερίας ὁ νόμος, οὐ τὸν προδότην ὦ τάν· οὐδὲ παρ' ᾧ τὰ τῶν ἐχθρῶν †ἐναμείβουσιν, ἀλλὰ τὸν συναθλοῦντα γνησίως, καὶ ὅτῳ τὸ νικᾶν τοὺς ἀντιξάγοντας †ἀπευκτόν· τὸν δὲ διπλοῦν ἐν ἤθει καὶ †τρόπον βδελυρόν τε καὶ μιαρώτατον, καὶ παντὸς εἶναι φαῖεν ἂν ἐπέκεινα κακοῦ· καίτοι καὶ τοῖς παρ' Ἕλλησι ποιηταῖς ταυτί πως εἰρῆσθαι, καὶ λίαν ὀρθῶς ὁμολογήσειέ τις ἄν. †ἀλλὰ πρὸς ἄλλους μὲν ἠπεροπευτὰς καὶ βωμολόχους, καὶ ἑτέροις τισὶν αὐτοὺς ἀποκαλοῦσιν ὀνόμασι, κάλλιστά μοι †δοκεῖ φρονοῦντες ἐν τούτῳ. ἐπυθόμην δ' ἤδη τινὸς τῶν παρ' ἐκείνοις λέγοντος σαφῶς, ὡς ἐν εἴσω τοῦ ἅδου ποιοῖτο πύλαις τοὺς ἕτερα μὲν κατακεχωνευκότας εἰς νοῦν· ἕτερα δὲ διὰ γλώττης ἀναπλύνοντας. χρῆμα γὰρ ὄντως ἀνεσιώτατον ἀπάτη καὶ δόλος, αὐτὰ δι' ἑαυτῶν ῥᾳδίως ἐξελεγχόμενα· καὶ τῆς ἁπάντων ἀπωτέρω κατηγοροῦντες φαυλότητι. τί γὰρ οἴει χρῆναι σιγᾶν. τί δὲ καὶ κρύπτεις ἐν σκότῳ τὰ κατὰ νοῦν σοι τετιμημένα; ἆρ' οὐχὶ δι' αὐτοῦ καὶ μόνου, τὸ λανθάνειν ἐπείγεσθαι, τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἂν αἶσχος ὁμολογήσειας; κατακρύπτει γάρ τις ὦ βέλτιστε, τὰ οἷάπερ ἄν τις ἐπιτιμήσειε δικαίως, καὶ τὸ ἐκ τῆς παρρησίας οὐκ ἔχοντα φαιδρόν· οὐκ ἐκεῖνο δὴ πάντως, ὃ θαυμάζεσθαι πρέπει. εἰ μὲν οὖν οἴεσθαι φρονῶν τὰ θαύματος ἄξια, τί μὴ πᾶσιν ὑπάρχεις γνώριμος, οἷος εἶναι καὶ πέφυκας; εἰ δὲ τοῖς εἴσω κεκρυμμένοις ἐπερυθριᾷς, καὶ προκάλυμμα τῶν ἀφανεστέρων, τὸν οὐκ αὐτοῖς ἐοικότα περιπλάττῃ λό-

† γρ. ᾠήθην. ἄλλ. ᾠήθην. vel del. δεῖν.

† ἄλλ. ἐπιγραψάμενοι.

† γρ. ὅλως. vel ὅλην.

† βαρβαρίζει.

† ἄλλ. ἐναμείνωσιν.

† add. οὐκ

† ἄλλ. τρόπῳ.

ἄλλ. πρὸς ἄλλους.

† δοκῶ.

sit etenim nobis vnigenitũ Dei Verbũ, nosq; ab illius exemptos vinculis pro captiuis liberos effecit. Hæc autem à nobis hoc tempore de his rebus necessariò instituta oratio est. Censui namq; vtile esse ostendere, antiquam esse, & cum natura simul nobis propositam vnius & veri Dei cognitionẽ; morbum verò illum multos Deos colentiũ adscititium peregrinumq; ex peruersitate morum extitisse. Sed quamuis diaboli tyrannide superati, & impotentiam illius intolerabilem non sustinentes seruiuimus creaturę contra creatorẽ, cælo, soli, lunæ ac stellis, telluri & aquæ diuinitatis nomen impartientes, atq; innumerabilem deorum multitudinem describentes, vitemus in posterum eiusmodi turpitudinẽ, atq; à tam execrabili errore per Christum liberati, fideles verosq; adoratores eius qui pro nobis pretiũ exoluit, perpetuò exhibeamus; nec fidem verbo tenus præferentes, animo verò infidelitatẽ seruantes deprehendamur. Neque verò quisquã externo habitu se Christianum simulet, intus verò latentem idololatram gerat. Nam si toto adhuc animo fauet barbaris, quid ita se Regis amicũ fingit? Longè optimũ, ô amice, lex libertatis imperantis propugnatorem, non proditorem putat: nec eum cui res hostiũ potiores, sed qui pugnãtibus strenuè opitulatur, neq; aduersariorũ cladem suam calamitatẽ ducit: hominẽ verò in agendo versutum ac tectum execrabilem & abominandum, & quacunq; demum lue pestilentiorẽ dixerim. Et quidem à poëtis quoque Græcorum idem prorsus verissimè affirmatum fuisse quispiam non abnuat. sed præter cætera impostores ipsos & sacrilegos & aliis quibusdã eiusmodi nominibus appellãt, in hoc, vt mihi quidẽ videtur, optimè sentiẽtes. Quendã etiam † ex illis audiui apertè dicentẽ, sibi non minùs quàm † inferorũ portas inuisos esse eos qui alia quidẽ animo occulunt, alia verò lingua effundunt. Res est enim proculdubio iniquissima, fraus & dolus, quæ se ipsamet facilè produnt, & omniũ maximam improbitatem facilè coarguunt. Quid enim arbitraris te vti oportere silẽtio? Quid verò etiam occultas tenebris, ea quæ apud animũ tuum magni facienda existimas? An non vel ob hoc vnum, quod latere tam studiosè cupis, eorum turpitudinẽ confiteris? Ea namque quispiam occultat, ô vir optime, quæ meritò alius reprehendat, nec vllum habent ex loquendi libertate splendorẽ, at non illa quæ prorsus admirari decet. Nam si ea quę sentis admiratione digna censes, quid ita non te qualis es, talem quoq; ab omnibus agnosci pateris? Si autem ob illa quæ celas animo erubescis, velumq; ijs obscurissimũ, oratio-

† *Homerũ.*

† *Respexit ad illud Homeri Iliad. 9. vsr. 312.* Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος, &c.

tionem scilicet ijs minimè congruentē prætexis, atq; ex eo tibi gloriosam opinionē hominis quæ recta perhibentur sequentis conciliare studes; quid ita non ijs quoque valere iussis, totus vndiq; probitatis splendore colluces? ac non & ijs quæ cogitas affinia loqueris, & ijs quæ loqueris congruentia vt sentias tibi persuaderi sinis? Simplex etenim hoc pacto fueris, ac summæ laudis cumulum prorsus impleueris. Nec verò dubito quin hoc ipso tempore pertinaciam deponant ij quoq; qui orationi à nobis hac de re institutæ statuerant aduersari. Cùm enim apud omnes in confesso sit esse Christum, quisnam si hac de re ambiguus sit, accusationē amentiæ queat effugere? Quoniam verò rectum ac præclarū existimo ex ipsa quoq; diuinitus inspirata Scriptura eiusmodi confirmare, age diuina tibi oracula proponamus, ex quibus Deo hypocritam omnino displicere, quin potiùs apud illum execrabilem esse, ac duplicis animi crimine accusari certissimè comprobetur. Laborabant nempe hoc morbo iam olim Israëlitę quidam, sibiq; supra modum legis mandata cordi esse simulabant, ac legis conditorem sursum deorsum lingua versantes, alia quidem sibi animo agitanda esse statuebant, tum vnusquisq; sua sententia quod ipsi soli visum esset, id tanquā ab omni reprehensione alienum tueri studebat. Quidnam igitur de ijs Deus prophetæ voce locutus est? *Appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor autē eius longè est à me. Stultè enim adorant me.* Annō etenim frustra adorare fatebimur, ac fictam omnino spuriamq; venerationem deferentes ad Deum illos accedere, qui mente quidem à Deo alieni sunt, creaturæ contra ipsum seruientes, solùm verò de Christianorum rebus loquuntur, ac phaleratis verbis diuinam religionem ficta specie simulationis ostentant. Tum inuenietur aliquis qui cum eiusmodi hominibus sentiat. Nempe si quis existimat nullam à se versutiæ ac doli rationem exigendam, nec ex eo quòd Deo mentitus sit, acerba sibi supplicia proposita esse putat, vafritiem is amplectatur, & eum qui meliora suadet delirare sibi persuadeat. Ac si grauis admodum pœna eos qui ita affecti sunt manet, cruciatusque, & vltio, omneque ærumnæ genus, atque implacabiles flammæ vel inuitos excipient, quidni potiùs ego illum insanire arbitror, qui ab illegitima voluptate victus, eam suæ ipsius animæ saluti anteponit? Nempe voluptatis libido, nec aliud quidquam idololatriæ morbum efficit. Quæ quidem res quàm periculosa sit, consentaneum est, opinor, vt explicemus. Nam vnius quidem eorum qui nostri ordinis, aut non multū supra nos sunt impetum facilè quispiam euitauerit, aut vires

Esai. 29.13.

γον, σεμνοτέραν τῶν ὀρθῶς ἔχειν πεπιστευμένων, δι' αὐτὸ τὴν δόξαν θηρώμενος; ἵνα μὴ κἀκείνοις ἐρρῶσθαι φράζας, ὅλος διαρέσκῃ λαμπρός; ἀδελφὰ μὲν τοῖς εἰς τὸ ἔσω λαλῶν· συγγενῆ δὲ τοῖς λόγοις φρονεῖν ἀναπεπεισμένος. ἁπλοῦς γὰρ ὁ τοιοῦτος, καὶ τοῦ πρὸς ἄκρον ἰόντας ἐπαίνου μεστός· καὶ αὐτόθεν οἶμαι καταβαλεῖν τὸ φιλόνεικον, καὶ τοὺς περὶ τούτου λόγους ἡμῶν ἀντεξανίστασθαι δεῖν ἡρημένον. τὸ γὰρ † ὡς εἰς Χριστὸν πανταχόθεν ὁμολογουμένων, τίς ἂν ἐνδοιάσαι μὴ οὕτως ἔχειν. καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ληρεῖν οὐκ ἂν ὑπομεῖναι γραφήν. ἐπειδὴ δὲ ὀρθῶς, καὶ καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνω, καὶ ἐξ αὐτῆς βεβαιοῦν τὰ τοιαῦτα τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, φέρε σοι τὰ θεῖα παραθῶμεν λόγια, δεῖξιν ἔχοντα σαφῆ, τοῦ παντάπασιν ἀπάδειν· μᾶλλον δὲ βδελυρὸν εἶναι παρὰ θεῷ τὸν ὑποκριτήν, καὶ τοῖς τῆς διψυχίας ἐγκλήμασιν ἔνοχον. ἐνόσουν μὲν γὰρ τοῦτο τινὲς τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τοὺς παρῳχηκότας ἤδη καιρούς, καὶ τιμᾶν ἐκτόπως τὴν νομικὴν ἐντολὴν ὑπεπλάττοντο· καὶ τὸν νομοθέτην ἄνω τε καὶ κάτω διὰ γλώττης ἔχοντες· ἕτερά γε μὴν ὅτι προσήκει φρονεῖν διεσκέπτοντο· καὶ ταῖς ἰδίαις ἕκαστοι ψήφοις, τὸ μόνῳ καὶ αὐτῷ δοκοῦν ὡς ἀνεγκλήτως ἔχον ἐχυροῦν ἠπείγοντο. τί οὖν ἔφη περὶ αὐτῶν ὁ θεὸς διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς. ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τοῖς „ χείλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με· ἡ δὲ καρδία αὐ- „ τῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· μάτην γὰρ „ σέβονταί με. ἢ γὰρ οὐ μάτην σέβεσθαι δώ- „ σομεν· καὶ προσποίητον ἁπλῶς καὶ νόθην ἐπιτηδεύοντας τὴν τιμὴν προσιέναι τῷ θεῷ, τοὺς οἵγε φρονοῦσι μὲν ἕτερα τῇ κτίσει παρ' αὐτὸν λατρεύοντες, λαλοῦσι δὲ μόνον τὰ Χριστιανῶν, καὶ κεκομψευμένοις ῥηματίοις τὴν εἰς θεὸν εὐλάβειαν ὑποκρίνονται. εἶτά τις † ὁ τούτοις συναινῶν· εἰ μὲν οὖν οἴεταί τις οὐκ ἀπαιτεῖσθαι τῆς ἀπάτης τοὺς λόγους· καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ψεύδεσθαι τῷ θεῷ πικρὰν ὑποστῆναι κόλασιν οὐ προσδοκᾷ, τιμάτω τὴν διψυχίαν· καὶ παραπαίειν οἰέσθω τὸν τῶν ἀμεινόνων εἰσηγητήν. εἰ δὲ κίνδυνος τοῖς οὕτω διακειμένοις ὑπήρτηται κόλασις· ποινὴ δὲ καὶ δίκη καὶ πᾶν εἶδος αἰκίας, καὶ πῦρ τὸ ἄσβεστον καὶ οὐχ ἑκόντας ἐκδέξεται. πῶς οὐκ ἂν αὐτὸς ὁρῷ τὸ μᾶλλον ληρῶν, τὸ ἐξ ἡδονῆς ἀθέσμου κεκρατηκὸς τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς προτιθείς. φιληδονία γάρ, καὶ ἕτερον οὐδέν, τὸ πολύθεον πάθος. καὶ μὴν ὅπως ἐστὶ σφαλερὸν τὸ χρῆμα, καλὸν ὡς ἔοικεν εἰπεῖν. ἑνὸς μὲν γὰρ τῶν καθ' ἡμᾶς ἢ καὶ τῶν † ἐπὶ μικρὸν ἐν ἀμείνοσι, διακρούσαιτ' ἄν τις ἐπιβουλήν. ἢ ὀλίγου τῆς ἐκείνου μειονεκτουμένην ἀντιπαρεστὰς τὴν

† ἄλ. ὡς εἴη Χριστόν. puto ὡς εἴη Χριστόν.

† supp. εὑρίσκεται.

† ἄλ. ὅπ.

suas

ἰδίαν ἰσχὺν, ἢ πραγμάτων οὐκ ἴσαις παρασκευαῖς· καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἁμιλλώμενος· ἢ γοῦν ἑτέρῳ τινὶ σωζόμενος † τρόπῳ. φύγοι δ' ἂν τίς εἰπέ μοι κατά τινα τρόπον ἀγανακτοῦντα θεόν· ἢ καὶ ὅποι δραμὼν † διαλήσεται· καί τι τοσαύτην αὐτῷ ἐπιθῶμεν εἰ δοκεῖ τὴν λαμπρότητα κατὰ τὸν βίον, ἧς οὐκ ἂν ὁρῷ τό τι τὸ ὑπερτεροῦν προσχεῖσθαι γε μὴν καὶ χρημάτων περιουσίαις, αἷς οὐκ ἂν ὁ Κροῖσος φιλονεικοίη διαβόητος καὶ ἀναμίλλητος πλοῦτος. ἆρ' οὖν ἔσται τις ἐντεῦθεν ἢ ἥτις ἀποσήσεις † ἢ ταῦτα οὐκ ἑκόντα τὴν κόλασιν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ψευδομυθήσει γὰρ οὐδαμῶς ἡ θεία λέγουσα γραφή· οὐκ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμους. οὐκοῦν οὐδὲ τὸ προσκροῦσαι δεινόν. φέρε πάλιν ἐπιδεικνύωμεν ὡς ἀνόσιον μὲν ἡγεῖται θεὸς τὸν διψυχεῖν ἡρημένον· ὡς δὲ ἀλαζόνα, καὶ ὑβριστὴν, ὑβρίζει τὸν ἀλλοπρόσαλλον· ἔφη γάρ που πρὸς Ἱερεμίαν ὧδε τὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀποπληξίας ἐπαιτιώμενος· εἶδες ἃ ἐποίησέ μοι † ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραήλ; ἐπορεύθησαν ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν, καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους· καὶ ἐπόρνευσαν ἐκεῖ. τὸ, ἐπόρνευσαν τεθεικὼς, ἀντὶ τοῦ τοῖς δαίμοσιν ἐπελεάθησαν· οὕτω γὰρ ἔθος τῇ θείᾳ λέγειν γραφῇ. καταλαμβάνοντες γὰρ τὰς εὐδένδρους τῶν ὀρῶν κορυφὰς ὑπὸ τὰ εὐμήκη τε καὶ δασέα τῶν ξύλων τεμένη καὶ βωμοὺς, καὶ διὰ μικρᾶς ἔσθ' ὅτε χερμάδος ἐγείροντες δαίμοσιν ἀλσώδεσι καὶ νύμφαις τάχα ταῖς ἀγριώτησιν· ἢ καὶ τῇ παρ' ἐκείνοις † ὠμαζομένῃ Βάαλ, σπονδὰς, καὶ θυσίας· καὶ μὴν τί γὰρ οὐχὶ τῶν αἰσχρῶν ἐπετέλουν † οἱ ἀλλότριοι; τόδε δὴ λοιπὸν τὸ ἐντεῦθεν ἤδη; ἐλύπει θεὸν τὰ τολμήματα, νόμῳ γὰρ τῷ παρ' † αὐτοῖς παιδαγωγούμενοι πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας κατάληψιν, τῷ διαβόλῳ προσκεχωρήκασι, τὰς οἰκείας μᾶλλον κολακεύοντες ἡδονὰς, καὶ τὴν σωφρονίζουσαν ἐντολὴν τῆς ἑαυτῶν καρδίας ἐξωθούμενοι. τί οὖν ἐπ' αὐτοῖς ὁ τῶν ὅλων δεσπότης τῷ προφήτῃ φησὶν Ἱερεμίᾳ. κεῖρε τὴν κεφαλήν σου, καὶ ἀπόρριπτε καὶ ἀνάλαβε ἐπὶ χειλέων θρῆνον, ὅτι ἀπεδοκίμασε κύριος καὶ ἀπώσατο τὴν γενεὰν τὴν ποιήσασαν ταῦτα. ἵνα γὰρ ἐπιδείξῃ σαφῶς οἵαν ὑποστήσονται δίκην οἱ ἐκεῖνα πεπλημμεληκότες, ἀποκείρασθαι τῷ προφήτῃ κελεύει· ὅνπερ γὰρ τρόπον θρὶξ τῇ τοῦ κείροντος τεμνομένη χειρὶ τοῦ τεκόντος αὐτὴν ἀλλοτριοῦται σώματος, οὕτως οἱ ταῖς τῶν † δαιμόνων ἀπάταις προσωλισθηκότες τῆς πρὸς θεὸν οἰκειότητος ἀποξενωθέντες διὰ θείας ὀργῆς πρὸς τὸ μηδὲν οἰχήσονται, φροντίδος οὐδεμιᾶς ἐπὶ τῶν ἄνωθεν ἀξιούμενοι, καὶ μὴν οὕτω δοκεῖ, καὶ τὸν θεῖον ἐπὶ τούτοις, † ὅσον δοκεῖ ἐστι κατασκέψασθαι θυμὸν, περιαθρείτω πάλιν ἐντεῦθεν· καίτοι γὰρ εἰωθὼς πάντας ἀξιοῦν ἡγεῖσθαι † λόγων τὴν τῶν ἁγίων εὐχὴν, ἐπ' ἐκείνοις αὐτοῦ

† le. χρώμενος. † puto. διαβήσεται. † leg. ἀποστήσει. † χ. ἡ κατοικία. † ἄλ. ὠνομασμένῃ. † ἄλ. οἱ ἀλιτήριοι χ. ἀλιτ. † αὐτοῦ. † ἄλ. δαιμονίων. † ἄλ. ὅσος ἐστὶ σκέψασθαι. † λόγος. λόγου.

suas quibus ab alio non magno interuallo superatur obijciens, aut meliore apparatu rerũ etiam supra vires contendens, aut alia agendi demum ratione vsus. Deum verò iratũ, fare age, quanam ratione quis effugiat? aut quonam se is tandem proripiet? Et quidem collocemus hominẽ si placet in eo splendore vitę, quo maius nihil aut melius inueniri queat? ijs præterea diuitijs affluat, quibus Crœsi quoq; opes fama celebratę atq; omniũ confessione maximæ, cõparari non possint; num aliquod propterea effugium reperiet? aut hęc vindicem scelerum à supplicio sumendo nolentẽ repellent? nihil minùs. Nec enim mentietur vllo modo diuina Scriptura dicens: *Nil proderunt thesauri impijs*. At non est hæc offensio grauis. Age rursũ doceamus, pro scelerato haberi à Deo versutum hominem, ac mutabilem hunc transfugam, nugatorem, & iniuriũ ab eo contumeliæ nomine appellari. Dixit enim alicubi ad Ieremiã eiusmodi verbis Israëlitarum stuporem accusans: *Vides quæ fecerit mihi domus Israël. Abierunt super omnem montem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & fornicati sunt ibi*: vbi verbo illo *fornicati sunt*, eos dæmonibus immolasse significat. est hoc namq; in sacris litteris vsitatum. Conuenientes siquidem in nemorosa montiũ cacumina, sub proceris densisque arboribus, delubra & aras exiguo quandoq; etiam lapillo excitantes nemorum dijs ac nymphis etiam fortasse agrestibus, tum illi quoq; quam Baal ipsi nominabãt, libationes & sacrificia, omnia denique turpitudinum genera alienigenæ offerebant. Quidnam verò hinc postea consecutũ? Grauiter ob hæc ausa afficiebatur Deus. Lege namq; ipsis tradita eruditi ad veritatis agnitionem, diabolo adhæserunt, suis potiùs voluptatibus seruientes, ac mandatorum, per quæ sapientes redderentur, memoriam ex animo funditus eijcientes. Quid igitur de ipsis ad Ieremiam prophetam omnium Dominus loquitur? *Tonde capillum tuum, & proijce, & assume in labijs planctum, quia reprobauit Dominus & repudiauit generationẽ quæ fecit hæc.* Vt enim apertè indicet quænam ijs qui hæc admiserint pœna luenda sit, tonderi prophetam iubet. Nam quo pacto capilli tondentis manu abrasi ab eo corpore vnde editi sunt penitus remouentur, ita quicunque se ad dæmonum præstigias applicuerunt, exclusi à Dei familiaritate, ob diuinam iram ad nihilum recident, omni supernæ opis auxilio in posterum destituti. Et quidẽ si quis cupiat diuinæ mentis ob has res susceptæ iracundię magnitudinem cõtemplari, vel ex hoc vno facilè intelliget. siquidem cùm Sanctorũ precationibus nihil non tribuere solitus sit, earum in ijs tantum-

Prou.10.a. Ierem.3.a. Ierem.7.29.

tummodo noxis nullam admittit; sic enim loquitur: *Noli orare pro populo isto, neq; petas vt misereat me illius deprecando, atque orando, quoniam non exaudiam te.* Quoniam verò ea res vehementer angebat hominem spiritu plenum, acerbaque prophetæ videbatur, respui nempe precationem, nec in ea quidquam præsidij aut opis repositum esse, purgat se quodammodo Deus, ac quibusdam etiam maioribus & antiquioribus cùm rogarent nihil se concessisse docet, clamans: *Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Verùm dicet aliquis ad hæc fortè ex eorum numero qui illa ausi sunt: Quid igitur heus tu? Eadem hæc nonnulli apertè patrantes deprehensi sunt, palamque ad iracundiam prouocantes, ac proinde molestiam intulere. Tu verò dic mihi, cuiusnam ille prudentiæ sit, qui occultam impietatem non inter res nefarias rectè ac merito statuat? & in quo apud Deum latentium rerum spectatorem offendat, in eo nihil mali grauioris esse affirmet? Apage sis cum hac imperitia quisquis es. Et quidem hominum oculos fallere quispiam fortasse possit, Deum verò nemo omnium qui sunt latebit. *Omnia namque nuda, & aperta sunt in oculis eius*, vt Pauli voce testatum est. Vanè igitur ac temere has voces occultè, vel apertè quisquam de Deo vsurpet. Quòd si etiam nosse cupis quanta illos quoque qui impietatem occultè amplexati sunt iracundia maneat, tibi quiddam ex ijs quæ sacrarum litterarū monumentis consignata sunt, proferam. Tu mihi illud vicissim animo accipe. Igitur errabant quidam ex antiquioribus, quamuis omnium rerum Deum agnoscerent, multisque conscriptis libris ad veritatis perceptionem adducerentur. Proinde efficto multiformi idolorum examine, illud in tenebricosis atque obscuris recessibus collocauere. Breui porro morbus ad deteriora serpens, ipsos quoq; quibus sacrorum cura credita fuerat depascebatur; eratq; res grauis & intolerabilis Deo. Cùm verò de illorum supplicio cogitaret, à quibus ex eo quòd deos alios colerent ludibrio habebatur, memorat Propheta nefaria facinora, vel ea potiùs oculis subijcit. *Audi* igitur, inquit Ezechiel. *Et factū est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis: ego autem sedebam in domo mea, & seniores Iuda sedebant coram me: & facta est super me manus Domini Dei, & vidi, & ecce similitudo viri à lumbo eius vsque deorsum ignis: & à lumbo eius superiora eius quasi species electri: & extendit similitudinem manus, & accepit me ex vertice meo, & assumpsit me spiritus medium terram inter & cælum, & eduxit me in Ierusalem in visione Dei.* Et post alia: *Et introduxit me in*

Ierem. 11.14 / Ierem. 15.1. / Hebr. 4.13. / Ezech. 8.1.

οὐ προσίεται μόνοις. λέγει γὰρ οὕτως· καὶ σὺ μὴ „ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίου τοῦ „ ἐλεηθῆναι αὐτοὺς, ἐν δεήσει καὶ προσευχῇ, „ ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι. ἐπειδὴ δὲ λίαν ἐλύπει „ τὸν πνευματοφόρον, καὶ πικρὸν ἐφαίνετο τῷ προφήτῃ τὸ πρᾶγμα, τὸ ἀπόβλητον ἔχειν φημὶ, καὶ πρὸς οὐδὲν ὀνῆσαι δυναμένην τὴν προσευχὴν, ἀπολογεῖται τρόπον τινὰ ὁ θεὸς. καὶ ὡς οὐδ' ἂν τισιν ἔτι μείζοσι καὶ ἀρχαιοτέροις προσιοῦσιν ἐπένευσε, διδάσκει βοῶν. ἐὰν „ στῇ Μωυσῆς καὶ Σαμουὴλ πρὸ προσώπου μου, „ οὐκ ἔστιν ἡ ψυχή μου πρὸς αὐτούς. ἀλλ' ἐρεῖ „ τις πρὸς ταῦτα τυχὸν τῶν ἐκεῖνα τετολμηκότων· ἦν οὖν τινες εἰς ταυτὸ δρῶντές τινες † ἀκαλύπτως ἡλίσκοντο, καὶ παροτρυνοῦντες ἀναφανδόν. διά τι τοῦτο λυπήσαντες, τὸ δὲ λεληθότως εἰπέ μοι δυσσεβεῖν. ποῖος δ' ἂν τις † συνεχῶς, ὡς οὐκ ἐν τοῖς ἀνοσίοις ὀρθῶς καὶ δικαίως καταταττόμενοι; καὶ οὐδὲν ἔχειν ἐρεῖ, τὸ δεινὸν † ἐφέσω λυπήσαι τὸν τῶν κεκρυμμένων ἐπόπτην θεόν; ἄπαγε τῆς δυσβουλίας ἄνθρωπε· καί τοι λάθοι μὲν ἂν τις ἀνθρώπου τυχὸν ὀφθαλμοὺς· θεὸν δὲ τῶν ὄντων οὐδεὶς διαλήσεται· πάντα γὰρ „ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχει γυμνὰ καὶ τετραχηλι- „ σμένα κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. οὐκ- „ οῦν εἰκαῖον ἐπ' αὐτοῦ, τὸ λεληθότως ἢ ἀκατακαλύπτως εἰπεῖν. εἰ δέ σοι δοκεῖ καὶ τοῖς λεληθότως ἀσεβεῖν ἑλομένοις ὅσος τι καὶ ποταπὸς ὁ θυμὸς ἐπήρτηται μαθεῖν, προοίσω τι τῶν κειμένων παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ· σὺ δέ μοι δέχου πάλιν εἰς νοῦν. οὐκοῦν ἐπλανῶντο τῶν ἀρχαιοτέρων τινές· καί τοι τῶν ἁπάντων ἐπιγινώσκοντες † θεὸν καὶ διὰ πολλῶν συγγραμμάτων πρὸς κατάληψιν τῆς ἀληθείας παιδαγωγούμενοι. καὶ δὴ καὶ πολύμορφον διαπλάσαντες εἰδώλων ἑσμὸν, ἐν σκοτεινοῖς καὶ ἀφεγγέσιν ἐναπέθεντο χώροις. καταβραχὺ δὲ ἡ νόσος † διέρπουσα πρὸς τὰ χείρω, καὶ αὐτοὺς ἀπεβόσκετο τοὺς ἱερατικὴν πεπιστευμένους· καὶ δυσαχθὲς ἦν τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀφόρητον τῷ θεῷ. ἐπειδὴ δὲ κολάζειν ἐσκέπτετο τοὺς ἐμπαροινοῦντας αὐτῷ διὰ τοῦ θεοῖς λατρεύειν ἑτέροις, προσεξηγεῖται τῷ προφήτῃ τὰ τολμήματα· μᾶλλον δὲ δεικνύει σαφῶς· ἄκουε τοίνυν, φησὶν Ἰεζεκιήλ· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ „ ἕκτῳ ἔτει, ἐν τῷ πέμπτῳ μηνὶ πέμπτῃ τοῦ „ μηνὸς· ἐγὼ δὲ ἐκαθήμην ἐν τῷ οἴκῳ † μου, „ καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεὶρ Ἀδωναὶ κυρίου· καὶ εἶ- „ δον, καὶ ἰδοὺ ὁμοίωμα ἀνδρὸς· ἀπὸ τῆς ὀσφύος „ αὐτοῦ καὶ ἕως κάτω πῦρ. καὶ ἀπὸ ὀσφύος „ αὐτοῦ τὰ ὑπεράνω αὐτοῦ ὡς ὅρασις ἠλέκ- „ τρου. καὶ ἐξέτεινεν ὁμοίωμα χειρὸς, καὶ „ ἔλαβέ με τῆς κορυφῆς μου· καὶ † ἔλαβέ με „ πνεῦμα ἀνὰ μέσον τῆς γῆς, καὶ ἀνὰ μέ- „ σον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤγαγέ με εἰς Ἱερου- „ σαλὴμ ἐν ὁράσει θεοῦ. καὶ μεθ' ἕτερα „ πάλιν εὐθύς. καὶ εἰσήγαγέ με. φησιν, ἐπὶ τὰ „ προ-

† ἄλ. ἀκατακαλύπτως. † συνεχῶν συνεχὸς, ὅς † ἄλ. ἐφόρῳ. † γε. κύριον. † ἄλ. διέρπουσα. † ἄλ. καὶ οἱ πρεσβύτεροι Ἰούδα ἐκάθηντο ἐνώπιον. † ἄλ. ἀνέλαβε.

„ πρόθυρα τῆς αὐλῆς, καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ ὀπὴ μία ἐν
„ τῷ τοίχῳ, καὶ εἶπε πρός με, υἱὲ ἀνθρώπου, ὄ-
„ ρυξον δὴ ἐν τῷ τοίχῳ· καὶ ὤρυξα ἐν τῷ τοίχῳ,
„ καὶ ἰδοὺ θύρα μία. καὶ εἶπε πρός με· εἴσελθε καὶ
„ ἴδε τὰς ἀνομίας τὰς πονηρὰς, ἃς οὗτοι ποιοῦ-
„ σιν ὧδε σήμερον· καὶ εἰσῆλθον, καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ
„ πᾶσα ὁμοίωσις ἑρπετοῦ, καὶ κτήνους, μάταια
„ βδελύγματα· καὶ εἶδον πάντα τὰ εἴδωλα
„ † ὑμῶν Ἰσραὴλ διαγεγραμμένα ἐπ' αὐτοῦ
„ κύκλῳ· καὶ ἑβδομήκοντα ἄνδρες ἐκ τῶν πρεσβυ-
„ τέρων οἴκου Ἰσραὴλ καὶ Ἰεχονίας ὁ τοῦ Σαφεθὲμ
„ μέσῳ αὐτῶν εἱστήκει πρὸ προσώπου αὐτῶν· καὶ
„ ἕκαστος † θυσιαστήριον αὐτοῦ εἶχεν ἐν τῇ χει-
„ ρὶ· καὶ ἡ ἀτμὶς τοῦ θυμιάματος ἀνέβαινεν. ἀ-
κούεις, ὅπως οἱ μὲν ᾤοντο δύνασθαι λαθεῖν τὸν
αὐτῷ πρεπούσης τιμῆς τὸν θεὸν † παραιτούμενοι,
καὶ τοῖς δαιμονίοις ἀντιπροσάγοντες, ἐξεκά-
λυπτε δὲ πάντα τῷ προφήτῃ θεός; μετὰ γὰρ τὸ
δεῖξαι τὰ τολμήματα, πάλιν οὕτως φησί·
„ υἱὲ ἀνθρώπου, ἑώρακας ἃ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ
„ οἴκου Ἰσραὴλ ποιοῦσιν ὧδε. ἕκαστος αὐτῶν ἐν
„ τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ τῷ κρυπτῷ; διότι εἶπαν,
„ ἐγκαταλέλοιπεν ὁ κύριος τὴν γῆν. οὐκ ἐφο-
„ ρᾷ κύριος. ἕκαστος γὰρ τῶν ὑβρίζειν οὐ πα-
ραιτουμένων αὐτὸν, διὰ τοῦ προσκεῖσθαι τοῖς
δαίμοσιν· οὐδὲ ὅτι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπόπτης ἐστὶν
„ ὁμολογεῖ· εἶπε γὰρ ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ,
„ οὐκ ἔστι θεός. ἢ καὶ ὥς ἑτέρωθί που φησὶν ὁ
„ † ψαλμῳδός. εἶπαν, οὐκ ὄψεται κύριος. οὐ-
„ δὲ συνήσει ὁ θεὸς τοῦ Ἰακώβ. ἀλλ' εὐθὺς αὐ-
„ τοὺς διεγέλα, λέγων· σύνετε δὴ ἄφρονες ἐν
„ τῷ λαῷ· καὶ μωροί ποτε φρονήσατε· ὁ φυτεύ-
„ σας τὸ οὖς οὐχὶ ἀκούει; καὶ ὁ πλάσας ὀφθαλ-
„ μοὺς, οὐχὶ κατανοεῖ; εἴη γὰρ ἂν τῶν ἀτοπωτάτων,
καὶ ληρείας τῆς ἐσχάτης· οὐκ ἀμοιρῆσαι ἐρῶ, τὸ
μὴ δύνασθαί τι νομίζειν, ἤγουν ἐφορᾷν ἢ ἀ-
κούσαι τὸν θεὸν· ὅς γε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, μᾶλλον δὲ
τοῖς ἄλλοις ἅπασι τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐνε-
φύτευσε γνῶσιν. ἐπεὶ τοίνυν τὰ τῶν ὑβριστῶν
τολμήματα, καὶ τὰ ἐν τῷ κοιτῶνι † τῶν κρυπτῶν
πεπραγμένα φανερὰ τῷ προφήτῃ † καθί-
στησι θεὸς, ἔδειξεν εὐθὺς καὶ τὴν ἐσομένην μέλλουσαν
αὐτοῖς † ἀδιάψευστον κόλασιν. λέγει γὰρ οὕτω
„ πάλιν· καὶ ἀνέκραγέ μοι εἰς τὰ ὦτά μου φωνῇ με-
„ γάλῃ, λέγων· ἤγγικεν ἡ ἐκδίκησις τῆς πό-
„ λεως· καὶ ἕκαστος εἶχε τὰ σκεύη τῆς ἐξολεθρεύ-
„ σεως ἐν χειρὶ αὐτοῦ· καὶ ἰδοὺ ἓξ ἄνδρες ἤρ-
„ χοντο ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς πύλης τῆς πρὸς Βο-
„ ρρᾶν βλεπούσης, καὶ ἑκάστου πέλυξ ἐν τῇ χει-
„ ρὶ αὐτοῦ· καὶ εἷς ἀνὴρ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐνδε-
„ δυκὼς ποδήρη καὶ ζώνη σαπφείρου ἐπὶ τῆς
„ ὀσφύος αὐτοῦ. καὶ εἶπεν † ἀκούοντός μου,
„ πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν, καὶ κό-
„ πτετε καὶ μὴ φείδεσθε τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν·
„ καὶ μὴ ἐλεήσητε πρεσβύτερον, καὶ νεανίσκον, καὶ
„ παρθένον καὶ νήπια, καὶ γυναῖκας ἀποκτείνα-
„ τε εἰς ἐξάλειψιν· ἐπὶ δὲ πάντας ἐφ' οὓς ἐστὶ τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε. ἀκούεις ὅπως ἀκρατόν τινα καὶ ἀπλῶς,
καὶ τοῖς λεληθότως δυσσεβεῖν ἑλομένοις ἐπιψηφίζεται κόλασιν; ἐπιτηρεῖ γὰρ τὴν ἑκάστου καρδίαν,

† ἄλλ. οἴκου Ἰσραήλ.
† ἄλλ. θυμιατήριον.
† παραιτούμενοι.
† γρ. ὁ μελῳδός.
† ἄλλ. τῶν κρυπτῶν δεδραμένα.
† καθίστη.
† ἄλλ. ἀδιάφυκτον.
† ἄλλ. ἀκούοντός.

atrium aulæ, & vidi: & ecce foramen vnum in muro, & dixit ad me: Fili hominis fode in muro. & fodi in pariete, & ecce porta vna. Et dixit ad me, Ingredere, & vide iniquitates malas quas isti faciunt hîc hodie. Et ingressus sum, & vidi, & ecce omnis similitudo reptilis & bestiæ, stultæ abominationes: & vidi omnia idola domus Israël scripta in ipso pariete per circuitum, & septuaginta viros è senioribus domus Israël, & Iechonias filius Saphach in medio eorum stetit ante faciem ipsorum, & singuli thuribulum habebant in manu, & vapor thymiamatis ascendebat. Audis quemadmodum illi quidem latere se posse arbitrabantur, Deum merito honore fraudãtes, ac dæmonijs vicissim deferentes. verùm prophetæ Deus vniuersa nudauit, ac post indicata nefaria facinora, rursum ita inquit: *Certè vidisti fili hominis quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, vnusquisque in abscondito cubilis sui. Dicunt enim, Dereliquit Dominus terram, non videt Dominus nos.* Quicunque enim seruitio dæmonum addictus, in Deum contumeliosus esse non veretur, nec hæc quidem quæ apud nos geruntur ab illo inspici confitetur. *Dixit enim insipiens in corde suo, Non est Deus:* atq; vt alibi quoq; Psaltes; *Dixerunt, Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob.* Sed statim eos irridet, dicens: *Intelligite nunc insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculos, non considerat?* Esset namque absurdissimum, & extremæ dementiæ, non dicam carere intelligendi facultate, hoc est intueri, aut audire quidpiam, non posse Deum, qui & nobis ipsis, imò verò alijs omnibus sensuum indidit cognitionem. † Postquã igitur facinorosorum hominum ausa, quæque in abditis cubilibus patrata fuerant, prophetæ Deus spectanda proposuit, pœnam quoque illis proculdubio infligendam confestim ostendit. Ita namque rursum ait: *Et inclamauit in aures meas voce magna dicens: Appropinquauit vltio ciuitatis, & singula habuerunt vasa perditionis in manu sua: & ecce sex viri venerunt ex via portæ, quæ respicit ad Bora, & vniuscuiusq; securis* [seu peluis] *in manu ipsius, & vir vnus in medio ipsorum vestitus podere, & Zona sapphiri super lumbos eius. Et dixit audiente me, Ite post ipsum in ciuitatem, & præscindite, & non parcatis oculis vestris, non miseremini senis, & iuuenis, virginis, & infantis; & mulieres interficite ad internecionem, super omnes autem, super quos est signum, ne accedite.* Audis quemadmodum seueram quandam & grauem in eos quoque qui se occultè impietati addixerint, decernit pœnam? Nempe vniuscuiusque cor inspicit

Psalm. 13.2. & 52.1.
Psal. 93. 7.
Ibidem.
† Deest quidpiam.
Ezech. 9. 1.

& scrutatur Deus: atque iniurium quidem, & simulationis criminibus obnoxium perdit radicitus, superna verò gratia obsignat qui se ipsi totũ addixerit, ac solum ipsum Deum nouerit. Sed hæc quidem hactenus in præsentia. Quemadmodũ verò nos erga Deum affectos esse oporteat, post hæc disseramus. Sic igitur affirmo, oportere primũ omniũ inesse animis nostris sinceram fidem, veram, & in nullo titubantem, de Deo qui vnus est, ac naturę consentaneam opinionẽ. Ducet porro te ad hanc manu prehensum sapiẽtissimus Paulus, cuius sunt illa præclara: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus, & pater omniũ, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus.* Regnat siquidem, & imperat vniuersis, gubernatque omnia penitus vitam ijs largiens, eaq; sustentans, Deus & Pater per Filium in Spiritu, non tãquam per instrumẽtum, cuius fortè ministerio vtatur: assessorem namq; habet & eiusdem throni consortẽ ex ipso genitum Deum Verbum, simulq; cum ipso dominantẽ proprium Spiritum. Verùm quia virtus & sapiẽtia Patris est Filius, omnia perficiens in Spiritu veluti virtutis & sapientiæ ipsius, vniuersa in suo esse sustentat, & vniuersis dominatur Deus & Pater. Præmissa igitur ac fundamenti instar in cordibus nostris primùm omnium collocata integra & incorrupta fide, tum verò & quidem opportunè admodum, illa per quæ illustres erimus, omne scilicet genus virtutis, & diuino amore inflammatæ mentis actiones exequemur. *Vt enim fides sine operibus mortua est*, ita & opera, nisi priùs insit in nobis fides, nihil prorsus animis nostris vtilitatis afferunt: *Nemo etenim coronatur, nisi qui legitimè certauerit*, vt scriptum est. Quamuis enim aliquis in palæstrica arte admodũ versatus sit, quamuis etiam robore alijs præstare existimetur, nunquam tamen illum coronæ prærogatiua honestari continget, nisi priùs certamina gloriæ causa obierit, ac stadij præfectum rerum ab ipso præclarè gestarum habuerit spectatorẽ. Certemus igitur in conspectu Dei diuinam ipsius legem in honore habentes, & quò illi potissimùm placuerit, vitæ nostræ cursum dirigamus, eiusdẽ obsequio vbique addicti, tum nos ad optima quæq; inflammatos, & insuperabili cupiditate incensos demonstremus, nosmetipsos sistentes in odorem suauitatis præsidi in sanctorum certaminibus Deo. Atque impuram quidem voluptatẽ quàm longissimè ab animis nostris amandemus, tum rerum turpissimarum cupiditates velut indelebilem maculã auersemur, & instar inquinamenti, quod vix abstergi queat, ducamus. Cogitemus illud præterea pronuntiatum à Deo: *Sancti eritis*

Ephes. 4. 5.

Iac. 2. 26.

2. Tim. 2. 5.

Leuit. 11. 4.

καὶ περιεργάζεται θεός. καὶ ἐκρίζων μὲν ἀπολύει τὸν ὑβριστήν· καὶ τοῖς τῆς διψυχίας ἐγκλήμασιν ἔνοχον· κατασφραγίζει δὲ τῇ ἄνωθεν χάριτι τὸν ὁλοτρόπως αὐτῷ προσκείμενον· καὶ μόνον αὐτὸν εἰδότα θεόν· ἀλλὰ τούτων μὲν ἅλις εἰς τὸ παρόν. τὸ δὲ ὅπως ἡμᾶς ἀκόλουθον ἀνακεῖσθαι θεῷ, φέρε δὴ μετὰ τοῦτο λέγομεν· φημὶ τοιγαροῦν ἐγκατεῖρχθαι δεῖν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, πρὸ μὲν τῶν ἄλλων ἁπάντων, εἰλικρινῆ τὴν πίστιν, ἀληθῆ, καὶ κατ᾽ οὐδὲν διαπίπτουσαν· τὴν περὶ θεοῦ τοῦ μόνου καὶ κατὰ φύσιν διάληψιν· χειραγωγήσει δὲ πρὸς ταύτην ὁ σοφώτατος Παῦλος, ἄριστα λέγων ὡδί. „ εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· εἷς θεὸς καὶ „ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ † πάντων, καὶ διὰ πάν- „ των, καὶ ἐν πᾶσι. βασιλεύει γὰρ καὶ κατάρχει „ τῶν ὅλων, καὶ διοικεῖ, διὰ παντὸς τὰ πάντα ζωογονῶν καὶ πρὸς τὸ εἶναι συνέχων ὁ θεὸς καὶ πατὴρ· δι᾽ υἱοῦ ἐν πνεύματι, οὐχ ὡς δι᾽ ὀργάνου τυχὸν παραληφθέντος εἰς ὑπουργίαν· σύνεδρον γὰρ ἔχει καὶ σύνθρονον αὐτῷ τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα θεὸν λόγον, καὶ συμβασιλεῦον αὐτῷ τὸ ἴδιον πνεῦμα. ἐπειδὴ δὲ δύναμις καὶ σοφία τοῦ πατρός ἐστιν ὁ υἱός, τὰ πάντα ἐνεργῶν ἐν πνεύματι, ὡς δυνάμεως καὶ σοφίας τῆς ἑαυτοῦ, τὰ πάντα πρὸς τὸ εἶναι συνέχει, καὶ κατάρχει τῶν ὅλων ὁ θεὸς καὶ πατήρ. προυποκειμένης τοιγαροῦν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐν κρηπῖδος τάξει προκαταβληθείσης ἐν ταῖς ἡμετέραις καρδίαις τῆς ἀλοιδορήτου, καὶ ἀνυπαιτίου πίστεως· τότε δὴ τότε καὶ λίαν εὐκαίρως ποιησαίμεθ᾽ ἂν τά, δι᾽ ὧν ἐσόμεθα λαμπροί, τουτέστι πᾶν εἶδος ἀρετῆς, καὶ τὰ ἐκ φιλοθέου γνώμης κατορθώματα. ὥσπερ γὰρ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστιν, οὕτω καὶ τὰ ἔργα, μὴ προυπαρχούσης ἐν ἡμῖν τῆς πίστεως, οὐκ ἔσθ᾽ ὅπως ὀνίνησί τι τὰς ἡμετέρας ψυχάς· „ στεφανοῦται γὰρ οὐδείς, ἐὰν μὴ νομί- „ μως ἀθλήσῃ. κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἀνὴρ μὲν † γὰρ ὁ μὴ λίαν ἐντριβὴς τῶν ἐν παλαίστραις τεχνῶν, κἂν ῥώμῃ τῶν ἄλλων διενεγκεῖν † πιστεύεται, ἀλλ᾽ οὐδαμόθεν εὑρήσει τὸ καὶ διὰ τοῦ στεφάνου φιλοτιμίαις ἐναβρύνεσθαι, μὴ οὐχὶ πρότερον εἰσβεβηκὼς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐκλείας ἀγῶνας, καὶ τῶν ἰδίων κατορθωμάτων ὀπτῆρα λαχὼν τὸν τοῦ σταδίου προεστηκότα. ἀγωνιζώμεθα τοίνυν ὡς ἐν ὄψει θεοῦ τὸν θεῖον αὐτοῦ τιμῶντες νόμον, καὶ εἰς τὸ δοκοῦν αὐτῷ, τὸν οἰκεῖον ἀπευθύνοντες βίον, διὰ τῆς εἰς ἅπαν ὑποταγῆς, καὶ τὴν ἐφ᾽ ἅπασι τοῖς ἀρίστοις θερμήν τε καὶ ἄμαχον ἐπιθυμίαν ἐπιδεικνύωμεν, παριστάντες ἑαυτοὺς εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ τῶν ἁγίων ἀθλοθέτῃ θεῷ. καὶ ἡδονὴν μὲν ἀκάθαρτον ὡς πορρωτάτω τῆς ἑαυτῶν ποιῶμεν ψυχῆς· τὰς δὲ ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐπιθυμίας ὡς δυσέκπλυτον κηλίδα παραιτώμεθα· καὶ δυσαπόνιπτον ἡγώμεθα μολυσμόν. ἐννοῶμεν δὲ πρὸς τούτοις τὸ εἰρημένον παρὰ θεοῦ· ἅγιοι ἔσεσθε,

† ἄλ. πάντας.

† ἄλ. γὰρ ὁ καὶ λίαν

† ἄλ. πιστεύηται.

ὅτι

ὅτι ἐγὼ ἅγιος. οὕτω γὰρ ὡσεὶ ἐκ νεκρῶν ζῶντες παραστησόμεθα τῷ θεῷ· οὕτως ἡμᾶς ὁ καθαρὸς προσδέξεται καθαρούς· οὕτω πρὸς μέθεξιν τῆς μυστικῆς εὐλογίας ἐρχόμενοι, παντὸς ἀγαθοῦ τὴν οἰκείαν ἕκαστοι ψυχὴν ἀναπληρώσωμεν. λέγει γὰρ διὰ Μωσέως ὁ τῶν ὅλων δεσπότης θεός· οὗτος ὁ νόμος τοῦ πάσχα· πᾶς ἀλλογενὴς οὐκ ἔδεται ἀπ' αὐτοῦ· πάροικος, καὶ μισθωτὸς οὐκ ἔδεται ἀπ' αὐτοῦ· καὶ πάντα οἰκέτην τινὸς καὶ ἀργυρώνητον † περιτεμεῖς αὐτόν, καὶ τότε φάγεται ἀπ' αὐτοῦ. ἀκούεις ὅπως τε καὶ τίνα τρόπον καθαρῶς καὶ ἀνεγκλήτως συνεσόμεθα τῷ κυρίῳ, ἐξείργει μὲν γὰρ τὸν ἀλλογενῆ, καὶ ὡς ἀνίερον ἀποπέμπεται· πάροικόν τε καὶ μισθωτόν. καὶ ἀλλογενῆ μὲν νοήσεις τὸν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀλλότριον ἔτι παντελῶς· πάροικόν γε μὴν, τὸν οὕτω πιστεύειν ἑδραίως οὐκ ἔνι. ὑπονοστοῦντα δὲ ὥσπερ καὶ εἰς ἰδίαν † ἀποστρέφοντα πόλιν ἢ χώραν, τὴν ἀπιστίαν, ὃν ἡμᾶς ἔθος μεταβάτην ἀποκαλεῖν· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ γείτονα τῷ ἀλλογενεῖ τὴν θέσιν ἐκληρώσατο. ἐγγὺς γὰρ τοῦ μὴ δὲ ὅλως πεπιστευκότος ὁ τὴν πίστιν ἀρνούμενος. καὶ τί τοῦτό φημι; πολὺ γὰρ μᾶλλον ἐν χείροσι· καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ Χριστοῦ μαθητής· κρεῖττον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπιγνῶναι τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ἢ ἐπιγνοῦσιν εἰς τὰ ὀπίσω ἀνακάμψαι ἀπὸ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἁγίας ἐντολῆς. μισθωτὸν αὖ πάλιν ἐκεῖνον εἶναί φησι· περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ἤδη, καὶ μακρὸς πρὸς ὑμᾶς δεδαπάνηται λόγος. φασὶ γάρ τινας ἐπὶ τὴν τῶν θείων μυστηρίων ἰέναι μέθεξιν, οὐκ ἐκ διαθέσεως τῆς εἰς θεὸν παρωρμημένους, ἀλλ' οὐδὲ αἰδοῖ τῇ περὶ τὴν πίστιν κεκρατημένους, κολακεύοντας ἢ μᾶλλον τῶν ὁρώντων τὴν εὔνοιαν· καί τι τῶν καθ' ἑαυτοὺς πραγμάτων ἐπιτελεῖν σπουδάζοντας. μισθὸν γὰρ ὥσπερ τινὰ τῆς εἰς θεὸν κεκαπηλευμένης ἀγάπης, τὴν ἐκ τῶν καθαρῶς ἀγαπώντων ἁρπάζουσι συνδρομήν· ἵνα τι κερδάνωσι κοσμικόν. ὑποκριτὴς οὖν ἄρα καὶ δείλαιος, καὶ ἐν τοῖς εὐλόγως ἐξωθουμένοις ὁ μισθωτός· τοὺς γε μὴν οἰκέτας ἢ ἀργυρωνήτους, οὐχ ὡς ἀνεσίους παντελῶς † ἀποπέμψεται· περιτετμηθῆναι δὲ προστάξας, προσιέναι κελεύει. καὶ τί τοῦτό ἐστιν; οἰκέτας ἡμᾶς ὄντας τῶν πονηρῶν δαιμόνων, ἤτοι τῶν ἰδίων παθῶν, ἐξεπρίατο ὁ Χριστὸς, καὶ ἀργυρωνήτους ἀπέδειξε, δοὺς ἀντίλυτρον τῆς ἁπάντων ζωῆς τὸ ἴδιον αἷμα, † καὶ τὴν δι' ἡμᾶς πεφόρηκε σάρκα· χρὴ τοίνυν ἡμᾶς περιτετμηθέντας, ὥσπερ καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης δουλείας ἀποτεμόντας τὸ αἶσχος, πρὸς ἐλευθέραν ἀναδραμεῖν καὶ φιλόθεον ἕξιν, οὕτω τε κολλᾶσθαι τῷ πριαμένῳ Χριστῷ· χρεωστοῦμεν γὰρ αὐτῷ τὴν οἰκείαν ζωήν. καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος, λέγων· εἷς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες,

† ἄλλ. περιτεμεῖς.

† ἄλλ. ὑποστρέφοντα.

† ἄλλ. ἀποπέμπεται.

† καὶ ἦν. ἄλλ. ἦν.

quoniam ego sanctus sum. ita nos tanquam à mortuis rediuiuos Deo sistemus, ita nos puros purus excipiet. Ita ad communicationē mysticæ benedictionis aduenientes, omnibus bonis nostram quisque mentem replebimus. Sic enim, per Mosem Deus omniū Dominus loquitur: *Hæc lex Phase, omnis alienigena non comedet ex eo. Aduena, & mercenarius non comedet ex eo, & omnem seruum cuiusuis, & pretio emptū, circuncides eum, & tunc comedet ex ipso.* Audis quonā modo potissimū purè, ac citra culpā nobis versari cum Domino liceat. Excludit siquidem alienigenā, ac veluti profanum arcet, tum aduenā quoq; & mercenarium. Et alienigenam quidem eum intelliges qui à Christi fide omnino alienus est; aduenam autem illum qui nondū in fide stabilis, sed in suam ciuitatem, aut regionem, infidelitatem nempe, remeat quodammodo ac reuertitur, quem nos communi voce μεταβάτην nominamus: nam & idcirco proximum alienigenæ locū est sortitus. Proximus namque ei qui nullatenus credidit, est qui fidem negauit. Sed quid hoc aio? imò verò multo hic deterior, suoq; id testimonio Christi discipulus confirmabit, ita disserens: *Melius erat illis non cognouisse viam veritatis, quàm post agnitionē retrorsum conuerti à tradito ipsis sancto mandato.* Rursum verò mercenariū illū esse affirmat, de quo iam vobiscū longior à nobis habenda oratio est. Narrant siquidē ad diuinorum mysteriorū communionē quosdam accedere, non impellēte aliqua affectione mētis in Deum, sed nec reuerentia erga fidem superante, sed magis vt spectantium beneuolentiam aucupentur, & aliqua ex parte suis commodis ac negotiis inseruiant. Capiunt enim mercedē veluti quandam diuini amoris quem cauponantur, ex eorum frequentia qui purè diligunt, vt scilicet aliquid terrenū lucrentur. Hypocrita igitur, & infelix, & ex eorū numero qui meritò eijciuntur, est mercenarius. Seruos porro, aut pretio emptos non explodit penitus velut impios, sed circuncidi priùs, & ita demum admitti, iubet. Quidnā verò hîc intelligitur? Nos cùm malorum dæmonum cupiditatumq; serui essemus, redemit Christus, sibique seruos mancipauit, ac pretij nomine pro omnium vita suum ipse sanguinem, & quod nostra causa gestauerat corpus erogauit. Nos igitur oportet antè circuncisos, tanquam illius antiquæ seruitutis dedecore amputato, liberam, Deique amantem viuendi consuetudinē iterum reuocare, itaq; adiungi Christo, à quo empti sumus. Ipsi namq; nostram debemus vitam, testisq; huius rei Paulus est dicens: *Vnus enim pro omnibus mortuus est Christus, vt & qui viuunt*

Exod. 12. 43

Num. 9. 14.

2. Petri 2. 21

2. Cor. 5. 14.

iam

iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Illud itaque velim cogitemus, vehementi amore erga nos affectum, quamuis Deus esset Verbum, & creaturam omnem, sensilemque & intelligibilem haberet imperio suo subiectam, tum per omnia parenti æqualis existeret, ac *lucem inhabitaret inaccessibilem*, cum ipso, omniumq; supremum honoris & gloriæ fastigium prætergressus esset, *seipsum humiliasse* nostra causa, *forma serui accepta*, factum in corpore nostri simili, vt vniuersos à morte & corruptione liberaret, *affigens propriæ cruci quod contra nos fuerat chirographũ, & triumphans in ipso*, quemadmodũ scriptũ est, principatus, & potestates, & principes tenebrarũ harum, vt omnia quidem impietatis ora obstrueret, nos autem puros per fidem ostenderet, atque ad Dei filiorum eueheret dignitatem. Crucem namque & corporis mortem sustinuit, ab impiis Iudæis ludibrio habitus, sed fieri non poterat vt à morte detineretur, vt scriptum est. Cùm enim vita esset ex sui natura, tertia die resurrexit spoliatis inferis, portasque perpetuò clausas ijs qui infrà degebant reserauit, dicens *ijs qui vincti erant, Exite, & ijs qui in tenebris, Reuelamini*, vt apud prophetam est. Enuntiato igitur iis quoque qui in custodia detinebantur spiritibus fidei verbo, die tertia surrexit, à suisq; discipulis conspectus, iisque præcipiens vt *baptizarent omnes gentes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, ascendit rursum in cęlum, nos quoq; illuc per seipsum inferens, vnde illum venturũ iterum expectamus iudicẽ in gloria Patris cum sanctis Angelis. Tanquam igitur rationem vitæ à nobis actæ redditURI, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, sanctificationem perficientes in timore Dei. Tunc siquidem purè ieiunabimus, inchoantes sanctam quidem Quadragesimam vigesima septima Februarij mensis, hebdomadam autem salutaris Paschæ secunda mensis Aprilis. Absoluentes autem ieiunia septima eiusdem Aprilis mensis, vespere sabbati, vt Euangelici præconij sermone vtamur: festum autẽ diem celebrantes proximè illucescente Dominica, octaua eiusdem mensis: deinceps adiungentes septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namque regni cælorum hæreditatem consequemur in Christo Iesu Domino nostro, cum quo, & per quem Patri principio carenti, simul & illi coæterno Spiritui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

1. Tim. 6. 16 — Philip. 2. 7. — Coloss. 2. 14. — Psal. 106. 42 — Rom. 7. 6. — Isai. 49. 9. — 1. Petri 3. 19. — Matt. 28. 19

μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. ἐννοήσωμεν γὰρ ὅτι δριμεῖαν τὴν † πρὸς ἡμᾶς ἔχων ἀγάπησιν, καί τοι θεὸς ὢν ὁ λόγος, καὶ ὅλην ὑπὸ πόδας ἔχων τὴν κτίσιν, αἰσθητήν τε καὶ νοητὴν, ἴσος τε ὑπάρχων κατὰ πάντα τῷ ἰδίῳ γεννήτορι. καὶ φῶς μὲν οἰκῶν ἀπρόσιτον σὺν αὐτῷ, εὐκλείας τε καὶ δόξης τῆς ἁπάντων ἀνωτάτω νικήσας ὑπερβολὴν· τεταπείνωκεν ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι τῷ καθ' ἡμᾶς γενόμενος, ἵνα πάντας ἐξέληται θανάτου καὶ φθορᾶς, προσηλώσας τῷ ἰδίῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον. καὶ θριαμβεύσας ἐν αὐτῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου· ἵνα πάσης μὲν ἀνομίας ἐμφράξῃ τὸ στόμα· καθαροὺς δὲ ἡμᾶς ἀποδείξας διὰ τῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν τῆς υἱοθεσίας ἀνακομίσῃ τιμήν. ὑπέμεινε γὰρ τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον, ἐμπαροινησάντων αὐτῷ τῶν ἀνοσίων Ἰουδαίων. ἀλλ' οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ζωὴ γὰρ ὢν κατὰ φύσιν, ἀνέστη τριήμερος, σκυλεύσας τὸν ᾅδην· ἀναπετάσας τοῖς κάτω τὰς ἀεὶ κεκλεισμένας πύλας· εἰρηκώς τε τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν σκότει ἀνακαλύφθητε· κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. κηρύξας τοίνυν καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι τὸν τῆς πίστεως λόγον, ἀνέστη τριήμερος ὀφθείς τε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· καὶ βαπτίζειν αὐτοῖς ἐπιτάξας πάντα τὰ ἔθνη, εἰς ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀνέβη πάλιν εἰς οὐρανοὺς, ἡμᾶς εἰς αὐτοὺς ἀνακομίζων δι' ἑαυτοῦ· ὅθεν αὐτὸν εἰσαῦθις ἐλεύσεσθαι προσδεκῶμεν κριτὴν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς, μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων· ὡς οὖν μέλλοντες λόγον ἀποδοῦναι τῆς οἰκείας ζωῆς· καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ· τότε γὰρ καθαρῶς νηστεύσομεν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ ἑβδόμης καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχὶρ μηνὸς· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα ἀπὸ δευτέρας τοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἑβδόμῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς, ἑσπέρᾳ σαββάτου, ὡς τὸ εὐαγγελικὸν διαλαλεῖ κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ ὀγδόῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ καὶ δι' οὗ τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ σὺν τῷ συναϊδίῳ πνεύματι δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

† ἄλ. εἰς ἡμᾶς.

λόγος

Λόγος ι.

Ἄρα δὴ πάλιν ἡμᾶς τῶν τῶν ἁγίων ἐπιτάττειν οἰομένους φωναῖς, καὶ τῆς παρ' ἐκείνοις συνηθείας, κατ' ἴχνος ὥσπερ ἰέναι σπουδάζοντας, ὡς ἀδελφοῖς τε ἅμα καὶ τέκνοις, μονονουχὶ καὶ χεῖρα προτεῖναι φιλάλληλον, τὸ σεμνὸν δὴ τοῦτο λέγοντας πρόσρημα. „χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς καὶ εἰσαῦθις ἡμῖν τὸν περιπόθητόν τε ὁμοῦ καὶ ἐπιχαριέστατον τουτονὶ τῆς ἁγίας ἑορτῆς ἀνέδειξε καιρὸν, ὃν αὐτὸς ὁ μέγας καὶ περιφανὴς τῶν ἁγίων προφητῶν προανεφώνει χορὸς, διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος † μυσταγωγίας φωταγωγούμενος· καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν ἐσόμενα διὰ Χριστοῦ † προπαιδευόμενος. τοιγάρτοι καὶ μέλος ἡμῖν τὸ θεῖον ἐκ πνευματικῆς ὥσπερ ἀνεκρούετο λύρας ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· ὁ δὲ τῶν ᾀσμάτων, ὧδέ πως ἔχων ὁρᾶται τρόπος. „εὐφρανθήτωσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιάσθω „ἡ γῆ· χαρήτωσαν τὰ πεδία, καὶ πάντες οἱ ἐν „αὐτοῖς, ἀπὸ προσώπου κυρίου, ὅτι ἔρχεται κρῖ-„ναι τὴν γῆν, κρῖναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύ-„νῃ, καὶ λαοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ. ἀλλ' ὁ πάλαι προκεκηρυγμένος ὡς ἀφίξεται, καὶ ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐξοίσειν τὴν ψῆφον, οὐκ ἐν ἐλπίσιν ἔτι τὴν θυμηδίαν. ἀλλ' αὐτοῖς ἡμῖν ἀπέφηνε πράγμασιν· ἐπιδεδήμηκε γὰρ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, κατὰ τὴν πίστιν τῶν ἱερῶν τε καὶ θείων γραμμάτων· ἔκρινε τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν. ἔκρινε δὲ πῶς; καταδικάζας ἄρα τὸν πεπλανημένον, ἢ † ποινεῖς ὑποθεὶς τοὺς πάλαι τῶν θείων ἀλογήσαντας † νόμους. εἶτα πῶς ἔτι λοιπὸν ἀληθεύσει βοῶν αὐτὸς περὶ αὐτοῦ· „οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν „εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα „σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ· καί τοι πᾶς τις ἂν οἶμαι τῶν εὖ φρονούντων ὁμολογήσειεν, ὅτι τῶν ἡμαρτηκότων τὸ καθαιρέσαι τι τῶν δεινῶν, καὶ καταψηφίσασθαι δίκην, οὐ τοῦ σώζοντος ἔργον, ἀλλὰ τοῦ κακοῦν ἐθέλοντος μᾶλλον, καὶ συγγνώμης ἁπάσης δίχα τῶν ἤδη προεπταισμένων ἐξαιτοῦντος τοὺς λόγους. πῶς οὖν οὐκ ἦλθεν, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον, εἰ πικρὰν ἐπ' αὐτῷ τὴν ψῆφον ὡρίσατο; ἀλλ' οὐκ ἂν οἶμαί τις εἰς τοῦτο μωρίας ἁλοίη πεσὼν, ὡς καί τι † τῶν ὄντων ψευδομαθεῖν δύνασθαι τὴν ἀλήθειαν. πῶς οὖν ἔκρινε τὴν γῆν· τοῦτο γὰρ ἡμῖν ὁ τοῦ ψάλλοντος ἀνακέκραγε λόγος. δεινὸς καθ' ἡμῶν ἐπήγερται τύραννος, καὶ κεκράτηκεν ἐκ πλεονεξίας, ὁ σατανᾶς ἀστραπῆς μὲν δίκην τῆς τῶν ἁγίων ἀγγέλων πληθύος ἀποτιναχθεὶς, ἔρημος δὲ παντελῶς τῆς ἐνούσης εὐκλείας αὐτῷ, καὶ τῆς τῶν ἀξιωμάτων ὑπεροχῆς ἀναδεδειγμένος· „ἔσομαι γὰρ ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ,

† ἄλ. φωταγωγίας μυσταγωγούμενος.
† προπεπαιδευμένος.
† puto ποιναῖς vel ποινῆς.
† ἄλ. νόμον.
† ἄλ. γοῦν.

Homilia decima.

Rvrſum igitur nobis Sanctorum vocibus vtendũ eſſe arbitramur, eorumq; conſuetudini ferè veſtigiis inſiſtendum, vt fratribus ſimul & filijs pæne etiam dexteram mutuæ charitatis indicẽ porrigamus, pleno illo grauitatis eloquio compellantes: *Gratia vobis, & pax à Deo Patre, & Domino Ieſu Chriſto,* qui ad nos iterum optatiſſimum hoc tempus atque amabiliſſimum ſanctæ feſtiuitatis adduxit, quod magnus ipſe & illuſtris prophetarum chorus præcinebat, myſtica ſancti Spiritus diſciplina illuſtratus, quæ que nobis euentura erant per Chriſtum prænuntians. Itaque & carmen diuinum velut è lyra ſpiritali nobis magnus ille Dauid inſonuit, habetque ſe carminis ratio ad hunc ferè modum: *Lætentur cæli, & exultet terra; gaudebunt campi, & omnia quæ in eis ſunt, à facie Domini, quia venit, quoniam venit iudicare terram, iudicare orbem terræ in æquitate, & populos in veritate ſua.* Sed quem olim venturum prænuntiauerant, rectamque & omni reprehenſione vacuam de ijs quæ apud nos fiunt ſententiam laturum, non iam is ſperato gaudio ſed rebus ipſis animos oblectauit. Aduenit ſiquidem extremis ſæculi tẽporibus, quemadmodum ſacrarum diuinarumq; litterarum fides pollicebatur. *Iudicauit orbem terræ in æquitate,* vt pſallentis voce indicatũ eſt. Iudicauit autem, quo modo? nempe iis qui peccauerant condemnatis, conſtitutiſq; in eos pœnis qui diuinas leges iam olim neglexerant. Verùm quomodo rurſum cũ veritate congruit, quod ipſemet de ſeipſo clamans ait: *Non enim miſit Deus filium in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum?* Et quidẽ quicunque ſapiet, opinor, fatebitur, acerbum quidpiam in eos qui peccauerunt ſtatuere, & aduerſus illos ſententiam ferre, non eius eſſe qui ſeruet, ſed illius potiùs qui malũ paret, omnique ſpe veniæ ſublata, peccatorum rationẽ repoſcat. Quomodo igitur venit non vt iudicet mundum, ſed vt ſaluet mundum, ſi illum acerba ſententia cõdemnauit? Atqui nemo, vt arbitror, erit tam demens, vt ipſam veritatem aliqua in re mentiri poſſe exiſtimet. Quo pacto igitur iudicauit terram? hoc enim pſalmographi verba clamabant. Grauis quidam in nos inſurrexit tyrannus, & ex immoderata cupiditate dominatum vſurpauit ſatanas, ille quidem inſtar fulguris extra ſanctorum angelorum cœtum pręcipitatus, atq; omni quę ipſi inerat gloria, dignitatiſq; ornamentis omnibus ſpoliatus: (ero namq; *ſimilis Altiſſimo,*

Rom. 1. 7. 1. Cor. 1. 3. 2. Cor. 1. 2.
Pſal. 95. 11.
Ioan. 3. 17.
Iſaie 14. 14.

dicere ausus est.) Qui cùm supernis decretis obsistere haud liceret, nec molestiam inferre iusto vindici alia ratione posset, se ad bellum contra nos gerendum conuertit. Ac deiecit quidem illico hominẽ de recto tramite, cumque illum ad id quod solum ipsi placuerat auertisset, atque à vera Dei cognitione abduxisset, suummet iam cultorẽ ac seruũ, qui ad Dei imaginem procreatus esset, effecerat. Nobis siquidem iniustè inuidens, suoq; capiti diuinæ æqualitatis gloriã circundans, morbo namq; opprimebatur antiquo, & ob ea in quibus deprehensus puniebatur grauiùs ægrotans apertè iam sibi conciliare rerum omnium imperium meditabatur. Ac veluti vniuersum terrarum orbem sibi subiecisset, quasi res à se procreatas prorsus aspernante Deo, vitamque nostram penitus fastidiente; elato altè supercilio, humanæ imbecillitati (Isaia 10.14.) barbarus insultabat, dicens: *Vniuersum orbem terrarum manu capiam, tanquam nidum, & quasi derelicta oua tollam, & non erit qui effugiat me, vel resistat mihi.* Quę cùm diceret, illa vicissim audiuit ab omnium rerum Imperatore Deo. † Quemadmodum vestis sanguine infecta munda non erit, sic neq; tu eris mundus, eò quòd terrã meam perdidisti, & populũmeum occidisti. Nõ enim permanebis in perpetuũ. Deus igitur qui tyrannidis finem ipsi interminatus fuerat, cùm nostra causa factus est homo, quippe cùm illud tempus aduenisset, quo tristes ab insolente & sanguinario exigi (Psal. 95.13.) pœnas oporteret, *iudicauit mundum in iustitia.* Disceptauit namque inter ipsum, & nos, cumque illum iniustum cupidumque deprehenderit, tenebrarum catenis alligatum tar(2.Petri 2.4.)taro, quemadmodum scriptum est, *tradidit in iudicium magni diei reseruari cruciandum.* Nos autem in vniuerso orbe à peccati vinculis absoluit, iustificans per fidem, atque ad antiquam sanctitatẽ denuo reuocauit. Nam ille quidem vt puniretur, ob ea quę in nos peccauerat iamdiu postulabamus; quod quidẽ facilè intelliges, si Psalmographi verbis animũ aduertas, cùm vnam veluti naturæ humanæ personã inducit, quæ sic Deum supplicabun(Psal. 34.23.)da alloquitur: *Exurge, & intende iudicio meo Deus meus, & Dominus meus in causam meam.* Rursum verò diaboli tyrannidem à Saluatore proscriptam, nosq; ab eo in libertatem assertos, ac vindicatos fuisse quis nõ certò cog(Ioan. 12.31.)noscat, eodem clamante in Euangelio? *Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eÿcietur foras, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Qui nuper non ea se de causa venisse dixerat, atque à Deo & Patre missum vt iudicet mundum, *nunc*, ait, *iudicium*

τετόλμηκεν εἰπεῖν. ἐπειδὴ δὲ τὰς ἄνωθεν ψήφοις ἀντιπράττειν οὐκ ἦν, καὶ λυπεῖν ἑτέρως οὐκ εἶχε τὸν ὅσιον κολαστὴν εἰς τὸν καθ' ἡμῶν ἐτρέπετο πόλεμον· καὶ μεθίστη μὲν εὐθὺς τῆς εὐθείας ὁδοῦ τὸν ἄνθρωπον παρατρέψας δέ ποι πρὸς τὸ αὐτῷ καὶ μόνον δοκοῦν, καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀποκομίσας θεογνωσίας, οἰκεῖον ἤδη προσκυνητὴν, καὶ † λυτρωτὴν τὸν κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονότα καθίστη· φθόνον † δὲ τὸν καθ' ἡμῶν ὠδινήσας ἄδικον· δόξαν δὲ τὴν ἰσόθεον τῇ οἰκείᾳ περιτιθεὶς κεφαλῇ· ἀρχαίῳ γὰρ ἐνικᾶτο πάθει· καὶ τὰ, ἐφ' οἷσπερ ἁλοὺς ἐκολάζετο, νοσῶν ἀγριώτερον, ἀναφανδὸν ἤδη κατορθοῦν ἐσκέπτετο τὴν κατὰ πάντων ἀρχήν. ἅπασαν δὲ ὥσπερ τὴν οἰκουμένην ἑλὼν ὑπὸ χεῖρας ὡς τῶν ἰδίων κτισμάτων ἀφειδήσαντος παντελῶς τοῦ θεοῦ, καὶ ποιεῖσθαί τινα λόγον οὐκ ἀξιοῦντος ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὴν ὀφρὺν ὑψηλὴν ἀνατείνας ὁ βάρβαρος, τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας κατεσοβαρεύετο, λέγων· τὴν οἰκουμένην ὅλην τῇ χειρὶ καταλήψομαι ὡς νοσσιάν. καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ· καὶ οὐκ ἔστιν, ὃς διαφεύξεταί με ἢ ἀντείπῃ μοι. καὶ τοῦτο λέγων, ἀντήκουε παρὰ τοῦ τῶν ὅλων κρατοῦντος θεοῦ· ὃν τρόπον ἱμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον, οὐκ ἔσται καθαρὸν, οὕτως οὐδὲ σὺ ἔσῃ καθαρὸς· διότι τὴν γῆν μου ἀπώλεσας, καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας. οὐ μὴ μείνῃς εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. ὁ τοίνυν τῆς τυραννίδος αὐτῷ τὴν συντέλειαν ἀπειλήσας θεὸς, ὅτε δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος, ὡς ἤδη παρόντος καιροῦ, καθ' ὃν ἔδει πικρὰς ἐξαιτεῖσθαι δίκας τὸν ἀλάζονα καὶ μιαιφόνον, ἔκρινε τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. ἐδίκασε γὰρ αὐτῷ τε καὶ ἡμῖν· καὶ τὸν μὲν ἀδικοῦντα καὶ πλεονεκτὴν εὑρὼν, σειραῖς ζόφου ταρταρώσας, τὸ γεγραμμένον παρέδωκεν εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας τηρεῖσθαι κολασθησόμενον· ἡμῖν δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῶν τῆς ἁμαρτίας ἀπέλυσε δεσμῶν, δικαιώσας τῇ πίστει καὶ πρὸς τὸν ἀρχαῖον αὖθις ἀνακομίσας ἁγιασμόν. ὅτι γὰρ ἐκεῖνον εὐθύνεσθαι δεῖν, ἐφ' οἷς εἰς ἡμᾶς πεπλημμέληκεν, ἐκ μακρῶν αἰτοῦντες φαινόμεθα χρόνων, συνήσεις † δὲ μάλα τοῖς τοῦ μελῳδοῦ προσέχων ῥήμασιν, ὅτε τὸ κοινὸν ὥσπερ τῆς ἀνθρωπότητος εἰσκεκόμικε πρόσωπον, προσπίπτοντα ἅμα θεῷ καὶ λέγων· ἐξεγέρθητι καὶ πρόσχες τῇ κρίσει μου ὁ θεός μου, καὶ ὁ κύριός μου εἰς τὴν δίκην μου· ὅτι τε πάλιν, τὴν μὲν τοῦ διαβόλου τυραννίδος καταδίκασεν ὁ σωτήρ· ἐλευθέρους δὲ ἡμᾶς ἀποφήνας, ἑαυτῷ κατεκτήσατο· πῶς οὐκ ἂν γένοιτο † παντὶ σαφὲς, † βοῶντος ἐν εὐαγγελικοῖς συγγράμμασι. νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ αἰῶνος τούτου. νῦν ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω. κἀγὼ ὅταν ὑψωθῶ ἐκ γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν. ὁ λέγων ἀρτίως, οὐχὶ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ἀφῖχθαι πρὸς ἡμᾶς, ἤτοι ἀπεστάλθαι παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, νῦν ἔφη κρίσιν

εἶναι

† ἄλ. λάτρευτην. ἴσως λάτρειν τ.

† ἄλ. μὲν.

† ἄλ. εὖ μάλα.

† ἄλ. παντίπω.

† ἄλ. βοῶντος.

εἶναι τοῦ κόσμου; πρόδηλον οὖν ἄρα, καὶ οὐδαμόθεν ἀμφίλογον, ὅτι δὲ δικαιώμεθα ἡμᾶς· κατεψηφίσατο δὲ τὴν ἀπώλειαν τοῦ μιαιφόνου θηρός. ἐκβέβληται γὰρ ἔξω, τουτέστιν εἰς ἀχρειότητα παντελῆ· καὶ τῆς κατὰ τῶν ἀδικησάντων ἀρχῆς. σταυρωθεὶς γὰρ ὑπὲρ πάντων, καὶ διὰ πάντας ὁ Ἐμμανουὴλ, αἵματι τῷ ἰδίῳ τὴν ἁπάντων ζωὴν ἐξεπρίατο, καὶ συνῆψε δὲ ἑαυτοῦ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τὸ τῆς ἀρχαίας οἰκειότητος ἀποσκιρτῆσαν γένος. μεσίτης γάρ ἐστι θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀῤῥήτῳ τινὶ συνόδῳ κεράσας τὸ νοούμενον· ἐν ταὐτῷ δὲ ὑπάρχων ἄνθρωπός τε καὶ θεός· διά τε τοῦτο τῆς μὲν τοῦ τεκόντος οὐσίας φυσικῶς ἐξημμένος, ἡμῶν δὲ ὡς ἄνθρωπος. οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως δυνατὸν διασωθῆναι ποτὲ τὸ φθείρεσθαι πεφυκὸς, καὶ εἰς πεπηγμένην ἔφεσιν ἀρετῆς ἀναβῆναι τὸ σεσαλευμένον, εἰ μὴ καταβέβηκεν εἰς κοινωνίαν τὴν πρὸς αὐτὸ τὸ τῆς τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς οὐσίας ἀπαύγασμα, τουτέστιν ὁ υἱὸς ἁπάσης τε φθορᾶς ἀμείνων ὑπάρχων, καὶ τροπῆς· μᾶλλον δὲ ἄβατον ἔχων παντελῶς τοῖς τοιούτοις τὴν φύσιν. ἐπ' οὖν τούτοις ἅπασι τὰ τῆς ἡμετέρας ἑορτῆς συνθήματα· καὶ χαίρουσι μὲν οὐρανοὶ, ἀγαλλιᾶται δὲ τὰ † παιδία, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν. συγχαίρει γὰρ τοῖς ἐπὶ γῆς τὰ οὐράνια τάγματα. καὶ γοῦν εὑρήσομεν λέγοντας τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, ὅτι Χριστὸς ἐγεννήθη· ,, δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ,, ἀνθρώποις εὐδοκία. Χριστὸς γάρ ἐστι πάντων ἡ ,, εἰρήνη, κατὰ τὰς γραφὰς ἐθελούσιον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείνας κένωσιν. δι' ἡμᾶς δὲ γεγονὼς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, καὶ ἡμετέρας φύσεως οὐκ ἀτιμάσας τὸ μέτρον· οὐδὲ τὴν τοῦ δούλου μορφῆς ἐρυθριάσας τὴν πτωχείαν, ἵνα καὶ ἡμεῖς διά τε τῆς πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν, καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἐν μεθέξει γεγονότες τοῦ πνεύματος, εἰς τὴν αὐτοῦ πολιτείαν καὶ ζωὴν ἀναμορφούμενοι, τὴν τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς ἀπαστράπτωμεν εἰκόνα· ὅτι γὰρ ἡμᾶς ἡ ἀληθής τε καὶ ἀκαπήλευτος πίστις ἀναπλάττει τρόπον τινὰ πρὸς θεὸν, καὶ τῆς θείας φύσεως ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς διὰ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας ὁ χαρακτὴρ ἐνσημαίνεται, μαθήσῃ τοῦ Παύλου λέγοντος τοῖς εἰς νομικὴν παλινδρομήσασιν ἐντολὴν, ,, μετὰ τὸ θεῖόν τε καὶ οὐράνιον βάπτισμα. τεκνία ,, μου, οὓς πάλιν ὠδίνω † ἄχρις οὗ μορφωθῇ ,, Χριστὸς ἐν ὑμῖν. μορφοῦται γὰρ Χριστὸς ἐν ,, † ὑμῖν οὐχ ἑτέρως, εἰ μὴ διὰ πίστεως ἀνεγκλήτου, καὶ πολιτείας εὐαγγελικῆς· ,, οὐ γὰρ ἐν ,, παλαιότητι γράμματος, ἀλλ' ἐν καινότητι ,, πνεύματος περιπατεῖν· ἀναγκαῖον τοὺς, οἷς βαδίζειν † ἰέντας πρὸς θεὸν, ὅπερ ἂν οἶμαι καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐνεργηθείη καλῶς, ὅταν ἐφέσει τῇ εἰς ἅπαν ὅτι οὖν ἀγαθὸν, τὸν οἰκεῖον ὥσπερ νευρώσαντες νοῦν ὡς ἁπάσης ἁγνείας ἡμῖν ἐσομένην μητέρα, τὴν διαπρεπεστάτην ταύτην νηστείαν προσί-

† puto πεδία.

† ἄλλ. ἄχρι στοῦ

† ἄλλ. ἡμῖν.

† ἄλλ. ἰέναι.

est mundi. Certissimum igitur, nec vlla ex parte ambiguum est, nos quidem fuisse iustificatos, decretum verò interitũ sanguinariæ bestiæ. Eiectus est enim foras, hoc est, viribus omnino spoliatus, & imperio quod in eos qui peccauerant obtinebat, priuatus. Crucifixus etenim pro omnibus Emmanuel, suo sanguine omnium vitam redemit, suaq; opera, genus quod ab antiqua coniunctione defecerat, Deo & Patri adiunxit: *Mediator est namque Dei & hominum*, quemadmodũ scriptum est, qui naturam intelligibilẽ ineffabili quadam coalitione permiscuit, estque idemmet homo simul & Deus, ac proinde parentis substãtiæ copulatus secundùm naturam, nostræ verò qua homo. Nec enim aliter seruari poterat quod natum fuerat corruptibile, nec ad firmam & solidam virtutis cupiditatem prouehi quod instabile & fluctuans, nisi ad eius communionẽ descendisset splendor Dei & Patris, hoc est filius, qui nulli corruptioni, aut mutationi est obnoxius, sed ea præditus natura ad quam nihil eiusmodi queat pertingere. Sunt igitur hæc omnia nostræ festiuitatis tesseræ notæq;, ac *Lætantur quidem cæli, & exultant campi*, quemadmodum Psaltes ait. Congaudent namque terrestribus cœlestium exercituum ordines. Inueniemus siquidem quo tempore natus est Christus sanctos angelos acclamantes: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus voluntas bona*. Christus etenim *pax est vniuersorum*, vt in Scripturis testatum est, qui voluntariam pro nobis exinanitionẽ subijt, ac nostra causa factus est vnus ex nobis, nec naturæ nostræ modulum contempsit, nec seruilis figuræ paupertatem erubuit, vt nos quoque tum per fidem in ipsum, tum per sanctum baptisma spiritui communicantes, in ipsius mores ac vitam transformati, eius qui nos procreauit imagine splendeamus. Nos etenim per veram & incorruptam fidem quodammodo conformari Deo, & animis nostris per Christi leges & instituta diuinæ naturæ characterem imprimi disces ex Paulo, ijs qui se post diuinum & cæleste baptisma præceptis legalibus rursum addixerant, dicente: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus*. Formatur autẽ Christus in nobis non alia ratione, quã per fidem inculpatã, & euangelicam viuendi rationẽ. *Non enim in vetustate litteræ, sed in nouitate spiritus* ambulare necesse est eos qui ad Deum pergere desiderant. Quod opinor in nobis quoq; pariter contingere facilè animaduertas, si boni cuiuscunq; desiderio, nostræ mentis veluti neruos intendentes, sanctissimũ hoc ieiunium, ex quo veluti parente omnis ad nos puritas peruentura sit, amplectamur.

1. Tim. 2. 5.

Psal. 95. 11.

Luc. 2. 14.

Ephes. 2. 14.

Gal. 4. 19.

Rom. 7. 6.

ctamur. cibo quidem exiguo moderatè contenti, tum in eo cibo quo vescimur condimentorum delicias aspernantes, vt mentis quoque acie subtiliore vtamur. Illud etiam præterea cogitantes, ad animarum nostrarũ sanctitatẽ laborem corporis haud sufficere, nec satis esse quibusdam ad virtutẽ probandam si à cibo abstineant, nisi simul opera puritatis, & integritas vitæ cum ieiunij laude coniungantur, & pari gradu procedant. Existimo namq; oportere, quin potiùs ex omnibus maximè necessarium esse autumo, Christi cultui perfectè omnino intentos esse, nec aliò insipienter declinantes, à recta via deflectere, ac relicta facili semita, per quam ad Deum iter est, per prærupta deferri, ac sese demum diaboli arbitrio temere permittere. *Mat. 6. 24.* *Nemo* enim *potest*, vt Saluator ait, *duobus dominis seruire; vel enim vnum odio habebit, & alterũ diliget; vel vnum sustinebit, & alterum contemnet.* Abdicemus igitur illum qui non est Dominus, Satanam dico, vt verum ac germanũ dominũ diligamus. Quisnam verò apud nos dilectionis modus esse debeat, indicabit ipse *Ioan. 14. 15.* nobis per semetipsum Dominus dicens; *Qui diligit me, mandata mea seruat.* Qui verò Saluatoris mandatorũ germani obseruatores sunt, sinceram atque inuiolatam pietatem tuentur, ac diaboli cupiditati nullatenus obnoxij peccati iugum excutiunt, & spiritus libertatis assumunt, omnem quidem absonam atque impuram voluptatem superantes, tum cupiditates carnis laboribus exercitationis interimentes. Atque id Paulum quoque ipsum *Gal. 5. 24.* clamantem audias: *Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.* Igitur (dicam enim hoc quoque à Paulo mu- *Gal. 5. 25.* tuatus) *Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus.* *Coloss. 3. 5.* *Ephes. 5. 4.* *Mortificantes itaque membra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, concupiscentiam, cupiditatem malam, auaritiam, exhibentes* *Ephes. 5. 2.* *potiùs nosipsos in odorem suauitatis,* vt scriptum est, ac veluti spiritalem hostiam virtutum amanti Deo vitam nostram offerẽtes. Laborum etenim in rebus bonis susceptorum fructus erit omnino gloriosus. Nec enim nostrũ quispiam existimet, se citra puluerem, atque oscitantem virtutis perfectæ laudem assecuturum, ac sudoris omnino expertem de peccato triumphaturum. Vehemens namque aduersarius est satanas, quique per fraudem ac dolum eorũ animis qui rectam & inculpabilem vitam elegerunt, impedimẽta objicere, & eorum qui à virtutis perfectione propiùs absunt, labores infringere facilè possit. Sed ad eorum quæ diximus probationẽ certam minimeq; dubiam, quæ in Exodo (Mosis autem hic liber est) gesta ac scripta sunt,

δεξώμεθα ὀλιγοσιτίαις μὲν σωφρόνως ἀρκούμενοι, καὶ ἀκαρυκεύτου περιεργίας ἐλευθέραν τῶν ἐδεσμάτων τηροῦντες τὴν μέθεξιν, ἵνα καὶ τὸν τῆς διανοίας ἀπολεπτύνωμεν ὀφθαλμόν. πλὴν εὖ μάλα πρὸς τούτῳ κἀκεῖνο γινώσκοντες, ὡς οὐκ ἀπόχρη πρὸς ἁγιασμὸν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ὁ τῆς σαρκὸς πόνος. οὐδ' ἂν ἐξαρκέσειεν τισὶ πρὸς ἐπίδειξιν ἀρετῆς τὸ τῆς ἀσιτίας χρῆμα· μὴ οὐχὶ τῆς ἐν ἔργοις ἁγνείας, καὶ τῆς τοῦ βίου σεμνότητος † συμπαρεζευγμένον τρόπον τινά· καὶ τῷ τῆς νηστείας συνθεούσων καυχήματι. χρῆναι γάρ εἶναι, μᾶλλον δὲ εἶναί φημι τῶν ἀναγκαιοτάτων τὸ τελείως τε καὶ ὁλοτρόπως τῇ εἰς Χριστὸν ἀνακεῖσθαι λατρείᾳ· καὶ μὴ ἑτέρωσέ ποι † παρεκκλίνοντας ἀμαθῶς, τῆς εὐθείας ἐξοίχεσθαι, καὶ τρίβον ἀφέντας τὴν † εὐστιβῆ, δι' ἧς περ ἄν τις ἴοι πρὸς θεόν, τὴν ἀνάντη φέρεσθαι· καὶ πρὸς τὸ τῷ διαβόλῳ δοκοῦν ἀσυνέτως ἐκπελάζειν. δύναται γὰρ οὐδεὶς, κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνήν, δυσὶ δουλεύειν κυρίοις· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. † παραιτητέον οὖν ἄρα τὸν οὐκ ὄντα δεσπότην. φημὶ δὲ τὸν σατανᾶν· ἵνα τὸν ὄντως καὶ ἀληθῶς ἀγαπῶμεν κύριον. τίς δ' ἂν γένοιτο παρ' ἡμῶν ὁ τῆς ἀγαπήσεως τρόπος. αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ φωταγωγήσει, λέγων ὁ κύριος· ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρεῖ. οἱ δὲ τῆς τοῦ σωτῆρος ἐντολῆς γνήσιοι φύλακες, ἀνεξήτητον ἔχουσι τὴν εὐσέβειαν· καὶ τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας οὐκ ἀνεχόμενοι, τὸν τῆς ἁμαρτίας ἀποσείονται ζυγόν· καὶ πρὸς ἐλευθέραν βλέπουσιν ἕξιν· καταβαλοῦντες μὲν ἅπασαν ἔκτοπόν τε καὶ μυσαρὰν ἡδονήν· τὰς δὲ τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίας, τοῖς ἐξ ἀσκήσεως νεκροῦντες πόνοις· καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦτο βοῶντος, ἀκούσῃ τοῦ Παύλου. οἱ γὰρ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. οὐκοῦν· ἐρῶ γάρ τι πάλιν παρὰ τοῦ Παύλου λαβών. εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ † στοιχῶμεν, νεκροῦντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τουτέστι πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακήν, καὶ τὴν πλεονεξίαν. παριστάντες δὲ μᾶλλον ἑαυτοὺς εἰς ὀσμὴν εὐωδίας, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ θυσίαν ὥσπερ τινὰ πνευματικὴν οἰκείαν ἀνατιθέντες ζωὴν τῷ φιλαρέτῳ θεῷ. πόνων γὰρ τῶν ἀγαθῶν ὁ καρπὸς ἔσται πάντως εὐκλεής. μὴ γὰρ δή τις οἰέσθω τῶν καθ' ἡμᾶς, ὡς ἀκονιτὶ μὲν κατορθώσει τὸ ἀγαθόν· ἱδρῶτος δὲ οὐδενὸς εἰς πεῖραν ἐλθών, τῆς ἁμαρτίας καταυχήσεται· δεινὸς γὰρ ἀντιπαρατάττεσθαι ὁ σατανᾶς, καὶ τοῖς ἐξ ἀπάτης διακωλύμασι παραποδίζειν ἱκανὸς τῶν ὀρθῶς τε καὶ ἀνεγκλήτως βιοῦν ἑλομένων τὴν διάνοιαν· καὶ τοὺς ἤδη βλέποντας εἰς κατόρθωσιν ἀρετῆς παραλύσαι πόνους. παραληψόμεθα δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων σαφῆ τε καὶ ἀναμφίλογον, τὰ ἐν τῇ ἐξόδῳ· βιβλίον δὲ τοῦτο μωσαϊκόν· δεδραμένα τε καὶ γεγραμ-

† ἄλ. συμπαρεζευγμένων.
† ἄλ. παρεκκλίνοντας.
† ἄλ. εὐστιχῆ. ἢ ἀστιβῆ.
† ἄλ. παραιτητέον.
† ἄλ. στοιχῶμεν.

γεγραμμένα. εἰκόνας γὰρ ὥσπερ καὶ τύπους ἐναργεστάτους τῶν ἀφανεστέρων τὰ ἐμφανῆ καθίστη θεός· καὶ ὅσαπερ ἄν τις τοῖς ἀρχαιοτέροις κατίδοι συμβεβηκότα, ταῦτα τῶν ἐν παραβύστῳ, καὶ νοητῶν εἰς ἀπόδειξιν ἑαυτῷ παραθεὶς, οὐκ ἂν ἁμάρτῃ τοῦ πρέποντος. καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς περὶ τούτων ἡμῖν συμφέρεται λόγοις, ὧδέ πως ἀνακεκραγὼς, καὶ λέγων περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων· ὅτι δὲ ταῦτα τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν. ἔστι τοίνυν ἐξ ἀρχαίας ἱστορίας καθάπερ ἐν πίνακι λεπτῶς ἰδεῖν διαγεγραμμένον, τήν τε τοῦ διαβόλου πλεονεξίαν, ἣν ἐποιήσατο καθ' ἡμῶν ὁ πάντα τολμῶν εὐκόλως· καὶ ὅτι τοῖς εἰς ἐλευθέραν ἰοῦσιν ἕξιν τε καὶ προθυμίαν, δριμὺς ὑπαντᾷ· τοὺς τῆς ἁμαρτίας ὅρους ἐκτρέχειν οὐκ ἐῶν· ἐμφιλοχωρεῖν δὲ μᾶλλον ἐπαναγκάζων αὐτῇ, καὶ οὐχ ὁλόκληρον ἐπιτελεῖσθαι κελεύων τὴν εἰς θεὸν εὐλάβειαν· † καὶ ἄρα τις ἔληται φρονεῖν ὀρθῶς. τίς οὖν ἄρα τῆς ἱστορίας ὁ λόγος, καιρὸς ὡς ἔοικεν εἰπεῖν. λελῄστευταί ποτε τὴν τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας τιμήν τε καὶ δόξαν ὁ Ἰσραήλ. ὁ γάρ τοι τῶν Αἰγυπτίων ὠμότατος τύραννος, σκληρὸν μὲν αὐτοῖς τῆς δουλείας ἐπετίθει τὸν ζυγόν· οὐκ ἀνεὶς δὲ τῶν ἔργων, πηλῷ καὶ πλινθείᾳ τοὺς Ἰουδαίους κατῃκίζετο. ἀλλ' ὡς ἠλέει θεὸς, τεθρυμμένους τε ἤδη, καὶ τῇ τοῦ κρατοῦντος ἀπανθρωπίᾳ δαπανωμένους ὁρῶν, καὶ πρὸς τὴν ἄνωθεν αὐτοὺς, καὶ ἀρχαιοτάτην ἐλευθερίαν ἀνακομίζειν ἐσκέπτετο, Μωυσῇ τῷ πανσόφῳ λέγειν ἐκέλευεν ὡς αὐτὸν οἰχομένῳ τῶν Αἰγυπτίων τὸν τύραννον· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς τῶν Ἑβραίων· ἐξαπόστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα μοι δουλεύσωσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ. † διατί μὴ μᾶλλον ἐν Αἰγύπτῳ λατρεύειν ἐκέλευε; τί δὲ πρὸς ἐρήμους ἐκάλει τόπους; ἆρα οὐκ ἀκόλουθον συνιδεῖν, ὅτι τοὺς οἵ γε λατρεύειν τῷ πάντων κρατοῦντι θεῷ ἔμελλον; πρῶτον μὲν ᾤετο δεῖν τὸν τῆς ἑτέρων δουλείας ἀποπέμπεσθαι ζυγὸν, † πρὸς ἀποθέσθαι δὲ ὥσπερ τὸ τοῖς διαβολικοῖς προστάγμασιν ὡς ἐξ ἀνάγκης ὑπηρετεῖν· ἀποπαύσασθαι δὲ καὶ πηλοῦ καὶ πλινθείας· ὅ ἐστι πάλιν ἀποσχέσθαι τε καὶ καταλῆξαι λοιπὸν τῆς τῶν ἐπιγείων ἔργων ἀκαθαρσίας· ἵνα πᾶσαν ὥσπερ ἐκβαίνοντες τὴν τοῦ πλεονεκτήσαντος χώραν, λοιπὸν ὡς εἰς ἔρημον ἐλεύθερόν τε καὶ ἀνειμένον γεγονότες φρόνημα, καθαροὶ καθαρῶς, † προσίοιεν ταῖς εἰς θεὸν λατρείαις. ἀλλ' ὁ μὲν θεσπέσιος καὶ μέγας ὄντως Μωσῆς ἐκεῖνα διεκελεύετο, καὶ πρὸς ἔρημον τὴν καθαρωτάτην ἐκάλει τὸν Ἰσραήλ· † ἀνθωπλίζετό γε μὴν ῥιψοκινδύνως ὁ Φαραὼ, καὶ τῆς θείας δόξης κατεθρασύνετο λέγων· οὐκ οἶδα τὸν κύριον, καὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐκ ἀποστελῶ. ἐπειδὴ δὲ ταῖς ἄνωθεν ἐνικᾶτο

† ἴσως, κἂν ἄρα.
† ἄλ. διό, τι μή.
† προσαποθέσθαι.
† ἄλ. προσίοιεν τῷ.
† ἄλ. ἀνθωπλίζετο.

assumamus. Obscuriorum etenim rerum velut imagines & exemplaria maximè illustria in rebus apertis atque obuiis cōstituit Deus, & quæcumque antiquis contigisse quispiam animaduerterit, si ea sibi ad rerum abditarū, atque intelligibilium explicationem proponat, à vero nequaquam aberret. Et quidem nobiscum hac in re diuinus Paulus consentit, sic de antiquis alicubi clamans ac dicens, *Quoniam hæc in figuris illis contingebant, scripta sunt autem ad instructionem nostram.* Licet igitur in antiqua historia, velut in tabula subtiliter descriptam intueri, tum diaboli cupiditatem quam aduersum nos adhibuit, qui in omnibus est ad audendum proiectus, tum quo pacto iis qui ingenuos spiritus, ac dignam homine libero alacritatē assumunt, sese asper abiiciat, nec extra peccati limites egredi permittat, sed in eo potiùs hærere, & immorari cogat, ac religionem minimè perfectam Deo præstari iubeat ab eo quoq; qui de vita rectè instituenda consilium ceperit. Quænam igitur sit historiæ series tempus iam est, vt arbitror, explicandi. Spoliatus est aliquādo Israel antiquæ libertatis honore & gloria; sæuissimus nempe Ægyptiorum tyrannus durum ipsis iugum seruitutis imposuerat, nec quicquam de laboribus remittens, luto ac lateritio opere Iudæos discruciabat. Sed vbi miseratus est Deus, confractos iam ac domini inhumanitate pænè consumptos aspiciens, deque iis ad pristinam & antiquissimam libertatem reuocandis cogitauit, Mosem sapientissimum ad ipsum Ægyptiorum tyrannum adire, atque ita proloqui iussit: *Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum, Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto.* Quid ita? non in Ægypto potiùs sacrificare iussit? cur autem in deserta homines conuocabat? An non consequens est intelligere, putasse illos qui rerum omnium Imperatori Deo sacrificaturi erant, primùm quidem seruitutis iugum excutere oportere, atque ab ijs priùs cauendum ne diaboli imperijs velut necessitate coacti seruirent, cessandum porro & à luto & ab efformandis lateribus, quod est nimirum abstinere deinceps ab impuritate terrenorum operum, vt omnē illius cuius dominatu oppressi fuerant quasi regionē prætergressi, mox tanquam desertum, liberumque ac solutum sensum animi nacti, puri purè ad diuini cultus ministeria accederent. Sed illa quidem diuinus & magnus reuera Moses imperabat, atque ad desertum purissimum Israelem vocabat. Obsistebat porro Pharao temerarius, diuinæq; gloriæ per audaciā insultabat, dicens: *Non noui Dominum, & Israel non dimittam.* Postquam verò cælitus immissis afflictationibus

1.Cor.10.11.
Exod.3.4.5.
Exod.5.1.
Exod.5.2.

deuictus ad prudentiam demum deflexit vel inuitus, cùm iam totius prouinciæ salus in dubium vocaretur, tum varia ad homines detinendos impedimēta excogitauit, & à seruitutis iugo nequaquā penitus liberatos, ali aratione illos inhibere conabatur, dicēs: *Euntes sacrificate Deo vestro in terra mea.* Cernis quemadmodum, etiamsi nos diuina lex auocet à peccato, illico sese obijcit Satanas, atque aduersatur. Propugnante vtique pro omnium vita Saluatore nostro Iesu Christo deponit immodicā cupiditatē velit nolit, nec omnino facilem viam tyrannidis in quos velit exercendę nanciscitur. Sed nos omnino extra telluris suæ fines egredi haud permittit, nosque velut in duo diuidi iubet, & ipsi partim, partim vniuersorum Domino obsequi. Verùm fieri non potest vt omni omnino reprehensione vacuum cultum exhibeamus, nisi ex vniuersa diaboli veluti regione egressi ab eius seruitute liberi prorsus inueniamur. Porro veram hanc esse orationem ex ipsius sapientissimi Mosis verbis planè indicabo. Quid enim Pharaoni retulit dicenti: *Euntes sacrificate Domino Deo vestro in terra mea?* Non potest ita fieri. *Nemo enim potest duobus dominis seruire*, vt supra dixi: nec quidquam est deformius, quàm eosdem improbitatis pariter, pariterque virtutum opifices conspici, ac rebus tantopere inter se diuersis æquale studium tribuere, vt nunc quidem mollitie animus langueat, in quo gratiā à diabolo ineas, nunç vicissim valentiore conatu, ad ea quæ Deo accepta sunt contendas, ac iustissimam contra te querimoniam quodammodo ipsemet aduoces. Nam ob hæc quæ magnifacienda esse agnouisti, quæ quidem, & sola in rebus expetendis numerare oportuerat, alijs rebus adiunctam turpitudinem quis non vehemēter accuset? Tum verò quo pacto accusationem ipsemet effugias, qui res tam manifestò damnatas patrauisse deprehendaris? Spiritu igitur nobis generoso & valentiore opus est, vt honestè, per omnium virtutum exercitamenta, perfectè, atq; omnibus modis contēdere possimus ad Deum; quod quidem nos facilè admodum consequemur, si quæ antiquis in figura contigerunt imitari velimus. Igitur Israelitas videbis, cùm turpissimam illam seruitutem sibi abijciendam esse statuissent, seque illorum à quibus olim oppressi fuerant imperio eximere, nunquā tamen eiusmodi quidquā efficere potuisse, nisi postquā in Ægypto agnum immolauere, per quem Christus designabatur, eiusq; perfusi sanguine cū ipso panes azymos comedêre. Nos ergo veriore, & mystica eulogia munire oportet animos, si seruire adhuc peccatis abnui-

Exod. 8. 25. — Exod. 8. 26. — Matt. 6. 24.

πληγαῖς, πρὸς ἀβούλητον ἤδη κατείρρει συνέσιν. ὅλης αὐτῷ κινδυνευούσης τῆς χώρας. εἶτα ποικίλους αὐτοῖς παραποδισμάτων ἐπενόει τρόπους. καὶ τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν οὐκ εἰς ἅπαν ἀνεὶς, ἑτέρως αὐτοὺς διακωλύειν ἐπειρᾶτο, λέγων· πορευθέντες θύσατε κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν ἐν τῇ γῇ μου. ὁρᾷς ὅπως κἂν ἐξέλκῃ πῶς τῆς ἁμαρτίας ἡμᾶς ὁ τοῦ θεοῦ νόμος, ἀντεγείρεται μὲν ἀντιπράττων ὁ σατανᾶς. ὑπεραθλοῦντός γε μὴν τῆς ἁπάντων ζωῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναζειράζει μὲν ἄκων τὴν πλεονεξίαν, τὸ, καθ᾽ ὧν ἂν βούλοιτο τυραννεῖν, οὐκ ἔχων ἱππήλατον. ἀλλ᾽ οὖν ἔξω παντελῶς τῆς ἰδίας ἡμᾶς οὐκ ἐφίησι γῆς. μερίζεσθαι δὲ, ὥσπερ ἐπ᾽ ἄμφω κελεύει, εἴς τι τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ τὸ τῷ πάντων δεσπότῃ· ἀλλ᾽ ἔστιν ἀμήχανον ἀμώμητον παρ᾽ ἡμῶν τὸν τῆς λατρείας γίνεσθαι τρόπον, εἰ μὴ ὥσπερ πάσης ἐκδεδραμηκότες τῆς τοῦ διαβόλου χώρας, ἀμέτοχοι παντελῶς τῆς ὑπ᾽ ἐκείνῳ θητείας εὑρισκοίμεθα. ὅτι δὲ ἀληθὴς ὁ λόγος, ἐξ αὐτῶν σοι τῶν τοῦ πανσόφου Μωσέως πληροφορήσω ῥημάτων. τί γὰρ ἔφη πρὸς Φαραὼ· πορευθέντες, λέγοντα, θύσατε κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν ἐν τῇ γῇ μου, βοῶν· οὐ δυνατὸν γίνεσθαι οὕτως· οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· καθάπερ ἔφθην εἰπών. καὶ ἔστι τῶν ἀκαλλεστάτων φαυλότητός τε ὁμοῦ, καὶ τῶν πλούντων εἰς ἀρετὴν ὁρᾶσθαι δημιουργοὺς, καὶ τοῖς τοσοῦτον ἀλλήλων διωρισμένοις τὴν ἰσομοιροῦσαν ἀπονέμειν σπουδὴν, ὡς μαλακίζεσθαι μὲν ἔσθ᾽ ὅτε νοσοῦντα τὸν νοῦν τὸ τῷ διαβόλῳ πλημμηρόν. ἀναῤῥώννυσθαι δὲ αὖθις εἰς τὸ ἀρέσκον θεῷ, δικαιοτάτην ὥσπερ ἐφ᾽ ἑαυτῷ καλοῦντα τὴν καταβολήν. δι᾽ ὧν γὰρ ἔγνω τιμᾶν, ἃ χρῆν ἑλέσθαι καὶ μόνα τῆς ἐπ᾽ ἐκείνοις αἰσχρότητος, πῶς ἂν οὐ σφόδρα κατηγορήσειεν; εἶτα πῶς ἂν αὐτὸς διακρούσαιτο τὴν γραφὴν τῶν οὕτω κατεγνωσμένων πονηρὸς ἐργάτης ἐληλεγμένος. δεῖ τοίνυν φρονήματος ἡμῖν γενναίου τε καὶ νεανικοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι καλῶς διὰ πάσης ἀγαθουργίας ἰέναι πρὸς θεὸν, τελείως τε καὶ ὁλοτρόπως· ὅπερ ἂν ὑμῖν ὑπάρξῃ, καὶ λίαν εὐκόλως, εἰ τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐθέλοιμεν κατακολουθῆσαι τύποις. ὄψει τοίνυν τὸν ἐξ Ἰσραὴλ, τὴν μὲν αἰσχίστην δουλείαν ἐκείνην, ἀποφορτίσασθαι δεῖν ἑλομένους· καὶ τῆς τῶν πάλαι πλεονεκτούντων κατακρατῆσαι χειρὸς, οὐ μήν τινα καὶ δρᾶσαι τῶν τοιούτων † ἰσχύσαντα, εἰ μὴ τεθείκασιν ἐν Αἰγύπτῳ τὸν ἀμνὸν εἰς τύπον Χριστοῦ, καταχρίεσθησαν τε τῷ αἵματι, καὶ ἄρτους ἀζύμους ἔφαγον ἐπ᾽ αὐτῷ. δι᾽ εὐλογίας οὖν ἄρα τῆς ἀληθεστέρας καὶ μυστικῆς, ἀνατειχίζεσθαι δεῖ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς, εἰ τὸ δουλεύειν ἔτι ταῖς ἁμαρτίαις παραιτούμεθα.

† ἄλ. ἰσχύσαντας

μεθα. οὐδὲ γὰρ ἑτέρως διαδράσαι τις ἂν τὰς ἐκ τῶν ἐπιγείων παθῶν ἀφορήτους καταδρομὰς, εἰ μὴ διὰ τῆς Χριστοῦ μετοχῆς τοῦ καὶ ἰσχύοντος παραλῦσαι τὴν δύναμιν, τουτέστι τοῦ σατανᾶ. διὰ γάρ τοι ταύτην μάλιστα τὴν αἰτίαν καίτοι θεὸς ὢν κατὰ φύσιν, καὶ ἐκ θεοῦ πατρὸς πεφηνὼς ὁ μονογενὴς, ἐθελοντὴς κατέβη πρὸς κένωσιν, μορφὴν δούλου λαβὼν, καθὼς γέγραπται· καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἵνα τῆς ἡμετέρας φύσεως τὴν εὐτέλειαν εἰς ὕψος ἀνακομίσῃ μέγα, τὴν οἰκείαν αὐτῇ χαριζόμενος ἀσφάλειαν. ἄτρεπτος γὰρ ὢν, κατὰ φύσιν, καὶ παθεῖν οὐκ εἰδὼς, τὸ κατωθεῖσθαι πρὸς ἁμαρτίαν, ἑαυτὸν ἀρρήτως ἀνέμιξε τῇ λίαν εὐκόλως πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν φαύλων κατωθουμένῃ φύσει· φημὶ δὴ τῇ ἀνθρωπίνῃ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, τὴν ἑαυτοῦ φύσεως τὴν ἀσφάλειαν, ὡς ἀσθενούσῃ δωρούμενος, ἵνα φαίνηται λοιπὸν πεπηγὼς εἰς ἀγαθουργίας ὁ ἡμέτερος νοῦς· καὶ τὰ τῆς σαρκὸς κολάζεται πάθη, νενεκρωμένα παντελῶς τῇ δυνάμει τοῦ κατοικήσαντος ἐν αὐτῇ· τουτέστι τοῦ θεοῦ λόγου. καὶ γοῦν ἐπιστέλλει λέγων ὁ Παῦλος· τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί. ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. κατακέκριται τοίνυν ἡ ἁμαρτία, νεκρωθεῖσα μὲν ἐν πρώτῳ Χριστῷ· νεκρωθησομένη δὲ καὶ ἐν ἡμῖν, ὅταν αὐτὸν ταῖς οἰκείαις ψυχαῖς εἰσοικίζωμεν διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῆς μετουσίας τοῦ πνεύματος, συμμόρφους ἡμᾶς ἀποτελοῦντος Χριστῷ, διὰ τῆς ἐν ἁγιασμῷ δηλονότι ποιότητος. μορφὴ γὰρ ὥσπερ τίς ἐστι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. τὸν θεῖον ἡμῶν ἐξεικονισμὸν ἐναποθλίβον τρόπον τινὰ δι' ἑαυτοῦ. τοιγάρτοι, καὶ † ὡς αὐτὸς ὀνομάζεται παρὰ ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς· οὐχ ἕτερον ὂν παρ' αὐτὸν, ὅσον εἰς ταυτότητα τῆς οὐσίας, καὶ εἰς ἐνέργειαν τὴν θεοπρεπῆ· καὶ γοῦν αὐτοῦ λέγοντος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν· ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια. γράφει μὲν Ἰωάννης, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια· πάλιν δὲ Παῦλος, ὁ τοῖς ἱεροῖς ἐντεθραμμένος γράμμασιν· ὁ δὲ κύριος, τὸ πνεῦμά ἐστιν· οὗ δὲ τὸ πνεῦμα κυρίου, ἐλευθερία. ἀκούεις ὅπως τετήρηκεν ἀστείως ὁ μυσταγωγὸς. τῷ τε υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, καὶ τὸ ἐν οὐσίᾳ ταυτὸν, καὶ τὸ νοεῖσθαι διῃρημένως· κατά γε τὸ ὑφεστάναι φημὶ· τοῦθ' ὅπερ ἑκάτερον εἶναι λέγεται, καὶ ἔστιν ἀληθῶς. πνεῦμα γὰρ εἰκότως νοοῖτ' ἂν τὸ πνεῦμα. καὶ οὐχ υἱὸς, μᾶλλον δὲ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, διαπλάττον καὶ ἀναμορφοῦν εἰς αὐτὸν τὰ ἐν οἷς ἂν γένοιτο μεθεκτῶς· ἵνα τοῦ ἰδίου γεννήματος διαπρέποντας ἐν ἡμῖν τοὺς χαρακτῆρας ὁρῶν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἀγαπήσῃ λοιπὸν ὡς

† ἄλ. ὡσαύτως.

mus. Nec enim alia ratione quisquam terrenarum perturbationum intolerabiles incursiones effugiat, nisi per communicationem cum Christo, qui Pharaonis, hoc est Satanæ, potentiã queat euertere. Propter hanc enim maximè causam, quamuis Deus esset secundùm naturam, atque ex Deo Patre vnigenitus extitisset, voluntariè *ad exinanitionem se dimisit, formam serui accipiens*, quemadmodum scriptum est, *& habitu inuentus vt homo*: atque vt nostræ naturæ humilitatem ad subliniorem altitudinẽ extolleret, suammet ipsi condonauit securitatem. Cùm enim ex natura sua nec mutationi nec dolori obnoxius esset, nec vllo modo ad peccatum propelli posset, seipsum ineffabili modo naturæ facillimè ad omnia peccata labenti permiscuit, humanæ inquam, ei naturæ suæ securitatem vt modò dixi, tanquã viribus destitutæ condonans, vt deinceps firmè nostra mens bonis actionibus insisteret, carnisq; vitia amputaret, interemptæ penitus eius virtute, qui in ipsa domicilium elegit, nempe diuini Verbi. Proinde ita Paulus in suis epistolis scribit: *Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum.* Damnatum est igitur peccatum, interemptum quidem in Christo primùm, interimendum verò in nobis quoque, cùm ipsum Christum in animos nostros admiserimus per fidem & communicationem Spiritus, qui nos similes Christo reddit, per sanctificationis videlicet qualitatem. Imago enim & facies veluti quædam est Saluatoris nostri Christi spiritus ipsius, diuinam in nobis figuram per ipsum quodammodo exprimẽs. Proinde & à Scriptura diuinitus inspirata iisdem nominibus appellatur, cùm nõ sit aliud ab ipso, quod quidem ad substantiæ identitatem & diuinam agendi facultatem spectat. Itaq; cùm Saluator noster ipse dicat: *Ego sum veritas*, scribit vicissim Ioannes, *Spiritus est veritas*. Rursum Paulus sacris litteris innutritus, Dominus autem *Spiritus est. Vbi verò Spiritus, ibi libertas.* Audis quàm ingeniosè sacrorum Antistes & Filio, & Spiritui sancto vtrumq; seruauit, cùm identitatem in substantia, tum quatenus intelliguntur distinctionem secundùm subsistentiam dico, quod vtrumq; esse dicitur, & verè est. Spiritus namque meritò intelligitur Spiritus, & non Filius, vel potiùs Spiritus Filij, in ipsum effingens & efformans ea in quibus per participationem inest, vt similem Filio suo imaginẽ in nobis conspiciens Deus & Pater, nos deinceps veluti filios diligat,

Psalm. 2.7.

Rom. 8. 3.

Ioan. 14. 6.

Ioan. 15.26.

2 Cor. 3.17.

ligat,& honoribus supra terrenam conditionem attollat. Atque huius quidem rei apertissimum argumentum inter antiqua sapientissimi Mosis oracula reperias. Quid enim ad ipsum dixit? *Sanctifica mihi omne primogenitũ, primogenitum aperiens vuluam. Sanctifica*, inquit, hoc est, describe, ac veluti sacrum, Deoque debitum offer. Nec enim hoc quisquam, vt opinor, concesserit, esse Mosem sancti Spiritus largitorem, quique in ministri ac serui ordinem sit assumptus, Domini prærogatiuis superbire, quęque solius Dei propria ac peculiaria sunt, præstare posse. Quidnam igitur designabat Moses? quidnam verò ad filios Israel locutus est? *Et erit*, inquit, *si introduxerit te Dominus Deus tuus in terram Chananæorũ, quomodo iurauit patribus tuis, & dabit tibi eam, & separabis omne aperiens vuluam masculina Deo.* Sanctificari iubet omne primogenitum, adaperiens vuluam. Sancti namq; omnes in quibus eluceat imago sancti & primogeniti, nempe Christi. Rei porro intelligibilis ac spiritalis similitudinis à corporea similitudine exemplar desumens, Dei Patrisque æternam voluntatẽ lex indicauit. Quapropter & Paulus ait, ex hoc legis præcepto magnum hoc mysterium, vt mihi quidem videtur, intelligens: *Nam quos præsciuit & prædestinauit, conformes fieri imaginis filij Dei, hos & vocauit, hos & sanctificauit. quos autẽ sanctificauit, hos & glorificauit.* Sed age, rursum quæstionis sensum, quantum licet subtiliter indagantes, diligentiùs contemplemur, qualemnam Christo figuram quis meritò tribuat, ita vt à scopo nequaquam aberret. Est itaque minimè dubiũ, illam supra res creatas omnes pulchritudinẽ penitus eminere, quam in ipsa fortè suprema omniũ natura, diuina inquam & vires mentis excedente quispiam intelligat. Cuius quidem non alia ratione in animis nostris character appareat, nisi diuinæ naturæ consortes efficiamur, Patris & Filij Spiritum accipientes, &, quemadmodũ Paulus dixit, *In eandem imaginem transformemur, à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu.* In actionibus itaque, & in facultate ad virtutis operationem dirigente, hæc in nobis transformatio efficitur, & transmutatio in sanctificatione, quæ nos ad omnia Deo placita instituat, omnemq; mollitiem ex animis nostris eijciat, & in solidum atque inexpugnabilem sensum quodammodo recudat. Nam ob hanc quidẽ maximè causam existimo Deum legis conditorem, non omne sine exceptione primogenitum, sed cum additamento, masculinum sanctificari iussisse. Cuius namque rei gratia femineum nec sacretur, nec sanctificetur,

Exod. 13. 2.

Exod. 13. 11.

Rom. 8. 29.

2. Cor. 3. 18.

τέκνα· καὶ ταῖς ὑπερκοσμίοις † καταφαιδρύνῃ τιμαῖς. τοῦτο δ᾽ ἂν γνοίη, φανοτάτην πάλιν ἀπόδειξιν τὸ πάλαι τεθεσπισμένον διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως. τί γὰρ ἔφη πρὸς αὐτὸν; ἁγίασόν μοι πᾶν πρωτότοκον πρωτογενὲς διανοῖγον μήτραν. τὸ, ἁγίασον, εἰπὼν, ἀντὶ τοῦ καταγράφου καὶ ἀνάθες ὡς ἱερὸν, καὶ τῷ θεῷ χρεωστούμενον. οὐδὲ γὰρ οἶμαι φαίη τις ἂν, ὡς ἔστι τοῦ ἐφικτῶν τοῦ θείου τινὶ καὶ ἁγίου πνεύματος Μωσέα φαίνεσθαι χορηγὸν, καὶ τὸ ἐν οἰκέτου τάξει, καὶ ὑπηρέτου παρειλημμένον, τοῖς τοῦ δεσπότου πλεονεκτήμασιν ἐναβρύνεσθαι· καὶ τὰ μόνῳ τινὶ καὶ ἰδικῶς πρέποντα τῷ θεῷ δυνάσθαι κατορθοῦν. τί οὖν ἄρα διετύπου Μωσῆς; τί δὲ προσλαλεῖ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ; καὶ ἔσται, φησὶ, ἐὰν εἰσαγάγῃ σε κύριος ὁ θεός σου εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων, ὃν τρόπον ὤμοσε τοῖς πατράσι σου, καὶ δώσει σοι αὐτὴν· καὶ ἀφελεῖς πᾶν διανοῖγον μήτραν, τὰ ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ. ἁγιάζεσθαι κελεύει πᾶν πρωτότοκον διανοῖγον μήτραν. ἅγιοι γὰρ πάντες οἷσπερ ἂν ἡ εἰκὼν † ἀναστράπτουσα φαίνοιτο τοῦ ἁγίου καὶ πρωτοτόκου, φημὶ δὴ Χριστοῦ. νοητοῦ δὲ πράγματος, καὶ τῆς ἐν πνεύματι νοουμένης συμμορφίας, τὴν σωματικὴν ὁμοίωσιν εἰς τύπον προλαβὼν, ἐδείκνυεν ὁ νόμος τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τὴν προαιώνιον βούλησιν. διὸ καὶ Παῦλός φησι διὰ τῆς ἐντεῦθεν νομοθεσίας, ὥς γέ μοι φαίνεται, τὸ μέγα τοῦτο συνεὶς μυστήριον. οὓς γὰρ ἔγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τούτους καὶ ἐκάλεσε· τούτους καὶ ἡγίασεν· οὓς δὲ ἡγίασε, τούτους καὶ ἐδόξασεν. ἀλλὰ φέρε δὴ πάλιν ὡς ἔνι καλῶς τὸ τοῦ θεωρήματος καταλεπτύνοντες νοῦν, ἐπαθρήσωμεν ἀκριβέστερον· ἐπεὶ μὲν εἰκότως προσθείη τις ἂν τῷ Χριστῷ τὴν μορφὴν· εἴη δ᾽ ἂν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τοῦ πρέποντος. ἀλλ᾽ ἔστιν οὐκ ἀμφίλογον, ὡς ἐκεῖνο δὴ πάντως τὸ ὑπερκόσμιον κάλλος, ὅπερ ἂν νοοίη τυχὸν ἐπ᾽ αὐτῆς τῆς πάντα ὑπερκειμένης οὐσίας· φημὶ δὴ τῆς θείας καὶ ὑπὲρ νοῦν. ὅπερ ἂν οὐχ ἑτέρως ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ὁ χαρακτὴρ ἐμφαίνοιτο, εἰ μὴ τῆς θείας φύσεως ἀποτελοίμεθα κοινωνοὶ τοῦ, τε τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ δεξάμενοι πνεῦμα· καὶ καθάπερ ὁ Παῦλος ἔφη· τὴν αὐτὴν εἰκόνα, μεταμορφούμενοι, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν· καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος. ἐν πράγμασι δὴ δηλονότι καὶ ἐν δυνάμει τῇ κατ᾽ ἐνέργειαν ἀρετῆς, ὁ μετασχηματισμὸς ἐν ἡμῖν γίνεται, καὶ ἡ μετάστασις ἐν ἁγιασμῷ. πρὸς πᾶν οὖν ἀναφέροντι τὸ δοκοῦν τῷ θεῷ, καὶ πᾶσαν μὲν τῆς ἡμετέρας διανοίας μαλακίαν ἐκτέμνοντι· μεταχαλκεύοντι δὲ, ὥσπερ εἰς ἀσφαλὲς ἤδη καὶ ἄμαχον φρόνημα. οἶμαι γὰρ ἔγωγε, ταύτης δὴ μάλιστα τῆς αἰτίας ἕνεκα, τὸν τοῦ νόμου δοτῆρα θεὸν, οὐχ ἁπλῶς ἁγιάσαι πᾶν πρωτότοκον εἰπεῖν, προσθεῖναι δὲ, ὅτι προσήκει τὰ ἀρσενικά. τοῦ γὰρ δὴ χάριν ἀνιερόν τί ἐστι, καὶ οὐχ ἁγιάζεται τὸ θῆλυ κἂν ὑπάρχῃ πρωτότοκον·

† ἄλ. καταφαιδρύνει.

† ἄλ. ἐναστράπτουσα

† ἄλλ. εἰ μή τῳ.

πονον· ἀλλ' † εἰ μή πω φάναι δοκεῖ πάλιν ἐρῶ· καιροῦ πρὸς τοῦτο καλοῦντος καὶ χρείας· μόριον ὥσπερ τι τῆς νοουμένης μορφῆς ἐν τῇ θείᾳ τι καὶ † ἀκαταλήπτῳ φύσει τὸ ἀνδρῶδες ἐφ' ἅπασι καὶ νεανικὸν θεωρήσομεν, τὸν τῆς διανοίας † ἀπερείδοντος ὀφθαλμόν. τοιαύτη γάρ πως ἡ τῆς θεότητος φύσις. εἴκουσα μὲν τῶν ὄντων οὐδενί. νικῶσα δὲ μᾶλλον, καὶ κατὰ πάντα ἀνδριζομένη τοῦ κεκλημένου πρὸς γένεσιν ἐρρωμενεστέρα δὲ σφόδρα, καὶ ὡς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἔργων κατόρθωσιν; σύμμορφος οὖν ἄρα Χριστῷ νοοῖτο ἂν εἰκότως ὁ ἐφ' ἅπασι τοῖς ἀγαθοῖς, οἱονεί τις ἀρσενόφρων καὶ νεανικός, οὐ τοιοῦτός γε μὴν ὁ θήλειαν ἔχων, ἵν' οὕτως εἴπω, τὴν φρένα, μαλθακήν τε καὶ εὐκαταγώνιστον. δειλὸν γὰρ καὶ ἀδρανές, καὶ πρὸς μάχην καὶ εὐτολμίαν ἀπειρηκὸς τὸ θηλειῶν ἐστι γένος· εἰκόνα δέ σοι τοῦ πράγματος παραθήσω πάλιν ἀπὸ τῆς Μωσέως συγγραφῆς· ἔφη τοίνυν ὅτι τῶν Αἰγυπτίων ὁ τύραννος εἰς τύπον τοῦ διαβόλου κείμενος παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ, κατὰ τῆς τῶν Ἑβραίων ὠδῖνος ὡπλίζετο, καὶ τοῖς ἔτι κατὰ νηδύος μαχόμενος, ἀναιρεῖσθαι παραχρῆμα διετύπου τὰ γεννώμενα· καὶ φωτὸς ἄρτι πρὸς πεῖραν † ἐρχόμενα. τὸ δὲ τῆς ὠμότητος σπούδημα μετὰ τῆς αὐτῷ πρεπούσης ἐγράφετο τέχνης· ζωογονεῖσθαι μὲν γὰρ τὸ θῆλυ· τό γε μὴν ἄρσεν, ὕδασι καὶ τέλμασιν ἐναποπνίγεσθαι δεῖν ὁ μιαιφόνος ἐνομοθέτει. ποῖον ἄρα καὶ τοῦτο ἡμῖν κατασημαίνει τὸ θεώρημα; τί δὲ τοῖς εὐμαθεστέροις παρέσται νοεῖν; ἡδέα γὰρ τῷ διαβόλῳ τὰ μαλθακά τε καὶ ἄνανδρα, καὶ ἐκτεθηλυμένα φρονήματα. διὸ καὶ εἰς † αὔξιν ἰέναι τὸ θῆλυ παραχωρεῖ, πλεονεκτηθήσεσθαί ποτε παρ' αὐτῶν οὐ προσδοκήσας ὁ πονηρός. πολεμιώτατον δὲ καὶ πρὸς τὸ νικᾶσθαι σκληρότονον ἡγεῖται τὸ ἄρσενα· ὃν καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας ἐντρεφόμενον λόγοις, εἰ πρὸς μέτρον ἡλικίας ἀναδράμοι τοῦ ἐν Χριστῷ· καὶ εἰ ἄνδρα τέλειον αὐξήσει κατὰ τὸν Παῦλον, ἔσεσθαι γινώσκων οὐδαμόθεν ἁλώσιμον, πρὸ ἥβης † ἀπαιρεῖ. τὸ γὰρ ἐκ νηδύος αὐτῆς, † τῇ τοῦ ἄρσενος ἐπιφύεσθαι γονῇ. τί οὖν ἐντεῦθεν; ὅτι πᾶν τὸ τίμιον παρὰ θεῷ, βδελυκτὸν παρ' ἐκείνῳ· κρατήσει δὲ πάντως καὶ τὸ ἐναντίον. τὸ γὰρ ἐκ τοῦ διαβόλου κατεστυγημένον, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις παρὰ τῷ θεῷ· ψῆφον δὲ ὥσπερ τινὰ τὴν ἀρίστην ἐφ' ἑαυτῷ, τὴν ἐπὶ τῷ μισεῖσθαι διαβόλῳ μετὰ τῆς ἄλλης † εὐκοσμίας ἀποκερδαῖνον. ὅτι δὲ καὶ τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἐξ αὐτῶν ὑμῖν ἐπιδεῖξαι τῶν ἱερῶν γραμμάτων, χαλεπὸν οὐδέν. οὐκοῦν ἐν τοῖς καλουμένοις ἀριθμοῖς· κατωνόμασται δὲ οὕτως ἐν

† ἴσως ἀνεκτακαλύπτῳ.
† ἄλλ. ἀπερείδοντες. puto ἐπερ.
† ἄλλ. ἐρχόμενος.
† ἄλλ. αὔξησιν.
† ἄλλ. ἀναιρεῖ.
† γρ. τῇ τῶν ἀρσένων.
† ἄλλ. εὐκοσμίας.

etiamsi primogenitum fuerit, nisi tempore, & necessitate ad id vocante. Partem veluti quandam formæ, quæ in diuina incomprehensibilique natura intelligitur, virile quiddam in omnibus ac generosum contẽplabimur, si mentis aciem acriùs intenderimus. Talis est enim natura diuinitatis, quæ nulli quidem omnium rerum quę sunt cedit aut succumbit, sed vincit potiùs, ac virile robur gerit erga omnes qui ad generationem vocati sunt. Valentissima verò est prorsus, supra quàm dici possit in eo vt actiones suas omnibus numeris absolutas efficiat. Illum igitur Christo per omnia similem meritò intelligemus, qui in rebus omnibus bonis masculum quodammodo animum & generosum gerit, non eum cui mens, vt sic dicam, feminea, mollis nimirum, & quæ facile negotio supplantari queat. Timidum namque & imbecillum, & omnibus ad pugnandum atque audendum viribus destitutum est feminarũ genus. Rei porro huius imaginẽ, tibi rursum ex Mosis historia repetitam proponam. Narrat igitur, Ægyptiorum tyrannũ, qui diaboli typum in sacris Litteris præfert, sese contra Hebræorũ fœturam armauisse, & ijs, qui adhuc vtero cõtinebantur, indicto bello, interfici statim quæ concepta erant, vbi primùm lucem conspicarentur, iussisse. In edicto porro crudelitatis scribendo fraudem adhibuit, quæ ipsius moribus cõueniret. Seruari nempe feminas, masculeum verò genus aquis & paludibus mergi sanguinarius imperauit. Quidnam igitur nobis hæc quoq; speculatio designat? quid ij quibus acies ingenij subtilior est, ex ea conijcient? Grati nimirum diabolo sunt molles ignauiq; & effeminati sensus, crescereq; feminas proinde sinit, nec se ab illis vnquam principatu deijciendum sibi sceleratus persuadet. Pugnacissimos verò, quiq; haud facilè vinci possint, masculos arbitratur: quos, etiam si veritatis sermonibus innutriti ad mensuram ętatis eius peruenerint, quæ est in Christo, atq; *in virum perfectũ* adoleuerint, vt est apud Paulum, nunquam in suam potestatem venturos animaduertens, impuberes necat. Quòd enim masculorum sobolem ab ipso vtero hostiliter insequatur, quid aliud indicat, nisi quæcunq; Deo grata sunt, illi inuisa esse? Ex quo contrarium quoq; omnino effici consequens est, quod diabolo exosum est, à Deo in rebus necessarijs numerari, ac præter cætera ornamenta, hoc quoque nomine quòd diaboli odio & calumnijs appetitũ sit, velut optimo suffragio commẽdari. Atq; hoc quoq; veritati consentaneum esse, ex sacris ipsis Litteris probare nõ difficile fuerit. Igitur in Numeris, (ita porro vnus & Mo-

Exod. 1.22.
Ephes. 4.13.

Mosis libris inscriptus est) in ipso initio dixit Deus ad ipsummet sacrorũ interpretem Mosem, & ad Aaron: *Accipite summã totius Synagogæ* (summã appellans rationẽ subductam, vel certè numerũ & recẽsionem) *per cognationes, & domos familiarum, iuxta numerum ex nomine iuxta caput ipsorũ, omnem marem à vicesimo anno & supra, omnis egrediens in exercitu Israel, numerate eos.* Cernis quemádmodum describi masculos iubet, & pubescentẽ iam, ac velut efflorescentem tunc temporis multitudinem: *A vicesimo* enim *anno*, inquit, *& supra*. Feminæ verò nullam omnino rationẽ habet, & adolescentioris æui. Sensum namq; imbecillem, nec habilem ad prudentiã reijcit Deus. Acceptissimũ verò ipsi, & in libro vitæ descriptũ virile simul & prudens: quippe cui tantũ iam sit virium, vt diaboli fraudulentis conatibus queat obsistere. Generoso namq; animo adiuncta prudentia, actiones omnes, quæ pios homines decẽt, facilè perficiet. Igitur, (repetam namq; necessariò orationis scopum) Spiritus est qui Christo nos similes efficit, tum per virtutum actiones diuini prorsus in nobis effulgent characteres. Qui verò minimè tales fuerint, contrariũ ijs accidet. Sed iam vim orationis huius apertissimè explicabo. Quemadmodũ enim masculus typum fortitudinis gerit, fortitudinis inquam eius, quæ secundũ Deum intelligitur, quę nos etiã similes Christo reddit; eadem ratione tanquã exemplar mollitiei atq; imbecillę mẽtis, & ad voluptates facilè nimiũ delabentis femina assumitur. Itaq; diuina quoq; Scriptura, & ipsi peccato, & peccatoribus feminæ habitum adaptat. Quo modo enim conformes esse dicimus Christo, qui ipsum diligunt, sic & turpissima peccati figura peccatorũ animis inscribitur. Proferam verò rursum beatũ prophetam Zachariam, qui hoc ipsum, & quidẽ planissimè, explicare auditoribus queat. Ita enim ait: *Et egressus est angelus, qui loquebatur mecũ, & dixit ad me: Suspice oculis tuis, & vide hoc quod egreditur. Et dixi, Quidnam est? Et dixit, Hæc mensura quæ egreditur: & dixit, Hæc est iniquitas eorũ in omni terra. Et ecce talentum plumbi eleuatum. Et ecce mulier vna sedebat in medio mensuræ: & dixit, Hæc est iniquitas. & proiecit eam in medium mensuræ, & proiecit lapidem plumbi in os eius: & leuaui oculos meos, & vidi. & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & ipsæ habebant alas, vt alas vpupæ, & acceperunt mensuram inter cælum & terram.* Ecce feminæ habitu iniquitas se Prophetæ ostendit, quæque animæ ipsam in sublime attollere conãtur, eandem cum ipsa deformitatem habent.

Num. 1. 2. Exod. 30. 12

Zachar. 5. 5

Μωυσέως βιβλίον, ἐν αὐτοῖς ἐν ἀρχαῖς ἔφη πρὸς θεὸς πρός τε αὐτὸν τὸν ἱεροφάντην Μωσέα, καὶ πρὸς Ἀαρὼν· λάβετε ἀρχὴν πάσης συναγωγῆς υἱῶν Ἰσραήλ. ἀρχὴν ὀνομάσας τὸν ἐκλογισμὸν, ἤτοι τὴν ἀπαρίθμησιν. κατὰ συγγενείας, κατ' οἴκους πατριῶν. κατὰ ἀριθμὸν ἐξ ὀνόματος κατὰ κεφαλὴν αὐτῶν· πᾶν ἄρσεν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, πᾶς ὁ ἐκπορευόμενος ἐν δυνάμει Ἰσραὴλ, ἐπισκέψασθε αὐτούς. Συνιεῖς ὅπως ἀπογράφεσθαι μὲν κελεύει τὸ ἄρσεν καὶ τὸ ἡβῶσαν ἤδη, καὶ οἱονεὶ σφριγῶσαν ἄρτι πλῆθος· ἀπὸ εἰκοσαετοῦς γάρ φησι, καὶ ἐπάνω. ἀλογεῖ δὲ τοῦ θήλεος παντελῶς, καὶ μειρακιώδους ἡλικίας. ἀποβλητὸν γὰρ παρὰ θεῷ φρόνημα τὸ ἀσθενὲς, καὶ ἀπηλὲς εἰς σύνεσιν· γνωριμώτατον δὲ, καὶ ἐν βίβλῳ ζωῆς καταγεγραμμένον τὸ ἀνδρῶδες ἅμα καὶ συνετόν· ἅτε δὴ καὶ ἀρκοῦντες ἔχον εἰς τὸ ἤδη δύνασθαι τοῖς τοῦ διαβόλου κακουργίαις ἀντιστῆναι. φρονήματι γὰρ τῷ νεανικῷ παρεζευγμένη σύνεσις πρὸς πᾶν ἔργον ἱκανὴ τὸ ὅσα πρέπει κατὰ τὴν εὐσέβειαν ἐργάζεσθαι. οὐκοῦν ἀνακεφαλαιώσομαι γὰρ ἀναγκαίως τὸν τοῦ λόγου σκοπόν· συμμόρφους ἡμᾶς ἀποτελεῖ τὸ πνεῦμα Χριστοῦ, καὶ διὰ τὰς κατ' ἐνέργειαν ἀρετῆς οἱ θεῖοι δὴ πάντως ἡμῖν ἐναστράπτουσι χαρακτῆρες συμβήσεται δὲ τοῖς μὴ τοιούτοις τὸ ἐναντίον. ποιήσομαι δὲ φανοτάτην τοῦ λόγου τὴν δύναμιν. ὥσπερ γὰρ τρόπον εἰς τύπον ἀνδρείας ἐλήφθη τὸ ἄρσεν. ἀνδρείας δέ φημι τῆς νοουμένης κατὰ θεὸν, ἢ καὶ συμμόρφους ἀποτελεῖ τῷ Χριστῷ, κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον λέγειν, εἰς τύπον μαλακισμοῦ καὶ φρονήματος ἀσθενοῦς, διαπίπτοντός τε καὶ λίαν εὐκόλως εἰς ἡδονὰς, τὸ τῆς θηλείας εἰσφέρεται πρόσωπον. καὶ γοῦν ἡ θεία γραφὴ αὐτήν τε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τοὺς τῆς ἁμαρτίας ἐργάτας, ἐν τῷ τῆς θηλείας διαπλάττει σχήματι. ὥσπερ γὰρ τρόπον συμμόρφους εἶναί φαμεν Χριστῷ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν· οὕτω καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας τὸ ἀκαλέστατον σχῆμα ταῖς τῶν φιλαμαρτημόνων ψυχαῖς ἐγχαράττεται. παροίσω δὲ τὸν μακάριον πάλιν προφήτην Ζαχαρίαν, αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ μάλα σαφῶς τοῖς ἀκροωμένοις ἐξηγεῖσθαι δυνάμενον· λέγει γὰρ οὕτω· καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ, καὶ εἶπε πρός με· ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ ἴδε τὸ ἐκπορευόμενον τοῦτο. καὶ εἶπα, τί ἐστι; καὶ εἶπε, τοῦτο τὸ μέτρον τὸ ἐκπορευόμενον· καὶ εἶπεν, αὕτη ἡ ἀδικία αὐτῶν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. καὶ ἰδοὺ τάλαντον μολίβδου ἐξαιρόμενον· καὶ ἰδοὺ γυνὴ μία ἐκάθητο ἐν μέσῳ τοῦ μέτρου, καὶ εἶπεν, αὕτη ἐστὶν ἡ ἀνομία. καὶ ἔρριψεν αὐτὴν εἰς μέσον τοῦ μέτρου, καὶ ἔρριψε τὸν λίθον τοῦ μολίβδου εἰς τὸ στόμα αὐτῆς. καὶ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ δύο γυναῖκες ἐκπορευόμεναι, καὶ πνεῦμα ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν· καὶ αὗται εἶχον πτέρυγας, ὡς πτέρυγας ἔποπος· καὶ ἀνέλαβον τὸ μέτρον ἀνὰ μέσον τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ. Ἀκούεις ὅπως ἐν σχήματι μὲν γυναικὸς ἡ ἀνομία τῷ προφήτῃ φαίνεται· αἱ δὲ πρὸς ὕψος αἴρειν αὐτὴν ἐπιχειροῦσαι ψυχαὶ, τῆς ἐνούσης αὐτῇ δυσειδείας τὸν ἴσον ἔχουσι τρόπον.

καὶ αὕται γὰρ ὁρῶνται γυναῖκες, ἔποπός γε μὴν ἐμπεφυκέναι πτέρυγας αὐταῖς ὁ προφητικὸς ἡμῖν διισχυρίσατο λόγος· ἵνα διὰ τούτου τὸ ἕτοιμον εἰς ἀκαθαρσίαν, καὶ τὸ εὐπετὲς εἰς φιλοσαρκίαν τῶν ἀνοσίων ἐπιδείξῃ ψυχῶν· ἀκάθαρτον γὰρ τὸ ὀρνίθιον, φημὶ δὴ τὸν ἔποπα, σκωλήκων τε καὶ περιττευμάτων τῶν ἀπὸ γαστρὸς ὅτι μάλιστα βορόν. τοιαύτη δὲ πᾶσα φιλαμαρτήμων τε, καὶ φιλήδονος ὁρᾶται ψυχή. νοῦς μὲν γὰρ ὁ καθαρὸς τοῖς τῆς ἀληθείας ἐντρέφεται λόγοις· ἀλήθεια δὲ νοεῖται Χριστός. ὁ δὲ γήινος καὶ φιλοβόρβορος, καθάπερ τινὰς σκώληκας ἕρποντας ἐν ἑαυτῷ, τὰς ἐφ᾽ ἑκάστῳ τῶν φαύλων ἐπιθυμίας ὁρῶν, συλλέγει καὶ τρέφεται τῆς ἐντεῦθεν δυσωδίας ἀφειδήσας παντελῶς. εἰ τοίνυν ἡδύ τε καὶ φίλον λελόγισται παρ᾽ ἡμῖν τὴν εὐκλεεστάτην τοῦ σωτῆρος εἰκόνα φέρειν, καὶ ἀναμορφοῦσθαι πρὸς ἐκεῖνο τὸ θεῖον, καὶ οὐράνιον κάλλος, παραιτώμεθα τὸν δυσειδέστατον τῆς ἁμαρτίας χαρακτῆρα· φύγωμεν φρένα τὴν μαλακήν, καὶ ταῖς τοῦ διαβόλου δυστροπίαις εὐκαταγώνιστον· ἀνδριζώμεθα δὲ μᾶλλον κατὰ Χριστὸν· ἵνα καὶ μέτοχοι τῆς αὐτοῦ εὑρισκώμεθα ζωῆς, γεγονότες ἐν προσώπῳ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, δι᾽ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ· οὕτω γὰρ οὕτω τὴν τοῖς ἡμετέροις σώμασιν ἐνοικήσασαν φθορὰν, καθάπερ τι τῶν δυσαχθεστάτων φορτίων ἀποσεισάμενοι, τὴν τῆς † ἁμαρτίας μεταμφιασόμεθα δόξαν. οὐ τὴν τῆς σαρκὸς ἀρνούμενοι φύσιν· ἀλλ᾽ εἰς τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἀναστοιχειούμενοι καύχημα, καὶ μετὰ σαρκὸς καὶ ἀρρήτῳ τινὶ τῇ παρὰ Χριστοῦ καταστίλβοντες δόξῃ· μετασχηματίσει γὰρ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται, ὅτι δὲ καί τοι φθαρτῆς ὄντες φύσεως, ἐπείπερ † ἐγεγόναμεν ἐν προσώπῳ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἄφθαρτοι διαμενοῦμεν, κατημφιεσμένοι τοῦ σωτῆρος τὴν δόξαν. οὐδὲν ἡμῖν ἧττον κἀκεῖνο σαφηνιεῖ τὸ παρὰ τῇ θείᾳ κείμενον γραφῇ παράδειγμα. διδάξαι γὰρ ἐθελήσας ὁ πάντα ἰσχύων θεὸς, ὅτι καὶ τὸ φθείρεσθαι πεφυκὸς, εἰς ἕτερον ἢ παρ᾽ ὅπερ ἐστὶ μετασχηματίζεται, καὶ τὴν εἰς τὸ ἄμεινον ἀνίσχει μεταδρομὴν, εἰ τῆς ἐποπτείας ἀξιοῖ τὸ τῆς παρ᾽ αὐτοῦ· ὀφθαλμοὶ γὰρ κυρίου ἐπὶ δικαίους, κατὰ τὸ ἐν ψαλμοῖς γεγραμμένον· λέγει πρὸς τὸν ἅγιον Μωσέα, καὶ τὸν Ἀαρών· πλήσατε τὸ γομὸρ τοῦ μὰν, εἰς ἀποθήκην εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς Ἀαρών· λάβε στάμνον χρυσοῦν ἕνα, καὶ ἔμβαλε εἰς αὐτὸν πλῆρες τὸ γομὸρ τοῦ μὰν· καὶ ἀποθήσεις αὐτὸ ἐναντίον τοῦ θεοῦ, εἰς διατήρησιν εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. καί τοι τὸ μάννα, κατά γε τὴν ἰδίαν φύσιν ἐφθείρετο ἀχρειότατον δὲ παντελῶς τοῖς ἐθέλουσι τηρεῖν καὶ εἰς μίαν † τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν εὑρίσκετο. ἀλλ᾽ ἔμενεν ἀδιάφθορον, ἐνούσει πλὴν τοῦ θεοῦ διὰ χειρὸς Ἀαρὼν, καὶ τῇ χρυσῇ συνεχόμενον στάμνῳ. ὅτι δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἔσται τι

† ἄλλ. ἀφθαρσίας. ἢ ἀκαθαρσίας.

† ἄλλ. γεγόν.

† τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν.

Nam & ipsæ mulieris habitu conspiciuntur. Vpupæ verò alas ipsis inesse, prophetica nobis oratio confirmauit, vt ex eo paratas ad impuritatem, & procliues ad carnis illecebras impiorum animas indicaret. Impura namque hæc est auis, vpupā dico, vermiumque & ventris excrementorum in primis vorax. Talis autem anima quæuis peccatis & voluptatibus addicta conspicitur. Pura siquidem mens veritatis sermonibus innutritur. Veritas porro intelligitur Christus. Terrena verò cuique in cœno volutari voluptas est, veluti vermes quosdam per ipsum repentes, prauas quasque cupiditates aspiciens, colligit vndequaque, atque ijs pascitur, nec inde manantem graueolentiam vllatenus respuit. Igitur si iucundum nobis & suaue ducimus, gloriosissimam illam Saluatoris imaginem præferre, nosque ad illam diuinam ac cælestem pulchritudinem conformare, abijciamus turpissimam peccati effigiem, mentem mollitie languidam, ac peruersis diaboli artibus facile cedentem fugiamus. Geramus nos potiùs virilem in modum Christi exemplo, vt illius quoque vitæ participes simus, facti in persona Dei, & Patris per ipsum, & in ipso. Ita namque corruptionem, quæ nostris insedit corporibus, tanquam onus grauissimum excutientes, immortalitatis gloriam induemus, non ita quidem vt corpoream naturam abijciamus, sed ad incorruptibilitatis antiquum decus traducti, & cum ipso corpore, ineffabili quadam gloria Christi munere effulgentes: *Reformabitur enim corpus humilitatis nostræ, conforme corpori gloriæ eius*, vt scriptum est. Nos autem, etsi natura corruptibiles simus, tamen postquam in persona Dei & Patris fuerimus, fore incorruptibiles, circundatos Saluatoris gloria, exemplum quod in sacris litteris extat, nobis haud obscurè confirmabit. Cū enim indicare vellet qui omnia potest Deus, etiam illud quod natura corruptibile est, in aliud quàm id quod est commutari, atque in melius conuerti posse, si in id modo suos ipse oculos intenderet: *Oculi* enim *Domini super iustos*, vt in Psalmis scriptū est, sic sanctos Mosem & Aaron est affatus: *Implete gomor manna, in repositionem, in generationes vestras. & dixit Moses ad Aaron, Cape vrnam auream vnam, & mitte in ipsam plenum gomor manna, & repones illud coram Deo, in custodiam in generationes vestras.* Et manna quidem natura sua corruptibile erat, ac ijs qui vel in vnum insequentem diem seruare vellent inutile prorsus inueniebatur; verùm incorruptum manebat, quod ab Aaron in conspectu Dei positum aureo vase continebatur. Futurum autem in nobis quoqȝ simile quidplam,

Philip. 3. 21.

Psal. 33. 16.

Exod. 16. 33.

Exod. 16. 20.

Num. 11. 7.

piam, neminem arbitror dubitare. Sanctus namque reuera nostrarum animarum Antistes, Christus videlicet, nostrum corpus diuina gloria, velut auro circundabit, tum velut in conspectu Dei & Patris collocatum ad incorruptibilitatem transferet. Nec enim amplius corruptioni erimus obnoxij, sed potius æternum viuemus. Rei namq; totius exemplum in eo manna propositum habemus. Igitur cùm Sanctis tam claro lumine illustris splendor effulgeat, ingruentem negligentiæ soporem ex animis nostris quàm longissimè amandantes, laudabili adhibita vigilãtia nostre saluti operam demus, atque in eo studiosè laborantes vt omnes virtutis numeros impleamus, & Euangelicis præceptis constãter admodum obtemperemus, præclaras rependamus Saluatori gratias, & ei qui omnium vitæ propugnator effectus, sua ipse cruce nos redemit, spiritalia sacrificia pro collatis in nos muneribus offeramus, quemadmodum alicubi Psaltes ait: *Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi vota mea, quæ distinxerũt labia mea.* Nam qui per omnia fidem amplexi, Christumq; Deum & Dominum confessi sumus, nos ei seruitute obstrinximus, obsequiũ detulimus, ipsique obedientiam debemus. Cogitemus namque illum, cùm natura Deus esset, quippe qui ex Deo progenitus, atque ineffabili & imperceptibili modo ex ipsa Dei & Patris substantia effulsit, proindeque meritissimò in eadem forma, & in omnibus æqualis intelligitur fuisse, & reuera fuit, *humiliasse semetipsum*, vt in Scripturis legimus, *forma serui accepta*, hoc est, factum velut vnum ex nobis, *vt nos quoque ei similes efficiamur, in eam imaginem* quæ per gratiam est, virtute spiritus conformati. Nempe vnus est ex nobis, qui nostra causa factus est homo, quod nos sumus. Est verò Deus, propter seipsũ, & eum qui genuit, & ante humanitatẽ assumptam, & cùm factus est homo. Nec enim desijt esse Deus, qui est ex Deo secundùm naturam, etiamsi *factus est caro*, vt Ioannes loquitur. Quãobrem germano aliquando discipulo (Philippus autem hic erat) roganti ac dicenti; *Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis*, seipsum in conspectu statuens substantiæ Patris & gloriæ, dixit; *Tanto tempore nobiscum sum, & non cognouisti me? Philippe qui videt me, videt & Patrem meum. Non credis, quòd ego in Patre, & Pater in me est? Ego & Pater vnum sumus.* Ostendit enim nobis in propria naturam Patris, ac per operationem in omnibus Deo dignam substantialem imaginem ad Patris agnitionẽ nobis seipsum proponens, verum & solum demonstrauit Deum. Igitur & mortuos corruptosque iam ac fœtidos ad vitam reuerti

1. Cor. 15. 53. — Psal. 65. 14. — Philip. 2. 7. — Ioan. 1. 14. — Ioan. 14. 8. — Ibidem. — Ioan. 11. 44.

† τοῦτον, ἐνδοιάσειν οἶμαι μηδένα. ὁ γὰρ ἅγιος ὄντως ἀρχιερεὺς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τουτέστι Χριστὸς, περιστελεῖ μὲν τῇ δόξῃ τῇ θείᾳ, καθάπερ τινὶ χρυσῷ τὸ ἡμέτερον σῶμα· παραθεὶς δὲ ὥσπερ ἐν ὄψει τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, μεταθήσει πρὸς ἀφθαρσίαν. οὐκ ἐσόμεθα γὰρ ἐν ἔτι τῇ φθορᾷ· μενοῦμεν δὲ μᾶλλον εἰς τὸ διηνεκές· εἰς ὑπόδειγμα γὰρ τοῦ πράγματος ἐλήφθη τὸ μάννα. ἀποκειμένης τοιγαροῦν τῆς οὕτω λαμπρᾶς τοῖς ἁγίοις λαμπηδόνος, τὸν ἐκ ῥᾳθυμίας ἡμῖν ἐπισυμβαίνοντα νυσταγμὸν, τῆς ἑαυτῶν διανοίας, ὡς πορρωτάτω διωθούμενοι, μετὰ νήψεως ἀγαθῆς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργαζώμεθα. καὶ διὰ τοῦ κατορθοῦν ἐπείγεσθαι πᾶν εἶδος ἀρετῆς, ἐπιτηδεῖ τε καὶ λίαν εὐπειθῶς τοῖς εὐαγγελικοῖς προστάγμασι, καλὰς τῷ σωτῆρι τὰς ἀμοιβὰς ἐκτίσωμεν, καὶ τῷ τῆς ἁπάντων ζωῆς ὑπεραθλήσαντι, ἐκπριαμένῳ τε ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ σταυρῷ, προσκομίζωμεν χαριστήρια θυσίας πνευματικὰς, κατὰ τὸν ψάλλοντά που καὶ λέγοντα· εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν ὁλοκαυτώμασιν· ἀποδώσω σοι τὰς εὐχάς μου, ἃς διέστειλε τὰ χείλη μου. εἰ γὰρ ὅλως τὴν πίστιν καταδεξάμενοι, κύριόν τε καὶ θεὸν ὁμολογήσαντες τὸν Χριστὸν ὑπεσχόμεθα τὴν δουλείαν, προσεγραψάμεθα τὴν ὑπακοήν· χρεωστοῦμεν αὐτῷ τὸ πειθήνιον. ἐννοήσωμεν γὰρ ὅτι κατὰ φύσιν θεὸς ὑπάρχων, ἅτε δὴ καὶ ἐκ θεοῦ πεφηνὼς, ἀρρήτως καὶ ὑπὲρ νοῦν ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀναλάμψας οὐσίας, διά τε τοῦτο καὶ λίαν εἰκότως ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τῇ κατὰ πᾶν † νοούμενός τε καὶ ὑπάρχων ἀληθῶς, τεταπείνωκεν ἑαυτὸν, κατὰ τὰς γραφὰς, μορφὴν δούλου λαβὼν, τουτέστι γενόμενος καθ' ἡμᾶς, ἵνα καὶ ἡμεῖς κατ' αὐτὸν, εἰς τὸν διὰ χάριτος ἐξεικονισμὸν, διὰ τῆς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας ἀναμορφούμενοι. ἐπείπερ εἷς ἐξ ἡμῶν, ὁ δι' ἡμᾶς μὲν, ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς, θεὸς δὲ, δι' αὐτόν τε καὶ τὸν φύσαντα, καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος· οὐ γὰρ ἐνεδέχετο μὴ εἶναι θεὸν τὸν ἐκ θεοῦ κατὰ φύσιν, εἰ καὶ γέγονε σὰρξ κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν· καὶ γοῦν τῷ γνησίῳ ποτὲ μαθητῇ, Φίλιππος δὲ οὗτος ἦν, ἀντιβολοῦντι καὶ λέγοντι, » κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. » ἑαυτὸν εἰς ὄψιν παραθεὶς τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας τε καὶ δόξης, ἔλεγε· » τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς » με; Φίλιππε, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν » πατέρα· οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ » ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν; ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν » ἐσμεν. ἔδειξε γὰρ ἡμῖν ἐν ἰδίᾳ φύσει τὴν τοῦ πατρὸς, καὶ διὰ τῆς ἐφ' ἅπασι θεοπρεποῦς ἐνεργείας, οὐσιώδη χαρακτῆρα πρὸς γνῶσιν ἡμῖν ἑαυτὸν παραθεὶς τοῦ φύσαντος, τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον ἔδειξε θεόν. τί γάρ τι, νεκροῖς μὲν ἐκέλευσε παλινδρομεῖν εἰς ζωὴν, κατεφθαρμένοις τε ἤδη καὶ δυσω-

† ἄλ. τοῦτον. — † ἄλ. νοούμενός τε καὶ ὑπάρχων.

δυσωδέσι· θαλάττῃ δὲ καὶ πνεύμασιν ἐξουσιαστικῶς ἐπεφώνει, σιώπα, πεφίμωσο· τυφλοῖς δὲ τοῖς ἐκ σπαργάνων, τὸ γλυκὺ καὶ περιπόθητον ἐνετίθει φῶς· καὶ πρὸς τούτοις ἕτερα μυρία παραδόξως εἰργάζετο. θεὸν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. κατὰ τὸν ἅγιον εὐαγγελιστήν. ὃ γὰρ ὑπάρχειν νοεῖται, καὶ ἔστιν ἀληθῶς ἡ θεία τε καὶ ἀπερινόητος φύσις, ποῖος ἂν κατίδοι σώματος ὀφθαλμός; ἢ πῶς ἂν ὅλως ὁρῷτο τὸ κατ' οὐσίαν οὐχ ὁρατόν; τίς δὲ τὸ ἀπρόσιτον ἐκεῖνο κατόψεται φῶς, καίτοι τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος ἀπρόσβλητον τοῖς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς, ἀποστιλβούσης τὴν ἔκλαμψιν; ἀλλ' ἦν ἀνάγκη λοιπὸν, καὶ αὐτὸν ἡμᾶς ἰδεῖν τὸν θεόν. ἐκεῖνον διὰ τῶν θαυμάτων ἡ θέα· καὶ ἐν τοῖς παραδόξως ἀποτελουμένοις, τὸ τῆς θείας φύσεως νοηθήσεται κάλλος, καὶ ἡ σοφία δὲ πάλιν ἀπὸ καλλονῆς κτισμάτων, ἀναλόγως θεωρεῖσθαι τὸν τούτων ἔφη δημιουργόν. ἵνα τοίνυν θαυματουργήσας ἐπιγινώσκηται, καὶ δείξῃ μὲν ἡμῖν ἐν ἑαυτῷ τὸν πατέρα, πιστεύηται δὲ ὅτι θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶν, καὶ τῶν ὅλων κύριος, γέγονε καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, δηλονότι, καὶ τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν ὑποδὺς, ἐπὶ γῆς ὤφθη, κατὰ τὸ εἰρημένον † ὑπὸ τῶν σοφῶν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. ἐπειδὴ δὲ τοῖς Ἰουδαίοις ἐξ ἐπαγγελίας ὠφείλετο, γεννᾶται μὲν ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, κατὰ τὰς γραφάς. ἐδίδαξε δὲ παρὰ πρώτοις αὐτοῖς, καὶ τῆς παρὰ Μωυσέως συγγραφῆς, ἅτε δὴ καὶ ἐν τύποις τὸ πάλαι συντεταγμένης, τὴν ἀσυγκρίτως ἀμείνω τοῖς ἀκροωμένοις ἐχαρίζετο γνῶσιν· τετελείωκε μὲν γὰρ ὁ νόμος οὐδέν. πληρέστατον τῆς εὐσεβείας τὸ καύχημα διὰ τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐνταλμάτων προσγίνεται. καιροῦ τοιγαροῦν τὰ ἐν τύποις τεθεσπισμένα μεταπλάττεσθαι λοιπὸν εἰς ἀλήθειαν ἀναπείθοντος· ἐπεφώνει Χριστὸς τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια· μονονουχὶ τοῦτο λέγων· παρίτω λοιπὸν ἡ Μωσέως ἐντολή· καὶ ἀργείτω νῦν ὁ τύπος, καὶ λατρείας τῆς ἐν σκιαῖς τὸ ἀνόητον· ἀναλαμπέτω δὲ λοιπὸν τῆς ἀληθείας ἡ δύναμις, καὶ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἀρετῆς ἡ χάρις αὐτοῖς ὁράσθω νυνὶ τελουμένη τοῖς πράγμασι. πνεῦμα γὰρ ὁ θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. ἀλλ' οἱ σκληροὶ καὶ ἄτεγκτοι τῶν Ἰουδαίων λαοὶ· οἱ πρὸς μόνην ὁρῶντες ἀναισθησίαν, καὶ μανίαν νοσοῦντες θηριοπρεπῆ, οὐχ ὅπως προσίεσθαι δεῖν ἐλογίζοντο. τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν, ὅτι τε ἥξει προηγγελμένον, καὶ ἅπαν ἡμῶν διασώσει τὸ γένος. ἀλλ' εἰς τοῦτο κατώλισθον ἀπονοίας οἱ τάλανες, ὡς διδάσκοντα μὲν, καὶ τὰ ὑπὲρ νόμον εἰσηγούμενον ἀσυνέτως διαγελᾶν· ποιεῖσθαι δὲ παρ' οὐδὲν τὸ οὕτω σεπτὸν καὶ τίμιον μάθημα· καὶ

[marg.: † ἄλλ. ὑπὸ τοῦ τ.]

iussit, & mari ventisque pro potestate imperabat, *Tace, obmutesce*; tum cæcis à prima infantia dulce & optatissimum lumen largitus est, & alia præterea innumerabilia miracula edidit: *Deum enim nemo vidit vnquam*, vt in Euangelio legimus. Quam enim naturam diuinam & imperceptibilem animo esse intelligimus, & verè est, quisnam illam corporeis oculis intueri queat? aut quanam ratione id conspici possit, quod penitus sub aspectũ non cadit? quis porro inaccessam illam peruideat lucem, cùm ipsum quoque manantem ex solis radijs fulgorem oculorum nostrorũ acies non assequatur? At enim necesse erat ipsummet à nobis videri Deum. Ex miraculis porro iste conspectus, ac per ea quæ præter hominum expectationem fiunt, diuinæ naturæ pulchritudo intelligitur. Quin & Sapientia ex creaturarum admirabili specie, eorum conditorem vicissim proportione spectandũ asseuerauit. Igitur, vt ex patratis miraculis agnosceretur, ac nobis in seipso Patrem ostenderet, Deusq; secundùm naturam, & vniuersorum Dominus crederetur, factus est homo, quales & ipsi sumus, nostramque indutus similitudinem, *In terra visus est*, quemadmodũ est à sapientibus dictum, *& cum hominibus conuersatus est*. Quoniam verò Iudæis ex promissione debebatur, *natus est in Bethleem Iudææ*, vt est in Scripturis. Docuit autem primùm apud ipsos, & eorum quæ à Mose mandata litteris erant (quippe quæ futurorum figuram continerent) eam quæ procul dubio optima foret intelligẽtiam auditoribus largiebatur. *Lex namq; nihil ad perfectum perduxit*. Plenissima verò pietatis gloria Saluatoris nostri præceptis efficitur. Tempore igitur vrgente quo ea quæ in figura prædicta fuerant, mox ad veritatem traducerentur, clamabat Christus ad eos quorum ab Israelis sanguine progenies ducebatur: *Ego sum veritas*. Quasi nimirum ita diceret, Valeant in posterum præcepta Mosis, cessent iam figuræ, & cultus qui in vmbris exhibebatur obscuritas, splendeat deinceps vis veritatis ac virtutis in agẽdo positæ gratia, iam ipsis actionibus perfecta atq; absoluta conspiciatur: *Spiritus namq; est Deus, & adorantes eum in spiritu & veritate oportet adorare*. Sed duri ac rigidi Iudæorum populi in stuporem penitus delapsi, ferinaque insania laborantes, non modò de illo excipiendo non cogitauerunt, quem & venturum, & nostro generi vniuerso salutem allaturum esse lex & prophetæ prædixerant; sed eò amentiæ miseri peruenere, vt docentem; & ea quæ supra leges erant monstrantem per imprudentiam deriderent, disciplinamque adeò sanctam & excellentem nihil penderent, tum

[marg.: Mar. 4. 39. Ioan. 9. 1. Ioan. 1. 18. 1. Ioan. 4. 12. 1. Tim. 6. 16. Sap. 13. 5. Baruc. 3. 38. Matth. 2. 1. Matth. 5. 27 Heb. 7. 19. Ioan. 14. 6. Ioan. 4. 24.]

conuicijs ipsum absurdis incesserent, ac voracem, ebriosum, Samaritam vocitare non fuerint veriti: nam quæ his adhuc grauiora sunt dicere prætermittã. Proinde & sanctus propheta illorum casum lamentabatur, qui in tantis sceleribus deprehẽsi tenerentur. *Domus*, inquit, *Israel cecidit, non amplius adiiciet resurgere, virgo Israel proiecta est in terram suam; non est qui suscitet eam.* Ex ipsis nempe fundamentis euersa est Iudæorum synagoga: quippe quæ summa Saluatoris patientia intemperantissimè est abusa. Persuaserant sibi scilicet Iudæorum populi & duces, nihil in eo prorsus à se noxæ contractum, si tantùm in prophetas impij extitissent. Quamobrem in ipsum quoq; sceleratas manus iniijcere non veriti, Christum & vitam æternã condemnauere, pro ea amentia ad quam demum miseri sunt delati. Quare apud Prophetam alicubi de ijs ait: *Væ ijs quoniam recesserunt à me: miseri sunt quoniam impiè egerunt in me. Ego redemi eos, ipsi autem locuti sunt contra me mendacia.* Rependentes namque ipsi acerbas vices, ac retribuentes mala pro bonis, vt scriptum est, non solùm mendacia loquebantur, sed antiqua facinora omniũ grauissimo scelere cumulãtes, illis se omnino verbis, quæ in Euangelio extant, Christũ intuentes mutuo compellabant: *Hic est hæres, venite, occidamus eum, & nostra erit hæreditas.* Deinde vt consultationẽ adeò prauam atq; peruersam ad exitum perducerent, rei totius administrum Satanam, vel ducem potiùs ac præfectum constituentes, modico argento maximè venalẽ discipulũ emercati sunt. De huiusmodi namque diuinus alicubi sermo pronuntiauit: *Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.* Verùm quid mihi de ijs quæ in oculis omnium posita sunt, tam longa oratio procedit? Nempe impiorum ausa Iudæorum quis ignorauit? Cruci scilicet omnium Dominũ tradiderunt, suomet capiti infelices, atq; vniuerso generi notam impietatis inurentes. Dicere siquidẽ ausi sunt delirantes: *Sanguis eius sit super nos, & super filios nostros.* Quin & gloriosę cruci affixum spectãtes audacissimi irridebãt, & à parente suo, Satana inquã, edocti dicebãt: *Si filius Dei es, descende nunc de cruce, & credemus tibi.* Christus autem Dominus Iesus, mortem, quæ in nos olim tyrannidem exercuerat, concussam iam & labentem cernens (futurum enim erat vt sanctæ carnis interitu penitus tolleretur) Iudæorum conuitia nihili faciebat. Erat in hoc nimirum intentus, vt viuos & mortuos à peccato liberaret, nouãque rursum humanę naturę viam ad immortalitatẽ aperiret, quod quidem & factum est.

Mat. xi. 19. — Ioan. 8. 48. — Amos 5. 2. — Osee 7. 13. — Mat. 21. 38. — Psal. 68. 29. — Mat. 27. 25. — Mat. 27. 40

λοιδορίαις μὲν αὐτὸν ἐκτόποις καλασφενδονᾶν· πάγονὴ καὶ μέθυσον καὶ Σαμαρείτην οὐ κατοκνῆσαι καλεῖν· παραιτήσομαι γὰρ τὰ ἔτι τούτων εἰπεῖν χαλεπώτερα. τοιγάρτοι καὶ διὰ τῆς τῶν ἁγίων προφητῶν κατεθρηνεῖτο φωνῆς ὁ τοῖς οὕτω δεινοῖς ἁλοὺς τολμήμασι· οἶκος „ Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκ ἔτι μὴ προσθήσει τοῦ ἀναστῆ- „ ναι. παρθένος Ἰσραὴλ ἔσφαλεν ἐπὶ τῆς γῆς „ αὐτῆς, οὐκ ἔστιν ὁ ἀνιστῶν † αὐτήν. ἐξ αὐτῶν „ γὰρ † ὅτι ἐξεμοχλεύθη τῶν βάθρων ἡ τῶν Ἰουδαίων συναγωγή, τὴν ὑπερφερῆ τοῦ σώζοντος ἀνεξικακίαν † ἀσωτάτα δαπανήσασα· ᾤοντο γάρ πως οἱ τῶν Ἰουδαίων λαοί τε καὶ καθηγούμενοι· οὐδὲν εἶναι παντελῶς εἰς ἐγκλήματος δύναμιν τὴν εἰς προφήτας ἀσέβειαν. τοιγάρτοι καὶ ἐπ᾽ αὐτῷ τὴν ἀνοσίαν καλατεῖναι μὴ καταδείσαντες χεῖρα· κατεγίνωσκον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, διὰ τὴν εἰς τοῦτο παραπληξίας ἀποδήμουν οἱ δείλαιοι. καὶ γοῦν ἐν προφήταις ἔφη που περὶ αὐτῶν. οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπεπή- „ δησαν ἀπ᾽ ἐμοῦ. δείλαιοί εἰσιν ὅτι ἠσέβησαν „ εἰς ἐμέ. ἐγὼ δὲ ἐλυτρωσάμην αὐτούς. αὐτοὶ δὲ „ κατελάλησαν κατ᾽ ἐμοῦ ψευδῆ. πικρὰς γὰρ „ αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς ἐκτίνοντες, καὶ ἀποδιδόντες πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, καθὼς γέγραπται, οὐχὶ μόνον ψευδῆ κατελάλουν, ἀλλὰ τοῖς ἀρχαίοις αὐτῶν δυσσεβήμασι τὴν ἁπασῶν μείζονα προστιθέντες ἀνομίαν, ἐκεῖνο δὴ πάντως τὸ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις γεγραμμένον προσεφώνουν ἀλλήλοις περὶ Χριστοῦ. οὗτός ἐστιν ὁ κληρονό- „ μος. δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται „ ἡ κληρονομία. εἶτα πρὸς ἔργον τὴν οὕτω ἀπηχε- „ στάτην διεξάγοντες σκέψιν. καὶ συνεργάτην τοῦ πράγματος, μᾶλλον δὲ ἡγεμόνα καὶ ἐπιστάτην τὸν σατανᾶν ποιησάμενοι, μικροῖς ἀργυρίοις τὸν † ὠνιώτατον ἐξεπρίαντο μαθητήν· περὶ „ γὰρ τῶν τοιούτων ὁ θεῖος ἔφη που λόγος, ἐξα- „ λειφθείτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων, καὶ μετὰ δικαί- „ ων μὴ † συγγραφήτωσαν. ἀλλὰ γὰρ τί δῆτά μοι μακρὸς οὕτως πρόεισι λόγος περὶ τῶν ἐν ὄψει κειμένων; τίς γὰρ ἠγνόησε τὰ τῶν ἀνοσίων Ἰουδαίων τολμήματα; σταυρῷ γὰρ παραδεδώκασι τὸν ἁπάντων δεσπότην, ταῖς οἰκείαις δείλαιοι κεφαλαῖς καὶ ὅλῳ τῷ γένει τὸ τῆς ἀσεβείας ἐπιγράψαντες ἔγκλημα· τετολμήκασι γὰρ παραφρονοῦντες εἰπεῖν· τὸ αἷμα αὐτοῦ „ ἐφ᾽ ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. ἀλλὰ καὶ τῷ „ τιμίῳ σταυρῷ προσηλωθέντα βλέποντες, κατεμυθεύοντο οἱ πάντολμοι, καὶ ἀνεπείθοντο λέγειν ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρός, φημὶ δὴ τοῦ σατανᾶ· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ „ θεοῦ, κατάβηθι νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομέν „ σοι· ὁ δὲ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς σειόμενον ἤδη καὶ „ πίπτοντα βλέπων τὸν πάλαι καθ᾽ ἡμῶν τυραννήσαντα θάνατον, ἔμελλε γὰρ ἀναιρεῖσθαι παντελῶς τῷ θανάτῳ τῆς ἁγίας σαρκός, τοὺς τῶν Ἰουδαίων ὀνειδισμοὺς παρ᾽ οὐδὲν ἐποιεῖτο. σκοπὸς γὰρ † ὢν αὐτῷ, καὶ ζῶντας καὶ νεκροὺς ἀπαλλάξαι τῆς ἁμαρτίας καὶ καινοτομῆσαι πάλιν τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει τὴν εἰς † ἀκαθαρσίαν ἀναδρομὴν· ὃ δὴ καὶ γέγονεν.

† ἄλ. αὐτήν. — † ἄλ. ὥσπερ ἐξομοχλ. — † ἄλ. ἀσωτότατα. — † ἄλ. γεγονότατον, ἄλ. ὠνιότατον. — † ἄλ. γραφήτωσαν. — † ἄλ. ἦν. — † ἄλ. ἀφθαρσίαν. — ἐσκύ-

ἐσκύλευσε γὰρ τὸν ᾅδην θεοπρεπεῖ καὶ ἀγαθῷ προστάγματι τοῖς ἐκεῖ λέγων· ἐξέλθετε, καὶ ἀνακαλύφθητε· καὶ τριήμερον ἀναστήσας τὸ ἴδιον· ἀπαρχὴ γὰρ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν ὁ Χριστὸς ἀνελήφθη πρὸς τὸν πατέρα, παράκλητος ὑπὸ ἡμῶν. ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φησι, οὐκ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν· πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας. καὶ πάλιν. ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. ὅτι δὲ καὶ ἥξει κατὰ τὰς γραφὰς, ἑκάστῳ τε ἀποδώσει κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ, τὸ θεῖον ἅπασι βῆμα προθεὶς οὐδαμόθεν ἀμφίβολον. ἐπὶ τούτοις ἅπασι λαμπρὰν οὕτως εἰκότως ἐπιτελοῦμεν τὴν ἑορτήν· οὐχ ἑαυτοῖς ἔτι ζῶντες κατὰ τὴν θείαν γραφήν· ἀλλὰ τῷ πάντας ἀγοράσαντι Χριστῷ. φέρε δὴ οὖν ὑποτάξωμεν αὐτῷ τὸν αὐχένα· καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀνδριζώμεθα τοῦ σώματος τηροῦντες ἁγνείαν, τὸν ἐν ψυχῇ μολυσμὸν παραιτούμενοι· τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχόμενοι. τῶν πτωχῶν μνημονεύοντες, καὶ τῶν δεσμίων ὡς συνδεδεμένοι. τῶν κακουχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. τότε γὰρ τότε καὶ καθαροὶ καθαρῶς τὴν πάναγνον ταύτην νηστείαν ἐπιτελέσομεν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἐννεακαιδεκάτης τοῦ Μεχὶρ μηνὸς. τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα ἀπὸ τετράδος καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενὼθ μηνὸς· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἐνάτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἑσπέρᾳ βαθείᾳ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ τριακάδι τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Φαμενὼθ. συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς, κατὰ τὴν τοῦ θείου νόμου διάταξιν. οὕτω γὰρ ὀρθῇ πίστει καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις τελειούμενοι, κληρονομήσομεν βασιλείαν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Spoliauit nempe inferos, diuino ac felici præcepto dicens ijs qui illic erant, *Exite, & Reuelamini*, & triduo suum excitans corpus. Primitiæ namque dormientium, & primogenitus ex mortuis Christus assumptus est ad Patrē, aduocatus pro nobis. *Nam*, vt Paulus ait, *non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.* Et rursum: *In quo enim passus est & ipse, & tentatus, potest ijs etiam qui tentantur auxiliari.* Venturum esse porro, vt in Scripturis est, atque vnicuique præmia pro meritis redditurū, diuino omnibus proposito tribunali, nulla ex parte ambigi potest. Ob hæc omnia meritò festiuitatis tam insignis solemnia celebramus, nō nobis ipsis adhuc viuentes, vt habetur in sacris litteris, sed ei à quo omnes redempti sumus Christo. Age igitur inflectamus ipsi ceruicem, ac nos ad omne opus bonum viriliter accingamus, castitatem corporis conseruātes, animæ inquinamentum omne respuentes, mutuam retinentes charitatem, pauperum memores, ac vinctorum tanquam simul vincti, afflictorum tanquam & ipsi in corpore existentes; tunc etenim puri purè sanctissimum hoc ieiunium exequemur, inchoantes sanctam quidem Quadragesimam die decimanona Februarij mensis: hebdomadā autem salutaris Paschæ vigesimaquarta Martij. soluentes ieiunia vigesimanona eiusdem mensis, extremo vespere, vt in Euangelio accepimus. festum verò diem celebrantes sequenti Dominica, die eiusdem mensis trigesima. addentes deinceps septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas, ex diuinæ legis præscripto. Sic enim recta fide bonisque actionibus perfecti regnum cælorum possidebimus in Christo, in secula seculorum. Amen.

Isaia 49. 9. Coloss. 1. 18. Apoc. 1. 5. Hebr. 4. 15. Hebr. 2. 18. Matt. 16. 28 Rom. 2. 6.

Λόγος ια'.

Δεῦτε δὴ, δεῦτε πάλιν ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ, καὶ διὰ τῆς παναγνοῦ νηστείας, δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ· καὶ διὰ τῆς εἰς ἅπαν ὑποταγῆς τὸν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς βασιλέα τιμήσωμεν, τὸ γεγραμμένον εἰδότες. ἀγαθὸν ἀνδρὶ, ὅταν ἄρῃ ζυγὸν ἐν νεότητι αὐτοῦ. τὸ γὰρ ὑπεζεῦχθαι νόμῳ, καὶ παιδαγωγεῖσθαι θεσμοῖς τοῖς διὰ Χριστοῦ, πῶς οὐκ ἄν τις ὑπεραγάσαιτο, τῶν ἀνωτάτω πασῶν εὐκλείαις τιθεὶς ἐναρίθμιον; χρῆμα μὲν γὰρ, ἀγαπητοὶ, τίμιόν τε καὶ ἀξιόληπτον ἡ ἀρετὴ καὶ ἁπάντων οἶμαι τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ τεθαυμασμένων· εἴη μὲν ἐν ἀμείνοσι παρά γε τοῖς ὀρθὰ φρονεῖν εἰωθόσιν. ἐπαινέσαι δ' ἄν τις, καὶ μά-

Homilia undecima.

Venite rursum, *venite, exultemus Domino*, ac per sanctissimum ieiunium *venite adoremus, & procidamus ante eum*, ac per omnia subiecti cæli ac terræ Regem veneremur, eius quod scriptum est memores, *Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua.* Siquidem legi addictum esse, Christique disciplina institui, quis non vehementer cupiat, atq; in supremis omnium laudibus numeret? Est namque omnino virtus magnifacienda res & expetenda, atque ex omnibus, quæ in hac vita homines admirantur, apud eos qui rectè sentiunt, primū, vt arbitror, locum obtineat. Laudet verò quispiam, ac valdè

Psal. 94. 1. Thren. 3. 27.

dè quidem, ex merito frugi hominem & moderatum, si innumerabiles ad eam consequẽdam labores sponte atque impigrè excipiat, seque optimæ omnium alacritatis plenum ostendat. Nam ego quidem oportere autumo, qui præcipuam hãc gloriam adepti sunt, vt scopum hunc propositum habeant, à mollitie quidem omni alienos esse, tum contra omnem languorem, timiditatem ac segnitiẽ viriles animos sumere, vt arduum nihil aut inuium arbitrentur, planumque admodum id quoq; quod est asperum, & omnino facile etiam quod multis difficultatibus implicitũ est, ducant. Esset enim reuera turpe, eos quidem qui corporis robore gloriantur, artemque tractant, vel eam cui in palæstris honor, & cui proprius inter ludicra oblectamenta vrbium locus, vel eam quæ in præliis conspicua, & ingruentibus aduersarijs inexpugnabilis, vt pulcherrimã suis capitibus gloriæ coronam accommodent, laborare: nos autem quibus diuini verbi lumẽ illuxit, qui non terrenam lætitiam, non temporis spatijs definitam felicitatem quærimus, sed, vt sapientissimus Paulus ait, regnum cælorum accipimus incõmutabile, breues huius vitæ labores suspectare, nec opportuno tempore vt laudemur eniti, & quidem apertissimè asseuerante Paulo: *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat.* Vitæ igitur sedulò ad legis normam directæ finẽ, demum gloriosissima spe concludi, diuina nobis oracula confirmabũt. *Bonorum enim laborum*, inquit, *fructus est gloriosus.* Quod verò admirari subit animo illud est. Nam si quis inimicus tantum nobis gloriæ splendorem eripere velle inuentus esset, non mediocriter, & meritò quidem animo consternati fuissemus, tanquam spoliati rebus optimis, atq; intolerabilem eam iniuriam duceremus. Cùm verò nihil impediat quo minùs illustres clarique conspiciamur, annon absurdissimũ fuerit, nos alienis quidem peruersitatibus inconsolabiliter angi, tantaque ob id molestiarum acerbitate confici, vltroneam porro nosipsos bonorum iacturam nostrò capiti arcessere, ac voluntario animi impetu contra nostrã ipsos-met vitam pugnam ciere. Tempus igitur iam adest curæ, ac sedulitatis sobrietatisque, ac temperantiæ, sanctissimiq; ieiunij, hoc nempe ipsum suis spatiis decurrẽs nobis tempus adduxit, & in ipso limine iam constituit. Proinde & legalibus præceptis obtemperantes, ac sacrorum ministris accommodatissimam modò-non inflantes tubam, magna & vehementi prædicatione, ac perquam intento veluti sonitu

1 Cor. 9. 25.

Rom. 8. 18.

Sap. 3. 15.

λιστα εἰκότως τὸν ἐπιεικῆ καὶ κόσμιον, εἰ μυρίους ἐπ' αὐτῇ † διαπλήσων πόνους, ἐθελοντής τε εἴη καὶ φιλεργέστατος, καὶ τῆς ἁπασῶν ἀρίστης προθυμίας ἀνάμεστος. δεῖν γὰρ ἔγωγέ φημι τοῖς οὕτω λαχοῦσι τὴν δόξαν ἐξαίρετον, εἶτα προτείη σκοπός, μαλακίζεσθαι μὲν οὐδαμῶς· ὄκνου δὲ καὶ δειλίας, καὶ ῥαθυμίας ἁπάσης καταυδρίζεσθαι φιλεῖν, ὡς ἄναντες μὲν, ἢ δυσπόρευτον ἡγεῖσθαι μηδέν· εὐπεδὲς δὲ λίαν καὶ τὸ τραχύ· εὐκατέργαστον δὲ κομιδῆ, καὶ ὅπερ ἂν εἴη δυσεπιτήδευτον. αἰσχρὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς. τοὺς μὲν ἐπὶ τῶν σωμάτων ῥώμῃ μεγαλαυχεῖν εἰωθότας, καὶ τέχνην ἐπησκηκότας ἢ τὴν ἐν παλαίστραις τετιμημένην, καὶ γυμνοπαιδείαις ταῖς ἐν ἄστεσι † πρεπούσαις, ἤγουν τὴν ἐν μάχαις διαφανῆ, καὶ τοῖς ἀντεξάγειν ἐπιχειροῦσιν ἀπρόσβλητον, ἐκπρεπεστάτην ἐπείγεσθαι δόξαν ταῖς οἰκείαις ἀναδεῖν κεφαλαῖς. ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς ὁ ἰσόθεος ἐπέλαμψε λόγος. οὐ κοσμικὴν εὐθυμίαν· οὐ χρόνῳ μεμετρημένην εὐημερίαν ἑλεῖν σπουδάζοντας, ἀλλ' ὡς ὁ σοφώτατος ἔφη Παῦλος· βασιλείαν οὐρανῶν παραλαμβάνοντας ἀσάλευτον, τοὺς ἐν τῷδε τῷ βίῳ βραχεῖς ὑποβλέπεσθαι πόνους· καὶ οὐκ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι τὸ † ἀνεῖσθαι ζητεῖν, καὶ τοῖς σαφεστάτοις καὶ ἐναργεστάτοις βοῶντος τοῦ Παύλου. οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς· ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως, τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται. ὅτι μὲν οὖν τῆς εὐνομωτάτης ζωῆς, εἰς εὐκλεεστάτην ἐλπίδα καταίρει τὸ τέλος, τὸ θεῖον ἡμᾶς πιστώσεται λόγιον· ἀγαθῶν γὰρ πόνων, φησὶ, καὶ καρπὸς εὐκλεής. ὃ δέ μοι θαυμάζειν ἔπεισιν, ἐκεῖνό ἐστιν· εἰ μὲν γὰρ τις ἡμῶν τῶν ἐχθρῶν, τῆς οὕτω λαμπρᾶς περιελέσθαι δόξης ἐπιχειρῶν, ἡλίσκετο, οὐ μετρίαν ἂν εἰκότως ἐποιησάμεθα τὴν καταβολήν, ὡς τὰ πάντων ἄριστα ζημιούμενοι, καὶ δύσοιστον τὴν πλεονεξίαν. ἐπεὶ δὲ τὸ κωλῦον οὐδὲν, ὁρᾶσθαι λαμπρούς, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο τῶν ἀτοπωτάτων, ταῖς μὲν παρ' ἑτέρων δυστροπίαις ἐπηλγηκότας, ἀφορήτως ἔχειν, καὶ πικραῖς οὕτω † δυσφημίαις ὁρᾶσθαι πεφορτισμένους. αὐτόκλητον δὲ τῶν ἀγαθῶν τὴν ζημίαν, ταῖς ἰδίαις ἡμᾶς ἐπισύρεσθαι κεφαλαῖς· καὶ ῥοπῇ διανοίας ἐθελουργοῦ τῆς ἑαυτῶν καταθλῆσαι ζωῆς. καιρὸς οὖν ἄρα φροντίδος, ἀγαπητοὶ, νήψεώς τε καὶ ἐγκρατείας, καὶ τῆς πανάγνου νηστείας· ἐξελήλυθε γὰρ ἡμῖν αὐτήν, καὶ ἐπὶ † θύρας ἄγει λοιπὸν ὁ καιρός. τοιγάρτοι καὶ νομικοῖς ἑπόμενοι διατάγμασι, † καὶ τοῖς τῶν ἱερέων λαχοῦσι πρεπωδεστάτην μονονουχὶ ἀνατείνοντες σάλπιγγα, μέγα τι καὶ διαπρύσιον κήρυγμα, καὶ εὐσημοτάτην ὥσπερ ἠχὴν ἀναγεγωνεῖν

† ἄλλ. διαθλήσων.

† ἄλλ. πρέπουσιν.

† ἄλλ. αἰνεῖσθαι,

ἄλλ. ἀνίεσθαι.

† ἄλλ. δυσθυμίαις.

† θύρασι.

† ἄλλ. καὶ τοῖς ἱερεῦσι.

τῶν ἠπειγμεθα, τοῖς ἁπανταχόσε κατασημαίνοντες, ὅτι καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καιρὸς ἀγώνων καὶ πόνων καὶ νίκης τῆς κατὰ παθῶν σωματικῶν τε καὶ ψυχικῶν· παραθήγει δὲ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ διαγγελσιν, γράμμα θεῖόν τι καὶ ἱερόν, ὧδέ πως ἔχον καὶ λέγον. † ἐὰν δὲ ἐξέλθης εἰς πόλεμον ἐν τῇ γῇ ὑμῶν πρὸς τοὺς ὑπεναντίους τοὺς ἀνθεστηκότας ὑμῖν, καὶ σημανῆτε ἐν ταῖς σάλπιγξι, καὶ ἐπὶ τοῖς ὁλοκαυτώμασι, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις τῶν σωτηρίων ὑμῶν· καὶ ἔσται ὑμῖν ἀνάμνησις ἔναντι τοῦ θεοῦ ὑμῶν· ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν. οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐν γε τῷ παρόντι μάλιστα καιρῷ σαρκός τε καὶ παθῶν καταστρατεύεσθαι δεῖν, ὁ τῆς νηστείας ἡμᾶς ἀναπείθει θεσμός. φέρε ταῖς καθήκουσιν ὅπλοις ἀνδρείως ἐναρμοσώμεθα. καὶ πανοπλίαν ἀμφιεσώμεθα τὴν πνευματικήν· προΐτω δὲ ἡμῖν ὁ Χριστοῦ στρατιώτης ἀγωνιούμενος. οὐ σιδήρῳ λαμπρῷ τεθωρακισμένος. οὐ φρικτὸν ἀνατείνων λόφον· οὐ χαλκήλατον ἀσπίδα καὶ δόρυ προφαίνων, † ἀλλ᾽ ἤ φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἐνδυσάμενος τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, πίστιν, ἐλπίδα, καὶ ἀγάπην, καὶ ὑπομονὴν· καρτερίαν τε τὴν ἐπ᾽ ἀγαθοῖς· φρόνημα νεανικόν τε καὶ ἄθραυστον, καὶ καρδίαν οὐκ εὐκατάσειστον· ἀκλινῆ δὲ μᾶλλον καὶ ἐρηρεισμένην· καὶ ἀφιλόμαχον μὲν, εἰς ἀδελφοὺς· ἐμπειροπόλεμον δὲ πρὸς ὑπεναντίους. τοῦτο γάρ οἶμαι δηλοῦν τὸ διὰ τοῦ προφήτου φωνῆς ὀρθῶς εἰρημένον· ὁ πραῢς ἔστω † μαχητής. μὴ γάρ τις οἰέσθω τὸ πικρὸν τῶν † δαιμονίων ἠρεμήσειν στῖφος, ἤγουν καταλήξειν τῆς καθ᾽ ἡμῶν μανίας τὸν σατανᾶν. καὶ εἴρηται μέν που πρὸς Ἰουδαίους· εἰ ἀλλάξεται αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ ὑμεῖς δυνήσεσθε εὖ ποιῆσαι μεμαθηκότες τὰ κακά. ἀλλὰ τὸ οὕτως ἔχον, ὀρθῶς τε καὶ καλῶς, καὶ ταῖς πονηραῖς καὶ ἀντικειμέναις δυνάμεσιν ἐπαυδήσαι τις ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, αἳ γονδε περινοστοῦσι τὸν κόσμον, ἑκάστου τὸν ἐν αὐτῷ πολυπραγμονοῦσαι βίον· δεινοῖς τε καὶ ἀγρίοις ὄμμασι τοὺς ἁγίους κατασκέπτουσι· καὶ τοὺς μὲν ἤδη † νενικηκότας εἰς πονηρίαν παραθήγουσι πρὸς ἀποστασίαν τὴν † μειζόνως χείρονα, καὶ φαυλότητος ἁπάσης ἐπ᾽ αὐτὸ λοιπὸν ἰοῦσαν τὸ ἀκρότατον. τοῖς γε μὴν ἑλομένοις ἀγαθουργεῖν, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἐπιπρέπειν κατορθώμασι, καθά περ τισὶ τὸ ὅτι μάλιστα πολεμιωτάτοις ἀντιφερόμεναι· καὶ τὴν ἐνοῦσαν αὐταῖς † δυστροπίας † ἀντεξάγουσι τὴν ὠμότητα. μάχεται γὰρ ἡμῖν οὐχ αἷμα καὶ σὰρξ, ἀλλ᾽ ἡ παγχάλεπος καὶ ἀποστάτις τῶν δαιμόνων πληθύς· καὶ μὴν ἐπὶ ταύτῃ καὶ τῶν τῆς σαρκὸς κινημάτων· ὁ ἔμφυτος μὲν, πλὴν ἀλλ᾽ ἥμερος νόμος ἀνθέλκων καὶ βιαζόμενος ἐπὶ τῷ αὐτῇ δοκοῦν καὶ σκληρὸν αὐτὸς κατὰ τοῦ πνεύματος τὸν αὐχένα. ἀντίκειται γὰρ ἀλλήλοις τὰ φρονήματα καὶ διώκισται πολὺ κατὰ τὸ ἐναντίως ἔχειν. καί μοι δοκῶ παραπλήσιόν τι παθεῖν τὰς τῶν ἀνοσίων

† ἄλ. μὴ.

† puto ἀλλ᾽ ἤ.

† ἄλ. μαχητός.

† ἄλ. δαιμόνων.

† ἄλ. νενικότας.

† ἄλ. μειζόνων.

† ἄλ. δυστροπίαις.

† ἄλ. ἀντεξάγουσι.

clamare festinemus, ijs qui vbique sunt indicantes, esse iam *tempus faciendi Domino*, quemadmodum scriptum est: tempus certaminum & laborum, ac victoriæ contra corporis animique libidines reportandæ. Nos porro ad hanc denuntiationē impellit, quod in sacris litteris his omnino verbis scriptum extat: *Si egressus fueris in bellum, in terra vestra contra aduersarios insurgentes in vos, date signum tubis, holocaustis, & sacrificijs salutarium vestrorum, & erit vobis recordatio coram Deo vestro. Ego Dominus Deus vester.* Quoniam igitur hoc maximè tempore bellum nos carni & affectibus indicere oportere ieiunij lex suadet, age opportuna nobis arma viriliter accommodemus, spiritalemq; panopliā induamus. Prodeat verò nobis miles Christi pugnaturus non lucido ferro loricatus, nō horribilē galeę cristam concutiens, non ferreum scutū & hastam protēdens, sed, vt diuinus Paulus ait, *Induens armaturam Dei, fidem, spem, dilectionē, patientiā ac tolerantiā*, generosos spiritus atq; infractos, & cor non mobile, sed constās potiùs ac bene firmū, nec vllo modo in fratres contentiosum, sed aduersus hostes belli artibus eruditum. Hoc enim indicari arbitror ex eo quòd à propheta rectè dictum est, *Mansuetus sit bellator.* Neque enim quis arbitretur, quieturum esse malum dæmonum agmen, vel Satanam contra nos suscepti furoris finem facturum. Ac dictum quidem est alicubi ad Iudæos: *Si mutabit Aethiops pellem suam, aut pardus varietatem suam? & vos poteritis bene facere, cùm didiceritis mala.* Sed hoc dictum rectè sanè, ac meritò, prauis quoque & aduersarijs potestatibus quispiam accommodet: quæ quidem circumlustrantes orbem, in vniuscuiusque hominis vitam curiosè inquirunt, sanctos terribili efferoque obtutu contemplantes, & eos quidem qui iam vicerunt impellentes ad malitiam, quæ ad apostasiam, pessimū malum, ac summū totius improbitatis fastigium tendat: qui verò se iam bonis operibus addixerunt, suumque sibi decus in officiis iustitiæ collocauerunt, contra eos velut sibi inimicissimos insurgentes, & insitæ sibi peruersitatis crudelitatem opponentes. Pugnat siquidem aduersum nos non sanguis & caro, sed sæua illa & rebellis dæmonum turba, & cum illa scilicet carnis quoque titillationum naturalis quidem illa, sed fera & indomita lex, ad id quod ipsi collibitum sit trahens, & per vim impellens, ac se contra spiritum predura ceruice concitans. Sibi namque mutuo sensus aduersantur, ac cōtrario prorsus modo longè inter se dissiti sunt. Ac mihi quidem videtur simile quiddam impiorum

Psalm. 118. 126.

Num. 10. 9.

Ephes. 6. 11.

Ioel. 3. 11. secundum LXX.

Ierem. 13. 23.

ψυχάς.

animis euenire, quod quibusdam vrbibus, aut prouincijs, quas foris irruentes Barbari bello lacessunt; intra portas autem ciuili non carent seditione, atque adeò intestinum bellum ciues consumit: qui obsidentibus licet externis pares essent, si modò inter se concordes agerent; sic diuisi atque distracti dissensionibus ipsi per se consumuntur ciues atque atteruntur. Esse namque in nobis voluntatum haud exiguam contentionem testabitur diuinus Paulus dicens: *Condelector legi Dei secundùm interiorem hominem, video autem aliam legem repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius!* Geminum igitur in nobis, non simplex bellum. Verùm opinor, dicat quispiam, atque ex me hoc disserente percunctetur: Quid igitur heus tu? num positis armis victoriā hostibus nullo sudore partam concedere oportebit? ac veluti violentissimis dominis summittere ceruicem, pugnam scientes periculosam, carnique & dæmonibus seruire desperata salute necesse fuerit? Nullo modo. sunt hæc namque nihil aliud prorsus quàm nugæ. Apage cum hac dementia ô homo. Transfer potiùs animum ad fortitudinem, ac si carnem suapte natura ad voluptates propensiorem intelligas, ne formides pugnantis occursum: paucis illa admodum laboribus edomatur. Quòd si commotam videas, & contra spiritus placita insurgentē, pone subitò ignauiā, & athletas optimos imitatus accinge te labori vehementiùs, castimoniæque armis instructus ipsi laborem exercitationis intenta; dabitque se in fugam peccati lex, & confestim spectabis fugitiuum, quem nulla vi superari posse in animum induxeras. Sic diuinus quoq; Paulus bellum aduersus carnis cupiditates gerebat, dicens: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Equum siquidem præferocem, vt ad cursum erudiant, frænis circumducunt, quibus id studium cordi est. Qui verò nauali turbæ præfecti sunt, gubernaculorum conuersionibus onerarias rectum iter tenere docent. Prudens autem & probata mens, minimè illa quidem laborat leuitate, nec se facilè cogitationum erroribus tanquā ventorum turbine auferri sinit. Verùm in seipsam quodammodo ascendens, egregieque firmata, carnē exercitationis laboribus continet in officio, ita vt Deo volēs libensq; subijciatur, tum rectum penitus in omnibus quę facienda sunt cursum retineat. *Cogitationes enim iustorum iudicia*, vt scriptum est. Sit porro alioqui inexcusabile in continentia debili-

Rom. 7. 22.

1. Cor. 9. 27.

Prou. 12. 5.

ψυχὰς, ὅπερ οἶον ἂν τισιν εἰκὸς συμβῆναι πόλεσιν ἢ χώραις, αἷς θύραθεν μὲν τῶν προσοικούντων βαρβάρων περιαγγέλλεται πόλεμος. οὐκ ἀστασίαστα δὲ τὰ εἴσω πυλῶν· ἀλλ' ἐγγενὴς μὲν οὖν ἐν αὐλαῖς καταβόσκεται μάχη. τὸ δὲ, καὶ μόλις τὸ ἔξω προσεστηκὸς μὲν, εἴ περ τι † μετῆν ὁμονοίας αὐτῷ, αὐτὸ δι' ἑαυτοῦ συνθραύεται, τῇ διχονοίᾳ κατεσχισμένον. ὅτι γάρ τις οὐ μικρὰ ἐν ἡμῖν ἡ τῶν θελημάτων ὁρᾶται διαφορὰ, μαρτυρήσει λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος. συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω » ἄνθρωπον· βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; » διπλοῦς οὖν ἄρα καὶ οὐχ ἁπλοῦς ἐν ἡμῖν ὁ πόλεμος. ἀλλ' οἶμαί γε δή που φαίη τις ἂν, καὶ ταυτὶ λέγοντος ἐμοῦ διαπύθοιτο· τί οὖν αὐτὰν; ἄρα δεήσει τὰ ὅπλα μεθέντας ἐπιδοῦναι τὸ κρατεῖν † ἄκοντι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ βιαιοτέροις ὥσπερ δεσπόταις καταζεῦξαι τὸν αὐχένα, σφαλερὸν εἰδότας τὸ μάχεσθαι, καὶ δουλεύειν ἀνάγκῃ σαρκὶ καὶ δαίμοσιν, ἀπεγνωκότας τὴν σωτηρίαν; οὐδαμῶς· ταυτὶ γὰρ ὕθλος καὶ ἕτερον οὐδέν. ἄπαγε τῆς δυσβουλίας, ἄνθρωπε· μετάστησον τὸν νοῦν εἰς ἀνάληψιν εὐτολμίας· κἂν φύσιν ἀκούσῃς σαρκὸς, ἐπιρρεπεστέρον πως ἐχούσης † πρὸς ἡδονὰς τὸ φρόνημα, μὴ καταδείσῃς τὴν ἀντίστασιν· μικροῖς κομιδῇ κατανδρίζεται πόνοις· κἂν ἴδῃς κεκινημένην, καὶ τῶν τοῦ πνεύματος θελημάτων κατεξηγμένην, μέθες ὡς τάχος τὴν ῥᾳθυμίαν, καὶ σὺν τῶν ἀθλητῶν ἀρίστους ἀπομιμούμενος· ἀντάποδυ θερμότερον καὶ τοῖς τῆς ἁγνείας ὅπλοις † ἀντηρμοσμένος, ἐπίδειξον αὐτῇ τὸν ἐξ ἀσκήσεως πόνον, καὶ φυγὰς οἰχήσεται τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος, ὄψει παραχρῆμα δραπέτην, ὃν ᾠήθης εἶναι δυσάλωτον· οὕτως καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν κατεστρατεύετο, λέγων. ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος † ἔγνωμαι. » ἵππον μὲν γὰρ τὸν ὑψαύχενα, πρὸς ἐπισήμονα δρόμον χαλινοῖς περιτρέπουσιν, οἷς ἐν λόγῳ τὸ ἐπιτήδευμα· ναυτικῶν δὲ καταλόγων οἱ καθηγούμενοι, ταῖς τῶν οἰάκων περιστροφαῖς κατ' εὐθὺ διαθεῖν ἀναπείθουσι τὰς ὁλκάδας. σώφρων δὲ νοῦς καὶ εὐδόκιμος ἥκιστα μὲν ἐλαφρὸς, ἢ λογισμῶν ἀπάταις εὐδιάρριπτος. βεβηκὼς δὲ ὥσπερ ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ ἀμωμήτως ἐρηρεισμένος, τοῖς μὲν ἐξ ἀσκήσεως πόνοις καταρρυθμίζει τὴν σάρκα πρὸς τὸ δεῖν ἐθέλειν ὑποκεῖσθαι τῷ θεῷ. ἀδιάστροφον δὲ παντελῶς τὴν ἐφ' ἅπασι τοῖς πρακτέοις ποιεῖται διαδρομήν· λογισμοὶ γὰρ » δικαίων, κρίματα, κατὰ τὸ γεγραμμένον. εἴη δ' » ἂν καὶ ἑτέρως ἀπροφάσιστον ἀληθῶς τὸ ἀσθε-

νεῖν

† ἄλλ. μετῆν.

† ἄλλ. ἀκοντί.

† ἄλλ. εἰς.

† ἄλλ. ἐνηρμοσμένος

† ἄλλ. γένωμαι.

νεῖν εἰς ἐγκράτειαν. οὐ γὰρ δή τοι μόνος τῆς ἐπιεικείας ὁ τρόπος περιέσται σαρκὸς, ἀλλ' ἤδη νενέκρωται τὸ διχοστατοῦν ἐν αὐτῇ, καὶ κατηργήθη διὰ Χριστοῦ. ἐξηγήσεται δὲ πάλιν τοῦ σωτῆρος ὁ μαθητὴς, καὶ τῆς ἐμφύτου μάχης τὴν δύναμιν, καὶ τὸν τῆς νεκρώσεως τρόπον· ἔφη γὰρ πάλιν. ἄρ' οὖν αὐτὸς ἐγὼ, τῷ μὲν νοῒ, δουλεύω νόμῳ θεοῦ· τῇ δὲ σαρκὶ, νόμῳ ἁμαρτίας· οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν. ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου. καὶ πάλιν. τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας· καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. νεκρωθείσης τοιγαροῦν τῆς σαρκὸς ὅσον ἧκεν εἰπεῖν εἰς ἐπιθυμίας λόγον· ἐφεῖται γὰρ δὴ τοῖς ἐθέλουσι νικᾶν· ὀφειλέται ἐσμὲν, οὐ τῇ σαρκὶ τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν, καθὰ γέγραπται. εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῶμεν, τεθνηξόμεθα. εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦμεν, ζησόμεθα· ὅσοι γὰρ πνεύματι θεοῦ ἄγονται, οὗτοι υἱοὶ θεοῦ εἰσιν. ἐννοεῖν δὲ ἀκόλουθον, ὡς ἐστιν ἀληθῶς αἰσχρόν τε, καὶ καταγέλαστον τοὺς εἰς τοῦτο δόξης ἀφιγμένους τε ἤδη καὶ κεκλημένους, ὡς τὸ τῆς υἱοθεσίας ἑλεῖν ἀξίωμα, δούλους ὁρᾶσθαι σαρκὸς· καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον φύλακας εἶναι γενναίους τῆς ἀρετῆς· ἵνα καὶ τὴν εἰρημένην ἀνασώζοιντο δόξαν. οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστιν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως τὰς ἐπὶ ταῖς ῥᾳστώναις αἰτίας ἀποσκευάζεσθαι, φληνάφως ἐκεῖνο λέγοντας· ἐτυραννούμην· ἐδούλευον, ἀντιλέγχοντος ὥσπερ ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ· καὶ τὸν τῆς ἐλευθερίας νόμον ταῖς ἡμετέραις σκήψεσι μονονουχὶ καὶ ἀντιβοᾶν ἀναγκάζοντος. ἐξηγείσθω τοιγαροῦν τῶν ἁγίων ὁ παιδοτρίβης, καὶ τὰ κατὰ τῆς σαρκὸς ἡμῶν παιδευέτω παλαίσματα· γράφων ὡδί· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἀδελφοὶ, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν, καὶ μὴ συσχηματίζεσθαι τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθαι τῇ † ἀνανεώσει τοῦ νοὸς ὑμῶν εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ τέλειον, καὶ εὐάρεστον. καὶ μὴν ἐπὶ τούτῳ ὁ σοφὸς Ἰωάννης. μὴ ἀγαπᾶτε, φησὶ, τὸν κόσμον. μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. ἐὰν γάρ τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ· ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς, καὶ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστί. καὶ ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ. ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. φρενὸς οὖν ἄρα τῆς ἀγαθῆς ἀμοιρήσειεν ἂν, εἴπερ τῷ δόξαι λυσιτελέστερον, παρεῖσθαι μὲν τὰ βελτίω, καὶ ἡγεῖσθαι παρ' οὐδέν· ἀνθελέσθαι δὲ μᾶλλον, ἃ καὶ γέλωτος ἄξια ἀποφαίνει, καὶ χρόνῳ μετρεῖται βραχεῖ.

† ἄλλ. ἀνακαινώσει.

tari ac mollescere. Nec enim solùm integri mores carnem edomabunt, sed iam quod in ipsa fuerat seditiosum & discors, per Christum mortificatum atque absumptum est. Iam verò Saluatoris discipulus, tum belli natura nobis insiti vim, tum eius quoque mortificationis rationem explicabit. addit namque alibi. *Igitur ipse ego mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Nihil ergo nunc damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.* Et rursus: *Nam quod impossibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis: qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum.* Mortificata igitur carne, quod ad cupiditatis ratione̅ attinet, eorũ arbitrio qui vincere velint, permittitur. *Debitores enim sumus non carni, vt secundũ carnem viuamus, vt scriptum est. si enim secundũ carnem vixerimus, moriemur; si aute̅ spiritu facta carnis mortificauerimus, viuemus. Quicumq; enim spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt.* Illud deinde consentaneum est vt cogitemus, esse reuera turpe & ridiculũ, qui ad tantam gloriam vocati sunt, & iam peruenerunt, vt filiorum Dei dignitate̅ reciperent, seruos conspici carnis, ac non potiùs virtutis generosos asseruatores esse, vt partam gloriam tueantur. Non enim, non inquam licet in die iudicij conferre causas in facilitate̅, nugatoriè illa iactantes, *Premebar tyrannide, Seruiebam*: nos quodammodo redarguente Christo, ac libertatis legem contra nostras excusationes reclamare propemodum cogente. Explicet igitur nobis sanctorum hominum institutor, nosque doceat quibus modis carni obluctandum sit, ita scribens: *Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. & nolite conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, perfecta, & beneplacens.* Præterea etiam sapiens Ioannes: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si enim quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: non est ex Patre, sed ex mundo. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.* Sanæ igitur mentis expers fuerit, siquis vtilius existimet meliora quidem negligere ac nihili ducere, pro ijs verò deridicula quædam, quæque angusto tempore definiuntur,

Rom.7.25.
Rom.8.1.
Rom.8.3.
Rom.8.12.
Rom.12.1.
1.Ioan.2.15.

eligere. Si quis enim auro & plumbo in medio posito capere vtrum malles iussisset, an non illo quod omnino pauci æstimatur omisso, ea quæ sine controuersia præstantiora sunt, anteponenda esse sine cunctatione decernentes, optimum consilium secuti, cum nostro ipsorum, tum aliorum quoque iudicio existimabimur? Proinde annon planè absurdum stultumque omnino fuerit, in rebus ex corruptibili materia terrenaque concretis probè dijudicandis, tantam à nobis adhiberi diligentiam; at in animi bonis, in quibus vel exactissimè rerum naturã dignosci opus sit, stupore oppressos conspici, & honesti inuestigationem eousq; negligere, vt vel quid expediat penitus ignoremus, vel scientes, contemnamus: & eius quod perpetuò nobis profuturum sit, vel admodum exiguam, vel omnino nullam habeamus rationem, ad turpiora autem proni deferamur. Age igitur luxuriam quidem pessimum malorum vincamus, virtutem autem nostris rebus comitem habere vehementiore studio conemur, vitamque nostram omni genere actionũ bonarum vndequaque exornemus. Siquidem illos censeo qui probatam viuendi rationem elegerunt, non sola corporali continentia contentos esse, nec carni tantummodò repugnare, sed cæteram quoque moderationẽ in institutis ac moribus retinere oportere. Nempe superari nequit ab iracundia, mens quæ se in facilitatis serenitate exercuit. *Qui enim iram continet, maior est*, vt ait Scriptura, *expugnatore vrbis.* Ad hæc præterea virilis, rationi obtemperans, quique se ab iniustis, aut non necessarijs emolumentis superari non patitur, solidam porro iustitiam contemptũ diuitiarum arbitratur, ac voluntariam paupertatem ærumnosis diuitiis ante ponit. Paucissimis enim reuera contentum se ostendere & esse reuera oportere Saluatoris discipulũ, sapientissimus Paulus denuntiauit, dicens: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergũt homines in interitum & perditionem.* Valeat itaque rerum superfluarũ conquisitio, & in abrupta montium aut in fluctus, vt quidam scripsere, proijciatur, ac multarum rerum possessioni, necessariarum vsus anteferatur, cibi inquam & indumentorum vilium. Hæc enim & parabiliora sunt, & sine vlla molestia facilè admodum inueniri possunt. Ad hæc insuper omnia bona, legi fraternitatis quæ secundum Christum est, honos habeatur, valeatque in primis mutuæ dilectionis præceptum. *Plenitudo enim legis est dilectio.* vt scriptũ est. Fructũ

Prou.16.32.

2. Tim.6.8.

Rom.13.10.

βραχεῖ. ἆρα γὰρ εἴ τις χρυσῷ παρατεθεὶς τὸν μόλιβδον, αἱρεῖσθαι ἐκέλευε τὸ δοκοῦν, οὐκ ἂν ἐκεῖνο παρέντες, ὃ καὶ ὀλίγου παντελῶς ἀξιοῦται λόγου, εἶτα τοῖς ἀσυγκρίτως ὑπερκειμένοις, ἀμελητὶ κατανεύοντες τὸ χρῆναι νικᾶν, ἄριστα † βεβουλεῦσθαι παρά τε σφίσιν αὐτοῖς, καὶ ἑτέροις ὑπενοήθημεν; εἶτα πῶς οὐ λίαν ἐκτοπώτατον; εὐηθές τι παντελῶς, ἐν μὲν ὕλαις φθαρταῖς καὶ γηίνοις πράγμασι τοσαύτην ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὴν διάκρισιν, καὶ εὐθυδικίαν. ἐν δὲ τοῖς τῆς ψυχῆς ἀγαθοῖς, καί τοι δέον ἐξακριβοῦν ὅτι μάλιστα τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, ἀναπεπτωκότας ὁρᾶσθαι, τοσοῦτον καὶ τῆς τοῦ πρέποντος θήρας ὀλιγωρεῖν, ἐγνωκότας; ὡς ἢ μηδόλως εἰδέναι τὸ λυσιτελοῦν, ἤγουν εἰδότας, ὑπερορᾶν. καὶ τοῦ μὲν ἀεὶ πεφυκότος ὠφελεῖν ἢ ὀλίγον κομιδῆ ποιεῖσθαι λόγον· ἢ παντελῶς οὐδένα, ἐπιθρώσκειν δὲ τοῖς αἰσχίοσι. φέρε δὴ οὖν, φιλοσαρκίας μὲν τῆς μυσαρωτάτης ἀμείνους ἀναφαινόμεθα. τὴν δὲ ταῖς ἡμετέραις συνέκδημον ἀρετὴν, τῆς προθυμοτέρας σπουδῆς ἀξιώσωμεν, πρὸς ἅπαν εἶδος ἀγαθουργὸν τὸν ἑαυτῶν † ἀποπροδύοντες βίον. δεῖν γὰρ ἔγωγέ φημι τοὺς προελομένους τὴν εὐδόκιμον ἑλομένης ζωὴν· οὐχὶ μόνης τῆς ἐγκρατείας τῆς κατὰ σῶμα νοουμένης, ἀλλ' οὐδὲ μόνου τοῦ καταθλῆσαι σαρκὸς· ἀλλὰ καὶ τῆς ἑτέρας ἐπιεικείας τῆς ἐν ἤθει καὶ τρόποις· ἀτυράννευτος μὲν γὰρ εἰς ὀργὴν, τὴν ἐκ τῆς πρᾳότητος † εὐδίαν ἐπασκήσας ὁ νοῦς· ὁ γὰρ κρατῶν ὀργῆς, κρείσσων καταλαμβανομένου πόλιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ μὴν καὶ ἐπὶ τούτῳ νεανικώτατος ὁ ἐν λόγῳ κόσμιος· καὶ λημμάτων ἀδίκων ἢ περιττῶν οὐχ ἡττώμενος· ἀπερίσπαστον δὲ δικαιοσύνην τὴν ἀφιλοχρηματίαν ἡγούμενος· καὶ πενίαν ἑκούσιον τοῦ ἐκ πλούτου μερίμνης προτιθεὶς· ὀλιγαρκέστατον γὰρ τοῦ σωτῆρος τὸν μαθητὴν ἀναφαίνεσθαι, καὶ ὑπάρχειν ἀληθῶς ὁ σοφώτατος Παῦλος διεκελεύσατο, λέγων· ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησώμεθα· οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπίπτουσιν εἰς ἐπιθυμίας πολλὰς καὶ ἀνοήτους, αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν. οὐκοῦν οἰχέσθω μὲν τῶν περιττῶν ἡ ζήτησις· διαρριπτέσθω δὲ ὥσπερ εἰς ὄρος ἢ εἰς κύμα κατά τινας, καὶ προτετάχθω τοῦ πλείονος τῶν ἀναγκαίων ἡ χρῆσις. ὄψου φημὶ, καὶ περιβολαίων εὐτελῶν. ταυτὶ γὰρ εὐπορώτατα, καὶ ἀταλαίπωρον ἔχοντα κομιδῆ τὴν εὕρεσιν· πρὸς δέ γε τούτοις ἅπασι τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ ὁ τῆς κατὰ Χριστὸν τιμάσθω ἀδελφότητος νόμος, καὶ ὁ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης κρατείτω θεσμός. πλήρωμα γὰρ νόμου ἡ ἀγάπη· κατὰ τὸ γεγραμμένον· καρπὸν δὲ

† ἄλ. βεβουλεύσθαι.

† ἄλ. ἀποπρενεύοντες.

† ἄλ. ἀδείαν.

δὲ ἀγάπης εἶναί φαμεν, τὸ ἐποικτείρειν τοὺς ἐν ἐνδείᾳ, καὶ ἐν σπάνῃ τῶν ἀναγκαίων καθεστηκότας. μὴ γὰρ εἴπῃς ἄνθρωπε κατὰ σαυτὸν, πεπλούτηκα τὴν πίστιν· ἔγνωκα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς θεὸν καὶ κύριον· ἀπενόστησα δικτύων διαβολικῶν, καὶ δαιμονιώδους ἀπάτης· ἀπενιψάμην τῆς εἰδωλολατρείας τὰ ἐγκλήματα. σώζεταί μοι τῆς εὐνοίας τὸ καύχημα. διαμέμνησο δὲ τοῦ λέγοντος· τί τὸ ὄφελος ἀδελφοί μου, ἐὰν τις πίστιν λέγῃ ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν; ἐὰν γὰρ ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ ἐν ὑμῖν γυμνοὶ ὑπάρχωσι, καὶ λειπόμενοι ὦσι τῆς ἐφημέρου τροφῆς, εἴπῃ δέ τις αὐτοῖς ἐξ ὑμῶν, ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνεσθε καὶ χορτάζεσθε, μὴ δῶτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ σώματος, τί τὸ ὄφελος; ἢ γὰρ οὐκ οἶσθα, νοεῖν δὲ οὐκ ἔχεις, ὅτι τοῖς πιστεύουσι πρέπει τὸ ἀμελητὶ τοῖς θείοις καταπείθεσθαι νόμοις. βαρβάρῳ μὲν γὰρ, καὶ χωρῶν, καὶ πόλεων ἐξῳκισμένῳ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐθῶν τε καὶ νόμων παντελῶς ἀμοιρήσαντι, τὴν τῆς παρανομίας γραφὴν οὐκ ἂν οἶμαί τις ἐποίσοι δικαίως, εἴγε σωφρονοίη· αἰτιῷτο δ' ἂν εἰκότως, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τοὺς πόλεσί τε καὶ νόμοις ἐντεθραμμένους· εἴπερ ποι συμβαίνοι παρολισθεῖσαι τοῦ πρέποντος. οὐκοῦν, οἷς μὲν οὔπω τὸ εὐδοκιμεῖν ἐν λόγῳ, σφαλερὸν δὲ ὁμολογουμένως τὸ χρῆμά ἐστι. περιέσται δ' οὖν ὅμως τὰς τῶν κατηγορημάτων αἰτίας ἀποσκευάζεσθαι, τὸ μὴ τοῖς θείοις παιδαγωγεῖσθαι νόμοις, οὐκ ἀπίθανον ἔχουσι τὴν † ἀναλογίαν· τοῖς δὲ τὸ πιστεύειν ἑλομένοις, ἀνυπαίτιον μὲν οὐδαμῶς τὸ ἀπειθὲς καὶ ἐξήνιον· τὸ δὲ ἀπειπεῖν τὴν δουλείαν, διὰ τοῦ τὸ θεῖον ἀποσείσασθαι ζυγὸν, πῶς οὐ σφόδρα παγχάλεπον; οὐκοῦν τῇ πίστει συμπαρεζεύχθω καὶ τὰ ἐξ ἔργων καυχήματα· καὶ ᾗ φησιν ὁ σωτὴρ, γινώμεθα οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, οἰκτίρμων ἐστίν. ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλεως τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος, καὶ κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως. χαλεπὸν δὲ οὐδὲν καὶ ἐξ αὐτῶν ὑμῖν ἐπιδεῖξαι τῶν ἱερῶν γραμμάτων, καὶ τῆς φιλαλληλίας τὰ γέρα, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις κατάκρισιν. τεθαύμασται μὲν γὰρ ὁ μακάριος Ἰὼβ ἐφ' ἑαυτοῦ λέγων· ἀδύνατοι δὲ χρείαν ἥν ποτε εἶχον, οὐκ ἀπέτυχον· χήρας δὲ τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ἐξέτηξα. εἰ δὲ καὶ τὸν ψωμόν μου ἔφαγον μόνος, καὶ οὐκ ὀρφανῷ μετέδωκα· εἰ δὲ καὶ ὑπερεῖδον γυμνὸν ἀπολλύμενον, καὶ οὐκ ἀμφίεσα· ἀδύνατοι δὲ εἰ μὴ εὐλόγησάν με. ἀπὸ δὲ κουρᾶς ἀμνῶν μου ἐθερμάνθησαν οἱ ὦμοι αὐτῶν. εἰ ἐπῆρα ὀρφανῷ χεῖρα, πεποιθὼς ὅτι πολλή μοι βοήθεια περίεστιν, ἀποσταίη ἄρα ὁ ὦμός μου ἀπὸ τῆς κλειδὸς· ὁ δὲ βραχίων μου ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος συντριβείη· κατακέκριται δὲ, καὶ ἀδιάφυκτον ἔχει τὴν κόλασιν ὁ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις πλούσιος, περὶ οὗ φη-

† ἄλλ. ἀπολογίαν.

verò charitatis esse dicimus, eos qui rerum inopia premuntur, miserari. Nec enim ô homo, dixeris tecum ipse, Diues sum fide, agnoui eum qui natura vereque Deus est & Dominus, explicui me à diaboli retibus & dæmoniaca fraude, purgaui crimina idololatriæ. Licet mihi tutò de beneuolentia Dei gloriari. Memineris nempe dicentis: *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? nunquid poterit fides saluare eum? si autem frater, aut soror nudi erunt, & indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis, Ite in pace, calefacimini, & saturamini, non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?* Num enim ignoras, vel nunquam cogitas à fidelibus postulari, vt diuinis legibus sedulò obtemperent? Barbarum siquidem hominem qui oppida & vrbes nunquam viderit, neque cum institutis nostris ac legibus commercij quidquã habuerit, haud iure, vt arbitror, sapiens quisquam violatæ legis accuset. Illos verò meritò non abs re arguat, qui vrbibus ac legibus innutriti sunt, si quis eorum à recto deflexerit. Igitur qui quidem nondum in verbo probati sunt, periculo quidem absque dubio non carent; illud tamen habebunt quo delictorum culpam repellant, quòd non sint diuinis legibus instituti, atque hanc haud improbabilem excusationem afferant. Qui verò fidem elegerunt, ijs nulla excusatio relinquitur, si contumaces sint ac refractarij. Dei porro seruitium abnuere, diuinum excutientes iugum, quis non rem ex omnibus valdè periculosam existimet? Adiungantur itaque fidei præclara quoque operum decora, atque vt Saluator ait, *Simus misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Iudicium enim sine misericordia ei qui non facit misericordiam. Superexaltat autem misericordia iudicium.* Nihil autem difficultatis habet ex ipsis quoque sacris Litteris vobis demonstrare, & mutuæ charitatis præmia, & ijs qui contrà fecerint propositam damnationem. Admirabatur siquidem beatus Iob de seipso dicens: *Impotentes autem vsu quem quandoq; habuerunt, non frustrati sunt, viduæ autem oculum non tabesceci. Si autem & buccellam meam comedi solus, & non pupillum participem feci ex ea. Si autem & despexi nudum pereuntem, & non vestiui. Impotentes autem si non benedixerunt mihi, à tonsura autem agnorum meorum calefacti sunt humeri eorum. Si leuaui pupillo manum, confidens quoniam multa mihi auxiliatio adest. Recedat igitur humerus meus à iunctura, & brachium meum à cubito meo confringatur.* Condemnatus est autem, pœnasque ineuitabiles sustinet Euangelicus ille diues, de quo Sal-

Iacob. 2. 14

Luc. 6. 36.

Iacob. 2. 13.

Iob 31. 16.

Luc.16.19. uator ait: *Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Mendicus autem quidam Lazarus iacebat ad ianuam vlcerosus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat, sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius. Mortuus autem est pauper, & portabatur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est & diues, & sepultus in tartaro. Cùm leuasset oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham, & Lazarum in sinu eius, & ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti ipsius in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Dixit autem Abraham, Fili, recordare quia recepisti bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.* At siquidem aliquid à nobis breuiter super his dicendum est, huic quidem diuiti fuere vestes tenuissimæ, ac tinctæ purpura, & auro fortè alicubi etiam intextæ; domus illustris quæ admirationem quoque, vt arbitror, superaret, possetque inuidorum animos ad furorem accendere; serui decoro ornatu, neque adeò pauci: tapetes varij, ipsisque adeò pauimentis instrati: pincernæ, coqui, & pistores egregij, & in suo quisque artificio perelegantes, mensa epulis assiduè referta. Verùm aderat nempe simul assentatorum cohors, qui à lingua diuitis penderent, aut si quidpiam illi gratum, aut is aliquid licet absurdissimum admiraretur, iurarent id omnium optimum; contrà vel ipsammet virtutem siquidem is vituperasset, ipsi quoque conuiciis proscinderent. Deo porrò inuisam & euanidam impuritatem, comessationes inquam, & inconditos plausus, conuiualesque cantilenas, & psaltriarum saltationes, quid opus est dicere? Silentio nempe ea premi oportere arbitror, quæ ne memoria quidem impune cuiquam liceat vsurpare. Alter verò ille pauper erat plenus miseriarum, non ei vestis, non tectum, rebus necessariis destitutus, infirma quoque corporis valetudine, cupiditatis suæ modum eorum, quibus carere non possumus, facultate definiens, ac felicitatis spatia perangustè coërcẽs. In eo namque spem & vota terminari oportere arbitrabatur, si panem modò, laceraque indumenta suppeditari contigisset. Ac demum eò miseriarum ipsum redactum esse Euangelicæ parabolę narratio describit, vt eodem cum olidis canibus cubili vteretur, solosque illos haberet sodales, iucundissimeq; eorum obsequia admitteret, cùm ipsum proiecta lingua lambendo medicari vellent, quod suis ipsi vulneribus remedium naturali lege adinuenerunt, Lazaro quoque largientes.

σιν ὁ σωτήρ. ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος λαμπρῶς. πτωχὸς δέ τις Λάζαρος ἐβέβλητο εἰς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ † ἡλκόμενος, καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν πιπτόντων ψιχίων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ. ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχόν, καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ. ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη· καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραάμ, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε, πάτερ Ἀβραάμ ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶτταν μου, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. εἶπε δὲ Ἀβραάμ, τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά. νῦν δὲ ὅδε, παρακαλεῖται· σὺ δέ, ὀδυνᾶσαι. καὶ εἴπερ τι χρὴ βραχυλογοῦντας ἡμᾶς ἐπὶ τούτοις εἰπεῖν· τῷ μὲν γὰρ πλουσίῳ, λεπτὰ μὲν ἦν σφόδρα, καὶ ἁλουργῆ τὰ ἐσθήματα, καὶ χρυσῷ που τάχα διαπεπασμένα· οἶκος διαφανής, κρείττων οἶμαι καὶ θαύματος, καὶ φθόνῳ μανίαν ἀνακαῦσαι δυνάμενος· οἰκετῶν εὐειματούντων οὐ μετρία πληθύς· δάπιδες αἱ πολυειδεῖς, καὶ αὐτοῖς ἐδάφεσιν ἐπεστρωμέναι· οἰνοχόοι, καὶ ὀψοποιοί, καὶ ἀλφιτουργοί, καλοὶ καὶ ἀστεῖοι τὸ ἐπιτήδευμα· τράπεζα, τῶν ἐδωδίμων ἀεὶ καταγέμουσα. ἀλλ' ἦν δή που καὶ κολάκων ἑσμὸς τῆς τοῦ πλουσίου γλώττης ἀπηρτημένων, καὶ ὀμνυούντων μὲν, ὅτι πάντων ἄριστον εἰ † προέλειτό τι· καὶ τῶν ἀτοπωτάτων θαυμάσαι· κακουνούντων δέ, ὡς τάχος, εἰ καὶ αὐτὴν κακίζοι τὴν ἀρετήν· τὴν δέ γε θεομισῆ καὶ ἐξίτηλον βδελυρίαν, κώμους δὴ λέγω, καὶ παρακροτήματα. τάς τε ἐπιτραπεζίους ᾠδάς, καὶ αὐλητρίδων ὀρχήματα· τί δεῖ καὶ λέγειν; σιωπᾶσθαι γὰρ οἶμαι πρέπειν, ἃ καὶ διὰ μνήμης ἐλθὼν, οἴχοιτ' ἄν τις οὐκ ἀζήμιος· ὁ δέ γε ἕτερος, ἦν τρισάθλιος πένης. ἀνείμων, ἀνέστιος· κηδεμόνων ἔρημος, καὶ τῆς τοῦ σώματος εὐρωστίας ἐπιδεής, ὅλον ἔχων τῆς ἐπιθυμίας τὸ τέλος εἰς τὸν τῶν ἀπαραιτήτων ἐκπορισμόν, καὶ τῆς εὐημερίας τὸ πλάτος ἐν ὀλίγοις ἀναμετρούμενος· ᾤετο γὰρ δεῖν πρὸς πέρας ἥκειν ἐλπίδος καὶ προσευχῆς, εἴπερ ἄρτου καὶ ῥακίων ἐξείη μεταλαχεῖν· εἰς τοῦτο δὲ ἥκειν ταλαιπωρίας αὐτὸν ὁ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς καταγράφει λόγος, ὡς καὶ ὀδωδόσι συνευνάζεσθαι κυσί, καὶ μόνους ἐκείνους ἔχειν ὁμιλητάς· ἥδιστά τε προσίεσθαι θεραπεύοντας, ὅ τι λίχνον ἐπ' αὐτῷ τὴν γλῶτταν ἱέντας, † διαμαρτεῖν ἤθελον. ἣν ἂν καὶ σφίσιν αὐτοῖς τραυμάτων ἄκεσι φυσικοῖς ἐξεῦρον νόμοις, καὶ τῷ Λαζάρῳ δωρούμενοι.

† ἄλ. ἡλκωμένος.

† ἄλ. προέλοιτό τι.

† ἴσως διαμαλάσσειν.

ἀλλ'

ἀλλ' οὐδὲν τῶν τοιούτων ὑπολογιζάμενος ὁ γεννάδας ἐκεῖνος καὶ φιλόκομπος ἀνήρ· τὴν μὲν γὰρ ἀπεράμων καὶ ἀναλγὴς ἐπικτεῖραι δὲ δέον, ἡγεῖτο φορτικὸν· καὶ ταῖς ἀνηκέστοις τοῦ κάμνοντος συμφοραῖς, τὸ τῆς ἡμερότητος ἐπιστάξαι δάκρυον, ἀφιλοθέως παρωθούμενα, εἰκαῖον ἄχθος ἐνόμιζε· καὶ συρφετοῦ μὲν διενεγκεῖν οὐδέν· ἐν ἴσῳ δὲ τοῖς ἐν μνήμασι, βδελυρὸν εἶναι καὶ ἀπηχθημένον, καὶ ἐν λόγῳ κεῖσθαι μηδενί. καίτοι † χρῆν δή που διενθυμεῖσθαι σαφῶς, ὡς ὁ τῆς ἡμετέρας φύσεως γενεσιουργὸς καὶ τεχνίτης, οὐχ ἑτέραν μὲν τοῖς πλουσίοις εἰς τὸ εἶναι πάροδον, ἑτέραν δὲ τοῖς ἐν ἐνδείᾳ δεδώρηται. ἀλλ' ἴση μὲν πάντων ἡ ἐκ πατρὸς εἰς μητέρα καταβολή· ὠδῖνες δὲ καὶ ὁ τοῦ τόκου τρόπος οὐχ ἕτερος. καὶ μὴν καὶ αὐτὸ διὰ τῶν ὁμοίων σχημάτων ἔρχεται τὸ σῶμα. ἕνα δ' οἱ πάντες οὐρανὸν περικείμεθα· ἑνὸς ἡλίου λαμπάδι τετιμήμεθα, οὐκ ἀμείνω μὲν καὶ φαιδροτέραν τοῖς ἐκ πλούτου διαφανεστέροις ἐνιέντος αἴγλην· ἧττον δὲ ἢ κατ' ἐκείνους τοὺς ἐν ἐνδείᾳ φωτίζοντος. οὐκοῦν ἡ μὲν φύσις οὐκ οἶδε † διαφθορὰν· οὐδὲ μὴν ὁ τῶν ἁπάντων γενέσεως ἀρχηγέτης θεός· προσεξεύρηται δὲ τοῦτο ταῖς ἀνθρωπίναις πλεονεξίαις. ἀλλ' ἦν δή που τάχα τὸ ἀπεῖργον οὐδὲν, διὰ τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένων, καὶ αὐτῆς εὖ μάλα τῆς θείας καταστοχάζεσθαι γνώμης· οἴχεσθαι δὲ οὕτως ἐὰν ἐξ οὐρίας τὰ καθ' ἡμᾶς, τῷ τῆς ἀγάπης δεσμῷ πρὸς ἰσότητα διοικούμενα. ὁ γὰρ ἐν ἴσῳ πάντα διανείμας τὰ τῆς φύσεως ἀγαθὰ, καὶ τῷ περιττῷ καὶ πλείονι τιμήσας οὐδένα, πῶς οὐκ ἂν ἠθέλησεν ἐκποδὼν ποιῆσαι τὴν ἐν τοῖς ἑτέροις πλεονεξίαν; καὶ οἰκονόμους ὥσπερ τινὰς τῶν ἐν ἐνδείᾳ καθεστάναι τοὺς ἔχοντας; ἵνα τι καὶ δόξης καὶ τῆς εἰς † αἰῶνας τρυφῆς τοῖς εὖ πεπονθόσι συμμετασχεῖν ἰσχύσιαν· ἀλλὰ γὰρ μικροῦ τι τὸ ἐμὸν παρώλισθε νοῦν, ὃ τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι καλόν. ἐν ἐκείνοις ὄντα τοῖς ἀνιαροῖς τὸν Λάζαρον καὶ τῷ θανάτῳ κατειλημμένον, μεθορμίσασθαι μὲν τῶν ἀνθρωπίνων συμβέβηκεν· ἀποκομισθῆναι δὲ δι' ἀγγέλων εἰς κόλπους Ἀβραάμ· τὸν δὲ τὸν ἐκ πλούτου τρυφαῖς ἀμέτρως περιεχόμενον, καὶ τὸν τῶν κολάκων εὐφημίαις ζηλωτὸν καὶ μακαριστὸν, καὶ τὰ † ἔτη τούτων ἀμείνω πολλάκις ὠνομασμένον, τοῖς τῆς φύσεως ὑπενεχθέντα νόμοις, καὶ τὸν τοῦ θανάτου βρόχον εἰσδεδυκότα, βαθεῖ μὲν ἐγκαθειρχθῆναι σκότῳ· ἀντὶ δὲ τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν τὴν εἰς ᾅδου κρίσιν ἀλλάξασθαι, τῆς τῆς φιλοστοργίας ἀποτίσοντα δίκην. ἀλλ' ἴσως ἐκεῖνο φαῖεν ἂν δή που τινὲς τῶν ἀκροωμένων· ποίοις ἄρα κεχρῆσθαι λόγοις εἴ τις ἔροιτο προστιών, καὶ φιλοπευθοίη, λέγων· εἰ πτωχεία καθ' ἑαυτὴν τὸ τῆς εἰς θεὸν εὐσεβείας ἀνεδήσατο καύχημα, καὶ τῷ τῆς δικαιοσύ-

† ἄλ. χρῆν.

† ἴσως διαφοράν.

† ἄλλ. αἰῶνα.

† ἄλλ. ἐπ.

Verùm nihil horum animo reputans generosus ille vir, & insolenti fastu elatus, durus nempe erat, & alienis malis indolere haud norat, misereri verò cùm opus esset, sibi graue ducebat; quæque ob intoleranda calamitosi hominis infortunia humanitatis lacrymas fundere Dei amantes impellunt, inane onus vocabat, nec quidquã à quisquilijs differre, pariq; loco ac cadauera sepulchrorũ, odiosa, execranda, neq; vllo numero prorsus habenda. Et tamẽ scilicet cogitare oportuit, nostræ naturæ conditorem & artificem non alium vitæ ingressum diuitibus, alium ijs qui inopia premũtur largitum fuisse; sed eodem modo omnium semen à parente in matrẽ effundi, neque ferendi vteri, aut partus diuersam esse rationem, tum corpus sanè ipsum similibus figuris efformatum procedere, cælum vnum omnibus eorum fundi, solis vnius fulgore omnes illustrari, qui non meliorem aut clariorem ditioribus lucẽ immittit, parcius verò ijs qui inopia premuntur, lumen impartitur. Nullum nempe nouit discrimen natura, aut qui omnium generationis auctor est Deus, sed sunt hæc hominum cupiditatis & superbiæ inuenta. Nec quidquam sanè, vt arbitror, obstabat, quo minùs per ea quæ modò diximus de ipsa quoq; diuina voluntate scitè admodũ conijcere liceret, nostraq; omnia velut secundo vento ferrentur, si vinculo charitatis ad æqualitatem dirigerentur. Qui enim æqualiter omnia naturæ bona partitus est, nec maioribus, aut pluribus quemquam voluit honestatũ, annon hic voluit in alijs quoque plus habendi cupiditatem funditus tolli? quibusque facultates suppeterent, eos veluti quosdam œconomos pauperum constituit, vt aliqua ex parte gloriæq; & æternæ felicitatis cum ijs quos beneficijs affecissent, participes fierent. Sed mihi quiddam propemodum excidit, quod ad ea quæ diximus adiungi operæ pretium est. Lazarum quidem qui in eiusmodi malis versaretur, morte correptum, migrare ex humanis, atque per angelos in sinum Abrahæ deferri contigit: illum verò qui opibus ac delicijs præter modum abundaret, qui assentatorum acclamationibus felix ac beatus prædicaretur, quin & titulis adhuc melioribus sæpe appellatus fuisset, naturæ legibus obsequentem, mortisque laqueo implicitum, in profundum tenebrarum carcerẽ detrudi, ac terrenis bonis cum inferni iudicio commutatis, pœnas inhumanitatis persoluere. Sed illud fortè dicet ex auditoribus quispiam. Quibusnam tu vtere verbis, si quis accedens roget, atque audire cupiat, num paupertas si per se sola spectetur, pietatis in Deum laude decorata, ac iustitiæ

lege ornata sit, num contrà diuitiæ execrandæ, atq; acerba sententia condemnandæ; & quonam modo prorsus hæc se res habeat. Illud igitur cogitandũ nobis est, diuitijs nempe in hac vita adiuncta esse vt plurimum, & copulata non pauca incommoda. Faciliùs siquidem diues effertur superbia, effrænis est ad immodicam cupiditatẽ, voluptatibus sese pariter ac deliciis permittit. At quicumq; inopiæ malis premitur, qui fieri potest vt aliquo morbo ex ijs quos diximus teneatur? Lamentatur etenim assiduè, quòd nihil possideat, mœret ipse secum ac gemit. Tantum verò à voluptate semotus est, quantum & à delicijs, totusq; est in cura modicũ aliquid colligendi, & exiguũ aliquod necessitati solatium adinueniendi. Ad hæc autem omnia illud quoque adiungi oportere arbitror, pro vniuscuiusq; moribus rei cuiusq; naturam arbitratu suo pertractantis, effici vt ea aut malis rebus, aut admirandis adnumeretur. Quodq; in lanis dixit quispiam, efficiunt colores quibus imbuuntur, idem in naturis rerum mores illorũ per quos tractãtur. Igitur quisquis paupertatem sapienter ferat, illum omniũ optimum esse sine dubitatione asseuerabo. Etenim si & modicis contentus, & quæq; vt vno verbo absoluam, etiam paratu facillima per sudorem acquirens, preces cum gratiarum actione persoluit Deo, quis non illum hac commendatione dignum, ac laudibus quàm maximè ornandum esse iudicet? scilicet cùm inopia ad improbitatem hortetur, ita is continentiæ legẽ præ omnibus colit, vt ab omni prauitate prorsus abstineat. Hominem verò diuitiarum abundantia conspicuum annon meritissimò accusamus, cui cùm Deum rerũ omnium beneuolum habere, impertienda alijs misericordia, & modicum quidpiam inopia pressis largiendo, atq; hoc pacto ex perpetuis malis emergere, ac velut enatare concessum sit, is suæ tantummodo voluptati seruire voluit diuitias, quarum vsura ad breue tempus frueretur. Igitur Lazarus quidem in delicijs inexpectatis degebat, diues autẽ imprudens flamma & verberibus cruciabatur. Ergo siquis per illud maximè tempus ad eum accedẽs rogasset, atq; ab eo cognoscere aueret, quantanam pecuniæ summa constitutas sibi pœnas redimere paratus esset, facta quod magis placeret eligẽdi facultate, annon se omnium fortunarum iacturam ea de causa libenter subiturũ esse modis omnibus confirmaret? Et cuinam omnium id dubium sit? Insipiẽtis igitur hominis & insulsi fuerit grauia & acerba experiendo demum velle cognoscere, idque cùm veluti pedem extra laqueum & necessitatem habere liceat. Ac si

νης τετίμηται νόμῳ, ἐπήρεστον δὲ τὸ πλουτεῖν, καὶ πικρὰν ἐφ' ἑαυτὸ τὴν ψῆφον ἐκληρώσατο· καὶ πῶς ἂν εἴη τοῦτο γενοῦ ἐκεῖνο διασκεπτέον. πλούτῳ μὲν γὰρ τῷ κατὰ τὸν βίον, παρέπεται πως ἀεὶ, καὶ συνέζευκται κατέχει τὸ πλεῖστον, οὐκ ὀλίγα τὰ ἄτοπα. ἑτοιμότερος μὲν γὰρ εἰς ὑπεροψίαν ὁ πλοῦτος, ἀχάλινος εἰς πλεονεξίαν· ἡδονῶν ἡττώμενος, ὅσῳ καὶ τρυφῆς. ὁ δὲ πτωχείᾳ τριβόμενος, πῶς ἂν τι νοσήσαι τῶν εἰρημένων; καταθρηνεῖ γὰρ ἀεὶ τὸ κεκτῆσθαι μηδέν· καὶ ἀλύει μὲν ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ στένει· διώκισται δὲ τοσοῦτον ἡδονῆς, ὅσον καὶ τρυφῆς· καὶ ὅλος ἐστὶ φροντίδος τῆς εἰς τὸ συλλέξαι τι βραχὺ, καὶ μετρίαν εὕρασθαι τῆς ἀνάγκης παραμυθίαν. πρὸς δὲ τούτοις ἅπασιν, οἰήσομαι δεῖν κἀκεῖνο εἰπεῖν· ὡς ὁ ἑκάστου τρόπος τὴν ἑκάστου πράγματος φύσιν περιτρέπων ὑπ' ἐξουσίας, ἐφ' ὅπερ ἂν βούλοιτο· ἢ τοῖς φαύλοις, ἤγουν τοῖς τεθαυμασμένοις ἐναριθμεῖσθαι ποιεῖ· καὶ ὅπερ ἂν † εἶεν φαίη τις ἂν τὰς ἐκ τῶν βαφῶν εὐχροίας, οἵοις ἂν διαφέρωνται, τοῦτο ταῖς πραγμάτων φύσεσι, τὸν τοῦ μετὰ χεῖρας ἔχοντος τρόπον. οὐκοῦν ὁ πενίαν σωφρόνως οἰκονομῶν, ὅτι πάντων ἄριστος, οὐδὲν ἐνδοιάσας, ἐρῶ. εἰ γὰρ καὶ τοῖς βραχέσιν ἀρκούμενος, καὶ τὸ πάντως ὡς ἔπος εἰπεῖν εὐπορίστατον, σὺν ἱδρῶτι λαβὼν, εὐχὰς ἀναφέρει † χαριστηρίας· πῶς οὐκ ἂν εἴη τούτου ἄξιος; ἐπαινεῖσθαί τε ὅτι μάλιστα πρέπων· σύμβουλον μὲν ἔχων εἰς φαυλότητα τὴν ἀνάγκην. ὑπερτιμήσας δὲ οὕτω τῆς ἐγκρατείας τὸν νόμον, ὡς † ἀλῦναι παντελῶς † κακουργοῦντας μηδέν. ὁ δὲ τῇ τῶν χρημάτων περιουσίᾳ διαφανὴς, πῶς οὐκ ἂν εὐθυνοῖτο, καὶ ὁ σφόδρα δικαίως, εἴπερ ἔχειν ἐξὸν εὐμενῆ τὸν τῶν ὅλων Θεὸν, διὰ τοῦ κατοικτείρειν † ἑτέρους, καὶ τοῖς ἐν ἐνδείᾳ χαρίζεσθαι βραχὺ, καὶ ὑπερκύψαι καὶ ἀνανήχεσθαι τρόπον τινὰ τῆς ἀκαταλήκτου συμφορᾶς, μόνης τῆς ἰδίας ἡδονῆς ὑπηρέτην κατεστήσατο τὸν πρόσκαιρον πλοῦτον. οὐκοῦν ὁ μὲν Λάζαρος ἦν ἐν ἀδοκήτοις τρυφαῖς· ὁ δὲ πλούσιος ἀσυνήθως, ἐν φλογὶ καὶ μάστιξιν. ἆρ' οὖν εἴ τις αὐτῷ κατ' ἐκεῖνο μάλιστα καιροῦ προσιὼν ἐφθέγξατο, καὶ ἤξίου μαθεῖν, ὁπόσων ἂν βούλοιτο χρημάτων ἐκπρίασθαι τὸ διαδρᾶναι τὴν κόλασιν; † ἀφέντες ἑλέσθαι † τοῦ κρείττονος, οὐκ ἂν ἑτοίμως ὅλην ὑπὲρ τούτου προέσθαι τὴν οὐσίαν; † εὖ μάλιστα διισχυρίσατο. καὶ τίνι τῶν ὄντων ἀμφίβολον; ἄσοφον οὖν ἄρα, καὶ ἀμαθὲς παντελῶς, τὸ πείρᾳ μαθεῖν ἐκδέχεσθαι τὰ δεινά· καὶ τοῦτο ἐξὸν τοῖς ἐθέλουσιν ἔξω πόδα πάγης καὶ ἀνάγκης ἔχειν· καὶ εἰ

τῆς

† ἄλ. εἶναι

† ἄλ. χαριστηρίους.

† ἄλ. ἀλῶναι.

† ἄλ. κακουργοῦντα.

† ἄλ. ἑτέρας.

† ἄλ. ἀφέντος ἑλέσθαι

† ἄλ. τοῦ κρείττονος.

† ἄλ. εὖ μάλα.

τῆς Ἰουδαίων λατρείας τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν ἀμείνοσι, πῶς οὐχ ἅπασι προδηλότατον, ὡς οὐκ ἂν τῳ φανείη διεσκέφθαι καλῶς, εἴπερ οἴοιτο μὴ χρῆναι νικᾶν, τὰ εἰς τὸ κρεῖττον ὑπερβολαῖς τὸ παρ' ἐκείνοις τετηρημένον; τοιγάρτοι καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἔφασκεν ὁ σωτήρ· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλέον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. τί λοιπὸν ἆρα τοῖς † ἐξ Ἰσραὴλ ὁ διὰ Μωσέως ἄρα κεχρησμῴδηκε νόμος, διὰ τύπου καὶ σκιᾶς τὴν πρὸς ἀδελφοὺς ἰσότητα τηρεῖν ἀναπείθων; τὴν πολλὴν ἐκείνην διαθέοντες ἔρημον, καὶ τῶν ἐδωδίμων γεγονότες ἐν σπάνῃ, δι' ἣν ἐπιβοῶντο τοῦ πανσόφου Μωσέως τὴν καταβοήν· καὶ ὡς οὐκ ἐνὸν αὐτοῖς ἔτι σώζεσθαι, κατισχύοντος τοῦ λιμοῦ, ἐμελέτων θρῆνον ἤδη τὸν ἐπικήδειον· καὶ ἁπάσης ὥσπερ ἐλπίδος ἀπολισθήσαντες, ἔφασκον· ὄφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθήσαμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν, καὶ ἠσθίομεν ἄρτους εἰς πλησμονήν· ὅτι ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρημον ταύτην, ἀποκτεῖναι πᾶσαν τὴν συναγωγὴν ταύτην ἐν λιμῷ. διηπορηκότος δὲ τοῦ πανσόφου Μωσέως, καὶ ὅ,τι μὲν δράσοιεν ἢ λέγοι πρὸς ταῦτα, παντελῶς οὐκ ἔχοντος· † ἀναθαρρήσαντες δὲ πρὸς μόνην ἐλπίδα τὴν παρὰ θεοῦ, μελλησμοῦ τινος δίχα τῶν προσδοκηθέντων, τὸ πέρας αὐτίκα ἀνεδείκνυτο· εἶπε γὰρ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν. ἰδοὺ ἐγὼ ὕω ὑμῖν ἄρτους ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαός, καὶ συλλέξουσι τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν. διερμηνεύων δὲ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τοῦ νόμου τὴν δύναμιν ὁ μακάριος Μωυσῆς, ἔφη πάλιν· οὗτος ὁ ἄρτος ὃν δέδωκεν ὑμῖν κύριος φαγεῖν. τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ συνέταξε κύριος, συναγάγετε ἀπ' αὐτοῦ ἕκαστος εἰς τοὺς καθήκοντας γομὸρ κατὰ κεφαλήν, κατὰ ἀριθμὸν ψυχῶν ὑμῶν, ἕκαστος ἐν τοῖς † συσκηνώοις ὑμῶν συλλέξατε. ἐποίησαν δὲ οὕτω, φησὶν, οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, καὶ συνέλεξαν ὁ τὸ πολὺ, καὶ ὁ τὸ ἔλαττον, οὐκ ἠλαττόνησαν. ἠφίει γὰρ οὐδαμῶς ὁ τοῦ νόμου κύριος συλλέγειν ὑπὲρ τὴν χρείαν· μόνον δὲ τὸ ἀρκοῦν εἰς τροφὴν τὴν σήμερον. εἰ δὲ συγκομίσαιτό τις καὶ ὑπὲρ τοῦτο, μακρὰ τῷ νόμῳ χαίρειν εἰπὼν, εἰς σκωλήκων ὄχλον τὸ περιττὸν μετεπλάττετο· δεικνύντος οἶμαι τοῦ νόμου, καὶ μάλα σαφῶς, ὡς ἡδεῖα μὲν καὶ ἀμώμητος τῶν ἀρκούντων ἡ κτῆσις· τὸ δὲ ἀπόθετον καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν αὐτὴν † ἀπλάστως σεσωρευμένον, σκωλήκων ἔσται παραίτιον. καὶ ταυτὶ μὲν ὁ νόμος προσεκάλει τοῖς ἀρχαιοτέροις. τί δὲ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ὁ σωτήρ; ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ ἀδίκου μαμωνᾶ, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, † δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς ἑαυτῶν σκηνάς. καὶ ἵνα σοι διαφανῆ τοῦ τεθεσπισμένου ποιήσω τὴν δύναμιν, ἐρῶ δή τι πάλιν· οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἀμφιβάλλειν, ὡς οὖν γε τοῖς δεομένοις σωφρόνων τι καὶ

† ἄλ. ἐξ Ἰσραήλ.

† ἄλ. ἀναθαρσήσαντος.

† ἄλ. συσκηνίοις.

† ἄλ. ἀπλήστως.

† ἄλ. προσδέξωνται.

noſtra quidem Iudaica religione præſtantior eſt, quis non facilè animaduertat, minùs prudenter illum rebus ſuis conſuluiſſe iudicatum iri, ſi quæ bona illi retinent in ijs vincere, ac longè ſupra illos excellere oportere non arbitretur? Proinde ipſe quoque nobis Saluator dicebat: *Amen, amen dico vobis, niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam ſcribarũ, & Phariſæorũ, non intrabitis in regnum cælorum*. Quidnam igitur Iſraelitis lex per Moſem vaticinata eſt? qui per figuram & vmbram æqualitatem inter fratres retinendam ſuadebat. Cùm enim per longa illa deſerta iter haberent, atque eos annona defeciſſet, propter quam Moſem ſapientiſſimum inclamabant, ac veluti ſeruari ampliùs non poſſent, fame dominante lugubre iam epicedium meditabantur, & tanquam omni ſpe deſtituti dicebant: *Vtinam mortui eſſemus percuſſi in terra Aegypti, quando ſedimus ſuper lebetes carnium, & manducabamus panem ad ſaturitatem. Quid eduxiſtis nos in hoc deſertum, vt occideretis omnem hanc ſynagogam fame?* Dubitante autem ſapientiſſimo Moſe, neque quid faceret, aut quid ad hæc diceret omnino habente, ſola porro in Deum fiducia ſuſtentato, citra vllam moram felix exitus eorũ quæ expectabãtur apparuit. Dixit namque ad ipſum Dominus. *Ecce, ego pluo vobis panes è cælo, & egredietur populus, & colligent in ſingulos dies.* Explicans verò Iſraelitis vim legis beatus Moſes rurſum ait: *Hic eſt panis quem dedit vobis Dominus ad veſcendum: hoc verbum quod conſtituit Dominus. congregate ex eo ſinguli quantum opus eſt, gomor per ſingula capita iuxta numerum animarum veſtrarum. Singuli cum contubernalibus veſtris colligite. Et fecerunt ſic*, inquit, *filij Iſraël, & collegerunt: qui multum, non abundauit; & qui parum, non minorauit*. Non enim ſupra id quod opus eſſet colligere legis Dominus patiebatur, ſed id ſolum quod in diurnum cibum ſatis eſſe poſſet. Quòd ſi quis contempta lege amplius collegiſſet, in vermium gregem ſuperuacaneum illud conuertebatur, lege, vt arbitror, & quidem apertiſſimè indicante, iucundam quidem eſſe, ac reprehẽſione vacuam eorum, quæ cuiq; ſufficiunt, poſſeſſionem; quod verò conditum aſſeruatur, ac ſupra quàm vſus ipſe poſtulet inſaturabiliter congeſtum, in vermes abiturum. Atque hæc quidem lex antiquis ſuadebat: quid autem nobis quoque ipſis clamat Saluator? *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Atque vt tibi huius oraculi vim apertè declarem, quiddam adhuc repetam. Non eſt, non eſt inquam, cur dubitemus in indigentium numero haud mediocrem

Matt. 5. 20.

Exod. 16. 3.

Exodi 16. 4.

Exodi 16. 16

Luc. 16. 9.

esse moderatorum & frugi hominum multitudinem, quæ nos quidem fortasse lateat, sed à Deo haudquaquam nihilominùs ignoretur. Cùm ergo eos ad communionem terrenarum possessionum admiserimus, nemini dubium sit futurum, quin mercedis quoque ipsorum probitati debitæ participes simus. *Recipient* enim *vos*, ait Scriptura, *in sua tabernacula*. Quod quidem optimè intelligens, ipse quoque nescio quo loco beatus Paulus ait: *Vestra*, inquit, *abundantia, illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. Simus ergo in alios benigni, misericordes*, vt scriptum est, *donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit nobis*. Quid autem nobis in Christo largitus sit Deus, aut quorum nos bonorum compotes fieri contigerit, necessariò videndum est. Donauit itaque nobis admissorum criminum veniam, & ferendis malis idoneam charitatem. Saluati nempe sumus, humanæ pusillitatis veluti oblito Deo. Igitur si nos quoque insitæ omnium Domino serenitatis vestigijs insistere volumus, patientia nobis, ô dilecti, necessariò est adhibēda. Et quidem illud quoque prudenter cogitemus, innumerabilia esse peccata hominū, nec vllum nobis tempus ab nostra pusillitate & querelis liberum fore. Proinde si in singulis quæ accidere consueuerunt, haud modicè angi velimus, & cum ijs qui molestiam intulerunt iudicio contendere, totam nobis vitam in mœrore atque ægritudine transigendam. Et quoniam viæ eorum qui iras meminere, ad mortem sunt, vt testatur Scriptura, nihil vetat reum fieri mortis vniuscuiusque animum, quòd ijs quæ angunt generosè repugnare non possit: in hoc assiduò intentum, vt molestiam inferentibus quàm acerrimè ac vehementissimè obsistat. Igitur, vt diuus Paulus ait, *alter alterius onera portemus, & sic adimplebimus legē Christi*. Insignis enim est hic quoq; pietatis modus. Verùm nonnulli sunt ex nostro numero, qui tantum abest, vt benigni esse velint, & obliuiscendæ iniuriæ gloriam ex suis mentibus tam longè eijciunt, vt etiamsi fratrum aliqui in re quapiam leuiore offenderint, tota contentione, & veluti plenis iracundiæ velis, effræni ferantur impetu, irruantque taurorum more, ac nisi malorum omne genus patrauerint, turpissima se ignominia notatum iri arbitrantur. Quòd si qui alicubi sint eorum qui iniuriam ipsis intulerunt præstantiores viribus, confestim innumeri circunsistunt feritatis administri, qui ad iracundiam impellant, incitentque ad sæuitiam, tum rationes proferāt, ac prēmonstrent vias, per quas vim suam exercere cupiditas queat. Grauissima eiusmodi homines, ô dile-

2.Cor.8.14. Ephes.4.32. Gal. 6.2.

ἐπιεικῶν καὶ μετρίων πλῆθος· διαλανθάνει μὲν ἴσως ἡμᾶς, οὐ μὴν ἀγνοεῖται παρὰ θεῷ. ὅταν τοίνυν τῶν ἐπιγείων αὐτοὺς χρημάτων εἰσδεξώμεθα κοινωνούς, ἐνδοιαζέτω μηδείς, ὅτι καὶ τοῦ μισθοῦ τῆς ἐπιεικείας αὐτοῖς συμμεθέξομεν· εἰσδέξονται γὰρ ὑμᾶς εἰς τὰς ἑαυτῶν σκηνάς, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἄριστα δὲ τοῦτο συνεὶς, καὶ αὐτός που φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος. τὸ ὑμῶν περίσσευμα, εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα· ἵνα καὶ τὸ † αὐτῶν περίσσευμα εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα. γινώμεθα τοίνυν εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὔσπλαγχνοι, καθὰ γέγραπται, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ θεὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν ἐν Χριστῷ. τί δὲ ἡμῖν ἐν Χριστῷ κεχάρισται ὁ θεὸς, ἢ ποίων ἡμᾶς ἀγαθῶν συνέβη μεταλαχεῖν, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἰδεῖν; δεδώρηται τοίνυν ἡμῖν πλημμελημάτων ἄφεσιν, ἀνεξίκακον ἀγάπην. διασεσώσμεθα γάρ, λήθην ὥσπερ τινὰ λαβόντος τοῦ θεοῦ τῆς ἀνθρωπίνης μικροψυχίας· κατ' ἴχνος οὖν ἄρα καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἰέναι σπουδάζοντας τῆς ἐνούσης γαληνότητος, τῷ πάντων δεσπότῃ ἀνεξικακεῖν ἀναγκαῖον ἀγαπητοί. καὶ δὴ καὶ σωφρόνως ἐκεῖνο διενθυμώμεθα, ὅτι μυρία μὲν ὅσα τὰ ἀνθρώπινα πταίσματα· καὶ οὐκ ἄν τις γένοιτο καιρὸς τῆς ἡμετέρας μικροψυχίας ἀπηλλαγμένος. ἀλλ' εἰ μέλλοιμεν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν εἰωθότων συμβαίνειν, ἀλύειν μὲν, οὐ μικρῶς, κρίνεσθαι δὲ τοῖς λελυπηκόσιν, ὅλος ἡμῶν ὁ βίος ἐν πικρίαις ἔσται καὶ λύπαις. καὶ ἐπεὶ ὁδοὶ μνησικάκων εἰς θάνατον, καθὰ γέγραπται, τὸ ἀπεῖργον οὐδὲν, θανάτου κάτοχον τὴν ἑκάστου γενέσθαι ψυχὴν, τῷ μὴ δύνασθαι γενναίως ἀποκρούεσθαι τὸ λυποῦν, διαπεπηγμένην ἀεὶ πρὸς τὸ χρῆναι γοργῶς ἀντεξανίστασθαι τοῖς προκεκρουκόσιν. οὐκοῦν, ὡς ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος· ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζωμεν. καὶ οὕτως ἀναπληρώσομεν τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. διαφανὴς γὰρ καὶ οὗτος τῆς εὐσεβείας ὁ τρόπος. ἀλλ' εἰσί τινες τῶν ἐν ἡμῖν, οἳ τοσοῦτον ἀφεστᾶσι τοῦ θέλειν εἶναι χρηστοὶ, καὶ τὸ ἀμνησίκακον καύχημα τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς τιθέντες ὡς πορρωτάτω, ὥστε καὶ ἐπὶ βραχὺ διαπταίσαντας τῶν εἰς ἀδελφότητα κεκλημένων τινὲς, πάντα κάλων διασείσαντες, καὶ ὅλον, ὥσπερ τοῖς θυμοῖς ἀνέντες τὸ λίνον, ἀκαθέκτοις φέρονται ταῖς ὁρμαῖς, καὶ ταυρηδὸν ἐπιθρώσκουσι. δυσκλεεστάτην ἔχειν οἰόμενοι τὴν ὑπόληψιν, εἰ μὴ πᾶν ὁτιοῦν ἐργάσονται τῶν δεινῶν· εἰ δὲ καί που τινὲς εἶεν τῶν προσκεκρουκότων αὐτοῖς ἀσθενέστερον, μυρίοι μὲν αὐτίκα περιεστᾶσιν οἱ τῆς ἀγριότητος ὑπουργοὶ, παραθήγοντες εἰς ὀργὰς, ἀκονοῦντες εἰς ἀπανθρωπίαν, λογισμοὺς εἰσηγούμενοι, καὶ παραδεικνύντες ὁδοὺς, δι' ὧνπερ ἂν εἴη τῆς πλεονεξίας ἡ δύναμις. πάνδεινον ἀγαπητοὶ

τῶν

† ἄλ. αὐτῆς.

τῶν τοιούτων τὸ κρῖμα· καὶ συνεξολεῖται πάντως τοῖς παροξύνουσιν ὁ παροξυνόμενος. καί σοι πάλιν ἐξ αὐτῆς παροίσω τῆς θεοπνεύστου γραφῆς τὴν ἐπὶ τούτοις ἀπόδειξιν. Ἰδουμαῖοι, καὶ Ἰσραηλῖται, τετάχατο μὲν ἀνὰ μέρος, καὶ οὐ τὴν αὐτὴν ἄμφω ἐκληρώσαντο χώραν· ἀδελφοὶ δὲ ἦσαν καὶ γείτονες. τοῖς μὲν γὰρ, Ἠσαῦ ἐπιγέγραπται πατήρ· οἱ δὲ, ἦσαν ἐξ Ἰακώβ. καὶ οἱ μὲν, τὴν τῆς ἐπαγγελίας. οἱ δὲ, τὴν Ἰδουμαίων ἐνέμοντο γῆν· ὅμορον μὲν τῇ ἑτέρᾳ, συχνοῖς δὲ † ὀρῶν ἀναστήμασι, καὶ πετραίοις ὄχθοις ἄνω κειμένην, ὡς εἶναι παντί τῳ δυσάλωτον, εἰ περιέλοιτο † δηοῦν, δυσμαχοτάτην ἔχοντος τοῦ χωρίου τὴν προσβολήν· καὶ δὴ καὶ ἐφρόνουν ἐπὶ † τούτῳ μέγα. ἐχόντων δὲ ὧδε τοῖς εἰρημένοις, γένους τε καὶ χώρας κατὰ πολὺ διειστήκει τὰ φρονήματα· καὶ διῴκιστό πως εἰς ἐναντιότητα τρόπων τὰ παρ' ἀμφοῖν, καὶ πολέμου πρόφασις ἦν τὸ τῆς λατρείας διάφορον. Ἰσραηλῖται μὲν γὰρ, τοῖς διὰ Μωσέως ἐπαυχοῦντες νόμοις τὸν τῶν ὅλων προσεκύνουν θεόν· Μωαβῖται γε μὴν, ἤγουν Ἰδουμαῖοι (τοῦτο γὰρ ἑκάτερον) ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις κατισχυμένοι, λίθους καὶ ξύλα διατορνεύσαντες τοὺς οὐδὲν εἰδότας ἐπεγράφοντο θεούς. ἦν οὖν ἄρα τὰ ἔθνη πρὸς ἄλληλα, καὶ λατρείαις, καὶ τρόποις καὶ τόποις διῃρημένα· εἶτα † διαπαῖσαι συμβὰν τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ διὰ τῆς εἰς τὸν νόμον παροινίας λυπῆσαι θεὸν, ἐξήγερται κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀνὴρ δυσσεβὴς καὶ παράνομος, ὁ τῶν Βαβυλωνίων τύραννος· καὶ δὴ καὶ σύμπαν τὸ ὑπὸ χεῖρα γένος ἐν ὅπλοις εἶναι διεκελεύετο καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα περιεσόμενος τῶν ἀνακειμένων θεῷ, πικρὸν ἐδίδου τοῦ πολέμου τὸ σύνθημα· καὶ ἀφίκετο μὲν εἰς τὴν Ἰουδαίαν· καταλύσας δὲ ἐν αὐτῇ πανστρατὶ, κατεπτόησε τοσοῦτον τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς ἐν τοῖς ὁμόροις † καλασκιδνάσαι χώραις, τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀφέντας καὶ νεὼς ὥσπερ ἀποπηδήσαντας, ἐπ' † αὐτοῖς ἤδη † κειμένοις τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς. καὶ τί μετὰ τοῦτο πεπράχασιν Ἰδουμαῖοι, δέον ἐποικτείρειν τοὺς ἐν θορύβῳ καὶ δείμασι. καὶ προθύμως μᾶλλον ἐπαμύνειν αὐτοῖς, πόλεσί τε ταῖς σφῶν εἰσοικίσασθαι, καὶ τῆς μεταξὺ κειμένης ἀπομνημονῆσαι διαφορᾶς, πᾶν τὸ τούτοις † ἔδρων ἐναντίον· καταδεσμοῦντες γὰρ τὸν οἰκέτην, ἕτοιμον ὥσπερ τι τοῖς Βαβυλωνίοις προσεκόμιζον θήραμα, καὶ τὴν ἀδελφοῦ καὶ γείτονος σφαγὴν, καύχημα τῆς ἑαυτῶν ἐποιοῦντο λατρείας, πλατὺ γελῶντες κατὰ τῶν † ὑγιασμένων καὶ τῆς θείας δόξης κατεξανιστάμενοι· φάσκοντές τε παραφρόνως τὴν τῶν † δαιμόνων ἐγηγέρθαι δύναμιν, καὶ τοῖς ἀτιμάζουσιν τὴν παρὰ σφίσιν λατρείαν ἐγκατασκῆψαι τὸν Βαβυλώνιον· οὐκ ἑτέρου τοῦ χάριν, ἢ τούτου καὶ μόνου. ἐπειδὴ δὲ ἀνθρώποις οὐκ ἐπὶ φορητὸς, θεῷ δὲ ἀπηχθημένος ὁ τῶν Ἰουδαίων

† puto ὄρων, vel ὀρῶν.
† ἄλλ. δηλοῦν puto ἄχρηστον.
† ἄλλ. τούτῳ.
† ἄλλ. διαπταῖσαι.
† ἄλλ. κατασκιδνάσθαι.
† ἄλλ. αὐτῆς.
† ἄλλ. κειμένης.
† ἄλλ. ἔδραν.
† puto ἡγιασμένων
† ἄλλ. δαιμονίων.

cti, damnatio manet, simulq; prorsus cum irritante irritatus peribit. ac tibi rursus ex ipsa diuinitus inspirata Scriptura harũ rerum demonstrationẽ producã. Idumæi, & Israëlitæ separatim in suis ordinibus collocati non vnã vterq; stationem sortiti fuerant. Fratres autem erant & vicini. Illis quidẽ Esau pater adscribitur, hi verò ex Iacob prognati erant: & illi quidem promissam terram, hi verò Idumæam incolebant, alteri quidem illi proximam, densis verò montiũ iugis, & saxosis rupibus ita impeditam, vt inexpugnabilem habiturus esset quisquis bellum intulisset, cùm difficillimũ hostibus aditum loci natura præberet. Et quidem multum hanc ob causam sibi homines arrogabãt. Cùm autem quæ ad genus & regionem spectãt, sic apud illos constituta essent, animorum dissidijs inter se admodum disiuncti erant, ac moribus inter se contrariis vterq; diuisi, bellique occasionem diuersitas religionis prębebat. Israëlitæ namque, qui acceptis à Mose legibus gloriabãtur, vnum rerum omnium Deum colebant. Moabitę autem, nempe Idumæi, (nihil enim inter vtrosq; differt) dæmonũ fraudibus capti, vbi lapides & ligna detornassent, nihil sentientes in Deorum numerũ referebant. Dissidebant igitur inter se mutuo hæ nationes, erantque religione, moribus, ac locis diuisæ. Hinc cùm factum esset vt Israëlitæ peccarẽt, ac violata lege Deum offenderẽt, concitatus est contra Hierosolymam impiùs ac sceleratus Babyloniorum tyrannus. Proinde & subiectos sibi populos arma capere omnes iussit, ac tanquam eos qui Deo addicti erant sine mora debellaturus, triste belli signum proposuit. Atq; is quidem in Iudæam processit, eamq; cum vniuerso exercitu ingressus, tantum Israëlitis terrorem intulit, vt in proximas regiones diffugerint, relicta patria ac templo velut fugam ex vltima desperatione capessẽrent. Enim verò quid tunc temporis Idumęi? Cùm eorum qui in tumultu ac terroribus versartẽur, misereri oporteret, & eorum suscipere patrocinium, & suismet vrbibus ipsos recipere, simultatisq; q̃da distracti antea fuerant, penitus obliuisci, omnia cõtrario prorsus modo gessere. Supplicem namq; constrictum vinculis, paratã veluti prædam Babylonijs obtulere, fratrisq; & vicini cædem honorificam suæ religioni duxerunt, qui se Deo consecrauerant effusè irridentes, ac diuinæ gloriæ insultantes. Stultè namq; asserebant concitatam esse dæmonum vim, & in eos qui religionem ipsorum contemnerent, Babylonium grassatum, nec aliam huiusce rei fuisse causam. Vbi verò hominibus haud ampliùs ferenda, Deo autem inuisa Iudæorum irrisio

vide-

videbatur, digressus est è fidelium regione hostilis exercitus, aciam in ipsam Idumæam quasi defluxit, mutata in contrarium rei natura ab eo qui omnia potest, iam in illos iracundiam meritò transfundente. Consumebatur autem eousque Babyloniorum armis, atque impressione gens illa latè olim diffusa, immitis atque arrogans, vt vix vnum aliquem alicubi ciuem occultum retineret, etiam quæ antea cultoribus frequens, ac muris vallata ciuitas fuisset. Quin ipsum vobis diuinum oraculum recitabo ; quod ita se habet. Sunt autem Domini verba ad Idumæum : *Ecce paruulum dedi te in gentibus, contemptibilis tu es valdè, superbia cordis tui extulit te habitantem in foraminibus petrarum, exaltantem habitaculum tuum, qui dicis in corde tuo, Quis detrahet me in terram ? Si exaltatus fueris vt aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus.* Deinde molestiæ & iracundiæ causam declarans, sic ait: *Propter interfectionem, & impietatem aduersus fratrem tuum Iacob, & operiet te confusio, & peribis in æternum. Ex quo die restitisti contrà, in diebus captiuantiũ alienigenarum fortitudinem eius. & externi ingressi sunt in portas eius, & super Ierusalem miserunt sortes, & eras quasi vnus ex eis, & non despicias diem fratris tui in die alienorum, & ne irrideas filios Iuda in die interitus eorum, & ne superba loquaris in die angustiæ eorum. Neque ingrediaris in portas populorum in die laboris eorum, & ne despicias & tu synagogam in die interitus ipsorum; neque apponeris ad fortitudinem eorum in die perditionis eorum.* Vides igitur, quo pacto, propterea quòd subleuandos auxilio Israëlitas non putauerunt, verùm inhumanitatem hostium imitati sunt, ipsi nec-opinãtes cum tota gente perierunt. At Idumæi quidem sic accepti sunt, illatam verò sanctæ telluri contumeliam Babylonius impune tulit, ac de læsorum calamitatibus triumphans, diuturna voluptate securè potitus est. Nullo modo. Meritas namque illum pro ijs quæ ausus est confestim pœnas luisse ostendam. Postquam enim relicta Idumæa de patria repetenda cogitauit, ac decreta profectione viæ capessendæ signum proposuit, nemine contra illum quo minùs institutum iter peragerat obnitente, & iam ille quidem barbaricam intra regiam peruenerat, conuentusque solennes agebat, sibique gloriosam eorum quæ sancti perpessi fuerant commemorationem arbitrabatur, tum ad publicum epulum cõuocari optimates iubet, iamque conuiuium vndique faustis acclamationibus ac plausibus personabat. Quidam verò plenos dementiæ sermones deblaterabant, & vt quisque maximè

Abdia 1.1.

Abdia 1.10.

† ἐφαίνετο γέλως, τὴν μὲν τῶν ἡγιασμένων ἀπενοσφίζετο χώρας ὁ τῶν πολεμίων στρατὸς· μετέρρει δὲ ὥσπερ ἐπ' αὐτὴν ἤδη τὴν Ἰδουμαίαν, μεταθέντος εἰς τὸ ἐναντίον τοῦ πράγματος φύσιν, τοῦ πάντα ἰσχύοντος· καὶ τὸν θυμὸν ἐπ' ἐκείνους εὐλόγως ἤδη μετενηνοχότος· ἐδαπανᾶτο δὲ οὕτω τοῖς Βαβυλωνίων τοξεύμασιν ὁ πάλαι πλατὺς καὶ ἀπηνὴς καὶ ἀλαζών, ὡς ἕνα που τάχα διαλαθεῖν τὸν οἰκήτορα, καὶ εἰ πολυανδροῦσά τις εἴη καὶ τετειχισμένη πόλις. αὐτὸ δὲ τὸ θεῖον ὑμῖν ἀναγνώσομαι λόγιον ὧδέ πως ἔχον· † ἔστι δὲ ὁ λόγος παρὰ θεοῦ πρὸς τὸν Ἰδουμαῖον· ἰδοὺ ὀλιγοστὸν † ἔδωκά σε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἠτιμωμένος σὺ εἶ σφόδρα· ὑπερηφανία τῆς καρδίας σου † ἐπῆρέ σε, κατασκηνοῦντα ἐν ταῖς ὀπαῖς τῶν πετρῶν, ὑψῶν κατοικίαν αὐτοῦ· λέγων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, τίς με κατάξει ἐπὶ τὴν γῆν; ἐὰν μετεωρισθῇς ὡς ἀετὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ἄστρων θῇς νοσσιάν σου, ἐκεῖθεν κατάξω σε, λέγει κύριος. εἶτα τῆς ἀγανακτήσεως τὴν αἰτίαν ἐξηγούμενος ἐπιλέγει τουτοισί, διὰ τὴν σφαγὴν καὶ ἀσέβειαν τὴν εἰς τὸν ἀδελφόν σου Ἰακὼβ· καὶ καλύψει σε αἰσχύνη, καὶ ἐξαρθήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνέστης ἐξεναντίας † ἡμέραις αἰχμαλωτιζόντων ἀλλογενῶν δύναμιν αὐτοῦ. καὶ ἀλλότριοι εἰσῆλθον εἰς πύλας αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ ἔβαλον κλήρους, καὶ σὺ ἦς ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν. καὶ μὴ ἐπίδῃς † ἐν ἡμέρᾳ ἀδελφοῦ σου ἐν ἡμέρᾳ ἀλλοτρίων· καὶ μὴ ἐπιχαρῇς ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰούδα ἐν ἡμέρᾳ ἀπωλείας αὐτῶν· καὶ μεγαλορρημονήσῃς ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. μηδὲ εἰσέλθῃς εἰς πύλας λαῶν ἐν ἡμέρᾳ πόνου αὐτῶν. μηδὲ ἐπίδῃς καὶ σὺ τὴν συναγωγὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀλέθρου αὐτῶν. μηδὲ συνεπιθῇ ἐπὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἀπωλείας αὐτῶν· μηδὲ συγκλείσῃς τοὺς φεύγοντας ἀπ' αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ τῆς θλίψεως. ὁρᾷς οὖν ὅπως, ἐπείπερ οὐκ ᾤοντο δεῖν ἐπαμύνειν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ἐζηλώκασι δὲ τὴν τῶν πολεμίων ἀπανθρωπίαν, αὐτοὶ παρ' ἐλπίδα πανγενῆ διολώλασιν. ἆρ' οὖν Ἰδουμαῖοι μὲν ἦσαν ἐν τούτοις, νηποινὶ δὲ ὁ Βαβυλώνιος τῆς ἁγίας καταλαζονεύσατο γῆς· καὶ ταῖς τῶν παθόντων ταλαιπωρίαις ἐντρυφώμενος, ἄσυλον ἐτήρει τὴν εὐθυμίαν; οὐ μὲν οὖν. ἐπιδείξω γὰρ αὐτὸν αὐτίκα δὴ μάλα τοῖς τετολμημένοις ἀνάλογον, ἐκτετικότα τὴν δίκην. ἐπειδὴ γὰρ τὴν Ἰδουμαίαν ἀφεὶς, οἴκαδε τρέχειν ἐσκέπτετο, καὶ ἀνακομίζεσθαι δοκῶν, τῆς ἀποδημίας ἐδίδου τὸ σύνθημα. παραποδίζοντος μὲν οὐδενὸς, τὴν ἑαυτοῦ μεθορμίζεται· καὶ βασιλείων τῶν βαρβαρικῶν εἴσω τε ἦν ἤδη, καὶ πανηγύρεων ἥπτετο, καὶ σεμνὸν ἐποιεῖτο διήγημα τῶν ἡγιασμένων τὰ πάθη· συναγείρεσθαι μὲν ἐπὶ πανδαισίᾳ τοῖς ἐπὶ τέλει διεκελεύετο, μεστὸν δὲ ἦν αὐτῷ τὸ συμπόσιον εὐφημιῶν τε καὶ κρότων· ἐμερίζοντο δέ τινες τῆς ἀπονοίας τοὺς λόγους· καὶ ὁ πιθαχῶς τε τῶν

ἀπη-

† ἄλ. ἐφένετο.

† ἄλ. ἐπὶ.

† ἄλ. δέδωκά σε.

† ἄλ. ὑπεραίρει.

† ἄλ. ἐν ἡμέρᾳ.

† ἡμέραν.

ἀπηχεστέρων, τὰς πολὺ τῶν ἄλλων διαφανεστέρας ἐζήτει τιμάς· ἆθλά τε παρ' ἐκείνοις ἦν ἰσομέτρως ταῖς ἀπανθρωπίαις χορηγούμενα. τότε δὴ τότε λοιπὸν, ἠφίει τῷ τυραννήσαντι τὴν ὀργὴν, ὁ πάντα ἰσχύων θεὸς, καὶ ταῖς ἀδοκήτοις ἐγκατασπείρεσθαι συμφοραῖς τὸν ὑπερόπτην ἐποίει. στασιάζει μὲν γὰρ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὸ ὑπήκοον αὐτῷ· καὶ κατεσχίζετο μὲν ταῖς διχονοίαις τὰ γένη πρὸς ἄλληλα· καὶ πρὸς ἀπόστασιν ἤδη τῶν κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἐχώρει τῶν ἀρχομένων τὸ ἀλκιμώτατον· καὶ ἀκήρυκτον μὲν ἐμελέτα τὸν πόλεμον. ἔργον δὲ ἦν αὐτοῖς περισπούδαστον, ἐμπρῆσαι μὲν τοῦ τυράννου τὰ βασίλεια· ἐκβάθρων δὲ ὥσπερ αὐτῶν τὴν ἀλαζόνα τε καὶ ἐπίσημον ἀναμοχλεῦσαι πόλιν, φημὶ δὴ τὴν Βαβυλωνίων. καὶ δὴ καὶ μάχης ἁψάμενοι, τρόπαιον αἴρονται καὶ πυρὶ μὲν τὴν Βαβυλῶνα, σιδήρῳ δὲ τοὺς ἐν αὐτῇ δαπανήσαντες, λαμπρὸν τοῖς ἀνδραγαθήμασι τὸ πέρας ἐπείγοντο τοῦ τυράννου τὴν σφαγήν. ἀλλ' ὡς πάντῃ τε καὶ πάντως ἔσοιτο, ταυτὶ δὴ συνεὶς, διὰ τῆς τοῦ πνεύματος φωταγωγίας ὁ προφήτης Ἱερεμίας, μέγα τι καὶ ἐξαίσιον ἀναβοήσας φαίνεται, παραθήγων μὲν ὥσπερ εἰς μάχην τὴν κατ' ἐκείνου πολλοὺς, οὕτω πού φησι. Παρατάξασθε ἐπὶ Βαβυλῶνα κυκλόθεν, πάντες τείνοντες τόξον τοξεύσατε ἐπ' αὐτήν· μὴ φείσησθε ἐπὶ τοῖς τοξεύμασιν ὑμῶν, καὶ κατακρατήσατε ἐπ' αὐτήν. παρελύθησαν αἱ χεῖρες αὐτῆς, ἔπεσαν αἱ ἐπάλξεις αὐτῆς, κατεσκάφη τὸ τεῖχος αὐτῆς. ὅτι ἐκδίκησις παρὰ θεοῦ ἐστιν· ἐκδίκησις λαοῦ αὐτοῦ· μονονουχὶ δὲ καὶ τῆς τῶν πιπτόντων οἰμωγῆς γεγονὼς ἐπήκοος, πάλιν οὕτω φησί· Φωνὴ πολέμου καὶ συντριβὴ μεγάλη ἐν γῇ Χαλδαίων· πῶς συνεκλάσθη καὶ συνετρίβη ἡ σφῦρα πάσης τῆς γῆς; πῶς ἐγενήθη εἰς ἀφανισμὸν Βαβυλών; Βαβυλὼν ἐν ἔθνεσιν ἐπιθήσονταί σοι, καὶ ὡς ἁλώσῃ Βαβυλὼν, οὐ γνώσῃ· εὑρέθης, καὶ ἐλήφθης, ὅτι τῷ κυρίῳ ἀντέστης. ταυτὶ δέ μοι πρὸς ὑμᾶς εἰρήσθω τὰ διηγήματα. οὐχ ἵνα λόγους εἰκαίους ἐλόντες εἰς οὓς ἐπικροτήσωμεν μάτην, ἀλλ' ἵνα τὴν τῶν πεπραγμένων πεῖραν ἐν παιδαγωγοῦ τινος τάξει δεχόμενοι, παραιτώμεθα τὴν τῶν φαύλων μίμησιν. χρὴ γὰρ ἡμᾶς ἐπείπερ τὸν τῶν ὅλων θεὸν ἐγνώκαμεν, τὸν ἀγαθόν τε καὶ φιλοικτίρμονα, ἐπιχαίρειν μὲν τοῖς ἀθλίως πεπραχόσι, συναλγεῖν δὲ μᾶλλον καὶ συγκαθίστασθαι φιλεῖν, καὶ φιλοστοργίαις ἀμνησικάκοις καταχωννύειν τὰ λυπηρά. χρὴ δὲ δὴ πρὸς τοῦτο μὴ κατεξανίστασθαι τῶν ἤδη κειμένων, μήτε μὴν †ἐναλεῖσθαι ταῖς τῶν πιπτόντων ταλαιπωρίαις· καὶ εἰ προσείη τὸ δύνασθαι πάντα δρᾶν ἀδιακωλύτως δεδιέναι δὲ μᾶλλον καθ' ἑκάτερον τοῖς ἀγαθοῖς προθυμίαν διεζωσμένοι, καὶ νεανικῷ φρονήματι διαπρέποντες, εἰς ἀνάληψιν ἀρετῆς τὴν ἐκείνων εὐπρεπίσωμεν

† ἄλ. ἐνάλλεσθαι.

absonum quidpiam patrasset, ita primos sibi honores præ cæteris deposcebat; præmiaque apud illos vnicuique pro modo inhumanitatis adhibitæ tribuebantur. At verò tum maximè iracundiam in tyrannum effudit qui omnia potest Deus, ac non expectatis calamitatibus superbum vndique onerauit. Seditionibus siquidem qui eius imperio continebantur diuisi sunt, ac discordijs inter se mutuo distractæ nationes; iamque ad defectionem subditorum promptissimi quique spectabant, iamq; apparabant summis odijs bellum, primaque illis cura & labor erat vt ipsam tyranni regiam incenderent; superbamque & illustrem Babyloniorum vrbem ex ipsis veluti fundamentis euerterent. Et quidem inita pugna trophæum erexere, ac Babylone flammis, ferro verò qui in illa degebant absumptis, præclara facinora glorioso exitu, nempe tyranni cæde claudere festinarunt. Sed hoc omnibus modis ita futurum esse, cùm spiritus illustratione Ieremias propheta cognouisset, magna & contenta voce clamat, ac velut ad pugnam contra illum ciendam multitudinem hortatur. Ita enim ait: *Præparate aciem contra Babylonem in circuitu. Omnes tendentes arcum sagittate in eam, ne parcatis sagittis vestris, & obtinete eam. Dissolutæ sunt manus eius, ceciderunt propugnacula eius, destructus est murus eius, quoniam vltio Dei est, vltio populi sui.* Audiens verò propemodum cadentis populi gemitum, sic rursum ait: *Vox belli, & contritio magna in terram Chaldæorum. Quomodo confractus est, & contritus est malleus vniuersæ terræ? Quomodo redacta est in perditionem Babylon in Gentibus? inuehentur in te, & vt capieris Babylon, non cognosces. Inuenta es, & capta es, quia Domino restitisti.* Sunt verò hæc vobis à me propterea commemorata, non vt vana oratione temere vestris auribus obstrepamus, sed vt experientia eorum quæ gesta sunt, velut pædagogo vtentes, malorum imitationem vitemus. Oportet enim nos, quoniam vniuersorum Deum agnouimus bonum & misericordem, nequaquam aliorum miserijs lætari, sed communem potiùs dolorem existimare, sociumque ijs se adiungere, ac minimè maligna charitate eorum molestias obtegere atque obruere. Illud quoque præterea est animaduertendum, ne in eos qui iam prostrati iacent insurgamus, vel eorum qui ceciderunt, calamitatibus insultemus, etiamsi licentiā nacti fuerimus omnia nemine prohibente faciendi: sed metuamus potiùs in vtraque fortuna, velut in bonis alacritatem retinentes, ac generoso spiritu præstantes, nostros ad virtutem animos præpa-

Iere. 50.14.

remus, fundamenta priùs veluti quędam, & quasi radices, fidei inculpatæ rectitudinem nostris mētibus immittētes. Credere namq; oportet, qui se Dei amantem, ac verè Christianum profiteatur, in vnum Deum Patrem omnipotentē, & in vnum Dominum Iesum Christum Filium eius, & in Spiritum sanctū; vt videlicet Deum & Patrem intelligamus, & dicamus fontē esse verè eius quod ex ipso genitum est, & radicem veluti quandam, coæternum sibi suum sortitam fructum. Nam aliorum quidem omnium visibilium & inuisibilium opifex est, & voluntate pater. Ita namq; vniuersa esse dicimus ex Deo. Genitę verò ex ipso prolis non opifex est, sed natura pater. Genuit namq; reuera, non defluxu aliquo, aut abscissione, aut passione, quemadmodum scilicet in nobis ipsis licet intueri. Corpus enim dimanat à corpore, propterea & in partes diuisum est: Deus verò non item, nec enim corporatus est, neque loco, figura ac lineamentis circumscribitur, sed imperceptibili modo potiùs atque inexplicabili, quippe qui sit Deus. Nec enim nostris affectionibus obnoxiam esse cōtigerit eam quæ supra res omnes excellit, naturā. Genuit igitur ex seipso Filium Pater, lumen de lumine, imaginem ac figuram splendoremq; suę substantiæ, sicut scriptū est. Sed quoniam nostra in extremo discrimine versabantur, morte quidem regnante, exercente verò imperium orbis terrarum prauo rebellique dracone, ac dominante peccato, factus est homo, vt nos omnes ab eorum quos enumerauimus, seruitute liberaret. Hoc autem factus ex vero, atque assumpta carne ex muliere, ex sancta inquam Virgine, vt est in Scripturis, *in terra visus est, & cum hominibus conuersatus.* Homo quidem in eo quod videbatur secundùm carnis naturam, perfectus scilicet quoad humanitatis rationē, Deus autem veriùs. Non enim in hominē fuit, quemadmodū in sanctis Dei Verbum, sed ipsummet reuera hominem se ostendit, ac præstitit. Proinde qui rectè sentimus, non duos dicimus filios, sed neque duos Christos, aut Dominos: vnum verò potiùs Filium, & Dominum, & ante humanitatem assumptam, & postquam carne amictus fuit. Nec enim in duo diuidentes, separatimque intelligentes hominem, separantes verò rursum quod ex substantia Dei & Patris effulsit Verbum, veneramur vt Deum: sed diuisionem aut sectionem, quod ad filiationis rationem attinet, nullam penitus admittētes, post initum cum carne commerciū; vnum autem solum Filium agnoscentes, vnigenitum, quatenus vnus à Patre genitus, eundem verò & primogenitum, cùm in multis fratribus est

Hebr. 1. 3.

Baruch 3. 38.

νῦν. προκαταβαλόντες ὥσπερ καὶ προῤῥιζώσαντες ταῖς ἰδίαις ψυχαῖς τῆς ἀνυπαιτίου πίστεως τὴν ὀρθότητα. πιστεῦσαι δὲ χρὴ τὸν ἀληθῆ καὶ φιλόθεον ὄντως χριστιανὸν, εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὥστε δηλονότι τὸν θεὸν καὶ πατέρα νοεῖν τε καὶ λέγειν, πηγὴν ἀληθῶς τοῦ ἰδίου γεννήματος καὶ ῥίζαν· ὥσπερ ἵνα συναΐδιον αὐτῇ τὸν ἐξ αὐτῆς λαχοῦσαν καρπόν· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἁπάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, γενεσιουργός ἐστι, καὶ θελήσει πατήρ. οὕτω γάρ εἶναί φαμεν τὰ πάντα ἐκ θεοῦ. τοῦ δὲ ἰδίου γεννήματος οὐκ ἔστι δημιουργὸς, ἀλλὰ κατὰ φύσιν πατήρ. γεγέννηκε γὰρ ἀληθῶς † οὐ κατὰ ἀπόῤῥοιαν, ἢ ἀποτομὴν, ἢ πάθος, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν, ἔνεστιν ἰδεῖν. σῶμα γὰρ προέεισιν ἀπὸ σώματος· διὸ καὶ μεμέρισται. θεὸς δὲ, οὐχ οὕτω, ἐπεὶ μὴ κατὰ σῶμά ἐστι, μηδὲ ἐν τόπῳ, καὶ σχήματι, καὶ περιγραφαῖς· ἀπερινοήτως δὲ μᾶλλον, καὶ ἀῤῥήτως ὡς θεός. οὐδὲ γὰρ ἂν ἐνδέχοιτο τὰ ἡμέτερα παθεῖν τὴν ὑπὲρ πάντα φύσιν. γεγέννηκε τοίνυν ἐξ ἑαυτοῦ τὸν υἱὸν ὁ πατὴρ, φῶς ἐκ φωτὸς, εἰκόνα καὶ χαρακτῆρα, καὶ ἀπαύγασμα τῆς ἰδίας ὑποστάσεως, καθὰ γέγραπται· ἀλλ' ἐπείπερ ἦν ἐν ἐσχάτοις τὰ καθ' ἡμᾶς, βασιλεύοντος μὲν τοῦ θανάτου, κατεξουσιάζοντος δὲ τῶν ἐπὶ γῆς τοῦ πονηροῦ τε καὶ ἀποστάτου δράκοντος, κατακρατούσης δὲ τῆς ἁμαρτίας, ἄνθρωπος γέγονεν, ἵνα ἡμᾶς πάντας ἐξέληται τῶν ἀρτίως ἀπηριθμημένων. γεγονὼς δὲ τοῦτο κατὰ ἀλήθειαν, καὶ σάρκα λαβὼν ἐκ γυναικὸς, φημὶ † δὴ τῆς ἁγίας παρθένου, κατὰ τὰς γραφὰς, ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη· ἄνθρωπος μὲν τὸ ὁρώμενον κατά γε τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν, ἤτοι τέλειος τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον· θεὸς δὲ τὸ ἀληθέστερον. οὐ γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ γέγονε καθάπερ ἐν τοῖς ἁγίοις, ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἀλλὰ αὐτὸ κατὰ ἀλήθειαν πέφηνέ τε καὶ κεχρημάτικεν ἄνθρωπος. τοιγάρτοι φρονοῦντες ὀρθῶς, οὐ δύο φαμὲν υἱοὺς, ἀλλ' οὐδὲ δύο Χριστοὺς, ἢ κυρίους. ἕνα δὲ μᾶλλον υἱὸν καὶ κύριον, καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ὅτε τὴν τῆς σαρκὸς ἔσχε περιβολήν· οὐ γὰρ ἀποδιελόντες εἰς δύο, καὶ ἰδίᾳ νοοῦντες ἄνθρωπον ἰδιαζόντως δὲ πάλιν τὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀναλάμψαντα λόγον προσκυνοῦμεν ὡς θεὸν, ἀλλὰ τὸ μὲν ὅλως ἢ μερισμὸν † κατά τόν γε τῆς υἱότητος λόγον, οὐδένα παραδεχόμενοι μετὰ τὴν πρὸς σάρκα σύνοδον· ἕνα δὲ μόνον εἰδότες υἱὸν, μονογενῆ καθὸ μόνος ἐγεννήθη παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς· τὸν αὐτὸν δὲ καὶ πρωτότοκον ὅτι γέγονεν ἐν πολλοῖς ἀδελ-

† ἄλ. οὐ.

† ἄλ. δέ.

† ἄλ. κατά γε τόν.

ἀδελφοῖς· τιμῶμέν τε καὶ δοξολογοῦμεν ὁμοῦ τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις, ἅτε δὴ καὶ ὑπάρχοντα κατὰ φύσιν θεόν, οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος ἔφη Παῦλος· „ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· καὶ προσκυνησάτωσαν † αὐτὸν πάντες ἄγγελοι θεοῦ. ἐοικὸς κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν, θεὸς κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. ἐπεφάνη γὰρ ἀληθῶς ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ περιπατοῦσι, καὶ λόγοις μὲν τοῖς εἰς εὐσέβειαν τὴν τῶν ἀκροωμένων καταφωτίζων καρδίαν μεθορμίζεσθαι πρὸς θεὸν εὖ μάλα διεκελεύετο· τοῖς δὲ ὑπὲρ λόγον τερατουργήμασι, θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν ἑαυτὸν ἐπιδεικνύς, ἐκάλει σύμπαντας ἐπὶ τὸ χρῆναι πιστεύειν, εὐπετέστερον. ἀλλ' οἱ πάντα τολμῶντες εὐκόλως, φημὶ δὴ τὸν ἐξ Ἰσραήλ, δέον εὐχαριστεῖν, καὶ προσήκασθαι μὲν ἀσμένως εὐεργέτην· ἐπιγράφεσθαι δὲ σωτῆρα καὶ βοηθόν, καὶ κύριον δυσσεβοῦντες ἡλίσκοντο. οὐ γὰρ ἐφείσαντο γλώσσης· τολμημάτων δὲ εἶδος ἀνεπιτήδευτον ἀφέντες οὐδέν, τὸ τελευταῖον ἐσταύρωσαν· ἔφασκον γὰρ ἴσως ἐν ἑαυτοῖς τὸ καὶ πάλαι διὰ φωνῆς Ἡσαΐου κεχρησμῳδημένον· „δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος „ἡμῖν ἐστιν. ἀλλ' οἱ μὲν ἐκεῖνα διεσκεμμένοι, καὶ ἀφιλοθέως τετολμηκότες, αὐτόκλητοι ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς ἐπισύροντες τὴν ὀργήν, πανωλεθρίᾳ διολώλασιν. ὁ δὲ καίτοι κατὰ φύσιν ὑπάρχων † ζωή, συνεχώρει τὴν σάρκα παθεῖν τὸν θάνατον οἰκονομικῶς δι' ἡ„μᾶς· ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ, κατὰ τὸ γεγραμμένον. κατελθὼν γὰρ εἰς ᾅδου, καὶ τοῖς ἐκεῖσε διακηρύξας πνεύμασιν, ἀνείς τε τοῖς κάτω τὰς κεκλεισμένας πύλας, καὶ τὸν ἄπληστον τοῦ θανάτου κενώσας μυχὸν ἀνεβίω τριήμερος· ἀνέβη δὲ οὕτω πρὸς τὸν πατέρα μετὰ τῆς ἀναληφθείσης σαρκὸς ἀπαρχή τις ὥσπερ τῆς ἡμετέρας φύσεως, καὶ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, ἵν' ἐν πᾶσι γένηται πρωτεύων, κατὰ τὸ γεγραμμένον· † ἥτει τι εἰσαῦθις ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ κριτής, ἀποδώσων ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα † αὐτοῦ. κρινεῖ γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καθὰ γέγραπται. ἐπὶ τούτοις ἀγαπητοὶ τὰ τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς συνθήματα, ταυτὶ τῆς θείας ἡμῖν πανηγύρεως ἀνακηρύττει τὰς ἀφορμάς. φέρε τοίνυν πάντα περιστείλαντες ὄκνον, καὶ πᾶσαν ῥᾳστώνην τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἀποπεμψάμενοι, γοργῷ καὶ ἐγρηγορότι φρονήματι, πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἀγαθῶν δρομαῖοι χωρήσωμεν, τὸν θεῖον εἰς νοῦν ἔχοντες φόβον· τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην ἀσπαζόμενοι, τὴν τοῦ σώματος ἁγνείαν ἐπιτηδεύοντες, τὸν ἐν ψυχαῖς μολυσμὸν παρωθούμενοι, τῶν πτωχῶν μνημονεύοντες τῶν κακουχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι· μνημονεύοντες δὲ τῶν δεσμίων, ὡς συνδεδεσμένοι· καὶ πάντα πράττοντες μετὰ φόβου θεοῦ. τότε γὰρ τότε τῷ πάντων δεσπότῃ καὶ σωτῆρι Χριστῷ καθαρόν τι

† ἄλ. αὐτῷ.

† ἄλ. ζωῆς.

† puto ἥξει τι.

† ἄλ. τοῦ κυρίου.

prognatus, veneramur, illiusque gloriã prædicamus, vna cum sanctis angelis velut existentem natura Deum. Ita diuinus quoque Paulus ait: *Cùm introducit primogenitum in orbem terræ, & adorent eum omnes angeli Dei.* Igitur, vt est in Psalmis, *Deus Dominus, & illuxit nobis.* Illuxit enim verè ambulantibus in nocte & caligine, ac verbis quidem impellentibus ad pietatem audientiũ corda illustrans, ad Deum contendere seriò admodum præcipiebat: miraculis autem quæ orationem omnẽ superarent, seipsum natura Deum esse demonstrans, omnes ad fidem celeriùs suscipiendam vocabat. Verùm qui ad omnẽ audaciam proiecti erant, Israëlitę inquam, cùm gratias agere, & illum per quem beneficijs ornati fuerant, excipere lubẽtes debuissent, Saluatoremque ac Dominũ pronuntiare, crimine impietatis conuicti sunt. Nec enim linguæ pepercerunt, nec vllum facinoris genus intentatum prætermittentes, demum cruci affixerunt. Dicebant enim fortè ipsi secum, quod & olim Esaiæ voce prædictum fuerat: *Vinciamus iustum, quoniam inutilis est nobis.* Sed qui scilicet ea cogitauerant, diuinamq́; amicitiam contemnentes ausi fuerant, vltro suis ipsorum capitibus iracundiam arcessentes, omnibus modis periere. Qui verò ex sui natura vita erat, nihilominus carnem suam mori permisit, certo consilio propter nos, *vt viuorum, & mortuorum dominetur*, quemadmodũ scriptum est. Postquam enim descendit ad inferos, & ijs qui illic erant spiritibus prædicauit, & infrà positis portas perpetuò clausas referauit, vacuauitq́; inexplebiles mortis recessus, reuixit tertia die, itaque ascendit ad Patrem, cum assumpta carne, primus veluti quidam nostræ naturæ fructus, ac *primogenitus ex mortuis, vt primatum inter omnes teneret*, quemadmodum scriptum est. Veniet autem rursum nobis è cęlo iudex, mercedem vnicuique pro operibus redditurus. *Iudicabit* namque *orbem terræ in æquitate*, vt est in Scripturis. Sunt hæ nobis, dilecti, sanctæ nostræ solennitatis tesseræ ac notæ; hæc nobis causas diuini huiusce conuentus indicunt. Age igitur, omni remota inertia, omnique mollitie ex nostris mentibus eiecta, impigro & vigilanti sensu ad omne opus bonum contento cursu feramur, diuinum timorem animo retinentes, ac mutuam inter nos charitatem amplectentes, corporis puritati studentes, inquinamenta eijcientes ex animo, pauperum memores afflictorum, tanquam & ipsi existentes in corpore, memores quoque vinctorum tanquam simul vincti, omniaque cum Dei timore præstãtes. Tunc enim Christo omnium Domino, purum vacuumque

Hebr. 1. 6.

Psalm. 96. 8

Psal. 117. 27

Imo Sap. 2. 12.

Rom. 14. 9.

1. Pet. 3. 19.

Colos. 1. 15. & 18.

Psal. 95. 13.

ab omni culpa ieiunium celebrabimus. Inchoantes quidem sanctam Quadragesimam nona die Martij mensis, hebdomadam verò salutaris Paschæ decimaquarta mensis Aprilis: soluentes quidem ieiunia decimanona eiusdem Aprilis mensis, extremo vespere, vt in Euangelio: diem porro festum celebrantes, illucescente deinceps Dominica die, vigesima eiusdem mensis. adiungentes exinde septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas, vt rectam viuendi normam retinentes, in sanctis iterum sermonibus deliciemur, in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri cum sancto Spiritu honor & gloria & imperium. Amen.

καὶ † ἀνυπέπτον τὴν νηστείαν ἐπιτελέσομεν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἐπὶ ἐννάτης τοῦ Φαμενὼθ μηνὸς· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ τεσσαρεσκαιδεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας, τῇ ἐννεακαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ † εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνὸς. συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς· ἵνα καὶ δι' ὀρθῆς πολιτείας τοῖς ἁγίοις πάλιν ἐντρυφήσωμεν λόγοις· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα καὶ κράτος. Ἀμήν.

† ἄλλ. ἀνυπαίτιον.

† ἄλλ. εἰκοστῇ πρώτῃ.

Homilia duodecima.

Λόγος ιβʹ.

Coloss. 2.17. VMbram quidem *habet lex futurorum bonorum*, at illustrem veritatis formam designat, per figuram & ænigmata, eorum quæ à Christo prædicata fuerunt, mysterium nobis declarans. Præcipiebat itaque filiis Israel

Psal. 80.4. dicens: *Canite in initio mensis tuba, in die insignis solemnitatis vestræ.* Nos verò imaginibus quàm longissimè amandatis, & ab antiquis figuris rerum nostrarum naturam vindicantes, vtiliorem de diuinis Euangelicisque præceptis disputationẽ instituamus. Et quoniam nobis preclara iterum, ac perinsignis celebritas affulsit, quæ certamina de honestate, tanquam fructus quosdam tempestiuos ipsa secum adducit, date, date inquam, mihi, vt vocibus sanctorum insistens illa vobis ex sacra

Isaiæ 40.3. veluti tuba succlamem: *Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri.* Qui enim vitam ex diuinæ voluntatis præscripto sedulò instituit, suumque sibi decus in ornamentis temperantiæ ac modestiæ collocat, hoc potissimùm tempore parat is, vt opinor, viam Domini, ac festam celebritatem agentibus accommodata, rectè sibi consciæ mentis per-

Isaiæ 57.21. fruitur voluptate. *Non est enim pax impijs, dicit Dominus.* Quomodo namque, aut vnde id illis contingat, quos assidua debitæ ipsorum facinoribus pœnæ premit expectatio? Siquidem spiritalibus deliciis affluere, ac spei vbertate pinguescere, illorũ fuerit maximè proprium, qui vitã quàm rectissimè instituerunt, suarumque actionum veluti regulam retinẽdam sibi diuinam legem esse decreuerunt. Quamobrem ô sancti fratres, cælestis vocationis participes, nos ad charitatem, ac bona opera inuicem acuamus, vt est in Scripturis,

Prou. 27.17 memores illius, qui ait: *Ferrum ferro acuitur, vir autem acuit faciem amici.* Vt enim qui bar-

ΣΚιὰν μὲν ὁ νόμος ἔχει τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς ἀληθείας ὑποπλάττεται σχῆμα, διὰ τύπου καὶ αἰνιγμάτων τῶν διὰ Χριστοῦ τεθεασμένων ὑποφαίνων ἡμῖν τὸ μυστήριον. τοιγάρτοι διεκελεύετο τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ λέγων· σαλπίσατε „ ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ „ ἑορτῆς ἡμῶν. ἡμεῖς δὲ τῶν τύπων ἰόντες ὡς „ πορρωτάτω, καὶ τῶν ἀρχαίων σχημάτων τὴν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἀπαλλάττοντες φύσιν, πραγματικωτέραν ποιώμεθα τῶν θείων καὶ εὐαγγελικῶν ἐνταλμάτων τὴν παίδευσιν· καὶ ἐπείπερ ἡμῖν ἡ διαφανὴς καὶ εὐσημοτάτη πάλιν ἀνέλαμψεν ἑορτὴ, τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐκοσμίας ἀγῶνας, καθάπερ τινὰς τῶν ὡραίων ἑαυτῇ συνεισάγουσα, δότε δὴ δότε τὰς τῶν ἁγίων ἰχνηλατοῦντι φωνὰς, καθάπερ ἐξ ἱερᾶς ἡμῖν ἀναφωνῆσαι σάλπιγγος. ἑτοιμάσατε τὴν „ ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐ- „ τοῦ. τὸ γὰρ οἶμαι ζῆν ἐπείγεσθαι φιλοθέως, „ καὶ τοῖς ἐξ ἐπιεικείας αὐχήμασι κατασεμνύνεσθαι φιλεῖν, ἔν γε τῷ παρόντι μάλιστα καιρῷ τὸ ἑτοιμάζειν ἐστὶ τὴν ὁδὸν κυρίου, καὶ τὴν τοῖς ἑορτάζουσι πρέπουσαν ἐξ ἀγαθοῦ συνειδότως εἰσδέχεσθαι θυμηδίαν. τοῖς μὲν γὰρ ἀσεβέσιν οὐκ ἔστι χαίρειν, λέγει κύριος. πῶς γὰρ ἂν ἢ πόθεν ἁρμόσαι τοῦτο αὐτοῖς, ἐπηρτημένην ἔχουσι τὴν ἐφ' οἷς εὐθύνονται δίκην. τό γε μὴν ἐν εὐπαθείαις εἶναι πνευματικαῖς, καὶ λιπαρωτάταις ἐλπίσι καταπιαίνεσθαι, πρέποι ἂν εἰκότως τοῖς ὅτι μάλιστα βεβιωκόσιν ὀρθῶς· καὶ ὥσπερ τινὰ κανόνα τῆς οἰκείας ζωῆς τὸν θεῖον ἀποφήνασι νόμον. ὅθεν ἅγιοι ἀδελφοὶ, κλήσεως οὐρανίου μέτοχοι, κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, διαμεμνημένοι τοῦ λέγοντος· σίδηρος σίδηρον † ὀξύνει, ἀνὴρ δὲ „ παροξύνει πρόσωπον ἑταίρου· ὥσπερ γὰρ οἱ προσπ „

† ἄλλ. ἐξύνει.

οι

οἱ βαρβαρικαῖς ἐφόδοις ἀντιταττόμενοι καὶ ἀντεξάγειν θέλοντες ὡς ἔνι καλῶς, παραθήγουσι μὲν ἀλλήλους εὐτολμίαν, καὶ [illegible]κροτεῖν ἐπείγονται † εἰς ἐπίδειξιν αὐτ[illegible]ώμης τε καὶ τέχνης, τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν εὑρῆσθαι πιστεύοντες, οὕτω τε δριμεῖς καὶ † δυσκίνητοι τοῖς ἐξ ἐναντίας ἐμπίπτουσιν· ὄκνου μὲν ἤδη πως ἀμείνους ὄντες καὶ δείματος, καὶ τῶν ἀνωτάτω κινδύνων καταμεγεθοῦντες εἰ τύχοι, οὕτω δὴ χρῆναί φημι τοὺς οἷς περ ἂν εἴη τῆς ὁσιότητος ἐρασαί, τοῖς τοῦ διαβόλου κακουργήμασιν ἀοκνότατα μὲν ἀντιφέρεσθαι φιλεῖν· εὐσθενεστάτην δὲ οὕτω ποιεῖσθαι τὴν ἀντίστασιν, ὡς αὐτὸ τοῦ λοιποῦ ἀληθεύοντας ἐκεῖνο φωνεῖν· τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ † Χριστοῦ; „ θλίψις ἢ στενοχωρία; ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ „ γυμνότης ἢ κίνδυνος; ἢ μάχαιρα; κατακομίσαι γὰρ ἂν εἰς δειλίαν ἡμᾶς τὸ σύμπαν οὐδὲν, εἰ τῆς τῶν ἁγίων ἀρετῆς κατ᾽ ἴχνος ἑπόμενοι, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἔχοιμεν γνώμην, ἀν- „ δριζομένοις τε καὶ λέγουσι· κύριος φωτι- „ σμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; κύ- „ ριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος „ δειλιάσω; δεῦτε τοιγαροῦν ἀγαλλιασώμεθα „ τῷ κυρίῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλαλά- „ ξωμεν τῷ θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν. καλεῖ γὰρ ἡμᾶς καὶ νῦν ὁ καιρὸς εἰς τριπόθητον ἑορτήν· καὶ ἐπείπερ ὁ πᾶσιν ἀπηχθημένος κατηργήθη θάνατος ἐν δυνάμει Χριστοῦ, καὶ ἡ πάλαι δεινὴ καὶ δυσάλωτος ἀνῃρέθη φθορὰ, διὰ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. φέρε δὴ μέγα καὶ διαπρύσιον ἱέντες κήρυγμα τοῖς ἁπανταχόσε λέγω- „ μεν· ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω „ ἡ γῆ. καὶ τίς ἂν γένοιτο πάλιν ὁ τῆς ἀγαλλιάσεως τρόπος τοῖς ἐν Χριστῷ τοῦτο † δρακῇ ἑλομένοις; ὅτι μάλιστα πρέπων, τὸ ἀποφοιτήσαντας μὲν ἢ τάχος τῆς γεωδεστέρας καὶ χαμερριφοῦς ἡδονῆς, καὶ ἁπαξαπλῶς ἐπιθυμίας ἁπάσης σαρκικῆς ἀνθέλκεσθαι, ἢ μᾶλλον τὰ ἐν μοίρᾳ τῇ κρείττονι, καὶ τοῖς ἐκείνων ἀμείνοσιν ἐπιδιδόντας τὸν νοῦν, ἀποπληροῦν ἐπείγεσθαι καὶ μάλα προθύμως, τὸ διὰ φωνῆς ἡμῖν τοῦ μακαρίου Παύλου καλῶς τε καὶ ὀρθῶς εἰρημένον· τῶν ὀπι- „ σθεν ἐπιλανθανόμενοι, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπε- „ κτεινόμενοι. οὐκοῦν παχεία μὲν ὥσπερ καταχωννύσθω λήθῃ τὰ παριππεύσαντα· καὶ δὴ τῆς ἀρχαιοτέρας ἀβουλίας ἀποφοιτήσαντες, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινώμεθα· τουτέστιν ἐπὶ τὸ ἐν „ φρονήσει τέλειον ἰέναι σπουδάζωμεν· λελα- „ τρεύκαμεν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ ἦμεν „ ποτὲ σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Χριστῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον. κεκλήμεθα γὰρ εἰς ἐπίγνωσιν θεοῦ· καὶ ταῖς ἡμετέραις διανοίαις τὸ τῆς ἀληθείας † ἤστραψε φῶς. κρηπὶς γὰρ αὕτη παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ ἁπάσης ἀρετῆς ἐν ἡμῖν θεμέλιος. τοιγάρτοι καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἄνωθεν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ, διὰ φωνῆς τῶν ἁγίων προφητῶν, αὐτὸ δὴ τοῦτο κατεσήμανε λέγων· ἰδοὺ ἐγὼ τίθημι εἰς τὰ θεμέ-

† ἄλ. πρὸς ἐπίδειξιν.
† ἄλ. δυσάντητοι.
† ἄλ. θεοῦ.
† ἄλ. δρᾶν
† ἄλ. ἔγραψε. ἄλ. ἔλαμψε.

barorum incursionibus se opponunt, iisque obsistere quantum licet egregiè volunt, incitant quidem sese vicissim ad audendum, seque sedulò hortantur, promant iam vires & artem, tempus belli aduenisse affirmantes: itaque vehementes & inuicti in aduersarios incurrunt, ac superata quodammodo segnitie ac pauore, strenuos se in grauioribus periculis, cùm casus tulerit, præbent. Eodem modo oportere assero, quicunque sunt sanctitatis amatores, Diaboli fraudibus perquàm impigrè obuiam ire, tantaq; se illi contentione virium opponere, vt illud ipsum haud immeritò vsurpare possint: *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius?* Nulla enim res terrorem nobis poterit incutere, si virtutes Sanctorum vestigiis sectantes eodem cum illis sensu præditi simus, dum ita ipsi se colligentes loquuntur: *Dominus illuminatio mea, & Saluator meus, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Venite* igitur *exultemus Domino* vt scriptum est, *iubilemus Deo salutari nostro.* Tempus enim nos ad optatissimam celebritatem vocat. Et quoniam mortis omnibus inuisæ nerui omnes Christi virtute accisi, quæque olim potens & inexpugnabilis corruptio fuerat, per ipsius resurrectionem sublata est, age, magna vocis contentione clamantes, ijs qui vbique sunt, dicamus: *Dominus regnauit, exultet terra.* Sed quisnam erit exultationis modus ijs qui in Christo id facere voluerint, ex omnibus maximè accommodatus? Nempe se ab omni terrena & abiecta voluptate, atque vt vno verbo absoluam, carnali omni cupiditate quàm celerrimè abiungere: contraque melioribus se applicantes, & ijs quæ præstantiora sunt animum adiicientes, illud reipsa, & quidem strenuè admodum conari vt perficiamus, quod nobis beati Pauli voce præclarè sanè explicatum est: *Eorum quæ retro sunt obliuiscentes, ad ea quæ priora sunt extendentes.* Multa igitur obliuione velut ingesta tellure præterita obruantur, atque ab antiqua stultitia recedentes, ad ea quæ ante oculos posita sunt feramur, hoc est ad id quod in prudentia perfectum est, peruenire contendamus. Seruiuimus *creaturæ contra creatorem*, & *eramus aliquando tenebræ, nunc verò lux in Christo*, vt scriptum est. Vocati namque sumus ad Dei agnitionem, nostrisque mentibus lux veritatis illuxit. Basis hæc siquidem omnium bonorum, totiusque virtutis in nobis fundamentum existit. Proinde & ipse nobis cælitus Deus, & Pater, sanctorũ Prophetarum voce hoc ipsum significauit, dicens: *Ecce ego pono in fundamen-*

Rom. 8. 36.
Psalm. 26. 1.
Psal. 94. 1.
Psal. 96. 1.
Philip. 3. 13.
Rom. 1.
Ephes. 5. 8.
Isaiæ 28. 16.

tis Sion lapidem probatum angularem, pretiosum; qui credit in ipso, non confundetur. Quod quidem optimè intelligens beatus quoque Paulus nobis acclamabat, dicens: *Vt sapiens architectus fundamentũ posui.* Quodnam verò fundamentum, quæue hæc sit rerum nostrarum basis, ab eodem disces apertè vociferante: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.* Basim itaque ac fundamentum habentes veræ Dei cognitionis Dominum nostrum Iesum Christum, retineamus confessionem, vt alicubi sacræ Litteræ loquuntur, & cor nostrum penitus inspiciamus, num quæ fortè reliquiæ infidelitatis Deo inuisæ, velut anguis in latibulo delitescant; num quæ *radix amaritudinis sursum germinans conturbet*, vt scriptum est. Rem namque flagitiosam, morbumque intolerabilem esse, ignobile duplicis animi vitium quispiam dixerit, neque is à veritate aberrauerit; siquidem res omnium turpissimas pati, qui hoc modo affecti sunt vel inuiti cogentur. Sunt namque illi vel maximè inconstantes, atque in summa, vt vno verbo absoluam, imbecillitate versantur. Domum aliquis videat, cuius prima labascunt fundamenta. Prorsus eodem modo euerti facilem à tentatore Satana hominis animũ quispiam intueatur, qui proprium fundamentũ, Christum videlicet, reliquisse, & aduersus fidei basim ob simulationis crimen temere iniurius extitisse deprehendatur. Ac mihi quidem de huiusmodi hominibus, rectè ac citra omnem culpę reprehensionem dixisse videtur Christi discipulus: *Melius erat ipsis non agnouisse viam veritatis, quàm post agnitam retrorsum reuerti ab eo, quod ipsis traditum est sancto mandato. Accidit enim eis illud quod in vero est Prouerbio: Canis reuertens ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.* Vt enim fœdissima res est impuram canem cernere suum vomitum resorbentem. (Auersatur enim subitò cui hoc acciderit) [& quicumque vrbanis est moribus abominabitur suem videns] quæ simulac è fontanis laticibus emerserit, cæno se rursum, ac limosis paludibus, ipsam vndiquaque deturpantibus inuoluat. Sic, vt arbitror, turpissimum est ac peruersissimum, imò quod peruersitatem omnem vltra tendat, si vera loqui fas est, simulatæ mentis crimen, quod nimirum vt ad priorem stultitiam reuertamur impellit, atque iterum ad illum impietatis morbum redire iubet, quo per Christi fidem præter opinionem depulso, spiritalem valetudinis firmitatem adepti sumus, mentemque saluam & incolumem retinuimus. Nos igitur illud rursum cogitare oportet, si morbo quopiam nostri corporis membrum ali-

Marginal references: 1. Cor. 3. 10. — 1. Cor. 3. 11. — Hebr. 12. 15. — Iac. 1. 8. & 4. 8. — 2. Petri 2. 21 — Prou. 26. 11

λια Σιὼν λίθον ἐκλεκτὸν ἀκρογωνιαῖον, ἔν- „
τιμον· καὶ ὁ πιστεύων ἐπ᾽ αὐτῷ οὐ μὴ καται- „
σχυνθῇ. ἄριστα δὲ τοῦτο συνεὶς καὶ ὁ θεσπέσιος „
ἡμῖν [illegible]φώνει Παῦλος· ὡς σοφὸς ἀρχιτέ- „
κτων θεμέλιον ἔθηκα. καὶ τίς ὁ θεμέλιος ἢ „
ποία τίς ἄρα τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ἡ κρηπὶς, μαθήσῃ
παρ᾽ αὐτοῦ βοῶντος ἀναφανδόν· θεμέλιον „
γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ † τὸ „ († ἄλλ. τὸν)
κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. οὐκοῦν ὑπο- „
βάθραν καὶ θεμέλιον ἔχοντες τῆς ἀληθοῦς θεο-
γνωσίας τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, κρα-
τῶμεν τῆς ὁμολογίας, ὥς πού τι γράμμα φησὶ
ἱερόν· καὶ τὴν ἑαυτῶν καρδίαν κατασκεπτώμε-
θα μὴ ἄρα τι τῆς θεομισοῦς ἀπιστίας, οἷά τις
ὄφις ἐν † χειᾷ διαλανθάνει λείψανον· μή- († ἄλλ. χειῷ.)
τις ῥίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῇ κατὰ
τὸ γεγραμμένον. πονηρὸν γὰρ τὸ χρῆμα· καὶ
διαφόρητον νόσημα φαίη τις ἂν εἶναι νοῦ τὴν
δυσγενῆ διψυχίαν. καὶ οὐκ ἂν ἁμάρτοι τοῦ
πρέποντος. † ἐπεί τι τὰ πάντων αἴσχιστα († ἄλλ. ἐπεί τοι.)
πείσονται δή που, καὶ οὐχ ἑκοῦσι παθεῖν τοῖς τῇ-
δε διακειμένοις. ἀκατάστατοι μὲν γὰρ † κο- († ἄλλ. κομιδοῦν.)
μιδῇ, καὶ εἰς ἄκρον ἥκουσιν τῆς ὅλης, ὡς ἔπος
εἰπεῖν, ἀσθενείας. ἐπαθροίσαι τις ἂν οἰκίαν
τῆς ἐν ἀρχαῖς ὑποβάθρας ἀπολισθησά-
σαν, ἀκατεγώνιστον δὲ παντελῶς. κατὰ τὸν
ἴσον τρόπον τῷ πειράζοντι σατανᾷ τὴν τοῦ ἀν-
θρώπου ψυχὴν κατίδοι τις ἂν, εἰ τὸν οἰκεῖον
ἀφεῖσα θεμέλιον, τουτέστι Χριστὸν, καὶ εἰς τὴν
τῆς πίστεως ὑποβάθραν ταῖς διψυχίαις ὑ-
βρίζουσα, παραλόγως ἁλίσκοιτο. καί μοι δο-
κεῖ περὶ τῶν τοιούτων εἰπεῖν, ὀρθῶς τε καὶ ἀνεγ-
κλήτως ὁ Χριστοῦ μαθητής. ὅτι κρεῖττον ἦν „
αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ἢ „
ἐπιγνοῦσιν, εἰς τὰ ὀπίσω ἀνακάμψαι ἀπὸ πα- „
ραδοθείσης αὐτοῖς ἁγίας ἐντολῆς. γέγονε γὰρ „
αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας· κύων ἐπιστρέ- „
ψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα, καὶ ὗς λουσαμένη εἰς „
κύλισμα βορβόρου. ὥσπερ γάρ ἐστι παμμό- „
χθηρον ἀδελφοὶ τὴν ἀκάθαρτον κύνα τὸν ἴδιον
ἔμετον ἀναρροφοῦσαν ἰδεῖν· βδέλυγμα γὰρ
εὐθὺς ὁ τοῦτο παθών, πάντως δή που καὶ ὁ τὴν
ἕξιν ἀστεῖος κατασυγήσει βλέπων τὴν ὗν,
ὅτι † μακρά τε καὶ κάκοσμος, εἰ πηγαίων († ἄλλ. μιαρά τε.)
εὐθὺς ἀναπηδῶσα ναμάτων, βορβόροις εἰσ-
αῦθις καὶ τοῖς εἰς ἄκρον καταμιαίνουσιν ἑαυ-
τὴν ἐγκαθιήσι τέλμασιν. οὕτως οἶμαι πάναι-
σχρόν τε καὶ ἀτοπώτατον, μᾶλλον δὲ ἁπά-
σης ἀτοπίας τρέχον ἐπέκεινα, ἀληθὲς εἰ-
πεῖν τῆς διψυχίας τὸ ἔγκλημα, παλινδρο-
μεῖν ἀναπεῖθον ἐπὶ τὴν ἐν ἀρχαῖς ἀβου-
λίαν, καὶ † ἐπ᾽ ἐκείνης αὖθις ἰέναι κε- († ἄλλ. ἐπ᾽ ἐκείνην.)
λεῦον τῆς ἀσεβείας τὴν νόσον, ἣν διὰ πί-
στεως τῆς εἰς Χριστὸν παραδόξως ἀποκρουσά-
μενοι, τῆς πνευματικῆς ἀρρωστίας ἐπεδρα-
ξάμεθα, τὸν νοῦν τε ὑγιᾶ καὶ ἀσινῆ ἐσχήκαμεν.
οὐκοῦν ἀκόλουθον ἐκεῖνο δὴ πάλιν ἡμᾶς δια-
σκεψαμένους ἰδεῖν, εἴ τι τῶν τοῦ σώματος ἡμῶν

† ἐπιν-

† ἐπυρώθη μελῶν καὶ νόσος αὐτὸ δεινὴ κατεβόσκετο· κατεκήλησε δέ τις τῶν ἰατρῶν τὸ πάθος τοῖς ἐκ τῆς τέχνης εὑρήμασι παρατρέπων εἰς ἡμερότητα· καὶ οἱονεί πως ἀναστειράζων τοῦ κακοῦ τὰ ἐπέκεινα δρόμους ἢ καὶ ἀνακόπτων εἰς τὸ παντελές. ἆρά τις εἰς τοῦτο πεσὼν εὐηθείας ἁλώσεται, ὡς μὴ τοῦ παντὸς ἄξιον ἡγεῖσθαι τὸ χρῆμα, παλινδρομεῖν δὲ αὖθις ἐθελήσαι πρὸς τὸ νοσεῖν; καὶ τίς ἄνους τε καὶ βραχυγνώμων ἀνὴρ εἴη ἂν εἰς γε τοσοῦτον, ὡς ἐνὸν ἑλέσθαι τὸ εὐρωστεῖν τῶν ἐναντίων ἐρᾶν; ἐπεὶ δὲ οὐχὶ τὸ σαρκίον ἡμῖν τὸ ἐκ γῆς, ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ κράτιστον ψυχή τε καὶ νοῦς, ἀρχαίων καὶ μυσαρῶν ἀπήλλακται † νοημάτων, καὶ τὴν τῆς † πολιτείας διενηξάμεθα νόσον, οὐ τριπόθητόν σοι τὸ ὑγιαίνειν ὦ ταν. ἥδιστον δέ σοι φαίνεται τὸ ἔτι νοσεῖν· καίτοι διακρούσασθαι παρὸν ἂν ἐθελήσῃς μόνον· ἀλλ᾽ ἐκεῖνό που πάντως ἀνακεκραγὼς τὶς † ὀφθήσεται καὶ ψυχρὸν ἀπὸ καρδίας † ἀνείσει λόγον. καὶ ποῖον ἂν † ἡμῖν εἰσοίσει τὸ βλάβος, τὸ πιστεύειν μὲν, ἕνα † τῶν ὅλων εἶναι πατέρα καὶ δημιουργόν. ἀπονέμειν δὲ τὰς τιμὰς καὶ τοῖς ἐγκοσμίοις δαίμοσι, θρόνους ἡμῖν καὶ ἀρχὰς, καὶ δυνάμεις καὶ κυριότητας, καὶ αὐτῆς ὀνομαζούσης τῆς ἱερᾶς τε καὶ θεοπνεύστου γραφῆς; πρὸς δὴ τὸν εὐήθη καὶ γραώδη τουτονὶ λόγον πρέπειν οἶμαι πάλιν ἐκεῖνο εἰπεῖν, ὡς ἔστιν ἀπίθανον, ἀπηχές τε παντελῶς· μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ σφαλερώτατον, ταῖς εἰς ἄκρον ἡκούσαις καὶ ἰσομέτροις τιμαῖς στεφανοῦν ἐπιχειρεῖν, καὶ τὸν τῆς ἐπιγείου βασιλείας ἐφιζάνοντα θώκοις, καὶ τοὺς ὑπὸ πόδα κειμένους, καὶ δοῦλον αὐτῷ τὸν αὐχένα ὑπεστρωκότας. ἢ γὰρ οὐχὶ τὸ μὲν τῶν ἄλλων κρατεῖν τοῖς τοῦτο λαχοῦσιν ὡς ἐξαίρετον ἀνακείσεται. τό γε μὴν ὑπεζεῦχθαι φαίη τις ἂν τοῖς ἄλλοις ἁρμοδιώτατον, ἀλλ᾽ ἐνδοιάσειν οἶμαι μηδένα. καὶ εἰ μέν τινες εἶεν τῶν τεταγμένων ἐν ὑπηκόοις εὔνοί τε καὶ γνησιώτατοι, καὶ γερῶν καὶ δόξης ἀξιωθήσονται· εἰ δὲ ἀπειθεῖς καὶ δυσήνιοι, καὶ ἀτιμαγέλαι τινὲς ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα πολεμιωτάτοις κατατετάξονται· καὶ τῆς ἁπάντων ἐσχάτης μεθέξουσι δίκης. πλὴν ἐκεῖνο ἐν τούτοις κατασκέψασθαι δεῖ. δοίην † ἂν ἔγωγε τῆς ἀρίστης εἶναι φρενὸς, τὸ εὖ μάλα δύνασθαι κατιδεῖν, ὅτι καὶ τοῖς τῆς γνησιότητος λαχοῦσι τὴν δόξαν, καὶ μαρτυρουμένοις εἰς τοῦτο διὰ πραγμάτων, μέτεστι μὲν εὐκλείας καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς ἔσθ᾽ ὅτε, οὐ μὴν οἴκοθεν, οὐδ᾽ ἐξ οἰκείας αὐτοῖς ἐξουσίας πεπορισμένης, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς τοῦ κρατοῦντος ἐθελουσίου ῥοπῆς. καὶ πηγὴ μὲν ἁπάσης τιμῆς τε καὶ δόξης ἡ βασιλέως θέλησις· οἱ δέ εἰσιν οὐκ ἐν τοῖς ἔχουσι φυσικῶς, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς δεχομένοις τὰ γέρα· καὶ ἕως μὲν εἰσὶν ὀρθῶς φρονοῦντες τὰ βασιλέως, † ἐρηρεισμένην ἔχουσι

† ἄλλ. ἐπηρώθη.
† ἄλλ. νοσημάτων.
† ἄλλ. πολυθείας.
† γρ. ἀφίξεται.
† ἄλλ. ἀνήσει.
† ἄλλ. ὑμῖν
† ἄλλ. πῶς
† ἄλλ. δ᾽ ἄν.
† ἄλλ. ἐρηρεισμένων.

quod laboraret, ipsumq; ægritudo grauis depasceret, medicus verò aliquis morbum lenijsset, petitisq; ex arte remedijs sedasset, & velut cathenas currenti iniecisset malo, quin potiùs vniuersum sustulisset; num quis reperiatur adeò stultus, quin rem hanc prorsus maximi faciat, & eum ex quo recreatus fuerat, morbū redire malit? Et quisnam demens vsque adeò fuerit, qui cùm firma valetudine vti liceat, aduersam amet? Cùm verò non id quod carnale in nobis est è terra ductum, sed ipsa præstantissima rerum omnium anima, & mens ab antiquis ac detestandis cogitationibus liberata est, & à morbo plures deos statuentium soluti sumus, non tibi optatissimum est, ô amice valere? sed ægrotare adhuc tibi iucundissimum ducis? & quidē cùm malum pellere, te penes ipsum sit, si tantummodo velis? Verùm illud omnino clamans quispiam prodibit, ac frigidum è corde sermonem emittet. Quidnam verò nobis ex eo detrimenti fuerit, si credamus vnum quidē rerum omnium parentem, ac procreatorem esse, tum terrenis quoq; dæmonibus honorē impēdamus, cùm Thronos, Principatus, Potestates, Dominationesq; sacra ipsa & diuinitus inspirata Scriptura nobis nominatim percenseat? Ergo huic stulto aniliq; sermoni illud vicissim arbitror responderi oportere, absurdū prorsusq; absonum, imo & maximè periculosum esse, summos & omnino æquales honores deferre velle, cùm ei qui in terreni imperij sede locatus sit, tum ijs qui eidē sunt subiecti, ac seruilem ipsi ceruicem submiserunt. Annon etenim rerum omnium dominatum ijs quos penes est, propriè attribuat, aliorum maximè proprium esse vt subijciantur, quispiam dixerit? Nulli, vt arbitror, id quidem ambiguū fuerit. Ac siquidem erunt ex subditorum numero aliqui beneuoli, maximeq; ingenui, præmiis & honore cohonestabuntur; sin autem cōtumaces, refractarijque ac petulantes alij, in hostium infensissimorum numero habebuntur, summoq; supplicio punientur. Illud namque prætereain eiusmodi cogitandum est: concedam ego quidem optimæ mentis esse, si quis perspicuè animaduertat, eos quoq; qui honorem nobilitatis sortiti sunt, illamq; testimonio actionū probant, parte aliqua gloriæ & summi honoris esse cohonestandos; non quæ illis quidem propriè debeatur, aut quam sua sibi potestate vendicent, sed ex voluntaria imperantis in id propensione. Ac fons quidē omnibus honoris & gloriæ Regis est voluntas; sunt verò ij non qui naturæ lege habeant, sed qui aliunde accipiant honores. Atque interea quidem dum rectè animati erga Regem sunt, opibus egre-

egregiè firmatis, ac potestate fruuntur, gloriæque splendore illustres sunt. Si verò se ad contraria cõuerterint, non illi ampliùs beati, sed omnium miserrimi in summas omnium calamitates incidisse deprehendentur. Siquis autem tam flagitiosa consilia suscipiat, vt illum summus furor impellat ad defectionem, tum arma capiat, ac nulla periculi habita ratione tyrannidẽ occupare contẽdat, vrbesq; ac regiones concitet ac turbet, aliisq; iugum per vim inijciens, regni gloriã conetur vsurpare; non ille propterea honore afficiendus sapientum iudicio existimabitur, neq; ijs qui rerum potiuntur annumerandus censebitur. Nullo modo. Quin ab eo potiùs insipientiæ rationem exigent, ac tam impiorum facinorum iure optimo meritas pœnas, atque vt sic dicam, æquatuas reposcent. Sed hæc quidem à nobis desumpto ex ijs quæ apud nos contingunt, exemplo sint dicta, sitque hæc nostri emolumenti causa velut in tabula delineata pictura. Age nunc ergo, ad ea quæ supra sensus posita sunt, animum adijcientes, diuinam ipsam pulchritudinẽ attentiùs contemplemur, & omnium reginam, quoad licet considerantes naturam, eiusque vim ac potestatem inexplicabilem, quantum homini fas est, cogitatione perquirẽtes, illorum quæ ab ipsa perfecta, quęq; ipsi subiecta sunt seruitutem consideremus. Vnus namq; est omnium princeps, opifexq; ac dominus vniuersorum, qui cùm sit natura bonus, vt talis esse non ipsi sibi ac soli nosceretur, sed insitam sibi bonitatem aliis quoq; communicaret, quæ nulla antea fuerant, effecit vt essent, & innumerabilem sanctorũ spirituũ multitudinẽ procreauit, procreatamq; suis ordinibus quàm optimè distinguens, Principatus alios, tum Dominationes, Thronos quosdam, alios Archangelos, Angelosq; nominauit. Nec enim quidquam aliud cogitans, quàm id quod rectum esset, atque omni prorsus reprehensione ex omni parte vacaret, eorum vnicuique qui procreati fuerant, quem solus ipse voluisset, honorem est impartitus. Igitur innumerabilis est quidem in cælis sanctorũ Angelorum series, ac Principatus quidã, & Potestates, & Throni constituti sunt à Deo, qui velut parentis aut præfecti ordinem erga alios obtineãt. Nec enim alia ratione futurũ erat, vt quæ ad res creatas pertinebant, secundo veluti cursu procederent. Cùm itaq; Virtutum, Thronorum, ac Dominationum nomina in sacris Litteris vsurpari audies, non ex eo propterea multorum deorum errorem prædicari, ô homo arbitrere, neq; te stultarũ cogitationum fluctibus innatantem abduci, ac longè à veritatis dogmatibus auferri sinas.

τὴν δυναστείαν, καὶ εἰσὶ τῆς δόξης ἐν καλῷ· μεταπεπραμμένοι δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον, ζηλωτοὶ μὲν, οὐκ ἔτι. τρισάθλιοι δὲ καὶ πάντως ἐπέκεινα κακοῦ πεσόντες ἁλώσονται. εἰ δὲ δή τις ἴοι εἰς τοῦτο μοχθηρῶν καθήκοιτο βουλευμάτων, καὶ ἐξ ἀκράτου μανίας παρατεθηγμένος εἰς ἀπόστασιν, καὶ ὅπλων αὐτῶν, καὶ τυραννικῶν ἐπιτηδευμάτων, φιλοκινδύνως ἁψάμενος, πόλεις τε καὶ χώρας ἐξαναστήσειε καὶ τὸν ἐξ ἀνάγκης ζυγὸν ἴσον ἐπιρρίψας, τὴν τῆς βασιλείας ἐφ' ἑαυτῷ παραβιάζαιτο δόξαν· εἴη ἂν παρά γε τοῖς σώφροσιν, οὐχὶ διὰ τοῦτο τιμᾶσθαι † πρέπον, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς τῶν ὅλων κρατοῦσι συμπλέξεται· πολλοῦ γε καὶ δεῖ † πραχθεὶς δ' ἂν μᾶλλον τῆς ἀπονοίας τοὺς λόγους, καὶ τῶν οὕτως ἀνοσίων ἐγχειρημάτων, ἐξαιτοῖτο ἂν καὶ μάλα εἰκότως τὴν ἰσοπαλῆ, καὶ ἵν' οὕτως εἴπωμεν, ἰσήλικα δίκην. ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἡμῖν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, εἰρήσθω τι ἅμα καὶ ἀναπεπλάσθω χρησίμως, καθάπερ ἐν πίνακι γραφή. φέρε δὴ οὖν ταῖς ἐπέκεινα τῶν αἰσθητῶν ἐννοίαις † προσβαλόντες, † ὀξυωπέστερον τὸ θεῖον αὐτὸ κατασκεψώμεθα κάλλος. καὶ τὴν τῶν ὅλων βασιλίδα, κατά γε τὸ ἐγχωροῦν, καταθεώμενοι φύσιν, τήν τε ἄρρητον αὐτῆς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, ὡς ἔνι καλῶς ἀναλογισάμενοι, τῶν παρ' αὐτῆς γεγονότων, καὶ ὑπ' αὐτῇ κειμένων ἐννοήσωμεν τὴν δουλείαν. εἷς μὲν γὰρ ὁ πάντων ἐστὶ δεσπότης, καὶ δημιουργὸς, καὶ τῶν ὅλων κύριος. ἐπειδὴ δέ ἐστι κατὰ φύσιν ἀγαθὸς, ἵνα τοῦτο ὑπάρχων, καὶ οὐχὶ αὐτῷ καὶ μόνῳ γινώσκοιτο· μετάσχοιεν δὲ καὶ ἕτεροι τῆς ἐνούσης ἡμερότητος αὐτῷ, παρεκόμισεν εἰς τὸ εἶναι τὰ οὐκ ὄντα ποτέ· καὶ ἀριθμοῦ μὲν κρείττονα πνευμάτων ἁγίων, ἔκτισε πληθύν. τάξιν δὲ τοῖς γεγονόσι τὴν ἀρίστην ἐπιτιθεὶς, τὸ μὲν, ὠνόμασεν ἀρχὴν· τὸ δὲ, κυριότητα. θρόνους δὲ, ἕτερον. ἀρχαγγέλους δέ τινας. καὶ μὴν καὶ ἀγγέλους. οὐ γὰρ ἕτερόν τι νοῶν ἢ ὅπερ ἔχει καλῶς τι, καὶ ἀμωμήτως, πάντη τε καὶ πάντως, ἑκάστῳ τῶν γεγονότων, τὴν αὐτῷ καὶ μόνῳ δοκοῦσαν ἐπεμέτρησε τιμήν. οὐκοῦν ἀναρίθμητος μὲν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἡ τῶν ἁγίων ἀγγέλων πληθύς· ἀρχαὶ δέ τινες, καὶ ἐξουσίαι, καὶ θρόνοι τίθενται παρὰ θεοῦ· οἱονεὶ τὴν πατρὸς ἢ καθηγητοῦ τινος τάξιν ἀποπληροῦσαι τοῖς ἄλλοις. ἦν γὰρ οὕτω, καὶ οὐχ ἑτέρως, ἐξ οὐρίας ὥσπερ τοῖς γεγονόσιν ἰέναι τὰ πράγματα. ὅταν τοίνυν τῶν ἱερῶν ἀκούσῃς γραμμάτων, δυνάμεις, καὶ θρόνους καὶ κυριότητας ἀποκαλούντων τινὰς, μὴ πολύθεον ἐντεῦθεν διακηρύττεσθαι πλάνησιν ὑπολάβῃς, ἄνθρωπε. μηδὲ † τῆς ἀμαθίας ἐπινηχόμενος λογισμοῖς, τῶν τῆς ἀληθείας παρακομίζου δογμάτων.

ὁ γὰρ

† ἄλ. πρέπον.

† ἄλ. πραχθείη.

† ἄλ. προσβαλόντες.

† ἄλ. ὀξυωπέστερον.

† ἄλ. τοῖς ἐξ.

ὃ γὰρ ἔφην φθάσας, ἐρῶ πάλιν. ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος, ταῦτα λέγειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. εἷς ὁ πάντων ἐστὶ γενεσιουργὸς καὶ κύριος· καὶ μυρίαι μὲν μυριάδες ἁγίων ἀγγέλων παρεστήκασιν αὐτῷ καὶ οὐκ ἔστι τι τῶν παρ' αὐτοῦ γεγονότων, ὃ μὴ τὸ τῆς δουλείας ἔχει ζυγόν. εἰ δὲ ἀπεσκίρτησάν τινες, καὶ οἷον ἐπὶ τῆς ζεύγλης ἑλκύσαντες τὸν αὐχένα, τετιμώρηνται, καὶ πεπτώκασι καὶ τῆς ἄνω ποίας πόλεως εἰκότως ἀποληισθήσαντες, πεπλανήκασί τινας τῶν ἐπὶ γῆς, τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν εἰς ἑαυτοὺς ἁρπάζειν ἐπιχειρήσαντες. ὧν εἷς καὶ πρῶτος ὁ σατανᾶς· οὐχὶ δή που πάντως καὶ θεοὺς εἶναι κατὰ ἀλήθειαν ὑποληπτέον αὐτούς. μία μὲν γὰρ ἡ κατ' ἀλήθειαν τῶν ὅλων δεσπόζουσα φύσις. πάντα δὲ τὰ παρ' αὐτῆς κεκλημένα † εἰς γένεσιν κτίσματα λογικὰ, τὴν οἰκετικὴν ἐπέχοντα τάξιν, τοῖς φύσει πρεπωδεστάτοις ἐπιτετίμηνται μέτροις καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἀξίωμα, καὶ ὑπεροχὴ, τὸ διασώζειν δύνασθαι τὴν τεταγμένην αὐτοῖς καὶ εἰσποίητον ἀρχήν. προσκυνεῖ δὲ σύμπαντα τὸν δημιουργὸν καὶ † ἀκαταλήκτοις εὐφημίαις τὸν τῶν ὅλων δεσπότην καταγεραίροντα, διὰ πάσης ἄν τις ἴδοι τῆς θεοπνεύστου γραφῆς. καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας. εἶδον φησὶ τὸν κύριον Σαβαὼθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ, καὶ ἐπηρμένου· καὶ Σεραφὶμ εἱστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ, ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνὶ, καὶ ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνί· καὶ ταῖς μὲν δυσὶ, κατεκάλυπτον τὸ πρόσωπον· καὶ ταῖς δυσὶ, τοὺς πόδας. καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέτοντο· καὶ ἀμοιβαδὸν ἀντηχοῦντες † φησὶν, ἀλλήλοις, ἅγιον ἐπεκάλουν τὸν τῶν δυνάμεων κύριον. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ, Σαβαώθ. ἄθρει δὴ οὖν ὅπως αἱ ἀνωτάτω δυνάμεις ἅγιαί τε καὶ λογικαὶ, τουτέστι τὰ Σεραφὶμ, μέτρον ἔχοντα τὸ δουλοπρεπὲς, τὸν θεῖον περιεστᾶσι θρόνον, καθάπερ ἐν ὀφλήματος τάξει τὰς εὐφημίας ἀποτιννύοντα. ἆρ' οὖν ἐρήσομαι, ὦ γενναῖε· τίνι μὲν ἂν πρέποι τὸ, ἐπὶ θρόνου καθίζειν ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου; τίνι δὲ † ἂν τὸ, παρεστάναι καὶ λειτουργεῖν; ἀλλ' οἶμαί που πάντως ἐκεῖνο ἐρεῖν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἀναπεπεισμένον· ὅτι τεκμήριον μὲν ἡ κάθησις τὸ ἀξίωμα τὸ δεσποτικόν· μέτρον γε μὴν τὸ δουλοπρεπὲς, ἡ παράστασις. σύνδρομον δὲ τοῖς Ἡσαΐου λόγοις, καὶ αὐτὸν εὑρήσομεν τὸν μακάριον Δαβίδ· κύριος γάρ, φησιν, ἐν τῷ οὐρανῷ ἡτοίμασε τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόσει. εἶτα τοῖς ἐπὶ τὰ σκῆπτρα διακελεύεται λέγων. εὐλογεῖτε τὸν κύριον πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, δυνατοὶ ἰσχύϊ ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ, τοῦ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ. εὐλογεῖτε τὸν κύριον πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, λειτουργοὶ αὐτοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ· εὐλογεῖτε τὸν κύριον πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ· ἰδοὺ δὴ κἀν τούτῳ, τὸν μὲν θεῖον ἐν οὐρανῷ φησιν ἡτοιμάσθαι θρόνον χρῆναι δὲ ἅπαντας ἀκαταλήκτως δοξολογεῖν, ἀγγέλους ἡμῖν ὀνομάζων καὶ λειτουργούς, καὶ δυνάμεις· ἐπὶ τούτοις ἅπασιν ἐπενεγκὼν τὸ, εὐλογεῖτε τὸν κύριον

† κ. πρὸς γένεσιν.

† Puto ἀκαταλήκτοις.

† ἄλ. φωνήν.

† ἄλ. ἄν.

Quod namq; dixi modò, nunc repetam. *Eadē enim*, vt beatus Paulus scribit, *vobis dicere, mihi quidem non pigrum, vobis autē necessarium.* Vnus est opifex, & Dominus vniuersorū, eiq; innumeræ sanctorum angelorū astant myriades, nec quidquā eorū quæ ab ipso sunt procreata, ab illius imperio immune ac liberum est. Quòd si qui per licentiam obluctati, ceruicē à iugo quodāmodo subtraxére, supplicio affecti exciderunt, atq; à superna ciuitate meritò præcipitati, quosdam terræ incolas in errorem impulere, diuinam gloriam rapere ad seipsos conati, quorū vnus ac primus est Satanas; nec vllo modo Deos hosce reuera esse, suspicari fas est. Vna siquidem est, quæ verè imperium omnium rerum obtinet natura. Omnes verò ab ipsa conditæ creaturæ ratione vtentes, in seruorum ordinibus constitutę modulis naturæ suæ maximè accommodatis gloriantur, estque in hoc ipsorū sita dignitas & excellentia, vt principatū ipsis designatū atque adscriptū conseruent. Adorant porro vniuersa opificem suum, & iugi benedictione, quod in tota diuinitus inspirata Scriptura intueri licet, rerum omnium Dominum venerātur. Proinde & diuinus propheta Isaias, *Vidi*, inquit, *Dominum Sabaoth, sedentem super solium excelsum & eleuatum, & Seraphim stabant in circuitu eius, sex alæ vni, & sex alæ alteri. Duabus quidem velabant faciem, duabus autem pedes, & duabus volabant, & vicissim clamabant inter se, sanctum Virtutum Dominum vocabant.* Id namq; significat *Sabaoth.* Cernis ergo, quemadmodū supernæ virtutes sanctæ, ac ratione vtentes, Seraphim nimirū, seruorum in modum se habentes, thronum Dei circunstant, laudesque, velut debitam illi pensionē persoluunt. Rogo te igitur, vir egregie, cuiusnam sit in sublimi throno & excelso cōsidere, cuius verò rursum assistere, ac ministrare? Respōdebis, opinor, illud omnino ex ipsa rei natura edoctus, sessione, Domini dignitatem, at assistentia, seruientis naturæ conditionē indicari. Confirmari porro Isaię orationē, ipsius quoq; beati Dauidis testimonio reperiemus: *Dominus*, ait, *in cælo parauit sedem suam, & regnū eius omnibus dominabitur.* Tum ijs qui imperio subiecti sunt, ita præcipit: *Benedicite Dominum omnes angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonū eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius qui facitis volūtatē eius. Benedicite Domino omnia opera eius.* Ecce hic quoq; Dei in cælo sedem præparatam esse autumat, eique laudes ab omnibus irrequietas deberi, angelos nobis & ministros, virtutesq; nominatim ciens, illud demū postremò subijciens, *Benedicite Dominū*

Phil. 3.1.

Isaie 6.1.

Psal. 102. 19

omnia opera eius. Sultitiæ itaque, vel potiùs impietatis extremæ fuerit, rerum conditorem, eodẽ cum effectis ab ipſo operibus numero haberi, atq; vniuerſorũ Dominum ſeruili modulo ac pede metiri. Rebus namque creatis conditoris ſui gloriam impartiri, nihil aliud quàm conditorem ipſum in rerum creatarum ordinẽ referre. Deo porro inuiſũ, ac penitus execrabile eſſe in eundẽ cum rebus ab ipſo effectis ordinem cogi, & ijs grauiſſimam conſtitutam eſſe pœnam, qui diuinam gloriã impuris dæmonibus tribuunt, facilè ex Moſaicis intelliges cõmentarijs. ſic enim habẽt: *Audi Iſrael: Dominus Deus tuus, Dominus vnus eſt.* Et iterum: *Dominũ Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Maiora autẽ præcepta his adijcit, dicens: *Quando deleuerit Dominus Deus tuus gẽtes, ad quas tu ingrederis illic, vt hæreditate poſſideas terram earum à facie tua, & obtinueris eas, & habitaueris in terra ipſorũ, attende tibi ne imiteris eos, poſtquã fuerint deleti à facie tua: ne requiras deos eorum, dicens, Quomodo faciunt gentes iſtæ dijs ſuis, faciam & ego. Non facies ita Domino Deo tuo. Abominationes enim, quas Dominus odit, fecerunt dijs ſuis, quoniam filios ſuos & filias ſuas comburunt igne dijs ſuis.* Et rurſum: *Si ſurrexerit in te propheta, qui ſomnium ſomniauerit, & dederit ſignum, vel prodigium, & euenerit ſignum vel prodigium quod locutus eſt ad te dicens, Eamus, & ſeruiamus dijs alienis quos non nouiſtis; non audietis verba prophetæ illius, vel ſomniantis ſomnium illud. quoniam vos tentat Dominus Deus, vt ſciat an diligatis Dominũ Deum veſtrum ex toto corde veſtro, & ex tota anima veſtra: poſt Dominũ Deum veſtrum ambulate, & propheta ille vel ſomnium ſomnians moriatur. Locutus eſt enim, vt auerteret te à Domino Deo tuo.* Mortis igitur pœna in eos conſtituta eſt, qui ad ea quæ non oportet ſimpliciorum mentem, per ſummum flagitium impellunt. Qui verò in hanc amentiam delapſis pœnam infligit, hic procul dubio cum alijs ſe promiſcuè coli planè vetat, ac ſibi ſoli omnium rerum imperium vindicat. Proinde & ſanctorum voce ſic eſt locutus: *Ego ſum Deus, & non eſt alius; iuſtus, & ſaluator, non eſt præter me.* Vnum igitur in omnibus, & per omnia Deum eſſe confitentes, neminem alium præterea cogitemus, neque coronam regiæ dignitatis, aut ijs quæ ſub aſpectum cadunt, aut quibuſcunque aliis creatis rebus aſſignantes deprehendamur: neque Dei gloriam perditum eamus, quin nos ipſos potiùs, id attentantes in voraginem interitus præcipitemus. Sed eſt aliquis fortè occultus ac latens in tenebris diaboli ac dæmonum cultor, qui ſe tamen pulchrè ad-

Deut. 6. 4. *Deut. 6. 13.* *Matth. 4. 7.* *Deut. 12. 29.* *Deut. 13. 1.* *Iſaiæ 45. 5.*

πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. ἀμαθὲς ἄρα μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ἐσχάτης ἀσεβείας ἀνάμεσον τὸ, ποιήμασι μὲν τοῖς ἰδίοις ἀναριθμεῖσθαι τὸν ποιητήν· τὸν δὲ τῶν ὅλων δεσπότην τοῖς οἰκετικοῖς περιβάλλειν μέτροις· τὸ γὰρ ἀναφέρειν τὸ ποιηθὲν, εἰς τὴν τοῦ ποιήσαντος δόξαν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ εἰς τὴν τῶν ποιημάτων τάξιν κατακομίζειν τὸν ποιητήν. ὅτι γὰρ ἀθέλητον αὐτῷ καὶ ἀπηχθημένον παντελῶς τὸ τοῖς παρ' αὐτοῦ γεγονόσι συγκατατάττεσθαι. καὶ ὅτι πάνδεινος ἐπήρτηται δίκη τοῖς τὴν θείαν ἀνατιθεῖσι δόξαν τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσι· συνήσεις εὖ μάλα τοῖς Μωσαϊκοῖς περιτυχὼν συγγράμμασιν, ἔχει γὰρ οὕτως· ἄκουε Ἰσραήλ, κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστι. καὶ πάλιν· κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις· προσεπιτάττει δὲ λέγων· ἐὰν δὲ ἐξολοθρεύσῃ κύριος ὁ θεός σου τὰ ἔθνη, εἰς οὓς σὺ † εἰσπορεύῃ ἐκεῖ κληρονομῆσαι τὴν γῆν αὐτῶν, ἀπὸ προσώπου σου· καὶ κατακληρονομήσεις αὐτοὺς, καὶ κατοικήσεις ἐν τῇ γῇ αὐτῶν, πρόσεχε σεαυτῷ μὴ ἐκζητήσῃς ἀκολουθῆσαι αὐτοῖς, μετὰ τὸ ἐξολοθρευθῆναι αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου σου· μὴ ἐκζητήσῃς τοὺς θεοὺς αὐτῶν λέγων, πῶς ποιοῦσι τὰ ἔθνη ταῦτα τοῖς θεοῖς αὐτῶν, ποιήσω κἀγώ. οὐ ποιήσεις οὕτω κυρίῳ τῷ θεῷ σου· τὰ γὰρ βδελύγματα, ἃ κύριος ἐμίσησεν, ἐποίησαν τοῖς θεοῖς αὐτῶν· ὅτι τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν κατακαίουσιν ἐν πυρὶ τοῖς θεοῖς αὐτῶν. καὶ πάλιν. ἐὰν δὲ ἀναστῇ ἐν σοὶ προφήτης ἐνυπνιαζόμενος ἐνύπνιον, καὶ δῷ σοι σημεῖον ἢ τέρας, καὶ ἔλθῃ τὸ σημεῖον ἢ τὸ τέρας ὃ ἐλάλησε πρὸς σὲ λέγων, πορευθῶμεν καὶ λατρεύσωμεν θεοῖς ἑτέροις οἷς οὐκ οἴδατε, οὐκ ἀκούσεσθε τῶν λόγων τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἢ τοῦ ἐνυπνιαζομένου τὸ ἐνύπνιον ἐκεῖνο. ὅτι πειράζει κύριος ὁ θεὸς ὑμᾶς, τοῦ εἰδέναι εἰ ἀγαπᾶτε κύριον τὸν θεὸν ὑμῶν ἐξ ὅλης καρδίας ὑμῶν, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν· ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε· καὶ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἢ ὁ τὸ ἐνύπνιον ἐνυπνιαζόμενος ἐκεῖνος ἀποθανεῖται. ἐλάλησε γὰρ πλανῆσαι † ἀπὸ κυρίου τοῦ θεοῦ σου. οὐκοῦν θάνατος μὲν ἡ δίκη τοῦ ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ἀνοσιώτατα παρατρέπουσι τῶν ἀκεραίων τὸν νοῦν. ὁ δὲ τοῖς εἰς τοῦτο πεσοῦσιν ἀνοίας ἐπιτιμῶν, δῆλος ἂν εἴη δήπουθεν, συμπροσκυνεῖσθαι μὲν ἑτέροις οὐκ ἀνεχόμενος, ἑαυτῷ δὲ καὶ μόνῳ τὴν τῶν ὅλων βασιλείαν ἐπιμαρτυρῶν. τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε διὰ φωνῆς ἁγίων. ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος δίκαιος καὶ σωτὴρ, οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ. ἕνα τοιγαροῦν τὸν ἐπὶ πάντων τε καὶ διὰ πάντων ὁμολογοῦντες εἶναι θεὸν, ἕτερον ἐπ' αὐτῷ μηδένα καταλογισώμεθα· μή γε μὴν τὸν τῆς βασιλείας στέφανον ἢ τοῖς ὁρωμένοις κτίσμασιν, ἤγουν ἑτέροις ποσὶν ἀπονέμοντας, ἁλισκώμεθα· τὴν μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ δόξαν οὐ παραλύσομεν, καὶ † εἰς τοῦτο δρᾶν ἐπιχειρήσομεν· ἑαυτοὺς δὲ μᾶλλον τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐνήσομεν βόθροις. ἀλλ' † ἔστι τις ἴσως λαθραῖος μὲν ἔτι καὶ σκοτεινὸς τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμονίων προσκυνητής· ἐξωραΐζεται δὲ, τοῖς εἰς ἀλλά-

† puto εἰσπορεύσῃ. ἄλλ. εἰσπορεύῃ.

† Puto σε.

† ἄλλ. εἰ

† ἄλλ. ἐστιν

εὐλάβειαν σχήματι· καὶ ὅσον ἧκεν εἰς λόγους, τὸ γνήσιον ὑποπλάττεται. ἀκουέτω τοιγαροῦν τῆς θεοπνεύστου βοώσης γραφῆς, „ὅτι ὁ θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. καὶ μὴν καὶ τοῦ θείου Δαβὶδ ἀναμέλποντος, καὶ λέγοντος· „σύνετε δὴ ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ· καὶ μωροί „ποτε φρονήσατε. ὁ φυτεύσας τὸ οὖς, οὐκ „ἀκούει; ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμοὺς, οὐχὶ „κατανοεῖ; ὁ παιδεύων ἔθνη, οὐχὶ ἐλέγξει; ὡς οὖν ἅπαντα τὰ καθ' ἡμᾶς εἰδότος τε ἅμα καὶ ἐφορῶντος θεοῦ, ἀσφαλῆ καὶ ἱδρυμένην ἔχωμεν τὴν πίστιν· καὶ τὸ ἐκ τῆς διψυχίας αἶσχος ἀποτριψώμεθα, μνημονεύοντες τοῦ μακαρίου Παύλου γράφοντος· „ὥστε ἀδελφοί μου ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀ„μετακίνητοι· περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ „θεοῦ πάντοτε. φέρε τοίνυν τὸ ἐν πίστει γνήσιον, ὡς θυσίαν πνευματικὴν προσκομίζοντες, τῷ θεῷ λέγωμεν ἐξ ἀνυποκρίτου καρ„δίας· ἰδοὺ οἵδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι κύριος „ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ. καὶ πάλιν· κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν „κτῆσαι ἡμᾶς· κύριε ἐκτός σου ἄλλον οὐκ „οἴδαμεν· τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομεν. πιστεῦσαι γὰρ δεῖ, τοὺς εἴπερ ἂν ἕλοιντο φρονεῖν ὀρθῶς, εἰς ὅτι καὶ μόνος ὁ ἐπὶ πάντων τε καὶ διὰ πάντων ἐστὶ θεός· οὔτε αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸ εἶναι παρακεκοσμημένος, οὔτε μὴν παρ' ἑτέρου τοῦτο λαχών· ἀλλ' ὢν μὲν ἀεὶ καὶ ὑπάρχων, ἀϊδίως πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνων· ἄφθαρτος δὲ καὶ ἀνώλεθρος· φῶς ἀπρόσιτον οἰκῶν· πηγὴ σοφίας καὶ ζωῆς· καὶ αὐτὸ κατὰ φύσιν ἐννοούμενος καὶ ὑπάρχων, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀγαθόν· ῥίζα πάσης ἰσχύος· καὶ ὅτι μέν ἐστι γινωσκόμενος. τί δὲ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἀγνοούμενος· διακεῖσθαι γὰρ οὕτως ἡμᾶς, καὶ ὁ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἔφασκε δεῖν μαθητής· ὧδέ πη „λέγων· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον „θεῷ ὅτι ἐστί· καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθα„ποδότης γίνεται. ζητεῖν δὲ οὐκέτι· μὴ γὰρ δὴ κατὰ σαυτὸν ἐνδοιάσῃς ἄνθρωπε. μηδὲ τοῖς ἐξ ἀμαθίας συνωθούμενος λογισμοῖς, εἰς περιεργίαν ἐπισφαλῆ τολμήσῃς εἰπεῖν· μεμυσταγώγημαι καὶ πεπίστευκα, καὶ θεὸν τὸν ἕνα δεδίδαγμαι προσκυνεῖν. ἀλλὰ τί μὴ μανθάνω τοῦ προσκυνουμένου τὴν φύσιν. ἄπαγε τοῖς ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τὴν ἄκαιρον ἐπιφέρων ζήτησιν. τί γὰρ ὅλως ἡ ἀνθρώπου διάνοια, πρὸς τὴν ἄρρητον ἐκείνην καὶ ἀνέκφραστον φύσιν; ἢ τίς ἂν γένοιτο τοσοῦτος εἰς φρόνησιν, ὡς ἐκεῖνο δυνάσθαι τὸ κάλλος † ἐπιμετρεῖν; ἄκουε δέ φησιν ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας, αἰνιγματωδῶς, „αὐτό σοι τοῦτο παραδηλῶν· τίς ἐμέτρησε τῇ χει„ρὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ; τίς ἔστησε τὰ „ὄρη σταθμῷ, καὶ τὰς νάπας ζυγῷ; μηδὲν τοιγαροῦν πολυπραγμονήσας τῶν ὑπὲρ φύσιν· πρόσιθι διὰ πίστεως, ὅτι μέν ἐστι καὶ ὑπάρχει, καὶ τὸν

† ἄλλ. ἀναμετρεῖν.

modum in speciem religionis componit, ac se verbo tenus tanquam minimè adulterinum venditat. Audiat is Scripturā diuinitus inspiratam clamantem, *Quoniam Deus non irridetur.* audiat diuinum Dauid canentem, & dicentem: *Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? qui docet gentes, non arguet?* Igitur, tanquam omnia quæ apud nos fiunt cognoscente ac vidente Deo, firmam ac stabilem retineamus fidem, ac simulatę mentis turpitudinem auersemur, memores beati Pauli scribentis: *Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper.* Agite igitur, germanam fidem, velut hostiam spiritalem offerentes Deo, corde nullam suspicionem admittente dicamus: *Ecce nos erimus tui, quoniam tu Dominus Deus noster es.* Et rursum: *Domine Deus noster, posside nos, Domine præter te non nouimus alium, nomen tuum nominamus.* Credere namque oportet eos qui rectè sentire volunt, vnum ac solum esse in omnibus & per omnia Deum, qui nec ipse à seipso vt esset acceperit, nec id alterius beneficio collatum habeat, sed qui sit semper, & existat æternus, ante secula quæcunque & tempora, ab omni prorsus corruptione & interitu liber, lucem inhabitans inaccessibilem, fons sapientiæ & vitæ, qui natura bonitas ipsa esse intelligitur, & est, totius potentiæ radix, & quem esse quidem agnoscimus, quid autem naturâ sit ignoramus. Ita autem nos animo affectos esse oportere, Saluatoris quoque nostri discipulus docuit, sic alicubi dicens: *Credere enim oportet accedentē ad Deum, quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit.* Nihil autem aliud præterea quæsiueris. Nec enim tecum ipse ambigas, ô homo, neque per imperitas cogitationes ad periculosam curiositatem delatus dicere audeas, Initiatus sum, & credidi, ac Deum vnum colere sum edoctus. verùm quid ita illius qui à me colitur naturam non intelligo? Apage sis, de ijs quæ intelligentiam ac rationem superant, importunam quæstionem proponens. Quid enim omnino mens est hominis, ad ineffabilem illam atque inexplicabilem comparata naturam? aut quisnam tanta sapientia præditus reperiatur, vt pulchritudinem illam dimetiri queat? Audi quidnam diuinus propheta Isaias dicat, hoc ipsum tibi velut per ænigma demonstrans: *Quis mensus est manu aquam, & cælum palmo & omnem terram pugillo? quis constituit montes pondere, aut colles statera?* Caue igitur ea quæ supra naturam sunt curiosiùs inquiras: accede per fidem, vnum esse & existere, omnibusque rebus imperare agno-

Gal. 6. 7. — Psalm. 93. 8. — 1. Cor. 15. 58. — Hebr. 11. 6. — Isaia 40. 12.

agnosce ac confitere. Vltra verò hos veluti terminos, humanæ facultati cõstitutos mentem progredi haud permittas. Hoc pacto fidem diuinus Moses suscepit. Deo enim dicente: *Loquere filijs Israël, & dices ad eos, Dominus Deus patrum vestrorum misit me ad vos.* respondit dicens, *Ecce ego vadam ad filios Israël, & dicam ad eos quòd vocauit vos Dominus.* Sed *interrogabũt me,* inquit, *Quod nomen est ei? Quid dicam ad eos?* Et quid ad hoc Deus? *Hæc dices filijs Israël, Qui est, misit me ad vos. Hoc est nomen meum, & memoriale sempiternum à generationibus in generationes.* Proprium est siquidem diuinæ naturæ semper esse, & existere. Quod autem semper est, & existit, omniq́ue principio & fine caret, id contagionem quoque creatis rebus adiunctam effugiet, neque se quòd existat ab altero habere, ipsum per se manifestè declarat. Est namque increatus, & ingenitus Deus & Pater, consubstantialem & coæternum habens genitum ex ipsius substantia Filium, *per quem fecit & secula:* & ijs quæ aliquando non erant esse largitur, omnibusq́ue quæ naturam habent vt viuant vitam impertit; diuino porro & intelligibili lumine, quæ luce indigent, vicissim illustrat. Idq́ue sciens ac docens diuinus nobis Dauid occinit, oratione ad vniuersorum parentem Deum instituta: *Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus, filij autem hominum in tegumento alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te Domine fons est vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Et quidem sapientissimus Ioannes dicebat: *Erat,* inquit, *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Est siquidem vnigenitus Dei Filius, est substantiæ Dei & Patris minimè adulterina imago & character, totum in sua pulchritudine parentẽ complectens, atque ex quibus ipse est, parentis naturam quàm optimè depingens. Proinde & dicebat, *Ego in Patre, & Pater in me est.* Patrẽ verò cùm audis, & Filium, mentem auoca à corporibus, teq́ue ab his cogitatione seiungens ea meditare quæ debes, & intellige, non esse nobis in præsentia sermonẽ de aliquo, quem ortus & interitus teneat. Incorporeum quiddam, ac supersubstantiale est vniuersorum dominatrix natura. Exiliat ergo mens è corporibus, cùm de Deo quidpiam cognoscit. Quod enim longè supra omnem corpoream substantiam positum esse intelligitur, nec loco definiri, nec figuris quibuscumque circumscribi potest. Sed & cùm dicitur generare, non defluxu aliquo, aut abscissione labentem comperias. Nihil minùs. Homines siquidem, aut aliæ corpo-

Exod. 3. 13.
Exod. 3. 14.
Hebr. 1. 2.
Psal. 35. 8.
Ioan. 1. 9.
Ioan. 14. 10.

ὅλων κρατεῖ, συναινῶν τε καὶ συντιθέμενος. ἐπέκεινα δὲ ὥσπερ τῶν τῆς ἀνθρωπότητος μέτρων ἰέναι τὸν νοῦν σωφρόνως οὐκ ἐφιείς. οὕτω παρεδέξατο τὴν πίστιν καὶ ὁ θεσπέσιος Μωσῆς. θεοῦ γὰρ λέγοντος, λάλησον „ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· „ κύριος ὁ θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν ἀπέ- „ σταλκέ με πρὸς ὑμᾶς. διεπυνθάνετο, λέ- „ γων· ἰδοὺ ἐγὼ πορεύομαι πρὸς τοὺς υἱοὺς „ Ἰσραὴλ, καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτοὺς, ὅτι προσκέ- „ κληταί κύριος ὑμᾶς· ἀλλ' ἐρωτήσουσί με, φη- „ σι, τί ὄνομα αὐτῷ. τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; καὶ τί „ πρὸς ταῦτα θεός; τάδε ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· „ ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ „ ὄνομα, καὶ μνημόσυνον αἰώνιον γενεῶν γενεαῖς· „ ἴδιον γὰρ τὸ εἶναι καὶ ὑπάρχειν ἀεὶ τῷ κατὰ φύσιν θεῷ. τὸ δὲ ὂν καὶ ὑπάρχον, ἀνάρχως τε καὶ ἀκαταλήκτως, καὶ τὸν ἐκ τοῦ πεποιῆσθαι διαφεύξεται μολυσμόν· καὶ ὅτι μὴ παρ' ἑτέρου τὴν ὕπαρξιν ἔχει, αὐτὸ δι' ἑαυτοῦ μαρτυρήσεται. ἔστι γὰρ ἄκτιστος, καὶ ἀγέννητος ὁ θεὸς καὶ πατὴρ, συμφυᾶ καὶ συναΐδιον ἔχων τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ γεννηθέντα υἱόν· δι' οὗ καὶ ἐποίησε τοὺς αἰῶνας· καὶ τοῖς οὐκ οὖσί ποτε τὴν εἰς τὸ εἶναι δωρεῖται πάροδον. καὶ ζωογονεῖ μὲν ἅπαντα, ὅσα πάρεστι τοῦ ζῆν δεκτικά. φωτὶ δὲ τῷ θείῳ καὶ νοητῷ καταλαμπρύνει πάλιν τὰ φωτὸς ἐπιδεᾶ. καὶ τοῦτο εἰδὼς καὶ διδάσκων ὁ θεῖος ἡμῖν ἀναμέλπει Δαβὶδ, πρὸς τὸν τῶν ὅλων πατέρα θεὸν· ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου ὁ θεός. „ οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων „ σου ἐλπιοῦσι. μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος „ οἴκου σου· καὶ τὸν χειμάρρουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς „ αὐτούς· ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, καὶ ἐν τῷ φωτί „ σου ὀψόμεθα φῶς. καὶ μὴν ὁ σοφώτατος Ἰω- „ άννης, ἦν, ἔφασκε, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ „ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν „ κόσμον. ἐπειγὰρ ἐστὶν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ καὶ „ πατρὸς οὐσίας ἀπαράλλακτος χαρακτὴρ, ὅλον ἔχων ἐν ἰδίῳ κάλλει τὸν γεννήτορα· καὶ ἐξ ὧν ἐστιν αὐτὸς, τὴν τοῦ τεκόντος φύσιν ἄριστα ζωγραφῶν. τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· „ ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι. πατέρα δὲ ὅταν ἀκούσῃς, καὶ υἱὸν, ἀναχώρει σωμάτων· καὶ τῆς περὶ τούτων ἐννοίας ἀποδραμὼν, φρόνησον ἃ δεῖ· συνιείς τε, ὅτι οὐ περί τινος τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ λόγος ἡμῖν εἰς τὸ παρὸν ἀσώματόν τι καὶ ὑπερούσιον ἡ τῶν ὅλων κατεξουσιάζουσα φύσις. οὐκοῦν ἔξω ἴτω σωμάτων ὁ νοῦς, ὅταν τι μανθάνῃ περὶ θεοῦ. τὸ δὲ οὐσίας ἁπάσης σωματικῆς ἐπέκεινά τι, καὶ ἀνωτάτω νοούμενον, οὔτ' ἂν εἴη τόπῳ περιληπτὸν, οὔτε μὴν ταῖς τῶν σχημάτων ἰδέαις ὑποκείμενον· ἀλλὰ καὶ ὅταν λέγηται γεννᾶν, οὐκ ἀποῤῥοίαις τισὶν ἢ ἀποτομαῖς ὑποπίπτον ἁλώσεται· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἄνθρωποι μὲν γὰρ, ἤγουν ἕτερόν τι τῶν ἐνσω-

σωμάτων ζώων τίκτουσιν ἐξ ἑαυτῶν· καὶ προβολαῖς ταῖς εἰς ἕτερον ἰδικῶς ἔχει τὰ ἐξ ἑαυτῶν γεννήματα, ὅγε μὴν ἀσώματος, καὶ ἁπάσης ἐννοίας τῆς ἐν ἡμῖν ἐπέκεινα θεὸς, τίκτει, μὴ μεριζόμενος· γεννᾷ, μὴ τεμνόμενος· ἀλλ᾽ εἰ †μέ τις βούλοιτο τὸν τῆς γεννήσεως τῆς θείας ἀφηγήσασθαι τρόπον, ἐρεῖ τότε τι προσιών. πῶς οὖν ἡ θεία γεγέννηκε φύσις, οὐδὲν ἐρυθριάσας, ἐρῶ. καὶ ποῖος σοι νοῦς νοήσοι τὰ ὑπὲρ νοῦν; ἢ ποῖος ἂν ἡμῖν διερμηνεύσαι λόγος τὰ ὑπὲρ λόγον; ὁ μὲν γὰρ μακάριος γράφει Παῦλος· ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν. ἀνέκφραστα δὲ παντελῶς τὰ τοιαῦτα δεικνὺς καὶ ὁ σοφώτατος ἔφη Σολομών· δόξα κυρίου κρύπτει λόγον. ὅτι δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, καίτοι τοσοῦτον ὄντας ὑπὲρ ἡμᾶς, ὁ τῆς τοῦ υἱοῦ γεννήσεως τρόπος διαλανθάνει, ἀναπείθει λέγων ὁ μακάριος Ἠσαΐας, τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; σαφέστερον δὲ πάλιν ὁ προφήτης Ἀββακοὺμ, ἐξηγεῖται λέγων· ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ. τί γὰρ ἂν βούλοιτο δηλοῦν τὸ, καὶ αὐτοὺς καλύψαι τοὺς οὐρανοὺς τὴν ἀρετὴν τοῦ υἱοῦ· εἰ μὴ ὅτι καὶ μείζων ἐστὶ καὶ αὐτῆς τῆς ἄνω πληθύος, καὶ τῶν ἁγίων ταγμάτων ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος. οὐκοῦν ἄρρητος μὲν ἁπάσῃ τῇ κτίσει, καὶ ἀπερινόητος παντελῶς ἡ τοῦ Χριστοῦ γέννησις. ἑπόμενοι δὲ ταῖς θείαις γραφαῖς, καὶ καθάπερ ἐν ἐσόπτρῳ, καὶ αἰνίγματι βλέποντες, καὶ γεννηθῆναί φαμεν, καὶ συνυπάρχειν αὐτὸν ἀϊδίως, κατὰ τοιούσδε τινὰς τρόπους· καὶ μικρὰ μὲν οἶδ᾽ ὅτι τὰ παραδείγματα, καὶ οὐ διαρκῶς ἡμῖν ὅπως ἔχει τὴν τοῦ θεοῦ φύσιν, καὶ τὸν τῆς †γεννήσεως τρόπον κατασημῆναι δυνάμενα. ἐννοεῖν δὲ ἀκόλουθον, ὡς οὐδέν ἐστιν ἐν τοῖς γεγονόσιν, †ὅνπερ ἂν τις ἴδοι τῆς τοῦ θεοῦ δόξης οὐχ ἡττώμενον· οὐκοῦν καθάπερ τινὰ τύπον αἰσθητὸν τοῖς θεωρήμασι †προϋποτιθέντες τὸ παράδειγμα, ἐπὶ τὸ ἀσυγκρίτως ὑπερτεροῦν ἀναθρώσκωμεν. καὶ ὡς ἔνι μάλιστα καλῶς, κατά γε τὸ ἐφικτὸν. ἐπ᾽ αὐτὸ τῆς θείας φύσεως ἰόντες τὸ κάλλος, ἐννοῶμεν, ὅτι ὁ λόγος μὲν ὁ ἀνθρώπινος· καὶ μὴν καὶ τὸ εἶδος ὅπερ ἂν ἐννοοῖτο τυχὸν σώμασιν ἐνυπάρχειν, ἀνύπαρκτά τέ ἐστι, καὶ οὐδαμόθεν ἰδίως ὑφεστηκότα· τὸ δὲ θεῖόν τε καὶ ὑπερκόσμιον γέννημα, τουτέστιν ὁ υἱὸς ὑφέστηκεν, ἰδικῶς γεννηθεὶς ἐκ πατρὸς τοῦ ἀγεννήτως ὑφεστηκότος. θορυβείτω δὲ μηδένα τῶν λέξεων ἡ διαφορά. οὐ γὰρ δὴ παραδεξώμεθα τὰς τινων εἰκαιοβουλίας, τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλούντων, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον· οἷς ἀκόλουθον ἐπιφθέγξασθαι καὶ εἰπεῖν· ἐκνήψατε οἱ μεθύοντες ἐξ οἴνου αὐτῶν. ἢ τάχα που, μᾶλλον δὲ καὶ ὡς †ἀληθῶς εἰπεῖν,

†puto μέν τις.

†ἄλ. γνώσεως.

†ἄλ. ὅπερ.

†ἄλ. προϋποθέντες.

†ἄλ. ἀληθές.

ratæ animantes, pariunt ex seipsis, earumque propriũ est, vt iaculatæ semen in alium suos fœtus gignant. Qui verò incorporeus est, ac cogitationẽ omnem nostram superat Deus, parit non partitus, generat nõ diuisus. Quod siquis à me velit modum diuinæ generationis edisseri, atque accedens roget, Quemnam igitur generationis modum diuina retinuit natura? nihil erubescens dicam, Et quænam tibi mens, ea quæ supra mentem sunt assequetur? aut quæ nobis oratio ea quæ omnem dicendi facultatem superant, explicabit? Nam beatus quidem Paulus ita scribit: *Pax Christi quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra.* Inexplicabilia verò penitus eiusmodi esse ostendens, sapientissimus quoque Salomon ait, *Gloria Domini celat sermonẽ.* Quin ab ipsis quoque sanctis angelis quamuis tanto supra nos interuallo emineãt, Filij Dei generationis modum ignorari beatus Isaias docet his verbis, *Generationẽ eius quis enarrabit?* & adhuc certiùs Abacuc propheta indicat, dicens, *Operuit cælos virtus eius.* Quid enim hoc sibi velit, ipsos quoque cælos filij virtute coopertos fuisse, nisi vt maiorem illum esse significet, quàm vt ipsius supernæ multitudinis, ac sanctorũ ordinum sermone explicari queat? Igitur Christi generationẽ nulla creata res omnino aut dicendo, aut cogitando assequi possit. Sed sanctarum Scripturarum vestigiis insistentes, & velut in speculo & ænigmate contemplantes, & genitum esse dicimus, & existere ipsum Patri coæternum, quibusdam sanè modis, & exemplis, sat scio, non aptissimis, quæq; haud satis apposite nobis Dei naturam, quo pacto se habeat, ac generationis modum valeant indicare. Illud autem consequens est vt intelligamus, nihil esse in rebus creatis, quod non à diuina gloria superari quiuis animaduertat. Igitur veluti formam sensilem speculationibus subijcientes exemplum, ad id quod supra omnẽ comparationem positum est progrediamur, & ad ipsam diuinæ naturæ pulchritudinem, quoad licet pro viribus accedentes, cogitemus, rationem quidem humanam, etsi forma, quã fortè intelligit, corporibus inexistat, non suam tamen habere existentiã, aut vllibi eam propriè subsistere: diuinam verò, cælestemque prolem, hoc est, Filium, subsistere, propriè genitũ ex ingenito Patre subsistente. Neminem porro dictionum hæc differentia conturbet. Nec enim quorumdam stoliditatem admittimus ex corde suo loquentium, non ex ore Domini, quemadmodũ scriptum est: quos proinde ita meritò compellabimus, *Expergiscimini qui ebrij estis à vino vestro.* Vel sic fortè, & quidem veriùs de ipsis dicemus,

Philip. 4. 7.

Prou. 25. 2.

Isaie 53. 8.

Abac. 3. 3.

Ioel. 1. 5.

Quæ apud ipsos sunt minimè cognoscentes, extollunt in altum cornu, & *loquuntur aduersus Deum iniquitatem*, vt ipse nobis diuinus occinit Dauid. Conglobantes enim temere humanarum mentium inuenta, ac strigosis veluti quibusdam disceptationibus *telam araneæ texentes*, vt scriptum est, simpliciorum animos, per nefas, tanquam suam prædam abripiunt, atque ad errorem traductos in interitus voraginem præcipites agunt. Audiant itaque Scripturam diuinitus inspiratam clamantẽ: *Non est hæc sapientia de sursum descendẽs*, sed terrena, animalis, diabolica. Quid enim illud quoq; infelices aiunt, quo etiam Filium à Patre Deò, ne illi sit consubstãtialis, quantum in ipsis est, abstrahunt? Qui potest, inquiunt, cum ingenito Patre, idem secundùm naturam esse genitus Filius? Plurimum nempe est inter voces discrimen. Nam ego quidẽ ad hoc confestim responderim, diuersum esse proculdubio quod nobis verbis hisce significatur, non ex eo tamen Filium à sua cum Deo Patre consubstãtialitate segregari. Nec enim vlla ratio nos veluti necessariò confiteri cogit, alterius esse omnino naturæ quod gignitur ab eo qui generat: sed quod genitũ esse admiseris, vera generationis ratione seruata, eiusdem naturæ cum eo qui genuit, eiq; consubstantiale esse fatendum est. Si namq; Pater reuera genuit, quod ipsi quoq; ita se habere aduersarij confitentur, quanam ratione obsecro, & ab eo diuersus, & alterius cuiusdam naturę fuerit, qui ex ipso secundùm naturam Filius effulsit? Deprehẽderetur enim, si res ita se habeat quemadmodum illi blaterantes loquuntur, id passa esse diuina natura, quod ne ipsa quidem creata pati sustinuisset. Homo siquidem ab homine gignitur, & quæcunq; generandi facultate prædita sunt, eiusdem omnino cum ipsis speciei, & eiusdẽ substantię suos fœtus proferunt; neq; aut homo equum pepererit, aut equus canem. Cùm verò supra omnia quæ apud nos sunt, longè Deus & Pater excellat, in hoc quoq; procul dubio superior erit, suumq; sibi consubstantialem Filium habere intelligetur, nec patietur vllo modo, quod ipsa quoq; creata natura pati erubescat. Nam si cùm initio vniuersa constitueret, optimum esse duxit, vt res creatæ omnes consubstantialẽ sibi prolem suam haberent, quid ita, cùm non eodem modo ipse se habeat, seipsum pulcherrimis rebus priuatum velit? Quòd si hoc absurdum est cogitare, aut dicere, & ipsi cuncta quæ excellunt adiuncta esse consentaneum est, certè hoc quoque aderit. Quòd si reuerà Deum nullatenus genuisse arbitrantur, quid hanc dictionum varietatẽ veluti necessariam ob-

Psal. 74. 6.

Ioan. 3. 31.

τὰ καθ' † ἑαυτὰς οὐ γινώσκοντες, ἐπαίρουσι μὲν εἰς ὕψος τὸ κέρας· λαλοῦσι δὲ κατὰ τοῦ θεοῦ ἀδικίαν, ὡς καὶ † αὐτὸς ἡμῖν ὁ θεῖος ἀναμέλπει Δαβίδ. συνείροντες γὰρ ἀσυνέτως τὰ ἐξ ἀνθρωπίνων ἐννοιῶν εὑρήματα, καὶ ἰσχνοῖς ὥσπερ τισὶ διαλογισμοῖς, ἱστὸν ἀράχνης ὑφαίνοντες, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὰς τῶν ἁπλουστέρων ψυχὰς ἀνοσίως καταληΐζονται, μετατιθέντες εἰς πλάνησιν, καὶ τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐνιέντες βόθροις. ἀκουέτωσαν τοιγαροῦν τῆς θεοπνεύστου βοώσης γραφῆς. οὐκ ἔστιν ἡ σοφία αὕτη ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης. τί γὰρ δὴ καί φασιν οἱ τάλανες τῆς πρὸς πατέρα θεὸν ὁμοουσιότητος, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς ἐξέλκοντες τὸν υἱόν. καὶ πῶς ἂν δύναιτο τῷ ἀγεννήτῳ πατρὶ ταυτὸν εἶναι κατὰ φύσιν τὸ γεννητόν; πλείστη γὰρ † ἐστι μεταξὺ τῶν λέξεων ἡ διαφορά. φαίην γὰρ ἔγωγε πρὸς τοῦτο εὐθύς· ὅτι διάφορον μὲν ὁμολογουμένως τὸ ἐκ τῶν λέξεων ἡμῖν ὑποδηλούμενον· οὐ μὴν καὶ ἀποτεμεῖν τῆς πρὸς τὸν πατέρα θεὸν ὁμοουσιότητος τὸν υἱόν. οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς † ἀναπείθει λόγος, καθάπερ ἐξ ἀνάγκης ὁμολογεῖν ἑτεροφυὲς εἶναι πάντως τοῦ γεννῶντος τὸ γεννώμενον· ἀλλ' εἴς ἂν ὅλως γεγεννῆσθαι πιστεύηται, κατά γε τὸν ἀληθῆ τῆς γεννήσεως τρόπον, ὁμοφυὲς ἔσται, καὶ ὁμοούσιον τῷ γεγεννηκότι. εἰ μὲν οὖν κατὰ τὸ ἀληθὲς γεγέννηκεν ὁ πατήρ, οὕτω τε ἔχειν καὶ αὐτοὶ τὴν τοῦ πράγματος ὁμολογοῦσι φύσιν, κατά τινα δὴ τρόπον ὀθνεῖός τε ἔσται καὶ ἑτερογενὴς ὁ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἀναλάμψας υἱός, ἐλεγχθήσεται γάρ, εἴπερ οὕτως ἔχοι, καθάπερ ἐκεῖνοι ληροῦντές φασιν, ἡ θεία παθοῦσα φύσις, ὃ μηδὲ αὐτὴ παθεῖν ἡ † φύσις ἠνέσχετο. ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπος γέννημα· καὶ μὴν καὶ ἕκαστον τῶν ὅσα τὸν τοῦ δύνασθαι γεννᾶν παρεδέξατο νόμον, ὁμοειδῆ τε, καὶ † ὁμοούσιον, πάντως ἕξει τὰ ἐξ ἑαυτῶν· καὶ οὔτ' ἂν ἄνθρωπος ἵππον, οὔτ' ἂν ἵππος ἀποτέκοι κύνα. ἐπειδὴ δὲ πολὺ τῶν καθ' ἡμᾶς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἐν ἀμείνοσιν, ὑπερκείσεται δή που καὶ κατὰ τοῦτο, καὶ ὁμοούσιον ἑαυτῷ τὸν ἴδιον ἔχων υἱὸν νοηθήσεται· πάθοι γὰρ ἂν οὐδαμῶς, ὃ καὶ † αὐτὴ τῶν γεννητῶν ἡ φύσις παθεῖν αἰσχύνεται. εἰ μὲν οὖν ἄριστα ἔχειν ἐδοκίμασεν ἐν ἀρχαῖς τὰ πάντα δημιουργῶν, τὸ δεῖν ἕκαστον τῶν πεποιημένων ὁμοούσιον ἑαυτῷ τὸ ἐξ αὐτοῦ τικτόμενον ἔχειν, τί τῶν καλλίστων ἑαυτὸν ἀποστερεῖ, μὴ οὕτως ἔχων αὐτός. εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον νοεῖν, ἢ φράσαι, πάντα γὰρ αὐτῷ μετεῖναι πρέπει τὰ ἐξαίρετα, προσέσται δή που καὶ τοῦτο. εἰ δὲ οἴονται κατὰ ἀλήθειαν οὐ γεγεννηκέναι τὸν θεόν, τί τὸ τῶν λέξεων διάφορον ὡς ἀναγκαῖον προτείνουσι,

† fort. ἑαυτούς.

† ἄλλ. αὐτοί.

† ἄλλ. ὅση.

† ἄλλ. ἀναπείσοι.

† ἄλλ. κτίσις.

† ἄλλ. ὁμούσια.

† ἄλλ. αὐτὸ

νουσι, καὶ παραλύειν ἐπιχειροῦσι τὴν τοῦ γεννήματος δόξαν, ἑτεροφυὲς εἶναι λέγοντες αὐτὸ παρὰ τὸν ἀγεννήτως ὄντα πατέρα· εἰ γὰρ μὴ γεγέννηκεν ὅλως ὁ θεὸς καὶ πατὴρ, οὐδὲ γεννητὸς ἔτι κατ' αὐτούς ἐστιν ὁ υἱός. οὐκοῦν λελύσθω τὸ ζήτημα, καὶ παυσάσθωσαν ἡμῖν ἐπιτειχίζοντες ὡς ἄμαχον πρόβλημα τῶν λέξεων τὴν διαφοράν· καὶ εἰ μὴ γεγέννηκεν ὁ πατὴρ, διδασκόντων αὐτοὶ τίς ἄρα ἐστὶν ὁ μονογενὴς, περὶ οὗ φησιν ὁ θεὸς καὶ πατήρ· „ ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. φησὶ γὰρ τὸ ἐκ γαστρός· πεποίηται γὰρ ὡς ἐπὶ ἀνθρώπων ὁ περὶ τούτων λόγος· ἵν' ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐννοήσαντες, ἐξ αὐτῆς γεγεννῆσθαι τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας, πιστεύωμεν τὸν υἱόν. θαυμάζω δὲ ὅπως, καί τοι πικροὺς ὄντας λίαν, καὶ ὡς οἴονται σοφοὺς, κἀκεῖνο διέλαθεν. ὁ μὲν γὰρ θεσπέσιος Παῦλος, καί τοι τῶν θείων ἡμῖν μυστηρίων ταμείας ὑπάρχων, καὶ εἰς τοῦτο κεχειροτονημένος· ἀφωρίσθη γὰρ εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ, δεικνύων ὅτι πρῶτός τε καὶ μόνος, καὶ ἀληθῶς πατὴρ ὁ θεὸς, καὶ καθ' ὁμοιότητα τὴν πρὸς αὐτὸν τὰ γεγονότα παρ' αὐτοῦ τῇ τοῦ πατρὸς κλήσει τετίμηται, γράφει περὶ αὐτοῦ· „ ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ „ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται. οἱ δὲ ἀκριβεῖς τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον † ἐνδυνηταὶ, τὸν μὲν τῶν ὅλων πατέρα θεὸν, τῶν ἰδίων † ἀποπέμποντες ἀγαθῶν, οὐ γεγεννηκέναι φασὶ κατὰ ἀλήθειαν τὸν υἱὸν, ψευδώνυμον δὲ πατέρα ὑπάρχειν εἰσποίητον ἔχοντα τὸν μονογενῆ. οὐκοῦν ὦ βέλτιστοι φαίη τις ἂν αὐτοῖς καὶ μάλα εἰκότως. εἰ μὴ φύσει καὶ ἀληθείᾳ πατήρ ἐστιν ὁ θεὸς, καὶ εἰ μὴ γεγέννηκεν ἐξ ἑαυτοῦ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸν ἴδιον υἱόν· ἡμεῖς δὲ ἐσμὲν κατὰ ἀλήθειαν πατέρες, ἐξ ἑαυτῶν ἔχοντες τὰ ἴδια τέκνα, πῶς ἔτι παρ' αὐτοῦ πᾶσα πατριὰ, κατὰ τὸ γεγραμμένον; καθ' ὁμοιότητα γὰρ αὐτὸς τὴν πρὸς ἡμᾶς κέκληται πατὴρ, καὶ οὐχ ἡμεῖς ἔτι † δι' αὐτοῦ πατέρες. ἅπας γὰρ οἶμαι καὶ μάλα ὀρθῶς ἀναγκάσει λόγος, τοὺς δι' ἐναντίας καὶ οὐχ ἑκόντας εἰπεῖν, ὡς ἀεί πως ἐστί. δεύτερον μὲν τοῦ φύσει τὸ κατὰ θέσιν· νεώτερον δὲ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν τὸ κατὰ μίμησιν καὶ ὁμοιότητα τὴν πρὸς αὐτό. πρῶτοι τοιγαροῦν ἡμεῖς μὲν πατέρες, οἱ φύσει τοῦτο καὶ ἀληθείᾳ διὰ πραγμάτων ὁρώμενοι· δεύτερος δὲ καὶ μεθ' ἡμᾶς καθ' ὁμοιότητά τε καὶ μίμησιν ὁ θεός. εἶτα πῶς ἔτι πᾶσα πατριὰ παρ' αὐτοῦ λοιπὸν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται; ἀλλ' οὐ ταῖς ἐκείνων ἀθυρογλωττίαις, ταῖς δὲ τῶν ἁγίων προσεκτέον φωναῖς. οὐκοῦν ψευδομαθήσει μὲν οὐδαμῶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος· πρῶτος δὲ καὶ ἀληθῶς πατὴρ ὁ θεὸς δηλονότι, καὶ ὁμοούσιον ἔχει τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα υἱόν· τοῦτο γὰρ ὁ τῆς ἀληθοῦς γεννήσεως κατασημαίνει τρόπος. ἀλλ' ἴσως ἡμῖν ἑτέρους ἀντεξάγοντες λογισμοὺς, καὶ προσθέντες

† puto ἐρευνηταί. ἄλ. ἐραυνηταί.

† ἄλ. ἐκπέμποντες.

† ἄλ. δι' αὐτῶν πατέρες.

tendunt, ac genitæ prolis gloriam euertere conantur, diuersæ ipsum naturæ ab ingenito Patre esse affirmantes? Si namq; nullo modo genuit Deus & Pater, nullus etiam est ex illorum sententia genitus Filius. Sit igitur soluta quæstio, desinantque nobis, tanquam problema inexpugnabile, vocum discrimen obijcere: ac si quidē non genuit Pater, doceant ipsi quisnam vnigenitus ille sit, de quo Deus & Pater ait: *Ex vtero ante luciferum genuit te. Ex vtero*, inquit: nam veluti de hominibus sermo esset, ita hæc est habita oratio, vt ex ijs quæ fiunt apud nos, quæ supra nos sunt intelligẽtes, Filium ex ipsamet Patris substantia genitum esse credamus. Miror autem quo modo tam acutos homines, & vt sibi quidem videntur, sapientes, illud quoque latere potuerit. Diuinus enim Paulus, & quidem cælestia nobis mysteria quàm optimè edoctus, atque ad eam rem potissimùm delectus, segregatus nempe in Euangelium Dei, primum, solum, atque ex vero Patrem Deum esse, ductaq; ab ipso similitudine res creatas Patris appellatione honestatas fuisse declarans, ita de ipso scribit: *Ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur*. Hi verò eorum quæ supra mentẽ ac rationem sunt, seduli indagatores parentẽ omnium rerum Deum, de possessione bonorum suorum deijcientes, nullum ex vero Filium genuisse asserunt, Patremq; falsò nominari, quippe qui suppositium Vnigenitum habeat. Igitur, ô optimi, meritissimò ad illos quispiam dixerit, Si Deus non est natura, nec verè Pater, neque suum ex se, hoc est, ex sua substantia Filium progenuit, nos autẽ reuera patres sumus, proprioſq; ex nobis genitos liberos habemus, quo modo iam *ex ipso omnis paternitas*, vt scriptum est? Nempe similitudine à nobis ducta vocatus est Pater, non ex ipso nos adhuc patres nominati sumus. Ratio enim quæcunq;, arbitror, id quod semper ita est aduersarios vel inuitos fateri coget; nimirum posterius esse eo quod natura est, id quod est secundùm positionem, & eo quod reuera tale est, id quod illius imitatione, ac similitudine tale factum est. Primi nos itaque patres, qui tales natura, veritate, ac rebus ipsis conspicimur, secundus autem ac posterior, similitudine & imitatione nostri Deus. At quo pacto adhuc omnis ex ipso paternitas quæ in cælo & quæ in terra nominatur? Proinde non horum garrulitati, sed Sanctorum vocibus auscultandũ est. Nihil vsquam mentietur diuinus Paulus, primusque & verè Pater, Deus videlicet, habet consubstantialem ex ipso genitum Filium; hoc etenim veræ generationis modus requirit. Sed fortè alias nobis ratiocinationes obijcient, & crimina crimi-

Psal. 109. 3.

Ephes. 3. 15.

Ibidem.

nibus adnectentes, vt scriptum est, Dei & Patris essentiam significare Ingenitum dicent, Vnigeniti verò, Genitum: non tamen natura simile esse Genito Ingenitum. Ego verò, dilecti, stuporis eiusmodi hominibus insiti magnitudinem admiratus sum. Ostendam verò paucis quæ dicunt, ac de quibus affirmant, eos penitus ignorare. Si enim nec Ingeniti vox, dum de Deo & Patre dicitur, genitum nõ esse significat, neq; Geniti Filio attributa genitũ esse declarat, sed vtraq; vox, vt aiunt, essentiæ significatiua est, vnde nam hi Patris ac Filij discrimẽ didicere? Cùm enim voces illæ nihil aliud significent quàm substantiam, quis eis scilicet indicauit, alienũ esse à Patre Filium, secundùm identitatem in substantia nulla prorsus ei ratione copulatum? Igitur si nec Ingeniti dictione non genitum fuisse, nec fuisse genitũ Geniti voce significari volunt, sed essentiam vtraq; indicari, cùm nullum ex eo discrimen dignoscatur, quonã ex capite diuersitas apparebit? Substãtiæ enim, si inuicem comparẽtur, quà substantiæ solùm esse intelligũtur, nihil habebunt inter se contrarium. Quid ergo vetat Filium secundùm substantiã Patri similem esse, si inuicem minimè opponuntur quæ hisce dictionibus significantur? Quoniam verò renuentes ambulare in simplicitate, atq; omissis quæstionibus credere, Græcorũ sapientibus se adiungunt, indeq; contra nos armati prodeunt, instar superbi Goliæ, & in synagogam Domini, quemadmodũ & illi, probra iaciunt; age nos quoq; à terrena sapientia, & tortuosis syllogismorum ambagibus expediamus, dicentes cum beato Dauide, *Non assueni his*; ac tanquam virgam virtutis habentes Christum, lapidemq; electum, in animo, velut in pera gestantes, congrediamur cum efferatis. Et quidem modicum ab Ecclesiastica simplicitate, quia sic vsus est, recedẽtes, in quibus sese fortes & inexpugnabiles putant, dementiæ conuincamus, vt neque diuinarum rerum cognitione instructi, nec externa sapiẽtia, vt oportet, imbuti, meritò audiant: *Vsquequo claudicatis vtroq; poplite vestro? vel Baal, Baal, vel Deo, Deo.* Nam eos quidem imperitè affirmare, Ingenitum essentiæ significatiuum esse, vel ex hoc facilè intelligi potest, (liceat autem mihi per vos breuiter quædam ex ijs, quæ à multis in philosophia tractata sunt afferre.) Audiui definitiones esse, & ab illis nominari, per quas rerum essentiæ significantur, videnturq; definitiones contexi ab eis ex genere, & differentia, vel differentijs. Ac genus quidem esse aiunt, essentiam seorsim significatam, vt exempli causa, animal; differẽtiam verò, sermonem, quo animal, quale sit, rationis par-

1.Reg.17.10

3.Reg.18.21.

ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίαις κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸ μὲν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς οὐσίας εἶναι σημαντικὸν τὸ ἀγέννητον ἐροῦσι· τὸ δὲ τοῦ μονογενοῦς, τὸ γεννητόν· ὅμοιον δὲ οὐκ εἶναι κατὰ τὴν φύσιν τῷ γεννητῷ, τὸ ἀγέννητον. ἐγὼ δέ, ἀγαπητοί, τεθαύμακα μὲν τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀποπληξίας τὸ μέγεθος· ἐπιδείξω δὲ οὐκ εἰς μακρὰν μὴ εἰδότας ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. εἰ γὰρ μήτε τὸ ἀγέννητον ἐπὶ θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ μηδὲν γεννηθῆναι σημαίνει· μήτε μὴν τὸ γεννητὸν ἐφ' υἱοῦ τὸ γεννηθῆναι δηλοῖ, ἀλλ' οὐσιῶν εἶναι σημαντικὰ τὰ ὀνόματά φασι. πόθεν ἄρα μεμαθήκασι τοῦ υἱοῦ τὴν πρὸς τὸν πατέρα διαφοράν; σημαινούσης γὰρ ἕτερον οὐδὲν τῆς λέξεως ἢ ὅτι μόνον οὐσία ἐστί, τίς ἄρα διαμεμήνυκεν; ὡς ἔστιν ὀθνεῖος τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς κατὰ τὸ ἐν οὐσίᾳ ταὐτόν, κατ' οὐδένα τρόπον αὐτῷ συναπτόμενος· οὐκοῦν εἰ μὴ βούλονται νοεῖν, τοῦ μὴ γεννηθῆναι, σημαντικὸν τὸ ἀγέννητον· μήτε μὴν τοῦ γεννηθῆναι, τὸ γεννητὸν· ἀλλ' οὐσίας ἁπλῶς ἀμφότερα, μηδεμιᾶς ἐντεῦθεν ὁρωμένης διαφορᾶς, πόθεν ἡ ἑτερότης ἔσται † διαφανής; οὐσία γὰρ ὡς πρὸς οὐσίαν, καθὸ μόνον οὐσίαι νοοῦνται οὐδὲν ἔχουσιν ἀλλήλαις τὸ ἐναντίον. τί οὖν ἔτι κωλύσει τὸν υἱὸν ὅμοιον εἶναι κατ' οὐσίαν τῷ πατρί, εἰ μὴ ἀλλήλοις ἀντίκειται τὰ ἐκ τῶν λέξεων σημαινόμενα; ἐπειδὴ δέ, ἀφέντες τὸ ἐν ἁπλότητι πολιτεύεσθαι, καὶ πιστεύειν ἀζητήτως τοῖς Ἑλλήνων λογάσιν ἑαυτοὺς προσνέμουσι, κἀκεῖθεν ἡμῖν ἐξοπλίζονται κατὰ τὸν ἀλαζόνα Γολιάθ, οὕτω τε ἐξονειδίζουσι τὴν συναγωγὴν κυρίου καθάπερ ἐκεῖνος. φέρε καὶ ἡμεῖς, κοσμικῆς μὲν † αἰτίας καὶ πολυπλόκων συλλογισμῶν ἑαυτοὺς ἀπαλλάττωμεν, κατὰ τὸν μακάριον λέγοντες Δαβίδ· οὐκ εἴθισμαι ἐν τούτοις· ῥάβδον δὲ ὥσπερ δυνάμεως ἔχοντες τὸν Χριστόν, καὶ λίθον ἐκλεκτόν, ὡς ἐν βραχεῖ καδίῳ τῷ νῷ προσίωμεν ἀγριαίνουσι. καὶ δὴ καὶ βραχὺ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἁπλότητος διὰ τὴν χρείαν † ἐνθέντες, ἐν οἷς εἶναι νομίζουσι δεινοὶ καὶ δυσάντητοι, παραφρονοῦντας ἐλέγχωμεν, ἵνα μήτε τὴν παρὰ θεοῦ σύνεσιν ἔχοντες, μήτε μὴν τῆς ἔξω σοφίας ἐφικόμενοι κατὰ λόγον, δικαίως ἀκούσειαν. ἕως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν; ἢ Βάαλ Βάαλ· ἢ θεῷ θεῷ. ὅτι γὰρ ἀμαθῶς οὐσίας εἶναι σημαντικόν φασι, τὸ ἀγέννητον, κἀντεῦθεν ἔσται καταφανές· καί μοί τι δότε βραχὺ τῶν παρὰ πολλοῖς φιλοσοφουμένων εἰπεῖν. ἐπυθόμην ὅτι ὅρους εἶναί φησί τι καὶ ὀνομάζουσι τὰ δι' ὧν αἱ τῶν ὄντων οὐσίαι σημαίνονται· καὶ δοκεῖ τοὺς ὅρους ἀναπλέκειν αὐτοῖς ἐκ γένους καὶ διαφορᾶς ἢ διαφορῶν· γένος μὲν γὰρ εἶναί φασι τὴν σημαινομένην ἁπλῶς οὐσίαν. οἷον φέρε εἰπεῖν τὸ ζῶον· διαφορὰν δ' αὖ τὸν παραδεικνύντα λόγον, ποταπὸν ἂν εἴη τὸ ζῶον λογικὸν

† ἄλλ. καταφανής.

† ἄλλ. σοφίας.

† ἄλλ. ἐκθέντες.

καὶ ἡ ἄλογον· ἄνθρωπον μὲν γὰρ καὶ ἵππον, εἴ τις ὁρίσασθαι βούλοιτο, ἐρεῖ μὲν ἁπλῶς ὅτι ζῶον. ζῶον γὰρ ὁμοίως ὅτι ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἵππος. ἐπιφέρων δὲ τῷ γένει τὴν διαφορὰν, περὶ μὲν ἀνθρώπου, πάντως ἐρεῖ, ὅτι ζῶον λογικὸν θνητόν. περὶ δὲ ἵππου, ὅτι † τὸ χρεμετιστικόν. οὐκοῦν εἰ τὸ ἀγέννητος ὄνομα τὴν οὐσίαν ἡμῖν ὁρίζει τοῦ θεοῦ, καὶ ὅρου δύναμιν ἡ λέξις ἔχει, ὑπὸ γένος ἔσται καὶ διαφοράν. εἶτα τί πρὸς τοῦτο φασι; ὑπὸ ποῖον ἔσται γένος ὁ ὑπὲρ πάντων θεός; ἢ ποίαν παρ' ἐκεῖνον ἐπιδέξαιτο τὴν διαφοράν; ἄλλως τε καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς αἱ οὐσίαι καὶ λασημαίνονται. οὐκ ἀφ' ὧν οὐκ εἰσιν, ἀλλ' ἐξ ὧν εἶναι πιστεύονται. οἷον εἴ τις ἔροιτο τί ἐστι πῦρ; ἀποκρίνεται καθηκόντως τὸ θερμὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ καυστικὸν, καὶ φωτιστικόν· ἀφ' ὧν γάρ ἐστι πεποίηται τὴν δήλωσιν. εἰ δὲ λέγοις πῦρ εἶναι τὸ μὴ ψυχρὸν, οὐκ ἀφ' ὧν ἐστιν, ἀλλ' ἐξ ὧν οὐκ ἔστι δηλοῖ. ἀτεχνὲς δὲ τοῦτό τε καὶ ἀλογώτατον, εἰ τοίνυν ἐπὶ θεοῦ τὸ ἀγέννητος ὄνομα, τὸ μὴ γεννηθῆναι δηλοῖ, οὐκ ἐξ ὧν ἐστιν ὁ θεὸς, ἀλλ' ἐξ ὧν οὐκ ἔστι, διαμεμένηκεν· ὅτι γὰρ μὴ γεγέννηται, σημαίνει τὸ ὄνομα. πῶς οὖν κατ' αὐτοὺς ὅρου δύναμιν ἡ λέξις ἔχει, ὅπως οὐσίας ἔσται σημαντικὸν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον τινος τῶν τῇ οὐσίᾳ προσμεῖναι πεπιστευμένων; ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἡμῖν πρὸς ἐκείνους. εἰρήσεται δὲ πρὸς ὑμᾶς ὡς ἔστιν ἁπλοῦν τῆς ἐκκλησίας τὸ κήρυγμα· βεβαπτίσμεθα γὰρ εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα· ὁμοούσιον δὲ εἶναι τὴν ἁγίαν τριάδα πιστεύοντες, μίαν ἐν αὐτῇ προσκυνοῦμεν θεότητα εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, ὅτι τῆς ἡμετέρας ἕνεκα σωτηρίας, καὶ ζωῆς ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ τὸν ἴδιον υἱὸν, γενόμενον ἐκ γυναικὸς, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑποδεδυκότα, καὶ ἀληθῶς γενόμενον ἄνθρωπον, ἵνα θριαμβεύσας τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τῷ ἰδίῳ σταυρῷ προσηλώσῃ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον. καὶ ἁπάσης μὲν ἡμᾶς αἰτίας ἀπηλλαγμένους, καθαροὺς ἀποφήνῃ, τῶν πάλαι πλημμελημάτων ἀπονίψας τὸν μολυσμόν. διακηρύξῃ δὲ καὶ τοῖς ἐν ᾅδου πνεύμασιν, ἀπειθήσασί ποτε, κατὰ τὸ γεγραμμένον. οὕτω δὲ λοιπὸν τὸν ἁπάντων ἐχθρὰς καταργήσῃ θάνατον, ἐγηγερμένος ἐκ νεκρῶν. καὶ μὴν καὶ τὰς ἄνω τοῖς ἐπὶ γῆς ἀναπετάσας πύλας, οὐρανοῦ πολίτην ἐργάσηται τὸν πάλαι δραπέτην. ἥξει γὰρ ἥξει κατὰ καιροὺς, καὶ καθάπερ αὐτὸς ἔφη, παραλήψεται πάντας ἡμᾶς μεθ' αὐτοῦ τοὺς ὀρθῇ διαπρέποντας πίστει, καὶ πολιτείᾳ λελαμπρυσμένους εὐαγγελικῇ. καὶ τοῦτο εἰδότες ἀγαπητοὶ, πάντα ῥύπον ἀποπλυνάμενοι, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ· καὶ γενώμεθα οἰκτίρμονες, ὡς ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστίν· ἐπαμύνοντες διὰ κατὰ δύναμιν τοῖς ἐν

† ἀλ. ζῶον.

ticeps expérsue indicatur. Hominem enim, & equum si quis definire velit, simpliciter dicet esse animal; namq; animal est pariter homo, & equus. Adijciens verò generi differentiam, de homine quidem dicet esse animal præditum ratione, mortale: de equo verò esse hinnibile. Igitur si Ingeniti nomē essentiam nobis definit Dei, ac definitionis vim ea dictio obtinet, sub genere erit & differentia. Proinde quid ad hæc dicunt? cuinā subijcietur generi, qui supra res omnes existit Deus? aut quam sub illo differētiam admittet? Præterea verè, certò, atque ad veritatem accommodatè essentiæ significantur, non ex ijs quæ non sunt, sed ex quibus esse creduntur, veluti si quis, ignis quid sit roget, respondeas non ab re, esse calidum & siccum, quodq; vrendi vim habeat & illuminandi. Ex iis nempe quæ sunt, quale sit indicatur. At si dicas ignem esse quod non est frigidum, iam non per ea quæ insunt, sed per ea quæ non sunt explicaueris: quod quidem & ab arte prorsus & à ratione alienum est. Si ergo in Deo Ingeniti nomen, genitum non esse significat, iam non ex quibus est Deus, sed ex quibus non est, constitutum fuerit. Igitur qui potest, quod ipsi aiunt, dictio illa vim habere definitionis? aut quo modo essentiam significauerit, ac non potiùs eorum aliquid, quæ adiuncta esse creduntur essentiæ? Verùm hæc nobis aduersus illos dicta sufficiant. Vobis autem dicimus, simplicē esse Ecclesiç prædicationem: baptizati nempe sumus in Patre, Filio, & Spiritu sancto, cōsubstantialemq; sanctam Trinitatē credentes, vnam in ipsa diuinitatem adoramus, Deo & Patri gratias agentes, quòd causa nostræ salutis & vitæ, misit è cælo Filium suum factū ex muliere, nostramq; indutum similitudinē, ac verè hominē factum, vt triumphans Principatus, & Potestates, suæ cruci affigeret, vt ait Scriptura, *quod contra nos erat chirographum decreti*, nosq; ab omni noxa liberatos, purgaret elutis sordibus, ab antiquis delictis. Prædicaret autē & *ijs qui in inferno sunt spiritibus, qui increduli fuerunt aliquando*, vt scriptum est, atque ita deinceps inimicam omnibus mortem euacuaret, excitatus à mortuis. Quin & ijs qui terram incolerent, reseratis quæ suprà sunt portis, qui fugitiuus olim fuerat, cæli ciuem efficeret. Veniet is nempe, veniet, opportuno tempore, & quemadmodū ipse ait, assumet omnes nos secum, recta fide ornatos & Euangelica viuendi ratione conspicuos. Hoc itaque scientes dilecti, omnem eluentes maculam, mundemus nos ab omni inquinamento, efficiamurq; misericordes, quemadmodum & Pater noster cælestis misericors est, subleuantes pro viribus eos qui inopia

Colos. 2. 14.

1. Petr. 3. 19.

V pre-

premuntur, viduas & orphanos tueamur, nudos & peregrinos domi excipiamus, & vt vnico verbo absoluam, virtutũ omne genus exerceamus. Ita namq; purè omnino ieiunabimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam tricesima die Februarij mensis: hebdomadã verò salutaris Paschæ, quinta mẽsis Aprilis; absoluentes autem ieiunia decima eiusdẽ mensis, extremo vespere, vt in Euangelio; solennitatẽ porro celebrantes, sequente Dominica die, vndecima eiusdem mensis Aprilis; adijcientes deinceps septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes. Ita namque rursus diuinis sermonibus perfruemur in Christo Iesu Domino nostro, per quem & cum quo Patri cum sancto Spiritu, honor, gloria, & imperium, in secula seculorum. Amen.

ἐνδείᾳ. χήρας καὶ ὀρφανοὺς ἀνακτησώμεθα· γυμνοὺς καὶ ἀστέγους εἰς τὸν οἶκον εἰσαγώμεθα· καὶ ἁπαξαπλῶς, πᾶν εἶδος ἐπιτηδεύσωμεν ἀρετῆς. οὕτω γὰρ οὕτω νηστεύσωμεν καθαρῶς· ἀρχόμενοι μὲν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ τριακάδος τοῦ Μεχὶρ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα ἀπὸ πέμπτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός. καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ δεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ ἑνδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες † εὐθὺς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ οὕτω πάλιν τοῖς θείοις ἐντρυφήσομεν λόγοις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. δι᾽ οὗ καὶ μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

† ἄλ. ἑξῆς

Homilia decimatertia.

PRæclarum, vt arbitror, est, ac tempus exigit, sancta nos oratione vtentes prodire in medium, sanctamq; & celeberrimam solemnitatem nostram denuntiantes ijs verbis affari: *Gratia vobis & pax à Deo Patre & Domino nostro Iesu Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo nequam, secundùm voluntatem Dei, & Patris, cui est gloria in secula seculorum, Amen.* Insultabat nimirum olim peccatum iacentibus, nosque carnis insiti motus tyrannicè oppugnabant, cùm assiduè, fluuialis aquæ instar, in omnium animos indómita & effera voluptas illaberetur, perpetuoque vt terrena saperemus, impelleret. Ac fortè omnium imbecillitatẽ mors irridens, ac superbiæ diabolo congruentis & amicæ morbo affecta, vnà cum illo clamabat, dicens: *Totum terrarum orbem manu capiam tanquam nidum, & quasi derelicta oua tollam, & non est qui effugiat me, aut resistat mihi.* Posteaquam verò eò miseriarum res nostræ prolapsæ ac deuolutæ fuerant, ob nostras omnium calamitates propemodum in mœrorem coniectus ipsemet misericordiarum Deus, per Isaiam sic loquitur: *Ergo captiuus populus meus factus est, & multitudo mortuorum facta est, eò quòd non cognouerunt ipsi Dominum, & dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum, vt non cesset. Sed etsi mors præualens saginata est: abstulit tamen Deus omnem lacrymam ab omni facie: opprobrium populi abstulit ab vniuersa terra.* Cùm enim ad errorem atque inobedientiam deflexissemus, nosque à vita legibus congruente carnis cupiditas abduxisset, cachinnantẽ in nos, & conuiciantem quadruplatorẽ Satanam, ac peruersum

Gal. 1. 3.

Isaia 10. 14.

Isaia 5. 13.

Λόγος ιγ΄.

ΚΑλὸν, ὡς ἔοικε, μᾶλλον δὲ ἤδη καιρὸς, † ἅγιος ἡμᾶς προσαιροῦντα, λόγοις ἥκειν τε εἰς μέσον, καὶ τὴν ἁγίαν καὶ πανεύφημον ἡμῶν ἑορτὴν προανακηρύττειν λέγοντα· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν. ἐπετώθαζε μὲν γὰρ πάλαι κειμένοις ἡ ἁμαρτία, καὶ κατεστρατεύετο τυραννικῶς τὸ τῆς σαρκὸς ἔμφυτον κίνημα, ποταμίου νάματος δίκην ταῖς ἁπάντων ψυχαῖς εἰσχεομένης ἀεὶ, τῆς ἀκράτου καὶ ἀγρίας ἡδονῆς, καὶ κατωθούσης ἀεὶ, πρὸς τὸ δεῖν ἑλέσθαι φρονεῖν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ τάχα που τῆς ἁπάντων ἀσθενείας ἐπιμειδιῶν ὁ θάνατος· καὶ τὴν τῷ διαβόλῳ πρέπουσάν τι καὶ φίλην ὑπεροψίαν, νοσῶν μετ᾽ ἐκείνου ἀνακέκραγε, λέγων· τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ, ὡς νοσσιὰν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεταί με, ἢ ἀντείπῃ μοι. ἐπειδὴ δὲ εἰς τοῦτο ταλαιπωρίας κατωλίσθε τι, καὶ κατεσείσθη τὰ καθ᾽ ἡμᾶς ταῖς ἁπάντων συμφοραῖς μονονουχὶ καὶ ἐπιστυγνάζων ὁ φιλοικτίρμων θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου φησί· τοίνυν αἰχμάλωτος ὁ λαός μου ἐγενήθη· καὶ πλῆθος ἐγενήθη νεκρῶν, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτοὺς τὸν κύριον· καὶ ἐπλάτυνεν ὁ ᾅδης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· καὶ διήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ ὥστε μὴ διαλιπεῖν· ἀλλ᾽ εἰ καὶ κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, ἀλλὰ ἀφεῖλεν ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου· τὸ ὄνειδος τοῦ λαοῦ ἀφεῖλεν ἀπὸ πάσης τῆς γῆς· παρακομισθέντες μὲν γὰρ εἰς παράβασιν, καὶ παρακοὴν, καὶ τοῦ ζῆν ἐννόμως ἐκ φιλοσαρκίας ἡμαρτηκότες, πλατὺ γελῶντα καὶ ὀνειδίζοντα τὸν φιλεγκλήμονα σατανᾶν, καὶ τὸ πονηρὸν

† ἄλ. ἁγίοις.

τῶν

τῶν δαιμόνων εἴχομεν στῖφος. ἔστι γάρ ἐστιν ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητὴς, κατὰ τὸ γεγραμμένον. καὶ μὴν ἐπὶ τούτοις, καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἐλέγχοις †ὑπερυθριῶντες οἱ τάλανες· καὶ τὴν πρὸς θεὸν παῤῥησίαν ἐν †τούτῳ παρῃρημένοι· καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἀτόπων νενοσηκότες διετρίβομεν ἐπὶ τῆς γῆς. ἐπειδὴ δὲ ὁ πάντων δημιουργὸς ἠλέει κειμένους, καὶ παντὸς εἰς λῆξιν ἐληλακότος κακοῦ, παρεκάλει λέγων διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν. » μὴ φοβοῦ, ὅτι κατῃσχύνθης· μηδὲν » ἐντραπῇς, ὅτι ὠνειδίσθης. ἐγώ εἰμι, ἐγώ εἰμι » ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθή» σομαι. ἐπέμψεν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν μονογενῆ θεὸν λόγον, γενόμενον ἐκ γυναικὸς, καὶ ἐκ σπέρματος Ἀβραὰμ, ἵνα κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθεὶς καταπενεκρώσῃ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί. καὶ πνευματικῆς ῥώσεως ἀναπιμπλὰς δι' ἑαυτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ τὴν φύσιν ἀναμορφώσῃ πρὸς τὸ ἀρχαῖον· καὶ ἀνάλωτον μὲν ἀποφήνῃ τῆς ἁμαρτίας· ὀλέθρου δὲ καὶ φθορᾶς ἀμείνω γενέσθαι παρασκευάσῃ. καὶ τοῦτο εἰδὼς » ὁ σοφὸς ἡμῖν ἐπιστέλλει Παῦλος. τὸ γὰρ ἀ» δύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ » θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρ» κὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν » ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ » νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα πε» ριπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. καὶ γοῦν τὸν πολύευκτον ἡμῖν τῆς ἐνανθρωπήσεως κατασημαίνων καιρὸν· μᾶλλον δὲ ὡς ἤδη καθ' ἡμᾶς γεγονὼς, ὁ ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγος προανακέ» κραγε λέγων· Αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρειμι· ὡς ὥ» ρα ἐπὶ τῶν ὀρέων· ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου » ἀκοὴν εἰρήνης· ὡς εὐαγγελιζόμενος ἀγα» θά. πολυμερῶς γὰρ καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ » θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφή» ταις· ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν » ἡμῖν ἐν υἱῷ· δι' οὗ πάντες ἀνεθάλλομεν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ζωήν. ἀφίκετο γὰρ πρὸς ἡμᾶς ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων. καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι; τὰ γὰρ ἐν ὄρεσί τι, καὶ παραδείσοις φυτὰ, χειμῶνος αὐτοῖς ἐνιέντος τὴν πύκνωσιν, καὶ τὴν ἐκ ῥίζης ἰκμάδα διαθεῖν εἰς τὸ ἄνω πλουσίως οὐκ ἐπιτρέποντος, μονονουχὶ καὶ αὐαίνεται, καὶ ἀκαρπεῖται, φύλλων †νοσοῦντα τὴν ἐρημίαν. ἀναδεδεγμένης δὲ τῆς ὥρας, τουτέστιν ἠρινοῦ γελῶντος καιροῦ, καὶ θερμοτέραις ἀκτῖσιν ἡλίου τὰ σύμπαντα καταθέροντος ἀπολύεται τὸ μεμυκὸς, καὶ τῆς ἐκ βάθους ἰκμάδος ἐλευθέραν ἐχούσης τὴν εἰς ἅπαν ἤδη διαδρομὴν· μεθύουσι μὲν οἱ κλῶνες, ἀρτιθαλῆ δὲ φυλλάδος προαναβράζοντες χλόην, εὐθὺς τῷ ἰδίῳ στεφανοῦνται καρπῷ. γέγονε τοίνυν ἡμῖν, ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. γένοιτο δ' ἂν καὶ τοῦτο σαφὲς καὶ δι' ἑτέρων ἡμῖν ἱερῶν γραμμάτων. ἐν γάρ τοι τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων τὸ τοῦ νυμφίου πρόσωπον εἰσκεκόμισται. καθάπερ τινὶ νύμφῃ τῇ ἐκκλησίᾳ βοῶντος· ἀνά» στα, ἐλθὲ ἡ πλησίον μου, καλή μου, περιστερά μου. ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν παρῆλθεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν· ἐπορεύθη ἑαυτῷ·

† ἄλ. ἐπερυθριῶντες
† ἄλ. διὰ τοῦτο.
† ἄλ. νοσοῦντα.

dæmonum agmen habuimus. Est namq; ille, est *inimicus, & aduersarius*, quemadmodum scriptū est. Quia & ob conscientię quoq; vellicationes, miseri erubescentes, ac proinde liberè ad Deum loquendi facultate sublata, ac quibusnam demum non affecti malis in terra degebamus. Postquam verò omnium rerum opifex miseratus est iacētes, omnibusq; malis cōfectos solabatur per sanctos prophetas, dicens: *Ne timeas quia confusa es, neque auertaris quoniam cōtumelia es affecta. Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & non recordabor.* Misit ad nos è cælo vnigenitū Dei Verbum, factum ex muliere, & ex semine Abraham, vt per omnia fratribus assimilatus, mortificaret peccatū in carne, ac spiritali complēs robore, per ipsum, & in ipso naturā ad antiqui status conditionem reuocaret, ac peccato quidem inexpugnabilē, tum à morte & corruptione securā redderet. Quod cùm sapiens Paulus intelligeret, ita nobis in sua epistola scribit: *Quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium suum mittens in similitudinē carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum.* Igitur, optatissimum nobis humanitatis assumptæ tempus indicans, quin veluti iam vnus è nobis esset, Dei Patris Verbum olim clamabat, dicēs: *Ipse qui loquor adsum, ecce super mōtes, sic & pedes euāgelizantis pacis auditū, euangelizantis bona. Multifariam, multisq́ modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio,* per quem omnes refloruimus ad incorruptionem & vitam. Venit namq; ad nos *tanquam ver in montibus.* Quid ita? Arbores nempe in montibus & hortis, densante ipsas hyeme, nec permittente humorē è radicibus vbertim ad superiora excurrere, exarescunt propemodum, fructibusque ac folijs vndique destituuntur. Cùm autem ver appetit, ridetq; anni tempus, cùm sol feruidioribus radijs vniuersa excoquit, laxantur quæ priùs adstricta fuerant, & humore ex imis radicibus in omnes partes liberè diffluente, complentur succo rami, nouamque foliorum viriditatem expullulantes, illico suis fructibus coronantur. Fuit igitur nobis tanquam ver in montibus, Dominus noster Iesus Christus. Quod quidem nobis ex alijs quoque sacrę Scripturę locis confirmare licet. Siquidem in Cantico Canticorum sponsi persona inducitur, his verbis Ecclesiam veluti sponsam suam compellantis; *Veni amica mea, speciosa mea, columba mea, quia ecce hyems transijt, imber abijt, & à se recessit:*

1. Petri 5.8.
Isaia 54.4
Rom. 8.3.
Nahū 1.15.
Hebr. 1.1.
Cant. 2.10.

Flores apparuerunt in terra, tempus putationis aduenit. Fuit præterea similis *pedibus euangelizantis auditum pacis, euangelizantis bona.* Nam si quando fæuissimorum barbarorũ innumerabilis exercitus, vrbem aut regionem deuastare cupientium, inexplebilem cupiditatem satis iustam sibi gerendi belli causam esse arbitrantur, tum spes ipsis & vota in contrarium recidere, pulchri admodum sunt pedes, pacem periclitãtibus adesse indicantis. Eodem ferè modo, nostras quoque res per Christum optimè constitutas esse quispiam animaduertat. Imo verò absque vllo penitus labore intelligere facile est, Saluatorem nobis ac liberatorem demissum esse cælitus à patre Filium. superbus nimirum tyrannus non vnam gentem, vrbemúe, aut regionem oppugnabat, sed cuncta sibi subijcere nefariè aggressus sub sua iuga mittere homines nitebatur; tum à diuina caritate auocans, tum à vera Dei cognitione repellens: multiplicibus contrà inquinatum peccatis mancipium dæmoniorum gregibus attribuens, ac creaturæ contra creatorem Deum adiungens. Proinde Solem alij, alij Lunam venerantes, omnium reginam Naturam, honoribus qui ipsi solique propriè debentur, fraudabant. Alij porro tellurem, aquam, aërem & ignem pro dijs colentes, eò amentiæ breui tempore sunt delapsi, vt ad summum malorum vsque progressi, lignis etiã sensu carentibus, diuinitatis decus & gloriam assignarent. Hisce scilicet fraudibus in nos sanguinarius draco lasciuiens, magnificè se iactabat, sibique perpetuum hoc gaudium futurum sperabat. Ac de illo quidẽ beatus propheta Ieremias: *Væ, inquit, qui multiplicat sibi non sua, vsquequo? & aggrauans iugũ suum violenter.* Hominis namque possessionẽ Dei propriam vsurpare voluit, parata sibi supplicia maiore in dies accessione adaugẽs. Assidens verò Deo & Patri diuinũ Verbum, nobis quibus impiè acta vita periculum creauerat, tempus salutis prænuntiauit dicens: *Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, vocare annum placabilem Domino.* Postquam autem promissi auxilij tempus aduenit, ipse se nostra causa diaboli fraudibus opposuit, sanguinariumq́; illum tyrannum edomuit, eumq́; cùm credẽtium pedibus substrauisset, palàm dicebat: *Ecce ego dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutẽ inimici. & nihil vobis nocebit.* Quicunque igitur pietatis in Deum amatores existimus, ac sanctorum claritatis participes fieri cupientes ad supernam ciuitatem ardentibus animis ad-

Isaie 52.7. Naum 1.15. Rom 10.15.

Imo Abac. 2.6.

Isaie 61.1.

Luc.10.19.

τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῇ. καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασε. „ γέγονε δὲ πρὸς τούτῳ, καὶ ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης· ὡς εὐαγγελιζόμενος ἀγαθά. ὠμοτάτων μὲν γάρ ἐστιν ὅτε βαρβάρων μυρίανδροι στρατιαὶ, πόλιν ἢ χώραν καταδῃοῦν γλιχόμεναι, πολέμου πρόφασιν ποιοῦνται τὴν ἀπληστίαν. διαπιπτούσης δὲ τῆς ἐλπίδος αὐτοῖς εἰς τὸ ἐναντίον, καλοὶ λίαν οἱ πόδες τοῦ τὴν εἰρήνην τοῖς κινδυνεύουσιν ἀπαγγέλλοντος. τοιουτονί τινα τρόπον, καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς καταθρήσαι τις ἂν κατωρθωμένα διὰ Χριστοῦ. μᾶλλον δὲ καὶ λίαν ἀκονιτὶ συνεῖναι ῥᾷον ὅτι σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν υἱὸν ὁ πατήρ, τύραννος ἀλαζὼν οὐκ ἔθνους ἑνὸς, ἀλλ' οὐδὲ πόλεως μιᾶς ἢ χώρας κατεστρατεύετο· ἀλλ' † ὅλην ὑφ' ἑαυτῷ ποιεῖσθαι, † ἄλλ. ὅλην [τὴν οἰκουμένην] ἀνοσίως ἐπιχειρῶν, τοῖς ἰδίοις ζυγοῖς ὑπετίθει τὸν ἄνθρωπον· μεθιστὰς μὲν ἀγάπης τῆς εἰς θεὸν· καὶ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἀποσοβῶν· πολυτρόποις δὲ μᾶλλον καταμιαίνων ἁμαρτίαις, καὶ λάτρην ἀποτελῶν τῶν τῶν δαιμονίων ἀγέλης· καὶ τῇ κτίσει προσνέμων παρὰ τὸν κτίσαντα θεόν. οἱ μὲν γὰρ, ἡλίῳ τὸ σέβας· οἱ δὲ, σελήνῃ δωρούμενοι τὴν τῶν ὅλων βασιλίδα φύσιν, τῆς αὐτῇ καὶ μόνῃ πρεπωδεστάτων ἐξέπεμπον γερῶν· ἕτεροι δὲ, γῇ, καὶ ὕδατι, καὶ ἀέρι, καὶ πυρὶ προσάγοντες τὴν προσκύνησιν, εἰς τοῦτο κατὰ βραχὺ κατώλισθον ἀμαθίας, ὥστε καὶ ἐπ' αὐτῷ που τὸ λοίσθιον διεληλάκασι τῶν κακῶν, καὶ μέχρι τῶν ἀναισθήτων καταχομίζοντες ξύλων τὴν τῆς θεότητος τιμήν τε καὶ δόξαν. ταῖς τοιαύταις ἡμῶν ἀπάταις ἐνσπαθαλῶν ὁ δράκων ὁ μιαιφόνος, μεγαλαυχῶν διετέλει· καὶ ἀκατάπαυστον ἕξειν ᾤετο τὴν εὐθυμίαν· καὶ περὶ αὐτοῦ μὲν ὁ μακάριος προφήτης Ἱερεμίας ἔφασκεν· οὐαὶ ὁ πληθύνων ἑαυτῷ τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ ἕως „ τινὸς καὶ βαρύνων τὸν κλοιὸν αὐτοῦ στιβαρῶς. „ θεοῦ γὰρ ὄντα τὸν ἄνθρωπον, ἑαυτῷ συλλέγειν ἤθελε, δυσαχθεστέραν ἀεὶ τὴν ἡτοιμασμένην, αὐτῷ κατασκευάζων κόλασιν. ὁ δέ γε σύνεδρος τῷ θεῷ καὶ πατρὶ θεὸς λόγος, ἀθέως ἡμῖν πεπραχόσι καὶ κινδυνεύουσι, τὸν τῆς σωτηρίας καιρὸν προευηγγελίζετο, λέγων· πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με· εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με· κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν· καλέσαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν. ἐπειδὴ δὲ τῆς ἐπηγγελμένης ἐπικουρίας παρῆν ὁ καιρὸς, ἑαυτὸν ἀντέταξεν ὑπὲρ ἡμῶν τοῖς τοῦ διαβόλου κακουργήμασι· καὶ τὸν μιαιφόνον ἐκεῖνον κατεχειροῦτο τύραννον, καὶ τοῖς τῶν πεπιστευκότων ὑποστρέσας ποσὶ, διαρρήδην ἔφασκεν· ἰδοὺ „ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορ- „ πίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχ- „ θροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ. „ ὅσοι τοίνυν τῆς εἰς θεὸν εὐσεβείας καθεστήκαμεν ἐρασταὶ· καὶ τῆς τῶν ἁγίων λαμπρότητος μεταλαχεῖν γλιχόμενοι, τὸ εἰς τὴν ἄνω γενέσθαι διψῶμεν

διψῶμεν πόλιν, ἐκεῖνο καθ' ἑαυτοὺς ἐνθυμώμεθα· βασιλεῖς μὲν γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς γῆς, ταῖς βαρβαρικαῖς ἐφόδοις ἐπιτιμῶντες ἀεὶ, καὶ τὰς ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ διασώζοντες πόλεις, σωτῆρες καὶ λυτρωταὶ καὶ εἰ γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων ὀνομαζόμενοι, πλουσίως καταγεραίρονται. οἱ δὲ τοῖς ἰδίοις ἐπαυχοῦντες ἀνδραγαθήμασιν, ὑπὸ πόδας μὲν ἰδίους ποιοῦνται τοὺς σεσωσμένους· θεσμοῖς δὲ καὶ νόμοις οἱονεὶ καταζεύξαντες, δασμολογεῖσθαι προστάττουσιν, ὁμολογίαν ὥσπερ τινὰ τοῦ ὑποτετάχθαι δεῖν τὸ χρῆμα ποιούμενοι. λελυτρωμένοι τοίνυν διὰ Χριστοῦ, καὶ τῆς πολυθέου πλάνης ἐξῃρημένοι, καὶ τὴν πρὸς θεὸν οἰκειότητα δι' αὐτοῦ πλουτήσαντες, καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγίων ἐλπίδα μεταχωρήσαντες, αὐτῷ τὴν ἰδίαν ἀναθῶμεν ζωήν. ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες, μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι, καὶ ἐγερθέντι. τοῦτο καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις γράμμασιν, ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι καὶ τύποις ἡμῖν κατεγράφετο. σκιὰ γὰρ ὁ νόμος, καὶ τῆς ἀληθείας ὠδίνει τὴν μόρφωσιν. ἔφη τοίνυν καὶ πάλαι θεὸς πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα. ἐὰν λάβῃς τὸν συλλογισμὸν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν· καὶ δώσουσιν ἕκαστος λύτρα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῷ κυρίῳ, καὶ οὐκ ἔσται ἐν αὐτοῖς πτῶσις ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν· καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ δώσουσί σοι, ὅσοι ἂν παραπορεύωνται, τὴν ἐπίσκεψιν τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου. ὅ ἐστι κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον εἴκοσιν ὀβολοὶ τὸ δίδραχμον· τὸ δὲ ἥμισυ τοῦ διδράχμου, εἰσφορὰ κυρίῳ· πᾶς ὁ παραπορευόμενος εἰς τὴν ἐπίσκεψιν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, δώσουσι τὴν εἰσφορὰν κυρίῳ· πλουτῶν οὐ προσθήσει· καὶ ὁ πενόμενος οὐκ ἐλαττονήσει ἀπὸ τοῦ ἡμίσεως τοῦ διδράχμου ἐν τῷ διδόναι τὴν εἰσφορὰν κυρίῳ, ἐξιλάσασθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. ἔστι μὲν γὰρ ὁ στατὴρ, ἤτοι τὸ δίδραχμον ἀκίβδηλον νόμισμα, χαρακτὴρ δὲ αὐτῷ βασιλικὸς ἐνσημαίνεται· προσεκομίζετο δὲ τῷ κυρίῳ παρὰ τῶν συντελεῖν εἰωθότων· οὐχ ὑπὲρ μόνης μιᾶς, ἀλλ' ὑπὲρ δυοῖν κεφαλαῖν· ἐπετάχατο δὲ δασμολόγοι, κατὰ τὸ τῷ νόμῳ δοκοῦν· οἱ καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἄνω τε καὶ κάτω διαθέοντες χώραν, ἐν ἴσῳ τῷ μέτρῳ παρά τε πλουσίου καὶ πένητος συνεισφέρεσθαι δεῖν τὸ λύτρον ἐκέλευον ἀκριβῆ τὸν τύπον τοῖς τῆς ἀληθείας ἀναδείξειν φυλάττεσθαι θεσμοθετοῦντος θεοῦ. καὶ γοῦν εἰς Καπερναοὺμ εἰσεληλακότος ποτὲ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, οἱ τῶν διδράχμων πράκτορες προσῆλθον τῷ Πέτρῳ λέγοντες. ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὸ δίδραχμα. ὁ δὲ ἔφη, ναί. οὐχ ὑποτιθεὶς τῷ νόμῳ τὸν ἐλεύθερον· οὐδὲ τοῖς οἰκέταις συντάττων τὸν υἱὸν, ἀλλ' εἰδὼς, ὅτι γέγονεν ὑπὸ νόμον ὁ νομοθέτης, ἵνα ἡμᾶς τῆς νομικῆς ἀρᾶς ἐξέληται, καὶ τῆς δουλείας τὸ σχῆμα μεταπλάττων ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἑαυτῷ συμμόρφους ἐργάσηται, καὶ υἱοὺς ἀποφήνῃ θεοῦ, καθάπερ τινὶ λαμ-

spiramus, illud nobiscum ipsi cogitemus. Reges qui in hac terra degunt, dum assiduè barbarorum incursionibus coërcendis occupantur, & quarumcumque ciuitates regionum conseruant, seruatoris ac liberatoris, aliisque omnibus eiusmodi titulis nuncupati, præmijs amplissimis decorantur. Hinc rerum gestarum gloria superbientes, sibi subijciunt quos seruauere, institutisque ac legibus, veluti iugo pressis, tributa imperant, eamque velut obedientiæ, & obsequij professionem exigunt. Nos igitur per Christum redempti, atque ab errore multos deos colentium liberati, Deique familiaritate per ipsum ditati, traductique in spem sanctorum nostram ipsi consecremus vitam. Nam vt beatus Paulus scribit, *Vnus pro omnibus mortuus est, vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.* Hoc & in antiquis Scripturis, tanquam in vmbra nobis, ac figura descriptum est. Vmbra enim lex est, & veritatis imaginem intrinsecus gerit. Dixit igitur olim Deus ad Mosem sacrorum Antistitem: *Si acceperis numerum filiorum Israël, in recensione ipsorum, dabunt singuli pœnam redemptionis animæ suæ Domino, & non erit in ipsis plaga in numeratione ipsorum, & hoc erit quod dabunt tibi quicunque recensiti fuerint, didrachmatis dimidium, quod est iuxta didrachma sanctum viginti obolos didrachma. At didrachmatis dimidium tributum Domino: omnis qui recensitus fuerit à viginti annis & supra, dabunt oblationem Domino. Diues non adijciet, & pauper non diminuet, à dimidio didrachmatis, cùm dederit tributum Domino, expiationem pro animabus vestris.* Est namque stater, vel didrachma, nummus non adulterinus, ipsique imago Regis inscribitur. Porro ab iis qui tributa pendere soliti erant, non pro vno tantùm, sed pro duobus capitibus Domino offerebatur. Constituebantur enim publicani, vt lege cautum fuerat, qui Iudæorum regionem sursum deorsum percurrentes, redemptionis pretium à diuitibus & inopibus æqualiter exigebant: cùm figuram hanc ad veritatem indicandam sedulò retineri Diuina lex præcepisset. Proinde & cùm in Capharnaum Saluator noster Christus progressus esset, accesserunt qui didrachma exigebant, ad Petrum dicentes, *Magister vester non soluit didrachma.* Hic autem respondit, *Etiam*; non subijciens exlegem legi, nec in seruorum ordinem redigens filium, sed sciens factum esse sub lege legis conditorem, vt nos à legis maledictione liberaret, ac seruitutis habitu in meliorem mutato, nos sibijpsi quàm simillimos redderet, & Dei filios efficeret, spiritu

2.Cor.5.14.

Exod. 30.12

Matt.17.23

πρῷ

libertatis, tanquam clarissimæ dignitatis ornatu indutos atque amictos. *Non enim accepimus spiritum seruitutis iterum in timore*, vt diuinus scribit Paulus, *sed accepimus spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba Pater.* Reuersum itaque domum rogauit Petrum Saluator: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? à filijs suis, an ab alienis?* respondenteque, ab alienis tributa pendi atque exigi oportere, subiecit Christus, *Ergo liberi sunt filij. Ne autem scandalizemus eos, abiens ad mare mitte hamum, & eum quem primum comprehenderis piscem, aperto ore eius, inuenies staterem, illum accipiens, da eis pro me, & te*: nimirum intelligens pro duobus capitibus didrachma solui consueuisse. Quodnam autem mysterium, aut qualem veritatis speciem in vmbra legis latentem inueniemus? Verus nempe stater est imago magni Regis, Filius nimirum, figura & splendor substantiæ Patris, seipsum pro nobis tradidit, suamque ipse animam pro omnium vita pretium exhibuit, non vt Israelem tantummodo seruaret, quamvis ille ditatus legis cognitione videretur, sed vt innumerabilem quoque Gentium multitudinem, *spem non habentem*, vt ait Paulus, atque omnibus omnino destitutam bonis, ab impotenti diaboli dominatu liberaret. Pro duobus ergo capitibus, diuinus ac cælestis stater dabatur. *Redempti* namq; *sumus non corruptibilibus auro, & argento, sed pretioso sanguine sicut agni innocentis & immaculati Christi. Debitores ergo sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus, sed Christo, qui nos liberauit, & redemit.* Quippe cùm filios Israel durissimum Ægyptiorum imperium non ferentes, tandem pro sua bonitate ac clementia Deus miseratus est, & seruitutis iugo contra fas omne oppressos ad libertatem vocauit, graues ille quidem plagas ijs qui aduersarentur immisit. Vbi verò obduratos ad commiserationem vidit, in eos primogenitorum internecione animaduertit. Illi verò grauissimis malis anxij, & inexpectatæ cladis magnitudine victi, tandem è prouincia exeundi oppressis potestatem fecerunt. Quod cùm ex sententia successisset, æqualem veluti compensationem ab ijs quos liberauerat Deus reposcebat. Ita namque ad Mosem sacrorum Antistitem est locutus: *Sanctifica mihi omne primogenitum, primogenitum aperiens vuluam, in filijs Israel, ab homine vsque ad pecus, meum est.* Deinde legis causam Israelitis declarauit beatus Moses dicens, *Et erit, cùm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram Chananæorum, quam iurauit patribus tuis, & dederit eam, accipies omne quod aperit vuluam, masculina Domino.* Et post alia rursum:

Rom. 8. 15.
Matt. 17. 24
Ephes. 2. 12.
1. Petri 1. 18.
1. Cor. 6. 20. & 7. 23.
Rom. 8. 12.
Exod 12. 12
Exod. 13. 2.

προσπεριβαλὼν ἀξιώματι, τῷ τῆς ἐλευθερίας
ἐνδύματι. οὐ γὰρ ἐλάβομεν πνεῦμα δουλείας „
πάλιν εἰς φόβον, ὡς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦ- „
λος, ἀλλ' ἐλάβομεν πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ „
κράζομεν Ἀββᾶ ὁ πατήρ. εἰσπεπαικότα „
τοίνυν εἰς τὴν οἰκείαν τὸν Πέτρον ἤρετο μὲν ὁ „
σωτήρ· οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνος λαμβά- „
νουσι κῆνσον ἢ τέλη, ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν „
ἀλλοτρίων; δὲ εἰπόντος γε μήν, ἀπὸ τῶν ἀλλο- „
τρίων συνεράνιζεσθαι δεῖν, πάλιν ἔφη Χριστός·
ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί· ἵνα δὲ μὴ σκαν- „
δαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς θάλασσαν „
βάλε ἄγκιστρον. καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον „
ἰχθὺν ἆρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὑρήσεις „
στατῆρα· ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντ' ἐμοῦ „
καὶ σοῦ. συνιεὶς οὖν ὅπως ὑπὲρ δυοῖν κεφα- „
λαῖν συνετελεῖτο τὸ δίδραχμον. καὶ τί τὸ
μυστήριον, ἢ † ποῖον τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος; † ἄλλ. ποῦ.
ἐν τῇ κατὰ νόμον σκιᾷ κεκρυμμένον εὑρήσομεν;
ὁ γάρ τοι στατὴρ ὁ ἀληθινός, ἡ τοῦ μεγάλου βα-
σιλέως εἰκὼν τουτέστιν ὁ υἱός, ὁ χαρακτὴρ καὶ τὸ
ἀπαύγασμα τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, ἑαυτὸν δέ-
δωκεν ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ τῆς ἁπάντων ζωῆς ἀν-
τάλλαγμα τὴν οἰκείαν ψυχὴν ἐποιήσατο. οὐχ
ἵνα μόνον διασώσῃ τὸν Ἰσραήλ, καίτοι δοκοῦντα
πλουτεῖν τοῦ νόμου τὴν γνῶσιν· ἀλλ' ἵνα καὶ τὴν ἀ-
μέτρητον τῶν ἐθνῶν ἀγέλην ἐλπίδα μὴ ἔχουσαν,
ὡς ὁ Παῦλός φησι, καὶ παντὸς ἀγαθοῦ νοσοῦ-
σαν τὴν ἐρημίαν, τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας ἐξέ-
ληται. οὐκοῦν ὑπὲρ δύο κεφαλῶν, ὁ θεῖος καὶ
οὐράνιος ἐδόθη στατήρ. λελυτρώμεθα γὰρ οὐ „
φθαρτοῖς ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἀλλὰ τιμίῳ αἵ- „
ματι, ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ. „
ὀφειλέται τοίνυν ἐσμὲν † τῇ σαρκὶ τοῦ κατὰ σάρ- „ † ἴσως
κα ζῆν, ἀλλὰ τῷ λυτρωσαμένῳ καὶ ἐκπρια- „ οὐ τῇ.
μένῳ Χριστῷ. καὶ γοῦν ὅτι τὴν Αἰγυπτίων πλεο- „
νεξίας τὸ δυσαχθὲς οὐ φέροντας, κατηλέει
λοιπὸν ὁ φιλοικτίρμων θεὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ·
καὶ τῷ τῆς δουλείας ζυγῷ παραλόγως ἐπηχθι-
σμένους, πρὸς ἐλευθερίαν ἐκάλει· πικρὰς
μὲν τοῖς ἀντεξάγουσιν ἐπηφίει πληγάς. ἐπειδὴ
δὲ δυσαλγήτως ἔχοντας ἐθεᾶτο λίαν, τῷ τῶν
πρωτοτόκων θανάτῳ κατῃκίζετο· οἱ δὲ πρὸς
τὸ λοίσθιον ἁλόντες τῶν κακῶν, καὶ τῷ μεγέθει τῆς
ἀδοκήτου συμφορᾶς εἴξαντες, μόλις ἀπαίρειν
τῆς χώρας τοῖς βεβιασμένοις ἐπέτρεπον. οὐ γε-
γονότος δὲ κατωρθωμένου, τὴν ἴσην ὥσπερ ἀν-
τίδοσιν παρὰ τῶν λελυτρωμένων ἐζήτει θεός·
ἔφη γὰρ οὕτω πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· ἁ- „
γίασόν μοι πᾶν πρωτότοκον, πρωτογενὲς δια- „
νοῖγον πᾶσαν μήτραν ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἀπὸ „
ἀνθρώπου ἕως κτήνους ἐμοί ἐστιν. εἶτα τοῦ νόμου „
τὴν αἰτίαν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ διεσάφει λέγων ὁ
μακάριος Μωυσῆς. καὶ ἔσται ὡς ἂν εἰσαγάγῃ „
σε κύριος ὁ θεός σου εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων, „
ὃν τρόπον ὤμοσε τοῖς πατράσι σου, καὶ δώσει σοι „
αὐτήν, καὶ ἀφελεῖς πᾶν διανοῖγον μήτραν, „
τὰ ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ. καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν. „

ἐὰν

,, ἐὰν ἐρωτήσῃ σε ὁ υἱός σου μετὰ ταῦτα, λέγων· τί
,, τοῦτο; καὶ ἐρεῖς αὐτῷ, ὅτι ἐν χειρὶ κραταιᾷ ἐξή-
,, γαγεν ἡμᾶς ὁ κύριος ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου
,, δουλείας· ἡνίκα δὲ ἐσκλήρυνε Φαραὼ ἐξα-
,, ποστεῖλαι ἡμᾶς, ἀπέκτεινε πᾶν πρωτότοκον
,, ἐν γῇ Αἰγύπτου. ἀπὸ πρωτοτόκου ἀνθρώπων,
,, ἕως πρωτοτόκου κτηνῶν. διὰ τοῦτο ἐγὼ θύω τῷ
,, θεῷ πᾶν διανοῖγον μήτραν τὰ ἀρσενικά, καὶ
,, πᾶν πρωτότοκον υἱῶν μου λυτρώσομαι. κατα-
παίοντι δὲ τῷ θεῷ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ παραδόξως ἡμᾶς τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἐξέλκοντι, ἀπονίζοντι δὲ τῶν πάλαι πλαισμάτων ἀγαθοῖς καὶ ἡμεροτάτοις νάμασιν, ἑαυτοὺς ὀφείλομεν ἀγαπητοὶ ἰσοστάθμοις δορυφορίαις ἀντιτιμῶντες τὸν εὐεργέτην. φέρε δὴ οὖν προλαμπούσης ὀρθῆς τε καὶ ἀμωμήτου πίστεως, καὶ τοῖς ἐξ ἔργων ἀνδραγαθήμασι τὸν ἑαυτῶν σωτῆρα καλλιγραφῶμεν· ἐκπρεπὲς ἀνάθημα, καὶ θυσίαν ὄντως πνευματικὴν τὸ χρῆμα ποιού-
,, μενοι· γέγραπται γὰρ, ὅτι παραστήσατε τὰ
,, σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐά-
,, ρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑ-
μῶν. οὐκοῦν ἔν γε τῷ παρόντι μάλιστα καιρῷ τὴν ἀσιτίαν ἐπιτηδεύοντες, καὶ χαλινὸν ὥσπερ τινὰ τὴν νηστείαν ἐπάγοντες, σύνδρομον αὐτῇ τὸν ἐπιεικῆ καὶ νηφάλιον ποιώμεθα τρόπον. ἐξαρκέσει μὲν γὰρ οὐδαμῶς εἰς κατόρθωσιν ἀρετῆς μόνη, καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν ἡ νηστεία· συγκατεζευγμένης δὲ ὥσπερ καὶ συνιούσης αὐτῇ τῆς ἐξ ἔργων ἀγαθῶν εὐωδίας, εὐπαράδεκτος ἔσται τῷ θεῷ, καὶ παντὸς ἐπαίνου μεστή. ἀλλ᾽ ἴσως ἐρεῖ τις, τοῖς ἐκ τοῦ συνειδότος ἐλέγχοις καταπτοούμενος. τί οὖν ὅτι προκατέστιγμαι ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ δυσαπόνιπτον ἔχω τῶν πλαισμάτων τὸν ῥύπον; τίσιν οὖν ἄρα κεχρήσομαι λόγοις πρὸς τὸν τῶν ὅλων κριτήν; ἢ ποῖος ἡμῶν ἀποσκευάσει τρόπος τὴν ἐπὶ τούτοις ἀράν; δυσδιάφυκτος ἡ δίκη· πάντα εἰδὼς γὰρ καὶ ἀπαραλόγιστος ὁ κριτής. ἀντακούσεται δὴ ὁ τοιοῦτος, τὴν μὲν τοῖς φιλαμαρτήμοσιν ἐπηρτημένην ἀρὰν, καλοῖς ὦ οὗτος προσαναθρήσας ὄμμασι, καταπέφρικας εἰκότως. ἀλλά σε τῶν ἐπὶ τούτοις δειμάτων ἀπαλ-
,, λαττέτω γράφων ὁ Παῦλος· ὄντας ἡμᾶς νε-
,, κροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡ-
,, μῶν, ἐν αἷς ποτε περιεπατήσαμεν κατὰ τὸν αἰῶ-
,, να τοῦ κόσμου τούτου· κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας
,, τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος
,, ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθίας, ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς
,, πάντες ἀνεστράφημέν ποτε ἐν ταῖς ἐπι-
,, θυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιοῦντες τὰ θε-
,, λήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν· καὶ
ἄλ. καὶ οἱ ,, ἦμεν τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς † λοιποί. ὁ
,, δὲ θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν
,, πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν
,, ἡμᾶς, καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμα-
,, σιν συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ. ὡς γὰρ αὐτὸς

Si interrogauerit te filius tuus postea dicens, Quid hoc est? & dices ei, quòd in manu valida eduxit nos Dominus è terra Aegypti, de domo seruitutis. Quando autem obdurauit Pharao ne dimitteret nos, occidit omne primogenitum in terra Aegypti, à primogenito hominis, vsque ad primogenitum iumentorum; propterea ego sacrifico Domino omne quod aperit vuluam masculini sexus, & omne primogenitum filiorum meorum redimam. Deo igitur, qui hostem feriendo arcet, nosque à diaboli tyrannide præter expectationem eripit, tum antiqua crimina salutari ac mitissimo lauacro eluit, nosmetipsi, ô dilecti, debemus, æquali compensatione benefactori vicem rependere. Age itaque, præeunte rectæ atque inculpatæ fidei splendore, strenuis quoque actionibus Saluatorem nostrum veneremur; quod eximium donarij genus fuerit, & instar sacrificij verè spiritalis obtineat. Scriptum est enim: *Exhibete corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* Proinde hoc tempore in primis, abstinentiæ addicti, atque veluti frænum quoddam ieiunium adhibentes, simul moderatos quoque mores & sobrios adiungamus. Neque enim ad virtutis perfectionem sola per se abstinentia sufficiet, sed copulata pariter, & paribus quasi vestigijs præcedente bonorum operum fragrantia, Deo accepta, omnique laudum genere cumulata fuerit. Sed fortè dicet aliquis, ob ea quæ sibi malè conscius est, animo consternatus: Quid igitur mihi, quoniam peccatorum notis vndique compunctus, ac delictorum sordibus, quas nemo eluat, maculatus sum; quibusnam ego verbis ad communem omnium iudicem vtar? aut quibusnam vitæ institutis debitas mihi ob ea pœnas redimam? Supplicio eximi planè haud licet; omnia iudici nota & aperta; nec decipi vllo modo aut falli potest. Huic ego igitur ita respondebo: Tu quidem, ô amice, perspicacibus oculis constitutas peccatoribus pœnas intuitus, meritò exhorruisti. Sed ab omni te eiusmodi metu vindicant illa Pauli: *Cùm essemus*, ait, *mortui delictis & peccatis nostris, in quibus aliquando ambulauimus, secundùm seculum mundi huius, secundùm principem potestatis aëris huius, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, facientes voluntatem carnis, & cogitationum, & eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo.* Vt enim ipse Sal-

Exodi 13.14.

Rom. 12.1.

Ephes. 2.1.

Ioan.3.16. Saluator ait: *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum dederit, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Verbum enim, cùm Deus esset, & ex Deo, secundùm naturam, & ineffabilẽ ex Patre generationem, virtute ac potestate æqualis Patri, imago, splendor ac figura substantiæ eius, exinaniuit semetipsum, demittẽs se ad mensuram hominis, nec naturam adeò contemptam despiciens, vt nos à peccato eximeret, atque ab antiqua illa maledictione liberatos, quippe qui Deus esset, à morte & corruptione securos redderet. Hanc scilicet ob causam, vnigenitus factus est homo, factus est sub lege qui supra legem erat, quippe Deus. Seruus nuncupatus est, qui supremis potestatibus insidet, ac sanctorum Seraphim voce *Dominus Sabbaoth* celebratur. Num ergo illum, quia homo factus est, Dominum ignorabimus? Verbum ex Deo Patre genitũ non agnoscemus? Non adorabimus Emmanuelem? Apage cum absurditate hac. Nam qui ob stultitiam ita sentire, ac Dominum qui ipsos redemit, negare ausi fuerint, Prophetã audient dicentem: *Ambulate in lumine ignis vestri, & in flamma quam accendistis.* Eorumdem quoque malis indolebit Sapientia, dum ait: *Væ qui relinquunt vias rectas, & ambulant in vijs tenebrarum.* Nos autem viam præposteram relinquẽtes, rectam semitam teneamus, ac diuinitus inspiratæ Scripturæ insistentes, quamuis nostræ salutis causa factum hominem, non vt in homine factum, sed veluti secundùm suammet ipsius naturã factum hominem veneremur. Vt enim beatus Ioannes ait, atq; ipsa rerum natura testatur, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Verbum autem factum esse carnem, non in carnis naturam transijsse dicimus. Est hæc namq; mutatio quædã, atque à diuina dignitate quàm longissimè abhorret. Sed factũ esse dicimus ex muliere, & factum esse nostra causa perfectum hominem, toti simul admixtum naturæ, secundũ vnionem, inquam, quæ mentem omnem & orationem superat. Appellatus est autem *mediator Dei & hominum*, copulans per seipsum quæ à mutua inter se coniunctione naturali ratione separabantur. Coniunctus est enim Dei Patrisque substantiæ, quippe qui sit Deus. Assumpsit verò & nostram, qua homo est factus; sed non idcircò Deus esse desijt, propter humanitatem, verùm nihilominus est sic quoque Deus. Nec se permisit à carne vinci quæ super omnia diuinitas excellit, quin ad propriam potiùs gloriam traduxit quod assumptum est. Proinde Ioannes quoque ille sapiens, quamuis ex muliere genitũ nosset, non ab imis tamen illum,

Isaiæ 50.11. Prou.2.13. Ioan.1.14. 1.Tim.2.5.

εἴρηκεν ὁ σωτήρ· οὕτω γὰρ ἠγάπησεν τὸν κόσμον ,, ὁ θεὸς καὶ πατήρ, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ,, ἔδωκεν. ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀ- ,, πόληται, ἀλλ' ἔχει ζωὴν αἰώνιον. θεὸς γὰρ ,, ὢν καὶ ἐκ θεοῦ κατὰ φύσιν ὁ λόγος, καὶ ἄρρητον ἐκ πατρὸς τὴν γέννησιν· ἰσοσθενής τι, καὶ ἰσουργὸς τῷ φύσαντι, εἰκὼν καὶ ἀπαύγασμα, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, κεκένωκεν ἑαυτὸν, καθεὶς εἰς ἀνθρώπου μέτρον· καὶ φύσιν οὐκ ἀτιμάσας τὴν οὕτω πεπατημένην, ἵνα ἡμᾶς ἁμαρτίας ἐξέληται· καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἀρᾶς ἀπαλλάξας, ὡς θεὸς, θανάτου καὶ φθορᾶς ἀποφήνῃ κρείττονας. ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενής· γέγονεν ὑπὸ νόμον, ὁ ὑπὲρ νόμον ὡς θεός· κεχρημάτικε δοῦλος ὁ καὶ αὐταῖς ἀνωτάτω δυνάμεσιν ἐποχούμενος· καὶ διὰ φωνῆς τῶν ἁγίων Σεραφὶμ κύριος Σαβαὼθ ὑμνούμενος. ἆρ' οὖν ἐπείπερ γέγονεν ἄνθρωπος, ἀγνοήσομεν τὸν δεσπότην; οὐκ ἐπιγνωσόμεθα τὸν ἐκ θεοῦ πατρὸς φύντα λόγον; οὐ προσκυνήσομεν τὸν Ἐμμανουήλ; ἄπαγε ταύτης τῆς ἀτοπίας. οἱ μὲν γὰρ οὕτω φρονεῖν ἐξ ἀμαθίας πετολμηκότες, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρνούμενοι, ἀκούσονται τοῦ προφήτου λέγοντος. πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑ- ,, μῶν, καὶ φλογὶ, ἣ ἐξεκαύσετε. ἐποιμώξει ,, δὲ αὐτοῖς καὶ ἡ σοφία λέγουσα· ὦ οἱ ἐγκαταλείποντες ὁδοὺς εὐθείας, τοῦ πορεύεσθαι ἐν ὁ- ,, δοῖς σκότους. ἡμεῖς δὲ παρέντες τροχιὰν τὴν ,, διεστραμμένην, τὴν ἐπ' εὐθὺ βαδιούμεθα, ταῖς θεοπνεύστοις ἐπόμενοι γραφαῖς· καί τι δι' ἡμᾶς, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενον ἄνθρωπον, οὐχ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ γεγονότα προσκυνήσωμεν, ἀλλ' ὡς αὐτὸν κατὰ φύσιν γενόμενον ἄνθρωπον. ὡς γὰρ ὁ μακάριος Ἰωάννης φησὶ, καὶ ὡς αὐτὴ τῶν πραγμάτων μεμαρτύρηκεν ἡ φύ- ,, σις, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ,, ἡμῖν. † γέγονε δὲ φαμὲν σάρκα τὸν λόγον, ,, καὶ οὐκ εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν μετακεχωρηκότα. τροπὴ γὰρ τοῦτό γε, καὶ θεοπρεποῦς ἀξίας ἀλλότριον. ἀλλ' ὅτι γεγέννηται μὲν ἐκ γυναικὸς, καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς τέλειος ἄνθρωπος, ὅλῃ τῇ φύσει συγκεκραμένος· καθ' ἕνωσιν δέ φημι τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον· κεχρημάτικε δὲ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. συνείρων δι' ἑαυτοῦ τὰ τῆς ἀλλήλων ὁμογενείας φυσικοῖς εἰργόμενα λόγοις. ἐξῆπτε μὲν γὰρ τῆς τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς οὐσίας ὡς θεός. ἐπελάβετο δὲ καὶ ἡμῶν, καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος· ἀλλ' οὐκ ἂν ἀπολισθήσειε τοῦ εἶναι θεὸς, διὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλ' ἔστι καὶ οὕτω θεός. οὐ παραχωρούσης τὸ νικᾶν τῇ σαρκὶ τῆς ὑπὲρ πάντα θεότητος. ἀνακομιζούσης δὲ μᾶλλον εἰς ἰδίαν δόξαν τὸ προσληφθέν. τοιγάρτοι καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, καίτοι γεννηθέντα διὰ γυναικὸς ἐπιστάμενος, οὐ κάτωθεν αὐτὸν,

† ἄλ. γεγονέναι.

οὐδὲ

οὐδὲ ἐκ γῆς· ἄνωθεν δὲ μᾶλλον ἀφῖχθαί φησιν· ὁ γὰρ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστὶν, ἀνακέκραγε σαφῶς. Διαῤῥιπτοῦντες τοίνυν † ἀποῤῥωτάτω τὰ γραώδη τῶν ἀπίστων καὶ ψυχρὰ μυθάρια, τὸν ἑαυτῶν δεσπότην ἐπιγνωσόμεθα, καὶ εἰ γέγονεν ἄνθρωπος. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ οἱ τάλανες, τὸ τῆς εὐσεβείας ἠγνοηκότες μυστήριον, ἀνθ' ὅτου διώκουσι, καὶ λελυττήκασιν ἀκρατῶς ἐρομένου Χριστοῦ, ἀμαθαίνοντες ἔφασκον· περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὤν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. Διακείμεθα δὲ οὐχ οὕτως ἡμεῖς. οὐ γὰρ ἄνθρωπος ὢν εἰς τὴν τῆς θεότητος ἀναπεφοίτηκε δόξαν, ἀλλὰ θεὸς ὢν φύσει, γέγονεν ἄνθρωπος. πῶς γὰρ ἐπὶ τῷ † κεκοινώνηκεν ἑαυτὸν κατὰ τὰς γραφάς; θεὸς οὖν ἄρα ὑπάρχων γέγονεν ἄνθρωπος· τεθεοποίηται γὰρ οὐδαμῶς ἄνθρωπος ὤν. Διατοῦτό ἐστι καὶ προσκυνεῖσθαι πρέπων· καὶ εἰ νοοῖτο μετὰ σαρκός. ὁ μὲν γὰρ μακάριος ἔψαλλε Δαβίδ. ὁ θεὸς ἐμφανῶς ἥξει ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται. ὁ δὲ θεσπέσιος Θωμᾶς ψηλαφήσας τοὺς τύπους τῶν ἥλων, καὶ λοιπὸν ἐπιγνοὺς ὡς θεὸν, προσεκύνει λέγων· ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου. καὶ τὸ θεῖον ἐστιν ἀναφὲς, καὶ ἀόρατον· ἀλλ' ἐπεδήμησεν ἐμφανῶς, ὡς οὐχ ἕτερος ὢν ὁ λόγος παρὰ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα, καὶ τὸν ἐκ παρθένου ναὸν, ἀλλ' ὡς ἓν σὺν αὐτῇ νοούμενος καθ' ἕνωσιν δὲ δηλονότι καθ' ἣν καὶ λέγεται γεγονέναι σάρξ. τοῦτον ἠτιμήκασιν οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι, καίτοι λέγοντα σαφῶς· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. καὶ, ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· καὶ ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή. ἀλλ' οὐδὲν τῶν τοιούτων ὑπολογισάμενοι, θυμῷ δὲ καὶ φθόνῳ τὸ νικᾶν ἐπιτρέψαντες, τελευτῶντες ἐσταύρωσαν· πλὴν ἐπ' ἀνοσίοις τολμήμασιν ἁλοῦσιν αὐτοῖς, ἐπηρᾶτο λέγων ὁ ψαλμῳδός. κύριε, ἐν ὀργῇ σου συνταράξεις αὐτοὺς. καὶ καταφάγεται αὐτοὺς πῦρ· τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπολεῖς, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων. ὅτι ἔκλιναν εἰς σὲ κακά· διελογίσαντο βουλὴν ἣν οὐ μὴ δύνωνται στῆναι. οὐ γὰρ ἦν ἐφικτὸν τοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς ἐνέχεσθαι τὴν ζωήν. ἐγήγερται γὰρ ἐκ νεκρῶν, σκυλεύσας τὸν ᾅδην, καὶ εἰρηκὼς τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύφθητε. ὁδοποιήσας δὲ τῇ ἀνθρώπου φύσει τὸ παλινδρομεῖν εἰς ζωὴν, ἐμφανῆ τε ἑαυτὸν καταστήσας τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς· καὶ τῆς οἰκουμένης αὐτοὺς καταστήσας μυσταγωγοὺς, καὶ βαπτίζειν ἐπιτάξας εἰς ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀνέβη πρὸς τὸν πατέρα, πρωτόλειον ὥσπερ ἢ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, καὶ τοῖς ἄνω † φαινομένοις πνεύμασιν· ἵνα βάσιμον καὶ ἡμῖν αὐτοῖς καταστήσῃ τὸν οὐρανόν. καὶ γοῦν ἔφασκε τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς· πορεύσομαι, καὶ ἑτοιμάσω ὑμῖν τόπον. καὶ πάλιν ἥξω, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς μετ'

† ἄλ. ὡς ποῤῥωτάτω.

† ἄλ. κεκένωκεν.

† ἄλ. φαινόμενος.

neque è terra, sed supernè venisse asserit: *Qui desursum venit, supra omnes est*, apertè clamauit. Abijcientes igitur quàm longissimè aniles & frigidas infidelium fabellas, Dominum nostrum, licet homo factus sit, agnoscamus. Iudæi quidem infelices, pietatis mysterium ignorantes rogante Christo, quid ita illum insectarentur, atque intemperanti rabie ferrentur perciti, insipientes responderunt: *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.* Nos autem non ita affecti sumus. Non enim cùm homo esset, ad gloriam diuinitatis obrepsit, sed cùm natura Deus esset, factus est homo. *Exinaniuit* scilicet *semetipsum*, vt est in Scripturis, & cùm Deus esset, factus est homo; nō autē homo cum esset, migrauit in Deum. Proinde illum etsi coniunctus carni intelligatur, adorare consentaneum est. Beatus quidem Dauid psallebat: *Deus manifestè veniet, Deus noster & non silebit.* Diuinus autem Thomas cùm vestigia clauorum contrectasset, mox Deum agnoscens adorauit dicens, *Dominus meus & Deus meus.* Et quidem nec manu tangi, nec spectari oculis diuinitas potest. Verùm manifestè Verbum ad nos descendit, non quasi alius quisquam esset ab ipsius carne, & templo assumpto ex Virgine, sed ita vt vnus cum illa intelligi debeat, propter vnionem videlicet, ob quam etiam caro factus esse dicitur. Hunc spreuere infelices Iudæi, licet apertè obtestaretur: *Qui credit in me habet vitam æternam.* &: *Ego sum lux mundi.* &: *Ego sum resurrectio, & vita.* Sed nihil eiusmodi cogitantes, furoris & inuidiæ impetu abrepti cruci demum affixerunt. Cæterùm ob immania scelera, in quibus sunt deprehensi, illos eiusmodi verbis Psalmographus execratur: *Domine in ira tua conturbabis eos, & deuorabit eos ignis: fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filijs hominum. Quoniam declinauerunt in te mala, cogitauerunt consilia quæ non potuerunt stabilire.* Nec enim fieri poterat vt mortis vinculis vita ipsa detineretur. Surrexit enim à mortuis, spolians inferos, & *dicens ijs qui in vinculis sunt, Exite, & qui in tenebris, Reuelamini.* Cum autem viam humanæ naturæ muniuisset, qua reuerteretur ad vitam, seque ipsum manifestè sanctis discipulis ostendisset, ac toti terrarum orbi mysteriorū Antistites dedisset, præcepissetq; vt baptizarent in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, ad Patrem ascendit, prima veluti spolia ac primitias dormientium, seipsum supernis quoque spiritibus offerens, vt peruium nobis quoque ipsis cælum efficeret. Dicebat itaq; sanctis discipulis: *Vado & vobis parabo locum, & iterum veniam, & accipiam vos ad me-*

Ioan. 3. 31.
Ioan. 10. 33.
Philip 2. 7.
Psal. 49. 3.
Ioan 20. 28
Ioan. 6. 40. & 47.
Ioan. 8. 12.
Ioan. 11. 25.
Psal 20. 10.
Isaie 49. 9.
Ioan. 14. 2. & 3.

ipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Ob hæc igitur omnia festam celebritatem agentes necessariò corporis afflictationibus expiamur, & ieiunio carnem mortificantes, vel potiùs eam quæ in carne & ex carne est voluptatem, vt puri purè sancto Deo per mediatorem Christum adiuncti, sanctorum quoque claritate dignos nos præbeamus. Ad ieiuniũ verò, sanctarum quoque actionum præclara decora adhibentes, misereamur viduarum, tueamur orphanos, frangamus esurienti panem, operiamus nudum, detentos in carcere inuisamus, pauperes tecti inopia laborantes excipiamus domi, & vno verbo demum omne virtutis genus exerceamus. Ita namq; omnino purè ieiunabimus; inchoantes sanctam Quadragesimã tertiadecima die Martij mensis; hebdomadam verò salutaris Paschæ decimaoctaua mensis Aprilis; soluentes autem ieiunia vigesimatertia eiusdem mensis Aprilis extremo vespere, vt in Euangelio; festum verò diem Paschæ agentes illucescente deinceps Dominica die, vigesimaquarta eiusdem mensis; addentes deinde septem hebdomadas sanctæ Pentecostes ad legis diuinæ præscriptum. Hoc namque pacto, recta fide, bonisque operibus ornati, regni cælestis hæreditatem capiemus, in Christo Iesu Domino nostro, per quem & cum quo Patri gloria & imperium cum sancto Spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

αὐτοῦ· ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὑμεῖς μετ' ἐμοῦ ἦτε. ἐπ' οὖν τούτοις ἅπασιν, ἑορτάζοντες, ἀναγκαίως ἁγνιζώμεθα πόνοις· καὶ τὴν ἀσιτίαις καταινεκροῦντες τὴν σάρκα, μᾶλλον δὲ τὴν ἐν τῇ σαρκὶ, καὶ ἐκ σαρκὸς ἡδονήν· ἵνα καθαροὶ καθαρῶς τῷ ἁγίῳ θεῷ συναπτόμενοι διὰ μεσίτου Χριστοῦ· καὶ τῆς τῶν ἁγίων λαμπρότητος ἀξίους ὄντας ἑαυτοὺς ἀποφήνωμεν· προστεθέντες δὲ τῇ νηστείᾳ, καὶ τὰ ἐκ πράξεων ἀγαθῶν αὐχήματα· κατελεήσωμεν χήρας, ὀρφανοὺς ἐπισκεψώμεθα. διαθρύψωμεν πεινῶντι τὸν ἄρτον. ἀμφιέσωμεν τὸν γυμνόν. τοὺς ἐν δεσμοῖς ἐπισκεψώμεθα. πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς τὸν οἶκον. καὶ ἁπαξαπλῶς παντὸς εἴδους ἐπιτηδεύσωμεν ἀρετῆς. τότε γάρ τοι † νηστεύσωμεν καθαρῶς· ἀρχόμενοι τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ τρισκαιδεκάτης τοῦ Φαμενὼθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ὀκτωκαιδεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τετράδι καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες δὲ καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς, κατὰ τὴν τοῦ θείου νόμου διάταξιν· οὕτω γὰρ † ὀρθοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις κοσμούμενοι, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

† ἄλλ. νηστεύσομεν.

† ἄλλ. ὀρθῇ πίστει, καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις.

Homilia decimaquarta.

Sanctæ quidem nostræ solemnitatis signũ iam olim sacræ Litteræ proposuerunt, magnaque & contenta voce nobis in ea clamandum esse præcipiunt dicentes: *Canite in initio mensis tuba, in die insignis solemnitatis vestræ.* Cùm vero iam discussa sit vmbra legis, seque rebus ipsis manifestè ac dilucidè littera indicarit, omittentes veluti rancidum & inutile, quod ab antiquis in vmbra & figura inuentum est, ignobilem nempe tubarum sonum, sedulum ac decorum prædicationis vsum tanquam signum nostræ celebritatis adhibeamus. Iam enim appetit mensis initium, hoc est, nouum se ac recens Saluatoris nostri resurrectionis tempus ostendit. *Si qua enim in Christo noua creatura*; vt scriptum est, *vetera transierũt; ecce facta sunt omnia noua.* Igitur (directo namque itinere ad virtutem contendere oportere arbitror.) *Sanctificate ieiunium*, vt prophetæ voce admonemur. Sanctificare autem est consecrare ac

Psal.80.3. 2.Cor.5.17. Apoc.21.5. Ioel.2.15.

Λόγος ιδ'.

Ἱεροὶ μὲν ἄνωθεν ὑμνήκασι λόγοι τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς τὰ συνθήματα. † γεγονὼς δὲ καὶ διαπρύσιος, ὅτι προσῆκεν ἀνακραγεῖν, ἐπ' αὐτῇ θεσμοθετοῦσι, λέγοντες· σαλπίσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ὑμῶν. ἐξῃρημένης δὲ ἤδη τῆς κατὰ νόμον σκιᾶς· καὶ μὴν καὶ εἰς ἐναργῆ, καὶ ἐμφανεστέραν πραγμάτων δήλωσιν † μετερρυκότος τοῦ γράμματος, παρέντες ὡς ἕωλον, καὶ ἀχρεῖον, ἤδη πως τὸ τοῖς ἀρχαίοις ἐξευρημένον ἐν σκιᾷ τε καὶ τύποις τὴν ἀσημοτέραν φημὶ τῶν σαλπίγγων ἠχήν· τὴν ἀκριβῆ τε καὶ εὔρυθμον τοῦ κηρύγματος χρείαν τοῖς τῆς ἑορτῆς συνθήμασιν ὑπηρετεῖν ἀναπείθωμεν. νεομηνία γὰρ ἤδη φαίνεται, τουτέστιν ὁ καινουργός τε, καὶ νέος τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως ἀνίσχει καιρός· εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ πάντα γέγονε καινά. οὐκοῦν ἰέναι γὰρ δὴ κατ' εὐθὺ τοῦ πρέποντος οἴομαι δεῖν. ἁγιάσατε νηστείαν, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. τὸ δὲ ἁγιάζειν ἐστὶ τὸ καθιεροῦν, καὶ ὥσπερ

† ἄλλ. γεγονὸς δέ τι καὶ διαπρύσιον.

† ἄλλ. μετερρηκότος. ἄλλ. μετερρυηκότος.

τι τῶν

τι τῶν ἐν λόγῳ προσκομίζειν ἀναθημάτων τῷ τῶν ὅλων κρατοῦντι θεῷ. οἱ μὲν οὖν ἐμπειροπόλεμοι, καὶ ἐκμελετᾶν ἑτέρους εἰδότες τὰ τακτικά, καιροῦ καλοῦντος † εἰς μάχην, ἐκπεριθέουσι μὲν τῶν σφετέρων τὰς φάλαγγας· προσεκπίμπειν δὲ τὸ δεῖμα τῆς διανοίας προστάττουσι, καὶ ὅτι προσήκει γενναίους προσαναφαίνεσθαι τῆς εἰς πόνους ἐμβολῆς, διὰ μυρίων ὅσων αὐτοὺς ἀναπείθουσι λόγων. ἐγὼ δὲ δεῖν οἰήσομαι πάλιν τοῖς οὐκ ἀμελέτητον ἔχουσι τὴν ἀρετὴν· ἀλλ' ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα τετιμημένοις τὸν ἱδρῶν ὑπὲρ αὐτῆς εὖ μάλα πεποιημένοις, πρόκλησιν ὥσπερ τινὰ τῆς ἔν γε τούτῳ σπουδῆς, τὸν διαθήγειν εἰδότα καταθέσθαι λόγον. καιρὸς γὰρ ἤδη ποιῆσαι τῷ κυρίῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ποιῆσαι δὲ τί; τὸ καταδρίζεσθαι παθῶν· τὸ, ἐκνεκροῦν ἡδονάς· καὶ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ὁσίως τεθαυμασμένων καταρυθμίζειν τὸν νοῦν τῇ τῶν ἁγίων πανοπλίᾳ χρωμένους, ἐφ' ᾗ καὶ ὁ πανάριστος ἡμῖν κατισεμνύνετο Παῦλος· ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ † δουλαγωγῶ· μή πως τοῖς ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι· χρῆμα μὲν γὰρ δυσαχθές τι καὶ δύσοιστον ὁμολογουμένως ὁ ἐπὶ ταῖς ἀσκήσεσι πόνος. πλουτεῖ δὲ καρποῖς τοῖς εἰς ἀρετήν τι καὶ εὐκοσμίαν, καὶ τῇ τοῦ χείρονος ὀλίγῃ ζημίᾳ, τὸ ἀσυγκρίτως ἄμεινον ὠφελεῖν. καὶ τοῦτο σαφὲς καθίστησι λέγων ὁ μακάριος Παῦλος. εἰ γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται· ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. ἐπειδὴ γὰρ τῷ φρονήματι τοῦ πνεύματος, τὸ μιαρὸν δὴ τοῦτο καὶ φιλήδονον ἀνταίρει σαρκίον, † ἀρρωστοῦν ἐν ἑαυτῷ τῆς ἁμαρτίας τὸν νόμον, καὶ κατερεθίζον ἀεὶ πρὸς ἃ νενευκότας τὴν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι δόξαν ἀπεμπολᾶν ἀναγκαῖον· φέρε τῶν αἰσχιόνων προθέντες τὸ ὠφελοῦν· καὶ ψήφῳ θείᾳ τετιμημένον νήψει τε καὶ ἐπιεικείᾳ, τὸ μὲν ἀτιθάσσον τῆς σαρκὸς καθευνάζωμεν κίνημα, φίλην δὲ ὥσπερ ποιώμεθα τὴν ἐγκράτειαν· καὶ τὰς ὁμόρους αὐτῇ, καὶ γείτονας ἀρετάς. τὴν ἀνδρίαν φημὶ, τὴν δικαιοσύνην, τὴν φρόνησιν· ὥσπερ τινὰ στέφανον ἠρινοῖς καὶ εὐοσμοτάτοις ἄνθεσιν εἰς εἶδος τὸ ἐκπρεπὲς, εὖ μάλα συνειλεγμένον, ταῖς ἑαυτῶν ἀνάψωμεν κεφαλαῖς· καὶ πάντα ῥύπον ἀπονιψάμενοι, καθαροὶ καθαρῶς ὁμοῦ τῇ νηστείᾳ, τὴν τοῖς ἁγίοις πρεπωδεστάτην θεραπείαν ἐπιτελέσωμεν. τότε γὰρ τότε, λαμπροῖς οἷάπερ ἐσθήμασι τοῖς ἐξ ἀρετῶν αὐχήμασι κατηγλαϊσμένοι, τῆς οὐρανίου συμμεθέξομεν ἑορτῆς· οὐ τὴν ἀπευκτὴν ἐκείνην ἀκούοντες φωνὴν, ἣν ἐπί τινι τῶν κεκλημένων εἴρηκεν ὁ σωτήρ· ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; καιρῷ γὰρ ἁρμόζεσθαι, σοφόν. γέγραπται δὲ ὅτι καιρὸς παντὶ πράγματι. καὶ πάντα καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν. καὶ πρός γε τούτοις ἐκεῖνο πῶς οὐκ ἄξιον ἐννοεῖν.

† ἄλ. πρὸς μάχην ἐκπεριθέουσι

† ἄλ. δουλαγωγῶ.

† ἴσως ἀρρωστοῦν.

velut eximium aliquod donarium vniuersorum Imperatori Deo offerre. Nam qui quidem in bello exercitati, & aciei instruendæ periti sunt, cùm pugnæ tempus instat, circumcursant suorum phalanges, & omnem ex animo eiicere pauorem iubent; tum strenuè labores amplecti oportere, quàm longissima verborum circuitione persuadent. Ego verò vicissim decreui, ad eos qui virtutem nequaquam contemnunt, sed in rebus honestissimis labores pro illa susceptos numerant, adhortatoriam veluti orationem ijs in suscepto studio acciendis habere. *Iam enim tempus faciendi Domino*, vt scriptum est. Faciendi autem, quid? strenuè exercendi animi impetus, edomandi voluptates, mentemque ad ea omnia quæ meritò admirabilia censentur instituendi, sanctorum armatura vniuersè instructos. quo modo nobis optimus quoque Paulus gloriabatur: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cùm alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar.* Sunt namque procul dubio graues plenique difficultatis exercitationum labores, verùm fructibus virtutis & honestatis abundant, ac modicam deteriorum rerum iacturam, eorum, quæ omnium confessione optima sunt, prouentu compensant. Atque hoc quoque nobis beatus Paulus aperte confirmat: *Sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem.* Cùm enim aduersus imperium spiritus impura hæc & voluptaria rebellet caro, quæ peccati lege tanquam morbo internè laborat, atque ad ea assiduè incitat, quibus addicti meliorum gloriam à se abdicare necessariò coguntur; age turpioribus vtilia ac diuina commendatione honestata præponentes, sobrietate ac modestia efferos carnis motus edomemus, & velut amicam nobis temperantiam, cum finitimis ipsi virtutibus, fortitudine inquam, iustitia, prudentiaque iungamus, ac tanquam corollam ex vernis & odoratissimis floribus in pulcherrimam speciem bellè admodum contextã nostris ipsorum capitibus accommodemus; tum à sordibus vndequaq; purgati, puri purè vnà cum ieiunio, religiosum præterea cultum sanctis aptissimum adhibeamus. Nam tunc quidem virtutum gloria, tanquam splendidis vestibus decorati, in partem cælestis festiuitatis nos quoque veniemus, nec vocem illam tristissimã audiemus, qua vnum aliquem ex ijs qui vocati fuerant Saluator affatus est: *Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialẽ?* Sapientis enim est seruire tempori. Scriptum namq; est: *Tempus omni rei, & omnia pulchra in tempore suo.* Illud præterea cogitare oportet.

Psalm.118.126.

1.Cor.9.27.

2.Cor.4.16.

Matt.22.12

Eccles.3.1.

 Si

Si quis eorum qui gloria insignes, ac summis honoribus ornati habentur, nos ad solemne festum cum ipso agendum vocasset, quod amicis adhibitis celebrare decreuisset, annon prȩclaro vestium ornatu instructos conuiuas ad epulum accessuros putamus? facient id scilicet, vt eius à quo vocati sunt honori seruiant. Quis id dubitet? Cùm igitur ei qui absque splendido vestium ornatu ad conuiuium accedat non sit impune, quis non eos meritò arguendos & puniendos existimet, qui diuina contempta vocatione, nitidiore animi cultu carere iudicentur? Qui quidē squallentes adhuc propemodum, & pædore obsiti, vitamque à Sanctorum studijs alienam & absonam degentes, quonam modo in eorum numero censebuntur? Et quidem apertè asseuerante Christo, dum de futura olim dispensatione loquitur: *Tunc iusti fulgebunt sicut sol, in regno Patris ipsorum*. Valeat igitur terrenarū rerum prophana illuuies, valeant simul fornicatio, auaritia, & inuidia, obmurmuratio, atque detractio, fraus & dolus. Ita namque simul cum criminibus improbitatis, pœna quoque miserrima auferetur, quæ peccatorum impendet capitibus; enascentur verò quodammodo ea, ob quæ meritò cuiuis gloriari liceat, & cum Christo nostrûm omnium Saluatore vnà viuemus, tum liberam ab omni reprehensione gloriam adepti, inter Sanctorum cateruas sedem ac locum facilè assequemur. Igitur tanquam optimarum rerum moderatorem ac ducem iterum assumamus Ioannem illum sapientem, cuius illa sunt: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius, Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.* Cernis eos qui cum Sanctis vitam sapienti atque inculpata mente ducendam sibi esse statuerunt, & in speculam veluti quandam cognoscendis quæ apud nos geruntur, strenuè conscenderunt, vitæque huius spatia conuersionesque sedulò sunt dimensi, quemadmodum quænam ea sit, quibus terminis definiatur, & quousque demum iuuare aliquid possit, festiuè describant: *Omne enim*, inquit, *quod est in mundo, vel concupiscentia carnis, vel concupiscentia oculorum, vel superbia vitæ est.* Annon etenim, mensæ & abdominis voluptatibus, qui mundi torpore & ignauia detinentur, suauitatis ac deliciarū modum definiunt? Cibi namque multiplices ac deliciosæ epulȩ, condimentorumque adulterata

Mat.13.43. Sap.3.7. Dan.12.3.

1.Ioan.2.15.

ἆρα εἴ τις ἡμᾶς τῶν ἐνδόξῃ περιφανεστέρᾳ καὶ ταῖς εἰς ἄγαν ὑπεροχαῖς ἐκτετιμημένων, ὡς αὐτὸν παρελθεῖν ἐκέλευεν ἑορτῆς αὐτοῦ συμμεθέξοντας, ἣν ἂν ἕλοιτο τελεῖν ἐπί τισι τῶν γνωρίμων, οὐ λαμπροὶ καὶ εὐείμονες ἀφίκοιντο ἂν ἐπὶ τὴν ἑστίαν οἱ δαιτύμονες; δρῷεν γὰρ ἂν ὧδε τὸ τοῦ κεκληκότος φιλοτιμίας ἄξιον; εἶτα πῶς τοῦτο ἀμφίλογον; ὅτε τοίνυν τὸ μὴ ἐσκευάσθαι λαμπρῶς τοῖς ἑορτάζουσιν οὐκ ἀζήμιον, πῶς οὐκ ἀπόχρη πρὸς ἔλεγχόν τε καὶ δίκην τοῖς τὴν θείαν ἀτιμάζουσι κλῆσιν, τὸ τῆς κατὰ νοῦν φαιδρότητος ἀμοιρῆσαι δοκεῖν; οἱ μονονουχὶ ῥυπῶντες ἔτι καὶ ὀδωδότες, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων σπουδαῖς ἀσυμφυᾶ τε καὶ ἀσύμβατον ἐπιτηδεύοντες βίον, πῶς εἶεν αὐτοῖς ἐνάριθμιοι; καί τοι λέγοντος ἀναφανδὸν τοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς κατὰ καιροὺς ἐσομένης οἰκονομίας· τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. ἐῤῥέτω δὴ οὖν ἡ τῶν ἐν κόσμῳ πραγμάτων ἀνοσία † κηλίς· καὶ συνοιχέσθω πορνεία, καὶ πλεονεξία, καὶ φθόνος, ψιθυρισμὸς καὶ καταλαλιὰ, καὶ ἀπάτη, καὶ δόλος. συνθλᾶται γὰρ οὕτω τοῖς ἐκ φαυλότητος αἰτιάμασι καὶ ἡ παμμόχθηρος δίκη, ταῖς τῶν φιλαμαρτημόνων ἐφεδρεύουσα κεφαλαῖς· ἀνατελεῖ δὲ ὥσπερ τὰ ἐφ' οἷς ἂν εἰκότως ἐπισεμνύνοιτό τις· συνεσόμεθά τε τῷ πάντων ἡμῶν σωτῆρι Χριστῷ. καὶ μώμου παντὸς ἐλευθέραν ἔχοντες δόξαν τὸ ταῖς τῶν ἁγίων ἀγέλαις συναυλίζεσθαι δεῖν, ἀποκερδανοῦμεν εὐκόλως. οὐκοῦν ἁρμοστὴν ὥσπερ τινὰ, καὶ τῶν ἀρίστων εἰσηγητὴν εἰσδεξόμεθα πάλιν Ἰωάννην λέγοντα τὸν σοφόν· μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μήτε τὰ ἐν τῷ κόσμῳ· ἐάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ. ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, ἣ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστίν· καὶ ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ. ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, μένει εἰς τοὺς αἰῶνας. ὁρᾷς τοὺς ἁγίους σοφῇ καὶ ἀνεπιπλήκτῳ γνώμῃ συζῆν ἑλομένους· καὶ ὥσπερ εἴς τινα τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων περιωπὴν ἀνδρωδῶν ἀναθρώσκοντας· καὶ τὸν τοῦ παρόντος βίου περισπασμὸν ἀναμετροῦντας ἀστείως ὅς τε καὶ πόσος, καὶ ἐπὶ πόσον ἂν γένοιτο μόλις χρήσιμος κατασημαίνοντας· πᾶν γάρ φησι τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου· ἡ γὰρ οὐ μέχρι τραπέζης καὶ ὑπογαστρίων ἡδονῶν παράγει τοῖς ἀναπεπτωκόσιν εἰς ῥαθυμίας κοσμικὰς τὰ εἰς ἡδονάς τε καὶ τρυφὴν διικνεῖσθαι μέτρα. ὀψοφαγίαι τε γὰρ αἱ πολυειδεῖς, καὶ ἡδύσματα, καὶ καρυκειῶν ἐξίτηλοι τρόποι,

† ἄλ. κηλίς.

τρόποι, καὶ τράπεζα Συβαριτική· τὰ πάντων οἶμαί ἐστι παρ' αὐτοῖς τιμαλφέστατα. ἀποπεραίνοιτο δ' ἄν, ὥς γέ μοι φαίνεται, καὶ ἡ τῶν ὀμμάτων ἐπιθυμία περί τε σωμάτων ὥρας, καὶ ὕλης φαιδρότητα, καὶ ἐφ' οἷς τῆς ὀπτικῆς ἐνεργείας ἡ χρῆσις, εἰς τὸ † ἡδύτερον ὥσπερ καταγοητεύεσθαι φιλεῖ. ἀλαζονεία δὲ καὶ φιλοδοξία πῶς ἂν φράσαιμι· λοιπὸν εἰς ὅσον προήκουσι φαυλότητος μέτρον. τὸν γάρ † τι λίαν ὑπερόπτην, καὶ ὑπερόφρυν ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα πολεμιωτάτοις ποιεῖται θεός· κύριος γὰρ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ταῦτ' ἰδιωσάμενοι, καὶ ὀλίγου παντελῶς ἀξιώσαντες λόγου, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι δόξαν ὁσίᾳ ψήφῳ τιμήσαντες, ζήσωμεν εὐαγγελικῶς, τὸ οἱονεὶ καὶ ἐκτεθνάναι τῷ κόσμῳ δοκεῖν, διά γε τοῦ μὴ βιοῦν ἀνέχεσθαι κοσμικῶς ἀστείως ἐπιτηδεύοντες. τοιοῦτόν τι καὶ Παῦλος ὑπεμφαίνει λέγων. ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα θεῷ ζήσω· Χριστῷ δὲ συνεσταύρωμαι. ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ· ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. μεμνημένος δὲ οἶμαι λέγοντος αὐτοῦ, δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. τὰ ἴσα φρονεῖν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναπείθει λέγων· ἢ ἀγνοεῖτε ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου ἐβαπτίσθημεν; συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον· ἵνα ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ πνεύματος, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν. οὐκοῦν ἐρῶ δή τι τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων φωναῖς ἀποχρήσομαι πάλιν. τίς σοφὸς καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν, † δείξατος ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς, ἐν πραότητι σοφίας τὰ ἔργα αὐτοῦ. ἀναστροφὴν δὲ τὴν ἀξιάγαστον, οὐχ ἑτέραν ἔσεσθαι πρὸς ἡμῶν ὑπονοεῖν ἄξιον, ἢ δι' ἧς ἂν ὀρθοῦσθαι συμβαίνοι, καὶ τὸ ὡς ἄριστα βιοῦν ἑλέσθαι τινάς· καὶ τὸ ἐν πίστει γνήσιον. τὸ γάρ τοι δοκεῖν προσήκασθαι μὲν τὴν πίστιν· ἐφ' ἕτερα δὲ βλέπειν. καὶ τὸ ἐφηρεῖσθαι δὲ μισεῖν, δοίην ἂν ἔγωγε παντὸς εἰς λῆξιν ἰέναι κακοῦ. τοῖς γε μὴν ὧδε παρεφθορῶσι τὸν νοῦν, ταυτί τε φρονεῖν καὶ δρᾶν ᾑρημένοις, καὶ θεῖος † αὐτοὺς ἐπαρᾶται λόγος· οὐαὶ γάρ, φησι, καρδίαις δειλαῖς, καὶ χερσὶ παρειμέναις· καὶ ἁμαρτωλῷ ἐπιβαίνοντι ἐπὶ δύο τρίβους. ψυχρὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀρρώστημα τοῦτο, καὶ φρενὸς ἐκλύτου καὶ παρειμένης ἐπίκλημα, καὶ γραφὴ τὸ εὔκολον εἰς παραφοράν· καὶ τὸ ἀγαπᾶν ἑτοίμως, μισεῖν ἑλομένους. ἆρα γὰρ εἴ τις ἔροιτό τινα, καὶ τῶν μετρίων εἰς νῆψιν, ἵνα μὴ λέγοιμι τῶν ἄγαν † ἀσθενεστάτων, πότερον λέγων ὦ τὰν ἐν αἱρέσει κειμένων, τοῦτο ὑγιαίνειν καὶ νοσεῖν, καὶ παρὸν

† ἄλλ. ἡδύτι.
† ἄλλ. τοι λίαν.
† ἄλλ. δειξάτω.
† leg. οὕτως.
† ἄλλ. ἀσθενεστάτων.

varietas, ac Sybariticæ mensæ, primo apud illos, opinor, in pretio habentur. Versatur porro, vt ego quidem existimo, *oculorum concupiscentia* in contemplanda corporum pulchritudine materiæque splendore, atque in ijs per quæ videndi facultas quadam iucunditate delinita, veluti per præstigias captari solet. *Superbia* verò & ambitio, quem ad vsque terminum prauitatis progrediantur, haud facilè dixerim. Superbum namque & arrogantem, inuisum sibi ex omnibus maximè ducit Deus. *Dominus* nimirum *superbis resistit*, vt scriptum est. Hæc ablegantes, nulloque prorsus habentes loco, ac præstantiora decora digniore suffragio, vt par est approbantes, vitam ex Euangelij præscripto instituamus; sicque nos auersos à mundi studijs scitè præbeamus, vt etiam mortui esse mundo videri possimus. Tale quiddam Paulus quoque indicat, dicens: *Ego verò per legem legi mortuus sum, vt Deo viuam. Christo confixus sum cruci. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus.* Nempe, vt arbitror, meminerat dixisse ipsum: *Gratis accepistis, gratis date.* Idem & nos ipsos sapere suadet, dicens: *An ignoratis, quia quicunq. baptiZati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptiZati sumus? Consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quemadmodum Christus suscitatus est à mortuis per gloriam Patris, sic & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Igitur, (dicam nempe aliquid necessarium ad vtilitatē, ac Sanctorum vocibus adhuc paulo vtar liberiùs.) *Quis sapiens, & prudens inter vos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ.* Conuersationem porro admiratione dignam, non aliam à nobis intelligi oportere arbitror, quàm ex qua mores emendari, optimamque viuendi rationem eligi, tum germanam in fide sinceritatem seruari contingat. Quòd enim se quispiam fidem amplexum esse ostendat, cæterùm aliò respiciat, & in ea confirmari penitus abnuat, summæ id prauitatis esse haud grauatè concesserim. Atque ijs quidem qui mente adeò corrupti sunt, quique eiusmodi & sentire & facere decreuerunt, ita diuinus quoque sermo interminatur: *Væ*, inquit, *cordibus infirmis, & manibus dissolutis, & peccatori ingredienti duabus semitis.* Frigentis namque reuera animi morbus, dissolutæque ac remissæ mentis crimen ac noxa est, siquis facilè se transuersum ferri patiatur, atque ea subitò amet quæ odisse decreuerat. An igitur si quis eorum quempiam roget, quibus aliquid est sobriæ mentis, ne dicam illorum, quibus animi vires firmæ, atque egregiè constitutæ sunt, Num, ô amice, cùm tibi horum vtrumuis liceat, vt valeas, aut ægrotes, tuaque alte-

Iacob. 4. 6.
Gal. 2. 19.
Matt. 10. 8.
Rom. 6. 3.
Iacob. 3. 13.
Eccles. 2. 14

alterutrũ vt eligas optio ſit, vtrùm, inquam, ægrotare malis abiecta ſalute, an ea quæ proculdubio meliora ſunt incunctanter amplexus, ipſam quoque interrogationẽ non abſq; riſu excipiendam putaueris? An quiſquã hominum eò dementiæ peruenerit, quin apertè clamet, ſibi antiquiſſimam eſſe corporis firmitatem; contrarium autem vt velit nullo modo adduci poſſe? Et quidem rectè hunc ſibi conſuluiſſe, fateamur omnino neceſſe eſt. Quæ namque vel nemine ipſis patrocinante recta ſunt, propriaque & illuſtri gloria locupletata ſunt, ea vituperare minimè eſt tutum. Itaque ſi firmam corporis valetudinẽ inter optimas res, ac maximè optabiles numeramus, quis ſummæ imprudentiæ culpa nos liberet, ſi minùs in ijs quæ ad animũ ſpectant eundẽ ſenſum geramus, ac non ipſum potiùs intentiore ſtudio excolendum exiſtimemus. Quanto namque animi præſtantiores corporibus, tanto illis perfectiorẽ curam impendere, vt arbitror, oportebit. Igitur vnctiones quidem, & cibi, ac reliquarum curationum vſus ſatis copioſus, citraque nimietatem adhibitus, ab humanis corporibus arcẽt morbos. Animum verò ad virtutis cupiditatem erigere, & impuram peccati labem inſtar mortis ducere, tum charitatem in Deum omnino retinere mordicus, ſinceraq; & integra fide rerum omnium conditorem venerari, hanc ego bene temperatam animi conſtitutionẽ, ac robuſtæ mentis minimè dubium argumentũ eſſe affirmarim. Eundem namq; ſenſum veteribus illis ineſſe debuiſſe, nobis diuinarum quoque legum oracula indicant. Primum namque, & egregiè mirificum mandatum illud eſt, *Diliges Dominũ Deum tuum ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua.* Hoc inquam eſſe autumo, omnium conditorem fide integra venerari. Rem namque hoc pacto conſideremus. Qui Regũ in terris aſſeclæ & ſatellites lecti ſunt, num eos quæ grata dominis fuerint ſentire oportet, idq; ſi fecerint, laude digniſſimos eſſe arbitrabimur, ac de ijs honeſtiſſimè iudicabimus? An verò quiſquã fortè rectius exiſtimẽt ſimulare oratione beneuolentiam, tum mentẽ barbarie infectam, nec à turpioribus morbis liberam deprehendi? At hunc quidẽ malum malo exitio dignum eſſe quiuis, vt arbitror, ſana mente præditus affirmarit, qui aliud quidem animo occulat, aliud loquatur, vt eſt apud Græcos † Poëtas. Cenſeo ſiquidẽ inculpatam omnino beneuolentiã aduerſus eos qui rerũ potiuntur, ſeruari oportere, barbaros verò auerſari penitus, atq; odiſſe. Quòd ſi ſpectatũ in eiuſmodi rebus decus, gloria inſignis & amplectenda comitatur, qui minùs

[Margin: Deuter. 6. 5.]

[Margin: Hom. Iliad. ι & Theognis verſ. 91 & Cyrill. ſup. hom. ix.]

εὐκόλως εἰσοικίσασθαι τὸ δοκοῦν, ἀῤῥωστεῖν ἂν ἕλοιο μεθεὶς τὸ ἕτερον ἢ τοῖς ἐναργῶς ἀμείνοσιν ἐπιδραμών, καὶ γέλωτος ἀξίαν ἡγήσῃ τὴν πεῦσιν; ἆρ᾽ οὖν εἰς τοῦτο φρενοβλαβείας κατώλισθεν ἄνθρωπος, ὡς μὴ διαῤῥήδην ἀνακραγεῖν, ὡς † ἥκιστα μὲν εὐρωστοίη τὸ σῶμα. τὸ γε μὴν θατέρῳ προσομιλεῖν, ἥκιστα ἂν ἕλοιτό ποτε· καὶ μὴν οὐκ ἔσθ᾽ ὅπως οὐκ εὖ βεβουλεῦσθαι τὸν τοιοῦτον φήσομεν. τὰ γὰρ ὡς ἔστιν ὀρθὰ, κἂν εἰ μή τις ἕλοιτο συνειπεῖν, εὐκλεῆ τε καὶ ἐναργῆ πλουτοῦντα τὴν δόξαν, κακίζειν οὐκ ἀσφαλές. εἰ δὴ τῶν ἀρίστων εἶναι λογιούμεθα, καὶ τῇ τῶν εὐκταιοτάτων ἐγγραψόμεθα μοίρᾳ τὴν σώματος εὐρωστίαν, πῶς οὐκ ἀσύνετον κομιδῇ μὴ τὴν αὐτὴν ἡμᾶς ἔχοντας † γνῶσιν ὁρᾶσθαι περὶ ψυχῆς· μᾶλλον δὲ καὶ σπουδῆς ἀξιοῦν τῆς περιεργαστέρας αὐτήν· ὅσῳ γὰρ ἀμείνους σωμάτων ψυχαὶ, τοσούτῳ δεήσει φειδοῦς οἶμαι τῆς τελεωτέρας ἀπονέμειν αὐταῖς. οὐκοῦν ἀλοιφαὶ μὲν, καὶ τὰ ἐδώδιμα, καὶ τῆς ἔτι λοιπῆς θεραπείας ἡ διαρκὴς καὶ τοῦ περιττοῦ κατόπιν ἰοῦσα χρῆσις, τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἐξιστᾶσι τὸ νοσεῖν. τὸ δὲ εἰς ἔφεσιν μὲν ἀρετῆς ἀνακομίζειν τὸν νοῦν, φθορὰν δὲ ἡγεῖσθαι τὴν βέβηλον ἁμαρτίαν, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης ἀπρὶξ † ἠπῆσθαι φιλεῖν· καὶ ὁλοκλήρῳ πίστει τιμᾶν τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν· φαίην ἂν ἔγωγε ψυχῆς εὐρωστίαν, καὶ νοῦ βλέποντος εἰς τὸ εὐσθενὲς, ἀσύγκριτον νῆψιν. χρῆναι γὰρ οὕτω φρονεῖν τοῖς ἀρχαιοτέροις, καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος ἡμῖν κατεχρησμῴδησε νόμος. ἐντολὴ γὰρ πρώτη καὶ ἀξιάγαστος, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. τοῦτο εἶναί φημι τὸ ὁλοκλήρῳ τῇ πίστει τιμᾶν ἑλέσθαι τὸν ποιητήν. σκέψασθαι γὰρ τὸ χρῆμα ὧδε. τοὺς τοῖς ἐπὶ γῆς κρατοῦσι παρεστηκότας, καὶ ἐν δορυφόρων τάξει καταλελεγμένους, πότερα τὰ αὐτοῖς δοκοῦντα φρονεῖν ἄξιον, καὶ τοῦτο δρᾶν εἰρημένους † ἀξιεπαινετωτάτους εἶναι λογιούμεθα, καὶ ψήφῳ λοιπὸν τῇ παγκάλῳ τιμήσομεν· ἢ ὡς ἤδη τοῦ κρείττονι καὶ ἄμεινον οἴοιτ᾽ ἄν τις οἶμαι τυχὸν, σκήπτεσθαι μὲν λόγῳ τὴν † διάνοιαν. βαρβαρίζουσαν δὲ τὴν γνώμην, καὶ τῶν αἰσχιόνων οὐκ ἐλευθέραν νοσοῦντας † ἁλίσκεσθαι. ἀλλ᾽ οἶμαι φαίη τις ἂν εἴγε νοῦν ἔχοι σοφὸν, ὡς εἴη τε καὶ ἔσται κακὸς † κακῶς ἀπολέσθαι πρέπων· ὅς χ᾽ ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ εἴπῃ, κατά γε τοὺς παρ᾽ Ἕλλησι ποιητάς. οἶμαι γὰρ δεῖν, ἀνεπίπληκτον μὲν παντελῶς, τοῖς κρατοῦσι φυλάττειν τὴν εὔνοιαν· ὅλῃ δὲ γνώμῃ μισεῖν τὰ βαρβάρων. ἀλλ᾽ εἴπερ ἐστὶ τὸ ἔν γε τούτοις εὐδοκιμεῖν περιφανές τι καὶ ἀξιόληπτον, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι

[Margin: † leg. μάλιστα.]

[Margin: † ἄλλ. γνώμην.]

[Margin: † leg. κτᾶσθαι.]

[Margin: † γρ. ἀξιεπαινετωτάτους.]

[Margin: † ἄλλ. εὔνοιαν.]

[Margin: † ἄλλ. ἁλίσκεσθαι.]

[Margin: † puto κακῶς.]

εἶναι λογιζόμεθα σὺν θεῷ κατεζευγμένους, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως τὴν ὁμολογίαν εὖ μάλα πεποιημένους, καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλῶν καὶ ἁγίων μαρτύρων, αὐτῷ μονοτρόπως προσηρτῆσθαι φιλεῖν· τὸ ἐν ψαλμοῖς ἐκεῖνο βοῶντας, „ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου· καταλογισθεῖεν γὰρ ἂν οὐχ ἑτέρως, ἢ οὕτως ἐν τοῖς ἀληθέσι προσκυνηταῖς. τὸ δὲ, γλώττῃ μὲν ὁμολογεῖν ὅτι θεὸς τῶν ὅλων ἐστὶν εἷς, ὅλῳ δὲ οὔπω ποδὶ τῆς τῶν δαιμονίων ἐξοίχεσθαι πλάνης, πῶς οὐκ ἂν εἴη κατά γε τὸ εἰκὸς, ἕτερον οὐδὲν, ἢ ὅπερ ἔφην ἀρτίως, σκήπτεσθαι μὲν λόγῳ τὴν εὔνοιαν. βαρβαρίζουσαν δὲ τὴν διάνοιαν ἔχειν; ἀλλ' ἔστιν εἰπεῖν, ὡς δικαίαν μὲν ἂν κατ' ἐκείνων ἐποιήσατο τὴν ἐπίπληξιν, ὁ δόξῃ τῇ ὑπερτάτῃ κατεστεμμένος. ὦ στρατιῶτα λέγων, τοῖς ἐμοῖς ὅπλοις ἐσκευασμένος, φρονεῖς τὰ βαρβάρων· ἐμὸς δὲ, ὅτι μόνον ὁρᾶσθαι φιλεῖς, ὅλος ὢν ἑτέρων. φαίη δ' ἂν οἶμαι καὶ θεὸς περὶ τῶν ἐν „πίστει μὴ ἱδρυμένων· ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλε„σί με τιμᾷ· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει „ἀπ' ἐμοῦ. μάτην δὲ σέβονταί με, τηροῦντες δι„δασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων. μεταπλάττει δὲ ὁ καιρὸς τὴν λέξιν εἰς τὸ †συμφέρον. εἰς τοῦτο γὰρ δὴ βδελυρίας προήκουσί τινες τῶν τελούντων ἐν ἡμῖν· ὡς προσέχειν πνεύμασι πλάνης καὶ χρησμολόγων τινῶν φληναφοῖς ψευδεπείαις ἐπιδοῦναι τὸν νοῦν. οἳ τὰ ἐπέκεινα μὲν οὐρανοῦ, καὶ τὰ ὑπὸ †γῆς εἰδέναι φαντάζονται· λελήθασι δὲ σφᾶς μὲν αὐτοὺς φρεναπατοῦντες οἱ δείλαιοι, συναπολλύοντες δὲ καὶ ἑτέρους τῇ ἑαυτῶν κεφαλῇ. διακεῖσθαι γὰρ ἀναπείθουσιν, ὡς ἔστιν ἑτοίμη τοῖς ἐθέλουσιν ἑλεῖν τῶν ἐσομένων ἡ γνῶσις καὶ τὰ τῆς θείας ὑπεροχῆς τὰ ἰδικῶς ἐξαίρετα, τῇ τῶν ἀστέρων κινήσει προσνέμοντες, τοῦ ὑγιοῦς τε καὶ ἀπλανοῦς ἐξέλκουσι δόξης τοὺς εἴπερ ἂν εἶεν εὔκολοι πρὸς ἀποφορὰν, καὶ εἰς ἀπάτην εὐδιάρριπτοι· καὶ δὴ καὶ γραῶν ἀθλίων ἑσμοὺς συναγείροντες, ψιθυρίζουσι τὸ δοκοῦν, ὡς τὸ θεῖον ὄντες αὐτοί· ταὶ δὲ οἴκαδε πάλιν ὑπονοστοῦσι, ψευδηγορίαις ποσὶν ἀνοήτως πεφενακισμένα, καὶ τὸ μόλις ἐρανίζεσθαι ἀργύριον ἐκλελῃστευμένα. ψυχρῶν γὰρ ἐκείνοις, καὶ ἀνοσίων λημμάτων ἡ τέχνη προμνήστρια. καὶ τὴν ἐν πίνακι τῷ πανώλει γραφὴν, ψεῦδος ὥσπερ τι ποιοῦνται πωλητήριον. τοῦτό τινες ἔδρων τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, τῆς εἰς θεὸν εὐσεβείας ἠφειδηκότες, καὶ τῆς τοῦ πρέποντος θήρας ὀλιγωρήσαντες. ἀλλὰ τί φησὶν ὁ προ„φήτης Ἰεζεκιήλ; καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου „πρός με, λέγων· υἱὲ ἀνθρώπου προφήτευ„σον ἐπὶ τοὺς προφήτας τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς „τοῖς προφήταις τοῖς προφητεύουσιν ἀπὸ „καρδίας αὐτῶν. καὶ προφητεύσεις, καὶ ἐρεῖς „πρὸς αὐτούς· ἀκούσατε τὸν λόγον κυρίου. τάδε „λέγει Ἀδωναῒ κύριος, ἀνθ' ὧν οἱ λόγοι „ὑμῶν ψευδεῖς, καὶ αἱ μαντεῖαι ὑμῶν μάταιαι. „διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἐφ' ὑμᾶς, λέγει Ἀδωναῒ κύριος· καὶ ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τοὺς προφήτας τοὺς ὁρῶντας ψευδῆ,

† ἄλ. σύμφορον.

† ἄλ. γῆν.

necessarium ducemus, vt qui se Deo adiunxerunt, ac fidem quæ in ipsum est egregiè professi sunt, idque coram multis & sanctis testibus, ipsi tota mente inniti cupiant, Psalmographi illud vsurpantes: *Adhæsit anima mea post te.* Nec enim alio pacto inter veros adoratores censeri queant. Cæterùm voce quidem vnum rerum omnium Deum confiteri, nec tamen penitus se dæmonum erroribus exemisse, quid hoc est aliud, si vera loqui volumus, quàm quod dixi nuper, simulare oratione beneuolentiam, animo autem in barbarorum partibus & factione versari? Meritò igitur hac aduersus illos obiurgatione vtetur qui suprema gloria coronatus est; O miles, inquiet, tu mea instructus armatura faues barbaris? Satis habes cõspici tanquam meus, cùm sis totus aliorum? Dixerit etiam, opinor, Deus de his qui minùs in fide stabiles ac firmi sunt: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. In vanum autem colunt me, seruantes doctrinas, & præcepta hominum.* Sermonem porrò ad id quod vtile est, occasio vertit. Eò namque impuritatis progrediuntur quidam ex nostris, vt attendant spiritibus erroris, & inanibus ariolorũ quorundam mendacijs addicant animum, Qui cùm ea quæ intra cælum, quæque sub terra sunt scire se somnient, ipsi se nec-opinantes miseri fallunt, secumq; alios præterea in exitium trahunt. Quippe credi volunt paratam esse nancisci cupientibus futurorum scientiam, quæque diuinæ excellentiæ maximè propria sunt, astrorum conuersionibus assignantes, eos de sano sensu rectoque deijciunt, qui se facilè transuersos abduci, atque in fraudem impelli patiuntur. Proinde & vetularum infelicium examina congregantes, quod libitum fuerit insusurrant, ac si diuinum numen ipsimet forent. Illæ verò domum retròcommeant, dictis mendacibus insipienter elusæ, & collato vix tandem in stipem argento emunctæ. Hæc illis nimirum sordentis lucelli per nefas colligendi ars est; ac delineatam in exitiali tabella picturam, velut venalium officinam mendaciorum instituunt. Hoc Israëlitæ nonnulli factitauere, neglecta in Deum pietate, studioque virtutis abiecto. Sed quid ait Ezechiel propheta? *Et factus est sermo Domini ad me dicens, Fili hominis vaticinare super prophetas Israël, dicesq; prophetis qui prophetant ex corde suo, & prophetabis, & dices ad eos, Audite verbum Domini. hac autem dicit Dominus Deus, eò quòd verba vestra mendacia, & diuinationes vestræ vanæ sunt; propter hoc ecce ego super vos, dicit Dominus Deus, & extendã manum meam super prophetas videntes*

Psalm. 62. 9

Isaia 29. 13.
Matt. 15. 8.
Marc. 7. 6.

Ezech. 13. 1.

mendacia, & loquentes vana. Cùm verò etiam infelicissimæ mulieres futurorum cognitionem fingerent, iterum dixit Prophetę Deus: *Et tu fili hominis confirma faciem tuam super filias populi tui, quæ prophetant è corde suo, & vaticinare contra eas, & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Va his quæ consuunt ceruicalia sub omni cubito manus, & quæ faciunt velamina ad omne caput vniuersæ ætatis, vt peruertant animas. Et anima subuersæ sunt populi mei, & animas saluabant, & contaminabāt me ad populum meum propter pugillum hordei, & propter fragmēta panis, vt occiderent animas quas non oportebat mori, & vt saluarent animas quas non oportebat viuere, dum loquimini vos populo exaudiēti vanos sermones.* Res enim ita verè se habet. Nec enim à Deo videlicet edocti, quæ intelligentiam superant, vt prophetiæ nostræ mos est, alijs transmittunt; sed responsa eorum vnicuique qui curiosè inquirere soliti sunt accōmodata ipsimet componentes, ea ex fraudulentiæ officinis edunt. Cùm verò sese mirè callidos ac sapiētes asserant, tantūq; arte & solertia pręcellisse credi velint, vt citra omnē laborē aliorum negotia nihil aberrātes cognoscāt, in suis rebus hallucinari eousq; deprehendas, vt cùm in calamitatem inciderint, nunquā sibi quæ euenerūt experiunda putasse dicant. Et quidē cùm futura prouidenti præcauere facile sit, liceatq; vitare quod iam prouisum est malum, quidni omnes illi calamitates effugiunt; præsertim qui se in arte egregiè profecisse sibi persuadeant? Igitur fallaces esse præstigias illorum inuenta nobis facilè res ipsa demōstrat. At enim quædam, inquiunt, verè vt prædicta sunt acciderunt. Atqui, ô viri optimi, hoc ipsum est crimen, hæc sunt ob quæ vos in iudicium vocari oporteat. Ergo dic mihi, qui accusatur, qui causam dicit, ipsa illa quæ objiciuntur, loco defensionis afferet? Annon etenim quia nonnulla vt prædicta sunt acciderunt, nos propterea nugamur, ac res minimè turpes nostro iudicio condemnamus? Hoc nempe quòd non ad veritatem omnia referuntur, certum est vestræ nequitiæ argumentum, ac præterea studium futile, nugatoriam artem, ridiculam disciplinam esse demonstrat. Siquidem quæ à Deo sunt nullatenus fallunt. Quæ namque euentura planè omnia penitus diuina & incorrupta mens nouit, ea si effari ad aliquos velit, aut illi ad alios, nihil ementietur oratio. Humanarum verò cogitationum inuenta, coniectura potiùs, quàm veritate nituntur. Videtur autem mihi quisquis est ex hoc genere, homini non absimilis, qui ex morbo cæcutiens amissâ videndi facultate, cùm quiescere satius esset,

Ezech. 13. 17

ψευδῆ, καὶ τῶν ἀποφθεγγομένους μάταια. ἐπειδὴ δὲ καὶ γύναια μυσαρώτατα τὴν τῶν ἐσομένων εἴδησιν ὑπεπλάττοντο· πάλιν ἔφη τῷ προφήτῃ θεός. » καὶ σὺ υἱὲ ἀνθρώπου στήρισον τὸ » πρόσωπόν σου ἐπὶ τὰς θυγατέρας τοῦ λαοῦ σου » τὰς προφητευούσας ἀπὸ καρδίας αὐτῶν, καὶ » προφήτευσον ἐπ' αὐτὰς· καὶ ἐρεῖς Τάδε λέγει » Ἀδωναῒ κύριος, οὐαὶ ταῖς συρραπτούσαις προσ- » κεφάλαια ἐπὶ πάντα ἀγκῶνα χειρὸς· καὶ » ποιούσαις ἐπιβόλαια ἐπὶ πᾶσαν κεφαλὴν » πάσης ἡλικίας, τοῦ διαστρέφειν ψυχάς. καὶ » ψυχαὶ διεστράφησαν τοῦ λαοῦ μου, καὶ ψυχὰς » περιεποιοῦντο· καὶ ἐβεβήλουν με πρὸς τὸν λαόν μου » ἕνεκεν δρακὸς κριθῶν, καὶ κλάσματος ἄρ- » του, ἀποκτεῖναι ψυχὰς, ἃς οὐκ ἔδει ἀποθα- » νεῖν. καὶ περιεποιοῦντο ψυχὰς, ἃς οὐκ ἔδει ζῆν. » ἐν τῷ ἀποφθέγγεσθαι ὑμᾶς λαῷ εἰσακούον- » τι μάταια ἀποφθέγματα. » ἔχει γὰρ ὧδε τὸ ἀληθές. οὐ γάρ τοι θεοκλυτοῦντες ποθὲν † διαπορμεύουσιν εἰς ἑτέρους νόμῳ τῷ καθ' ἡμᾶς προφητείας τὰ ὑπὲρ νοῦν. συνθέντες δὲ λόγους αὐτοὶ τῶν ἐοικότας ἑκάστῳ τῶν φιλοπευστεῖν εἰωθότων, τὸν τῆς ἀπάτης ἐργαστηρίων ἐκπέμπουσι· φάσκοντες δὲ εἶναι δεινοὶ καὶ σοφοὶ, καὶ προελθεῖν εἰς τοῦτο τέχνης τε καὶ ἀκριβείας, καὶ ὑποτοπήσαντες, ὡς ἀμογητί τε καὶ ἀπλανῶς τὰ ἑτέρων δύνασθαι συνιέναι πράγματα· περὶ τὰ σφῶν αὐτῶν διημαρτηκότες. τοσοῦτον ἁλοῖεν ἄν. ὡς ἐπταικότας εἰπεῖν μὴ ἂν ἐλπίσαι παθεῖν τῶν συμβεβηκότων τὴν πεῖραν καίτοι μὲν τὸ εἰκέλως τῷ προειδότι φυλάξασθαι, καὶ παρὸν διαφυγεῖν τὸ ὥστε τι καὶ ἥξει προεγνωσμένον, τί μὴ ἑτέρων αὐτοὶ προεκτρέχουσι τῶν δεινῶν· καίτοι τὸ τέχνης ἐν καλῷ γενέσθαι πεπιστευκότες. εἰκαίως οὖν ἄρα φενακισμοὺς τὰ ἐκείνων εὑρήματα. δι' αὐτῶν ἡμῖν ἐξελέγχεται τῶν πραγμάτων. ἀλλ' ἐκβέβηκέ φασι τῶν εἰρημένων τινὰ πρὸς ἀλήθειαν. καὶ μὴν ὦ βέλτιστοι τοῦτό ἐστιν ἡ γραφή. καὶ τὰ ἐφ' οἷς ἂν ὑμᾶς εὐθύνεσθαι πρέπει. εἶτα φεύγων τις, εἰπέ μοι καὶ διωκόμενος, ἀπολογίαν ποιήσεται τὰ ἐγκλήματα; οὐ γὰρ ὅτι πρὸς ἀλήθειαν ἐκβέβηκε τῶν εἰρημένων τινὰ ληροῦμεν ἡμεῖς, ἐκεῖ καταχέοντες τῶν οὐκ αἰσχρῶν τὴν κατάγνωσιν· τὸ δ' ὅτι μὴ πάντα πρὸς ἀλήθειαν βλέπει, τῆς ἐνούσης ὑμῖν βδελυρίας ἔλεγχος ἂν γένοιτο σαφής· καὶ πρός γε τούτοις διαδείξειεν ἂν ἁμαρτοεπὲς ἔτι τὸ ἐπιτήδευμα· καὶ ληρίας ἔμπλεως ἡ τέχνη, καὶ γέλως ἤδη τὸ μάθημα, καίτοι τὰ θεόθεν οὐκ ἂν διαψεύδοιτο. ἃ γὰρ οἶδεν ἐσόμενα, πάντη τε καὶ πάντως ὁ θεῖος καὶ ἀκήρατος νοῦς. ταῦτά τι λαλεῖν εἰ προέλοιτό τισιν, εἴτε ἐκεῖνοι πρὸς ἑτέρους, οὐ ψευδοεπές ἐστι διήγημα. τὰ δέ γε τῶν ἀνθρωπίνων ἐννοιῶν εὑρήματα, στοχασμοῦ φορεῖται μᾶλλον, ἢ τῆς ἀληθείας τὴν δόξαν. ἀρέσκει δέ μοι τῶν τοιούτων ἕκαστος ἀνθρώπῳ προσεοικέναι τοῦ βλέπειν ὑπό του παρεμένῳ τῶν παθῶν, καὶ τὴν τοῦ σώματος ὄψιν ἐξερρυηκότι, ὃς ἠρεμεῖν ἄμεινον.

† Puto διαπορθμεύουσιν.

καὶ

καὶ τῇ τοῦ πάθους ἀνάγκῃ παραχωρεῖν, εἶτα δυνάσθαι τοξεύειν οἴοιτο, καὶ μάλα σεμνῶς. ἆρ' οὐχὶ μανία τοῦτο, καὶ γραφή τις ὥσπερ ὕβρεως εἰς τὴν τέχνην, † ἂν δ' ἂν συμβαίνοι παθεῖν αὐτόν, καταθρῆσαι ῥᾷον· συχνὰ γὰρ ἱεὶς τὰ βέλη, διοιχήσεται, καὶ † ἀφαμαρτήσει μὲν εἰκότως τοῦ πλείστου σκοποῦ. τὸ δὲ ἀπεῖργον οὐδὲν † ἔμπτου καὶ μόλις ἱέναι τὴν ἐπ' εὐθύ. σεμνυνεῖται δὴ οὖν ἐφ' ἑνί, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἑτέροις διαχρύσεται γέλωτα. ἀλλ' ὅ γε τὴν ὄψιν ὑγιής, οὐκ ἐφ' ἑνὶ τῷ δραμόντι τὴν ἐπ' εὐθὺ τὴν ὀφρὺν ἀνασπάσει, καὶ φρονήσει μέγα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. αἰσχυνοῖτο δ' ἂν μᾶλλον ἐπὶ ταῖς τῶν ἄλλων παραδρομαῖς, εἰ τὸ ἐπαινεῖσθαι δεῖν ἐποιεῖτο πρὸς ἡμῶν, μὴ διαπιπλύσῃ πρὸς τὸ ἀκαλλὲς τῇ τέχνῃ· ἢ τοίνυν ὁμολογείτωσαν ὡς ἐκ τυφλῆς διανοίας ποιοῦντες τοὺς λόγους, καὶ τὸν ἐπ' ἐκείνῳ κρότον αἰτοῦντων· ὃς ἐπείτοι τὴν ὄψιν ἔμπηρος ἦν, οὐ μακρὸν ὀφλήσει τὸν δι' ἁμαρτίας τὸν γέλωτα· καταληισθείη δ' ἂν οὐκ ἐκ τέχνης, ἀλλ' ἐκ τοῦ παρατυχόντος τὸ ἐφ' ἑνὸς ἐπίτευγμα τυχόν. ἢ εἴπερ ἐροῦσι βλέπειν, καὶ εἰδέναι σαφῶς διαβεβαιώσονται τ' ἀληθές, ἀπροφάσιστον παντελῶς εὑρήσουσι τὴν ἀποτεύξιν, καὶ ψυχρὸν ἀπόβρασμα νοῦ τὸν μαντείας τὸν τρόπον. ἅγιοι προφῆται γεγόνασι παρ' ἡμῖν. οὐκ ἀστέρων κίνησιν καταμετρεῖν εἰωθότες. οὐ τὴν τῶν στοιχείων πολυπραγμονοῦντες χρείαν, καὶ εἰς ἃ μὴ προσῆκεν ἐκβιαζόμενοι τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν. οὐ φενακισμοῖς ἑώλοις ἐπιθαρσήσαντες· ἐξ ἀποκαλύψεως δὲ θείου πνεύματος προεναθροῦντες τὰ μέλλοντα· καὶ ἐκ μακρῶν ἄνωθεν ἡμῖν διηγορευκότες καιρῶν, διημάρτηκε δὲ τῶν εἰρημένων οὐδέν. ἀλλ' † ἕρπει κατὰ καιροὺς τῶν πραγμάτων ἡ φύσις ἐπὶ τὸ λίαν ἐγγύς· μᾶλλον δὲ κατ' ἴχνος τὸ ἀκριβὲς τῶν ἤδη προηγγελμένων· θεὸς γὰρ ἦν ὁ λαλῶν. ἔστι τοίνυν ἐκείνων αὐτῶν ἐπαΐειν σαφῶς, ὡς ὀλέθριον ἐκκεχυκότων τὴν φιλοψευδῆ, καὶ ἀργυροκάπηλον ἀστρογοητείαν· δεῖν γὰρ † οὕτω γέ φημι καὶ ὀνομάτων τῇ τέχνῃ στωμύλως ἐξευρημένων. φασὶ τοιγαροῦν· τάδε λέγει κύριος,
» κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν ἐθνῶν μὴ μανθάνετε. καὶ
» ἀπὸ τῶν σημείων τοῦ οὐρανοῦ μὴ φοβεῖσθε. ὅτι
» φοβοῦνται αὐτὰ τοῖς προσώποις αὐτῶν. ὅτι τὰ
» νοήματα τῶν ἐθνῶν μάταια. γεγόνασι μὲν εἰς φαῦσιν, καὶ εἰς καιρούς· οἱ τόνδε τὸν οὐρανὸν τῇ πολυχεδεῖ † κατακαλλιώοντες θέσει, καὶ τῇ συμμέτρῳ φαιδρότητι στεφανοῦντες ἀστέρες. ἀλλ' εἰσὶν αὐτοί σοι τοῖς τοῦ πεποιηκότος εἴκοντες νόμοις, καὶ ὡρῶν μεταβολὰς τοῖς ἐπὶ γῆς σημαίνουσι. ἄλλοτε ἄλλος ἀνίσχων καὶ δυόμενος. προσεκτέον τοιγαροῦν, οὐχὶ τοῖς ἐκείνων βωμολοχεύμασιν, ἀλλὰ ταῖς τῶν θεηγόρων φωναῖς. καὶ τὴν παντὸς ἐπέκεινα δόξαν θεῷ κεκτῆσθαι παραχωρήσωμεν. οὐχὶ τῇ τῶν

† ἄλ. ἃ δ' ἄν. † ἄλ. ἀφαρματήσει. † ἴσως, ἐμπόδιζον. † ἄλ. ἐπεὶ † ἄλ. ἔγωγε. † ἄλ. νόμιμα. † Puto κακλιώοντες.

ac morbi necessitati parere, tamen is sagittandi artem exercere se posse confideret, & in eo quidem sibi vehementer placeret. Annon id hominis esset amentis, & in quem ipsamet ars actionem veluti quandam iniuriarum habeat? Hominis autem exitus qualisnam sit futurus facilè est intueri. Crebra nāque tela conijciens transuersus feretur, & à scopo plerumq; scilicet aberrabit. Eundē nihilominus aliquando collineare nil vetat. Num is se igitur vno iactu magnificè circunspiciet, aut minùs ob alia ridendus existimabitur? At cui oculorū sensus est integer, non quia semel collimauerit, supercilium attollet, spiritusq; ingētes assumet. Nihil minùs. Quin aliorum potiùs errata homini pudorē incutient; siquidem ne ars ipsa ingloria putaretur, is propterea laudem à nobis quærebat. Aut ergo se ex cæca veluti mente orationē emittere fateantur, similemq; illi plausum captare, qui quòd oculis orbatus sit, haud modica irrisione aberrans ludetur: collineabit verò non ex arte, sed fortuitò propositum sibi scopum aliquando assecutus. Aut si se oculis captos negent, veritatemq; à se certò dignosci confirment, frustrationē prorsus inexcusabilem, ac futilem mentis inanitatem inuenient in diuinādi modo. Sancti Prophetæ apud nos extiterunt, non astrorum motus dimetiri soliti, non in elementorū vsu curiosè inquirendo occupati, & ad ea quæ minimè decuit humanam pertrahentes naturā, non præstigijs futilibus præfidentes, sed cùm ex reuelatione sancti Spiritus futura prænoscerēt, ea nobis multo antè quàm fierent indicarūt. Nihil eorum porro quæ prædixerunt irritum fuit; sed per temporum vices natura rerum quàm proximè adserpit, quin iisdem prorsus vestigiis eorum quæ prænuntiata sunt sedulò incedit. Deus enim erat qui loquebatur. Licet igitur illos audias indubiè tanquam funestā eijcientes mendacē hanc & argenti illicem præstigiatricem Astrologiam (ita namq; nominibus quoq; ingeniosè excogitatis artem hanc appellandā esse autumo) sic ergo aiunt: *Hæc dicit Dominus, iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cæli ne timeatis, quia timent ea sibi, quia leges populorū vanæ sunt.* Facta sunt quidem illuminando orbi, ac notandis temporibus sydera, quæ mira varietate disposita cælum exornant, apteq; inter se temperato coronant splendore. Sed parēt ipsa legibus conditoris sui, tempestatumq; commutationes terræ cultoribus indicāt, dum alia atque alia vicissim oriuntur & occidunt. Non illorum sacrilegæ scurrilitati, sed diuino afflatu loquentium vocibus auscultandum est; supremamq; gloriam cōcedamus Deo, non astrorum

Ierem. 10.2.

rum largiamur naturæ. Annon etenim diuinæ maiestati propriè conuenit hæc dignitas & excellentia, vt suis diuitijs futurorũ quoque cognitionem adnumeret? quis id ambigat? Adiacet enim quodammodo ipsi, nec omnium qui sunt cuiquam alij, vt ex ijs quæ non sunt, ea quæ sunt efficere facilè possit: sic codẽ modo vt omnia quæ iam facta sunt, tum adhuc præsentia, quæque adeò futura sunt cognoscat. Porrò non impune laturum, siquis se vanæ ac falsæ diuinationi addicat, ostendit beatus Moses, vel potiùs Deus vniuersorum per Mosem his verbis: *Si autem ingressus fueris in terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, non disces facere secundùm abominationes Gentium: Non inuenietur in te, qui lustret filium suum, vel filiam suam in igne, vaticinans vaticinium, in aqua diuinans, & qui ariolos sciscitetur, maleficus, incantans, ventriloquus, & qui monstra considerat, quærens ex mortuis. Est enim abominatio Domino Deo tuo omnis hæc faciens.* (Deut. 18. 9.)

Ad hæc ibidem: *Perfectus*, inquit, *eris coram Domino Deo tuo. Nam Gentes hæ, quas tu hereditabis, diuinationem & vaticinium audient. Tibi autem non sic dedit Dominus Deus tuus.* (Deut. 18. 13.) Turpissimum igitur crimen est diuinatio mendax, studiumque vaticiniorum. Et quidem mirandum id est, quòd ab ijs quandoque Deus veri quidpiam enuntiari sinit, vt hoc ipso veluti tentamento, eorum qui se diuino cultui mancipauere, fidei firmitatem exploret. Sic autem dixit per Mosem: *Quòd si surrexerit in te propheta, vel qui somnium somniauerit, & dederit signum, aut portentum, & euenerit signum vel portentum quod locutus est ad te, dicens, Eamus & seruiamus dijs alienis, quos non cognouistis, non audietis verba prophetæ illius, vel somniantis somnium illud, quoniam tentat Dominus Deus vos, vt videat si diligitis Dominum Deum ex toto corde vestro, & ex tota anima vestra.* (Deut. 13. 1.) Cùm ergo diuinæ beneuolentiæ pulchritudo corrumpatur, si quis numine afflari opinetur illos qui mercenariam operam adeò turpiter locant, etiamsi aliquid aliquando veri fortuitò pronuntient, non ex ea tamen inanibus illorum præstigijs animum mancipabimus. Sed illi quidem quam inierũt teneant viam, *errantes, & in errorem mittentes*, vt est scriptũ. (2. Tim. 3. 13.) Sic namque ipsis collibitum est. Nos autem diuina oracula audiamus, memores eius qui scribit: *Rectas semitas fac tuis pedibus, & vias tuas dirige.* (Prou. 4. 26.) Recta siquidem semita, & nihil aberrans est, directo cursu ad omne virtutis genus contendere, tum euanidis falsisque diuinationibus plurimam salutem mandare. Nosse porro simplici modo, quisnam sit natura vereque Deus & Dominus. Ita namque

τέρων χαριούμεθα φύσει· ἡ γὰρ οὐχὶ θεοπρεπὲς ἀξίωμα, καὶ ὑπεροχὴ τὸ τῶν ἐσομένων καταπλουτεῖν τὴν εἴδησιν; καὶ πῶς τοῦτο ἀμφίλογον; ἀνακείσεται γὰρ ὥσπερ αὐτῷ καὶ οὐχ ἑτέρῳ τῶν ὄντων τινί, τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ ὄντα παρενεγκεῖν ἰσχύσαι ῥᾳδίως, οὕτως οἶμαι καὶ παντὸς τοῦ τε ἤ[illegible] γεγονότος, καὶ ἐνεστηκότος· ἔτι καὶ τῶν ἐσομένων ἡ γνῶσις. οὐκ ἀζήμιον δὲ τὸ προσκεῖσθαι φιλεῖν ταῖς ἐώλοις ψευδομαντείαις, ἀποφαίνει λέγων ὁ μακάριος Μωυσῆς, μᾶλλον δὲ ὁ θεὸς ὁ πάντων, διὰ Μωσέως· ,, ἐὰν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὴν γῆν, ἣν κύριος ,, ὁ θεός σου δίδωσί σοι, οὐ μαθήσῃ ποιεῖν κα- ,, τὰ τὰ βδελύγματα τῶν ἐθνῶν. οὐχ εὑρε- ,, θήσεται ἐν σοὶ περικαθαίρων τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἢ ,, τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, μαντευόμε- ,, νος μαντείαν. κληδονιζόμενος καὶ οἰωνι- ,, ζόμενος. φαρμακὸς ἐπαείδων, †ἐγκαστρίμυ- ,, θος, καὶ τερατοσκόπος, ἐπερωτῶν τοὺς νε- ,, κρούς. ἔστι γὰρ βδέλυγμα κυρίῳ τῷ θεῷ σου ,, πᾶς ποιῶν ταῦτα. καὶ πρὸς τούτῳ φησί. ,, τέλειος ἔσῃ ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου. τὰ ,, γὰρ ἔθνη ταῦτα οὓς σὺ κατακληρονομεῖς αὐ- ,, τοὺς, οὗτοι κληδονισμῶν καὶ μαντειῶν ἀκούσον- ,, ται. σοὶ δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε κύριος ὁ θεός σου. οὐκοῦν κατηγορημάτων αἴσχιστον ἡ ψευδομαντεία καὶ τὸ προσέχειν κληδονισμοῖς. καὶ τοῦτο παράδοξον· ἐφίησι γὰρ ἔσθ' ὅτε θεὸς καί τι τῶν ἀληθῶν † τοιούτοις εἰπεῖν βάσανον ὥσπερ τινὰ τῆς εἰς πίστιν ἑδραιότητος τοῖς ἰδίοις προσκυνηταῖς τὸ χρῆμα τιθείς· ἔφη δὲ οὕτω διὰ Μωυσέως. ,, ἐὰν δὲ ἀναστῇ ἐν σοὶ ,, προφήτης, ἢ ἐνυπνιαζόμενος ἐνύπνιον, καὶ ,, δῷ σοι σημεῖον ἢ τέρας, καὶ ἔλθῃ τὸ σημεῖον ἢ ,, τὸ τέρας, ὃ ἐλάλησε πρὸς σὲ λέγων· πορευ- ,, θῶμεν καὶ † λατρεύσωμεν θεοῖς ἑτέροις, οἷς ,, οὐκ οἴδατε, οὐκ ἀκούσεσθε τῶν λόγων τοῦ προ- ,, φήτου ἐκείνου ἢ τοῦ ἐνυπνιαζομένου τὸ ἐνύπνιον ,, ἐκεῖνο. ὅτι πειράζει κύριος ὁ θεὸς ὑμᾶς, τοῦ ,, εἰδέναι εἰ ἀγαπᾶτε κύριον τὸν θεὸν ὑμῶν ἐξ ,, ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ,, ὑμῶν. ὅτε τοίνυν τὸ τῆς εἰς θεὸν † εὐθείας παρατηρεῖται κάλλος, εἰ θεοκλυτεῖν οἴοιτό τις, τοὺς οὕτως αἰσχρῶς μεμισθαρνηκότας, κἂν εἴ τι τῶν ἀληθῶν συμβαίνει λέγειν αὐτοὺς, οὐ ταῖς ἐκείνων τερθρείαις † ἐπιδωσόμεθα. ἀλλ' οἱ μὲν, οἴμοι ἰόντων τὴν κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, πλανῶντές τε καὶ πλανώμενοι, κατὰ τὸ γεγραμμένον. δοκεῖ γὰρ τοῦτο αὐτοῖς. ἡμεῖς δὲ, τοῖς ἱεροῖς ἑψόμεθα λόγοις, μεμνημένοι τοῦ γράφοντος· ὀρ- ,, θὰς τροχιὰς † ποιήσεις σοῖς ποσὶ, καὶ τὰς ,, ὁδούς σου κατεύθυνε· τροχιὰ δὲ ὀρθή τε καὶ ,, ἀπλανὴς τὸ κατ' εὐθὺ φέρεσθαι παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ταῖς μὲν ἐξιτήλοις ψευδομαντείαις τὸ ἐρρῶσθαι λέγειν. εἰδέναι καὶ ἁπλῶς τίς ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς θεὸς καὶ κύριος. ὧδε γὰρ χρῆναι

φρο-

† puto ἐγγαστρίμυθος. — † ἄλ. τοιαύτοις. — † ἄλ. λατρεύσομεν. — † ἄλ. εὐνοίας. — † ἄλ. νῦν. — † ἄλ. ποιησον.

φρονεῖν, καὶ ὁ πάλαι διὰ Μωσέως ἐτύπου
» νόμος. κύριον γάρ φησι τὸν θεόν σου προσ-
» κυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. εἷς γὰρ
» ἐν ἡμῖν θεὸς ὁ πατήρ, καὶ εἷς κύριος Ἰη-
» σοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα. ἦν μὲν γὰρ
» ἐν ἀρχαῖς ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς
» τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· γέγονε δὲ
» πάντα δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ
ἕν. καὶ οὐ δή που φαμὲν, ὡς † ἐπεί τοι δι'
αὐτοῦ τὰ πάντα ἐγένετο, κατὰ τὰς γραφὰς,
τάξιν ἔχει τὴν ὑπουργικὴν, καὶ ὀργανι-
κὴν, ὥσπερ τινὰ χρείαν συνεισενέγκαι τῷ
πατρὶ, δημιουργοῦντι τὰ πάντα. ταυτὶ γὰρ
ἂν εἶεν ἀνοσίου γνώμης ἀποβράσματα· καὶ τῶν
τῶν ἑτεροδόξων μανίας εὑρήματα. ἐπειδὴ δέ
ἐστιν αὐτὸς καὶ σοφία, καὶ δύναμις τοῦ θεοῦ καὶ πα-
τρὸς, δι' αὐτοῦ τὰ πάντα καλεῖται πρὸς γένε-
σιν, καὶ κεκλημένα σώζεται, πρὸς τὸ εὖ εἶναι
» διακρατούμενα. ὁ μὲν γὰρ θεὸς, θάνατον οὐκ
» ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων·
γέγραπται γὰρ ὧδι, οὐδὲ ἔστιν ᾅδου βασίλειον
» ἐπὶ γῆς. ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα. καὶ
» σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου. φθόνῳ δὲ δια-
» βόλου, θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. παρω-
λίσθη γὰρ ἡ ἀνθρώπου φύσις τὴν εἰς θεὸν αἰδοῦς
ἀλογήσασα, καὶ κατεκομίσθη πρὸς ἁμαρτίαν·
συνεισέδυ δὲ ὥσπερ τοῖς εἰς ἁμαρτίαν ἐγκλή-
μασι τὸ ἀποθανεῖν δεῖν, καὶ τὸ τῆς φθορᾶς εἰσ-
» δέχεσθαι κράτος. ἤκουσε γὰρ εὐθὺς, γῆ εἶ
» καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. ἀγαθῷ δὲ ὄντι, τῷ κα-
τὰ φύσιν, τῷ πάντων δημιουργῷ. μεταπλάτ-
τειν τὸ ζῶον πρὸς ἀφθαρσίαν ἐδόκει. καὶ τῇ
εἰς εὐσέβειαν ἀναμορφώσει ἀναστοιχειοῦν
εὖ μάλα πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀκήρατον
κάλλος. ταύτῃ τοι γέγονεν ἄνθρωπος ὁ
μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος· καὶ μορφὴν μὲν
ὑπέδυ τὴν καθ' ἡμᾶς. τό γε μὴν εἶναι
θεὸς ἀναπόβλητον ἔχει. τροπὴν γὰρ οὐκ οἶ-
δεν ἡ παντὸς ἐπέκεινα νοῦ καὶ ἀνωτάτω φύ-
σις. μεμένηκε τοίνυν ὃ ἦν καὶ μετὰ σαρκὸς. καὶ
καθεὶς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν οἰκονομικὴν, κα-
» τὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ
» τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. μεταρρυθμί-
ζων εἰς ἁγιασμὸν, δικαιῶν τῇ πίστει τὸν προσ-
ερχόμενον, τὴν τῆς οὐρανῶν βασιλείας ἀναπε-
τάσας τὴν πύλην, εἰσηγούμενος τὰ συμφέ-
ροντα, παραδεικνὺς τὴν ἀλήθειαν. καὶ φῶς μὲν
τὸ θεῖον ἐνιεὶς. διὰ δὲ τῆς τῶν δρωμένων μεγα-
λουργίας, ὅτι θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ, καὶ εἰ γέ-
γονε σὰρξ, ἐμφανὲς τοῖς ἀντίφροσι καθι-
» στάς. τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· εἰ οὐ ποιῶ τὰ
» ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετέ μοι. εἰ δὲ
» ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις
» μου πιστεύετε· ἦν μὲν γὰρ ὁλκὸς εἰς εὐπεί-
θειαν ὁ λόγος· καὶ ἡ τῆς † θεοσημείας ἀπο-
χρῶσα λίαν εἰς ἀπόδειξιν ἐναργῆ τοῦ κατὰ φύσιν
θεὸν αὐτὸν εἶναι. ἀλλ' οὐκ ἐδόκει φρονεῖν ὀρθὰ
τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ· τὸν γάρ τοι σωτῆρα τῶν ὅλων,

† ἄλ. ἐπείτοι.

† γρ. θεοσημίας.

sentiendum esse lex quoque Mosaica antiquitus designauit: *Dominum*, inquit, *Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Vnus namque in nobis Deus est, & Pater, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Neque verò per ipsum facta esse omnia dicimus, vt est in Scripturis, tanquam administrum, aut instrumentum, quasi vsum aliquem Patri, dum vniuersa moliretur præbuerit. Essent hæc namque deblateramenta impiæ mentis, & hæreticorum insaniæ commenta. Quoniam verò ipse est Sapiẽtia & virtus Dei, & Patris, per ipsum omnia ad generationem vocantur, & vocata in sua incolumitate conseruãtur. *Deus enim mortem non fecit, neque lætatur in perditione viuentium*, vt scriptum est. Neque enim est inferni regia supra terram. *Creauit enim, omnia vt essent, & salutares sint generationes mundi; Inuidia autem diaboli, mors introiuit in orbem terrarum.* Lapsa est siquidem hominis natura reuerentia Dei neglecta, ac peccati velut æstu abrepta fuit. Sed eodem quasi vestigio peccati culpam moriendi quoque necessitate consecuta, corruptionis imperio facta est obnoxia. Statim namque audiuit: *Terra es, & in terram ibis.* Verùm vniuersorum opifex, quippe natura bonus, traducere animal ad immortalitatem decreuit, ac denuo pietate informatum ad incorruptum decus antiquæ pulchritudinis reuocare. Proinde homo factus est vnigenitus, Dei Verbum, ac nostram quidem formam subiuit, inseparabilem tamen à se diuinitatem retinet. Mutationem siquidem haud nouit vllam, quæ supra, & vltra omnem intelligentię vim posita est natura. Mansit itaque id quod erat, etiam assumpta carne, seque ipsum ad exinanitionẽ certo consilio destinatam demittens, vt est scriptum: *In terris visus est, & cum hominibus conuersatus*, transformans in sanctitatem, iustificans accedentem ad fidem, aditum ad regni cælorum ingressum aperiens, quæ profutura sint, patefacta veritate demonstrans. Ac diuina quidem coruscans luce rerum gestarum amplitudine, se Deum esse natura, quamuis caro sit factus, aduersarijs in aperto constituit. Proinde & dicebat: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio, si mihi non creditis, operibus meis credite.* Erat hęc siquidem quę facilè ad assensum alliceret oratio, ac diuina miracula, ipsum esse natura Deum, argumento minimè dubio, satis superque indicabant. Sed rectis sensibus incedere Israëlitis haud placuit. Itaque in Saluatorem vniuersorum,

Deut. 6. 13. Matt. 4. 10. 1. Cor. 8. 6. Ioan. 1. 1. Sap. 1. 13. Sap. 2. 24. Gen. 3. 19. Baruch 3. 38. Ioan. 10. 37.

ac redemptorem, nimia incredulitate perquam diu iniurij extitere, demumque cruci affixere, *retribuentes ipsi mala pro bonis*, vt scriptum est, diaboloque quicquid annuisset, properè obtemperantes. Nunquid igitur inter mortuos egit, & postquam mortem pro communi hominum conditione sustinuit, illatæ corruptionis laqueis detentus est? Nullo modo. Vita enim erat ex natura sua, reuixitq; die tertia, principium, ianuaque, & via humanæ naturæ in hoc quoque factus. Postquam verò reuixit spoliatis inferis, ad Patrem qui in cælis est, & Deum ascendit; venietque decursis temporum spatijs, vt credimus, vnà cum sanctis Angelis, & sedebit in throno gloriæ suæ, reddetq; vnicuique secundùm opera sua. Agamus itaque festam lucem morte depulsa, corruptioneq; sublata, euacuato iam antea peccato per fidem, promissoque nobis cælorum regno, illustrem adeò & eximiam spem expectantes. Quoniã verò iudicis conspectum subituri sumus, ac rationẽ vitæ nostræ reddituri, studeamus modestiæ. Iustitia, charitas, amor mutuus, mansuetudo, continentia, atque omnes, vt semel dicam, virtutes sint cordi. Patrocinemur viduis, orphanis misericordiam impendamus, laborãtes corporis morbis, quantum licet cura adhibita, subleuemus, inuisamus vinctos. Ita namq; prorsus ab omni labe purgati, rectæq; fidei ornatu illustres, purè diem festum celebrabimus, inchoantes quidem sanctam Quadragesimã die quinta Martij mensis; hebdomadam verò salutaris Paschæ die decima mensis Aprilis; soluentes autem ieiunia decimaquinta eiusdem mensis Aprilis extremo vespere sabbati, vt in Euangelio; festum porro diem celebrantes illucescente deinceps Dominica die, decimasexta eiusdem mensis; adijcientes deinde septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namque prorsus in diuinis sermonibus deliciabimur in Christo Iesu Domino nostro, per quem & cum quo Deo Patri cum sancto Spiritu, honor, & gloria, & imperium in secula. Amen.

(Psal. 34. 12. & 37. 21.)

καὶ λυτρωτὴν, τοῖς εἰς τὸ ἄγαν ἀπειθείαις ὑβρίζοντες μακροῖς διαπεπλήκασι χρόνοις, καὶ τελευτῶντες ἐσταύρωσαν, πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν ἀποδιδόντες αὐτῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ τοῖς τοῦ διαβόλου νεύμασιν ἀμελλητὶ συνθέοντες, ἆρ' οὖν ἀπομεμένηκεν ἐν νεκροῖς· καὶ μεθ' ἡμῶν τὸν ἀνθρώπινον ὑπομείνας θάνατον, τοῖς τῆς ἐπεισάκτου φθορᾶς ἐνεσχέθη βρόχοις; οὐ μὲν οὖν. ζωὴ γὰρ ἦν κατὰ φύσιν, καὶ ἀνεβίω τριήμερος, ἀρχὴ καὶ θύρα καὶ ὁδὸς τῇ ἀνθρώπου φύσει καὶ ἐν τούτῳ γενόμενος· ἐπειδὴ δὲ ἀνεβίω, σκυλεύσας τὸν ᾅδην, πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀνέβη πατέρα καὶ θεόν. ἥξει τε κατὰ καιροὺς, καθὰ πιστεύομεν, μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων καὶ καθιεῖται μὲν ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ. διανεμεῖ δὲ ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. οὐκοῦν ἑορτάζωμεν ἐξῃρημένου θανάτου, καὶ ἀναιρεθείσης φθορᾶς. προκαταργηθείσης δὲ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς πίστεως· καὶ προκειμένης μὲν ἡμῖν οὐρανῶν βασιλείας· προσδοκωμένης καὶ οὕτως ἐλπίδος λαμπρᾶς· ἐπειδὴ δὲ παραστησόμεθα τῷ κριτῇ λόγους ἀποδώσοντες τῆς ἑαυτῶν ζωῆς, φροντίσωμεν ἐπιεικείας. ἐπιμελησώμεθα δικαιοσύνης, ἀγάπης φιλαλληλίας, πρᾳότητος, ἐγκρατείας· καὶ ἁπαξαπλῶς ἁπάσης ἀρετῆς. ἐπισκεψώμεθα χήρας. ὀρφανοὺς ἐλεήσωμεν. τοὺς ἐν ἀρρωστίαις σωματικαῖς τὰς ἐνδεχομένας ἀνακτησώμεθα θεραπείαις. ἐπισκεψώμεθα δεσμίους. οὕτω γὰρ οὕτω πᾶσαν ἀποβαλόντες κηλῖδα, καὶ ὀρθῇ διαπρέποντες πίστει, καθαρῶς ἑορτάσωμεν ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ πέμπτης τοῦ φαμενὼθ μηνὸς· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηρίου πάσχα ἀπὸ δεκάτης τοῦ φαρμουθὶ μηνὸς· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ φαρμουθὶ μηνὸς, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ σαββάτου, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ ἑκκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ οὕτω τοῖς θείοις ἐντρυφήσομεν λόγοις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Homilia decimaquinta.

Psalm. 94. 1

VEnite iterum *exultemus Domino*. Tempus enim, dilecti, iam nos ad festam celebritatem vocat; tum vt ad spiritale conuiuium munificè symbolum conferamus hortatur, ac propemodum simul cum Psalmographi lyra clamemus vrbano more; *Delectare in Domino, & dabit tibi omnes petitiones cordis tui.* Exequamur proinde quæ præcipiũtur,

Psal. 36. 4.

Λόγος ιε΄.

Δεῦτε πάλιν ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ· καιρὸς γὰρ ἤδη πως ἑορτάζειν ἀγαπητοὶ, καὶ εἰς πανδαισίαν ἡμᾶς τὴν πνευματικὴν εὖ μάλα συνενεγκεῖν· μονονουχὶ δὲ καὶ τῇ τοῦ ψάλλοντος λύρᾳ συνανακραγεῖν ἀστείως. κατατρύφησον τοῦ κυρίου, καὶ δώσει σοι πάντα τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου. ἀποπεραινώμεθα οὖν τὸ κεκελευσμένον,

(marg.: τὰ ἀ. τῇ τοῦ ψάλλοντος λύρᾳ)

οὐκ

οὐκ ὀψοποιῶν καρυκεύμασι γαστέρα καταπιαίνοντες· ἀλλ᾽ οὐδὲ κύλιξι ταῖς συχναῖς, καὶ ταῖς ἐπέκεινα μέτρου καταβολοῦντες τὸν νοῦν· ἱεροῖς δὲ μᾶλλον καὶ θείοις ἐναπαπαιλοῦντες λόγοις, καὶ εἰς νῆψιν ἔτι τὴν ἀμείνω, καὶ τῆς ἐνούσης ἀεὶ τὸν προφερεστέραν τὸν τῆς διανοίας καπυρώοντες ὀφθαλμόν· καὶ εἰς αὐτό που λοιπὸν τὸ ὑπέρτατον τῆς θεοπτίας ἱέντες ὕψωμα. ἕψεται γὰρ οὕτω θεοῦ κατανεύοντος ἐκ φιλοτιμίας, καὶ τὸ ἰσχῦσαι τῶν ἀνθεστηκότων κρατεῖν· καὶ βδελυρωτάτων ἀμείνους ὀφθῆναι παθῶν, ὅτι δὲ τοῖς ὧδε λαμπρῶς ἑορτάζουσι, πρέπον ἂν εἴη. καὶ μάλα εἰκότως ὁ πρὸς ἔφεσιν ἡμᾶς τῆς ἀξιαγάστου, καὶ ἐν Χριστῷ πολιτείας παρεγγυῶν λόγος. ἀποχρήσει μὲν οἶμαί που καὶ ὁ θεῖος ἡμῖν μελῳδὸς ἐπιμαρτυρῶν καὶ λέγων. σαλπίσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ὑμῶν· παροίσω δὲ πρὸς ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν, καὶ ἀρχαῖον ἐπὶ τούτῳ χρησμώδημα· πρὸς γάρ τοι τὸν ἱερώτατον Μωσέα. ἐὰν δὲ ἐξέλθητε, φησιν, εἰς πόλεμον ἐν τῇ γῇ ὑμῶν πρὸς τοὺς ὑπεναντίους τοὺς ἀνθεστηκότας ὑμῖν, καὶ † σημαίνητε ἐν ταῖς σάλπιγξι, καὶ ἀναμνησθήσεσθε ἐναντίον κυρίου, καὶ διασωθήσεσθε ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς εὐφροσύνης ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς νουμηνίαις ὑμῶν, σαλπιεῖτε ταῖς σάλπιγξιν ἐπὶ τοῖς ὁλοκαυτώμασι, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις τῶν θυσιαστηρίων ὑμῶν. καὶ ἔσται ὑμῖν ἀνάμνησις ἔναντι τοῦ θεοῦ ὑμῶν. ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν. κεχρησμῴδηκε δὲ ταυτὶ πρὸς ἡμᾶς οὐ μάτην ὁ νόμος. ἀποφέρειν δὲ ὥσπερ διὰ τύπου καὶ αἰνιγμάτων ἀναλόγως ἐπὶ τὸ ἀληθές. καὶ παχεῖαν ὥσπερ τινὰ προθεὶς εἰκόνα τὰ ὡς ἐν ὄψει συμβαίνοντα τῆς αἰσθήσεως ἀνωτέρω τὸν ἰσχνὸν τῆς διανοίας ἐφίστησιν ὀφθαλμόν. συνήσεις δὲ † ὅ φησι τοῖς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένοις, ἐξυωπίσεται προσβαλών. τοῖς μὲν γὰρ ἀρχαιοτέροις πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ὁ πόλεμος ἦν. Μωαβῖται γὰρ δὴ καὶ Μαδιηναῖοι, καὶ πρὸς τούτοις ἕτερα μυρία τε ὅσα καὶ μαχιμώτατα γένη τῶν τῶν Ἰουδαίων προσοικοῦντα χώραν, συχνάς τε καὶ ἀκηρύκτους ἐποιοῦντο καταδρομάς. οἷς ἦν ἀεί πως ἀνταγωνίζεσθαί τε καὶ ἀντεξάγειν ἀνάγκη τοὺς ὑπέρ γε δὴ σφῶν αὐτῶν πρό τε παίδων καὶ πρὸ γυναικῶν, οὐκ ἀμελέτητον ἔχοντας τὸ εὐδοκιμεῖν ἐν μάχαις. ποιησόμεθα δὴ οὖν εὑρῆσθαι τοῖς πάλαι πρὸς τὴν τοῦ πολέμου χρείαν, οὐκ ἀσυντελῆ πρὸς ὄνησιν τὸν διὰ σαλπίγγων ἦχον. ἀλλ᾽ ὧ δε μὲν τὰ ἐκείνων· ἡμῖν δὲ τοῖς ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως εὐδοκιμεῖν εἰωθόσιν, οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ὁ πόλεμος, ἀλλ᾽ οὐδὲ ῥώμης ἐπίδειξις τὸ χρῆμα σωματικῆς. τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν, οὐ σαρκικά, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· ἀλλ᾽ ἐπ᾽ αὐτοὺς ἤδη τοὺς πάλαι κρατήσαντας, καὶ κατὰ παντὸς τοῦ ἐν ἡμῖν

† ἄλλ. σημάνητε.

† ἄλλ. ὅ φημι.

non arte paratis obſonijs ventrem ſaginantes, nec crebris & fecundis calicibus obturbantes animum, ſed nos potiùs ſacris ac diuinis eloquijs oppiparè explentes, atque ad ſobrietatem, vſitatâ adhuc meliorem ac præſtantiorem, mentis oculum adijcientes: atque hinc propemodum ad ipſummet ſupremum diuinæ contemplationis faſtigium attollentes. Sic namque fiet, Deo liberaliter annuente, vt & aduerſarios vincere, & fœdiſſimas animi perturbationes penitus ſuperare poſſimus. Porro apud illos qui feſtam celebritatem tanta cum dignitate agunt, apprimè accommodatam eſſe orationem, qua ad cupiditatem inſtituendæ admirabilis in Chriſto vitæ impellantur, ſatis, vt opinor, diuinus alicubi Pſaltes nobis atteſtatur, dicens: *Canite in initio menſis tuba, in die inſigni ſolemnitatis veſtræ.* Proferã verò argumento prorſus certiſſimo, antiquum quoque ſuper hac re oraculum. Ad ſanctiſſimum namque Moſem: *Si autem,* inqui[illegible] *[illegible]reſſi fueritis ad bellum, in terra veſtra contra [illegible]uerſarios qui inſurgunt in vos, ſignum dabitis tubis, & in memoriam venietis coram Domino, & ſeruabimini ab inimicis veſtris. Et in diebus lætitiæ veſtræ & in ſolemnitatibus veſtris, & in neomenijs veſtris, clangetis buccinis in holocauſtis, atque in ſacrificijs altarium veſtrorum, & erit vobis recordatio coram Deo veſtro. Ego Dominus Deus veſter.* Hęc porro nobis haud temere lex præcipit. Siquidẽ veluti per figuram & ænigmata proportione quadam ad veritatem deducit, & quaſi craſſam quandam proponens imaginem, ex ijs quæ ſub aſpectum cadunt, ad ea quæ ſenſum ſuperant, ſubtilem intelligentiæ obtutum attollit. Intelliges proinde quod dico, ſi ad ea quæ modò commemorauimus, animum diligentiùs intenderis. Bellum erat ſcilicet priſcis illis aduerſus ſanguinem & carnem. Moabitæ nempe, & Madianitæ, aliæque innumerabiles & pugnaciſſimæ gentes, Iudæis finitimæ, excurſiones crebras citraque denuntiationem faciebant, quibus perpetuò ferè ſtarẽ in acie armiſq; obuiam ire neceſſe foret iis, qui pro ſua liberorumque & coniugum ſalute, vt pugnando rem ſtrenuè gererent, ſibi non mediocriter elaborandum eſſe arbitrarentur. Faciamus igitur non inutilem ad vſus belli fuiſſe apud antiquos tubarum ſonum. Atque illorum quidem res ſic ſe habuere. Nobis autem quibus in Chriſto per fidem clareſcere conſuetudo eſt, non eſt aduerſus carnem & ſanguinem dimicatio, neque corporeæ firmitatis oſtentatione gerenda res. *Arma namque militiæ noſtræ non carnalia ſunt,* vt ait Paulus, ſed contra eos qui iam olim victores fuerunt, contraq; omnes qui in nobis

Pſalm. 80. 4

Num. 10. 9.

2. Cor. 10. 4.

habitant effrænatos animi motus sacrosanctum exercemus bellum. Classicum ergo canat tuba spiritalis, hoc est sanctæ ac diuinæ Scripturæ vehemens & exaggerata prædicatio, atque ad eximiam fortitudinem natura strenuum, ac belli peritũ exacuat, longeque timorem ablegandum esse denuntiet. Ita nempe Deus, perspicuè admodum prophetæ voce loquitur: *Prædicate hæc in gentibus, sanctificate bellum, excitate milites, congregate & ascendite omnes viri bellaces, concidite aratra vestra in gladios, & falces vestras in lanceas. Dicat imbecillis, quia fortis ego sum.* Audis quemadmodum sanctam hanc pugnam vocat, nec languere sinit inglorium & imbellem, indelebilem esse ignauiæ maculam sentiens? Quid autem rursum nobis prophetica oratio demonstret, cùm aratra in gladios, falces verò in lanceas concidi oportere tam impensè præcipit, age consideremus. *Aratra* namque, *& falces, gladijq́ & lancea*, illa quidem agris colendis apta instrumenta, hæc verò belli vsibus accommodata sunt. Nunquid igitur ita dicemus, vitam nobis quietã & laboriosam legis præcepto interdici, efferam verò potiùs, & bellorum auidam tam honestæ illi præferri placere? Sed quis non videat absonam hanc esse sententiam, quæ etiam amentiæ crimine meo iudicio non careat? Et vera tamen oratio est. Nos siquidem Dei lex ad res quasque mirandas instituit, nec verò vllo pacto ad ea quæ vitio non carent, eligenda impellit. Igitur quidnam hoc sit, *aratrum in gladium, falcem verò in lanceam vertere*, si placet, inuestigemus. Videtur itaque nobis eleganter lex indicare, iam adesse tempus, vt qui in Christo iustificati, & sanctificati in spiritu, bellum aduersus prauos animi motus peccatumq́; susceperunt, non rerum terrenarum studijs intenti sint, ac sibi persuadeant cunctandum eousque, vt in optimis honestissimisq́; actionibus tardi esse videantur. Transferendum porro quodammodo ab illis laborem, ad studia virtutis, idque etiamsi non sine certamine vincere, & contra nobis insitas perturbationes strenuè depugnare oporteat: ac penitus debellata ignauia sub armis spiritalibus assiduè manendum. Ita namque sapientissimus quoque Paulus optimum nobis & fortissimum bellatorem instruit, dicens: *State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiæ, & calceati pedes in præparationem Euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela maligni ignea extinguere, & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Placebat sibi nimirum in tam

Ioel. 3. 9.

Ephes. 6. 14.

ὄντος πάθους ἱερός τε καὶ ἅγιος αἴρεται πόλεμος. σημαινέτω δὴ οὖν ἡ σάλπιγξ ἡ νοητή, τουτέστι τῆς ἁγίας τε καὶ θεοπνεύστου γραφῆς τὸ διαπρύσιον κήρυγμα· καὶ παραθηγέτω μὲν ἐπὶ τὸ λίαν εὐσθενὲς τὸ εὐφυᾶ καὶ ἐμπειροπόλεμον. ἀποφοιτᾶν δὲ ὅτι προσήκει δειλίας αὐτὸν διαγγελλέτω. σοφὸς οὕτω πως θεὸς διὰ φωνῆς προφήτου φησί. κηρύξατε ταῦτα ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ἁγιάσατε πόλεμον. ἐξεγείρατε τοὺς μαχητάς. προσαγάγετε, καὶ ἀναβαίνετε πάντες ἄνδρες πολεμισταί. συγκόψατε ἄροτρα ὑμῶν εἰς ῥομφαίας, καὶ τὰ δρέπανα ὑμῶν εἰς σειρομάστας. ὁ ἀδύνατος λεγέτω, ὅτι ἰσχύω ἐγώ. ἀκούεις ὅπως ἔφη ἁγίαν τὴν μάχην, καὶ ἀῤῥωστεῖν οὐκ ἐᾷ τὸ † δυσκλεές τε καὶ ἄναλκι· δυσαπόνιπτα τοῖς πεπονθόσι τὰ τῆς κακανδρίας εἰδὼς ἐγκλήματα; τί δ' ἂν βούλοιτο κατασημῆναι πάλιν λόγος ἡμῖν ὁ προφητικός, οὐ χρῆ συγκόπτειν τὰ ἄροτρα μὲν, εἰς ῥομφαίας· τὰ δρέπανα δὲ, εἰς σειρομάστας εὖ μάλα παρεγγυῶν. φέρε διασκεψώμεθα. ἄροτρα μὲν γὰρ καὶ δρέπανα, ῥομφαῖαί τε καὶ σειρομάστεις, τὰ μὲν εἶεν ἂν ταῖς γεωπονίαις χρειωδέστατα τῶν σκευῶν. τὰ δὲ αὐταῖς τοῦ πολέμου πρέποντα χρείαις. ἆρ' οὖν ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὡς ἐξίστησι μὲν ἡμᾶς τῆς ἠρεμαίου ζωῆς καὶ φιλοπονίας ὁ νόμος, τὴν ἀγρίαν δὲ μᾶλλον καὶ φιλοπόλεμον τῆς ὧδε σεπτῆς ἀνθελέσθαι κελεύει; καί τοι πῶς τοῦτό ἐστιν οὐκ ἀπηχὲς ἐννοεῖν. ληρείας γὰρ οἶμαι τὸ χρῆμα γραφή, καὶ ἀτρεκὴς ὁ λόγος. παιδαγωγεῖ μὲν γὰρ ἡμᾶς πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν τεθαυμασμένων ὁ τοῦ θεοῦ νόμος, ἀποίσεται δ' ἂν ἥκιστά γε πρὸς τὸ δρᾶν ἑλέσθαι τὸ πλημμελές. οὐκοῦν ὅ τί ποτέ ἐστι τὸ μεταπλάττεσθαι μὲν τὸ ἄροτρον εἰς ῥομφαίαν, τὴν δὲ δρεπάνην εἰς σειρομάστην, καταθρῶμεν, εἰ δοκεῖ. ἔοικε δὴ οὖν ὑποφαίνειν ἡμῖν ἀστείως ὁ νόμος, ὡς ἤδη καιρὸς τοὺς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένους, καὶ ἡγιασμένους ἐν πνεύματι, πολεμοῦντι τὴν κατὰ παθῶν, καὶ ἁμαρτίας ᾑρημένους, οὐ τοῖς περὶ γῆν σπουδάσμασιν ἐμφιλοχωρεῖν ἀναπεπεισμένους διαμέλλειν. ὅτι καὶ βραδεῖς ὁρᾶσθαι περὶ τὸ χρῆναι πληροῦν τὰ ἀμείνω πρεπωδέστερα. μετασκευάσαι δὲ ὥσπερ τὸν ἐπ' ἐκείνοις ἱδρῶτα πρὸς κατόρθωσιν ἀρετῆς, καὶ εἰ σὺν μάχῃ προσίοιτο χρῆναι κρατεῖν, καὶ τῶν ἐν σφίσιν αὐτοῖς κατανεανιεύεσθαι παθῶν· οὐκοῦν τι ἀμείνους ὁρᾶσθαι φιλεῖν, καὶ ἐν πανοπλίαις εἶναι ταῖς πνευματικαῖς· οὕτω καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος τὸν πανάριστόν τε ἡμῖν καὶ ἀλκιμώτατον μαχητὴν ἐξαρτύει, λέγων· στῆτε οὖν † περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδυσάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα † Χριστοῦ. σεμνυνεῖται μὲν οὖν ἐπί γε τὸ δεῖν ἐσκευάσθαι

† ἄλλ. δυσκελεές.

† ἄλλ. περιζωσάμενοι.

† ἄλλ. θεοῦ

λαμ-

λαμπρῶς ὁ πανάριστος μαχητής· ἀξιόμαχον δὲ τὴν ἐπὶ τῷδε δόξαν ἀποίσεται, φρονεῖν τε καὶ δρᾶν ἠρτημένος, τὰ δι' ὧν ἂν φαίνοιτο νεανικὸς, καὶ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἀρίστων ἑτοιμότατα διανενευκώς. σοφὸς δ' ἐστὶ φρων, καὶ τοῖς θείοις νόμοις τρυφερὸς καὶ † εὐήνιος. τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ τὴν ἐναντίαν οἷς ἔφην ἐπιτηδεύοντες ζωήν. ταύτῃ τοι καὶ τῆς ἱερᾶς τῶν ἁγίων πληθύος ἐξωθούμενοι, πάλιν αὐτὸς ἡμῖν διεσάφει λέγων ὁ τῶν ὅλων θεὸς πρὸς Μωσέα τὸν μεσιτεύοντα. „Πρόσταξον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἀποστειλάτωσαν ἐκ τῆς παρεμβολῆς πάντα λεπρὸν, καὶ πάντα γονόρρυῆ, καὶ πάντα ἀκάθαρτον ἐπὶ ψυχῇ, ἀπὸ ἀρσενικοῦ ἕως θηλυκοῦ ἀποστείλατε ἔξω τῆς παρεμβολῆς· καὶ οὐ μιανοῦσι τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἐν οἷς ἐγὼ καταγίνομαι αὐτοῖς. ἀκούεις ὅπως ἀποπέμπεσθαι τῆς παρεμβολῆς δεῖν ἔφη γονόρρυῆ καὶ λεπρὸν, καὶ ἀκάθαρτον ἐπὶ ψυχῇ; μολυσμοῦ δὲ τὸ χρῆμα πρόφασιν ἔσεσθαι καὶ τοῖς ἑτέροις φησὶν, εἰ μὴ τῶν μαχίμων ἢ τάχος † ἀπονοσφίζοιτο; καί τοι τί δήποτε φαίην ἂν ἔγωγε καὶ μάλα εἰκότως, μᾶλλον δὲ οἶμαι καὶ ἅπαντας ἀπορήσειεν ἄν, καὶ λογιεῖταί που † ποινὴν ἀνθ' ὅτου τὸν ἄρρωστον ὑποφέρεσθαι δεῖν † ἐθεσμοθέτης θεός. ἦ γὰρ οὐκ ἄμεινον ὁσιότητος ὄντα, καὶ δικαιοσύνης πρύτανιν, τοὺς ταῖς ἀθελήτοις συμφοραῖς ὑπεζευγμένους ἡμερότητος ἀξιοῦν· καὶ ἐπείτοι πεπράχασιν ἀθλίως, ἐν ἴσῳ μὲν τοῖς κειμένοις ἐλεεῖν. κατονειδίζειν δὲ ὅλως τὸ πάθος αὐτοῖς ἐφεῖναι μηδενί. † λέπρα μὲν γὰρ καὶ τῶν φυσικῶν σπερμάτων ζημίαι, καὶ ἀθέλητοι καταφοραὶ, τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐπισυμβαίνουσι σώμασιν· ἀλλ' οὐκ ἂν οἴοιντο τῶν πεπονθότων ἐγκλήματα. νοσεῖ μὲν γὰρ οἶμαί τις ἑκὼν μὲν οὐδείς· ἕλοιτο δ' ἂν μᾶλλον, κἂν εἷς σφόδρα τις ἢ τῶν ἐπὶ πλούτῳ τεθαυμασμένων, τοῖς ἀπαλλάττειν ὑπισχνουμένοις ἁπάσης ὁμοῦ τῆς οὐσίας παραχωρεῖν. εἰπὲ πῶς ἔσται † τὸ χρῆμα γραφὴ, καὶ τοῖς νοσοῦσι κατάρρησις, τὸ τοῖς οὕτω δεινοῖς ἐναλῶναι κακοῖς; τρόποι μὲν γὰρ οἱ παμμόχθηροι καὶ θέλησις ἀχαλίνως τὴν εἰς τὰ αἴσχιω † νοσοῦσαν ῥοπὴν, καὶ τῶν ἀμεινόνων ὑπερφρονεῖν ἑλομένη, κολάζοιντο ἂν εἰκότως. τὰ δὲ μὴ οὕτως ἔχοντα τῇ φύσει, συμβαίνοντα δὲ τοῖς πάσχουσιν ἀπευκτῶς, ἐξοίχοιντο ἂν οἶμαί που καὶ τοῦ καταισκώπτεσθαι δεῖν, καὶ τὴν ἐννόμων ἐπιπλήξιν οὐχ ὁσίαν ἔχειν. τί δὴ οὖν πρὸς ταῦτά φαμεν; ἠδίκησε οὖν λεπροὺς ὁ νόμος, ἤγουν τοῖς ἑτέροις σκληρὰν ἐπήρτησε δίκην τὸν τοῦ πρέποντος θήρας ἠφειδηκώς; οὐ μὲν οὖν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· γέγραπται γὰρ, „ὅτι ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ „ἁγία, καὶ δικαία, καὶ ἀγαθή. ἀλλὰ πῶς ἂν νοοῖτο ταυτὶ πρὸς ἡμῶν, εἴπερ ἔροιτό τις,

† ἄλλ. ἀήνιος.
† ἄλλ. ἀπονοσφίζοιντο.
† ἄλλ. ποινάς.
† γρ. ἐθεσμοθέτει.
† ἄλλ. λέπρα.
† Puto τῷ χρήματι.
† ἄλλ. νοσοῦσα.

splendido ornatu optimus miles, indeque bellica gloria insignis clarescet, & ea sibi & sentienda & facienda decernet, per quæ se generosi spiritus virum, & ad optima quæq; paratissimum ostendat. Sapiens, cordatus delicias diuinam legem putabit, seque ab illa regi facilè patietur. Quinam verò illi sint, qui contrariam ijs quæ diximus vitæ rationem sequuntur, proindeq; à sacrosanctorum cœtu repelluntur, rursum ipsemet nobis declarat vniuersorũ Deus, dum sic Mosem, suum apud homines interpretem, alloquitur: *Præcipe filijs Israël, vt eijciant è castris omnem leprosum, & omnem qui semine diffluit, & omnẽ pollutum, in anima: à masculo vsque ad feminam, eijcite extra castra, & non contaminabunt castra sua, in quibus ego sum cum ipsis.* Audis quemadmodum eijciendum ait è castris seminifluum & lepra infectum, quique anima est pollutus? idque contagionis causam alijs quoque futurum affirmat, nisi à militari cœtu illi quàm celerrimè segregentur? Attamen quid ita, dixerim ego, & meritò quidẽ, imò verò quilibet, vt puto, facilè dubitauerit, secumque ipse ratiocinabitur, quamobrem hosce valetudinarios pœnis obnoxios esse iusserit Deus. Annon etenim fuerat æquius, totius bonitatis & iustitiæ principem, ijs qui præter voluntatem calamitatibus premerentur, benignitatem impertiri? Et quoniam cum ijs infeliciter ageretur, miserarentur alij æquali sorte natos, infortunium verò ipsis exprobrare nulla ratione cuiquam liceret. Lepra namque & naturalium seminum damna, inuoluntarijque defluxus humanis contingunt, corporibus: nec tamen quibus hæc accidunt crimen in se suscipere existimantur. Nemo enim sponte, vt arbitror, ægrotat: quin malit potiùs & locupletissimus quisque, omnibus simul fortunis suis ei qui liberationem à morbis polliceatur, cedere. Quodnam igitur in ea re crimen, aut quam ob causam damnantur qui ægrotant, pœnisque vsque adeò grauibus implicantur? Mores nimirum scelesti, voluntasque, quæ ad turpissima quæque præceps rapitur, ac meliora contemnit, meritò puniantur. Quæ verò natura sic constituta sunt, & ijs qui patiuntur inuitis eueniũt, ea & ab irrisione ac cauillis sunt libera, nec vlla iusta pœna legibus vindicantur. Proinde quid ad hæc dicemus? fuit hæc scilicet in leprosos iniqua lex, dunoremq; alijs imposuit pœnam, nec in eo quod deceret inuestigãdo diligenter admodũ laborauit? Nullo id quidem modo, longè res aliter se habet. Scriptũ est enim; *Quoniam lex sancta est, & præceptum sanctum, iustum, & bonum.* Sed quonam modo hæc intelligenda sint, siquis ex nobis quærat, illud

Num. 5. 2.

Rom. 7. 12.

illud dicimus. Lex antiquis per Mosem data, veritatis pulchritudinem per figuram & vmbram indicabat, & eorum quæ intus latebãt significatio, tanquã in corporeis morbis perquam dilucidè notabatur. Littera nempe legis, leprosos ijs comparat, qui moribus varij sunt, & animo inconstantes, & innumerabilibus malis infecti vndique, suçque sententiç nimium quantum retinentes. Seminifluum verò appellat eum qui libidini perditè deditus est, atque à fœdissima turpitudine perpetuò superatur, vt ipso propemodũ inuoluntario seminis fluxu laborare videatur. Detestatur adhæc pollutum in anima, hoc est eum qui se mortuis lugendis addixit, ac se propterea vehemẽter discruciat. Igitur veluti retro iterum commeantes, & orationem propemodum recolligentes, illud dicimus, propositæ quæstionis secuti naturam, atque in eorum quæ scripta sunt sententiam maximè reconditam intuentes, minimè aptos esse ad pugnam, neque ad perturbationes animi superãdas vlla ex parte idoneos, si qui se multiplicibus nequitiæ morbis dedidere. Hoc nãque lepra, atque is morbus & affectio significat. Sed nec illi sanctorum phalangibus adscribendi sunt, qui effrænato impetu effusi ad turpissimas voluptates feruntur. Repudiandi demum præterea qui vita functos, ac si funditus extincti essent, immoderato mœrore prosequuntur. Ex eo namque contumelia infertur Deo, & quidẽ per sanctos viros apertissimè denuntianti: *Exurgent mortui, & qui in monumentis sunt, suscitabuntur*. Sumamus ergo virile robur, vt nos inquam animi affectionum victores probemus. Ita namque in excellentium virorum numerum quispiam referetur, & societati electorum ob eximiam virtutem adscriptus, optatissimã reuera gloriam reportabit. Ne terreat quenquã labor, etiamsi vitç laudabilis aspera se ostẽdat via, etiamsi difficilis atque ardua ad virtutem semita proponatur, ac per sudores ad decus eniti oporteat. Non est enim, non est cuiquã datum, vt exiguos admodum erogando labores, actionum præstantissimarum eximijs opibus ditescere liceat; sed perpetuò, sudoribus proportione respondent, qui ex illis existunt fructus. Tali nos oratione diuinus quoque Paulus ad cupiditatẽ virtutis acuit. Statuit nobis instar exemplaris, vt solet, *Fidei nostræ auctorem, & consummatorẽ Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta*. Quonam verò modo, & quas ob causas pro nobis crucẽ sustinuit, seipsum ad exinanitionẽ demittens, licet natura Deus esset Verbum, age dicamus; breuem quidẽ narrationem attollentes altiùs, mox ad voluntariã

Isaia 26.19.

Hebr. 12.2.

ἐκεῖνό φαμεν. τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος διὰ τύπου καὶ σκιᾶς, ἡ διὰ Μωσέως τοῖς ἀρχαιοτέροις παρεδόθη ἐντολή, καὶ τῶν εἰς νοῦν ἔσω κεκρυμμένων ἡ δύναμις, ὡς ἐν ἀῤῥωστήμασι τοῖς σωματικοῖς διετυποῦτο λαμπρῶς. λεπροῖς μὲν γὰρ παρεικάζει τὸ γράμμα τὸ νομικὸν τὸν ὅσον ἥκειν εἰς τρόπους, πολυειδεῖς τε καὶ πολυγνώμονας, καὶ μυρίοις ὅσοις ἐμπεποικιλμένους κακοῖς· ἔν γε δὴ σφίσιν αὐτοῖς τὸν οἰκεῖον ἔχοντας νοῦν. γονοῤῥυῆ δέ φησι, τὸν ἀκάθεκτον εἰς φιλοσαρκίαν. καὶ τὸ εἰς ἄγαν αἰσχρότητος ἀκαταλήκτως ἡττώμενον, ὡς αὐτόπου δοκεῖν τὸ τῆς ἀθελήτου γονοῤῥοίας ὑπομεῖναι πάθος. καταμυσάττεται δὲ πρὸς τούτοις τὸν ἀκάθαρτον ἐπὶ ψυχῇ. τουτέστι τὸν ἐπὶ τῷ τῶν τεθνεώτων πενθεῖν ἠρημένον, καὶ καταλγυνεῖσθαι λίαν. οὐκοῦν ἀνάπαλιν ὥσπερ † ἰόντες, καὶ μονονουχὶ τὸν λόγον ἀναπεράζοντες, ἐκεῖνό φαμεν, † τῇ τῶν θεωρημάτων ἑπόμενοι φύσει, καὶ εἰς νοῦν ὁρῶντες τῶν γεγραμμένων τὸν ἐσωτάτω, ὡς ἀδρανεῖς εἰς μάχην καὶ πρός γε τὸ δεῖν ἀμείνους ὁρᾶσθαι παθῶν, οὐδαμόθεν ἐπιτήδειοι, τὸ πολυειδὲς εἰς φαυλότητα νοσεῖν, εἴπερ ἕλοιντό τινες. τοῦτο γὰρ ἡ λέπρα καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἐστὶ πάθος. ἀλλ' οὐδ' ἂν ἐγγράφοιντο ταῖς τῶν ἁγίων φάλαγξιν, οἱ † ἀχάλινοί τε καὶ ἀκρατεῖς εἰς ἐκτόπους ἡδονάς. ἀποπέμπτοι δὲ πρὸς τούτοις οἱ τοῖς τεθνεῶσιν εἰς ἅπαν ἀπολωλόσιν, οὐ μετρίως † ἀποσυγνάζοντες. ὕβρις γὰρ τὸ χρῆμα εἰς θεόν, καίτοι διακεκραγότα σαφῶς διὰ φωνῆς ἁγίων· ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις. ἀνδριζώμεθα δὴ οὖν, εἴς γε τὸ χρῆναί φημι παθῶν ὁρᾶσθαι βελτίους. ὧδε γάρ δή τις τοῖς εἰωθόσιν εὐδοκιμεῖν ἐγγράφεται· καὶ τοῖς ἀριστίνδην ἐξειλεγμένοις ἐναρίθμιος ὤν, τὴν πολύευκτον ἀληθῶς ἀποίσεται δόξαν. μὴ καταπλοείτω † πόνοις, κἂν εἰ φαίνοιτο τραχὺ τὸ ἐφικέσθαι ζωῆς τῆς ἐπαινουμένης· κἂν εἰ τῆς ἀρετῆς † δυσέκβατος μὲν καὶ ἀνάντης προκέοιτο τρίβος, ἱδρῶτες δὲ τῆς εὐκλείας πρόξενα φαίνοιντο. οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστιν ὀλίγους κομιδῇ δαπανῶντας πόνους, τῶν κατορθωμάτων τὰ ἐξαίρετα καταπλουτεῖν δύνασθαί τινας· ἀναλόγως δὲ τοῖς ἱδρῶσιν ἀεὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἀνίσχει καὶ φαίνεται. τοιούτοις ἡμᾶς παραθήγει λόγοις καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, εἰς ἔφεσιν ἀρετῆς· προσέταξε γὰρ ὑπογραμμὸν ὥσπερ τινὰ ποιεῖσθαι φιλεῖ τὸν τῆς πίστεως ἡμῶν ἀρχηγὸν, καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν. ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς, ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας. τίνα δὲ τρόπον, καὶ ἐπὶ τίσι τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέτλη σταυρὸν, καθεὶς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καίτοι θεὸς ὢν κατὰ φύσιν ὁ λόγος· φέρε δὴ λέγωμεν. βραχὺ μὲν ἐξαίροντες ὕψου τὸ διήγημα. καταβιβάζοντες δὲ χρησίμως εἰς καλουμένην ἑκούσιον κένωσιν.

† ἄλ. ὄντες
† ἑ τῶν.
† puto ἀχαλινοῖτε. vel ἀχαλίνωτοί τε.
† ἄλ. ἐπισυγνάζοντες.
† ἄλ. πόνος.
† ἄλ. δυσέμβατος.

κένωσιν. γεγέννηται μὲν γὰρ ἐκ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἀπορρήτως καὶ ὑπὲρ νοῦν, ὁ ἐν αὐτῷ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν υἱός· γεγέννηται δὲ † πάλιν λέγωμεν, ἐπέκεινα μὲν ἡκέτω σωμάτων ὁ νοῦς· καὶ τὸ ἐπ᾽ αὐτοῖς φαντασίας τὸ σμικροπρεπὲς, κατωτάτω μένειν ἀφεὶς, ἄμεινον μὲν ἀσυγκρίτως ἢ κατὰ σώματος † φύσιν ἀπονεοῖτο τὸ θεῖον. ὑπερτέτω δὲ, ὅτι παντὸς γεννητοῦ, καὶ † ἀπαραβλήτου ἔχει τὴν δόξαν, διακείσθω καλῶς· παραδεξόμεθα τοίνυν, οὐχὶ δήπου πάντως τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς ἑπόμενοι λόγοις, ὅτι πρεσβύτερον μὲν τοῦτό μου τῷ γεγεννημένῳ, τὸ μὴ ὑπάρχειν ὅλως. προαναφαίνεται δέ πως τῆς εἰς τὸ εἶναι παρόδου τὸ μὴ ὑφεστάναι ποτέ. λῆρος γὰρ τοῦτό γε, καὶ τῆς εἰς ἄκρον ἡκούσης ἐμβροντησίας κατάδειξις ἐναργής. εἰ μὲν γὰρ περὶ σωμάτων, ἤτοι † τῶν καθ᾽ ἡμᾶς πολυπραγμονοῖτο τυχὸν ὁ λόγος, τὰ σωματώδη ἴδια προσνέμειν αὐτοῖς, † καίπερ ἂν φαίνοιτο συμβαίνοντα φυσικῶς τοῖς ὑπὸ γένεσιν καὶ φθοράν, τὸ ἀπεικὸς οὐδέν. προανίσχει γὰρ ὁμολογουμένως τῆς εἰς ὕπαρξιν ὁδοῦ τὸ μὴ ὑπάρχειν ὅλως. ὑποκείσεται δὲ πρὸς τούτοις, καὶ μερισμοῖς σὺν ἐκ τοῦ τίκτοντος εἰς ἀποκλήρωσιν ἰδικὴν τοῦ γεγεννημένου· ἐπὶ δὲ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας, τῆς ἐπέκεινα παντὸς γεννητοῦ, πῶς οὐκ ἀπόπληκτον κομιδῆ μερισμοὺς εἰσδέχεσθαι καὶ ἀποκοπὰς, καὶ τὸ ἐν χρόνῳ ζητεῖν τὴν γέννησιν; ἄπαγε τῆς δυσβουλίας ἄνθρωπε, ἰσχνὸν ὅτι μάλιστα τοῖς θεωρήμασι τὸν νοῦν ἐνιεὶς, εἴσῃ τὸ ἀληθές· ἢ ἴσθι τὴν θείαν περιυβρίζων φύσιν, τὰ σωμάτων ἴδια προσνέμων αὐτῇ· καὶ τὴν ὕψους καὶ ἐπέκεινα παντὸς τοῦ πεποιημένου κατακομίζων ὑπεροχὴν εἰς αἰσχίονα δόξαν, ἤπερ ἂν αὐτῇ πρέποι τε καὶ ἐνεῖναι πιστεύοιτο. πατρὸς γὰρ ὄντος ἀεὶ τοῦ πατρὸς, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ κατὰ δύναμιν ἐν χρόνῳ προήκοντος εἰς τὸ τεκεῖν κατ᾽ ἐνέργειαν, ἀεὶ συνυπάρχειν ἀνάγκη τὸν † δι᾽ ὅν ἐστι πατήρ. „ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ λόγος, καὶ „θεὸς ἦν ὁ λόγος, κατὰ τὰς γραφάς. οὗ δὲ τὸ ἦν ὀνομάζεται, προεπενηνεγμένου μηδενὸς, ποῦ τῆς ἐννοίας ὁ δρόμος στήσεται, καὶ πρὸς ποῖον ἡμῖν καταντήσει τέλος; ὡς ἐν ἰσχναῖς φαντασίαις ὁ νοῦς εἰ διώκειν ἕλοιτο τὸ ἦν; οὐκοῦν γεγέννηται μὲν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· γεγέννηται δὲ, οὐ κατὰ σώματος φύσιν, ὡς ἑτερότητα τὴν εἰς ἅπαν ὑπάρξαι νοεῖν τῷ γεννωμένῳ πρὸς τὸ γεννῶν· κεχρώμεθα δὲ ἀναγκαίως ἐκ τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς τὸ τῆς γεννήσεως ὄνομα· κατασημαίνοντες ὅτι τῆς θεοῦ πατρὸς οὐσίας ὁ μονογενὴς, φωτὸς ἀνέλαμψε νόμῳ· καὶ ὑφέστηκε

† ἄλλ. ὅταν.
† ἄλλ. φύσις ὑπονεοῖτο.
† ἄλλ. ἀπαράβλητον.
† ἄλλ. τῷ.
† ἄλλ. καὶ ἅπερ.
† ἄλλ. δι᾽ οὗ.

exinanitionem, quæ dicitur, vtiliter deducentes. Genitus est siquidem ex Deo & Patre, modo ineffabili quique omnem intelligentiæ vim superat, qui in ipso, & ex ipso est secundùm naturam filius. Cùm verò genitum esse dicimus, attollat se mens vltra corporum terminos, quamque ex ipsis informauit cognitionem humilē in abiecto linquens, præstantius incomparabili modo quàm sit natura corporum, numen intelligat esse diuinum, excelsoque supra omne genitum loco situm, gloriaque incomparabili ornatum esse præclarè secum ipse decernat. Intelligamus igitur eorum quæ apud nos fiunt rationibus non penitus hærendum, quasi genito semper priùs sit, vt non existat: semperque quodammodo viam ad esse præcedat, non esse aliquando. Delirum hoc namque fuerit, summæque vesaniæ certissimum argumentum. Si namque de corporibus, aut ijs quæ apud nos fiunt fortè oratio inquirat, corporum propria ipsis attribuere, & quæ naturaliter contingere videmus ijs, quæ ortui & interitui subiecta sunt, absurdum minimè fuerit. Nam vt aliquid ad esse perueniat, priùs omnino non esse haud dubiè debet. Erit præterea diuisionibus quoque obnoxium, vt propriam & suam genitum à generante formam accipiat. In omnium verò suprema substantia, ac supra cuiusuis rei creatæ conditionem sita, annon stupiditatis nimiæ fuerit, diuisiones aut præcisiones admittere, ac generationem velut in tempore factam inuestigare? Apage cum hac absurditate quisquis es. Subtilem quantum fieri potest contemplandis rebus mentem addicas oportet, vt verum scias. Non intelligis iniurium esse te in diuinam naturam, dum ipsi quæ corporum propria sunt, tribuis; excellentiamque illam sublimi supra omnes creatas res fastigio collocatam, ad indigniorem existimationem deducis quàm ipsam deceat, eique inesse credatur? Cùm namque Pater, semper fuerit Pater, neque de potentia in tempore ad actum generandi progressus sit, semper illi coëxistere necesse fuit per quem est Pater. *In principio* enim *erat Verbum, & Deus erat Verbum.* Cùm autem verbum, Erat, effertur, nullo priùs alio prolato, vbi iam se cursus cogitationis sistet? quem verò tandem nobis exitum inueniet si per contemplationū subtilitatem, illud Erat, mens nostra persequi velit? Igitur genitum quidem est, & Deus erat Verbum; genitum verò non iuxta corporum naturam, vt alterum omnino esse à generante genitum intelligamus. Vtimur verò necessariò, ducto ex ijs quæ apud nos fiunt generationis vocabulo, significantes ex Dei Patris substantia Vnigenitum luminis modo effulsisse, proprieq;

Ioan. 1. 1.

 sub-

subsistere, & in peculiari sua subsistentia seorsum intelligi. Inexplicabilis est autem penitus hac de re oratio. Nec enim à Patris substantia omnino diuisus, sed ipsemet in Patre existens, & in propria natura genitorem ostendens, simul adoratur & conglorificatur. Cùm verò consubstantialis sit, & æqualis gloriæ, potentia quoq; & virtute æqualem esse necesse est. Quòd si sanctum quoq; Spiritum ita subsistere intelligamus, deque illo eodem modo loquamur pariterq; statuamus, recta & ab omni reprehẽsione libera nobis de sancta Trinitate constabit fides. Ille igitur Dei & Patris prærogatiuis egregiè conspicuus, per quem omnia facta sunt, *non rapinã arbitratus est esse se æqualem Deo*, vt scriptum est, *sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo; humiliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortẽ, mortẽ autem crucis.* Itaq; cùm ipsi pro potestate liceret, in amplitudinis suæ fastigio cum eximia dignitate insistere, atq; in æqualitate ad Patrem opiparè deliciari, atque in diuinitatis throno gloriosè splendescere; spõte se ad formam nostri similem demisit, nihil in sua natura iacturæ passus ob inferiorem assumptam, sed potiùs ipsi, quorum inops erat, adijciens. Nec enim decet, imò verò maximè periculosum est cogitare ac dicere, humanam fortè naturã diuina & ineffabili plus valuisse, ipsamque de eius excellentia deiectam, ad suam traxisse deformitatẽ. Cordati potiùs hominis sit, vt ego quidem arbitror, ratiocinari, futurũ vt diuinitati nostra se natura submittat, cedensque excellentioris dignitati, tota in id quod sine comparatione melius ac præstantius est, transeat. Est namque absurdissimũ, cùm in ijs, quæ à Deo condita sunt, admixtione atque appositione meliorum, ea quoq; quæ minùs præclara sunt illustrari facilè quisque animaduertat, putare Deum, cùm se humanæ naturæ adiunxit, eo quo quidẽ ipse nouit modo, non in eam potiùs aliquid ex proprijs transfudisse, quàm detrimenti quidpiam, aut aliquid alienum ab eius dignitate in suam ipsum hausisse & expressisse naturam. Ac Sol quidẽ dum cœnum quoque & sordentes cloacas radijs ferit, penitus tamen inoffensum fulgorem seruat: diuina verò, incorruptibilis, & suprema natura, ab omnibus ijs quæ molestiam afferre solent omnino secura & libera, quam obsecro iacturam, aut noxam ob inferioris commercium patiatur? Quidni potiùs deteriorem naturam superet, ac propriorum bonorum splendore ditatam, ad id quod sine comparatione præstantius est, traducat? Quidam igitur, cùm res adeò verendas admiratione prosequi opor-

Philip. 2. 8.

μένῳ ἰδικῶς. καὶ ἐν ὑπάρξει νοεῖται τῇ καθ' ἑαυτόν. ἀπόρρητος δὲ παντελῶς ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος. οὐ γάρ τοι τῆς τοῦ τίκτοντος οὐσίας εἰς † ἅπαν ἐξεστηκώς, ἀλλ' αὐτός τε ὑπάρχων ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ἐν ἰδίᾳ φύσει καταδεικνὺς τὸν γεννήτορα, συμπροσκυνεῖται καὶ συνδοξάζεται. ἐπειδὴ δὲ ἐστιν ὁμοούσιος καὶ ἰσοκλεής, ἀναγκαίως ἰσουργός τε ἅμα καὶ ἰσοσθενής. συνυφεστηκότος δὲ οὕτως ἡμῖν τοῦ ἁγίου πνεύματος, συνθεολογουμένου τε καὶ συνενωθέντος, ὀρθῶς τε καὶ ἀμωμήτως ἡ περὶ τῆς ἁγίας ἡμῖν τριάδος συγκείσεται πίστις. ὁ τοίνυν τοῖς τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀξιώμασιν εὖ μάλα διαπρεπής, δι' οὗ τὰ πάντα παρήχθη πρὸς γένεσιν, „οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ „εἶναι ἴσον θεῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' „ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν „ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχή„ματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος· ἐταπείνωσεν „ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θα„νάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. καί τοι γὰρ ἐνὸν „ἐπ' ἐξουσίας αὐτῷ ταῖς ἰδίαις ὑπεροχαῖς, ἐνεσηρεῖσθαι λαμπρῶς, καὶ ἰσότητι τῇ πρὸς τὸν πατέρα πλουσίως ἐντρυφᾶν, καὶ τοῖς τῆς θεότητος ἐναγλαΐζεσθαι θρόνοις, καταπεφοίτηκεν ἑκὼν εἰς εἶδος τὸ καθ' ἡμᾶς, οὐδὲν εἰς ἰδίαν ἀδικούμενος φύσιν τῇ προσλήψει τοῦ καταδεεστέρου· προστιθεὶς δὲ μᾶλλον τὸ ἐνδέον αὐτῷ. οὐ γὰρ δὴ εἰκὸς, μᾶλλον δὲ δὴ καὶ σφαλερώτατον ἐννοεῖν καὶ λέγειν, ὡς τὴν θείαν καὶ ἄρρητον πλεονεκτήσει φύσιν ἡ ἀνθρώπου τυχὸν, καὶ εἰς τὸ οἰκεῖον αὐτὴν ἀκαλλὲς ἐκβιάσηται, καὶ καταβιβάσει τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς. ἐχέφρον δέ γε δή πω καθάπερ ἔγωμαι τὸ διαλογίζεσθαι δεῖν, ὅτι τῇ τῆς θεότητος φύσει παραχωρήσει τὰ καθ' ἡμᾶς. καὶ πρός γε τὸ ἀσυγκρίτως ἄμεινον μετοιχήσεται τῇ τοῦ προὔχοντος εὐκλείᾳ νικώμενον. καὶ γάρ ἐστι τῶν ἀτοπωτάτων, ἐν μὲν τοῖς ὑπὸ θεοῦ γεγονόσιν ὁρᾶν τῇ τῶν ἀμεινόνων μίξει τε καὶ παραθέσει, καὶ τὰ μὴ σφόδρα περικαλλῆ κοσμούμενα· οἴεσθαί γε μὴν τῇ ἀνθρώπου φύσει θεὸν προσωμιληκότα, καθ' ὃν οἶδε τρόπον αὐτὸς, μὴ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἐναπομάξασθαί τι τῶν ἰδίων αὐτῇ. βλάβος δέ τι καὶ τῶν παρ' ἀξίαν εἰς ἰδίαν αὐτὸν ἀνατλῆναι φύσιν. καὶ ἥλιος μὲν τῶν ἀκτίνων τὴν προσβολὴν, καὶ βορβόροις αὐτοῖς καὶ τέλμασιν ἐνεὶς, ἀδιαλώβητον παντελῶς τηρήσει τὸ σέλας· ἡ δέ γε θεία καὶ ἀκήρατος, καὶ ὑπερτάτη φύσις, ἡ τὸ δύνασθαί τι παθεῖν τῶν καταλυπεῖν εἰωθότων, ἀπωθεῖς παντελῶς, πῶς ἂν ἀδικοῖτο τῇ πρὸς τὸ ἔλαττον ὁμιλίᾳ; πῶς δὲ οὐχὶ τὴν τοῦ χείρονος † ὑπεραλεῖται φύσιν, καὶ τοῖς ἰδίοις αὐτὴν ἀγαθοῖς καταφαιδρύνουσα πρὸς τὸ ἀσυγκρίτως ἄμεινόν τι μετακομιεῖ; ἀνθ' ὅτου δὴ οὖν τοῦ χρῆναι θαυμάζειν,

† ἴσ. ἅπαξ.

† ἴσως, ὑπερβαλεῖ.

μάζειν, ἢ φειδηκότες τὰ οὕτω σεπτὰ, καταισοβαρεύονται τινες, καὶ τὸ ὑπέροφρον νοσοῦσι πάθος· οἴονταί τε τῇ θείᾳ συναγορεύειν δόξῃ, τὸ οὕτως ἀρίστης οἰκονομίας τὸ ἀκαλλὲς καθορίζοντες. οὐ γὰρ παραδέχονται τὸ μυστήριον. πλατὺ δὲ γελῶντες, ἀσύνετον κομιδῆ τὸ χρῆμα νομίζουσι, καὶ ὕθλοις ἡμᾶς εἰκαίοις ἐπιθαρσῆσαι φασὶν· οὐκ ἐννοοῦντες, ὅτι τοῖς μὲν ἰδίοις καθηγηταῖς, εἴπερ ἔλοιντό τι νοεῖν ἢ λέγειν, ἀβασάνιστον ἔσθ' ὅτε τηροῦντες τὴν πίστιν, καὶ τὸ Αὐτὸς ἔφα δωρούμενοι. εἶτα τοῖς θείοις κρίμασι τάς γε δὴ σφῶν αὐτῶν ἀνιστάντες ἐννοίας, δυσδιάφυκτον κομιδῆ ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς καταχέουσιν· οὐδὲ οἷς ἄνθρωποι τιμᾶν ἐγνώκασι, ταῦτα τῇ θείᾳ προσνέμοντες φύσει. ἀλλά τις αὐτοῖς, ὡς οἴονται, σοφὸς δὴ λίαν ἐκπεπόρισται λόγος· πῶς γὰρ δή φασιν ὁ ἀκήρατος νοῦς, ὁ ποσότητός τε καὶ περιορισμοῦ παντελῶς ἐλεύθερος, εἰς ἑνὸς ἀνθρώπου κεχώρηκε σῶμα; ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν τῆς τῶν σωμάτων ποσότητος ἐξιστᾶσι τὸ θεῖον, ἐπαινέσας ἔχω. συνθήσομαι γάρ. φημὶ δὴ οὖν ὅμως ἐκεῖνο τοῖς ὧδε φρονεῖν εἰρημένοις· οὐ γὰρ δὴ περιγεγράφθαι φαμὲν τὴν τοῦ λόγου φύσιν· εἰ καὶ κατοικῆσαι λέγοιτο καθάπερ ἐν ἁγίῳ ναῷ τῷ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου σώματι. ἀλλ' ἐπλήρου μὲν οὐρανοὺς, ὡς θεός· γῆν δὲ καὶ τὰ κατωτέρω, καὶ οὐδενὸς τῶν † ὅλων ἀπελιμπάνετο. ἦν δὲ μετὰ τούτου καὶ ἄνθρωπος. τὸ δὲ ὅπως ἢ τίνα τρόπον, εἰ νοεῖν οὐ δυνάσαι, παραχώρει τοῖς ὑπὲρ νοῦν· χαρίζου τοῖς ὑπὲρ λόγον τὴν ὡς ἐξ ἀνάγκης σιγήν. πολλὰ τούτοις ἕτερα προσομολογήσεις ἀγνοεῖν. ποῦ γὰρ ἐρήρεισται γῆ; ποίαν ἔχει τὴν ὑποβάθραν ὁ οὐρανός; πεποίηται δὲ τίνα τρόπον ὁ τῶν ἄστρων χορός; καὶ τῆς ὕψουτι καὶ ἄνω † διέρπει τρίβον; ἀλλὰ γὰρ εἴ τις ἕλοιτο τὰ καθέκαστα λέγειν, μακροὺς ὡς ἔγωγε μοι δαπανήσει λόγους, συντιθεὶς σοι τὰ διηγήματα. ἀλλὰ γὰρ σμικρὸν τῷ ὑπὲρ πάντα θεῷ φασὶ τὸ γενέσθαι καθ' ἡμᾶς. ἐγκαλεῖς δ' οὖν ὅτι φιλάνθρωπος ὢν, καὶ ἀγαθὸς τῇ φύσει, περιουργιαστέραν τοῦ πρέποντος τὴν εἰς ἡμᾶς φροντίδα πεποίηται. σμικρὸν μὲν γὰρ ὁμολογουμένως αὐτῷ τὸ γενέσθαι καθ' ἡμᾶς· καλεῖται γὰρ κένωσις. ἀλλ' ὅγε τῆς εἰς ἡμᾶς ἡμερότητος λόγος διαχρούσεται τὴν γραφήν. ὃ δὲ ἦν δή που θαυμάζειν ἄξιον, αἰτίαις ὑπενεγκεῖν, πῶς οὐκ ἀνόσιον κομιδῆ. εἰπὲ γὰρ ἐκεῖνο, καὶ φιλοπευστοῦντι φράσον. πότερα δὲ φὴς, ὡς ἦν ἄμεινόν τι καὶ πρὸς εὐκλείας αὐτῷ τὸ ἀφειδῆσαι τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ δι' οὐδενὸς ποιεῖσθαι λόγου πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἐκτόπων ὀλισθηκότα τὸν ἄνθρωπον. ἢ τοῦτο μὲν, οὐδαμῶς· ἀνασῶσαι δὲ μᾶλλον, καὶ τῆς καθηκούσης ἐπιμελείας ἀξιοῦν.

† ἄλλ. ὄντων.

† ἴσως διέρπει.

tuiſſet, deſpicatui habentes efferuntur inſolenter, & in ſuperbiæ incurrunt morbum; ſeque diuinæ gloriæ patrocinari arbitrantur, dum vſque adeò præſtantem œconomiam indecorè circunſcribũt. Nec enim admittũt myſteriũ, verùm effuſè ridentes totam rem dementię plenam eſſe arbitrantur, noſq; inanibus nugis præſidere autumant. Non intelligunt nimirum ſuis ſe inſtitutoribus, ſiquidẽ aliquid ſapere velint aut dicere, fidem minimè dubiam aut incertam ſeruare, vetuſque illud, *Ipſe dixit*, vltro concedere. Tum diuinis iudicijs ſuæ ipſorum mentis cogitata opponentes, prorſus ineuitabile malum ſuis arceſſunt capitibus, ne illa quidem quę honore digna hominibus viſa ſunt, diuinæ naturæ tribuentes. Sed quædam ab ipſis, vt putant, plena ſapientiæ oratio inuenta eſt. Nam quo modo, aiunt, mens immortalis, à quantitate prorſus & circũſcriptione libera, in vnius hominis corpus immigrauit? Ego verò quòd à corporea quãtitate diuinũ numen eximunt, laudo atque aſſentior. Illud tamen ad eos dico, qui hanc ſibi ſententiam tenendam eſſe ſtatuerunt, Non inquam nos circunſcriptam eſſe dicimus Verbi naturam, quamuis in corpore de ſancta Virgine accepto, velut in ſancto templo inhabitaſſe dicatur: ſed cælos quidem implebat, qui Deus eſſet, terramque & quæ infrà poſita, nec eorum quæ ſunt quidquam ab eo deſtitutum erat. Erat autem nihilominus homo. Quanam verò id ratione, aut quomodo, ſi minùs queas intelligere, cede ijs quæ intelligentiam ſuperant, quæque ſupra rationem poſita ſunt, veluti neceſſario ſilentio proſequere. Multa quoque alia à te ignorari fatebere. Quibus enim terra ſedibus nititur? quibuſnam cælum fundamentis fulcitur? aſtrorum chorus quomodo factus? ſublimemque altè ſemitam frequentat? Verùm ſi quis ſingula percẽſere velit, longum, vt ego arbitror, ſermonẽ, narrationes tibi cõtexens abſumet. At enim vile & abiectũ eſt Deo, qui ſupra omnia excellit, nobis ſimilem eſſe factum. Accuſas igitur quòd benignus & bonus natura, maiorẽ quàm deceret noſtri curam ſuſceperit? Eſt proculdubio vile ipſi, factum eſſe ſimilem nobis; proinde & exinanitio ea dicitur. Sed hoc crimen, eius in nos benignitatis ratio diluit. Quod verò excipiendum cum admiratione fuerat, id in crimen vocare, annon vehementer iniquum ſit? Illud namque age fare, & audire cupienti ediſſere. Vtrùm ais melius ac Deo glorioſius fuiſſe, res noſtras negligere, neque hominis in omnem prauitatem delapſi vllam rationem habere? aut hoc quidem nullo modo, ſed conſeruare potiùs, eiq; curam qua indigebat impartiri?

Quis verò eorum qui recta sentire soliti sunt ambigat, melius & ei qui natura bonus est omnino conuenientius fuisse, ijs quos procreasset, bona ex sua benignitate dilargiri? Quis hoc adhuc in crimen vocet? Quo verò modo dispensationis rationem reprehensione haud vacare quidam ineptè nugantur? At nos quidem medicis concedimus, vt ea quam ipsi tenent ratione morborum rabiem leniant, Deum porro incusabimus, qui curæ nobis adhibendę viam minimè ignorauit? ac tam stultè nugabimur, vt ipsum quidē à recto aberrasse, humanæ autē mentis cogitata magis rationi consentanea fuisse existimemus? Nūquid hęc obsecro te, aut sani hominis esse iudicabimus, aut sine risu omittemus? Deum audi, cui omnia cognita sunt, apertè dicentē: *Non enim sunt consilia mea vt consilia vestra, neque viæ meæ vt viæ vestræ. sed quemadmodū distat cælum à terra, sic distant viæ meæ à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris.* Quantum namque nobis natura superior est Deus, tanto etiam est in intelligendo sapientior, ac singulas rerum agendarū rationes, non consultando perspiciens, sed prima statim animaduersione comprehendens, quod visum ipsi fuerit, præstat. *Nihil enim, nihil omnino peccare Dei proprium est, sed omnia rite ac laudabiliter perficere*, vt ab antiquis sapienter decantatum est. Quòd si tamen adhuc tibi studium & cura est assumptæ à Deo humanitatis causam cognoscere, rem tibi, cunctatione discussa, quàm breuissimè expediā. Hominem initio statim incorruptibilem & immortalem vniuersorum opifex fecerat, non propriæ in hac re naturæ legibus suffultum, aut quò inconcussus ageret alicunde habentem. Corrumpi siquidem omnia necesse est quæ nata sunt, quodque aliquod ortus sui initium habet, finem quoque habeat, atque ad aliquem sui terminum feratur oportet. Sed quia illum ita se habere conditor voluit, qui præter immortalitatis donum, omnis quoq; boni scientiam, virtutisque desiderium animanti indidit, tum concessa quod mallet agendi facultate, mentem quæ compotes libertatis doceret, largitus est. Virtutem namque in nobis eligendi potentem conspici omnino oportuit. Deinde verò cùm Diaboli dolo in peccatum delapsus esset, datasque sibi leges neglexisset, morti adiudicatus, per facinora simul morbum sibi corruptionis arcessit. Cùm verò ad pristinam conditionem traducere animantem factori placuisset, velletq; ab interitu simul & à peccato liberare, legem illi per Mosem constituit, ac per sanctos prophetas locutus est. At nostra nihilominus multis interea criminibus labora-

Esaie 55.8.

Theostistus apud Stobeū

Hebr. 1. 1.

εἶτα πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις τῶν ὀρθὰ φρονεῖν εἰωθότων, ὡς ἦν ἄμεινόν τι καὶ πρεπωδέστερον τῷγε ὄντι κατὰ φύσιν ἀγαθῷ, τὸ τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ γεγονόσι τὰ ἐκ τῆς ἰδίας ἡμερότητος διανέμειν ἀγαθά; πῶς οὖν ἔτι τὸ χρῆμα γραφῇ; πῶς δὲ τῆς οἰκονομίας τὸ ἀμωμήτως ἔχειν καταφλυαροῦσί τινες. ἀλλ᾽ ἰατροῖς μὲν παραχωρήσομεν τὸ ὅπως ἂν εἰδεῖεν αὐτοὶ τιθασσεύειν δύνασθαι τὰς τῶν παθῶν ἀγριότητας· ἐπιτιμήσομεν δὲ τῷ θεῷ, τῆς εἰς ἡμᾶς φροντίδος οὐκ ἠγνοηκότι τὴν ὁδόν; διακεισόμεθα δὲ φλυνάφως, λογισμοῦ μὲν οὐ πρέποντος ἀφαμαρτεῖν αὐτὸν. ἐν σκέψεσι δὲ ταῖς πρεπωδεστέραις, τὸν ἀνθρώπινον γενέσθαι νοῦν. ἆρ᾽ οὖν εἰπέ μοι, φρενοβλαβείας ταυτὶ καὶ γέλωτος ἀπαλλάξωμεν. ἄκουε λέγοντος ἐναργῶς τοῦ πάντα εἰδότος θεοῦ· οὐ γάρ εἰσιν αἱ βουλαί μου ὥσπερ „ αἱ βουλαὶ ὑμῶν· οὐδὲ ὥσπερ αἱ ὁδοὶ ὑμῶν, „ αἱ ὁδοί μου. ἀλλ᾽ ὥσπερ ἀπέχει ὁ οὐρανὸς „ ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχουσιν αἱ ὁδοί μου ἀπὸ „ τῶν ὁδῶν ὑμῶν, καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν „ ἀπὸ τῶν διανοημάτων μου. ὑπερκεῖται γὰρ „ ὅσον τῇ φύσει τὰ καθ᾽ ἡμᾶς. τοσοῦτον που πάντως φρονήσει καὶ ἄμεινον, καὶ τὴν ἐφ᾽ ἑκάστῳ τῶν πρακτέων ὁδὸν † οὐδὲν διασκέψεσι βλέπων ἀλλ᾽ ἐν πρώταις εὐθὺς ἐννοίαις ἑλὼν, ἀποπεραίνει τὸ δοκοῦν. οὐδὲν γὰρ οὐδὲν ἁμαρτεῖν ἐστι θεοῦ, καὶ πάντα κατορθοῦν, † κατὰ τὸ γεγραμμένον τοῖς ἀρχαιοτέροις ὑμνούμενον. ἀλλ᾽ εἴ σοι φίλον, καὶ ἐν σπουδῇ, καὶ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως αἰτίαν † καταμαθεῖν, ὄκνου κρείττονα ποιήσομαι τὴν ἀφήγησιν, καὶ ἐν βραχέσιν ἐρῶ. ἄφθαρτον καὶ ἀνώλεθρον ἐποίει τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀρχαῖς εὐθὺς ὁ πάντων δημιουργὸς· οὐκ ἰδίας φύσεως νόμοις ἐρηρεισμένον εἰς τοῦτο, καὶ ἀκλονήτως ἔχοντά ποθεν. νοσεῖν γὰρ ἀνάγκη, τοῖς ὑπὸ γένεσιν τὴν φθοράν· καὶ τὸ ἄρχειν τοῦ πεποιεῖσθαι λαχὸν, ἐφέπεσθαι που πάντως, εἰς τὸ καταλῆξαι δεῖν. ἀλλ᾽ ἐπείπερ ὧδε ἔχειν αὐτὸν ὁ δημιουργὸς ἤθελε, πρὸς τῷ ἀνωλέθρῳ, καὶ παντὸς εἴδησιν ἀγαθοῦ, καὶ μὴν καὶ ἔφεσιν τὴν εἰς ἀρετὴν † ἐγχαράττε τῷ ζώῳ· εἶτα δρᾶν ἐπ᾽ ἐξουσίας. ὅπερ ἂν ἕλοιτο διδοὺς τὴν ἐλευθέροις πρέπουσαν ἐχαρίζετο δόξαν. ἔδει γὰρ ἔδει προαιρετικὴν ἐν ἡμῖν ὁρᾶσθαι τὴν ἀρετήν. εἶτα τοῖς τοῦ διαβόλου φενακισμοῖς ἐξολισθήσας εἰς ἁμαρτίαν, καὶ τῶν δοθέντων ὀλιγωρήσας νόμων, θανάτῳ κατεδικάζετο, καὶ ταῖς παραβάσεσι συνηρρώστησε τὴν φθοράν. ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀναπλάττειν τὸ ζῶον ἐδόκει τῷ ποιητῇ, φθορᾶς τε ὁμοῦ καὶ ἀναμαρτησίας ἀπαλλάττειν ἤθελε, νόμον ὡρίσατο τὸν διὰ Μωσέως· λελάληκε διὰ προφητῶν ἁγίων. ἀλλ᾽ ἦν οὐδὲν ἧττον ἐν πολλαῖς ἄγαν αἰτίαις τὰ καθ᾽ ἡμᾶς.

† ἄλ. οὐκ ἐν.

† ἄλ. καὶ τά γε τὸ σοφῶς πῶς.

† ἄλ. ἀναμαθεῖν

† ἴσως, ἐνεχάραττε.

ἡμᾶς. τοιγάρτοι καὶ αὐτὸν ἀφικέσθαι λοιπὸν ἐξ οὐρανοῦ παρεκάλουν, λέγοντες· κύριε κλῖνον οὐρανούς σου καὶ κατάβηθι. πῶς οὖν ἔδει τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἐμφανῆ γενέσθαι θεόν; ἆρα γυμνῇ τῇ δόξῃ, καὶ οὐδὲν ἐχούσῃ τὸ καλασκίασμα; καὶ τίς ἂν ὑπέστη τὴν οὕτω σεπτὴν καὶ δύσοιστον θέαν; καίτοι λέγοντος ἀκούω τινὸς τῶν παρ' Ἕλλησι ποιητῶν καὶ εἰς πολύθεον πλάνησιν ἀπενηνεγμένων· χαλεποὶ δὲ θεοὶ φαίνεσθαι ἐναργεῖς· ὅτι δὲ τῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἐπέκεινα μέτρων ὁρᾶται σαφῶς τὴν τῆς ἀκηράτου φύσεως τὴν δόξαν ἰδεῖν, εἴσῃ κἀντεῦθεν· καταβέβηκεν ἐν εἴδει πυρὸς ἐπὶ τὸ Σινᾶ καλούμενον ὄρος. εἶτα προσελάλει τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, μεσιτεύοντος τοῦ πανσόφου Μωσέως. ἀλλ' οὐκ ἐνεγκὼν τὴν θέαν ὁ Ἰσραήλ, ἐλιπάρει λέγων. λάλει σὺ πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ θεός, μήποτε ἀποθάνωμεν. καταπεφρικότων δὴ οὖν τῶν ἐξ Ἰσραήλ, καὶ τοῦ μεσιτεύοντος χρείαν ἀναγκαιοτάτην ἔσεσθαι τοῖς παιδαγωγουμένοις ἀναφανδὸν εἰρηκότων, ἐπενήνεγκε τὴν σκέψιν ὁ νομοθέτης· καὶ τύπον ὥσπερ τινὰ τὴν Μωσέως διακονίαν τῆς ἐσομένης διὰ Χριστοῦ τοῖς πάλαι † προθεὶς, αὐτὸν ἡμῖν ἐναργῶς ἀναδείξειν κατὰ καιροὺς ὑπισχνεῖτο. λέγων, Ὀρθῶς πάντα ὅσα ἐλάλησαν. προφήτην αὐτοῖς ἀναστήσω ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ὥσπερ σε· καὶ θήσω τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ. δεσπότην γὰρ ὄντα προφητῶν τὸν υἱὸν, προφήτην ὀνομάζει τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις εἴσω τιθεὶς, διὰ τὸ τῆς οἰκονομίας ἀπόρρητον. ἵνα τοίνυν γένηται κατὰ Μωσέα, τουτέστιν ἄνθρωπος, καὶ θεοῦ μεσίτης, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, πεφόρηκε τὸ ἀνθρώπινον σῶμα· καὶ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπελάβετο κατὰ τὰς γραφάς. † ἵν' ὁ ἐπίπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν ζωὴ, τὴν τοῖς ἀνθρωπίνοις σώμασιν ἐγκατασκήψασαν † ἐξ ἄρας, ἐξελάσῃ φθορὰν, καὶ μεταστήσῃ σύμπαντα εἰς θεογνωσίαν, εἰς ἐγκράτειαν, εἰς ἀνδρείαν, εἰς ὑπομονὴν, καὶ εἰς τὸ δρᾶν ἑλέσθαι καὶ φρονεῖν, ἃ ζηλωτοὺς ἀποφαίνει, καὶ θείων ἡμᾶς ἐμπιπλῆσι χαρισμάτων. ἀλλ' ἠγνόησε τὴν οἰκονομίαν ὁ Ἰσραήλ· καίτοι προφητῶν ἁγίων ἀνακεκραγότων σαφῶς τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον. ὁ μὲν γὰρ ἔφασκεν. ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παραλελυμένα· παρακαλέσατε οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ· ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε. καὶ ἄλλοθι. ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν· ἰδοὺ κύριος μετ' ἰσχύος ἔρχεται, καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυρίας· ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, συνάξει ἄρνας. ἕτερος † δ' οὖν, Ἰεζεκιὴλ δὲ οὗτος ὁ πανάριστος προφητῶν· τάδε λέγει κύριος ὁ θεός· ἰδοὺ ἐγὼ διακρινῶ ἀνὰ μέσον προβάτου ἰσχυροῦ, καὶ ἀνὰ μέσον προβάτου ἀσθενοῦς. ἐπὶ ταῖς πλευραῖς καὶ τοῖς ὤμοις ὑμῶν διωθεῖσθε, καὶ τοῖς κέρασιν ὑμῶν ἐκεραΐζετε, καὶ πᾶν τὸ ἐκλεῖπον ἐξεθλίβετε. καὶ σώσω τὰ πρόβατά μου, καὶ οὐ μὴ

† ἄλ. προσθεὶς.

† Puto, ἵν' ὁ ἐπείπερ vel ἵν' ἐπείπερ.

† puto ἐξ ἀρᾶς.

† ἄλ. δ' αὖ.

bant. Proinde & ipsummet deinceps è cælo aduocabant, dicentes: *Domine inclina cælos tuos, & descende.* Quonam igitur modo ijs qui in terra degerent conspicuum se præbere oportuit Deum? An nudam, nec vllo velatam obtegumēto præferre gloriam? At quis tam sanctum atque adeò formidandum aspectum sustinuisset? Et quidem quendam è Græcis poëtis, quāvis in errore multos deos colentium versaretur, dicentem audio: *Difficiles verò sunt dij, cùm se hominibus ostendunt.* Non esse porro vllo pacto humanarum virium, immortalis naturæ gloriam contemplari, hinc etiam intelliges. Descendit Deus sub ignis imagine in montem qui Sina dicitur. Tum ad filios Israël Mose sapientissimo interprete loquebatur. Sed aspectum non ferens Israël obsecrabat, dicens: *Loquere tu nobis, & non loquatur nobis Deus, ne fortè moriamur.* Cùm ergo inhorruissent Israëlitæ, atque omnino necessariam interpretis operam ipsis instituendis fore apertè professi essent, subiecit auctor legis quod notarent, Mosisque obsequium, tanquam imaginem futuræ per Christum administrationis antiquis proponens, ipsum se nobis palàm decursu temporis in conspectum daturum promisit, dicens: *Rectè omnia, quæcunque locuti fuerint. Prophetam ipsis suscitabo è fratribus suis tanquam te, & ponam verba mea in ore eius, & loquetur ipsis iuxta omnia quæ mandauero ei.* Filium namque Prophetarum Dominum, Prophetam vocauit, intra humanitatis terminos statuens, ob ineffabile dispensationis arcanum. Vt igitur fieret similis Mosi, nempe homo, mediatorq; Dei & hominum, humanum induit corpus, & *semen Abrahæ apprehendit*, vt Scriptura ait, vt quoniam natura sua vita esset, quæ humanis corporibus ex maledictione insederat corruptionem expelleret; traduceretq; vniuersa ad Dei cognitionem, ad temperantiā, ad fortitudinem, ad patientiam, atque ad ea studiosè præstanda ac sentienda, quæ beatos efficiunt, nosque diuinis muneribus replent. Sed prouidentiæ consilium Israël ignorauit; & quidem sanctis Prophetis de hoc mysterio apertè clamantibus. Nam alius quidem sic habet: *Confortamini manus dissolutæ, & genua debilia consolamini, pusillanimes mente cōfortamini, nolite timere.* Et alibi, *Ecce Deus vester, ecce Dominus cum fortitudine venit, & brachium cum dominatione. Velut pastor pascet gregē suum, & congregabit agnos.* Ezechiel quoque ille Propheta sanctissimus: *Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego iudicabo inter ouem fortem, & ouem infirmam, in scapulis & humeris vestris impellebatis, & cornibus vestris ventilabatis, & omne deficiens affligebatis, & saluabo oues meas, & non erunt*

Psal. 143.5.

Homer. Iliad. υ'. 72.

Exod. 20.19

Deut. 18.18

Actor. 7.37.

Heb. 2.16.

Isaie 35.3.

Isaie 40.10

Ezec. 34.20

erunt ampliùs in prædam, & iudicabo inter arietem & arietem, & suscitabo super eos pastorem vnum, & pascet eos, scilicet seruum meum Dauid. *Et ego Dominus ero ipsis in Deum, & Dauid princeps in medio eorum. Ego Dominus locutus sum, & constituam Dauid testamentum pacis, & delebo bestias malas de terra.* Audis supraque & infrà *Dauidis* nomine appellantem, qui ex semine Dauid secundùm carnem natus est, *Christum*, tanquam post temporum vices Israëlitarum pastorem futurum? Nouerat quo tempore hæc Propheta loqueretur, non agere adhuc inter viuos Dauidē: quippe multo iam antea is decesserat. At quemadmodum diuinæ Scripturæ mos est, vt qui ex Iacob prognati sunt, Iacob nominet, & Israël qui ex Israële, sic & Christum qui ex Dauidis semine foret secundùm carnem, Dauidem vocauit. Ignorantes igitur cruci affixerunt. Illi verò quamuis effugere dolores liceret, nec enim quisquam vim afferret Deo, seipsum percussorū manibus obtulit, vt etiam excitatus à mortuis, tum alijs, tum ijs præcipuè qui in crucem egerant, se vitam esse natura Deumq; demonstraret. Ad nos descendit, vt nos morte superiores, corruptionisque victores redderet. Cùm itaque Christus pro nobis sit passus, ac mortis neruos eliserit, turpeque & execrandum procul eiecerit peccatum, atque ad cælos rediuiuus ascenderit haud multo pòst adfuturus: *Descendet* enim, *& iudicabit orbem terræ in iustitia*, vt scriptum est; abstergamus omnes peccati sordes, amplectamur temperantiam, & compleamus in patientia charitatem mutuam, misericordiam in egenos, liberalitatemque teneamus. Compatiamur vinctis, & ijs qui calamitatibus premuntur, tanquam & ipsi existentes in corpore. In primis verò rectam ac sinceram fidem in nobis ipsis conseruemus. Purè siquidem hoc pacto ieiunabimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam vigesima septima Februarij mensis; hebdomadam verò salutaris Paschæ secunda mensis Aprilis; soluentes autem ieiunia septima eiusdem mensis Aprilis, extremo vespere, iuxta Apostolicas traditiones; festū porro diem celebrantes proximè illucescēte Dominica, octaua eiusdem mensis; adiungentes deinde septem quoq; sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namque rursum diuini sermonis epulis saginabimur in Christo Iesu Domino nostro, per quem & cum quo Patri cum sancto Spiritu gloria, honor, & imperium in secula seculorum. Amen.

Psal. 9. 9. & 95. 13.

ἔτι ὦσιν εἰς προνομὴν· καὶ κρινῶ ἀνὰ μέσον „ κριοῦ πρὸς κριόν· καὶ ἀναστήσω ἐπ' αὐτοὺς ποι- „ μένα ἕνα, καὶ ποιμανεῖ αὐτοὺς, τὸν δοῦλόν μου „ Δαβίδ. καὶ ἔσται αὐτῶν ποιμήν. καὶ ἐγὼ κύριος „ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεὸν, καὶ Δαβὶδ ἄρχων ἐν „ μέσῳ αὐτῶν. ἐγὼ κύριος ἐλάλησα, καὶ „ διαθήσομαι τῷ Δαβὶδ διαθήκην εἰρήνης, „ καὶ ἀφανιῶ θηρία πονηρὰ ἀπὸ τῆς γῆς. ἀκούεις ἄνωθεν καὶ κάτω Δαβὶδ ὀνομάζοντος τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα Χριστὸν, ὡς ἐσόμενον ποιμένα κατὰ καιροὺς τῶν ἐξ Ἰσραήλ. ἐνόει γὰρ ὅτι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃν ὁ προφήτης τὰ τοιάδε φησὶν, οὐκ ἦν ἐν ζῶσιν ἔτι Δαβίδ· προαποτεθνήκει γὰρ ἐκ μακρῶν ἔτι καὶ ἄνωθεν χρόνων. ἀλλ' ὥσπερ ἐστὶν ἔθος τῇ θείᾳ γραφῇ Ἰακὼβ ὀνομάζειν τοὺς ἐξ Ἰακώβ. καὶ μέντοι καὶ Ἰσραὴλ τοὺς ἐξ Ἰσραήλ· οὕτω καὶ Δαβὶδ τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα Χριστόν. ἠγνοηκότες τοίνυν ἐσταύρωσαν. ὁ δὲ καί τοι διαδρᾶναι τὸ παθεῖν ἐξὸν, οὐ γὰρ ἂν ἐβιάσθη θεὸς, ἑαυτὸν προσεκόμιζε τῶν φονώντων χερσίν· ἵνα καὶ ἐγηγερμένος ἐκ νεκρῶν, πληροφορήσῃ σαφῶς, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τοὺς ἐσταυρωκότας, ὅτι ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπῆρχεν ὁ θεός· καταβέβηκεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ἵνα ἡμᾶς ἀποδείξῃ θανάτου κρείττονας, καὶ νενικηκότας ἤδη τὴν φθοράν. παθόντος δὴ οὖν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, ἀποσήσαντος δὲ τὴν ἀκλεᾶ, καὶ βέβηλον ἁμαρτίαν· ἐγηγερμένου τε καὶ ἀναβεβηκότος εἰς οὐρανοὺς, καὶ ὅσον οὐδέπω παρεσομένου. καταβήσεται „ γὰρ καὶ κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, „ κατὰ τὸ γεγραμμένον. πάντα ῥύπον τὸν τῆς ἁμαρτίας ἀποτριψώμεθα· ἀγαπήσωμεν τὴν ἐγκράτειαν· καρποφορήσοντες τῇ ὑπομονῇ τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην· ἐπιτηδεύσωμεν τὸν εἰς τοὺς δεομένους ἔλεον· τὴν φιλοπτωχίαν. συναλγήσωμεν τοῖς ἐν δεσμοῖς· τοῖς κακουχουμένοις, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώμασι. καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον ἐν ἑαυτοῖς τὴν πίστιν τηρήσωμεν· τό τε γὰρ τότε νηστεύσομεν καθαρῶς· ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἑβδόμης καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχὶρ μηνὸς τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηρίου δὲ Πάσχα, ἀπὸ δευτέρας τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· περιλύοντες δὲ τὰς νηστείας τῇ ἑβδόμῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς, ἑσπέρας βαθείας κατὰ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ ὀγδόῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ οὕτω πάλιν τοῖς θείοις ἐντρυφήσομεν λόγοις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

Λόγος ιϛ΄.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἡμᾶς ἐνθάδε συνήγαγεν ὁ καιρὸς, ἥκομεν δὲ εἰς μέσον, οὐ τὸ ἐν λόγοις πλατὺ καὶ ἰσότιμον ὑπισχνούμενοι. μέτριοι ἐν τούτῳ λίαν ἡμεῖς. ἀλλ᾽ ἔθει πατρῴῳ, καὶ ἀναγκαίως ἐξευρημένῳ κατακολουθεῖν ἐγνωκότες. δεῖ τοίνυν ὑμᾶς συγγνώμονας εἶναι, κἂν εἰ μὴ φαίνοιτο τοῖς ἔξωθεν κόμποις κατηγλαισμένος ὁ λόγος, καὶ τοῖς εἰς ῥητορικὴν αὐχήμασιν ἐναβρύνεσθαι μεμελετηκώς. τὸ γὰρ ἐν τούτοις εὐδοκιμεῖν, περιθείην ἂν εἰκότως, ἥκιστα μὲν, ἐμαυτῷ· φαίην δ᾽ ἂν ὅτι πρέπειεν ἂν μᾶλλον τοῖς ἀγαθοῖς τουτοισὶ καὶ σοφοῖς διδασκάλοις.

Ὁ μὲν νόμος τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐδίδου τὸ σύνθημα, τοῦ χρῆναι πληροῦν τὰς ἐν τύποις ἔτι καὶ ὡς ἐν σκιαῖς ἑορτάς. ὅτι δὴ τὴν ἀναγκαίαν τῆς καθηκούσης αὐτὰς φροντίδος ἀξιοῦν· καὶ τὸ ῥᾴθυμον ἐν τούτοις οὐκ ἀπλημμελὲς, † ἀλλ᾽ ἐναντία καὶ δίκη διεσάφει, λέγων ὁ τῶν ὅλων θεὸς διὰ φωνῆς Ζαχαρίου· καὶ ἔσται ὃς ἂν μὴ ἀναβῇ τοῦ ἑορτάσαι τὴν ἑορτὴν τῆς † σκηνοπηγίας, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. τοῖς γὰρ οὕτω σεπτοῖς, καὶ εὖ μάλα ὀρθῶς διωρισμένοις, ἐπαγάλλεσθαι δέον, παρ᾽ οὐδὲν αὐθέντου ποιοῖτ᾽ ἄν τις τὴν ἐπιτήρησιν· ἅ τε τῶν πραγμάτων ἐξαίρετα, καὶ οὐκ ἀφανῆ λαχόντα τὴν δόξαν, εἴπερ ἕλοιτό τις περιυβρίζειν ἀποτολμᾶν, ὄκνῳ τε καὶ μελισμοῖς τὸ κρατεῖν ἀπονέμων, † ὁσίαν ἂν ἔχοι τὴν καταῤῥησιν, καὶ οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος τὰ ἐγκλήματα. οὐκοῦν εὐσιβῆ μὲν ὥσπερ διαπατεῖν τις τρίβον, διακηρύξομεν μὲν ἡμεῖς μεμνημένοι τοῦ λέγοντος· ἱερεῖς ἀκούσατε, καὶ ἐπιμαρτύρασθε τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, λέγει κύριος παντοκράτωρ. πρέποι δ᾽ ἂν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, προθυμίαις μὲν τῆς ἀνωτάτω χρωμένους, διαῤῥιπτοῦντας δέ πως τὸ ἐξήνιον, καὶ τῇ τῶν αἰσχίστων μοίρᾳ προσνέμοντας ἀποπεραίνειν ἐπειγεσθαι τὰ νενομισμένα. πάλαι μὲν γὰρ ὁ τῶν ὅλων θεὸς τῷ θεσπεσίῳ Μωσῇ τὸν τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς κατασημαίνων καιρὸν. καὶ ὅπως ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ἱεροπρεπῶς τε καὶ ἀμωμήτως, καὶ ὡς ἐν τύπῳ καταδεικνὺς, προσεφώνει, λέγων· εἰ πω καὶ ποιείτωσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ πάσχα καθ᾽ ὥραν αὐτοῦ, τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου πρὸς ἑσπέραν. ποιήσεις αὐτὸ κατὰ καιροὺς κατὰ τὸν νόμον αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ ποιήσεις αὐτό· ἡμᾶς δὲ ἀνάγκη τοὺς τῆς ἱεροῖς λειτουργίαις ὑπεζευγμένους, λαμπρῷ καὶ διαπρυσίῳ κεχρῆσθαι κηρύγματι,

† ἄλλ. αἰτ. ἐν αἰτίᾳ.

† Puto σκηνοπηγίας.

† ἴσως, ὄσκν.

Homilia decimasexta.

PROLOGVS.

NOs in hunc locum temporis ratio conuocauit. Prodimus autem in medium, non orationem maiestate ac dignitate conspicuam promittentes (valdè enim mediocres in hac re sumus,) sed quòd acceptam à maioribus consuetudinem, ac necessariò inuentam sequi decreuimus. Vos igitur faciles ad ignoscendum esse decet, etsi minùs externis ornamentis splendescere oratio videatur, nec insigni Rhetorum cultu & ornamentis elaborata. Nam huius rei gloriam minimè quidem ego mihi arrogarim; sed potiùs bonis hisce ac sapientibus dicendi magistris, volens libensque concesserim.

LEx quidem condixit antiquis, celebritates, quę tunc temporis futurorum vmbram veluti quandam & imaginem gererēt, peragi oportere. Porrò debitam ipsis curam necessariò adhibendam, nec impunitam esse in his negligentiam, sed accusationi pœnæq; obnoxiam denuntiauit apertè vniuersorum Deus, per Zachariam dicens: *Et erit, qui non ascenderit festiuitatem tabernaculorum, delebitur anima illa de populo suo.* Cùm igitur in tam sanctis rectéque constitutis rebus gestire gaudio oporteat, quid ita quisquam eorum obseruationē & cultum pro nihilo ducat? Quæque inter actiones præcipuę sunt, nec obscuram sibi vindicant gloriā, si quis cōtaminare audeat, seq; ab inertia socordiaque vinci patiatur, iustam is sibi damnationem, meritamque accusationē accersat. Igitur veluti tritam & facilem vobis semitam commonstrantes prædicabimus, memores eius qui dicit: *Sacerdotes audite, & contestamini domui Israël, dicit Dominus omnipotens.* Decet porrò nos quoque ipsos eam, quę summa esse potest, alacritatem adhibentes, penitus abijcientes contumaciam, & in rerum turpissimarū numero habentes; quæ legibus præscripta sunt, magna sedulitate curaque præstare. Olim namq; vniuersorum Deus diuinum Mosem, sanctæ nostræ solēnitatis tempus declarans, & quo modo à nobis sanctè integreque celebranda foret, velut in figura demonstrans, his verbis est allocutus: *Et facient filij Israël Pascha tempore suo, decimaquarta die mensis primi, ad vesperam; facies ipsum per tempora iuxta legem eius, & iuxta iudicium eius facies illud.* Nos verò necesse est, qui sacro ministerio addicti sumus, illustri & vehementi prædicatione

Zach. 14. 16

Num. 28. 2

τι,

vti, & ad eos qui in Christo iustificati sunt acclamare: *Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.* Ibi sanctissimã celebritatem agemus, & superna repleti voluptate Saluatoris omnium laudes prosequemur, propheticum illud vsurpantes: *Exultet anima mea in Deo meo. Induit enim me vestimentis salutis, & tunica lætitiæ.* Esset autem profectò, vt mihi videtur, longè turpissimum, mercatores quidem modicos quæstus consectari, sibique deliciarum instar ducere, ac præcipuam ijs curam impendere, quos tamen nec sine longissima temporis mora, nec sine sudore colligant; exilire autem gaudio agricolas, si agros maturis frugibus refertos conspiciant, nos verò quæ terrena longè superant, imò quæ infinitis partibus præstantiora sunt, lucrantes, non ea mox quouis pretio æstimanda ducere, ac supremam in ijs felicitatem collocare. Et quidem mercatorum negotia etiamsi laborantibus quàm maximè ad voluntatem succedant, nihil apud eos qui optimam viuendi rationem elegerunt, habent admirationis: agricolis verò, si ex animi sententia rem gerant, suppetet earum rerum copia, eaque mediocris, non per quas iuuentur ad immortalitatem, ac mortis & corruptionis imperium deinceps superandum, sed quibus vitam tolerare, ac temporarium corporis vsibus commeatum parare queant. Quę verò sanctis parata sunt, omnem cogitationem superant. *Spes siquidem illorum plena est immortalitate*, vt scriptum est. Quodnam igitur tempus agendi Paschatis, quisve eius à nobis celebrandi modus, apertè explicatum est. *Quartadecima* nempe *die primi mensis ad vesperam, suo tempore*, atque ad legis præscriptum Deus celebrari iussit. Oportere autem arbitror eorum quę præcipiuntur singula ingeniosè examinantes, atque ad trutinam diligentissimè reuocantes causas studiosè inuestigare, cur verno tempore, ac primo mense agendum esse legis auctor pręceperit. Non fuerit sanè infructuosum subtilius paulo in his tractandis versari; estque hoc arbitror, quod Deus per Prophetam edixit: *Quærens quære, & apud me domi habita.* Nam esse quidem adnitendum, vt opportuna indagatione Scripturas quãtum licet inuestigemus, sacro hoc docemur dicto, minimè verò ab intelligentiæ rectitudine absistendum esse præcipit, dum ait: *Habita apud me.* Rectitudo namq; omnis cum Deo, ab ipso & ex ipso est. Igitur aptum quidem est vernum tempus agendo Paschati, cùm præter alia omnia, præcipuè eorum quæ à Christo patrata sunt magnitudinem ex ijs quæ ea tempestate contingunt, tanquam in tabella describat. Exoritur

Isaiæ 2. 3.

Isaia 61. 10.

Sap. 3. 4.

Num. 28. 16
Exod. 12. 18

Isaia 21. 12. iuxta LXX.

τι, καὶ τοῖς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοις ἐπιφωνεῖν. δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου, » καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ. ἐκεῖ τὴν πανάγιον » ἀποπερανοῦμεν ἑορτήν. καὶ τῆς ἀνωτάτω θυμηδίας ἀναπιμπλάμενοι, τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα δοξολογήσωμεν, ἐκεῖνο λέγοντες τὸ προφητικόν. ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου † τῷ κυρίῳ, » ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα » εὐφροσύνης. εἴη δ' ἂν ὥς γέ μοι φαίνεται τῶν » ἄγαν αἰσχρῶν, τοὺς μὲν ἐμπόρους ἀθλίων ἡττᾶσθαι κερδῶν, καὶ τοῦτο ἡγεῖσθαι τρυφὴν καὶ φροντίδος ἀξιοῦν τῆς [illegible]. καίτοι διὰ πλείστων ὅσων ἰόντας χρόνων, καὶ οὐκ ἀνιδρωτὶ συλλέγοντας. ἐπαγάλλεσθαι δὲ τοὺς ἀρούραις γηπόνους, εἰ καρποῖς ὡραίοις ὁρῶντες διαβεβρίθοις. ἡμᾶς δὲ τῶν ἐπιγείων τὰ πολὺ λίαν ἐπέκεινα, μᾶλλον δὲ καὶ ἀσυγκρίτως ἀμείνω κερδαίνοντας, μὴ οὐχὶ τὸ χρῆμα ποιεῖσθαι λοιπὸν τοῦ παντὸς ἄξιον λόγου, καὶ τὴν εἰς λῆξιν ἡκούσης θυμηδίας πρόξενον. καίτοι τὰ μὲν τῶν ἐμπόρων, κἂν εἰ πράττοιτο κατ' εὐχὴν τοῖς πεπονηκόσιν, οὐδὲν ἂν ἔχοι τὸ θαῦμα παρά γε τοῖς ἄριστα βιοῦν ᾑρημένοις· γηπόνοις δ' ἂν πεπραχόσι δεξιῶς, παρέσται δὴ τοὺς τρυφᾶν καὶ † τοῦ μετρίως, οὐκ ἐφ' οἷς ἂν ὀνίναιτό τις, εἰς γε τὸ ἀκηράτως ἔχειν ἢ γοῦν εἰς τὸ δύνασθαι λοιπὸν τὸ θανάτου καὶ φθορᾶς ὑπερφέρεσθαι κράτος, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἂν ἔχοι τὰ ζωαρκῆ, καὶ τὴν πρὸς καιρὸν τοῦ σώματος θεραπεύειν χρείαν. νοῦ δὲ δὴ πέραν παντός τὰ τοῖς ἁγίοις ηὐτρεπισμένα. ἡ γὰρ ἐλπὶς αὐτῶν, ἀθανασίας πλήρης, κατὰ τὸ γεγραμμένον. τίς μὲν οὖν ὁ καιρός, καθ' ὃν ἂν προσήκοι πληροῦσθαι τὸ πάσχα, καὶ ὅπως ἂν γίνοιτο πρὸς ἡμῶν εἴρηται σαφῶς· ἡμέρᾳ γὰρ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς » τοῦ πρώτου πρὸς ἑσπέραν, κατὰ τὸν καιρόν, καὶ » κατὰ τὸν νόμον αὐτοῦ ποιεῖσθαι προστέταχεν. » χρῆναι δὲ ὑπολαμβάνω τῶν τεθεσπισμένων ἕκαστα φιλοκρινοῦντας ἐντέχνως, καὶ τὴν ἀρίστην αὐτοῖς ἐπιφορτίζοντας βάσανον, πολυπραγμονεῖν ἐπείγεσθαι τὰς αἰτίας, οὗ καὶ ἐν ἦρι γίνεσθαι δεῖν, καὶ ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ τὸν νομοθέτην εἰπεῖν. εἴη δ' ἂν οὐκ ἀνωφελὲς εἰς ὄνησιν τὸ ἔν γε τούτοις ἰσχνοεπεῖν. καὶ τοῦτο οἶμαι ἐστὶν ὅπερ ἔφη θεὸς διὰ προφήτου φωνῆς. ζητῶν ζήτει, καὶ παρ' ἐμοὶ οἴκει. ὅτι μὲν γὰρ » ταῖς καθηκούσαις ἐρεύναις κατισχύειν, ὡς ἔνι τὰ γεγραμμένα πειρᾶσθαι προσήκει, τὸ ἱερὸν ἡμῖν ὑποσημαίνει γράμμα, ἥκιστά γε μὴν τὸ τῆς ἐννοιῶν ὀρθότητος ἀπονοσφίζεσθαι φιλεῖν, παρεγγυᾷ, λέγων, τὸ οἴκει παρ' ἐμοί· ὀρθότης γὰρ πᾶσα μετὰ θεοῦ παρ' αὐτῷ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ. οὐκοῦν ἠρινὸς μὲν τῷ πάσχα καιρὸς πρέποι ἂν μάλιστα τῶν ἄλλων ἁπάντων, τὴν διὰ Χριστοῦ κατορθωμάτων τὴν δύναμιν καθάπερ πίνακι γράφων τοῖς ἐν αὐτῷ συμβαίνουσιν. ἀνίσχει

μὲν

† ἄλλ. ἐπὶ τῷ Χρ. ῷ.

† ἴσως, τοῦτο.

μὲν γὰρ καθαραῖς καὶ ἡμερωτάταις ἡλίου βο-
λαῖς περιθάλπων τὴν γῆν, καὶ τὰς τοῦ χειμῶνος
ἐμβολαῖς μονονουχὶ καὶ ἐπιφωνῶν. δότε δὴ δότε
λοιπὸν ὄρεσί τε καὶ νάπαις τοῖς ἀποτεμένοις
κατακαλλωπίζεσθαι δρυμοῖς, καὶ τοῖς τῶν πεδίων
ἐψιλωμένοις, ἁπαλῇ καὶ ἀρτιφανεῖ περιαν-
θίζεσθαι πόᾳ. καὶ ἐναβρυνέσθω μὲν ἤδη λει-
μῶσι τὸ κρίνον. γελάτω δὲ καὶ ἐν κήποις τὰ
εὐοσμότατα τῶν ἀνθέων. ἀπαιρέτω καὶ αὐτὴ τῶν
σίμβλων ἡ μέλιττα, καὶ περιβομβείτω τοὺς
ἀγρούς, οὐ ῥαγδαίων αὐτῇ παρενοχλούντων †
ὑετοῦ καταστάζοντος, καὶ περιαιρουμένων
τὴν πτῆσιν. ἰσχνὸν γὰρ αὐταῖς καὶ καμάτων ἀη-
θὲς τὸ πτερόν. ἀνασκιρτάτωσαν δὲ ἤδη σηκῶν μὲν
ἀγέλαι· καὶ δὴ καὶ μητέρας ἀμνοί, τρυφεροῖς καὶ
ἀρτιπαγέσι περισκαίροντες ποσί, τῆς πολυει-
δοῦς κατορχείσθωσαν πόας· δρεπάνην δὲ † τοῖς
ἀμπέλοις ἐπιθηγέτω λοιπὸν ὁ ταῦτα τεχνί-
της· εἰ δὲ καὶ αὐτοῖς ὁ λόγος τοῖς καιροῖς τὴν
καθ' ἡμᾶς οἱονεί πως ἀπονέμει φωνήν, ἐπι-
τιμάτω μηδείς. πεπαιδεύμεθα γὰρ ἐξ ἱερῶν
καὶ τοῦτο γραμμάτων. καὶ γοῦν ὁ μὲν θεσπέσιος
„ ψαλμῳδός, οἱ οὐρανοί, φησί, διηγοῦνται δόξαν
„ θεοῦ· ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στε-
„ ρέωμα· ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ
„ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν. συγκεχώρηκε
δέ που καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας καὶ αὐταῖς θα-
λάσσαις ἀριστοεπεῖν, καὶ ἀτεχνῆ τινα λόγον
μονονουχὶ καὶ ἐρεύγεσθαι δοκεῖν· ἔφη γὰρ οὕτω.
„ αἰσχύνθητι Σιδών, εἶπεν ἡ θάλασσα· ἡ δὲ ἰσχὺς
„ τῆς θαλάσσης εἶπεν, οὐκ ὤδινον, οὐδὲ ἔτεκον, οὐδὲ
„ ὕψωσα νεανίσκους, οὐδὲ ἔθρεψα παρθένους. καὶ
οὐ δή που φαμὲν καιροῖς καὶ θαλάσσῃ μετεῖναι
λόγου· λῆρος γὰρ ἤδη τὸ χρῆμα, καὶ ἕτερον οὐ-
δέν. τὸ δὲ εὔχαρί τι καὶ ἀναγκαῖον εἰς ὄνησιν
τοῖς ἀκροωμένοις φιλοθηρεῖν σπουδάζοντες,
τῇ τοῦ λόγου στεφανοῦμεν χρείᾳ· καὶ ὅσα λόγου
κατὰ φύσιν ἐστέρηται. φέρε δὴ οὖν κατ' εὐθὺ
τοῦ πρέποντος, τὴν τῶν νοημάτων ἀποκομίζοντες
δύναμιν, τοῖς ἐξ ἦρος ἀγαθοῖς συμβαίνοντα
τὰ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας δει-
κνύωμεν κατορθώματα. μονονουχὶ δὲ τοῖς ἐν
αἰσθήσει γραφόμενον, τὸ τῆς θείας χάριτος
καταθρήσωμεν κάλλος. ἀχλύϊ μὲν γὰρ καὶ
σκότῳ τὰ πάντα κατείληπτο· καὶ ὥσπερ τινὰ
χειμῶνος κατήφειαν ἁπάσης, ὡς ἔπος εἰ-
πεῖν κατεσκέδασε τῆς ὑπ' οὐρανὸν ὁ πολυ-
κέφαλος δράκων, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς· καὶ ἀπο-
ψύχων εἰς νέκρωσιν τὸν ἑκάστου νοῦν, ἀνοσίων
ἐπιτηδευμάτων ἐθελουργοὺς ἐπετέλεσε τοὺς ἐπὶ τῆς
γῆς. ἀλλ' οἴχεται μὲν ὁ χειμών, καὶ ὁ πάλαι βα-
θύς τι, καὶ ἀμειδὴς ἀπελήλαται σκότος. αὐγαὶ
δὲ ἡμῖν ἀνίσχουσι καθαραί, καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης
ἥλιος, τουτέστι Χριστός, νοηταῖς ἀκτίνων βο-
λαῖς περιαστράπτει τὰ σύμπαντα· ὀνίνησί τε
καὶ ἑτέρως· καταψύχεσθαι μέν, οὐκ ἔτι πρὸς ἁ-
μαρτίαν ἐφιείς, ζέοντας δὲ μᾶλλον ἀποτελῶν τῷ
πνεύματι, καθὰ καὶ αὐτός φησι Παῦλος ὁ ἀπο-

† addit al. c. πνευμάτων.

† γρ. ταῖς.

siquidem puris ac placidissimis solis radijs
tepefaciens tellurem, & hybernos impetus
hac propemodum oratione increpantē au-
dias. Liceat ergo iam per vos, liceat iugis, ac
recessibus montium ramosis arboribus con-
uestiri; liceat nudata arua tenella ac rena-
scenti herba nitescere. Iam splendescat in
pratis lilium, rideant in hortis odoratissimi
flores, emergat iam ipsa quoque è cellulis suis
apicula, circumque agros susurro compleat,
non vllo turbata impetu, non cadente pluuia
volatumque impediente. Tenues namque
ipsis nec laboribus assuetæ alæ. Prodeant
nunc è septis armenta, ac circum matres, te-
nero ac recenti pede lasciuientes agni, mul-
tiplicibus herbis assultent. Nunc falcem pu-
tandis vitibus bene peritus artifex acuat.
Quòd autem ipsis quoque anni temporibus
nostram quodammodo vocem oratio tri-
buat, non sit qui reprehendat. Nam & hoc
sacrarum litterarum exemplo didicimus. Di-
uinus siquidem Psaltes, *Cæli*, inquit, *enarrant* Psal. 18. 1.
*gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat
firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox
nocti indicat scientiam.* Mari quoque ipsi ali-
cubi Isaias propheta perfectum sermonem
assignauit, vt minimè ambiguam orationem
eructare propemodum videatur. sic namque
ait: *Erubesce Sidon, dixit mare: at fortitudo maris* Isaie 23. 4.
*ait, Non parturiui, neque peperi, neque pueros su-
stuli, neque educaui virgines.* Neque tamen id-
circo dicimus, temporibus ac mari faculta-
tem inesse dicendi. Vanum id namque com-
mentum esset, nec aliud quidquam; sed iu-
cunditati, & vtilitati audientium seruientes,
ea quoque vsu orationis ornamus, quæ na-
tura sua loquendi facultate priuata sunt. A-
ge igitur decori lege seruata, sententiarū vim
explicantes, ex verni temporis bonis quę ad-
ueniente nostro Saluatore gloriosè perfecta
sunt, indicemus, ac pænè depictam in ijs quæ
sub sensum cadūt diuinæ pulchritudinis gra-
tiam contemplabimur. Tenebris nimirum,
& caligine vniuersa tenebantur, & veluti
quādam mœstissimā hyberni temporis con-
tractionem toti, vt vno verbo absoluam, ter-
rarum orbi offuderat ille multorum capitum
draco, nempe Satanas, & mortifero frigore
vniuscuiusque mentem occupans, impiorum
sectatores studiorū terræ incolas omnes ef-
fecerat. Sed hyems quidem concessit, ac ve-
tus illa tetra & vultuosa caligo depulsa est.
Fulgores autē nobis sese nitidi exerunt, Sol-
que iustitiæ Christus spiritalium radiorum
coniectu vniuersa collustrat, alijsque modis
præterea iuuat, peccati frigore adhuc deti-
neri non permittens, sed potiùs *feruentes spi-
ritu* efficiens, vt ipsemet Paulus diuinus Apo-

ſtolus loquitur. Itaq; qui inſtar arborum ſteriles, & ipſis quoque floribus ſpoliati eramus, renouati ſumus ad vitam; deinde verò veluti fertilibus campis, & herbarum varietate conſpicuis locupletati ſumus, Euangelicis præconijs, ſanctorum Apoſtolorũ commentarijs, tum ijs quæ vetuſtatis imaginẽ tanquã in vmbris ac figuris deſignant, quæ nimirum à Moſe tradita, quæque à ſanctis Prophetis de Chriſto prænuntiata ſunt, ex quibus ad myſterium cognoſcendũ peregregiè informamur. Hanc igitur fœcundam & vberem terram ſpiritalis & maximè induſtria apicula circumuolitet, hoc eſt ſapiens & laborioſiſſimus animus, ſibi ad vſus opportuna ex collatione quodammodo comparet, ea inquam per quæ poſſit tanquam prædulces fauos, Dei cognitionẽ minimè fallacem, atque ab omni reprehenſione vacuam in ſeipſa conſtipare. Ad hæc igitur *lata paſcua pinguiaq;*, iuxta Prophetæ vocem, deueniant ouium ratione vtentium greges, agniq; vnà cum matribus, hoc eſt cum ijs qui perfectiore habitu virtutis adoleuerunt, qui infantes adhuc deſiderio virtutis ſunt, quorumq; à ſpiritali firmitate animus longè abeſt, aſcendere ſtudeant *in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* Dixerim præterea ridere velut in hortis lilia; enati ſiquidem ſunt in Eccleſijs qui odoratiſſimis floribus nihilo inferiores ſint, fideles claro nitentes fulgore, & Chriſti gloriam ſuauiſſimè vndique redolentes. [Aduenit porro putationis tẽpus.] Poſſe autem, & quidem facilè admodum quemlibet ea quæ memoraui nuper egregia Chriſti facinora cõtemplari, non eſt cur alijs, vt opinor, teſtibus comprobemus. Sufficit ipſe nobis, qui Eccleſiam Gentium ſic affatur: *Surge, veni amica mea, formoſa mea, columba mea, quoniam ecce hyems tranſijt, imber abijt & receſſit, flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis aduenit.* Igitur *primo menſe paſcha* celebrandum eſſe præcepit Deus: tum ſecundo anno poſtquam [ex Ægypto] filij Iſraël ſunt egreſſi. Et verò quam ob cauſam non ſtatim ab initio ſacro conuentui præfiniuere leges; induciæ autem veluti quędam, & interualla tanquam neceſſaria interponuntur, & in rebus adeò ſanctis cunctationẽ ac moram adhiberi placet? Quodnam fuerit in ea re legiſlatoris conſilium, quiſue ſcopus, aut quid ſpectauerit, annon operæ-pretium ſit indagare? oportebat igitur per legis interualla temporibus Chriſti myſterium concedere. Siquidem neceſſe fuerat præcedere veritati figuras, & ante certamina ſpectari quæ ipſorum gratia inſtituta fuiſſent exercitamenta. Strenuum ſe præbet miles in bello, ſi ante pugnæ labores

[Margin notes:]
[...] 4.14.
Epheſ. 4. 13.
Gloſſema hic intruſum.
Cant. 2. 10.
Num. 28. 16

στολ⊙ θεσπέσι⊙. καὶ γοῦν οἱ πρέμνοις ἐν ἴσῳ τὴν ἀκαρπίαν ἐῤῥωσηκόσι, καὶ αὐτοῖς που τῆς ἄνθης ἐστερημένης ἀνεθάλλομεν εἰς ζωὴν· εὐβοτα δὲ ὥσπερ καὶ χλόῃ ποικίλῃ κατεστεμμένα πεδία, πεπλουτήκαμεν τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα· τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τὰς γραφάς· τὰς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις τῆς ἀληθείας εἰκόνας. φημὶ δὴ τὰ Μωσέως. τὰς τῶν ἁγίων προφητῶν προαναφωνήσεις ἐπὶ Χριστῷ. δι᾽ ὧν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου κατάληψιν εὖ μάλα παιδαγωγούμεθα· ταύτην ἡμῖν τὴν εὐφυᾶ τε καὶ † εὔβολον γῆν ἡ νοητὴ καὶ φιλεργεστάτη περιιπτάσθω μέλιττα· τουτέστι σοφὴ, καὶ φιλοπονωτάτη ψυχὴ ἐρανιζέσθω τρόπον ἰνά τὸ πλοῦν εἰς χρείαν αὐτῇ. τὴν ἐπί γε τῷ δύνασθαί φημι, καθάπερ γλυκὺ κηρίον τὴν ἀψευδῆ καὶ ἀμώμητον περὶ θεοῦ γνῶσιν συναγείρειν ἐν ἑαυτῇ, ἐν ταύτῃ, τῇ ἀγαθῇ πιονί τε νομῇ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνὴν, αἱ τῶν λογικῶν † προβάτων ἡκόντων ἀγέλαι· καὶ ὁμοῦ μητράσιν ἀμνοὶ, τουτέστι τοῖς τὴν ἕξιν ἁδροτέροις, οἱ νηπιάζοντες ἔτι πρὸς ἔφεσιν ἀρετῆς, καὶ πνευματικῆς εὐρωστίας, τὸν οἰκεῖον ἀποστρέφοντες νοῦν, πειράσθωσαν ἀναφοιτᾶν εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματ⊙ τοῦ Χριστοῦ. φαίην δ᾽ ἂν ὅτι γελᾷ μὲν ὥσπερ ἐν κήποις τὰ κρίνα· ἀνέθαλλον γὰρ ἐν ἐκκλησίαις, τοῖς εὐοσμοτάτοις τῶν ἀνθέων παραχωροῦντες οὐδὲν οἱ πιστοὶ λελαμπρυσμένοι, καὶ τὴν Χριστοῦ δόξαν εὐωδιάζοντες· [ἐνέστηκε δὲ τῆς τομῆς ὁ καιρὸς·] ὅτι δὲ καὶ λίαν ἀμογητὶ κατεθεῶτό τις ἂν ἐν οἷς ἔφην ἀρτίως τὰ Χριστοῦ κατορθώματα, δεήσει μὲν εἰς ἀπόδειξιν οὐχ ἑτέρων οἶμαι μαρτύρων· ἀπόχρη δὲ λέγων αὐτὸς πρὸς τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν. ἀνάστα, ἐλθὲ ἡ πλησίον μου, καλή μου περιστερά· ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν παρῆλθεν· ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν. ἐπορεύθη ἑαυτῷ· τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν, καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασεν. οὐκοῦν ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ τελεῖσθαι δεῖν ἔφη τὸ πάσχα θεός· πλὴν ἐν ἔτει δευτέρῳ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. καί τοι δή ποτε μὴ εὐθὺς ἐν ἀρχαῖς σὺν ἐπὶ τῆς πανηγύρεσιν ὡρίσαντο νόμους· ἀναγκαία δὲ ὥσπερ ἀνακωχὴ καὶ † ἀνάκλησις παρεσκευάζεται, καὶ τοῖς οὕτω σεπτοῖς βραβεύειν τὴν μέλησιν. τί τὸ χρῆμα τῆς οἰκονομίας, καὶ ὁ τοῦ νομοθέτου σκοπὸς, ὅ που περ ἂν βλέποι, πῶς οὐκ ἄξιον ἰδεῖν; ἔδει τοίνυν ταῖς τοῦ νόμου προεισβολαῖς παραχωρῆσαι καιροῖς τὸ Χριστοῦ μυστήριον. ἦν γὰρ ἀναγκαῖον τῆς ἀληθείας σὺν τύπους προαναφαίνεσθαι, καὶ τῶν ἀγώνων ὁρᾶσθαι πρεσβύτερα τὰ δι᾽ αὐτοὺς γυμνάσματα. εὐδοκιμεῖ στρατιώτης, εἰ πρὸ τῶν εἰς μάχην ἱδρώτων μελε-

[Margin notes:]
† ἄλ. εὔρητον.
ἄλ. εὔγεον.
† ἄλ. θρεμμάτων.
† ἄλ. ἀνάβλησις.

μελετῴη τὰ τακτικά. ὁ δὲ τῶν ἐν παλαίστρᾳ τεχνίτης, οὐκ ἂν γένοιτο λαμπρὸς, ἀνεπιτήδευτον ἔχων τὸ ταλαιπαθεῖν ἐν αὐτοῖς. ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τῶν εἰς σοφίαν καὶ σύνεσιν παιδευμάτων ἀρχή τις ὥσπερ καὶ θύρα τῶν στοιχείων ἡ μάθησις; ἀλλ᾽ οἶμαι σαφής τέ ἐστι καὶ ἀτρεκὴς ὁ λόγος. συλλήψεται δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὡς ἐν εἴδει παραδειγμάτων, γάλα μὲν τοῖς ἔτι νηπίοις ὅτι μάλιστα πρέπειν εἰπὼν, προσήκειν δὲ δεῖν τοῖς τελειοτέροις τὰ τῶν τροφείων ἁδρότερα. ἔδει τοίνυν τοῖς ἀρχαιοτέροις, οὔπω πρὸς ἄνδρα τέλειον ἀναβεβηκόσι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ· νηπιοπρεπῆ δὲ μᾶλλον ἔχουσι γνώμην τῆς στερεωτέρας τροφῆς προαπονέμειν τὸ γάλα. ἔδει τῶν † τελέων μαθημάτων εἰς νοῦν καὶ καρδίας προεισοικίσασθαι τὰ στοιχεῖα· καὶ τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης ζωῆς προεισκρίνεσθαι τῶν ἐν νόμῳ. παιδαγωγὸς γὰρ ὁ νόμος, δι᾽ αἰνιγμάτων ἡμᾶς εἰς τὴν ἀμείνω καὶ προύχουσαν ἀνακομίζων σύνεσιν. ὅτι τοίνυν ἀναγκαία πρὸς ὄνησιν ἡ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἀνάβλησις ἦν, ὑπεμφώνησεν ἂν, καὶ μάλα ἰσχυρῶς, τὸ μὴ ἐν πρώτῳ τυχὸν, ἀλλ᾽ ἐν ἔτει τῷ δευτέρῳ θεσμοθετῆσαι θεὸν τελεῖσθαι τὸ πάσχα. συλλήψεται δὲ τῷ λόγῳ κἀκεῖνο οἶμαί που. προστέταχε μὲν γὰρ ὁ τῶν ὅλων θεὸς τῷ θεσπεσίῳ Μωυσῇ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην διαπηκτήνασθαί τε, καὶ ἀναδεῖξαι σκηνὴν, οὐ καθ᾽ ὃν ἂν βούλοιτο τρόπον αὐτὸς διεσκευασμένην. ἀλλ᾽ ὡς ἂν ἔχειν παρὰ θεοῦ „ προστάττοιτο. ὅρα γάρ, φησι, ποιήσεις αὐτὴν „ κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. ἐπειδὴ δὲ τὸ θεῖον εὖ μάλα διεπεραίνετο θέσπισμα· καὶ ἐγκόσμως τῷ τελεωτάτῳ τὸ τεχνουρ„γούμενον ἦν, πάλιν ἔφη θεός· ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ „ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, νουμηνίᾳ τοῦ μηνὸς στήσεις „ τὴν σκηνήν. τούτοις δὲ προσεπάγει τὸ γράμ„μα τὸ ἱερόν· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ μηνὶ τῷ πρώ„τῳ τῷ δευτέρῳ ἔτει. ἐκπορευομένων αὐτῶν „ † εἰς Αἴγυπτον, νουμηνίᾳ ἐστάθη ἡ σκηνή. ἀκούεις ὅτι ἐν ἔτει τῷ δευτέρῳ, καὶ ἐν νουμηνίᾳ τοῦ πρώτου μηνὸς διεπήξατο τὴν σκηνήν. τότε γὰρ τότε καὶ ἀμνὸς ἐσφάζετο, τὸ ἱερὸν ἀληθῶς καὶ ἄμωμον θῦμα κατασημαίνων ἐφ᾽ ἑαυτῷ, τουτέστι Χριστόν· ὃς εἰς ὀσμὴν εὐωδίας προσκεκόμικεν ἑαυτὸν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, εἰς νέον αἰῶνα μεταρρυθμίζων τὰ καθ᾽ ἡμᾶς· αἰῶνος δὲ νέου τύπος ἂν νο„οῖτο, καὶ μάλα σαφὴς ἡ νεομηνία· καινὴ „ γὰρ κτίσις τὰ ἐν Χριστῷ· καὶ τὰ ἀρ„χαῖα παρῆλθε, κατὰ τὰς γραφάς. οὐκοῦν ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ, καὶ ἐν μιᾷ τοῦ μηνὸς, τουτέστιν ἐν νεομηνίᾳ τὴν ἁγίαν ἀνίστησι σκηνὴν ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς. ἀλλ᾽ ἔξω γράφει τὸ σχῆμα τῆς ὄντως σκηνῆς τῆς ἀληθεστέρας καὶ ἁγίας τὴν ἀνάδειξιν, τουτέστι τῆς ἐκκλησίας, ἣν αὐτὸς ἡμῶν ὁ

† γρ. πλείων.

† ἄλλ. ἐξ Αἰγύπτου

belli studia meditetur. Qui etiam se palæstræ artificem profitetur, haudquaquam fama gloriaq; celebrabitur, nisi se multùm ac diu tolerandis laboribus exercuerit. Annon etenim nobis quoque ipsis sapientiæ & prudentiæ studiorum principium ac veluti ianua quædam est perceptio elementorũ? Proinde hæc, vt arbitror, nec obscura, nec dubia oratio est. Sed nobis diuinus quoque patrocinabitur Paulus, veluti per exempla docens, *lac quidem infantibus maximè conuenire*, perfectioribus autem solidiores cibos offerri oportere. Oportuit ergo veteribus qui nondũ peruenissent in virum perfectum plenitudinis Christi, quin potiùs puerili quodã sensu ducerentur, ante cibos solidiores lac impartiri. Oportuit primò quædam illorum animis inserere perfectiorum disciplinarum rudimenta, ac spiritali in Christo vitæ decretæ à lege præcurrere. Pædagogi namque instar est lex, quæ nos per ænigmata ad meliorem ac præstantiorem adducit prudentiam. Necessariam itaque fuisse ad vtilitatem Euangelicorum oraculorum dilationem, illud argumentum, ac subtiliter quidem admodũ probat, quòd non primo sanè anno, sed secundo tantùm agi pascha Deus præceperit. Confirmabit porro illud quoque orationem, vt ego arbitror. Precepit nimirum vniuersorũ Deus beato Mosi, vt antiquum illud tabernaculũ moliretur, atque in conspectum daret, non quocunq; modo ipsi collibitum esset, sed eo quem Deus ipse præfiniuisset, apparatum atque constructum: *Vide*, inquit, *facias ipsum iuxta exemplar tibi in monte monstratum.* Postquam verò diuino cõfestim oraculo ritè obtemperatum fuit, perfectissimeq; exornatum opus apparuit, rursum ait Deus: *In die vna primi mensis, neomenia mensis, statues tabernaculum.* Hic autem addidit diuina Scriptura: *Et factum est in mense primo, secundo anno exitus eorum ex Aegypto, in neomenia erectum est tabernaculum.* Audis quemadmodum anno secundo, & in neomenia primi mensis tabernaculum defixit? Scilicet tunc tẽporis agnus quoque immolabatur, sacrificium verè sanctum & ab omni labe purum designans, Christum videlicet, qui in odorem suauitatis seipsum obtulit Deo & Patri, in seculum nouum nostra transformans. Noui autem seculi typum, ac planissimè quidem, neomeniam intelligas. *Noua* enim *creatura quæ est in Christo, & vetera transierunt*, vt est in Scripturis. Igitur mense primo, & in prima mensis, hoc est in neomenia, sanctum diuinus Moses tabernaculum excitat. Verùm figura hæc exterior verioris & sancti tabernaculi constitutionẽ designat, Ecclesiæ nimirũ, quam noster ipse

1.Cor.3.2. Hebr.5.12. & 14.

Exod.25.40 Hebr.8.5. Actor.7.44

Exodi40.2.

Exod.40.15

2.Cor.5.17.

Saluator composuit ac defixit, elapsis antiquis temporibus ijs, in quibus mors dominabatur, peccatum verò terræ habitatores prostrauerat, seque vniuersam quæ sub cælo est suo imperio occupaturum prauitatis inuentor comminabatur, dicens: *Orbem terrarum comprehendam manu tanquam nidum, & sicut oua derelicta tollam, & non erit qui effugiat me, vel resistat mihi.* Sed nihil præter inanem iactationem hæc habuit oratio, & ipsius iniuriosæ in nos arrogantiæ deliramenta. Verùm spe sua frustratũ fuisse res ipsa ostendit. Seruati namque sumus in Christo, vt modò dicebam, demonstrato nobis sancto tabernaculo tempore opportuno, quo in nouitatem vitæ transformemur, veterem hominem abijcientes, cum prauis affectibus atq; omni cupiditate. Porrò ipsa quoque antiqui illius tabernaculi constructio & apparatus, perquã appositè ostenderit, antè edita per Christum oracula, legis tempus vtiliter præcurrisse: quo elapso melius deinceps aliud & sanctius ac perfectioris cum Deo coniunctionis consequi oportebat. Paulus igitur in lege egregiè doctus & institutus, vt ipse alicubi asserit, antiqui tabernaculi formam describat, his verbis: *Tabernaculũ factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa & propositio panum, quæ dicitur sancta. Post velamentum autem, secundum tabernaculum, quod dicitur sancta Sanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectum ex omni parte auro: in qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ testamenti.* Vides ante secundum atque interius tabernaculum alterum collocatum fuisse in primo aditu, in quo etiam sacri ordinis homines cruentas facerent oblationes, cultusque legalis figuras exequerentur. Sed erat secundum sanctius primo. Proinde & *Sancta Sanctorum* nominabatur. Quam igitur ob causam secundo primũ adiaceret, & exterius instar vestibuli interiori præfixum esset, idemmet sapientissimus Paulus explicabit. Ita namque ait: *His verò sic compositis in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes: in secundo autem semel in anno solus Pontifex, non sine sanguine, quem offerebat pro sua & populi ignorantia: hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo consistente.* Peruiũ namque, vt dixi, multis erat primum: inaccessum porro secundum, & interius, sancta Sanctorum. Solus namque semel in anno sacrorum ordinum Antistes ingrediebatur, *nec sine sanguine*, vt scriptũ est. Primus enim pro nobis

σωτὴρ διεπήξατο, τῶν ἀρχαίων ἐκείνων παρῳχηκότων καιρῶν, καθ' οὓς ἐκράτει θάνατος. πεπαλαίωκε τὰ σὺν ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἁμαρτία, καὶ ὅλην κατὰ κράτος αἱρήσειν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ τῆς ἀνομίας εὑρετὴς † ἐπαπειλεῖ λέγων. τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιὰν· καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ, ἀρῶ· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεταί με ἢ ἀντείπῃ μοι. ἀλλ' ἦσαν ἐκείνῳ κόμπος ἁπλῶς καὶ ἀλαζονείας ἐγκλήματα τῆς καθ' ἡμῶν πλεονεξίας οἱ λόγοι· καὶ τῆς ἐλπίδος ἡμαρτηκὼς, διὰ πραγμάτων ἠλέγχετο. σεσώσμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἀναδεδειγμένης ἡμῖν τῆς ἁγίας σκηνῆς καιροῖς τοῖς καθήκουσι, καθ' οὓς εἰς καινότητα ζωῆς μεταστοιχειώμεθα, τὸν παλαιὸν ῥιπτοῦντες ἄνθρωπον σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. ἐνδείξειεν ἂν εὖ μάλα καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῆς ἀρχαίας ἐκείνης σκηνῆς, τῶν διὰ Χριστοῦ θεσπισμάτων προεισθέντα χρησίμως τὸν τοῦ νόμου καιρὸν· μεθ' ὃν ἦν ἀκόλουθον, τὸ ἄμεινον λοιπὸν ὁρᾶσθαι καὶ ἁγιώτερον, καὶ τελειοτέραν ἔχοντα πρὸς θεὸν τὴν οἰκείωσιν. οὐκοῦν νομομαθὴς ὢν ὁ Παῦλος καὶ πεπαιδευμένος, κατὰ ἀκρίβειαν ὥς αὐτός που φησὶ, τῆς ἀρχαίας σκηνῆς καταγραφέτω τὸ σχῆμα, λέγων ὧδί. σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ, ἥ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται ἁγία. μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα, σκηνὴ λεγομένη ἅγια ἁγίων, χρυσοῦν ἔχουσα † θυσιαστήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τὴν περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ᾗ στάμνος χρυσῆ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης. ὁρᾷς ὅτι προτέθειτο τῆς δευτέρας καὶ ἐσωτάτω σκηνῆς, ἡ ἐν πρώταις εἰσβολαῖς, ἐν ᾗ καὶ τὸ ἱερὸν κατείθιστο γένος, τὰς δι' αἱμάτων ποιεῖσθαι προσαγωγὰς, καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἀποπεραίνειν τοὺς τύπους· ἀλλ' ἦν ἡ δευτέρα τῆς πρώτης ἁγιωτέρα. τοιγάρτοι καὶ ὠνομάζετο τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. τίς οὖν ὁ λόγος τοῦ τῆς δευτέρας προσκεῖσθαι τὴν πρώτην, καὶ τῆς ἐσωτάτω † προεισβολὴν ὥσπερ τινὰ παρέχεσθαι τὴν ἐξωτέραν, σαφηνιεῖ πάλιν ὁ σοφώτατος Παῦλος. ἔφη γὰρ οὕτω. τούτων δὲ οὕτω κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διαπαντὸς εἰσίασιν οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες. εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. τοῦτο δηλοῦντος τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν· βάσιμος μὲν γὰρ † ἔφην, ἡ πρώτη πολλοῖς· ἀπρόσιτος δὲ † ἡ δευτέρα καὶ ἐσωτάτω, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· μόνος γὰρ † εἰσῄει δι' ἔτους εἰσάπαξ ὁ τῶν ἱερῶν ὡς ἐφίω ταγμάτων ἡγούμενος· οὐ χωρὶς αἵματος, κατὰ τὸ γεγραμμένον. πρόδρομος γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν † εἰσῆλ-

Margin notes: Isaie 10. 14. — Philip. 3. 6. — Gal. 1. 14. — Hebr. 9. 2. — Hebr. 9. 6. — Hebr. 9. 7.

† ἄλλ. ἐπιπείλει. — † ἄλλ. θυμιατήριον. — † ἄλλ. προεισβολὴν. — † ἄλλ. — † ἄλλ. — † ἄλλ. εἰσέλθη.

„ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· αἰ-
„ ωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος, οὐ χωρὶς αἵ-
ματος κατὰ τὰς γραφάς. † τέθυται γὰρ ὑπὲρ
ἡμῶν, ὡς ἄμωμον ἱερεῖον, εἰς ὀσμὴν εὐω-
δίας τῷ θεῷ καὶ πατρί. οὐκοῦν ἐν πρώτῃ σκηνῇ
τῶν τὸ † τηνικάδε θυόντων ἡ στάσις † χρήσι-
μος ἐπράττετο, τὴν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων
εἰσδρομὴν οὐκ ἀνιέντος τοῦ νόμου. πεφανέ-
ρωτο γὰρ οὔπω φησὶν ἡ τῶν ἁγίων ὁδὸς ἔτι
τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν. ἀπόχρη
μὲν οὖν, καθάπερ ἔγωγε οἶμαι, τὰ προειρημένα,
πρὸς ἀπόδειξιν ἐναργῆ τοῦ καιροῦ, καθ᾽ ὃν
ἂν εἰκότως † τελοῖτο τὸ πάσχα. ἁρμόσειε δ᾽
ἂν ἄρα τισὶ τὸ ἐσθίειν αὐτό; ἢ καὶ ὅπως ἂν
πλεῖστα πρέποι, φέρε † λέγομεν, ἐκ τῶν
ἱερῶν ἑλόντες γραμμάτων. ἔφη τοίνυν ὁ μέ-
γας ἡμῖν Μωυσῆς, τὸ ἐπ᾽ αὐτῷ χρησμῴδη-
μα συντεθείς, ὅτι τοῖς τὸ ἱερὸν καὶ † βέβηλον
† καταδηδοκόσιν ἀμνὸν ἄρτοις τε ἀζύμοις,
καὶ τοῖς τῶν λαχάνων πικροῖς κεχρῆσθαι δεή-
σει, μετέχειν καὶ τῶν κρεῶν, ὧδε σχήματος
„ ἔχοντας. ἔστωσαν ὑμῶν, φησὶν, αἱ ὀσφύες
„ περιεζωσμέναι, καὶ τὰ ὑποδήματα ἐν τοῖς
„ ποσὶν ὑμῶν, καὶ αἱ βακτηρίαι ἐν ταῖς χερ-
„ σὶν ὑμῶν· καὶ φάγεσθε αὐτὸ μετὰ σπου-
„ δῆς. πάσχα ἐστὶ κυρίου. ἀλλὰ τί μοι βούλε-
ται τῶν δαιτυμόνων τὸ σχῆμα, φαίη τις ἂν
ἔσθ᾽ ὅτε καὶ μάλα εἰκότως· ἥκιστα μὲν γὰρ καὶ
εἰκαιόμυθος ὁ νόμος ἦν· ἕπεται δὲ πάντως
τῶν τεθεσπισμένων ἑκάστῳ τὸ καταθαυμά-
ζεσθαι δεῖν· ἢ γὰρ οὐχὶ γελοιότητός τε καὶ ἀ-
μαθίας ἔμπλεων, ὀρθὰ μὲν ἡμᾶς φρονεῖν
ᾑρημένους, ἀποσπουδάζειν ὡς ἀκαλλὲς τὸ
ματαιόν τι καὶ ἀπηχὲς εἰπεῖν, ἢ γοῦν ἑλέσθαι
πληροῦν. τὴν δὲ ἀνωτάτω φύσιν, νόμῳ κατα-
ρυθμίζουσαν εἰς τὸ εὖ ἔχειν τὰ καθ᾽ ἡμᾶς,
τὸ ἀσυντελὲς εἰς ὄνησιν ὡς ἀναγκαῖον ἰδεῖν·
καὶ εἰκαίαν τινὰ καὶ ἀσύφηλον παραρ-
ρῖψαι φωνήν. ἄπαγε τῆς δυσβουλίας. διακεισόμεθα γὰρ οὐχ ὧδε ταῦτα ἔχειν. πολ-
λοῦ γε καὶ δεῖ. τίς οὖν ὁ λόγος τοῦ χρῆναι
λοιπὸν τοὺς ἐσθίοντας τὸν ἀμνὸν, διεζῶσθαι
μὲν τὴν ὀσφὺν, ὑποδεδέσθαι δὲ τοὺς πόδας,
καὶ ῥάβδον ἑλεῖν. ἆρα οὐκ ἐναργὴς ὁ τύπος,
καὶ μονονουχὶ βοᾷ τῆς οἰκονομίας τὸν τρόπον. οἱ
γὰρ πάναγνον ἀληθῶς ἐπιτελοῦντες πα-
νήγυριν, καὶ κεκλημένοι πρὸς μέθεξιν τῆς εὐ-
λογίας Χριστοῦ, μάταιον μὲν ἡγήσονται τὸν
ἐν τῷδε τῷ βίῳ περισπασμόν. διαφοροῦν-
τες δέ που τὸ βιοῦν ἑλέσθαι σαρκικῶς τὰ
ἄνω φρονοῦσι λοιπὸν, εἰς τὴν ἄνω σπεύ-
δουσι πόλιν, καὶ εἰς ἑτέραν ὥσπερ μετα-
φοιτῶσι ζωὴν, ἁγιοπρεπῆ δηλονότι καὶ
τῆς γηΐνης ἀπηλλαγμένην. ταύτητοι σα-
φῶς ὁ νόμος, ὁδοιπορικὸν τοῖς † ἐσθίου-
σιν ἀπονέμει τὸ σχῆμα, ὡς οὔπω με-
τοιχησομένοις εἰς τὰ ἀμείνω καὶ ὑπερκείμενα·
χρῆναι γὰρ ἔγωγέ φημι, καθάπερ ἔφην ἀρτίως

† γρ. τέθυ[ται]. † ἄλλ. τηνικάδε. † ἄλλ. χρυσίμως. † ἄλλ. ἐπλοῖτο. † ἄλλ. λέγωμεν. † ἄλλ. ἀβέβηλον. † ἄλλ. καταδηδοκόσιν. † ἄλλ. αἰσθίουσιν.

introiuit Christus Iesus *in sancta Sanctorum, æterna redemptione inuenta*, vt est in Scripturis. Immolatus est enim pro nobis, sacrificium immaculatum, in odorem suauitatis Deo & Patri. Ergo in primo tabernaculo, sacrificantium tunc temporis statio commoda agebatur, ingressum in sancta Sanctorum haud permittente lege. *Nondum enim*, ait, *propalata erat sanctorũ via, priore adhuc tabernaculo consistente.* Atque hæc quidem satis, vt arbitror, dicta sufficiunt, ad eius temporis rationem quo Pascha rite ageretur, dilucidè explicandam. A quibus autem illud comedi, aut etiam quo modo celebrari oporteret, age repetentes ex sacris Literis disseramus. Magnus itaque Moses dum nobis oraculum super ea re exponit, qui sacrum & immaculatum agnum comederent, ab ijs simul panes azymos ait adhibẽdos, & amara olera; carnibus seruato hoc habitu corporis, & statu vescendũ. *Sint lumbi vestri præcincti & calceamenta in pedibus vestris, & baculi in manibus vestris, & comedetis ipsum festinanter. Pascha Domini est.* Verùm quid sibi vult hic conuiuantium habitus, dixerit fortè aliquis, iureq; & meritò quærat. Longissimè enim ab inanibus fabularũ commentis remota lex, sed quæcunq; ab illa præcipiuntur, admiratio prorsus excipiat necesse est. Annon etenim maximè ridiculum & vecordis dementiæ fuerit, nos quidem quibus recta sentire in animo est, studiosè tanquam à re turpi cauere, ne verbum aliquod stultum atque absonum enuntiemus, aut sponte nugari velimus; supremam verò naturam dum lege res nostras ad rectam concinnat normam, quæ ad fructum inutilia forent adhibuisse tanquam necessaria, vocemq; aliquam stolidam & infrugiferã effutiisse. Apage cum hac temeritate. Certum sit nobis non ita rem se habere. Nihil minùs. Quænam igitur ratio est ob quam qui agno vescuntur, præcingi lumbos, soleatos esse, virgam manu capere oporteat? Annon figura hæc apertissima est, ac prouidentiæ consilium propemodũ emissa voce declarat? Qui enim hanc sanctissimã verè celebritatem agunt, atque in partem benedictionis Christi vocantur, stultum quidem arbitrabuntur huius vitæ curis inuolui ac distrahi; longè verò à genere vitæ carnalis eligendo abhorrentes, superna deinceps cogitant, atque ad cælestem festinant ciuitatem, & in aliam quodammodo vitam abeunt, sanctam nimirum, atque à terrena hac liberam penitus & solutam. Hanc ob causam proculdubio lex, viatorium epulantibus habitũ attribuit, vt quibus iam iam ad meliora & superna capessenda sit via. Oportere namque ego quidem aio, vt dixi nuper,

Hebr. 9. 7. Exod. 30. 10 Leuit. 16. 2. Hebr. 9. 8. Exod. 12. 11

hunc ijs scopum esse propositum, qui purè
dies festos agunt, atque ad coniunctionem
cum Deo in Christo vocati sunt. Per ipsum
Ephes.2.14. enim accessũ habuimus: *Et ipse est pax nostra*,
sicut scriptum est. Porro non esse in his segni-
tiem impunitam, nec abire sine noxa negli-
gentiam, legis auctor ostendit, de sancto Pa-
Exod.12.11. schate sic loquens: *& comedetis illud festi-
nanter. Pascha Domini est.* Siquidem ab igna-
uia alienos esse decet, nec vllam in agendo
cunctationem admittere, qui Deo gratam
& probatam vitam instituerunt. Sunt autem
occasioni velut inijciendæ manus, nec amit-
tenda quæ rebus gerendis apta sunt tempo-
ra. Nam quemadmodũ quibus nauigatio de-
creta est, ijs secundos ventos negligere sine
damno haud licet: nec agricolam cùm ad la-
bores tempus vocat, sedere domi honestum
est; ita & ijs qui se rebus optimis addixerunt,
indecoram procrastinationem esse, nec me-
rita reprehensione carere; quin ex illa potiùs
omnia damna, omniaque inertiæ ac torpori
adiuncta incõmoda proficisci autumo. Va-
leat itaque segnis cunctatio, omnesq; procul
inertiæ offensiones ablegẽtur: nec enim vllo
modo ab ijs admitti fas est, qui sunt per fidẽ
in partẽ Christi benedictionis vocati. Edant
illi potiùs panes azymos, & cum ijs lactucas
agrestes adhibeant. Ita namq; sacræ Litteræ
præcipiunt. Quid ex hoc porro obscura &
arcana legis oracula innuant, age pro viribus
explicemus. Fermento nimirum prauos mo-
res comparare diuinitus inspiratæ Scripturæ
mos est. Proponit autem in lactucis agresti-
bus velut imaginem ac typum eorum quæ
molestiam animis inferunt; cùm inquam ini-
mici vexant, cùm agitamur tentationibus, cũ
sudoribus, si casus ferat, pro Christo perferẽ-
dis exercemur. hæc enim velut amarore quo-
dam aspergũt mentẽ, & ærumnis intolerabi-
libus cruciant. Igitur si cui contingat in partẽ
cum Christo admitti, ne studiũ virtutis negli-
gat, ab omnibus se inquinamẽtis lõgè subdu-
cat, aptumq; se ferendis patienter aduersis o-
stendat. Oportere enim ego quidẽ aio, qui sa-
crum Pascha rite celebrant, splendorem sibi
habendis de incorrupta diuinitate sermoni-
bus quærere, suasque sibi in eo delicias collo-
care. Corpora siquidem accommodato &
cõgruenti sibi ciborum genere delectantur;
animi verò epulæ sunt diuinus, vt arbitror,
sermo, sacrorũq; explanatio dogmatũ recta,
& vitio carens, à phaleratis sententijs, captio-
nibus, fraude, ac mendacijs remota. Purus
est prorsus, ac fermẽto caret hic cibus. Multi
namque sæpiùs diuinorum dogmatum recti-
tudini propemodum assultantes, ac luden-
tes in veritatis sermonibus, miserarum sibi

τῷ τοιῷδε διαπρέπειν σκοπὸν τοὺς καθαρῶς
ἑορτάζοντας, καὶ εἰς ἑνότητα κεκλημένους τὰς
πρὸς θεὸν ἐν Χριστῷ. δι' αὐτοῦ γὰρ τὴν προσ-
αγωγὴν ἐσχήκαμεν, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη
ἡμῶν, κατὰ τὰς γραφάς. ὅτι δὲ τὸ νωθρὸν ἐν
τούτοις οὐκ ἀζήμιον, καὶ τὸ ἀναπίπτειν εἰς ῥα-
θυμίαν οὐκ ἔξω δίκης, παραδείξειεν ἂν ὁ
νομοθέτης, εἰπὼν περὶ τοῦ ἁγίου πάσχα. καὶ
„ φάγεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς. πάσχα ἐστὶ κυ-
„ ρίου. ὄκνου γὰρ ἀμείνους ἐργάζεσθαι προσή-
κει. καὶ μέλλησιν οὐ προσιεμένους, τοὺς θεοφι-
λῆ καὶ εὐδόκιμον κατορθοῦντας ζωήν. ἐπι-
δράττεσθαι δὲ ὥσπερ τῶν καιρῶν, καὶ παραπ-
πέμπειν οὐκ ἐᾶν τὸν ταῖς φιλεργίαις πρέποντα
χρόνον· ὅνπερ γὰρ τρόπον, τοῖς μὲν τὴν ἅλα
διαπλεῖν ᾑρημένοις, τῶν ἐξ οὐρίας πνευμά-
των τὸ ῥᾳθυμεῖν οὐκ ἀζήμιον. γηπόνοις † γὰρ
καιροῦ καλοῦντος εἰς πόνους τὸ οἴκοι μένειν
ἀνάρμοστον· οὕτως εἶναί φημι τοῖς τῶν ἀρί-
στων ἐπιμεληταῖς ἀκλεᾶ τὴν μέλλησιν, καὶ τοῦ
καταψέγεσθαι δεῖν ἐμποιητικήν· μᾶλλον δὲ
ἁπάσης ζημίας, καὶ τῶν ἐξ ὄκνου καὶ ῥᾳθυ-
μίας ἀδικημάτων ἀναφαίνεσθαι πρόξενον.
παρείσθω δὴ οὖν ἡ μέλλησις· καὶ διερρίφθω
μακρὰν τὰ ἐξ ὄκνου πταίσματα· πρέποιεν
γὰρ ἂν κατ' οὐδένα τρόπον τοῖς κεκλημένοις
διὰ τῆς πίστεως, εἴς γε τὸ χρῆναι μετα-
λαχεῖν τῆς εὐλογίας Χριστοῦ· † ἐσθίειν δὲ
μᾶλλον ἄρτους τε ἀζύμους, καὶ πικρίδας
ἐπ' αὐτοῖς· ἔφη γὰρ ὧδε τὸ γράμμα τὸ
ἱερόν. καὶ τί τὸ βαθὺ καὶ ἀπόρρητον αἴνιγ-
μα τῶν νομικῶν θεσπισμάτων, φέρε λέγω-
μεν ὡς ἔνι. ζύμῃ μὲν γὰρ τοὺς τῆς φαυλό-
τητος τρόπους παρεικάζειν ἔθος τῇ θεο-
πνεύστῳ γραφῇ. δείκνυται δὲ πικρίδας, ὑπο-
τύπωσιν καὶ παράδειγμα τῶν ἀνιᾶν πεφυ-
κότων, † τοῦ διώκεσθαί φημι, τοῦ πειράζεσθαι,
καὶ ἱδρῶσιν ἔσθ' ὅτε διὰ Χριστὸν ὁμιλεῖν. κα-
ταπικραίνει γὰρ ὥσπερ τὰ τοιάδε τὸν νοῦν, καὶ
ταῖς ἀφορήτοις δυσθυμίαις καταικίζεται.
οὐκοῦν εἴ τῳ γένοιτό φησι τὸ ἐν μεθέξει γενέ-
σθαι Χριστοῦ, μὴ ἀνεπιτήδευτον ποιείσθω τὴν
ἀρετήν· ἀποφοιτάτω παντὸς τοῦ καταμιαί-
νειν εἰδότος, καὶ ὁράσθω τλησιπαθής. δεῖν γὰρ
ἔγωγέ φημι τοὺς τὸ ἱερὸν εὖ μάλα διαπε-
ράναντας πάσχα, τοῖς περὶ τῆς ἀκηράτου
θεότητος ἐναγλαΐζεσθαι λόγοις· καὶ τὸ
χρῆμα ποιεῖσθαι † τρυφήν. σώματα μὲν
γὰρ † ταῖς αὐτοῖς † πρεπούσης ἥδεται τρυ-
φῆς· νοῦ δ' ἂν γένοιτο τροφὴ, θεῖός οἶ-
μαί που λόγος, καὶ ἱερῶν δογμάτων ἀφή-
γησις, ὀρθῶς καὶ ἀνεπιπλήκτως ἔχουσα κιβδη-
λευμένων ἐννοιῶν, σοφισμοῦ καὶ ἀπάτης,
καὶ ψευδοεπείας ἀπηλλαγμένη. καθαρὰ,
καὶ ἄζυμος ἡ τοιάδε τροφή. πολλοὶ γὰρ
πολλάκις τῆς τῶν θείων δογμάτων ὀρθό-
τητος μονονουχὶ κατορχούμενοι, καὶ τοῖς τῆς
ἀληθείας ἐναθύροντες λόγοις ἀθλίων αὐτοῖς

† ἄλ. δ' ἂν

† ἄλ. ἐσθιόντων.

† γρ. διώκεσθαι.

† ἄλ. τρυφὴν. ἢ τροφήν.

† ἴσως, τῆς.

† ἄλ. πρεπούσαις τροφαῖς.

ἐννοιῶν

ἐννοιῶν ἀνοσίους ἐπιφορὰς ποιεῖσθαι σπουδάζουσι. καὶ κοσμικῆς ἀπάτης εὑρήματα μυθοπλαστοῦντες οἱ δείλαιοι, τὸν τῶν ἁπλουστέρων κατεσθίονται νοῦν. ἀλλ' † ἐπιβοήτω Χριστὸς τοῖς αὐτοῦ γνωρίμοις· „προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, καὶ γραμματέων. „ἰουδαϊκῆς γὰρ εὑρεσιλογίας, οὐ μακρὰν τὰ τῆς ἐκείνων ἀβελτηρίας γραοπρεπῆ μυθάρια. ἀφεξόμεθα δὴ οὖν τῆς τοιᾶσδε τροφῆς· καθαροὺς δὲ εἰς νοῦν εἰσοίσομεν λόγους τοὺς ἐκ τῶν ἁγίων προφητῶν. καὶ τὰς διὰ Μωσέως ἐντολὰς μεθιστάντες εἰς ἀλήθειαν τὴν τῶν αἰνιγμάτων δύναμιν. καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὴν εὐαγγελικὴν καὶ σωτήριον παίδευσιν· τὰς τῶν ἀποστόλων συγγραφάς, οὐ καθάπερ ἔθος τισὶ πρὸς ἀκαλλῆ θεωρίαν τὴν τῶν γεγραμμένων καταβιαζόμενοι νοῦν. οὐδὲ τῆς ὀρθότητος ἀνοσίως ἐξέλκοντες, ἀλλ' ἥπερ ἂν † ἴοι τῶν θεωρημάτων ὁ σκοπός, ταύτῃ καὶ αὐτοὶ προθύμως διάττοντες. συνεπιτηδεύσωμεν δὲ τούτῳ τὴν ὑπομονήν, πικροῖς ἐντρίβεσθαι πόνοις οὐ παραιτούμενοι, διά γε τὸ ὀρθῶς ἑλέσθαι βιοῦν, καὶ κατόπιν ἵεσθαι τῶν τεθεσπισμένων. ἔστι γὰρ ἔστιν ὁμολογουμένως, οὐχὶ τοῖς τυχοῦσιν ἁπλῶς βάσιμος ἡ ἀρετὴ δυσπρόσιτος δὲ καὶ † ἀνάντης· ἐφίκοιτο δ' ἂν αὐτῆς, οὐ φιλήδονός τις ἢ παρειμένος οὐ τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεσιν ἐναλοὺς, καὶ ὁλοτρόπως † ἐνηχημένος, καὶ ταῖς εἰς τὰ αἴσχιω ῥοπαῖς, πάντα μὲν κάλων ἐνεὶς. ὅλοις δὲ ὥσπερ ἱστίοις ἀκατασχέτοις ὠθούμενος. ἀλλ' ὁ νήψει διαπρέπων, καὶ τῆς ἐπ' ἀγαθοῖς εὐτολμίας ἔμπλεως· εὐκοσμίας ἐραστὴς· ἐπιεικείᾳ συντεθραμμένος· καὶ ἱδρῶτος μὲν τοῦ πρὸς τὰ ἀμείνω βλέποντος καταφρονητὴς πόνοις δὲ τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς τὸ εὐδοκιμεῖν ὠνούμενος. οὐδὲ γὰρ ἂν ὑπάρξαι τινὶ τὸ κατορθοῦν δύνασθαί τι τῶν τεθαυμασμένων, εἰ μὴ ποιοῖτο διὰ σπουδῆς, καὶ τὸ δεῖν ἑλέσθαι τλησπαθεῖν. οὐκοῦν ὧν ἐν τύποις ὁ νόμος ζύμῃ τέ φημι καὶ πικρίσιν ἀναγκαίων ἡμῖν πραγμάτων ποιεῖται δήλωσιν· ὧν τὴν πεῖραν εἰ παραιτοίμεθα, πόρρω που τῆς θείας ἀποφοιτῶντες τρίβου, καὶ τὴν τοῖς ἁγίοις πρεπωδεστάτην παρεκθέοντες ζωήν, οὐ μετρίως ἑαυτοὺς ἀδικήσομεν. εἰ γὰρ ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀρχηγός, καὶ τελειωτὴς Ἰησοῦς διὰ παθημάτων ἐτελειώθη, κατὰ τὸ γεγραμμένον, πῶς οὐκ ἀκλεᾶ καὶ κατεσκωμμένον ἡμεῖς διαζήσωμεν βίον, τὸ ἐν ἴσοις γενέσθαι παραιτούμενοι. καὶ τοὺς τῆς εὐδοκιμήσεως ἀποσπουδάζοντες τρόπους. ἀκουσόμεθα γὰρ εὐθὺς ἐπιβοῶντος, καὶ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ. „εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑ„αυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθή„τω μοι. ἕπεσθαι δὴ οὖν ἀναγκαῖον ἡμᾶς τοῖς ἴχνεσι τοῦ Χριστοῦ· ὃς ἑαυτὸν δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν. καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; πάλαι μὲν γὰρ τὸ ἀνθρώπινον κατεληΐζετο γένος, ὁ τῆς ἁμαρτίας εὑρετής· καὶ τρόπον ἐπι-

† ἄλλ. ἐπιβοάτω

† ἄλλ. ἴσι.

† ἄλλ. ἄναντος.

† ἄλλ. ἐνισχημένος.

tationum impios ſenſus damnosè colligunt; ac terrenæ fraudis infelices inuenta fabuloſè comminiſcentes: ſimpliciorum mentibus exitio ſunt. Sed Chriſtum audiant qui ſe illius diſcipulos profitẽtur: *Attendite à fermẽto Scribarum & Phariſæorum.* A Iudæorum nempe garrula loquacitate non longè abſunt, quæ ſtultè ab ijs non diſſimilia vetularum fabellis proferuntur. Abſtineamus igitur ab eiuſmodi cibo: puros verò in animum inferamus ſanctorũ Prophetarum ſermones, ac per Moſem accepta decreta, vim ęnigmatum traducentes ad veritatem, & in primis Euangelicam ſalutaremq; doctrinam, Apoſtolicos libros, non vt quibuſdam mos eſt, ad contemplationem indecorã eorum quæ ſcripta ſunt ſententiã per vim trahẽtes, nec à recto ſenſu impiè detorquẽtes, verùm qua ſe via cõtemplationum explicat ſcopus, eandem nos ipſi quoq; ſtrenuè inſiſtamus. Cum hoc verò ſtudeamus exercendę quoque patientiæ, haud abnuentes aſpera laborum obire, vt rectam inſtituamus vitam, iuſſaq; accepta diuinitus exequamur. Eſt namque proculdubio non vni cuilibet è multis peruia & facilis, ſed laborioſa prorſus atque ardua ad virtutem via. Comprehendet itaq; illam non voluptarius quiſque aut diſſolutus, nec libidinum penitus irretitus atque illaqueatus illecebris, quiq̃ue ad res turpes toto impetu rapitur, ac plenis quodammodo velis præceps defertur; ſed qui ſobrietate ſit conſpicuus, & in rebus honeſtis fiduciæ plenus, amans probitatis, innutritus modeſtiæ, quiq; nec ſudores quibus meliora parantur formidet, & in ijs ſibi glorioſa decora per labores mercetur. Nec enim cuiquã egregium aliquid & admirabile pręſtare contigerit, niſi laborum quoq; tolerantiam ſibi amplectendam eſſe ſecum ipſe decernat. Lex igitur tanquam in figuris, azymo inquam, & lactucis agreſtibus neceſſarias nobis actiones explicat; quarum ſi exercitationem omittamus, longe à diuina ſemita recedentes, ac procul à vita, quę Sanctos maximè deceat, digredientes, haud mediocri nos ipſos detrimento multabimus. Etenim ſi vitæ noſtræ dux & perfector Ieſus, per paſſiones eſt conſummatus, vt ſcriptũ eſt, annon indecorum nobis & turpe fuerit, ſimilẽ conditionem recuſare, vitæque laudabilis & probatæ inſtituta cõtemnere? Audiemus namq; illicò Chriſtum inclamantem & dicentem: *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Nos itaq; Chriſti veſtigijs inſiſtere neceſſe eſt, qui ſe ipſum pro nobis tradidit. At quam ob cauſam? Nempe iam olim prædas agebat ex humano genere ſcelerum inuentor & parens, nec vllum inſidiarum

Matt. 16.6.
Marc. 8.15.
Luc. 12.1.

Rom. 15.4.

Hebr. 12.2.

Matt. 16.24.

diarum modum suę peruersitati intentatum omittens, omnes mortales in fraudem illexerat, ac diuinitatis gloriā somnians, statui sibi aras, ac templa ędificari iussit, vtque ipsum victimis ac thure venerarentur, præcepit. Abductos porro quocunq; ipsi collibitum esset quos deceperat, alijs Solem, alijs Lunam & sidera pro dijs colenda persuasit: quin turpioribus adhuc criminibus implicatos eò adduxit, vt consecrarent muta pecudum simulacra, vt hac, opinor, contumelia diuinam læderet maiestatē, supremæ omnium naturæ gloriam, ad hæc vsque rerum abiectissima deuoluere ausus: eiq; quæ nullo prorsus numero habenda sint, vt ijsdem ęquaret honoribus hostiliter allaborans. Terribilis hæc nempe semper fuit, & audacissima bestia. Abductum igitur à vera Dei cognitione hominem, atque ab optimis consilijs, rectisque cogitationibus abstractum, suoq; dolosè subiectum iugo, totius confestim prauitatis sectatorem effecit, virtutēque ipsi inuiam ac penitus inaccessam esse persuadens, execrabilē, Deoq; infensum reddidit. Igitur eò iam infelicitatis redactos miseratus est demum vniuersorum opifex, ac sceleratis illius conatibus, qui salutē præstare possent, opposuit. Vocauit per Mosem antiquum Israël, prima veluti spolia suę diuinitati seligens, & optimis legibus ad honestam vitę rationem institutum, præ alijs beatum effēcerat. Sed ille nihilominus se mētibus simpliciorum insinuās, rursum eos ad studia turpia, ac nefaria consilia traduxit. Medici identidē qui animę morbos curare nossent, prouidentiæ decreto mittebantur. Sed in ipsos quoq; sanctos Prophetas multis modis cōtumeliosi extitere. Cùm itaque nobiscum infeliciter ageretur, ipsum necessariò filiū suum demisit Deus & Pater, vt res nostras in meliorē procul dubio quàm olim fuissent, statum transferret, ac salutem terræ incolis daret, eiecto nimirum peccato, quæque per ipsum pullulauerat cum ipsismet radicibus interempta morte, & ipsa præterea diaboli tyrannide euersa. Nec enim vlli creatæ rei tam illustria præclaraq; facinora conueniebant, sed ei tantùm quæ supra res alias omnes excellit naturæ, quæque supremo imperio, ac prærogatiuis egregiè admodum exornata est. Proinde factus est homo Vnigenitus Dei Verbū, per quem omnia genita factaq; sunt, & conseruantur. Ac dispēsationis quidem modum, quo nempe Verbum terrenæ carni copulatū sit, curiosè indagare non sine periculo licet. Quæ enim nec animo concipi, nec oratione explicari possunt, ea subtilem disquisitionem semper refugiūt, nec se quæstionibus subijci

βουλῆς, οὐδένα μένειν ἐῶν ταῖς ἑαυτοῦ δυσπροπίαις ἀνεπιτήδευτον, περιενήνοχε τὸν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ τῆς θεότητος δόξαν ἐνειροπολῶν, ἀναδείμασθαι οἱ βωμοὺς, καὶ τεμένη προσπέταχε, † βουθυσίαις καὶ λιβανωτοῖς καταγεραίρειν ἐκέλευεν. ἀποκομίζων δὲ τὸν πεπλανημένους ἐφ᾽ ὅπερ ἂν βούλοιτο· τοὺς μὲν, ἡλίῳ τὸ σέβας· τοὺς δὲ, σελήνῃ καὶ ἄστροις ἀνάπτειν ἀνέπειθεν. ἀλλὰ καὶ τοῖς † ἐπὶ τούτων αἰσχίοσιν ἐνεὶς ἐγκλήμασι, καὶ κτηνῶν ἀλόγων ἀφιεροῦν ἐποίει μορφὰς, τὸ θεῖον οἶμαι πως περιυβρίζων ἀξίωμα. καὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας τὴν δόξαν ἀποκομίζειν ἀποτολμῶν, καὶ μέχρι τῶν οὕτως εὐτελεστάτων, καὶ τὰ ὧν οὐδεὶς ἂν γένοιτο λόγος, φιλαπεχθημόνως αὐτῇ παρεικάζειν ἀξιῶν. δεινὸν γὰρ ἀεὶ, καὶ πάντολμον τὸ θηρίον. ἀποβουκολήσας δὴ οὖν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας τὸν ἄνθρωπον, καὶ βουλῆς ἀρίστης καὶ διασκεμμάτων ἐρθῶν ἀμοιρεῖν ἀναπείσας, καὶ ταῖς αὐτοῦ ζεύγλαις ἐξ ἀπάτης ὑπενεγκὼν, ἁπάσης ἐδεῖ ζηλωτὴν φαυλότητος ἐργασάμενος ἀπέπλει. ἀσιτεῖ δὲ αὐτῷ, καὶ ἀνίατον παντελῶς ἀποφήνας τὴν ἀρετὴν, βδελυρὸν † ἐπίθη, καὶ θεῷ κατεστυγημένον. ἥκοντας δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο ταλαιπωρίας, ἠλέει λοιπὸν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς, † ἀντιτίθη τοῖς ἐκείνου κακουργήμασι τοὺς διασώζειν εἰδότας. ἐκάλει διὰ Μωσέως πρωτόλειον, ὥσπερ τι τῆς ἐκείνου θεότητος ἐξελὼν τὸν ἀρχαῖον Ἰσραήλ. καὶ δὴ καὶ νόμοις ἀρίστοις αὐτὸν καταρυθμίζων εἰς † ἀκοσμίαν, ζηλωτὸν † ἐπιπλει. ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον ἐκεῖνος, τῶν ἀπλουστέρων ὑποτρέχων καρδίαν, αἰσχρῶν ἐπιτηδευμάτων, καὶ ἀνοσίου βουλῆς μεταπείθεσθαι παρεσκεύαζεν. ἰατροὶ κατὰ καιροὺς ψυχικῶν ἀρρωστημάτων ἀπαλλάττειν εἰδότες οἰκονομικῶς ἀνεδείκνυντο. ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἀτιμάζοντες τοὺς ἁγίους προφήτας, πολυτρόπως ἡλίσκοντο. ἀθλίως δὴ οὖν πεπραχόσιν ἡμῖν, αὐτὸν ἀναγκαίως κατέπεμψε τὸν υἱὸν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ, μετακομιοῦντα τὰ καθ᾽ ἡμᾶς, εἰς τὸ ἀσυγκρίτως ἄμεινον ἢ πάλαι, καὶ ἀνασώσοντα τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐξῃρημένης δηλονότι τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ δι᾽ αὐτῆς ἀναφυέντος θανάτου τῇ ἰδίᾳ ῥίζῃ συνολωλότος. καὶ αὐτῆς δὲ πρὸ τούτοις τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος καθῃρημένης. ἔπρεπε δὲ τὰ οὕτω λαμπρὰ καὶ περιφανῆ τῶν κατορθωμάτων, τῶν μὲν γενητῶν οὐδενὶ· μόνῃ δὲ μᾶλλον τῇ πάντα ὑπερκειμένῃ φύσει· καὶ ταῖς ἀνωτάτω δυνάμεσι καὶ ὑπεροχαῖς εὖ μάλα κατεστεμμένῃ. γέγονε τοίνυν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ δι᾽ οὗ τὰ πάντα παρήχθη πρὸς γένεσιν, καὶ πεποίηται καὶ σώζεται. καὶ ὁ μὲν ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας, ἤτοι τῆς ἑνώσεως τοῦ λόγου πρὸς τὸ ἀπὸ γῆς σαρκίον, πολυπραγμονεῖν, οὐκ ἀζήμιον. τὸ γὰρ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον βασάνου κρεῖττον ἀεὶ, καὶ ὑποφέρεται τὰς ἐρεύνας † ἀξιοῖ.

Marginal notes: † ἄλ. εὐθυσίαις. † ἄλ. ἐπ. † ἄλ. ἐπίθει. † ἄλ. ἀντιτίθη. † ἄλ. εὐκοσμίαν † ἄλ. ἀπέπλει. † fa[l]lendū οὐκ.

ἄξιοι. γεγονὼς δὲ καθ' ἡμᾶς, δίχα μόνου τοῦ εἰδέναι πλημμελεῖν, ὅτι θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ ταῖς τῶν τερατουργημάτων ὑπερβολαῖς σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς ἀνεδείκνυτο. νεκροὺς γὰρ ἐκ μνημάτων ὀδωδότας ἤδη καὶ κατεφθαρμένους, παλινδρομεῖν ἐκέλευεν εἰς ζωήν. τυφλοῖς τοῖς ἐκ γενετῆς ἐδίδου τὸ βλέπειν· μακρῶν ἀπήλλαττε νοσημάτων· θαλάσσῃ καὶ πνεύμασιν ἐπιτιμῶν ἐθαυμάζετο, καὶ πολὺς ἂν γένοιτο περὶ τούτων ὁ λόγος, ἕκαστα σαφῶς εἰπεῖν ἑλομένοις. ἀλλὰ δέον ἐπὶ τούτοις ὑπεραγασθῆναι μὲν αὐτὸν τοὺς ἐξ Ἰσραήλ· ἀνακραγεῖν δὲ λοιπὸν ἐξ αὐτῶν τῶν θεοσημειῶν ἀναπεπεισμένους, ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ, κατὰ πολλοὺς ἀτιμάζοντες ἡλίσκοντο τρόπους· καὶ τελευτῶντες, ἐσταύρωσαν. καθίει γὰρ οἰκονομικῶς ἑαυτὸν εἰς τοῦτο Χριστός· ἵνα καθ' † ἡμῶν γεγονὼς ἐν νεκροῖς, καὶ τοῖς ἐν ᾅδου κηρύξας πνεύμασιν, ἀνεβίω τριήμερος· τὸ ἀμειδὲς καὶ ἀμείλικτον τοῦ θανάτου καταργήσας κράτος. καὶ ἐκ τῆς ῥίζης αὐτῆς ἀναβοθρεύσας τὴν φθοράν. οὕτω τε λοιπὸν βάσιμον τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αὐτὸν ἀποφήνῃ τὸν οὐρανόν. πρόδρομος γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέβη πρὸς τὸν πατέρα. ἥξει τε κατὰ καιροὺς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ γεγεννηκότος μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἀποδώσων ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. ὡς οὖν κριθησόμενοι, τὴν πίστιν τηρήσωμεν· συντόμως πολιτευσώμεθα. ζήσωμεν ὀρθῶς, κατακιβδηλεύοντες μὲν, τοὺς τῆς κακίας τρόπους· ἐπιτηδεύοντες δὲ πᾶν εἶδος ἀρετῆς, τὴν φιλαλληλίαν, τὴν φιλοπτωχίαν· θεραπεύσωμεν ὀρφανούς· ἐπισκεψώμεθα χήρας· ἐλεήσωμεν τῶν ἐν ἀρρωστίαις τὸ δάκρυον. τοὺς ἐν δεσμοῖς ὄντας ἐπισκεψώμεθα· τὴν τοῦ σώματος ἁγνείαν ἐπιτηδεύσωμεν. οὕτω γὰρ οὕτω νηστεύοντες, καθαρῶς τὴν ἁγίαν καὶ πάναγνον ἐπιτελέσομεν ἑορτήν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἑκκαιδεκάτης τοῦ Φαμενὼθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ μιᾶς καὶ εἰκάδος τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ οὕτω πάλιν τοῖς θείοις ἐντρυφήσομεν λόγοις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα καὶ κράτος. Ἀμήν.

† ἴσως, καθ' ἡμᾶς

patiuntur. Factus itaque nostri similis, cum eo tantùm discrimine, vt peccare non posset, se Deum esse natura, excellentia miraculorũ manifestò ostendit. Mortuos nempe è sepulchris iam fœtore graues & marcidos reuocauit ad vitam, cæcos à vitæ primordijs vidédi facultate donauit, morbos depulit diuturnos, mare ac ventos increpantem stupuere: sitque longa de his rebus instituenda oratio, si persequi singula exploratè velimus. Cùm verò ob hæc ipsum suspicere in primis Israëlitæ debuissent, & ipsis persuasi miraculis deinceps exclamare, *Verè filius Dei es tu*, multis contumelijs malè acceptum cruci demum affixerunt. Seipsum namque Christus destinato consilio huc demiserat, vt nostro more demortuus, cùm ijs qui apud inferos sunt spiritibus prædicasset, post triduũ redi uiuus existeret, tristi atque implacabili mortis imperio euacuato, corruptioneq; ab ipsis radicibus euulsa, itaque peruium hominibus ipsum quoq; cælum deinceps redderet. Præcursor namque pro nobis ad Patrem ascendit. Veniet autem decursu temporis in gloria Patris, cum sanctis Angelis, redditurus vnicuique pro factis mercedem. Itaque futuri iudicij memores fidem seruemus, actiones ex præscripto diuinæ legis moderemur, rectámque instituamus vitam, à moribus quidem improbis auersi, tum omne virtutum genus studiosè excolentes, charitatem mutuam, liberalitatem in pauperes teneamus, præsto simus orphanis, patrocinemur viduis, misereamur ægrotantium lacrymis: inuisamus vinctos, castitatem corporis amplectamur. Ita namque peracto ieiunio, purè sacrosanctam celebritatem peragemus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam decima sexta Martij mensis: hebdomadam verò salutaris Paschæ vigesima prima mẽsis Aprilis; soluentes quidem ieiunia vigesima sexta eiusdem Aprilis mensis, extremo vespere ex Euangelica prędicatione; festum porro diem celebrantes, deinceps illucescenti Dominica luce, septima & vigesima eiusdem mensis; addentes deinde septem quoq; sanctæ Pentecostes hebdomadas. Sic namque rursum diuini verbi epulis saginabimur in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri cum sancto Spiritu gloria, & imperium. Amen.

Mat.27.54.

1.Petri 3.19.

Mat.16.27.

Homilia decimaseptima.

PRÆMEDITATIO AVCTORIS.

COnsueta nobis nunc quoque de more enarrabimus, vosque sermonis Ecclesiastici conuiuio excipiemus: quod quidem adhortationis instar obtineat, vt & recta fide studeamus excellere, & gloriosum vitæ genus, atque ab omni reprehensione vacuum amplectamur.

QVi nobilem insignemque præ cæteris, ac diuinis legibus congruentem vitam instituerunt, atque adeo proficere in ea generosè concupiuerunt, ab omni quidem inertia procul remotos esse oportere arbitror, semperq; obstantia quàm longissimè repellentes, ijs quæ in manibus habent studijs absoluendis præcipuam curam impendere. Dixerim verò præterea plurimam quoq; apud eos cohortationem adhibendam, atque ab eo potissimùm qui ardentiora studia in animis nouerit excitare: quo modo scilicet apud adolescentes qui palæstricam exercent, magistri voce opus est, qui ad patientiam assiduè incitet, & victoriç gloriam adamare propemodum necessariò cogat. Igitur ego quoque in medium procedo, ad eos qui rerum honestarum gloriam concupiuerunt, cum Psalmographi lyra clamans: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino*. Vt enim ipsemet alibi beatus Dauid ait, *Tempus faciendi Domino.* Oportere autem arbitror hortatoriam apud vos habere orationem, nec eo deterreri, quamuis ea quæ proposui pro dignitate tractare, & quorundam excellenti facundiæ pares esse minimè possimus: sed illud potiùs prudenti consilio reputare, multo sanè esse laudabilius ex ijs quæ cuique pro facultatibus suppetunt, familiaribus apparare conuiuium, domiq; excipere necessarios, quàm efferum quoddam inuisumque omnibus amplecti vitæ genus, dum timeas ne ab alijs munificentia ac liberalitate superari videare. Et alioqui suppetit audaciæ quoque facultas (subeunt nimirum ea quibus vniuersorum imperator Deus sanctissimum virum Mosem affatus est:) *Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum, aut surdum? videntem, & cæcum? nonne ego Dominus Deus? & nunc perge, & ego aperiam os tuum.* Vmbræ scilicet & figuræ instar antiquum illud oraculum obtinuit, quamuis per Angelos Mose interprete editum. Neque verò ijs quç supra sensus positç sunt sẽtẽtijs carebit, si subtilẽ in id oculorũ aciem quispiam inten-

Psal. 30. 28

Psal. 118. 126.

Exod. 4. 11.

Λόγος ιζ.

ΠΡΟΘΕΩΡΙΆ.

ΤΑ συνήθη καὶ νῦν ἀναγνωσόμεθα, καὶ λόγοις † ἡμᾶς ἐκκλησιαστικοῖς † ἑστιάσομεν, πρόσκλησιν ὥσπερ τινὰ χρῆμα ποιούμενοι τοῦ δεῖν ἑλέσθαι, καὶ ὀρθῇ διαπρέπειν πίστει, καὶ τὴν εὐκλεᾶ καὶ ἀμώμητον ἀγαπῆσαι ζωήν.

† ἄλ. ὑμᾶς. † ἄλ. ἑστιάσωμεν.

ΟἹ τὴν εὐφυᾶ καὶ ἀπόλεκτον, καὶ τοῖς θείοις συμβαίνουσαν νόμοις ἐπησκηκότες ζωήν, καὶ πρός γε τοῦτο διάττειν οὐκ ἀγεννῶς προῃρημένοι, ὄκνου μὲν ἀμείνους εἶεν ἂν οἶμαι παντὸς ἀεί τι τὸ ἐμποδὼν ῥιπτοῦντες ὡς ἀπωτάτω τῶν ἐν χερσὶ σπουδασμάτων τὸ πέρας τῆς προυργιαιτάτης φροντίδος ἀξιοῦν ἐγνώκασι. Φαίην δ' ἂν ὅτι δεήσει πρὸς τοῦτο καὶ ὡς πλείστης οὔσης τῆς νουθεσίας αὐτοῖς, καὶ τοῦ καταθήγειν εἰδότος εἰς ἀκμαιοτέραν σπουδήν, καθάπερ ἀμέλει καὶ τοῖς παλαίειν εἰωθόσι τῶν νέων, τῆς τοῦ παιδοτρίβου φωνῆς, διανιστάντος ἀεὶ πρὸς τὸ τλησιπαθές, καὶ τῆς τοῦ νικᾶν ἐφίεσθαι δόξης μονονουχὶ καὶ ἐπαναγκάζοντος. ἀφῖγμαι δὴ οὖν εἰς μέσον καὶ αὐτὸς ἐγώ, τοῖς τῶν ἀγαθῶν αὐχημάτων ἐρασταῖς, τῇ τοῦ ψάλλοντος λύρᾳ συγκεκραγώς· ἀνδρίζεσθε, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία ὑμῶν, πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ κύριον. ὡς γὰρ αὐτός που πάλιν φησὶν ὁ θεσπέσιος Δαβίδ. καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ. δεῖν δὲ δὴ οἶμαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τῷ παρακλήσεως ποιεῖσθαι λόγους, ὀλίγα πεφροντικότας τοῦ μὴ ἐπαξίως δύνασθαί τι τῶν προκειμένων εἰπεῖν, ἤγουν διά τοι τὸ τῆς τινῶν εὐγλωττίας ἰέναι κατόπιν, ἐννενοηκότας δὲ μᾶλλον ἐκεῖνο σοφῶς, ὡς πολὺ δή τι τὸ ἄμεινον, οἷς ἂν τις ἔχοι καὶ δύναται σὺν γνωρίμους ἑστιᾶν, καὶ εἰσοικίζεσθαι σὺν ἐπιτηδείους· ἢ τὴν ἀπηνῆ καὶ κακόδοξον ἀνθελέσθαι βίον αἰδοῖ τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς ἑτέρων ἡττῆσθαι φιλοτιμίας. θαρρεῖν δὲ οἶμαι καὶ ἑτέρως τὸν ἀγῶνα πάρεστιν ἐκεῖνο διεσκεμμένῳ. διαμεμνήσομαι γὰρ τοῦ πάντων κρατοῦντος θεοῦ, τῷ πανιέρῳ λέγοντος Μωσεῖ. τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπῳ, καὶ τίς ἐποίησε δύσκωφον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν; οὐκ ἐγὼ κύριος ὁ θεός; καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου. σκιὰ μὲν οὖν καὶ τύποι τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο χρησμῴδημα, καὶ εἰ † λελάληται δι' ἀγγέλων μεσολαβοῦντος Μωσέως· ἀμοιρήσει δ' ἂν οὐδ' ὥς που τῶν ὑπὲρ αἴσθησιν ἐννοιῶν, εἰ λεπτοῖς αὐτό τις καταθρήσειεν

† ἄλ. λελάληκε.

ὀφθαλμοῖς. καὶ τὸν τοῦ γράμματος κατασκιασμάτων ἀλογεῖν εἰθισμένος, τὸν ἐν βάθει τε καὶ ἐσωτάτω κατασκέπτοιτο νοῦν. † περιτέταχε τοίνυν ὁ νόμος καταγεραίρεσθαι δεῖν τὸν τῶν ὅλων θεὸν· κατὰ πολλοὺς μὲν τρόπους· προστίθει ὅτι καὶ τρυγόνας αὐτῷ καθιεροῦν ἀναγκαῖον. καί τοι, μυρίαι δὲ ὅσαι κατὰ τὸν κόσμον αἱ τῶν ὀρνίθων ἀγέλαι, ὧν εἰσιν, οἱ μὲν, τὴν ἄνω πτῆσιν νόμῳ φύσεως ἐκπεπληρωκότες· οἱ δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ὑγροί. μέγεθος δὲ καὶ σχῆμα καὶ κάλλος † οὐχ ἓν αὐτοῖς· γράφει δὲ ἄλλον ἄλλως ἡ φύσις. καὶ ταῖς τοῦ πεποιηκότος τέχναις εἰς εὐανθῆ χρωμάτων ἰδέαν τὸ γένος αὐτοῖς κατευρύνεται· εἶτα τί δήποτε φαίη τις ἄν, παρεὶς ὁ νόμος ἐκεῖνα, καὶ τὰ πάντων ἄριστα παραδραμὼν, μονονουχὶ ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς τὴν τρυγόνα στεφανοῖ, ποιεῖσθαι προστεταχὼς ἱερὸν αὐτὴν τῷ θεῷ ἀνάθημα; τί τὸ † αἴτημα, καὶ τί τὸ σοφὸν τοῦ νόμου; ἀποδέχεται τὸν λόγον, ὡς λόγου πατὴρ, ὁ παντὸς ἐπέκεινα νοῦ, φημὶ δὴ θεός· καὶ τὰ τῶν στρουθίων εὐστομεῖν εἰωθότα ποιεῖται δεκτά. καὶ προτίθησι τῶν ἄλλων. καί τοι πολὺ τὸ ἐπίχαρι κατακεπλουτηκότων ἔσθ' ὅ τι, διδάσκων ἡμᾶς αἰνιγματωδῶς, ὅτι τῶν ἄλλων ἀμείνους καὶ ἱερώτατοι καὶ παρ' ἡμῖν αὐτοῖς οἱ λόγου χρείαν πεπιστευμένοι, καὶ νουθετεῖν οἷοί τε τῶν καλλίστων εἰσηγημάτων ὄντες ἐρασταῖς. Φέρε τοίνυν τὸν δεσποτικὸν ἀμπελῶνα τοῖς ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς κατακηλήσωμεν λόγοις· οὐκ ἀτρανῆ καὶ ἄσημον ἁπλῶς † ἱέντες ἠχὴν, ἀλλ' ἑορτάζειν ὑμᾶς ἀναπείθοντες τοῖς καθήκουσι λογισμοῖς. ὡς ἂν εὖ ἔχοι τὸ χρῆμα· † δρῷτε ὀρθῶς καὶ ἀνεπιπλήκτως, κατά γε τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν· ἔφη τοίνυν ἡμῖν ὁ θεσπέσιος Λουκᾶς ἐν ἰδίαις συγγραφαῖς·
„ ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι
„ τὸ πάσχα· καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην
„ εἰπὼν, πορευθέντες ἑτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πά-
„ σχα, ἵνα φάγωμεν. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ποῦ θέ-
„ λεις ἑτοιμάσωμεν; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἰδοὺ εἰσ-
„ ελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, ὑπαντήσει ὑ-
„ μᾶς ἄνθρωπος, κεράμιον ὕδατος βαστά-
„ ζων. ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν εἰς ἣν
„ εἰσπορεύεται, καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰ-
„ κίας, λέγει σοι ὁ διδάσκαλος, ποῦ ἐστι τὸ κα-
„ τάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου
„ φάγω; κἀκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνώγαιον μέγα
„ ἐστρωμένον, ἐκεῖ ἑτοιμάσατε. ἀκούεις ὅπως τοῖς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς ὁποῖόν ποτε ἄρα καταλύειν ἄξιον, εὖ μάλα διερευνώμενος, ἀνώγαιον ἔφη καταδεχθήσεσθαι τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις μέγα τε καὶ ἐστρωμένον, καὶ ποδηγὸν εἰς τοῦτο ποιεῖσθαι προστέταχε τὸν τῷ κεραμίῳ κατηχθισμένον, εἰσκομίζοντά τι τὸ ὕδωρ, τῷ τῆς ἑστίας δεσπότῃ. ἴθι δὴ γοῦν ὡς δι' ἰχνῶν ἐννοιῶν ἐπὶ τὰ ἔτι μείζω, καὶ νοητά. καὶ εἴπερ τῳ σκοπὸς αὐτὸν ἔχειν εἰς νοῦν ἐνοικ-

† ἄλ. προστέταχε.
† ἄλ. οὐχ ἕν.
† ἄλ. αἴνιγμα.
† ἄλ. ἰόντες.
† ἄλ. δρῷτό τε.

intendat, litteraéq; velamenta aspernari doctus, abstrusam penitus intimeque reconditam intelligentiam persequatur. Lex igitur, colendum esse rerum omnium Deum multis illa quidem modis præcepit: sed & turtures ipsi necessariò sacrificandos esse adiunxit. Et quidem innumerabiles sunt auium in terris greges, quarum aliæ quidem naturæ lege sublimè volandi facultate decoratæ sunt, aliæ verò etiam in palustribus degunt. In his verò nec magnitudo, nec ornatus, aut pulchritudo inest. Alias verò aliter natura depinxit, conditorisque artificio genus ipsarum florida colorum specie conuestitum propagauit. Proinde quid ita, dicet aliquis, lex ijs omissis, quæque ex omnibus optimæ sunt repudiatis, turturem supremis propemodum honoribus attollit, ipsumque Deo sacrum offerri iubet. Quidnam innuit lex, quidue ex eo sapienter intelligēdum proponit? Vocem amat & amplectitur, quippe Verbi Pater, qui supra mentem omnem excellit Deus, vocalesque auiculas diligit, aliisque præponit, quamuis multa etiam venustate præ cæteris abundent; docens nos per ænigmata esse alijs meliores sanctioresque apud nos quoque ipsos, quibus demandatum est eloquendi munus, quique se de rebus optimis institutæ orationis amatoribus suasores atque hortatores profiteri possunt. Age igitur Domini vineā diuinę Scripturę verbis molliter excolamus, non obscuro incertoque sonitu strepentes, sed vobis festam celebritatem vt agatis rationibus opportunis suadentes, vt res ex sententia succedat, omniaque rite ac citra culpam ex præscripto eius qui legem constituit, peragatis. Sic igitur nobis in suis commētarijs memorat beatus Lucas: *Venit dies azymorum, in quo oportebat occidi pascha, & misit Petrum & Ioannem dicens, Euntes parate nobis pascha vt manducemus. At illi dixerunt, Vbi vis paremus? & dixit ad eos, Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret vobis homo quidam amphoram aqua portans. Sequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patrifamilias domus, Dicit tibi magister, vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis meis manducem? & ipse ostendet vobis cœnaculum magnum, stratum, & ibi parate.* Audis quemadmodum diuinitatis oculis, vbinam se dignum hospitium eligeret, diligēter admodum perscrutatus, cœnaculum ait ostensum iri sanctis Apostolis, magnum & stratum, ipsisque ducem viæ futurum amphoræ gestatorem, quique ad conuiuij dominum aquam deferret. Progredere igitur, tanquam per vestigia cogitationum ad præstantiora adhuc & spiritalia. Ac si cui mens est Christum habere animo immorantem.

Luc. 22. 7.

tem, & inhabitantem, & cum ipso paschalem hanc celebritatem peragere, multa se illico aqua affatim purget, omnem ex animo abstergat maculam, & antiquę fraudis inquinamenta procul abijciat. Ita namque Deus alicubi per Isaiam quoque loquitur: *Lauamini, mundi estote, auferte iniquitates ab animis vestris coram oculis meis: desinite peruersè agere, discite bonum facere, quærite iudicium, liberate iniuria oppressum, iudicate orphanum, & iustificate viduam, & venite, & litigemus, ait Dominus: Etiamsi sint peccata vestra vt vermiculus, tanquā niuem dealbabo; & si fuerint vt coccinum, velut lanam dealbabo.* Oportere enim ego quidem aio, primùm velut extundere ex nostris mētibus nequitiæ sordes, deinde verò admittere in animum gloriosam dignamque studijs nostris virtutem, cui æquale nihil inueniatur, eorum quidem iudicio quibus recta mens est, noruntque à rebus perniciosis innoxias secernere. Nam, vt ego quidem arbitror, nullo modo penitus consociari inter se possunt in eodem, secundùm idem, quæ inter se natura pugnant. *Quæ enim societas luci ad tenebras?* vt scriptum est. At verò si alterum tollatur, alteri scilicet omnino aditum aperiet. Eodem modo, vt ego sentio, vitium quoque ac virtus, quæ contrariam in actionibus naturam retinent, totoq; inter se cælo distant, quî fieri possit, vt in eandem simul mentem immigrent? ac non eum qui exceperit improbum, mutabilem, & vtroque pede claudicantem demonstrent? Elias verò Propheta, qui eiusmodi vitam agere consueuerunt obiurgat, dicens: *Vsquequò claudicatis vtroq; poplite?* Quin lex quoque nos ab hisce moribus, & agendi ratione arcet, ab ijs quæ insociabilia natura sunt, atque inter se dissident, iungēdis abstinere ænigmaticè iubens. Sic enim ait: *Non arabis in vitulo & asino simul.* Et statim: *Non indues lanam & linum in eodem.* Vide nimirum, quo modo vbiq; hæc velut insociabilia, at quæ habita ornatus ratione inter se iungi non possunt, tanquā turpia & impura nobis odio esse oportere asserit, nec vllum dissimilium coalitioni deferre honorem nouit. Oportet igitur eos, qui optimam viuendi rationem adamarunt, primùm quidem, vt dixi, sordes improbitatis amouere, omnemque à se turpitudinem repellere. Sic constitutum, nitidumque, ac lautum, deceat mox quoque supernè habere domunculam, ac tanquam in cænaculo superiore, in insigni virtutum gloria festam celebritem agere, simulque habitare cum Christo, qui nostra causa, *cùm diues esset, pauper factus est, vt nos illius inopia ditaremur.* Cùm namque sit ipsamet figura & character Dei

Margin notes beside the Latin column:
- Isaia 1.16.
- 2. Cor. 6.14.
- 3. Reg. 18.21.
- Deut. 22.10
- 2. Cor. 8.9.

θέντα, καὶ ἠγνυλισμένον, καὶ συνεορτάζοντα τὸν Χριστὸν, καταπλυτοῦντι τῷ πως τὴν δι' ὕδατος κάθαρσιν. ἀπονιζέτω τὴν ἁμαρτίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, καὶ τῶν ἀρχαίων αἰνιγμάτων ἀποτριβέσθω τοὺς μολυσμούς. οὕτω γάρ που θεὸς, καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου φησί· λούσασθε καὶ καθαροὶ † γίνεσθε· ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ῥύσατε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῷ, καὶ δικαιώσατε χήραν. καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει κύριος. καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ. χρῆναι γὰρ ἔγωγέ φημι, προεκθλίβεσθαι μὲν ὥσπερ τῶν ἡμετέρων διανοιῶν τὸν ἐκ φαυλότητος ῥύπον· εἰσοικίζεσθαι δὲ οὕτω λοιπὸν τὴν εὔκλεᾶ καὶ ἀξιόληπτον ἀρετὴν, ἧς ἂν γένοιτο τὸ ἰσοστατοῦν οὐδὲν παρά γε τοῖς ἀρίστοις τὴν φρένα, καὶ ἀποκρίνειν εἰδόσι τοῦ πεφυκότος ἀδικεῖν τὸ μὴ οὕτως ἔχον. ὥσπερ γὰρ οἶμαι πάντη τε καὶ πάντως, ἀσυνύπαρκτα μὲν ἀλλήλοις ἐν ἑνὶ κατὰ ταυτὸν τὰ τῇ φύσει μαχόμενα· τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; κατὰ τὸ γεγραμμένον. εἰ δὲ ἀναιροῖτο τὸ ἓν, θατέρῳ δὴ πάντως ἀνήσει τὴν εἰσδρομήν· κατὰ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον, φαυλότης τε καὶ ἀρετὴ μαχομένην ἔχουσαι τὴν ἐν ἔργοις ποιότητα, πλείστη τε ὅση διαφορᾷ † διεχρισμέναι, πῶς ἂν εἰς ἕνα χωρήσαιεν νοῦν; εἶτα τὸν εἰσδεδεγμένον, οὐκ ἀκαλλῆ τε καὶ ἀλλοπρόσαλλον ἀποφήνειαν ἄν, καὶ οἷον ἀμφοῖν ἐπισκάζοντα † τοῖς ποσίν; ἀλλ' ὅ γε προφήτης Ἠλίας, τοῖς οὕτως ζῆν εἰωθόσιν ἐπιτιμᾷ, λέγων· ἕως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις; ἐξείργει δὲ καὶ ὁ νόμος τῶν τοιούτων ἠθῶν τε ἡμᾶς καὶ τρόπων, τὸ ἀσυμφυὲς καὶ ἀσύμβατον παραιτεῖσθαι προστάττων αἰνιγματωδῶς· ἔφη γὰρ οὕτως, οὐκ ἀροτριάσεις ἐν μόσχῳ καὶ ὄνῳ ἐπιτοαυτό. καὶ πάλιν, οὐκ ἐνδύσῃ ἔρια καὶ λίνον ἐν τῷ αὐτῷ. ἄθρει γὰρ ὅπως ἡμᾶς πανταχῇ τὸ οἱονεί πως ἀσυμμιγὲς, καὶ οὐκ ἐν κόσμῳ συνεζευγμένον, ὡς ἀκαλλὲς καὶ ἀνόσιον δεῖν ἔφη μισεῖν, καὶ τῶν ἀνομοίων τὴν συνδρομὴν, οὐκ οἶδε τιμᾶν. δεῖ δὴ οὖν ἄρα τοὺς ἄριστά γε βιοῦν ᾑρημένους, προαποτρίβεσθαι μὲν, ὡς ἔφην, τοὺς ἐκ φαυλότητος ῥύπους, ἀπαλλάττεσθαι δὲ μολυσμῶν. οὕτως ἔχοντι καὶ λελαμπρυσμένῳ, πρέποι ἂν ἤδη καὶ τὸ ὑψοῦ δωμάτιον ἔχειν, καὶ ὥσπερ ἐν ὑπερῴῳ τοῖς ἐξ ἀρετῶν αὐχήμασι συνεορτάζειν τε καὶ συναυλίζεσθαι τῷ Χριστῷ, ὃς δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν ἵν' ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. αὐτὸ γὰρ ὑπάρχων τὸ εἶδος, ὁ χαρακτὴρ τοῦ θεοῦ

καὶ

Margin notes beside the Greek column:
- † ἄλλ. γίνεσθε.
- † ἄλλ. ῥύσασθε.
- † ἄλλ. διεχωρισμέναι.
- † ἴσως ταῖν ποδοῖν

καὶ πατρὸς, ὁ υἱὸς τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεγεννημένος, καὶ τῇ κατὰ πᾶν ὁτιοῦν ἰσότητι διαπρέπων συνυφεστηκώς τε καὶ συναΐδιος ἰσοσθενὴς, καὶ ἰσουργὸς, ἰσοκλεὴς καὶ ὁμόθρονος· οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον. καθίκετο γὰρ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, καὶ ὑπέστη κένωσιν ἐθελούσιον· καὶ † ἡ φησιν ὁ σοφὸς Ἰωάννης, σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· καὶ ὁ πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου τὴν ἐκ θεοῦ τοῦ καὶ πατρὸς † ἀπόπηξιν ἔχων, τὴν ἐπέκεινα νοῦ καὶ λόγου παντὸς, ἐπειδὴ γέγονε σὰρξ, καὶ ἀνθρωπίνην ἀνέτλη γέννησιν οἰκονομικῶς· καὶ ὁ χρόνου παντὸς ποιητὴς καὶ τεχνίτης, ὡς εἰς ἀρχὰς τοῦ εἶναι παρενηνεγμένος, ὅτε γέγονε καθ' ἡμᾶς, ἤκουσε τοῦ πατρὸς λέγοντος· „ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. ἆρ' οὖν διὰ τοῦτο νομιοῦμεν αὐτὸν τὴν τοῦ προϋπάρχειν τῶν ὅλων ἀπεμπολῆσαι δόξαν; οὐδαμῶς. προεννοήσωμεν δὲ μᾶλλον ἐκεῖνο σοφῶς, ὅτι καὶ ἐν σαρκὶ γεγονότα τὸν ἴδιον υἱὸν, οὐκ ἔξω τίθησιν ὁ πατὴρ τῶν ἐνόντων αὐτῷ φυσικῶν ἀξιωμάτων. ὁμολογεῖ δὲ πάλιν αὐτὸν, κἂν ᾖ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ὁρῷτο σχήματι. οὐ γὰρ διὰ τοῦτο γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, ἵνα τοῦ εἶναι θεὸς ἀπολισθήσειεν· ἀλλ' ἵνα δὴ μᾶλλον, καὶ ἐν προσλήψει σαρκὸς τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς, ἀνασώζοι τὴν δόξαν. οὕτω γὰρ ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πεπλουτήκαμεν, ἀνακομισθείσης ἐν αὐτῷ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως εἰς ἀξίωμα τὸ θεοπρεπὲς· καὶ θώκοις ἐνιδρυμένης τοῖς ἁπάντων ἐπέκεινα. καί τοι γὰρ ἀεὶ συνεδρεύων ὡς λόγος τῷ ἰδίῳ πατρὶ, καὶ ἐξ αὐτοῦ τε, καὶ ἐν αὐτῷ, κατὰ φύσιν ὑπάρχων, πάλιν „ἤκουσε καὶ μετὰ σαρκὸς, λέγοντος· κάθου ἐκ „δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑπο„πόδιον τῶν ποδῶν σου. οὕτω καὶ προσκυνεῖσθαί φαμεν αὐτὸν πρός τε ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, οὐκ εἰς ἀνθρωπότητα ψιλὴν ἀσυνέτως καταβιβάζοντες, ἑπόμενοι δὲ τῇ θείᾳ γραφῇ, καὶ φύσει † τῇ καθ' ἡμᾶς τὸν ἐκ θεοῦ φύντα λόγον συνδοῦντες εἰς ἕνωσιν· καὶ εἰς ἕν τι τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἀναπλέκοντες, ἵνα μὴ ὡς ἄνθρωπος ἁπλῶς θεοφορήσας νοοῖτο. θεὸς δὲ μᾶλλον ἐνανθρωπήσας, καὶ καθ' ἕνωσιν οἰκονομικὴν, τὴν πρός γέ φημι τὴν ἰδίαν σάρκα, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου γέννησιν ὑποδύς. νοηθείη γὰρ ἂν ὧδέ τι καὶ οὐχ ἑτέρως Χριστὸς εἷς, καὶ κύριος εἷς· οὐκ εἰς ἄνθρωπον ἀνὰ μέρος καὶ θεὸν διατεμνόμενος μετὰ τὴν ἄρρητον συμπλοκήν· ἀλλ' εἰ καὶ νοοῖτο τῶν εἰς ἑνότητα συνδεδραμηκότων ἡ φύσις διάφορος, εἷς υἱὸν ἕνα παραδεχθεὶς, καὶ νοούμενος. ὥσπερ γὰρ ταῖς τῶν λίθων πολυτελεστάταις αὐγαί τινες ἐναστράπτουσι, τὰ βάθη καταλευκαίνουσαι, καὶ εἰ βούλοιτό τις ἀποδιελεῖν τῷ λόγῳ τὴν † σύγκρισιν· ἕτερος μὲν τι

† ἄλλ. ἤ
puto ἤ.

† ἄλλ. ἀπόταξιν.

† ἄλλ. ξ.

† ἄλλ. σύγκρασιν.

& Patris, Filius nimirum, splendor gloriæ, atque ex ipso secundũ naturam genitus, æqualitate in omnibus rebus cõspicuus, simul existens, & coæternus, potentia, virtute, gloria, maiestate par, *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, vt scriptum est. Ad nos etenim descendit, ac spontaneam exinanitionẽ subijt, atque vt sapiens Ioannes ait, *Caro factus est, & habitauit in nobis*: quique ante omnia secula ac tempora fuit à Deo Patreq; genitus, non intellecto prorsus, nec explicabili modo, postquam caro factus est, seque humanæ generationi destinatione prouidentiæ subiecit, omniumque factor & artifex temporum veluti tunc primùm esse cœpisset, cùm factus est nostri similis, Patrem audiuit dicentem: *Ego hodie genui te*. Nunquid igitur ipsum propterea ante omnia existendi decus & gloriã à se abdicasse existimabimus? nullo modo. Illud verò potiùs sapienter cogitabimus, filium, licet in carne factum non priuari tamẽ à Patre ijs quæ ipsi naturaliter insunt prærogatiuis, sed ab eo nihilominus vt suum agnosci, licet se humano habitu spectandum præbuisset. Non ea namque de causa factus est homo Vnigenitus, Dei Verbum, vt excideret à diuinitate, sed potiùs in ipsa quoque assumptione carnis, suam nihilominus excellentiã retineret & gloriã. Sic enim nos ipsius paupertate ditati sumus, cùm humana in ipso natura ad diuinę maiestatis amplitudinem euecta, atque in sedibus altissimo supra omnes loco editis collocata fuerit. Et quidem cùm semper assideat, quippe qui Verbum sit, Patri, & ex ipso, & in ipso secundùm naturam subsistat, rursum audiuit etiam assumpta carne dicentem, *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*. Sic adorari quoque ipsum asserimus, tum à nobis, tum ab sanctis Angelis, non ad nudam humanitatem nos temere deijcientes, sed diuinæ Scripturæ obtemperãtes, nostrçq; naturæ natum ex Deo Verbum vnitate copulantes, atque in vnum quid ex vtrisque nectentes, vt non homo purè deifer esse intelligatur: Deus verò potiùs humanatus, vnitate prouidentiæ consilio decreta, qua suam scilicet sibi carnẽ adiunxit, generationemq; ex sancta Virgine subijt. Ita namq; nec alio prorsus modo vnũ Christum, atque vnum Dominum intelligas, non qui in hominem & Deum, velut in partes secetur, post colligationem ineffabilem, sed quem, etiamsi quæ in vnitatem conuenerunt naturæ inter se differant, vnum tamẽ filium accipi atq; intelligi oporteat. Vt enim in gemmis fulgores quidam rutilant, intimeque illas colorant, ac siquis velit hanc coalitionem mente secernere, spectabit ex altera

Philip. 2.6.

Ioan. 1.14.

Psal. 2.8.

Psal. 109.1.

quidem parte ipsammet per se gemmam, ex altera rursum quod in ipsa diffusum est lumē, vnum tamen ex vtraque re suppositum intelligitur. Tollit verò ipsius rationem penitus hæc diuisio, atque ad informem turpitudinem quæ inuicem fuerant copulata deducit. Sic etiam de Christo dicimus. Conuenerunt nimirum prorsus occulto modo, qui nec percipi animo nec explicari queat, in id quod vnum esse tantummodo deinceps intelligimus, diuinitas simul & humanitas, vt simul idem & homo nostri similis, & Deus supra nos, proindeq; Vnigenitus, & Primogenitus esse intelligatur. Itaque prosilijt ille quidem ex visceribus Virginis, infansque erat adhuc, diuinos tamen sensus gerebat. Quod beatus quoque Isaias testabitur, de ipso dicens: *Quia priusquam cognosceret puer bonum aut malum, dissuadet malitia eligere bonum.* Quod enim spectabat ad humanitatis rationem, nondum ætas infanti naturas rerum discernēdi facultatē dabat. Sed erat, vt dixi, etiam in humanitate Deus; naturæ quidē humanæ permittens, vt suis ipsa legibus vteretur, cum hoc tamen etiam diuinitatis puritatem conseruans. Hoc namq; modo, nec alio prorsus intelligatur & natura Deus, id quod natum est, & ea quæ peperit Virgo mater proinde dicatur, non carnis tantùm & sanguinis, quo modo reliquæ apud nos matres, sed Domini potiùs, & Dei, nostram induti similitudinem. Vt enim beatus Paulus scribit, *Misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege.* Non enim dicimus in homine ex muliere progenito Verbum Dei consedisse, quo modo scilicet etiam in Prophetis fuerat, sed merita potiùs laude Ioannis vocem celebrabimus, sapienter atque apertè dicentis: *Et Verbum caro factū est, & habitauit in nobis.* Tunc autem Verbum factum esse carnem intelligimus, cùm carni sanguinique communicauit, simileq; factum est ijs, qui in carne & sanguine sunt, nempe nobis. Quòd si nostri similis est factus, quî fieri poterat vt humanā ipse aspernaretur natiuitatem? Habitauit nempe in nobis, in carne & sanguine, diuino prorsus atque ineffabili modo, propria natura humanæ quodammodo superinfusa. Nam ipsa quidem Verbi diuinitas, si sola consideretur ac seorsum, ea quam habet ex Deo Patre generatione contenta est. Postquam verò prouidentiæ consilio nostram sibi similitudinem adiunxit, seque carni, hoc est humanæ naturæ secūdùm propriam rationē perfectæ implicuit, tunc illa sanè citra omnē reprehensionis notam, suique status perfectione nullatenus imminuta, nostram quoque generationem admisit, non quasi nouum aliquod

Isaia 7.16.

Galat. 4. 4.

Ioan. 1. 14.

καταθρήσειεν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν λίθων· ἕτερον δὲ αὖ τὸ ἐν αὐτῇ νηχόμενον φῶς, πλὴν ἓν ἐξ ἀμφοῖν νοεῖται τὸ ὑποκείμενον, καταφθερεῖ δὲ πάντως ἡ τομὴ τὸν ἐπ' αὐτῇ λόγον, δυσειδεῖ πρὸς τὸ ἀκαλλὲς τὰ πρὸς ἕνωσιν συνεζευγμένα, οὕτω φαμὲν καὶ ἐπὶ Χριστοῦ. συνδεδραμήκασι γὰρ ἀπορρήτως, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἔχοι τις ἢ νοεῖν ἢ φράσαι, πρὸς ἕν τι λοιπὸν τὸ νοούμενον, θεότης τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπότης· ἵν' ἐν ταυτῷ νοοῖτο καὶ ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς, καὶ θεὸς ὑπὲρ ἡμᾶς· οὕτω τε μονογενὴς, καὶ πρωτότοκος· καὶ γοῦν ἐξεδόθη μὲν λαγόνων τῶν παρθενικῶν, καὶ ἦν ἔτι βρέφος, ἐφρόνει δὲ τὰ θεοῦ· καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ μακάριος Ἡσαΐας περὶ αὐτοῦ· διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ † ἐξελέσθαι τὸ ἀγαθόν. ὅσον μὲν γὰρ ἧκεν εἴς γε τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον, οὔπω καιρὸς ἐδίδου τῷ βρέφει τὸ διακρίνειν δύνασθαι τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις· ἀλλ' ἦν, ὡς ἔφην, καὶ ἐν ἀνθρωπότητι θεὸς, ἐφιεὶς μὲν φύσει τῇ καθ' ἡμᾶς τὸ διὰ τῶν ἰδίων ἔρχεσθαι νόμων. ἀνασώζων δὲ μετὰ τούτου τῆς θεότητος τὸ εἰλικρινές. νοηθείη γὰρ ἂν ὧδέ τι καὶ οὐχ ἑτέρως, καὶ φύσει θεὸς τὸ τεχθὲν, καὶ ἡ τεκοῦσα παρθένος, μήτηρ ἂν λέγοιτο γενέσθαι λοιπὸν. οὐ σαρκὸς καὶ αἵματος ἁπλῶς, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν αἱ καθ' ἡμᾶς μητέρες, κυρίου δὲ μᾶλλον καὶ θεοῦ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν † ὑποδεδυκότος. ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος· ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον. οὐ γάρ τοι φαμὲν ἐν ἀνθρώπῳ γεννηθέντι διὰ γυναικὸς, τὸν τοῦ θεοῦ καθῆσθαι λόγον, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐν προφήταις ἦν. ψήφῳ δὲ μᾶλλον ὀρθῇ στεφανώσομεν τὴν Ἰωάννου φωνὴν, σοφῶς τε καὶ ἀτρεκῶς εἰρηκότος· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. γεγενῆσθαι δὲ σάρκα τὸν λόγον ὑπολη‍ψόμεθα, σαρκός τε καὶ αἵματος κεκοινωνηκότα· καὶ τοῦτο παραπλησίως τοῖς οὖσιν ἐν αἵματι, καὶ σαρκὶ, τουτέστιν ἡμῖν. καὶ εἰ γέγονε καθ' ἡμᾶς, πῶς ἦν ἀκόλουθον τὴν ἀνθρωπίνην αὐτὸν ἀτιμάσαι γέννησιν; ἐσκήνωσε γὰρ ἐν ἡμῖν σαρκὶ καὶ αἵματι θεοπρεπῶς τε καὶ ἀρρήτως· τὴν ἰδίαν φύσιν οἱονεί πως ἀνακιρνάς. αὕτη γὰρ ἡ τοῦ λόγου θεότης, εἰ δὴ νοοῖτο μόνη, καὶ καθ' † ἑαυτὴν ἀποχρῶσαν ἔχει τὴν ἐκ θεοῦ πατρὸς γέννησιν, καθηκαμένη γε μὴν οἰκονομικῶς εἰς ἕνωσιν τὴν ὡς πρὸς ἡμᾶς· καὶ ἀναπλεχθεῖσα σαρκὶ, ἤγουν τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει, τελείως ἐχούσῃ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον· τότε δὴ τότε δίχα μώμου παντὸς, καὶ ἀδικουμένη παντελῶς, οὐδὲν εἴς γε τὸ εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ· καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς γέννησιν παραδέξεται· οὐχ ὡς εἰς ἀρχὰς

τοῦ

† ἄλ. ἐξελέξασθαι.

† ἄλ. ὑποδεδυκότος.

† ἑαυτὴν γὰρ

τοῦ εἶναι καλουμένη ποθεν. ἦν γὰρ ἀεὶ, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται. καὶ χρόνου παντὸς πρεσβυτέραν ἔχει τὴν ὕπαρξιν· ἀλλὰ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος νόμοις, διὰ τῶν ἰδίων ἔρχεσθαι λόγων ἐφιεῖσα σοφῶς. ὥσπερ γὰρ ἴδια γέγονε τοῦ ἐκ θεοῦ πατρὸς ὄντος λόγου ἡ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου τιμία τε καὶ πάναγνος σάρξ, οὕτω καὶ πάντα πρέποντα τῇ σαρκὶ δίχα μόνης ἁμαρτίας. πρέποι δ᾽ ἂν μάλιστα σαρκὶ, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἡ διὰ μητρὸς † ἀποτεξις. οὐκοῦν θεότης μὲν αὐτὴ καθ᾽ ἑαυτὴν εἰ ἔξω νοοῖτο σαρκὸς, ἀμήτωρ ἔσται καὶ μάλα ὀρθῶς. παρενηνεγμένου γε μὴν εἰς μέσον ἡμῖν μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστὸν, ἕτερος ἂν γένοιτο καὶ λίαν ἰσχνὸς ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος. οἰησόμεθα γὰρ ὀρθὰ φρονεῖν ᾑρημένοι, καὶ ἀπλανεστάτην ἰόντες τρίβον, οὐ θεότητα γυμνὴν, ἐνανθρωπηκότα δὲ μᾶλλον καὶ ἑνωθέντα σαρκὶ τὸν ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγον ἀποτεκεῖν τὴν παρθένον, παραληφθεῖσαν εἰς ὑπουργίαν τοῦ γεννῆσαι σαρκικῶς τὸν ἑνωθέντα σαρκί. † θεὸν οὖν ἄρα λοιπὸν ὁ Ἐμμανουήλ· μήτηρ δ᾽ ἂν λέγοιτο θεοῦ καὶ ἡ τεκοῦσα σαρκικῶς τὸν ἐν σαρκὶ δι᾽ ἡμᾶς πεφηνότα θεόν. καὶ τὸ βρέφος ἦν οὐ καθ᾽ ἡμᾶς, τουτέστιν οὐκ ἐν ψιλῇ καὶ μόνῃ τῇ πρὸς ἡμᾶς ὁμοιότητι· ἀλλ᾽ ἐν ἀνθρωπότητι μὲν, διὰ τὴν σάρκα. θεῖον δὲ ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ ἐξ οὐρανοῦ. καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος,
„ ὁ πρῶτός φησιν ἄνθρωπος, ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ. καὶ μὴν ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας, ὡς ἐν ὁράσει προφητικῇ τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν ἐπαιδεύετο. αὐτὸν γάρ φησι τεθεᾶσθαι τὸν τῶν ὅλων κύριον καὶ θεὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ παρθένῳ, μονονουχὶ καὶ πειρώμενον τοῦ θείου βρέφους τὴν καταβολήν· καὶ ἐσχημάτισται μὲν ἀνθρωπίνως ὁ τῆς ὁράσεως τρόπος· νοοῖτο γε μὴν ἑτεροίως καὶ θεοπρεπῶς. τὸ γάρ τοι θεῖον οὐ καθ᾽ ἡμᾶς·
„ ἔφη δὲ οὕτως· καὶ εἶπε κύριος πρός με· λάβε
„ σεαυτῷ † τόμον καινοῦ μεγάλου, καὶ γράψον εἰς
„ αὐτὸν γραφίδι ἀνθρώπου, τοῦ ὀξέως προνομὴν
„ ποιῆσαι σκύλων. πάρεισι γὰρ καὶ μάρτυράς
„ μοι ἐποίησον πιστοὺς ἀνθρώπους, τόν γε Οὐρίαν,
„ καὶ τὸν Ζαχαρίαν υἱὸν Βαραχίου. καὶ προσῆλθε
„ πρὸς τὴν προφῆτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε. καὶ ἔτεκεν υἱόν. καὶ εἶπε κύριός μοι· κάλεσον τὸ ὄνομα
„ αὐτοῦ ταχέως σκύλευσον· ὀξέως προνόμευσον· διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν
„ πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκοῦ, καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας ἔναντι βασιλέως Ἀσσυρίων. καινὸς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ τόμος, ὅτι καὶ αὐτὸ καινὸν τὸ Χριστοῦ μυστήριον· καὶ ὁμολογουμένως μέγα κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. πλὴν ἀνθρώπου γραφίδι γράφεται. δεῖται μὲν γὰρ ὁ περὶ τῆς θεότητος λόγος, εἰ γυμνὴ νοοῖτο πάλιν καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν καὶ ἔξω σαρκὸς ἥκιστα μὲν τοῦ ἐν ἡμῖν ὄντος λόγου φράζειν οὐκ εἰδότα

† ἴσως, ἀποτεξις.

† ἄλ. θεός.

† ἄλ. τόμον.

nascendi initiū alicunde accipiens; fuit enim semper, est, eritque, habetque antiquissimam ante omnia tempora subsistentiam: verùm humanam naturam suis legibus, ac rationibus ferri sapienter permittens. Nam quemadmodū Verbi ex Deo Patre existentis propria facta est venerabilis & purissima quā ex sancta Virgine desumpsit, caro, sic & omnia quæ carni conueniunt, excepto peccato. Imprimis autem conuenit carni ex matre gigni. Proinde diuinitatem quidem ipsam, si per se ipsa à carne seiuncta cogitetur, sine matre esse rectissimè intelligemus. Prolato autem nobis in medium Christi mysterio, alia erit, eaque admodum subtilis hac de re oratio. Hoc namque tenebimus, qui recta sentire, & viæ minimè fallaci insistere decreuimus, non nudam diuinitatem, sed humanæ adnexum naturæ, carnique copulatum Dei Patris Verbum, ex sancta Virgine genitum fuisse, quæ in ministerium pariendi carnaliter carni copulatum assumpta fuit. Cæterùm est sine controuersia Emmanuel Deus; Deique matrem dicemus, quæ carnaliter peperit qui nostra causa in carne apparuit, Deum. Eratque infans, non quales nos sumus, hoc est non in nuda & sola nostri similitudine, sed in humanitate quidem per carnem, diuinus autem, quippe supra conditionem hominū, & cælestis. Itaque beatus Paulus, *Primus*, inquit, *homo de terra terrenus, secundus homo de cælo*. Et verò beatus Propheta Isaias, tanquam in prophetica visione huius mysterij vim edoctus est. Ipsum namque se vidisse ait Dominum, ac Deum vniuersorum in sancta Virgine, per quem ipsa propemodum infantis huius primordia constituerentur. Ac sub humana quidē figura visionis modus est exhibitus, cæterùm diuersa, ac diuinæ maiestati consentanea ratione intelligi debet. Diuina siquidem haud nostris similia. Sic autē ait: *Et dixit Dominus ad me, Sume tibi librum nouum, magnum, & scribe in eo stylo hominis, velociter faciat prædam spoliorum. Adest enim, & testes mihi feci fideles homines, Vriam sacerdotē, & Zachariā filium Barachiæ. Et accessit ad Prophetissam, & concepit, & peperit filium, & dixit Dominus mihi, Voca nomen eius, Velociter spolia, citò prædare. Quoniam priusquam sciat puer vocare patrem & matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ coram rege Assyriorum*. Nouus itaque & magnus est liber, quia ipsum quoque nouum est Christi mysterium, atque omnium confessione magnum, vt ait beatus Paulus. Scribitur deinde hominis stylo: sermoni siquidē habendo de diuinitate, si nuda per seipsam, & à carne seiuncta spectetur, facultas dicendi nostra minimè sufficit, quæ nec ea percipit

quæ

1 Cor. 15. 47

Isaia 8. 1.

Rom. 11. 33. O altitudo diuitiarū, &c.

quæ supra mentem sunt, nec ea quæ supra orationis facultatem posita sunt, explicare nouit. *Gloria namque Dei celat sermonem.* Postquam verò factus est homo Vnigenitus, Dei Verbum, & in nobis habitauit, stylo nostro quæ ad ipsum pertinēt scribuntur. Illud quoque iam age scilicet contemplemur. Cùm enim præcepisset Prophetæ Deus vt librum caperet, quæque in ipso erant, stylo nostro conscriberet, ad Prophetidem accessit. Quid porro est illud, *accessit*? hoc congrediendi legem, figurata similitudine expressit. Prophetidem verò sanctam virginem appellat; prophetauit enim cōcepto Christo. Subijcit deinde, *Et concepit, & peperit filium*: cui etiam imponit nomen, non quod rursum propriè in hominem quadret, sed quod ex præstantissimis actionibus soli conueniat Deo. *Voca* enim ait, *nomen eius, Velociter spolia, citò prædare.* Namque vt confestim genitus est cælestis ac diuinus infans, adhuc quidem detinebatur in cunis, & sinu matris, ob humanā naturam; sed cùm esset etiam natura Deus, infinita vis detraxit illico Satanæ † vasa. Venerunt nempe ab Oriente Magi ipsum quærentes, ac dicentes: *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.* Diuina igitur hæc natiuitas, etiamsi humano more peracta sit, propter humanam naturam, estque Emmanuel natura Deus; atque ipsius quidē sunt fasciæ quibus humano more detinebatur; cęterùm implebat, qui Deus esset, sibi propria excellentia cælum ac terram, quæque infra sunt, & vniuersa quæ per ipsum facta fuerant, vt bellè se haberent conseruarenturque, retinebat. Nam etsi audias profecisse ętate, sapientia, & gratia; non sibi per incrementa sapientiam comparasse censeas Dei Verbum. Sed fac potiùs eorum memineris, quæ scribit alicubi beatus Paulus: *Christus Dei potentia, & Dei sapientia.* Neque verò rursum illud stultè audeas dicere, quòd *ætate, sapientiáque & gratia proficeret*, de humana natura accipiendum. Est hoc namque nihil aliud, quàm Christum vnum in duo diuidere: sed quemadmodum dixi nuper, cùm sit ante secula Dei Filius, extremis seculi temporibus destinatus esse dicitur Filius Dei, postquam carnis suæ natiuitatem, prouidentiæ consilio, sibi veluti propriam vindicauit. Ita etiam cùm sit Sapientia Patris, *proficere* dicitur *sapientia*, qui tamen esset perfectissimus, quippe Deus, quæ sunt humanæ naturæ propria, ob summam vnionem in seipsum iure optimo transferens. Sed fortè dicet aliquis, Atqui quonam modo hominis natura diuinitatis immensæ vim capere potuit? Et quidē Deum audio beato Mosi dicen-

Prou. 25. 2. — *Ioan. 1. 14.* — *Isaie 8. 2.* — *Ibidem.* — † pro supellectile. — *Matt. 12. 29* — *Matth. 2. 1.* — *Luc. 2. 40.*

τὰ ὑπὲρ νοῦν· οὔτε μὴν οὔτε διαπεραίνειν τὰ παντὸς ἐπέκεινα λόγου. δόξα γὰρ κυρίου κρύπτει λόγον, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, τῇ καθ' ἡμᾶς γραφίδι γράφεται † τὰ περὶ αὐτοῦ· πλὴν ἐκεῖνο δὴ πάλιν, φέρε δὴ φέρε, καταθρήσωμεν· προστεταχὼς γὰρ τῷ προφήτῃ θεὸς, λαβεῖν τε τὸν † νόμον, καὶ γράψαι γραφίδι τῇ καθ' ἡμᾶς τὰ ἐν αὐτῷ, προσῆλθε πρὸς τὴν προφῆτιν. καὶ τί τὸ προσελθεῖν ἐστιν, ἀντὶ τοῦ τὸν συνόδου νόμον ἐσχημάτιζετο· προφῆτιν δὲ τὴν ἁγίαν ἀποκαλεῖ παρθένον· προεφήτευσε γὰρ κυοφοροῦσα Χριστόν. εἶτά φησι, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν υἱόν, ᾧ καὶ ὄνομα τίθησιν, οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ πάλιν ἰδικόν, ἀλλ' ἐκ τῶν κατορθωμάτων ὡς θεῷ. κάλεσον γάρ φησι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμευσον· γεννηθὲν γὰρ εὐθὺς τὸ βρέφος τὸ θεῖον καὶ ὑπερκόσμιον, ἦν μὲν ἐν σπαργάνοις, † ἔτι καὶ ἐν κόλπῳ μητρὸς διὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἐπειδὴ δὲ ἦν πρὸς † τούτῳ καὶ φύσει θεὸς, ἀπόρρητος δύναμις προενέμευσεν εὐθὺς τὰ σκεύη τοῦ Σατανᾶ. ἀφίκοντο γὰρ ἐξ ἀνατολῆς οἱ μάγοι, ζητοῦντες αὐτὸν καὶ λέγοντες, „ ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἴδομεν γὰρ „ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν „ προσκυνῆσαι † αὐτόν. οὐκοῦν θεία μὲν ἡ γέν- „ νησις, εἰ καὶ ἀνθρωπίνως ἐπράττετο διὰ τὸ ἀνθρώπινον. θεὸς δὲ κατὰ φύσιν ὁ Ἐμμανουήλ. καὶ αὐτοῦ τὰ σπάργανα συνεχόμενα μὲν, ἀνθρωπίνως· ἀναπιμπλάντος δὲ θεικῶς τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς οὐρανὸν καὶ γῆν, καὶ τὰ κατωτέρω· καὶ πάντα συνέχοντος τὰ δι' αὐτοῦ γεγονότα, πρὸς τὸ εὖ εἶναι, καὶ συνεστάναι. κἂν ἀκούσῃς ὅτι προέκοπτεν ἡλικίᾳ, καὶ σοφίᾳ, καὶ χάριτι, μὴ σοφὸν ἐξ ἐπιδόσεως γενέσθαι νομίσῃς τὸν τοῦ θεοῦ λόγον. διαμέμνησο δὲ μᾶλλον γεγραφότος ὧδέ που τοῦ θεσπεσίου Παύλου, Χριστὸς θεοῦ δύναμις, καὶ θεοῦ σοφία. μὴ δ' „ ἂν ἐκεῖνο φληνάφως τολμήσῃς εἰπεῖν, ὅτι τὸ προκόπτειν ἐν ἡλικίᾳ τε, καὶ σοφίᾳ καὶ χάριτι τῷ ἀνθρώπῳ προσάψομεν. τοῦτο γὰρ οἶμαί ἐστιν ἕτερον οὐδὲν, ἢ διελεῖν εἰς δύο τὸν ἕνα Χριστόν. ἀλλ' ὥσπερ ἔφην ἀρτίως προαιώνιος ὢν ὁ υἱὸς, ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς εἰς υἱὸν ὡρίσθαι λέγεται θεοῦ, τῆς ἰδίας σαρκὸς τὴν γέννησιν οἰκειούμενος οἰκονομικῶς· οὕτω καὶ ὑπάρχων σοφία τοῦ γεγεννηκότος, προκόπτειν ἐν σοφίᾳ λέγεται. καί τοι παντέλειος ὢν ὡς θεὸς, τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἴδια, διὰ τὴν εἰς ἄκρον ἕνωσιν εἰς ἑαυτὸν εἰκότως ἀναλαβών. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις. εἶτα πῶς κεχώρηκεν ἡ ἀνθρώπου φύσις τῆς ἀπορρήτου θεότητος † τὴν ἰσχύν; καί τοι θεοῦ φύσιν ἀκούω λέγοντος ἐναργῶς τῷ μακαρίῳ

† ἄλ. τὴν ὑπερο-χήν. — † ἄλ. τόμον. — † ἄλ. ἔτι. — † χ. λύτῳ. — † ἴσως αὐτῷ. — † ἄλ. τὴν ὑπεροχήν.

„ Μωσῆ, ὅτι οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου καὶ „ ζήσεται. εἰ δὲ ἄτλητος ἡ θέα, καὶ ἀδύστοιστον ἔχει τὴν προσβολὴν, ποῖον ἂν ἔχοι λόγον ἡ σύνοδος; ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο φαίην ἂν, ὅτι καὶ πέρα λόγου τὸ θαῦμα, καὶ ταῖς καθ' ἡμᾶς ἐννοίαις οὐχ ἁλώσιμος τῆς εἰς ἅπαν οἰκονομίας ὁ τρόπος. πλὴν σοφῶς ἐπράττετο, θεοῦ τὴν ἰδίαν φύσιν, καὶ τοῖς ἄγαν ἀσθενεστάτοις † οἰστὴν ἀποφαίνοντος. καὶ γοῦν τὸ σεπτὸν δὴ τοῦτο, καὶ ἀξιάγαστον ἀληθῶς μυστήριον ὁ τῶν ὅλων θεὸς φανερὸν ἐποίει τῷ πανσόφῳ Μωσῇ, παραδείγματι χρώμενος σαφεῖ καὶ ἐναργεστάτῳ. πῶς δ' ἂν νοοῖτο καὶ ὁ τοῦδε τρόπος, αὐτὸ διδάξει τὸ γράμμα τὸ ἱερόν. ἔχει δὲ οὕτω. καὶ Μωυσῆς ἦν ποιμαί-„ νων τὰ πρόβατα Ἰοθὸρ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, τοῦ „ ἱερέως Μαδιάμ· καὶ ἤγαγε τὰ πρόβατα † ἐπὶ „ τὴν ἔρημον, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος Χωρήβ. „ ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου ἐν πυρὶ φλο-„ γὸς † ἐκ τοῦ βάτου. καὶ ὁρᾷ ὅτι ὁ βάτος καίε-„ ται πυρί· ὁ δὲ βάτος οὐ κατεκαίετο. εἶπε δὲ „ Μωυσῆς· παρελθὼν ὄψομαι τὸ ὅραμα τὸ μέ-„ γα τοῦτο, ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βάτος. ὡς δ' „ εἶδε ὁ κύριος ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν „ αὐτὸν κύριος ἐκ τοῦ βάτου, λέγων· Μωυσῆ, „ Μωυσῆ. ὁ δὲ εἶπε, τί ἐστι; καὶ εἶπε, μὴ ἐγγίσῃς „ ὧδε· λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου. ὁ „ γὰρ τόπος ὃν σὺ ἕστηκας γῆ ἁγία ἐστί. καὶ εἶ-„ πεν αὐτῷ, ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς τοῦ πατρός σου, „ θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ θεὸς Ἰα-„ κώβ. ἀπρόσιτον μὲν οὖν ἀποφαίνει τὴν προσβολὴν, καὶ αὐτῷ δὴ τότε τῷ μακαρίῳ Μωυσῇ κατασημαίνων, ὅτι ταῖς τοῦ νόμου παιδαγωγίαις, καὶ ταῖς διὰ τύπων σκιαῖς, εἰ ἀποχρῷτό τις, οὐκ ἂν ἐγγὺς γένοιτο τοῦ Χριστοῦ. τετελείωκε γὰρ ὁ νόμος οὐδέν. πλὴν ἐκεῖνο καταθαυμάζειν ἄξιον· πῦρ ἦν ὁρώμενον ἐν τῷ βάτῳ, καὶ φωνὴν ἠφίει λέγων. ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου. οὐκοῦν αὐτὸς ἦν ὁ κύριος ἐν εἴδει πυρός· κατεδράττετο μὲν τοῦ φυτοῦ, καὶ ὅλον ἐξ ὅλου διέπων, κατεπίμπρα δὲ, οὐδαμῶς. καίτοι πῶς οὐ πέρα λόγου παντὸς τὸ δρώμενον ἦν. τὴν οὕτω λεπτὴν καὶ εὐκατάπρηστον ὕλην τῆς τοῦ πυρὸς ἀλογῆσαι προσβολῆς. μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἂν ἀγάσαιτό τις τὴν τῆς φλογὸς ἡμερότητα, φειδομένην ὁρῶν τοῦ βάτου. ἀλλ' ἦν ὁ τύπος, ὡς ἔφην, εἰς παράδειγμα σαφὲς τοῦ μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστόν. ὥσπερ γὰρ γέγονεν † οἰστὸν τῷ θάμνῳ τὸ πῦρ, οὕτω καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει τῆς θεότητος ἡ ὑπεροχή. οὐκοῦν ὅσον μὲν ἧκεν εἰς νοῦν τε καὶ λόγους τοὺς ἐν ἡμῖν, ἀσύμβατα μὲν ἀλλήλοις εἶεν ἂν εἰκότως εἰς ἑνότητα φυσικὴν, θεότης καὶ ἀνθρωπότης. συνέβη δ' οὖν ὅμως ὡς ἐν γε Χριστῷ, καὶ εἷς ἐξ ἀμφοῖν ὁ Ἐμμανουήλ. ὁ δὲ δὴ τιθεὶς ἀνὰ μέρος, καὶ ἄνθρωπον ἡμῖν ἀνιστὰς, καὶ υἱὸν ἕτερον ἰδικῶς

† ἄλ. οἰστὴν.

† ἄλ. ἐπὶ.

† Puto ἐκ τοῦ.

† ἄλ. οἰστόν.

dicentem, *Non videbit quispiam faciem meam, & viuet.* Quòd si nec aspectus ferri, nec congressus vllo modo sustineri potest, quam, obsecro, rationem vnionis afferemus? Ego verò ad ea responderim, miraculum supra rationem esse, neque dispensationis modum omnino nostra cognitione comprehendi posse. Sapienter tamẽ res perfecta est, Deo suam naturam rebus etiam infirmissimis, vt ferri posset, accommodante. Proinde augustum hoc, vereque admirabile mysterium vniuersorum Deus Mosi sapientissimo aperuit, certo & apertissimo vsus exemplo. Quonam verò modo id quoque sit accipiendum, satis ipsa per se sacra historiæ series declarabit. sic autem se habet: *Et Moses erat pascens oues Iethro soceri sui sacerdotis Madian, & duxit oues in desertum, & venit ad montem Dei Horeb. Apparuit autem illi Angelus Domini in flamma ignis ex rubo. Et vidit quòd rubus ardebat igne, & rubus non comburebatur. Dixit autem Moses, Accedens videbo visionem hanc magnam, quoniam non consumitur rubus. Vt autem vidit Deus quòd ad videndum accederet, vocauit ipsum Dominus ex rubo, dicens, Moses, Moses. Ille autem dixit, Quid est? At ille dixit, Ne appropinques huc, solue calceamentum ex pedibus tuis, etenim locus in quo stas, terra sancta est. Et dixit ei, Ego sum Deus Patris tui, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* Imperuium igitur aditum fuisse demonstrat; ipsi quoque tunc scilicet beato Mosi, declarans, si quis legis rudimentis, figurarumque vmbris insistat, nunquam propè accessurum ad Christum. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. Verùm est illud admiratione dignum. Ignis erat qui videbatur in rubo, vocemque emittebat, dicens, *Ego sum Deus Abraham patris tui.* Erat ergo ipsemet Dominus sub ignis imagine, qui comprehenderat quidem stirpem, totamque omnino peruaserat, nullatenus tamen adurebat. Et quidem quis id supra rationem factum fuisse neget? Materiam adeò tenuem flammæque idoneam, nihil iacturæ admoto igne fecisse. Imo verò quis non potiùs miretur facilitatem ignis, parcentem rubo animaduertens? Sed erat, vt dixi, exemplum in hac figura, Christi mysterium apertè indicans. Vt enim potuit rubus ignem perferre, sic & natura nostra excellentiam diuinitatis. Ergo quantum quidem nostra mens & ratio peruidebant, non poterant vllo modo diuina humanaque natura inter se naturali vnitate copulari. Conuenere nihilominus, quippe in Christo, vnusque ex vtrisque Emmanuel est. Qui verò particulatim diuidens, & hominem nobis, & Filium alterum seorsim constituit,

Exod. 33. 20

Exod. 3. 1.

ab eo qui ex Deo est secundùm naturam, is reconditum huius mysterij arcanum planè non assequitur. Nec enim ex sacra Sanctorum disciplina, homini latriæ honorem deferimus, eumque adorare didicimus, sed humanato potiùs, vt dixi, Deo, Verboque quod ex Patre est, vnumque cum suo corpore intelligitur. Ex hoc Regem quoque in nos præterea declaratum esse asseremus Emmanuelem, quem Deus & Pater sanctorum Prophetarum voce renunciauit, sic de ipso ac de sanctis Apostolis loquens: *Ecce sanè Rex sanctus regnabit, & Principes cum iudicio imperabunt*. Porrò ipsemet Dauidis voce ait, *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum Domini*. Et quidem regni sui iugum subire iussit, apertè addens: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos.* At si hunc ipsum Regem nudum hominem, nostri similem intelligimus, ac non potiùs nostræ copulatum naturæ vnigenitum Dei Verbum, nihilo meliore loco sunt nostra, quàm antiquorũ olim fuerunt. Et tamen ex eo quòd regnauit Christus in nobis, innouata esse omnia, atque ad meliorem infinitis partibus statum traducta esse profitemur. Quiddam verò huiusmodi rursum in nobis contingit. Regnauit siquidem in Israëlitas vniuersorum Deus, per sanctos Prophetas. Delectus porro ad id primus omnium beatus Moses, cùm alij deinceps. Cùm verò Rempublicam sanctus Samuel moderaretur, ad insanam dementiam Israëlitæ lapsi, regnique formam sub auspice Deo, nescio quo modo fastidientes, his verbis Samuelem adorti sunt: *Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in via tua. Et nunc constitue super nos Regem, vt iudicet nos, quemadmodum & reliquas gentes. Et contristatus est quidem Propheta in hoc valdè. Dixit autem Dominus ad Samuelem, Audi vocem populi, vt locuti sunt ad te. Non enim te spreuerunt, ne regnem super eos*. Estque renuntiatus hoc pacto Saul, de quo ait in Prophetis vniuersorum Deus: *Et dedi ipsis Regem in ira mea, & habuerunt in furore meo congregationem iniquitatis.* Non est igitur dubium Regem in ira datum esse Saul, qui homo esset, ijs qui regnum, quod ipso vniuersorum Deo obtinente administrabatur, repudiauerant. Siquidem infinitis partibus melius est, dare operam vt ipsi potiùs subijciamur Deo. Quòd si Christus homo est, quales nos sumus, ac non potiùs Verbum, quod sub hominis forma apparuit, datus verò Rex est, & imperiũ in homines obtinuit, num quis eò amentiæ deueniat, vt opinetur ac dicat ipsum quoque

Isaie 32.1.
Psalm. 2.6.
Matt. 11. 28
1. Reg. 8. 5.
Osee 13. 11.

παρὰ τὸν ἐκ θεοῦ κατὰ φύσιν, οὐ συνίησιν ἀκριβῶς τοῦ μυστηρίου τὸ βάθος. οὐ γὰρ ἀνθρώπῳ λελατρεύκαμεν, καὶ προσκυνεῖν ἐγνώκαμεν μυσταγωγούντων ἁγίων· θεῷ δὲ μᾶλλον ὡς ἔφην ἐνηνθρωπηκότι, καὶ ὡς ἓν νοουμένῳ μετὰ τοῦ ἰδίου σώματος τῷ ἐκ πατρὸς ὄντι λόγῳ. Ταύτῃ τοι καὶ βασιλέα φαμὲν ἀναδεδεῖχθαι πάλιν ἐφ' ἡμᾶς τὸν Ἐμμανουήλ. ὁ μὲν γὰρ θεὸς καὶ πατὴρ διὰ φωνῆς προφητῶν ἐποιεῖτο τὴν ἀνάρρησιν, αὐτοῦ τε πέρι καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, εἰπών. ἰδοὺ γὰρ βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύσει· καὶ „ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρξουσιν. αὐτός γε „ μὴν ἔφη διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ. ἐγὼ δὲ „ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ, ἐπὶ Σιὼν „ ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσ- „ ταγμα κυρίου. Ἐμὲν καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ βασι- „ λείας τὸν ζυγὸν ὑποτρέχειν ἐκέλευε, προστιθεὶς ἐναργῶς. δεῦτε πρός με πάντες οἱ „ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀνα- „ παύσω ὑμᾶς. ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς. „ ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ βασιλεὺς αὐτὸ δὴ τοῦτο ψιλὸς καθ' ἡμᾶς νοούμενος ἄνθρωπος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει συμβεβηκὼς εἰς ἕνωσιν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, οὐδὲν οὐ μᾶλλον τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν ἀμείνοσι τῶν ἀρχαιοτέρων. καίτοι κεκαινουργεῖσθαι λεγόμενα πρὸς τὸ ἀσυγκρίτως ὑπερκείμενον, διά τοι τὸ βασιλεῦσαι Χριστὸν ἐφ' ἡμᾶς. ἔστι γὰρ ἐφ' ἡμῖν τοιόν δέ τι πάλιν· βεβασίλευκε μὲν γὰρ τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ ὁ τῶν ὅλων θεὸς, διὰ προφη- † ἄλλ. τῶν ἁγίων. † προκέχειριστο γὰρ εἰς τοῦτο, καὶ πρὸ προκέ- τῶν ἄλλων ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς· εἶτα μετ' χειστο. ἐκεῖνον οἱ καθεξῆς. διέποντος γὰρ τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἁγίου Σαμουὴλ, πρὸς ἀπονοίας ἐκτόπους ὠλισθηκότες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τὴν ὑπὸ θεῷ βασιλείας, οὐκ οἶδ' ὅπως ὀλιγωρήσαντες, προσήεσαν λέγοντες· ἰδοὺ σὺ γεγήρακας, καὶ „ οἱ υἱοί σου οὐ πορεύονται ἐν τῇ ὁδῷ σου· καὶ νῦν „ κατάστησον ἐφ' ἡμᾶς βασιλέα τοῦ δικάζειν „ ἡμᾶς, καθὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη. καὶ κα- „ τεπικραίνετο μὲν ὁ προφήτης ἐν τούτῳ „ λίαν. εἶπε δὲ κύριος πρὸς αὐτὸν, ἄκουε „ τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ, καθὰ ἂν λαλήσωσι „ πρὸς σέ· ὅτι οὐ σὲ ἐξουθενήκασι τοῦ μὴ βασι- „ λεύειν ἐπ' αὐτῶν. ἀνεδείκνυτο δὲ οὕτως ὁ „ Σαοὺλ, περὶ οὗ φησιν ἐν προφήταις ὁ τῶν ὅλων θεὸς. καὶ ἔδωκα αὐτοῖς βασιλέα ἐν ὀργῇ „ μου, καὶ ἔσχον ἐν τῷ θυμῷ μου συστροφὴν ἀδι- „ κίας. ἔστι τοίνυν οὐδαμόθεν ἀμφιβάλλειν, ὡς ἐν ὀργῇ δέδοται βασιλεὺς, ἄνθρωπος ὢν ὁ Σαοὺλ, τοῖς τὴν ὑπ' αὐτῷ τῷ τῶν ὅλων θεῷ βασιλείαν διωθουμένοις. ἀσυγκρίτως γὰρ ἄμεινον τὸ αὐτοὺς μᾶλλον ἐπείγεσθαι καταζεῦχθαι θεῷ. ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ πεφηνὼς ὁ λόγος. δέδοται γὰρ βασιλεὺς, καὶ κεκράτηκε τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· ἆρα οὖν εἰς τοῦτο ληρίας καθήκοι τὶς ἂν, ὡς οἴεσθαι καὶ εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς

βεβα-

βεβασίλευκεν ὡς ἐν ὀργῇ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός· καὶ ἐπειδήπερ ἐσμὲν ἐν προσκρούσει καὶ ἁμαρτίαις, ὑπέθηκε καὶ ἡμᾶς τοῖς ἀνθρώπου ζυγοῖς. καίτοι πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις ὡς ἁπάσης ἁμαρτίας ἀπηλλάγμεθα διὰ τῆς πίστεως. πῶς οὖν ἔτι λυπεῖται θεός· πῶς ὅτι κολάζει τοῖς ἐξ ὀργῆς κινήμασι τοὺς ἡγιασμένους; ἀλλ' ἔγωγε φαίην ἄν, ὅτι καὶ ἁμαρτιῶν ἀπηλλάγμεθα, καὶ τοῖς ἐκ θείας ἡμερότητος ἀγαθοῖς καταμεθύει τὰ καθ' ἡμᾶς. οὐκοῦν οὐκ ἄνθρωπος βεβασίλευκεν ἐφ' ἡμᾶς· θεὸς δὲ μᾶλλον ἐν ἀνθρωπότητι πεφηνώς, ὁ υἱός. οὔτε τῶν ἰδίων ἀξιωμάτων ἐκβεβηκὼς τὴν δόξαν διὰ τὸ ἀνθρώπινον, οὔτε μὴν τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἀτιμάζων οἰκονομικῶς· ἄλλως τε χρῆναι γὰρ οἶμαι κἀκεῖνο ἰδεῖν, εἰ κατηγοροῦνταί τινες τῶν πεπλανημένων· καὶ
„ εἰσὶν ἐν τῷ διαβεβλῆσθαι λίαν, ὡς ἀλλά-
„ ξαντες τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοι-
„ ώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου. παραιτητέον εὖ μάλα καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, τὸ ἐν ψιλῇ καὶ μόνῃ τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει καταλογίζεσθαι τὸν Χριστόν· ἀδιάσπαστον δὲ τὴν ἕνωσιν τὴν πρός γε φημὶ τὸν ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγον τῇ ἀνθρωπείᾳ φυλάττομεν φύσει, ἵν' ὡς θεὸς προσκυνῆται λοιπὸν πρός τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἄνω πνευμάτων, καὶ εἰ παγχάλεπον ἀληθῶς τὸ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. τετάγμεθα δὲ λατρεύειν Χριστῷ. ἀνωτέρω κτίσεως νοοῖτο φύσεως ὡς θεός· κἂν εἰ ἐκτίσθαι νοοῖτο διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ταύτην ἐφ' ἑαυτῷ κρατύνων τὴν δόξαν, τοῖς ἀπειθεῖν ἑλομένοις ἐπεφώ-
„ νει ποτὲ μονονουχὶ καὶ νωθείαν ἐγκαλῶν. εἰ
„ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύε-
„ τέ μοι. εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύη-
„ τε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε. ἦσαν γὰρ ἦσαν τῶν ἀσυνέτων τινές, οἱ σμικρὰ περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν σάρκα φρονοῦντες, κατεξανιστάμενοί τε φληνάφως, καὶ κυνηδὸν ἐπιτρέχοντες, προφασιζόμενοί τε προφάσεις ἐν
„ ἁμαρτίαις, ἐπαιτιωμένῳ τε λέγοντες, πε-
„ ρὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε· ἀλλὰ περὶ
„ βλασφημίας, ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὤν, ποιεῖς
„ σεαυτὸν θεόν. ἡμεῖς δὲ ταῖς τῶν ἐκεῖνα πεφρονηκότων ἀβελτηρίαις ἐρρῶσθαι φράσαντες, μακραῖς καὶ ἀκαταλήκτοις εὐφημίαις † καταγεραίρομεν. καὶ τῆς φαρισαίων σκαιότητος τὰ ἀμείνω φρονεῖν ἐγνωκότες, ἐροῦμεν αὐτῷ, περὶ καλοῦ ἔργου καταπεπλήγμεθά σε, ὅτι θεὸς ὢν φύσει γέγονας ἄνθρωπος. καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; ἐπειδὴ γάρ ἐστι ζωὴ κατὰ φύσιν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἴδιον σῶμα ἐποιήσατο τὸ φθείρεσθαι πεφυκὸς· ἵνα τὴν ἐν αὐτῷ νεκρότητος παραλύσας τὴν δύναμιν, μεταστοιχειώσῃ πρὸς ἀφθαρσίαν. ὥσπερ γὰρ ὁ σίδηρος ταῖς ἀκμαιοτάταις τοῦ πυρὸς ὁμιλήσας προσβολαῖς, πρὸς

† ἄλλ. καταγεραίρωμεν.

regnauisse in ira Dei & Patris, & quoniam inimici, ac peccatis obnoxij sumus, nos quoque imperio hominis subiecisse? Et tamen quo modo quis dubitet nos ab omni peccato liberatos esse per fidem? Quo pacto igitur offensus est adhuc Deus? quo pacto adhuc eos qui sanctitate ornati sunt, ira commotus punit? Sed ego certè, & nos à peccato liberatos esse, & ad nos deriuatis ex diuina benignitate bonis nostra redundare affirmarim. Non itaque homo regnauit in nobis, sed Deus potiùs, qui in humana natura apparuit Dei Filius, nec suæ dignitatis exuit gloriam, ob assumptam humanam naturam; nec rursum nostram similitudinem prouidentię destinatione contempsit. Præterea, (nam illud quoque cogitandum esse arbitror) si accusantur quidam, qui deerrauerunt, probroque illis ingenti datur, quippe qui *mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis*; nobis quoque ipsis vehementer cauendum est, ne in sola ac nuda nostra natura Christum circunscribamus, sed vnitatem inseparabilem ad Dei scilicet Patris Verbum, humanæ conseruemus naturæ, vt proinde tanquam Deus à nobis ipsis, atque à supernis spiritibus adoretur. Ac si periculosum admodum reuera est, seruire creaturę contra creatorem, nobis porro præceptum est, vt seruiamus Christo, supra omnem creatam naturã esse intelligetur, vt Deus, etiamsi creatus intelligatur quà homo est. Hanc de seipso opinionẽ confirmans, ad eos qui incredulitatem amplexi fuerant, inclamabat aliquando, illis propemodum tarditatem ac stuporem exprobrans: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite.* Erant siquidem, erant quidam expertes prudentiæ, qui de ipso ob humanam naturam demissè humiliterque sentiebant, verbosẹq; insurgentes, irruentesque canino more, ad excusandas excusationes in peccatis expostulanti respondebant: *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu homo cùm sis facis teipsum Deum.* Nos autem illorum qui sic opinarentur amentia valere iussa, assiduis illum atque indefessis laudibus veneremur; ac meliora consilia quàm quibus Pharisæorum improbitas vteretur, animo concipientes, ita ipsum alloquamur: De bono opere stupentes admiramur te, quia cùm Deus sis natura, factus es homo. Et verò quam ob caussam? Quia namque vita est, natura sua, Dei Verbum, corpus sibi adsciuit corruptioni obnoxium, vt mortalitatis ipsi insitę euersa potestate, instauraret ad immortalitatem. Vt enim ferrum, si vehementior applicetur ignis, in illius

Rom. 1. 23.

Ioan. 10. 38.

Ioan. 10. 33.

confeſtim formam concedit, & in ſeipſo melioris vim colligit: ſic & natura hominis, poſtquam incorruptibile & viuificum Dei Verbum ſuſcepit, non adhuc priorem retinuit conditionẽ, verùm à corruptione libera deinceps euaſit. Cumq́; ſit ipſe lux mundi, proinde veræ Dei cognitionis radios omnium mentibus immittens, omnes vocauit ad lucem: partim ea docens, quæ ab omni reprehenſione vacua forent, quique ad ipſum per fidem acceſſiſſent, ſapientiſſimos reddens; partim varia edens miracula, vt cùm patratis ijs quæ omnem rationem ſuperant, ſpectantes in ſtuporẽ conieciſſet, iam nemo non crederet ipſum, cùm natura Deus eſſet, hominẽ eſſe factum; manſiſſe porro id quod erat, etiam poſtquam ad formam noſtræ ſimilem, prouidentiæ deſtinatione deueniſſet. At Iudæi, non intelligentes myſterium, quamuis & per legem, & per ſanctos Prophetas, longè plurimis apertiſſimiſq́; indiciis prænuntiatũ eſſet, multis illi quidem modis Chriſtum vexare ſunt auſi. Cùm verò ipſum etiam hæredem eſſe cognouiſſent, eiectum occiderunt, ſocio ſibi atque adiutore in hanc rem adſcito peccati auctore, Satana inquam; qui arbitratus eſt ſcilicet liberatum ſe omni cura, eò quòd morientem vidiſſet. Ignorauit autem ſimul cum ijs qui crucifixerunt, ſponte paſſum eſſe, ſuamq́; ipſum animam poſuiſſe, non ab aliquo coactum, ſed volentem, vt ijs, quod diximus, *qui apud inferos detinebantur ſpiritibus prædicaret*, & infrà degentibus portas inferni reſeraret, vt ſapiens quoque Paulus nobis in epiſtola ſcribit: *Propter hoc Chriſtus mortuus eſt & reuixit, vt & viuorum & mortuorum dominetur*. Poſtquam enim eos qui in tenebris erant eripuit, conculcauit mortis imperium, ac tertia die reuixit. Deinde ſeipſum ſanctis Apoſtolis oſtendens, iubenſque *docere omnes gentes, eoſq́; baptizare in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti*, aſcendit in cælum, eſtque in dextera Dei & Patris. Veniet autem exactis temporibus vniuerſorũ iudex, poteſtate præditus, & gloria quæ diuinam deceat maieſtatem, comitatu Angelorum ſtipatus, ſedebitq́; in throno gloriç ſuæ, iudicans mundum in iuſtitia; reddenſque vnicuique iuxta opus ſuum. Igitur quoniam pretio empti ſumus, nec ſumus noſtri, ſeruiamus emptori pro viribus, & carnis quidem rebelles motus edomemus, longè nefaria ſcelera amoueamus, omniq́; moderatione conſpicui bonum certamen certemus, curſum conſummemus, fidem ſeruemus; egentium miſerias ſubleuãtes, ſolemur orphanos, viduis patrocinemur, remedia comparemus ægrotis, inuiſamus

1. Pet. 3. 19.

Rom 14. 9.

Matt. 28. 19

2. Tim. 4. 7.

ἰδέαν εὐθὺς τὴν ἐκείνου μεταχρώννυται, καὶ τὴν τοῦ νικῶντος ὠδίνει δύναμιν. οὕτω καὶ ἡ τῆς σαρκὸς φύσις, τὸν ἄφθαρτον καὶ ζωοποιὸν τοῦ θεοῦ λόγον εἰσδεδεγμένη· μεμένηκε μὲν, ἐν οἷς οὐκ ἦν οὐκέτι· φθορᾶς δὲ ἀμείνων ἀπεφάνθη λοιπόν. καὶ ἐπείπερ ἐστὶν αὐτὸς τοῦ κόσμου τὸ φῶς, ταύτῃ τοι τὰς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας αὐγὰς ταῖς ἁπάντων διανοίαις ἐνιεὶς, πάντας ἐκάλει πρὸς τὸ φῶς. τοῦτο μὲν ταῖς ἀμωμήτοις διδασκαλίαις χρώμενος, καὶ πανσόφους ἀποτελῶν τοὺς προσιόντας αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως. τοῦτο δὲ ποικίλως τερατουργῶν, ἵνα τοῖς ὑπὲρ λόγον ἐξειργασμένοις καταπλήττων τοὺς θεωμένους, μὴ ἀπιστῇ τε πρός τινος, ὅτι θεὸς ὢν φύσει γέγονεν ἄνθρωπος· μεμένηκε δὲ ὅπερ ἦν καὶ ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς οἰκονομικῶς καθιγμένος. ἀλλ' οὐ συνέντες Ἰουδαῖοι τὸ μυστήριον. καί τοι καὶ διὰ νόμου καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν, πλείστην τε ὅσους καὶ ἐμφανεστάτην ἔχον τὴν προαγόρευσιν· κατὰ πολλοὺς μὲν τρόπους καταλυπεῖν ἀπετόλμων. ἐπεγνωκότες δὲ, ὅτι δὴ καὶ αὐτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, ἐκβεβλήκασί τε καὶ ἀπεκτόνασι. συλλήπτορα καὶ συμπαραστάτην ἑαυτοῖς παραλαβόντες εἰς τοῦτο τὸν τῆς ἁμαρτίας εὑρετήν· φημὶ δὴ τὸν Σατανᾶν· ὃς ᾤηθη μὲν κατὰ τὸ εἰκὸς ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, ὅτι παθόντα τεθέαται. συνηγνόηκε δὲ τοῖς ἐσταυρωκόσιν ὅτι πέπονθεν ἑκών. καὶ † τέθυκεν αὐτὸς τὴν ἰδίαν ψυχὴν, οὐχ ὑπό του βεβιασμένος, ἀλλ' ἐθελοντής. ὡς ἔφην, ἵνα † τοῖς ἐν ᾅδου καθειργμένοις διακηρύξῃ πνεύμασι, καὶ ἀναπετάσῃ τοῖς κάτω τὰς ᾅδου πύλας. ὡς γὰρ ὁ σοφὸς ἡμῖν ἐπιστέλλει Παῦλος· "διὰ τοῦτο Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ." ἐπειδὴ γὰρ ἐξείλετο τοὺς ἐν σκότῳ, πεπάτηκε τοῦ θανάτου τὸ κράτος, καὶ ἀνεβίω τριήμερος. εἶτα τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἀποστόλοις ἑαυτὸν ἐμφανίσας, καὶ "μαθητεύειν προστεταχὼς πάντα τὰ ἔθνη. βαπτίζειν τε αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος·" ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός. ἥξει τε κατὰ καιροὺς τῶν ὅλων κριτὴς, ἐν δυνάμει τε καὶ δόξῃ τῇ θεοπρεπεῖ, δορυφορούντων ἀγγέλων· καθιεῖται δὲ καὶ ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, κρίνων τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. οὐκοῦν ἐπειδήπερ τιμῆς † ἠγοράσμεθα, καὶ οὐκ ἐσμὲν ἑαυτῶν, τῷ πριαμένῳ δουλεύσωμεν ὡς ἔνι. † καὶ ἀμείνους μὲν εὑρισκώμεθα παθῶν. ἀποσειόμεθα δὲ βέβηλον ἁμαρτίαν, καὶ διὰ πάσης ἐπιεικείας ἑαυτοὺς καταφαιδρύνοντες· τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνιζώμεθα. τὸν δρόμον πλέσωμεν, τὴν πίστιν τηρήσωμεν. τοῖς ἐν ἐνδείᾳ τοὺς πόνους ἐπελαφρίζοντες· ὀρφανοὺς παραμυθούμενοι· χήραις ἐπαμύνοντες. τοὺς τὸ σῶμα λελωβημένων αἰκίας † ἀναλώμεθα τοὺς ἐν δεσμοῖς

† ἄλλ. τέθεικεν.

† ἄλλ. τῶν.

† ἄλλ. ἠγοράσμεθα.

† ἄλλ. καὶ ἀμείνους μὲν σαρκικῶν εὑρισκώμεθα παθῶν. ἀποσειόμενοι δὲ τήν.

† ἄλλ. ἀνακτώμενοι.

δεσμοῖς ἐπισκεπτόμενοι. χρηστοὶ καὶ φιλάλληλοι περὶ πάντας εὑρισκόμενοι. τότε γὰρ τότε νηστεύσομεν καθαρῶς. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ νεομηνίας τοῦ Φαμενὼθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ἕκτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ † ἑκκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ σαββάτου, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ δωδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ καὶ δι' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

† ἄλλ. ἑνδεκάτῃ.

vinctos, benignos ac mutuæ charitatis retinentes nos præbeamus. Tunc namq; scilicet purè ieiunabimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam Kal. Martij; hebdomadam verò salutaris Paschæ sexta die mensis Aprilis; soluentes autem ieiunia vndecima eiusdem mensis, extremo vespere sabbati, ex Euangelij præcepto; festum verò diem Paschæ agentes proximè illucescente Dominica die, duodecima eiusdem mensis; adijcientes deinde septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes. Ita namque regnum cælorum consequemur in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri cum sancto Spiritu gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Λόγος ιη'.

ΠΡΟΘΕΩΡΊΑ.

Η μὲν ὑπόθεσις, ἐφ' ᾗ καὶ νῦν τὴν ἐνθάδε συνοδίαν πεποιήμεθα, λαμπρὰ καὶ πολύευκτος· δεῖ δὲ οἶμαι φιλοπόνων αὐτῇ λόγων, καὶ γλώττης ἐχούσης δεξιῶς, εἴς γε τὸ δύνασθαι διαρθροῦν καὶ τὰ ὑπὲρ λόγον. ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο καί τοι λίαν ἀνικάνως ἔχων, ἥκω πάλιν εἰς ὑμᾶς, ἐρῶν τὰ ἐξ ἀγαθῶν ἐννοιῶν εὑρήματα. συγγνώμονας δὲ τοὺς ἀκροωμένους γίνεσθαι πρέπει. ἔστι γὰρ ἡμῖν οὐκ ἐπίδειξις εὐγλωττίας τὸ χρῆμα, πόθεν, ἀλλ' εἰσήγησις ἀναγκαία, καὶ τῷ τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς πρέπουσα καιρῷ.

Ἀνέλαμψε πάλιν τῆς ἁγίας ἑορτῆς ἡμῶν ὁ καιρός. ἡμᾶς δὲ ἀνάγκη διαμεμνῆσθαι λέγοντος τοῦ πάντων κρατοῦντος θεοῦ. „ἱερεῖς ἀκούσατε, καὶ † ἐπιμαρτύρασθε τῷ οἴκῳ „Ἰακώβ, λέγει κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ. „† ἐπιμαρτυρώμεθα τοίνυν ἐστηκέναι λέγοντες τὸν καιρὸν, καθ' ὃν προσῆκεν ἡμᾶς ταῖς ἁγίοις πρεπούσαις ἐπιεικείαις εὖ μάλα κατασεμνύνεσθαι, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας καλλωπίζειν τὰ αὐχήματα. δεῖ δὲ οἶμαι τοὺς τῶν καλλίστων εἰσηγητὰς ἡγεῖσθαι σεπτούς. ἔστι γὰρ „ἔστιν ἀληθὴς ὁ προφήτης, λέγων. ὡς ὡραῖοι „οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά· καὶ οὐ δή που πάντως τὰ πρόσκαιρά τε καὶ ἀπολλύμενα. καὶ ὅσα τοῖς γηΐνοις ἡμῶν σώμασιν εἰς τρυφὰς ὑπηρετεῖ. ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον, ἃ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κατώρθωται χάριτος, καὶ τρισμακαρίους ἀποφαίνει τοὺς εἰληφότας, καὶ παθῶν ἀμείνους ψυχικῶν τε ἅμα καὶ σωματικῶν ἔσεσθαι ποιεῖ.

† ἄλλ. ἐπιμαρτυρήσατε.

† ἄλλ. ἐπιμαρτυρόμεθα.

Homilia decimaoctaua.

PRÆMEDITATIO AVCTORIS.

EST argumentum, de quo acturi hunc in locum conuenimus, illustre audituq; iucundissimum. Postulat verò, vt mihi quidem persuadeo, splendidam & elaboratam orationem, linguamque egregiè disertam, vt ea quæ omnem dicendi facultatem superant, explanari dilucidè possint. Ego verò, licet ad hanc rem minimè idoneus, venio rursum ad vos, quę solerti à nobis meditatione inuenta sunt, enuntiaturus. Faciles porrò ac benignos auditores esse decet. Nec enim vllo modo ostentandę facundię causa, sed res necessarias, atque huic tempori sanctæ nostræ celebritatis accommodatas explicandi, hæc à nobis suscepta oratio est.

SAnctæ rursum nostræ celebritatis effulget dies. Nos autem vniuersorum Imperatoris Dei meminisse par est, dicentis: *Audite sacerdotes, & contestamini domui Iacob, dicit Dominus omnipotens.* Contestabimur ergo adesse tempus, quo nos decet sanctorum virtutibus egregiè admodū exornari, ac præclaris Euangelicæ disciplinę institutis gloriosè ditescere. Oportet autem, vt arbitror, qui de rebus pulcherrimis disserunt, veneratione dignos putare. Vera siquidem sunt, quæ propheta loquitur: *Quàm speciosi pedes euangelizantium bona?* Ac non ea quidem temporaria, & mortalitati obnoxia, quæque concretis è terra corporibus ad luxum deseruiant; sed illa potiùs, quæ nostri Saluatoris gratia sunt apparata atque instructa, quæq; eos qui accepere, beatissimos, turbulentarumq; tum animi, tum corporis perturbationum victores efficiunt.

Osee 5.1.

Nahū 1.15. Rom.10.15.

Prou. 22. 1. *Melius est enim nomen bonum, quàm diuitiæ multæ*, vt Salomon ait. Ac moderatis sanè hominibus nullum tempus occurrit, quo non illos hoc modo affectos conspici deceat. Quòd si qua etiam occasio se offerat, sponte sudores virtutis causa perferendi, tunc illi scilicet omnem segnitiem animo repellentes, atque ad res quasque admirandas, admodum cito gradu contendẽtes, labores sibi deliciarũ instar ducunt, futurorum bonorum spe securitatẽ in ipsis perpetuò alente. Agricolæ nempe, siquidem strenui sint & laboriosi, cùm tempus vocat excolendæ telluris, iaciendiq; semina, quamuis non sine magno penitus ac diuturno labore vberes agrorum prouentus contingant, quicquid id est, nihili faciunt, in eo sanè admodum prudentes. Subijcit ille sanè iugo boues, sed arua spicis comantia contemplatur. Et grana quidem telluri committit, sed lætus messores cogitat, ac spei oculis iam cadentes ferro segetes admirabundus spectat, refertamque sibi aream cogitatione depingit. Qui verò se ad nauigationẽ cõparauit, artemq; mercaturæ exercet, siquidem mare vernis auris lætum aspiciat, moræ impatiens audet pelago se cõmittere, nec ignorat tamen futurum, vt fluctibus & ventorum asperitate identidem confligetur. Metuit tamen ista nullo modo, dum lucro & compendijs seruit. Esse autem ait turpissimum, illos quidẽ ob res fluxas ac terrenas, labores quoque maximos sustinere; nos autem qui diuina & quæ intelligentiã superant, lucramur, tempus hoc, quod sanctam nostram celebritatem præcedit, non deliciarũ instar ducere; quod arcet quidem à cibo potuque superuacuo, cęterùm nos spiritalibus bonis complet. Cùm ergo nos ad fortitudinẽ tempus acuat, non diffluat quisquã mollitie, sed potiùs quocumque nos Deus vocauerit, eò strenuè contendamus. Illud verò rursum dici oportere

Ierem. 46. 3. arbitror, quod est apud Ieremiam: *Corripite arma, & clypeos in prælium producite, consternite equos ascendite equites, & state in galeis vestris, proijcite lanceas, & induite thoraces vestros.* Oportet enim nos, atq; adeò generosè admodum voluptatibus quæ ad prauitatem impellunt, obsistere, spiritaliq; armatura instructos aduersus prauos animi motus exercere bel-

Galat. 5. 17. lum. Vt enim scribit diuinus Paulus: *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.* Hæc namque sibi inuicem aduersantur: verùm si superior sit caro, turpis est atque impurus qui vincitur, cænoque planè contaminatior. At si vincatur illa, spirituiq; se submittat, illustris ac præoptanda gloria victores manet. Erunt siquidem illico, cùm à ca-

αἱρετώτερον γὰρ ὄνομα καλὸν, ἢ πλοῦτος „ πολύς, καθά φησιν ὁ Σολομών. τοῖς μὲν οὖν „ ἐπιεικέσιν, οὐδεὶς ἂν γένοιτο καιρὸς, καθ' ὃν οὐ προσήκει αὐτοὺς ὁρᾶσθαι τοιούτους. εἰ δὲ δὴ προκέοιτο καὶ τὸ δεῖν ἐθέλοντας τοὺς ὑπέρ γε τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτας † ὑπενεγκεῖν, τότε δὴ τότε πέρα μὲν ὄκνου παντὸς τὴν διάνοιαν στήσαντες, καὶ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν τεθαυμασμένων εὖ μάλα διάττοντες, τρυφὴν ἡγοῦνται τοὺς πόνους τῇ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ἐλπίδι πρὸς εὐθυμίαν τρεφόμενοι. γηπόνοι μὲν γὰρ εἴπερ τινὲς εἶεν ταλαιπαθεῖς τε καὶ φιλεργέστατοι, καιροῦ παραθήγοντος ἐπὶ τὸ χρῆναι δρᾶν τὴν γῆν, καὶ μὴν καὶ τὰς τῶν σπερμάτων ποιεῖσθαι καταβολὰς, καί τοι πλεῖστον ὅσον καὶ μακροῦ παρεισβάλλοντος πόνου, τὴν τῶν ἀγρῶν εὐκαρπίας παρ' οὐδὲν τὸ χρῆμα ποιεῖσθαι σπουδάζωσι, καὶ μάλα εὐφρόνως. ὑπάγει μὲν γὰρ τῇ ζεύγλῃ τὸν βοῦν. ἀλλ' ὁρᾷ τοῖς ἀστάχυσι κομῶσαν τὴν ἄρουραν. καὶ ἐνίησι μὲν τῇ βώλῳ τὸν κόκκον· ἐπιγάννυται δὲ τοῖς ἀμῶσι, καὶ τοῖς τῆς ἐλπίδος ὄμμασι πίπτον ἤδη σιδήρῳ θαυμάζει τὸ λήιον· καὶ πλήρη τὴν ἅλω φαντάζεται. ὅ γε μὴν ἑτοίμως ναυτίλλεσθαι πεφυκὼς, καὶ τεχνίτης τὰ ἐμπορικὰ, εἰ δὴ θεάσαιτο τοῖς ἠρινοῖς πνεύμασι γελῶσαν τὴν θάλασσαν, οὐκ ἀνέχεται μελλησμῶν· θαρσεῖ τὸν ἀπόπλουν, καὶ οὐκ ἠγνόηκε μὲν ὅτι κυμάτων ἀνέξεται, καὶ τῆς τῶν πνευμάτων ἀγρίας ἐμβολῆς ἔσθ' ὅτε· δέδιε δὲ ταῦτα κατ' οὐδένα τρόπον, κερδῶν ἕνεκα καὶ πλεονασμῶν. εἶναι δέ φημι τῶν ἄγαν αἰσχρῶν, τοὺς μὲν ἐπὶ πράγμασι φθαρτοῖς καὶ γηΐνοις, παντὸς μὲν ἱδρῶτος βούλεσθαι καταμεγεθεῖν, ἡμᾶς δὲ τὰ θεῖα καὶ ὑπὲρ νοῦν κερδαίνοντας, μὴ οὐχὶ † τροφῆς ἡγεῖσθαι καιρὸν, τὸν πρὸ τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς· † ἣ σιτίων μὲν καὶ ποτῶν ἐξίστησι περιττῶν· ἐμπίπλησι δὲ χαρισμάτων πνευματικῶν. οὐκοῦν εἰς † ἀνδρείαν ἡμᾶς παραθήγοντος τοῦ καιροῦ, μαλακιζέσθω μηδεὶς, ἴτω δὲ μᾶλλον ἑτοίμως ἐφ' ὅπερ ἂν ἕλοιτο θεός. οἶμαι δὲ δεῖν ἐκεῖνο πάλιν εἰπεῖν, τὸ διὰ φωνῆς Ἱερεμίου· ἀναλάβετε ὅπλα καὶ ἀσπί- „ δας· προσαγάγετε εἰς πόλεμον· ἐπισάξατε „ τοὺς ἵππους· ἐπίβητε οἱ ἱππεῖς, καὶ κατάστητε „ ἐν ταῖς περικεφαλαίαις ὑμῶν· προβάλλετε τὰ „ δόρατα, καὶ ἐνδύσασθε τοὺς θώρακας ὑμῶν. „ χρὴ γὰρ ἡμᾶς ἀνθίστασθαι φιλεῖν καὶ μάλα νεανικῶς ταῖς εἰς φαυλότητα καλούσαις ἡδοναῖς· καὶ τῇ τοῦ πνεύματος πανοπλίᾳ κεκοσμημένους καταστρατεύεσθαι τῶν παθῶν. ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος· ἡ σὰρξ „ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦ- „ μα κατὰ τῆς σαρκός· ταῦτα γὰρ ἀντίκειται „ ἀλλήλοις. ἀλλὰ κρατούσης μὲν τῆς σαρκὸς, αἰσχρός τε καὶ ἀσελγὴς ὁ νενικημένος, καὶ βορβόρου παντὸς μιαρώτερος. ἡττωμένης δὲ καὶ παραχωρούσης τῷ πνεύματι, λαμπροί τε καὶ ἀξιέραστοι τοῖς νικῶσιν οἱ στέφανοι. ἔσονται γὰρ εὐθὺς μά-

† ἄλ. διενεγκεῖν.
† ἄλ. τρυφῆς.
† ἄλ. ὁ.
† puto ἀνδρίαν.

μή τι ἀμείνους, καὶ φαυλότητος ἀπωτάτω, καὶ τοῖς ἐξ ἀρετῶν αὐχήμασι διαπρέποντες. δεῖ δὲ οἶμαι παντὶ σθένει χρωμένους, ἀπαλλάττεσθαι μὲν ἀεὶ τοῦ κακοῦν εἰωθότος, καὶ ἀποσπουδάζειν τὰ πονηρά. μεταποιεῖσθαι δὲ μᾶλλον τῶν τεθαυμασμένων. τὴν μὲν γὰρ τοῦ σώματος εὐρωστίαν, ὡς ἐστὶ τριπόθητος, ἀντερεῖν οἶμαι παντελῶς οὐδένα· κἂν εἰ γένοιτό τις τοῦ νοσεῖν ἀφορμή, μετέπεμπτον εὐθὺς πειρᾶσθαι σπουδάζομεν τὸν ἀπαλλάττειν εἰδότα, καὶ ταῖς τοῦ πάθους ἐπιβουλαῖς ἀντανιστάντα σοφῶς τὰ ἀπὸ τῆς τέχνης. καὶ ταῖς εἰς γαστέρα τρυφαῖς ἐρρῶσθαι φράσαντες, τὰς τῆς νόσου πηγάς, οἱονεί πως ἐμφράττομεν, καὶ αὐτοῦ κατόπιν ἐρχόμενοι κόρου, καὶ ταῖς ὀλιγοσιτίαις τὸ λυποῦν ἀνακόπτοντες. καὶ ὧδε μὲν ἡμῖν ἐσπούδασται τὰ περὶ τὴν σάρκα, εἰ δὲ δεῖ τὸ ἀσυγκρίτως ἄμεινον ὁρῷτο νοσοῦν, τουτέστι ψυχή, εἶτα τῆς ἐπανορθώσεως ζητοῖτο τρόπος· ὁρῷτο δὲ οὐχ ἑτέρως, πλὴν ὅτι δι' ἐγκρατείας, πῶς οὐκ ἄσμενοι παραδεξόμεθα τὴν νηστείαν, εἴπερ ἐσμὲν ἐν καλῷ φρενός, καὶ τοῦ νοσεῖν ἐν ἀμείνοσι τὸ ἐρρῶσθαι πεποιήμεθα. οὐκοῦν καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, καθὰ γέγραπται· μεμνημένοι μὲν θεοῦ λέγοντος διὰ φωνῆς προφητῶν· ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι. ἑνὸς δὲ τῶν ἁγίων μαθητῶν. ἀδελφοί, παρακαλῶ ὡς παροίκους καὶ παρεπιδήμους ἀπέχεσθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς. τεθαύμασται μὲν οὖν, καὶ τοῦ παντὸς ἄξιον εἶναι λελόγισται τὸ ἐλέσθαι παθεῖν καὶ αὐτὸν εἰ τύχοι τὸν θάνατον, ἀμελητὶ κινδυνεύοντας περί τε παίδων καὶ γυναικῶν. † κἂν εἴ πού τινες τῶν εἰωθότων καταθεῖν ἢ χώρας ἢ πόλεις, † ἀγρούς τι διαλυμαίνοιντο, καὶ τὰς τοῦ βίου περικόπτοιεν ἀφορμάς, οὐ πρὸς εὐκλείας ἔσται τοῖς παθοῦσι τὸ ἠρεμεῖν. ἄμεινον δὲ μᾶλλον τὸ ἀντιφέρεσθαι τοῖς κακοῖς, καὶ τοῦ ζῆν ἀθλίως προτεθεικότας, ὁρᾶσθαι τὸ πίπτειν μετ' εὐανδρίας. ὅτε τοίνυν ταῦτά τε ἡμῖν οὕτως ἔχει, καὶ οὐκ ἂν οἶμαί τις τοῖς εἰρημένοις διαμωμήσαιτο, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν τὸ ὑπεραθλῆσαι ψυχῆς, μονονουχὶ † καταθηούσης αὐτὴν τῆς σαρκός, ὑπεραθλήσωμεν δὲ διὰ πόνων, τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα περιτρέποντες, εἰς τὸ ὑποκεῖσθαι δεῖν τῇ θελήσει τοῦ πνεύματος. βαδιούμεθα γὰρ οὕτω κατ' εὐθὺ τοῦ πρέποντος, τὴν εἰς πᾶν ὁτιοῦν τῶν εὐκλεεστάτων διάττοντες τρίβον, καὶ τῆς αἰῶνα ζωῆς κατακτώμενοι τὴν ἐλπίδα. πάροικοι μὲν γὰρ καὶ παρεπίδημοι πάντες ἐσμὲν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ· καὶ βραχὺς μὲν κομιδῇ τῆς μετὰ σώματος ζωῆς ὁ χρόνος· μακρὸς δὲ καὶ ἀτελεύτητος ὁ μετὰ τοῦτόν ἐστι. χρὴ τοίνυν ἡμᾶς τῶν προσκαίρων † τῶν νῦν ἀποστή-

† ἄλ. καὶ. † ἴσως, ἀγρούς. † ἄλ. καὶ. † ἄλ. τὸν νοῦν.

lumnijs liberi, tum ab improbitate alieni, atque eximio virtutum splendore conspicui. Oportet autē, vt ego arbitror, omni virium contentione eniti, vt nos semper ab ijs seiungamus, quæ lædunt, malaque auersemur, ea verò potiùs quæ sunt admiratione digna, sectemur. Nam firmam quidem corporis valetudinem imprimis expetendam esse, nemo prorsus, vt arbitror, inficiabitur. Quòd si quæ morbi occasio incidat, aduocamus illico qui eius depellendi peritus sit, & aduersus insidiantem ægritudinem, artis remedia scienter opponat. Tum vētris delicijs procul amandatis, morbi quodammodo fontes obstruimus, & satietatem vitantes, & victus tenuitate quod molestum est amputantes. Ac talem nos quidem in curando corpore diligentiam adhibemus. Verùm si id quod incomparabili modo præstantius est, animum nempe in morbo esse animaduertas, neque verò dum illius sanandi modum quærimus, aliter curare quàm temperantia adhibita liceat, quidni ieiunium volentes libentesque amplectamur: siquidē nobis recta mens constat, firmamq; & integram valetudinē ægrotatione potiorem esse ducimus. Mundemus nos igitur ab omni inquinamento carnis ac spiritus, vt scriptū est, memores eorum, quibus nos Prophetarū voce affatur Deus, *Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum*: tùm sancti quoque discipuli, cuius illa sunt, *Obsecro*, inquit, *fratres, tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam.* Admirantur nimirum, omniique laude dignum existimant, si quis pati ipsam quoque mortem velit, si casus ferat, ac suum caput pro liberorum vxorisque salute strenuè obijciat. Ac siquidem eorum aliqui, quibus vrbes regionesque diripiendi consuetudo est, populentur agros, vitæ subsidijs spolient, non erit ijs qui hæc patiūtur gloriosum quiescere: longè verò melius obuiam ire malis, profiterique malle se cadere fortiter, quàm infeliciter viuere. Cùm hæc igitur ita se habeant, nec ea quæ diximus, vt puto, quisquā reprehendat; annon necessarium fuerit ad vtilitatem, pro animo nostro pugnare, cùm ipsum propemodum populetur caro, ac laborando quātum licet eniti, vt carnis superbiam edomemus, quò se arbitrio spiritus moderandam regendamq; permittat. Sic namque rectam decori viam tenebimus, semitam quæ ad gloriosissima quæque ducit insistentes, spemq; nobis vitæ æternæ comparantes. Hospites enim sumus ac peregrini in hoc orbe terrarum, ac breue quidem admodū est huius vitæ tēpus, quod verò postea sequitur, longum ac sempiternum. Nos itaque oportet à temporarijs & præsentibus absistentes

Leuit. 11. 64
1. Pet. 2. 11.
Genes. 23. 4.
Psal. 38. 13.

ſtentes, corporeaſq; voluptates velut illaudabiles prophanaſq; repellentes, ad futura inhiare, quæque ſanctis à Deo parata ſunt, omni admiratione ac pretio digna exiſtimare. *Oculus enim non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, quantum præparauit Deus diligentibus ſe.* Quanam verò ratione potiſſimùm decus hoc diligendi Deum quis vſurpare poſſit, age pro viribus explicemus; ſitque hoc inſtar cohortationis, per quam ad res honeſtas, vos iam ſponte propenſi atque alacres incitemini. Beatus igitur Dauid quamvis regni gubernacula moderaretur, innumeraque ſubditorum multitudine circumfuſus eſſet, cùm nec illi inſuetũ eſſet pugnando clareſcere, ſi quando turbarent vicinæ gentes Iudæos bellorum tumultu, in armis quidem eſſe delectos ad præliandum iubebat, & hoſtium excipere impetus; cæterùm ſupernis auxilijs ſe ſuoſque muniens, aſſiduas preces omni viriũ contẽtione fundebat, obſecrabatq; Poteſtatũ Dominũ, vt adeſſet ſibi, victoriamq; annueret, contraq; hoſtium ferociam bene geſtæ rei decus largiretur. Proinde nec eum ſpes fefellit, ipſumque ita loquentem audias: *Ego autem cùm mihi moleſti eſſent, induebam me cilicio, humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum conuertetur.* Audis ieiunaſſe, & induiſſe ſaccum, hoc eſt mœrentis ſpeciem præbuiſſe, triſtem nempe, ac perfuſum lacrymis, non mollem, & riſus captantem, diſſolutumq; luxu, ſed inediæ conſternatum labore. Quiſnam igitur fructus, quæúe hinc vtilitas conſecuta? Modò ipſum audiuimus dicentem, *& oratio mea in ſinum meum conuertetur.* Qui enim dona cuipiam largiuntur, & in eo ſpecimen exhibent munificentiæ, in ſinum effundunt, anguſtam nimirum eſſe manuum capacitatem indicantes. Porro vniuerſorum Deus, cùm quempiam vberiore copia voluptatis exhilarat, eadẽ cum illis ratione, velut in ſinum mittit, munerum amplitudine ſpem precantis exuperans. Ieiunauit itaque Dauid, ſummaque idcirco laude, vel potiùs admiratione dignus eſt, ea bonitate ſapientiaq; præditus, vt cùm regij diadematis glorioſum inſigne præferret, cùm delicijs & copia rerum abundaret, in mœrore tamen & inedia degebat, vt aliquam ad ſe diuinæ beneuolentiæ partem traduceret. Debellabat proinde hoſtes, diſcedebat è prælio victor, illuſtris ac beatus, apud omnes homines habebatur. Si quis autẽ velit præterea tres quoque adoleſcentulos cogitando intueri, Ananiam inquã, Azariam, & Miſaëlem, fructuoſam vbique temperantiam inueniet. Genus illi quidem à Iudæis

Iſaiæ 64. 4.
1 Cor. 2. 9.

Pſal. 34. 13.

Ibidem.

σαντας, καὶ τὴν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν τὴν μέθεξιν, ὡς ἀκλεᾶ τε καὶ βέβηλον εὖ μάλα παρωθουμένους, διψῆν τὰ ἐσόμενα, καὶ τοῦ παντὸς ἀξιοῦν λόγου τε καὶ θαύματος, τὰ τοῖς ἁγίοις ηὐτρεπισμένα παρὰ θεοῦ. ὀφθαλμὸς γὰρ οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ὅσα ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ τρόπος τῆς εὐδοκιμήσεως τῶν ἠγαπηκότων αὐτόν, φέρε λέγωμεν ὡς ἔνι, πρόκλησιν ὥσπερ τινὰ τὴν εἰς τὸ ἀγαθὸν ὑμῶν προθυμίαις τὸ χρῆμα ποιούμενοι. οὐκοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, καί τοι σὺν τῆς βασιλείας διέπων θώκους, ἀναριθμήτῳ τε πλήθει τῶν ὑπὸ χεῖρα περιχεόμενος, οὐκ ἀσυνήθεις ἐχόντων τὸ εὐδοκιμεῖν ἐν μάχαις, εἰ δή που τινὲς τῶν ὁμόρων ἐθνῶν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπιστέλλοιεν τοῦ πολέμου τὴν ἔφοδον, ἐν ὅπλοις μὲν εἶναι τὸ μάχιμον γένος διεκελεύετο, καὶ τὰς τῶν ἀντιπάλων † εἰσδέχεσθαι προσβολάς· ἐπικουρίαις γε μὴν ταῖς ἄνωθεν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἑαυτὸν περιφράττων, ἐκτενεστάτας ἐποιεῖτο τὰς λιτάς, καὶ τὸν τῶν δυνάμεων ἐλιπάρει κύριον, συναπτεῖσαι τε αὐτῷ, καὶ κατανεῦσαι κρατεῖν, καὶ τῆς τῶν πολεμούντων σκαιότητος ἀποφῆναι κρείττονα. ἐκβέβηκε δὲ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τὰ τῆς ἐλπίδος αὐτῷ, καὶ δὴ καὶ ἀκούσῃ λέγοντος. ἐγὼ δὲ ἐν τῷ αὐτοὺς παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδυόμην σάκκον, καὶ ἐταπείνουν ἐν νηστείαις τὴν ψυχήν μου· καὶ ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται. ἀκούεις ὅτι νενήστευκε καὶ ἠμπίσχετο σάκκον. τουτέστι πενθοῦντι προσεοικὼς διετέλει· κατηφὴς δηλονότι καὶ δεδακρυμένος· οὐχ ἁβροδίαιτος καὶ φιλόγελως, καὶ κεχυμένος εἰς τρυφήν· ἀλλὰ τῷ τῆς ἀσιτίας πόνῳ κατηχθισμένος. τίς οὖν ὁ καρπὸς; ἢ ποία τυχὸν ἐντεῦθεν ἡ ὄνησις, αὐτοῦ λέγοντος ἀρτίως ἠκούσαμεν. ἡ προσευχή μου εἰς τὸν κόλπον μου ἀποστραφήσεται. οἱ μὲν γὰρ δῶρα διδόντες τισὶ, καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς μεγαλοψυχίας ποιούμενοι τὴν ἐπίδειξιν, εἰς κόλπον ἐντίθενται, μικρὰ τὰ χειρῶν ἀποφαίνοντες πλάτη· ὁ δέ γε τῶν ὅλων θεὸς, ὅτι πλουσίοις νεύμασι κατευφραίνει τινὰς, κατὰ τὸν ἴσον τρόπον ἐκείνοις, οἷον εἰς κόλπον δίδωσι τῇ τῶν δωρεῶν ἀμφιλαφείᾳ τοῦ παρακαλοῦντος λαβεῖν νικῶν τὴν ἐλπίδα. οὐκοῦν νενήστευκεν ὁ Δαβίδ, ὃν δὴ καὶ παντὸς ἀξιοῦν ἐπαίνου, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ θαύματος, ἄριστόν τε καὶ σοφὸν, ὁ τὸν τῆς βασιλείας στέφανον αὐχήσας ἑλεῖν ὁ τρυφαῖς καὶ πλούτῳ κομῶν, ἐν πένθει καὶ ἐν ἀσιτίαις ἦν, ἵνα τῆς ἄνωθεν εὐμενείας ἔχοι τὴν μέθεξιν. ἐκράτει γοῦν τῶν ἐχθρῶν, ἐνίκα μαχόμενος· λαμπρὸς καὶ ἀξιοζήλωτος παρὰ πᾶσι † ὤν. εἰ δὲ δή τις βούλοιτο πρὸς τοῦτο κἀκείνους ἰδεῖν σὺν τρεῖς νεανίας, Ἀνανίαν φημὶ, καὶ Ἀζαρίαν, καὶ Μισαὴλ, ὀνησιφόρον εὑρήσει πανταχῆ τὴν ἐγκράτειαν· γεγόνασι μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι

† ἄλ. ἐκδέχεσθαι.

† ἄλ. ἦν.

τὸ

τὸ γένος. ἐπειδὴ γὰρ εἰλήφασι τὴν Ἱερουσαλὴμ οἱ τὰ Περσῶν ἰθύνοντες κράτη, καὶ ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἀπεκόμιζον εἰς αἰχμαλωσίαν αὐτούς, μοῖρα μὲν ἦσαν, καὶ κλῆρος, ὥσπερ ἐξαίρετος ταῖς βασιλέως αὐλαῖς. ἐπειδὴ γὰρ τὰ Περσῶν † ἀεί ἐστιν ἐν φιλοκομπίαις, ἐτρέφετο τῷ παρ' αὐτοῖς βασιλεῖ τῶν αἰχμαλώτων, πᾶν ὅσον ἀπόλεκτον ἦν ὥρᾳ τε σωμάτων καὶ μὴν τοῖς τῆς ἡλικίας τῶν ἄλλων διενεγκόν. καὶ δὴ καὶ κρεῶν αὐτοῖς ἀμφιλαφεστάτη λίαν παρείχετο μέθεξις, ὡς ἂν εὔσαρκοί τε εἶεν ἀεί, καὶ πολὺ ἐπίχαρι τοῖς προσώποις ἐπιλευθηκὸς τοῖς ὁρῶσι καταδεικνύντες, τῆς βασιλέως εὐκλείας οὐκ ἀσυντελῆ ποιοῖντο τὴν παράστασιν. τί οὖν ἄρα πρὸς τούτοις † ἔδρων τὰ εὐγενῆ μειράκια. περιεφρόνουν τραπέζης Συβαριτικῆς, καὶ τῆς περιέργου καρυκείας ὀλίγα † πεφροντικότες, ὡς ἁπάσης αὐτοῖς κοσμιότητος μητέρα καὶ τροφὸν ἠσπάζοντο τὴν νηστείαν· καὶ τρυφὴν ἡγοῦντο τοὺς πόνους. εἶτα δὴ τί τὸ ἐντεῦθεν; ἐθαυμάζοντο παρ' ἐχθροῖς. ἐκράτουν ἐπιβουλευόμενοι, καὶ ἀμείνους ἦσαν τῶν παρ' ἐκείνοις λαμπρῶν, εὐμενῆ καὶ ἐπίπλεον τὸν τῶν ὅλων ἔχοντες θεόν, κατηγωνίζοντο φλόγα, καὶ πυρὸς ἀκμῆς ἐπέκεινα γεγονότες, ταῖς ἄνω δυνάμεσι συνεχόρευον, καὶ παιδευταὶ γεγόνασι τοῖς ὑπ' οὐρανόν. ὅλην ἀναπείθοντες ὥσπερ τὴν κτίσιν στεφανοῦν τὸν κτίσαντα ταῖς αὐτῷ πρεπούσαις δοξολογίαις. οὐκοῦν εἴπερ ἕλοιτό τις τὸ τῶν ἁγίων ἐπιεικείας ἀπομιμεῖσθαι τὸ κάλλος, τῶν ἴσων που πάντως τεύξεται γερῶν. περιέσται μὲν γὰρ ἀμοχθεὶ τῶν ἀνθεστηκότων, καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν σκαιότητος κρατήσει ῥᾳδίως, κἂν εἰ πυρὸς δίκην, καὶ οἷαί τινες φλόγες ἐμπίπλωσιν εἰς νοῦν αἱ πρὸς τὰ αἴσχιστα καλοῦσαι τῶν ἡδονῶν, κατευμεγεθήσει καὶ αὐτῶν, ἐνισχύοντος θεοῦ. ἄγγελος μὲν γὰρ τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀνανίαν συνεισβεβληκὼς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς καθημέρου τὴν φλόγα, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἡττᾶσθαι τὸ πῦρ παραδόξως ἀνέπειθεν. ἡμῖν δὲ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν γεγονὼς ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, κατευνάσει πάντως τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν τὴν ἀτίθασον φλόγα. καὶ τῆς τῶν δαιμονίων ἐπιβουλῆς ἀποφήνας κρείττονας, οὐρανοῦ πολίτας ἐργάσεται· καὶ ἁπάσης ἡμῖν ἀρετῆς κατευρυνεῖ τρίβον. ὅτι γὰρ νηστείας ὀψώνιον, καὶ ἀγαθῶν ἱδρώτων καρπὸν εὑρήσομεν τὸ εὐοδοῦσθαι παρὰ θεοῦ, σαφηνιεῖ † πάντα τὸ γράμμα τὸ ἱερόν. γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῷ Ἔσδρᾳ. „καὶ ἠρξάμην ἐκεῖ νηστείαν τοῖς „νεανίσκοις ἔναντι κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ζητῆ-„σαι παρ' αὐτοῦ εὐοδίαν ἡμῖν τε καὶ τοῖς σὺν „ἡμῖν τέκνοις ἡμῶν, καὶ κτήνεσιν, ἐνετράπην „γὰρ αἰτῆσαι τὸν βασιλέα πεζούς τε καὶ ἱππέας, „καὶ προπομπήν, ἕνεκεν ἀσφαλείας τῆς πρὸς „τοὺς ἐναντιουμένους ἡμῖν. εἴπομεν γὰρ τῷ βασι-„λεῖ, ὅτι ἰσχὺς κυρίου μεθ' ἡμῶν ἔσται μετὰ τῶν ἐπι-

† ἄλλ. ἀεί πως.

† ἄλλ. ἔδραν.

† ἄλλ. πεφορτικότες

† γρ. πᾶν.

ducebant. Postquam verò Hierosolymam expugnauere Persarum proceres, eosque vnà cum alijs abduxere captiuos, veluti peculiari sorte delectos aulæ regiæ destinarũt. Namque, vt ambitiosi semper fuere Persæ, quidquid esset inter captiuos eximium, quique forma cæteris & ætate præstarent, in ministerium regis alebantur. Proinde & carnes illis largè admodum apponebantur, vt pingues essent semper ac nitidi, multumque venustatis florem facie præferentes, non indecorum regis dignitati, in regio comitatu spectaculum exhiberent. Quid hîc igitur generosi adolescentes? Contempsere Sybariticam mensam, condimentaque operosa spernentes, abstinentiam velut omnium ipsis ornamentorum procreatricem amplexi sunt, sibique corporis afflictationes instar deliciarum ducebant. At quid hinc factum? Admirabiles fuere hostibus, euasere ex insidijs incolumes, & eorum qui clari illic habebantur superauere fortunas, dum beneuolo ac propitio vtuntur vniuersorum Deo. Debellauere flammam, deuictaque ignis viuida vi, vnà cum cælestibus potestatibus choreas ducebant, factique omnium qui sub cælo sunt institutores & magistri, rebus creatis omnibus quodammodo persuasere, vt conditorem suum meritis laudibus & honore prosequerentur. Si quis igitur secum ipse statuat, sanctorum virtutis pulchritudinem imitari, eadem scilicet cum illis præmia penitus consequetur. Deuincet nempe absque labore aduersarios, & hostium sæuitiam nullo negotio superabit. Quin etiam si instar ignis, ac veluti flammæ quædam inuadant animum impuræ voluptates, eas quoque Deo robur inspirante prosternet. Angelus nimirum cum Anania in caminum ingressus, vim flammæ lenijt, & humanis corporibus inexpectato euentu cedere ignem iussit. Nostris pariter mentibus & cordi sese inferens Christus, per Spiritum sanctum, consopiet procul dubio peruersarum cupiditatum immitem flammam, eripiet ab dæmonum insidijs incolumes, cælesti adscribet ciuitati, viamque nobis ad omne virtutũ genus aperiet. Esse namque hanc ieiunij mercedem, laborumq; bonorum fructum, vt propitius adsit viis nostris Deus, vbique sacræ litteræ apertè declarant. Sic etenim scriptum est in Esdra: *Et voui illic ieiunium iuuenibus in conspectu Dei, vt quærerem ab eo bonum iter nobis, & ijs qui nobiscum erant, & filijs, & pecoribus, propter insidias. Erubui enim petere à Rege pedites & equites in comitatu, tutelæ gratia, contra aduersarios nostros. Diximus enim Regi, quoniam virtus Domini erit cum eis qui inquirunt*

3 Esdræ 8.51

quirunt eum cum omni affectu. Et iterum deprecati sumus Dominũ Deum nostrum secundò, quem & propitium habuimus. Intelligis nimirum, quemadmodum iter prosperum, cælestemque curam, & eius qui salutem dare potest præsidium longè firmissimum, per ieiunia paratum fuisse autumat; quæsitamque Dei beneuolẽtiam, qui nullo negotio cuncta absoluit feliciter, bonaque diuite dextera petentibus dilargitur. Liberabit ergo nos quoque ieiunantes, atque ab omni eripiet calamitate, viamque ad omne genus virtutis muniens, tum quæ ardua esse videntur, emolliet, tum aspera quæque & inaccessa, patentia prorsus explanataque reddet. Cæterùm vnà cum ieiunio studium quoque precationis adhibendum esse autumo. Degunt namque iunctis veluti ædibus vtraq; virtus, commodissimeque inuicem copulantur. Alterius verò absentia, alteram quoque, vt ego quidẽ arbitror, minùs fructuosam virtutem, claudamque quodammodo reddit. Precabimur namque purè ieiunantes. Plurimum porro apud Deum precatio pollet; & id quoque ex ipsa diuinitus inspirata Scriptura intelligere facile est. Degebat nimirũ in deserto Israël: cùm autem impia inuidia incensi mentem Amalecitæ, (gens hæc est barbara) bellum inferentes cepissent arma, hæc Iosue beatus Moses præcepit: (Exod. 17. 9.) *Delige tibi viros potentes, & egrediantur pugnare contra Amalecitas.* Atque erant quidem in armis adolescentes, reique militaris bene perita atque egregiè præstans viribus multitudo ingens, aduersus phalanges hostium cõstiterat. Ipse verò beatus Moses in summo colle precibus ad Deum fundendis intentus erat. Quidnam verò ea res pugnantibus vtilitatis afferret, ex Scriptura intelligemus: (Exod. 17. 11.) *Cùm, inquit, leuaret Moses manus, vincebat Israël; cùm verò dimittebat manus paululùm, praualuit Amalec.* Contemplare igitur, quemadmodum & apparatu armorum, & phalange equitum fortiores Mosis manus fuerunt. Donec enim ad precationes porrigebantur, inuictum ab aduersarijs Israëlem præstabant; si porro ad quietem conuersæ forent, victoria penes Amalecitas erat. Scribit autem nobis beatus Paulus de ijs quæ contingebant antiquis: (1 Cor. 10. 11.) *Omnia contigerunt illis in figura, scripta sunt autem ad instructionem nostram, ad quos fines seculorum deuenerunt.* Atque hæc, vt arbitror, ad precationis vtilitatem indicandam, satis dicta sufficiunt. Sed rursum nil prohibet aliam quoque aggredi narrationem, qua illorum quę diximus germana propemodum sententia continetur. Inclinabat eò pridem Iudæorum animus, vt lapides & ligna sibi pro dijs colenda esse decerneret. proinde

ζητούντων αὐτὸν, εἰς πᾶσαν ἐπανόρθωσιν· καὶ πάλιν ἐδεήθημεν τοῦ κυρίου ἡμῶν κατὰ ταῦτα, καὶ εὐιλάτου ἐτύχομεν. συνιεὶς ὅπως εὐοδίαν αὐτῶν καὶ νεῦμα τὸ ἄνωθεν, καὶ τὴν ἄθραυστον ἐπικουρίαν τοῦ σώζειν ἰσχύοντος νενηστευκέναι φησίν· εὐιλάτου τε τυχεῖν τοῦ πάντα εὐκόλως κατορθοῦντος θεοῦ, καὶ πλουσίᾳ χειρὶ διανέμοντος τοῖς αἰτοῦσι τὰ ἀγαθά. ῥύσεται δὴ οὖν καὶ ἡμᾶς νηστεύοντας, καὶ παντὸς ἐξελεῖται κακοῦ, βάσιμόν τε ἀποφανεῖ πάντα τρόπον ἐπιεικείας· καὶ καταψιλώσει μὲν εὐκόλως τὸ ἀνάντης εἶναι δοκοῦν· ἕτοιμον δὲ καὶ λεῖον ἐργάσεται τὸ δυσπόρευτον. χρῆναι δέ φημι συνεπιτηδεύεσθαι τῇ νηστείᾳ τὴν προσευχήν. ἀγχίθυροι γὰρ ὥσπερ ἀλλήλαις αἱ ἀρεταί· καὶ χρειωδέστατα συνεισβάλλουσι. τὸ δὲ οἶμαι λείπεσθαι μιᾶς ἀργοτέραν εἰς ὄνησιν ἀποφαίνει τὴν ἑτέραν· καὶ μονονουχὶ χωλεύοντα τῆς ἐπιεικείας τὸν τρόπον. προσευξόμεθα γὰρ καθαρῶς νηστεύοντες. πλείστη δὲ ὅσα τῆς πρὸς θεὸν ἱκετείας ἡ δύναμις· καὶ ἐξ αὐτῆς τοῦτο πάλιν εἰσόμεθα τῆς θεοπνεύστου γραφῆς. ηὐλίζετο μὲν γὰρ κατὰ τὴν ἔρημον Ἰσραήλ. ἐπειδὴ δὲ ἀνοσίῳ φθόνῳ διακεκαυμένος τὸν νοῦν ὁ ἀπόπληκτος Ἀμαλήκ· ἔθνος δὲ τοῦτο βάρβαρον. τὸν πολέμου νόμον ὡπλίζετο. προστάττει † δὲ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς τῷ Ἰησοῦ λέγων. Ἐπίλεξαι σεαυτῷ ἄνδρας δυνατούς· καὶ ἐξελθὼν παράταξαι τῷ Ἀμαλὴκ αὔριον. καὶ ἦσαν μὲν ἐν ὅπλοις οἱ νεανίαι, καὶ τῶν εἰδότων τὰ τακτικὰ, πολλὴ καὶ ἀλκιμωτάτη πληθὺς τῇ τῶν πολεμίων φάλαγγι ἀντετάττετο. αὐτός γε μὴν ὁ θεσπέσιος Μωσῆς, γηλόφῳ προσεστηκὼς, τὰς πρὸς θεὸν ἐποιεῖτο λιτάς· καὶ ποία τίς ἦν ἐντεῦθεν τοῖς μαχίμοις ὄνησις, ἐκ τῶν γεγραμμένων εἰσόμεθα· καὶ ἐγένετο γὰρ, φησίν, ὅταν ἐπῆρε Μωσῆς τὰς χεῖρας, κατίσχυεν Ἰσραήλ· ὅταν δὲ καθῆκε τὰς χεῖρας, κατίσχυεν Ἀμαλήκ. ἄθρει δὴ οὖν ὅπως ὅπλων τε ἀμείνους, καὶ φάλαγγος ἱππικῆς αἱ Μωσέως ἐγίνοντο χεῖρες· ἕως μὲν γὰρ ἀνετείνοντο πρὸς λιτὰς, δυσάντητος ἦν τοῖς ἐπιοῦσιν ὁ Ἰσραήλ· εἰ δὲ δὴ καθεῖντο, καὶ ἴσχυεν Ἀμαλήκ. γράφει δὲ ἡμῖν ὁ θεσπέσιος Παῦλος περὶ τῶν τοῖς ἀρχαίοις συμβεβηκότων. ὅτι ταῦτα τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντηκε. καὶ ἀπόχρη μὲν, ὥς γε οἶμαι ταυτὶ πρὸς τὸ ἀποφῆναι δύνασθαι τῆς προσευχῆς τὴν ὄνησιν. λυπεῖ δὲ οὐδὲν τὸ καὶ ἑτέρου πάλιν ἡμᾶς ἅψασθαι διηγήματος, ἀδελφὴν τοῖς εἰρημένοις ὠδίνοντος ἔννοιαν· ἐσφάλλετό ποτε τῶν Ἰουδαίων ὁ νοῦς, εἰς τὸ δεῖν ἐλέσθαι λίθοις τε καὶ ξύλοις προσκυνεῖν· καὶ δὴ

† ἄλλ. μὲν.

τὸν ἕνα καὶ φύσει παρέντες θεὸν, ἕκαστοι τὸ δοκοῦν ἐποιοῦντο σέβας. ἐπειδὴ δὲ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας, ἐφ' ἑαυτοῖς παροξύνοντες τὸν δεσπότην, δέδονται τῶν ὁμόρων τισὶ, καὶ δεδουλώκασιν ἐχθροῖς, ἁλούσης αὐτοῖς τῆς χώρας. τότε δὴ μόλις ταῖς τῶν συμφορῶν ὑπερβολαῖς οὐ μετρίως περιαλγήσαντες, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀνοσίου βουλῆς, πλείστην ὅσην ποιούμενοι τὴν † κατακβολὴν, καὶ τὰ † αἰσχιώματα μανθάνοντες, τὸν ἐκ μετανοίας ἐζήτουν ἔλεον, προσῄεσάν τε τῷ μακαρίῳ προφήτῃ Σαμουὴλ· ἤκουον λέγοντος εὐθύς· ἀθροί„σατε πάντα ἄνδρα Ἰσραὴλ, εἰς Μασσηφάθ, „καὶ προσεύξομαι † ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς κύ„ριον. καὶ συνήχθη ὁ λαὸς εἰς Μασση„φὰθ, καὶ ὑδρεύονται ὕδωρ, καὶ ἐξέχεαν „ἐνώπιον κυρίου ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐνήστευ„σαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· καὶ εἶπαν, ἡμαρτή„καμεν τῷ κυρίῳ. καὶ ἐδίκασε Σαμουὴλ „τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς Μασσηφάθ. καὶ πάλιν· „καὶ ἀνέβησαν σατράπαι ἀλλοφύλων ἐπὶ „Ἰσραὴλ, καὶ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ „ἐφοβήθησαν ἀπὸ προσώπου ἀλλοφύλων. „καὶ εἶπαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πρὸς Σαμουήλ· „μὴ παρασιωπήσῃς ὑφ' ἡμῶν τοῦ μὴ βοᾶν „πρὸς κύριον θεόν σου, καὶ σώσει ἡμᾶς ἐκ „χειρὸς ἀλλοφύλων. καὶ ἔλαβε Σαμουὴλ ἄρ„να γαλαθηνὸν ἕνα, καὶ † ἀνήνεγκεν αὐτὸν „εἰς ὁλοκαύτωσιν σὺν παντὶ τῷ λαῷ τῷ „κυρίῳ, καὶ ἐβόησε Σαμουὴλ πρὸς κύριον „περὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐπήκουσεν αὐτοῦ κύριος· „καὶ ἦν Σαμουὴλ ἀναφέρων τὴν ὁλοκαύ„τωσιν, καὶ ἀλλόφυλοι προσῆγον εἰς πόλε„μον ἐπὶ Ἰσραήλ. καὶ ἐβρόντησε κύριος ἐν „φωνῇ μεγάλῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ † πρὸς „τοὺς ἀλλοφύλους· καὶ συνήχθησαν, καὶ ἔπεσον „ἐνώπιον Ἰσραήλ. ὅτι μὲν οὖν χρῆμά τι ἐστὶν οὐκ ἀκερδὲς, καὶ παρά γε τοῖς ὀρθοῖς τὰς φρένας τεθαυμασμένον ἡ νηστεία, συνεζευγμένης αὐτῇ καὶ προσευχῆς, δέδεικται σαφῶς καὶ διὰ τῶν ἤδη προειρημένων, οὐχ ἥκιστα δὲ διὰ τοῦ παρατεθέντος ἡμῖν ἀρτίως διηγήματος. ἐπῆεσαν μὲν γὰρ οἱ πάλαι νικῶντες τὸν Ἰσραὴλ, αὐτίκα δὴ μάλα καὶ ἀμοχθεὶ τοὺς ἀντιτάττεσθαι θέλοντας αἱρήσειν ὑπειληφότες. ἀλλ' ἡττῶνται καὶ πεπτώκασιν, οὐ πληθὺν ἔχοντες ἐμπειροπόλεμον, καὶ ἐν εἰδήσει τῶν τακτικῶν· οὐ πεζόμαχον ὁπλίτην· οὐ παρατάξιν ἱππικήν· ἄμαχον δὲ τὴν ἀντίστασιν ἐπικρατοῦντος θεοῦ. κατεβρόντησε γὰρ αὐτῶν δεινὸν καὶ ἐξαίσιον ὁ οὐρανός. καὶ οἱ μὲν † πάλιν φυσῶντες μέγα συντεθραυσμένοι τοῖς φρονήμασιν, ἐτράποντο πρὸς φυγήν. οἱ δὲ ἦσαν τῶν κρατούντων ἀμείνους διὰ νηστείας καὶ προσευχῆς. φέρε δὴ εἰ δοκεῖ πολυπραγμονῶμεν ἐπὶ καιροῦ, τίς δὴ ἄρα γέγονεν αὐτοῖς τῆς θυσίας ὁ τρόπος. εὑρήσομεν γὰρ ἐν Χριστῷ σεσωσμένους καὶ νενικηκότας, εἰ καὶ ἐν τύποις ἔτι καὶ αἰνίγμασι τὸ δρώμενον ἦν, τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δύναμιν ὑποφαῖνον ἀστείως. συνήχθη, τοίνυν φησὶ, ὁ λαὸς εἰς Μασσ-

Marginal notes: † ἄλλ. κατακβολήν. † ἄλλ. αἰσχίω μεταμανθάνοντες. † ἄλλ. περί. † Puto ἀνήνεγκεν. † ἄλλ. ἐπί. † ἄλλ. πάλαι.

eo relicto, qui vnus eſt, & natura Deus, ſinguli ſibi numen pro arbitrio effingebant. Quam ob cauſam concitato in ipſos ad iracundiam Domino, finitimis traditi, captaque prouincia ab hoſtibus, in ſeruitutem abducti ſunt. Tunc ergo vix tandem, diſcruciatis ex calamitatum incurſu non mediocriter animis, ac peruerſa conſiliorum ratione penitus immutata, turpia dediſcẽtes, miſericordiam ſibi pœnitentia quæſiuere, conuentoque beato Propheta Samuele, ab illo ſtatim hæc audiuere: *Congregate omnem virum Iſraël in Maſphath, & orabo pro vobis ad Dominum. & congregatus eſt populus in Maſphath, & hauſerunt aquam, & effuderunt coram Domino in terram, & ieiunauerunt in die illa, & dixẽrt, Peccauimus Domino. Et iudicauit Samuel filios Iſraël in Maſphath.* Et mox; *Aſcenderũt ſatrapæ Philiſthinorũ in Iſraël, & filij Iſraël audierunt, timueruntq́ à facie Philiſthinorũ. Et dixerunt filij Iſraël ad Samuelem: Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, & ſaluabit nos de manu Philiſthinorum. Et accepit Samuel agnum lactentẽ, vnum; & obtulit eum in holocauſtum, cum vniuerſo populo Domino, & clamauit Samuel ad Dominum pro Iſraël, & exaudiuit eum Dominus. Et erat Samuel offerens holocauſtum, & Philiſthæi proceſſerunt in bello contra Iſraël, & intonuit Dominus voce magna in die illa ſuper Philiſthæos, & diffuſi ſunt, & ceciderunt coram Iſraël.* Rem itaq; non infructuoſam, & apud eos qui recta mente præditi ſunt, admirabilem eſſe ieiunium, precationis etiam adhibito comitatu, apertè tum ex ijs quæ iam antè diximus, tum ex allata modò à nobis narratione oſtenſum eſt. Inuaſere Iſraëlem pridem victores, & illico quicunque contrà conſtitiſſent, nullo negotio ſub ditionem imperiumq́; venturos eſſe ſibi perſuaſerant. At illi contrà aduerſo prælio ſuperati cecidere, non copias nacti bellicis artibus inſtructas, reiq́ue militaris egregiè peritas, non armatas peditum manus, non equeſtre agmen, ſed imbellem aduerſarium, quem vis tamen diuina firmarat. Intonuit namque contra illos vehementi fragore cælum, quiq́ue antea ſpiritus ſuperbos gerebant, conſternati pauore in fugam conuerſi ſunt. Porro vt victoribus ſuperiores forent Iſraëlitæ, ieiunij ac precationis bono conſecuti ſunt. Age nunc igitur inquiramus, ſi placet, quiſnam fuerit apud eos ſacrificandi modus. Reperiemus namq; illos in Chriſto ſeruatos fuiſſe, victoreſq́ue euaſiſſe, etſi figuris adhuc & ænigmatibus res tota contineretur, eaque Chriſti myſterij vim eleganter indicaret. *Congregatus eſt*, inquit, *populus in*

Marginal notes: 1. Reg. 7. 5. — 1. Reg. 7. 6.

Masphat, & hauserunt aquam, & effuderunt coram Domino super terram. Atqui quid hoc est, meritò quispiam dixerit, aut qualemnam sacrificij vim continet, quidúe illi Deo gratum acceptumúque præstitere? Lex siquidem per Mosem data boues immolari iussit, turturesque & columbas sacrari Deo. Nullum verò sacrificij genus constituit eo ritu, vt aquam telluri superinfundi oporteat. Quænam igitur antiquorum ratio fuit, & cum ipsis Prophetæ, qui præsertim sacrorum ac diuinorum oraculorum præstantissimam in seipso intelligentiam collegisset? Dicimus itaque ipsum cùm Propheta esset, mentemque sancto Spiritu plenam gereret, vnigeniti Dei Filij magnum & venerabile incarnationis mysterium proculdubiò non ignorasse. Cogitabat porro ipsam quoq; veritatis vmbram, ijs qui in periculo versarentur salutem afferre posse; vim salutis per Christum obtinendæ, sibi veluti meditando depingens. Quanam verò ratione velut in vmbris veritas perficeretur, age pro viribus explicemus. Cùm natura vita sit Vnigenitus, Dei Verbum, ad exinanitionē sese voluntariam demisit, factusq; est nostri similis, nempe homo; non quo mutationē aliquam ex propria natura in terrenam carnem subierit. Hæret nimirum, statq; inconcussa diuina natura, suis innixa bonis; sed quia nostrum corpus è terra concretum, rationaliq; anima præditum induit. Hoc antiquioribus Propheta Samuel, velut in aqua describens, aquam effudit in terram. Est aqua nempe symbolum vitæ, carnis verò terra. Ergo *Verbum caro factum est*, vt Ioannes Theologus asserit, coalueruntque in vnitatem, inexplicabili pariter atque imperceptibili modo, diuina simul viuificans, & humana ex terra coagmentata natura. Atque hoc pacto vnum deinceps ex vtrisq; intelligimus Emmanuelem, qui nec extra diuinitatis terminos egressus est ob assumptam carnem, nec nostram similitudinem aspernatus ob insitam benignitatem, decretumq; hac de re, sapientissima prouidētiæ destinatione sancitum. Nam quia mortem pro omniū vita subiturus erat, mortem nimirum qua caro duntaxat afficeretur, vt etiā à mortuis excitatus mortis imperiū calcaret; quippe qui vita esset & Deus, proprium sibi corpus effecit id quod morti esset obnoxium, humanum nempe, hoc est carnem; vt etiam per ipsam insuperabili pridem corruptione sublata, naturam hominis reuocaret ad vitam. Reuixit autem, non vt propriæ naturæ, qua Deus est, & intelligitur, resurrectionis decus attribueret, sed vt nos eo beneficio per ipsum ditaremur. Propterea namque *& primitiæ dormientium, & primoge-*

Leuit. 1. 14. & 5. 7.

Phil. 2. 7.

Ioan. 1. 14.

1 Cor. 15. 20

Μασηφὰθ, καὶ ὑδρεύονται ὕδωρ, καὶ ἐξέχεαν ἐνώπιον κυρίου ἐπὶ τὴν γῆν. εἶτα δὲ τοῦτό ἐστι, φαίη τις ἂν εἰκότως, ἢ ποίας ἂν ἔχοι θυσίας δύναμιν; ἢ δὲ πεπράχασι τῶν ἀρεσκόντων θεῷ; ὁ νόμος μὲν γὰρ ὁ διὰ Μωσέως βουθυτεῖν ἐκέλευε, τρυγόνας τε καὶ ἀφιεροῦν τῷ θεῷ, καὶ περιστεράς. προστέταχε δὲ οὐδαμῶς, θυσίας ποιεῖσθαι τρόπον τὸ δεῖν ὕδωρ ἐπιχέαι τῇ γῇ. δὲ οὖν οἱ πάλαι δεδράκασι, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ προφήτης. καί τοι τῶν ἱερῶν καὶ θείων θεσπισμάτων ἀξιέκτητον ἐν ἑαυτῷ συνειλοχὼς τὴν γνῶσιν; φαμὲν οὖν ὅτι προφήτης ὑπάρχων, ἐμπλεώ τε τὸν νοῦν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔχων, ἔγνω που πάντως τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ μονογενοῦς τὸ σεπτὸν καὶ μέγα μυστήριον· διελογίζετο δὲ ὅτι σώζειν δύναται τοὺς κινδυνεύοντας καὶ αὐτὸς τῆς ἀληθείας ὁ τύπος, καταγράφων ὥσπερ ἐφ' ἑαυτῷ τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας τὴν δύναμιν. πῶς οὖν ἄρα τὸ ἀληθὲς ὡς ἐν σκιαῖς διεπράττετο, φέρε λέγωμεν ὡς ἔνι. ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, καθίκετο μὲν οὖν εἰς ἑκούσιον κένωσιν. γέγονε δὲ καθ' ἡμᾶς, τουτέστιν ἄνθρωπος, οὐ τροπὴν ὑπομείνας τὴν ἀπό γε τῆς ἰδίας φύσεως εἰς σάρκα τὴν ἀπὸ γῆς. ἐρήρεισται γὰρ ἡ θεοῦ φύσις ἐν ἰδίοις ἀγαθοῖς, ἀλλ' ὅτι τὸ γήινον ἠμπίσχετο σῶμα ἡμῶν, ψυχὴν ἔχον τὴν λογικήν. τοῦτο τοῖς ἀρχαιοτέροις ὁ προφήτης Σαμουὴλ, ὡς ἐν ὕδασι γράφων, ὕδωρ ἐπηφίει τῇ γῇ. σύμβολον δὲ ζωῆς μὲν, τὸ ὕδωρ. σαρκὸς δὲ, ἡ γῆ. γέγονε δὲ σὰρξ ὁ λόγος, κατὰ τὴν τοῦ θεηγόρου Ἰωάννου φωνὴν, καὶ συνδεδραμήκασι πρὸς ἕνωσιν ἀπορρήτως τε ἅμα καὶ ὡς οὐκ ἔστι νοεῖν, θεότης τε ἡ ζωοποιὸς, καὶ ἡ ἐκ γῆς ἀνθρωπότης· οὕτω τε νοοῦμεν ἕνα λοιπὸν ἐξ ἀμφοῖν τὸν Ἐμμανουήλ· οὔτε τῶν τῆς θεότητος ὅρων † ἐκπεφοιτηκότα διὰ τὴν πρόσληψιν τῆς σαρκὸς, οὔτε μὴν τὸ γενέσθαι καθ' ἡμᾶς διαπτύσαντα, διὰ τὴν ἔμφυτον ἡμερότητα, καὶ τὴν ἐκ τοῦ πράγματος σοφωτάτην οἰκονομίαν. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε τὸν ὑπὲρ τῆς ἁπάντων ζωῆς ὑποστῆναι θάνατον, δῆλον δὲ ὅτι τὸν κατὰ σάρκα, ἵνα καὶ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν τὸ τοῦ θανάτου πατήσῃ κράτος, ὡς ζωὴ καὶ θεὸς, ἴδιον ἐποιήσατο σῶμα τὸ ἀποθνήσκειν † εἰδός, τουτέστι τὸ ἀνθρώπινον, ἤτοι τὴν σάρκα. ἵνα καὶ δι' αὐτῆς τὴν πάλαι δυσαίτητον καταργήσας φθορὰν, τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀνακομίσῃ πρὸς ζωήν. ἐγήγερται γὰρ οὐ τῇ ἰδίᾳ φύσει, καθὸ νοεῖται, καὶ ἔστι θεὸς, κατορθῶν τὴν ἀνάστασιν. ἀλλ' ἵν' ἡμεῖς ἐν αὐτῷ τὸ χρῆμα πλουτήσωμεν· διατοῦτο καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ὠνόμασται, καὶ πρωτότοκος

† ἄλ. ἐκπεφοιτηκότα.

† ἄλ. εἰδέναι.

" καὶ ἐκ νεκρῶν. καὶ τοῦτο αὐτὸ καταδεικνὺς τοῖς ἀρχαιοτέροις, ὁ θεσπέσιος Σαμουήλ, ὅτι τὰς ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ ἐποιεῖτο λιτάς, οὐ μόνον αὐτοῖς ὡς ἐν σκιᾷ καὶ αἰνίγματι τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τύπον ἐπλήρου διὰ τοῦ τὸ ὕδωρ ἐπιχέαι τῇ γῇ. ἀλλὰ γὰρ εὐθὺς προστίθει τὸ λεῖπον, τουτέστι τὴν ὑπὲρ παν- " τὸς τοῦ κόσμου σφαγήν· ἔλαβε γάρ φησι, " Σαμουὴλ ἄρνα γαλαθηνὸν ἕνα, καὶ ἀνήνεγ- " κεν αὐτὸν εἰς ὁλοκαύτωσιν σὺν παντὶ τῷ " λαῷ κυρίῳ. καὶ ἐβόησε Σαμουὴλ πρὸς κύ- " ριον περὶ Ἰσραήλ, καὶ ἐπήκουσεν αὐτοῦ κύ- " ριος. ἀκούεις ὅπως κατέθυσε τὸν ἀμνόν, εἰς εἰκόνα καὶ τύπον τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ; ὃν καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης μονονουχὶ, καὶ χεῖρα " προτείνων κατεδείκνυε λέγων· ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ " θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Χριστὸς γάρ ἐστι τὸ ἄμωμον ἱερεῖον, οὗ τῷ τιμίῳ αἵματι σεσώσμεθά τε καὶ ἡγιάσμεθα. οὕτως ἡμῖν τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, καὶ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως προανατυπῶσαι προστέταχεν ὁ θεὸς καὶ πατήρ. ἐδούλευε μὲν γὰρ Αἰγυπτίοις ὁ Ἰσραήλ. οἱ δὲ ἦσαν ἀμείλικτοι, καὶ πολὺ νοσοῦντες τὸ ἀπηνές· εἶτα κατωδύνων αὐτῶν τὴν " ζωήν, καθὰ γέγραπται, πηλῷ καὶ πλινθείᾳ, " καὶ τῶν ἐκ πόνων αἰκίαις καταφορτίζοντες. ἐπειδὴ δὲ πεπραχότας αὐτοὺς ἀθλίως κατηλέει θεός· εἶτα τῆς τῶν κρατούντων πλεονεξίας ἀπαλλάττειν ἤθελε, προστέταχε τῷ πανσόφῳ Μωσῇ προσλαλεῖν αὐτοῖς, ὅτι τε κατηλέηνται, καὶ ὅσον οὐδέπω βαδιοῦνται πρὸς τὴν τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένην γῆν, τὸ τῆς ἀφορήτου δουλείας ἄχθος ἀποσεισάμενοι. ἐπειδὴ δὲ ἦν εἰκὸς τοὺς εἰς τὰ ἀμείνω λοιπὸν ἐλπίδος ἐληλυθηκότας, τοὺς τοῦ Μωσέως αὐτοὺς μὴ προσήσεσθαι λόγους· θαυματουργεῖν ὁ τῶν ὅλων ἐκέλευε θεός. ἕλκον γὰρ ἀεί πως ἐπὶ τὸ θαῦμα πρὸς πίστιν, καὶ οὐκ ἀνικάνως ἔχον ἀνενεγκεῖν εἰς ἐλπίδα τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς· καὶ νοῦν τὸν σφόδρα κατερριμμένον εἰς ἀκηδείας. δύο δὲ † προσεπιτάξας ἐπιδεῖξαι σημεῖα, προσ- " τίθησι, λέγων· ἐὰν δὲ μὴ πιστεύσωσί σοι, μη- " δὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ πρώ- " του, πιστεύσουσί σοι τῆς φωνῆς † τοῦ σημείου τοῦ " δευτέρου· καὶ ἔσται ἐὰν μὴ πιστεύσωσί σοι τοῖς " δυσὶ σημείοις τούτοις, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς " φωνῆς σου, λήψῃ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ " αἷμα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. πηγὴ μὲν γάρ ἐστι, τοῦ θεοῦ " καὶ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ παρεικάζεται φύ- " σις· ποταμὸς δὲ καὶ ὕδωρ, ποτὲ μὲν ὁ πατήρ, ποτὲ δ' αὖ καὶ ὁ υἱός, ἤτοι τὸ ἅγιον πνεῦμα. διὰ μὲν γὰρ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς, ὁ θεὸς " καὶ πατὴρ περὶ ἑαυτοῦ φησιν· ἐξέστη ὁ οὐρανὸς " ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἔφριξεν ἐπὶ πλεῖον σφό- " δρα, λέγει κύριος· ὅτι δύο πονηρὰ ἐ- " ποίησεν ὁ λαός μου. ἐμὲ ἐγκατέλιπον πη- " γὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὤρυξαν ἑαυ- " τοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσον-

† ἄλ. προσεπιτάξας.

† Vide an alibi collocandū. ὁλοκληρῶ τῇ πίστει κελεύει τιμᾶν, μηδαμῇ νοσοῦντας ἐν πίστει βραχὺ οὔ.

nitus ex mortuis appellatus. Atque hoc ipsum antiquis diuinus Samuel indicans, cùm pro Israële funderet preces, non tantùm ipsis velut in vmbra & ænigmate, perfectam incarnationis figuram exhibuit, aquam telluri superinfundens; verùm illico, quod præterea reliquum erat, adiunxit, scilicet, pro totius orbis salute mactatam hostiam. *Accepit enim,* inquit, *Samuel agnum lactantem vnum, & obtulit ipsum in holocaustum cum omni populo Domino. Et clamauit Samuel ad Dominum pro Israël, & exaudiuit ipsum Dominus.* Audis immolasse agnum, imaginem scilicet & figuram veri? Quem etiam beatus Ioannes propemodum intento digito commonstrauit, dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Est namque Christus immaculatum sacrificium, cuius eximio sanguinis pretio saluati & sanctificati sumus. Hoc idem nobis mysterium per sapientissimum quoque Mosem præsignificari iussit Deus & Pater. Seruiebant scilicet Ægyptijs Israëlitæ; erant porro immites illi, multaque animus scuitia & asperitate laborabat. Proinde affligebant horum vitam, vt scriptum est, *luto, & latere, & ærumnis, ac supplicijs* onerantes. Postquam verò acerbam ipsorum calamitosamque fortunam miseratus est Deus, eosque ab victorum impotenti dominatu statuit vindicare, Mosem sapientissimum sic eos affari iussit, & misericordiam consecuturos esse, & futurum non ita multo pòst vt ad promissam maioribus suis terram, excusso intolerandæ seruitutis iugo progrederentur. Quoniam verò facilè fieri poterat, vt qui melioris fortunæ spem in posterum abiecissent, ipsius Mosis verbis haudquaquam auscultarent, ab eo vniuersorum opifex miracula patrari iussit. Habet namque proculdubiò miraculum fidei conciliandæ vim, nec minimam facultatem, quamuis multo tædio ac mœrore confectum animum ad spem rerum bonarum traducendi. Quamobrem cùm illi de signis exhibendis præcepisset hæc addit: *Si verò,* inquit, *non crediderint, neque audierint vocem signi primi, credent tibi in voce signi secundi. Et erit si non crediderint tibi in duobus his signis, neque audierint vocem tuam, accipies ab aquâ fluminis, & fundes super aridam, & erit aqua quam accipies è fluuio, sanguis super aridam.* Fonti nimirum, Dei & Patris natura, Filijq; comparatur: fluuij verò, & aquæ nomine, Pater, Filius, & Spiritus sanctus identidem significantur. Nam Pater quidem apud Ieremiam sic de seipso loquitur. *Obstupuit cælum super hoc, & contremuit valdè, ait Dominus, quia duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi lacus contritos, qui non pos-*

Coloss. 1. 15. Apoc. 1. 15.

1. Reg. 7. 9.

Ioan. 1. 29.

Exod. 1. 14.

Exod. 4. 8.

Ierem. 2. 12.

sunt aquam continere. Ipse porro Filius de se per Prophetas ait: *Ecce ego declinabo in eos quasi fluuium pacis, & tanquam torrens inundans gloriam gentium.* De se quoque rursum beatus Dauid, lyram nobis ciens spiritalem, cælestem his Patrem affatur: *Multiplicasti misericordiam tuam Deus: filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te est fons vitæ.* Ipse vtique Dominus noster Iesus Christus, viuificum Spiritum, qui ex Patre per ipsum effunditur, aquam nuncupauit in ea disputatione quam habuit cum muliere Samaritana: *Si scires*, inquit, *donum Dei, & quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere, tu forsitan petiisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam.* Et rursum, *Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum; qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* [*Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.*] Igitur ex fonte seu fluuio Dei & Patris, velut aqua viuifica existit Filius; qui viuificat omnia, & *in ipso viuimus, mouemur, & sumus.* Et hoc idem nobis rursum quasi per figuras indicans, & veluti per humilia quædam exempla declarans Deus, ita Mosem sapientissimum affatus est: *Et accipies aquam ex fluuio, & effundes ipsam super terram.* Fluuio namque, vt dixi, perquàm apposite Patris natura comparatur. Aquæ verò, qui ex ipso secundùm naturam genitus est Filius. Hæc igitur aqua ex fluuio prosiliens, terræ admixta est: *Verbum* enim *caro factum est*, per vnionem prouidentiæ consilio destinatam. Futurum porro vt postquam semel homo factus esset, non dubiè mortem quoque pro nobis in assumpta carne oppeteret, indicauit, dicens: *Et erit aqua quam acceperis à flumine, sanguis super aridam.* Significat autem nobis nihil aliud hoc loco sanguis præter mortem. Donec enim caro nondum erat Verbum, non fuit sanguis. Libera namque à conditione mortis est ipsa viuens, vitæque parens natura. Postquam verò factus est nostri similis, tunc sane suæ carnis mortem sibi veluti propriam vindicat, ipseque pro nobis mortem subijsse dicitur, suoque sanguine hanc quæ cælo subest naturam acquisiuisse; propriam quidem illam semper ac suam (est namque ipse opifex vniuersorum) sed quæ se de medio subtraxerat, quippe quæ ad peccatum vehementiùs inclinasset, resque creatas venerari, mundique elementis diuinum cultum impendere decreuisset. Atque hæc quidem quod ad Græcos attinet. Iudæi verò de Mosis oraculis minimùm laborantes, versi sunt ad doctrinas mandata hominum, atque vt ait beatus

Isaie 66.12. Psal. 35.8. Ioan. 4.10. 13. Acto. 17.28. Exod. 4.9. Ioan. 1.14. Exod. 4.9.

ται ὕδωρ συνέχειν. αὐτός γε μὴν ὁ υἱὸς περὶ ἑαυτοῦ φησι διὰ φωνῆς προφητῶν, ἰδοὺ ἐγὼ ἐκκλινῶ ἐπ' αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χειμάῤῥους ἐπικλύζων δόξαν ἐθνῶν. περὶ ἑαυτοῦ δὲ πάλιν ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, λύραν ἡμῖν ἀνακρούων τὴν πνευματικὴν, πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατέρα φησίν. ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου ὁ θεός. οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου ἐλπιοῦσι. μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος οἴκου σου, καὶ τὸν χειμάῤῥουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτοὺς, ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς. αὐτός γε μὴν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ἐκ πατρὸς δι' αὐτοῦ προχεόμενον πνεῦμα ζωοποιὸν ὠνόμαζεν ὕδωρ, πρὸς τὴν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ γυναῖκα τὰς διαλέξεις ποιούμενος. ἔφη γὰρ, εἰ εἴδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι δός μοι πιεῖν, † σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν; καὶ πάλιν· πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν. † πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα. οὐκοῦν ὡς ἀπὸ πηγῆς ἤτοι ποταμοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ὕδωρ ἐστὶ τὸ ζωοποιοῦν ὁ υἱός· ζωογονεῖ τὰ πάντα, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμέν τε, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν. καὶ τοῦτο πάλιν ἡμῖν ὡς διὰ τύπων ἐμφαίνων, καὶ οἷον ἐκ μικρῶν ἔτι παραδειγμάτων γνώριμον καθιστὰς θεὸς, οὕτω λέγων τῷ πανσόφῳ Μωσεῖ· καὶ λήψῃ ὕδωρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκχεεῖς αὐτὸ ἐπὶ τὴν γῆν· ποταμῷ μὲν γὰρ, ὡς ἔφην, παρεικαστέον εὖ μάλα τὴν τοῦ πατρὸς φύσιν· ὕδατι γε μὴν, τὸν ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεγεννημένον υἱόν. τοῦτο δὴ τὸ ὕδωρ τὸ ἐκ τοῦ ποταμοῦ μίγνυται τῇ γῇ. γέγονε γὰρ σὰρξ ὁ λόγος καθ' ἕνωσιν οἰκονομικήν. ὅτι δὲ ἅπαξ γενόμενος ἄνθρωπος, πάντῃ τε καὶ πάντως ἔμελλεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τεθνάναι σαρκικῶς ὑπέφηνεν εἰπών. καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ ὃ ἐὰν λάβῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ αἷμα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ. σημαίνει δὲ ἡμῖν ἕτερον οὐδὲν ἐν τούτοις τὸ αἷμα, πλὴν ὅτι τὸν θάνατον. ἕως μὲν γὰρ οὔπω σὰρξ ἦν ὁ λόγος, οὐ γέγονεν αἷμα. θανάτου γὰρ ἐπέκεινα παντελῶς ἡ ζῶσά τε καὶ ζωοποιός ἐστι φύσις. ἐπειδὴ δὲ γέγονε καθ' ἡμᾶς, τότε δὴ τότε τὸν τῆς ἰδίας σαρκὸς οἰκειοῦται θάνατον, καὶ ὡς αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν τὸ τεθνάναι λέγεται· αἵματί τε τῷ ἰδίῳ κατακτήσασθαι τὴν ὑπ' οὐρανὸν, ἰδίαν μὲν οὖσαν ἀεί. καὶ γάρ ἐστιν αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων δημιουργός· ἀποσκιρτήσασαν δὲ διὰ μέσου διὰ τὸ λίαν ἀπονεῦσαι πρὸς ἁμαρτίας, καὶ προσκυνεῖν ἑλέσθαι τῇ κτίσει, καὶ τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις ἀνάπτειν τὸ σέβας. τὰ μὲν Ἑλλήνων, ἐν τούτοις. Ἰουδαῖοι δὲ τὸ διὰ Μωσέως τεθεσπισμένον ὀλίγα πεφροντικότες ἐτράποντο πρὸς διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων. καί φησιν ὁ θεσπέσιος Δαβίδ,

† ἄπ. σὺ ἄν.
† add. ὃς δ' ἄν.

„ Δαβίδ. πάντες ἐξέκλιναν ἅμα, ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστιν ὁ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός. Ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος ἐπεφάνη μετὰ σαρκός· καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, καθὰ γέγραπται· διεκήρυξέ τε τῷ Ἰσραήλ, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, τὰ εἰς σωτηρίαν καὶ ζωήν· ἀλλ' ᾗ φησιν „ ὁ μακάριος Ἰωάννης. εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ „ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. προσήκαντο γὰρ οὐδαμῶς τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα· διαπεπλέχασι δὲ μᾶλλον ἐμπαροινοῦντες αὐτῷ, καὶ πάντα τρόπον ἀνοσιότητος ἀγρίως ἐπιτηδεύοντες· καθήκοντο δὲ πρὸς τοῦτο μανίας, ὥστε καὶ σταυρῷ προσηλῶσαι τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, καὶ νομίσαι δύνασθαι θανάτῳ νικᾶν τὸν θανάτου κρείττονα. ἀνεβίω γὰρ τριήμερος κενώσας τὸν ᾅδην. καὶ τοῖς κάτω πνεύμασιν ἀνεὶς τοῦ θανάτου τὰς πύλας, ὁδὸς δὲ καὶ θύρα καὶ ἀπαρχὴ γεγονὼς τῇ ἀνθρώπου φύσει πρὸς ἀφθαρσίαν, ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα, καὶ θεόν, καὶ ἔστιν ὁμόθρονος αὐτῷ, καὶ συγκατάρχει τῶν ὅλων. ἥξει δὲ κατὰ καιροὺς, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καθὰ γέγραπται. οὐκοῦν ἐπειδήπερ, καθά φησιν ὁ „ σοφώτατος Παῦλος, τοὺς πάντας ἡμᾶς „ δεῖ φανερωθῆναι, ἔμπροσθεν τοῦ βήματος „ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ „ τοῦ σώματος † ἃ ἔπραξεν· εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε „ φαῦλον. νηστεύσωμεν καθαρῶς, πάντα τρόπον ἁμαρτίας παρωθούμενοι· καὶ πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἐκπέμποντες· γινώμεθα δὲ πρὸς τούτοις χρηστοί, φιλάλληλοι, φιλοικτίρμονες, ἐλεοῦντες ὀρφανοὺς· ἐπαμύνοντες χήραις, τοῖς ἐν ἀῤῥωστίαις συγκαθιστάμενοι· τοῖς ἐν δεσμοῖς συναλγοῦντες καὶ ἁπαξαπλῶς· πάντα τρόπον ἐπιεικείας ἀποπεραίνειν σπουδάζοντες. οὕτω γὰρ οὕτω λαμπρῷ καὶ θεοφιλεῖ διαπρέποντες βίῳ, καθαρῶς ἑορτάσωμεν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ τρίτης καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχὶρ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ὀγδόης καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενὼθ μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ τρίτῃ τοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν † ῥητόν· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ τετάρτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

† ἄλ. πρὸς ἅ.

† ἄλ. κήρυγμα.

Dauid: *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Hanc ob causam Vnigenitus, Dei Verbum, carnem indutus apparuit, *& cum hominibus conuersatus est*, vt ait Scriptura, prædicauitque Israëlitis, & quidem ante alios, quæ ad salutem & vitam spectant. Sed quemadmodum beatus Ioannes ait, *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Nihil enim prorsus omnium Saluatori Christo auscultarunt, sed per ludibria & contumelias, omneque exquisitæ crudelitatis genus pessimè acceperunt, & eò demum amentiæ progressi sunt, vt cruci affigerent vitæ parentem, & à se per mortem vinci posse eum qui morte superior erat, putarent. Reuixit nempe tertia die, spoliatis inferis, & ijs qui infrà degebant spiritibus, mortis portas reserauit, viaque & ianua, & primitiæ factus humanæ naturæ ad immortalitatem, ad cælestem Patrem ascendit & Deum, estque illi maiestate compar, simulque imperat vniuersis. Adueniet porro decursis temporum spatijs, *iudicaturus orbem terræ in iustitia*, quemadmodum scriptum est. Ergo quãdoquidem, vt ait sapientissimus Paulus, *omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum*, purè ieiunemus, omne peccati genus ablegantes, omnemque ex animis nostris eijcientes impuritatem, exhibeamus nos præterea bonos & benignos, diligentes inuicem, misericordes, indolentes orphanorum calamitatibus, patrocinemur viduis, ægris assideamus, vinctorum communem dolorem putemus, omnesque, vt vno verbo absoluam, virtutis numeros implere studeamus. Ita namque illustri Deoq; accepto vitæ genere conspicui, diem festum purè ac sanctè celebrabimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam vigesima tertia die Februarij mensis; hebdomadam verò Paschę salutaris vigesima octaua Martij; soluentes autem ieiunia tertia die mensis Aprilis, extremo vespere, vt Euangelico iubemur præconio; festum porrò diem celebrantes proxima Dominica luce, quarta eiusdem mensis; adijcientes deinceps septem hebdomadas sanctæ Pentecostes. Ita namque cælesti regno potiemur, in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri cum Spiritu sancto gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Psal. 13. 4. & 52. 4.

Bar. 3. 38.

Ioan. 1. 11.

Psal. 9. 9. & 71. 2. & 95. 10.

2. Cor. 5. 10.

Homi-

Homilia decimanona.

PRÆMEDITATIO AVCTORIS.

AD frugalem menſam multos, imprimiſque honeſtos conuiuas vocatos animaduerto. Ac metuo quidem vt copia ſuppetat. Verumtamen veſtram diſcendi cupiditatem admiror, quodque ſermo, licet ſplendore omni deſtitutus oblectet, haud mediocriter laudo. Quandoquidē porro huc conueniſtis, date, obſecro, mihi veniam, ſi veſtræ expectationi minùs oratio reſpondeat.

OPportunè rurſum, quod Pſalmographi lyra antiquis occinit, nos quoq; ad vos vſurpabimus, *Omnes gētes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis*, hoc eſt, victoriale carmen occinamus Chriſto. *Vicit namq; pro nobis mundum*, quemadmodū ſcilicet ipſemet ait, triumphauitque *Principatus, Poteſtates, Dominationes, atque mundi rectores tenebrarum harum, ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus*: noſque hoc pacto ereptos ex illorum ſæuitia, ab antiquis criminibus liberauit, *affigens cruci quod contra nos erat chirographum*, vt ob hoc ipſum ſcilicet gaudētes dicamus, *Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? ſtimulus autem mortis peccatum, virtus autem peccati lex.* Liberati porro ſumus per Chriſtum etiam à pœna legis. Quod beatus quoque Paulus teſtatur ita ſcribens: *Peccatum vobis non dominabitur. Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia.* Scribit autem ſapiens Ioannes: *Quia lex quidem per Moſem data eſt; gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* Vnus pro omnibus mortuus eſt, ſanguine ſuo redimens quę ſub cęlo ſunt, vt qui viuunt, non ampliùs ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit. Ipſi porro viuemus, ſi quæ ipſi grata ſunt ſentire, & facere quàm maximè ſtudeamus, Euangeliciſque nos oraculis obſequentes præbeamus. Ac tempus quidem omne ijs qui ſeſe rebus optimis addixerunt, ad implenda ſalutaria mandata opportunum, vt ego arbitror, atque accommodatum fuerit: ſed hoc in primis, in quo nunc agimus, quodque propemodum emiſſa voce nobis propheticum illud inclamat: *Mittite falces, quoniam meſſis aduenit. Ingredimini conculcatores, quoniam plenum eſt torcular, lacus redundans ſub torculari.* Oportere autem ego quidem aio, & quidem diligenter captare tempora, quicunque ſapientes ac ſeduli, rerumque gerendarum periti ſunt; quodque & ſibi, & alijs prodeſſe

Pſalm. 46. 1.
Ioan. 16. 33.
Coloſ. 2. 15.
1. Cor. 15. 24
Epheſ. 6. 12.
Coloſ. 2. 14.
Oſea 13. 14.
1. Cor. 15. 54
Rom. 6. 14.
Ioan. 1. 17.
Ioel. 3. 13.

Λόγος ιθ΄.

ΠΡΌΛΟΓΟΣ.

ΕΠῚ μικροῖς σιτίοις πολλοὺς καὶ μεγάλους τοὺς δαιτυμόνας συναγηγερμένους ὁρῶ· καὶ δέδια μὲν, οὐκ ἔχων ἀρκέσαι· πλὴν ἀγαμαι τῆς φιλομαθείας, καὶ τὸ ἡδέσθαι λόγων ὑμᾶς, κἂν εἰ μὴ γίνοιντο λαμπρῶς ἐπαινέσας ἔχω. ἐπειδὴ δὲ εἰσκεκλήκατε, δότε δὴ δότε συγγνώμην, εἰ καθ᾿ ὑμᾶς οἱ λόγοι μὴ βασανίζοντες.

ΕΠῚ καιροῦ δὴ πάλιν τὸ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος λύρας τοῖς ἀρχαιοτέροις ὑμνημένον· καὶ πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς παρ᾿ ἡμῶν εἰρήσεται· πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας· ἀλαλάξατε ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως. τουτέστι τὰς ἐπινικίους ᾠδὰς προσκομίζωμεν τῷ Χριστῷ. νενίκηκε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τὸν κόσμον, καθάπερ ἀμέλει φησὶν αὐτὸς, καὶ τεθριάμβευκεν ἀρχὰς, ἐξουσίας, κυριότητας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου· τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. οὕτω τε πάντας ἐξείλετο τῆς ἐκείνων σκαιότητος, καὶ τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων ἀπήλλαξε, προσηλώσας τῷ σταυρῷ τὸ καθ᾿ ἡμῶν χειρόγραφον· ἵν᾿ ἐπ᾿ αὐτῷ δὴ τούτῳ χαίροντες, λέγωμεν· ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον, ποῦ σου ᾅδη τὸ νῖκος· τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου, ἡ ἁμαρτία· ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος. ἐξῃρήμεθα δὲ διὰ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐν νόμῳ ποινῆς. καὶ μαρτυρήσει γράφων ὁ θεσπέσιος Παῦλος· ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ᾿ ὑπὸ χάριν. γράφει δὲ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· εἷς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, αἵματι τῷ ἰδίῳ καταλυόμενος τὴν ὑπ᾿ οὐρανὸν· ἵν᾿ οἱ † ζητῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι, καὶ ἐγερθέντι. ζήσομεν δὲ αὐτῷ, τὰ αὐτῷ θυμήρη φρονεῖν τε καὶ δρᾷν, ὅτι μάλιστα διεσπουδακότες, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασι κατακολουθεῖν ᾑρημένοι. καιρὸς μὲν οὖν ἅπας τοῖς τῶν ἀρίστων ἐπιτηδευμάτων ἐπιμεληταῖς πρέπων τε καὶ ἐπιτήδειος εἴη ἄν, καθάπερ ἔγωγε οἶμαι πρός γε τὸ δύνασθαι πληροῦν τὴν σωτήριον ἐντολὴν, μάλιστα δὲ ὁ παρὼν· μονονουχὶ γὰρ διακέκραγε τὸ διὰ τῆς προφήτου φωνῆς· ἐξαποστείλατε δρέπανα, ὅτι παρέστηκε τρύγητος. εἰσπορεύεσθε πατεῖται, διότι πλήρης ἡ ληνὸς. ὑπερεχεῖται τὰ ὑπολήνια. δεῖν γάρ ἔγωγέ φημι καὶ λίαν ἐσπουδασμένως ἐπιδράττεσθαι τῶν καιρῶν τοὺς, οἵπερ ἂν εἶεν τῶν πρακτέων ἡμῖν σοφοί τε καὶ ἀκριβεῖς ἐπιστήμονες, καὶ βασανίζειν εἰδότες τὸ ὅτι μάλιστα

† ἄλ. ζῶντες.

σφίσι

σφίσι τι αὐτοῖς, ἤ μὴν καὶ ἑτέροις τιλοῦν εἰς ὄνησιν. οἷον τί φημι· λέλυται τοῦ χειμῶνος τὸ κατηφὲς, ὧραι λοιπὸν ἀνίσχουσιν ἠρεμαῖαι. κομᾷ τοῖς ἀστάχυσι τὰ τῶν ληΐων ἐξαίρετα. εἰ δὲ μυρίοι τε ἔσοι καὶ συχνοὶ τῶν ἀρουρῶν ἐπικυμαίνουσι· τότε δὴ τὸ τι λοιπὸν ὀκνείτω μηδεὶς τῶν ἀποκείρειν εἰδότων. εἰσκομίζοντος δὲ τοῦ καιροῦ τοῖς φιλεργεῖν εἰωθόσι τὸ ἂν ἂν βούλοιντο τυχεῖν, οἰχέσθω τὸ ῥᾴθυμον, καὶ τοῦ παντὸς ἀξιούσθω λόγου τὸ ἄυπνόν τι καὶ τληπαθές. πρέψει γὰρ οὕτω καὶ οὐχ ἑτέρως αὐτοῖς, καὶ τὸ δεῖν ἐπαίνου παντὸς πλουσίως μεταλαχεῖν. οὐκοῦν ἐπειδήπερ τὸ πάσχα ἡμῶν
„ ἐτύθη Χριστὸς, καθὰ καὶ ἡμῖν αὐτὸς ὁ σοφώ-
„ τατος διαμαρτύρεται Παῦλος. καθαρί-
„ σωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρ-
„ κὸς καὶ πνεύματος. ἐπιτελέσωμεν δὲ καὶ ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ, ἵνα μὴ ἀνίπτοις χερσὶ τῶν ἱερῶν ἁπτόμενοι, καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ μυστήριον ἀτημελῶς ἀτιμάζοντες, τὴν τοῖς ἀνοσίοις πρέπουσαν κόλασιν, αὐτοὶ ταῖς ἰδίαις ἐπαντλήσωμεν κεφαλαῖς· ἐπιστέλλει γάρ τοι τοιοῦτον καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦ-
„ λος τοῖς τοῦτο δρᾶν εἰωθόσι. διὰ τοῦτο ἐν ἡ-
„ μῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι καὶ κοιμῶν-
„ ται ἱκανοί. εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ
„ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ τοῦ κυ-
„ ρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ
„ κατακριθῶμεν. οὐκοῦν ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, τὰ εἰς γε τουτὶ τείνοντα συλλέγοντες, ἵνα χρὴ τρόπον ἁγίως τε καὶ † πανα- γίως ἡμᾶς ἑορτάζοντας, εἰς μετάληψιν ἰέναι τότε τὴν πνευματικὴν τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ φέρε δὴ φέρε λέγωμεν. τεθύκασιν ἐν Αἰγύπτῳ τὸν ἀμνὸν, παιδαγωγοῦντος Μωσέως, οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. προστετάχατό γε μὴν ἀζύμους ἄρτους ἐσθίειν ἐπ' αὐτῷ, καὶ μὴν καὶ πικρίδας. γέγραπται γὰρ
„ ὧδε. ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδεσθε ἑπτὰ ἡ-
„ μέρας. ἆρ' οὖν εἰπέ μοι τοῖς ἐν τύπῳ καὶ σκιαῖς καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ προσεδρεύσωμεν, εἶτα ὅποι ποτὲ βάλλεται λέγων ὁ νομομαθὴς ἀληθῶς, καὶ
„ σοφώτατος Παῦλος. οἴδαμεν ὅτι ὁ νόμος
„ πνευματικός ἐστιν. † ἀληθορρήμων δὲ ὅτι καὶ οὐκ ἂν γένοιτο ψευδοεπὴς ὁ Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, πῶς οὖν ἄρα καὶ ἡμεῖς τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον ἀποπεραινοῦμεν νόμον,
„ Χριστοῦ λέγοντος ἐναργῶς. μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλ-
„ θον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας. οὐκ
„ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι. λέγω γὰρ
„ ὑμῖν, ἰῶτα ἓν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ
„ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. ὁ οὐρα-
„ νὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται. οἱ δὲ λόγοι μου οὐ
„ μὴ παρέλθωσιν. οὐκοῦν τέθυται μὲν καὶ ἡμῖν τοῖς διὰ πίστεως κεκλημένοις εἰς ἁγιασμὸν, ὁ ἀμνὸς ὁ ἀληθινὸς ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. τροφὴν δὲ τὴν νοητὴν καὶ παγκάλην καὶ ἱερὰν ἀληθῶς ἐπ' αὐτῷ

† ἄλ. πανάγνως

† Puto ἀληθορρήμων.

possit, explorare solerti cura nouerunt. Discussa, exempli causa, tristitia hyemis, vernum deinceps exoritur anni tempus: spicis vndique fertilissimi quique campi conuestiuntur, quæ plurimæ ac densæ exundant aruis, tunc sanè nullus scilicet metendi artifex otietur. Sed cùm industrijs hominibus ea quæ velint adipiscendi occasio se offerat, longè valeat quicquid est ignauiæ, tum præcipua vigilantiæ tolerantiæque cura impendatur. Ita namque, nec alia prorsus via fiet, vt omni genere laudis affatim cumulentur. Ergo quandoquidem *Pascha nostrum immolatus est Christus*, quemadmodum & ipse nobis testatur sapientissimus Paulus, *mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei*. Ne illotis, quod aiunt, manibus sacra contingentes, diuinúmque ipsius per incuriam dedecorantes mysterium, debitam impijs pœnam nostris ipsi capitibus arcessamus. Nempe tale quiddam ad eos qui hæc facere assueuerunt, beatus quoque Paulus in epistola scribit: *Propterea inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd si nosmetipsos iudicaremus, non vtiq. iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur*. Igitur ex sacris Litteris quæ ad rem nostram faciunt colligentes, quonam modo nos festam hanc celebritatem purè ac sanctè agentes, tunc ad spiritalem omnium nostrûm Saluatoris Christi communionem accedere oporteat, age disseramus. Agnum in Ægypto immolauere ductu Mosis ac disciplina informati Israëlitæ. Igitur cum eo panes azymos adhibere iussi sunt, & lactucas vtique agrestes. Ita nempe scriptum est: *Azyma cum lactucis agrestibus comedent septem diebus*. Nunquid ergo fare age, nos quoque figuris & vmbris obstinatè addicti erimus? Quid igitur illa Pauli qui haud dubiè legis peritus, sapientiaque in primis ornatus fuit? *Scimus quia lex spiritalis est*. Quem quidem & recta loqui, nec quicquam falsò affirmaturum esse, qui Christum in seipso gereret, quisnam sit, obsecro, ambigendi locus? Quanam igitur ratione nos quoque antiquæ obtemperabimus legi, Christo apertissimè asseuerante? *Nolite putare quoniam veni soluere legem, aut Prophetas. Non veni soluere, sed adimplere. Dico enim vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*. Igitur immolatus est quidem & nobis, qui per fidem ad sanctitatem vocati sumus, verus ille agnus, qui tollit peccatum mundi. Epulas porro spiritales, præclarasque & verè sanctas cum ipso

1. Cor. 5. 7.

2. Cor. 7. 1.

1 Cor. 11. 30.

Exod. 12. 8.

Rom 7. 14.

Matt. 5. 16.

Luc. 21. 33.

adhibebimus, quæ depictæ quodammodo in legalibus azymis spiritaliter accipi debēt. Fermentum namq; semper in sacris Litteris in improbitatis ac peccati figuram assumitur. Proinde Dominus noster Iesus Christus, à fermento Scribarum & Pharisæorum sanctis Discipulis suis vt abstinerent præcepit, his verbis: *Attendite à fermento Scribarum, & Pharisæorum.* Scribit autem etiam sapientissimus Paulus, à fermento & impuritate quæ animum inficit, sanctificatos quàm longissimè abesse iubēs: *Expurgate,* ait, *vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi.* Est igitur non inutile, quin potiùs apprime necessarium, quandoquidem illud nobis maximè cordi est, vt omnium nostrûm Saluatori Christo spiritaliter communicemus, vt mentem geramus puram, eluamus sordes, auersemur peccata, atque, vt semel dicam, ab omnibus per quæ inquinari solet, longè animum auocemus. Ita namque ab omni culpa prorsus & reprehensione liberi, ad communionem laudabiliter accedemus. Sed & agrestes quoq; adhibeat lactucas, hoc est, per amaros incedat labores, & tolerantiā sibi scilicet in primis amplectendam ducat. Est namque procul dubio absurdissimum, si quis putet pietatis amatores aliter virtutem assequi, supremisque laboribus commendari posse, nisi certamina & contentiones subeant, præclarumque & illustre specimen fortitudinis exhibeant. Aspera namque est ac difficilis ad virtutem via, nec multis peruia; ijs verò tantummodo plana & facilis, qui per eam contento cursu pergunt, neque quidquam metuentes cum laboribus luctantur, ipsique se sudoribus sponte obijciunt. Atque ad hoc quidem nos Christus ipse cohortatur his verbis: *Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam?* Præclara siquidem & illustria facinora, non vnus quilibet è multis, aut agitare animo, aut ad exitum perducere feliciter queat, sed soli, vt dicebam, præstantes & eximij præ cæteris, quique voluptatem ad turpia vocantem domare ac subigere generosè nouerunt. Porrò latam esse planamq; admodum semitam ad peccata directam, nullo planè negotio ex ipsa rerum natura cuiuis intelligere facile est. Nempe se facilè admodū humana mens auferri atque abduci patitur, impellente voluptate. Fertur dehinc prono cursu ad luxum, seque in corporeis cupiditatibus incontinētiæ planè obnoxiam esse facilè ostendit. Atque vt quicunque hisce morbis aliquandò

Matt. 16. 6.

1. Cor. 5. 7.

Matt. 7. 13. Luc. 13. 24.

ποιησόμεθα γε γραφομένην μὲν ὥσπερ ἐν ἄρτοις ἀζύμοις, κατὰ τὸν νόμον· νοουμένην δὲ πνευματικῶς. ζύμη γὰρ ἀεὶ παρά γε ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς, φαυλότητος καὶ ἁμαρτίας εἰς τύπον παραλαμβάνεται. καὶ γοῦν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐνετείλατο τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς προσέχειν, οὕτω λέγων· „προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων. „γράφει δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ζύμης καὶ ἀκαθαρσίας τῆς εἰς νοῦν καὶ καρδίαν ὡς ἀποτάτω τιθεὶς τοὺς ἡγιασμένους. „ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθώς „ἐστε ἄζυμοι· „ἔστι τοίνυν οὐκ ἀσυντελὲς εἰς ὄνησιν, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ἀναγκαῖον, ἐπειδήπερ ἡμῖν διὰ σπουδῆς τίθεται τῆς προυργιαιτέρης, τὸ ἐν μεθέξει γενέσθαι τῇ πνευματικῇ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ, τὸν νοῦν ἀθόλωτον ἔχειν, καὶ ἀποτρίβεσθαι μολυσμοὺς, καὶ ἀποφοιτᾶν ἁμαρτίας· καὶ ἁπαξαπλῶς ἀφανίζεσθαι παντὸς † τοῦ καταμιαίνειν εἰωθότος. † ἀκαταστίαυτον γὰρ οὕτω καὶ ἀνεπίπληκτον παντελῶς κατορθώσομεν τὴν ὡς ἐν μεθέξει πρόσοδον. ἐσθιέτω δέ τις καὶ πικρίδας, τουτέστι διὰ πικρῶν ἡκέτω πόνων, καὶ τὸ ἔν γε τούτῳ ταλαιπαθὲς ποιείσθω περὶ πολλοῦ. καὶ γάρ ἐστι τῶν † ἀπωτάτων τῆς εὐσεβείας τοὺς ἐραστὰς οἴεσθαί τι καὶ φρενεῖν ἑτέρως, ἂν δύνασθαι καταπλουτεῖν ἀρετὴν, καὶ ταῖς ἀνωτάτω δόξαις ἐπισημαίνεσθαι, μὴ προηθληκότας, καὶ τὴν τῆς ἀνδρείας ἐπίδειξιν εὖ μάλα πεποιημένους. τραχεῖα μὲν γὰρ καὶ ἀνάντης ἡ ὁδὸς ἡ εἰς αὐτὴν ἀναφέρουσα, καὶ οὐ βάσιμος τοῖς πολλοῖς. εἴη δ' ἂν μόνοις εὐεπιβατὴς τοῖς, οἵ γε διάττειν ἐπείγονται, κατορρωδοῦντες οὐδένα· ἀντεκδυόμενοι δὲ τοῖς πόνοις, καὶ τοῖς ἱδρῶσιν ἀντανιστάμενοι. καὶ πρός γε τοῦτο ἡμᾶς παραθήγει λέγων αὐτὸς ὁ Χριστός· „εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεῖα „ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγου-„σα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοί εἰσιν οἱ εἰσ-„πορευόμενοι δι' αὐτῆς. στενὴ δὲ ἡ πύλη, καὶ „τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν „ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐ-„τήν. τὰ γάρ τοι λαμπρὰ καὶ ἐξαίρετα „τῶν ἀνδραγαθημάτων πρέπει ἂν ἑλεῖν, καὶ μὴν καὶ δύνασθαι κατορθοῦν, οὐχὶ τοῖς τυχοῦσιν ἁπλῶς· μόνοις δὲ ὡς ἔφην τοῖς ἐξειλεγμένοις, καὶ καταθλεῖν εἰδόσι γενναίως τῆς εἰς τὰ αἴσχιω καλούσης ἡδονῆς. εὐρεῖα δὲ ὅτι καὶ λεωτάτη τρίβος κατανεμίζει πρὸς ἁμαρτίας· κατίδοι τις ἂν καὶ λίαν εὐμηχανητὶ καὶ ἐξ αὐτῶν εἰ βούλοιτο τῶν πραγμάτων. εὐπαράφορος μὲν γὰρ κομιδῆ, καὶ πολὺ λίαν εὐπετὴς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, κατωθεῖ πρὸς ἡδονῆς. ἵεται δὲ καὶ μάλα ῥαδίως εἰς τρυφὰς, καὶ τὸ ἀκρατὲς εἰς ὀρέξεις τὰς σωματικὰς ἁλίσκεται προπετῶς· εἶτα δὲ δεῖν τὰ τοιάδε

† fort. καταμιαίνειν

† ἄλ. ἀκαταιτίατον.

† ἄλ. ἀπωτάτων.

κατηῤῥωστηκότι τάχα που καὶ συνειπεῖν· καταβιάζεται γὰρ καὶ οὐχ ἑκόντα πολλάκις ἡ τῆς σαρκὸς φύσις, καὶ κέντροις αὐτὸν παραθήγει δεινοῖς, εἰς ἐμφύτους ἡδονάς· μονονουχὶ δὲ καὶ ἀσχάλλοντος καταδράττεται· καὶ πρὸς ἀβουλήτους ἀποφέρει ῥοπάς. ἀλλ' ὅ γε τῶν ὅλων θεὸς καὶ κύριος ἀνατειχίζει τῷ νόμῳ. καὶ ὅπλον αὐτῷ χαρίζεται τὴν ἐγκράτειαν. καὶ γάρ ἐστιν ἀληθὴς ὁ προφήτης λέγων περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος θεοῦ· νόμον γὰρ εἰς βοήθειαν δέδωκεν. ἄθρει δέ μοι τὸν νομομαθῆ καὶ ἱερώτατον Παῦλον, εἰς ἀκριβῆ τῶν τοιῶνδε κατάσκεψιν καθιέντα τὸν νοῦν· καὶ βασανίζοντα μὲν ἰσχνῶς τῶν ἐμφύτων τε καὶ ἐν ἡμῖν κινημάτων τὸ θράσος· παραδεικνύντα δὲ μετὰ τοῦτο τὸν ἀποχρῶντος ἡμῖν ἐπικουροῦντα νόμον. ἔφη γὰρ οὕτως· οἶδα μὲν γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστιν· ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι, † πεπραγμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν. ὃ γὰρ κατεργάζομαι, οὐ γινώσκω. οὐ γὰρ ὃ θέλω, τοῦτο πράσσω· ἀλλ' ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ. εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ, ὅτι καλός. νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. τί φῂς ὦ μακάριε Παῦλε, † σάρκινος καὶ πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν; ὃ κατεργάζῃ δὲ οὐ γινώσκεις; εἶτα ποιεῖς ὃ μισεῖς; οὐ γὰρ ἕκαστος ἡμῶν ἐθελουσίοις τοῦ νοῦ ῥοπαῖς ἐφ' ἕκαστα τῶν πρακτέων ἔρχεται, καὶ τὸ ἑλέσθαι τὸ δοκοῦν ἀνεπίπληκτον ἔχει, καὶ τῶν ἑαυτοῦ θελημάτων τὰς ἡνίας διεκληρώσατο; ναί φησι, ἀλλ' οἶδα τὴν ἡδονὴν καταγοητεύουσαν ἔσθ' ὅτε καὶ τὸν εὐδόκιμον νοῦν ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν εὐκόλως καταβιβάζουσαν. οἶδα καὶ ἀνεθέλητον ὑπομένοντα βλάβος. οὐ γὰρ ὃ θέλει πάντως τοῦτο ποιεῖ· παραχωρεῖ δὲ μᾶλλον ταῖς τῶν παθῶν ἐμβολαῖς, καὶ ταῖς ἐντεῦθεν ἐπικρατείαις πλεονεκτούμενος, ἡττᾶται καὶ οὐχ ἑκὼν, καὶ τῷ τοῦτο πεπονθότι πρέποι ἂν εἰπεῖν. νυνὶ δὲ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. ὁρᾷς ὅπως τῶν μὲν ἐμφύτων καὶ ἐν ἡμῖν κατηγορεῖ παθῶν; ὁμολογεῖ δὲ τὴν ἧτταν, καὶ γράφεται τὴν πλεονεξίαν, καὶ δέδιε τὴν ἀντίστασιν οὐ φορητὴν εἶναι λέγων. ὅτι δὲ ἀληθὲς ὃ φημι, συμφωνεῖ πάλιν αὐτὸς ὁ θεσπέσιος Παῦλος, προσπάγων οἷς ἔφη, καὶ συνάπτων ἐφεξῆς. οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου τὸ ἀγαθόν. τὸ γὰρ θέλειν, παράκειταί μοι· τὸ γὰρ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν, οὔ. οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθόν· ἀλλ' ὃ οὐ θέλω κακὸν, τοῦτο πράσσω. εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω ἐγὼ τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. εὑρίσκω ἄρα τὸν νόμον, τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλὸν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται.

† ἄλλ. πεπραμένος.

† ἄλλ. σαρκινὸς, puto σαρκικός.

laborauerunt, ijs quodammodo etiamsi placet patrocinemur. Rapit nimirum ac trahit inuitum quoque ac nolentem sæpenumerò natura carnis, atque ad insitas voluptates acrioribus stimulis impellit; quin etiam reluctanti propemodum inijcit manus, atque ad inuoluntarios impetus detorquet. Cæterùm vniuersorum Deus ac Dominus, legis communit vallo, tum laboranti arma temperantiæ largitur. Etenim verum est quod ait Propheta de nostrûm omnium Saluatore Deo, *nobis subsidio dedisse Legem*. Circumspice tu verò mihi legis peritum sanctissimum Paulum huiusmodi res cura attentiore reputantem, qui tum insitarum nobis perturbationum vim efferam examinat diligentiùs, tum verò satis nobis in lege subsidij nihilominus positum esse demonstrat. Sic enim habet: *Scimus enim quoniam lex spiritalis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor non intelligo: non enim quod volo, hoc ago; sed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio, consentio legi quoniam bona est. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Quid, obsecro, beate Paule loqueris? Tu verò carnalis es, & venundatus sub peccato? quod operaris non intelligis? tum quod odisti facis? Annon etenim quicunq; sumus, voluntaria mentis incitatione ad singulas actiones prouehimur, quodq; placitũ fuerit nemine impediente eligimus, voluntatisq; habenas ipsimet pro arbitrio gubernamus? Certè inquit. At noui tamen voluptatem fascinantem animum, eumq; licet probitate ornatum, ad ea quæ minimè decuit facilè impellentem. Scio illum, etiam quę minimè velit subire damna. Non enim sanè id quod vult facit, sed potiùs perturbationum incursionibus cedit, earumque impotentia superatus vincitur, vel inuitus; vt cui hoc acciderit, meritò illud vsurpare possit: *Nunc verò*, inquit, *non amplius ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Vides vt in insitas atque innatas nobis perturbationes apertè iacit querelam, seque vinci fatetur, tum aduersarij impotentiam accusat, formidat congressum, atque haud tolerabilem esse affirmat? Esse porro vera quæ dico, confirmabit rursum ipsemet beatus Paulus, ad ea quæ retuli hæc deinceps subijciens atque adnectens: *Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonũ. Nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Inuenio enim legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet.*

Isaia. 8. 20. secundum LXX.

Rom. 7. 14.

Rom. 7. 17.

Rom. 7. 18.

Intelligis igitur quonam modo, rabido & efferato impetu improbitas in vniuscuiusque animum insurgat, atque ad id quod ipsi collibitum fuerit, mentem vel inuitam deijciat, tam interuersæ quodammodo libertàti violentos sufficiat impetus, vt non iam à nobis, sed per ipsam nimirum, & solam quę gerimus effecta fuisse videantur? Cæterùm haud nos aspernatus est, ille cuius opus sumus, neque omni penitus auxilio destitutam humanam naturam permisit impuris voluptatibus diripiendam. Castigat nempe lex hosce impetus, & quamuis lasciuiant importuni motus, obsistit illa sapienter, ac monstrata pulchritudine temperantiæ, exultantemq; virtutis laudibus ad saniora conuertit. Igitur prophanam penitusq; execrandam voluptatē transmittentes animo, de cibo potuque minimè laborantes, *perficiamus sanctificationē in timore Dei*, vt scriptum est, *& mortificemus membra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam*. Ita namque nobis sapientissimus Paulus in sua epistola scribit. Laborat procul dubio nimia propēsione ad cupiditates corporis natura, nostra nihilominus haud neglexit vniuersorum opifex, quin pręcipuam illis potiùs & singularem impendit curam. Proinde & Filium suum vnigenitum dedit, vt factus homo nostri similis, atque ex sancta Dei genitrice Maria desumpto corpore, mortificaret peccatum in carne. Corpus namque proprium Verbi factum, confestim ab iis quibus nos tenemur perturbationibus liberum extitit, sublatisque ad prauitatem incitantibus stimulis cupiditatum, renouatum est quodammodo ad diuinam atq; inexplicabilem puritatem, mortificato in ipso peccato, atq; ab ipsismet radicibus conuulsa voluptate. Vt enim morti superior fuit, quòd illius qui natura sua vita est, caro est facta, eodem modo, vt ego arbitror, calcauit peccati vim. Erat siquidem eius proprium corpus qui peccatum nesciuit. Ac veram quidem hanc orationem esse declarat beatus Paulus ita scribens: *Quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum*. Et quidnam hoc fuerit, quod à lege perfici haud potest, dicet, opinor, quispiam? Nempe cùm diuina lex indicat temperantiam, auocat ad ea quæ temperantiæ aduersantur atque abducit natura carnis, & ad cupiditates summè execrandas assiduè impellit. Verùm vniuersorum Deus, Filium suum mittens, non nudum & expertem cor-

2.Cor. 7.1.

Coloss. 3.5.

Rom 8.3.

συνίησιν ὅπως κατεξανίσταται μὲν ἀγρίως τῆς ἑκάστου ψυχῆς ἡ τῆς φαυλότητος προσβολή· καὶ καθίησι μὲν ἀβουλήτως τὸν ἐν ἡμῖν ὄντα νοῦν ἐπὶ τὸ αὐτῇ δοκοῦν. παραιρεῖται δὲ ὥσπερ καὶ τὸ ἐλεύθερον εἰς ῥοπάς, ὡς οὐκ ἔτι μὲν ἡμῶν, αὐτῆς δὲ τάχα που καὶ μόνης ὁρᾶσθαι τὸ δρώμενον. ἀλλ᾽ οὐχ ὑπερεῖδεν ἡμῶν ὁ δημιουργός, οὔτε μὴν εἰσάπαν ἀνεπικούρητον τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀφείς, παρῆκεν ἑτοίμως καταληΐζεσθαι ταῖς εἰς τὸ φαῦλον ἡδοναῖς. ἐπιτιμᾷ γὰρ ὁ νόμος ταῖς εἰς τοῦτο ῥοπαῖς κἂν πλεονεκτῇ τὸ πάθος, ἀντανίσταται σοφῶς καὶ μετατιθεῖ πρὸς τὸ ἄμεινον, τῆς ἐγκρατείας τὸ κάλλος παραδεικνὺς· καὶ τοῖς τῆς ἀρετῆς αὐχήμασιν ἐπιγάννυσθαι ποιῶν. ἐπέκεινα τοίνυν τῆς βεβήλου καὶ μυσαρωτάτης ἡδονῆς τὴν διάνοιαν στήσαντες, σιτίων καὶ ποτῶν ὀλίγα πεφροντικότες, ἐπιτελέσωμεν ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ, καθὰ γέγραπται· νεκρώσωμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακήν, καὶ τὴν πλεονεξίαν. ἐπιστέλλει γὰρ οὕτως ἡμῖν ὁ σοφώτατος Παῦλος· κατηῤῥώστησε μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ἡ τοῦ σώματος φύσις, τὸ διάπυρον εἰς † ἐπιθυμίαν. ἀλλ᾽ οὐχὶ ὁρῶμεν ἠφεικότα τὸν καθ᾽ ἡμᾶς τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν· φροντίδος δὲ μᾶλλον ἀξιοῦν ἐθέλοντα τῆς προυργιαιτάτης. καὶ γοῦν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἔδωκε τὸν μονογενῆ, ἵνα καθ᾽ ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ σῶμα λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας καὶ θεοτόκου Μαρίας, νεκρώσῃ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί. ἴδιον γὰρ γεγονὸς τὸ σῶμα τοῦ λόγου, παθῶν μὲν εὐθὺς τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ἀπηλλάττετο· καὶ τῶν εἰς φαυλότητα κινημάτων τὸ κέντρον ἀπεσκευάζετο· μετεστοιχειοῦτο δὲ ὥσπερ πρὸς θεοπρεπῆ καὶ ἀπόῤῥητον καθαρότητα, νεκρουμένης ἐν αὐτῷ τῆς ἁμαρτίας· καὶ οἷον ἐκ βάθρων αὐτῶν κατασειομένης τῆς ἡδονῆς. ὥσπερ γὰρ θανάτου κρείττων ἦν, ὅτι ζωῆς τῆς κατὰ φύσιν γέγονε σάρξ, κατὰ τὸν ἴσον οἶμαι τουτωῒ τρόπον τὴν τῆς ἁμαρτίας πεπάτηκε δύναμιν. ἴδιον γὰρ ἦν τοῦ μὴ εἰδότος ἁμαρτίαν. καὶ ἀληθῆ τὸν λόγον ἀποφαίνει γεγραφὼς ἡμῖν ὁ θεσπέσιος Παῦλος. τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου, φαίη ἂν οἶμαί τις. θείου γὰρ νόμου καλοῦντος εἰς ἐγκράτειαν ἀποφέρει πρὸς τὸ ἐναντίον ἡ τῆς σαρκὸς φύσις, ἀεὶ πρὸς ὀρέξεις παραθήγουσα τὰς μυσαρωτάτας. ἀλλ᾽ ὅγε τῶν ὅλων θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας, οὐ γυμνὸν καὶ ἀσώματον,

† ἄλ. ἐπιθυμίας.

ματον, καὶ τὸ φρικτὸν καὶ ἀπρόσιτον τῆς θείας ἑαυτοῦ δόξης ἀπαστράπτοντα φῶς, καθέντα δὲ μᾶλλον ἑαυτὸν οἰκονομικῶς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, καὶ οἰστὸν παρέχοντος δι' ὁμοίου σώματος, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· ἀνῄρηται γὰρ ὡς ἔφην· ὥστε καὶ ἔξω σαρκὸς γενέσθαι δοκεῖν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς ἡγιασμένους, καὶ τὸ θεῖον αὐτοὺς † καταπλουτήσαντας πνεῦμα. γράφει δὲ ὧδε πάλιν ὁ σοφώτατος Παῦλος· ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. εἰ δὲ ἐν ὑμῖν Χριστός, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν· τὸ δὲ πνεῦμα, ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. ἐπειδὴ δὲ τῆς ἄνωθεν εὐκλείας τοὺς ἐραστάς, καὶ τοὺς ἔτι μάλιστα θεοφιλῶς διαβιοῦν ᾑρημένους, δεξιῶς ἔχοντας εἰς εὐσέβειαν ὁρᾶσθαι προσήκει, προσεποιησόμεθα ἀναγκαίως τοῖς ἐγκρατείας αὐχήμασι, καὶ τοὺς τῆς ἑτέρας ἐπιεικείας τρόπους, τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην, τὴν φιλαλληλίαν, καὶ τὸ δεῖν ἑτοίμως ἐλεεῖν τοὺς ἀφορήτῳ † πενίᾳ κατισχημένους. ἔφη γάρ που ὁ Χριστός· γίνεσθε οἰκτίρμονες, ὅτι ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστί. παρεγγυᾷ δὲ καὶ νόμος ἡμῖν ὁ διὰ Μωσέως, ἀνοίγων ἀνοίξεις τὰ σπλάγχνα σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ ἐπιδεομένῳ ἐν σοί. χρῆμα γὰρ ἐξαίρετον ἡ φιλοπτωχία. εἰ δέ τις αὐτὴν ἐν ὀλίγῳ παντελῶς ποιεῖται λόγῳ, καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξίαν εἶναί φησι, ἐπαινέσεται που πάντως τὸ ἀπηνὲς καὶ μισάνθρωπον· καὶ τό γε δὴ χρῆναι μὴ συναλγεῖν τοῖς ἐν ἐσχάτῃ ταλαιπωρίᾳ· ἆρ' οὖν οὐχὶ θηριοπρεπὲς τὸ φρόνημα καὶ θεῷ κατεστυγημένον, καὶ μαχομένην ἔχον τὴν φιλοικτίρμονα φύσιν. ἀλλ' οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις. γέγραπται γὰρ ὅτι, ὃς φράσσει τὰ ὦτα τοῦ μὴ ἐπακούειν ἀσθενοῦς, καὶ αὐτὸς ἐπικαλέσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ εἰσακούων. χρὴ δὲ καὶ ἑτέρως μεμνῆσθαι διὰ παντὸς τῆς ἐσομένης ἡμῖν μετὰ τοῦτο ζωῆς. ἄραρε γάρ, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως καταλήξει πρὸς πέρας ὁ ἑκάστου βίος. ἀλλ' ὥς που καὶ γράμμα φησὶ ἱερόν, οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν βίον, οὐδὲ † ἐξεγκεῖν δυνάμεθα· βαδιεῖται δέ τις τῶν μὲν ἐπιγείων ἀγαθῶν συναποφέρων οὐδέν, ἁπάντων δὲ ὥσπερ ἐστερημένος, καὶ αὐτοῦ δὲ σώματος. ἀλλ' οἱ μὲν τῆς ἀρετῆς ἐργάται, πλοῦτον ἔχουσι τὸν νοητὸν καὶ τὸ τῆς φιλοπτωχίας συνέκδημον φῶς. καυχήσονται γὰρ ἐπὶ τοῦ θείου βήματος μᾶλλον δὲ αὐτοὺς αὐτοὺς ἐπαινέσεται Χριστὸς λέγων. δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με. ἀσθενής, καὶ ἐπεσκέψασθέ με. ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ † ἤλθετε πρός με.

† ἄλλ. καταπλουτήσαντας.
† ἄλλ. πτωχείᾳ κατισχημένους.
† ἄλλ. ἐξενεγκεῖν.
† ἄλλ. ἤλθετε.

poris, formidabiliq; & inaccessa diuinæ gloriæ suæ luce rutilantem; sed qui se ipse potiùs ad nostram humilitatem prouidentiæ consilio demisisset, tolerabilemque nobis ob simile corpus præbuisset, iudicauit peccatum in carne. Sublatum est namque, vt dixi, ita vt nos ipsi iam extra carnem agere, veluti sanctificati, ipsoque diuino spiritu locupletati videamur. Sic autem rursum scribit sapientissimus Paulus: *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis: si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò viuit propter iustificationem.* Rom. 8. 9. Quoniam verò supernæ gloriæ amatores, quique vitam Deo maximè gratam instituere concupiuerunt, rectè erga pietatem affectos esse decet, ad temperantiæ gloriam, reliquas quoq; adijciamus virtutis partes, charitatē mutuam, mutuam beneuolentiā, misericordiamq; in eos paratam, qui haud tolerabili inopia detinentur. Sic enim ait alicubi Christus: *Estote misericordes, quoniam Pater vester cælestis misericors est.* Luc. 6. 36. Extat hoc quoque in Mosaica lege præceptum: *Aperiens aperies viscera tua fratri tuo indigenti apud te.* Deut. 15. 11. Res namque laudanda inprimis est amare pauperes. Quòd si quis eam omnino haud magni facit, contemnendamque penitus affirmat, probat porro crudelitatem inhumanitatemque barbaram, negatque ijs qui extremis infortunijs diuexantur, misericordiæ quidquam impartiendum; annon ille ferinos gerit sensus, Deoque inuisos, ac naturæ quæ misericordia maximè tangitur, repugnantes? Nemo id scilicet in dubium vocarit. Scriptum est enim: *Qui obturat aures suas ne audiat infirmos, & ipse inuocabit, & non erit qui exaudiat.* Prou. 21. 13. Cæterùm & futuræ quoq; vitæ nos assiduè meminisse par est. Stat nimirum omnibus omnino præfinitum esse vitæ terminum. Atque vt alicubi sacræ quoque monent Litteræ: *Nihil intulimus in hunc mundū, haud dubium quod nec auferre quid possumus.* 1. Tim. 6. 7. Abscedet nemo ex terrenis bonis quidpiam secum asportans, sed omnibus veluti exutus, ipso etiam corpore. At qui sese virtutis exercitationibus addixerunt, spiritalibus ornati diuitijs, misericordiæque, quam egenis impenderunt, luce comitati ingrediuntur. Gloriabuntur siquidem ante diuinū tribunal, quin eos potiùs Christus ipse laudabit, ijs verbis: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare; sitiui, & dedistis mihi bibere; hospes eram, & collegistis me; nudus, & cooperuistis me; infirmus, & visitastis me; in carcere eram, & venistis ad me.* Matt. 25. 35.

Amen dico vobis. Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Audis quemadmodum misericordiæ ac benignitatis plenissima natura, collatam in pauperes misericordiam, tanquam sibimet impensam agnoscit? Nemo itaq; erit, vt arbitror, quin curam in pauperes & ærumnosos collatam sicut par est, commendet, & ijs necessaria, quantum vires patiuntur, suppeditari velit. Atqui deuoluetur in contrariam sententiam, atque immitem animum induet, dum illud fortè secum ipsemet reputabit ac loquetur, Si mea bona cæteris largiar, liberos defraudabo meos. Nam quid sanè illis reliqui fiet? Res mea siquidem familiaris prorsus angusta. Atqui, bone vir, dixerim ego ipsi, longè tu sanè à recta ratione aberras. Illud namque te sapienter cogitare oportuit, te scilicet, dum adhuc inter viuos agis, omnino quidē maximi facere liberorū charitatem, neque tui tamen ac si non esses obliuisci; nec omnia quę ad remissionem ac delicias pertinent, penitus repudiare. Proinde munus hoc fuerit reuera optimè institutæ mentis, futuræ quoq; vitæ prospicere præfinientē sibi in ea re modum. Nec sanè tempus prohibet quo minùs imitemur nauigantium prouidentiam, qui tam vastum mare transmittentes, non tamen ciborum reliquiúe eiusmodi apparatus curam negligunt, imò verò supellectilem copiosiorem adhuc interdum, quàm pro vsu prospiciunt. Igitur cùm ab huius vitæ negotijs procul vnicuiq; abscedendum sit, prouideamus spiritale viaticum. Non damno afficies filium tuum, propterea quòd ijs qui inopia detinentur misericordiam impendas. Non eris acerbus hæredi, dum supplicio atque igni te ipse eximis. *In multis enim offendimus omnes.* Et, *eleëmosyna ac fide peccata auferuntur*, vt scriptum est. Igitur, vt nos præceptis eiusmodi lætos redderet, homo factus est Vnigenitus, Dei Verbum. Scilicet antequā ad nos ille diuertisset, spiritalis caligo offusa erat orbi terrarum. Non pietatis notitia, non aliud ex supernis bonis quidpiam animo inerat. Non iustitiæ noramus viam, quin ipsum quoque, qui natura, quique verè Deus est, ignorabamus. Ferebamur huc illuc errabundi, diuinum honorem rebus creatis deferentes, omnique humano sensu penitus destituti. Cùm porro cursum hunc tenerent res nostræ, tetigit nostri miseratio opificem summum. Vidit quippe Satanam omnes effusè irridentem, qui cùm terræ incolas, nemine ipsis opitulante, facilè oppressisset, sui seruitij effectos ad omnem prauitatem ludibundus impulerat. Hinc sanxit Mose interprete legem. At non ea legi vis vt peccati laqueis irretitos liberaret, ac

Iacob. 3. 2.
Tob. 12. 9. & 14. 11.

Ἀμὴν γὰρ λέγω, φησὶν, ὑμῖν· ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. ἀκούεις ὅπως ἡ φιλοικτίρμων τε καὶ ἡμερωτάτη φύσις τὸν εἰς τοὺς πένητας ἔλεον ἐφ' ἑαυτῇ γενέσθαι φησίν; ἀλλ' † ἐπαινέσει μὲν κατὰ τὸ εἰκὸς ἅπας οὖν οἶμαί τις τὸ χρῆναί τι φειδοῦς ἀξιοῦν τοὺς ἐν πτωχείᾳ καὶ πόνοις, † διαμερίζειν δὲ τοῖς δεομένοις τὰ κατ' ἰσχύν. περιενεχθήσεται δὲ πρὸς τὸ ἔχον ἐναντίως καὶ ἀφιλοικτίρμονα νοῦν, ἐκεῖνό που πάντως διενθυμούμενός τε καὶ λέγων. εἰ δοίην ἑτέροις τὰ ἐμαυτοῦ, παῖδας ἀδικήσω τοὺς ἐμούς. τίνων ἔσονται δεσπόται; πλουτῶ γὰρ οὐ λίαν. ἀλλ' ὦ βέλτιστε, φαίην ἂν αὐτῷ, λογισμοῦ τοῦ καθήκοντος ἀποκομίζῃ μακράν. ἔδει γὰρ ἔδει διενθυμεῖσθαι σοφῶς, ὅτι καὶ ζῶν † ἔτι λόγου μὲν τοῦ παντὸς ἀξιοῖς τὴν εἰς παῖδας φιλοστοργίαν. ἔξω δὲ σαυτὸν τῶν ὄντων † οὐ τίθης, οὔ τι μὴν εἰς ἅπαν ἀποστερεῖς τῆς εἰς ἀνάπαυλαν, καὶ τρυφήν. οὐκοῦν ἔργον ἂν εἴη φρενὸς ἀληθῶς τῆς παγκάλης, καὶ τῆς ἐσομένης ζωῆς ποιεῖσθαι φροντίδα, καὶ μέτρον ἑλέσθαι τοῦτο δρᾶν. οὐκ ἐξείργοντος τοῦ καιροῦ τὴν τῶν πλωτήρων ἀπομιμεῖσθαι πρόνοιαν, οἱ τὴν οὕτως εὐρεῖαν διαπερῶσι θάλασσαν οὐκ ἠμεληκότες σιτίων· ἢ τῆς ἄλλης εἰς τοῦτο παρασκευῆς· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ χρείαν, ἔσθ' ὅτε τὰ ἔπιπλα προτιθέμενοι. οὐκοῦν ἐκδημήσειν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἑκάστου μέλλοντος, νοητῶν ἐφοδίων γενέσθω πρόνοια· οὐκ ἀδικήσεις τὸν παῖδα τὸν σαυτοῦ διὰ τοῦ κατοικτείρειν τοὺς ἐν ἐνδείᾳ † σωζομένους. οὐ λυπήσεις τὸν διαδεξόμενον, σαυτὸν ἀπαλλάττων κολάσεως καὶ πυρός. πολλὰ μὲν γὰρ πταίομεν ἅπαντες· ἐλεημοσύναις δὲ καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι, καθὰ γέγραπται. τοῖς τοιούτοις ἡμᾶς μαθήμασιν εὐφρανθῆναι ποιῶν, γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος. πρὸ μὲν γὰρ τῶν τῆς ἐπιδημίας καιρῶν, ἀχλὺν ἔχοντες τὴν νοητὴν, διεπλέομεν ἐν κόσμῳ· οὐκ εἴδησιν εὐσεβείας· οὐχ ἕτερόν τι τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν εἰσοικισάμενοι. οὐ τὴν τῆς δικαιοσύνης ὁρῶντες ὁδόν. ἀλλ' οὐδ' αὐτὸν τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα θεὸν ἐπιγινώσκοντες. πλανώμενοι δὲ καὶ κτίσει τὸ σέβας ἀναπέμποντες, καὶ τοῖς ἀνθρώποις πρεπούσης ἔρημοι φρενός. ἐπειδὴ δὲ ἦμεν ἐν τούτοις, κατῴκτειρεν ὁ δημιουργός. ᾔδει γὰρ ᾔδει πλατὺ κατὰ πάντων γελῶντα τὸν Σατανᾶν. καὶ καταδραττόμενον μὲν εὐκόλως τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπαμύνοντος οὐδενὸς· ὑποφέροντά τε ταῖς ἰδίαις ζεύγλαις, καὶ εἰς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἐκτόπων ἀμογητὶ κατασείοντα. εἶτα νόμον ὡρίσατο τὸν διὰ Μωσέως, ἀλλ' οὐκ ἦν ἐν νόμῳ τοὺς τῆς ἁμαρτίας διαδρᾶναι βρόχους.

† ἄλ. ἐπαινέσει.
† ἄλ. διανέμειν.
† ἄλ. ἔτι.
† ἄλ. οὐ πιθῆς.
† ἄλ. σωζόμενος

οὐκ ἦν ἀποπλύνασθαι τῶν πλημμελημάτων τοὺς μολυσμούς. παρέδειξε γὰρ ὁ νόμος τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τῆς ἁπάντων ἡμῶν ἀσθενείας ἔλεγχος ὥσπερ τις ἐτέθη παρὰ θεοῦ. καὶ μάρτυς † ἡμῶν εἰσελάσει σοφὸς ὁ μακάριος Παῦλος· ἔφη γὰρ οὕτως· οἴδαμεν γὰρ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λέγει, ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ θεῷ. διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας. καὶ πάλιν. νόμος δὲ παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ κακόν. τί δὴ ἄρα φὴς ὦ μακάριε Παῦλε, τὸν διὰ Μωσέως εἰπέ μοι γραφῆ νόμον; ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας παρεισδῦναι φὴς, ἵνα πλεονάσῃ τὸ κακόν; διδάσκαλος οὖν φαυλότητος εἴη ἄν, εἰ πεπλεόνακε δι' αὐτοῦ τὸ κακόν. ἀλλ' οὐ τοῦτό φησιν ὁ πνευματοφόρος. ἔφη γὰρ πάλιν αὐτός· τί οὖν ἐροῦμεν; ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων εἰ μὴ διὰ νόμου. τήν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδειν εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν οὐκ ἐπιθυμήσεις. οὐκοῦν ἁμαρτίας διδάσκαλος ἥκιστα μὲν ὁ νόμος· ἔλεγχος δὲ ὡς ἔφην τῆς τῶν ὑπὸ νόμον ἀσθενείας ἦν, καὶ τοῦ κατασίνεσθαι πεφυκότος παραδεκτικός. ὅνπερ δὲ τρόπον οὐκ ἂν αἰτιάσαιτό τις τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος τὸ φῶς, ὅτι καὶ βόθρους ὁρᾶσθαι ποιεῖ, καὶ τὰ ἐν ταῖς τριόδοις διερριμμένα, καὶ τοῦ † περιπλέκειν αὐτοῖς ἀπαλλάττει τοὺς διελαύνοντας, οὕτως οὐκ ἂν οἶμαί τις εὖ φρονῶν τὸν θεῖον γράψαιτο νόμον, ὡς ἁμαρτίας ἡμῖν ἐμποιητικόν· καταθαυμάσει δὲ μᾶλλον ὡς ἐναργὲς ἀποφαίνοντα τὸ πλεῖστον εἰς ὄνησιν. ἀλλ' εἰσεκομίσθη, φησὶν, ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ θεῷ. ἐπειδὴ γὰρ διὰ πολλὴν ἄγαν ἀσθένειαν, καὶ τὸ λίαν εὐκατακόμιστον εἰς τὸ πλημμελὲς, οὐδεὶς ἐπλήρου τὸν νόμον, ὑπόδικος γέγονε πᾶς ὁ κόσμος τῷ θεῷ, μονονουχὶ συνελαύνοντι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς πρός γε τὸ χρῆναι λοιπὸν τῆς διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ διψῆσαι χάριν. δίκαιοι γὰρ ἡμεῖς οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος, καθὰ γέγραπται. προσεμπεδοῖ δὲ τὸν λόγον καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος ἐπιστέλλων ὧδε. νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, δικαιοσύνη δὲ θεοῦ, διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας. οὐ γάρ ἐστι διαστολή. πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται † τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ἵνα τοίνυν ἐλευθέρους ἡμᾶς ἀποφήνῃ, καὶ ποινῆς καὶ δίκης, καὶ τῆς ἐκείνου καταβοῆς· γέγονε καθ' ἡμᾶς ὁ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἄνθρωπος ἀληθῶς ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγος, μεμενηκὼς ὅπερ ἦν, ὁ ἐλεύθερος ἐν δούλοις, ὑπὸ νόμον ὁ νομοθέτης, μεθ' ἡμῶν εἰς γένεσιν σαρκικὴν,

† ἄλ. ἡμῖν.

† ἄλ. περιπταίειν.

† ἄλ. τοῦ θεοῦ τὴν δόξαν.

ac nequitiæ sordes elueret. Mõstrabat nempe lex peccatum, eratque veluti Lydius lapis nostræ omnium imbecillitatis à Deo constituta, prodibitq; nobis huius rei testis sapiẽs beatus Paulus, cuius illa sunt: *Scimus autẽ quoniam quæcunq; lex loquitur, ijs qui in lege sunt loquitur, vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo, quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legẽ enim cognitio peccati.* Et iterum: *Lex autem subintrauit, vt abundaret delictũ.* Quid tu, quæso, loqueris beate Paule? túne, obsecro, Mosaicã accusas legem? eaque de causa irrepsisse ais, vt abundet delictum? Magistra igitur illa scilicet improbitatis, si propter illam abundauit delictum. Atqui non hoc vult diuino spiritu repletus Paulus. ait namque idem alibi: *Quid igitur dicemus? Lex peccatũ est? Absit. Sed peccatũ non cognoui, nisi per legem. Nam concupiscentiã non cognoscebã nisi lex diceret, Non concupisces.* Non est igitur lex magistra peccati, sed quæ potiùs eorum qui legi subiecti erant imbecillitatẽ coargueret, vt dicebã, & ea quæ nobis noxæ & calamitati futura essent, mõstraret. Sed quo modo non ideo fulgẽtes solis radios quisquã accuset, quòd & fossas, & quæ in triuijs sunt proiecta cõmonstrent, vindicentq; ab offensione & incursu prætereuntes; ita nemo, vt arbitror, sapiens diuinam legem accusauerit, veluti peccatorum causam nobis illa præbeat, verùm admirabitur potiùs quòd profutura nobis tanquam in aperta luce constituat. Sed introducta est, inquit Apostolus, *vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo.* Cùm namque ob nimiam imbecillitatem, multamque ad delinquendum propensionem, nemo impleret legem; subditus factus est vniuersus orbis Deo, propemodũ compellenti mortalium gregem, vt deinceps gratiam per fidem quæ in Christo est necessariò sitirent. Iusti enim nos sumus, *non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm magnam misericordiam suam*, vt est scriptum. Confirmatque hunc sermonem sapientissimus quoque Paulus, ita in epistola scribens: *Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege, & Prophetis. Iustitia autem Dei, per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum. Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Iesu.* Vt nos igitur à pœna & supplicio, illaque in nos intenta criminatione vindicaret, factus est homo verè nostri similis, qui supra omnem rem creatam excellit, existens ex Deo Patre Verbum, mansitque id quod erat, inter seruos liber, legi subditus auctor legis, nobiscum generatione carnali ac

Rom. 3.19.

Rom. 5.20.

Rom. 7.7.

Rom. 3.19.

Tit. 3.5.

Rom. 3.21.

ac temporanea editus, qui secula procrearat. Apprehendit namque semen Abrahæ, carnique & sanguini communicauit, qui natura sua incorporeus est, vt dictus frater noster gloriæ nos suæ participes efficeret, proprioque Spiritu sanctificatos, liberos deinceps, ac fratres nominaret. Ita namque alicubi ad sanctos Apostolos ait: *Vos amici mei estis, iam non dico vos seruos.* Horum igitur omnium immemores Iudæi, Saluatorem omnium Redemptoremq; abnegantes Pilato tradiderũt crucifigendum. Ille verò cùm Deus esset natura potentissimus, corpus suum sponte laqueis mortis inseruit, vt nos quoque ijs effractis liberaret. Reuixit namq; tertia die, cùm prędicasset ijs qui in inferno erant spiritibus, ac dixisset ijs, *qui in vinculis erant, Exite, & qui in tenebris, Reuelamini.* Deinde cùm se sanctis Apostolis manifestè in conspectum dedisset, dixissetque apertè: *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; docentes eos seruare omnia quæcunque præcepi vobis*: ad cælestem Patrem ascendit, atque in sedibus suæ diuinitatis beatus agit. Veniet autem annis voluentibus in gloria Patris, cum sanctis Angelis, iudicaturus orbem terræ in iustitia. Memores igitur nos rationem reddituros, atque ante ipsius tribunal sistendos, omni adhibita moderatione nostram emundemus vitam, fidem seruemus inconcussam, pauperibus opitulemur, patrocinemur viduis, misereamur vinctorũ, indoleamus laborantium sudoribus & ærumnis, mutuum amorem retinentes, atque in Deum fratresque charitatem, tum carnis peruersos motus coërcentes. Ita namque purè festam celebritatem agemus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam decima tertia Martij mensis; hebdomadam verò Paschę salutaris decima octaua mensis Aprilis; finientes ieiunia vigesima tertia eiusdem mensis vespere sabbati, vt solemus; festum porrò diem celebrantes proximè illucescente deinceps Dominica die, vigesima quarta eiusdem mensis; adiungentes exinde septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes. Ita namque saginati tunc quoque sermonibus veritatis proficiemus, in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri cum sancto Spiritu gloria & imperium in secula. Amen.

Ioan.15.14. Esai 49.9. Matt.26.19

καὶ τὴν ἐν χρόνῳ πεπληρωμένην ὁ τῶν αἰώνων ποιητής. ἐπελάβετο γὰρ σπέρματος Ἀβραάμ, καὶ κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, ὁ κατὰ φύσιν ἰδίαν ἀσώματος· ἵνα χρηματίσας ἡμῶν ἀδελφός, τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἀποφήνῃ κοινωνούς, ἁγιάσας τε τῷ ἰδίῳ πνεύματι, καλέσῃ λοιπὸν ἀδελφούς τε καὶ ἐλευθέρους· οὕτω γάρ που φησὶ τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις. ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ. οὐκέτι „ λέγω ὑμᾶς δούλους. τούτων τοιγαροῦν ἁπάν- „ των ἀμνημονήσαντες οἱ Ἰουδαῖοι· καὶ τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν ἀρνούμενοι. παρέδοσαν μὲν Πιλάτῳ, καὶ σταυρωθῆναι παρεκάλουν. ὁ δὲ θεὸς ὢν φύσει καὶ παναλκής. ἐνῆκεν ἑκὼν τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις τὸ ἴδιον σῶμα. ἵνα καὶ ἡμᾶς ἐξέληται, διαρρήξας αὐτούς· τριήμερος γὰρ ἀνεβίω, κηρύξας τοῖς ἐν ᾅδου πνεύμασι. καὶ εἰρηκὼς τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύφθητε. εἶτα τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις † ἑαυτὸν ἐμφανῆ καταστήσας, εἰρηκώς τε σαφῶς. πορευθέντες μαθητεύσατε „ πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ „ ὄνομα τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου „ πνεύματος, διδάσκοντες τηρεῖν πάντα ὅσα „ ἐνετειλάμην ὑμῖν. ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρα- „ νοῖς πατέρα· καὶ τοῖς τῆς ἰδίας θεότητος ἐναβρύνεται θώκοις· ἥξει τε κατὰ καιροὺς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. ὡς οὖν ἀπολογησόμενοι, παραστησόμενοί τε τῷ βήματι αὐτοῦ. διὰ πάσης ἐπιεικείας τὸν οἰκεῖον ἀποκαθαίρωμεν βίον, ἀκλινῆ τὴν πίστιν τηρήσωμεν, ἐλεοῦντες πτωχούς, ἐπισκεπτόμενοι χήρας, τοὺς ἐν δεσμοῖς κατοικτείροντες, συναλγοῦντες τοῖς ἐν ἱδρῶσι καὶ πόνοις, τὴν φιλαλληλίαν ἐπιτηδεύοντες, τὴν ἀγάπην τὴν εἰς θεόν τε καὶ ἀδελφούς, καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς ἐπιτιμῶντες πάθεσιν. οὕτω γὰρ οὕτως ἑορτάσωμεν καθαρῶς. ἀρχόμενοι μὲν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ τρισκαιδεκάτης τοῦ Φαμενὼθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ὀκτωκαιδεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἑσπέρᾳ σαββάτου, κατὰ τὸ ἔθος. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ τετράδι καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ καὶ τότε τρεφόμενοι τοῖς λόγοις τῆς ἀληθείας ὠφεληθησόμεθα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

† ἄλ. ἑαυτοῦ.

Λόγος

Λόγος κʹ.

Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ὁ τῶν ὅλων θεός, διὰ τῆς τοῦ νόμου σκιᾶς προαναφαίνων ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τὸ ἀκριφνέστατον κάλλος, καθάπερ ἐν πίνακι προκαταγράφων † ἐντέχνῳ, διὰ τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς, πρὸς τὸν ἱερὸν ἔφη Μωσέα. ποίησον σεαυτῷ δύο σάλπιγγας ἐλατὰς· ἀργυρᾶς ποιήσεις αὐτάς, καὶ ἔσονταί σοι ἀνακαλεῖν τὴν συναγωγήν, καὶ ἐξαίρειν τὰς παρεμβολάς. ἐλαταὶ μὲν οὖν αἱ σάλπιγγες, ὑποδηλοῦντος ἡμῖν τοῦ πράγματος, ὅτι μὴ μέχρι σκιᾶς καὶ αἰνίγματος τοῦ κατὰ τὸν νόμον μεμέτρηταί τε καὶ ἔστι τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μυστηρίων ἡ δήλωσις. πεποίηται δὲ μᾶλλον κατὰ βραχὺ τὴν ἐπίδοσιν, ἐπὶ τὸ ἄμεινόν τε καὶ ἀληθέστερον· προκόπτει γὰρ ἀεί πως τὸ ἐλαυνόμενον. ἀργυραῖ δέ, ὅτι λαμπρός τε καὶ καθαρώτατος, καὶ μὴν καὶ ἁπάσης κηλῖδος ἀπηλλαγμένος ὁ περὶ αὐτοῦ γέγονε λόγος. καὶ νῦν ἐστι τοιοῦτος ἐν ἐκκλησίαις. ἀλλὰ τίνες ἄρα καὶ οἱ ταῖς σάλπιγξι κεχρημένοι, σαφηνιεῖ πάλιν τὸ γράμμα τὸ ἱερόν. ἔφη γὰρ οὕτω. καὶ οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ ἱερεῖς σαλπιοῦσι ταῖς σάλπιγξι, καὶ ἔσται ὑμῖν νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. τῷ γὰρ ἱερῷ τε καὶ ἀπολέκτῳ γένει, καὶ τοῖς τῆς θείας λειτουργίας αὐχήμασι κατεστεμμένῳ, τὸ Χριστοῦ λαλεῖν μυστήριον, πρέποι ἂν εἰκότως, καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς κατασημαίνειν ἀεὶ τὰ δι' ὧν ἂν γένοιντο τῆς εἰς οὐρανὸν πολιτείας ἄξιοι, τῶν γηΐνων ἀπαίροντες, καὶ πρὸς εὐσεβῆ καὶ ἐξαίρετον πολιτείαν μεθορμιζόμενοι, καὶ κατανδριζόμενοι τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν, καὶ τοῖς πολεμοῦσι τῇ δόξῃ τοῦ Χριστοῦ νεανικῶς ἀντεξάγοντες. ἑορτάζοντες δὲ καὶ τὰς ἑορτὰς αὐτοῦ καθαρῶς, καὶ ἀμωμήτως. καὶ οὐκ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, καθὼς γέγραπται, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. καὶ τοῦτο ἡμῖν αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων διεκήρυξε δεσπότης λέγων. ἐὰν ἐξέλθητε εἰς πόλεμον ἐν τῇ γῇ ὑμῶν, πρὸς τοὺς ὑπεναντίους τοὺς καθεστηκότας ὑμῖν, καὶ σημάνητε ἐν ταῖς σάλπιγξι, καὶ ἀναμνησθήσεσθε ἔναντι κυρίου, καὶ διασωθήσεσθε ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν. καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς εὐφροσύνης ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς ὑμῶν· καὶ ἐν ταῖς νουμηνίαις ὑμῶν † σαλπιεῖται ταῖς σάλπιγξιν ἐπὶ τοῖς ὁλοκαυτώμασι, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις τῶν σωτηρίων ὑμῶν. καὶ ἔσται ὑμῖν ἀνάμνησις ἔναντι τοῦ θεοῦ ὑμῶν. ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν. ὅπλα μὲν γὰρ οὐ σαρκικὰ τοῖς ἁγίοις· δυνατὰ δὲ μᾶλλον τῷ θεῷ, καὶ τῆς πανοπλίας ὁ τρόπος, οὐκ ἐν ὁρατοῖς τε καὶ αἰσθητοῖς ἐστι πράγμασιν, ἀλλ' ἐν δυνάμει πνεύματος, καὶ δικαιοσύνης, καὶ ἁγιασμοῦ, καὶ ἐν ὀρθότητι καὶ ἀκριβείᾳ δογμάτων. ἔδει γὰρ αὐτοὺς

† ἄλλ. εὐτέχνῳ.

† Puto σαλπιεῖτε.

Homilia vicesima.

MVltis variisque modis vniuersorum Deus in vmbra legis veritatem nobis multo antè designans, & eximiam Euangelicæ vitæ pulchritudinem velut in artificiosa antiquarum sanctionum tabella depingens, ita sanctum Mosem est affatus: *Fac tibi duas tubas ductiles, argenteas facies eas, & erunt tibi ad vocandum congregationem, & leuandum castra.* Ductiles igitur sunt hæ tubæ, nempe vt intelligamus, non intra solam legis vmbram & ænigma coërceri ac contineri Saluatoris nostri mysteriorum explanationem, sed breui potiùs ad id quod melius est & verius, progressiones atq; incrementa capturum. Semper namque quodammodo spatiis amplioribus protenduntur, quę tundendo extenduntur. Argenteæ porro sunt, quòd illustris ac pura supra modum, purgataq; ab omni prorsus labecula sit, quæ de hoc mysterio oratio est habita, ac talis quoque sit quæ hoc tempore in Ecclesiis habetur. At quinam scilicet ii quoque qui tubis vtuntur, sacrę rursum litteræ indicabunt. Sic namque habent: *Et filii Aaron sacerdotes clangent tubis, eritque hoc legitimum sempiternum in generationes vestras.* Sacro namque & electo generi, diuinique ministerii honoribus decorato, propriè datum est vt Christi mysterium loquatur, commissisque sibi populis semper ea denuntiet, per quæ se dignos præbeant cęlestibus institutis, animumque à terrenis curis ad piam ac laudabilem vitæ rationem traducentes, tum strenuè veritatis hostibus obsistentes, & iis qui Christi gloriam oppugnant fortiter sese obiicientes, celebritates ipsi dicatas purè atque inculpatè agant: *non in fermento veteri,* vt Scriptura loquitur, *sed in azymis sinceritatis, & veritatis.* Idque nobis ipsemet vniuersorum Dominus denuntiauit dicens: *Si egressi fueritis in bellum in terra vestra, contra hostes insurgentes in vos, & signum dabitis tubis, & recordatio erit coram Domino, & saluabimini ab inimicis vestris. Et in diebus lætitiæ vestræ, & in solemnitatibus vestris, & in neomeniis vestris, clangetis tubis in holocaustis, & in sacrificiis salutarium vestrorum, & erit vobis recordatio coram Deo vestro. ego Dominus Deus vester.* Sunt nimirum tela Sanctorum non carnalia, sed quibus potiùs diuina virtus inest, constatque ipsis armaturæ modus, non in iis rebus quæ oculis alioue sensu percipiuntur, verùm in virtute spiritus, & iustitiæ, & sanctificationis, tum in recta dogmatũ atque explorata perceptione. Oportuit namque ipsos indutos

Num. 10. 2.

Num. 10. 8.

1. Cor. 5. 8.

Num. 10. 9.

Ephes. 6. 16. esse thoracem iustitiæ, galeamque salutis bene affectæ voluntatis munimentum, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Hoc sanè vniuersos, & quidem facilè admodum percellet inimicos. Hoc illos qui extollunt in altum cornu, & loquuntur contra Deum iniquitatē, miserandos, abiectos & insipientes, imò verò impuram ipsorum linguam omni impietate refertam coarguet, vt illud meritò in ipsos quadret: *Venenum aspidum sub labijs eorum, quorum os execratione & acerbitate plenum est.* (Psal. 13. 3. & 139. 4.) Vtamur ergo aduersus ipsos tubis, hoc est sacra, & ab omni labe pura prædicatione veritatis. Quòd si etiam spiritalia sacrificia omnium Saluatori Deo offeramus, triumphale occinemus carmen, ei qui nostra causa similis nobis est factus, ac descendit in serui forma. Etenim cùm natura Deus esset, quod est ex Deo Patre *Verbum, caro factum est,* (Ioan. 1. 14.) non id quod erat abijciens. Nihil minùs: sed potiùs id quod non erat assumēs, vt nos quoque ad præstantius illustriusque vitæ genus traduceret: *Diues enim cùm esset, propter nos egenus factus est, vt nos inopia illius diuites efficiamur.* (2. Cor. 8. 9.) Cæterùm Saluator omnium, Dei Patris vnigenitum Verbum, in omnibus omnino Patri æqualis, pari maiestate & gloria conspicuus, exinanitionis modum nostra causa, definito prouidentiæ consilio minimè recusauit. Sed inuentores impiorum dogmatum, *inimici crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est,* (Philip. 3. 18.) humiliter & abiectè de ipso sentientes, eò deijciūt mysterij gloriam, vt minùs prudenter, quantum quidem ipsi iudicant, descriptum esse videatur; ac propemodum irrident infelices Dei sapiētiam, ac si videlicet, studio suo, meliora ipsi consilia indagare possint. Tum verbis se magnificè iactant, & in eo filium iniquitatis imitantur, cuius etiam sese præcursores confidunt. Contemnunt igitur Vnigeniti natiuitatem in carne, nec Deum verum genitum fuisse secundū carnem à sancta Virgine autumant, licet clamet sanctus Euangelista: *Et Verbum caro factum est;* (Ioan. 1. 14.) sed habitasse potiùs in homine Dei Patris Verbum contendunt; vt instar Prophetarum Saluator homo deifer intelligatur, vel etiam fortè nihil amplius quàm nos, hac quidem in parte, habere velint. Habitat namque etiam in nobis ipsis vniuersorum Deus, quod sapiens quoque Ioannes testatur scribens: *In hoc cognoscimus quoniā in nobis est, quia ex spiritu eius dedit nobis.* (1. Ioan. 4. 13.) Quid ergo in Christo intelligitur amplius quàm in alijs, si agnoscas hunc quoque hominē, qui Deum in se inhabitantem gerat, non reuera prorsus Filium Dei & Patris, ac verū in carne Deum? Generationem namque subijt secundū car-

τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης ἔχειν, καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου· καὶ μήν τοι τὸ τῆς εὐδοκίας ὅπλον, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ. τοῦτό τοι πάντας, καὶ μάλα ῥᾳδίως καταπλήσσει τοὺς ἐχθρούς. τοῦτο τοὺς ἐπαίροντας εἰς τὸ ὕψος τὸ κέρας: καὶ λαλοῦντας κατὰ τοῦ θεοῦ ἀδικίαν, οἰκτροὺς καὶ κατερριμμένους καὶ ἀσυνέτους ὄντας ἀποφανεῖ. μᾶλλον δὲ δυσσεβείας ἁπάσης ἐπίμεστον ἔχοντας γλῶτταν. ἵνα καὶ λέγηται περὶ αὐτῶν. „ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ „χείλη αὐτῶν, ὧν τὸ στόμα ἀρᾶς καὶ πικρίας „γέμει. χρησώμεθα τοίνυν κατ' αὐτῶν ταῖς σάλπιγξιν, τουτέστι τοῖς τῆς ἀληθείας ἱεροῖς τε καὶ ἀμωμήτοις κηρύγμασιν. ἀλλὰ γὰρ εἰ προσάγοιμεν τὰς πνευματικὰς θυσίας τῷ πάντων σωτῆρι θεῷ τὰς ἐπινικίους ᾠδὰς ἀναμέλψωμεν, τῷ δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γενομένῳ, καθιγμένῳ δὲ καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ. θεὸς γὰρ ὢν κατὰ φύσιν ὁ ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγος, γέγονε σάρξ. οὐχ ὅπερ ἦν ἀποβαλών. μὴ γένοιτο. προσλαβὼν δὲ μᾶλλον ὅπερ οὐκ ἦν· ἵνα καὶ ἡμᾶς μεταστοιχειώσῃ πρὸς τὰ ἀμείνω τε καὶ εὐκλεεστέραν ζωήν· πλούσιος γὰρ ὢν ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. ἀλλ' ὁ μὲν τῶν ὅλων σωτήρ, καὶ μονογενὴς τοῦ θεοῦ πατρὸς λόγος· ὁ ἐν ἰσότητι τῇ κατὰ πᾶν ὁτιοῦν τῇ πρὸς αὐτὸν διαπρέπων, ὁ σύνθρονος καὶ ἰσοκλεὴς αὐτῷ, τὸ τῆς κενώσεως οὐκ ἀπόβλητον ἐποιεῖτο μέτρον οἰκονομικῶς δι' ἡμᾶς. οἱ δὲ τῶν ἀνοσίων δογμάτων εὑρεταί· „οἱ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ „τοῦ Χριστοῦ. ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια· ὧν ὁ θεὸς ἡ κοι„λία. μικρὰ φρονοῦντές περὶ αὐτοῦ, καὶ χαμαιριφῆ, τὴν τοῦ μυστηρίου † καταισείουσιν δόξαν, εἰς τὸ μὴ εὖ πεποιῆσθαι δοκεῖν· τό γε ἧκον ἐπ' αὐτοῖς· μονονουχὶ δὲ καταμειδιῶσιν οἱ τάλανες τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, ὡς ἐνὸν αὐτοῖς τὰ ἀμείνω βουλεύεσθαι ἐπιτηδεύοντες· καὶ στόμα λαλοῦν μεγάλα κατὰ τὸν τῆς ἀνομίας υἱόν. οὗ καὶ πρόδρομοι γενέσθαι τεθαρρήκασιν. ἀτιμάζουσι μὲν τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ μονογενοῦς· οὐ θεὸν δὲ κατὰ ἀλήθειαν ἀποτεκεῖν κατὰ σάρκα τὴν ἁγίαν λέγουσι παρθένον. καί τοι τοῦ ἁγίου βοῶντος εὐαγγελιστοῦ, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. ἐνοικῆσαι δὲ μᾶλλον ἀνθρώπῳ φασὶ τὸν τοῦ πατρὸς λόγον· ἵνα ἐν τάξει προφητῶν ὁ σωτὴρ εὑρίσκηται θεοφόρος ἄνθρωπος. ἢ τάχα που καὶ πλέον οὐδὲν τῶν καθ' ἡμᾶς ἔχων ἐν τούτῳ. ἐναυλίζεται γὰρ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ὁ τῶν ὅλων θεός, καὶ μαρτυρήσει γράφων ὁ σοφὸς Ἰωάννης· „ἐν τούτῳ γινώσκο„μεν ὅτι ἐν ἡμῖν ἐστιν, ὅτι ἐκ τοῦ πνεύματος „αὐτοῦ ἔδωκεν ἡμῖν. τί οὖν ἔτι τὸ περιττὸν ἐν Χριστῷ νοεῖται παρὰ τοὺς ἄλλους, εἰ καὶ αὐτὸς ἦν ἄνθρωπος, ἐνοικοῦντα φορῶν τὸν τῶν ὅλων θεόν. οὐκ αὐτόχρημα κατὰ ἀλήθειαν υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, καὶ θεὸς ἀληθινὸς καὶ μετὰ σαρκός; ὑπέμεινε γὰρ κατὰ σάρκα τὴν γέννησιν.

† ἄλ. καλασείουσι.

σιν, καὶ μεμένηκε θεὸς γενόμενος καθ' ἡμᾶς. ἀλλὰ ταυτὶ μὲν φρονεῖν οὐκ ἀνέχεται τῶν ἑτεροδόξων ὁ νοῦς. διαπτύοντες γὰρ ὡς ἕωλον τοῦ μυστηρίου τὸν λόγον, καὶ ταῖς σφῶν αὐτῶν κεφαλαῖς πικράν τε καὶ δυσδιάφυκτον καταχέοντες δίκην, ὡς ἐν μεθέξει καὶ κατὰ χάριν ἀπονέμουσι τῷ Χριστῷ τὸ τῆς υἱότητος ὄνομα. καὶ διορίζουσιν ἀμαθῶς εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς ἀποδύσαντες αὐτὸν τὸν τοῦ θεοῦ λόγον· ψιλήν τε αὐτῷ συνάφειαν κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν ἀπονέμουσι μόλις, τὴν ὡς ἐν ἰσότητι τῆς ἀξίας. ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως φρονεῖν δεδιδάγμεθα, οὐδὲ ταῖς ἐκείνων ἀβελτηρίαις προσεσχηκότες, αὐτοὶ τὸν οἰκεῖον καταφθεροῦμεν νοῦν. ἔστι γὰρ ἔστι, καθά φησιν ὁ μακάριος Παῦλος. „εἷς θεὸς ὁ πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ „πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ. ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις. οὐκοῦν ἀκουέτωσαν οἱ † παράσημον ἔχοντες ἐπὶ Χριστῷ τὴν πίστιν, καὶ γνώσεως τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἀληθοῦς ἀμοιρήσαντες, „πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ „τῇ φλογὶ ᾗ ἐξεκαύσατε. βαδιούμεθα γὰρ ἡμεῖς τὴν εὐθεῖάν τε καὶ ἀδιάστροφον τῆς πίστεως ὁδόν. καὶ προβησόμεθα τὴν βασιλικὴν οὐκ ἐκκλίνοντες δεξιά, οὔτε μὴν εἰς † εὐώνυμα. ὁμολογοῦμεν γὰρ, ὅτι θεὸς ὢν ὁ λόγος, γέγονε σάρξ, τουτέστιν ἄνθρωπος οὐκ ἄψυχον οὐδὲ ἄνουν σῶμα λαβών· ἐψυχωμένον δὲ μᾶλλον καὶ ἔννουν, ἵνα κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς † ἑνωθεὶς, δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας, ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσκομίσῃ τῷ πατρὶ τὴν λογικὴν εὐοσμίαν. καὶ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀποθανὼν, πάντας ἑαυτῷ κατακτήσεται, καὶ δι' ἑαυτοῦ τῷ θεῷ καὶ πατρί. ὡς γὰρ γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος. „εἰς τοῦτο Χριστὸς „ἀπέθανε καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων „κυριεύσῃ. εἰ δὲ κεκυρίευκε τῶν ὑπ' οὐρανὸν, ἀποθανὼν μὲν σαρκὶ, ζωοποιήσας δὲ ὡς θεὸς τὸν ἑαυτοῦ ναὸν οὐκ ἄρα ψιλὸς ἄνθρωπος, συναφείᾳ θεοῦ τῇ κατὰ μόνην τὴν ἀξίαν τετιμημένος νοοῖτο ἂν εἰκότως. ἀλλὰ θεὸς ἀληθινὸς, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ, πᾶσαν ὑπὸ πόδας ἔχων τὴν κτίσιν. συνεδρεύει γὰρ τῷ θεῷ „καὶ πατρὶ καὶ μετὰ σαρκός· κάμπτει τε αὐτῷ „πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογεῖται, „ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ „πατρός. καὶ ὁ μὲν τῆς ἀληθείας ἐν τούτοις λόγος, καὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως ἡ παράδοσις, ταύτην ἔχει τὴν ὁδόν. προσέχοντες δὲ πνεύμασι πλάνοις, καὶ ἀνδράσι τὴν νοῦν † κεκαυτηριασμένοι, καθά φησιν ὁ σοφώτατος Παῦλος, τῶν ἀσυνέτων τινὲς περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν, καὶ τὰ τῆς δυσσεβείας ὅπλα κεκινήκασι κατὰ τῶν ὀρθὰ φρονεῖν εἰωθότων, πολυτρόπως βάλλοντες ἐπιβουλαῖς κατὰ τὸ τῆς βασκανίας † ἐντείνοντα τόξον. „ἀλλ' † ὥ φησιν ὁ μακάριος ψαλμῳδός. „βέλη νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν,

† ἴσως, παράσημον.

† ἄλ. ἐνώνυμον.

† ἄλ. ὁμοιωθεὶς.

† ἄλ. κεκαυτηριασμένοις.

† ἄλ. ἐντείνοντες.

† ἄλ. ᾗ φησιν.

nem, nec desijt esse Deus, postquam similis nobis est factus, sed hæc quidem sibi persuaderi sectarij haud facilè patiuntur. Totam namque hanc mysterij rationem velut inanem despiciunt, suisque ipsorum capitibus acerbam & ineuitabilẽ accersentes pœnam, velut ex communicatione quadam, atque in muneris loco Christo Filij nomen deferunt, partiunturque in hominem seorsim, segregantes ab ipso Dei Verbum, nudamque ipsi quam sibi pro arbitrio confinxere iuncturam vix attribuunt, quasi in dignitatis æqualitate. Nos autem, non huius generis opinionibus imbuti sumus, nec illorum ineptijs auscultantes nostro ipsi animo labem inferemus. Est nimirum, est inquã, vt beatus ait Paulus, *vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos per ipsum,* sed non in omnibus cognitio & scientia. Audiant igitur qui non sinceram in Christo fidẽ retinent, exactæque & veræ cognitionis expertes sunt: *Ambulate in lumine ignis vestri, & in flamma quam accendistis.* Nos etenim rectam & expeditam fidei semitam tenebimus, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectentes. Confitemur siquidem Verbum, cùm Deus esset, factum esse carnem, hominem nimirum, corpusq; non inanimum, ac mentis expers, verùm animo menteque præditum assumpsisse, *vt per omnia fratribus assimilatus,* si vnum excipias peccatum, seipsum offerret Patri, in odorem rationabilem suauitatis, vnusque pro omnibus mortuus, sibi omnes acquireret, ac per se Deo & Patri adiungeret. Vt enim beatus Paulus scribit: *In hoc Christus mortuus est, & resurrexit, vt mortuorum & viuorum dominetur.* Quòd si dominatur omnium quę sub cælo sunt, mortuus quidem carni, cęterùm suum ipsemet templum, quippe qui Deus esset, excitauit ad vitam: non ergo nudus homo Dei coniunctione quod ad solam dignitatem attinet, decoratus meritò intelligetur, sed Deus verus, etiamsi caro factus est, in omnes res creatas imperiũ exercens. Sedem namque vnam cum Patre obtinet, etiam cum carne, *flectiturq́; illi omne genu, & omnis lingua confitetur, quod Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Atque hæc est in hac quidem re veritatis oratio, rectæque & inculpatæ fidei traditio hanc tenet viam. Ceterùm nonnulli expertes prudentiæ, attendentes spiritibus erroris, & *cauteriatam conscientiam habentibus,* vt sapientissimus Paulus loquitur, insipientes quidam *circa fidem naufragium passi,* atque aduersus rectè sentientes mouerunt impietatis arma, tum varijs tentauere insidijs, inuidiæque in ipsos arcum intenderunt. Verùm quod beatus Psaltes ait, *Sagittæ paruulorũ factæ sunt plagæ eorum,* &

1. Cor. 8. 6.

Isaia 50. 11.

Heb. 2. 17.

2. Cor. 5. 15.

Rom. 14. 9.

Philip. 2. 10

1. Tim. 4. 2.

1. Tim. 1. 19.

Psalm. 63. 8.

& infirmata sunt super ipsos lingua eorum. Nec enim sanctorum Dei sacerdotum cœtus omni honore & veneratione dignus oblanguit, sed facto agmine simul omnes, accepto fidei scuto, vt scriptum est, *calceantesq́ pedes in præparationem Euangelij pacis*, hoc est Christi, districtoque *spiritus gladio, quod est verbum Dei*, dissipauerunt impiorum cateruam: id quod in Psalmis extat, clamantes: *Inimici Domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in secula.* Tale quiddam superioribus quoque temporibus accidit, cùm Mosis ductu Israël in carne regeretur. Exierant illi quidem ex Ægypto, tyrannicæ crudelitatis excusso iugo. Cùm verò mox in deserto morarentur, nequaquam effugere inuidiam, nec citra sudorem ac labores ad promissam peruenere terram. Scriptum est enim: *Iuit autem Amalec, & pugnauit contra Israël in Raphidim. Dixit autem Moses ad Iosue, Elige tibi viros potentes, & egrediantur ad pugnam contra Amalec cras, & ecce ego sto supra verticem collis, & virga Dei in manu mea. Et fecit Iosue sicut dixit illi Moses, & egressus pugnauit contra Amalec. Postquam autem pugnauit, vicit vnà cum electis Iosue. Dixit autem Dominus ad Mosem: Scribe hoc in monumentum in libro, & trade auribus Iesu, quoniam delendo delebo memoriam Amalec sub cælo.* At illa quidem in vmbra & figura. Vmbra nempe lex est. Verùm in nostris rebus facilè quispiam miretur, cùm nudam, nec vllo velatam integumento veritatis pulchritudinem spectet. Sumpsit arma nunc quoque contra verum germanumque Israëlem execrandus Amalec, ille qui Saluatoris gloriam oppugnat, ac mysterij quod de ipso est vim conatur euertere. Sed conuocatis ex toto Israële delectis, Dominus noster Iesus Christus commisso prælio superauit hostem, & internecione *deleuit memoriam Amalec sub cælo*, hoc est ex toto orbe. Pugnat enim contra illum occulta manu, quique in ipsum crediderunt tuetur ac tegit, splendidam, & in primis puram vniuersorum cordibus ipsius mysteriorum cognitionem immittens. Festam ergo celebritatem agamus, velut accisis hostium viribus, tanquam abolito Satana, tanquam Ecclesia suo nitori restituta, tanquam nemine ampliùs dicente, non esse verè Deum Emmanuelem, sed potiùs gloriam illius asserentibus, laudesque irrequieta prædicatione prosequentibus vniuersis. Scriptum est enim: *Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo.* Edomuit nempe Satanam, plena illa fastus arrogantiæque iactantem: *Orbem terrarum capiam manu, vt nidum,*

Ephes. 6. 15. — Psal. 80. 16. — Exod. 17. 8. — Exod. 17. 10. — Psalm. 65. 3. — Isaia 10. 14.

καὶ ἐξηθένησαν ἐπ' αὐτοὺς αἱ γλῶσσαι αὐτῶν. οὐ γὰρ ἠρέμησεν ἡ ἁγία πληθὺς τῶν ἀπανταχόσε στιχῶν † ὁρίων τοῦ θεοῦ. ἀλλ' εἰς ἕνα πάντες συναγηγερμένοι χορὸν, καὶ ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, καθὰ γέγραπται, ὑποδυσάμενοί τε τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, τουτέστι Χριστοῦ. ἀνατείναντές τε τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ, τὸ τῶν ἀνοσίων κατεληΐζοντο † σίφος, τὸ ἐν ψαλμοῖς ἐκεῖνο βοῶντες· οἱ ἐχθροὶ κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ· καὶ ἔσται ὁ καιρὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. τοιοῦτον δὲ πεπράχθαι φαμὲν καὶ ἐν τοῖς ἄνωθεν καιροῖς παιδαγωγοῦντος ἔτι Μωσέως τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραήλ· ἐξῄεσαν μὲν ἐξ Αἰγύπτου τὸν τῶν πλεονεκτησάντων ὠμότητος ἀποσεισάμενοι τὸν ζυγόν. ἐπειδὴ δὲ ηὐλίζοντο πως κατὰ τὴν ἔρημον, οὐκ ἀφθόνητοι μεμενήκασιν· οὐ τί μὴν ἱδρῶτος δίχα καὶ πόνων πρὸς τὴν ἐπηγγελμένην αὐτοῖς διέτρεχον γῆν. γέγραπται γὰρ, ὅτι ἦλθε δὲ Ἀμαλὴκ καὶ ἐπολέμει Ἰσραὴλ ἐν Ῥαφιδείμ. εἶπε δὲ Μωυσῆς τῷ Ἰησοῦ· ἐπίλεξαι σεαυτῷ ἄνδρας δυνατοὺς, καὶ ἐξελθὼν παράταξαι τῷ Ἀμαλὴκ αὔριον. καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἕστηκα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ. καὶ ἡ ῥάβδος τοῦ θεοῦ ἐν τῇ χειρί μου. καὶ ἐποίησεν Ἰησοῦς, καθάπερ εἶπεν αὐτῷ Μωυσῆς· καὶ ἐξελθὼν παρετάξατο τῷ Ἀμαλήκ. ἐπειδὴ δὲ παρετάξατο, καὶ νενίκηκεν ὁμοῦ τοῖς ἐξειλεγμένοις ὁ Ἰησοῦς, εἶπε, φησι, κύριος πρὸς Μωυσῆν· κατάγραψον τοῦτο, εἰς μνημόσυνον εἰς βιβλίον, καὶ δὸς εἰς τὰ ὦτα Ἰησοῦ, ὅτι ἀλοιφῇ ἐξαλείψω τὸ μνημόσυνον Ἀμαλὴκ ἐκ τοῦ ὑπ' οὐρανόν. ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ἐν σκιαῖς καὶ τύποις. σκιὰ γὰρ ὁ νόμος· ἐν δέ γε τοῖς καθ' ἡμᾶς πράγμασι, καταθαυμάσαι τις ἄν· καὶ γυμνὸν καὶ † ἀκατασκίαστον βλέπων τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος. ἀπελήλυθε καὶ νῦν κατὰ τοῦ κατὰ τὴν ἀλήθειαν Ἰσραὴλ ὁ ἐπάρατος Ἀμαλὴκ, ὁ τῇ τοῦ σωτῆρος εὐκλείᾳ μαχόμενος, καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν μυστηρίου τὴν δύναμιν ἐπιχειρῶν ἀνατρέπειν· ἀλλ' ἐκ παντὸς Ἰσραὴλ σὺν ἐξειλεγμένοις συνενεγκὼν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀντιτάξατο καὶ νενίκηκεν· ἀλοιφῇ δὲ ἐξαλείψει τὸ μνημόσυνον Ἀμαλὴκ ἐκ τοῦ ὑπ' οὐρανόν. μάχεται γὰρ αὐτῷ κρυφαίᾳ χειρί. καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ὑπερασπίζει, λαμπρὰν καὶ ἀκιβδήλευτον ταῖς ἁπάντων καρδίαις τῶν ἑαυτοῦ μυστηρίων ἐνιδρύσας τὴν γνῶσιν. οὐκοῦν ἑορτάζωμεν, ὡς ἠσθενηκότων ἐχθρῶν, ὡς καθῃρημένου τοῦ Σατανᾶ, ὡς τῆς ἐκκλησίας κεκαθαρμένης· ὡς οὐδενὸς ἔτι λέγοντος οὐκ εἶναι θεὸν κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουὴλ, ὁμολογούντων δὲ μᾶλλον ἁπάντων τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἀκαταπαύστοις χείλεσιν ἀνατιθέντων αὐτῷ τὰς δοξολογίας. γέγραπται γὰρ, ὅτι πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτω σοι, καὶ † ψαλάτω τῷ ὀνόματί σου. κατήργηκε γὰρ τὸν ἄγαν ἐκ πολλῆς ὑπεροψίας λέγοντα σαλαμᾶν. τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρί μου ὡς νοσσιάν,

† ἄλ. ἱερέων. — † ἴσως, ξίφος. — † ἄλ. ἀκαλασκεύαστον. — † ἄλ. ψαλάτω σοι, ψαλάτωσαν καὶ σοι.

„ καὶ ὡς καταλελειμμένα ᾠὰ ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν
„ ὃς διαφεύξεται ἢ ἀντείπῃ μοι. συγκαθεῖλε δὲ
αὐτῷ καὶ αὐτὸ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἀνῃρη-
„ μένης τῆς ἁμαρτίας. δεδικαιώμεθα γὰρ οὐκ
„ ἐξ ἔργων νόμου διὰ τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς, ἀλ-
„ λὰ διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν, καὶ τῆς ὑπὲρ νόμον
„ ἡμερότητος. τὸ γὰρ γράμμα, ἀποκτείνει· τὸ δὲ
„ πνεῦμα, ζωοποιεῖ. καὶ διακονία μὲν ἡ κατα-
κρίσεως ἡ Μωσέως ὠνόμασται, καὶ μάλα ὀρ-
θῶς. οὐδεὶς γὰρ ἐν νόμῳ δικαιοῦται παρὰ τῷ θεῷ.
διακονία δὲ τῆς δικαιοσύνης ἡ διὰ Χριστοῦ πε-
πίστευται χάρις. καθῆκε γὰρ ἑαυτὸν ὁ μονογενὴς
τοῦ θεοῦ λόγος εἰς ἑκούσιον κένωσιν. καὶ συνανε-
στράφη τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἄνθρωπος, γέννη-
σιν ὑπομείνας τὴν σάρκα διὰ τῆς ἁγίας καὶ θεο-
τόκου παρθένου, ἵνα τοὺς ὑπὲρ νόμον εἰσηγήσεσι
μετασκευάσῃ πρὸς τὰ βελτίω τοὺς εἰς αὐ-
τὸν πεπιστευκότας, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολι-
τείας καταδείξας τὴν ὁδὸν, γνησίους ἀποφήνῃ
„ προσκυνητάς. πνεῦμα γάρ, φησιν, ὁ θεός, καὶ
„ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ
„ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. χρῆναι δέ φημι
τοὺς οἵπερ ἂν εἶεν ἀληθινοὶ προσκυνηταί, καὶ
τὴν ἐν πνεύματί τε καὶ ἀληθείᾳ λατρείας ἐργά-
ζεσθαι γνήσιοι, πάντα μὲν ἀποσείεσθαι μολυσμὸν,
ψυχῆς δὲ λέγω καὶ σώματος. πειρᾶσθαι δὲ κα-
τορθοῦν, καὶ μάλα προθύμως τὰ δι' ὧν ἂν εἶεν
αἰτίας ἁπάσης ἀπηλλαγμένοι. ἁγίους γὰρ εἶ-
ναι προσήκει καὶ τῷ σώματι, καὶ τῷ πνεύματι.
οὐκοῦν καταναικρώσωμεν ἡδονάς. καὶ μὴ σαρκι-
κῶν ἥττονα παθῶν τὸν οἰκεῖον ἔχωμεν νοῦν. φρο-
νοῦντα δὲ μᾶλλον τὰ τοῦ πνεύματος, καὶ πᾶν εἶ-
δος ἀκαθαρσίας κατακιβδηλεύειν εἰδότα.
προτιμηκότα δὲ μᾶλλον ἀγαθὸν παντὶ
πράγματι, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν ὡς
ἀπωτάτω ποιεῖσθαι σπουδάζοντα. καταθέλ-
γουσι μὲν γὰρ αἱ τοῦ σώματος ἡδοναὶ τὸν ἀν-
θρώπινον νοῦν, καὶ καταληΐζονται νεανικῶς τὰς
τινων καρδίας, μονονουχὶ πολεμίων δίκην ἀ-
γρίως εἰσβάλλουσαι. ἀλλ' οἱ τῷ θείῳ φόβῳ
τεθωρακισμένοι, τὰς τῶν τοιούτων παθῶν ἐφό-
„ δους μονονουχὶ γελῶντές, φασι. κύριος ἐμοὶ
„ βοηθὸς, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι σάρξ.
ἀποφέρει δὲ γνώμης εἰς τοῦτο αὐτοὺς, καὶ μέν τοι
καὶ εὐσθενείας τῆς πνευματικῆς ὁ πάνσοφος Παῦ-
„ λος ἐπιφωνῶν. νεκρώσατε τὰ μέλη τὰ ἐπὶ
„ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος,
„ ἐπιθυμίαν κακήν. κατορθοῦται δὲ τοῦτο διὰ
πόνων, ὧν ἄν τις ἕλοιτο χρῆναι θαυμάζεσθαι.
καὶ τὴν ἐφ' ἅπασι τοῖς ἐπαινουμένοις ἀνα-
θήσαιτο ψῆφον. οὕτω πάλιν αὐτός που φη-
σὶν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· ὑπωπιάζω μου
„ τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ. μήπως ἄλλοις κη-
„ ρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. χαίρον-
τες τοίνυν ὡς ἁπάσης ἀρετῆς ἐργάται, τὴν
πάναγνον ἀληθῶς καὶ ἁγίαν προσδεξώ-
μεθα νηστείαν· τὴν ἁπάσης εὐταξίας τρο-
φὸν τὴν ἁγιασμοῦ μητέρα, καὶ τῆς ἄνωθεν

& tanquam derelicta oua tollam, & non est qui effugiat, aut contradicat mihi. Euertit quoque simul ipsum quoque mortis imperium, sublato prorsus peccato. *Iustificati enim sumus, non ex operibus legis, ex antiquo præcepto, sed per fidem in ipsum*, & quæ supra legem est, benignitatem: *Littera enim occidit; spiritus autem viuificat.* Ac *ministratio* quidē *damnationis* lex Mosis est dicta, & iure id quidē. Nemo enim in lege iustificatur à Deo. Ministratio verò iustitiæ, quæ per Christum habetur, gratia credita est. Demisit namque seipse Vnigenitum Dei Verbum ad voluntariam exinanitionem, & cum hominibus conuersatus est, vt homo, genitus secundùm carnem de sancta ac Deipara Virgine, vt doctrina quæ supra legem est institutos qui in ipsum credidissent, ad meliora reuocaret, atque Euangelicæ vitæ monstrata via veros adoratores efficeret: *Spiritus enim*, inquit, *est Deus, & eos qui adorant ipsum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Oportere autem arbitror, qui quidē veri adoratores sint, germanamque & veram in spiritu & veritate adorationem exerceant, omnem penitus à se impuritatem corporis nimirum atque animi amouere, verùm & eniti, ac strenuè quidē, vt ea præstent, per quæ ab omni scilicet crimine noxaque liberentur. Sanctos nempe illos, & corpore & spiritu esse decet. Proinde auerruncemus voluptates, nec se à permotionibus carnis mens nostra vinci patiatur. Quin potiùs ea quæ sunt spiritus sapiat, noritque omne turpitudinis genus repellere, tum laudandas quasque amplectatur actiones, & quod nos circunstat peccatum amouere quàm longissimè studeat. Emolliunt nimirum corporeæ voluptates humanam mentem, tum ex nonnullorum cordibus temerario impetu prædas agunt, hostiliter propemodum inuadentes. Verùm hasce huiusmodi affectionum incursiones, propè est vt irrideant quos diuinus timor armat, illud vsurpantes, *Dominus mihi adiutor, & non timebo quid faciat mihi caro.* Porro illos in hanc mentem impellit, atque ad spiritale robur hortatur sapientissimus Paulus, inclamans: *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam.* Assequimur autem id, per labores, quos admiretur quiuis oportet, ac supra res alias omnes laudandos esse statuat. Ita rursum idem met ait alicubi beatus Paulus: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Ergo velut omnium cultores virtutum, purum verè ac sanctum alacres amplectamur ieiunium, totius alumnum modestiæ, sanctitatis parentē, supernæ con-

Rom. 3. 20.
2. Cor. 3. 6.
2. Cor. 3. 9.
Ioan. 4. 24.
Psal. 117. 6.
Colos. 3. 5.
1. Cor. 9. 27.

ciliatorem, atque administrum beneuolẽtiæ. Corpus autem inedia cùm subegerimus, morum quoque probitas & modestia necessariò consequetur. Erimus sic namque perfecti atque integri, in nullo deficientes. Solent nimirum corporeæ exercitationis labores, bonarum quoque actionum eximia decora comitari. Hinc sibi pietatis athleta coronę decus diuino iudicio reportabit. Hoc ijs qui strenuos se, ac patientes præbuerint, vocationis supernæ brauium conciliabit. *Galat. 6. 10.* *Quare, dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.* Hæc nos vt doceret Vnigenitus, nostri similem formam indutus apparuit. Verùm Saluatorem omnium ac Redemptorem Israël non agnouit, quamvis eius mysterium tanquam in vmbris & figuris lex indicasset, multiplicique clamore sancti Prophetæ denuntiassent. Audiant itaque quos ignorationis huius detinet morbus: *Isaia 1. 2.* *Audi cælum, & auribus percipe terra, quia Dominus locutus est, Filios genui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israël autẽ me non cognouit, & populus meus me non intellexit.* Persequebantur nimirum criminosè deblaterantes: *Ioan. 10. 33.* *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.* Proinde in illos perquam sanè apposité liceat dicere: *Isaia 1. 4.* *Væ genti peccatrici, populo pleno iniquitate, semini nequam, filijs iniquis. Dereliquistis Dominum, & irritastis sanctum Israël.* Cùm namque & Deum illum esse, & vniuersorum Dominum confiteri debuissent, tum ex ijs quæ patrabantur miraculis, ipsius non enarrabilem diuinamque vim agnoscentes propheticum illud effari: *Ecce nos erimus tui, quoniam tu Dominus Deus noster es*; nihil tamen eiusmodi præstitere. Quin intulere sese amarulenti atque audaces, modò conuicijs absurdè incessentes, *Matt. 11. 17.* *Samaritanum & vini potatorem*, quin & nothum spuriumq; ipsum appellantes: modò verò etiam lapidibus appetitum extra Iudææ terminos eiecere, demumque cruci affixere, cumque capitum iactatione hæc simul aggerebant: *Mat. 27. 40* *Dissoluens templum Dei, & in triduo ædificans illud, salua teipsum; si Filius Dei es, descende de cruce.* Illi itaque quantum quidem in ipsis fuit, vitæ auctorem interfecerunt. Sed fas non erat à morte detineri, quemadmodũ beatus Petrus ait. Peruadens autem infimos inferorum recessus, *1. Pet. 3. 19.* *cùm ijs qui illic erant spiritibus prædicasset*; *Psal. 67. 7.* *eduxit quidem vinctos in fortitudine sua*, vt beatus Dauid ait: tum reuixit tertia die, suumq; ipse templum, quippe qui Deus esset, restituit vitæ, *1. Cor. 15. 20* *primitiæ dormientium* factus, *Coloss. 1. 18.* *Apoc. 1. 5.* *ac primogenitus ex mortuis*, vt humanam naturam superiorem morti

εὐφημίας πρόξενον. † κατήκοντες δὲ τὸ σῶμα ταῖς ἀσιτίαις προσεπάγωμεν ἀναγκαίως τὸ τῆς ἐπιεικείας σὺν τρόποις. ἐσόμεθα γὰρ οὕτω τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι. φιλεῖ γάρ πως ἀεὶ τοῖς τῆς σωματικῆς ἀσκήσεως πόνοις ἀκολουθεῖν καὶ τὰ ἐξ ἔργων ἀγαθῶν αὐχήματα. τοῦτο τῆς εὐσεβείας τὸν ἀθλητὴν τῇ παρὰ θεοῦ στεφανώσει ψήφοις. τοῦτο τῆς ἄνω κλήσεως προξενήσει τὸ βραβεῖον τοῖς ἀνδριζομένοις ἐν ὑπομονῇ. ὥστε οὖν, ἕως καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζόμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας. ταῦτα διδάξων ἡμᾶς ἐπέφανεν ὁ μονογενὴς ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς· ἀλλ' οὐ συνῆκεν ὁ Ἰσραὴλ τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα καὶ λυτρωτήν. καί τοι τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις τοῦ νόμου προαναφήναντος. διακεκραγότων δὲ πολυτρόπως καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν. οὐκοῦν † ἀκουσάτωσαν τὴν ἐπ' αὐτῷ νοσήσαντες ἄγνοιαν. ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ ὅτι κύριος ἐλάλησεν. υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα. αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκεν. ἐδίωκον γὰρ ἐγκαλοῦντές τε, καὶ λέγοντες. περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε ἀλλὰ περὶ βλασφημίας. ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. λεγέσθω δὴ οὖν περὶ αὐτῶν καὶ μάλα εἰκότως. οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλὸν, λαὸς πλήρης ἁμαρτίας. σπέρμα πονηρόν. υἱοὶ ἄνομοι· ἐγκαταλίπετε τὸν κύριον. καὶ παρωργίσατε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ. καί τοι χρῆν δέον ὁμολογεῖν, ὅτι καὶ θεός ἐστι, καὶ τῶν ὅλων κύριος. καὶ μὴν ἐκ τῶν παραδόξως ἀποτελουμένων, τὴν ἄφραστον αὐτοῦ, καὶ θεοπρεπῆ δύναμιν ἐπιγινώσκοντας τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λέγειν. ἰδοὺ οἵδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ. πεπράχασι μὲν τῶν τοιούτων οὐδέν. ἐπεφύοντο δὲ πικροὶ καὶ δεινοί. ποτὲ μὲν ἐκτόπως διαλοιδορεῖσθαι σπουδάζοντες, Σαμαρείτην τε καὶ οἰνοπότην, καὶ μὴν καὶ ἐκ πορνείας αὐτὸν γεγεννῆσθαι λέγοντες· ποτὲ † δὲ λίθοις τῶν τῆς Ἰουδαίας ὅρων ἐκπέμποντες, καὶ τελευτῶντες ἐσταύρωσαν. κατέσειον δὲ τὰς κεφαλὰς ἐπ' αὐτῷ, καὶ δὴ καὶ ἔφασκον. ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν. εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. ὅσον μὲν οὖν εἶχεν εἴς γε τὸ ἐκείνων ἐγχείρημα, τὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτόνασιν ἀρχηγόν. ἀλλ' οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου, καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Πέτρος· καθικόμενος γὰρ ἐν τοῖς κατωτάτοις τοῦ ᾅδου μυχοῖς καὶ διακηρύξας τοῖς ἐκεῖσε πνεύμασιν· ἐξήγαγε μὲν τοὺς πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ, καθά φησιν ὁ μακάριος Δαβίδ. ἀνεβίω δὲ τριήμερος ζωοποιήσας ὡς θεὸς τὸν ἑαυτοῦ ναόν. καὶ ἀπαρχὴ γεγονὼς τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν· ἵνα τὴν ἀνθρώπου φύσιν θανάτου

καὶ

† ἄλ. κατήκοντες

† ἄλ. ἀκουέτωσαν.

† ἄλ. καὶ.

καὶ φθορᾶς ἀποφήνῃ κρείττονα. καὶ εἰς μακραίωνα μεταστοιχειώσῃ ζωήν. ἐμφανῆ δὲ καταστήσας ἑαυτὸν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατέρα καὶ θεόν. καὶ κεκάθικεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς. τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, ἕως ἂν τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ. καταβήσεται δὲ κατὰ καιροὺς ἐξ οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. ταῦτα τοίνυν εἰδότες, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. ἐπιτελέσωμεν ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ, πάντα τρόπον εὐσεβείας ἐπιτηδεύοντες, ὀρθὴν καὶ ἀκαπήλευτον τὴν εἰς αὐτὸν τηροῦντες πίστιν, χήρας ἀνακτώμενοι, ὀρφανοὺς παραμυθούμενοι τοὺς ἐν πτωχείᾳ τοῖς οὖσι, κατὰ δύναμιν θεραπεύοντες· συναλγοῦντες τοῖς ἀλγυνομένοις, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. μνημονεύοντες τῶν δεσμίων ὡς συνδεδεμένοι· οὕτω γὰρ οὕτω νηστεύσωμεν καθαρῶς. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἑβδόμης καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχὶρ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ δευτέρας τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἑβδόμῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρα βαθείᾳ κατὰ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ ὀγδόῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ οὕτως εὐδοκιμήσομεν, καὶ τὰς ἑαυτῶν παραθησόμεθα ψυχὰς τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ac corruptioni redderet, atque ad æternam transferret vitam. Cùm ſeſe porro manifeſtè ſpectandum ſanctis Apoſtolis præbuiſſet, aſcendit ad Patrem qui in cælis eſt, & Deum, ſedetque in dextera throni maieſtatis in excelſis, deinceps expectans, *donec ponat inimicos ſuos ſcabellum pedum ſuorum.* Pſal. 109. 8. Deſcendet autem ſtatutis temporibus de cælis in gloria Patris ſui, cum ſanctis Angelis, iudicaturus viuos & mortuos. Hæc proinde ſcientes, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei, pietatem omnibus modis excolentes, rectam ac ſincerã in ipſum ſeruantes fidem; patrocinemur viduis, ſolemur orphanos, pauperes pro copia, quantum in nobis eſt, ſubleuemus, afflictis condolentes, velut & ipſi exiſtentes in corpore, memores vinctorum tanquam ſimul vincti. Ita namq; purè ſcilicet ieiunabimus; inchoantes ſanctã quidem Quadrageſimam vigeſima ſeptima Februarij menſis; hebdomadam verò Paſchę ſalutaris ſecunda menſis Aprilis; finientes ieiunia ſeptima eiuſdem menſis, extremo veſpere, ex Apoſtolica traditione; feſtum porrò diem celebrantes proximè illuceſcente Dominica, octaua eiuſdem menſis Aprilis; adnectentes deinde ſeptem quoque hebdomadas ſanctæ Pentecoſtes. Ita namque probati noſtros animos offeremus vniuerſorum Deo, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem, & cum quo Patri gloria & imperium, cum ſancto Spiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Λόγος κα'.

ΕΝ μὲν ἔμοι γε καὶ λίαν θυμήρες ἀδελφοὶ τῆς ἁγίας ἡμῶν πανηγύρεως. καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ ποιουμένῳ τὴν δήλωσιν τοῖς συνήθεσι κεχρῆσθαι πρὸς ὑμᾶς λόγοις· οὐδὲν παραλελοιπότι τῶν ὅσα πρὸς ὠφέλειαν βλέπει πνευματικήν· καὶ τῆς εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, ὀρθῆς καὶ ἀπλανοῦς πίστεως τὸ βέβαιον παρατίθεται. οὕτω γὰρ ἂν αὐτὸς μὲν ἐκέρδανα τῆς ἐμαυτοῦ προθυμίας τὴν ὄνησιν, ὑμεῖς δὲ ἀζήμιοι τῶν ὠφελεῖν δυναμένων διεμείνατε. ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα τοῖς ἀνθρωπίνοις σκέμμασιν ἐξ οὐρίας τρέχει τὰ πράγματα, οὐ δὲ τῶν κατὰ γνώμην εἰς εὖ καταντᾷ, πάντη τε καὶ πάντως τὸ πλῆθος, φέρε λέγωμεν ὡς ἔνι τὰ κατεπείγοντα· μᾶλλον δὲ ὅσα δύνασθαι παραχωρεῖ τῆς ἐνσκηψάσης ἡμῖν μέχρι καὶ νῦν ἀῤῥωστίας τὸ μέγεθος· τοσοῦτον γὰρ ἡμᾶς τοῖς ἐξ ἑαυτῆς συμπτώμασι

Homilia vigeſima prima.

OPportunum mihi quidem, & valdè iucundum fuiſſet, fratres, dum ſanctam noſtram celebritatem vobis in præſentia denuntiamus, conſueta ad vos oratione vti, nec eorum quidquam prætermittere, quæ & ſpiritalem afferre vtilitatem, & rectam ſine errore fidem, in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum confirmare poſſint. Ita namque & ego alacritatis meæ fructum tuliſſem, & vos ab omni eorum quæ prodeſſe queant, iacturа immunes ſtetiſſetis. Verùm cùm non omnia cogitantibus nobis ex ſentẽtia ſuccedãt, neque ſemper hominum votis planè euenta reſpõdeant; age eloquamur pro viribus quę inſtant, vel quæ potiùs morbi, qui nos ad hoc vſque tempus vexauit, grauitas permittet. Qui nobis certè ſuis incurſionibus eouſque

molestus fuit, vt illud facilè vsurparemus, quo Saluatorem sancti discipuli periclitantes affati sunt: *Domine, salua nos, perimus.* Scio vos sanè multa atque insigni prudentia præditos, scio vobis familiares esse sanctorum nostrorum Patrum, optimorumque institutorum cohortationes, vt proinde minimè nostra opera necessaria sit, siquidem vt beatus asserit Parœmiastes, *Omnia manifesta intelligentibus, & rectam inuenientibus scientiã.* Tanquam igitur ad peritos, fidenter loquar. Ecce igitur insigne nunc quoque ac salutare nostræ celebritatis tempus aduentat, quo nos excusso veterum criminum intolerabili pondere, salutare iugum sponte subiuimus diuini Verbi cælitus aduenientis, nihil ampliùs laborantes & onerati, sed benigna & quæ nobis salutem conciliet Emmanuelis oratione eruditi. Proinde mutua in Ecclesijs gratulatione vtentes, in communi, sacro & concordi conuentu, grates occinamus omnium Saluatori Christo, qui nos ab ea quæ olim ob primi parentis crimen inhæserat, nota liberauit, id quod pridem sapienter dictum fuerat, acclamantes: *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Postquam enim ob diaboli peruersitatem, è paradiso, illiusque deliciis excidimus, & omnium procreatore meritò nobis infenso, tristem illam ac præduram vocem audiuimus: *Terra es, & in terram ibis*; in casses diabolicæ tyrannidis compulsi, ne oculos quidem attollere miseri audebamus. Quænam igitur optantibus via salutis relinquebatur? quænam diuinæ legis violatoribus veniç reperiretur occasio? Sola nimirum Dei benignitas, ac tam inexplicabili & inenarrabili potestati insita misericordia. Misit itaque Filium suum nobis saluatorem & redemptorem, qui solus posset humanam naturam è diaboli manibus vindicare, tantamque aduersus nos bonitatem ac benignitatem adhibens Dei Patris vnigenitum Verbum, maiestate ac dignitate compar, genitoriq; suo coæternum, creator & opifex cæli & terræ, Angelorumque & hominum, *non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens,* nostramque similitudinem assumpsit, vt omnes saluans per semetipsum, ab omni inquinamento & labe puros Deo & Patri sistat, per omnia fratribus assimilatus, vno excepto peccato: Proinde & famem sustinet, & ieiunat certo tempore, vt nobis exemplar vitæ inculpatæ, atque initium salutis existeret. Igitur nos quoque prçmittamus sanctæ celebritati ieiunium: *Non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ,*

Matt. 8. 26. — Prou. 8. 19. — Galat. 3. 13. — Genes. 3. 19. — Philip. 2. 6. — 1. Cor. 5. 8.

καταφόρτισεν, ὡς ἀναβοᾶν ἐκεῖνο τὸ παρὰ τῶν ἁγίων μαθητῶν, ὅτε καὶ ἐκινδύνευον τῷ σωτῆρι λεχθὲν· κύριε σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα. „ οἶδα μὲν οὖν, ὅτι συνέσει διαπρέποντες, σοφόν, καὶ ἔνεστιν κέκτησθε φρόνημα τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων καὶ πανατίστων διδασκάλων ἐναύλους τὰς παραινέσεις κατέχοντες, ὡς μηδὲν ἡμῖν ἐνδεῖν κατὰ τὴν μακαρίαν παροιμιαστὴν φάσκοντα· πάντα † ἐνώπιον τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς „ εὑρίσκουσι γνῶσιν. πρὸς εἰδότας τοιγαροῦν „ θαρρῶν ἀναφθέγξωμαι. ἰδοὺ δὴ καὶ νῦν ὁ ἐπίσημος καὶ σωτήριος τῆς ἁγίας ἑορτῆς ἐπέστη καιρός, ὅτε τῶν παλαιῶν ἁμαρτημάτων τὸ δυσβάστακτον φορτίον ἀποσεισάμενοι, τὸν σωτήριον ζυγὸν ἑκουσίως ὑπεισήλθομεν τοῦ ἐξ οὐρανοῦ καταβάντος θεοῦ λόγου. οὐκέτι κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, ἀλλὰ πρᾶον καὶ σώζειν εἰδότα τὸν Ἐμμανουὴλ παιδευόμενοι λόγον. οὐκοῦν ἀλλήλοις συγχαίροντες ἐν ἐκκλησίαις, διὰ τῆς κοινῆς καὶ ἱερᾶς καὶ ὁμοψύχου συνόδου εὐχαριστηρίους ᾠδὰς ἀναπέμψωμεν ἐν τῷ λυτρωσαμένῳ πάντας ἡμᾶς σωτῆρι Χριστῷ, ἐκ τῆς πάλαι περιπεπτωκυίας ἡμῖν κηλῖδος, διὰ τὴν τοῦ πρωτοπλάστου παράβασιν, ἀναβοῶντες ἐκεῖνο τὸ πάλαι σοφῶς εἰρημένον, Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ „ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας, τοῦ παραδείσου, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τρυφῆς ἐκπεπτώκαμεν, ὑπὸ τοῦ πεποιηκότος ἀγανακτήσει εἰκότως γενόμενοι, καὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης καὶ παγχαλέπου ἀκούσαντες φωνῆς· γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν „ ἀπελεύσῃ. τῆς διαβολικῆς τυραννίδος ἀφθημεν θήραμα, οὐδὲν πρὸς τὰ ἄνω ἀποβλέπειν τολμῶντες οἱ δείλαιοι. ποία τοίνυν ὑπελείπετο τοῖς τοῦτο ποθοῦσι σωτηρίας ὁδός; ποία τοῖς παραβεβηκόσι τοῦ δεσπότου τὴν ἐντολὴν ἀφορμὴ συγγνώμης ηὑρίσκετο; μόνη φιλανθρωπία θεοῦ οἰκτιρμός καὶ ἔλεος τῆς οὕτως ἀφράστου καὶ ἀνεκδιηγήτου δυνάμεως. ἔπεμψε τοίνυν ἡμῖν τὸν ἴδιον υἱὸν σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν μόνον δυνάμενον τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐκ τῆς διαβολικῆς ἐξελκύσαι χειρός. καὶ τοσαύτῃ χρησάμενος τῇ εἰς ἡμᾶς χρηστότητι, καὶ φιλανθρωπίᾳ ὁ τοῦ θεοῦ πατρὸς μονογενὴς λόγος, ὁ σύνθρονος, καὶ ἰσοκλεής, καὶ συναΐδιος τῷ ἰδίῳ γεννήτορι ὁ κτίστης καὶ δημιουργὸς οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καὶ ἀγγέλων, καὶ ἀνθρώπων, οὐχ ἁρπαγ- „ μὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' † αὐτὸς „ ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, καὶ τὴν πρὸς „ ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἀνεδέξατο. ἵνα πάντας σώσας „ δι' ἑαυτοῦ καθαροὺς ῥύπου καὶ μολυσμοῦ προσαγάγῃ τῷ θεῷ καὶ πατρί, κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθεὶς χωρὶς μόνης ἁμαρτίας. διὸ καὶ πεῖναν ἀνέχεται καὶ νηστεύει κατὰ καιρόν, ἵνα ὑπογραμμὸς ἡμῖν τῆς ἀναμαρτήτου ζωῆς καὶ ἀρχὴ σωτηρίας εὑρεθῇ. οὐκοῦν καὶ ἐν ἡμῖν „ αὐτοῖς προεδρευέτω τῆς ἁγίας πανηγύρεως ἡ νηστεία. μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας. „

† ἄλ. ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι — † ἄλ. αὐτόν.

ἀλλ'

„ ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας.
ἐὰν γὰρ ἑαυτοὺς ἀμώμους καὶ ἀσπίλους τη-
ρήσωμεν, καὶ τὴν ἀρέσκουσαν θεῷ πολιτείαν
παναγίως ἀσκήσωμεν, ὡς γνήσιοι δοῦλοι
„ προσφόρως ἀκουσόμεθα. εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ
„ πιστὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε κα-
„ ταστήσω, εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. οὐ
γὰρ ἀνόνητος ἔσται τοῖς ἐλπίζουσιν εἰς αὐτὸν ὁ τῆς
νηστείας καρπὸς, οὐδὲ τὴν ἐπίφοβον ἐκείνην καὶ
Ἰουδαίοις πρέπουσαν ἀκούσονται ποτὲ φωνήν.
„ οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐξελεξάμην, λέγει κύ-
„ ριος. ἐπαιτιᾶται γὰρ ἐκείνους, καὶ μάλα δι-
„ καίως διὰ φωνῆς Ἡσαΐου καί φησι, νηστεύετε
„ καὶ τύπτετε πυγμαῖς ταπεινόν. ἵνα τί μοι νηστεύε-
„ τε. χρεία τοιγαροῦν τοῦ παγκάλου βίου, συνδρο-
μον ἔχοντος τῇ νηστείᾳ τὸ φαιδρὸν καὶ ἀλώβη-
τον κάλλος. τὸ λαμπρὸν τῆς ἀφθαρσίας ἐφό-
διον, τὸ ἀξιέραστον τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐ-
νέχυρον, τὸ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀσφαλὲς καὶ ἀκα-
ταγώνιστον ἔρεισμα. διὸ δὴ καὶ πρέπον ἡμᾶς κα-
θάραντας ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ
σαρκὸς καὶ πνεύματος ἐπιτελεῖν ἁγιωσύνην
ἐν φόβῳ θεοῦ. οὕτω γὰρ εὐθαρσεῖς τε καὶ ἀκλό-
νητοι παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ,
λαμπροῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένοι, καὶ βοῶντες
„ παῤῥησιαστικώτερον. ἰδοὺ οἵδε ἡμεῖς ἐσόμεθά
„ σοι. ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ. ὅπερ οὐκ
ἐθελήσαν τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ὁμολογεῖν,
† ἤκουσε πάλιν θεοῦ λέγοντος διὰ φωνῆς Ἡ-
„ σαΐου. οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλὸν, λαὸς πλήρης
„ ἁμαρτιῶν. σπέρμα πονηρὸν, υἱοὶ ἄνομοι ἐγκα-
„ τελίπετε τὸν κύριον, καὶ παρωργίσατε τὸν ἅγιον τοῦ
„ Ἰσραήλ. τί ἔτι πληγῆτε προστιθέντες ἀνο-
„ μίας; οὔτε γὰρ τὰ παράδοξα τῶν ἐπιτελουμένων
ἔργων παρ' αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος καταπλαττό-
μενοι. οὔτε τὰς θεοσημείας, ἃς ἐνήργει τῇ οἰκείᾳ
δυνάμει θαυμάζοντες, ἐκ τῶν ἐναντίων αὐτοῦ
„ κατεθρασύνοντο, λέγοντες. ἐν Βεελζεβοὺλ ἄρ-
„ χοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. ὢ
μανίας θεομισοῦς, καὶ ἀφάτου τῆς δυσσεβείας.
„ οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκότει διαπο-
„ ρεύονται, καὶ πλανῶνται ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου
„ αὐτῶν. εἰ μὴ νοεῖς τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα,
μηδὲ τῶν ἁγίων μαθητῶν ἐπινοεῖς τὸ μήνυμα,
τί κομπάζεις, φύλαξ εἶναι τῶν νομίμων παραγ-
γελμάτων φανταζόμενος; πότε πληρούμενον
„ εἶδες τὸ πάλαι προειρημένον; τότε ἀνοιχθή-
„ σονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὦτα κωφῶν ἀκού-
„ σονται. τότε ἁλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλὸς. καὶ
„ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων. οὐκ ἐπὶ τῇ
τοῦ Ἐμμανουὴλ παρουσίᾳ ἐλπίζειν ἀεὶ θέλεις, καὶ
προσδοκᾶν ἅπερ ἐπιτελεσθέντα τεθέασαι; οὐ-
δέν σε τῶν ἐνεργηθέντων εἰς πληροφορίαν ἄγει τοῦ
θαύματος, ἀλλὰ κρύπτειν † θέλεις τὰ πᾶσι
διεγνωσμένα; μύεις σου ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς
ἀκοὰς κεκλεισμένας φυλάττεις, ταῖς Χρι-
στοῦ θαυματουργίαις; ἔχεις τοίνυν ἀξίαν τῶν
σαυτοῦ πλημμελημάτων ἀντίδοσιν. οὐκ ἔτι γὰρ παρὰ σοὶ τὰ σύμβολα τῆς εὐσεβείας. οὐ πόλις, οὐχ ἱερῆς θυσία

Marginal notes: † ἄλ. ἤκουσε πάλαι. — † ἄλ. ἐθέλεις.

sed in azymis sinceritatis & veritatis. Etenim si nos ipsos integros castosque conseruauerimus, ac Deo placitam viuendi rationem sanctè retinuerimus, veluti serui non degeneres suo tempore audiemus: *Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam. Intra in gaudium Domini tui.* (Mat. 25. 21) Non erit sanè inutilis in illum sperantibus ieiunij fructus, neque formidabilem illam & in Iudæos accommodatam aliquando audiet vocem: *Non hoc ieiunium elegi, dicit Dominus.* (Isaia 58. 4.) Accusat enim illos, & certe meritò apud Isaiam his verbis: *Ieiunatis, & percutitis pugno humilem. Vt quid mihi ieiunatis?* Adhibenda igitur est honesta viuendi ratio, quæ ieiunium illustri ac decora specie comitetur, splendidum immortalitatis viaticum, amabile regni cælestis pignus, æternæ vitæ solidum & inexpugnabile firmamentum, proindeque decet, *vt mundantes nosmetipsos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiamus sanctificationem in timore Dei.* (2. Cor. 7. 1.) Ita namque fiduciæ pleni, nec quidquam metuentes ante tribunal Christi astabimus, splendidis amicti vestibus, illudque liberè acclamantes: *Ecce nos erimus tui, quoniam tu Dominus Deus noster es.* (Ierem. 3. 22.) Quod cùm fateri Iudæorum gens abnuisset, illa vicissim audiuit, quibus eos Isaiæ voce Deus affatus est: *Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, semini nequam, filijs sceleratis. Dereliquistis Dominum, & exacerbastis sanctum Israël. Quid vltrà percutiemini addentes iniquitatem?* (Isaia 1. 4.) Nec enim ob mirabilia opera ab ipso Saluatore patrata, stupentes, nec diuina signa, quæ vi propria edebat cum admiratione excipientes, contrà potiùs illi insultabant dicentes: *In Beelzebub principe dæmoniorũ eijcit dæmonia.* (Mat. 12. 24. Luc. 11. 15.) O insaniam Deo inuisam, ô inexplicabilẽ impietatem! *Nescierunt, neque intellexerunt, & errant à minimo vsque ad maximum eorum.* (Psal. 81. 5.) Si minùs quæ de ipso scripta sunt intelligis, nec agnoscis sanctorum prophetarum testimonia, quid te iactas, ac legalium mandatorũ custodem esse somnias? Ecquando illud impletum vidisti, quod prædictum olim fuerat? *Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient: tunc saltabit sicut ceruus claudus, & expedita erit lingua mutorum.* (Isaia 35. 5.) Num Emmanuelis aduentum perpetuò sperabis, eaque semper expectabis quæ perfecta contuitus es? Nihil te eorum quæ gesta sunt, summa admiratione percellit, sed ea celare cupis, quæ nota omnibus ac peruulgata sunt? Nictantes oculos, auresque obseratas Christi miraculis geris? Digna igitur pro meritis præmia reportasti. Non vlla apud te reliqua insignia pietatis, non ciuitas, non solemne sacrificiũ,

παν-

ſed per omnes terras diſiectus & vagus erras. Audies igitur à quopiam eorum qui rectos gerunt ſenſus, id quod antè per Baruch fuerat denuntiatum: *Quid eſt Iſraël quòd in terra inimicorum es? inueteraſti in terra aliena, contabuiſti cum mortuis, annumerata es ijs qui in inferno ſunt. Reliquiſti fontẽ ſapientiæ.* Non habebis igitur quod aduerſum ea quæ tibi objiciuntur, reſpondeas. Sermo tibi omnis illico excidit, ipſam veritatem argutijs oppugnare contendis. Audies igitur meritò à iudice vniuerſorum: *Ambulate in lumine ignis veſtri, & in flamma quam accendiſtis.* In crucem egiſti Dominum gloriæ, opificemq́; vniuerſorum, ipſam à te vitam morte implicari poſſe cenſuiſti; non agnouiſti, neque intellexiſti ipſam quæ humanæ naturæ parabatur immortalitatem. Et tamen ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus deſcendit ad inferos, ijſque ſpoliatis, cùm veluti Dominus imperaſſet ijs qui in vinculis erant, *Exite, & qui in tenebris, Reuelamini*; tertia die reuixit, & poſtquam à mortuis extitiſſet, gaudens ob res præclarè geſtas, diſcipulis ſuis mandauit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Tales itaque ſortiti doctores, ijs obtemperare, atque obſequentes eſſe ſtatuamus, per quos edocti veritatem, adiuncta inſuper ad perfectam doctrinam atque inſtitutionem diuina Scriptura, noſtro Saluatori ac Redemptori, quod per Moſem dictum eſt, acclamemus: *Quis ſimilis tibi in Dijs Domine? quis ſimilis tibi glorioſus in ſanctis?* Et rurſum: *Quis ſicut tu, auferens iniquitates, & diſſimulans iniuſtitiam?* Ne quis ergo vos impoſtor à recta fide ſeducat, regia incedamus via, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram deflectentes, ſimplicem, nec vllo infectam fuco conſeruemus fidem, & ex ea non hæreticæ contentionis, ſed veræ pietatis occaſionem ducamus. Confiteamur conſubſtantialem Triadem Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Hoc namque nobis cælitus diuinæ tradidere Scripturæ. Dominum agnoſcamus, qui noſtra cauſa homo factus eſt, atque ex beata Virgine Maria Deipara genitus, illud vſurpantes quod ſcriptum eſt: *Dominus meus, & Deus meus.* Hoc pacto noſtram exornantes vitam, rectaque & honeſta inſtitutione deterſis veterum peccatorum maculis, ab omni labe puri, atque ab omni reprehenſione vacui, exhibeamus orphanis paterna viſcera, viduis eam quæ ſanctos decet miſerationem impertiamur, & vno verbo proximum diligamus, omnemq́ue ex animis noſtris eijciamus prauitatem; pauperes inopia tecti laborantes excipiamus domi; vt ea quæ nobis

Bar. 3. 10. — Iſaia 50. 11. — Iſaia 49. 9. — Matt. 28. 19 — Exod. 15. 18. — Ioan. 20. 29

πανταχοῦ δὲ τῆς οἰκουμένης διεσπαρμένος ῥεμβόμενος. ἀκούσῃ δὲ καὶ παρά τινος ἐνδιδόντος τὸ ὀρθὰ φρονεῖν ἠρημένων ἐκεῖνο τὸ τῷ Βαρούχ † προηγγελμένον. τί ἐστιν Ἰσραὴλ, ὅτι ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ; ἐπαλαιώθης ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ. συνεμιάνθης τοῖς νεκροῖς, προσελογίσθης μετὰ τῶν εἰς ᾅδου. ἐγκατέλιπες τὴν πηγὴν τῆς σοφίας. οὐχ ἕξεις οὖν ὅπως ἀπολογήσῃ πρὸς τὰ ἐγκλήματα. ἀργεῖ σοι πᾶς λόγος εὐθύς. αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν μηχανώμενος σοφίζεσθαι. ἀκούσῃ τοιγαροῦν προσφόρως παρὰ τοῦ πάντων ἐσομένου κριτοῦ· πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ᾗ ἐξεκαύσατε. σταυρῷ παραδέδωκας τὸν τῆς δόξης κύριον, καὶ πάντων δημιουργὸν, ᾠήθης θανάτῳ κάτοχον δύνασθαι ποιεῖν τὴν ζωήν. οὐκ ἔγνως, οὐδὲ συνῆκας πραγματευομένην αὐτὴν τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει τὴν ἀφθαρσίαν. καί τοίγε αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς κατελθὼν εἰς ᾅδου. καὶ τοῦτον σκυλεύσας, προστάξας κηρύγματι δεσποτικῷ, τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύφθητε· ἀνεβίω τριήμερος. καὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἄνοδον χαίρων ἐπὶ τῷ κατορθώματι, τοῖς οἰκείοις ἔφασκε μαθηταῖς. πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. τοιούτους τοιγαροῦν διδασκάλους κερδάναντες, πείθεσθαι τούτοις καὶ ὑπείκειν προελώμεθα. παρ' ὧν δεδιδαγμένοι τὰ ἀληθῆ, ἔχοντές τι πρὸς τελείαν διδασκαλίαν καὶ παίδευσιν τὰς θείας γραφὰς, ἀναβοῶμεν τῷ σωτῆρι ἡμῶν καὶ λυτρωτῇ, τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Μωσέως εἰρημένον. τίς ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς κύριε; τίς ὅμοιός σοι δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις; καὶ πάλιν· τίς θεὸς ὥσπερ σὺ, ἐξαίρων ἀνομίας, καὶ ὑπερβαίνων ἀδικίας; μηδεὶς οὖν ὑμᾶς πειθέτω † πλάνος, τῆς ὀρθῆς ἀποκλῖναι πίστεως. ὁδῷ βασιλικῇ πορευώμεθα, μὴ ἐκκλίνοντες δεξιὰ, μηδὲ ἀριστερὰ. ἁπλῆν καὶ ἀκαπήλευτον τὴν ὀρθὴν πίστιν τηρήσωμεν. μὴ λογομαχίας αἱρετικῆς ἀφορμὴν, ἀλλ' εὐσεβείας ἀληθοῦς πίστιν ἐπιγινώσκοντες. ὁμολογῶμεν ὁμοούσιον τὴν τριάδα πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος. τοῦτο γὰρ ἄνωθεν ἡμῖν αἱ θεῖαι παραδεδώκασι γραφαί. ἐπιγινώσκωμεν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τεχθέντα κύριον διὰ τῆς μακαρίας παρθένου θεοτόκου Μαρίας. λέγωμεν αὐτῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὁ κύριός μου, καὶ ὁ θεός μου. οὕτω τὸν ἑαυτῶν διακοσμοῦντες βίον, καὶ δι' ὀρθῆς καὶ σεμνῆς πολιτείας τὴν τῶν παλαιῶν ἁμαρτημάτων διασμηξάμενοι κηλῖδα καθαροὶ καὶ ἄσπιλοι, καὶ μώμου παντὸς ἀπηλλαγμένοι, φανησώμεθα σπλάγχνα μὲν πατέρων περὶ τὴν ὀρφανίαν νοσοῦντας κτώμενοι· χήραις δὲ τὴν πρέπουσαν † ἁγίοις συμπάθειαν χαριζόμενοι. καὶ συλλήβδην εἰπεῖν τὸν πλησίον ἀγαπῶντες. καὶ πᾶσαν ἀδικίαν τῆς † οἰκίας ψυχῆς ἐξορίζοντες. πτωχοὺς ἀστέγους εἰς τὸν οἶκον εἰσάγοντες· ἵνα καὶ τὰ δεδω-

† ἄλ. προεπηγγελμένον. — † ἄλ. πλάνης. — † ἄλ. ἅγιοι. — † ἄλ. οἰκείας.

δεδωρημένα παρὰ θεοῦ πρὸς οἰκονομίαν ἡμῶν κοινὰ τοῖς πένησι λογισάμενοι· καὶ γυμνοὺς περιβάλλοντες, καὶ ἁπαξαπλῶς πᾶσαν ἀρέσκειαν τὴν εἰς θεὸν περιζωσάμενοι, δυνηθῶμεν κερδάναι τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἐννεακαιδεκάτης τοῦ Μεχὶρ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ τετάρτης καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενὼθ μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας ἀπὸ τῆς ἐννεακαιεικάδος τοῦ αὐτοῦ Φαμενὼθ μηνός, ἑσπέρα βαθεία κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ τριακάδι τοῦ αὐτοῦ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ad vitam tolerandam à Deo donata sunt, communia cum pauperibus existimantes, conuestientes nudos, ac demum ijs omnibus, quæ Deo accepta sunt, exornati, futurorum bonorum fructum adipiscamur; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam decimanona Februarij, hebdomadã verò Paschę salutaris vigesima quarta Martij mensis: soluentes ieiunia vigesimanona eiusdẽ Martij mensis, extremo vespere, vt euangelico iubemur præconio; festum porrò celebrantes, proximè illucescente Dominica die, trigesima eiusdem mensis; adiungentes deinceps septem quoque sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namq; regni cælorum hæreditatem consequemur, in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri gloria & imperium, in secula seculorum. Amen.

Λόγος κβ'.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Οὐ τῆς φιλοτιμίας ἡμῖν τῆς ἐν λόγοις ἐπίδειξις γέγονε, τὸ λογίδιον, ἤγουν ἡ ἐπιστολή, ἀλλ' ἐκ συνηθείας τῆς ἄνωθεν, εἰς τοῦτο πάλιν κεκλήμεθα. καὶ γὰρ ἦν ἀκόλουθον τῆς ἁγίας ἡμῶν, ὅσον οὐδέπω, παρεσομένης ἑορτῆς, τὸ περὶ αὐτῆς προαναλάμψαι κήρυγμα. ἐκεῖνοι μὲν ἀληθῶς ἐλλόγιμοι καὶ τεχνῖται τὰς εἰς εὐέπειαν, εἰ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς εὐστομίας ποιοῖντο τὴν ἔνδειξιν, τοῖς παρὰ τῶν ἀκροωμένων ἐντρυφάτωσαν κρότοις. ἡμεῖς δὲ πως ὑμῖν τὰ ἐκ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς τοῖς παρ' ἐαυτῶν ψελλισμοῖς, ὡς ἔνι † διερμηνεύσωμεν.

† ἄλλ. διερμηνεύσομεν.

Οἱ μὲν τοῖς τῆς θείας ἱερωσύνης αὐχήμασι διαπρέποντες, καὶ ἀπολεγέντες τῶν ἄλλων ἐξῃρημένων, τὸ καθηγεῖσθαι λαῶν τῆς ἐκ νόμου διέλαχον ψήφοις. ἐπετέταλο δέ, καὶ πρός γε τὸ δεῖν, τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν ποιεῖσθαι τὴν προαγόρευσιν. καὶ γοῦν ἔφη τις τῶν ἁγίων προφητῶν.
» ἱερεῖς ἀκούσατε, καὶ ἐπιμαρτύρασθε τῷ οἴκῳ Ἰα-
» κώβ, λέγει κύριος παντοκράτωρ. οἶκός γε μὴν Ἰακὼβ, εἶεν ἂν οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως οἱ ἐξ αἵματος Ἀβραάμ, ἀλλ' οἱ διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοι, ὥσπερ ὁ πάνσοφος
» γράφει Παῦλος. οὐ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι
» Ἰσραήλ. οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάν-
» τες τέκνα. ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, ταῦτα
» λογίζεται εἰς σπέρμα. τί τοίνυν ὁ θεῖός τε καὶ ἱερὸς παρεγγυᾷ λόγος; τί δὲ βοᾶν ἀναπείθει; πάλιν ἡμῖν ἀναλάμποντος τοῦ καιροῦ καθ' ὃν ἡ ἁγία καὶ πάναγνος ἐπιτελεῖται πανήγυρις, ἡ ἐπί γε
» φημὶ τῷ πάντων ἡμῶν σωτῆρι Χριστῷ, ἁγιά-
» σατε νηστείαν, κηρύξατε θεραπείαν. τὸ μὲν οὖν

Homilia vicesimasecunda.

PROLOGVS AVCTORIS.

Haud nos sanè eloquentiæ ostentandæ studio Oratiunculã hanc, siue Epistolam dedimus, sed vetere instituto ad id rursum vocati sumus. Etenim si vnquam aliàs, certè hoc tempore, celebritatem aduenientem facta lucis instar denuntiatione indicari consentaneum fuit. Quamobrem qui reuera dicendi facultate instructi sunt, eloquentiam illi suam ambitiosè profiteantur, & auditorũ acclamatione ac plausibus gaudeant. Nobis satis erit, si diuinæ Scripturæ mysteria, pro tenuitate balbutientes interpretemur.

Qvi diuini sacerdotij gloria illustres, atque ex aliorum numero præcipuè delecti sunt, populorum præfecturam decreto legis accepere, tum quę profutura sint ijsdem denunciare sunt iussi. Dixit proinde aliquis ex sanctis Prophetis: *Sacerdotes audite, & contestamini domui Iacob, dicit Dominus omnipotens.* Domus porro Iacob, fuerunt non illi tantùm qui ex sanguine Abraham procreati, sed quicunque per fidem in Christo iustificati sunt, quemadmodum sapientissimus scribit Paulus: *Non omnes qui ex Israël sunt, hi sunt Israëlitæ, neque qui semen Abrahæ, omnes filij: sed qui sunt ex promissione filij, reputantur in semine.* Quid ergo diuinus & sacer indicat sermo? quid clamandum esse suadet? rursum nobis illucescente die quo sacrosancta festiuitas celebratur, ea inquam quæ nostrûm omniũ Saluatori Christo peragitur; *Sanctificate ieiunium, prædicate curationem.* Nam labores quidem

Osee 5.1.

Rom. 9.6.

Ioel. 1.14.

quidē suscipere, & egregias pietatis actiones strenuè amplecti, id ego ex omnibus vtilissimū esse affirmarim. Gloriosum siquidē ea res fructum habet, atque vt ait Propheta: *Vir in laboribus laborat sibi ipsi. & repellit à se interitum.* Qua quidem re quidnam apud eos qui rectè sentiunt æquali pretio æstimabitur? nihil omnino. Idque suo testimonio ipsemet Saluator confirmat: *Quid enim prodest homini si mundum vniuersum lucretur, anima verò sua detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Oportet autem qui labores adamauere, studiaque virtutis præ cæteris omnibus amplectenda ducunt, & mente valida, & bene firmo corde præditos esse, patientiaque insignes, curam in rebus vtilibus collocare. Porro nobis quoque ipsis idem cōtingere facilè quiuis animaduertat, quod ijs contingit qui sibi equos edomandos suscepere; quibus non satis est vt bene domuisse videantur, si tantummodò frænum admittant: oportet verò præterea penitus decoro motu ciere pedes; tum arte imprimis, & currendi facultate pollere. Igitur nobis quoque vicissim necessarium atque vtile fuerit, vt præter laborum exercitationē, quā susceptam animaduerto, rei præterea cuiusq; agendæ vel non agēdę noscamus viam. Ieiunium nempe purissimū, propè veluti frænum vsurpemus, quo mētis inclinatio ad deteriora tollatur, carnisque importuni motus castigentur. Est namque in corporibus luxus, radix veluti quædam & parens rabidæ atque efferatæ voluptatis, quę ad res bonas contendenti obsistit acriter, & vesano impetu ad turpissima quæque defertur. Cæterùm ieiunij labores generosè insurgunt, ac perturbationum nobis insitarum impressiones excipiunt, carnemque ad damnosa delabentem egregiè admodum ad facilitatem obedientiamque compellunt. Et hucusque quidem ieiunium ijs qui illius studio tenentur profuerit; quicunque autem agenda, ac non agenda prouidere sedulò concupierit, hunc omni virtutum genere instructum esse planè oportet. Splendida namque & admiranda sunt, quæ ex ingenij solertia patrantur egregiè facta. Confirmat hæc porro suo testimonio etiam sapientissimus Paulus, sic ad Timotheum scribens: *Exerce te ipsum ad pietatem: nam corporalis exercitatio,* (nimirum ieiunij & laborum) *ad modicum prodest, pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.* Ieiunauerunt ex antiquis nonnulli, sed nudam atque ab omni alia penitus virtute seiunctam inediam obseruarūt. Mox cùm res ex sententia minimè succederent, nec annueret Deus; quin præmio va-

Prou. 16.26 · Mat. 16.26. · 1. Tim. 4. 8.

ἑλέσθαι πονεῖν, καὶ τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀνδραγαθημάτων μεταποιεῖσθαι νεανικῶς ἔγωγε φαίην ἂν τῶν ὅτι μάλιστα λυσιτελεστάτων. εὐκλεᾶ γὰρ ἔχει τὸ χρῆμα καρπὸν καὶ ὥς ὁ προφήτης φησὶν, ἀνὴρ ἐν πόνοις πονεῖ ἑαυτῷ, καὶ ἐκβιάζεται ἑαυτοῦ τὴν ἀπώλειαν. οὐ τί ἂν γένοιτο παρά γε τοῖς οὖσιν ἐν καλῷ φρενὸς τὸ ἰσοστατοῦν εἰς κτῆσιν, οὐδὲν παντελῶς; καὶ πιστοῦται λέγων αὐτὸς ὁ σωτήρ. τί γὰρ ὠφεληθήσεται ἄνθρωπος, ὅταν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. δεῖ δὲ οἶμαι τοῖς ἐθέλουσι πονεῖν, καὶ λόγου παντὸς ἀξιοῦν εἰωθόσι τὸ ἐπιτάνυσθαι φιλεῖν τοῖς εἰς ἀρετὴν σπουδάσμασι, καὶ νοῦ βεβηκότος, καὶ καρδίας ἐρηρεισμένης, καὶ διαπρεπούσης ἐν ὑπομονῇ, καὶ μελέτην ἐχούσης τὸ ἀτενὲς ἐπὶ τὰ χρήσιμα. ἴδοι δ' ἄν τις καὶ περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς τοιοῦτόν τι συμβαῖνον ὁποῖον ἂν γένοιτο περὶ τῶν τῶν ἵππων † ὅτι μελετῶντας τὸ τιθασσεύεσθαι. εἰς οὐκ ἀπόχρη πρός γε τὸ εὖ δεδαμάσθαι δοκεῖν, εἰ μόνον εἰσδέξαιντο χαλινόν· προσδεῖ δὲ οἶμαι † πάντοτε καὶ πάντως τὸ χρῆναι μαθεῖν, εὔρυθμον μὲν ὥσπερ τὸν ποδῶν ποιεῖσθαι τὸν κρότον. εὐτεχνεστάτους δὲ εἶναι καὶ δρομικωτάτους. χρῆμα δὴ οὖν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἀναγκαῖον ἂν γένοιτο καὶ ὀνησιφόρον εἰ πρός γε τὸ δεῖν ἐλέσθαι πονεῖν ἐνορῶ τὸ ὑπάρχον, καὶ τὸ εἰδέναι σαφῶς τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πρακτέων, ἢ μὴ διατίθεσθαι τρίβον. μονονουχὶ γὰρ χαλινῷ κεχρήμεθα τῇ πανάγνῳ νηστείᾳ, ἀνακόπτοντι τοῦ νοῦ τὴν ἐπὶ τὰ χείρω ῥοπὴν, καὶ κολάζοντι τῆς σαρκὸς τὸ ἔκτοπον κίνημα· τρυφὴ μὲν γὰρ ἡ σωμάτων, ῥίζα τις ὥσπερ ἐστὶ καὶ γένεσις πικρῶν καὶ ἀτιθάσσων ἡδονῶν, καὶ ἀντιξάγει δεινῶς ταῖς εἰς τὸ ἀγαθὸν προθυμίαις, ἀνεπιπλήκτοις ὁρμαῖς χωροῦσα πρὸς † τὰς αἰσχίω. οἱ δέ γε τῆς ἀσιτίας πόνοι νεανικῶς ἀνίστανται. καὶ τὰς τῶν ἐμφύτων πως καὶ ἐν ἡμῖν παθῶν ἀντιφέρονται προσβολαῖς, καὶ ἀνασκιρτῶσαν τὴν σάρκα πρὸς τὸ πεφυκὸς ἀδικεῖν, περιτρέπουσιν εὖ μάλα πρὸς τὸ εὐήνιον. καὶ μέχρι μὲν τούτων ἐπικουρήσειεν ἂν ἡ νηστεία τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτήν. τοῖς γε μὴν ἐντέχνως εἰδέναι σπουδάζουσιν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πρακτέων, ἢ μή. περιέσεσθαι δή που τὸ ἐν παντὶ γενέσθαι καλῷ· λαμπρὰ γὰρ καὶ ἀξιάγαστα τὰ ἐκ τῆς ἀγχινοίας ἐστὶ κατορθώματα. ἐπιμαρτυρήσει δὲ τούτοις καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, Τιμοθέῳ γεγραφώς. γύμναζε σεαυτὸν εἰς εὐσέβειαν. ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία, ἡ διὰ νηστείας δηλονότι καὶ πόνων, πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος. ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστι, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς τε νῦν καὶ τῆς μελλούσης. νενηστεύκασί τινες τῶν ἀρχαιοτέρων, ἀλλὰ γυμνὴν καὶ ἀμέτοχον παντελῶς τῶν ἐκ τῆς ἑτέρας ἀρετῆς ἀνδραγαθημάτων ἐποιοῦντο τὴν ἀσιτίαν. εἶτα τῶν πραγμάτων αὐτοῖς κατὰ γνώμην οὐκ ἐκβεβηκότων, οὔτι μὴν κατανεύοντος θεοῦ τῶν αἰτημάτων τὸ πέρας, ἄμισθον δὲ

† ἄλ. ἐπ. · † ἄλ. πάντη τι. · † ῥυσοτέ.

ἢ μᾶλλον αὐτοῖς ἀποφαίνοντος τὴν νηστείαν, διεγόγγυζον λέγοντες. τί ὅτι ἐνηστεύσαμεν, καὶ οὐκ εἶδες; ἐταπεινώσαμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔγνως; καὶ τί πρὸς ταῦτα θεός; ἐν γὰρ ταῖς ἡμέραις τῶν νηστειῶν ὑμῶν εὑρίσκεται τὰ θελήματα ὑμῶν. καὶ πάντας τοὺς ὑποχειρίους ὑμῶν ὑπονύσσετε. εἰς κρίσιν καὶ μάχας νηστεύετε, καὶ τύπτετε πυγμαῖς ταπεινόν. ἵνα τί μοι νηστεύητε; ἄθρει δὴ οὖν ὅτι τοῖς νηστεύουσι πρέποι γε ἂν ἥκιστά γε τὸ τῶν ἰδίων ἔχεσθαι θελημάτων, τῶν εἰς φαυλότητα λέγω. μονονουχὶ δὲ καὶ ἐρρῶσθαι φράζειν αὐτοῖς, μεταφοιτᾶν δὲ πρὸς τὰ ἀμείνω. καὶ οἷον ἀπρὶξ φιλεῖν ἐξῆφθαι τῶν εἰς ἀρετὴν σπουδασμάτων, ψάλλειν τε οὕτω καὶ λέγειν. ἑτοίμη ἡ καρδία μου ὁ θεός, ἑτοίμη ἡ καρδία μου. οὐκοῦν ἐπειδήπερ πάσχα ἐστὶ κυρίου, καὶ ὁ τῆς ἁπάντων ἡμῶν σωτηρίας καὶ ζωῆς καιρὸς ἀνίσχει. φέρε ταῖς νοηταῖς εὐκοσμίαις κατευφραίνωμεν τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ λόγον, τὸν δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γεγονότα. τουτέστιν ἄνθρωπον οἰκονομικῶς, ἵν' ἡμεῖς ὦμεν ὑπὲρ ἑαυτούς, καὶ τῶν ἀνθρωπότητος μέτρων ἐπέκεινα, θεοῦ χρηματίζοντες τέκνα, καὶ ἀδελφὸν ἔχοντες τὸν ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν. φέρε προσαγάγωμεν θυσίας αὐτῷ πνευματικάς, δηλονότι καὶ χαριστηρίους. ὁ μὲν γὰρ ἀρχαῖος Ἰσραὴλ μηλοσφαγίαις ἐτίμα, καὶ ταῖς δι' αἱμάτων ἐχρῆτο θυσίαις· ἀλλ' ἤκουε θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς. τίς ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ. μὴ φάγομαι κρέα ταύρων· ἢ αἷμα τράγων πίομαι. παναρκὲς γὰρ τὸ θεῖον· καὶ ζωοποιεῖ μὲν τὰ πάντα. δεῖται δὲ ὅλως αὐτὸ τῶν τοιούτων οὐδενός· πλὴν ἐκεῖνό φαμεν, ὡς γὰρ ἐν ὀφλήματος τάξει ζητεῖ τὰς δωροφορίας παρ' ἡμῶν, καιροῦ μάλιστα καλοῦντος εἰς ἑορτήν. ἔφη γὰρ οὕτω διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως. ἔντειλαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς λέγων. τὰ δῶρά μου, δόματά μου, καὶ καρπώματά μου εἰς ὀσμὴν εὐωδίας διατηρήσετε, προσφέρειν ἐμοὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς μου. εἶτα τί τὸ χρῆμα τῆς καρποφορίας. ἢ καὶ ὅπως ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν καταθρεῖν ἀναγκαῖον. παραιτεῖται μὲν γὰρ ὡς καὶ ἀδρανῆ καὶ ἀνόνητον τῆς ἐν σκιαῖς λατρείας τὴν δύναμιν. ἀκούω γὰρ λέγοντος τοῖς ἐξ Ἰσραήλ. οὐκ ἐλάλησα πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν περὶ ὁλοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου. γράφει δὲ καὶ ὁ Παῦλος. ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προαγούσης ἐντολῆς, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές. οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος. προανακέκραγε δὲ καὶ θεὸς δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν. ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος. καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραήλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινήν. οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν τοῦ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου.

cuum ipsis ieiunium abire pateretur, obmurmurabant dicentes: *Quare ieiunauimus, & non aspexisti; humiliauimus animas nostras, & non cognouisti?* (Isaie 58.3.) Quid verò ad hæc Deus? *In diebus ieiuniorum vestrorum inueniuntur voluntates vestræ, & omnes subiectos vobis opprimitis. In lites & pugnas ieiunatis, & verberatis pugnis humilem. Vt quid mihi ieiunatis?* Vide igitur quemadmodum ieiunantes suæ retinentes esse voluntatis minimè decet, eius inquam quæ ad prauitatem ducit; quin illam ablegare penitus, atque ad meliora conuerti mordicusque quodammodo tenere, vsurpareque illud ex psalmis: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* (Psal. 56.8. & 107.2.) Igitur quoniam pascha Domini est, omniumque nostrûm salutis & vitæ tempus exoritur, age spiritalibus ornamentis exhilaremus vnigenitum Dei Verbum, qui nostra causa nostri similis factus est, nempe homo, prouidentiæ destinatione, vt nos simus supra nos ipsos, supraque humanitatis modulum euecti, filij Dei nominemur, illum habentes fratrem, qui supra res omnes creatas est positus: age spiritales victimas offeramus scilicet, & gratiarum actionis. Antiqui nempe Israëlitę cæde pecudum exequebantur cultum, cruentisque sacrificijs vtebantur. Sed audiuere Deum apertè dicentem: *Quis quæsiuit hæc de manibus vestris?* (Isai 1.12.) Ac præterea voce beati Dauidis, *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* (Psal. 49.13.) Nempe omnium bonorum copia planè suppetit Deo, & ipse viuificat omnia, nec prorsus harum rerum vllius indiget. (Psalm. 15.1.) Illud tamen dicimus, munera ipsum à nobis tanquam debita exigere, præsertim cùm celebritatis aduentat dies. Ita namque per Mosem sapientissimum locutus est: *Præcipe filijs Israël, & loquere ad eos dicens, Dona mea, oblationes meas, libationes meas in odorem suauitatis seruabitis, vt offeratis mihi in festiuitatibus meis.* (Num. 28.2.) Hinc quidnam rei illa esset oblatio, aut quis illius modus, disquiri à nobis arbitror oportere. Repudiat namque veluti vanam & inutilem cultus vmbratici vim. Audio nempe ad Israëlitas dicentem: *Non sum locutus ad patres vestros de holocaustis & sacrificijs, in die qua eduxi eos de terra Aegypti.* (Ierem. 7.22.) Scribit autem & Paulus: *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatem; nihil enim ad perfectum adduxit lex.* (Heb. 7.18.) Clamauit olim præterea Deus, vnius Prophetę voce: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & disponam domui Israël, & domui Iuda testamentum nouum, non secundùm testamentum quod feci patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti.* (Iere. 31.27)

ὅτι

Quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc est testamentum quod disponam eis. In diebus illis, dicit Dominus, dabo leges meas in mentem eorum, & in corda eorum inscribam eas, & non docebunt quisque proximum suum, & fratrem suum, dicens, Agnosce Dominum: quoniam omnes cognoscunt me à minimo vsq; ad maximum eorum, quoniam propitius ero peccatis eorum, & iniquitatū eorum non recordabor amplius. Et ero illorū Deus, & ipsi erunt meus populus. Abrogatum est itaq; vetus testamentum. Nihil enim ad perfectum adduxit, inductum est porrò nouum & Euangelicum.

Matt. 5.17.

Cæterùm dicit Christus: *Nolite putare quoniā veni soluere legem, aut Prophetas. Non veni soluere, sed adimplere. Dico autem vobis, quoniam iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* Quoniam igitur, vt modò diximus, cultum qui per legis vmbrā exhibetur, Deus haud recipit. inducta est autem Christi institutio atque disciplina, olimque promissum nouum testamentum; confirmat porro ipsemet Christus, venisse se vt Prophetas ac legem adimpleret; necessarium arbitror, & rationi consentaneum, statuere, antiquæ legis plenitudinem in nouo testamento fuisse perfectā. Offerebāt ergo Israëlitæ sanctissimo Deo legales hostias, vitulum forte aut ouem, sed quæ inuisa ipsi ingrataque prorsus forent. Non enim carnibus eget aut sanguine, nec verò nidore aut fumo vllatenus oblectatur. Quonam modo igitur lege instituta sacrificia perficiemus? Illud mea quidem sententia rite cogitantes, Mosaica illa figuram & imaginem spiritalium miraculorum obtinuisse, & variis veluti coloribus spiritalium formam adumbrasse. Vitulus erat qui mactabatur ab antiquis, sed in ipso mihi vnum aliquem è fidelium numero, qui in odorem suauitatis ipse se Deo sacrificet, contemplare. Scriptum est enim:

Rom. 12.1.

Exhibete corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Cognosce igitur quo modo rationabile obsequium hominis dedicati consecrationem appellat, idque legalibus sacrificijs vicissim opponit. Nec enim rationabile obsequium erat quod exhibebatur, sed mactationes boum, quæ in vmbra & figura veritatis pulchritudinem designarent. Hinc qualis à nobis seruandus sit spiritalis huiusce oblationis modus, intuebimur, & facillimè quidem, si sacrarum Litterarum profunditatem scrutemur, extremamque imaginum superficiem quodammodo excutiamus, atque hoc pacto nudam quodammodo, atque integumento spoliatam Deo gratissimam veritatem contemplemur. Scriptum est igitur in

ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει κύριος. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἣν διαθήσομαι αὐτοῖς. ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, λέγει κύριος, δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν. καὶ ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς. καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων· γνῶθι τὸν κύριον. ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν. ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθήσομαι ἔτι. καὶ ἔσομαι † αὐτοῖς θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μου λαός. οὐκοῦν πεπαλαίωται μὲν ἡ πρώτη. τετελείωκε γὰρ οὐδέν. εἰσκεκόμισται δὲ λοιπὸν ἡ νέα τε καὶ εὐαγγελική. πλὴν ἔφη Χριστός· μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας. οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται. οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. ὅτι τοίνυν, ὡς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν, ἀπρόσδεκτος μέν ἐστι τῷ θεῷ ἡ κατὰ νόμον λατρείας ἡ σκιά, εἰσκεκόμισται δὲ τὰ διὰ Χριστοῦ παιδεύματα, καὶ ἡ πάλαι προεπηγγελμένη καινὴ διαθήκη. διαβεβαιοῦταί γε μὴν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀφῖχθαι πληρώσων καὶ προφήτας καὶ νόμον· ἀναγκαῖον οἶμαι καὶ σοφὸν τοῦ πάλαι νόμου τὴν πλήρωσιν ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ περιεργάζεσθαι. προσεκόμιζον τοίνυν οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τῷ πανάγνῳ θεῷ τὰς κατὰ νόμον θυσίας, μόσχον τυχόν, ἢ πρόβατον· ἀλλ' ἦν ὡς ἔφην, ἀβούλητόν τε καὶ οὐχ ἡδὺ τὸ χρῆμα. αὐτῷ γὰρ ἦν οὐ χρεία κρεῶν ἢ αἱμάτων. ἐπιγάννυται δὲ οὐδαμῶς κνίσσῃ καὶ καπνοῖς. ἵνα δὴ οὖν ἀποπερανοῦμεν τρόπον τὰς κατὰ νόμον θυσίας; ἐκεῖνο οἶμαί που φρονοῦντες ὀρθῶς, ὅτι τύποι μὲν ἦσαν τὰ διὰ Μωσέως, καὶ νοητῶν εἰκόνες θαυμάτων, διαμορφοῦσαι ποικίλως τὰ πνευματικά. μόσχος ἦν τοῖς πάλαι τὸ ἱερουργούμενον. ἀλλ' ἐν αὐτῷ μοι βλέπε τὸν δεῖνα τυχὸν ἢ γοῦν ἕνα τινὰ τῶν πεπιστευκότων εἰς ὀσμὴν εὐωδίας ἑαυτὸν καθιεροῦντα θεῷ. γέγραπται γὰρ ὅτι, παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. συνίεις οὖν ὅπως λογικὴν λατρείαν τὴν τοῦ ἀνθρώπου καλεῖ καθιέρωσιν, ἀντιπαρεξάγων τὸ χρῆμα ταῖς κατὰ νόμον θυσίαις. οὐ γὰρ λογικὴ λατρεία τὸ δρώμενον ἦν· βουθυσίαι δὲ μᾶλλον ὡς ἐν σκιᾷ καὶ τύποις τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος ὠδίνουσαι. εἶτα ποῖος ἂν γένοιτο παρ' ἡμῶν ὁ τῆς νοητῆς καὶ ἐν πνεύματι καθιερωσύνης τρόπος; καταθρήσαιμεν ἄν, καὶ ῥᾷστά γε δή, τῶν ἱερῶν γραμμάτων τὸ βάθος διερευνώμενοι. καὶ οἷον ἀνασυλῶντες τὸ ἐξωφανὲς τῶν τύπων. † οὕτι γυμνὴν οἱονεί πως καὶ ἀναμφίεστον τὴν τῷ θεῷ φιλεστάτην ὁρῶντες ἀλήθειαν. γέγραπται τοίνυν

† ἄλλ. αὐτῶν.

† ἄλλ. οὕτω τε.

ἐν ἀρχῇ τοῦ Λευιτικοῦ. ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἂν προσφέρῃ δῶρα τῷ κυρίῳ ἀπὸ τῶν κτηνῶν καὶ τῶν βοῶν, καὶ ἀπὸ τῶν προβάτων, προσοίσετε τὰ δῶρα ὑμῶν· ἐὰν † ὁλοκαυτώματα τὸ δῶρον αὐτοῦ, ἐκ τῶν βοῶν ἄρσεν ἄμωμον, προσάξετε πρὸς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, προσοίσεις αὐτὸ δεκτὸν ἔναντι κυρίου. καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ καρπώματος. δεκτὸν αὐτῷ ἐξιλάσασθαι περὶ αὐτοῦ. καὶ σφάξουσι τὸν μόσχον ἔναντι κυρίου, καὶ προσοίσουσιν οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ ἱερεῖς τὸ αἷμα καὶ † προσχεοῦσι τὸ αἷμα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κύκλῳ τὸ ἐπὶ τῶν θυρῶν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. καὶ δείραντες τὸ ὁλοκαύτωμα, μελιοῦσιν αὐτὸ κατὰ μέλη. καὶ ἐπιθήσουσιν οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ ἱερεῖς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ στοιβάσουσι ξύλα ἐπὶ τὸ πῦρ, καὶ ἐπιστοιβάσουσιν οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν ἱερεῖς τὰ διχοτομήματα, καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ στέαρ ἐπὶ τὰ ξύλα, ἐπὶ τοῦ πυρὸς τὰ ὄντα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου. τὰ δὲ ἐγκοίλια καὶ τοὺς πόδας πλυνοῦσιν ὕδατι, καὶ κάρπωμά ἐστι θυσία, ὀσμὴ εὐωδίας τῷ κυρίῳ. μόσχος μὲν οὖν, ὡς ἔφην, τὸ ἱερουργούμενον. τί δ᾽ ἂν βούλοιτο δηλοῦν ὁ τύπος, ἐροῦμεν ὡς ἔνι. ἐν εὐσθενείᾳ γὰρ νοῦ, προσίεμεν τῷ θεῷ, κοσμικῆς ἁπάσης κατευμεγεθοῦντες ἡδονῆς. εὐσθενὲς δὲ ζῶον ὁ μόσχος. ἄρρενα δὲ δεῖν αὐτὸν εἶναί φασι. τὸ γάρ τοι θηλυπρεπὲς, καὶ εὐδιάθρυπτον, εἰς ἦθος καὶ τρόπους τοῖς ἁγίοις ἀνάρμοστον, καὶ κρείττων ἀεὶ τοῦ μαλακίζεσθαι καὶ καθηκνεῖσθαι πρὸς τὰ αἴσχιω τῶν φιλαρέτων ὁ νοῦς. εἰς δὴ καὶ μάλα εἰκότως τὸ ἱερὸν ἐπιφθέγγεται γράμμα, πρὸς εὐανδρίαν αὐτοὺς ἀποφέρον τὴν πνευματικήν. ἀνδρίζεσθε, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία ὑμῶν, πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ κύριον. προσκομισθὲν δὲ τὸ θῦμα πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις τῆς ἁγίας σκηνῆς, κατεσφάζετο ἔναντι κυρίου, καθὰ γέγραπται. ἐρχόμενοι γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ, τουτέστιν ἐν ἐκκλησίᾳ, τότε δὴ τότε καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπιεικείας ἀξιούμεθα, καὶ ἀξιόληπτον ἔτι τὸ δῶρόν ἐστι, πιστώσεται λέγων ὁ μακάριος Δαβίδ. ἐπίβλεψον ἐπ᾽ ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με. στεφανοῖ γὰρ ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς οὓς ἂν ἕλοιτο καταθρεῖν. τοῖς μὲν γὰρ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ἀποσπουδάζουσι μὲν ἐκτόπως, τὸ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἀγαθῶν ἐπιτηδείως ἔχειν. δι᾽ οὐδενὸς δὲ λόγου ποιεῖσθαι μεμελετηκόσι τὸ προσκρούειν αὐτῷ, καὶ τῆς εἰς τὸν νόμον αἰδοῦς ἀνοσίως κατημεληκόσιν. ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρός με, φησὶν, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ᾽ ὑμῶν. ἐπιγάνυται δὲ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, καὶ προσιοῦσιν αὐτῷ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως ἐφορᾷ. γέγραπται γὰρ, ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. ἐσφάζετο τοίνυν ὁ μόσχος, προσεχεῖτο δὲ τὸ αἷμα τῷ θυσιαστηρίῳ ἀλλὰ καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν αὐτῶν δρᾶσθαι οἶμαι ταυτὶ, νοητῶς δηλονότι, καὶ πνευματικῶς. καταλήγοντες γὰρ τῶν εἰς φαυλότητα σπουδασμάτων, καὶ κατανεκροῦντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκα-

† Puto ὁλοκαύτωμα.

† κ. προσχεέουσι. ἄλ. προσχέουσι.

in principio Leuitici: *Homo si ex vobis obtulerit dona Domino de iumentis & bobus, & de ouibus, offeretis dona vestra: si holocaustum est oblatio eius, ex bobus masculum immaculatū afferetis ad ostium tabernaculi testimonij, offeres ipsum acceptabile coram Domino: & impones manum super caput hostiæ, acceptabile ipsum ad propitiandū pro eo: & mactabunt vitulum coram Domino, & offerent filij Aaron sacerdotes sanguinem, & effundent sanguinem super altare in circuitu ante ostium tabernaculi testimonij: & excoriantes holocaustum membratim diuident, & imponent filij Aaron sacerdotes super altare, & congerent ligna super ignem, & imponent filij Aaron sacerdotes membra scissa & caput & adipem supra ligna, super ignem, quæ sunt super altare; ventrem autem ac pedes lauabunt aqua: victima est sacrificium odor suauitatis Domino.* Vitulus igitur est, vt dicebam, qui offertur, quid autem hæc figura significet, quantum vires nostræ patientur, explicabimus. Robusta namque mente accedimus ad Deum, terrena omni voluptate penitus superata. Robustum porro animal est vitulus. Masculum verò ipsum esse oportere autumant. Molles siquidem atque effœminati mores sanctis haud congruunt, semperque mollitiem, procliuemque ad turpia libidinem vincit eorum qui se virtutibus addixere, animus quos sanè appositè admodum sacræ Litteræ compellant, atque ad spiritalem fortitudinem cohortantur: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* Adducta verò hostia ante ipsas sancti tabernaculi valuas, mactabatur coram Domino, quemadmodum scriptum est. Etenim nos quoque ad sanctum tabernaculum accedentes, quod est Ecclesia, tunc sanè & cælesti aspectu dignamur, & acceptum esse munus nostrum beati Dauidis testimonio intelligimus: *Respice*, inquit, *in me, & miserere mei.* Supremis namque honoribus decorat quos respexerit. Ad Israëlitas igitur qui peruerso consilio ab omnibus honestis actionibus abhorrebant, nec Dei offensionem vllo ponebant loco, aut aliqua legis reuerentia tangebātur: *Cùm*, inquit, *extenderitis manus vestras ad me, auertam oculos meos à vobis.* Oblectatur verò ijs qui ipsum diligunt, atque ad ipsum per fidem quæ in Christo est accedentes respicit. Scriptum est enim: *Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum.* Mactabatur itaque vitulus, eius verò sanguis in altari fundebatur, sed & in nobis idem spiritali videlicet atque intelligibili modo effici puto. Cessantes nempe à studijs prauitatis, & *mortificantes membra quæ sunt super terram, fornicationem,*

Leuit. 1. 2.
Psal. 30. 25.
Psal. 85. 16.
Isai. 1. 15.
Psal. 33. 16.
Coloss. 3. 5.

immunditiam, libidinem, & cupiditatem malam, morimur mundo, atq; ad sanctorũ inculpatam traducimur vitã: quæ res virtutũ amanti Deo gratissima prorsus contingit. Proinde & beatus Propheta Dauid sic canit: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* (Psal. 115.15.) Hoc mortis genere glorioso & admirabili defunctus sapientissimus Paulus, ita in epistolis scribit: *Ego enim per legem legi mortuus sum, vt Deo viuam. Christo confixus sum cruci. Viuo autẽ iam non ego, viuit verò in me Christus.* (Gal. 2.19.) Scripsit verò ad alios quoque, imò ad nos ipsos: *An ignoratis quia quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vita ambulemus.* (Rom. 6.3.) Igitur vituli quidem mors, mortuos esse nos mundo indicat, sanguinis autẽ effusio in altari, animæ oblationem designat, vitæque sanctæ ac Deo gratæ suauem odorem demonstrat, sanguis etenim animæ, seu vitæ figuram in sacris Litteris gerit. In Deuteronomio namque sic habetur: *Caue multum, ne comedas sanguinem, quoniam sanguis ipsius anima est. Non comedetur anima cum carnibus. Ne edatis; super terram effundetur quasi aqua.* (Deut. 12.23.) Quin & *holocaustum*, inquit, *excoriatum membratim diuident.* Quod cùm egregiè sanè intelligeret doctus in lege Paulus, sic in epistolis scribit: *Verus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus, & cogitationum cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Omnia autem nuda & aperta sunt in oculis eius.* (Heb. 4.12.) Pellis namque detractio, nudata esse omnia significat. Nihil enim prorsus in nobis occultum est, neque quod diuinam & immortalem mentem latere possit. Insinuat se nempe intra quoque articulos & medullas, idque mea quidem sententia animantis in membra distractio innuit. Audio enim apertè dicentem: *Quis est iste qui celat te consilium? continet autem sermones in corde? Me autem putat celare?* (Iob 42.3.; Ierem. 23.23) Et alibi: *Deus appropinquans ego sum, dicit Dominus, & non Deus de longinquo: à me quid occultabitur?* Omnia namque replet, nec ab aliqua omnium quæ sunt rerum seiunctus est. Adhæc intestina vituli ac pedes ablui iussit. Hoc quoque Saluator ipse nobis explicat, dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* (Matth. 5.8.) Significant verò quodammodo pedes bonorum operum gressus, & veluti semitam ad virtutem directam. Scriptum est enim: *Rectas fac semitas pedibus tuis, & omnes vias tuas dirige.* (Prou. 4.12.) Mundi namque admodum eiusmodi

ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακήν. νέκρωσιν μὲν ἀποθνήσκομεν, εἰς ἁγίαν δὲ καὶ ἀμώμητον μεταφοιτῶμεν ζωήν. ἀξιαγαστότατον δὲ τὸ χρῆμά ἐστι παρά γε τῷ φιλαρέτῳ θεῷ. ψάλλει γοῦν καί φησιν ὁ προφήτης Δαβίδ. „Τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων „αὐτοῦ. ταύτην ὑπομείνας τὴν εὐκλεᾶ τε καὶ „ἀξιάγαστον νέκρωσιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, ἐπιστέλλει καί φησιν· „ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νό„μῳ ἀπέθανον. ἵνα θεῷ ζήσω, Χριστῷ συνε„σταύρωμαι. ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ. ζῇ δὲ ἐν ἐ„μοὶ Χριστός. γέγραφε δὲ καὶ ἑτέροις, μᾶλλον δὲ καὶ „ἡμῖν αὐτοῖς. „οὐκ οἴδατε ὅτι ὅσοι εἰς Χριστὸν „ἐβαπτίσθημεν εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθη„μεν; συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσμα„τος εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἵν᾽ ὥσπερ ἠγέρθη „Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρός, οὕ„τω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσω„μεν. οὐκοῦν ὁ μὲν τοῦ μόσχου θάνατος τὸ τεθνάναι τῷ κόσμῳ δηλοῖ. τό γε μὴν προσχεῖσθαι τῷ θυσιαστηρίῳ τὸ αἷμα, ψυχῆς ἁγίας καθιέρωσιν ὑπαινίττεται, καὶ ζωῆς † ἁγίας καὶ θεοφιλοῦς ὑπεμφαίνει τὴν εὐοσμίαν. († ἄλ. ὁσίας.) ψυχῆς γὰρ ἤτοι ζωῆς εἰς τύπον τὸ αἷμα λαμβάνεται παρά γε τῇ θεοπνεύστῳ γραφῇ. φησὶ γὰρ οὕτως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· „πρόσεχε ἰσχυρῶς „τοῦ μὴ φαγεῖν αἷμα, ὅτι τὸ αἷμα αὐτοῦ ψυ„χή. οὐ βρωθήσεται ἡ ψυχὴ μετὰ τῶν κρεῶν. οὐ „φάγεσθε. ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχεεῖται αὐτὸ ὡς „ὕδωρ. ἀλλὰ καὶ δείραντες τὸ ὁλοκαύτωμα, φη„σί, μελιοῦσιν αὐτὸ κατὰ μέλη. τοῦτο συνεὶς εὖ μάλα, νομομαθὴς ὢν ὁ Παῦλος, ἐπιστέλλει, καί φησι· „ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργής, καὶ „τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ „διικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ † σώ„ματος, καὶ ἐννοιῶν καρδίας. καὶ οὐκ ἔστι κτίσις „ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ. πάντα δὲ γυμνὰ καὶ „τετραχηλισμένα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐ„τοῦ. († ἄλ. πνεύματος.) ἡ γὰρ τῆς βύρσης ἀφαίρεσις, τὴν γύμνωσιν ὑπαινίττεται. κέκρυπται γὰρ ὅλως τῶν ἐν ἡμῖν οὐδέν. ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἄν τι διαλάθοι τὸν θεῖον καὶ ἀκήρατον νοῦν· καθικνεῖται δὲ καὶ μέχρις ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ τοῦτο εἶναί ἐστι τὸ κατατέμνεσθαι κατὰ μέλη τὸ ζῶον. ἀκούω δὲ λέγοντος ἐναργῶς· „τίς οὗτος ὁ κρύπτων με βουλήν, „συνέχων δὲ ῥήματα ἐν καρδίᾳ, ἐμὲ δὲ οἴεται „κρύπτειν; καὶ μὴν καὶ ἑτέρωθι. θεὸς ἐγγίζων „ἐγώ εἰμι, λέγει κύριος, καὶ οὐχὶ θεὸς πόρρω„θεν. μή. ἀπ᾽ ἐμοῦ κρυβήσεταί τι; πληροῖ γὰρ τὰ πάντα καὶ ἀποδημεῖ τῶν ὄντων οὐδέν. προστέταχε δὲ πρὸς τούτοις ἀποπλύνεσθαι δεῖν τοῦ μόσχου τὰ ἐνδόσθια, καὶ τοὺς πόδας. καὶ τοῦτο ἡμῖν αὐτὸς ὁ σωτὴρ διατρανοῖ λέγων· „μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι „αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. εἶεν δ᾽ ἂν εἰς τύπον οἱ πόδες τῆς ὡς ἐν ἔργοις πορείας, καὶ οἱονεὶ τρίβου τῆς κατ᾽ ἀρετήν. γέγραπται γὰρ ὅτι, „ὀρθὰς τροχιὰς ποίει σοῖς ποσί, καὶ τὰς ὁδούς „σου κατεύθυνε. καθαροὶ γὰρ λίαν οἱ τοιοῦτοι „πόδες.

ποδες. ἀποφέρουσι δὲ καὶ πρός γε τὸ δεῖν ἀποπεραίνειν εὖ μάλα τὰς ἐντολὰς κυρίου. ὅς, ἵνα τοὺς οὕτω σφαλεῖς ἐμβιβάσῃ τρίβοις ταῖς ἐπὶ τῆς γῆς καίτοι θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων, καὶ ἐκ θεοῦ πατρὸς ἀπορρήτως γεγεννημένος, κεκένωκεν ἑαυτόν. ἵνα τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐπιμεστὸν ἀποφήνῃ τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν. τεταπείνωκεν ἑαυτὸν, ἵν' ἡμῖν τὸ ὕψους γλυκέως χαρίσηται. γεγένηται κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς, ἵν' ἡμεῖς τὴν διὰ τοῦ πνεύματος ἀναγέννησιν εἰς καινότητα ζωῆς δι' αὐτοῦ πλουτήσωμεν. δέχεται παρ' ἡμῶν ἐπὶ γῆς μητέρα, καὶ δέδωκεν ἡμῖν πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ἁπαξαπλῶς, αὐτοῦ γέγονε τὰ ἡμῶν κατ' οἰκείωσιν οἰκονομικήν. ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς ἰδικῶς αὐτοῦ σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτὸν ἀναβαίνωμεν, ἡμερότητι τῇ παρ' αὐτοῦ τὸ χρῆμα κερδαίνοντες. τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε· πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεόν μου, καὶ θεὸν ὑμῶν. ὠνομάσμεθα γὰρ υἱοὶ θεοῦ, πρωτότοκον ἔχοντες καὶ ἀδελφὸν κατὰ σάρκα τὸν μονογενῆ. οὐκοῦν θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. ἵνα δικαιώσῃ περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως. ἐπετέθη μὲν γὰρ, οὐ τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν μόνοις δὲ μᾶλλον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ὁ διὰ Μωσέως νόμος, καὶ κλῆρος ἀπόλεκτος τῷ θεῷ, τὸ ἐξ Ἀβραὰμ ὠνόμαστο γένος. γέγραπται γάρ· ὅτι, ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδὰμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν, κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ, καὶ ἐγενήθη λαὸς κυρίου μερὶς αὐτοῦ. σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ. ἀλλ' ὥς φησιν ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, περὶ τοῦ υἱοῦ, εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. καίτοι τῶν διὰ Μωσέως γραμμάτων προαναφωνούντων, εὖ μάλα τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, καὶ προσέτι τῶν ἁγίων προφητῶν. ἐπειδὴ δὲ ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον τεθέανται τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ † υἱὸν, κακόνοι τε καὶ ὀλιγογνώμονες, καὶ ἀσύνετοι παντελῶς, δι' αὐτῶν ἠλέγχοντο τῶν πραγμάτων. κυνηδὸν γὰρ ἐπεπήδων μονονουχὶ, καὶ καθυλακτοῦντες, ἔφασκον, διὰ τί σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν; ἀλλ' ὦ πρὸς πᾶν ἐπιὸν τῶν ἐκτόπων ἑτοίμως ἄττειν εἰδὼς, ἐρεύνησον τὴν θεόπνευστον γραφήν. πολυπραγμόνησον τῶν ἁγίων προφητῶν τοὺς λόγους. δοκίμαζε τὰ Μωσέως, τίνα τρόπον ἐπιλάμψειν ἐπὶ τῆς γῆς δι' αὐτοῦ ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος ἐκηρύττετο. εἰ μὲν γὰρ ἀσώματός τε καὶ ἀναφὴς, καὶ τοῦ πρὸς ἡμῶν ὁρᾶσθαι κρείττων ὡς θεὸς, διάμορφον ἂν ἴσως ἐποιήσω τὴν ἀπιστίαν, προσιόντα καὶ λέγων. διὰ τί σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν; ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς τῶν ἁγίων φωνῆς σεπτὸν καὶ βαθὺ τῆς ἐνανθρωπήσεως προαναφωνεῖ τὸ μυστήριον, † τί δὴ μᾶλλον κατ' εὐθὺ τοῦ πρέποντος ἰέναι προθυμούμενος, καὶ τοῖς καθή-

† ἄλλ. λόγον.

† ἄλλ. τί μή.

pedes, ducuntq́; ad exequenda ſtrenuè Domini mandata, qui vt mortales in viam adeò ſanctam transferret, quamuis natura Deus eſſet, atque ex Deo Patre modo ineffabili genitus, exinaniuit ſemetipſum, vt humanam naturam bonis cæleſtibus cumularet; humiliauit ſemetipſum, vt nos in ſublime attolleret; factus eſt ex muliere ſecundùm carnem, vt nos regeneratione per ſpiritum in nouitatem vitæ per ipſum ditaremur. Recipit autem à nobis terrenam matrem, ac dedit nobis cæleſtem Patrem. Atque vt ſemel abſoluam, ipſius facta ſunt noſtra, per diſpenſatiuam appropriationem, vt nos quoque ad ea quæ propriè ipſius ſunt, cum ipſo & per ipſum aſcenderemus, eoque bono ob illam qua præditus eſt benignitatem, potiremur. Proinde & dixit: *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum, Deum meum, & Deum veſtrum.* Nominati namque ſumus filij Dei, primogenitum & fratrem ſecundùm carnem Vnigenitum habentes. Igitur *Deus Dominus, & apparuit nobis, vt iuſtificet circunciſionem ex fide, & præputium per fidem.* Impoſita enim eſt, non vniuerſis, ſed tantùm Iſraëlitis, per Moſem tradita lex, parſque Deo ſelecta, qui genus ex Abrahamo ducerent, nominati ſunt. Scriptum eſt enim: *Quando diuidebat Altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios Adam, conſtituit fines gentium iuxta numerum Angelorum Dei. Pars autem Domini factus eſt populus eius, & funiculus hæreditatis ipſius Iſraël.* Sed vt ait beatus Euangeliſta Ioannes de Filio, *In propria venit, & ſui eum non receperunt.* Cùm tamen quod de ipſo eſt myſterium, Moſaicæ litteræ, ac ſancti Prophetæ rite admodum prænuntiaſſent. Poſtquam verò humanitate & carne indutum conſpexere vnigenitum Dei Filium, prauos ſe & vecordes, omniſque penitus prudentiæ expertes rebus ipſis demonſtrauere. Canino enim more propemodum irruerunt, atque oblatrantes iactabant: *Quare tu homo cùm ſis, facis te ipſum Deum?* Sed ô qui ad abſurdiſſima quæque prono impetu ferris, ſcrutare diuinitus inſpiratam Scripturam, ſedulò ſanctorum Prophetarum verba meditare, quæ à Moſe ſcripta ſunt conſidera, quonam modo terris affuturum vnigenitum Dei Verbum prædicauerint. Nam ſi incorporeum, nec tactui obnoxium, nec qui noſtris oculis conſpici poſſet, Dei habitu & figura denunciauere; excuſabilis fortè incredulitas tua fuiſſet, cùm accedens diceres: *Quare tu homo cùm ſis, facis teipſum Deum?* Sed cùm ſanctorum voce venerabile atque obſcurum incarnationis myſterium prænunciatum fuerit, quidni potiùs rectam inſiſtas viam, & ratiocinationi-

Ioan. 20. 17.

Rom. 3. 29.

Deut. 32. 8.

Ioan. 1. 11.

Ioan. 10. 33.

Ioan. 10. 33.

bus congruis ad veritatis agnitionem deductus ex ipsismet quæ geruntur, nempe ex patratis miraculis animaduertis, Deum esse secundùm naturam; atque ex Deo Patre apparuisse, etiamsi nostra causa destinatione prouidentiæ homo sit factus. Ipsum namque intuere mortis laqueos imperio dissoluentem, vitamque iam defunctis corruptisque inspirantem. Cerne abiectum & iacentem, formidabilem illum quondam & inuictum Satanam. subiectus namque est pedibus sanctorum: spectabis præterea morborum quoq; omnium ac languorū victorem, mundique elementis Dei propria vi ac potestate imperitantem; tum sedantem ventorū efferos impetus, consopientem mare, fluctusque increpantem, & omnia demum miracula nullo labore patrantem. Admirare hominū qui fidem amplexi sunt multitudinem innumerabilem, atque hoc pacto reipsa perfectū quod Dauidis voce ad ipsum decantatum fuerat, contemplare: *Omnes gentes quascunq; fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine*. [Psal. 85. 9.] Porrò futurum vt illucescente Christo vis legalis cultus, quæ nimirum veluti vmbris & figuris continetur, inutilis demum ipsis quoque Israëlitis redderetur, confirmat Deus dum Sanctorum voce sic inquit, Aliquando quidem, quia *diebus multis sedebunt filij Israël sine Rege, sine Principe, sine hostia, sine altari, ac sacerdotio & manifestatione*. [Osea 3. 4.] Et iterum cum credentium disputans multitudine: *Et erit*, [Ierem. 3. 16.] inquit, *cùm multiplicati fueritis super terram, dicit Dominus. in diebus illis, non dicent ampliùs, Arca testamenti sancti Israël, non ascendet in cor, neque nominabitur, neque visitabitur, neque fiet ampliùs*. Sed erat sanè vehementer consentaneum, vt hæc Israëlitæ intelligentes fide colerent Emmanuelem. Verùm ierunt hi prorsus in alia omnia, obstiteruntque illi haud modicè, per iniquitatē mentis, pessima quæque consilia capessentes, æstuantibusq; præcordijs inuidię flamma, Iesum miracula patrantem calumnijs incessere sunt ausi, ministratisque à liuore iaculis appetiuere, & eò denique amentiæ progressi sunt, vt morte quoque afficere optauerint vitæ parentem: & interfecere illi quidem; sed reuixit, factusque est *primitiæ dormientium, primogenitus ex mortuis*, [1. Cor. 15. 20 Apoc. 1. 5. Col. 1. 18.] vt nos etiam corruptione depulsa, & imperio mortis erepti, propheticum illud vsurpemus: *Vbi est mors victoria tua: vbi stimulus tuus inferne?* [Osea 13. 14. 1. Cor. 15. 55] Prostrata nimirum morte ascendit ad cælestem Patrem & Deum, venietque proinde destinato tempore diuina conspicuus maiestate, sedebitque iudex, suaque vnicuiq; pro meritis præmia persoluet. Igitur veluti redditurі vitæ nostræ ratio-

κοῦσι λογισμοῖς πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ποδαλιγχούμενος, ἐξ αὐτῶν ἐρᾷς τῶν δεομένων, ἢ γοῦν παραδόξως ἐκπεπερασμένων, ὅτι θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ, καὶ ἐκ θεοῦ πέφηνε πατρὸς, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ δι' ἡμᾶς οἰκονομικῶς. ὅρα γὰρ αὐτὸν καὶ † τῶν τοῦ θανάτου κατὰ μεγεθοῦντα δεσμῶν. καὶ τοῖς ἤδη τεθνεῶσι, καὶ κατεφθαρμένοις ἐνιέντα τὴν ζωήν. ὅρα πεσόντα καὶ κείμενον τὸν πάλαι δεινὸν καὶ δυσάντητον Σατανᾶν· τέθειται γὰρ ὑπὸ πόδας ἁγίων. εὑρήσεις δὲ νόσου τε ἁπάσης καὶ μαλακείας κρείττονα. καὶ τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις θεοπρεπῶς ἐπιτάττοντα. καὶ πνευμάτων μὲν ἀγρίων ἀνακόπτοντα φοράς. καὶ ἀναζέοντα δὲ καὶ θάλασσαν καὶ κύμασιν ἐπιπλήττοντα. καὶ τὰ γὰρ οὐχὶ τῶν παραδόξων ἀμογητὶ κατορθώσαντα. θαύμαζε τῶν πεπιστευκότων τὸν ἀριθμοῦ κρείττονα πληθὺν ἀθρεῖ τε οὕτως εἰς πέρας ἐκβεβηκὸς τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ πρὸς αὐτὸν ὑμνούμενον. πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐποίησας, ἥξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, κύριε. ὅτι δὲ ἔμελλεν ἐπιλάμψαντος τοῦ Χριστοῦ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἡ δύναμις, ἡ ὡς ἐν σκιαῖς φημὶ καὶ τύποις, εἰκαία πως ἤδη καὶ αὐτοῖς ἀποφαίνεσθαι τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, πιστοῦται λέγων θεὸς διὰ φωνῆς ἁγίων. ποτὲ μὲν, διότι ἡμέρας πολλὰς καθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ὄντος ἄρχοντος, οὐκ οὔσης θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὔτε ἱερατείας, οὔτε δήλων. καὶ πάλιν τῇ τῶν πιστευόντων πληθύϊ διαλεγόμενος. καὶ ἔσται, φησὶν, ἐὰν πληθυνθῆτε ἐπὶ τῆς γῆς, λέγει κύριος. ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἐροῦσιν ἔτι, κιβωτὸς διαθήκης ἁγίου Ἰσραὴλ. οὐκ ἀναβήσεται ἐπὶ καρδίαν, οὐδὲ ἐπισκεφθήσεται, οὐδὲ ὀνομασθήσεται, καὶ οὐ ποιηθήσεται ἔτι. ἀλλ' ἦν δή που, καὶ μάλα εἰκὸς, ταυτὶ συνιέντα τὸν Ἰσραὴλ, τιμῆσαι τῇ πίστει τὸν Ἐμμανουήλ. ἐτράποντο δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον. ἀντιφέροντο γὰρ οὐ μετρίως, ἀνοσίῳ θυμῷ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἐκτόπων στρατηγούμενοι καὶ τῇ βασκανίας φλογὶ διακεκαυμένην ἔχοντες τὴν καρδίαν, συκοφαντεῖν ἀπετόλμων θαυματουργοῦντα τὸν Ἰησοῦν, καὶ τοῖς ἐκ φθόνου μέλεσι κατηκόντιζον. κατέληξε δὲ πρὸς τοῦτο αὐτοῖς τῆς ἀπονοίας τὸ μέγεθος, ὥστε καὶ ἀποκτεῖναι ζητεῖν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς. καὶ ἀπεκτόνασι μὲν, πλὴν ἀνεβίω. καὶ γέγονεν ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτότοκος † τῶν νεκρῶν. ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποσεισάμενοι † τὴν φθορὰν, καὶ τὸ τοῦ θανάτου διεκδύντες κράτος, ἐκεῖνο λέγωμεν τὸ προφητικόν. ποῦ ἡ δίκη σου θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου ᾅδη; καταργήσας τοίνυν τὸν θάνατον, ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα καὶ θεόν· ἥξει τε οὕτω κατὰ καιροὺς ἐν δόξῃ θεοπρεπεῖ, καὶ καθίσεται κριτής. ἀποδώσει γὰρ ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. οὐκοῦν ὡς τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἀποδώσοντες λόγους

[† ἄλ. τῶν.]
[† ἄλ. ἐκ.]

γους, τὸν εἰς ἐπιείκειαν αὐχημάτων μεταποιεῖσθαι σπουδάζωμεν. καὶ διὰ πάσης ἀρετῆς τὴν ἰδίαν ἕκαστος καταφαιδρυνέτω ζωήν. τηρήσωμεν τὴν τοῦ σώματος † εὐγένειαν. ἀποπαυσώμεθα φαύλης ἁπάσης καὶ βδελυρᾶς ἡδονῆς. κρείττους εὑρισκώμεθα τῆς εἰς ἀδελφοὺς μικροψυχίας. τῶν ἐξ ὀργῆς κρατήσωμεν κινημάτων. ἀπέστω δὲ τὸ ὀμνύναι κατὰ θεοῦ, καὶ καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος· ,, ὁ λόγος ὑμῶν ἐν ,, χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ,, ἀκούουσι. χρηστοὶ καὶ εὔσπλαγχνοι πρὸς τοὺς δεομένους εὑρισκώμεθα. εὖ ποιήσωμεν ὀρφανούς. ἀνακτησώμεθα χήρας. ἐπισκεψώμεθα δεσμίους. μνημονεύσωμεν τῶν ἐν ἀρρωστίαις, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώμασιν. ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντον τῷ πάντων σωτῆρι Χριστῷ τὴν πίστιν τηρήσωμεν. οὕτω γὰρ οὕτω καὶ τὴν ἁγίαν καὶ πάναγνον ἐπιτελέσομεν ἑορτήν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἐνάτης τοῦ Φαμενὼθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ τεσσαρεσκαιδεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἐννεακαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρα βαθείᾳ κατὰ τὰς εὐαγγελικὰς παραδόσεις· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ οὕτω πάλιν ἐντρυφήσομεν λόγοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι᾽ οὗ καὶ μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, τιμή, καὶ κράτος νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

† ἴσ. ἁγνείαν.

nem, consectemur modestiæ gloriam, omnique virtutum genere suam quisque vitam exornet. Seruemus corporis castitatem, fœdas quasque atque impuras auersemur voluptates, ne geramus pusillum in fratres animum, motusque iracundiæ compescamus; absit vt iuremus per Deum, sed vt ait sapientissimus Paulus: *Sermo vester semper in gratia sale conditus, vt det gratiam audientibus*. Benignos nos ac misericordes egenis præbeamus. beneficentiam impertiamur orphanis, viduis patrocinemur, inuisamus vinctos, memores eorum qui infirmitatibus detinentur, tanquã & ipsi existentes in corpore; firmam atque inconcussam omnium Saluatori fidem seruemus. Ita namque prorsus sanctam & purissimam festiuitatem celebrabimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam die nona Martij mensis, hebdomadam autem Paschæ salutaris decimaquarta mensis Aprilis; soluentes quidem ieiunia decimanona eiusdem mensis, extremo vespere, vt Euangelicis præcipitur traditionibus; celebrãtes autem festum proxima Dominica die, vigesima eiusdem mensis Aprilis; adiungentes deinceps septem hebdomadas sanctæ Pentecostes. Ita namque rursus sermonibus oblectabimur, in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri, cum sancto Spiritu gloria, honor, & imperium, nunc & semper, & in secula. Amen.

Colos. 4.6.

Λόγος κγ΄.

ΠΡΟΘΕΩΡΙ΄Α.

Πεποίηται καὶ νῦν ἡμῖν τὸ λογίδιον, οὐ † τοῖς ἐν λόγοις φιλοτιμίας ἐπαγγελίαν ἔχον, ὅτι μὴ οὕτως ἡμῖν ὁ σκοπός. ἀλλ᾽ ὄνησιν ἀναγκαίαν τοῖς ἀκροωμένοις εἰσφέρειν, ὡς δὲ οἶμαι, δυνάμενον, καὶ εἰς τοὺς τῆς εὐζωΐας ἀπευθῦνον τρόπους. συντέθειται γάρ, οὐχ ἑτέρου τοῦ χάριν, πλὴν ὅτι τούτου καὶ μόνου. ἐντεῦθεν μὴ πάντως βασανιζέσθω τῆς λέξεως, ἢ τῆς συνθήκης τὸ ἀκριβές. ἀλλ᾽ ὁ τοῦ γράψαντος ἐπαινείσθω σκοπός.

† puto τῆς.

Ὁ μακάριος προφήτης Δαβίδ, τὴν παναρμόνιόν τε καὶ εὐμελῆ τοῦ πνεύματος ἀνακρούων λύραν, τὴν ἁγίαν καὶ πάναγνον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἑορτὴν προευηγγελίζετο, λέγων. δεῦτε ἀγαλλιασώμε- ,, θα τῷ κυρίῳ. καί μοι δοκεῖ σοφῶς καὶ ἐντέ- ,, χνως τό, δεῦτε φωνεῖν. καλεῖ γὰρ ὥσπερ ἐγγὺς τοὺς ἀφεστηκότας, καὶ οἷον ἀποφοιτῶντας

Homilia vicesimatertia.

PRÆMEDITATIO AVCTORIS.

HAnc quoque nós oratiunculam dedimus, non ex qua colligamus eloquentiæ gloriam, (nec enim ea nobis mens) sed quæ haud mediocrem fructum, vt spero, audientibus afferat, moresque ad rectè honesteque viuendum cõformet, nec aliud quidquam præter hoc ipsum, ac solum nobis in ea componenda propositum fuit. Non igitur vllo modo orationis aut scriptionis excellentiã fastidiosè quispiam examinet, sed scriptoris potiùs propositum in ea conscribenda scopum commendet.

BEatus Propheta Dauid, spiritalem illam plenam iucunditatis ac suauissimæ voluptatis lyram pulsans, sanctam & purissimã Saluatoris nostri festiuitatem prænuntiauit, dicens: *Venite, exultemus Domino.* Ac mihi quidem sapienter & ex arte hoc verbo, *Venite*, vsus videtur. Aduocat enim quasi longè dissitos, atque à Deo quodammodo procul

Psal. 94

aberrantes, morum nempe ratione & via, quo modo se nonnulli à diuina familiaritate seiungunt. Quinam verò illi sint, paulo diligentiùs indagare necesse habeo. Primus quidem est ex hoc numero qui seruit creaturæ contra creatorem, ac mundi elemētis venerationem impendit. Hunc infidelitas sequitur, atque adeò praua fides, quarum alteram Israëlitis, alteram inanibus & verbosis hæreticorum commentis meritò quispiam attribuat. Subijciemus ad hæc deinde communem omnium qui in terris degunt morbum, peccatum scilicet. Sacro igitur & vehementi prçconio, qui turpia didicerunt, quos nempe retulimus, se ad meliora studia conferre iubet. Veluti Græcos caligini, quam illorum mentibus diabolica peruersitas offudit, strenuè se eximentes, ad splendidam veritatis lucem festinare, & eum qui verè & natura omnium opifex est & Dominus, cõfiteri Deum; Iudæos verò illum quem multis modis lex & Prophetę indicauere, serò deniq; & vix agnoscentes, cum sanctis Apostolis acclamare: *Tu es Christus Filius Dei viui.* Qui verò impiarum hæresum laqueis irretiti sunt, perplexis, ac dolosè contextis ratiocinationibus abiectis, ad veritatem rectà tendentes, directum, & errore vacuum, atque omni exutum inanitate fidei sermonem amplecti. At qui in peccati foueam deciderunt, morti & vinculis sese eximere, seq; infectos contagio Iudaicæ sordis eluere, misericordia Dei ac benignitate, qui iustificat impium, per fidem videlicet, in Christo; quod docet, ad eos qui in ipsum crediderant, scribens sapientissimus Paulus: *An Iudæorũ Deus tantùm? nonne & Gentium? vtique & Gentium. Siquidem vnus est Deus qui iustificat circuncisio ẽ ex fide, & præputiũ per fidem.* Ergo quandoquidem *rectos decet collaudatio*, vt scriptum est, animos nostros ab omni eluentes macula *venite, exultemus Domino.* Igitur quibus hoc exequi sine reprehensione propositum est, illud est cogitandum, quanam potissimùm ratione quispiam exultet Domino, ita vt à scopo nequaquam aberret. Nam qui se à corporis voluptatibus vinci patitur, nec prauitatem vlla ex parte refugiens, quod maximè detestandum atq; impium in moribus fuerit, illud cæteris omnibus anteponit. exultat porro in huius vitæ curis delicijsq́ue diuitiarum, minimè ille quidem Domino, sed caducis potiùs voluptatibus exultationem & gaudium deferens; non hic festiuæ celebritatis egregius cultor audiet, neque intra sanctorum choros sedem ac locum obtinebit. Scriptum est enim, *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* At verò qui temperantiæ gloriā

Matt.16.16

Rom.3.29.

Psal.32.1.

Psal.94.1.

Eccles.15.9.

θεοῦ, κατά γε φημὶ τὸν τῆς διαθέσεως τρόπους, καθ' οὓς ἂν γένοιτο τῆς πρὸς θεὸν οἰκειότητος ἀπονοσφίζεσθαί τινας. τίνες δὲ οὗτοι, πολυπραγμονεῖν ἀναγκαῖον. εἷς μὲν δὴ καὶ πρῶτος τὸ λέγεσθαι τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα προσκυνεῖν, καὶ τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις ἀνάπτειν τὸ σέβας. ἀπιστία τι πρὸς τούτῳ, καὶ μέντοι κακοπιστία· ὧν τὴν μὲν, τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἀναθείη τις ἄν· τὴν γε μὴν ἑτέραν τῆς τῶν αἱρέσεων ἐξιτήλοις † διερεσιεπείαις. προσεπισώμεθα δὲ τούτοις τὸ κοινὸν ἀρρώστημα πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. φημὶ δὴ τὴν ἁμαρτίαν. ἐν οὖν ἱερῷ καὶ διαπρυσίῳ κηρύγματι, τὰ αἴσχιστα μεθέντας, τοὺς ὠνομασμένους, μεταφοιτᾶν ἐλέγεσθαι πρὸς τὰ ἀμείνω, διακελεύεται. ὡς Ἑλλήνων μὲν † παῖδες, τῆς ἐκ διαβολικῆς † ἴσως, σκαιότητος ταῖς αὐτῶν διανοίαις εἰσοικισθέντα σκότον εὖ μάλα διαδιδράσκοντας, πρὸς τὸ ἀκραιφνὲς τῆς ἀληθείας ἐπείγεσθαι φῶς. καὶ τὸν ἀληθῶς καὶ φύσει τῶν ὅλων δημιουργὸν καὶ κύριον ὁμολογῆσαι θεόν. Ἰουδαίους δὲ τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν πολυτρόπως διηγγελμένον, ὀψὲ γοῦν καὶ μόλις ἐπιγινώσκοντας ὁμοῦ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις εἰπεῖν. σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. τούς γε μὴν τοῖς τῶν ἀνοσίων αἱρέσεων ἁλόντας βρόχοις, πολυπλόκων μὲν ἀπαλλάττεσθαι λογισμῶν καὶ φιλοκακούργως ἐξηρτυμένων, εὐθὺ δὲ τῆς ἀληθείας διάττοντας, τὸν ὀρθόν τε καὶ ἀπλανῆ τῆς πίστεως, καὶ οὐδὲν ἔχοντα περιειργασμένον ἀγαπῆσαι λόγον. τοὺς δέ γε τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἐμβεβηκότας βόθροις ὀλέθρου καὶ πάγης ἔξω ποιῆσαι πόδας. καὶ τὸν ἑαυτῶν διανοίαις Ἰουδαϊκὸν ἐντετηγμένον μολυσμὸν ἀποτρίβεσθαι. ἐλέῳ θεοῦ καὶ φιλανθρωπίᾳ δικαιοῦντος τὸν ἀσεβῆ. διὰ πίστεως δηλονότι τῆς ἐν Χριστῷ· τὸ, διδάξειν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι γεγραφὼς ὁ πάνσοφος Παῦλος· ἢ Ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν, εἴπερ εἷς ὁ θεὸς, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως. καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως. ἐπεὶ οὖν ἐπειδήπερ τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις, καθὰ γέγραπται, παντὸς ἀπαλλάττοντες ῥύπου τὰς ἑαυτῶν ψυχάς. δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ. οἷς γε μὴν τοῦτο δρᾶν † ἀνεπιπλήκτως ἐθέλουσιν, ἐκεῖνο διασκεπτέον, πῶς δὴ καὶ τίνα τρόπον ἀγαλλιάσαιτ' ἄν τις τῷ κυρίῳ. καὶ οὐκ ἂν ἔξω βάλλοι σκοποῦ. ὁ γάρ τοι φιλοσαρκίας ἡττώμενος, καὶ ἀποσπουδάζων μὲν τῶν ἐκτόπων οὐδέν. ἐν παντὶ δὲ λόγῳ ποιεῖσθαι μεμελετηκώς· τὸ ὅτι μάλιστα κεκιβδηλευμένον καὶ ἀνόσιον εἰς τρόπους, ἐπιγαννύμενος δὲ, καὶ τοῖς τοῦ παρόντος βίου περισπασμοῖς, καὶ ταῖς ἐκ πλούτου τρυφαῖς ἥκιστα μὲν κυρίῳ τὸ ἀγαλλιᾶσθαι καὶ χαίρειν, προσκαίροις δὲ μᾶλλον ἡδοναῖς ἐκνενεμηκὼς, οὐ θιασώτης ἔσται σεπτὸς, οὔτε μὴν ἁγίοις χορευταῖς ἐναρίθμιος. γέγραπται γὰρ ὅτι οὐχ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ. ὁ γε μὴν τὴν εἰς ἐγκράτειαν εὐανδρίας ἐπι-

† ἄλ. διερεσιεπείαις.

† παῖδας τῆς.

† ἄλ. ἀνεπιπλήκτοις.

ἐπισεμνυνέσθαι διεσπουδακώς, καὶ πέρα παντὸς ἰέναι πάθους, κατά γε τὸ ἐφικτὸν τῇ ἀνθρώπου φύσει, ἔχοι ἂν εἰκότως ὅτι μάλιστα πρέπον αὐτῷ τὸ χρεῶσαι δοξολογεῖν. ὀνίνησι πρὸς τοῦτο ἡμᾶς γεγραφὼς ὧδε καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος· τοῦτο οὖν λέγω καὶ διαμαρτύρομαι ἐν κυρίῳ. μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ ἔθνη περιπατεῖ ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν. ἐσκοτωμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν. οἵτινες ἀπηλγηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ, εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ. ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν. εἴγε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε καθώς ἐστιν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ. ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν, καὶ ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας. τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος; ὁ φθειρόμενος δηλονότι κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός. νέος γε μὴν ὁ εἰς καινότητα ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ μεταστοιχειούμενος, ἀνακαινισθέντος ἐν αὐτῷ τοῦ † νοὸς· καὶ ταῖς μὲν τῆς ἀληθοῦς θεοπτίας ἐντρυφῶντος αὐγαῖς. εὐρωστίας γε μὴν εἰς τοῦτο λοιπὸν ἰγμένου, καὶ μὴν καὶ διαθεῖν εἰδότος, ὡς ἀνάλωτον μὲν ταῖς εἰς φαυλότητα γενέσθαι ῥοπαῖς, διψῆν δὲ μόνα καὶ ἐλέσθαι πληροῦν, τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο παντὸς ἔσω θαύματος. τέθειται μὲν γὰρ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ διὰ Μωσέως ὁ νόμος. ἀλλ' ἦν ἐν σκιαῖς καὶ τύποις, οὔπω προσίεσθαι δυναμένων τῶν τὸ τηνικάδε τὸ τελέως ἀγαθὸν, ἤ τοι τοῦ τελείως ἔχοντος ἀγαθοῦ τὴν γνῶσιν. ἐν χρείᾳ δὲ μᾶλλον καθεστηκότων μαθήματος νηπιοπρεποῦς. ἵν' ὡς ἐν τύποις ἔτι μελετῶντες τὸ ἀληθὲς, τὸ τοῦ νόμου πέρας εἰδεῖν ὀρθῶς, φημὶ δὴ Χριστόν· τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστὸς, καθὰ γέγραπται· πῶς, ἢ τίνα τρόπον; συμφέρεται γὰρ τοῖς † εὐαγγελικοῖς παιδεύμασιν ὁ διὰ Μωσέως νόμος· εἰ πρὸς ἡμῶν νοοῖτο πνευματικῶς. ἀποφέρει γὰρ ἐπὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον. καὶ μάρτυς αὐτὸς τοῖς Ἰουδαίοις λέγων· εἰ ἐπιστεύετε Μωυσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε. τί τοίνυν γέγραφεν ὁ Μωσῆς; οὐχ ὅτι μόνοις τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἐπικουρήσων ἀφῖκται Χριστὸς, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν, ἔθνει τε παντί. θεοῦ γὰρ πάντες, καθὸ καὶ πάντων ἐστὶ δημιουργὸς καὶ κύριος. προστέταχε τοίνυν σφάζεσθαι τὸν ἀμνὸν εἰς τύπον αὐτοῦ. πλὴν ἐκ πλαγίων τοῦ θυσιαστηρίου βλέποντα πρὸς βορρᾶν. ἀλλὰ γὰρ τί τὸ χρῆμα φαίη τις ἂν ἴσως. τί τὸ βαθὺ καὶ ἀμυδραῖς ἀσαφείαις κατεσκιασμένον

† ἄλ. νοῦ.

† ἄλ. ἀγγελικοῖς

imprimis adamauit, affectionesque omnes, quantum humanæ naturæ fas est, superare studuerit, hunc sanè diuinas laudes celebrādi munus vsurpare quàm maximè deceat. Suffragatur in hac re nobis etiam sapientissimus Paulus ita scribens: *Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis, sicut & Gentes ambulant, in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum: qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis in auaritiam. Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas in Iesu: deponere vos secundùm pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.* Quisnam igitur est hic vetus homo? Videlicet qui *corrumpitur secundùm desideria carnis.* Nouus autem qui in nouitatem vitæ, quæ est in Christo, transformatur, renouatam gerens mentem, atque in lucis diuinæ radijs seriò exultantem. Quæ porro deinceps firmitate ac robore eousque processerit, tantaque ad cursum polleat habilitate, vt à prauis affectionibus comprehendi nullatenus possit, sitiatque illa solùm, ac præstet, per quæ omni sese admiratione dignā ostendat. Data quidem est Israëlitis per Mosem lex, verùm vmbris figurisque continebatur, cùm perfectum bonum, aut certè perfecti boni cognitionem assequi ea tempestate homines haud valerent; sed indigerent potiùs disciplina puerili, vt veritatem adhuc veluti per figuram meditantes, terminum legis, Christum videlicet, rite peruiderent. *Finis* etenim *legis & Prophetarum est Christus*, vt scriptum est. Qua verò id ratione aut modo? Suffragatur siquidem Euangelicis institutis lex per Mosem data, si à nobis spiritaliter intelligatur. Ad Christi nempe mysterium deducit, vt testatur ipsemet ad Iudæos dicens: *Si crederetis Mosi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit.* Quid igitur scripsit Moses? Non ijs solùm qui ex Israëlis sanguine prognati essent, venturum auxilio Christum, sed & omnibus qui terram hanc cælo subiectam incolunt, gentique vniuersæ. Dei namque sunt omnes, sicut & vniuersorum est procreator & Dominus. Iussit itaque immolari agnum, qui figuram ipsius referret, cæterùm à læuo altaris latere, quod Aquilonem spectat. Enimvero quidnam hoc rei? dixerit fortè quispiam. Quodnam hoc recōditum, dubijsque inuolutum obscuritatibus

Ephes. 4. 17

Rom. 10. 4.

Ioan. 5. 46.

sacrificij ænigma? Sic igitur ille à nobis audiet. Est quidem, ô amice, Iudæorum regio ad Austrum procliuior, Aquilonarem porro, atque superiorem mari sitam Gentium regionem esse asserunt. Ergo immolatus quidem est apud illos agnus, non tamē Gentium populos despicatui habet. Vertit namque se ad illos, quemadmodum in Psalmis decantatum est: *Oculi eius super Gentes respiciunt, qui exasperant non exaltentur in semetipsis. Benedicite Gentes Deum nostrum.* Offendit namque & exasperauit Israël haud modicè, futurum verò vt eiecto illo ab Dei familiaritate, sufficerentur vicissim Gentes per fidem, non difficile est peruidere, si quis sanctorum Prophetarum voces attentiore cura examinet. Scriptum est enim: *Lætare & exulta filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus, & confugient Gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt ipsi in populum, & habitabo in medio tui, & cognosces quia Dominus omnipotens misit me ad te.* Quis porro missus alius omnino præter Christum, qui duos populos in vnum nouum hominem reparauit, *mediumq́ parietem maceriæ dissoluit, & legem mandatorum decretis euacuauit? euangelizans pacem ijs qui longè, & ijs qui propè sunt*, Græcis nimirum & Iudæis. Proinde dicebat: *Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.* Agnouisse porro Vnigenitum Dei Verbum hominem factum & carne indutum, & in honore habuisse qui præter cæteros Israëlitas doctrina prudentiaque pollebant, alios verò inani audacia elatos cum vniuersorum liberatorem & Saluatorem sua contumacia offendissent, meritas proinde luisse pœnas; futurum verò vt adscitis Gentibus, ipsi quoque per fidem vocarentur, velut vna rei totius imagine, vt sic dixerim, ob oculos posita, ex Scriptura diuinitus inspirata pro viribus conabor explicare. Si priùs illud admonuero, sæpiùs in sacris Litteris Dominum nostrum Iesum Christum Dauidem nominari: quippe qui etiam ex ipsius semine secundùm carnem sit editus. Sic igitur scriptū est secundo Regum: *Et accesserunt omnes tribus Israël ad Dauid in Hebron, & dixerunt ei, Ecce nos ossa tua, & carnes tuæ. & heri, & nudiustertius, cùm regnaret Saul super nos, tu eras inducens & educens Israël. Et dixit Dominus ad te, Tu pasces populum meum Israël, tu eris dux super Israël. Et venerunt omnes seniores Israël ad Regem in Hebron, & constituit ipsis Rex testamentum in Hebron coram Domino, & vngunt Dauid Regem super Israël.* Intelligis quemadmodum apertè se & ossa & carnem ipsius esse

Psal. 65. 7. — Zach. 2. 10. — Ephes. 2. 14. — Isaia 57. 19. — Ioan. 10. 16. — 2. Reg. 5. 1.

αἴνιγμα τῆς ἱερουργίας. πεύσεται δὴ οὖν ὁ τοιοῦτος πρὸς ἡμᾶς. ἔστι μὲν οὖν ὡς λίαν τῆς Ἰουδαίων ἡ χώρα νοτιωτάτη· βορειοτέραν δὲ, καὶ θαλάσσης κρείττονα τὴν τῶν ἐθνῶν εἶναί φασιν. οὐκοῦν, τέθυται μὲν παρ' ἐκείνοις ὁ ἀμνός· πλὴν οὐκ ἄτοπον τὴν τῶν ἐθνῶν ἔχει χώραν. τέτραπται γὰρ εἰς αὐτὴν κατά γε τὸ ἐν ψαλμοῖς ὑμνούμενον. οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπιβλέπουσιν. οἱ παραπικραίνοντες, μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς. εὐλογεῖτε ἔθνη τὸν θεὸν ἡμῶν. προσκέκρουκε γὰρ καὶ παρεπίκρανεν οὐ μετρίως ὁ Ἰσραήλ. ὅτι δὲ ἔμελλεν τῆς πρὸς θεὸν οἰκειότητος ἐξωθέντος αὐτοῦ ἐν διαδοχῇ γενέσθαι τὰ ἔθνη διὰ τῆς πίστεως, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν, εἴπερ τις ἕλοιτο τὰς τῶν ἁγίων προφητῶν πολυπραγμονῆσαι φωνάς. γέγραπται γοῦν· τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιών, ὅτι ἰδοὺ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει κύριος. καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, καὶ ἐπιγνώσῃ ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σέ. καὶ τίς ὁ ἀπεσταλμένος, ἢ πάντως που ὁ Χριστὸς ὁ τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἕνα καινὸν ἀνακτίζων ἄνθρωπον, καὶ καταλύσας τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, εὐαγγελισάμενός τε τὴν εἰρήνην τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς, τουτέστιν Ἕλλησί τε καὶ Ἰουδαίοις. ἔφη γοῦν· ὅτι καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς † αὐγῆς ταύτης· κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ γενήσονται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν. ὅτι δὲ τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ λόγον ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σεσαρκωμένον, ἐπέγνωσαν μὲν καὶ τετιμήκασιν οἱ νομομαθέστεροι, καὶ συνετώτεροι τῶν ἐξ Ἰσραήλ. οἵγε μὴν εἰς ἐξίτηλον ἀπενηνεγμένοι θράσος, καὶ τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν ταῖς ἀπειθείαις λυπήσαντες, τὰς αὐτοῖς πρεπούσας ἐξετίσαντο δίκας. προσειλημμένων δὲ τῶν ἐθνῶν εἰσκεκλήσονται καὶ αὐτοὶ διὰ πίστεως. ἁπλῶς ὡς ἄν τις εἴποι, καὶ μίαν παρενεγκὼν εἰκόνα τοῦ πράγματος ἐκ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ, πληροφορεῖν πειράσομαι, προϋπομνήσας ὅτι πλειστάκις τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν Δαβὶδ ὀνομάζει τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, ἅτε δὴ καὶ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεγεννημένον. γέγραπται τοίνυν ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν. καὶ παραγίνονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ Ἰσραήλ, πρὸς Δαβὶδ εἰς Χεβρών, καὶ εἶπαν αὐτῷ· ἰδοὺ ὀστᾶ σου καὶ σάρκες σου ἡμεῖς. καὶ χθὲς καὶ τρίτην ὄντος Σαοὺλ βασιλέως ἐφ' ἡμᾶς, σὺ ἦσθα ὁ εἰσάγων καὶ ἐξάγων τὸν Ἰσραήλ. καὶ εἶπε κύριος πρὸς σέ, σὺ ποιμανεῖς τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. σὺ ἔσῃ ἡγούμενος ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. καὶ ἔρχονται πάντες οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ πρὸς τὸν βασιλέα εἰς Χεβρών. καὶ διέθετο αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς διαθήκην ἐν Χεβρὼν ἐνώπιον κυρίου, καὶ χρίουσι τὸν Δαβὶδ βασιλέα ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. συνίεις ὅπως διωμολογήκασιν ἐναργῶς, ὅτι ὀστᾶ καὶ σάρκες

εἰσὶν

† Puto αὐλῆς.

εἰσὶν αὐτοῦ; οἱ γάρ τοι τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν προσιέμενοι τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας οὐκ ἀγνοοῦσι τὸν τρόπον. ὁμολογοῦσι δὲ μᾶλλον, ὅτι θεὸς ὢν φύσει γέγονεν ἄνθρωπος. οὕτω γὰρ ἂν εἶεν αὐτοῦ καὶ ὀστᾶ καὶ σάρκες, κατά γέ φημι τὸ ἐν ἀνθρωπότητι συγγενές. προσεπάγουσι δὲ, ὅτι καὶ βασιλεύοντος τοῦ Σαοὺλ αὐτὸς ἦν ὁ ἄγων καὶ φέρων τὸν Ἰσραήλ. ἦν γὰρ καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὡς θεὸς, τὸ κατὰ πάντων οὐσιωδῶς ἀνημμένος κράτος. ταλαντεύων τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἀρρήτοις νεύμασι πρὸς τὸ εἶναι συνέχων, τοὺς τοῖς παρ' αὐτοῦ θεσπίσμασιν εὖ μάλα κατεζευγμένους. ὅτι δὲ κατ' εὐδοκίαν καὶ θέλησιν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς βεβασίλευκεν ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, ἀδιαφόρως πιστεύουσι, λέγοντες.

„ κύριος εἶπε πρὸς σὲ, σὺ ποιμανεῖς τὸν λαόν „ μου, τὸν Ἰσραήλ. καὶ ἔσῃ εἰς ἡγούμενον. οὕτω που „ φησὶ καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος. σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ * υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. καὶ μὴν καὶ Ναθαναὴλ, ᾧ καὶ αὐτὸς τὸ εἰλικρινὲς καὶ γνήσιον προσμεμαρ„ τύρηκεν ὁ Χριστὸς, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, φησι, σὺ „ βασιλεὺς εἶ τοῦ Ἰσραήλ. ἔφη δέ που καὶ αὐτὸς „ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος λύρας· ἐγὼ δὲ κατεστά„ θην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ· δῆλον δὲ ὅτι τοῦ θεοῦ „ καὶ πατρός. ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ. διαγ„ γέλλων τὸ πρόσταγμα κυρίου. πλὴν οὐκ ἀσυνήθης ἦν τὸ βασιλεύειν αὐτῷ. θεὸς γὰρ ὢν φύσει, καὶ σύνθρονος τῷ γεννήσαντι· πᾶσαν ὑπὸ πόδας ἔχει τὴν κτίσιν. λέγεται δὲ κεχειροτονῆσθαι βασιλεὺς διά τοι τὸ καταξιῶσαι λοιπὸν τὸν ἑαυτοῦ βασιλείας ἐπιθεῖναι τὸν ζυγὸν τοῖς ἔξω ποτὲ καὶ ὑφ' ἑτέρῳ κειμένοις. κεκράτηκε γὰρ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ πλεονεξίας ὁ Σατανᾶς. ὁμολογήσαντες δὲ τὴν πίστιν, δέχονται παρ' αὐτοῦ διαθήκην ἐν Χεβρών. καὶ τί τὸ ἐν Χεβρών ἐστι; δηλοῖ τοιγαροῦν ἡ λέξις τὴν ἕνωσιν. ἐν Χριστῷ δὲ τὰ πάντα γεγόνασιν ἕν. καὶ συνήφθη μὲν τὰ ἄνω τοῖς κάτω, καὶ τοῖς ἄνω τὰ κάτω. συνδεδραμήκασι δὲ πρὸς ἑνότητα καὶ ὁμοψυχίαν διὰ τῆς πίστεως, οἵ τε ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, καὶ μὴν καὶ οἱ πάλαι τῶν εἰδώλων θεραπευταί. πλὴν ὅτι καὶ γαῦρον αὐτῷ τὸν αὐχένα, τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἐπανατείναντές τινες, „ κακοὶ κακῶς διολώλασιν, ἐξ αὐτῶν οὐδὲν ἧττ„ τον τῶν ἐφεξῆς εἰσόμεθα· ἔχει γὰρ οὕτω. καὶ ἀ„ πῆλθε Δαβὶδ, καὶ οἱ ἄνδρες αὐτοῦ εἰς Ἱερουσα„ λὴμ, πρὸς τὸν Ἰεβουσαῖον τὸν κατοικοῦντα τὴν „ γῆν. καὶ ἐῤῥέθη τῷ Δαβὶδ, οὐκ εἰσελεύσῃ ὧ„ δε, ὅτι ἀνέστησαν οἱ χωλοὶ, καὶ οἱ τυφλοὶ „ λέγοντες, οὐκ εἰσελεύσεται Δαβὶδ ὧδε. καὶ „ κατελάβετο Δαβὶδ τὴν περιοχὴν Σιὼν, „ αὕτη ἡ πόλις Δαβὶδ. καὶ εἶπε Δαβὶδ τῇ „ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· πᾶς τύπτων Ἰεβουσαῖον, ἁ„ πτέσθω ἐν παραξιφίδι. καὶ τοὺς χωλοὺς καὶ „ τοὺς τυφλοὺς, καὶ τοὺς μισοῦντας ψυχὴν „ Δαβίδ. διὰ τοῦτο ἐροῦσι, τυφλοὶ καὶ χωλοὶ οὐκ εἰσελεύσονται εἰς οἶκον κυρίου. ἄθρει δὴ οὖν,

confitentur? Qui namque fidem Christi susceperunt, dispensationis quæ per incarnationem facta est, modum non ignorãt. Quin fatentur potiùs, ipsum cùm Deus esset natura, hominem esse factum. Ita namque ipsius ossa & carnes sunt, ob eam nempe, quæ cum humanitate intercedit affinitatem. Subijciunt porro etiam dum Saul regnaret, ab ipso Israëlem vltro citroq; agi solitum. Nam & ante assumptam humanitatẽ, quippe qui Deus esset, imperium in omnes essentialiter obtinebat, curam humanarum rerum gerens & ineffabili potestate conseruans eos, qui ipsius decretis atque oraculis egregiè addicti essent. Porro consilio & voluntate Dei & Patris regnum in Israëlem gessisse haud dubiè credunt, dicentes: *Dominus dixit ad te, Tu pasces populum meum Israël, & eris dux super Israël.* Sic & alicubi beatus Petrus: *Tu es Christus filius Dei viui.* Quin & Nathanael, cui testimonium sinceri atque liberalis animi ipsemet Christus perhibuit: *Tu es,* inquit, *Filius Dei, tu es Rex Israël.* Sic & ipse, nescio quo loco, cum Psalmographi lyra: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo,* (à Deo quidem certè, & Patre) *super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum Domini.* Prætereà non erat ipsi insolitatum regnare. Cùm namque Deus sit natura, in eodem cum Genitore throno collocatus, creaturam vniuersam pedibus subiectam habet. Rex autem creatus fuisse dicitur, propterea quòd leue regni sui iugum ijs imponere non recusauerit, qui extra illius fines, & sub alterius ditione tenebantur. Per nefas nimirum Satanas eorum qui in terris degunt, imperium vsurpauit. Ii verò dùm fidem profitentur, testamentum in Hebron ab ipso suscipiunt. Quid hoc porro, *in Hebron* indicat? Significat nempe hæc dictio vnionem. In Christo autem omnia facta sunt vnum, & inferioribus superiora, ac superioribus inferiora copulata sunt. Coaluerunt-que inter se, atque vnanimes facti sunt per fidem, quique ex sanguine Israëlis prognati, quique idolorum seruitio mancipati fuerant. Quin & ex Israëlitis quosdam, cùm erga illum proterua ceruice se refractarios præbuissent, malos malè pessum iuisse, ex ijs pariter, quæ proximè subijciuntur, intelligemus. Sic enim habent: *Et abijt Dauid, & omnes viri eius in Ierusalem contra Iebusæum habitantem in terra. Et dictum est Dauidi, Non ingredieris huc, quoniam insurrexerunt claudi, & cæci dicentes, Non ingredietur Dauid huc. Et cepit Dauid arcem Sion, ipsa est ciuitas Dauid. Et dixit Dauid in illa die, Omnis qui verberauerit Iebusæum, tangat in gladio & claudos, & cæcos, & odientes animam Dauid. Propter hoc dicent, Cæci & claudi non ingredientur in domum Domini.* Specta igitur,

2.Reg.5.2.

Mat.16.16.

Ioan.1.49.

Psal.2.6.

2.Reg.5.9.

specta

specta eorum qui se ipsi opponerent multitudinem. Claudi autem erant & cæci. Meminimus porro Christi de Scribis & Pharisæis dicentis: *Sinite illos, quia cæci sunt, & duces cæcorum.* Quin & de ijsdem Dauidis voce ita pronuntiat: *Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis.* Christum nempe repudiauerunt, qui nec recto gressu ingredi possent, nec spiritale & diuinum lumen in animum mentemque admisissent, propterea ceciderunt in gladio. Bello nimirum absumpti sunt, vnà cum nobilissimo templo incensa regio: denique in Israëlitarum qui offenderant locum immissam atque assumptam fuisse Gentium multitudinem, quæ Christum sibi Dominum & Regem adsciuerit, ex sequentibus Scripturę verbis ostenditur: *Et misit Hiram Rex Tyri nuncios ad Dauid, & ligna cedrina, & fabros lignarios, & latomos, & ædificauerunt domum Dauidis.* Erat namque Hiram alienigena, non ille scilicet ex Iudæorum numero, sed potiùs idolorum cultor, vagus & ipse cum errabundo grege. Verùm extruxit Dauidi domum. Ædificata nimirum est Ecclesia Christi non in vno loco, aut regione, sed in vniuerso terrarum orbe, excitata quodammodo ab ijs ipsis qui creaturæ seruierant, atque per Diabolum offusa caligine inuoluti tenebantur. Quibus mox fidē amplexis oborta lux, Christumque qui à Dauide secundùm carnem genus duceret, omni admiratione exceperunt. Quin illud præterea velim animaduertas. Ædificata est nempe Dauidi domus, ab externo homine Hiram. Porro arcam quæ apud alios seruabatur, detinebaturque foris, in eam domum beatus Dauid transtulit. *Abijt enim*, inquit, *& transtulit arcam Dei ex domo Abedera, in ciuitatē Dauid cum gaudio.* Hæc arca igitur, in qua Mosis lex reposita, eos qui sub lege & vmbra detinebantur significat; qui fuere quidem olim cæci & claudi, cæterùm postquam ipsum admissā in animum fide colunt, tunc ipsi quoq; nobiscum in Dauidis, hoc est Christi, domum admittuntur. Hinc ad omne virtutis genus recta contendent, & veluti recto & firmo gressu debitæ eidem pietatis iter conficient, sic ipsos inclamante beato Paulo: *Propter quod remissas manus, & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudus quis subuertatur, sed potiùs confirmetur.* Ob hæc igitur omnia, vt initio dixi; *venite exultemus Domino*, festam nempe lucem ob eius honorem celebrantes. Verùm age, quonam modo, dicet aliquis, quamuis crucem pertulerit, quamuis mortem secundū carnem obierit, festiua celebritas hæc esse intelligatur, aut dicatur?

Matt.15.14 · Psal.17.46. · 2.Reg.5.11. · 2.Reg.6.12. · Heb.12.12. · Psal.94.1.

ἄθρει τῶν ἀντιστρεμμένων αὐτῷ πληθύν. χωλοὶ δὲ ἦσαν καὶ τυφλοί. μεμνήμεθα † δὲ εἰπόντος Χριστοῦ περί τε τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων. ἄφετε αὐτούς· τυφλοί εἰσιν ὁδηγοὶ τυφλῶν. καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ περὶ αὐτῶν. υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν. ἀπρόσδεκτον γὰρ ἐποιοῦντο Χριστόν, εἰ μή τι ὀρθοποδεῖν εἰδότες, μήτι μὴν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τὸ νοητὸν καὶ θεῖον εἰσοικισάμενοι φῶς, ἀλλὰ πεπτώκασιν ἐν παραξιφίδι, τουτέστιν ἐν μαχαίρᾳ. δεδαπάνηνται γὰρ πολέμῳ, κατεμπρησθείσης τῆς χώρας αὐτῶν ὁμοῦ τῷ διαβοήτῳ ναῷ. ὅτι δὲ προσκεκρουκότων αὐτῷ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ † εἰσπέπαικέ τε καὶ προσελήφθη τῶν ἐθνῶν ἡ πληθύς, καὶ Χριστὸν ἐπεγράψατο κύριον, καὶ βασιλέα, συμφωνεῖ πάλιν τὰ γεγραμμένα. καὶ γάρ φησιν, ἀπέστειλε Χειρὰμ ὁ βασιλεὺς Τύρου ἀγγέλους πρὸς Δαβίδ, καὶ ξύλα κέδρινα, καὶ τέκτονας ξύλων, καὶ τέκτονας λίθων καὶ ᾠκοδόμησαν οἶκον τῷ Δαβίδ. ἦν μὲν γὰρ ἀλλογενὴς ὁ Χειρὰμ καὶ οὐκ ἀπό γε τῆς Ἰουδαίων πληθύος. εἰδωλολάτρης δὲ μᾶλλον καὶ εἷς τῶν τῆς πλανωμένων ἀγέλης. ἀλλ᾽ ᾠκοδόμησεν οἶκον τῷ Δαβίδ. ἐγήγερται γὰρ ἡ ἐκκλησία Χριστοῦ, καὶ οὐ καθ᾽ ἕνα τόπον ἢ χώραν, ἀλλ᾽ ἐν πάσῃ τῇ ὑπ᾽ οὐρανόν. οἰκοδομούντων ὥσπερ αὐτὴν τῶν ποτὲ μὲν τῇ κτίσει † λατρευόντων, καὶ ἀχλύϊ κατεσκοτισμένων διαβολικῇ. πιστευσάντων δὲ μετὰ τοῦτο καὶ πεφωτισμένων, καὶ τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα Χριστόν, ἐν πᾶσι ἀποτεθηπότων θαύμασι. πλὴν κἀκεῖνο πρὸς τούτοις ἄθρει. ᾠκοδόμητο μὲν γὰρ ὁ οἶκος τῷ Δαβίδ, δι᾽ ἀλλογενοῦς τοῦ Χειράμ. εἰσκόμιζε δὲ τὴν κιβωτὸν εἰς αὐτὸν παρ᾽ ἑτέροις οὖσαν καὶ ἔξω που κειμένην ὁ θεσπέσιος Δαβίδ. καὶ ἐπορεύθη γάρ, φησί, καὶ ἀνήγαγε τὴν κιβωτὸν τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ οἴκου Ἀβεδδαρὰ εἰς τὴν πόλιν Δαβὶδ ἐν εὐφροσύνῃ. κατασημαίνοι δ᾽ ἂν ἡ κιβωτὸς τὴν διὰ Μωσέως ὠδίνουσα νόμον, τοὺς ὑπὸ νόμον καὶ σκιάν. εἰ πάλαι μὲν ἦσαν τυφλοὶ καὶ χωλοί, ἐπειδὰν δὲ τὴν πίστιν εἰσοικισάμενοι προσκυνῶσιν αὐτόν, τότε καὶ αὐτοὶ μεθ᾽ ἡμῶν εἰσκομισθήσονται, εἰς τὸν οἶκον Δαβίδ, τουτέστι Χριστοῦ. ἀπάσης δὲ ἀρετῆς ἥξουσι κατ᾽ εὐθὺ καὶ οἷον ὀρθῷ ποδὶ καὶ ἐρηρεισμένῳ τὴν εἰς αὐτὸν εὐσεβείας † διελάσουσι τρίβον, ἐπιφωνοῦντες αὐτοῖς τοῦ θεσπεσίου Παύλου. διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας, καὶ τὰ † παραλελυμένα γόνατα, ἀνορθώσατε, καὶ τροχιὰς ὀρθὰς ποιεῖτε τοῖς ποσὶν ὑμῶν. ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῇ, ἰαθῇ δὲ μᾶλλον. ἐπὶ δὴ τούτοις ἅπασι, καθάπερ ἔφην ἐν ἀρχαῖς, δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ, τὴν ἐπ᾽ αὐτῷ δηλονότι τελοῦντες πανήγυριν. εἶτα, πῶς εἰπέ μοι, φαίη τις ἂν ἔσθ᾽ ὅτι, καὶ τὸν σταυρὸν ὑπομεινάντος, καὶ τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, ἑορτὴ τὸ χρῆμα νοοῖτ᾽ ἂν ἢ λέγοιτο;

καὶ

† ἄλ. λέποντος. · † γρ. εἰσπέπαικέτι. ἄλ. εἰσπέπαικέ τε. · † ἄλ. λελατρευκότων. · † ἄλ. διελάσωσι · † ἄλ. παραλελυμένα.

καὶ μὴν ὦ γενναῖε, πρὸς ἡμῶν εἰρήσεται. εἰ
μὲν γὰρ ἐφεὶς τῷ θανάτῳ τὸ ἴδιον ὁμιλῆσαι
σῶμα μεμένηκεν ἐν νεκροῖς, ἑορταζέτω μη-
δείς. εἰ δὲ καίτοι μήτε παθεῖν ἔχον, εἰ μὴ
βούλοιτο παθεῖν, μήτε μὴν κατόπιν τῶν
† ἐπιβουλευσαμένων ὀφθῆναι χειρός. χά-
ριτι θεοῦ, καθά φησιν ὁ τῶν αὐτοῦ μυστηρίων
ἱερουργός, ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου.
ἵν' ἐγηγερμένος ἐκ νεκρῶν, πατήσῃ τὸν θά-
νατον. ἁπάσῃ τε οὕτω τῇ ἀνθρώπου φύσει κα-
τορθώσῃ τὴν ἀφθαρσίαν, πρωτότοκος γεγο-
νὼς ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμη-
μένων· πῶς οὐχ' ἁπάσης ἡμῖν εὐθυμίας
τὸ χρῆμα πρόξενον; οἱ τοῖς τοῦ θανάτου βρό-
χοις ἐνειλημμένοι, διὰ τὴν καθ' ἡμῶν τυ-
ραννεύσασαν ἁμαρτίαν, ἐν ἐλπίσιν ἐσμὲν τῆς
εἰς αἰῶνα ζωῆς, διὰ τὸν ἐξ ἡμῶν κατὰ σάρκα
πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν. ἐκεῖνον Ἰουδαῖοι μὲν ἐ-
σταύρωσαν, ἐφέντος, ὡς ἔφην, οἰκονομικῶς τοῦ
Χριστοῦ τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ γεύσασθαι τοῦ θανάτου. ἀ-
νεβίω δὲ αὐτοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς μονονουχὶ
,, καὶ ἐρρῶσθαι φράσας εἰρηκώς τε, τοῖς ἐν δε-
,, σμοῖς, ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακα-
,, λύφθητε. εἶτα τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις ἑαυτὸν
ἐμφανῆ καταστήσας, χρῆναί τε τὴν ὑφ' ἡλίῳ
μαθητεύειν εἰπών, καὶ πάντα τὰ ἔθνη μυστα-
,, γωγεῖν, βαπτίζειν τε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ
,, τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ πάντα τηρεῖν
,, τὰ ἐντεταλμένα, † οὔ τι τὴν ἀκριβῆ καὶ εὐδό-
κιμον κατορθοῦν ἐπείγεσθαι πολιτείαν. ἀνέβη
πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα καὶ θεὸν, δοξο-
λογούντων αὐτὸν τῶν ἁγίων ἀγγέλων, εὐφη-
μούσης ὡς θεὸν τῆς ἄνω πληθύος· ἥξει τε κατὰ
καιροὺς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς, καθά φησιν
αὐτὸς, ἀποδώσων ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.
κρινεῖ γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. οὐκοῦν
ὡς παρεσομένου κριτοῦ καὶ δεσπότου, καὶ παμ-
βασιλέως τῶν ὅλων, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀ-
πὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος.
ἐπιτελέσωμεν δὲ ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ,
ζήσωμεν ἐπιεικῶς, καὶ τοῖς εἰς ἀγαθουργίαν
σπουδάσμασι τὰς ἑαυτῶν καταφαιδρύνωμεν
ψυχάς. ἐπισκεπτόμενοι χήρας. ἐλεοῦντες ὀρ-
φανούς. τοῖς ἐν ἐνδείᾳ συγκαθιστάμενοι. καὶ
ταῖς κατὰ χεῖρα θεραπεύοντες ἐπικουρίαις
τοὺς ἐν ἀσθενείαις ὄντας σωματικαῖς. τοὺς
ἐν δεσμοῖς ἐπισκεπτόμενοι. ἀσφαλῆ καὶ
ἐρηρεισμένην, καὶ ἀνεπίπληκτον παντε-
λῶς τὴν εἰς αὐτὸν ἔχοντες πίστιν. ἀρχόμε-
νοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ τετρά-
δος καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχὶρ μηνὸς· τῆς δὲ ἑβδο-
μάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ἐννάτης
καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενὼθ μηνὸς· περιλύοντες
μὲν τὰς νηστείας τῇ τετράδι τοῦ Φαρμουθὶ μη-
νὸς, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ, κατὰ τὰς εὐαγγελικὰς
παραδόσεις· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκού-
σῃ κυριακῇ τῇ πέμπτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μη-
νὸς· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας

† γρ. ἐπιβουλευσάντων.

† ἴσως οὔτε.

Atqui, ô vir egregie, à nobis ea res explicabitur. Si namque postquam corpus suum habendũ morti permisit, apud mortuos mansit, absit vt festiuam celebritatem agat quisquam. At si cùm & nihil pati liberum esset, si sic eius voluntas tulisset, neque in insidiatorum manus deuenire necesse esset, *gratia Dei* (vt eius mysteriorum Antistes ait) *pro omnibus gustauit mortem, vt eam excitatus à mortuis conculcaret*, proindeq; vniuersæ humanæ naturæ immortalitatem conciliaret: *primogenitus ex mortuis, & primitiæ dormientium factus*, an non omni penitus hoc nos voluptate perfundat? Qui cùm mortis laqueis deprehensi teneremur, ob id quod in nobis dominabatur peccatum, æternæ vitæ per eum qui ex nobis secundùm carnem prodijt, primogenitum ex mortuis, ad nos venturę spem concepimus. Illum igitur Iudæi in crucem egerunt, cùm prouidentiæ consilio, vt dixi, Christus suo corpori mortis degustandæ facultatem fecisset. Reuixit autem rursùm, mortisque vinculis etiam propemodum salutem dixit, cùm & vinctis dixisset: *Exite, & ijs qui in tenebris erant, Reuelamini*; cùm sanctis se Apostolis manifestum exhibuisset, præcepissetque vt vniuersum orbem docerent, traderentque omnibus gentibus mysteria, *baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, omniáque ipsis mandata seruarent*, honestumque & probatum vitæ genus studiosè amplecterentur; ascendit ad eum qui in cælis est Patrem & Deum, fausta sanctorum Angelorum acclamatione, ac supernæ multitudinis gratulatione exceptus, vt Deus. Veniet porro annis voluentibus in gloria Patris, vt ipsemet ait, redditurus vnicuique secundùm opera eius. *Iudicabit namque orbem terræ in iustitia*. Igitur, venturo tanquã vniuersorũ iudice Domino ac Rege, mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiamusque sanctitatem in timore Dei. Vitam modestè instituamus, & honestis actionibus studijsque nostros animos exornemus, patrocinemur viduis, misereamur orphanis, indigentibus auxilio simus, & ijs qui ægro sunt corpore, remedia quantum in nobis fuerit prouideamus, firmam ac solidam, penitusq; inconcussam in ipsum seruantes fidem; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam vigesimaquarta Februarij mensis; hebdomadam verò Paschę salutaris, vigesimanona mensis Martij; soluentes ieiunia quarta mensis Aprilis, extremo vespere, vt Euangelica nobis oracula tradiderunt; festum verò diem celebrantes illucescente deinceps Dominica die, quinta eiusdem Aprilis mensis; adiungentes exinde septem quo-

Hebr. 2. 9.
Colos. 1. 18.
Apoc. 1. 5.
1. Cor. 15. 20
Isaia 49. 9.
Mat. 28. 19.
Marc. 16. 15
Psal. 9. 9. & 7. 9.

sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namq; prorsus diuinis verbis iterum saginabimur in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri cum sancto Spiritu honor, & gloria, & imperium, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Homilia vicesimaquarta.

VTar rursum beati Pauli vocibus, & dicam: *Gaudete in Domino semper, iterū dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Affulget enim nobis Saluatoris nostri solemnis dies. Proinde rursus, quibus eximia virtutis decora cordi sunt, illos potissimùm, velut hortatoria allocutione excitantes dicamus: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Quos beatus quoque Dauid affatur, his verbis: *Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Diem porro summo prorsus desiderio expetendum, tempusque acceptabile, non aliud diuino spiritu illustrati homines intelligunt, quàm quo manifestata est gloria omnium nostrûm Saluatoris Christi, propter quam omnes qui in terris degunt, ea quæ maxima omnium esse potest voluptate compleri meritò deceat. Huius namque bono illa obtinuimus, per quæ ad pristinum statum reuocari possit humana natura, sanctisque vitæ institutis quodammodo ad eam quam nulla mens capere possit, sublimitatem transferri: ex quo diuinis characteribus ob sanctitatem ditata, lætitia voluptateque perfundatur. Hæc enim bona suo aduentu nobis allaturum, iam antè indicauit ipsemet Christus per prophetam dicens: *Gaude & lætare filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus. Et confugient gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt ipsi in populum, & habitabunt in medio tui, & cognosces quia Dominus omnipotens misit me ad te.* Ex quo enim Vnigenitus humanitatem induit, in similitudinem nostri factus, (sic namque ipsum à Deo, & Patre missum esse dicimus) exultare nos in lætitiam effusos necesse est. Cuius quidem rei totius seriem quàm breuissimè expediam. Erant siquidem nobis quàm plurimæ causæ mœroris. Nempe ferri haud poterat, qui vniuersos qui sub cælo sunt, totius improbitatis ac peccati inuentor, ferox & violentus premebat, mortemque ex Adæ noxa inuectam, instar tyranni insuperabilis hominibus imposuerat. Pro telo & hasta, omnique armatura firma & impenetrabili, multiformi vtebatur peccato. Per ipsum namque regnum orbis terrarū

Philip. 4. 4.

2. Cor. 6. 2.

Psal. 117. 42.

Zach. 2. 10.

τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ οὕτω πάλιν τοῖς θείοις ἐντρυφήσομεν λόγοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λόγος κδʹ.

ΚΕχρήσομαι πάλιν τοῦ μακαρίου Παύλου φωναῖς, καὶ δὴ καὶ ἐρῶ. „χαίρετε ἐν „κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ χαίρετε. τὸ ἐπιει„κὲς ἡμῶν γνωρισθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις. ἀνίσχει γὰρ ἡμῖν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἑορτῆς ὁ καιρός. καὶ φέρε δὴ πάλιν, οἷς ἂν εἶεν ἐν λόγῳ τὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐξαίρετα. τούτοις εὖ μάλα, πρόκλησιν ὥσπερ τινὰ τὴν † εἴς γε ταυτὶ ποιούμενοι, λέγωμεν. „ἰδοὺ νῦν καιρὸς „εὐπρόσδεκτος. ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας, „ἧς καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ διαμνημονεύει λέγων· „αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος, „ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ. „ἡμέραν γε μὴν τὴν τριπόθητον, καὶ αἰέρασον. καὶ μὴν καιρὸν εὐπρόσδεκτον, οὐδὲν ἕτερόν φασὶν οἱ πνευματοφόροι, πλὴν ὅτι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ· δι' ἣν ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς εἰκότως ἂν πρέποι τῆς ἀνωτάτω πασῶν ἀναπίμπλασθαι θυμηδίας· ἐσχήκαμεν γὰρ δι' αὐτῆς τὰ δι' ὧν ἣν δυνάμεθα μεταφοιτᾶν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὴν ἀνθρώπου φύσιν· καὶ ἀναμορφοῦσθαι τρόπον τινὰ δι' εὐαγοῦς πολιτείας πρὸς τὸν παντὸς ἐπέκεινα νοῦ. ἵνα τοὺς θείους ἐφ' ἑαυτῇ χαρακτῆρας, δι' ἁγιασμοῦ πλουτήσασα χαίρῃ καὶ εὐφραίνηται. πρόξενον γὰρ ἡμῖν τῶν τοιούτων ἀγαθῶν τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν ἔσεσθαι προεμήνυσεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς διὰ προφήτου λέγων. „τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιὼν, ὅτι „ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ „σου, λέγει κύριος καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ „ἐπὶ τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. καὶ ἔσονται „αὐτοὶ εἰς λαὸν, καὶ κατασκηνώσουσιν ἐν μέσῳ „σου. καὶ γνώσῃ, ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σέ. ἐνανθρωπήσαντος γὰρ τοῦ μονογενοῦς, καὶ ἐν ὁμοιώσει τῇ πρὸς ἡμᾶς γεγονότος, οὕτω γὰρ αὐτὸν ἀπεστάλθαι φαμὲν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἀνασκιρτᾶν ἡμᾶς ἀναγκαῖον κατευρωνόμενος εἰς θυμηδίας. ὁποία δέ τις ἐστὶν ἡ τοῦδε πρόφασις, ἐπιδρομάδην ἐρῶ· πλεῖσται μὲν γὰρ ἦσαν ἐν ἡμῖν αἱ τοῦ κλαίειν ἀφορμαί. καὶ γὰρ ἦν ἀφόρητος τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ φαυλότητος ἁπάσης, καὶ ἁμαρτίας εὑρετὴς, δεινὸς καὶ πολὺς ἐγκείμενος καὶ ὥσπερ ἄμαχόν τινα τύραννον κατεξανιστὰς τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐν Ἀδὰμ εἰσκωμισθέντα θάνατον. ὅπλον δὲ ἦν αὐτῷ καὶ δόρυ, καὶ πανταχία δεινὴ, καὶ ἀπρόσιτος ἡ πολυειδὴς ἁμαρτία. βεβασίλευκε γὰρ δι' αὐτῆς τῶν ἐπὶ

† ἄλ. εἴς τι.

τῆς γῆς. ταύτῃ τοι, καθά φησιν ὁ προφήτης Ἡσαίας. ἐπλάτυνεν ὁ ᾅδης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ διήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ μὴ διαλιπεῖν. ἐπὶ οὖν τούτοις ἅπασι, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ μὲν ἥδεσθαί τι καὶ χαίρειν ἡμῖν γέγονεν ἐκποδών. ἀντανέφυ δὲ ὥσπερ τὸ χρῆναι θρηνεῖν, συμφορᾶς ἀφύκτου καληρημένης. καὶ μονονουχὶ τῶν ἁπάντων παρειαῖς τὸ ἐξ ὀμμάτων ἐπιχεούσης δάκρυον. ἀλλ᾽ ὥς φησιν ὁ προφήτης Ἡσαίας. κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας. ἀφεῖλε δὲ ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ προσώπου. τὸ ὄνειδος τοῦ λαοῦ ἀφεῖλεν ἀπὸ πάσης τῆς γῆς. λέλυται γὰρ ἡ ἁμαρτία, καὶ τὸ ἀνδροκτόνον αὐτῆς ἠσθένησε κέντρον. συνασπέσθη δὲ ὥσπερ τῇ οἰκείᾳ ῥίζῃ τὸ ἐξ αὐτῆς ἀναβλαστῆσαν κακόν. φημὶ δὴ τὸν θάνατον. ἦν οὖν ἄρα τὸ χαίρειν ἤδη πως ἡμῖν οὐκ ἀνάρμοστον, μᾶλλον δὲ πρέποντι καὶ ἐοικός. ταύτῃ τοί φησιν ὁ πάσης ἡμῖν εὐημερίας καὶ δοτὴρ καὶ πρύτανις. τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιών. ἀλλ᾽ ἦν ἀναγκαῖον ἀγχίθρονον ἔχοντας τῆς ἑορτῆς τὸν καιρὸν, προαποσμήχεσθαι ῥύπους τοὺς ἀπό γε τῶν διεπταισμένων, καὶ ἀποτρίβεσθαι μολυσμοὺς ψυχικούς τε καὶ σωματικούς. ταύτῃ τοι καὶ μάλα εἰκότως τὴν ἁπάσης ἡμῖν εὐκοσμίας, καὶ τροφὸν, καὶ προμνήστριαν προεισοικισάμενοι νηστείαν, δι᾽ ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, κατὰ τὸ γεγραμμένον. τοῖς τῆς εὐσεβείας αὐχήμασι τὰς ἑαυτῶν διανοίας καταφαιδρύνοντες, καὶ εἰς πάναγνον καὶ ἀμώμητον ανα[illegible]τῶντες ζωήν. μεμνήμεθα γὰρ λέγοντος τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος θεοῦ. ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. ἁγιαζόμεθα τοίνυν διὰ σεπτῆς πολιτείας, καὶ ἐννομωτάτης ζωῆς. ἀμφίον ὥσπερ τι περικαλλὲς, καὶ τοῖς ἑορτάζουσι πρέπον, τὴν ἐξ ἀρετῶν λαμπρότητα περικείμενοι. οὕτω τε λοιπὸν ἐκ παῤῥησίας φοιτῶντες, ἐν ὄψει τοῦ πλουτοῦντος ἡμῖν τὴν πανήγυριν. ὀφθαλμοὶ γάρ, φησι, κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. οὐκοῦν ὅταν ἴδῃ λαμπροὺς, ἀκράδαντον ἡμῖν φυλάξει τὴν εὐθυμίαν. οὕτω γε μὴν οὐκ ἔχοντας γνώμης, οὐκ ἐφήσει μεταλαχεῖν τῆς μεγαλοδωρίας τῆς παρ᾽ αὐτοῦ. καὶ τοῦτο διδάξει σαφῶς ἡ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις παραβολή. ἔφη γὰρ ἄνθρωπόν τινα γάμον ἐπιτελεῖν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ εἰσκεκλῆσθαι μὲν οὐκ ὀλίγους. εἰσελάσαι δὲ μετ᾽ αὐτοὺς τὸν νυμφίον, ὀψόμενον τοὺς ἀνακειμένους. ἐπειδὴ δέ τινα τοῖς εὐσχηματοῦσιν, ἀναμὶξ † ῥυπῶντα τεθέαται. καὶ τὴν τοῖς ἑορτάζουσι πρέπουσαν οὐκ ἔχοντα στολὴν, ἐπιτίμια λέγων. ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; [illegible] ἐσχάταις αὐτὸν ἐνῆκε δίκαις. ἀλλ᾽ [illegible] φαίης ἂν, εἶτα πῶς εἰσῆλθεν ὅλως ὁ ῥυπ[illegible]μένος; χρῆν γὰρ δή που τὴν ἀρχὴν, μὴ δὲ ἐφεῖναι ὅ ἐστιν ἀνάρμοστον τῇ πανηγύρει τὴν στολὴν

† ἄλ. ῥυπῶντα.

obtinuerat. Ita nempe, vt ait Isaias Propheta: *Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum, vt non cesset*. Ob hæc igitur omnia, & quidem iure optimo, longè quidem à nobis voluptas omnis & iucunditas aberat: relinquebatur porro vicissim vt immissam nobis calamitatem ineuitabilem lugeremus, quæ in genas omnibus propemodū lacrymas ex oculis deriuaret. Sed vt ait Isaias Propheta, *Deuorauit mors præualens. Abstulit autem Deus omnem lacrymam à facie omni, opprobrium populi abstulit ab omni terra.* Soluta est namque peccati vis, ipsiusque stimulus lethalis oblanguit. Sublatū est porro velut ab ipsa radice, quod ex ipso pullulauerat malum, nempe mors. Erat itaque iam nobis aliquo modo non alienum, quin opportunum potiùs & consentaneum lætandi tempus. Proinde nos totius lætitiæ auctor & largitor ijs verbis affatur: *Gaude, & lætare filia Sion*. Cæterùm necesse est, cùm celebritatis tempus propè adsit, peccatorū sordes abstergere, tum corporis pariter atque animi maculas eluere. Proinde valdè opportunum fuerit vt virtutum omnium nutricem & conciliatricem abstinentiam assumentes, *per patientiam curramus ad propositum nobis certamen*, vt scriptum est, pietatis gloria nostros animos exornantes, atque ad sanctum inculpatumque vitæ genus contendentes. Illud namque meminimus, quod ab omnium nostrûm Saluatore Deo dicitur: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Sanctificemus itaque nos vitæ laudabilis, legisque præceptis obsequentissimæ institutis, pulcherrimo nos velut indumento, ac festam celebritatem agentibus accommodato virtutum splendore exornātes, atque hoc pacto fiduciæ pleni in eius cōspectum, qui nobis celebritatem exhibet, prodeuntes. *Oculi* namque, ait, *Domini super iustos, & aures eius in preces eorum.* Si ergo nitidos & ornatos videat, lætitiam nobis perennem conseruabit: si autem aliter animatos conspiciat, suæ nos maximæ liberalitatis participes esse haud sinet. Quod perspicuè ex Euangelica parabola edocemur. Narrat ea scilicet hominem quendam nuptias filio apparasse, & vocatos quidem fuisse non paucos, tum ingressum post ipsos sponsum, vt spectaret accumbentes. Cùm verò quendam pannosum & sordidum inter egregiè ornatos, nec veste festiua indutum animaduertisset, increpauit hominem, dicens: *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* grauissimisque illum supplicijs addixit. Sed fortè dicet aliquis; Atqui quonam modo sordidus ille ingressus est? Oportuerat namque initio eos qui amictum celebritati accommodatum

Isaia 5. 14. — Isaia 25. 8. — Zach. 2. 10. — Hebr. 12. 1. — Leuit. 11. 44. — Psal. 33. 16. — Mat. 22. 12.

sanctæ Pentecostes hebdomadas. Ita namq; prorsus diuinis verbis iterum saginabimur in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri cum sancto Spiritu honor, & gloria, & imperium, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. οὕτω γὰρ οὕτω πάλιν τοῖς θείοις ἐντρυφήσομεν λόγοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Homilia vicesimaquarta.

VTar rursum beati Pauli vocibus, & dicam: *Gaudete in Domino semper, iterū dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Affulget enim nobis Saluatoris nostri solemnis dies. Proinde rursus, quibus eximia virtutis decora cordi sunt, illos potissimùm, velut hortatoria allocutione excitantes dicamus: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Quos beatus quoque Dauid affatur, his verbis: *Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Diem porro summo prorsus desiderio expetendum, tempusque acceptabile, non aliud diuino spiritu illustrati homines intelligunt, quàm quo manifestata est gloria omnium nostrûm Saluatoris Christi, propter quam omnes qui in terris degunt, ea quæ maxima omnium esse potest voluptate compleri meritò deceat. Huius namque bono illa obtinuimus, per quæ ad pristinum statum reuocari possit humana natura, sanctisque vitæ institutis quodammodo ad eam quam nulla mens capere possit, sublimitatem transferri: ex quo diuinis characteribus ob sanctitatem ditata, lætitia voluptateque perfundatur. Hæc enim bona suo aduentu nobis allaturum, iam antè indicauit ipsemet Christus per prophetam dicens: *Gaude & lætare filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus. Et confugient gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt ipsi in populum, & habitabunt in medio tui, & cognosces quia Dominus omnipotens misit me ad te.* Ex quo enim Vnigenitus humanitatem induit, in similitudinem nostri factus, (sic namque ipsum à Deo, & Patre missum esse dicimus) exultare nos in lætitiam effusos necesse est. Cuius quidem rei totius seriem quàm breuissimè expediam. Erant siquidem nobis quàm plurimæ causæ mœroris. Nempe ferri haud poterat, qui vniuersos qui sub cælo sunt, totius improbitatis ac peccati inuentor, ferox & violentus premebat, mortemque ex Adæ noxa inuectam, instar tyranni insuperabilis hominibus imposuerat. Pro telo & hasta, omnique armatura firma & impenetrabili, multiformi vtebatur peccato. Per ipsum namque regnum orbis terrarū

Philip. 4. 4.

2. Cor. 6. 2.

Psal. 117. 24.

Zach. 2. 10.

Λόγος κδʹ.

Κεχρήσομαι πάλιν ταῖς τοῦ μακαρίου Παύλου φωναῖς, καὶ δὴ καὶ ἐρῶ. χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ χαίρετε. τὸ ἐπιεικὲς ἡμῶν γνωρισθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις. ἀνίσχει γὰρ ἡμῖν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἑορτῆς ὁ καιρός. καὶ φέρε δὴ πάλιν, οἷς ἂν εἶεν ἐν λόγῳ τὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐξαίρετα. τούτοις εὖ μάλα, πρόκλησιν ὥσπερ τινὰ τὴν † εἴς γε ταυτὶ ποιούμενοι, λέγωμεν. ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος. ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας, ἧς καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ διαμνημονεύει λέγων· αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ. ἡμέραν γε μὴν τὴν τρισπόθητον, καὶ αἱρετὴν. καὶ μὴν καιρὸν εὐπρόσδεκτον, οὐδὲν ἕτερόν φασιν οἱ πνευματοφόροι, πλὴν ὅτι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ· δι' ἣν ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς εἰκότως ἂν πρέποι τῆς ἀνωτάτω πασῶν ἀναπίμπλασθαι θυμηδίας· ἐσχήκαμεν γὰρ δι' αὐτῆς τὰ δι' ὧν ἣν δυνάμεθα μεταφοιτᾶν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὴν ἀνθρώπου φύσιν· καὶ ἀναμορφοῦσθαι τρόπον τινὰ δι' εὐαγοῦς πολιτείας πρὸς τὸν παντὸς ἐπέκεινα νοῦ. ἵνα τοὺς θείους ἐφ' ἑαυτῇ χαρακτῆρας, δι' ἁγιασμοῦ πλουτήσασα χαίρῃ καὶ εὐφραίνηται. πρόξενον γὰρ ἡμῖν τῶν τοιούτων ἀγαθῶν τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν ἔσεσθαι προεμήνυσεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς διὰ προφήτου λέγων. τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιών, ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει κύριος καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν, καὶ κατασκηνώσουσιν ἐν μέσῳ σου. καὶ γνώσῃ, ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σέ. ἐνανθρωπήσαντος γὰρ τοῦ μονογενοῦς καὶ ἐν ὁμοιώσει τῇ πρὸς ἡμᾶς γεγονότος, οὕτω γὰρ αὐτὸν ἀπεστάλθαι φαμὲν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, ἀνασκιρτᾶν ἡμᾶς ἀναγκαῖον κατευθυνόμενος εἰς θυμηδίας. ὁποία δέ τις ἐστὶν ἡ οὗδε πρόφασις, ἐπιδρομάδην ἐρῶ· πλεῖσται μὲν γὰρ ἦσαν ἐν ἡμῖν αἱ τοῦ κλαίειν ἀφορμαί. καὶ γὰρ ἦν ἀφόρητος τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ φαυλότητος ἁπάσης, καὶ ἁμαρτίας εὑρετής, δεινὸς καὶ πολὺς ἐγκείμενος καὶ ὥσπερ ἄμαχόν τινα τύραννον κατεξανιστὰς τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐν Ἀδὰμ εἰσκωμασθέντα θάνατον. ὅπλον δὲ ἦν αὐτῷ καὶ δόρυ, καὶ παντευχία δεινή, καὶ ἄρρηκτος ἡ πολυειδὴς ἁμαρτία. βεβασίλευκε γὰρ δι' αὐτῆς τῶν ἐπὶ

τῆς γῆς

† ἄλ. εἰς π.

τῆς γῆς. ταύτῃ τοι, καθά φησιν ὁ προφήτης Ἠ-
» σαΐας. ἐπλάτυνεν ὁ ᾅδης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ
» διήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ μὴ διαλιπεῖν. ἐπ'
οὖν τούτοις ἅπασι, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ μὲν ἥ-
δεσθαί τε καὶ χαίρειν ἡμῖν γέγονεν ἐκποδών.
ἀντανέφυ δὲ ὥσπερ τὸ χρῆναι θρηνεῖν, συμ-
φορᾶς ἀφύκτου καθηρημένης. καὶ μονονουχὶ τῶν
ἁπάντων παρειαῖς τὸ ἐξ ὀμμάτων ἐπιχεούσης
δάκρυον. ἀλλ' ὥς φησιν ὁ προφήτης Ἠ-
» σαΐας. κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας. ἀφεῖ-
» λε δὲ ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ προσώπου.
» τὸ ὄνειδος τοῦ λαοῦ ἀφεῖλεν ἀπὸ πάσης τῆς
» γῆς. λέλυται γὰρ ἡ ἁμαρτία, καὶ τὸ ἀνδροκτόνον
αὐτῆς ἠσθένησε κέντρον. συναπέσβη δὲ ὥσ-
περ τῇ οἰκείᾳ ῥίζῃ τὸ ἐξ αὐτῆς ἀναβλαστῆ-
σαν κακόν. φημὶ δὴ τὸν θάνατον. ἦν οὖν ἄρα
τὸ χαίρειν ἤδη πως ἡμῖν οὐκ ἀνάρμοστον,
μᾶλλον δὲ πρέπον τε καὶ ἐοικός. ταύτῃ τοί φησιν ὁ
πάσης ἡμῖν εὐημερίας καὶ δοτὴρ καὶ πρύτανις.
» τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιών. ἀλλ' ἦν
ἀναγκαῖον ἀγχίθυρον ἔχοντας τῆς ἑορτῆς
τὸν καιρὸν, προαποσμήχεσθαι ῥύπους τοὺς ἀ-
πό γε τῶν διεπταισμένων, καὶ ἀποτρίβε-
σθαι μολυσμοὺς ψυχικούς τε καὶ σωματι-
κούς. ταύτῃ τοι καὶ μάλα εἰκότως τὴν ἁπά-
σης ἡμῖν εὐκοσμίας, καὶ τροφὸν, καὶ προ-
μνήστριαν προσοικειούμενοι νηστείαν, δι' ὑ-
πομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀ-
γῶνα, κατὰ τὸ γεγραμμένον. τοῖς τῆς εὐ-
σεβείας αὐχήμασι τὰς ἑαυτῶν διανοίας κα-
ταφαιδρύνοντες, καὶ εἰς πάναγνον καὶ ἀ-
μώμητον ανα[illegible]τῶντες ζωήν. μεμνήμεθα
γὰρ λέγοντος τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος
» θεοῦ. ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. ἁγια-
ζώμεθα τοίνυν διὰ σεπτῆς πολιτείας, καὶ
εὐνομωτάτης ζωῆς. ἀμφίον ὥσπερ τι περι-
καλλὲς, καὶ τοῖς ἑορτάζουσι πρέπον, τὴν ἐξ
ἀρετῶν λαμπρότητα περικείμενοι. οὕτω τε
λοιπὸν ἐκ παρρησίας φοιτῶντες, ἐν ὄψει τοῦ
» πλουτοῦντος ἡμῖν τὴν πανήγυριν. ὀφθαλμοὶ γὰρ,
» φησὶ, κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέ-
» ησιν αὐτῶν. οὐκοῦν ὅταν ἴδῃ λαμπροὺς, ἀ-
κράδαντον ἡμῖν φυλάξει τὴν εὐθυμίαν. οὕτω
γε μὴν οὐκ ἔχοντας γνώμης, οὐκ ἐφήσει
μεταλαχεῖν τῆς μεγαλοδωρεᾶς τῆς παρ'
αὐτοῦ. καὶ τοῦτο διδάξει σαφῶς ἡ ἐν τοῖς
εὐαγγελίοις παραβολή. ἔφη γὰρ ἄνθρωπόν
τινα γάμον ἐπιτελεῖν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ εἰσκε-
κλῆσθαι μὲν οὐκ ὀλίγους. εἰσελάσαι δὲ μετ'
αὐτοὺς τὸν νυμφίον, ὀψόμενον τοὺς ἀνακει-
μένους. ἐπειδὴ δέ τινα τοῖς εὐειματοῦσιν, ἀνα-
μὶξ † ῥυπῶντα τεθέαται. καὶ τὴν τοῖς ἑορτάζουσι
πρέπουσαν οὐκ ἔχοντα στολὴν, ἐπιτίμια λέ-
» γων. ἑταῖρε [illegible] πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἔνδυ-
» μα γάμου; [illegible] ἐσχάταις αὐτὸν ἐνῆκε δίκαις.
ἀλλ' [illegible] φαίης ἂν, εἴ τε πῶς εἰσῆλθεν ὅλως
ὁ ῥυπ[illegible]μενος; χρῆν γὰρ δή που τῆς ἀρχῆς, μὴ δὲ
ἐφεῖναι ᾗ ἐστιν ἀνάρμοστον τῇ πανηγύρει τὴν στολὴν

† ἄλ. ῥυπῶντα.

obtinuerat. Ita nempe, vt ait Isaias Propheta: *Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum, vt non cesset.* (Isaia 5.14.) Ob hæc igitur omnia, & quidem iure optimo, longè quidem à nobis voluptas omnis & iucunditas aberat: relinquebatur porro vicissim vt immissam nobis calamitatem ineuitabilem lugeremus, quæ in genas omnibus propemodũ lacrymas ex oculis deriuaret. Sed vt ait Isaias Propheta, *Deuorauit mors præualens. Abstulit autem Deus omnem lacrymam à facie omni, opprobrium populi abstulit ab omni terra.* (Isaia 25.8.) Soluta est namque peccati vis, ipsiusque stimulus lethalis oblanguit. Sublatũ est porro velut ab ipsa radice, quod ex ipso pullulauerat malum, nempe mors. Erat itaque iam nobis aliquo modo non alienum, quin opportunum potiùs & consentaneum lætandi tempus. Proinde nos totius lætitiæ auctor & largitor ijs verbis affatur: *Gaude, & letare filia Sion.* (Zach. 2. 10.) Cæterùm necesse est, cùm celebritatis tempus propè adsit, peccatorũ sordes abstergere, tum corporis pariter atque animi maculas eluere. Proinde valdè opportunum fuerit vt virtutum omnium nutricem & conciliatricem abstinentiam assumentes, *per patientiam curramus ad propositum nobis certamen*, (Hebr. 12. 1.) vt scriptum est, pietatis gloria nostros animos exornantes, atque ad sanctum inculpatumque vitæ genus contendentes. Illud namque meminimus, quod ab omnium nostrûm Saluatore Deo dicitur: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* (Leuit. 11. 44.) Sanctificemus itaque nos vitæ laudabilis, legisque præceptis obsequentissimæ institutis, pulcherrimo nos velut indumento, ac festam celebritatem agentibus accommodato virtutum splendore exornãtes, atque hoc pacto fiduciæ pleni in eius cõspectum, qui nobis celebritatem exhibet, prodeuntes. *Oculi* namque, ait, *Domini super iustos, & aures eius in preces eorum.* (Psal. 33. 16.) Si ergo nitidos & ornatos videat, lætitiam nobis perennem conseruabit: si autem aliter animatos conspiciat, suæ nos maximæ liberalitatis participes esse haud sinet. Quod perspicuè ex Euangelica parabola edocemur. Narrat ea scilicet hominem quendam nuptias filio apparasse, & vocatos quidem fuisse non paucos, tum ingressum post ipsos sponsum, vt spectaret accumbentes. Cùm verò quendam pannosum & sordidum inter egregiè ornatos, nec veste festiua indutum animaduertisset, increpauit hominem, dicens: *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* (Mat. 22. 12.) grauissimisque illum supplicijs addixit. Sed fortè dicet aliquis: Atqui quonam modo sordidus ille ingressus est? Oportuerat namque initio eos qui amictum celebritati accommodatum

non haberent, aditu prorsus atque ingressu prohiberi. Dicimus itaque vocari quidem omnes à Saluatore per fidem, eumque supernę liberalitatis participes omnes esse velle, & omnes quidem indiscretè ingredi. in nos omnes etenim diffusa est fidei gratia. Cæterũ qui ad fidem bonorum quoque operum inculpatam pulchritudinem adiunxerint, seq; instar vestis, amictu virtutũ splendido exornauerint, inibunt vnà cum sponso conuiuiũ, sanctæque ac spiritalis celebritatis participes erunt. Qui verò præter fidem nihil attulerint, hæserintque in sordibus improbitatis, neque veterum criminum maculas eluerint, arcebuntur hi penitus à sacris nuptijs, suamq; ipsi segnitię lugebunt: ingressi siquidem sunt non habẽtes vestem nuptialem. Vtilissimum est itaque ieiunium, quod abstergit sordes, ac maculas eluit, tum nos exiguo labore ab æternis supplicijs vindicat. Subigit nempe voluptates, cupiditatum impetus ad turpitudinem & libidines tollit, ac veluti fræno quodam conuertit ad modestiam, cùm vitæ vndequaque laudabilis amatores efficit, ac veluti feram rabidam & furentem peccati legem insitam membris emollit ac domat, atque vt semel dicam, bonorum omnium studiosos reddit, mentemq; supernè illustratam veræ Dei visionis amabili complet lumine, cuius auxilio solius, rectam, nec aliunde parabilem sacrorum dogmatum scientiam assequatur. Viuifica procul dubio res, atque vtilis, cuiusq; sanè magni facienda possessio, siquidem nos æternæ vitæ dulcedo tangit, eamque omnibus rebus anteponendam putamus. Esse hanc porro, vt dicebã, vitæ æternæ comparandæ viam, si quis firmã in Christum fidem retineat, testatur ipsemet, hoc ad cælestem Patrem, & Deum sermone vtens: *Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Atqui est certè fides apud modestos homines, quiq; Deum ex animo diligunt, simplex scilicet, & vera, nec quidquam omnino prauum aut peruersum habet. Inquisitiones porro & quæstiones haud sanè admittit, nec ea quę fide recepta sunt curiosè indagare impune licet. Verùm hęc haud probantur contentiosis hominibus, qui veri quidem nihil planè norunt, cæterùm vietis quibusdam ratiocinationibus, velut à se inuentis gloriari solent. *Quorum via peruersæ sunt, & incuruæ semitæ ipsorum*, vt scriptum est. *Abducunt enim quos possunt, ad perditionem & interitum, à recto itinere auertentes.* Igitur quemadmodũ beatus Apostolus scribit: *foras eijci oportet malos operarios, foras canes*, qui aduersus veritatis dogmata oblatrãt, cordis sui commenta loquen-

Ioan.17.3.
Prou. 2. 15.
1.Tim.6.10.
Apoc.22.15.

ἔχουσιν εἰσβαλεῖν. φαμὲν οὖν ὅτι καλεῖ μὲν διὰ τῆς πίστεως ἅπαντας ὁ Σωτήρ· καὶ τῆς ἄνωθεν μεγαλοδωρεᾶς ἐν μεθέξει γενέσθαι βούλεται. καὶ εἰσελαύνουσι μὲν ἀδιακρίτως ἅπαντες. καὶ γὰρ ἐφ' ἅπασιν ἡμῖν ἡ διὰ πίστεως χάρις. ἀλλ' οἱ μὲν τῇ πίστει προσεπάγοντες τὸ ἐκ τῆς ἀγαθουργίας φαιδρὸν καὶ ἀμώμητον, καὶ οἷον ἐν τάξει στολῆς τὴν ἐξ ἀρετῶν λαμπρότητα περικείμενοι, συνδειπνήσουσι τῷ νυμφίῳ, καὶ τῆς ἁγίας καὶ νοητῆς συμμεθέξουσιν ἑορτῆς. οἵ γε μὴν τῇ πίστει προσεπενεγκόντες οὐδέν, ἐναπομείναντες δὲ τοῖς τῆς φαυλότητος ῥύποις, καὶ δυσέκπλυτον ἔχοντες τὴν ἐκ τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων κηλῖδα. οὗτοι πάντη τε καὶ πάντως ἀπόπεμπτοι μὲν τῶν ἱερῶν ἔσονται γάμων. ἐποιμώξουσι δὲ τὴν ἑαυτῶν ῥᾳθυμίαις. εἰσπεπαίκασι γάρ, οὐκ ἔχοντες ἔνδυμα γάμου. ἐπωφελεστάτη τοιγαροῦν ἡ νηστεία, διασμήχουσα τὸ μεμολυσμένον, ἐκπλύνουσα τὸ ῥυποῦν, καὶ διὰ πόνου μικροῦ τῆς εἰς † αἰῶνας δίκης ἡμᾶς ἀπαλλάττουσα. κατανεκροῖ γὰρ ἡδονάς. ἀνακόπτει τὴν εἰς αἰσχρότητα καὶ φιλοσαρκίας ἐπιθυμιῶν τὴν ἔφοδον καὶ οἷά τινι χαλινῷ περιτρέπει πρὸς εὐκοσμίαν. ἐπιεικείας ἁπάσης ἐραστὰς ἀποφαίνει καὶ ὥσπερ τινὰ θῆρα λυττῶντά τε καὶ ἀγριαίνοντα τὸν τῆς ἁμαρτίας τιθασσεύει νόμον τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκός. καὶ ἅπαξ ἁπλῶς παντὸς ἀγαθοῦ καθίστησιν ἐπιμελητάς. καὶ τὸ τῆς διανοίας αἰθέρα καταλαμπρύνουσα τὸ τῆς ἀληθοῦς θεοπτίας ἀξιέραστον φῶς εἰσοικίζεσθαι ποιεῖ. δι' οὗπερ ἄν τις καὶ † μόνου τὴν ὀρθὴν [illegible] ἀνεπίδεκτον τὴν ἱερῶν δογμάτων ἐπιστήμην [illegible]ερδανεῖ. ζωοποιὸν δὲ τὸ χρῆμα καὶ ὀνησιφόρον, καὶ ἀξιόκτητον ὡς ἀληθῶς, εἴπερ ἐστὶ παρ' ἡμῖν τὸ εἰς μακραίωνα βίον διελάσαι γλυκύ, καὶ τοῦ παντὸς ἄξιον εἶναι λελόγισται. ὅτι δέ, ὡς ἔφην, ζωῆς ἐστι τῆς εἰς αἰῶνα πρόξενον τὸ ἐν πίστει εἰς Χριστὸν διαθρυᾶσθαι φιλεῖν, αὐτὸς πιστώσεται λέγων πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα καὶ θεόν. αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. ἀλλ' ἡ μὲν πίστις παρά γε τοῖς ἐπιεικέσι καὶ φιλόθεον ἔχουσι τὴν καρδίαν, ἁπλῆ τίς ἐστι καὶ ἀληθής, καὶ οὐδὲν ἔχουσα παντελῶς τὸ διαστρέφον. ἐρεύνης δὲ καὶ βασάνων οὐ λίαν ἀνέχεται. τὸ γὰρ ὅλως πίστει παραδεχθὲν πολυπραγμονεῖν οὐκ ἀζήμιον. ἀλλ' οὐ δοκεῖ ταῦτ' ἔχειν ὀρθῶς τοῖς ὅτι μάλιστα φιλοζητήταις, καὶ τῶν μὲν ἀληθῶν εἰδόσιν οὐδέν. λογισμῶν δὲ σαθρῶν † εὑρῇ ἐπαυχεῖν εἰωθόσιν. ὧν αἱ τρίβοι σκολιαί, καὶ καμπύλαι αἱ τροχιαὶ αὐτῶν, καθὰ γέγραπται. ἀποφέρουσι γάρ, οὓς ἂν δύνωνται, πρὸς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν, ὁδοῦ τῆς εὐθείας ἀποκομίζοντ[illegible]σχοῦν. ὡς ὁ θεσπέσιος γράφει ἀπόστολος, ἔξω ποιεῖσθαι προσήκει τοὺς κακοὺς ἐργάτας, [illegible] τοὺς κύνας. οἱ τῶν τῆς ἀληθείας καθυλακτοῦσι δογμάτων, τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦν-

τες,

† ἄλ. αἰῶνα.
† ἄλ. μόνον.

† ἄλλ. καθά.

„ τες, † καθὼς γέγραπται, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος „ κυρίου. κατηγορήσει γὰρ οὐδεὶς τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης καταγεανιεύσεται, κατασύρων ὥσπερ αὐτὴν εἰς τὸ ἀκαλλὲς, μὴ οὐχὶ πρότερον ὠδινήσας ἐν ἑαυτῷ τὸν τοῦ ψεύδους εὑρετὴν, καὶ πατέρα διάβολον. „ ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος· οὐ- „ δεὶς λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦ, εἰ μὴ ὁ ἐν Βεελζε- „ βοὺλ. παραιτητέον τοιγαροῦν οὖν οἵ γε ταῦτα καὶ φρονεῖν, καὶ λαλεῖν ἐπιχειροῦσιν, ἑτέροις σφᾶς αὐτοὺς οἱ δείλαιοι περιβεβληκότες ἀφύκτῳ δίκῃ. „ πλημμελοῦντες δὲ καὶ εἰς ἀδελφοὺς, καὶ „ τύπτοντες αὐτῶν ἀσθενοῦσαν τὴν συνείδησιν, εἰς „ Χριστὸν ἁμαρτάνουσι, καὶ βαρύνουσι τὸν κλοιὸν „ αὐτῶν σιδαρῶς, καθά φησιν ὁ προφήτης Ἱερεμίας. ἀλλ' οὐκ ἂν ἁλοῖεν τοῖς παρ' † αὐτῶν δελέασιν οἱ τὸ νοητὸν καὶ θεῖον εἰς νοῦν καὶ καρδίαν καταπλουτήσαντες φῶς. εἴσεται δὲ πρὸς τούτῳ καὶ τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πρακτέων ἀρετὴν, καὶ τεθαυμασμένην ὁδόν. δεῖ γὰρ οἶμαι παρεσκεμμένως ἰέναι πρὸς τοῦτο. καὶ τὰ μὲν ὅσα ἐστὶ τῶν πραγμάτων μοχθηρὰ καὶ κίβδηλα, καὶ τοῖς ἱεροῖς ἀπᾴδοντα νόμοις, ἀποβλητέα, καὶ ἀνέπαφα ποιεῖσθαι φιλεῖν. τά γε μὴν εἰς ἐξαίρετον καὶ τεθαυμασμένην ἀποφέροντα πολιτείαν, καὶ σπουδῆς ἁπάσης ἀξιοῦν, καὶ κατορθοῦν „ ἐπείγεσθαι νεανικῶς. γέγραπται γὰρ ὅτι, οὐαὶ οἱ „ ποιοῦντες τὸ ἔργον κυρίου ἀμελῶς. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἀπόχρη πρὸς ἔνδειξιν ἀνδρίας τοῖς ἐθέλουσιν εὐδοκιμεῖν ἐν μάχαις, τὸ ἐν † παντευχίᾳ μὲν εἶναι λαμπρᾷ, καὶ ἐν δοκήσει μόνῃ τοῦ δύνασθαι νικᾶν. προσεῖναι δὲ μᾶλλον ἀναγκαῖον αὐτοῖς καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων λαμπρότητα. κατὰ τὸν ἴσον οἶμαι τουτονὶ τρόπον, οὐκ ἂν γένοιτό τις τῆς ἀρετῆς ἐν καλῷ, τὸ ῥᾴθυμον καὶ ἀτημελὲς εἰς νοῦν ἔχων ἔτι. χρῆναι δέ φημι παντὶ σθένει, καὶ πάσῃ προθυμίᾳ χρώμενον τῶν εἰς εὐσέβειαν ἐφίεσθαι σπουδασμάτων. ἔσται γὰρ ὁ τοιοῦτος καὶ τῶν εἰς λῆξιν ἐπαίνων ἄξιος, καὶ τὴν ἐξαίρετον ἀληθῶς ἀποίσεται δόξαν παρά τε θεῷ καὶ ἀνθρώποις εὐδόκιμος ἀναδεδειγμένος. ταῦτα τοῖς ἀρχαίοις, τεθεσμοθέτηκε μὲν ὁ Μωσῆς δι' αἰνιγμάτων καὶ σκιᾶς, οἴσων γε μὴν εἰς τὸ ἐμφανὲς ἐπέφανεν ὁ Χριστὸς, αὐτὸς ὢν ἡ ἀλήθεια. ἐπειδὴ δὲ, οὔτε τῶν πρακτέων τὴν γνῶσιν διὰ τῆς τοῦ νόμου σκιᾶς ἀνευρεῖν ἦν δύνασθαι καθαρῶς, οὔτε μὴν ἀπονίψειν τὰ ἀπό γε τῶν πλημμελημάτων. δεδικαίωκε γὰρ οὐδένα, κατακρίνων μᾶλλον, εἴπερ ἀνιεὶς ἐγκλημάτων τοὺς παραβαίνοντας. προενόησε τῆς ἁπάντων ἡμῶν σωτηρίας καὶ ζωῆς ὁ θεὸς καὶ πατήρ. ὡς γὰρ εἰδὼς τὸ πλάσμα ἡμῶν, καὶ τῆς ἐνούσης ἡμῖν διανοίας τὸ ἐφ' ἃ μὴ θέμις εὐπαρακόμιστον, δέδωκεν ἡμῖν τὴν ἐν πίστει δικαίωσιν ἐν Χριστῷ, τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων ἀπαλλάττουσαν, καὶ ἀφανίζουσαν μὲν τῶν ἤδη προεπταισμένων τὴν κατάκρισιν. μεθιστῶ„ σαν δὲ μᾶλλον εἰς καινότητα ζωῆς τὴν ἀσυνήθη τοῖς πάλαι. πάντα γὰρ ἐν Χριστῷ καινὰ, τὰ δὲ ἀρχαῖα παρῆλθε,

† ἄλλ. αὐτῷ.

† ἄλλ. παντευχίᾳ.

tes, vt scriptum est, *& non ab ore Dei.* Obtrectabit nemo videlicet omnium nostrûm Saluatori Christo, aut contra ipsius gloriam obloquetur audaciùs, illam quodammodo ad deformitatem detorquens, nisi qui priùs mendacij inuentorem & parentem Diabolum in animum admiserit. Vt enim sapientissimus Paulus scribit: *Nemo dicit anathema Iesu, nisi in Beelzebub.* Reijciendi itaque quicunque & eiusmodi sentiunt, & ad alios proloqui audent, qui seipsos miseri ineuitabilibus implicant pœnis. *Peccantes verò etiam in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccant.* Et, vt ait Propheta Ieremias, *aggrauant iugum ipsorum vehementer.* Sed non capiuntur istorum fraudibus ij, quorum mentibus diuinum ac spiritale lumen illuxit, quinimo virtutem cuicunque actioni consentaneam, viamque admirabilem peruidebunt. Oportet enim, vt ego censeo, præmeditatos huc venire, & quæcunque quidē in rebus mala & praua sunt, & à sacris abhorrent legibus, abijcere penitus atque auersari: quæcunque verò ad eximiam atque admirandam vitæ rationem conferunt, omni studio atq; animi inductione persequi. Scriptum est enim: *Væ qui faciunt opus Dei negligenter.* Vt enim non satis est ad fortitudinis experimentum ijs qui bellicam gloriam adamarunt, si tantummodo præclarè spectentur armati, seque esse posse victores ostendant; sed operum gloria illustres eos esse necesse est: eodem modo, vt ego arbitror, nemo virtutis decus adipiscetur, si adhuc animo segnitiem atque ignauiam retineat. Oportere autem assero omni contentione atque alacritate animi, studia pietatis amplecti. Erit namque qui id fecerit, & summa dignus laude, & eximiam reuera gloriam reportabit, Deo simul atque hominibus probatus. Hæc quidem antiquis præcepit Moses per ænigmata & vmbram, tum vt in apertum proferret, ostendit se Christus, quippe qui ipse sit veritas. Cùm verò neque rerum agendarum cognitionem, nec erratorum veniam consequi purè per legis vmbram liceret (neminē enim lex iustificauit, condemnans potiùs quàm à criminibus absoluens nocentes) consuluit omnium nostrûm saluti & vitæ Deus & Pater. Etenim qui nosset figmentum nostrum, nostræque menti insitam ad res vetitas procliuitatem, dedit nobis fidei iustificationem in Christo, quæ ab antiquis liberaret noxis, & à damnatione veterum peccatorum absolueret, tum ad vitæ nouitatem antiquis haud vsitatā transferret. Nempe *in Christo omnia noua & vetera transierunt,*

Ierem. 23.16

1 Cor. 12. 3.

1. Cor. 8. 12.

Iere. 18. 24. & 30. 8.

Iere. 48. 10.

2. Cor. 5. 17.

vt testatur Paulus. Apparuit igitur nobis Vnigenitus, Dei Verbum, Deus & Dominus. Apparuit verò, quonam modo? Seipsum ad vltroneam exinanitionem demittens, seque hominem in terris admirabili modo spectandum præbuit. *Apprehendit siquidem semen Abrahæ, & per omnia fratribus assimilatus est,* vno excepto peccato. Nec enim fas erat diuinam & immortalem naturam, quę mentem omnem, rationem, atq; admirationem superat, peccati laqueis implicari. *Vera namq; lux est, & tenebræ illum non cõprehenderunt.* Postquam verò nostræ sortis homo cõspectus est, ne hoc solum putarẽt esse qui ipsius mysteriũ minùs exactè percepissent, sed vniuersorum quoq; Deum insuper agnoscerẽt, quàm plurimis patratis miraculis, nobis se Patri æqualem & consubstantialẽ ostendit. Proinde & dicebat: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio, & si mihi non creditis, operibus meis credite.* Nutu nempe & voluntatis imperio quæ rationẽ vincunt perficiens, ferensq; omnia verbo virtutis eius à quo genitus est, nunc quidem sanctorum angelorũ cinctus comitatu; siquidẽ post diaboli tentationẽ *angeli accesserunt, & ministrabãt ei*: nunc diuina auctoritate res creatas, vt se occasio ferebat, increpans. mari namq; præcipit: *Tace, obmutesce*, fluctusque ventorum violentos compressit, cùm & discipuli omnes meritis illum celebrantes præconijs dicebant: *Verè filius Dei es tu.* Facile erat igitur, vt dixi, ex admirandis operibus illum verè Deum, ac Dei filium secundùm naturam agnoscere. Sed nescio quo modo, quamuis eruditi doctrina legis Israëlitæ fuissent, ac sanctorum Prophetarum libros legissent, eò tamen deuenerunt stoliditatis, vt & ipsum ignorarent, & illa per calumniam acerbè & iniquè insectarentur, ex quibus vtilitatem non mediocrem capere debuerant, atque ex eorum quæ gerebantur splendore, insitæ ipsi virtutis excellentiam supra naturam modumque facilè peruidere. Verùm aberrauerunt à scopo, & præcipites quodammodo in effrænatã feritatẽ delapsi, tum impotenti iracundia temere efferuescẽtes, insultabant miseri, nunc quidẽ dicentes: *Quid ita tu homo cùm sis, facis teipsum Deum?* nunc verò lapidibus appetentes, ac denique cruci affixerunt, quamuis apertè lex dicat: *Innocentem & iustum non occides.* Age igitur quænam ob crimina Iesum occiderunt? Proferre sanè haud possunt. *Peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius,* vt scriptum est. Proinde & blasphemantes coarguens, & intemperanti iracundia concitatos mansuefaciens dicebat: *Quis ex vobis arguit me de*

Hebr. 2. 16. — Ioan. 1. 10. — Ioan. 10. 37. — Matt. 4. 11. — Marc. 4. 39. — Ioan. 6. 70. — Ioan. 10. 33. — Exod. 23. 7. — Isaia 53. 9. — 1. Pet. 2. 22. — Ioan. 8. 46.

κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. ἐπέφανε τοίνυν ἡμῖν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος θεὸς ὢν καὶ κύριος. ἐπέφανε δὲ ἵνα τρόπον; καθεὶς ἑαυτὸν εἰς ἑκούσιον κένωσιν, καὶ ὀφθεὶς ἄνθρωπος παραδόξως ἐπὶ τῆς γῆς. ἐπελάβετο γὰρ σπέρματος „ Ἀβραάμ, καὶ ὡμοιώθη κατὰ πάντα τοῖς ἀδελ- „ φοῖς, δίχα μόνης ἁμαρτίας. οὐ γὰρ ἦν ἐφικτὸν τὴν θείαν τε καὶ ἀκήρατον φύσιν, τὴν παντὸς ἐπέκεινα νοῦ, καὶ πέρα λόγου καὶ θαύματος τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἁλῶναι βρόχοις. φῶς γάρ ἐστι τὸ „ ἀληθινόν. καὶ ἡ σκοτία αὐτὸν οὐ κατέλαβεν. ἐ- „ πειδὴ δὲ καθ' ἡμᾶς ἦν ὁρώμενος ἄνθρωπος, ἵνα μὴ τοῦτο μόνον ὑπάρχειν νομίζηται παρά γε τῶν οὐκ ἀκριβῶς ἐγνωκότων τὸ περὶ αὐτοῦ μυστήριον. ὑπάρχων δὲ μετὰ τούτου, καὶ τῶν ὅλων θεὸς γνωρίζηται, διὰ πλείστων ὅσων ἡμῖν μεγαλουργημάτων ἰσοφυᾶ τε καὶ ὁμοούσιον ἑαυτὸν ἀπέφηνε τῷ πατρί. τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πι- „ στεύετέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, „ τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε. νεύματι γὰρ καὶ θελή- „ σει μόνῃ τὰ πέρα λόγου [illegible]πληρῶν. φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως τοῦ γεννήσαντος. καὶ δορυφορούμενος μὲν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. μετὰ γὰρ τὸν τοῦ διαβόλου πειρασμόν, ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ· θεοπρεπῶς δὲ τῇ κτίσει κατὰ καιροὺς ἐπιπλήττων. ἔφη γὰρ τῇ θαλάσσῃ, σιώπα, „ πεφίμωσο, καὶ ῥαγδαίοις πνεύμασιν ἐκέ- „ λευσεν ἠρεμεῖν, ὅτε καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ ταῖς καθηκούσαις αὐτὸν εὐφημίαις στεφανοῦντες, ἔλεγον· ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ. ἦν μὲν οὖν, ὡς „ ἔφην, ἀπό γε τῶν μεγαλουργουμένων ἀκονιτὶ κατιδεῖν, ὡς θεός τε ἐστιν ἀληθῶς, καὶ θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν υἱός. ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως, καίτοι τὴν διὰ τοῦ νόμου παιδαγωγίαν λαχόντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων προφητῶν ἐντυχόντες συγγραφαῖς, εἰς τοῦτο πεπτώκασι δυσβουλίας, ὡς ἀγνοῆσαι μὲν αὐτόν. κατεξανίστασθαι δὲ πικρῶς, καὶ συκοφαντεῖν ἀνοσίως τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς οὐ μετρίαν δύνασθαι κερδᾶναι τὴν ὄνησιν. καὶ ὡς ἀπό γε τῆς τῶν δρωμένων λαμπρότητος τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεως κατιδεῖν εὐκόλως τὴν ὑπερφυᾶ καὶ πέρα μέτρων ὑπεροχήν. ἀλλ' ἔξω μὲν ᾔεσαν σκοποῦ. διεκπίπτοντες δὲ ὥσπερ εἰς ἀκάθεκτον ἀγριότητα καὶ εἰς ἀκράτους ὀργὰς ἀσυνέτως καταθηγόμενοι, ἐπεπήδων οἱ δείλαιοι ποτὲ μὲν λέγοντες· διὰ τί σὺ ἄνθρωπος „ ὤν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν; ποτὲ δὲ καὶ λίθοις κα- „ τασφενδονῶντες αὐτὸν. καὶ τελευτῶντες, ἐσταύρωσαν. καίτοι τοῦ νόμου λέγοντος ἐναργῶς, ἀ- „ θῷον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς. ἆρ' οὖν ἐπὶ „ ποίαις αἰτίαις ἀπεκτόνασι τὸν Ἰησοῦν; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν· † οὐκ ἂν ἐποίησεν ἁ- † ἄλλ. οὐ μαρτίαν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι γάρ. αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται. καὶ γοῦν ἀθυροστομοῦντας ἐλέγχων, καὶ εἰς ἐκτόπους ὀργὰς ἐκπικραινομένους πιθασσεύων, ἔφασκε. τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ „ ἁμαρ-

„ ἁμαρτίας; εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ
„ πιστεύετέ μοι; ὅτι γὰρ ἐλήλεγκται μὲν παρ'
αὐτῶν ἐπ' οὐδεμιᾷ παντελῶς αἰτίᾳ, κατε-
ψηφηφόρουν δὲ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἐπὶ θανάτῳ
δίκην οἱ τάλανες, εἰκῇ καταπεθηγμένοι, κἀν-
τεῦθεν ἂν μάθοις. προσεκόμιζον μὲν γὰρ τῷ
Πιλάτῳ, καὶ δὴ σταυρῶσαι παρεκάλουν. εἶτα λέ-
„ γοντος ἐκείνου, τί γὰρ κακὸν ἐποίησε; γρα-
φὴν ἐποιοῦντο Χριστῷ τὴν ἀλήθειαν. οὐδὲ ὀρθῶς
† ἑρμηνεύοντος τὴν τοῦ πράγματος φύσιν. ἔφα-
σκον γὰρ υἱὸν θεοῦ ἑαυτὸν ἐποίησεν. ἀλλ' ὅ γε τῆς
ἀληθείας ὑπασπιστὴς, τὴν ἐκείνων βδελυ-
ρίαις ἀνταναστήσεται λέγων. οὐχ ἑαυτὸν ἐποίη-
σεν υἱὸν θεοῦ, ἀλλ' ἔστι τοῦτο κατὰ ἀλήθειαν. οὐ γὰρ
ἔξωθεν, οὔτε μὴν ἐπακτὸν ἢ εἰσποιητὸν εἶναι τὸ
χρῆμα αὐτῷ, ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν, τοῦτο
παρ' ἡμῶν εἶναι πιστεύεται. υἱοὶ μὲν γὰρ θεοῦ
κατὰ θέσιν ἡμεῖς, ὡς πρός γε τὸν φύσει καὶ ἐξ αὐ-
τοῦ γεννηθέντα υἱόν. οὐκ ὄντος γε μὴν τοῦ κατὰ
ἀλήθειαν υἱοῦ, πρὸς τίνα λοιπὸν οἱ κατὰ θέσιν
μορφούμεθα; τίνος ἔχοντες χαρακτῆρα, ποῦ
δὲ ὅλως τὸ κατὰ μίμησιν, εἰ μὴ ὑφεστάναι φαμὲν
τὴν ἀλήθειαν; ἀλλ' ἠγνόησαν ἐντρόπως τὸ
σεπτὸν καὶ σωτήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως κήρυγμα.
οὐ συνῆκαν τὰ τοῦ Μωσέως. οὔτε μὴν τὰ τοῖς ἁ-
γίοις προφήταις διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος
κεχρησμῳδημένα περὶ αὐτοῦ. οὐ γὰρ ἄνθρωπος
ἑαυτὸν ἐποίησεν υἱὸν θεοῦ. ἀληθὲς δὲ μᾶλλον τὸ
ἔμπαλιν. υἱὸς γὰρ ὑπάρχων φύσει τε καὶ ἀλη-
θείᾳ τοῦ ἐπὶ πάντας θεοῦ, γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα
τὸ ἴδιον αἷμα τῆς ἁπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα
δοὺς, πάντας ἐξέληται καὶ θανάτου καὶ ἁμαρτίας.
ἔχεις ἐν νόμῳ καθάπερ ἐν πίνακι τὸ χρῆμα
γραφόμενον. πολυπραγμόνησον τὰ Μωσέως,
ἄφελε τὴν σκιὰν, εἴσελθε βραχὺ εἰς τὸ ἐσώτε-
ρον τοῦ καταπετάσματος. μὴ ἐναπομείνῃς τῇ
πρώτῃ σκηνῇ τῇ στάσιν λαχούσῃ. δοκίμαζε τὰς
τοῦ μακαρίου Παύλου φωνάς. τί γὰρ ἔφη τὸν
„ περί γε τούτων ἡμῖν ποιούμενος λόγον. σκηνὴ
„ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἥτις λέγεται ἅγια.
„ μετὰ δέ γε τὸ δεύτερον καταπέτασμα, σκηνὴ ἡ
„ λεγομένη ἅγια ἁγίων· ἀλλ' εἰς μὲν τὴν πρώ-
„ την φησὶν σκηνὴν, εἰσίασιν οἱ ἱερεῖς τὰς λα-
„ τρείας ἐπιτελοῦντες. εἰς δὲ τὴν δευτέραν, μόνος ὁ
„ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑ-
„ πὲρ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. τοῦτο δη-
„ λοῦντος τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὔπω † πεφα-
„ νῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς
„ ἐχούσης στάσιν. οὐκοῦν ἡ μὲν πρώτη σκηνὴ στάσιν
ἔχουσα, κατασημαίνοι ἂν τῆς ἐν νόμῳ λατρείας
τὴν δύναμιν, οὐκ εἰσκομιζούσης τινὰς εἰς τὰ ἅ-
για τῶν ἁγίων, οὔτε μὴν πεμπούσης ἐσωτέρω τοῦ
καταπετάσματος. μόνοις γὰρ ἡμῖν ἐνεκαίνι-
σεν ὁ Χριστὸς τὴν ἁγίαν ταύτην καὶ τριπόθητον
εἰσδρομήν. ἐπειδὴ δὲ ὅλως εἰσκεκομίσ-
μεθα, καὶ ἀφῄρηται τῆς ἁπάντων ἡμῶν
διανοίας τὸ καταπέτασμα. φέρε λοιπὸν
† ἰχνῶς, καὶ καθαρωτάτοις ὄμμασι τὰ κε-

† ἄλλ. ἑρμηνεύοντες.
† ἄλλ. πεφανερῶσθαι.
† ἄλλ. ἰχνοῖς.

peccato? Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi? Etenim nullius planè criminis conuictum ab ipsis fuisse, sed in illum infelices temere concitatos mortem decreuisse, vel ex eo facilè intelligas. Obtulerunt nempe Pilato, atque vt crucifigeret hortabantur. Deinde dicente illo: *Quid enim mali fecit?* Christo veritatem criminis loco obiecerunt, rei quoque naturam secùs interpretati. Dixerunt enim, *Filium Dei seipsum fecit*. Sed illorum nequitiæ veritatis propugnator obsistet dicens: Non seipsum Dei Filium constituit, sed est reuera Filius. Nec enim extrinsecus additum esse hoc illi, aut aliunde assumptum, sed quod secundùm naturam est, hoc ipsum esse nostra fide perhibemus. Sumus nos scilicet adoptione filij Dei, quatenus ei qui natura Filius atque ex ipso genitus est, comparamur. Quod si nullus est reuera Filius, cui nos demũ adoptione filij comparemur? cuius geramus imaginem? cui deniq; similes simus, nisi subsistere veritatem asseramus? sed ignorauerũt penitus augustum & salutare de incarnatione præconium, Mosis effata nullatenus perceperunt, nec quæ à sanctis Prophetis à sancto edoctis Spiritu, oracula de ipso edita sunt, intellexêre. Non enim cùm homo esset, seipsum Filium Dei fecit, sed verè contrarium potiùs affirmes. Cùm enim natura & veritate Dei vniuersorum potentis esset filius, factus est homo, vt suum sanguinẽ, veluti pretium pro omnium vita persoluens, à morte omnes & peccato liberaret. Habes in lege rem totam velut in tabula descriptam. Scrutare Mosaica monumenta, tolle vmbram, ad interiora velaminis paulisper ingredere. Ne resistas in priore tabernaculo habente statũ. Expende beati Pauli voces. Quid enim ait, dum ad vos de hisce rebus sermonem habet? *Tabernaculum enim fabricatum est primum, quod vocatur sanctum, post secundum autem velamen tabernaculum quod vocatur sancta Sanctorum.* Verùm in prius tabernaculum introibant, inquit, sacerdotes ministeria perficientes: in secundum autem solus summus sacerdos, seu Pontifex, *non sine sanguine, quem offerret pro sua, & populi ignorantia.* Significante hoc sancto Spiritu, nondum propalatam esse Sanctorum viam, priore adhuc tabernaculo habente statum. Primum itaque tabernaculũ habens statum vim legalis cultus declarat, per quem nemini in sancta Sanctorũ, neque in interiora velaminis aditus pateat. Solis etenim nobis sanctum hunc atque optabilissimum ingressum Christus aperuit. Quoniã verò penitus admissi sumus, sublatumque ex nostrûm omnium mentibus velamentum; age porro argutis oculis, atque purissimis latentia

Mat. 27. 23.
Heb. 9. 2.

tentia vestigemus, ac veluti perrupta legis vmbra veritatem contemplemur. Putauerũt igitur, vt dicebam, Israëlitæ, ob stoliditatem nimiã morte à se implicari posse vitã, hoc est Christũ. Verùm aberrauerunt à scopo, ac temere collimantes frustra laborauerunt, atq; vt ait Propheta Dauid, *Cogitauerunt consilium quod non possunt stabilire.* Summo namque artificio omnium Saluator & Dominus, quippe qui sit ipsa Sapientia, quod diaboli peruersitate compositum erat ad perniciem, ex eo occasionem salutis & vitæ toto terrarum orbe arripuit. fecit namque *sua carni potestatem gustandæ mortis*, quemadmodũ sacræ testantur litteræ, vt cùm ipsa morte superiorem ob resurrectionem à mortuis ostendisset, mortalibus viam superandæ mortis, atque interitus aperiret. Factus est namque ipse *primitiæ dormientium, & primogenitus ex mortuis*, vt nos quoque ipsius vestigijs insistentes, vnà cum primitijs, & primogenito resurgamus omnes, ac sequamur fraternitatem, ad quam per ipsum vocati sumus. Nam *quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Porro Christi morte corruptionis victores nos esse factos, vel ex ipsis quoque Mosaicis monumentis contentiosus Israël discat. In Ægypto nempe immolauere agnum, deinde cùm eiusdem se carnibus saginassent, & eiusdem sanguine domorum aditus seu limina liniuissent, cum Ægyptijs non sunt absumpti. At si nihil est in his mysticum, si minùs vera oratio quæ vim mysterij, quod de Christo est, in vmbris adhuc descriptam habet, quam ob causam immolatus agnus nihil amplius salutis affert, ac suo sanguine percussoris animum flectit? Diuinorum siquidem mysteriorũ nullo modo deficiet veritas, atq; vt sapientissimus Paulus scribit, *Sine pænitentia sunt dona & vocatio Dei.* Omnibus igitur est perspicuum, nos in Christo & eo solo assequi ne pereamus. Vita est nimirum, vitæque largitor, proindeque quodcunque natura sua interimendi vim habet, ab eo & facillimè quidem penitus erit securus, quicunque immortalitatis vestem, Christum videlicet, indutus fuerit. *Quicunq; enim*, inquit, *in Christum baptizati estis, Christum induistis.* Liceat autem, & valdè quidem accommodatè, singulis eorum qui baptizantur propheticum illud vsurpare: *Exultet anima mea in Domino. Induit* enim *me veste salutis, & indumento lætitiæ.* Induti namque, vt dicebam, lætitiæ vestem videlicet Christum, à mortis nos imperio vindicamus. Habes descriptum in legis vmbra mysterium. Mosaica nempe illa figuræ erant & imagines rerum, obscuram adhuc aliquo modo veritatis pul-

Psal. 20. 12.
Hebr. 2. 9.
1. Cor. 15. 20
Colos. 1. 18
Apoc. 1. 5.
Ioan. 1. 12.
Rom. 11. 29.
Galat. 3. 27.
Isaia 61. 10

κρυμμένα ζητήσωμεν, καὶ οἱονεὶ περιρρήξαντες τὴν τοῦ νόμου σκιὰν, ἴδωμεν τὴν ἀλήθειαν. ᾠήθησαν μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀσυνεσίας οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θανάτῳ κάτοχον ἀποφῆναι δύνασθαι τὴν ζωὴν, τουτέστι Χριστόν. ἀλλ᾽ ἡμάρτανον τοῦ σκοποῦ, βάλλοντες εἰκῆ, καὶ πονοῦντες ἐπ᾽ οὐδενί. καὶ καθά φησιν ὁ προφήτης Δαβὶδ διαλογιζόμενοι βουλὴν, ἣν οὐ μὴ δύνωνται στῆναι. εὐτεχνέστατα γὰρ ὁ τῶν ὅλων σωτὴρ καὶ κύριος, ἅτε δὴ καὶ αὐτὸς ὑπάρχων ἡ πάνσοφία, τὸ ἐκ διαβολικῆς δυστροπίας ἐσκευασμένον, πρόφασιν ἐποιεῖτο σωτηρίας καὶ ζωῆς τῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν. ἐφῆκε γὰρ καὶ τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ γεύσασθαι θανάτου, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἵνα καὶ θανάτου δείξας αὐτὴν κρείττονα διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, κατορθώσῃ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τὸ δύνασθαι καταμεγεθεῖν καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς. ἀπαρχὴ γὰρ γέγονε τῶν κεκοιμημένων αὐτὸς, καὶ πρωτότοκος †τῶν νεκρῶν. ἵνα τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς κατακολουθήσαντες, συνεγερθῶμεν τῇ ἀπαρχῇ, καὶ τῷ πρωτοτόκῳ πάντες ἀκολουθήσωμεν οἱ πρὸς ἀδελφότητα κεκλημένοι τὴν πρὸς αὐτὸν δι᾽ αὐτοῦ. ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτόν, φησιν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι. ὅτι γὰρ ἐν θανάτῳ Χριστοῦ τῆς φθορᾶς κρείττους γεγόναμεν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἂν μάθοι τῶν Μωσέως γραμμάτων ὁ φιλόνεικος Ἰσραήλ. τεθύκασι γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ τὸν ἀμνόν. εἶτα τῶν κρεῶν αὐτοῦ καταδηδοκότες, καταχρίοντες δὲ καὶ τῷ αἵματι τῶν †δωματίων τὰς εἰσβολὰς, ἤτοι τὰς φλιὰς, οὐ συναπολώλασι τοῖς Αἰγυπτίοις. ἀλλ᾽ εἰ μηδὲν ἐν τούτοις τὸ μυστικὸν, εἰ μὴ λόγος ἀληθής ἐστι ὁ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δύναμιν ἐν σκιαῖς ἔτι γραφομένην ἔχων, διὰ ποίαν αἰτίαν οὐκέτι σώζει τινὰς ὁ ἀμνὸς σφαζόμενος, καὶ αἵματι τῷ ἰδίῳ δυσωπῶν τὸν ὀλοθρευτήν; θείων γὰρ μυστηρίων κατ᾽ οὐδένα τρόπον ἀπονήσει δύναμις. καὶ ὡς ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλῆσις τοῦ θεοῦ. ἔστι τοίνυν ἅπασιν ἐναργὲς, ὡς ἐν Χριστῷ καὶ μόνῳ κεκερδάκαμεν τὸ ἀνώλεθρον. ζωὴ γάρ ἐστι καὶ ζωοποιός· ὥστε καὶ τὸ φθείρεσθαι πεφυκὸς κατ᾽ ἰδίαν †φύσιν, γένοιτ᾽ ἂν ἐπέκεινα τοῦ παθεῖν αὐτὸ, καὶ ῥᾷστά γε δὴ τὸν τῆς ἀφθαρσίας χιτῶνα πεπλουτηκὸς, τουτέστι Χριστόν. ὅσοι γὰρ, φησιν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. πρέποι δ᾽ ἂν καὶ μάλα εἰκότως τῶν βεβαπτισμένων ἑκάστῳ λέγειν τὸ, διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς. ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ. ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης. κατημφιασμένοι γάρ, ὥσπερ ἔφην, τὸν τῆς εὐφροσύνης χιτῶνα, τουτέστι Χριστὸν, τὸ τοῦ θανάτου διαδιδράσκομεν κράτος. ἔχεις ἐν τῇ τοῦ νόμου σκιᾷ γραφόμενον τὸ μυστήριον. τύποι γὰρ ἦσαν τὰ διὰ Μωσέως, καὶ πραγμάτων εἰκόνες, ἀμυδρόν πως ἔτι τὸ τῆς ἀληθείας κάλλ-

† ἄλλ. ἐκ
† ἄλλ. δωματίων
† ἄλλ. φύσεως.

λος

λος ὠδίνουσαι. οὐκοῦν αὐλιζομένοις ποτὲ κατὰ τὴν ἔρημον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ἄρτον ἐδίδου ὁ θεὸς τὸ μάννα τὸ † μυστικόν. οἱ δὲ συνεκόμιζον τὸ ἀποχρῶν εἰς ἡμέραν τοῦ θείου νόμου, καὶ τοῦτο προστάττοντος. ἐφθείρετο γὰρ τὸ τετηρημένον. καὶ τοῦ περιττοῦ καὶ ὑπερέχοντος ἡ συγκομιδὴ, πόνος ἦν εἰκαῖος αὐτοῖς, καὶ δίκης τάχα που πρόξενος. καὶ γοῦν τετηρήκασί τινες εἰς τὴν αὔριον, καθὰ γέγραπται, καὶ ἐξεπικράνθη φησὶν, ἐπ' αὐτοῖς ὁ Μωσῆς, ὡς τῶν ἱερῶν θεσπισμάτων πεπατημένων. ἀλλ' ὅτι τὸ φθείρεσθαι πεφυκὸς γένοιτ' ἄν, ὡς ἔφην, καὶ πέρα τοῦ φθείρεσθαι, καὶ τῆς τοῦ ἰδίας φύσεως ἐπέκεινα μέτρων θεοῦ θέλοντος, πεπληροφόρηκεν ὁ Μωσῆς. γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῇ Ἐξόδῳ. καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς Ἀαρών. λάβε στάμνον χρυσοῦν, καὶ ἔμβαλε εἰς αὐτὸν πλῆρες τὸ γόμορ μαν. καὶ ἀποθήσεις αὐτὸ ἐναντίον τοῦ θεοῦ εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. καὶ ἀπέθηκεν Ἀαρὼν ἐναντίον τοῦ μαρτυρίου εἰς διατήρησιν. δέχεται μὲν γὰρ ἀεί πως τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν εἰς ὑποτύπωσίν τινα τῆς θείας καὶ ἀκηράτου φύσεως τὸ χρυσίον, ἅτε δὴ καὶ ἐν ὕλαις ὑπερτεροῦν τῶν τοιαῖσδε τυχόν. ὅταν οὖν ἡμᾶς περιβάλῃ Χριστὸς, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἡ χρυσοῦς στάμνος τὸ μάννα, τότε καὶ ἄφθαρτοι μὲν οὖμεν, ἐφορῶντος θεοῦ. καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς οἱονεί πως ἐνιέντος τὸν ὀφθαλμόν. ἐκ προσώπου μὲν γὰρ γεγονότες διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ οἷον ἔξω ὀμμάτων κείμενοι, κατηκομίσθημεν εἰς φθοράν. οὕτω γὰρ γέγραπται διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ. ἀποστρέψαντός σου τὸ πρόσωπον ταραχθήσονται, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν † ἐπιστρέψουσιν. ἐπειδὴ δὲ τῆς παρ' αὐτοῦ φειδοῦς τε καὶ ἐποπτείας ἠξιώμεθα, καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἐν Χριστῷ κερδαίνοντες, εἰς μακραίωνα βίον μεταστοιχειούμεθα, καὶ ἐστάμεν ἐπ' ὀφθαλμοῖς τοῦ πάντων πατρὸς, καὶ μένομεν εἰς διατήρησιν, ὥστε καὶ ἕκαστον ἡμῶν ἀνασκιρτῶντα λέγειν. ποῦ ἡ δίκη σου θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου ᾅδη; ἀναστήσονται γὰρ οἱ νεκροὶ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις. ἡ γὰρ δρόσος ἡ παρὰ σοῦ ἴαμά ἐστιν αὐτοῖς. ὡς οὖν εἰς μακραίωνα βαδιούμενοι βίον, καὶ ἀναφοιτήσοντες εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀξίους ἑαυτοὺς ἀποφαίνωμεν τοῦ συνεῖναι Χριστῷ. γέγραπται γὰρ, ὅτι ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. καὶ καθά φησιν ὁ αὐτοῦ μαθητής. εἰ πατέρα ἐπικαλούμεθα τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα κατὰ τὸ ἑκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ἡμῶν χρόνον ἀναστρεφώμεθα. εὖ εἰδότες, ὅτι σμικρά τε ἐστὶ καὶ εὐμάραντα, καὶ εὐαπόβλητα παντελῶς, καὶ ἴσα σκιαῖς παρελαύνοντα τὰ ἐν τῷδε τῷ βίῳ πράγματα. ἀκράδαντα δὲ καὶ βεβηκότα καλῶς, καὶ τοῖς λαβοῦσι συνδιαιωνίζοντα τὰ παρὰ θεοῦ. ἕως τοίνυν ἐφίησιν ὁ καιρὸς, ἀποτριψώμεθα † μολυσμοὺς σαρκικούς τε καὶ ψυχικούς. ἐπιτηδεύσωμεν τῆς ἐπιεικείας τοὺς τρόπους, ἐνδυσώμεθα σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ. τῶν δεομένων ταλαιπωρίαις ἐπισυ-

† ἄλ. αἰσθητόν.

† ἄλ. ἐπιστρέψωσιν.

† ἄλ. ῥύπους.

chritudinē parturientes. Igitur cùm in deserto stationē haberent Israëlitæ, panem dedit Deus, mysticum manna. Colligebant illi porro quod ad vnū diem sufficeret, diuina lege id etiam præcipiente. Vitiabatur namque si seponeretur, eratq; superflui, & vltra quotidianū vsum comportatio inanis labor ipsis, & aliquando fortè origo pœnæ. *Seruauerunt aliqui nempe in crastinum*, vt scriptum est: & excanduit, inquit, in eos Moses; tanquā diuina præcepta conculcātes. Cæterū id quod corruptioni obnoxium erat, futurū Deo volente incorruptibile, præter suæ conditionem naturæ, planè ostendit. Sic enim in Exodo scriptū: *Moses ad Aaron dixit, Accipe vas aureum vnū, & immitte in illud gomor, plenum manna, & pones illud coram Deo in custodiā, in progenies vestras. Et posuit illud Aaron coram testimonio in obseruationem*. Accipitur namq; aurū plerumq; in sacris litteris ad diuinam immortalemque naturā significandam, quippe quod sit fortè inter res sui generis præstantissimū. Cùm nos igitur cōplexus fuerit Christus, quemadmodum scilicet vas aureum manna, tunc incorruptibiles erimus, vidente nos Deo, & in nos coniectū oculorū quodammodo intendēte. Relegati namq; à facie Dei ob culpā in Adamo admissam, & veluti longè ab oculis positi, ad interitū delati sumus. Ita namq; Dauidis voce pronuntiatū est: *Auertente autem te faciē tuam turbabuntur, & in puluerē suum conuertentur.* Postquam verò illius cura & conspectu digni habiti sumus, hoc quoque cum alijs in Christo muneris adepti sumus, vt ad vitam æternam renouemur, stemusq; ante oculos vniuersorū parentis, perduremusq; ab interitu liberi; vt etiā quilibet nostrûm illud exultabundus vsurpare possit: *Vbi est mors victoria tua? vbi stimulus tuus ô inferne? Resurgēt enim mortui*, vt est apud Prophetam, *& consurgent qui in monumentis sunt. Ros enim qui abs te est, sanitas est illis.* Tanquam igitur ad ęternam peruenturi vitam, atque ad pristinū statum contendentes, dignos nos præbeamus Christi familiaritate. Scriptū est enim: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* vtque discipulus eius ait: *Si Patrem vocamus eum, qui nullo personarum discrimine ex operibus indicat vnumquemq;, in timore tempus peregrinationis nostræ transigamus:* certò scientes parua esse & caduca, fluxaque penitus, & vmbræ instar fugientia quæ ad hanc vitam spectant; firma porro, præclara, & capientibus æterna, quæ sunt apud Deum. Ergo dum tempus oportunum suppetit, abstergamus corporis & animæ sordes, morum probitati studeamus, induamur affectum misericordiæ, tangant nos ærumnæ

Exod.16.20

Exod.16.33.

Psal.103.29

Osea 14.14.

1.Cor.15.54

Mich.5.7.

Osea 6.4.

Leuit.11.45

1.Pet.1.17.

indigentium. Aperiamus ijs qui premuntur calamitatibus viscera, misereamur orphanorum, viduarum fortunam perditam erigamus, communicemus miserorum lacrymis, miseremur vinctos, eorũ qui morbis tenentur communem ægritudinem putemus, opportuna illos cura, prout res tulerit, subleuantes, omnesque vno verbo implere virtutis numeros studeamus. Ita namque sanè purè ieiunabimus; inchoantes quidem Quadragesimam decima tertia Martij, hebdomadam verò Paschæ salutaris decimaoctaua mensis Aprilis; soluentes autem ieiunia vigesimatertia eiusdem Aprilis mensis, extremo vespere, ex Euangelicis præconijs; festum verò diem celebrantes deinceps illucescente Dominica; vigesimaquarta eiusdem Aprilis mensis; addentes deinde septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes, vt rectam instituentes vitam sanctis sermonibus perfruamur in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri, cum sancto Spiritu honor & gloria in secula. Amen.

γνάσωμεν. ἀνοίξωμεν τοῖς ἐν θλίψει τὸ σπλάγχνον. ἐποικτείρωμεν ὀρφανούς. ἀνακλησώμεθα χήρας. τῶν ἐν θλίψει τὸ δάκρυον μερισώμεθα. τοὺς ἐν δεσμοῖς ἐλεήσωμεν. τοῖς ἐν ἀρρωστίαις συναλγήσωμεν, ταῖς ἐνδεχομέναις θεραπείαις αὐτοὺς ἀνακτώμενοι· καὶ ἀπαξαπλῶς πᾶν εἶδος ἐπιτηδεύοντες ἀρετῆς. οὕτω γὰρ οὕτω νηστεύσωμεν καθαρῶς. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ τρισκαιδεκάτης τοῦ Φαμενὼθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ὀκτωκαιδεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ τετράδι καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός. συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. ἵνα καὶ δι' ὀρθῆς πολιτείας τοῖς ἁγίοις ἐντρυφήσομεν λόγοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Homilia vicesimaquinta.

AGe igitur rursum, dum tempus ad ea implenda quæ diuinis oraculis continentur inuitat, sacram veluti assumentes tubam, magnaque & contenta voce clamantes, dicamus, *Exultate iusti in Domino*. Celebritatem namque nobis spiritalem ostendit, vim dispensationis secundùm carnem vnigenitum Dei Verbum, qui cùm nullo modo ab eo qui ipsum genuit excellentia superetur, sitque æqualis gloriæ & potentiæ, quippe qui ipsi consubstantialis, & ex ipso secundùm naturam extitit, immutabili identitate conspicuus: (*Est enim imago substantiæ eius, & splendor gloriæ*, vt sacrarum litterarũ fides docet,) seipsum ad nostram humilitatem demisit; non propterea naturalibus spoliatus prærogatiuis, sed adscita potiùs sibi carne & sanguine, vt nos quoque diuinæ naturæ participes simus, spiritali ad ipsum coniunctione eo ditati bono. Adiungimur namq; ipsi per fidem, & sanctitatem, eximiaque pietatis facinora. Est hęc porro festa celebritas & dies, per quam beatæ sortis suprema ad nos bona deriuantur. Proinde & ipse omnium Saluator & Dominus, tanquam per exemplum, quam vim habiturus esset ipsius aduentus declarat, dicens: *Simile est regnum calorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo, & misit seruos suos vocare inuitatos, dicens, Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occisa, & omnia*

Psal. 32. 1.

Sap. 7. 26. Heb. 1. 3.

Mat. 22. 2.

Λόγος κε'.

ΦΕ'ρε δὴ πάλιν, καιροῦ παρεθήκοντος, ἐπὶ τὸ χρῆναι πληροῦν τὰ τοῖς θείοις θεσπίσμασι διηγορευμένα, τὴν ἱερὰν ὥσπερ ἀναλαβόντες σάλπιγγα, καὶ μέγα τι καὶ γεγωνὸς ἀνακεκραγότες λέγωμεν. ἀγαλλιᾶσθε δίκαιοι » ἐν τῷ κυρίῳ. ἑορτὴν γὰρ ἡμῖν ἀποφαίνει » πνευματικὴν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὴν δύναμιν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, ὃς κατ' οὐδένα τρόπον τῆς τοῦ τεκόντος αὐτὸν ὑπεροχῆς ἡττώμενος, ἰσοκλεής τε ὑπάρχων, καὶ ἰσοσθενής, ὡς ὁμοούσιος αὐτῷ, καὶ ἐξ αὐτοῦ πεφηνὼς κατὰ φύσιν, καὶ ἀπαραλλάκτῳ ταυτότητι διαπρέπων· χαρακτὴρ γάρ ἐστι τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, κατά γε τὴν πίστιν τῶν ἱερῶν γραμμάτων, καθῆκεν ἑαυτὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς. οὐχὶ τῶν ἐμπεφυκότων ἀπολισθήσας ἀξιωμάτων· ἐν προσλήψει δὲ μᾶλλον γεγονὼς σαρκὸς καὶ αἵματος. ἵνα καὶ ἡμεῖς τῆς θείας φύσεως γενώμεθα κοινωνοί τῇ πρὸς αὐτὸν † συναφείᾳ πνευματικῶς τὸ χρῆμα κερδαίνοντες· κολλώμεθα γὰρ αὐτῷ διά πίστεως καὶ ἁγιασμοῦ, καὶ τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀνδραγαθημάτων. ἑορτὴ δὲ τοῦτο, καὶ πανήγυρις. καὶ τῆς εἰς λῆξιν τῶν ἀνωτάτω † πρόξενος ἀγαθῶν. τοιγάρτοι καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων σωτὴρ καὶ κύριος, ὡς ἐν παραδείγματος τρόπῳ τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας τὴν δύναμιν ὑπεμφαίνει λέγων· ὁ- » μοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀνθρώπῳ » βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, » καὶ ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτοῦ δούλους καλέσαι » τοὺς κεκλημένους, λέγων. ἰδοὺ τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα. οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα » ἕτοιμα,

† ἄλ. συναφείᾳ πνευματικῇ.

† ἄλ. πρόξενον.

ἕτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. γάμοις δὲ τοῖς σωματικοῖς τὴν πνευματικὴν ἰδιότητα παρεικάζειν ἀξιοῖ· γέγραπται γάρ, ὅτι ὁ κολλώμενος τῷ κυρίῳ, ἓν πνεῦμά ἐστιν. οὐκοῦν συναγείροντος ἡμᾶς τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς εἰς πανδαισίαν τὴν νοητὴν, καὶ τῶν θείων μαθημάτων ἀμφιλαφεστάτην ποιουμένου ἡμῖν τὴν παράθεσιν. ἀκηκόαμεν γὰρ λέγοντος· οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα. φέρε τὴν τοῖς ἑορτάζουσι πρέπουσαν ἀναλαβόντες στολὴν· καὶ καθάπερ ἐξ ἀνθέων ἠρινῶν συγκείμενον τὸν ἐκ τῆς πολυειδοῦς ἀρετῆς ἀναδούμενοι στέφανον, καὶ αὐτὸν ἔχοντες χοροστάτην τὸν ἐφ᾽ ᾧ τελοῦμεν τὴν πανήγυριν, ἀναμελῳδοῦντες λέγωμεν· δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ. ἀλαλάξωμεν τῷ θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν. ἀγάλλονται μὲν γὰρ τῷ κόσμῳ τινὲς τὴν σάρκα καταπιαίνοντες τῇ τῶν †ὄψων πολυτελείᾳ. τρυφῶσι δὲ καὶ ἑτέρως ἀχαλίνοις ἄττοντες ὁρμαῖς πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἐκτόπων. ἀλλ᾽ ἐκτελευτᾷ πρὸς κόλασιν ἡ τρυφή, καὶ τῆς φιλοσαρκίας τὸ πέρας, ἀπηνῆ καὶ ἄφυκτον αὐτοῖς ἐπαρτήσασα δίκην. ὁ γὰρ σπείρων, †φησὶν, εἰς τὴν σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν. τοῖς οὕτω βιοῦν εἰωθόσι καὶ ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἀμὼς τὸ ἐξ ἀγάπης δάκρυον ἐπιστάζει, λέγων· οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, καὶ κατασπαταλῶντες ἐν ταῖς στρωμναῖς αὐτῶν, καὶ ἐσθίοντες ἐρίφους ἐκ ποιμνίων, καὶ μοσχάρια ἐκ μέσου βουκολίων γαλαθηνά. οἱ ἐπικροτοῦντες πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων, ὡς ἑστῶτα ἐλογίσαντο, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα. οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι· καὶ οὐκ ἔπασχον οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ Ἰωσήφ. διὰ τοῦτο νῦν αἰχμάλωτοι ἔσονται ἀπ᾽ ἀρχῆς δυναστῶν. ὁρᾷς ὅποι καταστρέφει τῆς ἐξιτήλου ζωῆς τὸ πέρας; αἰχμαλώτους ἔσεσθαί φησι, τοὺς τὰ φεύγοντά τε καὶ παριπτάμενα τοῦ παρόντος βίου πράγματα πεπηγέναι τε καὶ ἑστάναι νομίζοντας. καὶ τὴν τοῖς ἱεροῖς ἀπᾴδουσαν νόμοις τιμῶντας ζωήν. ἡμᾶς δὲ τοὺς ἐν Χριστῷ, τῶν οὕτως αἰσχρῶν σπουδασμάτων, καὶ τῆς εἰκαίας περιφορᾶς ἀποφέρει, λέγων ὁ αὐτοῦ μαθητής· τεκνία, μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. γέγραπται δὲ πάλιν. οὐκ οἴδατε, ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ θεοῦ ἐστιν. ὃς ἐὰν βουληθῇ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ θεοῦ καθίσταται. ἔξω †δὲ οὖν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ἀπωτάτω παντὸς ἰόντες πράγματος, τὴν ἐπὶ τοῖς βεβήλοις φιλοσαρκίαις ἔχοντες γραφὴν, ἅγιοι μὲν ἐσόμεθα θιασῶται τῆς πανάγνου δὲ τῷ Χριστῷ τελοῦντες πανήγυριν, ἀκουσόμεθα λέγοντος. δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου. ἀξιόπιστα μὲν οὖν καὶ πέρα λόγου παντὸς καὶ θαύματος τῶν ἁγίων τὰ ἔργα. γράφει γὰρ πάλιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, οὓς ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. ἡμεῖς δὲ, καίτοι μετὸν ἀφθόνως τοῖς παρὰ θεοῦ χαρίσμασιν ἐντρυφᾶν, τὴν ἀσυμ-

† ἄλ. ὅλων.

† ἄλ. φασίν.

† ἄλ. δή.

parata, venite ad nuptias. Nuptijs nẽpe corporeis spiritalem proprietatẽ comparat. Scriptũ est enim: *Qui adhæret Deo, vnus spiritus est.* Igitur Deo & Patre nos ad spiritale conuiuium conuocãte, & diuinarum litterarũ perquàm opiparas apponente epulas; audiuimus enim dicentẽ, *Tauri mei, & altilia occisa sunt*; age festiuam induti vestem, compactaque velut ex vernis floribus, varijsq; virtutum generibus corolla redimiti, eodem illo chori principe ac duce, cuius honori festã agimus celebritatẽ, occinamus illud: *Venite, exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro.* Exultãt etenim quidam mundo, carnem obsoniorum multiplici varietate saginantes, luxuriantq; alijs modis, effrænato impetu ad turpissima quæque properantes. Verùm ad pœnam luxus adducit denique, ac sæuo demum & ineuitabili supplicio voluptuarij hominis clauditur. *Qui enim,* inquit, *seminat in carnem, de carne metet & corruptionem.* Qui eiusmodi vitam instituerunt, eos beatus quoque Propheta Amos charitatis lacrymis prosequitur, dicens: *Dormientes in lectis eburneis, & lasciuientes in stratis suis, & comedentes hædos de gregibus, & vitulos de armentis lactentes: qui plauditis ad vocem organorum, sicut stantem putauerunt, & non sicut fugientem: qui bibitis vinum defæcatũ, & primis vnguentis vngimini, & nihil patiebantur in contritione Ioseph. Propterea autem captiui erant ab initio potentum*: Cernis quinam demum inanis vitæ sit exitus? Captiuos fore ait eos, qui fugientia & auolantia seculi huius negotia firma & stabilia censent, vitamque à sacris legibus dissonam amplectuntur. Nos autem qui Christo addicti sumus, ab tam turpibus studijs, atque errabunda vita abducit ipsius discipulus dum ait: *Filioli, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.* Alibi quoque scriptum est: *Nescitis quòd amicitia huius mundi inimicitia Dei est? Qui ergo voluerit amicus esse huius mundi, Dei fit inimicus.* Segregati igitur à terrenis cupiditatibus, omnique negotio quàm longissimè abiuncti, tum impuris voluptatibus dicta die, sancti quidem erimus celebritatis sodales, tum sanctam Christo festiuitatẽ agentes, dicentem audiemus: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est à constitutione mundi.* Præclara etenim sunt, quæque omnem orationem admirationemque vincunt, opera sanctorum. Scribit verò rursum sapientissimus Paulus: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligẽtibus se.* Nos autem quamuis abunde frui diuinis muneribus liceat, postquam

1. Cor. 6. 17.

Mat. 22. 4.

Psal. 94.

Gal. 6. 8.

Amos 6. 4.

Ioan. 2. 15.

Iacob. 4. 4.

Mat. 25. 34.

1. Cor. 2. 9.

Isaia 64. 4.

ἀσυμ-

à deteriore seiunctum vitæ genus elegimus, curam abijcimus honestatis, ac diuinam immortalemque mentem ad iracundiam prouocamus. Est ea nimirum natura numinis vt irasci nesciat: cæterùm non fert eos qui effræni licentia ad praua quæque patranda facinora procliues aguntur, idque nos in illo, nostris vtentes vocibus, iracundiam vocamus. Nec enim aliter ea quæ supra nos sunt, quæ nimirum diuinæ & ineffabili insunt naturæ, declarare liceat. Si nos itaque ad ignauiam propensos, atque in cœno libidinum hærentes animaduertat, nec de eo quidquā laborantes vt præscriptis ab ipso legibus pareamus, actionesque honestas & laudabiles strenuè amplectamur, tunc ille scilicet parentes optimos imitatus, intendit flagellum. Etenim facilè fieri poterat, vt ne bonum quidem esse illum auderent aliqui suspicari, nisi accommodatis motibus segnitiem amputaret, eosque ad meliora consilia converteret, qui repudiatis quæ sibi maximè prodesse possent effrænato veluti mentis impetu per abrupta ferri, seque in exitij barathrum temere præcipites dare decreuissent. Tale quiddam ab ipso quoque sapientissimo Paulo litterarum monumentis consignatum reperiemus. *Si castigationem sustinetis, veluti filijs offert se nobis Deus. Quis enim est filius, quem non castiget pater?* Et addit insuper: *Itaq. patres quidē carnis nostræ eruditores habuimus, & reueriti eos sumus. An non multo magis obediemus Patri spirituum, & viuemus? Et illi quidem ad modicum tempus, vt videbatur illis, nos erudiebant. Hic autem ad id quod vtile est, vt participemus sanctitatem eius. Omnis autem disciplina in præsenti quidem non videtur gaudij esse, sed mœroris; postea tamen fructum pacatissimum exercitatis per eam tribuit iustitiæ.* Igitur charitate adductus castigat Deus. In quo insitæ quoque ipsi bonitatis magnitudinem vehementer admirari liceat. Quamuis enim pœnas infligere pro peccatorum modo nemine prohibēte possit, attemperat nihilominus nostræ imbecillitatis motum, & conturbat potiùs reuera quàm puniat. Vt autem sermonem hunc minimè mendacem esse demonstremus, age quæ antiquis pro ratione temporum contigerunt, in medium proferamus, & quidnam ijs factum fuerit edisseramus. *Hæc illis* namque *in figura contigisse*, alicubi sacræ testantur litteræ, *scripta autem esse ad consolationem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt.* Igitur vniuersorū Deus, per Mosem quidem Israëlitis edidit legem, quæ ad res quasque laudabiles erudiret, ornaretq; iustitiæ gloria, quicunque officij sui partes implere strenuè decreuissent. Verùm aberrauerunt à scopo,

Hebr. 12. 7.

1. Cor. 10. 11

ἀσυμμιγῆ τοῦ χείρονος ἑλόμενοι ζωὴν, ἀποσειόμεθα τὴν φιλοτιμίαν, καὶ καταθήγομεν εἰς ὀργὰς τὸν θεῖόν τε καὶ ἀκήρατον νοῦν. ἀόργητον μὲν γὰρ τῇ φύσει τὸ θεῖον. πλὴν οὐκ ἀνέχεται τῶν ἀσχέτως ἀπονενοηκότων ἐπί γε τὸ δεῖν ἐργάζεσθαι πονηρά. καὶ τοῦτό φαμεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ὀργὴν ταῖς καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς κεχρημένοι φωναῖς. οὐ γὰρ ἦν † ἑτέρως δυνατὸν κατασημῆναί ποτε τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς, ἤτοι τὰ ἐνόντα τῇ θείᾳ τε καὶ ἀῤῥήτῳ φύσει. ὅταν τοίνυν εἰς τὸ ῥᾴθυμον ἀπονενευκότας, καὶ τοῖς τῆς φιλοσαρκίας τέλμασιν ἐμβεβηκότας θεάσηται, καὶ οὐδὲ μηδενὸς ἀξιοῦντας λόγου τὸ χρῆναι τοῖς παρ' αὐτοῦ παιδαγωγεῖσθαι νόμοις. εὐθύ τε πρὸς τὸ ἰέναι καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ πράγματος, τὸ τηνικάδε λοιπὸν τοὺς ἀρίστους τῶν πατέρων ἀπομιμούμενος ἐπανατείνει τὴν μάστιγα. καὶ γὰρ ἦν εἰκὸς ἀποτολμῆσαί τινας, οὐδὲ ἀγαθὸν οἴεσθαί πως αὐτὸν ὑπονοεῖν, εἰ μὴ συμμέτροις κινήμασιν ἀνακόπτει τὸ ῥᾴθυμον· καὶ μετεσόβει πρὸς τὸ ἄμεινον τοὺς οἷς ἂν εἴη σκοπὸς, ἀποκομίζεσθαι μὲν τὸ ὅτι μάλιστα λυσιτελέστατον αὐτοῖς. ἀχαλίνοις δὲ ὥσπερ τοῦ νοῦ ῥοπαῖς ἰέναι κατὰ πετρῶν, καὶ εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας βάραθρον ἀπευνέτως καταπηδᾶν. τοιοῦτό τι γεγραφότα καὶ αὐτὸν εὑρήσομεν τὸν ἱερώτατον Παῦλον.
» εἰ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ἡμῖν προσ-
» φέρεται ὁ θεός. τίς γάρ ἐστιν υἱὸς, ὃν οὐ παιδεύει
» πατήρ; καὶ πρός γε τοῦτό φησιν. εἶτα τοὺς μὲν τῆς
» σαρκὸς πατέρας † ἔχομεν παιδευτὰς, καὶ
» ἐνετρεπόμεθα. οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑποταγησό-
» μεθα τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων, καὶ ζήσομεν; οἱ
» μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγον, κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαί-
» δευον· ὁ δὲ, εἰς τὸ συμφέρον, εἰς τὸ μεταλαμβά-
» νειν τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ. πᾶσα δὲ παιδεία, πρὸς
» μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύ-
» πης. ὕστερον μέντοι καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς γε-
» γυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. παιδεύει δὴ οὖν ἐξ ἀγάπης θεός. ἀλλ' ἔστι κἀν τούτῳ καταθαυμάσαι λίαν τῆς ἐνούσης αὐτῷ γαληνότητος τὴν ὑπεροχήν. καί τοι γὰρ ἀναλόγως τοῖς ἡμετέροις πταίσμασι τὰς δίκας ἐπενεγκεῖν ἀδιακωλύτως ἐξὸν, συνεμέτρησέ πως ταῖς τῶν † πλημμελούντων ἀσθενείαις τὸ κίνημα· καὶ θορυβεῖ μᾶλλον, ἢ κολάζει κατὰ ἀλήθειαν. ἵνα δὲ τὸν ἑαυτῶν λόγον ἀποφήνωμεν οὐ κατεψευσμένον, φέρε παραγάγωμεν εἰς μέσον τὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐπηνλωεγμένα κατὰ καιρούς. καὶ ἐφ' ὅτω γεγόνασιν ἀφηγώμεθα. ἔφη γάρ που τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν, ὅτι
» ταῦτα τυπικῶς συνέβαι-
» νεν ἐν ἐκείνοις. ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡ-
» μῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν.
οὐκοῦν ὁ τῶν ὅλων θεὸς, τεθεσμοθέτηκε μὲν διὰ Μωσέως τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, τὸ διϊθύνοντα, † νόμου πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἐπαινουμένων, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης αὐχήμασι· στεφανοῦν δυνάμενον τοὺς ὅ, τι προσήκει περαίνειν αὐτὸν εὖ μάλα διεγνωκότας. οἱ δὲ, ἡμάρτανον σκοποῦ,

† ἄλ. ἑτέρων.

† ἄλ. εἰχομεν.

† ἄλ. πλημμεληματων.

† ἄλ. νόμον.

καὶ διωσάμενοι τὸν παιδαγωγὸν, σφᾶς αὐτοὺς ἐνίεσαν τοῖς τῆς ἀπειθείας ἐγκλήμασιν. ἐγράφετο δὲ παραινομοῦντας θεὸς, ὥσπερ που λέγων, διὰ φωνῆς Ὠσηὲ τοῦ προφήτου. ἀκούσατε λόγον κυρίου υἱοὶ Ἰσραὴλ, διότι κρίσις τῷ κυρίῳ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν. διότι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια, οὐδὲ ἔλεος, οὐδὲ ἐπίγνωσις θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. ἀρὰ καὶ † φόνος, καὶ ψεῦδος, καὶ φόνος, καὶ κλοπὴ, καὶ μοιχεία κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι. διὰ τοῦτο πενθήσει ἡ γῆ, σὺν πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν. καὶ μὴν, καὶ διὰ Μιχαίου πάλιν. ἐγένοντο λογιζόμενοι κόπους, καὶ ἐργαζόμενοι κακὰ ἐν ταῖς κοίταις αὐτῶν. καὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ συνετέλουν αὐτά. διότι οὐκ ἦραν πρὸς θεὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν. καὶ ἐπεθύμουν ἀγροὺς, καὶ διήρπαζον ὀρφανοὺς, καὶ οἴκους κατεδυνάστευον, καὶ διήρπαζον ἄνδρα, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. ἄνδρα δὲ καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. ἀνεφώνει δέ τις καὶ ἕτερος τῶν προφητῶν. οὐαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ † ἀγροὺς πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέλωνταί τι. μὴ οἰκήσετε μόνοι ἐπὶ τῆς γῆς; ἠκούσθη γὰρ εἰς τὰ ὦτα κυρίου Σαβαὼθ ταῦτα. οἱ γὰρ ἀκάθεκτοι πρὸς πλεονεξίαν, ἀεὶ τοῖς οὖσι προστιθέναι σπουδάζοντες, τὰ οὐκ αὐτοῖς μᾶλλον, τοῖς δὲ πέλας προσήκοντα, τάχα πού καὶ μόνοι τὴν γῆν οἰκήσιμον ἔχειν ἐπείγονται, γειτόνων οὐκ ἀπεχόμενοι. ταῦτά τινες ἔδρων τῶν πάλαι, τῶν θείων ὑπερορῶντες νόμων. ἀλλ' ἦν καὶ οὕτω φιλάνθρωπος ὁ νομοθέτης καὶ κριτής. ἐκάλει γοῦν τοὺς λελυπηκότας εἰς μετάγνωσιν διὰ φωνῆς Ἱερεμίου, λέγων. ἐπιστράφητε πρός με ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ, λέγει κύριος. καὶ οὐ μὴ στηρίσω τὸ πρόσωπόν μου ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι ἐλεήμων ἐγώ εἰμι, λέγει κύριος, καὶ οὐ † μηνιῶ ὑμῖν εἰς τὸν αἰῶνα. πλὴν γνῶθι τὴν ἀδικίαν σου, ὅτι εἰς κύριον τὸν θεόν σου ἠσέβησας. ἐπειδὴ δὲ πολὺ νοσοῦντες τὸ ἀπευκτὸν καὶ δυσαπόνιπτον ἔχοντες τὴν ἀκαθαρσίαν, καὶ τό γε δὴ δεῖν ἐρηρεῖσθαι τοῖς φαύλοις τοῦ παντὸς ἀξιοῦντες λόγου, δι' αὐτῶν ἡλίσκοντο τῶν πραγμάτων, ἐπηφίει λοιπὸν τὰ ἐξ ὀργῆς αὐτοῖς. πλὴν ἥκιστα μὲν, ἀσυμμέτρως κεράσας δὲ μᾶλλον ἀγανακτήσει τὸν ἔλεον. ἔφη γὰρ οὕτω. καὶ ἐγὼ δώσω ὑμῖν γομφιασμὸν ὀδόντων ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ὑμῶν, καὶ ἔνδειαν ἄρτων ἐν πᾶσι τοῖς τόποις ὑμῶν. καὶ οὐκ ἐπεστρέψατε πρός με, λέγει κύριος. καὶ ἐγὼ ἀνέσχον ἐξ ὑμῶν τὸν ὑετὸν πρὸ τριῶν μηνῶν τοῦ τρυγητοῦ, καὶ βρέξω ἐπὶ πόλιν μίαν, ἐπὶ δὲ πόλιν μίαν οὐ βρέξω. μερὶς μία βραχήσεται. καὶ μερὶς ἐφ' ἣν οὐ βρέξω ξηρανθήσεται, καὶ συναθροισθήσονται δύο καὶ τρεῖς πόλεις εἰς πόλιν μίαν τοῦ πιεῖν ὕδωρ, καὶ οὐ μὴ ἐμπλησθῶσιν. καὶ οὐδ' ὡς ἐπεστρέψατε πρός με, λέγει κύριος. ἐπάταξα ὑμᾶς ἐν πυρώσει, καὶ ἐν ἰκτέρῳ. ἐπληθύνατε κήπους ὑμῶν, ἀμπελῶνας ὑμῶν, καὶ συκῶνας ὑμῶν, καὶ ἐλαιῶνας ὑμῶν κατέφαγεν ἡ κάμπη· καὶ οὐδ' ὡς ἐπεστρέψατε πρός με, λέγει κύριος. ἄθρει δὴ οὖν

[Margin: † ἴσως φθόνος] [Margin: † ἄλ. ἀγρὸν] [Margin: † ἄλ. μηνιῶ]

repulſoque pædagogo, inobedientiæ ſeſe criminibus obſtrinxerunt. Accuſat illos porro Deus violatæ legis, ſic alicubi apud Oſeam prophetam dicens: *Audite verbum Domini, filij Iſraël, quia iudicium eſt Domino cum habitatoribus terræ, eò quòd non ſit veritas, neque miſericordia, neque cognitio Dei ſuper terram; ſed maledictio, & mendacium, & homicidiũ, & furtum, & adulterium inundauit ſuper terram, & ſanguinem ſuper ſanguinem miſcent. Propter hoc plorabit terra cum omnibus habitantibus eam.* Iterum ſanè per Micheam: *Cogitabãt labores, & operabantur mala in cubilibus ſuis, & vnà cum die perficiebant ea. Eò quòd non leuauerunt manus ſuas ad Deum, & concupiebãt agros, & rapiebãt orphanos, & domos opprimebãt, & deprædati ſunt virum & domum eius, virum & hereditatẽ eius.* Clamabat autem alius Prophetarum: *Væ qui coniungunt domum ad domum, & agrum agro copulant, vt vicino aliquid auferant. Nunquid ſoli habitabitis ſuper terram? Audita enim ſunt hæc in aures Domini Sabbaoth.* Qui enim immoderata cupiditate habendi laborant, ſemper ijs quæ poſſident adijcere ſtudentes ea quæ ad vicinos potiùs, quàm ad ipſos ſpectant, quodammodo ſoli habitare terram conantur, à finitimis non temperantes. Hæc veterum quidam patrauere, diuinam ſpernentes legem. Sed benignum ſe nihilominus præbuit auctor legis, & iudex. Vocabat itaque illos qui iniurij in ipſum fuerant, ad pœnitentiam voce Ieremię, dicens: *Conuertere ad me habitatio Iſraël, dicit Dominus, & non firmabo faciem meam ſuper vos: quoniam miſericors ego ſum, ait Dominus, & non iraſcar vobis in perpetuum. Verumtamen cognoſce iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum impiè egiſti.* Quoniam verò multa peruerſitate laborantes, ſpurciſſimaque infecti fœditate, ac ſceleribus penitus addicti ſe rebus ipſis probauêre, iracundiam in ipſos non immoderatam tamen exercuit, quin potiùs indignationi miſericordiam attemperauit. Sic enim loquitur: *Et ego dabo vobis ſtuporem dentium in omnibus vrbibus veſtris, & panis indigentiam in cunctis locis veſtris, & non eſtis conuerſi ad me, dicit Dominus. Et ego continui à vobis pluuiam ante tres menſes vindemiæ, & pluam ſuper vnam ciuitatem, ſuper vnam autem non pluam. Pars vna compluetur, & pars vna ſuper quam non pluam, areſcet, & congregabuntur duæ & tres ciuitates in ciuitatem vnam ad bibendam aquam, & non ſaturabuntur, & ne ſic quidem reuerſi eſtis ad me, dicit Dominus. Percuſſi vos vſtione & aurugine, multiplicaſtis hortos veſtros, vineas veſtras, & ficeta, & olineta veſtra comedit bruchus: ac ne ſic quidem conuerſi eſtis ad me, dicit Dominus.* Animaduerte igitur,

[Margin: Oſee 4.1.] [Margin: Mich. 2.1.] [Margin: Iſaia 5.8.] [Margin: Ierem. 3.12.] [Margin: Amos 4.6.]

quomodo non ignem cælitus immittit in delinquentes, conturbat verò potiùs subtracto paululùm commeatu, eoque veluti commonefaciat homines, vt criminosa relicta vita, meliora studia amplectantur. Criminum verò pœnas ab ijs persolutas, quibus illa contigerunt, indicat vniuersorum Deus ijs verbis: *Quoniam me neglexisti, dicit Dominus, viæ tuæ, & studia tua fecerunt hæc tibi.* Hoc igitur pacto scilicet illorum transactæ res, nostra verò iam, si placet, consideremus. Cessant nempe aliquando imbres ac pluuiæ, quamuis illorum copiam anni tempus exposcat; tum fluuialium aquarum defectus mœrore conturbat. Agricolarum irriti sudores, nullæ in agris fruges, pereunt maturi arborum fructus, graues morbi ac difficiles corpora infestant. Squallor inde, luctusque, & lamenta, rarique per vrbes vicosque incolæ. Age igitur præstantissimos imitati medicos, sedulò inquiramus eiusmodi ægritudinis causam. Habet igitur radicem veluti prauam quandam multiforme peccatum. Ex eo nobis hæc ærumnosa nascuntur, nec aliam molestiarum originem quispiam protulerit, ab ijs quæ veteribus contigerunt, ad eorum quę nobis accidunt cognitionem facilè adductus. Dicant quidam, cùm bonus sit nobis & liberalissimus Dominus, qui fit vt diuturna perpetuaque felicitate perfrui non possimus? quid obstat nobis, atque à iucundissimis rebus arcet? quid conijcit in mœrorem, ac rebus quas tantopere auersamur, nolentes inuoluit? Atqui omnibus, vt puto, apertum est, nobis res maximè optandas parcè admodum suppetere, idque haud vno tempore offendentes, ac diuina præcepta contemnentes. Esse namq; in Deo benignitatem charitatemq; erga homines incomparabilem, vel ex eo facile animaduertas. Præbet namque ijs qui lapsi sunt dexteram salutarem, traducique ad meliora iubet, dicens: *Quærite bonum, & non malum, vt viuatis, & erit sic vobiscum Dominus Deus.* Quique facere id decreuerint, ijs vberem bonorum prouentum pollicetur, dicens: *Et erit in die illa, dicit Dominus, exaudiam cælum, & cælum exaudiet terram, & terra exaudiet frumentum, vinum, & oleum.* Sed & per alium Prophetam rursus, *Probate me super hoc: dicit Dominus omnipotens: nisi aperuero vobis catarractas cæli, & effudero vobis benedictionem meam, vsque ad sufficientiam,* hoc est, donec impleamini, & quantum satis sit. Quamobrem *venite adoremus, & procidamus ante Deum,* vt diuinus ait Psaltes, *& ploremus coram Domino qui fecit nos.* Petamus ab ipso benignitatis oleum. Sint corda nostra rebus honestis pe-

Ierem. 4.17. Sap. 1.3. & 5.

Amos 5.14.

Osea 2.21.

Malac. 3.10

Psal. 94. 6.

ὅπως, οὐ πῦρ ἄνωθεν ἐπαφίησι τοῖς ἡμαρτηκόσιν. ἐθορύβει δὲ μᾶλλον συστέλλων τὰ σιταρκῆ. καὶ ὑπόμνησιν ὥσπερ τινὰ τὸ † χρῆμα ποιούμενος, τοῦ χρῆναι μεθέντας τὸ διαβιοῦν ἐκνόμως, χρῆναι τῶν ἀμεινόνων ἐρᾶν. ὅτι δὲ πλημμελημάτων ἐκτετίκασι δίκας οἱ καθ' ὧν ἐκεῖνα γενέσθαι συμβέβηκε, διαδείκνυσι λέγων ὁ τῶν ὅλων θεός. ὅτι ἐμοῦ ἠμέλησας, λέγει κύριος. αἱ ὁδοί σου καὶ τὰ ἐπιτηδεύματά σου ἐποίησεν ταῦτά σοι. ὧδε μὲν οὖν τὰ ἐκείνων. τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς πολυπραγμονῶμεν, εἰ δοκεῖ. ὑετῶν μὲν γὰρ καθέσεις ὀκνοῦσιν ἔσθ' ὅτε, καί τοι καιροῦ νέμοντος ἐντρυφᾶν αὐτοῖς, ποταμίων δὲ ναμάτων λυποῦσιν † ἐγκοπαί. ἱδρῶτες ἀμισθεὶ τῶν ἀρούντων εἰωθότων. ἀγρῶν ἀκαρπίαι. τῶν ὡραίων καταφθοραί. ἀρρωστίαι σωμάτων δειναὶ καὶ παγχάλεποι. λῦπαι τὸ ἐντεῦθεν. † κομμοί τε καὶ θρῆνοι, καὶ πανανδρία πολλὴ κατά τε πόλεις καὶ κώμας. φέρε δὴ οὖν τῶν ἰατρῶν εὐτεχνεστάτους ἀπομιμούμενοι, πολυπραγμονῶμεν εὐφρόνως τῆς τοιᾶσδε συμφορᾶς τὴν πρόφασιν. ἔχει τοίνυν ῥίζαν ὥσπερ τινὰ πονηρὰν τὴν πολύμορφον ἁμαρτίαν. ἐκεῖθεν ἡμῖν ἀνίσχει τὰ μοχθηρά· καὶ τῶν ἀνιαρῶν πεφυκότων τὴν γένεσιν, οὐχ ἑτέραν φαίη τις ἂν ὡς ἀπό γε τῶν τοῖς πάλαι συμβεβηκότων εἰς κατάληψιν τῶν καθ' ἡμᾶς εὖ μάλα χειραγωγούμενος. ἐπιφραζόντων τινές, ἀγαθὸν ἔχουσιν ἡμῖν καὶ πολυδώρον τὸν δεσπότην, πῶς οὐ μέτεστι τὸ ἐν εὐπραξίαις εἶναι μακραῖς καὶ διηνεκέσι; τί τὸ ἐμποδὼν καὶ τῶν ἡδίστων ἡμᾶς ἐν ἐκβολῇ γενέσθαι ποιοῦν, καὶ ἀποφέρον εἰς λύπας, καὶ τοῖς οὕτως ἀπηχθημένοις ἐνομιλεῖν † ἀναγκάζειν; ἀλλ' ἔστιν οἶμαι παντί τῳ σαφές, ὅτι τῶν εὐκταιοτάτων ἐν σπάνει γεγόναμεν. καὶ οὐ καθ' ἕνα καιρὸν προσκρούοντες, καὶ τῶν ἱερῶν καταρραθυμήσαντες ἐνταλμάτων. ὅτι γὰρ ἀπαράβλητον ἔχει τὴν ἡμερότητα, καὶ φιλανθρωπίαν, χαλεπὸν οὐδὲν κἀντεῦθεν ἰδεῖν. νέμει μὲν γὰρ τοῖς ὠλισθηκόσι χεῖρα σωτήριον. μεταφοιτᾶν δὲ κελεύει πρὸς τὰ βελτίω, λέγων. ἐκζητήσατε τὸ καλόν, καὶ μὴ τὸ πονηρόν, ὅπως ζήσητε, καὶ ἔσται οὕτω μεθ' ὑμῶν κύριος ὁ θεός. καὶ τοῦτο δρᾶν ᾑρημένοις, τὴν τῶν ἀγαθῶν ἀμφιλαφῆ χορηγίαν, ὑπισχνεῖται λέγων. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει κύριος, ἐπακούσομαι τῷ οὐρανῷ, καὶ ὁ οὐρανὸς ἐπακούσεται τῇ γῇ, καὶ ἡ γῆ ἐπακούσεται τὸν σῖτον, καὶ τὸν οἶνον, καὶ τὸ ἔλαιον. ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέρου προφήτου πάλιν. δοκιμάσατε δὴ ἐν τούτῳ, λέγει κύριος παντοκράτωρ. ἐὰν μὴ ἀνοίξω ὑμῖν τοὺς καταρράκτας τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐκχεῶ ὑμῖν τὴν εὐλογίαν μου, ἕως τοῦ ἱκανωθῆναι. τουτέστιν ἐμπλησθῆναι καὶ ἔχειν ἱκανῶς. οὐκοῦν δεῦτε προσκυνήσωμεν, καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ. καθά φησιν ὁ θεσπέσιος μελῳδός, καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον κυρίου τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς. αἰτήσωμεν παρ' αὐτοῦ τὸ ἐξ ἡμερότητος ἔλαιον. μεταστήσωμεν τὰς ἑαυτῶν καρδίας ἐπὶ τὸ δρᾶν

† ἄλ. χρῆναι.

† ἄλ. ἐγκοπαῖς.

† ἄλ. κοπετοί τε καί.

† ἄλ. ἀναγκάζουσι.

ἐθέλειν

ἐθέλειν τὰ ἀγαθά. καὶ γάρ εἰσί πως καὶ ἀπρο-φάσιστα παντελῶς τὰ τῆς ῥαθυμίας ἐγκλήματα. αὐτὸς γὰρ ἡμῖν ἐξ οὐρανῶν ἐπέφανεν ὁ υἱός. καὶ παιδευτὴν ἐλάχομεν τὸν καταφωτίζοντα μὲν οὐρανοὺς καταφαιδρύνοντα δὲ καὶ αὐτὰς τὰς ἄνω δυνάμεις. θεὸς γὰρ ὢν φύσει, καὶ ἐκ θεοῦ πεφηνὼς ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, μετέσχεν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ ἐνηνθρώπησεν οἰκονομικῶς, ἵν' ἡμᾶς ἀποφήνῃ καὶ ἀρετῆς ἁπάσης ἐπιστήμονας, καὶ ἀρίστων σπουδασμάτων ἐπιμελητὰς, καὶ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας γεγονότας ἐν καλῷ. ἐπειδὴ γὰρ ἄοπτος παντελῶς καὶ ἀόρατος ἡ θεία φύσις ἐστὶ, καὶ ἀπρόσβλητον ἔχει τὴν δόξαν. ὡς γὰρ ἀπρόσιτον οἰκεῖ κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. τὴν ἡμῶν ἠμπέσχετο σάρκα, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις συγκαθιστάμενος μετὰ τοῦ μεῖναι ὃ ἦν, καὶ ἀπήρξατο μὲν τῶν ἱερῶν θεσπισμάτων παρά γε τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. ἦσαν γὰρ αὐτῶν αἱ ἐπαγγελίαι. ἐπειδὴ δὲ γεγόνασι σκληροὶ καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πολὺ νοσοῦντες τὸ ἐξηνιον, εἶτα τελευτῶντες ἐσταύρωσαν, ἀποπεφοίτηκεν αὐτῶν, καὶ ταῖς τῶν ἐθνῶν ἀγέλαις ἑαυτὸν ἐχαρίσατο. ἦν μὲν γὰρ οὐκ ἀμήχανον αὐτῷ τὸ μὴ ἀνασχέσθαι παθεῖν. ἐπειδὴ δὲ τὴν τῶν νεκρῶν ἀναβίωσιν ἡμῖν ἐπηγγείλατο, φορητὸν ἐποιήσατο τὸ παθεῖν. ἵνα πατήσας τὸν θάνατον, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ γένηται τῶν κεκοιμημένων. καὶ ἀραρότως πιστεύωμεν, ὅτι καταλύσει τὴν φθοράν. καὶ τῶν ἡμετέρων ἀποσοβήσει σωμάτων τοῦ θανάτου τὴν ἔφοδον, ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, καὶ ζωοποιὸς ὡς θεός. ἵνα δὲ πρὸς τούτῳ καὶ αὐτὴν ἡμῖν ἀποφήνῃ βάσιμον, καὶ εὐήλατον τὴν εἰς τὰ ἄνω τρίβον, ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατέρα καὶ θεόν. μετὰ τῆς ἑνωθείσης αὐτῷ σαρκὸς ἐψυχωμένης νοερῶς. καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, πᾶσαν ὑπὸ πόδας ἔχων τὴν κτίσιν, ἐπέκεινα παντὸς γενητοῦ, καὶ ἐν κυριότητι φυσικῇ. καὶ ἀκατάσειστον τὴν βασιλείαν ἔχων, ἥξει τε κατὰ καιροὺς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἀποδώσων ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται. ὡς οὖν ἀπολογεῖσθαι μέλλοντες τῷ κριτῇ, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. κατορθώσωμεν πάντα τρόπον ἐπιεικείας. τὴν δικαιοσύνην ἀγαπήσωμεν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν φιλαλληλίαν, τὴν φιλοπτωχίαν. ἐλεήσωμεν ὀρφανούς. χήρας δάκρυον ἀνακόψωμεν. ἐπισκεψώμεθα δεσμίους. ἀρρωστοῦντας ἀνακτησώμεθα ταῖς φιλοφροσύναις. καὶ ἁπαξαπλῶς, πᾶν εἶδος ἀρετῆς κατορθοῦν σπουδάσωμεν. οὕτω γὰρ οὕτως εὐαρεστήσομεν τῷ πάντων ἡμῶν σωτῆρι Χριστῷ. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ πέμπτης τοῦ Φαμενὼθ μηνός. τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ δεκάτης τοῦ φαρμουθὶ μηνὸς. καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἑσπέρας βαθείας συμβοάτου, κατὰ τὴν εὐαγ-

penitus addicta, excusatione namque prorsus crimina ignauiæ carent. Ipsemet siquidem nobis è cælo Filius apparuit, institutoremque nacti sumus eum qui illustrat cælos, supernasque ipsas illuminat potestates. Cùm enim Deus esset natura, atque ex Deo existens vnigenitum Dei Verbum, communicauit sanguini & carni, certoque consilio hominem induit, vt nos ad omnes virtutes erudiret, optimis studijs addictos redderet, atque in veræ Dei cognitionis splendore collocaret. Cùm enim sub oculorum sensum diuina natura minimè cadat, sitque cincta inaccessa gloria (*Lucem siquidem habitat inaccessibilem*, vt Paulus ait.) nostram induit carnem, & cum hominibus conuersatus est, seque intra humanitatis terminos coërcens, simul id quod erat permansit; & sacra quidem oracula auspicatus est ab Israëlitis: ipsorum namque erant promissiones. Cùm verò se illi duros & contumaces planèque refractarios præbuissent, repudiatis illis, Gentium sese multitudini condonauit. Erat ei sanè non difficile nihil perpeti. Sed cùm nobis mortuorum resurrectionem pollicitus esset, dolores non abnuit, vt conculcata morte, atque à mortuis exurgens, *primitiæ dormientium* fieret; credimusque proinde futurum vt corruptionem tollat, mortisque incursum à nostris corporibus arceat, cùm vita sit secundùm naturam, & viuificans, quippe Deus. Vt verò præterea viam nobis peruiam & facilem ad supera ostenderet, ascendit ad eum qui in cælis est, Patrem & Deum, cum vnita sibi menteque informata carne. Estque in dextera Patris, omnem pedibus subiectam habens creaturam, atque in res omnes naturali imperio præditus, immotumque tenens regnum. Veniet porro annis voluentibus, *in gloria Patris, cum sanctis Angelis, redditurus vnicuiq; secundùm opera eius*, vt scriptum est. Igitur tanquam reddituri iudici rationem, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, impleamus omnes modestiæ partes, amplectamur iustitiam, charitatem, temperantiam, mutuam beneuolentiam, amorem in pauperes, misereamur orphanorũ, abstergamus viduarum lacrymas, inuisamus vinctos, ægrotantes charitate refocillemus, ac studeamus, vt semel dicam, omne virtutũ genus exercere. Ita namque scilicet omnium nostrûm Saluatori Christo grati erimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam quinta die Martij mensis; hebdomadam verò Paschę salutaris, die decima mensis Aprilis; finientes autem ieiunia decimaquinta eiusdẽ Aprilis mensis, extremo vespere, vt in

1.Tim.6.16

1.Cor.15.20

Matt.16.27

Actor.17.31

Euangelio traditum est; festum porrò diem celebrantes proxima Dominica luce, decimasexta eiusdem Aprilis mensis; adiungentes deinde septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes; vt hoc tempore rite & cum pietate transacto, sanctorum consortio digni euadamus in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Deo & Patri gloria cum sancto Spiritu in secula. Amen. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutant vos qui mecum sunt fratres.

εὐαγγελικὴν παράδοσιν. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ, τῇ ἑκκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ φαρμουθὶ μηνός. συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. ἵνα καὶ τοῦτον τὸν καιρὸν ὀρθῶς καὶ μετ' εὐσεβείας διαδραμόντες τῆς τῶν ἁγίων ἀξιωθῶμεν κοινωνίας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί.

Homilia vicesimasexta.

VTar iterum sapientissimi Pauli vocibus, & ad eos qui in fide iustificati, atque in spiritu sanctificati sunt, dicam: *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete; modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Tempus firmitatis, constantiæ, & patientiæ, tempus præstantissimorum facinorum, spiritalisque fortitudinis. Appropinquat etenim rursum sanctæ nostræ solemnitatis dies, quam scilicet augustum sanctissimumq; ieiunium præcedit, vt vitam gloriosam & probatam instituentes, ac per laudandos labores peccatorum sordibus abstersis, sanctos atque integros nosmetipsos Christo sistamus, illud propemodum clamantes, & dicentes: *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Oportere autem arbitror eos qui laudabilis Euangelicæ vitæ periti sunt, adamauereq; parata sanctis præmia, ad id inexpugnabili alacritate incitatos progredi, tardam atque inutilem quàm longissimè ex animo segnitiem eijcientes, & insipienti desidiæ multam quodammodo dicentes salutem. Neque enim res præstantissimas assequi, aut à Deo parata præmia comprehēdere liceat ijs qui ad inertiam inclinauere. Amat nempe virtus sudores, duramque & arduam sortita viam quæ ad ipsam ferat, planam & facilem pati volentibus reddit: tum eos qui ad eximiam præ cæteris excellentiam nati sunt potissimùm inquirit, atque ad seipsam aduocat, inertes verò, atque à belli laboribus auersos expellit. Amat siquidem, vt dicebam, eximios quosque præ cæteris. Eiusmodi quiddam Propheta quoque asserit: *Rectæ viæ Domini, & iusti ambulabunt in eis, impij autem deficient in ipsis.* Ergo vt diuinus Paulus scribit: *De cætero confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates, aduersus mundi rectores, tene-*

Philip. 4. 4.

Psal. 72. 28.

Osee 14. 10.

Ephes. 6. 10.

Λόγος κϛʹ.

ΚΕχρήσομαι πάλιν ταῖς τοῦ πανσόφου Παύλου φωναῖς, καὶ δὴ καὶ ἐρῶ τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις, καὶ ἡγιασμένοις ἐν πνεύματι. χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ χαίρετε. τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις. καιρὸς καρτερίας καὶ ὑπομονῆς· καιρὸς ἐξαιρέτων ἀνδραγαθημάτων, καὶ νοητῆς ἀνδρείας. εἰσελαύνει γὰρ πάλιν τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς ὁ καιρός. σεπτῆς δηλονότι καὶ παναγοῦς νηστείας προανιχούσης αὐτοῦ· ἵνα τὴν εὐκλεᾶ καὶ εὐδόκιμον κατορθοῦντες ζωὴν, καὶ διὰ πόνων ἀγαθῶν τοὺς ἐκ τῆς ἁμαρτίας μολυσμοὺς ἀποτριβόμενοι, ἁγίους καὶ ἀμώμους ἑαυτοὺς παραστήσωμεν τῷ Χριστῷ, μονονουχὶ βοῶντας, καὶ λέγοντας· ἐμοὶ δὲ τὸ προσκολλᾶσθαι τῷ θεῷ ἀγαθόν ἐστιν, οἶμαι δὲ δεῖν τοὺς οἵπερ ἂν εἶεν τῆς εὐαγγελικῆς εὐζωίας ἐπιστήμονες, καὶ τῶν τοῖς ἁγίοις ἡτοιμασμένων γερῶν ἐρασταὶ, προθυμίαις τισὶν ἀμάχοις ἐκπτηθησομένους πρὸς τοῦτο ἰέναι, τὸν ἀδρανῆ καὶ ἀμαθὸν διαρριπτοῦντας ὄκνον, τῆς ἑαυτῶν διανοίας ὡς ἀπωτάτω, καὶ οἷον ἐρρῶσθαι φράσαντας τῆς † ἀνοήτοις ἀφιλεργίαις. οὐ γάρ τοι βάσιμα τὰ ἐξαίρετα τῶν πραγμάτων τοῖς νενευκόσιν ἐπὶ τὸ ῥᾴθυμον. οὔτε μὴν ἁλώσιμα τὰ παρὰ θεοῦ. φιλεῖ γὰρ ἱδρῶτας ἡ ἀρετὴ, καὶ τρίβον λαχοῦσα τὴν εὐθὺ φέρουσαν αὐτῆς, σκληρὰν καὶ ἀνάντη τοῖς τληπαθεῖν ἐθελουσιν, ψιλήν τε αὐτὴν καὶ εὐίλατον ἀποφαίνει, τὸ δὲ δοκιμεῖν ὅτι μάλιστα πεφυκὸς † συγκαλοῦσα γένος, καὶ καλοῦσα πρὸς ἑαυτὴν. ἀποσοβοῦσα δὲ ὥσπερ τὸ ἀφιλεργὲς, καὶ ἀφιλοπόλεμον. ἐρᾷ γὰρ, ὡς ἔφην, τῶν ἐξειλεγμένων. τοιοῦτόν τι καὶ ὁ προφήτης φησίν. ὅτι εὐθεῖαι αἱ ὁδοὶ τοῦ κυρίου, καὶ δίκαιοι πορεύσονται ἐν αὐταῖς· οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀσθενήσουσιν ἐν αὐταῖς. οὐκοῦν ὡς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος. τοῦ λοιποῦ ἐνδυναμοῦσθε ἐν κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ· ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. διότι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκό-

† ἄλ. ἀνοήτοις.

† ἄλ. συγκαλοῦσι.

τους

τους τούτου πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στῆναι. ὥσπερ γὰρ ἡ βαρβάρων χώραν γείτονά τε καὶ ὅμορον οἰκοῦντες πόλιν. οἱ μέν τινες εἶεν ἐμπειροπόλεμοι, καὶ τῶν τακτικῶν ἐπιστήμονες, ὀλίγου παντελῶς ἀξιοῦσι λόγου τὰς ἐκείνων ἐμβολάς. ἥττους δὲ ὄντες τοῦ χρῆναι πονεῖν, καὶ ἀντεξάγειν ἀνδρικῶς τοῖς καταδηοῦν ᾑρημένοις, ἑτοιμοτάτη κεῖνται θήρα. οὕτω καὶ οἱ τῆς ἐν νόμῳ ζωῆς ἐπιμεληταί. ὧν εἰσὶ μὲν ἐγγὺς οἱ μαχόμενοι. πλεῖστοι δὲ οὗτοι καὶ πικροί. ἀλλ' οἵ γε τὸν νοῦν ἔχοντες ἐρρωμένον, καὶ οἷά τινα πανοπλίαν πνευματικὴν τὴν εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν, ἐναρμοσάμενοί τε καὶ ἀντεξάγοντες, ἀμείνους μὲν ἔσονται τῆς ἐκείνων σκαιότητος. ἄτρωτον δὲ καὶ ἄπληκτα τὴν ἑαυτῶν καρδίαν τηρήσαντες χαριστηρίους ᾠδὰς ἀνάψουσι τῷ Χριστῷ, λέγοντες· ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν. Χριστοῦ τοιγαροῦν ὑπερασπίζοντος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, καὶ εἰς εὐτολμίαν ἁγιοπρεπῆ καταθήγοντος τοὺς τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασιν ἕπεσθαι δεῖν ᾑρημένους, καταθλήσωμεν τῆς σαρκός· καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ· μνημονεύσωμεν τῆς θείας λεγούσης γραφῆς. πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα, καὶ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις. καὶ αἰσχρότης, καὶ μωρολογία ἢ εὐτραπελία, ἃ οὐκ ἀνῆκεν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. τοῦτο γὰρ ἴστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ. καὶ πάλιν. ἄρ' οὖν ἀδελφοὶ ὀφειλέται ἐσμὲν οὐ τῇ σαρκὶ τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν. εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε. ὅσοι γὰρ πνεύματι θεοῦ ἄγονται, οὗτοι υἱοὶ θεοῦ εἰσι. γραφόμεθα γὰρ ἐν τέκνοις θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τὸ κάλλος ταῖς ἑαυτῶν διανοίαις εἰσοικισάμενοι, καὶ διὰ τῶν εἰς εὐσέβειαν σπουδασμάτων πρὸς αὐτὸν εὖ μάλα διαμορφούμενοι. ὅτε τοίνυν ἡμῖν οἱ τῆς ἀκηράτου φύσεως χαρακτῆρες ἐκλάμπουσι, γεγράμμεθα δὲ καὶ ἐν τέκνοις θεοῦ, καὶ ἀδελφότητα πεπλουτήκαμεν τὴν πρός γε φημὶ τὸν τῶν ὅλων παμβασιλέα Χριστόν, αὐτῷ τὴν οἰκείαν καθιεροῦντες ζωήν, φαιδροὶ διαμένωμεν. ἐσόμεθα γὰρ οὕτω θιασῶται γνήσιοι, πανηγυριάρχην ἔχοντες αὐτόν. καὶ εἴπερ ἐστὶ τὸ ἐστάλθαι λαμπρῶς τοῖς ἑορτάζουσι πρεπωδέστατον, εἴη ἂν οἶμαί που τὸ καταφαιδρύνεσθαι δεῖν τοῖς ἐξ ἀρετῶν αὐχήμασιν, οὐκ ἀνάρμοστον. μᾶλλον δὲ καὶ λίαν ἐοικὸς τοῖς εἰσβάλλειν ἐθέλουσιν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε Χριστός, κατὰ τὴν τοῦ θεσπεσίου Παύλου φωνήν. ἅγια δὲ τῶν ἁγίων εἶναί φαμεν τοὺς τῆς μυστικῆς τελειώσεως τρόπους. οἷς οὐκ ἄν τις

brarum harum, contra spiritalia nequitia in cælestibus. Propterea accipite armaturam fidei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. Vt enim ex ijs qui in vrbe barbaris adiuncta & finitima degunt, siqui fuerint pugnæ reique militaris periti, illorum incursiones prorsus haud magni faciunt; qui verò laboribus cedunt, nec strenuè audent obsistere, paratissima inuadentibus prędà iacent: sic & illorum qui ex præscripto legis vitam instituere studuerunt, à quibus non longè quidem absunt qui oppugnant, plurimi illi sanè & amarulenti. Verùm quibus valida mens est, & veluti spiritalem armaturam pietatem in Christum induti contra ipsos prodeunt, & superiores erunt illorum feritati, nec vllis vulneribus saucio corde gratiarum actionis carmen occinent Christo, dicentes: *In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos.* Psal. 43. 6. Christo igitur pro ijs qui ipsum diligunt propugnante, atque ad audaciam sanctis hominibus dignam impellente eos qui parêre Euangelicis oraculis decreuerunt, luctemur aduersus carnē, mundemus nos ipsos ab omni inquinamento, meminerimus diuinæ Scripturæ dicentis: *Fornicatio, & omnis immunditia, aut auaritia ne nominetur in vobis, sicut decet sanctos, nec turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.* Ephes. 5. 3. Et iterum: *Ergo fratres, debitores sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus, si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quicunque enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei.* Rom. 8. 12. Adscribimur enim Dei filijs, postquā eius quæ in Christo est vitæ pulchritudinē nostris animis admiserimus, ac studijs pietatis egregiè nos ipsi conformauerimus. Quādo igitur in nobis characteres immortalis effulgent naturæ, adscriptiq; fuerimus in filios Dei, ac fraternitatē ditati Regis vniuersorum Christi, nostrā ipsi consecrantes vitam hilares degamus. Ita namq; legitimi choreæ sodales erimus ipso celebritatis ludorū præfecto ac ducē. Ac siquidem eos qui festam celebritatem agunt splendidis vestibus ornatos esse maximè decet, nobis quoque non alienum fuerit effulgere virtutis gloria; quin porro vehementer consentaneum ingredi volentibus in sancta Sanctorum, quò ingressus est pro nobis præcursor Iesus, iuxta diuini Pauli vocem. Sancta verò Sanctorum esse dicimus mysticæ perfectionis mores, in quos Heb. 4. 10.

ingredi, atque ad Deum appropinquare, animi nempe affectione, ac sanctitate nemini liceat, nisi qui priùs omnes peccati carnaliumque cupiditatum sordes penitus eluerit. Quoniam verò quæ antiquis in figura per sapientissimum Mosem præcepta sunt, *ad nostram institutionem sunt scripta*, suntque rerum imagines spiritalium, multa vtilitate grauidæ, age ad eorum quæ modò diximus certam fidem, claramque euidentiam, quæ in Exodo scripta sunt ad Auditores proferamus. Sunt verò huiusmodi: *Et locutus est Dominus ad Mosem, dicens: Fac tibi lauacrum, & basim ipsi aeneam ad lauandum, & pones ipsam inter tabernaculum testimonij, & inter altare, & effundes in illam aquam, & lauabit Aaron, & filij eius ex ipsa manus & pedes aqua, quando ingredientur in tabernaculum testimonij, ne moriantur. Et erit eis legitimum sempiternum, ipsi & posteris eius post eum.* Animaduerte igitur quo modo, qui in sancta Sanctorum ingredi velit, mundari priùs diuina iubetur lege, quique id facere neglexerit, capitis pœna puniri decretum est. Non enim non licet vllo modo nobis illotis pedibus ad Deum appropinquare, aut nobis ipsis planè inimici supremum arcessemus supplicium. *Quæ enim communicatio luci ad tenebras?* vt scriptum est: *aut quæ pars fideli cum infideli? aut quis consensus Christi cum Belial?* Purgationem hanc igitur quæ à nobis fieri debet, corporalémne an spiritalem potiùs intelligamus? Quis porrò dubitet eam spiritalẽ esse, cùm apertè Deus apud Ieremiam dicat: *Ablue à malitia cor tuum, vt salueris Ierusalem?* Ac plurima sunt sanè genera improbitatis, præstigiæ, libidines, auaritiæ, detractiones, periuria, & doli. Illud verò maximè ex alijs vniuersorũ Deum prouocat ad iracundiam, cùm quis facilè ad res vetitas fertur, peruersisque cogitationibus complet mentem. Esse aliquos præterea animo haud probo, quique spiritus sequantur erroris, exactam & sinceram fidem minimè admittentes. Sunt enim profectò, sunt qui vim veritatis ad priuatas ipsorum opiniones detorquent, ac sententias inani specie sapientiæ fucatas ex turba imperitæ multitudinis coaceruant, quibus dicere necesse est: *Quousque irruitis in hominem, interficitis vniuersi vos?* Adiungam verò illud quoque ad ea quæ dixi. Christianorum nomen sortiti quidam, reipsa tamen & veritate non sunt quod nominantur, verùm apostaticis moribus addicti ad dæmoniorum fraudes inclinant; persuadentque fortè sibi eum quoque latere se posse qui occulta nouit, quibus etiam proinde dicemus: *Intelligite nunc insipientes*

Rom. 15. 4.

Exod. 30. 18

2. Cor. 6. 14.

Ierem. 4. 14.

Psal. 61. 4.

Psal. 93. 8.

ἐμβάλοι, οὐδ' ἂν ἐγγὺς γένοιτο θεοῦ, κατὰ διάθεσιν δηλονότι καὶ ἁγιασμὸν, μὴ οὐχὶ πρότερον πάντα ῥύπον τὸν ἐξ ἁμαρτίας καὶ σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, εὖ μάλα διανιψάμενος. ἐπειδὴ δὲ τὰ τοῖς πάλαι τυπικῶς διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως τεθεσπισμένα γέγραπται πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, καὶ πραγμάτων εἰσὶν εἰκόνες πνευματικῶν, πολὺ τὸ ὀνησιφόρον ὠδίνουσαι, φέρε τοῖς ἀκροωμένοις παραγάγωμεν εἰς πληροφορίαν καὶ εἰς ἀπόδειξιν ἐναργῆ τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένων, τὸ ἐν τῇ Ἐξόδῳ γεγραμμένον. ἔχει δὲ οὕτω. καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωυσῆν, λέγων. ποίησον σεαυτῷ λουτῆρα χαλκοῦν, καὶ βάσιν αὐτῷ χαλκῆν, ὥστε νίπτεσθαι. καὶ θήσεις αὐτὸν ἀνὰ μέσον τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ θυσιαστηρίου. καὶ ἐκχεεῖς εἰς αὐτὸ ὕδωρ, καὶ νίψεται Ἀαρὼν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ὕδατι, ὅταν εἰσπορεύωνται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι. καὶ ἔσται αὐτοῖς νόμιμον αἰώνιον αὐτῷ τε καὶ ταῖς γενεαῖς αὐτοῦ μετ' αὐτόν. ἄθρει δὴ οὖν ὅπως τοὺς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσβαλεῖν ἐθέλοντας, προαπονίζεσθαι δεῖν ὁ θεῖος προστέταχε νόμος. καὶ τοῖς τοῦτο δρᾷν οὐκ ἀνεχομένοις, τὴν εἰς αἷμα δίκην † ἀπαρτήσαι ὁρᾶται. οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστιν ἀνίπτοις ἡμᾶς ἰέναι ποσὶ πρός γε τὸ δεῖν ἐγγὺς γενέσθαι θεοῦ, ἢ πάντη τε καὶ πάντως ἑαυτοὺς ἀδικήσομεν, ποινὴν ἐπισπώμενοι τὴν ἐσχάτην. τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ; ἆρ' οὖν ἡ κάθαρσις ἥπερ ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν σωματικὴ μᾶλλον ἢ πνευματικὴ νοοῖτ' ἂν εἰκότως; εἶτα πῶς ἐνδοιάσαι θέμις, ὡς ἔστι πνευματικὴ, θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς, διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς. ἀπόπλυνε ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, ἵνα σωθῇς Ἱερουσαλήμ. καὶ πλεῖστοι μὲν λίαν οἱ τῆς φαυλότητος τρόποι. γοητεῖαι, φιλοσαρκίαι, πλεονεξίαι, ψιθυρισμοὶ, ψευδορκίαι καὶ δόλοι. παροξυνοῦσι δὲ μάλιστα πρὸς ὀργὰς τῶν ἄλλων τὸν ἐπὶ πάντας θεὸν τὸ ἐφ' ἃ μὴ θέμις διαρπαζομένους καὶ διεστραμμένων ἐννοιῶν ἀναπίμπλασθαι φιλεῖν. ἀποφέρεσθαι δὲ καὶ εἰς ἀδόκιμον νοῦν, καὶ πνεύμασι πλάνοις ἀκολουθεῖν ἐλέσθαι τινὰς, τὴν ἀκριβῆ τε καὶ ἀκαπήλευτον πίστιν οὐ προσιεμένους. εἰσὶ γάρ εἰσιν οἱ τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν παρευθύνοντες ἐπὶ τὰ αὐτοῖς ἴδια δοκοῦν. καὶ δοκησισόφων ἐννοιῶν κατασπορεύοντες ὄχλον τὸν τῶν ἀγελαίων πλήθους. οἷς ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ἕως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον, φονεύετε πάντες; προσεπείσω δὲ οἷς ἔφην κἀκεῖνο. τὸ Χριστιανῶν ὄνομα λαχόντες τινὲς, οὔπω μέν εἰσιν, ὅπερ εἶναι λέγονται δυνάμει καὶ ἀληθεία. σὺν δὲ τῆς ἀποστασίας ἀγαπῶσι τρόπους, καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις προσνενεύκασιν· οἴονται δὲ τάχα που καὶ αὐτὸν δυνάσθαι διαλαθεῖν τὸν εὖ εἰδότα τὰ κεκρυμμένα. οἷς δὴ καὶ ἐροῦμεν. συνέτε δὴ ἄφρονες, ἐν

† ἄλλ. ἀπαρτήσαι.

„ ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροί ποτε φρονήσατε. ὁ φυ-
„ τεύσας τὸ οὖς οὐχὶ ἀκούει; ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀ-
„ φθαλμὸν οὐ κατανοεῖ; λάθοι γὰρ ἂν οὐδὲν τῶν καὶ
ἡμῖν αὐτοῖς ἐμφυτεύσαντα τὸ καὶ ἐπαΐειν δύ-
νασθαι, καὶ μὴν καὶ ὁρᾶν. ὅτι γὰρ τὸ μὴ μονοτρό-
πως ἀνακεῖσθαι θεῷ, σκάζουσαν δὲ καὶ ἀσθενῆ τὴν
διάνοιαν ἔχειν, καὶ τοῦτο μετὰ τὴν πίστιν, ὡς οἴε-
σθαί τε καὶ λέγειν, καὶ ἑτέρους εἶναι θεοὺς μετὰ τὸν ὄντα
τῇ φύσει καὶ ἀληθῶς, ὀλέθρου καὶ ἀπωλείας
πρόξενον, καὶ τῆς εἰς ἄκρον ὀργῆς τῆς παρά γε φη-
μὶ τοῦ τὰ δίκαια κρίνοντος θεοῦ, σαφὲς ἂν γέ-
νοιτο διὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων. νόμῳ μὲν γὰρ
τῷ διὰ Μωσέως τὴν εἰς θεὸν εὐσέβειαν ὁ
Ἰσραὴλ ἐπαιδεύετο. ἤκουε γὰρ ἐναργῶς. ὅτι
„ κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστι. καὶ οὐ ποιήσεις
„ σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα
„ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ
„ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς. οἱ δὲ, καί
τοι δέον ὑπὲρ παντὸς ἀξιῶσαι λόγου τὰ τεθε-
σπισμένα, παρ' οὐδὲν ἐποιοῦντο τὸ εἶναι γνήσιοι:
ἀποσπουδάζοντες δὲ τὸ ἔτι μάλιστα πεφυκὸς
ὠφελεῖν, αὐτόκλητον ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς
ἐπήντλησαν δίκην. ἐτράποντο γὰρ ἀνοσίως
ἐπί γε τὸ δεῖν τὴν ἀπόρρητον καὶ ὑπερφυᾶ τοῦ
πάντων κρατοῦντος θεοῦ παρείρειν δόξαν.
εἴδωλά τε διαπορνεύοντες ἐναπέθεντο ταῖς
ἑστίαις, ὡς καὶ αὐτὸν τάχα που λαθεῖν δυνά-
μενοι τὸν παντεπόπτην θεόν. ἀλλ' εἰς ἀφόρη-
τον αὐτοῖς ἐκβέβηκε τὸ χρῆμα ζημίαν. ἔφη δὲ
„ οὕτως ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἰεζεκιήλ. καὶ
„ εἰσήγαγέ με ἐπὶ τὰ πρόθυρα τῆς αὐλῆς, καὶ
„ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ὀπὴ μία ἐν τῷ τοίχῳ. καὶ εἶπε
„ πρός με, υἱὲ ἀνθρώπου ὄρυξον δὴ ἐν τῷ τοί-
„ χῳ, καὶ ὤρυξα ἐν τῷ τοίχῳ, καὶ ἰδοὺ θύρα μία.
„ καὶ εἶπε πρός με· εἴσελθε καὶ ἴδε τὰς ἀνομίας
„ τὰς πονηράς, ἃς οὗτοι ποιοῦσιν ὧδε σήμερον. καὶ
„ εἰσῆλθον καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ πᾶν ὁμοίωμα ἑρπε-
„ τοῦ, καὶ κτηνῶν μάταια βδελύγματα. καὶ εἶδον
„ πάντα τὰ εἴδωλα οἴκου Ἰσραὴλ διαγεγραμ-
„ μένα ἐπ' αὐτοῦ κύκλῳ. καὶ ἑπτὰ ἄνδρες ἐκ τῶν
„ πρεσβυτέρων οἴκου Ἰσραήλ, καὶ Ἰεχονίας ὁ τοῦ
„ Σαφὰν ἐν μέσῳ αὐτῶν εἱστήκει πρὸ προσώ-
„ που αὐτῶν. καὶ ἕκαστος θυμιατήριον αὐτοῦ εἶ-
„ χεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀτμὶς τοῦ θυμιάμα-
„ τος ἀνέβαινε. καὶ εἶπε πρός με. ἑώρακας υἱὲ
„ ἀνθρώπου; μὴ μικρὰ τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ τοῦτο
„ ποιεῖν, τὰς ἀνομίας ἃς πεποιήκασιν ὧδε; διότι
„ ἔπλησαν τὴν γῆν ἀνομίας. καὶ ἐπέστρεψαν τοῦ
„ παροργίσαι με. καὶ ἐγὼ ποιήσω αὐτοῖς με-
„ τὰ θυμοῦ. οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμός μου οὐδ' οὐ
„ μὴ ἐλεήσω. οὐ γὰρ ἦν οὕτως ὄντας ἑτερογνώ-
μονας, ὑβριστάς τε καὶ ἀνοσίους καὶ ἀποστάτας
μὴ οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως τῶν ἀπιστῶν ἐσχά-
ταις ἁλῶναι δίκαις. ἀπολώλασι γὰρ τοῖς τῶν
πολεμίων ξίφεσι δαπανώμενοι. καὶ δεδουλεύ-
κασιν ἐχθροῖς, καὶ πέρα πάσης γεγόνασι συμ-
φορᾶς. οὐκοῦν ὅταν ἐπαμφοτερίζωσί τινες, καὶ τῆς εἰς θεὸν εἰλικρινοῦς ἀγάπης ἀτιμάζωσι τρόπους, ταῖς
τῶν εἰδώλων λατρείαις προσκείμενοι, τότε καὶ θεὸς ἐφίησι, καὶ πολεμίων ἐφόδοις καταχειμάζεσθαι

in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem, non audiet, aut qui finxit oculum, non considerat? Nihil enim illum sanè lateat, qui nobis quoq; ipsis inseuit audiendi vim, quinimo & videndi. Quod autem non esse planè dicatum Deo, sed ita claudo & infirmo animo degere, etiam post fidem susceptam, vt alios quoque præter eum qui natura & verè est, opineris & dicas Deos: interitus & exitij causam affert, Deumque iustum iudicem ad summam prouocat iracundiam, ex sacris litteris apertè conijcias. Lege namque per Mosem tradita pietatem in Deum Israëlitæ docebantur. Audiuerunt ergo apertè, *Dominus Deus tuus Dominus vnus est.* &, *non facies tibi sculptile, neque cuiusuis rei similitudinem, quæcunque in cælo sursum, & quæcunque in terra deorsum, & quæcumq; in aquis sub terra.* Illi verò quamuis maxime facere præcepta debuissent, vt se legitimos probarent, non laborauêre; cumque præ cæteris profutura auersarentur, sponte suis ipsi capitibus pœnam conciliauerunt. Impiè namque ad ineffabilem & supremam Dei omnium Imperatoris gloriam euertendam se contulerunt, fabricantesque idola seruabant domi, quasi nempe vniuersorum Imperatorem Deum latere possent. Cæterùm intolerabili ob eam rem supplicio sunt affecti. Ita verò ait beatus Propheta Ezechiel: *Et introduxit me in vestibulum aulæ, & vidi, & ecce foramen vnum in pariete. & dixit ad me, Fili hominis, fode in pariete. & fodi in pariete, & ecce porta vna. & dixit ad me, Ingredere, & vide iniquitates malas, quas isti faciunt hic hodie. Et ingressus sum, & vidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & bestiarum vanas abominationes, & vidi omnia idola domus Israël depicta in circuitu; & septem viri ex senioribus domus Israël, & Iechonias filius Saphan, in medio eorum stetit ante faciem ipsorum. Et vnusquisq; thuribulum suum habebat in manu sua, & vapor thymiamatis ascendebat. & dixit ad me, Vidisti fili hominis? Nunquid parum est domui Israël facere iniquitates quas hic faciunt?* Et mox: *Quia repleuerunt terram iniquitate, & conuersi sunt ad irritandum me, & ego faciam eis cum furore. Non parcet oculus meus, neque miserebor.* Non enim fieri poterat, quin adeò peruersi homines, contumeliosi, impij, & rebelles grauissimis denique supplicijs omnino implicarentur. Perierunt namque hostili gladio consumpti, tum seruierunt hostibus, omnique calamitatis genere oppressi sunt. Igitur si qui dubio erga Deum sint animo, nec de sincera charitate erga illum retinenda laborent, addicti idolorum cultui, tunc vexari

Deut. 6. 4. & 5. 7.

Ezech. 8. 7.

regiones & vrbes hostium incursionibus, cumque omnibus miserijs conflictari Deus permisit. Colendus itaque is est immota fide, menteque in illius honorem & gloriam defixa penitus & locata. De ijs namque qui aliter sunt affecti, verè dicit quod est apud Isaiam: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Audient porro Christum dicentem: *Væ vobis quoniam similes estis sepulcris dealbatis, quæ extrinsecus quidem apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum, & omni immunditia.* Non enim sufficit ad comparandam honestæ vitæ gloriam externa specie sola nudaque ornatos cōspici, charitatis verò in Deum exiguam admodum habere rationem; verùm ardentiore studio pietatem, atque immotam fidem amplectamur oportet, per quam supernæ beneuolentiæ gratiam, vt arbitror, quispiam assequatur. Lætatur siquidem diuina, & virtutis amica natura ijs qui hoc pacto sunt affecti. Quòd si effræni mentis impetu ad inconcessa delati eius gloriam violare audeamus, atque illam Dijs qui nulli sunt deferre, *ligno dicentes, Pater meus es tu, & lapidi, Tu me genuisti;* mundique elementa venerantes pro Dijs, idque Christianorum sortiti nomen, duro nos penitus atque ineuitabili supplicio puniendos nemo dubitauerit, qui vel leuissimè nostræ religionis mysteria cognouerit. Quibus etiam diuinæ litteræ comminantur: *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.* Nostris porro etiam legibus & decretis puniuntur milites, si neglecta, quam Imperatoribus debent, beneuolentia faueant barbaris, ac si proijciant scutum, cum illo vitam quoque planè amittent. Ex hoc igitur quòd diuisos geramus animos, reiectisque melioribus & veris ad turpia & execranda deferamur, belli quoque causam existere modò habita à nobis oratio demonstrauit: sed ex eo nobis alia quoque bona subduci præterea docet. Pluuias siquidem non immittit Deus, ex quo nec vertere tellurem, nec cætera agricolarum munia obire liceat, vt fame ac siti totæ simul vrbes at prouinciæ conficiantur. Atque hoc quidem passos aliquando Israëlitas mecum animaduerte. Imperauit enim certis temporibus Achab decem quæ in Samaria degebant tribubus. Neglecta verò penitus reuerentia & charitate in Deum immolauit idolis. Imperita porro multitudo cui imperitabat, quippe mobilis admodum & leuis, illo qui natura & verè vnus est contempto Deo, eodem illico cum Rege morbo contaminati sunt: quamuis & constanti apud ipsos lege & Mo-

Isaia 29.13. Mat. 23.27. Ierem. 2.27. Hebr. 10.31.

χώρας τε καὶ πόλεις, καὶ ἀνιαροῦ παντὸς εἰς πεῖραν ἐλθεῖν. δεῖ δὴ οὖν ἄρα θεραπεύειν αὐτὸν ἀκλόνητον ἔχοντας πίστιν, καὶ βεβηκότα τὸν νοῦν † εἰς τὴν ἐπ' αὐτὸν τιμήν τε καὶ δόξαν. περὶ γὰρ τῶν ἑτέρως διακειμένων ἀληθεῦον ἐρεῖ τὸ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου. ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσί με τιμᾷ. ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. ἀκούσονται δὲ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ. οὐαὶ ὑμῖν ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις. οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται τοῖς ἀνθρώποις ὡραῖοι· ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. ἀρκέσει γὰρ ἥκιστά γε πρὸς εὐκλείας δύναμιν ἀληθοῦς τοῖς ἐν βίου ᾑρημένοις τὸ τοῖς μὲν ἔξωθεν ὡραϊσμοῖς ψιλοῖς τε καὶ μόνοις κατακαλλύνεσθαι φιλεῖν. ὀλίγον δὲ κομιδῇ τῆς εἰς θεὸν ἀγάπης, ποιεῖσθαι λόγον. καί τοι χρῆν δὴ σπουδῆς ἀξιοῦν ἐπείγεσθαι τοῖς προυργιαιτάτης τὸ ἀρραγὲς εἰς εὐσέβειαν, καὶ ἀκλόνητον πίστιν. δι' οὗ μάλιστα τῆς ἄνωθεν εὐμενείας τὴν χάριν καταπλουτήσειεν ἄν οἶμαί τις. ἐπιγάννυται γὰρ ἡ θεία τε καὶ φιλάρετος φύσις τοῖς ὧδε διακειμένοις. εἰ δὲ δὴ μελλομεν ἀχαλίνοις τοῦ νοῦ ῥοπαῖς ἰόντες ἐφ' ἃ μὴ θέμις τῆς ὑπερτάτης αὐτοῦ δόξης καταθρασύνεσθαι. καὶ τοῖς οὐκ οὖσι θεοῖς ἀπονέμειν αὐτήν, τῷ ξύλῳ λέγοντες, πατήρ μου εἶ σύ. καὶ τῷ λίθῳ, σὺ ἐγέννησάς με. καὶ τοῖς κόσμου στοιχείοις τὸ σέβας ἀνάπτοντες, καὶ ταῦτα τὸ Χριστιανῶν λαχόντες ὄνομα, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως σκληρᾷ καὶ ἀφύκτῳ κολάσει, τὰς ἑαυτῶν ὑποθήσομεν κεφαλάς. ἐνδοιάσειεν ἂν οὐδεὶς τῶν γε ἅπαξ τελούντων ἐν ἡμῖν. οἷς καὶ ἱερὸς προσπεφώνηκε λόγος. ὅτι φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος. κολάζουσι δὲ καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς τε καὶ καθεστῶτες νόμοι τοὺς ὁπλιτεύειν εἰδότας, εἰ τῆς τοῖς κρατοῦσιν ὀφειλομένης εὐνοίας ὀλιγωρήσαντες, φρονεῖν ἕλοιντο τὰ βαρβάρων· κἂν ἀποβάλοι τὴν ἀσπίδα, συναποβαλεῖ που πάντως αὐτῇ καὶ τὸ ἐν ζῶσι τελεῖν. ἐπ' οὐκοῦν τὸ μερίζεσθαι τὴν γνώμην, καὶ καταδύεσθαι φιλεῖν ἐκ τῶν ἀμεινόνων, καὶ ἀληθῶν εἰς τὰ αἴσχιστα καὶ βδελυρώτατα, καὶ πολέμου πρόξενον ἀποφαίνει ἡμῖν ἀρτίως ὁ λόγος· προσαναφωνεῖ δέ, ὅτι καὶ τῶν ἑτέρων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐγκοπὰς ἐργάζεται. ὑετοὺς μὲν γὰρ οὐ καθίησι θεός, ὡς μή τι δρᾶν δύνασθαί τινας, μήτε μὴν τοῖς τῆς γεωπονίας ἱδρῶσιν ἐνομιλεῖν· λιμῷ δὲ καὶ † δίψει καταμαραίνεσθαι πόλεις τε ὁμοῦ καὶ χώρας. ἄθρει δέ μοι τοῦτο πάλιν πεπονθότα τὸν Ἰσραήλ. βεβασίλευκε γὰρ κατὰ καιροὺς ὁ Ἀχαὰβ τῶν οὐσῶν ἐν Σαμαρείᾳ δέκα φυλῶν, ἀλογήσας δὲ ὁλοτρόπως τῆς εἰς θεὸν αἰδοῦς καὶ ἀγάπης, τέθυκεν εἰδώλοις. ἐπειδὴ δὲ ἦν εὔπειρος ἡ ὑπ' αὐτῷ τε καὶ ἀγελαία πληθύς, τὸν ἕνα καὶ φύσει, καὶ ἀληθῶς ὄντα θεὸν ἀτιμάσαντες τὴν ἴσην εὐθὺς ἐρρωστήκασι τῷ κρατοῦντι μανίαν. καί τοι νόμον ἔχοντες τὸν ἐφεστηκότα, καὶ διὰ τῆς Μω-

† ἄλ. εἰ τὸ ἐξ αὐτοῦ.

† ἄλ. δίψῃ.

σέως

σέως ἐντολῆς εὖ μάλα παιδαγωγούμενοι, πρὸς τὸ ὅτι μάλιστα τελῶν εἰς ὄνησιν αὐτοῖς· » ἐπειδὴ δὲ καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Δαβίδ. πάν- » τες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν. παρελθὼν εἰς μέσον ὁ προφήτης Ἡλίας, συνηγανάκτει μὲν ὡς ἠτιμασμένῳ τῷ πάντων κρατοῦντι θεῷ· ἠπείλησε δὲ λιμὸν καὶ ἀκαρπίαν, καὶ τῆς ἄνωθεν εὐλογίας τὴν σπάνιν. ἔφη γάρ, ζῇ κύ- » ριος τῶν δυνάμεων ὁ θεὸς Ἰσραήλ, ᾧ παρέ- » στην ἐνώπιον αὐτοῦ. εἰ ἔσται τὰ ἔτη ταῦτα δρό- » σος καὶ ὑετὸς, ὅτι εἰ μὴ διὰ στόματος λόγου μου· οὐ δὴ λέγοντος. οὐ γὰρ ὗσεν ἐπὶ τὴν γῆν, ὁ τὰ ζωαρκῆ δωρούμενος. οὐκ ἦν ἀρόσαι σὺν ἐν ἀγροῖς. οὐ συλλέξαι τι τῶν ἐν γηπονίαις. οὐ πόας ἰδεῖν ἐν ὥρᾳ κομώσαν τὴν γῆν. ἀλλὰ διψῶντα μὲν ὄρη· πεδία τὰ † πρὸς εὐανθῆ τε καὶ γονιμώτατα, μονονουχὶ θρηνοῦντα τὴν ἀκαρπίαν. καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; ἀφορήτοις ἐμβολαῖς λιμοῦ, † καλατρέχοντες ἀνάγκης, εἰς τοῦτο πεπτώκασι τῶν ἐν Σαμαρείᾳ τινὲς, ὥστε καὶ γυναῖκας τῶν ἰδίων ἅψασθαι τέκνων, καὶ τὸν τῆς φύσεως ἀλογῆσαι νόμον παντελῶς, καὶ σὺν τῆς φιλοστοργίας πατῆσαι θεσμούς. καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἱερεμίας τῶν τοῦτο παθούσαις ἐπισυνγνάσας, χεῖ- » ρες, φησὶ, γυναικῶν οἰκτιρμόνων ἥψησαν τὰ » παιδία ἑαυτῶν. πῶς οὖν ἄρα κατέληξε τὸ συμβάν; ἀπεκρούσαντο δὲ τίνα τρόπον τὴν οὕτω δεινὴν καὶ δυσδιάφυκτον δίκην; ἐκ μέσου γεγόνασιν οἱ πλανῶντες τὸν Ἰσραήλ, τὴν ἐφ' αἵματι ψῆφον κατενεγκόντος αὐτῶν τοῦ προφήτου Ἡλίου. ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἀνέλαμψεν ἡ ἀλήθεια, καὶ τὸν φύσει θεὸν ἐγνώκασιν οἱ ταῖς τῶν δαιμονίων λατρείαις ἐνολισθήσαντες, ἐδίδου πάλιν αὐτοῖς τὰ ἐξ ἡμερότητος ἀγαθὰ, καὶ τῶν † ἐδωδίων τὴν ἀφθονίαν ὁ φιλοικτίρμων θεός. δεῖ δὴ οὖν ἄρα, καθάπερ προεῖπον ἤδη, ἀποσπουδάζειν μὲν τὰ αἰσχίω· τῶν δὲ ἀμεινόνων ἀντέχεσθαι· καὶ καλαφαιδρύνεσθαι μὲν τοῖς τῆς † εὐκοσμίας αὐχήμασιν· ἐξηρτῆσθαι δὲ ὅτι μάλιστα φιλεῖν τῆς ἐξαιρέτου καὶ ἐννομωτάτης ζωῆς· τηρεῖν τε πρὸς τούτῳ καὶ τὸ ἐν πίστει γνήσιον, καὶ βεβηκὸς εἰς ἀγάπην τοῦ πάντων ἐπέκεινα θεοῦ. » ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, καθὰ γέγρα- » φεν ὁ σοφώτατος Παῦλος. ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν » πάντων παρέδωκεν αὐτὸν, ἵνα καὶ σὺν αὐτῷ τὰ » πάντα ἡμῖν χαρίσηται. ὁ γὰρ ἐπέκεινα νοῦ παντὸς, ὁ δι' οὗ τὰ πάντα παρήχθη πρὸς γένεσιν, ὁ ἐξ αὐτῆς ἀναφὺς τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ, καὶ πατρὸς » λόγος, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα » θεῷ, καθὰ γέγραπται. ἀλλ' ὑπέστη μὲν τὴν » ἑκούσιον κένωσιν. ἔλαβε δὲ δούλου μορφήν. καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν πιστώσεται λέγων ὁ μακά- » ριος Παῦλος. ἐπειδὴ γὰρ τὰ παιδία κεκοινώ- » νηκεν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλη- » σίως μετέσχε τῶν αὐτῶν ἵνα διὰ τοῦ θανάτου κα- » ταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέ- » στι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ » θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν, ἔνοχοι ἦσαν δουλείας

† ἄλλ. πρίν.

† ἄλλ. κατατρέχοντος ἀνάγκη.

† ἄλλ. ἐδωδίμων.

† ἄλλ. εὐκοσμίαν.

saicis præceptis ad ea quæ sibi maximè profutura essent, egregiè instituti. Postquam verò, vt ait beatus Dauid: *omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt*; procedens in medium Elias propheta, indignabatur scilicet ob illatam omniũ Imperatori Deo contumeliam, tum verò famem, sterilitatem, cęlestiumque munerũ penuriam comminatus est his verbis: *Viuit Dominus exercituum, Deus Israël, in cuius conspectu sto, si erit his annis ros & pluuia, nisi per verbum oris mei*. Quæ scilicet cùm dixisset, nullas demisit in terram pluuias, qui ad victum cultumq; corporis necessaria largitur. Non arare tellurem, non quidpiam ex agriculturæ laboribus colligere cuiquam dabatur. Non virebat herbis tellus suo tempore: verùm aridi montes siti, campique antea floridi & feraces sterilitatem suam penè lamentis prosequebantur. Quid vero deinceps? Intolerabili famis incursione, eò necessitatis in Samaria deuenere nonnulli, vt ne filijs quidem suis mulieres parcerent, neglecta prorsus ipsa naturæ lege, beneuolentięque maternæ decretis conculcatis penitus atque contemptis. Proinde Ieremias propheta quibus id contigerat miserans: *Manus*, inquit, *mulierum misericordium coxerunt filios suos*. Quonam igitur res demum euasit? aut quo modo sese graui adeò ac propè ineuitabili supplicio eripuere? Sublati sunt è medio impostores Israël, capitali in eos sententia per Eliam prophetam decreta. Postquam verò rursum veritas affulsit, & verum Deum agnouerunt, qui sese dæmonum cultui mancipauerant, rursum illis benignitatis suæ dona, frugumque vberem copiam Deus misericors largitus est. Oportet itaque, vt modò dicebam, turpibus repudiatis honesta complecti studia, splendescere porro ornamentis modestiæ, vitamque potissimùm ex præscripto virtutis legumq; instituere. Sinceram porro seruare fidem, summamque erga Deum vniuersorum principem charitatem, *qui proprio Filio non pepercit*, vt sapientissimus scribit Paulus: *sed pro nobis omnibus tradidit illum, vt & cum eo omnia nobis donaret*. Qui namq; omnem intelligẽtiam superat, & per quẽ omnia genita ac procreata sunt, qui ex ipsamet natus substãtia Dei, & Patris Verbum, *non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, vt scriptum est, *sed voluntariè exinaniuit semetipsum formam serui accipiens*. Quam verò id ob causam, testatur beatus Paulus, dicens: *Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit ijsdem, vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, hoc est diabolum, & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.*

Psal. 13. 3. & 52. 4.

3. Reg. 17. 1.

Thren. 4. 10

Rom. 8. 30.

Philip. 2. 6.

Hebr. 2. 4.

 Nus-

Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret & fidelis Pontifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi: Creauit enim omnia cunctorum genitor in incorruptione, vt alibi scriptum est, *salutem & generationem mundi, & non erat inferni regia super terram. Inuidia autem diaboli mors intrauit in mundum.* Necesse enim erat antiquam Dei voluntatē in nobis nequaquam ab tortuosi, & scelerum inuentoris draconis inuidia vinci, quinimo illius peruersitati superiorē esse. Propterea cùm vita sit secundùm naturam vnigenitum Dei Verbum, vitamque impertiat cunctis, seipsum demisit, vt dicebam, ad nostra, nostramque induit carnem, vt caro fieret vita, ac de cætero diabolicæ peruersitatis aculeum retunderet, eneruato peccato parente mortis. Duo igitur simul bona perfecit vnigenitum Dei Verbum homo factum. Amouit nempe procul ab humanis corporibus quam ipse non fecit, sed per peccatum potiùs inducta fuerat, mortem; factusque præterea fuit in nos omnes misericors Pontifex. Quid ergo? dicet aliquis, Non erat ille misericors qui Deus esset, etiam priusquam nostri similis fieret? Atqui quomodo non natura sua bonus, imò verò non ipsamet potiùs bonitas esse meritò intelligatur, qui ex illa suprema natura essentialiter existit? Num ergo cùm bonitate careret, ad eam sibi gradum facere voluit? Quis verò non illum qui hæc in dubium vocet, irrisione dignum existimet? Factus est porro in nos misericors Pontifex hac propemodum via. Lex siquidem Angelorum ministerio Israëlitis enuntiata, qui in peccatum forent delapsi, expendere pœnas, idque nulla mora interposita, iussit. Quod quidem sapientissimus Paulus testatur, ita scribens: *Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur.* Igitur qui sacerdotale munus ex legis præscripto obibant, nulla ijs cura, aut studium vt eos miserarentur qui per socordiam deliquissent. Christus verò factus est misericors Pontifex. Nec enim ab hominibus peccatorum pœnas exegit, quin omnes potiùs per gratiam & misericordiam iustificauit, & insuper spiritales adoratores effecit, claramque & apertam nobis ob oculos statuit veritatem, hoc est, verum honestæ vitæ modum, qui Euangelicis præconijs egregie planè indicatur. Neque verò Mosaica mandata damnans, aut antiqua decreta euertens, veritatem monstrauit; sed veriùs litteræ legalis vmbram disijciens, & ea quæ figuris continebantur, in adorationem, & cultum per spiritum & veritatē commutans.

Sap. 1. 14. — Sap. 2. 24. — Hebr. 2. 17. — Hebr. 10. 28 — Ioan. 4. 23.

οὐ γὰρ δή που ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν θεόν, εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ. ἔκτισε μὲν γὰρ ὁ τῶν ὅλων γενεσιουργὸς ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ τὰ πάντα, καθὰ γέγραπται· σωτήριοι δὲ καὶ αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἦν ᾅδου βασίλειον ἐπὶ τῆς γῆς· φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν. ἦν δὲ ἀναγκαῖον μὴ τὴν ἀρχαίαν ἐφ᾽ ἡμῖν τοῦ θεοῦ βούλησιν ἡττᾶσθαι τῷ φθόνῳ τοῦ σκολιοῦ καὶ ἀρχεκάκου δράκοντος, ἀδρανεστέραν δὲ μᾶλλον τῆς ἐκείνου σκαιότητος ἀναφαίνεσθαι. διὰ τοῦτο ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ αὐτὸς τὰ πάντα ζωογονῶν, καθῆκεν ἑαυτὸν, ὡς ἔφην, ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς, καὶ τὴν ἡμῶν ἠμπίσχετο σάρκα, ἵνα σὰρξ γένηται ζωῆς, καὶ ἀποκνίσῃ λοιπὸν τὸ τῆς τοῦ διαβόλου δυστροπίας τὸ κέντρον, μητέρα θανάτου τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνευρόντος τὴν ἁμαρτίαν. δύο τοίνυν ἐν αὐτῷ κατώρθωκεν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος γενόμενος ἄνθρωπος. ἀπεσόβησε μὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, ὃν οὐ πεποίηκεν αὐτὸς, ἐπισυμβαίνοντα δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς ἁμαρτίας θάνατον. γέγονε δὲ καὶ εἰς πάντας ἡμᾶς ἐλεήμων ἀρχιερεύς. τί οὖν ἄρα φαίη τις ἄν; οὐ γὰρ ἦν ἐλεήμων ὡς θεὸς, καὶ πρὶν γένηται καθ᾽ ἡμᾶς; καίτοι πῶς οὐκ ἀγαθὸς κατὰ φύσιν, μᾶλλον δὲ αὐτόχρημα τὸ ἀγαθὸν νοοῖτ᾽ ἂν εἰκότως, ὁ τῆς ἀνωτάτω φύσεως οὐσιώδης καρπός; ἆρ᾽ οὖν ἐκ τοῦ μὴ εἶναι κατὰ φύσιν ἀγαθὸς, μεταπεφοίτηκεν εἰς αὐτό; καὶ τίς πῶς ἂν οὐκ ὀφλοι γέλωτα ταῦτα ἔχειν ὀρθῶς, εἰ διενθυμοῖτό τις; γέγονε δὲ εἰς ἡμᾶς ἐλεήμων ἀρχιερεὺς κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον. ὁ μὲν γὰρ δι᾽ ἀγγέλων λαληθεὶς νόμος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, σὺν τῇ παραβάσει ὑποπίπτοντας ἀποτινύναι δίκας, καὶ τοῦτο ἀμελητὶ προσέταττε. καὶ μαρτυρεῖ γράφων ὁ πάνσοφος Παῦλος· ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. ἦν οὖν ἀμελέτητον, καὶ ἀνεπιτήδευτον παντελῶς τοῖς κατὰ νόμον ἱερᾶσθαι τὸ κατοικτείρειν τινὰς τῶν ἁλόντων ἐπὶ ῥᾳθυμίαις. γέγονε δὲ Χριστὸς ἐλεήμων ἀρχιερεύς. οὐ γὰρ † ἐξήτησε δίκας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς τῶν ἡμαρτηκότων. δεδικαίωκε δὲ μᾶλλον ἅπαντας χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς. καὶ προσέτι τούτῳ πνευματικοὺς ἀπέφηνε προσκυνητάς. λαμπρὰν δέ τι καὶ ἐναργῆ παραστήσας ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, τουτέστι, τὸν ἀληθῆ τῆς εὐζωΐας τρόπον, ὃς διά γε εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, εὖ μάλα κατασημαίνεται. καὶ οὐ ταῖς Μωσέως ἐπιτιμήσας ἐντολαῖς, ἤγουν ἀνατρέψας τὰ πάλαι τεθεσπισμένα παρέδειξε τὴν ἀλήθειαν. ἀποσκεδάσας δὲ μᾶλλον τὴν τοῦ νομικοῦ γράμματος σκιάν, καὶ μεθιστὰς σὺν τύποις εἰς τὴν † ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν καὶ λατρείαν.

† ἀπ. ἐξήτησεν. — † ἴσως ἐν πνεύματι.

„ τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν ἐναργῶς· μὴ νομίσητε
„ ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφή-
„ τας. οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι·
„ λέγω γὰρ ὑμῖν, ἰῶτα ἕν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ
„ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως πάντα γένηται.
τὸ δὲ δὴ τοὺς τύπους μετακομίζειν εἰς ἀλή-
θειαν, οὐ καταλύοντος ἦν αὐτούς. ἀποπε-
ραίνοντος δὲ μᾶλλον, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς
οἱ ζωγραφεῖν εἰδότες, ὅτι ταῖς πρώταις
σκιαῖς τὸ τῶν χρωμάτων πολυειδὲς ἐπα-
λείφουσιν, οὐκ ἀναιροῦσιν αὐτάς, ἄγουσι
δὲ μᾶλλον εἰς ὄψιν ἐμφανεστέραν. τοιοῦτόν τι
πέπραχεν ὁ Χριστός, τὸ παχὺ τῶν τύπων
κατισχνῶν εἰς ἀλήθειαν. ἀλλ' οὐ συνῆκεν ὁ
Ἰσραὴλ τὸ μυστήριον, καίτοι καὶ νόμου καὶ
προφητῶν πολυτρόπως αὐτὸ προηγορευ-
κότων. καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος
Χριστοῦ διὰ μυρίων ὅσων ἀποτελεσμάτων
ἐννοεῖν ἀναπείθοντος, ὅτι εἰ καὶ πέφηνεν ἄν-
θρωπος οἰκονομικῶς δι' ἡμᾶς, ἀλλ' οὖν ἐστι καὶ
οὕτως ὃ ἦν, θεὸς δηλονότι. διατοῦτο καὶ τὰ πέ-
ρα μέτρου τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀπετέλει, καὶ θεοπρε-
πῶν ἥπτετο μεγαλουργημάτων. νεκροὺς ἀνιστὰς
ἐκ μνημάτων, ὀδωδότας ἤδη καὶ † διεφθαρ-
μένους. τυφλοῖς ἐνιεὶς τὸ φῶς, ὡς δημιουργός.
πνεύμασιν ἀκαθάρτοις μετ' ἐξουσίας ἐπιτι-
μῶν· νεύματι λεπροὺς ἀπαλλάττων τοῦ πάθους.
ἕτερά τε πρὸς τούτοις ἀποτελῶν, ἃ παντός
ἐστιν ἐπέκεινα καὶ λόγου καὶ θαύματος. τοιγάρ-
„ τοι καὶ ἔφασκεν. εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός
„ μου, μὴ πιστεύετέ μοι. εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ
„ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε. ἀλλ'
ἦν καὶ οὕτω σκληρὸς καὶ ἀπειράμων ὁ Ἰσραὴλ·
θρασὺς καὶ ἐξίτηλος καὶ ἀπαιδαγώγητος παν-
τελῶς. καίτοι γὰρ δέον ἀμελητὶ πιστεύειν αὐ-
τῷ, γαῦρον ἀνατείναντες τὸν αὐχένα, λοιδο-
ρίαις ἔβαλον, καὶ μέχρι παντὸς διετέλεσαν
ἀτιμάζοντες, καὶ τελευτῶντες ἐσταύρωσαν. ἦν
μὲν οὖν ἐθέλοντι μὴ παθεῖν, τῶν Ἰου-
δαίων ἀμογητὶ διεκδῦναι βρόχους· πῶς γὰρ
† ἥλω θεός, ὡς ἀνθρωπίνης ἰσχύος μειονεκτού-
μενος; ἐπειδὴ δὲ τὸ παθεῖν λύσις ἦν θανάτου καὶ
φθορᾶς· οὐ γὰρ ἂν ἐνικήθη θανάτῳ τὸ σῶμα
τῆς ζωῆς, ἀφῆκεν ἑκὼν ἰσχῦσαι βραχὺ τὰ τῶν
Ἰουδαίων τολμήματα. ἵνα τῷ θανάτῳ προσ-
βαλὼν καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ὁδὸς καὶ θύρα
γένηται τῇ ἀνθρώπου φύσει πρός γε τὸ δύ-
νασθαι καταθλεῖν αὐτοῦ. ἀνεβίω γάρ, καὶ
ἀνέβη πρὸς τὸν πατέρα, πρωτόλειον ἀν-
θρωπότητος ἀνανεωθείσης εἰς ἀφθαρσίαν.
οἱονεί πως ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν παραστάς,
καὶ ἔστι τῷ γεννήσαντι σύνεδρος. ἥξει τε κα-
τὰ καιροὺς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρός, ἵνα κρίνῃ
„ τὴν οἰκουμένην. τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς δεῖ
„ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ
„ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ
„ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν,
εἴτε φαῦλον. οὐκοῦν ὡς παραστησόμενοι κατὰ καιροὺς τῷ πάντων κριτῇ, διὰ πάσης ἀγαθουργίας

τὰς

† ἄλ. ἐφθαρμένους.

† ἄλ. ὅλως.

Proinde & apertè dicebat: *Nolite putare quoniam veni soluere legem, aut Prophetas, non veni soluere sed adimplere. Dico autē vobis, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Qui ergo figuras ad veritatem transtulit, non illas propterea dissoluit, sed ad perfectum potiùs traduxit. Quo modo pictores primis vmbris colorum varietatem inducentes non delent ipsas, sed dilucidiùs planè spectandas exhibent. Tale quiddam Christus effecit, rudesque figuras ad veritatis subtilitatem delineauit. Sed non intellexit mysterium Israël, quamuis illud lex & Prophetæ multis modis prænuntiassent; ipseque Saluator omnium nostrûm Christus innumeris actionibus persuadere potuisset vt crederēt; licet se hominem nostra causa destinatione prouidentiæ videndum præbuisset, esse nihilominus id quod antea fuit, nempe Deum. Proinde & quæ virium humanarum modum excederent patrauit, & miracula diuinæ virtutis edidit, mortuos excitans è sepulchris, fœtidos iam & corruptos, lumina immittens cæcis, vt rerum opifex, spiritus impuros pro potestate increpās, lepra infectos nutu emundans, aliaque præterea efficiens quæ orationem omnem atque admirationē superant. Proinde & dicebat; *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus meis credite.* Sed erat nihilominus Israël durus & contumax, peruicax, & præfractus, ac disciplinæ omnino nescius. Cùm namque ipsi nulla facta mora credere debuissent, indomitam excutientes ceruicem, conuiciis appetitum, perpetuisque dehonestatum contumeliis demum in crucem egere. Et erat quidem illius arbitrij nihil pati, sèque nullo negotio Iudæorum laqueis eximere. Nam quo pacto, velut humana vi superatus caperetur Deus? Sed cùm essent illius dolores, mortis corruptionisque dissolutio (nec enim poterat vitale corpus à morte vinci) sua voluntate vim aliquam Iudæorum ausis permisit, vt congressus cum morte, & à mortuis existens ad illam superādam humanæ naturæ viam aditumque aperiret. Surrexit enim atque ascendit ad Patrem, prima veluti spolia humanæ naturæ ad immortalitatem renouatæ seipsum pro nobis offerens, & æqualem cum Patre sedem obtinet, venietq; destinato tempore in gloria Patris, vt iudicet mundum. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.* Igitur tanquam vniuersorum iudicis conspectum certo tempore subituri, exornemus animos nostros om-

Mat. 5. 17.

Ioan. 10. 37.

2. Cor. 5. 10.

ni virtutum genere, abstineamus libidinibus, & corporis inquinamento, assumamus viscera misericordiæ, egentibus opitulemur, misereamur orphanis, patrocinemur viduis, qui ægritudine, qui vinculis aliouè genere calamitatis premuntur inuisamus, comparemus nos ad lenitatem, patientiam, mansuetudinem, benignitatem, omneque demum, vt semel absoluam, virtutis genus meditemur. Ita namque sanctam ac purissimam peragemus celebritatem; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam vigesima Februarij mensis, hebdomadam verò Paschæ salutaris, vigesima quinta Martij mensis; soluentes autem ieiunia trigesima eiusdē mensis, extremo vespere Sabbati, ex Euangelica traditione; celebrantes porro festum proxima Dominica luce, Kalendis mensis Aprilis; adiungentes deinde septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes, vt tempus remissionis velut imaginem sanctorum requietis in cælis animo meditantes, eorum digni consortio efficiamur in Christo Iesu Domino nostro; per quem, & cum quo Deo & Patri gloria cum sancto Spiritu in secula. Amen.

τὰς ἑαυτῶν καταφαιδρυνώμεθα ψυχάς. ἀποσχώμεθα φιλοσαρκίας, καὶ ῥύπων σωματικῶν. ἀναλάβωμεν σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ. τοῖς δεομένοις ἐπικουρήσωμεν. ἐλεήσωμεν ὀρφανούς. ἀνακτησώμεθα χήρας. τοὺς ἐν ἀρρωστίαις ἐπισκεψώμεθα, τοὺς ἐν δεσμοῖς καὶ ἀνάγκαις. μελετήσωμεν ἀοργησίαν. κατορθώσωμεν ἀνεξικακίαν· πρᾳότητά τε καὶ ἡμερότητα. καὶ ἁπαξαπλῶς πᾶν εἶδος ἀρετῆς. οὕτω γὰρ τὴν ἁγίαν καὶ πάναγνον ἐπιτελέσωμεν ἑορτήν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ εἰκάδος τοῦ Μεχὶρ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ πέμπτης καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενὼθ μηνός· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ τριακάδι τοῦ αὐτοῦ Φαμενὼθ μηνός, ἑσπέρα βαθείᾳ, σαββάτῳ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ νουμηνίᾳ τοῦ Φαρμουθὶ μηνός. συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. ἵνα καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀνέσεως, καθάπερ εἰκόνα τινὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐν οὐρανοῖς ἀναπαύσεως λογιζόμενοι, τῆς αὐτῶν ἀξιωθῶμεν κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι᾽ οὗ καὶ μεθ᾽ οὗ τῷ θεῷ καὶ πατρί, ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Homilia vicesimaseptima.

Λόγος κζ.

RVrsum nos ad solennem conuentum, sanctissimamque celebritatem sanctorum inuitat chorus, atque ad occinendum omnium Saluatori Christo gratiarum actionis carmen hortatur dicens: *Dominus regnauit, exultet terra.* Nam priscis quidem temporibus sapientissimi Mosis opera Israëlitæ ab Ægyptiaca seruitute liberati sunt. Cæteræ verò gentes ab oriente sole ad occidentem, & quæ alias terræ partes obtinerent, impio tyranno, Satanæ nimirum, subiectæ, atque inexcusso peccati iugo obnoxiæ, in summa planè infelicitate versabantur. Postquam verò Christus orbis terrarum regnum obtinuit, qui in ipsum crediderunt ijs affatus verbis: *Tollite iugum meum super vos*; ab mali ac rebellis diaboli improbitate liberati, atque ex infensis dæmonum agminibus erepti, citato propè cursu nos mutuo inclamantes: *Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum*, summaque repleti voluptate, salutis auctorem, totiusque ipsis felicitatis architectum, debitis ipsi laudibus venerantur, illudque beati Dauidis vsurpant: *Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit Dominus, saluauit ipsum dextera*

Psal. 96. 1.

Matt. 11. 29.

Psal. 2. 3.

Psalm. 97. 1.

ΠΑ´λιν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν συνήθη θίασον, καὶ τὴν πάναγνον ἑορτὴν ὁ λαμπρὸς τῶν ἁγίων συναγείρει χορός. καὶ τῷ πάντων σωτῆρι Χριστῷ χαριστηρίους ᾠδὰς ἀναπέμπεσθαι δεῖν † ἐπιτάττει, λέγων· ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ. πάλαι μὲν γὰρ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως τῆς ἐν Αἰγύπτῳ θητείας ὁ Ἰσραὴλ ἀπηλλάττετο. τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ἐθνῶν, τά ἐξ ἠοῦς εἰς δύσιν καὶ τὰ ἕτερα τῶν κλιμάτων, ἀνοσίῳ τυράννῳ καταζευγνύμενα, φημὶ δὴ τῷ Σατανᾷ, καὶ ἀναπόβλητον ἔχοντα τῆς ἁμαρτίας τὸν ζυγὸν, ἀθλιότητος ἦν, ἐπὶ μέσης τῆς ἐσχάτης. ἐπειδὴ δὲ βεβασίλευκε Χριστὸς τῶν ὑπ᾽ οὐρανὸν, τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἐπιφωνῶν τε καὶ λέγων· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ᾽ ὑμᾶς, τῆς τοῦ πονηροῦ καὶ ἀποστάτου δαίμονος βδελυρίας ἀπηλλαγμένοι. καὶ τὰ πικρὰ τῶν † δαιμόνων διαφυγόντες στίφη μονονουχὶ δὲ καὶ προτροπάδην ἀλλήλοις ἐπιβοῶντες, καὶ λέγοντες. διαῤῥήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀποῤῥίψωμεν ἀφ᾽ ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν· θυμηδίας τε τῆς εἰς λῆξιν ἀναπεπλησμένοι τῆς σωτηρίας τὸν χορηγὸν, καὶ τὸν ἁπάσης αὐτοῖς εὐημερίας πρύτανιν ταῖς αὐτῷ πρεπούσαις εὐφημίαις καταγεραίρουσιν. ἐκεῖνό τι φασι, τὸ διὰ φωνῆς τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ. ᾄσατε τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινὸν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν ὁ κύριος. ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ

† ἄλ. ἐπιτάττεται.

† ἄλ. δαιμονίων

αὐτοῦ, καὶ ὁ βραχίων ὁ ἅγιος αὐτοῦ. δεξιὰν δὲ καὶ βραχίονα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ὀνομάζουσι τὸν υἱόν. δι' αὐτοῦ γὰρ τὰ πάντα παρήχθη πρὸς γένεσιν, καὶ αὐτός ἐστιν ὁ πάντων ἰσχὺς, ἅτε δὴ καὶ ὑπάρχων τῶν δυνάμεων κύριος. οὗτος ὁ μέγας καὶ ἀξιάγαστος, καὶ παντὸς ἐπέκεινα καὶ νοῦ καὶ λόγου βραχίων τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἔσωσεν αὐτῷ τὸ ἐπὶ γῆς δηλονότι γένος. δι' αὐτοῦ γὰρ τὴν καταλλαγὴν ἐσχήκαμεν. καὶ αὐτὸς ἡμᾶς προσκεκόμισε τῷ θεῷ καὶ πατρί. καὶ γοῦν ἔφασκεν ἐναργῶς. οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. οὐκοῦν ὡς προσηγμένοι δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ θείας τε φύσεως γεγονότες μέτοχοι, καὶ γένος θεοῦ χρηματίζοντες, καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς υἱοθεσίας λαχόντες ἀξίωμα, μνημονεύσωμεν ἑνὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὧδε γεγραφότος. εἰ πατέρα ἐπικαλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα κατὰ τὸ ἑκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστράφητε. εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ ἐλευθερώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ. δεῖ δὴ οὖν ἄρα τοῖς τοῦ πράγματος θελήμασι τὸν τῆς διανοίας ὑπενεγκεῖν αὐχένα· καὶ τοῖς σωτηρίοις αὐτοῦ θεσπίσμασι κατακολουθεῖν ἐπείγεσθαι, καὶ μάλιστα νεανικῶς διακαθαίροντας ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντάς τε τὴν ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ, καθὰ γέγραπται. ἅπας μὲν οὖν καιρὸς τοῖς ἐπιεικέσιν ἐπιτήδειος, εἴγε τὸ δεῖν τὴν εὐαγῆ καὶ ἀμώμητον τῆς δικαιοσύνης ἰέναι τρίβον. καὶ ἐπὶ τῶν ἀρίστων † φέρεσθαι σπουδασμάτων, ὅλοις ὥσπερ ἱστίοις εἰς τοῦτο διατείνοντας· πρέπει δ' ἂν μάλιστα τὸ εἰς τοῦτο ῥοπαῖς εὖ μάλα † κατακαλωώεσθαι. κατά γε φημὶ τὸν ἐνεστηκότα, εἴπερ ἐστὶν ἀναγκαῖον ὡς ἔνι † διεστιγμένους. καὶ τοῖς ἐξ ἀρετῶν αὐχήμασιν ἐκλελαμπρυσμένους, διελάσαι μὲν εἴσω τῶν ἱερῶν καταπετασμάτων. ὀφθῆναί τε οὕτω τῷ πανάγνῳ θεῷ. τὸ δὲ ἁμαρτεῖν καιροῦ, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ, φαίην ἂν ἔγωγε· τοῖς αὐτὸ παθοῦσιν οὐκ ἀζήμιον. τίς γὰρ ἐπαινέσει γηπόνον, εἰ μετὸν ἀροῦν, καί τοι καιροῦ νέμοντος αὐτῷ τοῦτο δρᾶν, ἀφιλεργήσας ὁρῷτο, καὶ τὴν ἀδρανῆ καὶ ἄμισθον ἀγαπήσας ὄκνον; ἢ ποῖος οὐκ ἔσται πλωτῆρσιν ὁ μῶμος, εἰ τὴν ἐξ οὐρίας πνευμάτων ὀλιγωρήσαντες, εἶτα παρῳχηκότος τοῦ καιροῦ, ἐξ ὥρας τε ἤδη τοῦ δύνασθαι πλεῖν γεγονότος, ζητεῖν ἕλοιντο παρὰ τὸ εἰκὸς, ἐκεῖνά που πάντως, ὧν ἐξ ἀμαθίας ἐστέρηνται; οὐκοῦν καθὰ καὶ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος. ἕως καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας. ἐπισφαλὲς γὰρ τὸ ῥᾴθυμον, καὶ οὐκ ἂν ἁμάρτοι τ' ἀληθοῦς, εἴπερ τις ἕλοιτο, ὡς ἔστι τὸ χρῆμα πάντη τε καὶ πάντως ὀλέθρου πρόξενον. γέγραπται γὰρ, ὅτι οὐαὶ ὁ ποιῶν-

† ἄλ. φέρε.

† Puto κατακαλλωώεσθαι.

† ἴσως, διεκοσμημένους.

eius, & brachium sanctum eius. Dexteram verò & brachium Dei & Patris filium nominant. Per ipsum namque omnia ad ortum perducta sunt, & ipse est omnium robur, quippe qui sit etiam Potestatum Dominus. Hic nempe magnus & admirabilis, qui omnem intelligentiam atque admirationem superat, brachium Dei & Patris, saluauit ipsum, humanum videlicet genus. Per ipsum siquidē reconciliati sumus, nosque ipse obtulit Deo & Patri. Proinde apertè dicebat: *Nemo venit ad Patrem nisi per me.* Igitur tanquam per ipsum, & in ipso diuinæ naturæ copulati, illiusque participes facti, ac genus Dei nominati, illustremque filiorum Dei adepti dignitatem, meminerimus vnius ex sanctorum Apostolorum numero ita scribentis: *Et si Patrem inuocatis eum qui sine acceptione personarum iudicat, secundùm vniuscuiusque opus, in timore incolatus vestri tempore conuersamini. Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati.* Necesse est igitur Saluatoris voluntati mentis ceruicem submittere, ipsiusque salutaribus decretis summa alacritate obtemperare: *mundantes nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei*, vt scriptum est. Ac tempus quidem omne, frugi & modestis hominibus accōmodatum est, quo sanctam & inculpatam iustitiæ semitam insistant, rectaque ad optima studia deferantur, plenis quasi velis ad ea contendentes. Sed hoc opportunissimum sanè est in quo nunc agimus, mea quidem sententia, illa quàm incitatissimo cursu persequendi, quo nimirum necesse est quantum licet nitidos, ac virtutum gloria conspicuos penetrare intra sacri tabernaculi velamenta, itaque sanctissimi Dei subire conspectum. Tempus porro, adiunctasque illi occasiones quicunque negligat, haud sanè, vt ego arbitror, impune tulerit. Quis enim agricolam laudet, si cùm arare liceat, detque tempus illius rei facultatem, in otio degat, segnitiemque inertem atque inutilem amplectatur? Aut quis non omni reprehensione dignos putet nautas, si omisso secundo vento, mox elapsa opportunitate, nec ampliùs commoda nauigatione, ad illa se inani studio quærenda conuertant, quibus ob insipientiam priuati fuere? Quamobrem, vt sapientissimus scribit Paulus: *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes*. Affinis namque periculo est ignauia, nec sit falsus, siquis ex illa penitus exitij causam oriri dicat. Scriptum est enim: *Væ qui*

Ioan. 14. 6.

1. Pet. 1. 17.

2. Cor. 7. 1.

Gal. 6. 10.

Iere. 48. 10.

ποιῶν-

faciunt opus Domini negligenter. Quòd si ne ijs quidem qui agunt impune fuerit, nisi diligenter ac sedulò agant, quænam in eos pœna statuetur, qui ab agendo penitus abstinere decreuerint? Age igitur, vt vnus aliquis ex discipulis Saluatoris ait: *Succincti lumbos mentis vestræ, sobrij, perfectè sperate in eam, quæ offertur vobis gratiam, in reuelationem Iesu Christi, quasi filij obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desiderijs: sed secundùm eum qui vocauit vos, sanctum, & ipsi in omni conuersatione sancti sitis. Scriptum est enim, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.* Vt enim apud terrenos Imperatores inter familiarissimos coniunctissimosque habentur, qui & ad audendum promptissimi, & vsu belli peritissimi, tum rei militaris gloria commendati præ cæteris fuerint: sic & amici Dei sanctissimi vocabuntur, & illi beneuolentia sunt proximi, non qui carnis impuritatibus inuoluti, aut huius vitæ curis implicati, sed qui virtutum splendore se illustres maximè & ornatos præbuerint. Qua quidem re, quænam ab ijs, qui rectè sentiunt, melior existimetur? Nam si terrenas diuitias quispiam dixerit: at carent securitate, nec vllo modo sunt stabiles, ac lubricam quodammodo semitam terunt. Labuntur ergo nonnunquã, & cadunt, quemque altero aut tertio die felicem videas, iam grauissimis pressum calamitatibus facilè animaduertas. Cæterùm sint etiam stabiles, si placet. Quemnam inde porrò fructum ad salutem animorum vtilem capias? Annon ex ijs ebrietas & compotationes? annon mensæ conquisitis ad luxum extructæ cibis, quæque ipsis non rarò epulantium ventribus insidiantur? Sed fortè dicet aliquis, Damnas tu igitur nempe vestium elegantiam, adiunctosque diuitijs honores, ac si quis plurima & multi pretij bona in thesauris seruet, quæque summis laudibus communi consuetudine commendantur, hæc quoque reprehendas, remque totam planè nihil esse affirmes? Ad hæc igitur dixerim, satis esse id quod beatus Ioannes clamat: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Omne enim quod est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* Intuere igitur quemadmodum qui sancto Spiritu præditus esset, terrenarum rerum possessionem tribus hisce portionibus optimè philosophatus definiuit. Concupiscentia siquidem carnis, ventris satietatem designat, obsoniorumque cupedias, & his perpetuò penè adiunctam impuritatẽ. Oculorum verò voluptates & oblectationes, indumentorum variam speciem indicant, colorum venustatem, & splendorem rerum,

1. Pet. 1. 13.

Leuit. 11. 44. & 19. 2. & 20. 7.

1 Ioan. 2. 15.

ποιοῦντες τὸ ἔργον κυρίου ἀμελῶς. εἰ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ δρᾷν οὐκ ἀζήμιον, εἰ μὴ τελοῖτο μετὰ σπουδῆς, ποία τις ἔψεται δίκη τοῖς εἰς ἅπαν ἀπονενευκόσιν ἐπὶ τὸ μὴ βούλεσθαι δρᾷν αὐτό; Φέρε τοίνυν ὥς γοῦν ἔφη τις τῶν τοῦ σωτῆρος μαθητῶν. ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες, τελείως ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν, ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὴ συσχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις. ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἅγιον, καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε. γέγραπται γὰρ ὅτι, ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. ὥσπερ γὰρ τοῖς τῶν ἐπιγείων κρατοῦσι πραγμάτων, γνωριμώτατοι μὲν καὶ ἐν τοῖς ἄγαν ἐπιτηδείοις, εἴπερ ἂν εἶεν εὐτολμότατοί τε καὶ ἐμπειροπόλεμοι· καὶ τὸ ὅτι μάλιστα τοῖς τακτικοῖς ἐνευδοκιμεῖν εἰωθότες. οὕτω καὶ τῷ πανάγνῳ θεῷ φίλοι τε κεκλήσονται, καὶ ἐγγὺς ἂν εἶεν κατὰ διάθεσιν, οὐχ οἱ ταῖς τῆς σαρκὸς ἀκαθαρσίαις ἐνειλημμένοι, καὶ τοῖς τοῦ παρόντος βίου περισπασμοῖς προσκείμενοι μᾶλλον, ἀλλ' οἱ τῇ τῶν ἀρετῶν φαιδρότητι διαπρέποντες. εἶτα τί ἂν γένοιτο παρά γε τοῖς εὖ φρονεῖν εἰωθόσι τοῦ τῇδε ἔχειν τὸ ἄμεινον, κἂν πλοῦτον εἴπῃ τις τὸν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἔστιν οὐκ ἀσφαλὴς βέβηκέ τε κατ' οὐδένα τρόπον, καὶ οἷον ὀλισθηρὰν ἀεὶ τρίβον. καλασείεται γὰρ ἔσθ' ὅτε, καὶ τὸν χθὲς καὶ τρίτην ἀξιοζήλωτον, ταῖς ἁπασῶν ἐσχάταις ἁλόντα ταλαιπωρίαις καταθρηνήσαι τις ἄν. πλὴν ἔστω καὶ βεβηκώς, εἰ δοκεῖ. εἶτα τί τὸ ἐντεῦθεν τοῖς ἔχουσι τό γε ἧκον εἰς σωτηρίαν ψυχῆς κέρδος; οὐ μέθαι καὶ πότοι τὰ ἐξ αὐτοῦ; καὶ τραπέζης περιειργασμένης ἄσωτοι φιλοτιμίαι; καὶ αὐτῇ πολλάκις † ἐπιβουλεύουσαι τῇ τῶν ἡδυφαγούντων γαστρί; ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις. ἐπιτιμήσεις οὖν ἄρα τῆς εὐειματίας, καὶ τῆς τῷ πλουτεῖν ἀκολουθούσαις τιμαῖς· κἂν εἰ κέοιτό τισιν ἐν θησαυροῖς πλεῖστά τε ὅσα καὶ ἀξιόκτητα, καὶ τῆς εἰς λῆξιν ἐπαίνων οὐκ ἀμοιρεῖν εἰωθότα καταμωμήσῃ καὶ τοῦτο, καὶ οὐδὲν εἶναι τὸ χρῆμα ἐρεῖς. πρὸς δὴ ταῦτα φαίην ἄν, ὡς ἀρκέσει βοῶν ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης. μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκός, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου. ἄθρει δὴ οὖν ὅπως πνεύματος ἁγίου μέτοχος ὤν, τὴν τῶν ἐπιγείων ἀπόλαυσιν μέχρι τριῶν συνεμέτρησε πραγμάτων, ἄριστα φιλοσοφῶν. σαρκὸς γὰρ ἐπιθυμίαι, γαστρός εἰσι κόροι, καὶ τὰ τῶν ὀψοφαγιῶν ἡδύσματα, καὶ ἡ τούτοις ἑπομένη νῦν ἀεί πως σύνδρομος ἀκαθαρσία. ὀφθαλμῶν γε μὴν ἡδοναὶ καὶ τέρψεις, ἡ τῶν ἐσθημάτων παμποίκιλος θέα, εὐχροιά τε καὶ λαμπρότης ὑλῶν,

† ἄλ. ἐπιβουλεύουσι.

ἃς

ἃς ὁ πλοῦτος ἀγαπᾷ· ἀλαζονείαν δὲ τοῦ βίου φησὶ τὴν τῶν ἀξιωμάτων ὑπεροχήν, καὶ τὸ † εἰρημένον ὕψος κατά γε τιμὴν καὶ δόξαν. φέρε δὴ οὖν τοῦ βίου τὸ μῆκος διαμετρήσαντες, καὶ εἰς τὸ ἑκάστου πέρας τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν κατατείνοντες, ὅποι ποτὲ διελάσῃ τοῖς πλουτοῦσι τὸ χρῆμα κατασκεψώμεθα. ἔφη τις τῶν ἁγίων. ἐπὶ

» γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμ-
» νὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ. γράφει δὲ καὶ ἕτερός
» τις. οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον· οὐδὲ
» ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. ἔτι τοίνυν ὁ μὲν τοῦ

βίου χρόνος συνεσταλμένος οὕτω καὶ βραχύς. τὸ δὲ πέρας οὐκ ἔχει τὸ δύνασθαι πλουτεῖν, πῶς οὐκ ἄμεινον ἐναργῶς ἱερῶν ἡμᾶς ἀντέχεσθαι σπουδασμάτων, καὶ ἀναπόβλητον ἔχειν τὸν πλοῦ-

» τον, σεσωρευμένον ἐν οὐρανοῖς. ὅπου οὔτε σὴς οὔ-
» τε βρῶσις ἀφανίζει. οὔτε κλέπται διορύσσουσι,
» καὶ κλέπτουσι, κατὰ τὴν τοῦ † κυρίου φωνήν; φέρε δὴ

βραχὺ καὶ ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν παραγάγωμεν πραγμάτων, οὐκ ἀπωτελὲς εἰς ὄνησιν τοῖς

» ἀκροωμένοις. ἔφη που Χριστός. ἀνθρώπου τι-
» νὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα· καὶ διελογίζετο
» ἐν ἑαυτῷ, λέγων. τί ποιήσω; καθελῶ μου τὰς
» ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ ἐρῶ
» τῇ ψυχῇ μου· ψυχὴ ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς
» ἔτη πολλά, φάγε, πίε, εὐφραίνου. εἶπε δὲ αὐ-
» τῷ ὁ θεός. ἄφρων, ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν
» σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ. ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι
» ἔσται; ὢ παραδόξου πράγματος. στενοχωρεῖται

πλουτῶν. φορτικωτέραν ἐπὶ πολλοῖς εἰσδέχεται τὴν φροντίδα, τί ποιήσω φησὶ τῷ πλούτῳ προσνέμων τὰς τῇ πτωχείᾳ πρεπούσας φωνάς. ποῦ σωρεύσω τὰ ἀγαθά μου πολυκτήμων ὁ πλούσιος. εὔφραναν αὐτὸν, ἀγροὶ μὲν κομῶντες ἄδην· ἀριθμοῦ δὲ κρείττονες οἱ ἀμῶντες αὐτούς· ἢ τάχα που καὶ εὐστάφυλος ἀμπελών, οἴνῳ μεθυούσας τὰς ληνοὺς ἀποφαίνει. οὐκοῦν ὦ πλούσιε, πάντα μὲν ἔχεις ἀμφιλαφῶς. λείπει δέ σοι ζωή. τίνι δὴ οὖν ἃ ἡτοίμασας ἔσται; βέλτιον † δέ σε ποιεῖν κρίμα καὶ δικαιοσύνην καλὴν κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. καλὴν δὲ δικαιοσύνην εἶναί φαμεν, τὴν εἰς ἀδελφοὺς εὐσπλαγχνίαν. τὴν ἀγάπην. τὴν φιλαλληλίαν. τὴν τῆς ἀπλευστήτου φλογὸς καταυχώμενον ἔλεον. τιμᾷ γὰρ οὖν φιλοικτίρμονας ὁ τῶν ὅλων θεός, καὶ ἁπάσης αἰδοῦς ἀξιοῖ τὸν τῆς αὐτοῦ γαληνότητος

» ἐν ἰδίᾳ ψυχῇ φοροῦντα τὸν χαρακτῆρα. γίνε-
» σθε γάρ, φησιν, οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ
» ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστίν. ὥσπερ γὰρ φι-

λόπαις πατὴρ ἐν ἰδίῳ τέκνῳ καλῶς ἐκλάμπον τῆς αὐτοῦ μορφῆς τὸ εἶδος ὁρῶν, ἐπιγάννυται τῷ γεγεννηκότι, παραθήγεται δὲ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ἔσθ' ὅτι καὶ πρὸς τὸ ἐπὶ μείζονας ἀγαπᾶν. οὕτω καὶ ὁ φιλάρετος ἡμῶν θεός, ὅταν ἴδῃ ψυχὴν τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἀγαθότητος λαχοῦσαν τὴν μόρφωσιν, οὐκ ἀκερδὲς αὐτῇ τὸ χρῆμα καθίστησι. στεφανοῖ γὰρ αὐτὴν ἐλπίδι καὶ χάριτι, καὶ

† ἴσως ἠρμένον. † χρ. σωτῆρος. † ἄλλ. ἦν σε

quibus opulentia est addicta. Superbiam verò vitæ appellat, dignitatis excelsos gradus, sublimeque honoris & gloriæ fastigium. Age igitur, vitæ longitudinem dimetientes, atque ad terminum vnicuique præfinitum cogitationis oculos intendentes, quisnam demum exitus opulentos homines maneat, disquiramus. Dixit aliquis è sanctorum numero: *Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Scribit verò & alter: *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quòd nec auferre quid possumus.* Cùm igitur vitæ tempus angustum adeò sit & breue, neque verò illo exacto diuitias possidere concessum sit, annon planè vtilius fuerit sacris nos studijs animum addicere, nobisque æternas in cælo diuitias comparare: *vbi neque ærugo, nec tinea demolitur; neque fures effodiunt, & furantur,* vt Saluatoris voce admonemur? Nunc age quiddam etiam breuiter ex Euangelio promamus, quod quidem Auditoribus haud omnino inutile fuerit. Narrat alicubi Christus: *Hominis cuiusdã diuitis ager fructus vberes attulit, & cogitabat intra se dicens: Quid faciam? Et dixit, Destruam horrea mea, & maiora faciam, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona in annos plurimos. Quiesce, bibe, epulare. dixit autem illi Deus, Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te, quæ autem parasti cuius erunt?* O rem admirabilem! Angitur diues, grauiore quàm alij discruciatur cura. Quid faciam? inquit. Vsurpat diues accommodatas inopiæ voces. Quonam mea congeram bona? Multa nempe hic diues possidet. Exhilarauere hominem agri referti frugibus, tum innumeri ijs demetendis occupati. Fortè & vineta vuis onusta, vino exundantia torcularia ostentant. Igitur ô diues, omnia tibi abunde suppetunt. At deficit vita, cuius igitur erunt quæ parasti? Satius certè fuerat *facere iudicium, & iustitiam bonam*, vt monet Propheta. Bonam verò iustitiam esse dicimus benignitatem in fratres, charitatem, amorem mutuum, illam æterni ignis victricem misericordiam. Habet namque in honore misericordes vniuersorum Deus, omnique reuerentia dignatur, si cuius animum placidæ hilaritatis charactere insignitum animaduerterit. *Estote*, inquit, *misericordes, sicut Pater vester cælestis misericors est.* Vt enim pater, cuius sit præcipua in liberos charitas, in filio suo egregiè effulgentem formæ suæ effigiem animaduertens, applaudit proli, quin & hanc ob causam aliquando ad illum magis adhuc amandum impellitur; eodem modo virtuti amicus Deus noster, si in alicuius animo cernat insitæ ipsi bonitatis imaginem, non sine lucro ei abire id patitur; verùm illum spe coronat & gratia, atque ab

Iob 1.21. Eccles.5.15. 1.Tim.6.7. Mat.6.20. Luc.12.33. 1.Tim.6.19. Luc.12.16. Lege hic Basilij homiliam in diuites auaros. Ezec.33.14. Ierem.31.23 Luc.6.36.

omni purgatam inquinamento, sanctorum sorti adscribit, ait enim: *Eleëmosyna, & fide auferuntur peccata*. Sit ergo in nobis misericors animus, mollis, facilisque, ne si nos duriores fratribus præbeamus, Deum audiamus in formidabilissima sede dicentẽ: *Serue nequam, nonne oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum?* Adiungamus verò prçterea alias quoque virtutes, iustitiam, temperantiam, comitatem, humilitatẽ, patientiam, lenitatem. Nam quo modo qui pingendi artem exercent, multiformi colorum specie varias inducentes figuras insigni pulchritudine spectandas effingunt; ita & quicunque est pietatis artifex, non vna tantùm virtute, sed quàm plurimarum ornamentis conspicuus, gratam planè speciem diuinitatis oculis exhibebit. Mentem nempe & cor intuetur Deus, & actionum quæ insunt animis pulchritudinem curiosè inquirit. Atque hæc quidem nunc ad vos disseruimus; velut ex diuinorum Euangelicorumque oraculorum hausta fontibus, quæ nobis ad optimas quasque actiones viam egregiè commonstrent, quamuis & cœno improbitatis penitus implicatis, & perturbationum impetu tyrannicè premeremur: *Non* enim erat in nobis *faciens bonum, non erat vsque ad vnum, sed omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt*, vt Psaltes ait. Tam miserè agentes miseratus est opifex qui res vniuersas ad ortum perduxit, neque temere fecit terram, vt Prophetæ voce testatum est, sed vt habitaretur plasmauit eam. Misertus autem, quomodo? Explicat his verbis sapientissimus Paulus: *Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula. Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit.* Quod enim ex substantia Dei & Patris, modo qui orationem omnem & intelligentiam superat, Verbum effulsit, splendor, & imago gloriæ ipsius, maiestate æqualis, & coæternus Filius, omniquein omnibus rebus æqualitate & similitudine illustris, factum est caro, nempe perfectus homo; nec dimittens id quod erat, nec enim fieri potest, (est siquidem natura penitus immutabilis) sed adscita potiùs sibi carne & sanguine, seruique formam veluti propriam retinens, qui natura & verè liber est, quippe ex omnium suprema natura editus, cui in res omnes ius

Tob. 4. 11.
Eccli. 29. 14.
Mat. 18. 33.
Psal. 13. 3. & 52. 4.
Rom. 3. 12.
Hebr. 1. 1.

μολυσμοῦ παντὸς ἀποφέρων αὐτὴν, εἰς τὸν τῶν ἁγίων ἀναβιβάζει κλῆρον. Φησὶ γὰρ, ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι. ἔστω τοίνυν ἐφ᾽ ἡμῖν φιλοικτίρμων ὁ νοῦς, τρυφερὸς καὶ εὐάντητος. ἵνα μὴ σκληροὶ γεγονότες εἰς ἀδελφοὺς, ἀκούσωμεν θεοῦ λέγοντος ἐπὶ τοῦ φοβερωτάτου βήματος. δοῦλε πονηρὲ, οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, καθὼς κἀγώ σε ἠλέησα; κατακτησώμεθα δὲ πρὸς τούτῳ, καὶ τὰς ἑτέρας ἀρετὰς. δικαιοσύνην, ἐγκράτειαν, πρᾳότητα, ταπεινοφροσύνην, ἀνεξικακίαν, ἀοργησίαν· ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ τὰς ἐν τοῖς πίναξιν ἐξησκημένοι γραφὰς, ταῖς τῶν χρωμάτων πολυειδείαις καταμορφούμενοι τὰ ποικίλλοντα, διαφανὲς αὐτοῖς ἐνσημαίνονται κάλλος. οὕτω καὶ πᾶς εἴ τις ἐστὶ τεχνίτης εἰς εὐσέβειαν· οὐ διὰ μιᾶς ἀρετῆς, ἀλλὰ διὰ πλείστων ὅσων ἐξωραϊσμένος, ἀρέσει δὴ πάντως τοῖς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς. ὁρᾷ γὰρ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν, καὶ τῶν ἐν ψυχαῖς ἀνδραγαθημάτων τὸ κάλλος περιεργάζεται. καὶ ταῦτα νυνὶ διειλέγμεθα πρὸς ὑμᾶς, καθάπερ ἀπὸ πηγῶν τῶν θείων τε καὶ εὐαγγελικῶν ἀρυσάμενοι θεσπισμάτων. δι᾽ ὧν εὖ μάλα πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἀρίστων ἀνδραγαθημάτων πεποδηγήμεθα. καίτοι πάλαι τοῖς τῆς φαυλότητος τέλμασιν ὁλοτρόπως ἐμβεβηκότες, καὶ ταῖς τῶν παθῶν προσβολαῖς τυραννούμενοι. οὐ γὰρ ἦν ἐν ἡμῖν ὁ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἦν ἕως ἑνός· ἀλλὰ πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν. οὕτω πεπραχότας ἀθλίως, κατηλέησεν ὁ δημιουργός. ὁ παραγαγὼν εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ οὐκ εἰς κενὸν ποιήσας τὴν γῆν, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. ἀλλ᾽ ἵνα ἔχῃ τοὺς οἰκοῦντας αὐτὴν, ἠλέησε δέ τινα τρόπον; σαφηνιεῖ λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος. πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις. ἐπ᾽ ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ. ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι᾽ οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν. ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς. τοσούτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ᾽ αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα. ὁ γὰρ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀρρήτως τε καὶ ὑπὲρ νοῦν ἀναλάμψας λόγος † εἰκὼν, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ, ὁ σύνθρονος καὶ συναΐδιος υἱὸς, καὶ τῇ κατὰ πᾶν ὁτιοῦν ἰσότητι καὶ ὁμοιότητι διαπρέπων, γέγονε σὰρξ, τουτέστι τέλειος ἄνθρωπος, καὶ οὐ μεθεὶς ὅπερ ἦν. ἀμήχανον γάρ. ἔνεστι γὰρ αὐτῷ φυσικῶς, τὸ ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως ἔχειν. ἐν προσλήψει δὲ μᾶλλον γεγονὼς σαρκὸς καὶ αἵματος. καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ὡς ἰδίαν ἔχων, ὁ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς ἐλεύθερος, ἅτε δὴ καὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας ἐκπεφυκὼς, ᾗ τὸ κατὰ πάντων ἔνεστι κρα-

† ἄλ. ἡ εἰκών.

κράτος. ὑποκάθηται γὰρ τῇ τοῦ ποιήσαντος δόξῃ τὰ ἐξ οὐκ ὄντων ἐνηνεγμένα, πρὸς τὸ εἶναί τε καὶ ὑφεστάναι, ἄνθρωπος γεγονὼς, καὶ οὐκ εἰς ἄνθρωπον ἐλθών. ἢ γοῦν ἄνθρωπον ἑαυτῷ συνάψας, κατὰ τὴν τινῶν εἰκαιοβουλίαν, † οὐδεὶς ἧττον ἦν, ὡς ἔφην, ἐν ταῖς τῆς ἰδίας θεότητος ὑπεροχαῖς. πλὴν συνανεστράφη τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. οὐ γὰρ ἦν δύνασθαί τινα γυμνῇ, καὶ ἀκράτῳ τῇ τῆς θεότητος „δόξῃ προσβαλεῖν. οὐδεὶς γὰρ ὄψεται, φησιν, „ἰδεῖν τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται. εἰ γὰρ τῆς ἡλίου βολῆς τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς οὐκ ἄν τις λάβοιτο σέλας. ἐγκόπτεται γὰρ ὁ τῆς ὀπτικῆς αἰσθήσεως δύναμις, καὶ παραχωρεῖ τὸ νικᾶν τῇ τοῦ φωτὸς ἀφορήτοις ἐμβολαῖς, πῶς ἦν ἐνεγκεῖν γυμνῇ πρὸς ἡμᾶς ἀφιγμένον τῇ τῆς θεότητος δόξῃ τὸν υἱόν; οὐκοῦν περιστείλας εὖ μάλα, καὶ ὡς οἶδεν αὐτὸς τῆς ἐνούσης αὐτῷ λαμπρότητος τὸ ἀπρόσιτον φῶς. καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελθὼν, συνεπτώχευσεν ἡμῖν, ἵνα θεσμοῖς ἰδίοις ὑπενεγκὼν, εὐθὺ μὲν ἁπάσης ἀρετῆς ἀναπείσῃ τρέχειν. † ἀπονιψαμένους δὲ τῇ παρ' αὐτοῦ χάριτι τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων τοὺς ῥύπους, ἑαυτῷ συνάψῃ δι' ἁγιασμοῦ. νενομοθέτηκεν γοῦν, οὐ καθὰ τοῖς πάλαι Μωσῆς τὰ ἐν τύποις καὶ σκιαῖς. μεταπλάττων δὲ μᾶλλον ἐκεῖνα πρὸς τὸ ἐναργέστερον. καὶ μεθιστὰς εἰς ἀλήθειαν τὰ τοῖς ἀρχαίοις αἰνιγματωδῶς ἠγορευμένα. κέκληκε πρὸς τὴν διὰ πίστεως χάριν. καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὸν Ἰσραήλ. οἱ δὲ, καί τοι δέον προσήκασθαι μὲν τὴν δι' αὐτοῦ κηρυγμάτων τὴν ὄνησιν, ἑλέσθαι δὲ κατακολουθεῖν αὐτῷ, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων ἁρπάσαι τὴν μέθεξιν. πίστει τε τιμῆσαι τὸν δι' ἡμᾶς γενόμενον καθ' ἡμᾶς, τοῦτο μὲν, οὐκ ἔδρων οἱ τάλανες. ἐπεπήδων δὲ θηριοπρεπῶς, ἀσύφηλόν τινα καὶ ψυχρὸν ἐκ παραπαίοντος νοῦ προϊέντες λόγον. ἔφασκον γὰρ „ὅτι, περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ „περὶ βλασφημίας· ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν „ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. ἀσύνετε φαρισαῖε, οὐκ ἐπείθου λέγοντός τινος τῶν ἁγίων προφητῶν; „ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ „καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. τοῦτο δέ ἐστι μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. μεθ' ἡμῶν γὰρ γέγονεν ὅτε πέφηνε καθ' ἡμᾶς, οὐκ ἤδεις „βοῶντα τὸν θεσπέσιον Δαβίδ; θεὸς θεῶν κύ„ριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν ἀπὸ „ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν. ἐκ Σιὼν ἡ „εὐπρέπεια τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ· ὁ θεὸς ἐμ„φανῶς ἥξει. ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπή„σεται. εἰπὲ πῶς ἦν ἐμφανῶς ὀφθῆναι θεὸν τοῖς ἐπὶ γῆς, ὅς ἐστιν οὐχ ὁρατός. ἀλλ' ὤφθη μετὰ σαρκὸς, ὅτε καί τοι θεὸς ὑπάρχων ἀληθινὸς, ἅτε δὴ καὶ ἐκ τῶν πάντων ἐπέκεινα θεοπρεπῶς ἀναλάμψας, καὶ γεγενημένος ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς. οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ γέγονεν, ὡς ἔφην· οὔτε μὴν κατά γε τάς τινων ἀθυρο-

† ἄλ. οὐδέν.

† ἄλ. ἀπονιψαμένους.

& imperium eſt. Subijciuntur namq; ſui opificis gloriæ, quæ cùm non eſſent, ab eo vt eſſent ac ſubſiſterent acceperunt; homo factus, non in hominem veniens, aut hominem ſibi adiungens, vt ineptè quidam commenti ſunt. Nec idcirco minor, vt dicebam, in proprijs diuinitati prærogatiuis. Attamen cum hominibus conuerſatus eſt, velut vnus è nobis. Non enim fieri poterat vt in nudam & immortalem diuinitatis gloriam quiuis defigeret oculos: *Nullus enim*, inquit, *videbit faciem meam, & viuet*. Etenim ſi ſolaris radij lucem corporeis oculis haud quiſquam percipiat (infringitur namque videndi vis, intolerandæque luminis impreſſioni victoriam concedit) quonam modo cum nuda diuinitatis gloria venientem ad nos Filium licuiſſet perferre? Obuoluens igitur ſcitè admodum, & eo quē ipſe nouit modo inacceſſam ſplendoris ipſi inſiti lucem, noſtramque ſimilitudinem induens, nobiſcum ſuſtinuit paupertatem, vt ſuis legibus ſubijciens, directo itinere ad omne virtutis genus proſequendum induceret, mundatoſque ipſius gratia ab culparum antiquarum ſordibus, ſibi ipſi per ſanctificationem adiungeret. Leges igitur dedit, non vt olim Moſes, in figura & vmbris, ſed illa potiùs ad apertam lucem traducens, & veritati reddens, quæ antiquis ænigmaticè propoſita fuerant, ad gratiam vocauit per fidem; in primis quidem Iſraëlitas. Illi verò cùm debuiſſent fructum ex illius prædicatione colligere, obſequioque ſe illius addicere, tum ipſius muneribus affatim ditari, ac fide colere eum qui noſtra cauſa ſimilis nobis eſt factus, id quidem miſeri haud fecerunt. Cæterùm irruerunt ferarum more, ſtolidam quandam ac frigidam orationem ex deliro promentes animo. Dicebant enim: *De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, quia homo cùm ſis, facis teipſum Deum.* Inſane Phariſæe, non audieras ſanctum Prophetam qui diceret? *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel*, quod eſt nobiſcum Deus. Nobiſcum namque fuit, cùm noſtram ſimilitudinem indutus apparuit. Non accepiſti quæ beatus clamat Dauid? *Deus Deorum Dominus locutus eſt, & vocauit terram. A ſolis ortu vſque ad occaſum ex Sion ſpecies decoris eius, Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit* Præterea quî fieri poterat, vt apertè Deus qui inuiſibilis eſt, à mortalibus videretur? Sed viſus eſt cū aſſumpta carne, cùm ſcilicet quamuis verus exiſtens Deus (quippe qui ſupra res omnes eſt) diuino modo effulſit, & genitus eſt extremis ſeculi temporibus, non in homine eſt factus vt dicebam, neque vt ineptè quidam nugantur,

Exod. 33. 20

Ioan 10. 33.

Iſaia 7. 14.

Pſalm. 49. 1.

tur, hominem sibi adiuxit, sed reipsa homo est factus, modo admirabili qui superat intelligentiam, & factus est in forma serui seipsum ad exinanitionem demittens, qui replet omnia, seque ad nostram humilitatem abijciens qui est supra omnia constitutus, atque intra humanitatis modulos claudens, cuius imperiũ est in omnem Principatum Dominationemque & Thronos ac Potestates, atque omne nomen quod nominatur. Non ergo insimules dicens: *Quare tu homo cùm sis, facis teipsum Deum?* Sed contrà potiùs ingens obstupesce miraculum, & insignem prouidentiæ solertiam summis laudibus, plausúque prosequere, dicens, Quomodo sanè cùm natura Deus esses, factus es homo, manens interea Deus? Tunc namque inuenire liceat Abacuc Prophetam, qui de hoc miraculo disserens ita vociferatur: *Domine audiui auditionem tuam & timui. Consideraui opera tua, & expaui.* Scito igitur etiamsi hominem videas paupertati tuæ obnoxium tua causa, Deum esse nihilominus genitum ex Patre diuino modo, tum ex sancta Virgine secundùm carnem, noua planè admirabilique ratione. Nam eius quoque generationem secundùm carnem insuitato more perfici decuit. Vocantem igitur ad salutem, lapidibus, probris, contumelijsque infideles quidam appetiuerunt; tum veluti laxantes penitus audaciæ habenas in ipsum ac temeritati, omnemque improbitatis terminum supergressi, Dominum gloriæ crucifixerunt. Retia porro dispósuere duces Iudaicæ gentis. Putabant scilicet si hæredem è medio sustulissent, penes se deinceps præfecturam synagogę futuram. Cæterùm aberrarunt à vero, contraque illis res quàm sperauerant cecidere. Mali malo exitio mulctati sunt, cùm ei quem crucifixerant, nihil sanè nocuissent. Reuixit enim non ita multo pòst, vinculis mortis valere iussis, & ijs qui infrà degebant spiritibus reseratis inferni portis, reformata insuper humana natura in seipso primùm ad immortalitatem ac vitam æternam. Vt namque in Adam mortui sumus, pœna illius per totum quod ab ipso extitit diffusa genus, ita reuiximus in Christo. Cùm sit namque altera radix humanæ naturæ, secundusque Adam, in omnes homines transmittet eam qua pollet, vitam. Etenim sicut in Adam natura erat obnoxia maledicto & morti, ita rursum in Christo est humana natura, cui per ipsum benedixit Deus & Pater, atque aduersus mortem victoriam conciliauit. Passus est igitur volens in sua carne, mansitque in propria natura inoffensus. Ipsius porro dicimus fuisse quos tulit dolores. Proprium namque ipsius

Ioan. 10. 33.

Abac. 3. 1.

Matt. 22. 25

σωμίας, ἄνθρωπον ἑαυτῷ συνῆψεν. ἀλλ' αὐτόχρημα γέγονεν ἄνθρωπος παραδόξως ὑπὲρ νοῦν, καὶ γέγονεν ἐν δούλου μορφῇ, καθεὶς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν ὁ πάντα πληρῶν· καὶ εἰς τὴν ἡμῶν ταπείνωσιν ὁ ὑπέρτατος. καὶ ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις, ὁ ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, κυριότητός τε καὶ θρόνων καὶ ἐξουσιῶν, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου. μὴ τοίνυν ἐγκάλει, λέγων· διατί σὺ ἄνθρωπος ὤν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν; ἀλλ' ἔκ γε τῶν ἐναντίων ἐξαίσιον δέχου τὸ θαῦμα, καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας εὐτεχνὲς ταῖς εἰς λῆξιν εὐφημίαις κατακρότει, λέγων. πῶς δὴ ἄρα θεὸς ὢν φύσει γέγονας ἄνθρωπος μετὰ τοῦ μεῖναι θεός; τότε γὰρ ἦν εὑρεῖν τὸν προφήτην Ἀββακοὺμ τοὺς ἐπὶ τῷδε τῷ θαύματι μεριζόμενον λόγους, καὶ δὴ καὶ βοῶντα. κύριε εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου, καὶ ἐφοβήθην. κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην. ἴσθι δὴ οὖν, ὅτι κἂν ἄνθρωπον βλέπῃς ἐν πτωχείᾳ τῇ κατὰ σὲ, διὰ σὲ, ἀλλ' οὖν ἔστι καὶ οὕτω θεός. γεννηθεὶς μὲν ἐκ πατρὸς, θεϊκῶς. ἐκ δέ γε τῆς ἁγίας παρθένου κατὰ τὴν σάρκα, ξένως τε καὶ παραδόξως. ἔδει γὰρ αὐτοῦ καὶ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν ἐργάζεσθαι καινοπρεπῆ. οὐκοῦν καλοῦντα πρὸς σωτηρίαν, λίθοις ἔβαλλον ψόγοις τε καὶ λοιδορίαις τῶν ἀπίστων τινές. καὶ προσέτι τούτοις πᾶσαν ὥσπερ ἀνέντες ἡνίαν τῷ θράσει, καὶ τοῖς κατ' αὐτοῦ τολμήμασι, καὶ εἰς λῆξιν τοῦ παντὸς ἰόντες κακοῦ, τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. ἐξήρτυεν δὲ τὴν πάγην οἱ τῶν Ἰουδαϊκῶν ταγμάτων καθηγηταί. ᾤοντο γὰρ, ὅτι λαβόντες ἐκ μέσου τὸν κληρονόμον, κατάρξουσιν ἔτι τῆς συναγωγῆς αὐτοί. ἀλλ' ἐσφάλλοντο τοῦ ἀληθοῦς, καὶ συμβέβηκεν αὐτοῖς τὰ τῆς ἐλπίδος ἐξ ἀντιστρόφου. κακοὶ γὰρ κακῶς ἀπολώλασιν. ἀδικήσαντες μὲν, οὐδὲν τὸν σταυρούμενον. ἀνεβίω γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν, τοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς ἐρρῶσθαι φράσας. καὶ τοῖς κάτω πνεύμασιν ἀναπετάσας τὰς ᾅδου πύλας, ἀναμορφώσας δὲ καὶ τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐν ἑαυτῷ καὶ πρώτῳ, εἰς ἀφθαρσίαν, καὶ εἰς μακραίωνα βίον. ὥσπερ γὰρ ἀπέθανε μὲν, ἐν Ἀδὰμ, τῆς ἐπ' ἐκείνῳ δίκης εἰς ἅπαν τὸ ἐξ ἐκείνου δραμούσης γένος, οὕτως ἐζήσαμεν ἐν Χριστῷ. ῥίζα γὰρ ὢν δευτέρα τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ δεύτερος Ἀδὰμ, παραπέμψει τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν εἰς πάντας ἀνθρώπους. καὶ γὰρ ὥσπερ ἐν Ἀδὰμ ἡ φύσις ἦν, ἡ παθοῦσα τὴν ἀρὰν, καὶ τὴν τοῦ θανάτου δίκην, οὕτω πάλιν ἐν Χριστῷ ἡ ἀνθρώπου φύσις ἐστὶν, ἡ εὐλογηθεῖσα παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς δι' αὐτοῦ καὶ θανάτου κρείττων ἀποπεφασμένη. πέπονθε τοίνυν ἑκὼν σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ. καὶ μεμένηκεν ἀπαθὴς τῇ ἰδίᾳ φύσει. αὐτοῦ δὲ φαμὲν εἶναι τὸ παθεῖν. τὸ γὰρ ἴδιον αὐτοῦ

πέπον-

πέπονθε σῶμα, ἵν' ἡμᾶς ἐξαγάγῃ τοῦ παθεῖν. „τῷ γὰρ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. πατήσας δὲ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, καὶ κατορθώσας τῷ κόσμῳ τὴν ζωήν, καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας παραλύσας κράτος. καὶ καθελὼν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ πονηρὰς δυνάμεις, ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατέρα καὶ θεόν. καὶ τοῖς ὑπερτάτοις ἐμπρεπεῖ θρόνοις, εἰς τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ καὶ ἀεὶ προσοῦσαν δόξαν ἀναδραμών. ἥξει τε κατὰ καιροὺς, ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. ἀποδώσει γὰρ ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ὡς οὖν στησόμενοι κατὰ καιροὺς ἐπὶ τοῦ θείου βήματος, ἔνθα τῶν ἑκάστῳ βεβιωμένων ἀκριβὴς ἔσται βάσανος, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. ἐπιτελέσωμεν ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ. προσεπάγοντες τούτῳ τὸν περὶ τοὺς δεομένους ἔλεον. τὴν εἰς ἀδελφοὺς ἀγάπην, καὶ ἁπαξαπλῶς πάντα τρόπον καυχημάτων ἁγιοπρεπῶν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ δεκάτης τοῦ Φαμενὼθ μηνός. τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ ἁγίου καὶ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ πεντεκαιδεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνός. καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ μιᾷ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός. συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. ἵνα καὶ τοῦτον τὸν καιρόν, καθάπερ εἰκόνα τινὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐν οὐρανοῖς ἀναπαύλης λογιζόμενοι, τῆς αὐτῶν ἀξιωθῶμεν κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ θεῷ καὶ πατρί, ἡ δόξα σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

corpus est passum, vt nos immunes à doloribus redderet. *Illius* nempe *liuore sanati sumus*, vt scriptum est. (*Isaie 53.6.*) Conculcato igitur mortis imperio, largitusque mundo vitam, tum peccati tyrannide euersa, abolitoque Principe seculi huius, & quæ in illo agebant impuris potestatibus, ascendit ad cælestem Patrem & Deum, supremisque thronis insidet, repetita naturali sibique perpetuò adiuncta gloria, venietque suo tempore iudicaturus viuos & mortuos, *reddetque vnicuique secundùm opera eius*. (*Mat. 16.27. Rom. 2.6.*) Tanquam igitur sistendi suo tempore ad diuinum tribunal, coram quo quæcunque in vita quiuis admisit, sedulò examinanda sunt: *mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei*, (*2. Cor. 7.1.*) adhibentes præterea misericordiam in pauperes, charitatem in fratres, & vno verbo, omnem qui sanctos deceat, virtutis implentes modum; inchoantes sanctam quidem Quadragesimã decima die Martij mensis, hebdomadam verò sancti & salutaris Paschæ decima quinta mensis Aprilis; soluentes autem ieiunia die vigesimo eiusdem Aprilis mensis, extremo vespere, vt Euãgelica instruimur traditione; celebrantes festum proxima Dominica luce, vicesima prima eiusdem mensis Aprilis; addentes deinceps septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes; vt hoc tempus tanquam imaginem cælestis Sanctorum requietis existimantes, eorum consortio digni habeamur in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Deo & Patri gloria cum sancto Spiritu, nunc & semper & in secula. Amen.

Λόγος κη'.

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ.

Ἠθικὴν ὑφήγησιν ὁ λόγος ἡμῖν εἰσφέρει καὶ πολιτείας ποιεῖται μνήμην, † ἥπερ ἂν πρέποι τῆς εὐκοσμίας ἐρασταῖς, καὶ οἷς ἂν ἐν λόγῳ κέοιτο τὸ διαβιῶναι λαμπρῶς. ὁ δὲ τοῦ συγγεγραφότος σκοπὸς οὐκ εἰς τὸ ἐπαινεῖσθαι βλέπει, ἀλλ' εἰς ὄνησιν ὁρᾷ τῶν συνειλεγμένων.

† puto ἧπερ.

Οἱ μακάριοι προφῆται, τοὺς ἄνωθεν ἡμῖν καὶ παρὰ θεοῦ διαπορθμεύοντες „λόγους, οὕτω πού φασιν. ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν „εὐαγγελιζομένων ἀγαθά. ἃ γὰρ ἂν γένοιτο πρὸς καλοῦ πᾶσιν εἰς πέρας ἐκβαίνοντα, ταῦτα τοῖς οὖσιν ἐν ἐλπίδι τοῦ λαβεῖν ὡς αὐτίκα δὴ μάλα παρέσονται, λέγειν οὐκ ἀπρεπές. ἐνήσει μὲν γὰρ ταῖς εἰς † λῆξις ἡμᾶς εὐθυμίαις,

† Puto λήξεις. ἄλ. λῆξιν.

Homilia vicesimaoctaua.

PRÆMEDITATIO AVCTORIS.

De moribus conformandis hæc à nobis oratio habetur, eaque vitæ instituta commemorat, quæ virtutis amatores, ac honestatis imprimis studiosos maximè deceant. Cæterùm Auctori, non laudem quærere, sed ijs qui conuenerunt prodesse consilium fuit.

Beati Prophetæ, qui cælestes nobis ac diuinos sermones transmiserunt, hæc alicubi habent: *Quàm speciosi pedes euangelizantium bona!* (*Isaie 52.7. Nahũ 1.15. Rom. 10.15.*) Nam quorum ijs qui potiti fuerint honesta possessio est, ea sperantibus breui admodum affutura significare non iniucundũ. Eximia nos etenim voluptate cumulabunt,

cùm

cùm præſentia oculis vſurpabimus, ac dum morantur, diutina ipſorum amatores expectatione torquent. Cùm ſic igitur animo conſtituti ſimus, nec ſit quidquam antiquius quàm ſpiritalibus perfrui bonis, age ſanctam & puriſſimam noſtram celebritatem iam aduentantem, noſtræque orationi eueſtigio comitem affuturam denuntiemus. Veniet nimirum haud ita multo pòſt, veniet. Præcurſor autem veluti debiti ipſi cultus, ieiunij nobis tempus exoritur, propemodum illa clamans, quę ex ſanctis Apoſtolis quiſpiam effatus eſt, *Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos? oſtendat ex bona conuerſatione operationem ſuam.* Oportet enim nos nequitiæ totius abſterſis ſordibus, ſuperata turpi voluptate, vitamque damnatam legibus auerſantes, virtutum omne amplecti genus, & honeſtæ vitæ ſplendore illuſtres noſmet vniuerſorum Deo puros offerre. Etenim ſic eos per ſapientiſſimum Moſem affatus eſt: *Tribus anni temporibus apparebit omne maſculinum tuum coram Domino Deo tuo in loco quem elegerit Dominus Deus tuus; in feſto azymorum, & in feſto hebdomadarum, & in feſto ſcenopegiæ.* Quòd autem ſuperno quiſquam aſpectu dignetur, rem haud ſanè leuem & contemnendam exiſtimauerit, ſed optandam imprimis eſſe, ſiquidem ſana mente ſit prędiṫus ſibi perſuadeat. Nam quid, obſecro, cum Dei aſpectu in nos intento comparari queat? Canit proinde beatus Dauid in hæc verba: *Reſpice in me, & miſerere mei.* Conſequitur enim prorſus vt quos obtutu dignatus fuerit, ijs miſericordiam quoque impendat. Vniuſcuiuſq; igitur feſtiuitatis cauſam indagantes, theſaurum nobis ſententiarum animis noſtris haud infructuoſũ colligamus. Nam azymorum quidem celebritas cauſam habet Iſraëlitici populi liberationem, cùm primo apud Hebræos menſe agnum in Chriſti figuram immolantes, cum illoque edentes azymos panes, Ægyptiacæ ſæuitiæ excuſſere iugum, tum inſueti atque intolerandi ſeruitij onere abiecto, luti ſe ac lateris laboribus exemere, euitataq; tyranni crudelitate, voluntate iam ſoluta & libera diuino ſeſe cultui manciparunt. Hebdomadarum verò conuentus peragebatur æſtiuo tempore, quo frumenta colliguntur, ac cæteræ fruges, quibus aream coloni gaudentes complent, congeſtis agrorum fructibus, ac ſudorum quos in ſubigenda tellure pertulerunt, mercedem vberrimam reportantes. Tertia porro, hoc eſt tabernaculorum, ſiue ſcenopegiæ, abſoluto labore omni, congeſtiſque velut in theſauris omnis generis fructibus cum hilaritate celebrabatur. Omninamq; velut exhauſto

[Margin: Iac. 3. 13. — Deut. 16. 16. — Pſal. 85. 16. — Exodi 14.]

παρόντα τε ἤδη καὶ ὁρώμενα, μέλλοντα δὲ λυπεῖ τοὺς οἵπερ ἂν εἶεν αὐτῶν ἐρασταί. γνώμης δὲ οὕτως ἐχούσης ὑμῖν, καὶ τὸ ἐν μεθέξει γενέσθαι τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, τῶν ἄλλων ἁπάντων προτεθεικόσι, φέρε τὴν ἁγίαν καὶ πάναγνον ἡμῶν ἑορτὴν ὡς ἀναλάμψει μετὰ βραχὺ, καὶ κατὰ πόδα δραμεῖται τῶν λόγων προσεπαγγέλλωμεν. ἥξει μὲν οὖν ἥξει καὶ οὐκ εἰς μακράν. προάγγελος δὲ ὥσπερ τῆς αὐτῇ πρεπούσης σεμνότητος ὁ νηστείας ἡμῖν ἀνίσχει καιρὸς, μονονουχὶ διακεκραγὼς καὶ λέγων τὰ δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Τίς σοφὸς καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ. δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἁπάσης φαυλότητος ῥύπον ἐκνενιγμένους, καὶ ἀμείνους ὄντας αἰσχρᾶς ἡδονῆς, καὶ ζωῆς τῆς ἐκ νόμων διαβεβλημένης ἀποφοιτήσαντας, ἁπάσης μὲν ἀρετῆς μεταποιεῖσθαι φιλεῖν. τῇ δὲ τῆς εὐζωΐας φαιδρότητι διαπρέποντας καθαροὺς ἑαυτοὺς παραστῆσαι τῷ ἐπὶ πάντας θεῷ. καὶ γοῦν ἔφη πρὸς ἡμᾶς διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως. τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθήσεται πᾶν ἀρσενικόν σου ἔναντι κυρίου τοῦ θεοῦ σου, ἐν τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξηται κύριος ὁ θεός σου, ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν ἀζύμων, καὶ ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν ἑβδομάδων, καὶ ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς σκηνοπηγίας. τὸ μὲν οὖν † ἐποπτίας ἀξιοῦσθαι τῆς ἄνωθεν, καταλογίσαιτο ἂν οἶμαί τις, οὐκ ἐν σμικρῷ λόγῳ. μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς ἄξιον εἶναι πιστεύσειεν, εἴπερ ἐστὶν ἐν καλῷ φρενός. τὸ γὰρ ἐφορᾶσθαι παρὰ θεοῦ, τί ἂν γένοιτο τὸ ἰσοστατοῦν; ψάλλει γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, καί φησιν· ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με. ἕψεται γὰρ πάντως τὸ ἐλεεῖσθαι δεῖν τοῖς ἐποπτείας ἠξιωμένοις. ἑκάστης γε μὴν ἑορτῆς πολυπραγμονήσαντες τὰς αἰτίας, θησαυρὸν ἐννοιῶν θησαυρισώμεθα οὐκ ἀσυντελῆ πρὸς ὄνησιν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς. ἡ μὲν γὰρ τῶν ἀζύμων ἑορτὴ, πρόφασιν ἔχει τὴν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τὴν λύτρωσιν, ὅτε καὶ ἐν τῷ πρώτῳ καθ' Ἑβραίους μηνὶ τὸν ἀμνὸν ἱερουργοῦντες εἰς τύπον Χριστοῦ, καὶ ἀζύμους ἄρτους ἐσθίοντες ἐπ' αὐτῷ, τῆς σκαιότητος τῶν Αἰγυπτίων ἀπελύσαντο τὸν ζυγόν. καὶ τῆς ἀσυνήθους θητείας τὸ πικρὸν καὶ δύσοιστον ἄχθος ἀποπεμψάμενοι, τῶν περὶ γῆν καὶ πλινθείαν ἀπηλλάττοντο πόνων. καὶ τυραννικῆς ὠμότητος ἀποτρέχοντες, ἐλευθέρῳ † θελήματι θεῷ λατρεύειν ἐσπούδαζον. ἡ δέ γε τῶν ἑβδομάδων πανήγυρις, ἐπὶ θερισμῷ πυρῶν ἐπράττετο, καὶ καρπῶν ἑτέρων, οἷς τὴν ἅλω χαίροντες πιμπλῶσι γηπόνοι, τὰ ἐξ ἀγρῶν συλλέγοντες, καὶ τῶν ἐπ' ἀρότροις ἱδρώτων λιπαρωτάτην ἔχοντες τὴν ἀντίκτισιν. ἡ δέ γε τρίτη, τουτέστιν ἡ ἐπὶ ταῖς σκηναῖς, ἤγουν τῆς † σκηνοπηγίας, ἐπὶ συντελείᾳ πόνου παντὸς, καὶ ὡς ἤδη σεσωρευμένοις ἐν θησαυροῖς πολυειδοῦς εὐκαρπίας ἐτελεῖτο μετ' εὐθυμίας. πάντα γὰρ ὥσπερ ἱδρῶτα δια-

[Margin: † ἄλ. ἐποπτείας. — † ἄλ. φρονήματι — † ἄλ. σκηνοπήσεως.]

διαπεράναντες, τὴν τοῖς γηπόνοις εἰωθόσιν ἐπηρτημένην, ἐδέχοντο μὲν κάλλυντρα φοινίκων, καὶ ὡραίου ξύλου καρπόν, καὶ κλάδους ξύλου δασεῖς, καὶ ἄγνου, καὶ ἰτέας. εἶτα διαπλέκοντες τὰς σκηνὰς ἀνειμένοι τε καὶ ἁβροδίαιτοι, ἑπτὰ τὰς πάσας ἡμέρας † ἐπ' αὐταῖς ηὐλίζοντο. ἐν τούτοις μὲν οὖν ἑκάστης ἑορτῆς οἱ λόγοι. ἐπειδὴ παρῴχηκεν ἡ τοῦ νόμου σκιά, καὶ τὰ τυπικῶς τοῖς πάλαι † κεχρημωδημένα μετακεχώρηκεν εἰς ἀλήθειαν· πάντα γὰρ ἐν Χριστῷ καινά. φέρε τοῖς πνευματικοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι καταθρήσωμεν. καὶ ἐν τάξει τῇ παναρίστῃ κειμένας τὰς ἑορτὰς ἀποφήνωμεν, ὧν ἀρτίως διεμνημονεύσαμεν. ἐψεῖται δὲ πανταχοῦ τοῖς ἐν τύποις γεγονόσιν ὁ λόγος, ἐξ αὐτῶν ὡς ἔνι διαμορφῶν τὴν ἀλήθειαν. ἦν οὖν εἰς τύπον ὁ Φαραὼ τῆς τοῦ διαβόλου σκαιότητος. ὁ μὲν γὰρ πηλῷ καὶ πλινθείᾳ καὶ τοῖς περὶ ταῦτα πόνοις τὸν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ κατῃκίζετο. καὶ ἀφύκτῳ δουλείας † ἐγκαταδύσας ζυγῷ, θύειν οὐκ ἠφίει τῷ ἐπὶ πάντας θεῷ. ὁ δέ γε τῆς ἁμαρτίας εὑρετής, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς, ὁ δεινὸς καὶ ὑπερόφρυς, καὶ τῆς ἀνωτάτω δόξης κλοπεύς, ὁ ὡς ἐκ φρενὸς ἀγρίας θρασεῖς ἀναβοάτων λόγους. τετόλμηκε γὰρ εἰπεῖν ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ, τὸν ἑαυτοῦ δυστροπίας τὸν ζυγόν, τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἐπιθείς, αὐτῷ προσκυνεῖν ἐκέλευε. καὶ ὥσπερ τινὶ πηλῷ καὶ πλινθείᾳ τῇ περὶ τήνδε τὴν σάρκα σπουδαῖς, ἀμίσθοις τε καὶ ἀνονήτοις περισπασμοῖς ἐγκατόχους προσέταττεν· ᾔδει γὰρ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν ἡ τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων ἐκτελευτήσει φροντίς. ἀλλ' ἐπέλαμψε τῷ κόσμῳ Χριστός, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ πέπρακται λύτρωσις, ὁ ἀμνὸς ὁ ἀληθινὸς ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἐξῃρήμεθα γοῦν διὰ τῆς αὐτοῦ θυσίας τῆς τοῦ πάλαι κρατοῦντος πλεονεξίας, καὶ τῷ τῶν ὅλων παμβασιλεῖ καὶ θεῷ τελοῦμεν τὴν ἑορτήν, τῆς ἀρχαίας ἀπάτης τὸν ῥύπον, ὥσπερ τινὰ λήμην τῶν τῆς διανοίας ὀμμάτων ἀποψησάμενοι. ἐπειδὴ δέ, ὡς ἔφην, ἐν Χριστῷ πάντες ἐκλελυτρώμεθα, ἐσπείραμεν ἑαυτοὺς εἰς δικαιοσύνην. ἐτρυγήσαμεν εἰς καρπὸν ζωῆς, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. ἐχόμεθα λοιπὸν ἐγκάρπου σπουδῆς· ἔμμισθον ἱδρῶτα τετιμήκαμεν, κατορθοῦν σπουδάζοντες τὰ δι' ὧν ἄν τις εὐδοκιμήσειε παρά τε θεῷ καὶ ἀνθρώποις. ταύτην εἶναί φαμεν τὴν ἐπὶ ταῖς ἑβδομάσι καὶ θερισμῷ πυρῶν ἑορτήν, ἀφιγμένοι τε λοιπὸν εἰς τοῦτο φαιδρότητος καὶ ἁπάσης ἀρετῆς ἐν καλῷ γεγονότες, καὶ πολυειδοῦς εὐκαρπίας τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς κατασωρεύοντες πλοῦτον, καὶ οἷον ἐν θησαυροῖς ἀποκλείσαντες.
„ γέγραπται γάρ, ὅτι τοὺς καρποὺς τῶν πόνων σου
„ φάγεσαι. τότε δὴ τότε καὶ ἐν ταῖς ἄνω σκηναῖς καταλύσομεν, καὶ ληψόμεθα παρὰ θεοῦ τὰς ἐν παραδείσῳ τρυφάς. καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καὶ πολύευκτον ἀληθῶς εὐημερίαν ἀναβησόμεθα, τὴν ἱδρῶτος δίχα καὶ πόνου παντὸς ἀμέτοχον παντελῶς διαβιοῦντες βίον. καὶ τούτου τύπος ἡ τρίτη τε καὶ ἐπὶ

† ἄλλ. ὑπ'

† Puto κεχρησμωδημένα.

† ἴσως. ἐγκαταδήσας.

ſudore agriculturę laboribus adiſicto, ex palmarum folijs, ac pulchræ arboris fructibus, denſiſq; ramis, populoq; & ſalice tabernacula contexentes, ſeptem ipſos dies ſoluti curis, genioque indulgentes ſub ijs degebant. Hæ ſunt igitur vniuſcuiuſque celebritatis cauſæ. Quoniam verò præterijt vmbra legis, quæq; antiquis in figura tradita fuerant ad veritatẽ ſunt traducta (in Chriſto ſiquidem omnia noua) age ſpiritale quidpiã mentis oculis contẽplemur, atq; optima ratione diſpoſitas fuiſſe celebritates demõſtrabimus, vt modò commemoraui. Inſiſtet porro vbique figuris oratio, ex ipſis quantũ licuerit exprimens veritatem. Adumbrabat ergo Pharao diaboli feritatẽ. ille ſiquidẽ luto, ac lateritio opere, alijſq; eiuſmodi laboribus Iſraëlitas diſcrucians, ineuitabili ſeruitutis oppreſſos iugo ſacrificare vniuerſorum Deo haud permittebat. Peccati verò inuentor nempe Satanas ille terribilis, & ſuperbus, ac diuinæ gloriæ prædo, qui ex efferata mente plenos audaciæ ſermones eiectat; nempe auſus eſt dicere: *Ero ſimilis Altiſſimo*, vniuerſos mortales ſuę peruerſitatis iugo preſſos ſe adorare iuſſit, & veluti luto & latere, carnis libidinibus caſſo atque irrito labore implicitos detinebat. Norat ſiquidem omnino futurũ, vt ad exitium demum & interitum rerum terrenarum cura perduceret. Verùm illuxit mundo Chriſtus per quem, & in quo planè liberati ſumus, verus agnus qui tollit peccatũ mundi. Erepti nempe ſumus immolato illo, ex vetere tyrannide, & vniuerſorum Regi & Deo celebramus feſtiuitatem, antiquæ fraudis ſorde ceu lippitudine quadam ex mentis oculis deterſa. Poſtquam verò, vt dixi, omnes in Chriſto redempti ſumus: *Seminauimus nobiſmetipſis in iuſtitiam, & vindemiauimus in fructum vitæ*, iuxta Prophetæ vocem; addiximus nos proinde colligendorum fructuum ſtudio, ſudoremque mercede haud vacuum ſuſcepimus, & ſectantes ſtudia, per quæ Deo ſimul & hominibus probati eſſe poſſimus. Hanc nos eſſe dicimus hebdomadarum meſſiſque feſtiuitatem, hinc nos ad ſummam hilaritatem traducti, omnibuſq; ornamentis virtutum conſpicui, atque omnigenũm fructuum copia in noſtris animis congregata, ac velut in theſauros ſepoſita. ſcriptum eſt enim: *Fructus laborum tuorum comedes*: tunc ſanè & in ſupernis habitabimus tabernaculis, & donabimur à Deo paradiſi delicijs, & in antiquam illam, ac verè beatiſſimam traducti felicitatem, ſudoris planè ac laborum omnium expertem penitus vitam tranſigemus. Huiuſque imaginem tertia illa feſtiuitas obtinet, quæ ſub

Iſaia 14.14.

Oſea 10.12.

Pſal. 127.2.

tabernaculis agebatur. Cùm quidem palmarum aliarumque arborum assumebant ramos, hac velut imagine paradisi delicias, vt arbitror, commonstrante. Igitur vt repetam orationis nostræ primordia, tria anni tempora constituit Deus, quibus omne masculinum coram ipso sisti oporteret. Annon ergo meritò diuini huius sacrique oraculi causam inuestigemus? Omnium nempe procreator est vniuersorum Deus, illiusque nutu tam fæmineum, quàm masculinum exstitit genus. Quid ergo fæminam ante ipsum conspici vetuit? masculos verò tam illustri atque inclyta gloria honestari placet? Dicimus itaque hanc vim esse legalium mandatorum, vt nos per vmbram & figuras ad agnoscendam veritatem traducant. Admittunt nimirum hæc quæ apertè oculis vsurpamus, rerum intelligibilium imagines, nosque hoc pacto ad subtiles absolutasque contemplationes traducunt. Fœmineum ergo genus plerumq; sanè est & animo & corpore prorsus imbecillum; masculũ verò vtroque præstat & excellit. Igitur veluti masculum, quod spiritali robore ac sapientia excellit genus, in honore habetur, obuersaturque coram Deo, suoq; illũ aspectu dignatur. Scriptũ est enim: *Oculi Domini super iustos & aures eius in preces eorum.* Præterea quæcũq; aliquo numero apud Deum habentur, hæc apud Diabolũ ipsiusq; Angelos nullo in pretio sunt, nec illius crudelitatis experiundę periculo vacant. Aggreditur nempe sanctos omnes, & in eos qui spiritali pollent robore, rabiosè insultat, sed irrito infelix conatu, omniaque ipsius peruersitatis inuenta à scopo planè aberrant. Spiritalibus porro masculis non mediocriter ipsum infensum esse, offendique vehementer ipsorum gloria, ex sapientissimi Mosis historia facilè intelligemus. Insidiabatur nimirum dementissimus Pharao Israëlitis. Cùm verò illorum multitudo innumerabilis excreuisset, angebatur ob hoc ille scilicet haud mediocriter. Aduocans verò, inquit, obstetrices Hebræorum, præcepit, dicens: *Omne masculinum quod natum fuerit Hebræis, in flumen proyciatur, & omnem fæminam conseruate.* Accommodantes ergo rursum Pharaonis personam potestati aduersus Deum rebelli atque aduersariæ, nimirum Satanæ, dicimus, robustum genus, quodque præterea sapientia excellit, inuisum ipsi esse atque inimicissimum. Nec enim illius subire iugum velit, aut impijs ipsius consilijs ceruicem submittere. Opponit nempe se ac pugnat strenuè, spiritali armatura cinctum, ac studijs virtutis suam perpetuò vitã illustrans. Fæmineum verò molle est, vt dicebam, insipiens & infirmum, belli-

Deut. 16. 16. — Psal. 33. 16. — Exod. 1. 16.

σκηναῖς ἑορτή. ὅτι καὶ κάλλυντρα φοινίκων ἐδέχοντο καὶ σὺν ἑτέροις τῶν κλάδων, γράφοντος οἶμαι τοῦ τύπου τὰς ἐν παραδείσῳ τρυφάς. οὐκοῦν ἀναβιβάσω γὰρ εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὸν λόγον. † δεῖ γάρ ἔφη θεὸς τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ πᾶν ἄρσεν ὀφθῆναι ἐνώπιον αὐτοῦ. εἶτα πῶς οὐκ ἄξιον τὴν αἰτίαν κατιδεῖν τοῦ θείου τε καὶ ἱεροῦ θεσπίσματος. καίτοι τῶν ὅλων ἐστὶ δημιουργὸς ὁ ἐπὶ πάντας θεός, καὶ τοῖς αὐτοῦ νεύμασι παρήχθη πρὸς ὕπαρξιν τὸ θῆλύ τε καὶ ἄρσεν γένος, πῶς οὖν ἀποσοβήσει τὸ θῆλυ τοῦ ὀφθῆναι δεῖν ἐνώπιον αὐτοῦ. τό γε μὴν ἄρσεν τῆς οὕτω λαμπρᾶς καὶ περιφανοῦς εὐκλείας ἀξιοῖ. φαμὲν οὖν ὅτι τῆς κατὰ νόμον ἐντολῆς ἡ δύναμις, διὰ σκιᾶς καὶ τύπων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἡμᾶς ἀνακομίζει δύναμιν. δέχεται τοίνυν τὰ ἐμφανῆ καὶ ὁρώμενα τῶν νοητῶν εἰκόνας, οὕτω τε ἡμᾶς ἰσχναῖς καὶ † ἀπεξεσμέναις ἐφίστησι θεωρίαις. τὸ μὲν γὰρ θῆλυ γένος ἀσθενὲς ἀεί πως ἐστὶ, καὶ διανοίᾳ καὶ σώματι. τό γε μὴν ἄρσεν, καθ' ἑκάτερον τῶν εἰρημένων εὐδοκιμεῖ, καὶ ἐν μοίρᾳ νοεῖται κρείττονι. οὐκοῦν ὡς ἐν ἄρσεν τὸ ἐν ἀνδρίᾳ τῇ νοητῇ, καὶ ἐν φρενὶ τῇ † ἐσοφωμένῃ τιμᾶται γένος, καὶ δὴ καὶ πάρεστιν ἐν ὄψει θεοῦ. καὶ ἐπισκοπῆς ἀξιοῦνται τῆς παρ' αὐτοῦ. γέγραπται γὰρ ὅτι, ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. πλὴν ὅσαπερ ἂν εἶεν ἐν λόγῳ, παρὰ θεοῦ ταῦτα τοῦ μηδενὸς ἄξια παρά γε τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔξω τοῦ χρῆναι τῆς παρ' αὐτῶν ὠμότητος εἰς πεῖραν ἐλθεῖν. † ἐπιφύεται γὰρ ἁγίῳ παντὶ, καὶ τῆς εὐανδρίας ἔχουσι τὴν πνευματικὴν ἀγρίως ἐπιπηδᾷ, ἀστοχεῖ δὲ βάλλων ὁ δείλαιος. πάντα γὰρ ἔξω φέρεται σκοποῦ τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυστροπίας τὰ εὑρέματα. ὅτι δὲ τὸ ἄρσεν πνευματικῶς, οὐ μετρίως αὐτῷ προσκέκρουκε, καὶ λυπεῖ λίαν εὐδοκιμοῦν, ἐκ τῆς τοῦ πανσόφου Μωσέως εἰσόμεθα συγγραφῆς. ἐπιβουλεύει μὲν γὰρ ὁ ἀπόπληκτος Φαραὼ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ πληθὺς αὐτοῖς τοῦ γένους πέρα λοιπὸν ἀριθμοῦ παντὸς ἐξετείνετο, κατῃδείχθη μὲν ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ, καὶ μάλα πικρῶς. προσκαλεσάμενος δέ φησι τὰς μαίας τῶν Ἑβραίων, ἐνετείλατο λέγων· πᾶν ἄρσεν ὃ ἐὰν τεχθῇ τοῖς Ἑβραίοις, εἰς τὸν ποταμὸν ῥίψατε. καὶ πᾶν θῆλυ, ζωογονεῖτε αὐτό. παρειληφότες δὲ πάλιν τὸ τοῦ Φαραὼ πρόσωπον τῇ θεομάχῳ τε καὶ ἀντικειμένῃ δυνάμει, τουτέστι τῷ Σατανᾷ, φαμὲν, ὅτι τὸ εὐσθενὲς αὐτῷ, καὶ πρός γε τούτῳ τὸ ἔμφρον μεμίσηται γένος, καὶ ἔστι πολεμιώτατον. οὐ γὰρ ἂν ἀνάσχοιτο τῶν αὐτοῦ † ζυγὸν. οὐδὲ μὴν ὑφήσει τὸν αὐχένα τοῖς ἀνοσίοις αὐτοῦ βουλεύμασιν. ἀντανίσταται δὲ καὶ ἀντεξάγει νεανικῶς, πανοπλίαν ἔχον τὴν νοητὴν, καὶ σπουδάσμασι τοῖς εἰς ἀρετὴν τὴν οἰκείαν ἀεὶ καταφαιδρύνον ζωήν. τὸ δέ γε θῆλυ μαλθακὸν, ὡς ἔφην, ἐστὶν, ἄσοφόν τε καὶ ἀδρανὲς, καὶ ἀπρο-

πόλεμον,

† ἄλλ. δεῖν.
† Puto ἀπεξεσμέναις. ἄλλ. ἀπεζευγμέναις.
† Puto ἐξοφωμένῃ
† ἄλλ. ἐπιφύεται
† ἄλλ. ζυγῶν.

πόλεμον, καὶ παρειμένας ἔχοντας χεῖρας, καὶ τοξεύειν οὐκ εἰδός, καὶ τοῖς ὅπλοις τῆς δικαιοσύνης ἐναρμόσασθαι μὴ δυνάμενον. τοῦτο φιλεῖ καὶ περιέπει, καὶ αὐτῷ προσνένευκεν ὅλως. τιμᾷ γάρ, ὡς ἔφην, τὸ ἄνανδρον καὶ ἀφιλόμαχον γένος. οὐκοῦν καθά φησιν ὁ θεσπέσιος „μελῳδός, ἀνδρίζεσθε, καὶ κραταιούσθω ἡ καρ„δία ὑμῶν, πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ κύριον. τίνα δὲ τρόπον καὶ τοῦτο κατορθώσομεν, „διαδείξει λέγων, ὁ Χριστοῦ μαθητής. διὸ „ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας ὑμῶν τῆς δια„νοίας νήφοντες, τελείως ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν „φερομένην ὑμῖν χάριν, ἐν ἀποκαλύψει „Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τέκνα ὑπακοῆς, μὴ συ„σχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ „ὑμῶν ἐπιθυμίαις· ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέ„σαντα ὑμᾶς ἅγιον, καὶ ὑμεῖς ἅγιοι ἐν πά„σῃ ἀναστροφῇ γενήθητε· γέγραπται γὰρ ὅτι, „ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. οὐ γάρ ἐστι τῶν ἐνδεχομένων ῥυπῶντας, καὶ μεμολυσμέ„νους ἐγγὺς γίνεσθαι τοῦ παναγίου θεοῦ. τίς γὰρ „κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἔχεις εἰκόνα τοῦ πράγματος τὸν ἱεροφάντην † Μωσῆν. ἐν γάρ τοι τῷ ὄρει Χωρήβ, προβάτων ἀγέλας διαποιμαίνοντι πῦρ ἀπαστράπτον ἐν βάτῳ παραδόξως διεφαίνετο. καὶ κατεβόσκετο μὲν τὸν θάμνον ἡ φλόξ, ἀδικοῦσα δ' ὅλως οὐδέν. κατεπίμπρη γὰρ οὐδαμῶς, μέγα καὶ ἐξαίσιον ἐποίει τὸ θαῦμα· προσῄει δὴ οὖν ὅτι τὸ χρῆμα τοῦ παραδόξου θεάματος πολυπραγμονῶν ὁ Μωυσῆς· ἦν δ' ἄρα θεὸς ἐν εἴδει πυρὸς ἐνιζήσας τῷ βάτῳ. εἶτά φησι τὸ γράμμα τὸ ἱερόν, ὅτι ἐκάλεσε κύριος ἐκ τοῦ βάτου τὸν „ἄνθρωπον, λέγων· Μωυσῆ, Μωυσῆ, μὴ ἐγγίσῃς „ὧδε. λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου. ὁ γὰρ „τόπος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστί. φαίη δ' ἂν πρὸς τοῦτο οἶμαί τις, ὁποῖος γὰρ ἂν μολυσμὸς νοηθείη τρόπος τὸ ὑποδεδέσθαι τοὺς πόδας; ἢ πῶς ἀκάθαρτος ὁ Μωσῆς σανδάλων ἕνεκα καὶ δερμάτων; τί οὖν ἄρα πρὸς τοῦτό φαμεν. ῥύπος μὲν οὐδεὶς ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐγγένοιτο ἂν ἐξ ὑποδημάτων. ἐπειδὴ δὲ ἦν ἐν Αἰγύπτῳ Μωσῆς, νενόμιστο [illegible] παρὰ τοῖς αὐτόχθοσι, τὸ μὴ χρῆναί τινας τοῖς τῶν εἰδώλων τεμένεσιν ἀπερισκέπτως ἐπιφοιτᾶν ἐνηρμοσμένων αὐτοῖς τῶν ὑποδημάτων, ἃ καὶ ζώων εἰσὶ τεθνεώτων λείψανα, καὶ μολυσμὸς τὸ χρῆμα, καὶ ἕτερον οὐδὲν ἦν παρ' ἐκείνοις ταύτῃ τοι καὶ ὁ τῶν ὅλων θεὸς ἀπρόσβατον ἑαυτὸν ἀποφαίνων τοῖς οὔπω κεκαθαρμένοις. ὡς ἀπό γε τῆς κατ' Αἴγυπτον συνηθείας εἰς πνευματικὴν ἀποκάθαρσιν, „τὸν ἱερὸν ἐκάλει Μωσέα, λέγων. λῦσαι τὸ „ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου. ὁ γὰρ τόπος „ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστί. χρῆναι γὰρ οὕτω γέ φημι, σὺν τῷ † παναγίῳ θεῷ λατρεύοντας, νεκρῶν ἔργων ἀποφοιτᾶν. οὔτε τῶν εἰς φθορὰν καὶ βεβήλωσιν ἐπιτηδευμάτων ἀπηλλαγμένους ἐγγίζειν αὐτῷ. κατ'

† ἄλλ. Μωσέα.

† ἄλλ. παναγίῳ.

inexpertum, manus habens remissas, quòd nec torquere iaculum norit, nec sustinere arma iustitiæ possit. Hoc ille amat, hoc charum habet, atque in ipsum toto affectu rapitur. Genus siquidem, vt dicebam, molle ac bello ineptum impensè colit. Igitur quemadmodum beatus ait Psaltes: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* Quanam vero ratione id consequi liceat, Christi discipulus docet his verbis: *Propterea, inquit, præcincti lumbos mentis vestræ, sobrij perfectè sperate in eam quæ offertur vobis gratiam in reuelationem Iesu Christi, tanquam filij obedientiæ non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desiderijs, sed secundum eum qui vocauit vos sanctum, & ipsi sancti in omni conuersatione sitis. Scriptum est enim, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.* Neque enim cuiquam facilè concedatur vt sordidus & pollutus sanctissimo Deo appropinquet. *Quæ enim communicatio luci ad tenebras?* vt scriptum est. Habes in Antistite sacrorum Mose rei totius imaginem. Huic nimirum in monte Oreb ouium greges pascenti, fulgurans in rubo flammæ admirabiliter apparuit, quæ fruticem quidem depascebatur, sed cùm nihil læderet, aut incenderet vlla ex parte, speciem ingentis planè miraculi præbuit. Progrediebatur itaque Moses, vt quidnam hoc esset spectaculi admirabilis sedulò indagaret. Erat quippe Deus sub forma ignis insidens rubo. Subijciunt mox sacræ Litteræ aduocasse Dominum ex rubo hominem his verbis, *Moses, Moses, ne appropinques huc, solue calceamenta de pedibus tuis, locus enim in quo stas terra sancta est.* Dixerit autem hîc, opinor, quispiam, quidnam esse hoc maculæ contractum intelligatur siquis calceatos habeat pedes? aut quonam modo pollutus Moses sandaliorũ causa & pellium? Quid nos igitur ad hoc dicimus? Nihil sanè sordium in hominis animum ex calceis deriuetur. Cæterùm cùm degeret in Ægypto Moses, essetque indigenis vsitatum, vt ne quisquam idolorum sacellum licentiùs ingrederetur, indutus calceos qui sunt exuuiæ scilicet mortuorum animantium, quoddamque inquinamenti genus, nec quidquam planè aliud apud illos existimantur; proinde ei vniuersorum Deus, vt qui nondum purgati essent, arceri ab eius congressu demonstraret, velut ex Ægyptiaca consuetudine ad spiritalem expiationem sanctum Mosem vocabat dicens: *Solue calceamenta de pedibus tuis, locus enim in quo constitisti terra sancta est.* Ita namque oportere assero qui sanctissimo Deo seruiunt, à mortuorum operibus abstinere, atque hoc pacto à corruptibilibus ac prophanis liberatos studijs ad ipsum per spirita-

Psal. 30. 25.

1. Pet. 1. 13.

Leuit. 11. 44 & 19. 2. & 20. 7.

2. Cor. 6. 14.

Exod. 3. 1.

Exod. 3. 5.

Ibidem.

ritalem nempe familiaritatem accedere. Annumerentur porro mortuorũ operibus corporeæ voluptates, comessationes, & ebrietates, atque omni morum integritate destituta vita, turpis compendij cupiditates, rapinæ, auaritiæ, iracundia, quæq; hinc oriuntur obtrectatio, atque superbia, atque vt semel absoluam, omnia per quæ excidat quis ab æterna vita, peccati laqueis implicitus, suumque caput variis improbitatis criminibus obnoxium constituens. Ab eiusmodi nos morbis auocat Christi discipulus ijs verbis: *Nolite diligere mundum, neque quæ in mundo sunt: si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.* Scribit verò & sapientissimus Paulus ad eos qui gloriosam & illustrem viuendi rationem adamarunt: *Fornicatio autem, & immunditia ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctos, sed magis gratiarum actio.* Vitæ adeò puræ, ac præ cæteris probatæ viam iam olim nobis lex Mosaica delineauit, dum per vmbram & figuram nobis Emmanuelẽ, hoc est traditorum ab ipso oraculorum claram & salutarem lucem describit. Affulsit autem hoc tempore nitida planè veritas. Factus est namque nostri similis, qui supra omnes res creatas est positus, vt diuinum nobis lumen immitteret, rectamque totius virtutis edoctos viam, Dei filios constitueret. Demisit siquidem se ad nostra, quemadmodum dicebam, vt nos quæ ipsius sunt assequamur, quoniam aliquo modo ipsius paupertate ditati sumus. Nisi enim ipse nobiscum pauper factus esset, seipsum ad nostra demittens, nos quoque eius diuitias haudquaquam tenuissemus, filij dignitate quæ ipsi & soli naturali proprietate conuenit, per ipsum, & ab ipso donati. Verùm nulla fuit Israëlitis prudentia. Aduenientem in carne Redemptorem non agnouerunt, idque licet ijs mysterium sapientissimus Moses iam olim multis modis descripsisset. Dicebat itaq; Christus nimiam illorum imprudentiam & incredulitatem arguens: *Si crederetis Mosi, crederetis & mihi. de me enim ille scripsit.* Igitur ipsa quoque lege à qua dirigebantur per inobedientiam contempta, hæserunt in tenebris, diuinæque lucis penitus expertes fuere: hocque illud erat nempe quod de ijs Prophetarum voce fuerat pronunciatum. Expectantibus namque ipsis lucem tenebræ sunt factæ. Qui splendorem expectabant, in cæcitate ambularunt. Sæpenumerò autem Dominum inueniemus ipsos inclamantem, ac dicentem:

1. Ioan. 2. 15.

Ephes. 5. 3.

Ioan. 5. 46.

Amos 5. 18.

οἰκειότητα δέ φημι τὴν πνευματικήν. ἔργα δὲ † νεκρῶν θείεν ἄν, φιληδονίαι σαρκικαὶ, κῶμοι καὶ μέθαι, καὶ σεμνότητος ἁπάσης ἐρήμη ζωή. λημμάτων αἰσχρῶν ἔφεσις. ἁρπαγαὶ, καὶ πλεονεξίαι, θυμοὶ, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν. καταλαλιαὶ καὶ ὑπερωψίαι, καὶ † ἁπλῶς. τὰ δι' ὧν ἄν τις ἀπολισθήσειε τῆς εἰς αἰῶνα ζωῆς, τοῖς τῆς ἁμαρτίας βρόχοις ἐνειλημμένος καὶ πολυτρόποις φαυλότητος αἰτιάμασιν, ἔνοχον τὴν ἑαυτοῦ καταστήσας κεφαλήν. τῶν τοιούτων ἡμᾶς ἀῤῥωστημάτων ἀποφέρει λέγων ὁ Χριστοῦ μαθητής. „μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ „κόσμῳ. ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ ἡ ἐπιθυμία „τῆς σαρκὸς, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, „καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου. καὶ ὁ κόσμος „παράγεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ. ὁ δὲ ποιῶν „τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, μένει εἰς τὸν αἰῶνα. „γράφει δὲ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, τοῖς τὴν εὐκλεᾶ πολιτείαν κατορθοῦν ᾑρημένοις. „πορνεία δὲ, καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα μη„δὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁ„γίοις. ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. τῆς οὕτω κεκαθαρμένης καὶ ἐξαιρέτου ζωῆς τὴν ὁδὸν προανετύπου μὲν πάλαι καὶ ὁ Μωσέως νόμος, διὰ σκιᾶς καὶ τύπων προαναγράφων ἡμῖν τὸν Ἐμμανουὴλ, ἤτοι τῶν δι' αὐτοῦ θεσπισμάτων τὸ εἰλικρινὲς καὶ σωτήριον φῶς. ἀνέλαμψε δὲ νυνὶ καθαρῶς ἡ ἀλήθεια. γέγονε γὰρ καθ' ἡμᾶς ὁ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν, ἵνα τὸ θεῖον ἡμῖν † ἀναστράψῃ φῶς. καὶ εὐθὺ πάσης ἀρετῆς ἰέναι διδάξας, υἱοὺς ἀποφήνῃ θεοῦ. καθῆκε γὰρ ἑαυτὸν, ὡς ἔφην, εἰς τὰ ἡμῶν, ἵν' ἡμεῖς τὰ αὐτοῦ κερδαίνωμεν. ἐπεί τινα τρόπον τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πεπλουτήκαμεν. εἰ μὴ γὰρ συνεπτώχευσεν ἡμῖν αὐτὸς, καθεὶς ἑαυτὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, οὐδ' ἂν ἡμεῖς τὸν αὐτοῦ πλοῦτον ἐσχήκαμεν, τὴν αὐτῷ καὶ μόνῳ πρέπουσαν ἰδικῶς υἱότητα, δι' αὐτοῦ τε καὶ παρ' αὐτοῦ κερδαίνοντες. ἀλλ' ἦν ἀσύνετος Ἰσραήλ. οὐκ ἐπέγνω μετὰ σαρκὸς παρόντα τὸν λυτρωτήν. καί τοι τοῦ πανσόφου Μωσέως πολυτρόπως αὐτὸ προανατυποῦντος τὸ μυστήριον. ἔφη γοῦν ὁ Χριστὸς, τὸ πολὺ λίαν ἀσύνετον, καὶ ἀπειθὲς ἐγκαλῶν αὐτοῖς. „εἰ ἐπι„στεύετε Μωυσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί. περὶ „γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. οὐκοῦν καὶ † αὐτῶν ταῖς ἀπειθείαις καταλυπήσαντες τὸν ἰθύνοντα νόμον, μεμενήκασιν ἐν σκότῳ, καὶ φωτὸς ἀμέτοχοι παντελῶς τοῦ θείου γεγόνασι. καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ διὰ φωνῆς προφητῶν περὶ αὐτῶν εἰρημένον. ὑπομεινάντων αὐτῶν φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκότος· μείναντες αὐγὴν, ἐν ἀωρίᾳ περιεπάτησαν. πλειστάκις δὲ τὸν κύριον εὑρήσομεν, ἐπιφωνοῦντα αὐτοῖς, καὶ λέγοντα· ἐγὼ

† ἄλ. νεκρὰ ἐννοήθειεν.

† ἄλ. ἀπαξαπλῶς.

† ἄλ. ἐναστράψη.

putο ἐναστράψῃ.

† ἄλ. αὐτὸν.

„ ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. ὁ ἐμοὶ ἀκολου-
„ θῶν, οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ. ἀλλ'
„ ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς· καὶ πάλιν, ἐγὼ φῶς
„ εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα. ἵνα δὲ καὶ ἀπρο-
φάσιστον αὐτοῖς καταστήσῃ τὴν ἄγνοιαν.
καί τοι καθ' ἡμᾶς ὁρώμενος ἄνθρωπος,
θεοπρεπῆ καὶ ὑπερκόσμιον τῆς ἐνούσης αὐ-
τῷ δυνάμεως τὴν ἐπίδειξιν ἐποιεῖτο παν-
ταχοῦ. τί γὰρ τὸ ἐπέκεινα καὶ λόγου καὶ θαύμα-
τος οὐ κατορθώσας ὁρᾶται; καὶ γοῦν ἔφη
„ πρὸς αὐτούς. εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός
„ μου, μὴ πιστεύετέ μοι. εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ
„ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε. ἀόρατον
μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἰδίαν τὸ θεῖόν ἐστι. γέ-
„ γραπται γάρ, θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. γι-
νώσκεται δὲ πρὸς ἡμῶν κατά γε τὸ ἐφικτόν,
ἔκ τε τῆς μεγαλουργίας καὶ τῆς ἀφράστου δυνά-
μεως καὶ ὑπερτάτης ὑπεροχῆς. διακηρύτ-
τει δὲ καὶ ἡ κτίσις αὐτόν. ψάλλει γοῦν ὁ Δαβίδ·
„ οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ· ποίησιν
„ δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.
„ ναὶ μὴν καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γέ-
„ γραφε περὶ αὐτοῦ. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ
„ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα
„ καθορᾶται. ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις
„ καὶ θειότης. ἐνοῦσιν ἐξ ἰσχύος τῆς ἄγαν καὶ
θεοπρεποῦς, καὶ πάντα λόγον ὑπερηρμέ-
νης, ἔνεστί πως τὴν περὶ τῆς ἀρρήτου θεότη-
τος δέχεσθαι γνῶσιν. ἐπέφανε δὲ τῷ κό-
σμῳ μετὰ σαρκὸς ὁ πάντων δημιουργὸς θεὸς
λόγος. οὐχ ἵνα τὴν οὖσαν ἀφανίσας γῆν,
ἑτέραν ἡμῖν εἰς τὸ παρὸν ἀναδείξῃ καινήν,
οὔτε μὴν ἵνα ἑτέρους οὐρανοὺς ἐργάσηται, τοὺς
ὄντας νῦν περιελών· ἢ καινοπρεπὲς καὶ ἀ-
δόκητον περὶ τὸν ἡλίου κύκλον ἀποτελέσῃ,
καὶ καινουργήσῃ περὶ τὴν ὁρωμένην κτίσιν·
ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς κειμένους ὑπὸ πόδας διαβο-
λικούς, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας κατηνεγμέ-
νους εἰς φθοράν, μεταχαλκεύσῃ πρὸς ἀ-
φθαρσίαν. ἁγίους τε καὶ ἀμώμους ἀποφήνῃ,
τοῖς ἐξ ἡμερότητος νάμασι, παντὸς ἀπαλ-
λάξας ῥύπου, καὶ ταῖς τῆς ἀμωμήτου ζωῆς †ἐμ-
βήσας τρίβοις. ἐπειδὴ δὲ ἦν καθ' ἡμᾶς ἄν-
θρωπος ὁρώμενος οἰκονομικῶς· ὡς γὰρ ὁ
„ προφήτης φησίν, ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀν-
„ θρώποις συνανεστράφη. διὰ τοῦ φανερὸν ἡμῖν
καθιστὰς ἑαυτόν, ὅτι τε εἴη θεός, καὶ υἱὸς κα-
τὰ ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, εἰργάζετο τὰ
αὐτοῦ, ὁμοφυᾶ τε καὶ ἰσουργὸν αὐτὸν ἀποφαί-
νων τῷ ἰδίῳ γεννήτορι, διὰ τῆς ἴσως ἀπαραλ-
λάκτως ὑπεροχῆς τε καὶ ἐξουσίας ἰὼν ἐθαυ-
μάζετο, παρά γε τοῖς ἐγνωκόσι τὴν ἐπιφά-
νειαν αὐτοῦ. ἀλλ' ἦν καὶ οὕτως ἐξήνιος, καὶ ὁ-
λοτρόπως εἰς ἀπιστίαν ἀπονενευκὼς ὁ ἀπό-
πληκτος Ἰσραήλ. καὶ γοῦν ἄνω τε καὶ κά-
τω τὸν ἐν γράμμασιν ἀειλογοῦντες νόμον,
περιϊσχόμενοί τε τὴν διὰ Μωσέως ἐντολήν,
τοῖς διὰ Χριστοῦ θεσπίσμασιν ἀντιφέροντο,

† ἀλ. ἐμβιβάσας.

Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Et rursus: *Ego lux in hunc mundum veni.* Vt verò inexcusabilem ipsorum redderet ignorationem, quamuis nostri similis conspiceretur, diuinam & quæ omnem modum mortalitatis excederet, insitam sibi potestatem vbique demonstrabat. Nam quid non illum supra omnem orationem atque admirationem patrantem animaduertas? Proinde & ad ipsos dicebat: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi, si autem facio, & si mihi non creditis, operibus meis credite.* Inuisibile namque natura diuinum est numen. Scriptum est enim: *Deum nemo vidit vnquam.* Agnoscitur autem à nobis, quoad fieri potest, ex operum magnitudine & ineffabili potestate, supremaque excellentia. Ipsum verò etiam res creatæ prædicant, quemadmodum psallit Dauid: *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* Scripsit autem de ipso & sapientissimus Paulus: *Inuisibilia ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas.* Igitur ex insigni virtute ac diuina, quamque nulla vis orationis æquare possit, diuinitatis ineffabilis cognitionem haurire quodammodo licet. Apparuit autem mundo carnem indutus vniuersorum opifex, Dei Verbum; non vt terra hac sublata atque abolita nouam alteram nobis excitaret, neque vt alios cælos, eos qui nunc sunt demolitus effingeret, aut vt nouum aliquid & inexpectatum in solari orbe perficeret, aut inusitatum quidpiam in hac, quam cernimus, creatura præstaret, verùm vt nos stratos sub diaboli pedibus, ac per peccatum corruptioni mancipatos instauraret ad immortalitatem, sanctosque & inculpatos redderet, benignitatis suæ nutibus ab omni sorde purgatos, atque in irreprehensibilis vitæ viam traductos. Postquam sese hominem nostri similem ex dispensatione videndem exhibuit. Vt enim ait Propheta: *In terris visus est, & cum hominibus conuersatus*; vt nobis apertè probaret se & esse Deum, & ex vero Dei & Patris filium, propria ipsius opera patrabat, cumque æqualem se natura & agendi facultate genitori suo demonstraret, iisdem planè gradibus excellentiæ & potestatis incedens, cum admiratione ab ijs qui ipsius aduentum agnouerunt, exceptus est. Sed nihilominus se refractarios, penitusque ad incredulitatem inclinante dementissimi Israëlitæ præbuerunt. Proindeque de lege monumentis litterarum consignata perpetuò garrientes, prætexentesque Mosaica mandata, Christi se oraculis opposuerunt,

Ioan. 8. 12.
Ioan. 12. 46.
Ioan. 10. 37.
Ioan. 1. 18.
1. Tim. 6. 16.
Psal. 18. 1.
Rom. 1. 20.
Baruc. 3. 38.

Ioan. 9.28. dicentes: *Nos Mosis discipuli sumus, hunc autem nescimus vnde est*, alijsque affecerunt ignominijs, nec ab vllo peruersitatis genere temperarunt. Omnem verò veluti mouentes rudentem sua peruicacia, omnemque nequitiæ supergressi modum, eum qui cælitus aduenerat Redemptorē, qui fide iustificat impium, qui instaurat ad immortalitatem mortis laqueis innexos, vitæ parentem ac ducem implicare morte attentarunt; calcitrantes quidem aduersus stimulum, ignemq; & supplicium suis ipsi capitibus accersentes. Tum inanium causarum obtentu, vnà cum Principibus consilia impietatis colligentes, dicebant ob quæ suspicere miracula patrantem debuissent, ob illa ipsa sese ad crudelitatem extimulantes, iamque impotenti inuidiæ æ-

Ioan. 11. 47. stuantes flamma: *Quid facimus*, inquiunt, *quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostram gentem & locum*. Cùm quidem qui summo apud illos sacerdotio præditus erat exitialem ipsis vocem velut ex imo pe-

Ioan. 11. 50. ctore hauriens: *Vos*, inquit, *nescitis quidquam, neque cogitatis, quoniam expedit nobis vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat*. Hinc ad nefarium exitum ipsis hæc erupere consilia. Comprehensum scilicet Iesum Pilato sistunt, & falsas quasdam criminationes miserè confingētes crucifigi postulant. Quod & est factum, ducem se ipsis ad facinus præbente Satana, atque illos in exitij barathrum præcipitante. Sustinuit porro Christus, ac tolerauit volens ipsam quoque corporis mortem, nostra causa prouidentiæ consilio. Nouerat namque sanè quidnam ex ea morte futurum esset boni. Neque enim substitit apud mortuos, quin reuixit potiùs abruptis

Isaie 49.9. vinculis mortis, expoliatoque Tartaro. *Dixit* nempe *ijs, qui in vinculis erant, Exite, & qui in tenebris, Reuelamini*. Factus est verò ipsius naturæ ad immortalitatem via, renouata siquidem est in ipso, effloruimusq; ad vitam. Quod beatus quoque Paulus testatur his verbis: *Sic-*

1.Cor.15.22 *ut* enim *in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*. Euerso itaque mortis imperio, ascendit ad cælestem Patrem, & Deum. Veniet porro annis labentibus, vt cuique pro actionibus mercedem rependat. Ergo quandoquidem, vt

2.Cor. 5.19. sapientissimus ait Paulus, *omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum*. Accingamus mentis nostræ lumbos, virili animo bona opera amplectamur, edomemus voluptates carnis, totiusque improbitatis maculas abstergamus, misereamur orphanis, patrocinemur

λέγοντες· ἡμεῖς τοῦ Μωσέως ἐσμὲν μαθηταί. τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν. καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἀτιμάζοντες διετέλουν, καὶ οὐδὲν τῶν ἐκτόπων ἦν ὃ σεσίγηται παρ' αὐτοῖς. πάντα δὲ ὥσπερ κινοῦντες κάλων τῇ ἑαυτῶν δυστροπίᾳ, καὶ μέτρον παντὸς ἰόντες πέρα, τὸν ἐξ οὐρανοῦ λυτρωτὴν, τὸν δικαιοῦντα τῇ πίστει τὸν ἀσεβῆ, τὸν ἀνακαινίζοντα πρὸς ἀφθαρσίαν σὺν τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις ἐνειλημμένους, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, θανάτῳ περιβαλεῖν ἐσπούδαζον. λακτίζοντες μὲν εἰς κέντρα, καὶ πῦρ καὶ δίκην τῆς ἑαυτοῦ καταχέοντες κεφαλῆς. ἐπ' ἀνοήτοις δὲ σκέμμασιν, ὁμοῦ τοῖς καθηγηταῖς λαχοῦσι, δυσσεβῆ συλλέγοντες βουλευτήρια. καὶ γοῦν ἔφασκον ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς καταπλήττεσθαι τὸν θαυματουργὸν, ἐπ' αὐτοῖς δὴ τούτοις ἑαυτοὺς εἰς ὠμότητα παραθήγοντες, καὶ εἰς ἀκάθεκτον ἤδη πως ἀναπτόμενοι φθόνον, τί ποιοῦμεν, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ποιεῖ σημεῖα, ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸ ἔθνος, καὶ τὴν χώραν. † ὅτι δὲ ὁ πρωτεύων ἐν ἱερωσύνῃ τῇ παρ' αὐτοῖς, ὡς ἐκ βαθείας φρενὸς γνώμην ἀναστῶν τὴν ὀλέθριον αὐτοῖς. ὑμεῖς, φησὶν, οὐκ οἴδατε οὐδὲν, οὐδὲ λογίζεσθε, ὅτι συμφέρει ὑμῖν ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος † ἀπόληται; ἐντεῦθεν αὐτοῖς εἰς ἀνόσιον πέρας ἐκδεδράμηκε τὰ βουλεύματα. συλλαβόμενοι γὰρ προσκομίζουσι τῷ Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν, ψευδηγορίας τινὰς συνθέντες οἱ δείλαιοι, καὶ σταυροῦν παρεκάλουν. ὃ δὴ καὶ γέγονε, στρατηγοῦντος αὐτοῖς πρὸς τοῦτο τοῦ Σατανᾶ, καὶ εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας αὐτοὺς καθιέντος βάραθρον. ἐκαρτέρει δὲ Χριστὸς, καὶ ὑπέμενεν ἑκὼν, καὶ τὸ μέχρι θανάτου σαρκὸς καθικέσθαι δι' ἡμᾶς οἰκονομικῶς· ᾔδει γὰρ ἤδη τὸ ἐκ τοῦ παθεῖν ἐσόμενον ἀγαθόν. οὐ γὰρ ἀπομεμένηκεν ἐν νεκροῖς. ἀνεβίω δὲ μᾶλλον, τοὺς τοῦ θανάτου δεσμοὺς τὸ ἐρρῶσθαι θραύσας, καὶ κενώσας τὸν ᾅδην. ἔφη γὰρ τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε. καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλύφθητε. γέγονε δὲ τῇ αὐτοῦ φύσει πρὸς ἀφθαρσίαν ὁδός. ἀνεκαινίσθη γὰρ ἐν αὐτῷ, καὶ † ἀνεθάλομεν εἰς ζωήν. καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ μακάριος Παῦλος. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. καταργήσας τοίνυν τοῦ θανάτου τὸ κράτος ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατέρα καὶ θεόν. ἥξει τε κατὰ καιροὺς ἀποδώσων ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. οὐκοῦν ἐπειδήπερ καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, τοὺς πάντας ἡμᾶς δεῖ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος αὐτοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε † πονηρόν. περιζωσώμεθα τὴν τῆς ἑαυτῶν διανοίας ὀσφὺν, ἀνδρισώμεθα πρὸς ἀγαθοεργίας. καταινεκρώσωμεν τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς, καὶ ἁπάσης φαυλότητος ἀπορριψώμεθα μολυσμούς. ἐλεήσωμεν ὀρφανούς. ἀναδεξώμεθα χήρας.

† ἄλλ. ὅτι.

† ἄλλ. ἀπόληται.

† Puto ἀνεθάλλομεν.

† κ. φαῦλον.

χήρας. ἐπικουρήσωμεν τοῖς ἐν ἐνδείᾳ. συναλγήσωμεν τοῖς ἐν ἐσχάτῃ ταλαιπωρίᾳ. δεσμίους ἐπισκεψώμεθα. καὶ ἁπλῶς πᾶν εἶδος ἐπιτηδεύσωμεν ἀρετῆς. οὕτω γὰρ καθαρῶς νηστεύσομεν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ νεομηνίας τοῦ φαμενὼθ μηνός· τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ἕκτης τοῦ φαρμουθὶ μηνός. καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἑνδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ σαββάτου, κατὰ τὰ † εὐαγγελικὰ κηρύγματα. ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ δωδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ φαρμουθὶ μηνὸς· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας καὶ πολυεύκτου πεντηκοστῆς. ἵνα καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀνέσεως καθάπερ εἰκόνα τινὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐν οὐρανοῖς τιμώμενοι, τῆς αὐτῶν ἀξιωθῶμεν κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ δόξα τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

† ἄλ. ἀγγελικὰ

viduis, subueniamus indigentibus, & eorum qui in summis versantur miserijs communem dolorem putemus. Inuisamus vinctos, & vno verbo omnes virtutum numeros impleamus. Ita namque purè ieiunabimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimam Kal. Martij, hebdomadam verò Paschæ salutaris sexta mensis Aprilis; absoluentes ieiunia vndecima eiusdem Aprilis mensis, extremo vespere Sabbati, vt in Euangelio prædicatum est; festum verò celebrantes proxima Dominica die, duodecima eiusdem Aprilis mensis; adijcientes porro septem quoque hebdomadas sanctæ & amabilis Pentecostes; vt quasi imaginem Sanctorum in cælesti regione remissionis transigentes, eorum societate digni habeamur in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo gloria Patri cum sancto Spiritu, nunc & in secula. Amen.

Λόγος κθ'.

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ.

Συντέθειται καὶ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος, οὐκ εἰς θήραν ὁρώντων ἐπαίνου καὶ κρότων, ἀλλ' εἰς γε τὸ δεῖν ἐνεργάσασθαί τι τῶν ὀνησιφόρων ταῖς τῶν ἀκροωμένων ψυχαῖς. ἁμαρτάνοντι δὲ καλλιεπείας τῆς ἄγαν, μὴ ἀκριβεῖς ἐξεταστὰς γενήσεσθε μᾶλλον, ἀλλὰ συγγνώμονες. οὐ γὰρ ἐκ τῶν ῥητόρων εὐκομπίας, ἀλλ' † οἷς ἐκκλησιαστικοῖς ὑμᾶς λαχάνοις ἑστιῶμαι.

† Puto συντέθειται

† ἄλ. οἷον.

Homilia vicesimanona.

PRÆLVDIVM.

HÆc quoque non ad laudes plaususque captandos, sed quæ vtilitatem audientium animis afferret, composita nobis oratio est. Aberrantes longè ab eximio verborum splendore ne accusate grauiùs, sed ignoscitote potiùs. Non enim vobis ex Rhetorum pompa, sed ex Ecclesiasticis, vt sic dicam, oleribus conuiuium apparamus.

Ἰδοὺ δὴ πάλιν ὁ τῆς ἁγίας ἑορτῆς ἡμῶν ἀνίσχει καιρός, θυμηδίας ἁπάσης ἀναπιμπλὰς τὰς τῶν φιλαρέτων ψυχάς. καὶ ὄκνον μὲν τὸν ἐπ' ἀγαθοῖς σπουδάσμασιν ἐκ μέσου τιθείς. διανιστὰς δὲ πρὸς φιλεργίαν τὴν ἐφ' ἅπασι τοῖς θαυμασμένοις, ἃ καὶ τοῖς ἱεροῖς συμβαίνειν νόμοις, καὶ ταῖς ἄνωθεν καὶ παρὰ θεοῦ ψήφοις ὁμολογοῦσιν ἔχει τὴν ἔκβασιν. καὶ πρὸς εὔκλειαν ἐστὶ πολλῆς τοῖς κατορθοῦσιν ᾐρημένοις. οὐκοῦν καθά φησιν ὁ θεσπέσιος μελῳδός,
„καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ, τὴν ἁγίαν δηλονότι καὶ πάναγνον ἑορτήν, ἣν ἐπί γε τῷ πάντων ἡμῶν σωτῆρι Χριστῷ πληροῦν εἰθίσμεθα. ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦ-
„λος. τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. ὁ ἀμνὸς ὁ ἀληθινὸς ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. φίλον μὲν οὖν ἀεί πως τοῖς ἑορτάζουσί τι δογματεῖν, καὶ καταφαιδρύνεσθαι τὴν στολήν. καὶ ῥύπου παντὸς ἐλευθέραν ποιεῖσθαι τὴν ἀμφίεσιν. ἐοικέναι γάρ πως ταυτὶ τῷ καιρῷ φαίην ἂν ἴσως τις. οἶμαι δὲ δεῖν οὐχὶ δή τι μόνον ἐπιτηδεύεσθαι παρ' ἡμῶν, τὸ τοῖς θύραθεν ὡραΐ-

ECce iam rursum sanctæ nostræ solemnitatis tempus exoritur, quæ omni virtutis amantes animos voluptate complet, ac sublata in studijs rerum honestarum inertia, excitat ad laborem rebus quibusque mirabilibus impendendum; quas & sacris legibus supernisque Dei decretis congruere in confesso est, & qui se illis addixerint non mediocrem afferre gloriam consueuerunt. Igitur quemadmodum diuinus ait Psaltes: *Tempus faciendi Domino*, sanctam videlicet purissimamq; celebritatem, quam nostrûm omnium Saluatori Christo agere soliti sumus. Vt enim sapientissimus scribit Paulus: *Pascha nostrum immolatus est Christus*, agnus ille verus qui tollit peccata mundi. Vsitatum ergo est plerumq; festos dies agētibus, vestibus egregiè nitidis cultos atque ornatos conspici, omnique labe sordium purgata indumenta gestare. Ea namque tempori conuenire fortè aliquis dixerit. Verumtamen haudquaquā vt externis tantummodò effulgeamus orna-

Psal. 118. 126.

1. Cor. 5. 7.

mentis dandam à nobis operam esse arbitror, sed vt animæ sordes eluamus omni à nobis studio laborandum puto. Illud namq; puros nos ac mundatos Christo sistit, ipsius gratia decoros, atque ipsummet ornamenti loco gerentes & vestis instar sanctis accommodatæ possessione ditatos. Ita namque sapientissimus scribit Paulus: *Induimini Dominum Iesum, & carnis curam ne feceritis in desiderijs.* Hac nos ratione instructos benignissimo Deo appropinquare nil vetat. *Sancti enim*, inquit, *eritis, quia ego sanctus sum*. Itaque vt diuinus ait Paulus, festum diem celebremus, *non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis*, hoc est in recta & exacta fide, adiuncto ipsi videlicet actionum quoque bonarum splendore. Hæc enim si nobis absint, & in ea quæ ad finem vsque recta est via collocabunt, & sanctorum hæreditatis compotes facient eos, qui illorum præclaræ vitæ optimi imitatores extiterint. Age namque illud nobiscum ipsi cogitemus, quonam tempore & modo celebrandum esse Pascha lege sanxerit Moses, imò per illum Deus, mense apud Hebræos primo, cùm vernum tempus arridet, ac nouis frondibus in nemoribus atque hortis arbores conuestiuntur, fructuumque pollicentur prouentum, tum campi herbis vbique virent, luxuriant arua segetibus consita, varijsque colorum figuris odoratissimi flores exornantur, agniq; circum matres lasciuiunt teneri, & iucundum ac molle quiddam balantes. Annon igitur absurdissimum fuerit, terram quidem vbique florentem conspici, eximium verò illud in terris animal diuina similitudine præditum, hominem videlicet, spiritali sterilitate laborantem, ac tenacissima peccati caligine obuolutũ spectari? Ergo vt sacræ Litteræ monent, *deponentes omne pondus & circunstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen*, non mœstitiam ex sudoribus contrahentes, sed quæ inde existunt præmia cupiditate consectantes. Etenim nullo modo planè licet à laboribus auersos rei honestæ atque admirabilis cuiuscunque potiri. Qui verò inertia animum implicauit quo pacto admirandus euadet, ac rerum omnium optimarum laudem, veluti coronam induet? Audi verò parœmiasten dicentem: *Vsquequo piger dormies? quando è somno excitaberis? Paulum quidem dormies, & parum dormitabis, paululum autem manus in sinu complicabis. Deinde veniet tibi sicut malus viator egestas.* Impellit autem & alio modo ad cupiditatem virtutis, ex paruis vilibusque bestiolis exempla desumens: *Vade*, inquit, *ad formicã ô piger.*

Rom. 13. 14.

Leuit. 11. 44 & 19. 2. & 20. 26.

1. Cor. 5. 8.

Hebr. 12. 1.

Prou. 6. 9.

Prou. 6. 6.

σμοῖς † καταχαλλωπίζεσθαι φιλεῖν. ἐν παντὶ δὲ μᾶλλον ποιεῖσθαι λόγον τῶν ἐν τῇ ψυχῇ μολυσμῶν τὴν ἀπεμπόλησιν. αὐτὸ γὰρ ἡμᾶς καθαροὺς καὶ διεσμηγμένους παρίστησι Χριστῷ, τῇ παρ' αὐτοῦ χάριτι διαπρέποντας, κόσμημά τι καὶ οἷον ἄμφιον ἁγιοπρεπὲς καταπλουτοῦντας αὐτόν. γέγραφε γὰρ οὑτωσὶν ὁ πάνσοφος Παῦλος. ἐνδύσασθε λέγων τὸν κύριον Ἰησοῦν, καὶ τῆς „ σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίαν. „ τοῦτον ἡμᾶς τὸν τρόπον ἐσκευασμένους, ἐγγὺς εἶναι θέλειν τοῦ παναγάθου θεοῦ, τὸ ἀπεῖργον οὐδέν. ἅγιοι γὰρ ἔσεσθε, φησιν, ὅτι ἐγὼ ἅγιος. οὐκοῦν „ καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἑορτάζωμεν, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ „ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας, καὶ ἀληθείας. „ τουτέστιν ἐν ὀρθότητι καὶ ἀκριβείᾳ πίστεως, προσεζευγμένης αὐτῇ δηλονότι καὶ τῆς ἐξ ἔργων φαιδρότητος. ταυτὶ γὰρ ὑμῖν ἐνυπάρχοντα, καὶ τῆς εἰς λῆξιν εὐθείας περιποιήσει τὴν μέθεξιν, καὶ εἰς τὸν τῶν ἁγίων ἀναβιβάσει κλῆρον, οὐ εἴπερ ἂν εἶεν τῆς ἐκείνων εὐζωΐας ἄριστοι μιμηταί. φέρε γὰρ ἐκεῖνο καθ' ἑαυτοὺς ἐννοήσωμεν, ἡνίκα τε καὶ ὅπως τελεῖσθαι δεῖν τὴν ἐπὶ τὸ πάσχα νόμον προστέταχεν ὁ Μωσῆς, ἢ γοῦν δι' ἐκείνου θεὸς, μηνὶ καθ' Ἑβραίους τῷ πρώτῳ καὶ ἠρινοῦ ἐγγελῶντος καιροῦ, ὅτε φυλλάδι νέᾳ καὶ ἀρτιφανεῖ τὰ ἐν δρυμοῖς, καὶ κήποις στεφανοῦται φυτά. καὶ καρπῶν ἀπόδοσιν ἐπαγγέλλεται· χλοηφορεῖ δὲ σύμπαν πεδίον. καὶ κομᾷ μὲν λήϊοις ἡ ἀρόσιμος γῆ. πολυτρόποις δὲ χρωμάτων ἰδέαις καταποικίλλεται τὰ εὐοσμότατα τῶν ἀνθέων. ἀμνοὶ δὲ μητέρας † περισκιρτῶσιν ἁπαλοὶ, ἡδύ τι καὶ τρυφερὸν βληχώμενοι. εἶτά πως οὐκ ἂν γένοιτο τῶν ἀτοπωτάτων, εὐανθῆ μὲν ἁπανταχοῦ ὁρᾶσθαι τὴν γῆν, ἐν ἀκαρπίᾳ δὲ τῇ πνευματικῇ τὸ θεοειδὲς ἐπὶ γῆς καὶ ἐξαίρετον ζῷον, φημὶ δὴ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀναπόβλητον ἔχοντα τῆς ἁμαρτίας τὸ κατηφὲς ὁρᾶν; καθά φησι τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ „ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς „ τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, μὴ „ τοῖς ἱδρῶσιν ἐπιστυγνάζοντες, ἀλλὰ τῶν ἐντεῦθεν ἐφιέμενοι γερῶν. οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστιν ἀφιλεργεῖν ἐθέλοντας, ἀφικέσθαι τινὸς ἀγαθοῦ καὶ ἀξιαγάστου πράγματος. ὄκνῳ δέ τις πεδήσας τὸν νοῦν, πῶς ἂν γένοιτο σεπτὸς, ἢ γοῦν τὴν ἐφ' ἅπασι τοῖς ἀρίστοις οἷά τινα στέφανον ἀναδήσεται ψῆφον. ἄκουε δὲ λέγοντος τοῦ παροιμιαστοῦ, ἕως „ πότε ὀκνηρὲ κατάκεισαι. πότε δὲ ἐξ ὕπνου „ ἐγερθήσῃ· ὀλίγον μὲν, ὑπνοῖς. ὀλίγον δὲ, „ νυστάζεις· ὀλίγον δὲ, ἐναγκαλίζῃ χερσὶ „ στήθη· εἶτα παραγίνεταί σοι ὥσπερ κακὸς „ ὁδηγὸς ἡ πενία. καταθήγει δὲ καὶ ἑτέ- „ ρως εἰς ἔφεσιν ἀρετῆς τὰ τῶν ζωυφίων μικρά τε καὶ εὐτελῆ πρὸς παράδειγμα λαβών. ἴθι γάρ ἔφη, πρὸς τὸν μύρμηκα ὀκνηρέ. „

† Puto, καταχαλλωπίζεσθαι.

† ἄλλ. περισκαίρουσιν.

ζήλωσον

ζήλωσον ἰδὼν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος. ἐκείνῳ γὰρ γεωργίου † μὲν ὑπάρχοντος, μήτε ὑπὸ δεσπότην ὤν, μήτε τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, ἑτοιμάζεται θέρους τὴν τροφὴν, πολλήν τε ἐν τῷ ἀμητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. ἢ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε· ὡς ἐργάτις ἐστί, τήν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται. ποθεινὴ δέ ἐστι πᾶσι καὶ ἐπίδοξος. οὐκοῦν ἀξιόληπτοι μὲν εἶεν ἂν τοῖς ἀνδρίζεσθαι μεμελετηκόσιν, οἱ δι᾽ εὐσέβειαν πόνοι· ὄκνος γε μὴν ὁ ἐπί γε τοῖς ἀρίστοις τῶν ἀνδραγαθημάτων ἀπόπεμπτός τε καὶ στυγητός. συμβήσεται γὰρ τὸ ἐν ἐνδείᾳ γενέσθαι πάντη τε καὶ πάντως ἀγαθοῦ παντὸς τοῖς ἀφιλεργεῖν εἰωθόσιν. ἔμμισθον δὲ καὶ γερῶν τῶν ἄνωθεν ἀμοιρῆσαν ἂν ἥκιστά γε, τὸ τληπαθεῖν ἑλέσθαι δι᾽ ἀρετήν. ἀληθὲς δὲ ὅτι τὸ χρῆμά ἐστι, καὶ ἐκ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς πραγμάτων ἀταλαιπώρως ἰδεῖν. πῶς γὰρ ὁ γηπόνος ἀμφιλαφῆ συλλέξει καρπὸν, συνδήσας ἄρα τὼ χεῖρε, καὶ τὸ ἀργοῦν ἔτι περιπατούμενος, καὶ τὸν ἐπὶ ταῖς σκαπάναις ἱδρῶτα μεθείς; οὐχ ὅταν οὕτω διατεθῇ· ἀγροὶ μὲν ληΐων ἀπομένουσιν ἔρημοι, γυμνὰ δὲ ὀπωρῶν τὰ ἐν † παραδείσῳ φυτά. ὄρχοι δὲ ἀμπέλων ἀργοὶ καὶ ἀστάφυλοι, καθάπερ ἐν γραφαῖς ἑστήξουσιν, οὐδενὸς ἐνόντος αὐτοῖς, πλὴν τοῦ ὁρᾶσθαι μόνου; οἵ γε μὴν τὸ ἐμπορικὸν ἔχοντες ἐπιτήδευμα, πότε τῶν φιλαιτάτων αὐτοῖς λημμάτων ἔσονται μεστοὶ, δεδιότες ἄρα τὸ διαπλεῖν ἔτι, καὶ κύμασιν ὁμιλεῖν, ἢ παντὸς καὶ πόνου καὶ δείματος τὴν φιλοκέρδειαν προστάττοντες; μεμνήσομαι δὲ κἀκείνων οἷς σπούδασμα περισπουδαστότατον τὸ ἐν παλαίστραις εὐδοκιμεῖν. ὧν καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος διαμέμνηται λέγων· ὅτι πάντα ἐγκρατεύονται, ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν. ὅτε τοίνυν καὶ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς πραγμάτων οὐκ ἄν τι πρὸς πέρας εὐκτὸν ἐλάσαι πώποτε φροντίδος καὶ πόνου δίχα, πῶς ἂν γένοιτο τῶν τῆς ἀρετῆς ὑψωμάτων ἐφικέσθαι τινὰς, μὴ οὐχὶ τὸ χρῆναι τληπαθεῖν ἐκτετιμηκότας; καὶ ἀμάχοις ὥσπερ τοῦ νοῦ ῥοπαῖς ἐπ᾽ εὐθὺ φέρεσθαι παντὸς ἀγαθοῦ προτεθυμημένους, οὕτω τὸ τῶν ἁγίων ζωῆς τὸ νοητόν τε καὶ ἀξιέραστον κάλλος ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς † ἀποματτόμενοι, καὶ πνευματικῶν ἐγγράφοντες, τὰς πρὸς θεὸν ἱκετείας ποιησόμεθα λέγοντες· κύριε ἐν τῷ θελήματί σου παράσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν. βουλὴ δὲ καὶ θέλημα τὸ παντουργικὸν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ὁ υἱός. ψάλλει γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ πρὸς αὐτὸν, καί φησιν, ἐν τῇ βουλῇ σου ὡδήγησάς με· πεποδηγήμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ πρὸς πᾶσαν εἴδησιν ἀρετῆς. καὶ μή τοι θαυμάσῃς εἰ βουλὴν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ὠνομάσθαι φαμὲν τὸν υἱὸν, ὅτε καὶ αὐτὸν εὑρήσομεν τὸν πατέρα τῇ τοιᾷδε κλήσει τετιμημένον. ἡ γάρ τοι βουλὴ τὴν σοφίαν δηλοῖ· γέγραφεν οὖν ὁ προφήτης Ἡσαΐας περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ· ὅτι παιδίον

† ἄλλ. μή
† ἄλλ. παραδείσοις.
† ἄλλ. ἐναποματτόμενοι.

Imitare videns vias eius, eáque sapientior euadas: quæ cùm non sit terræ cultrix, neque dominum habeat, neque compellentem, parat in æstate cibum, multúmque in messe commeatum recondit. Vade & ad apem, & disce vt Ibid. LXX. *operatrix est, & graue opus efficit. Amabilis autem est omnibus, atque admirabilis.* Igitur amplectendi sunt sanè ijs qui se viriliter gerere decreuerunt, qui ad pietatem conducunt labores, inertia verò optimis actionibus inimica & infensa. Carebunt scilicet omnibus planè bonis, qui se ignauiæ dediderunt. Mercede porro sua, ac supernis præmijs non fraudabitur, qui virtutis causa laborare decreuerit. Quam rem quidem sic se habere ex ijs quoque quæ apud nos fiunt facilè est animaduertere. Nam quo modo agricola fructus vberes colliget, si compressis manibus sedens omnem vertendæ telluris curam repudiet? & ligonis sudorem abnuat? Annon illo sic agente, & agros videas segetibus destitutos, & viduatas fructibus hortorum plantas, ordines porro vitium steriles ac spoliatos vuis, veluti si picti essent, nec in illis quidquam præter inanem speciem animaduertas? Qui verò mercaturam exercent, an optatissimum sibi lucrum abunde ferent, si nauigationem fluctusque formident, aut si laboribus quibuscunque ac terroribus quæstus cupiditatem antepónant? Adijciam & illos quibus studium est præcipuum in palæstra ferre primas, quorum & beatus Paulus meminit dicens, *omnia* 1. Cor. 9. 25. *ferre vt corruptibilem coronam accipiant.* Cùm ergo in nostris quoque negotijs nihil ad optatum exitum absq; cura & labore perduci queat, quonam modo ad virtutis fastigium quisquam perueniat, nisi qui sibi tolerantiam imprimis duxerit amplectendam? & inuicto veluti impetu mentis, recto cursu sibi ad honesta quæque contendendum esse decreuerit? Hoc pacto Sanctorum vitæ spiritalem amandamque pulchritudinem nostris mentibus inducentes, ac spiritalibus veluti coloribus delineantes Deum supplices ijs verbis precabimur: *Domine in voluntate* Psal. 29. 8. *tua tribue decori meo virtutem.* Consilium porro & voluntas omnia perficiens, Dei & Patris est Filius. Canit proinde ad ipsum beatus Dauid dicens: *In voluntate tua deduxisti me.* Psal. 72. 24. Nam veluti manu ducti sumus in Christo ad omne virtutis genus. Neque verò mirere, quòd consilium Dei & Patris nominatum esse dicimus Filium, siquidem ipsummet Patrem eadem appellatione cohonestatum inuenias. Consilium nempe sapientiam designat. Scribit itaque de omnium nostrûm Saluatore Christo Isaias Propheta: *Paruulus* Isaiæ 9. 6.

natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius principatus factus est super humerum eius, & vocabitur nomen eius magni consilij Angelus: Nuntiauit siquidem nobis quæ ad ipsius genitorem spectant, ac supremæ omnium naturæ pulchritudinem apertissimè demonstrauit, in sua ipsam natura delineans. *Est* namque *imago, splendor, & figura substantiæ eius.* Dicebat enim, *Qui videt me videt & Patrem meum.* &, *Ego & Pater vnum sumus.* Vnum scilicet prorsus, quod inquam attinet ad essentiæ identitatem. Quo modo igitur appellatus est puer? Nempe cùm genitori æqualis esset, omnesque diuinæ naturæ prærogatiuas inseparabiliter retineret, factus est homo, & seipse ad exinanitionem demittens, & nostro modo ex muliere genitus. Quin nobis *donatum esse* plenus spiritu Apostolus autumat: non enim sibi consulens *semetipse exinaniuit*, nostramque paupertatem induit, sed vt nos ipsius bonis ditaremur, & absterso turpi atque impuro peccati inquinamento, emundationem quæ ex fide est per ipsum assequamur. Vt enim ipsemet ait Filius: *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Res itaque proculdubio salutaris est fides. Ea namque iustificat impium, atque ab omni culpa liberum reddens, adiungit Christo, illique omnibus modis copulatum, per sanctitatem & iustitiam, nec verò legalem illam, sed hanc sanctam, atque Euangelicam, Filij Dei dignitate exornat. Proinde ad sanctos Apostolos dicebat: *Amen dico vobis, Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Scribit autem & sapientissimus Paulus: Quòd *in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est.* Et rursus: *Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores. Scientes autem quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christum Iesum credidimus, vt iustificemur in ipsum.* Hîc verò me fortè roges, Si nullus prorsus ex lege fructus, si qui peccato impliciti sunt, ijs ad expiationem antiquæ litteræ immorari nihil omnino proderit, quid igitur ab initio fuit promulgata? Ad hæc ergo dicimus ministratam fuisse per Angelos interprete Mose consignatam litteris legem. Erat porro imago veritatis, & quædam pietatis quasi metamorphosis, per figuram & vmbras ad ipsam deducens. Scribit proinde sapientissimus Paulus: *Quoniam lex pædagogus noster fuit in Christo.* Cæterùm hoc quoque supernæ sapientiæ inuentum diuinique artificij demonstratio fuit. Vt enim qui metallariæ artis gloriam adamarunt, exercent

Margin: Hebr. 1. 3. — Ioan. 14. 9. — Ioan. 17. 11. & 21. — Rom. 8. 32. — Ephes. 4. 32. — Philip. 2. 7. — Ioan. 3. 16. — Matt. 5. 20. — Luc. 11. 39. — Rom. 3. 20. — Galat. 2. 15. — Gal. 3. 24.

ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν. οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ. καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος. ἀπήγγειλε γὰρ ἡμῖν τὰ περὶ τοῦ ἰδίου γεννήτορος, καὶ παρέδειξεν ἐναργῶς τῆς ἀνωτάτω † παντὸς οὐσίας τὸ ὑπερκόσμιον κάλλος, ἐν ἰδίᾳ φύσει γράφων αὐτόν. καὶ γάρ ἐστιν εἰκὼν, ἀπαύγασμά τε καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. ἔφη γοῦν, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα. ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. ἓν δὴ πάντως κατά γέ φημι τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας. πῶς οὖν κεχρημάτικε παιδίον; ἰσοκλεὴς γὰρ ὑπάρχων τῷ φύσαντι, καὶ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν θεοπρεπῶν ἀξιωμάτων ἀπαραλλάκτως ἔχων γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ καθεὶς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν. καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς † ἀπότεξιν ἐκ γυναικὸς ὑπομείνας, πλὴν ἡμῖν δεδόσθαι φησὶ ὁ πνευματοφόρος αὐτόν. οὐ γάρ τοι δι' ἑαυτὸν κεκένωκεν ἑαυτὸν, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ὑπέδυ πτωχείαν, ἀλλ' ἵν' ἡμεῖς τὰ αὐτοῦ πλουτήσωμεν. καὶ τὴν ἀκλεᾶ καὶ βέβηλον ἁμαρτίαν ἀπονιψάμενοι, τὴν διὰ πίστεως κάθαρσιν δι' αὐτοῦ κερδαίνωμεν. ὡς γὰρ αὐτός φησιν ὁ υἱός. ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν. ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. χρῆμα τοιγαροῦν σωτήριον ἀληθῶς ἡ πίστις. δικαιοῖ γὰρ τὸν ἀσεβῆ. καὶ παντὸς αἰτιάματος ἐλεύθερον ἀποφήνασα, συνάπτει Χριστῷ. καὶ τῇ τῆς υἱοθεσίας φαιδρότητι στεφανοῖ τὸν ὁλοτρόπως αὐτῷ κολλώμενον. καὶ δι' ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἔτι που μᾶλλον τῆς κατὰ τὸν νόμον, ἀλλὰ τῆς ἁγίας καὶ εὐαγγελικῆς. ἔφη γοῦν τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν. ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ τῶν οὐρανῶν. γράφει δὲ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος. ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ θεῷ, δῆλον. καὶ πάλιν, ἡμεῖς † φησι Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί. εἰδότες δὲ ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐν αὐτῷ. καὶ πρός γε τούτοις ἴσως ἐρεῖς, εἰ μηδὲν ἦν ὅλως ἀπόνασθαι τοῦ νόμου, εἰ τοῖς ἁμαρτίαις ἐνειλημμένοις ἀσυντελὲς εἰς ἅπαν εἰς διακάθαρσιν τὸ τοῖς ἀρχαίοις ἐνζῆσαι γράμμασι, τί καὶ ὅλως δέδοται τὴν ἀρχήν; πρὸς δὴ τὰ τοιάδε φαμὲν, ὅτι διηκονήθη μὲν δι' ἀγγέλων μεσολαβοῦντος Μωσέως ὁ ἐν γράμμασι νόμος. εἰκὼν δὲ τῆς ἀληθείας ἦν καὶ οἱονεί τις μεταμόρφωσις εὐσεβείας διὰ τύπου καὶ σκιᾶς ἀποφέρουσα πρὸς αὐτήν. γράφει οὖν ὁ ἱερώτατος Παῦλος. ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν. ἔργον δὲ καὶ τοῦτο σοφίας τῆς ἄνωθεν, καὶ θεοπρεποῦς εὐτεχνίας ἐπίδειξις ἦν. ὥσπερ γὰρ οἱ χαλκουργικῆς ἐπιστήμης ἐν καλῷ γενέσθαι σπουδάζοντες, τῶν ἑαυτῶν δια-

Margin: † ἄλ. πασῶν. — † ἄλ. ἀπότεξιν. — † ἄλ. φύσει.

διαγυμνάζουσι χεῖρα, καὶ οὐκ ἐκ πρώτων εὐθὺς ἐπιχειρημάτων τῆς ἀναγκαίας ὕλης ἁπτόμενοι. κηρῷ δὲ μᾶλλον ἐμμελετῶντες τὴν τέχνην, καὶ τὰ τῶν σκευῶν σχήματα διαπλάττοντες. οὕτω φαμὲν τοῖς τῆς ἀληθείας τύποις πεπαιδαγωγεῖσθαι τὸν Ἰσραήλ, ὡς πρὸς αὐτὴν ἰέναι κατὰ βραχὺ τοῦ τελέως ἀγαθοῦ. τοῦτο δὲ ἦν τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας ἡ δύναμις, ἡ διά γε φημὶ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων κεκηρυγμένη. προσεποίσει δ' ἄν τις ὀρθοεπεῖν ᾑρημένοις, οὐκ ἀγεννῆ τρόπον ἀπολογίας ἕτερον, τοῦ μὴ ἐν ἀρχαῖς τὴν διὰ πίστεως δεδόσθαι χάριν τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν. προεξελάσαι δὲ μᾶλλον καὶ προσβαλεῖν ἀναγκαίως τὴν διὰ Μωσέως ἐντολήν. βεβασίλευκεν ἡμῶν ἡ ἁμαρτία, καὶ κεκράτηκεν ἁπάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. ὠμὸς γὰρ ἡμῖν ἐπέκειτο τύραννος τοῖς τῆς σαρκικῆς φιληδονίας τέλμασιν ἐνιείς. καὶ εἰς πᾶν εἶδος φαυλότητος καταχρημνίζων εὐσθενῶς τὸ ἐν ἑκάστῳ θέλημα. καὶ οὐκ ἦν ἀπολύσασθαι τῆς ἐκείνου πλεονεξίας τὸν ζυγόν. ἔδει δὴ οὖν ἔδει τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, τελείας τε οὔσης καὶ ἀπαραβλήτου λοιπὸν ἡμερότητος τῆς ἄνωθεν, καὶ παρὰ θεοῦ δικαιούσης τὸν † ἀσεβῆ, κολάσεώς τε καὶ δίκης ἔξω τιθείσης αὐτόν. ἔδει τοῖς ἐμπεπηγμένον καὶ δυσαπόνιπτον ἔχουσι τὸν ἐκ φαυλότητος ῥύπον, τὴν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀναλάμψαι χάριν. οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως δύνασθαι διαφυγεῖν, καὶ τῆς ἁμαρτίας τοὺς βρόχους, καὶ τὸ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος τὸ ἀπηνές. ἵνα τῆς διὰ Χριστοῦ χάριτος, καὶ φιλοτιμίας μὴ † ἀγνοῆται τὸ μέγεθος, προεισεκομίσθη νόμος. δικαιῶν μὲν, οὐδένα παντελῶς. ἐλέγχων δὲ μᾶλλον † τῶν τῶν τηνικάδε τὸ ἄρρωστον. ἦν οὖν ἔλεγχος ἁμαρτίας ἐπαράτους ἀποφαίνων τοὺς † ἁμαρτάνοντας. γέγραπται γὰρ ὅτι, ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμενεῖ πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τούτου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά. ὅτι δὲ οἷς ἔφην, † εἴρηται πάντως τὸ ἀληθές, πιστώσεται πάλιν ὁ ἱερώτατος Παῦλος. γέγραφε γάρ, ὅτι ὁ νόμος, τῶν παραβάσεων χάριν † ἐτέθη. καὶ πάλιν, νόμος δὲ παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα. ἀσθενούντων γὰρ τῶν ὑπὸ τὸν νόμον, καὶ πλημμελούντων ἀεί, πεπλεόνακε τὸ παράπτωμα. ἐλέγχοντος τοιγαροῦν τοῦ νόμου τῶν ὑπ' αὐτῷ τὴν ἀσθένειαν, λοιπὸν ἐδέησεν ἀναγκαίως τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ δικαιοῦντος ἐν πίστει, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου. Χριστὸς δὲ οὗτος ἦν, περὶ οὗ γέγραπται· ἔτι μικρὸν ἔτι μικρὸν ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ χρονιεῖ. καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ δίκαιος, ἐκ πίστεώς μου ζήσεται. θυσίαν μὲν γὰρ καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησεν ὁ τῶν ὅλων θεός. ὁλοκαυτώματα δὲ καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησεν. ἐπειδὴ δέ, ὡς αὐτὸς ἔφη Χριστός, πνεῦμα ὁ θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. ταῦτα διδάσκων ἐν συναγωγαῖς διετέλει, προσπλέκων τοῖς λόγοις τὰς θεοσημείας, καὶ τὰ μόνῃ

† ἄλ. ἀσεβῆ. † ἄλ. ἀγνοῆται. † ἄλ. τῶν. † ἄλ. παραβαίνοντας. † ἄλ. ὄψεται. † ἄλ. προσετέθη.

illi manum, neque ab initio statim necessariæ materiæ se applicant, atqui in cera potiùs meditantur artem, & in ea cuiusque vasis figuram efformant. Eodem modo per veritatis figuras Israëlem informatum esse dicimus, vt ad perfecti boni accessionẽ breui tempore perueniret. Hæc est nempe vitæ in Christo vis, quæ nimirum Euangelicis fuit præconijs denuntiata. Liceat porro ijs qui rectè dicere decreuerunt, alium quoq; non ignobilẽ modum responsionis afferre, quamobrem omnibus qui terram incolunt nequaquam initio fidei gratia est donata; sed præmittere antea Mosaicam legem necesse fuerit. Dominabatur in nobis peccatum, & imperium totius orbis obtinebat. Grauis nos vrgebat tyrannus, libidinum cœno inuoluens, atque ad omne improbitatis genus vniuscuiusque voluntatem viribus spoliatam deijciens, nec illius sæuitiæ iugo eximi licebat. Erat proinde necessaria mortalibus summa illa & incomparabilis Dei benignitas, quæ iustificat impium, atque à supplicio & pœna immunem habet. Oportuit, quibus inhæserant planè tenacissimæ prauitatis sordes, fidei quæ in Christum est gratiâ effulgere. Neque enim aliter euitare, & peccati laqueos, & diabolicæ crudelitatis tyrannidem licebat. Vt ergo per Christum habitæ gratiæ, & beneficẽtiæ magnitudo non ignoraretur, lex est prolata, neminem illa planè iustificans, sed quæ potiùs eorum qui hactenus vixerant imbecillitatẽ coargueret. Erat itaque illa index peccati, quæ peccatores execrabiles demonstraret. Scriptum est enim: *Maledictus omnis homo qui non permanet in omnibus sermonibus legis huius, vt faciat ea.* Vera porro esse quæcunque dixi confirmabit rursum sanctissimus Paulus. scribit namque: *Quoniam lex propter transgressionem posita est.* Et iterum: *Lex autem subintrauit vt abundaret delictum.* Succumbentibus nimirum qui sub lege erant, & vsque peccantibus, abundauit delictum. Coarguente igitur lege illorum qui sub ipsa degebant imbecillitatem, proinde indigebant mortales eo qui per fidem, non autem ex legis operibus iustificaret. Christus autem hic erat, de quo est scriptum: *Adhuc modicum veniens veniet, & non tardabit, si retraxerit se, non placebit animæ meæ in ipso, iustus autem ex fide mea viuet. Sacrificium enim & oblationem noluit cunctorum Dominus: holocausta verò, & pro peccato non placuerunt.* Postquam verò, vt ipse dixit Christus, *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Hæc in synagogis docebat, verbis adijciens miracula, & quæ soli supremæ naturæ conueniunt,

Deu.27.26 Rom.4.15. Rom.5.20. Abac.2.3. Ioan.3.36. Rom.1.17. Galat.3.11. Hebr.10.38 Ioan.4.24.

ueniunt, ea nullo planè labore, quin solo potiùs nutu perficiens. Opus namque erat apud ipsum, vel sola efficiendi voluntas. Præduros porro ac peruersos sensus gerentes, transuersi abierunt Israëlitæ. Repudiarunt siquidem edita per ipsum oracula, miraculorumque exiguam planè habuère rationem; ad impotentis iracundiæ furias delati, probrosisque vocibus insultantes. Etenim qui vocabat ad vitam, & vniuersos cognitione virtutis illustrabat, *Samaritanum* appellabant, *comedonémque*, & *vini potatorem* nominabant, *spuriúmque*, & *fabri filium*. At quam ob causam? Rectas nimirum tenere vitæ semitas recusabāt. Suarum nempe affectionū vinculis irretiti, libidinum tenacissimo infecti cœno, ac lucri turpis cupiditate victi, sermones qui ad modestiā instituerent, non audiebant. Arguebantur itaque apertè omnium nostrûm Saluatoris Christi verbis: *Omnis qui malè agit, odit lucē, & non venit ad lucē, vt non arguantur opera eius*. Quid ergo egerunt, qui diuinum lumen menti non admitterēt? Conuiciabantur, vt dixi, vocantē ad vitam, lapidibus vera nuntiantē impetebant, ac denique cruci affixerunt, falsa confingentes dicteria, & eum qui ab omni culpa liber erat, calumniæ accusationiq; subijcientes. Alij quidem ad Pilatum dicebant & Caipham: *Hunc vidimus concitantem turbas, & prohibentē tributa dare Cæsari*. Alij verò contra diuinum templū oblocutū asseuerabāt. Verùm Christus Dominus subijt volens corporis mortem, vt ea conculcata, atque à mortuis exurgens, vita & vitæ auctor, Deus proinde agnosceretur. Nec enim vt vnus aliquis è nobis apud mortuos permansit, sed reuixit potiùs, nouam humanæ naturæ à mortuis reuiuiscēdi viam aperiens. Quod testatur Paulus ita scribens: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*. Radix ergo factus est nobis, viaq; & causa spei ad immortalitatē Dominus noster Iesus Christus. Regnauit nimirum mors ab Adam vsq; ad Mosem. Excidit verò ab ea quam in nos exercebat tyrannide, viresque amisit in Christo. Nascimur enim non adhuc ad mortem tanquam ex corruptibili semine deriuati, sed in spem vitæ, Christum ad id ponè sequentes ducem. Scribit itaque beatus Paulus ad eos qui in ipsum crediderant: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cùm autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria*. Veniet namque decursis temporum spatijs in gloria Patris sui, rursúmque descendet è cælis cum sanctis Angelis, *iudicaturus mundum in iustitia*,

Ioan. 8. 48. Matt. 11. 19. Matt. 13. 55. Mar. 6. 3. Ioan. 6. 42. Ioan. 3. 20. Luc. 23. 2. 1. Cor. 15. 22. Colos. 3. 3. Psal. 9. 9. & 95. 10. & 13.

πρέποντα τῇ ὑπὲρ πάντα φύσει, ταῦτα κατορθῶν καὶ λίαν ἀμογητὶ, μᾶλλον δὲ παρασθενεστάτω νεύματι. ἔργον γὰρ ἦν αὐτῷ καὶ τὸ ἐθελῆσαι μόνον. σκληρὰν δὲ καὶ ἀκαρπῆ τὴν διάνοιαν ἔχοντες, κατεφωρῶντο οἱ ἐξ Ἰσραήλ. ἀντέπραττον γὰρ τοῖς δι' αὐτοῦ θεσπίσμασιν. ὀλίγου μὲν παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου τὰς † θεοσημείας. ἀποπλανώμενοι δὲ πρὸς ἀκρατεῖς ὀργὰς, καὶ παλιμφήμους ἱέντες φωνάς. τὸν γάρ τοι καλοῦντα πρὸς ζωὴν, καὶ ἀρετῆς ἅπασιν ἐναστράπτοντα γνῶσιν, Σαμαρείτην ἀπεκάλουν, φάγον τε καὶ οἰνοπότην ὠνόμαζον, καὶ ἐκ πορνείας γεγεννημένον, καὶ τέκτονος υἱόν. καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; οὐ γὰρ ἤθελον ὀρθὰς ἔχειν τοῦ βίου τὰς τροχιάς. σειραῖς τοιγαροῦν τῶν οἰκείων κατεσφιγμένοι παθῶν, καὶ τὸ φιλοσαρκίας τὸν ῥύπον ἀναπόβλητον ἔχοντες, καὶ λημμάτων οὐχ ὁσίων ἡττώμενοι, τοὺς ἀποφέρειν εἰδότας εἰς εὐκοσμίαν οὐ προσίεντο λόγους. ἠλέγχοντο γοῦν διαρρήδην, λέγοντος τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ. πᾶς ὁ τὰ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ. τί οὖν ἄρα πεπράχασιν οἱ φῶς τὸ θεῖον εἰς νοῦν ἔχειν οὐκ ἀναχόμενοι; ἐλοιδόρουν, ὡς ἔφην, τὸν καλοῦντα πρὸς ζωὴν, λίθοις ἔβαλον τὸ ἀληθὲς πρεσβεύοντα. καὶ τελευτῶντες ἐσταύρωσαν, ψευδῆ συνθέντες ῥημάτια, καὶ τὸν ἁπάσης ἁμαρτίας ἐλεύθερον, ὑπὸ † νόμον ἄγοντες καὶ γραφήν. οἱ μὲν γὰρ, ἔφασκον ἐπί τι Πιλάτου καὶ Καϊάφα. τοῦτον εἴδομεν † ἀνασίοντα τοὺς ὄχλους, καὶ κωλύοντα φόρους διδόναι Καίσαρι. οἱ δὲ, ὅτι δεδυσφήμηκε κατὰ τοῦ θείου ναοῦ. ἀλλ' ὁ μὲν κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, † ἀπομεμένηκεν ἑκὼν τὸν κατὰ σάρκα θάνατον· ἵνα πατήσας αὐτὸν, καὶ ἐγηγερμένος ἐκ νεκρῶν, ζωὴ καὶ ζωοποιὸς, διά τε τοῦτο θεὸς ὑπάρχων † γνωρίζεται. οὐ γὰρ καθ' ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπομεμένηκεν ἐν νεκροῖς. ἀνεβίω δὲ μᾶλλον καινοτομῶν τῇ ἀνθρώπου φύσει τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τὴν ὁδόν. καὶ πιστοῦσθαι † γράφει Παῦλος. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. ῥίζα τοιγαροῦν γέγονεν ἡμῖν καὶ ὁδὸς καὶ πρόφασις τῆς εἰς ἀφθαρσίαν ἐλπίδος ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. βεβασίλευκε μὲν γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ μέχρι Μωσέως. ἐκπέπτωκε δὲ τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος, καὶ ἠτόνησεν ἐν Χριστῷ. τικτόμεθα γὰρ, οὐκέτι πρὸς θάνατον, ὡς ἐκ σπορᾶς ὄντες φθαρτῆς. ἀλλ' εἰς ἐλπίδα ζωῆς, ἀρχὴν λαβόντες εἰς τοῦτο Χριστόν. γράφει οὖν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσιν. ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ. ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. ἥξει γὰρ ἥξει κατὰ καιροὺς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ καταβήσεται πάλιν ἐξ † οὐρανοῦ μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ.

† Puto θεοσημείας.
† ἄλ. μῶμον.
† ἄλ. ἀνασείοντα.
† ἄλ. ὑπομεμένηκεν.
† ἄλ. γνωρίζηται.
† ἄλ. χάραφον ὁ.
† ἄλ. καθὼς οὐρανῶν.

† ἄλλ. καθώ.

† καθὼς γέγραπται. ὡς οὖν τῷ θείῳ βήματι παραστησόμενοι, καὶ τὸν ἑαυτῶν ζωῆς ἀποδώσοντες λόγους, ἁγίως πολιτευσώμεθα. καὶ πᾶντα τρόπον ἐπιεικείας ἐπιτηδεύσωμεν. καθαρίζοντες ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος ἑαυτοὺς, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν. ὀχληρὸν ἑτέρως τὸ περιττὸν ἡγούμενοι. συναλγοῦντες τοῖς κάμνουσι. τοῖς ἐν ἱδρῶσι συγκαθιστάμενοι, μνημονεύοντες τῶν δεσμίων ὡς συνδεδεμένοι. τοὺς ἐν ἀρρωστίαις ὄντας παραμυθούμενοι. ὀρφανοὺς καὶ χήρας δάκρυον ἐποικτείροντες. ἐπικουροῦντες ὡς ἔνι τοῖς ἐν πτωχείᾳ κατηχθημένοις. καὶ ἁπαξαπλῶς παντὸς ἀγαθοῦ πράγματος ἐπιμεληταὶ γενόμενοι. οὕτω γὰρ ἅγιον καὶ πάναγνον ἐπιτελέσομεν ἑορτήν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἑκκαιδεκάτης τοῦ Μεχὶρ μηνός. τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ εὐαγοῦς καὶ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ μιᾶς καὶ εἰκάδος τοῦ Φαμενὼθ μηνός· καταπαύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ Φαμενὼθ μηνὸς, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ σαββάτου, κατὰ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαμενὼθ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. ἵνα καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀνέσεως συγχορεύσαντες τοῖς ἁγίοις ἐν οὐρανῷ σκιρτῶσι καὶ χαίρουσι, τῆς αὐτῶν ἀξιωθῶμεν κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

quemadmodum ſcriptum eſt. Tanquam igitur ante diuinum tribunal ſiſtendi, ac noſtræ vitæ rationem reddituri ſanctè inſtituamus vitam, omneſque modeſtiæ partes implere ſtudeamus, mundantes noſmetipſos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, contenti præſentibus, moleſtum alioqui omne quod ſuperuacuum eſt, exiſtimantes. Eorum qui miſerijs premuntur dolorem communem putemus, laborantibus ſubueniamus, memores vinctorũ tanquam ſimul vincti, morbis detentos ſolemur, orphanorum viduarumque miſereamur lacrymis, inopes quantum licet ſubleuemus, & vno verbo, quodcunque honeſtæ actionis genus exercere ſtudeamus. Ita namque ſanctam & puriſſimam feſtiuitatem celebrabimus; inchoantes ſanctam quidem Quadrageſimam decimaſexta Februarij menſis, hebdomadam verò ſancti & ſalutaris Paſchæ viceſima prima Martij; abſoluentes ieiunia viceſimaſexta eiuſdem Martij menſis, extremo veſpere Sabbati, ex Euangelica prædicatione; feſtum verò celebrantes proximè illuceſcente Dominica die, viceſima ſeptima eiuſdem Martij; adijcientes deinceps ſeptem quoque hebdomadas ſanctæ Pentecoſtes, vt remiſſionis tempora vnà cum Sanctis in cælo exultantibus exigentes, eorum conſortio digni efficiamur in Chriſto Ieſu Domino noſtro: cui gloria & imperium cum Patre & ſancto Spiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Λόγος λ΄.

Τοῖς τὸ σεπτὸν καὶ θεῖον ἱερουργοῦσι κήρυγμα, τὸ διά γέ φημι τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ ψάλλοντος λύρας διακελεύεται λέγον. „σαλπίσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλ„πιγγι, ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ἡμῶν. ὅτι „πρόσταγμα τῷ Ἰσραήλ ἐστι, καὶ κρίμα „τῷ θεῷ Ἰακώβ. νουμηνίαν δὲ † φασὶν ἐν τούτοις τὸν νέον, καὶ οἷον ἀρτιθαλῆ τὸν τοῦ σωτῆ„ρος ἡμῶν ἐπιδημίας καιρόν. καθ' ὃν τὰ ἀρ„χαῖα πάντα παρελήλακε. γέγονε δὲ τὰ πάντα καινὰ, κατὰ τὴν τοῦ θεσπεσίου Παύλου φωνήν· καὶ ἀρχή τις ὥσπερ αἰῶνος νέου. χρὴ τοίνυν ἡμᾶς σαλπίζειν ἐν αὐτῷ, τουτέστιν εὐσημοτάτην τε καὶ διαπρύσιον ἱέν„τας ἠχὴν, τοῖς ἁπανταχόσε λέγειν. θεὸς „κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, συστήσασθε ἑορ„τὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ „θυσιαστηρίου. τί δή ποτ' ἂν βούλοιτο δηλοῦν τὸ ἐν τοῖς πυκάζουσι συστῆναι τὴν ἑορτὴν, διειπεῖν εὖ μάλα πειράσομαι· ἐγήγερται μὲν γὰρ ἡ ἀρχαία σκηνὴ κατὰ τὴν ἔρημον· ἀλλ' ἦν ἐν θεσ...

† ἄλλ. φησιν.

Homilia triceſima.

QVi auguſto & diuino funguntur præconio, Chriſtum nempe Saluatorem omnium prædicantes, illos Spiritus ſanctus Pſalmographi voce his verbis hortatur: *Canite in neomenia tuba, in inſigni die ſolemnitatis veſtræ. Quoniam præceptum in Iſraël eſt, & iudicium Deo Iacob.* Neomeniam verò hoc loco nouum & velut recenti viriditate lætum Saluatoris noſtri aduentum intelligit, *in quo vetera tranſierunt: facta verò ſunt omnia noua,* vt beatus aſſerit Paulus, ac noui fere ſeculi quoddam exordium extitit. Nos ergo in eo tuba canere oportet, hoc eſt magna & contenta voce eos qui vbique ſunt ijs verbis alloqui: *Deus Dominus, & illuxit nobis, conſtituite diem ſolemnem in condenſis vſque ad cornu altaris.* Quid verò illud ſignificet, *in condenſis conſtituere ſolemnem diem*, explicare ſeduló enitar. Excitatum eſt ſiquidem antiquum tabernaculum in deſerto, ſed erat illius duplex

Pſal. 80. 4.

2. Cor. 5. 17.

Pſal. 117. 27

ſtatio. Altera quidem erat prior, quæ legalis cultus altare continebat, in quo bobus immolandis atque ouibus operari iubebantur, & fumo, qui Deum per vmbram adhuc figuraſque venerabantur. Erat altera precationis, ſecreta magis, atque à priore diuiſa velo, cui nomen Sancta ſanctorum. In hac propitiatorium fuit in Chriſti figuram, quod alis ſtipantes Cherubim vtrinque obumbrabant, & ſacra miniſteria obeuntium habitu, numenque venerantium aſtabant. Inerat præterea aureum illic altare, in quo tenue & mixtum ſuffibatur vnguentum, ex varijs aromatum generibus egregiè compactum. Sed quemadmodum ſapiens ſcribit Paulus: *His verò ita compoſitis in prius quidem tabernaculum ſemper introibant ſacerdotes, ſacrificiorum officia conſummantes. In ſecundum autem ſemel in anno ſolus Pontifex, non ſine ſanguine, quem offerret pro ſua & populi ignorantia. hoc ſignificante Spiritu ſancto, nondum propalatam eſſe ſanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum. Quæ parabola eſt temporis inſtantis, iuxta quam munera & hoſtiæ offeruntur, quæ non poſſunt iuxta conſcientiam perfectum facere ſeruientem.* Donec ergo legalis cultus per Moſem ſubſtitit, ſtationem habuere in priore tabernaculo qui ſub figuris degebant. Nec enim veluti procurrere in ſanctum, & interius tabernaculum licebat. Solus autem ſummus ſacerdos ingrediebatur ſemel in anno, ac *non ſine ſanguine*, vt ſcriptum eſt. Poſtquam verò, quemadmodum in lege doctus ſacriſque innutritus litteris Paulus aſſerit, *Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, hoc eſt non huius fidei, non per ſanguinem hircorum & vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta Sanctorum, æterna redemptione inuenta*; age nos quoque reſiſtere in priore tabernaculo non contenti Chriſtum ſequamur, ingrediamur in ſancta Sanctorum, conſtituamus *diem ſolemnem in condenſis*, vbi propitiatorium in Chriſti figuram, quod alis Cherubim prætexunt, offeramus Deo, non cruentas hoſtias, ſed tenue potiùs & mixtum ſuffimentum, hoc eſt ornamenta virtutum, ſpiritale incruentum ſacrificium. Illud præterea ad vos dici oportere arbitror, *Mundemus noſmetipſos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus*, perficiamus ſanctitatem in timore Dei. Non enim licet niſi quis impiè agere velit, illotis velut pedibus ingredi in ſancta Sanctorum: hoc namque nobis indicauit vniuerſorum Deus, ita ſacrorum interpretem Moſem alloquens, *Fac lauacrum æneum, & baſim ipſi æream*

Heb.9.6. Actor.22.3. Pſal.31.8. Heb.9.11. Pſal.117.26 2.Cor.7.1. Exod.30.18

διαστολῆ. μία μὲν γὰρ ἦν ἡ πρώτη, ἡ τὴν κατὰ νόμον λατρείας ἔχουσα θυσιαστήριον. ἐν ᾧ βουθυτεῖν ἐπετάττοντο, καὶ μηλοσφαγίαις χρῆσθαι, καὶ καπνοῖς, οἱ διὰ σκιᾶς ἔτι, καὶ τύπων τιμῶντες θεόν. δευτέρα δὲ προσευχῆς τῇ πρώτῃ ἐπὶ † ἐσωτέρα, καταπετάσματος διορίζοντος, ὄνομα δὲ αὐτῇ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. ἐνταῦθα τὸ † θυσιαστήριον ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ, πυκαζόντων αὐτὸ ταῖς πτέρυξι τῶν Χερουβίμ, καὶ κύκλῳ περιεστηκότων, καὶ τὸ τῆς λειτουργίας πλούντων σχῆμα, καὶ περιεπόντων ὡς θεόν. ἔκειτο δὲ καὶ χρυσοῦν ἐκεῖ θυσιαστήριον, ἐφ' ᾧ τὸ λεπτὸν καὶ σύνθετον ἐθυμιᾶτο μύρον, ἐκ † πολλῶν ἀρωμάτων εὖ μάλα διηρτημένον. ἀλλ' ὡς ὁ πάντα σοφὸς γράφει Παῦλος, τούτων οὕτω κατεσκευασμένων, „εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διαπαντὸς εἰσίασιν οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες· εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεύς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει † περὶ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. τοῦτο δηλοῦντος τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν, ἥτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηκότα, καθ' ἣν δῶρά τε καὶ θυσίαι † προσφέρονται, μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα. ἕως μὲν οὖν ἡ κατὰ νόμον τὴν διὰ Μωσέως ἐκράτει λατρεία, στάσις ἦν ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ τῶν ὑπὸ τοὺς τύπους. οὐ γὰρ † ἐξῆς τοῖς ἐθέλουσιν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ἐσωτέρω διατρέχειν σκηνήν. εἰσῄει δὲ μόνος ὁ προὔχων ἐν ἱερουργοῖς, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ οὐ χωρὶς αἵματος, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἐπειδὴ δὲ, καθά φησιν ὁ νομομαθὴς ὢν Παῦλος, καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐντεθραμμένος γράμμασι, „Χριστὸς παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς μείζονος, καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου. τουτέστιν οὐ ταύτης τῆς † πίστεως· οὐ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων. διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, αἰωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος. φέρε καὶ ἡμεῖς τὴν ἐν γε τῇ πρώτῃ σκηνῇ παραιτούμενοι στάσιν, ἀκολουθήσωμεν τῷ Χριστῷ. εἰσδράμωμεν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. συστησώμεθα τὴν ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν· ἔνθα τὸ ἱλαστήριον εἰς τύπον Χριστοῦ πυκαζόντων αὐτὸ ταῖς πτέρυξι τῶν Χερουβίμ. προσαγάγωμεν τῷ θεῷ, μὴ τὰς δι' αἱμάτων θυσίας, τὸ λεπτὸν δὲ μᾶλλον καὶ σύνθετον θυμίαμα. τουτέστι τὴν ἐξ ἀρετῶν εὐκοσμίαν, τὴν πνευματικὴν καὶ ἀναίμακτον λατρείαν. πλὴν ἐκεῖνο πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν οἴομαι δεῖν. „καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. ἐπιτελέσωμεν ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ. οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστιν ἀνοσιουργεῖν † οὐκ ἐθέλουσιν, ἀνίπτοις ὥσπερ ἰέναι ποσὶν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. τοῦτο γὰρ ἡμῖν ὁ τῶν ὅλων θεὸς ὑπέφηνεν εἰπὼν πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· „ποίησον λουτῆρα χαλκοῦν, καὶ βάσιν αὐτῷ

† ἄλ. ἐσωτάτω. † ἄλ. ἱλαστήριον. † ἴσως, πολυειδῶν. † ἄλ. ὑπέρ. † ἄλ. προσφέροντες. † ἄλ. ἐξῆν. † ἴσως κτίσεως. † ἄλ. ἐθέλουσιν.

χαλκῆν

χαλκῆν, ὥστε νίπτεσθαι, καὶ θήσεις αὐτὸν ἀνὰ μέσον τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ θυσιαστηρίου. καὶ ἐκχεεῖς εἰς αὐτὸν ὕδωρ. καὶ νίψεται Ἀαρὼν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ὕδατι, ὅταν εἰσπορεύωνται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, νίψονται ὕδατι, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωσιν. ἀλλ᾽ ἐκεῖνα μὲν ἐν τύποις † τὰ τῆς ἀληθείας ὠδίνεντα κάλλη. ἡμᾶς δὲ παντὸς ἀπαλλάττει ῥύπου Χριστὸς, ὅς ἐστιν ἡ ἀλήθεια. πῶς δὲ ἢ τίνα τρόπον, διδάξει λέγων διὰ φωνῆς Ἡσαΐου. λούσασθε, καὶ καθαροὶ † γίνεσθε. ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν. μάθετε καλὸν ποιεῖν. ἐκζητήσατε κρίσιν. ῥύσασθε ἀδικούμενον. κρίνατε ὀρφανὸν, καὶ δικαιώσατε χήραν. δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει κύριος. καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ. ἐὰν δὲ ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ. τοῦ οὕτω λαμπρᾶς καὶ ἀξιεράστου χάριτος, καὶ ὁ θεσπέσιος μελῳδὸς διαμνημονεύει, λέγων πρὸς τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα Χριστόν. ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι· πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι. καταλευκαίνει τοίνυν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, τὸ τῆς ἁμαρτίας ἐμφράττουσι στόμα, καὶ πάντα ῥύπον τὸν ἐν ἡμῖν ἐκτήκουσι, νοητῶς δηλονότι, καὶ πνευματικῶς. καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης τοῖς Ἰουδαίων μινήμης προσλαλῶν. ἐγὼ βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι, φησιν, εἰς μετάνοιαν. ὀπίσω μου ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου. ἐκεῖνος ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ, καὶ πυρί. ἡ γάρ τοι τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργάτις καὶ δύναμις, ὅταν ἐν ἡμῖν γένηται, καὶ ὑλομανοῦσαν εὕρῃ ψυχὴν, τότε δὴ τότε πυρὸς εἰσπεσοῦσα δίκην, καθάπερ ἄχρηστον ὕλην καταβόσκεται, καὶ δαπανᾷ τῆς ἁμαρτίας τοὺς μολυσμούς. προσβολὴ δὲ τοῦ πράγματος, καὶ ὁδὸς οἷά τις ἀποφέρουσα πρὸς τὴν οὕτω λαμπρὰν καὶ ἀξιόκτητον χάριν ἡ εἰς τὸν Χριστὸν εὑρίσκεται πίστις. καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, μονονουχὶ καὶ χεῖρα προτείνων, ταύτην ἡμῖν κατέδειξε, λέγων. αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. κεχρημάτισται μὲν γὰρ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ὁ διὰ Μωσέως νόμος, διακονούντων ἀγγέλων. ἀλλ᾽ ἦν μὲν ἔλεγχος ἁμαρτίας, καὶ πλημμελημάτων παραδεικτικός. † ἀνόητος δὲ παντελῶς, εἰς γε τὸ δύνασθαι δικαιῶσαί τινας. γράφει γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος. ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ θεῷ, δῆλον. ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται. ἐπιτίθει γὰρ ἀναλόγως τοῖς ἑκάστου πταίσμασι τὰς δίκας παραχρῆμα. ἀσθενοῦντος τοίνυν τοῦ νόμου, καὶ οὐκ ὄντος οἵου τε διασμῆξαι ῥύπους, ἤγουν τῶν αἰτιαμάτων ἀπαλλάξαι τινὰς, τὴν διὰ πίστεως χάριν, καὶ τὴν ἐν Χριστῷ † δικαίως ἐστὶ τὴν ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ᾽ οὐρανὸν ὁ τῶν ὅλων δέδωκε θεός. μαρτυρήσει δὲ πάλιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφων. διὰ γὰρ νόμου, ἐπίγνωσις ἁμαρτίας, νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου, δικαιοσύνη θεοῦ πεφα-

† ἄλλ. τὸ κάλλος.
† ἄλλ. γένεσθε.
† ἄλλ. ἀνόνητος.
† ἴσως, δικαίωσιν τοῖς.

vt lauentur, illudq́ collocato præter tabernaculum testimonij & altare, fundésque in ipsum aquam, & abluetur Aaron, & filij eius ex ipso manus pedesq́; aqua, cùm ingrediuntur in tabernaculum testimonij, abluentur, & non morientur. Sed illa quidem in figuris, veritatis pulchritudinem parturiebant, nos verò ab omni inquinamento emundat Christus qui est veritas. Quonam autem id modo aut via apud Isaiam docet his verbis: *Lauamini, mundi estote, auferte nequitias ab animabus vestris coram oculis meis. Desinite peruersè agere, discite bonum facere, quærite iudicium, liberate iniuria oppressum, iudicate orphano, & iustificate viduam. venite ac disceptemus, dicit Dominus: & si fuerint peccata vestra sicut rubeum, quasi niuem dealbabo; si autem fuerint sicut coccinum, velut lanam dealbabo.* Tam eximij atque optandi muneris beatus quoque Psaltes meminit, sic affatus omnium Saluatorem Christum: *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me & super niuem dealbabor.* Dealbat igitur per sanctum baptisma, os peccati obstruens, omnesque quibus infecti sumus eluens sordes, spiritali nimirum atque intelligibili modo. Proinde & beatus Ioannes Iudæorum alloquens turbam: *Ego*, inquit, *baptizo vos in aqua ad pænitentiam: qui autem post me venit, fortior me, ille vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.* Nimirum, vbi nos Spiritus sancti vis & potestas comprehenderit, siluescentemque repererit animum, tunc sanè instar ignis inuadens velut inutilem materiam depascitur, ac peccati inquinamenta consumit. Aditum verò ad hoc aperit, & veluti viam sternit ad illustrem adeò ac splendidam possessionem, quę in Christum est fides. Itaque beatus Dauid hanc nobis propemodum intento digito commonstrauit, dicens: *Hæc est porta Domini, iusti intrabunt in eam.* Fuit quidem Israëlitis, Angelorum ministerio, Mosis edita lex, sed erat illa quæ peccata coargueret, monstraretque noxas; verùm quæ nihil planè ad iustificationem conferret. Scribit itaque sapientissimus Paulus, Manifestum est *in lege neminem iustificari* apud Deum. *Lex enim iram operatur*, quæ pro cuiusq; delicto pœnas confestim decernit. Cùm sit ergo infirma lex, nec abstergere valeat sordes, hoc est, à criminibus liberare quenquam, gratiam per fidem & iustificationem in Christo, toto terrarum orbe vniuersorum Deus largitus est. Quod suo testimonio idem met diuinus Paulus confirmat scribens: *Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia Dei*

Isaiæ 1.16.
Psal. 50.9.
Matt. 3.11.
Marc. 1.8.
Luc. 3.12.
Ioan. 1.26.
Psal. 117.20
Rom. 3.20.
Gal. 2.16.
Rom. 3.21.

manifestata est, testificata à lege & Prophetis. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes qui credunt in eum. Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Iustificati gratis, per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Prærogatiua nempe singularis, ac solius increatæ naturæ propria est nusquam errare aut labi, nec à recto vllatenus posse deflectere. In hoc ipsi deficimus, aut indigemus, vt sapientissimus Paulus loquitur, quibus haud insuetum peccati laqueis implicari, atque in nequitiam propensis ad turpiora delabi. Verùm, vt sacræ affirmant Litteræ: *Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia.* Quam quidem etiam sitientes facile animaduertas eos qui Vnigeniti incarnationis mysterium ignorauerunt. Scribit ergo doctissimus in lege Paulus: *Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores, scientes quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christum credidimus, vt iustificemur in ipso.* Neque verò sic antiquam legem à Deo decretam existimes, quasi satis ea posset ab criminibus imbecillitatis quempiam liberare: postquam verò aberrauit à scopo, tanquam noua consilia ineuntem, fidei quæ in Christum est, excogitasse viam. Non ea est huiusce rei ratio. Nihil minùs. Illud potiùs tibi sit cognitum, etiam planè priusquam primum e limo efformaret hominem, cùm ea quæ ventura essent, ac diabolicæ peruersitatis insidias non ignoraret; nostræ quoque medicinæ modum, Christi videlicet mysterium antè prouidentem, legem quæ peccata coargueret, nostramque infirmitatē conuinceret, per Mosem constituisse; ac mandatum condemnans iustificanti gratiæ præmisisse sapienter, vt maiore adhuc admiratione gratia exciperetur. Vbi namque adsunt quæ cruciant, ibi quod lætitiam affert, maximè apparet. Cæterùm antiquum esse Christi mysterium facilè peruidebimus, cùm ita sacræ nos Litteræ alloquantur. Dicit enim alicubi rursum beatus Paulus: *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo. Sicut elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati, in conspectu eius in charitate. Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum, per Christum Iesum in ipso.* Audis igitur, quo modo nos ante ipsam mundi constitutionem benedictionis compotes factos fuisse affirmat? prædestinatos verò etiam filios in Christo Iesu? Certè & ipsum salutare baptisma

Rom. 5. 20.

Gal. 2. 16.

Ephes. 1. 3.

πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου „ καὶ τῶν προφητῶν. δικαιοσύνη δὲ θεοῦ, διὰ „ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας τοὺς πι- „ στεύοντας· οὐ γάρ ἐστι διαστολή. πάντες γὰρ ἥ- „ μαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. δι- „ καιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς „ ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. δόξα μὲν „ ἡ ἐξαίρετος, καὶ τῇ παντὸς ἐπέκεινα γεννητοῦ γενομένῃ φύσει, μόνῃ τε καὶ ἰδικῶς ἐμπρέπουσα, τὸ ἀπλημμελὲς εἰς ἅπαν καὶ ἀδιάπτωτον παντελῶς τὸ κατὰ μηδένα τρόπον ἀφαμαρτεῖν δύνασθαι εἰκότως. ταύτῃσι δὲ ἡμεῖς ἡττώμεθα, ἢ γοῦν ὑστερούμεθα κατὰ τὴν τοῦ σοφωτάτου Παύλου φωνήν, οὐκ ἀσυνήθεις ἔχοντές τε τοῖς τῆς ἁμαρτίας ὑποφέρεσθαι βρόχοις· καὶ τὸ εἰς φαυλότητα ῥοπαῖς καθικνεῖσθαι πρὸς τὰ αἴσχιω. ἀλλ᾽ ὥς φησι τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν· οὗ γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία ὑπερεπε- „ ρίσσευσεν ἡ χάρις. ἣν δὴ καὶ δεδιψηκότας „ κατίδῃ τις ἄν, τοὺς τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ μονογενοῦς μυστήριον ἠγνοηκότας. γράφει γοῦν ὁ νομομαθέστατος Παῦλος. ἡμεῖς φύσει Ἰου- „ δαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί. εἰδότες δὲ „ ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, „ ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ἡμεῖς „ εἰς Χριστὸν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν „ ἐν αὐτῷ. καὶ μὴ ὑπολάβῃς ὅτι τὸν παλαιὸν νόμον ὡρίσατο θεός, ὡς ἀποχρώντως ἔχοντα πρὸς τὸ δύνασθαί τινας ἀποφαίνειν ἐλευθέρους τῶν ἐξ ἀσθενείας αἰτιαμάτων. ἐπειδὴ δὲ ἀφημάρτηκε σκοποῦ, μονονουχὶ δὲ καὶ ὑστεροβουλίᾳ χρώμενος, τὴν διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν ἐπενόησε τρίβον. οὐχ οὕτω ταῦτ᾽ ἔχει, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἴσθι † δὴ μᾶλλον ὅτι καὶ πρὶν ὅλως ἐκ γῆς διαπλάσαι τὸν πρῶτον ἄνθρωπον· οὐκ ἠγνοηκὼς τὰ ἐσόμενα, καὶ τὴν τοῦ διαβόλου σκαιότητος τὴν ἐπιβουλήν, καὶ τὸν τῆς ἐπικουρίας ἡμῶν προαναθρήσας τρόπον, δῆλον δὲ ὅτι τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ἔλεγχον ἁμαρτίας, καὶ τῆς διὰ πάντων ἀσθενείας κατήγορον, τὸν διὰ Μωσέως ἔστησε νόμον, καὶ τῆς δικαιούσης χάριτος τὴν κατακρίνουσαν ἐντολὴν προανέδειξε σοφῶς. ἵν᾽ ἔτι μειζόνως ἡ χάρις † θαυμάζεται. οὗ γάρ ἐστι τὸ λυποῦν, ἐκεῖ μάλιστα τὸ κατευφραίνειν εἰδὸς ἐκφαίνεται. ὅτι δὲ ἀρχαῖόν ἐστι τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ἀκονιτὶ διοψόμεθα ὧδέ δὴ πάλιν ἡμῖν ἱεροῦ φωνοῦντος γράμματος. ἔφη γάρ που πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος. εὐλογη- „ τὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι- „ στοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ „ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ κα- „ θὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς „ κόσμου. εἶναι ἡμᾶς ἁγίους, καὶ ἀμώμους κατενώ- „ πιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱο- „ θεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν. συνιεὶς οὖν ὅπως ηὐλογῆσθαί φησιν ἡμᾶς, καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς. προωρίσθαι δὲ καὶ εἰς υἱοὺς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ; ναὶ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ σωτήριον βάπτισμα προ-

† ἄλ. δὲ

† ἄλ. θαυμάζηται

προανετυποῦτο τοῖς πάλαι, καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους ἡμῖν καὶ διά γε τῆς κιβωτοῦ. ἐσώζετο γὰρ ἐν αὐτῇ διὰ πίστεως ὁ δίκαιος Νῶε, καίτοι τῆς ὑπ' οὐρανὸν μιᾷ ψήφῳ θεοῦ κατακεκριμένης. ἐπαφῆκε γὰρ ἅπασι τὸν κατακλυσμόν. γέγραπται γοῦν περὶ αὐτοῦ. πίστει χρηματισθεὶς Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς, κατεσκεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν † τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, δι' ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος. ὅτι δὲ εἰς τύπον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὸ δρώμενον ἦν, πιστώσεται λέγων ὁ θεσπέσιος Πέτρος, περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ, ὅτι καὶ Χριστὸς ἅπαξ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἀπέθανε. δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵν' ἡμᾶς προσαγάγῃ θεῷ. θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι. ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν, ἀπειθήσασί ποτε, ὅτε ἀπεξεδέχετο ἡ τοῦ θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις Νῶε, κατασκευαζομένης κιβωτοῦ. εἰς ἣν ὀλίγοι, τουτέστιν ὀκτὼ ψυχαὶ διεσώθησαν δι' ὕδατος, ὃ καὶ ἡμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ῥύπου, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς θεόν. καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι τὸ ἐκ συνειδήσεως ἀγαθῆς εἰς θεὸν ἐπερώτημα; ἡ εἰς Χριστὸν πίστεως ὁμολογία. ἣν δὴ καὶ ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων ποιεῖν κατεθίσμεθα καὶ οὐκ ἀνθρώπων μόνον, οἷς τὸ τῆς θείας ἱερουργίας ἐμπρέπει καύχημα, ἀλλὰ γὰρ καὶ δυνάμεων λογικῶν, αἳ λειτουργοῦσι θεῷ, τὰ εἰς δόξαν αὐτοῦ κατορθοῦν σπουδάζουσαι. χρῆναι δέ φημι, τοὺς ἀπλανῶς τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν ἐκφέροντας, κατὰ μηδένα τρόπον καταδονεῖσθαι φιλεῖν· γέγραπται γὰρ ὅτι, ἀδελφοὶ ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι. περισσεύοντες ἐν † τῷ οἴκῳ τοῦ κυρίου πάντοτε. καταχειμάζουσι γὰρ ἔσθ' ὅτε τινὰς, καὶ τῶν ἤδη πεπιστευκότων, ἄνδρες ἀμαθίας σύντροφοι, ποτίζοντες τὸν πλησίον ἀνατροπῇ θολερᾷ, καθὰ γέγραπται. καὶ ὡς ἐκ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτῶν ἀναπλύοντες τὰ πονηρὰ. καὶ τὸν τῆς διαβόλου σκαιότητος ἰὸν ἐρευγόμενοι. κατεπαίρονται γὰρ τῆς ἐπέκεινα πάντων οὐσίας τε καὶ δόξης· καὶ τὸ, τί ἧκον ἐπ' αὐτοῖς τῶν ὑπερτάτων κατακομίζουσι θρόνων τὸν ἐκ θεοῦ πατρὸς φύντα λόγον, ἐναριθμοῦντες τοῖς κτίσμασι τὸν τῶν ὅλων γενεσιουργὸν καὶ τεχνίτην· ὃν πάντα τὰ ἔργα σέβεται καὶ τρέμει. καὶ τοῖς τῆς † ἀληθείας, κατὰ φύσιν, θεότητος ἀξιώμασιν, εὖ μάλα κατεστεμμένον· † συνάπτει γὰρ αὐτῷ πᾶν γόνυ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων· καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογεῖται, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός. εἰσὶ δὲ πρὸς τούτοις, οἳ μερίζουσι τὸν ἀμέριστον, φημὶ δὴ τὸν ἕνα Χριστὸν, καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς ἀληθείας παρασημαίνουσι κάλλος. καί τι

† ἄλ. τοῦ οἴκου αὐτοῦ.
† ἄλ. τῷ ἔργῳ.
† γρ. ἀληθοῦς.
† ἄλ. κάμπτει.

præsignificatum fuit antiquis, nobisque qui illos consecuti, etiam per arcam. Seruatus nempe est in illa per fidem iustus Noe, licet terram Deus vna sententia damnasset vniuersam. Immisit siquidem in omnes diluuiũ. Scriptum est ergo de ipso: *Fide Noë responso accepto de ijs quæ adhuc non videbantur, metuens aptauit arcam, in salutem domus suæ, per quam damnauit mundum, & iustitiæ quæ per fidem est hæres est institutus*. Fuisse hanc porro sancti baptismatis figuram, confirmat beatus Petrus, de nostrûm omnium Saluatore Christo ita scribens: *Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. In quo & ijs qui in carcere erant spiritibus veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cùm fabricaretur arca, in qua pauci, hoc est octo animæ, saluati sunt per aquam: & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum*. Et quid sanè hoc est, *conscientiæ bonæ in Deum interrogatio?* Scilicet fidei in Christum confessio; quam etiam coram multis testibus præstare solemne est. Nec hominibus tantùm, qui diuini sacerdotij dignitate ornati sunt, sed rationalibus quoque potestatibus, quæ Deo ministrantes, ijs quæ ad illius gloriam spectant rite obeundis curam impendunt. Oportere autem aio, vt qui sinceram fidei confessionem præ se ferunt, nullo modo sese dimoueri sinant. Scriptum est enim, *Fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper*. Iactant namque, atque impellunt huc illuc quosdam eorum quoque qui crediderunt viri insipientes, potantes proximum subuersione dolosa, vt scriptum est, & tanquã *ex malo cordis thesauro* exspuentes mala, ac Diabolicæ immanitatis eructantes venenum. Extollunt enim se supra omnium potentissimam naturam & gloriam, & quantum quidem in ipsis est, ex superna sede deijciunt genitum ex Deo Patre Verbum, in rerum creatarum ordinem redigentes vniuersorum conditorem atque opificem, quem res omnes venerantur ac tremunt, veræ secundũ naturam diuinitatis dignitate pulchrè cohonestatũ. *Flectitur* namq; *ipsi omne genu cælestium, terrestriũ, & infernorũ, & omnis lingua confitetur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei Patris*. Sunt alij præterea qui id diuidunt, quod diuisionem non admittit, vnum scilicet Christum, & illustrem veritatis pulchritudinem inuertunt. Atque hoc

Hebr. 11. 7.
1. Pet. 3. 18.
1. Cor. 15. 58
Matt. 12. 35. & 13. 18.
Philip. 2. 10.

etsi nobis beatus Paulus perspicuè ac dilucidè scribat: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* (Ephes. 4. 5.) Quòd si Domini duo, planè & fidem geminam, totidemque baptismata esse oportuit. Qui hæc ita se habere opinati sunt, veluti perniciosos pestilentesque dimittamus, exemptoque è cassibus pede, illud Psalmorum vsurpemus: (Psal. 123. 6.) *Benedictus Deus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Liberati namque sumus Christi morte, *qui dedit seipsum pro peccatis nostris*, secundùm Scripturas, *vt eriperet nos de præsenti seculo nequam, secundùm voluntatem Dei & Patris.* (Galat. 1. 4.) Cùm enim, vt suprà diximus, per legalem cultum, qui nihil aliud quàm figuras vmbrasque contineret, nequaquam eluere improbitatis ac peccati sordes liceret, ipsemet propter nos, & pro nobis Dei Patris Verbum factus homo, manensque id quod erat, nempe Deus, suum morti tradidit corpus, vt nos morti & corruptioni obnoxios suo sanguine redimeret. Proinde alicubi Dauidis voce ita cælestem Patrem, & Deum alloquitur: (Psal. 39. 7.) *Sacrificium & oblationem noluisti, holocaustum & pro peccato non postulasti, corpus autem perfecisti mihi. Tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt faciam, Deus, voluntatem tuam volui.* Audi igitur, audi apertè dicentem, *Corpus autem perfecisti mihi.* Erat namque expers corporis, qua Deus. Cæterùm quonam modo, ô Iudæe, ineffabilem adeò augustamque dispensationem ignorasti? quid ita incorporeum propter te carnem indutum non excepisti? intra humanitatis modum prouidentiæ consilio conclusum eum, qui supra omnes res creatas excellit? tuam paupertatem ferentem qui cęli incolas ditat? serui formam gerentem vniuersorum Dominum? Sed fortè dices, Homo erat, quantum videre licuit, nostri similis. Atqui quonam modo oblitus es Mosaica monumenta? Ad vos namque alicubi sic de ipso est locutus: (Deut. 18. 15.) *Prophetam vobis exsuscitabit Dominus Deus vester, de fratribus vestris, sicut me, iuxta omnia quæcunque postulasti à Deo tuo in Oreb, ipsum audietis.* Tanquam hominem ipsum sanctorum quoque Prophetarum sermo denuntiauit. Diuinus namque Isaias: (Isaiæ 7. 14.) *Ecce*, inquit, *virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel*, quod est interpretatũ Nobiscũ Deus. Et inusitata quidẽ Emmanuelis generatio fuit. Ex Virgine nimirum inexperta nuptiarum prodijt. Cæterùm ex muliere, humanæ naturæ legibus obnoxium, hominem ipsum apparuisse autumas; quod quidem ad corporis speciẽ attinet. Atqui ipsum præterea vidisti,

γεγραφότος ἡμῖν τοῦ † μακαρίου Παύλου σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς. εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα. ἀλλ' εἴπερ ἦσαν κύριοι δύο, πάντως που καὶ πίστεις δύο. τοσαῦτα δὲ εἶναι χρεὼν καὶ βαπτίσματα. τοὺς ὧδε ταῦτα ἔχειν ὑπειληφότας, ὡς ὀλέθρους καὶ φθόρους παρατρέχωμεν, ἔξω τε πάγης † ἱστάντες πόδα, τὸ ἐν ψαλμοῖς ἐκεῖνο λέγωμεν. εὐλογητὸς κύριος ὃς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν. ἡ παγὶς συνετρίβη, καὶ ἡμεῖς ἐρρύσθημεν. ἐκλελυτρώμεθα γὰρ ἐν θανάτῳ Χριστοῦ, δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς γραφάς. ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρός. ἐπειδὴ γὰρ ὡς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν, διὰ τῆς κατὰ τὸν νόμον λατρείας, οὐδὲν ἐχούσης ἕτερον, πλὴν ὅτι τύπους καὶ σκιάς, οὐκ ἦν ἐφικτὸν τοὺς τῆς φαυλότητος, ἤτοι τοὺς τῆς ἁμαρτίας ἀποπλύνεσθαι μολυσμούς, αὐτὸς δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ὁ ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγος, γενόμενος ἄνθρωπος μετὰ τοῦ εἶναι ὃ ἦν, τουτέστι θεός, δέδωκε τῷ θανάτῳ τὸ ἴδιον σῶμα, ἵνα ἡμᾶς ἐκπρίηται τοὺς ὑπὸ † θανάτου καὶ φθορᾶς, αἵματι τῷ ἰδίῳ. καὶ γοῦν ἔφη που διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ, πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατέρα τε καὶ θεόν. θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας. ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ηὐδόκησας. σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. τότε εἶπον. ἰδοὺ ἥκω. ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ. τοῦ ποιῆσαι ὁ θεὸς τὸ θέλημά σου ἐβουλήθην. ἄθρει δὴ οὖν ἄθρει λέγοντα σαφῶς σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. καὶ γὰρ ἦν τι καὶ ἔστιν ἀσώματος ὡς θεός. εἶτα πῶς ἠγνόησας Ἰουδαῖε, τὴν οὕτως ἀπόρρητον καὶ σεπτὴν οἰκονομίαν; πῶς οὐ παρεδέξω σαρκωθέντα διὰ σὲ τὸν ἀσώματον; ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις καθισάμενον οἰκονομικῶς, τὸν ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν; τὴν σὴν φοροῦντα πτωχείαν τὸν πλουτίζοντα τοὺς ἐν οὐρανῷ; τὴν δούλου λαβόντα μορφήν, τὸν τῶν ὅλων κύριον; ἀλλ' ἴσως πρὸς τοῦτο ἐρεῖς. ἄνθρωπος ἦν ὁρώμενος καθ' ἡμᾶς. εἶτα πῶς τῶν Μωσαικῶν ἐπελάθου γραμμάτων; ἔφη γάρ που περὶ αὐτοῦ πρὸς ὑμᾶς. προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ. κατὰ πάντα ὅσα ᾐτήσω παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐν Χωρήβ, αὐτοῦ ἀκούσεσθε. ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν καὶ ὡς τῶν ἁγίων προφητῶν προκατεμεμήνυκε λόγος. καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας. ἰδού, φησιν, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. καὶ παράδοξος μὲν τοῦ Ἐμμανουὴλ ἡ γέννησις. ἐξ ἀπειρογάμου γὰρ προῆλθε παρθένου. πλὴν ἐκ γυναικός, τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος ἐνόχου νόμοις, ἄνθρωπον αὐτὸν πεφηνέναι φῄς, τό γε ἧκον εἰς σῶμα καὶ εἶδος. ἀλλ' † εἶδες αὐτὸν πρὸς τούτῳ θεο-

† Puto θεσπεσίου.

† ἄλλ. ἱέντες.

† ἄλλ. θάνατον καὶ φθοράν.

† ἄλλ. εἶδος.

θεοπρεπεστάτην ἔχοντα δόξαν, εὐκλείαις τῆς ἀνωτάτω καταχρυσούμενον, πληροῦντα τὰ ἔργα τοῦ πατρός. μόνῃ γὰρ ἔνεστι τῇ ὑπερτάτῃ πασῶν οὐσίᾳ τὸ ζωοποιεῖν δύνασθαι νεκροὺς κατεφθαρμένους ἤδη καὶ ὀδωδότας, τοῖς ὀμμάτων ἐστερημένοις ἐνιέναι τὸ φῶς. χωλοὺς † ἀντίποδας ἀποφαίνειν. καὶ τοὺς ἐν λέπρᾳ, τοῦ πάθους ἐλευθεροῦν ἁφῇ καὶ νεύματι. ἀλλ' ἤθελες, εἰπέ μοι, γυμνῇ τῇ θεότητι τοῖς ἐπὶ γῆς ἐπιλάμψαι τὸν τῶν ὅλων † δημιουργὸν καὶ τεχνίτην τοῦ θεοῦ λόγον; εἶτα τίς οὕτω ὑπέστη τὴν οὕτω φρικτὴν καὶ ἀπόρρητον ὄψιν. ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι τὰς † κυριακῆς ἀκτῖνας τὴν προσβολὴν ὁ τοῦ σώματος ὀφθαλμὸς οὐκ εὐάντητον † ἔχει; εἶτα πῶς ἂν ἴσχυσεν ἰδεῖν τὸ ἀπρόσβλητον ἐκεῖνο, καὶ ὑπὲρ θαῦμα φῶς; ἐπεδήμησε τοίνυν ἡμῖν ὡς ἄνθρωπος οἰστὸν ἑαυτὸν ἀποτεθεὶς· ἵν' ὡς εἷς τῶν καθ' ἡμᾶς, ὁμόσε τε ἰὼν, καὶ συνδιαιτώμενος, τῆς εὐσεβοῦς πολιτείας καταδείξῃ τὴν ὁδὸν, ἵνα βρόχων ἐξέληται δυσδαιμονίας Ἑλληνικῆς, ἵνα τῆς ἀληθοῦς καὶ πνευματικῆς λατρείας ἐπιμελητὰς ἀποφήνῃ. ἀλλ' οὐκ ἠρέμει τὸ βδελυρὸν καὶ βάσκανον, καὶ ἀνόσιον θηρίον· τουτέστιν ὁ Σατανᾶς· ὁ πᾶσαν ὑπὸ χεῖρα λαβὼν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐξαπάτης καὶ πλεονεξίας, καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἐναποπνίξας τέλμασιν, εἶδεν ἑαυτὸν ἐκπίπτοντα τῆς καθ' ἡμῶν ἀρχῆς. ἀδοκήτως ἐξωθούμενον τοῦ δύνασθαι κρατεῖν τῶν πάλαι διηρπασμένων, ᾤηθη καὶ αὐτὸν καθ' ἕνα τῶν πάλαι προφητῶν ἄνθρωπον εἶναι, καὶ ἕτερον οὐδέν. οὓς δὴ καὶ τεθνάναι παρεσκεύασε, κατεθήξας ἐπ' αὐτοῖς τὴν τῶν Ἰουδαίων σκαιότητα. καὶ γοῦν ἐνῆκε πάλιν αὐτοῖς τὸν τῆς ἑαυτοῦ δυστροπίας ἰόν. οἱ δὲ τῆς ἑαυτῶν ἀφειδήσαντες σωτηρίας ἐπεπήδων αὐτῷ θρασεῖς, καὶ ἀγέρωχοι. καὶ μιαιφονίας ἔμπλεω τὴν διάνοιαν ἔχοντες, καὶ δὴ καὶ ἐσταύρωσαν. ἆρ' οὖν οὐχ ἑκόντος κεκρατήκασιν; ἢ γοῦν οὐκ εἰδότος ὅτι πείσεται; καίτοι προεγνωκὼς ὁρᾶται τὸ πάθος, καὶ τὰ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀφιλοθείας πλημμελήματα, καὶ γοῦν διὰ προφητῶν ἁγίων, ποτὲ μὲν,
„ἔφασκε. καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν,
„καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος. ποτὲ
„δὲ πάλιν, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυ-
„τοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.
„διὰ δέ γε τῆς Ἡσαΐου φωνῆς. τὸν νῶτόν μου δέ-
„δωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς
„ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρε-
„ψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων. οὐκοῦν οὐκ ἠγνόει ὅτι μὲν πείσεται. εἶτα παρὸν ἔξω φέρεσθαι βρόχων, δέδωκεν ἑκὼν τῷ θανάτῳ πρὸς βραχὺ τὸ ἴδιον σῶμα. ἵν' ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν τὸ τοῦ θανάτου καταλύσῃ κράτος. ἵνα τὸν τοῦ διαβόλου παραλύσῃ φθόνον, δι' οὗ καὶ εἰσήλατο τὴν ἀνθρώπου φύσιν ὁ θάνατος. ἵνα ἡμᾶς ἀναχαλκεύσῃ πρὸς ἀφθαρσίαν, καὶ ἀμήρυτον ζωήν·

† ἴσως. ἀρτίποδας

† γρ. γενεσιουργόν.

† ἄλλ. ἡλιακῆς.

† ἄλλ. ἔχει.

Dei maximè propria dignitate conspicuum, suprema decoratum gloria opera Patris implentem. Soli namque omnium supremæ naturæ facultas inest, vt mortuos iam corruptos & marcidos ad vitam reuocet, oculorum vsu priuatis lumen immittat, claudis gressum stabiliat, lepra infectos attactu nutuque à morbo vindicet. Nunquid ergo voluisses, dic mihi, nuda diuinitate mortalibus affulgere vniuersorum molitorem atque architectum Dei Verbum? At quis terribilem adeò verendamque maiestatem perferre potuisset? Solaris radij coniectum corporeis oculis haud facilè sustineri non animaduertis? quanam ergo ratione inaccessam illam, & supra quàm dici possit admirabilem lucem vsurpare oculis licuisset? Diuertit ad nos igitur hominis specie, se vniuersis tolerabilem exhibens, vt velut vnus è nostro numero, dum vnà nobiscum graditur, atque inter nos agit, nos religiosæ vitæ viam edoceret, ex Græcanicæ infelicitatis eximeret laqueis, atque ad veram spiritalemque adorationem institueret. At non quieuit fœda, malè conciliata, impiaque bestia, nempe Satanas, qui cùm vniuersum terrarum orbem fraudibus ac peruersitate suo subiecisset imperio, cœnoque peccatorum demersum obruisset, illo quem in nos exercuerat dominatu se deiectum animaduertit, ac ne ijs imperaret quos diripuerat repentè depulsum. Tum ipsum quoque putauit, quasi vnum ex antiquis Prophetis hominem esse, nec aliud præterea quidquam, quos etiam è medio sustulerat, concitata Iudæorum in ipsos feritate. Igitur iterum ipsis nequitiæ suæ venenum instillauit. Illi verò omni abiecta salutis cura, fidenter ac superbè, & sanguinario prorsus animo in ipsum inuaserunt, ac postremò etiam cruci affixerunt. Nunquid ergo coëgere nolentem, & quid passurus esset ignorantem? Atqui dolores quos pertulit, ac Deo inuisa Iudæorum ausa prænuntiantem animaduertas. Proinde sanctorum Prophetarum voce nunc quidem ait: *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Alibi verò: *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Apud Isaiam autem, *Dorsum meum dedi in flagella, & genas meas ad alapas: faciem autem meam non auerti à confusione sputorum.* Non ergo se passurum ignorabat. Cæterùm cùm euitare liceret laqueos, sponte corpus suum ad breue tempus morti concessit, vt excitatus à mortuis, imperium mortis dissolueret, vt diaboli prosterneret inuidiam, per quam etiam morti aditus ad humanam naturam patuit, vt nos demum ad immortalem vitam æternamque renouaret.

Psal. 68. 22.

Psal. 21. 19.

Isaie 50. 6.

Sap. 2. 24.

1.Cor.15.22. *Vt enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*. Reuixit itaque tertia die, spoliatis inferis, reuersusque in cælum, æqualem cum Patre obtinet sedem, venietque decursu temporis iudicaturus viuos & mortuos. Tanquam igitur rationem iudici reddituri, omnem abijcientes ignauiam, longeque ab omni culpa dissiti, huiusque vitæ oblectamentis penè valere iussis, exerceamus iustitiam, temperantiam, charitatem, paupertatem amplectamur, qui in vinculis sunt inuisamus, morbis oppressos subleuemus, opitulemur orphanis, viduarum misereamur lacrymis, inter nos mutuo prolixè cumulateque diligamus. Ita namque instituentes vitam, sanctam purissimamque festiuitatem celebrabimus; inchoantes sanctam quidem Quadragesimã sexta die Martij mensis, hebdomadam verò augusti & salutaris Paschatis, vndecima mensis Aprilis; soluentes autem ieiunia decimasexta eiusdem mensis, extremo vespere quæ Sabbato adiacet, ex Euangelica prædicatione; festum porrò celebrantes proximè illucescente Dominica die, decima septima eiusdem Aprilis mensis; addentes deinceps septem quoque hebdomadas sanctæ Pentecostes; vt indulgentiæ ac remissionis tempus velut imaginem Sanctorum in cælo tranquillitatis existimantes, illorum consortio digni habeamur in Christo Iesu Domino nostro, per quem, & cum quo Patri cum sancto Spiritu, gloria, imperium, & honor nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

„ ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. ἐγήγερται γοῦν τριήμερος σκυλεύσας τὸν ᾅδην, καὶ παλινδρομήσας εἰς τὸν οὐρανὸν, σύνεδρός ἐστι τῷ ἰδίῳ πατρί. ἥξει τε κατὰ καιροὺς, ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. ὡς οὖν ἀπολογήσασθαι μέλλοντες τῷ κριτῇ, πάντα ῥίψαντες ὄκνον καὶ πάσης ἁμαρτίας δραμόντες ἐπέκεινα, καὶ τοῖς τοῦ παρόντος βίου περισπασμοῖς μονονουχὶ καὶ ἐρρῶσθαι φράσαντες, κατορθώσωμεν δικαιοσύνην, ἐγκράτειαν, ἀγάπην, φιλοπτωχίαν, †τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐπισκεψώμεθα. τοὺς ἐν ἀρρωστίαις σωματικαῖς ἀνακτησώμεθα. ἐπικουρήσωμεν ὀρφανοῖς. χήρας δάκρυον κατοικτείρωμεν. ἀγαπῶμεν ἀλλήλους ἐκτενῶς. οὕτω γὰρ †πολιτευσάμενοι, τὴν ἁγίαν καὶ πάναγνον ἐπιτελέσομεν ἑορτὴν. ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ ἕκτης τοῦ Φαμενὼθ μηνὸς, τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σεπτοῦ καὶ σωτηριώδους πάσχα, ἀπὸ ἑνδεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς· περιλύοντες δὲ τὰς νηστείας τῇ ἑκκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς, ἑσπέρᾳ βαθείᾳ σαββάτῳ, κατὰ †τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ ἑπτακαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός· συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. ἵνα καὶ τὸν καιρὸν τῆς †ἀναστάσεως καθάπερ εἰκόνα τινὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐν οὐρανοῖς ἀναπαύλης λογιζόμενοι, τῆς αὐτῶν ἀξιωθῶμεν κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν. δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ δόξα τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

† ἄλ. τοὺς.
† ἄλ. πολιτευόμενοι.
† ἄλ. τοῖς εὐαγγελικοῖς κηρύγμασι.
† ἄλ. ἀνέσεως.

ΤΟΥ͂ ΑΥ᾿ΤΟΥ͂

ΚΥΡΙ´ΛΛΟΥ

Α᾿ρχιεπισκόπου Α᾿λεξανδρείας

ΛΟ´ΓΟΣ

Ε᾿ΙΣ ΤΗ`Ν ΜΕΤΑΜΟ´ΡΦΩΣΙΝ

τοῦ κυρίου, καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν

Ι᾿ΗΣΟΥ͂ ΧΡΙΣΤΟΥ͂.

EIVSDEM

CYRILLI

Archiepiſcopi Alexandrini

IN TRANSFIGVRATIONEM

CHRISTI

HOMILIA.

Matth. 17. *Marci* 9. *Luc.* 9. *verſ. xxviij.*

Οἱ μὲν εὖ εἰδότες ἀθλεῖν τῶν θεωμένων ἐφήδονται κρότοις, καὶ ταῖς τῶν βραβείων ἐλπίσιν ἀκονῶνται πρὸς τὴν αὐτοῖς πρέπουσαν νίκην. οἱ δέ γε τῶν θείων χαρισμάτων ἐπιτυχεῖν γλιχόμενοι, καὶ τῆς τοῖς ἁγίοις ἡτοιμασμένης ἐλπίδος διψῶντες τὴν μέθεξιν, τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας ἀγῶνας προσίενται μὲν ἀσμένως. τὴν εὐδόκιμον δὲ κατορθοῦσι ζωήν, οὐ τὸν ἄμισθον προτιμῶντες ὄκνον, οὔτε μὴν τὴν ἄνανδρον ἀγαπῶντες δειλίαν. κατανδριζόμενοι δὲ μᾶλλον παντὸς πειρασμοῦ, καὶ τὰς τῶν διωγμῶν ἐφόδους ὀλίγου παντὸς ἀξιοῦντες λόγου, καὶ πλοῦτον ἡγούμενοι τὸ παθεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ. ἀναμέμνηνται γὰρ τοῦ μακαρίου γράφοντος Παύλου, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. ἄθρει τοιγαροῦν οἰκονομίαν παγκάλη κεχρημένον καὶ νῦν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, εἰς ὄνησιν, καὶ οἰκοδομὴν τῶν ἁγίων ἀποστόλων. ἔφη μὲν γὰρ πρὸς αὐτούς· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. ὃς γὰρ θέλει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δὲ ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν. καὶ σωτήριον μὲν τὸ παράγγελμα, καὶ πρέπον ἁγίοις, καὶ τῆς ἀνωτάτω πρόξενον δόξης, καὶ τῆς εἰς λῆξιν θυμηδίας ἐμποιητικόν. τὸ γὰρ παθεῖν ἑλέσθαι διὰ Χριστὸν οὐκ ἄμισθον· μᾶλλον δὲ τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ δόξης περιποιεῖ τὴν μέθεξιν. πλὴν οὔπω τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν ἐσχηκότας τοὺς μαθητάς, εἰκὸς ἦν τάχα που, καὶ ἀνθρωπίναις περιπεσεῖν ἀσθενείαις, καί τοι τοιοῦτον καθ' ἑαυτοὺς ἐννενοηκότας εἰπεῖν, πῶς ἀρνήσεταί τις ἑαυτόν, ἢ πῶς ἀπολέσας τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, εὑρήσει πάλιν αὐτήν; τί δὲ τοῖς τοῦτο παθοῦσι τὸ ἰσοστατοῦν ἔσται γέρας; ἢ καὶ ποίων ἔσται χαρισμάτων μέτοχος; ἵνα τοίνυν τῶν τοιούτων αὐτοὺς ἀποστήσῃ καὶ λογισμῶν, καὶ ῥημάτων, καὶ οἷον μεταχαλκεύσῃ πρὸς εὐανδρίαν τῆς δεθη-

QVi benè quidem ſciunt decertare, ſpectatorum delectantur plauſibus, & ſpe præmiorum excitantur ad eam, quæ eos decet, victoriam. Qui autem diuina dona aſſequi deſiderant, & ſpei Sanctis paratæ ſitiunt participationẽ, quæ pro pietate in Chriſtum ſuſcipiuntur, certamina quidem libenter admittunt; in vita autem ſe rectè gerunt, non præferentes otium, quod nullam conſequitur mercedem, neque ignauam amantes timiditatem; ſed ſe ſtrenuè ac fortiter gerentes aduerſus omnem tentationem, & perſecutionum inſultus plurimi facientes, & pro ipſo Domino pati, magnas reputantes diuitias. Meminerunt enim beati Pauli, qui ſcribit, *non eſſe condignas paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ eſt reuelanda in nobis.* Vide ergo pulcherrima diſpenſatione nunc vſum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ad vtilitatem & ædificationem ſanctorum Apoſtolorum. Nam eis quidem dixit: *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me: qui enim vult animam ſuam ſaluam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* Et ſalutare quidem eſt præceptum, & decens ſanctos, & quod ſupernam gloriam conciliat, & alacritatis animi & gaudij ſortem comparat. Eligere enim pati propter Chriſtum, minimè caret mercede, imò verò efficit æternæ vitæ & gloriæ participes. Sed diſcipulos, qui virtutem ex alto nondũ acceperant, conſentaneum erat vtique in humanas incidere imbecillitates, & tale quid apud ſe cogitantes dicere, Quomodo negabit quis ſeipſum? aut quomodo, qui ſuam perdiderit animam, eam rurſus inueniet? Quod autem ijs qui hoc paſſi fuerint, erit præmium quod ei reſpondeat? aut etiam quorumnam erit donorum particeps? Vt tales ergo cogitationes & verba eis adimat, & eos velut transfundat, & tranſmutet ad animi magnitudinem, eius, quæ ipſis danda

Rom. 8.18.

Mat. 16.24. Luc. 9.23.

[Matt. 16. 28. Marc. 9. 1. Luc. 9. 27.] da est, gloriæ ingenerans desiderium; *Dico vobis*, inquit, *sunt quidam ex ijs qui hic stant, qui non gustabunt mortem, donec viderint regnum Dei*. Num eis eousque vitæ extendetur mensura, vt ad illa perueniat tempora, post quæ in consummatione seculorum descendēs de cælis restituet Sanctis paratum eis regnum? Sed ipse quidem hoc præstare poterat. Omnia enim potest: nec est aliquid quod non possint efficere eius potentissimi nutus. Regnum autem dicit ipsum gloriæ spectaculū: in qua ipse quoque videbitur illo tempore, in quo resplendebit in terra. *Veniet enim in gloria Dei Patris*, & non in ea, quæ est in nobis humilitate, & abiectione. Quomodo ergo fecit miraculi spectatores eos, qui promissum acceperant? Ascendit in montem habens ex eis tres electos, deinde trāsmutatur in quendam excellentem & diuinum splendorem, adeò vt eius vestis videretur resplendere in- [Luc. 9. 3.] star luminis. Deinde Moses & Elias Iesum circunsistentes, de eius excessu inter se loquebantur, quem erat adimpleturus in Ierusalem, hoc est, eius, quæ est cum carne œconomiæ mysterium, & salutarem passionē, quæ inquam futura erat in cruce. Verum enim est, quòd lex Mosis & sermo sanctorum Prophetarum, Christi priùs ostenderunt mysterium; illa quidem lex in figuris & vmbris [Heb. 1.] ipsum propemodum describens in tabula; hi autem multifariam multisque modis prædicētes, quòd suo tempore videbitur in nostra forma, & quòd pro salute, & vita omnium non recusabit pati mortem in ligno. Quòd autem Moses & Elias aderant, & simul loquebantur, id fiebat hoc consilio, vt ostenderetur legem & Prophetas esse veluti satellites Domini nostri Iesu Christi, vt qui ab ipsis fuerit ostensus Dominus, per ea, quæ significarūt, quæ erant inter se conuenientia. Non enim dissident à Lege ea, quæ dicuntur per Prophetas. Et hoc est, vt arbitror, quod inter se colloquebantur Moses sanctissimus, & Prophetarum optimus: is autem erat Elias. Potest autem aliud quoq; considerari. Quoniā ex turbis alij quidem dicebant eum esse E- [Matt. 16. 14.] liam, alij Ieremiam, alij verò vnum ex Prophetis; ducit eorum principes, vt vel ex hoc videant, quid intersit inter dominum & seruum. Post hanc autem alia quoque potest dici consideratio. Quoniā enim assiduè eum accusabant, quòd legem transgrederetur, & existimabant eum esse blasphemum, vt qui sibi vindicaret eam, quæ ei non conueniebat, [Ioan. 9. 16.] nempe gloriam Patris, & dicebant: *Hic homo non est ex Deo, quoniam sabbatum non seruat*. Et [Ioan. 10. 33.] rursus: *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quòd homo cum sis, facis teipsum*

συμβὰς αὐτοῖς εὐκλείας ἐπιθυμίαν ἐντεκών. λέγω ὑμῖν, φησιν, εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. ἆρ' ἄχρι εἰς τοσοῦτον αὐτοῖς ἐκταθήσεται, φησι, τὸ τῆς ζωῆς μέτρον, ὥστε καὶ εἰς ἐκείνους φθάσαι τοὺς χρόνους, μεθ' οὓς ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐξ οὐρανῶν κατελθὼν ἀποκαταστήσει τοῖς ἁγίοις, τὴν ἡτοιμασμένην αὐτοῖς βασιλείαν; ἀλλ' ἦν μὲν καὶ τοῦτο ἐφικτὸν αὐτῷ. πάντα γὰρ δύναται, καὶ οὐδὲν ἀμήχανον, ἢ ἀνήνυτον τοῖς αὐτοῦ πανσθενεστάτοις νεύμασι. βασιλείαν δέ φησιν αὐτὴν τὴν θέαν τῆς δόξης. ἐν ᾗ καὶ αὐτὸς ὀφθήσεται κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃν ἂν ἐπιλάμψει τοῖς ἐπὶ γῆς. ἥξει γὰρ ἐν δόξῃ τοῦ θεοῦ, καὶ πατρός, καὶ οὐκ ἔν γε μᾶλλον σμικροπρεπείᾳ τῇ καθ' ἡμᾶς. πῶς οὖν ἄρα θεωροὺς ἐποίει τοῦ θαύματος τοὺς λαβόντας τὴν ὑπόσχεσιν; ἄνεισιν εἰς τὸ ὄρος, τρεῖς ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπιλέκτους ἔχων. εἶτα μεταπλάττεται πρὸς ἐξαίρετόν τινα, καὶ θεοπρεπῆ λαμπρότητα, ὥστε καὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτοῦ τῇ τοῦ φωτὸς προσβολῇ διαλάμψαι δοκεῖν. εἶτα Μωυσῆς, καὶ Ἠλίας περιεστηκότες τὸν Ἰησοῦν προσελάλουν ἀλλήλοις τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ, τοῦτ' ἔστι, τὸ μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον, καὶ τὸ σωτήριον πάθος, τὸ ἐπὶ τῷ τιμίῳ φημὶ σταυρῷ. καὶ γάρ ἐστιν ἀληθὲς ὅτι ὁ διὰ Μωσέως νόμος, καὶ ὁ τῶν ἁγίων προφητῶν λόγος, τὸ Χριστοῦ μυστήριον προανέδειξαν. ὁ μὲν ἐν τύποις καὶ σκιαῖς μονονουχὶ καθάπερ ἐν πίνακι καταγράφων αὐτό. οἱ δὲ πολυτρόπως προηγορευκότες, ὡς καὶ ὀφθήσεται κατὰ καιροὺς ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς, καὶ ὅτι τῆς ἁπάντων ἕνεκα σωτηρίας, καὶ ζωῆς, οὐ παραιτήσεται τὸ παθεῖν τὸν ἐπὶ ξύλου θάνατον. οὐκοῦν ἡ Μωσέως, καὶ Ἠλία παράστασις, καὶ τὸ προσλαλεῖν ἀλλήλοις αὐτούς, οἰκονομία τις ἦν εὖ μάλα καταδεικνῦσα δορυφορούμενον ὑπὸ νόμου, καὶ προφητῶν, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς καὶ νόμου, καὶ προφητῶν δεσπότην προκαταδειχθέντα παρ' αὐτῶν, δι' ὧν ἀλλήλοις συνῳδὰ προεκήρυξαν. οὐ γὰρ ἀσύμβατα τοῖς διὰ τοῦ νόμου τὰ τῶν προφητῶν. καὶ τοῦτο οἶμαι ἐστι, τὸ ἀλλήλοις προσλαλεῖν Μωσέα τὸν ἱερώτατον, καὶ τὸν τῶν προφητῶν πανάριστον. Ἠλίας δὲ οὗτος ἦν. ἔστι δὲ καὶ ἄλλο τι ἐννοῆσαι. ἐπειδὴ οἱ ὄχλοι ἔλεγον. οἱ μὲν Ἠλίαν, οἱ δὲ Ἱερεμίαν, οἱ δὲ ἕνα τῶν προφητῶν, τοὺς κορυφαίους ἄγει. ἵνα κἀντεῦθεν τὸ μέσον ἴδωσι τοῦ δούλου, καὶ τοῦ δεσπότου. μετὰ ταύτην δὲ καὶ ἑτέραν ἔννοιαν ἐστιν εἰπεῖν. ἐπειδὴ γὰρ συνεχῶς ἐνεκάλουν αὐτῷ τὸ παραβαίνειν τὸν νόμον, καὶ βλάσφημον αὐτὸν εἶναι ἐνόμιζον, ὡς σφετεριζόμενον δόξαν οὐ προσήκουσαν αὐτῷ τὴν τοῦ πατρός, καὶ ἔλεγον. οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ. καὶ πάλιν περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν,

θεὸν, ἵνα δειχθῇ ὅτι βασκανίας ἀμφότερα τὰ ἐγκλήματα, καὶ ἑκατέρων τούτων ἐστὶν ἀνεύθυνος, καὶ οὔτε νόμου παράβασίς ἐστι τὸ γινόμενον, οὔτε δόξης σφετερισμὸς τῆς οὐ προσηκούσης, τὸ λέγειν ἑαυτὸν ἴσον τῷ πατρὶ, τοὺς ἐν ἑκατέρῳ λάμψαντας τούτων εἰς μέσον ἄγει. καὶ γὰρ Μωσῆς τὸν νόμον ἔδωκε, καὶ ἠδύναντο λογίσασθαι οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐκ ἂν περιεῖδε τὸν νόμον πατούμενον, ὡς ἐνόμιζον. οὐδ᾽ ἂν τὸν παραβαίνοντα αὐτὸν, καὶ τῷ τιθεικότι πολέμιον, ἐθεράπευσεν ἄν. καὶ Ἠλίας δὲ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ ἐζήλωσε. καὶ οὐκ ἄν, εἰ ἀντίθεος ἦν, καὶ θεὸν ἑαυτὸν ἔλεγεν ἴσον τῷ πατρὶ. μὴ ὢν ὅπερ ἔλεγε, μηδὲ προσηκόντως τοῦτο ποιῶν, παρέστη καὶ αὐτὸς, καὶ ὑπήκουσεν. ἔστι δὲ καὶ ἑτέραν αἰτίαν εἰπεῖν μετὰ τῶν εἰρημένων. ποίαν δὴ ταύτην; ἵνα μάθωσι ὅτι καὶ ζωῆς, καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔχει, καὶ τῶν ἄνω, καὶ τῶν κάτω κρατεῖ. διὰ τοῦτο καὶ τὸν ζῶντα, καὶ τὸν τετελευτηκότα εἰς μέσον ἄγει. καὶ γὰρ φαινόμενοι οὐκ ἐσίγων, ἀλλ᾽ ἐλάλουν τὴν δόξαν, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ. τουτ᾽ ἔστι καὶ τὸ πάθος, καὶ τὸν σταυρὸν, ἐν τούτοις δὲ καὶ τὴν ἀνάστασιν. ἀλλ᾽ οἱ μὲν μακάριοι μαθηταὶ βραχύ πως ἀπονυστάζουσιν ὡς τῇ προσευχῇ σχολάζοντος τοῦ Χριστοῦ. ἐπληροῦτο γὰρ οἰκονομικῶς τὰ ἀνθρώπινα. εἶτα διαγρηγορήσαντες θεωροὶ γίνονται τῆς οὕτω σεπτῆς, καὶ παραδόξου μεταβολῆς, οἰηθεὶς δὲ ἴσως ὁ θεσπέσιος Πέτρος, ὅτι τάχα, καὶ ἐνέστηκεν ὁ καιρὸς τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. ἀποδέχεται μὲν τὰς ἐν τῷ ὄρει διατριβάς. σκηνὰς δὲ τρεῖς γενέσθαι φησὶ, οὐκ εἰδὼς ὃ λέγει. οὐ γὰρ ἦν καιρὸς τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. οὔτε μὴν τὸ παρόντος χρόνου τοῦ λαβεῖν τοὺς ἁγίους τῆς ἐπηγγελμένης αὐτοῖς ἐλπίδος τὴν μέθεξιν.
„ ὁ γὰρ Παῦλός φησι, ὃς μετασχηματίσει τὸ
„ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, εἰς τὸ γενέσθαι
„ αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ.
Χριστοῦ δηλονότι. οὔσης οὖν ἐν ἀρχαῖς ἔτι τῆς οἰκονομίας, καὶ οὔπωτε πεπερασμένης, πῶς ἦν εἰκὸς καταλῆξαι Χριστὸν τὸν εἰς τὸν κόσμον ἀγάπης ἕνεκα ἀποφοιτήσαντα, τὸ παθεῖν ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτοῦ. σέσωκε γὰρ τὴν ὑπουράνιον, καὶ αὐτὸν ὑπομείνας τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, καὶ διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως καταργήσας αὐτόν. οὐκ ᾔδει τοιγαροῦν ὁ Πέτρος, ὅπερ ἔφη, πλὴν πρὸς τῇ παραδόξῳ καὶ ἀπορρήτῳ θέᾳ τῆς δόξης Χριστοῦ πέπρακταί τι, καὶ ἕτερον χρήσιμόν τι καὶ ἀναγκαῖον, εἰς βεβαίωσιν τῆς ἐπ᾽ αὐτῷ πίστεως, καὶ οὐχὶ μόνοις τοῖς μαθηταῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, ἐκ νεφέλης γὰρ ἄνωθεν ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς
„ κατεδόθη φωνὴ λέγοντος, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου, ὁ
„ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε. καὶ ἐν
τῷ γενέσθαι φησὶ τὴν φωνὴν, εὑρέθη μόνος ὁ Ἰησοῦς.

Deum: vt ostenderentur vtraq; crimina profecta esse ex inuidentia, & eum neutri eorum esse affinem, & neque id, quod à se fit, esse legis transgressionem, neque vindicationem gloriæ non sibi conuenientis, quòd dicat se esse æqualem Patri, eos, qui in vtroq; eorum clari fuerunt, producit in medium. Etenim Moses dedit legem, & poterant considerare Iudæi, quòd legem non neglexisset conculcatam, vt ipsi existimabant: neque eum qui ipsam transgrediebatur, & erat inimicus ei, qui ipsam tulerat, honorasset. Porro autem Elias Dei gloriæ zelo erat incitatus. Qui si Christus fuisset Dei hostis, & seipsum quidẽ dixisset æqualem Patri, non fuisset autem id quod dicebat, si denique non faceret, vt oportebat, non ei affuisset ipse, & obedijsset. Potest verò cum ijs quæ dictæ sunt, alia quoque causa dici. Quænam autem ea est? Vt sciant eum vitæ & mortis habere potestatem, & superis & inferis dominari. Propterea in medium adducit eum qui viuebat, & eum qui erat mortuus. Apparentes enim non tacebant; sed loquebantur de gloria, quam ipse erat impleturus in Ierusalem, nempe passionem & crucem, in his autem etiam resurrectionem. Sed beati quidem discipuli parum dormitant, vtpote quòd Christus vacaret orationi. Certo enim consilio, & certa dispensatione humanis necessitatibus seruiebant; deinde cùm essent experrecti, fiunt spectatores tam venerandæ & tam admirabilis mutationis. Arbitratus autem fortasse beatus Petrus aduenisse tempus regni Dei, in monte quidem versari diligit: dicit autem tria esse facienda tabernacula, nesciens quid diceret. Non erat enim tempus consummationis seculi, neque in præsenti tempore sunt Sancti futuri participes spei eis promissæ. Dicit enim Paulus: *Qui transformabit corpus humilitatis nostræ, vt sit ipsum conforme corpori gloriæ*, Christi scilicet. Cùm ergo dispensatio adhuc esset in principio, & nondum esset finita, quomodo erat consentaneum, Christũ, qui venerat propter charitatem in mundum, desinere pro eo velle pati? Seruauit enim eam naturam, quæ est sub cælo, cùm subijsset mortem secundùm carnem, & eam deleuisset per suam à mortuis resurrectionem. Nesciebat ergo Petrus quid diceret. Ceterũ præter admirabile & arcanum Christi gloriç spectaculum, aliquid quoque aliud factum est vtile & necessarium ad confirmandam in se fidem, non solis discipulis, sed etiam nobis ipsis. Desuper enim ex alto extitit vox Dei & patris dicentis: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite*. Et dum facta est, inquit, vox, inuentus est solus Iesus. Quid

Phil. 3. 21.

Matt. 17. 5.

Quid ad hæc dicit duræ ceruicis Iudæus, qui est contumax & repugnans, & cor habet, quod nullam suscipit admonitionem? Ecce præsente Mose Pater iubet sanctis Apostolis, vt eum audiant. Quòd si eos voluisset sequi præcepta Mosis, dixisset, Quia Mosi creditis, seruate legem. Nunc autem ne hoc quidem dicit Deus, & Pater. Sed cùm adesset Moses, & eius Propheta Elias, iubet eis ipsum audire potiùs. Ne autem calumniarentur aliqui veritatem, dicentes quòd Pater eos iusserit audire Mosem, & non omnium nostrûm Saluatorem Christum, necessariò Euangelista adnotauit, dicens, quòd cùm vox illa extitit, *inuentus est Iesus solus*. Quando ergo sanctis Apostolis Deus Pater, tanquam ex nubibus desuper præcepit, dicens, *Ipsum audite*; aberat quidem Moses, Elias autem non aderat, solus verò erat Christus. Iussit ergo ipsum audire. Ipse enim est *finis legis, & Prophetarum*. Propterea Iudæorum populum allocutus est, dicens: *Si crederetis Mosi, crederetis vtique mihi. Ille enim de me scripsit*. Quoniam autem & per sapientissimũ Mosem datum præceptum contemnere, & quæ per sanctos Prophetas dicta sunt nihil ducere perpetuò perseuerarunt, iure sunt abalienati & exturbati à bonis quæ promissa sunt ipsis patribus. *Obedientia* enim *melior est quàm sacrificium, & auscultatio quàm adeps agnorum*; sicut scriptum est. Et ita quidem se habent res Iudæorum: nobis autem qui aduentum eius agnouimus, omnia omnino bona aderunt, per ipsum & in ipso Christo, per quem, & cum quo Deo & Patri, gloria & potentia, cum sancto Spiritu in secula seculorum. Amen.

Ioan. 5. 46.

1 Reg. 15. 22.

τί πρὸς ταῦτά φησι σκληροτράχηλος Ἰουδαῖος, ὁ δυσάγωγος, καὶ ἀπειθὴς, καὶ ἀνυπότακτον ἔχων τὴν καρδίαν; ἰδοὺ παρόντος Μωσέως ὁ πατὴρ ἐντέλλεται τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, ἀκούειν αὐτοῦ. ἀλλ' εἴπερ θέλῃ τὴν αὐτῷ ταῖς Μωσέως ἀκολουθεῖν αὐτοὺς ἐντολαῖς, ἔφη ἂν, ὅτι πείθεσθε τῷ Μωσῇ, τηρεῖτε τὸν νόμον. νυνὶ δὲ οὐδὲ τοῦτό φησιν ὁ θεὸς, καὶ πατὴρ, ἀλλ' ἐσῶτος Μωσέως, καὶ τοῦ προφήτου αὐτοῦ Ἠλία αὐτοῦ μᾶλλον αὐτοὺς ἐπιτάττει ἀκούειν, ἵνα μὴ συκοφαντῆται παρά τινων ἡ ἀλήθεια λεγόντων, ὅτι Μωσέως μᾶλλον ἀκούειν αὐτοὺς προστέταχεν ὁ πατὴρ, καὶ οὐ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ. ἀναγκαίως γοῦν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπισημήνατο λέγων, ὅτι ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνὴν, εὑρέθη Ἰησοῦς μόνος, οὐκοῦν ὅτε τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ὁ θεὸς, καὶ πατὴρ, ὡς ἐκ νεφελῶν ἄνωθεν ἐνετέλλετο λέγων, ἀκούετε αὐτοῦ. Μωσῆς μὲν ἀπῆν, Ἠλίας δὲ οὐ παρῆν, μόνος δὲ ἦν ὁ Χριστός. αὐτοῦ τοιγαροῦν ἀκούειν προστέταχε. καὶ γάρ ἐστιν αὐτὸς τέλος νόμου, καὶ προφητῶν, διὰ τοῦτο καὶ τοῖς τῶν Ἰουδαίων δήμοις προσπεφώνηκε λέγων, εἰ πιστεύετε Μωσεῖ, πιστεύετε ἂν ἐμοί. περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. ἐπειδὴ δὲ τὴν διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως ἀτιμάζοντες ἐντολὴν, καὶ τὸν διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ἀθετοῦντες λόγον· μέχρι παντὸς μεμενήκασι δικαίως ἀπηλλοτριώθησαν, καὶ τῶν τοῖς πατράσιν αὐτοῖς ἐπηγγελμένων ἐξώσθησαν ἀγαθῶν. ὑπακοὴ γὰρ ὑπὲρ θυσίαν ἀγαθὴ, καὶ ἡ ἐπακρόασις, ὑπὲρ στέαρ ἀρνῶν, καθὼς γέγραπται. καὶ τὰ μὲν τῶν Ἰουδαίων ἐν τούτοις. ἡμῖν δὲ τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, πάντα πάντως ὑπάρξει ἀγαθὰ, δι' αὐτοῦ τε, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. δι' οὗ, καὶ μεθ' οὗ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ δόξα καὶ κράτος σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

FINIS. ΤΕΛΟΣ.

INDEX
RERVM MEMORABILIVM
quæ in his Homilijs Paſchalibus S. CYRILLI continentur.

Q q CHRI-

Incar-

INDEX

INDEX
LOCORVM S. SCRIPTVRÆ
Veteris testamenti.

FINIS.